

שבוע פרשת מסעי - באה"ק

(24 - 30 July 2022)

כ"ה תמוז - ב' מנחם-אב תשפ"ב

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מְדֵי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹמֶשֶׁה לְאָמְרוֹ: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךְ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵין אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבור של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתְךָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֲתָם הַיּוֹם, לְאַהֲבָתְךָ אֶת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֶה וּמִלְקָוֶשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁעְרְךָ לְבִהְמֹתֶךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצֻוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתְךָ לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֶנָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריד קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתובות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפץ ל"חדר ובית של צדקה".

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֵינֵי אֱלֹהֵהֶם מֵאֵן
יבא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מִעַם יְהוָה עֲשֵׂה שְׁמִים וְאַרְץ:
ג אֲלִיתֶן לְמוֹט רִגְלֶךָ אֲלֵינוּם שְׁמֶרְךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שְׁמֶרְךָ
יְהוָה צִלְךָ עַל־יָד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יִכְפֹּה וַיֵּרָח בְּלִילָה: ז יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשְׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמַר־צִאתְךָ וּבֹאֲךָ
מִעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

קבב.

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שְׁמַחְתִּי בְּאַמְרִים לִי
בֵּית יְהוָה גִּלְךָ: ב עֲמֻדֹת הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֶיךָ
יְרוּשָׁלָּם: ג יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחַבְרָה־לָּהּ
יַחְדָּו: ד שִׁשִּׁים עָלוּ שְׁבָטִים שְׁבִטְיָה עֲדוֹת
לְיִשְׂרָאֵל לְהָדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה | יֵשְׁבוּ
כִסְאוֹת לְמִשְׁפַּט פְּסָאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵלוּ
שָׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלֹו אֶהְבִּיד: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחִילְךָ
שְׁלוֹה בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן אֲחִי וְרַעִי אֲדַבְּרָה
נָא שָׁלוֹם כָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

נקודות משיחות קודש - מזמור קבא מתוך "תהילות מנחם"

ה - הוי' שמרך הוי' צלך על יד ימינך

ישראל פועלים ייחודים למעלה

ג. עפ"ז יש לבאר גם מ"ש במ"א בזהר¹ "תא חזי (בוא וראה), בין לעילא (בין למעלה בייחודים העליונים), בין לתתא (בין למטה בייחודים התחתונים), כל חד וחד בארחי' נטלא (כל אחד נוטל את השפע המתאים לו), ובארחי' יתבא (ובדרכו יושב ומקבל את השפע), ובארחי' אתער (ובדרכו הראוי לו מתעורר), ועביד מאי דעביד (ובדרכו עושה את מה שעושה)".

אולם כל שפעם וחיותם תלוי בעבודתם של ישראל, שכאשר הם עושים עבודתם כדבעי מתעוררים כל הייחודים בספירות שלמעלה ולמטה. ולכאורה הרי זה דבר פלא, איך יש כח באדם למטה לעורר את אור אין סוף להתלבש בספירות ולהתייחד איתם? ובפרט על פי המבואר בעץ חיים² "שאור אין סוף מאיר בחכמה בקירוב מקום, ובבינה בריחוק מקום, ובז"א ע"י חלון, ובמלכות ע"י נקב, ומאצילות לבי"ע ע"י פרסא"³, כיצד יש בכוחו של האדם להמשיך את אור אין סוף בספירות אלו?

אך עפ"י המבואר לעיל בפירוש "הוי' צלך", שכח זה אינו מצד סדר השתלשלות, אלא למעלה מסדר השתלשלות. מובן, שבכח הקיום תורה ומצוות, שהם גילוי של חכמתו ורצונו שלמעלה מהעולמות, יש יכולת להאדם לפעול שהאור אין סוף ברוך הוא יהי' בקירוב בכל העשר ספירות⁴.

(1) ח"ג קב, ב.

(2) שער דרושי אבי"ע פ"א (ופי"ג, ופי"ד). שער סדר אבי"ע פ"א (ופ"ב).

(3) נתבאר בהרחבה בסה"מ תרכ"ט ע' שמו ואילך. אוה"ת על מארז"ל וענינים ע' קצט ואילך. שם קפד ואילך.

(4) מד"ה ובחמשה עשר יום ה'תש"ל.

מפתח כללי

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	א) סדר הנחת תפילין	ב
כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וצינוים	ב) מזמורי תהלים קכא, קכב	ג
ריב) אדמו"ר הזקן	ג) מאמר אלה מסעי בני ישראל	
כב) שולחן ערוך הלכות עירובין	ה) שבת פרשת מטות-מסעי, ב' מנחם-אב, ה'תשכ"ה	ה
ריג) לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	ד) שיחת שבת פרשת מטות-מסעי,	
כג) לקוטי תורה נאו לחייך בתורים	ה) ב' מנחם-אב, ה'תשכ"ה	ט
רטו) אדמו"ר הזקן	ה) לקוטי-שיחות פרשת מסעי כרך יח, ב	יז
כד) תורת חיים	ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח	
ריח) אדמו"ר האמצעי	המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	כה
כה) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת מסעי	כו
ריט) אדמו"ר ה"צמח צדק"	ח) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת מסעי	כז
כו) תורת שמואל תרל"ג	ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת מסעי	מו
רכ) אדמו"ר מוהר"ש	י) שיעורים בספר התניא (מוגה)	
כז) ספר המאמרים – המשך תער"ב	לשבוע פרשת מסעי	מז
רכ) אדמו"ר מוהרש"ב	יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת מסעי	נז
כח) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)	יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	נט
רכב) אדמו"ר מוהרי"צ		
כט) ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק	שיעורי רמב"ם	
רכה) אדמו"ר מוהרי"צ	יג) – ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת מסעי	סב
ל) ספר הזכרונות פרק קיט	יד) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת מסעי	קלא
לא) אגרות קודש	טו) – ספר המצוות, לשבוע פרשת מסעי	קנב
רכט) אדמו"ר מוהרי"צ	טז) נביאים וכתובים	
לב) רמב"ם – הלכות בית הבחירה	יחזקאל פרק כג, דברי הימים פרק ז	קנד
לג) חומש לקריאה בציבור	יז) משניות – מסכת תרומות	
לד) קריאת התורה למנחת שבת-קודש	ביאור קהתי	קנו
לה) ביאורים לפרקי אבות פרק ב	יח) עין יעקב מסכת יומא	קסא
לו) לוח זמנים לשבוע פרשת מסעי	יט) מסכת כתובות עם ביאורים	
לז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	מדף יח עד דף כד	קסב
	כ) מדרש רבה למגילת איכה	קצא

כמובא בזהר⁵, "כיום" מפעי ליה, דהא בחד זימנא נפקו
 "כיום" צריך לו (לכתוב לומר) שהרי בפעם אחת יצאו, ולמעשה יציאת
 מצרים התרחשה בפעם אחת, כיום אחד, ולא בכמה ימים, ולמה אומר הכתוב
 "כיום" לשון רבים?

אף הענין הוא⁶, כמבואר

בחסידות, שזמן יציאת מצרים

עד גאולה העתידה לבא

במהרה בימינו אמן, כל הימים

הרבים הללו הם "ימי צאתך

ממצרים", כי למעשה

יציאת מצרים נמשכת כל הימים ולכן

אמר "כיום" לשון רבים.

ויש לומר, שענין זה שיציאת

מצרים נמשכת כל הימים, מיציאת

מצרים ועד הגאולה, נקמז גם כמה

שפתוב בלקוטי תורה, שכל

ארבעים ושנים המסעות

מהיציאה ממצרים ועד החנייה בירדן

ירחו נקרא הכל "אשר יצאו

ממצרים", (וימוסיה

אדמו"ר הזקן במאמר זה בלקוטי

תורה) והינו עד חנייתם בירדן

ירחו, וההדגשה הזו היא כי

בלקוטי תורה, שם מבאר

בענין בחינת ירדן ירחו לפי

המשמעות הרוחנית הפנימית,

שיירחו הוא בחינת ריח,

וזהו הבחינה האלוהית העליונה

שתתגלה למטה בעולם לעתיד-

לבא, כמו שכתוב⁷ בנבואת

ישעיה על מלך המשיח והירחו

ביראת ה' הקדוש-ברוך-הוא ישפיע

על מלך המשיח את בחינת הריח

ותהיה לו יראת ה', וכתוצאה מזה

ולא למראה עיניו ישפוט

גו', אלא כדברי הגמרא על מלך

המשיח דמורח ודאין⁸ שמריה

ודן, היינו דן ושופט (לא לפי מראה

העינים הגשמיות, אלא על פי הריח,

באופן רוחני. ומזה מוכן, שבהוספה

המסעות "והינו עד חנייתם בירדן ירחו" (שזהו הבחינה

שתתגלה לעתיד-לבא, בחינת הריח המרומת ב"ירחו"), נכללת גם

בס"ד. ש"פ מטות-מסעי, ב'

מנחם-אב, ה'תשכ"ה*

(הנחה בלתי מוגה)

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ

מצרים גו'¹. ומדיק רבנו הזקן בלקוטי

תורה², להבין לשון "אלה מסעי", שהוא לשון

רבים, וכתוב "אשר יצאו מארץ מצרים", ורחי

מארץ מצרים הוא רק יציאה ונסיעה ראשונה

שנסעו מרעמסס לסכות. ומבאר בזה³, שכל

ארבעים ושנים המסעות נקרא הכל "אשר יצאו

מארץ מצרים", והינו עד חנייתם בירדן ירחו.

ויש להוסיף, שישנו גם הדייק בפסוק⁴ "כימי

צאתך מארץ מצרים", "כימי" לשון רבים,

כדאיתא בזהר⁵, "כיום" מפעי ליה, דהא בחד

זימנא נפקו. אף הענין הוא⁶, שזמן יציאת

מצרים עד גאולה העתידה לבא במהרה בימינו

אמן, הם "ימי צאתך מארץ מצרים", ולכן אמר

"כימי" לשון רבים. ויש לומר, שענין זה נקמז

גם כמה שפתוב בלקוטי תורה, שכל ארבעים

ושנים המסעות נקרא הכל "אשר יצאו מארץ

מצרים", (וימוסיה) והינו עד חנייתם בירדן ירחו,

כי בלקוטי תורה, שם מבאר בענין בחינת ירדן

ירחו, שיירחו הוא בחינת ריח, וזהו הבחינה

שתתגלה לעתיד-לבא, כמו שכתוב⁷ והירחו

ביראת ה' ולא למראה עיניו ישפוט גו', דמורח

ודאין⁸. ומזה מוכן, שבהוספה "והינו עד חנייתם

בירדן ירחו" (שזהו הבחינה שתתגלה לעתיד-

במדבר. ומדיק רבנו הזקן

בלקוטי תורה² ספר מאמרי

חסידות על פרשיות התורה בחומשים

ויקרא-במדבר-דברים (וישר השירים),

שצריך להבין לשון הכתוב

"אלה מסעי", שהוא לשון

רבים כלומר שהכתוב מדבר על

מסעות רבים, וכתוב מיד בהמשך

הפסוק "אשר יצאו מארץ

מצרים", ועל כך מדייק אדמו"ר

הזקן ושואל מדוע הכתוב אומר

"מסעי" בלשון רבים והרי המסע של

היציאה מארץ מצרים הוא רק

יציאה ונסיעה ראשונה

שנסעו מרעמסס לסכות ואילו

כל שאר המסעות אינם יציאה ממצרים

אלא מסעות נוספים, ומאחר שהיציאה

ממצרים היא מסע אחד, מדוע נאמר

"אלה מסעי" בלשון רבים?

ומבאר בזה³ אדמו"ר הזקן כמענה

לשאלה זו, שכל ארבעים ושנים

המסעות המפורטים בפסוקים

הבאים, למרות שלמעשה אינם מסע

היציאה ממצרים לסכות אלא המסעות

שעשו בהמשך הדרך, נקרא הכל

"אשר יצאו מארץ מצרים",

והינו כל המסעות שעשו בני ישראל

בהמשך דרכם במדבר עד המסע

האחרון שבסופו הייתה חנייתם

בירדן ירחו, כל מסעות אלו הם

חלק בלתי נפרד מהיציאה ממצרים.

ויש להוסיף על המבואר בלקוטי

תורה, שישנו גם הדייק מעין

הדייק של אדמו"ר הזקן בכתוב "אלה

מסעי", בפסוק⁴ האמור בנבואת

הנביא מיכה אודות הגאולה העתידה לבוא

מצרים אראנו נפלאות", והכתוב מדייק ואומר "כימי" לשון רבים,

היינו שיציאת מצרים נמשכת על פני ימים רבים, ונשאלת השאלה כדאיתא

(* ראשי-פרקים בלבד (המו"ל). 1) ר"פ מסעי (לג, א). 2) פרשתנו (מסעי) פח, ג. 3) שם פט, ב. 4) מיכה ז, טו. 5) ח"ג קעו, א. 6) ראה רד"ה כימי צאתך תרצ"א ותש"ח (סה"מ תרצ"א ע' רעא. תש"ח ע' 159). 7) ישעיה יא, ג. 8) סנהדרין צג,

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כל עבודת בני ישראל מאז שיצאו מגלות מצרים ועד
- 2 לגאולה העתידה, כלומר, מיציאת מצרים ועד היום, שכל זה נקרא
- 3 "אשר יצאו מארץ מצרים", "ימי צאתך מארץ מצרים"
- 4 כי יציאת מצרים נמשכת כל הזמן.
- 5 (ב) והנה ידועה תורת הבעל-שם-טוב⁹ שכל ארבעים
- 6 ושנים המסעות האמורים בפרשה
- 7 לגבי כללות עם ישראל, ישנם בכל
- 8 אחד מישראל בפרט במשך
- 9 ימי חייו בעולם הזה,
- 10 שיהתחלה בזה המסע הראשון
- 11 בחיי האדם הפרטי היא מיציאתו
- 12 לאור העולם בעת הלידה
- 13 (ממעמד ומצב של מיצרים
- 14 וגבולים כפי שהוא בעת העיבור,
- 15 שזהו הלידה והיציאה לאור העולם
- 16 בדוגמת היציאה ממצרים),
- 17 ובמשך כל ימיו של האדם
- 18 בעולם ישנם כל פרטי עניני
- 19 המסעות, "אלה מסעי" גו',
- 20 עד שבא ל"ירדן ירחו",
- 21 הינו, שנעשה אצלו גם אצל כל
- 22 יהודי בפרט, שלמות ענין הריח
- 23 כו', ועד שנעשה אצל כללות
- 24 בני ישראל וכללות העולם
- 25 התעלות גדולה ביותר עד למעלה
- 26 ומדינת האמורה על מלך המשיח,
- 27 הענין ד"והריחו ביראת
- 28 הו"ו", מורח ודאין, כפי
- 29 שיומשך העילוי הזה בבני ישראל
- 30 ובעולם בגלוי למטה מעשרה
- 31 טפחים היינו בתוך המציאות של
- 32 העולם הזה התחתון בגאולה
- 33 האמתית והשלמה, בביאת
- 34 משיח צדקנו, בקרוב ממש.
- 35 (ג) ויש לקשר ענין זה
- 36 (ארבעים ושנים המסעות
- 37 שישנם בחייו של כל אחד
- 38 מישראל, כתורת הבעל-שם-טוב
- 39 האמורה לעיל) עם מה שכתוב¹⁰
- 40 בפרשת מסעי "ויכתב משה את
- 41 מוצאיהם למסעיהם" וגו',
- 42 כפי שממשיך ומבאר.

- ובהקדים דיוק השאלה של רבנו זקן ב'לקוטי תורה'¹¹ על-פי
- דיוק לשון הכתוב, דצריך להבין למה גבי "ויכתב משה"
- הקדים "מוצאיהם" היינו המקומות שמהם יצאו בני ישראל
- ל"מסעיהם" מקומות הנסיעה של בני ישראל, ואחר-כך הפך הכתוב
- את סדר הדברים ואומר "ואלה
- מסעיהם למוצאיהם", הקדים
- "מסעיהם" ל"מוצאיהם"?
- ונקודת הבאור בזה¹² בהמשך
- המאמר ב'לקוטי תורה' שם,
- ש"מוצאיהם" לפי המשמעות
- הפנימית הינו הדרגה הנעלית
- באלוקות שהיא מקור נשמות
- ישראל, כענין שגאמר¹³
- בנבואת ישעיה בין יעירי הגאולה
- "ונחן ה' תמיד, והשביע בצחצחות
- נפשך ועצמותיך יחלין, והיית כגן
- רווח" וכמוצא מים אשר לא
- יכזבו מימיו, וכמו מקור מים
- שמימיו לא מכזבים אלא נובעים תמיד,
- וממש ממקור נשמות ישראל,
- המשיך משה רבינו (שהקדים
- "מוצאיהם" ל"מסעיהם") הארה
- כדי להיות להם לבני ישראל פח
- לעלות להתעלות ממטה
- למעלה, שזהו "למסעיהם"
- כי הנסיעה פירושה עלייה והתקדמות
- (והינו, שההמשכה
- "מוצאיהם" ממקור נשמות
- ישראל היא בשביל "מסעיהם"
- כדי לתת להם כוח לנסוע
- ולהתעלות), רצונו-לומר:
- הנסיעה וההעלאה של בני
- ישראל שממטה למעלה (שבאה
- בכוח ובעקבות ההמשכה והכוחות
- שהם מקבלים מלמעלה למטה).
- ואחר-כך נאמר "ואלה
- מסעיהם למוצאיהם", שזהו
- העליה מלמטה ממצבם של בני

(9) הובא בדגל מחנה אפרים ר"פ מסעי. וראה כתר שם טוב בהוספות ס"ל. ושו"נ. 10) מסעי שם, ב. 11) שם צא, סע"א.

(12) שם צב, א. צג, ד ואילך. 13) ישעי' נח, יא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ישראל כפי שהם למטה, למעלה להתעלות מדרגה לדרגה עד לבחינת
- 2 "מוצאייהם" מקור הנשמות. ונמצא, שפ' אלה מסעי גו',
- 3 מוצאייהם למסעיהם גו' מסעיהם למוצאייהם, בשני העניינים
- 4 האמורים בכתוב, ההמשכה מלמעלה למטה וההתעלות מלמעלה למטה
- 5 נרמז כללות עבודת האדם
- 6 במשך כל ימי חייו, החל
- 7 מירידת הנשמה לעולם הזה
- 8 בשעה שגורל שהיא ירדה מ'אגרא
- 9 רמה' גג גבוה, היינו דרגה נעלית
- 10 באלוקות, שזהו שרש הנשמה
- 11 למעלה באלוקות, ואחר-כך
- 12 אתה בראתה וכו' כפי
- 13 הנשמה היא 'נברא' ומציאות שיוורת
- 14 ממדרגה למדרגה, עד שיוורת
- 15 לבירא עמקתא¹⁴ בור עמוק,
- 16 שזהו עולם הזה התחתון,
- 17 דבין שאין עולם תחתון
- 18 למטה ממנו¹⁵ אלא הוא העולם
- 19 התחתון ביותר, לכן נקרא בירא
- 20 עמקתא בור עמוק, ביטוי שמסמל
- 21 את תחתית כל הדרגות, כי לא זו בלבד
- 22 שהוא בור אלא יתירה מזו הבור עמוק,
- 23 ושם בעולם התחתון ביותר עובדת
- 24 הנשמה עבודתה בעבודת ה' כו',
- 25 ולאחרי גמר עבודתה בעולם
- 26 הזה התחתון חוזרת הנשמה
- 27 ומתעלה למקור חוצבה כו'
- 28 למעלה באלוקות.
- 29 (ד) וממשיך אדמו"ר חזקן במאמר
- 30 זה בליקוטי תורה' לבאר¹⁶ עוד
- 31 ביאור על מה שכתוב ויכתב
- 32 משה גו', על-פי מה שכתוב
- 33 במקום אחר בדבור-המתחיל
- 34 במאמר הפותח בפסוק "אם
- 35 בחקתי"¹⁷, שפשם שבתורה
- 36 יש שתי בחינות, אותיות
- 37 החקיקה כמו אותיות החקוקות
- 38 באבן, שהן האותיות של עשרת
- 39 הדברות שפלוחות, שבהם
- 40 נאמר¹⁸ "חרות על הלחת"
- 41 (שהאותיות אינן דבר נוסף
- 42 על האבן, אלא הם מינה ובה
- 43 ממצאות האבן עצמה, וכמו שנתבאר לעיל¹⁹ במאמר של שבת פרשת

- חוקת שנה זו, תשכ"ה, פרטי המדרגות שבאותיות החקיקה
- גופא עצמם), ואותיות הפתב
- כמו אותיות הכתובות על קלף שהן מציאות נפרדת ובדלת מציאות הקלף
- עצמו - בן בכל ניצוץ מישראל יש גם שתי בחינות אלו כו'
- דבקות הנשמה באלוקות ברמה של
- 'אותיות החקיקה' (בביטול מוחלט
- מכל וכל) או ברמה של 'אותיות
- הכתיבה' שגם היא דבקות ובכל זאת
- הנשמה נשארת מציאות בפני עצמה.
- והנה, בחינת "מוצאייהם",
- שזהו שרש הנשמה למעלה
- באלוקות (בנזכר לעיל), זהו
- מבחינת אותיות החקיקה
- דבקות וביטול מוחלט (שעל זה
- נאמר²⁰ בוותר שבתחילת הבריאה,
- הקדוש-ברוך-הוא גליף גליפו
- בטהירו עלאה חקק חקיקה
- בטוהר העליון ואמנם עניין זה הוא
- תחילת בריאת המציאות, אבל בשלב
- זה, בשורש הדברים המציאות היא
- בבחינת 'אותיות החקיקה' ללא גרדי
- מציאות משלה, וזהו בחינת
- "טהורה היא"²¹ הנשמה כפי
- שהיא באופן נעלה מאד, במקורה
- ושרשה, שנמשכה מבחינת
- טהירו עלאה²² הטוהר העליון),
- וירידת הנשמה למטה בגוף
- זהו בחינת אותיות הפתב²²
- שהם, כאמור, משל לעניין שהוא
- מציאות בפני עצמה.
- ולכן, כדי להיות לבני ישראל
- למטה ההמשכה מלמעלה
- מבחינת "מוצאייהם", שורש
- ומקור הנשמה בטוהר העליון, נאמר
- "ויכתב משה את מוצאייהם",
- דהינו שהמשיך וגילה מלמעלה
- למטה מבחינת אותיות
- החקיקה שהאור העליון הזה ירד
- להתלבש באותיות הפתב כו',
- והוא כדי להיות אחר-כך
- "ואלה מסעיהם למוצאייהם"
- כו' כדי שעל ידי זה בני ישראל מצידם יתעלו מלמעלה, כמבואר
- לעיל.

(14) ראה חגיגה ה, ב. (15) תניא פל"ו. (16) שם צו, א. (17) לקו"ת בחוקתי מה, א ואילך. (18) תשא לב, טז. (19) ד"ה זאת חוקת התורה פ"ב (תורת מנחם - התועודיות חמ"ד ע' 47 ואילך). (20) זח"א טו, א. (21) "אלקי נשמה" בברכת השחר. (22) לקו"ת שם מז, א.

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ה) וּבִסְיוֹם הָעֲנָן בִּלְקוּטֵי תוֹרָה' שָׁם: וְאֶפְשָׁר יִיחָדן שֶׁהָעֲלִיָּה
2 של בני ישראל למטה "לְמוֹצָאֵיהֶם", לשורשם ומקורם, היא עד שהם
3 מגיעים למדרגה שהיא לְמַעְלָה יוֹתֵר מִהֶמְשָׁכָה בַּתְּחִלָּה
4 "מִמוֹצְאֵיהֶם" כלומר מתעלים לדרגה גבוהה יותר מהדרגה שממנה
5 הייתה להם המשכה בתחילה, כפי
6 שממשיך ומפרט.
7 וְהָעֲנָן בָּזָה, כְּמִבְאָר כְּכֶמֶה 2 בתורת החסידות
8 מְקוֹמוֹת²³ שִׁפְיָן שִׁירֵידָת הַנֶּשְׁמָה לַמֶּטָּה
9 שִׁפְיָן שִׁירֵידָת הַנֶּשְׁמָה לַמֶּטָּה
10 שהיא ירידה גדולה ביותר היא
11 צוּרָף עֲלֶיהָ כִּי שִׁבְסוּפּוֹ שֶׁל דָּבָר
12 תתעלה, שאם לא כן אין הירידה
13 כדאית שהרי לא ייתכן שהכוונה
14 והמטרה הסופית היא הירידה, אִי
15 אֶפְשָׁר לומר שֶׁהָעֲלִיָּה היא
16 לְאוֹתוֹ מְקוֹם אוֹתָהּ דְּרָגָה בָּאלוּקוֹת
17 שֶׁמֶשֶׁם הִיָּתָה הִירֵידָה
18 מַלְכַתְחִילָה, דָּאָם בָּן, מְהִי
19 הַתּוֹעֲלָתָה וְהַרְיוּחַ שִׁפְיָרִידָה וְאִם
20 העלייה היא רק עד המקום שבו הייתה
21 בתחילה, קודם הירידה, אין מכל
22 העניין שום ריווח, וְעַל כֵּן צָרִיף
23 לומר שֶׁהָעֲלִיָּה היא לְמָקוֹם
24 נֶעְלָה יוֹתֵר מִמָּקוֹם שֶׁהִיָּתָה
25 קוֹדֶם הִירֵידָה, וְהִנֵּנוּ,
26 שֶׁהָעֲלִיָּה של הנשמה אחרי סיום
27 שליחותה בעולם הזה היא לְמַעְלָה
28 גַּם מִבְּחִינַת "טְהוּרָה הִיא"²⁴
29 שם הוא מקורה קודם הירידה, שֶׁהָיָה
30 גם בחינת "טְהוּרָה הִיא" עֲדִין עֲנִין
31 שֶׁל "צִיּוּר" והגדרה מסוימת כו'.
32 (ו) וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף וּלְקַשֵּׁר אֶת
33 הָאָמֹר לְעִיל מִהֶמְבָּאָר בִּלְקוּטֵי תוֹרָה' סוֹף פְּרִשְׁת מִסְעִי,
34 שֶׁהָיָה מֵאִמֶּר זֶה בִּלְקוּטֵי תוֹרָה' גַּם סִיּוֹם כֹּל סִפֵּר בְּמִדְבָּר, עִם
- המבאר ב'לקוטי תורה' בהתחלת ספר במדבר (על-פי
הפסל "נעוץ סופן בתחלתו, ותחלתו בסופן"²⁵ כלומר, יש
קשר מיוחד בין הסוף להתחלה) על הפסוק²⁶ בפרשת במדבר "שאו
את ראש גו' הציוי למנות את בני ישראל לגלגלתם מן עשרים
שנה ומעלה (ד"בן עשרים)"
הוא ענין שלמות המוחין²⁷,
כמבואר ב'לקוטי תורה' שם על-פי
קבלה, "יו"ד במילואו עשרים... בן
עשרים מאיר בו יו"ד עם המילוי מוחין
דאבא שלמעלה מבחינת ה"א נרין
שערי בינה שהם שערים הנמשכים
מהבינה, שכל המושג למדות, אזי
ההעלאה לגולגלותם רצון העליון מה
שאנו מושג כלל בחכמה... מבין
עשרים שנה ומעלה דוקא יכולים לישא
בחינת מוחין שלו לבחינת הכתר כי
אור החכמה קרוב יותר לכתר ועולה
ראשונה וגם עמו עולה כל המסתעפים
ממנו כו'... מה-שאין-כן פחות מבין
עשרים שאין לו מבחינת מוחין דאבא
עדיין רק בחינת מוחין דאמא עדיין
רחוק הוא מבחינת אור הכתר ולא יכלו
להעלותו לגולגלותם כו'". שְׁזוּהִי
שלימות המוחין מעלת הראש
מצד-עצמו, ועל זה נאמר
"שאו את ראש", להעלות
ולהגביה את הראש למעלה
יותר, שגם שם ב'לקוטי תורה'
פרשת במדבר מבאר²⁸ על-דרך
מה שנתבאר לעיל בענין
העליה שנעשית על-ידי
הירידה לְמַטָּה²⁹ ונמצא שיש
קשר בין התחלת המאמרים ב'לקוטי תורה' לספר במדבר לסופם כי בשניהם
מדובר על עלייה שנעשית כתוצאה מהירידה לְמַטָּה.

(23) ראה לקו"ת בלק עג, סע"א. סה"מ תש"ו ע' 64 ואילך. לקו"ש חט"ו ע' 248. 24) בלקו"ת מסעי שם, ששורש ההמשכה ממוצאיהם למסעיהם היא מבחי' ז"ת דא"ק, וההעלאה דמסעיהם למוצאיהם היא לבחי' ג"ר דא"ק, או שההמשכה ממוצאיהם היא מבחי' אריך דכללות העולמות, וההעלאה היא לבחי' עתיק דכללות העולמות. 25) ספר יצירה פ"א מ"ז. 26) במדבר א, ב"ג. 27) ראה לקו"ת במדבר ב, א. 28) אולי הכוונה להמבואר שם (א, ב) שענין שאו את ראש גו' לגולגלותם הוא "לקשר רצון התחתון הנמשך מבחי' ראש ומוחין המלוכשים בגוף ונפש, ולחברו ולהעלותו למעלה מעלה למקור חוצבה.. לבחי' גולגלותם דוקא דהיינו גולגולת שלהם עצמם, שהוא שרש נשמתם למעלה". וממשיך לבאר (ב, א ואילך), "שירידת נשמותיהם של ישראל להתלבש בגוף ונפש הבהמית בעוה"ז היא ירידה גדולה.. אך הירידה צורך עלי' היא.. (כי) הנשמה קודם שירדה בעולם הזה לקיים התורה ומצוות, כשהיתה בג"ע העליון שהוא בבריאה, לא השיגה כלל בחי' אצילות שבבריאה.. וזהו ישראל עלו במחשבה, מחשבה היא בחי' בריאה. ועלה במחשבה היינו הבחי' יותר עליונה שבמחשבה, והיינו בחי' מחשבה שבמחשבה שהיא בריאה שבבריאה, משא"כ בחי' אצילות לא השיגו כלל.. אבל ע"י ירידתן בעוה"ז בקיום התו"מ צנמשך להם זיו תורתן ועבודתן שהוא הארת מ"ד דאצילות ממש וכו'" (המו"ל). 29) ע"כ נמצא בהרשימה שלפנינו (המו"ל).

בס"ד. שיחת שבת פרשת מטות-מסעי, ב' מנחם-אב, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. בהתחלת הפרשה מעתיק רש"י התיבות "ראשי המטות", ומפרש: "חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה, ואחר-כך לכל בני ישראל. ומנין שאף שאר הדברות כן, תלמוד לומר¹ וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה וידבר משה אליהם ואחר-כך נגשו כל בני ישראל. ומה ראה לאומרה כאן, למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה, ואם אין יחיד מומחה, מפר בשלשה הדיוטות. או יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד, נאמר כאן זה הדבר, ונאמר בשחוטאי חוץ זה הדבר², מה להלן נאמרה לאהרן ולבניו ולכל בני-ישראל, שנאמר דבר אל אהרן וגו', אף זו נאמרה לכולן".

ותוכן הדברים - בפשטות:

קושיית רש"י היא: במה שונה פרשה זו מכל שאר הפרשיות, שנאמרה אל "ראשי המטות" דוקא? ועל זה מפרש רש"י, שלאמיתו של דבר נאמרה פרשה זו לא רק אל ראשי המטות, אלא גם לכל ישראל, כמו כל שאר הדברות, אלא ש"חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחילה ואחר-כך לכל בני-ישראל". והטעם שענין זה נתפרש כאן - בגלל שבהפרת נדרים יש ענין מיוחד ששייך לראשי המטות דוקא, "שהפרת נדרים ביחיד מומחה".

ואחר-כך מביא רש"י הוכחה לפירושו - שלמדים זאת ב'גזירה שוה' ממה שנאמר ב'שחוטאי חוץ' "זה הדבר".

ב. וצריך להבין:

פשטות הכתוב "וידבר משה אל ראשי המטות" הוא - שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאי ישראל בלבד (אף שפרשיות אחרות אמר משה גם לכל בני-ישראל).

ואף שיש 'גזירה שוה', "נאמר כאן זה הדבר, ונאמר בשחוטאי חוץ זה הדבר וכו'" - הרי הלימוד ד'גזירה שוה' הוא על דרך ההלכה, ואין זה שייך לפשוטו של מקרא (מלבד כשיש הכרח בפשוטו של מקרא ללמוד 'גזירה שוה')³.

ואם כן, מהו הצורך בפירושו של רש"י בפסוק זה - הרי יכולים ללמוד כמשמעות פשוטו של מקרא, שפרשה זו נאמרה אל ראשי המטות בלבד?

ועוד צריך להבין - בפירוש רש"י גופא:

רש"י אינו מסתפק במה שכתוב בהתחלת פירושו "חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה ואחר-כך לכל בני ישראל", ומוסיף שיש כאן ענין ששייך רק ל"ראשי המטות", "שהפרת נדרים ביחיד מומחה".

ועל-פי-זה, היה רש"י צריך לפרש לכתחילה שמה שכתוב "ראשי המטות" הוא כדי ללמד "שהפרת נדרים ביחיד מומחה", ומהו ההכרח לפרש ש"חלק כבוד לנשיאים כו'?"

ג. ויש לומר הביאור בזה:

קושיית רש"י היא: איזה ענין מיוחד יש בפרשה זו ששייך ל"ראשי המטות" דוקא - הרי בפרשה זו מדובר אודות ענינים השייכים לכל בני ישראל, החל מ"איש כי ידור נדר גו' לא יחל דברו", וכן בנוגע לנדרים אשה, שהאב מפר נדרי בתו והבעל מפר נדרי אשתו - שכל ענינים אלו אינם שייכים לראשי המטות דוקא, אלא לכל בני ישראל בשוה, ומדוע נאמר "וידבר משה אל ראשי המטות"?

ועל זה מפרש רש"י, שאמנם לימד משה פרשה זו גם לכל בני ישראל (שהרי תוכן הפרשה שייך לכל בני ישראל), ומה שנאמר "וידבר משה אל ראשי המטות", הרי זה לפי ש"חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה ואחר-כך לכל בני ישראל".

(3) ראה גם לקו"ש ח"י"ז ע' 167 הערה 7.

(1) תשא לר, לא-לב.

(2) אחרי יז, ב.

1 ד. ולהעיר:

2 יש מפרשים בדברי רש"י "חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה, ואחר-כך לכל בני-ישראל", שכוונתו לפרש
3 מה שכתוב "וידבר משה אל ראשי המטות לבני-ישראל", שמשה דיבר (לא רק אל ראשי המטות, אלא גם)
4 לבני-ישראל⁴.

5 אבל מובן בפשטות שאין זה פשוטו של מקרא, כי אם כוונת הכתוב לומר שמשה דיבר גם אל
6 בני-ישראל, הוה-ליה-למימר "וידבר משה אל ראשי המטות ואל בני-ישראל", או "ולבני-ישראל"
7 (בתוספת וא"ו); וכיון שנאמר "ראשי המטות לבני ישראל", הרי הפירוש בזה הוא "ראשי המטות" של
8 בני-ישראל, וכמו בהמשך הפרשה⁵: "ויצו להם משה גו' ואת ראשי המטות לבני-ישראל".

9 וכמו כן מובן שאין לפרש זאת בדברי רש"י - כי: (א) אם כוונת רש"י לפרש התיבות "לבני-ישראל"
10 שבפסוק, היה לו להעתיק מהפסוק לא רק את התיבות "ראשי המטות", אלא גם את התיבות "לבני
11 ישראל". (ב) אם רש"י מפרש שהתיבות "לבני ישראל" באים בהמשך ל"וידבר משה" (שדיבר גם לבני
12 ישראל) - אין מקום לקא-סלקא-דעתך ששולל רש"י בהמשך פירושו "או יכול שלא אמר משה פרשה
13 זו אלא לנשיאים בלבד" (ובמילא אין גם צורך ב'גזירה שוה' ד"זה הדבר"), שהרי מפורש בקרא "וידבר
14 משה גו' לבני ישראל".

15 ועל כן צריך לומר, שמה שכתב רש"י "ואחר-כך לכל בני-ישראל", היינו, שכך היתה המציאות, שלאחרי
16 שמשה לימד את הנשיאים, חזר ולימד לכל בני-ישראל, אבל בפסוק נתפרש רק הלימוד לנשיאים - "וידבר
17 משה אל ראשי המטות", כיון ש"חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה", אבל לא נתפרש כאן מה שאחר-כך
18 חזר ולימד לכל בני-ישראל.

19 ורש"י מוסיף ומבהיר לבן חמש למקרא, ש"אף שאר הדברות כן", כפי שכבר נאמר בפרשת תשא
20 "וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה וידבר משה אליהם ואחר-כך נגשו כל בני-ישראל".

21 ה. אלא שעל-פי-זה אינו מובן - "מה ראה לאומרה כאן":

22 כיון שבכל הדברות היה הסדר שתחילה דיבר משה עם הנשיאים ואחר-כך עם בני-ישראל, הרי גם
23 אם היה נאמר כאן "וידבר משה אל בני ישראל", היינו יודעים שתחילה דיבר עם הנשיאים ואחר-כך עם
24 בני-ישראל, כמפורש בפרשת תשא בנוגע לכל הדברות. ואם כן, "מה ראה לאומרה כאן" - לחלוק כבוד
25 לנשיאים על-ידי-זה ש"וידבר משה אל ראשי המטות", בפרשה זו דוקא?

26 ועל זה מתרץ רש"י, שהטעם ש"ראה לאומרה כאן" הוא כדי ללמדנו דין נוסף - "שהפרת נדרים
27 ביחיד מומחה, ואם אין יחיד מומחה, מפר בשלשה הדיוטות", והיינו, שענין חלוקת כבוד לנשיאים שייך
28 במיוחד לפרשת נדרים, כיון שיש חילוק בין יחיד מומחה להדיוטות בנוגע להפרת נדרים.

29 [ומובן, שאין הכוונה שרש"י חוזר בו ממה שפירש ש"חלק כבוד לנשיאים כו'", ומפרש שמה שנאמר
30 "וידבר משה אל ראשי המטות" הוא לפי ש"למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה" - שהרי אין זה פשוטו
31 של מקרא, כ-אם דין שרק נרמז בכתוב; אלא, הפירוש במה שנאמר "וידבר משה אל ראשי המטות"
32 הוא לפי ש"חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה", ורק מה ש"ראה לאומרה כאן" הוא לפי ש"למד שהפרת
33 נדרים ביחיד מומחה"].

34 ו. וממשיך רש"י, "או יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד":

35 כאשר מפרשים שגם פרשה זו אמר משה רבינו לכל בני-ישראל, כמו כל הדברות - יש צורך לפרש
36 שמה שנאמר כאן "ראשי המטות" הרי זה רק לפי ש"חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה"; ועדיין אין זה
37 מספיק, כיון שצריך לחפש טעם "מה טעם ראה לאומרה כאן" - "למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה".

ולכאורה, במקום כל הנ"ל - מוטב לפרש מה שכתוב "וידבר משה אל ראשי המטות" כפשוטו, "שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד", ואילו לכל בני-ישראל - שצריכים לידע פרשה זו - נאמר הדבר (לא על-ידי משה רבינו, אלא) על-ידי הנשיאים!?

ועל זה מתרץ רש"י, "נאמר כאן זה הדבר, ונאמר בשחטי חוץ זה הדבר, מה להלן נאמרה לאהרן ולבניו ולכל בני-ישראל, שנאמר דבר אל אהרן וגו', אף זו נאמרה לכולן":

אין כוונת רש"י ללימוד של 'גזירה שוה' (שאין זה מוכרח בפשוטו של מקרא, כנ"ל), אלא רק כעין גילוי מילתא:

כיון שכאן נאמר "זה הדבר", אף שלכאורה הרי זה מיותר (שהרי ברוב הפרשיות שבתורה לא מצינו הקדמה זו) - יש לחפש במקום אחר שנאמר "זה הדבר", בציווי שבו נתפרשו יחיד סגולה מבני-ישראל (כבנדון דידן - "ראשי המטות").

ואכן מצינו הלשון "זה הדבר" בציווי על שחטי חוץ שבו נתפרשו אהרן ובניו, ומפורש בקרא: "דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל... זה הדבר אשר צוה ה'", וזאת, למרות שלכאורה היה מספיק לומר ציווי זה לאהרן ולבניו (והם יאמרו את הדברים לבני-ישראל), כיון ש"במוקדשין הכתוב מדבר"⁶, שבהם צריכה להיות זריקה והקטרה על-ידי הכהנים דוקא.

וכיון שפרשת שחטי חוץ, שנאמר בה "זה הדבר", "נאמרה לאהרן ולבניו ולכל בני-ישראל", הרי זה 'גילוי מילתא' גם בנוגע ל"זה הדבר" שבפרשתנו, ש"אף זו נאמרה לכולן".

ועל-כן צריך לומר, שמה שנאמר "ראשי המטות", הרי זה רק לפי ש"חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה ואחר-כך לכל בני ישראל", ככלל הפרשיות, "ומה ראה לאומרה כאן - למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה", כנזכר לעיל.

ז. מהענינים המופלאים בפירוש רש"י - על דרך ההלכה:

בנוגע לדין דהפרת נדרים בשלשה הדיוטות, מצינו פלוגתא בירושלמי⁷ אם הדברים אמורים רק "במקום שאין זקן" (יחיד מומחה), או "אפילו במקום שיש זקן".

ולכאורה תלוי הדבר בב' הפירושים בפסוק "וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל":

לפי הפירוש שמשה דיבר אל ראשי המטות וגם אל בני ישראל (בשוה) - הנה גם במקום שיש זקן (יחיד מומחה, "ראשי המטות") יכולים להפר הנדר על-ידי כל בני-ישראל (שלשה הדיוטות); מה-שאין-כן לפי הפירוש שמשה דיבר אל ראשי המטות של בני-ישראל, ש"חלק כבוד לנשיאים כו" - צריך להפר את הנדר אצל זקן (יחיד מומחה), ורק "אם אין יחיד מומחה מפר בשלשה הדיוטות".

* * *

ח. בנוגע להמנהג לפרש פירוש רש"י בהתחלת וסיום כל פרשה (שהתחלה וסיום כוללים את כל הפרשה), בכל חמשה חומשי תורה - הנה אף שביום השבת-קודש הזה קורין מטות-מסעי ביחד, הרי אין זו פרשה אחת, כיון ששתי פרשיות, אלא שרצה הקדוש-ברוך-הוא - מצד איזה טעם הידוע לו - שבשנים מסויימות יחברו שתי פרשיות ביחד.

ויש לבאר ההכרח לדבר שגם בשנה זו הן בעצם שתי פרשיות:

(א) כיון שבכמה שנים - הן לאחר שנה זו והן לפני - קורין כל פרשה בשבת בפני עצמו, על כן צריך לומר, שהן שתי פרשיות. ובמילא לא יתכן לומר שבשנה זו הרי זו פרשה אחת, שהרי התורה היא נצחית, ולא תהא מוחלפת⁸ חס-ושלום.

(8) עיקר הט' מי"ג העיקרים. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט. הל' מלכים פ"א סה"ג. פיה"מ סנהדרין פ' חלק יסוד התשיעי.

(6) פרש"י אחרי שם, ג.
(7) חגיגה פ"א ריש ה"ח.

- 1 (ב) מצד כללות סדר חלוקת הפרשיות ומספרן, כפי שמצינו בזהר⁹ שיש בתורה ג"ן סדרים - יש למנות
2 פרשיות מטות ומסעי כב' פרשיות.
- 3 (ג) מזה גופא שאומרים שבשנה זו פרשיות אלו מחוברות, מוכח, שבעצם הן שתי פרשיות, כי ענין
4 החיבור שייך רק בשני דברים נפרדים, שלכן יש צורך לחברם.
- 5 ורק בנוגע למצות קריאת התורה, יש שנים שבהן קורין שתי פרשיות ביחד.
- 6 ולכן, אין להסתפק בביאור פירוש רש"י בהתחלת פרשת מטות ובסוף פרשת מסעי, אלא יש לבאר
7 גם פירוש רש"י בסוף פרשת מטות, ובהתחלת פרשת מסעי, כדלקמן.
- 8 ט. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשת מטות, "ויקרא לה נבח", "לה אינו מפיק ה"א, וראיתי ביסודו
9 של רבי משה הדרשן, לפי שלא נתקיים לה שם זה, לפיכך הוא רפה, שמשמע מדרשו כמו לא. ותמהני,
10 מה ידרוש בשתי תיבות הדומות לה, ויאמר¹⁰ לה בועז, לבנות¹¹ לה בית" - שעל-פי פשוטו של מקרא
11 אין לפרש ש"לה אינו מפיק ה"א" הוא כאילו נאמר "לא" ("שלא נתקיים לה שם זה"), שהרי הכתוב בא
12 לומר שנבח קרא לה בשמו, אלא "שמשמע מדרשו כמו לא", לרמז שזוהי מציאות רפוי'.
- 13 ועל זה אומר רש"י "תמהני מה ידרוש בשתי תיבות הדומות לה, ויאמר לה בועז, לבנות לה בית"
14 (אף שיש עליהם דרשות במדרש רות ובגמרא, כקושיית הרמב"ן¹²) - דרש על דרך הפשט (שאין פירושו
15 "לא", אלא רק מציאות רפויה), כי בשתי תיבות הנ"ל בהכרח לומר שהפירוש הוא "לא", ולא רק מציאות
16 רפויה: בפסוק "ויאמר לה בועז", שהוא מענה על דברי רות "לא אהיה (איני חשובה) כאחת שפחותך"
17 - "אין את מן האמהות (שפחות), אלא מן האמהות"¹³ (שרה רבקה כו'), היינו, ש"ויאמר לה" פירושו
18 "לא"; ובפסוק "לבנות לה בית", כיון שהפסוק מדבר אודות "חנופה" שנשארה בבבל בקביעות (ולא אודות
19 גסות הרוח, ש"אשתרבוכי" לעילם, ולא נשארה בקביעות בבבל)¹⁴, הרי אי אפשר לפרש ש"לה" רומז
20 למציאות רפויה - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק יח עמוד
21 371 ואילן.
- 22 י. ויש להוסיף ולבאר הטעם שרש"י מביא את פירושו של רבי משה הדרשן, למרות תמיהתו "מה
23 ידרוש בשתי תיבות הדומות לה" - כיון שתיבות אלו אינן בחמשה חומשי תורה, אלא בנ"ך:
- 24 מהחילוקים שבין חמשה חומשי תורה לנ"ך¹⁵ - שבחמשה חומשי תורה בהכרח שפירוש הכתובים
25 יהיה לכל לראש כפשוטו, כי לולי זאת, יתבטל חסד-שלום כל ענין התורה ומצוות.
- 26 ולדוגמא: בפסוק¹⁶ "וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך", הנה לכל לראש צריך להיות
27 הפירוש הפשוט, שצריך להניח תפילין בפועל ממש בכל יום. - ישנו אמנם גם הרמז שבמצות תפילין,
28 שהם כנגד הלב והמוח שצריך לשעבדם כו'¹⁷, ואם כן, יכול אדם לומר שהוא זוכר את הקדוש-ברוך-הוא
29 במשך כל היום, ומשעבד אליו את לבו ומוחו, ובמילא - טוען הוא - אינו זקוק למעשה של הנחת
30 תפילין; ועל זה אומרים לו, שלכל לראש כוונת התורה היא לקיום מצות תפילין כפשוטה.
- 31 ועל-דרך-זה במצות ציצית (בטלית קטן או בטלית גדול) - שלכאורה יכול אדם לטעון: בציצית יש
32 חוטי תכלת, "מפני שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד"¹⁸, ש"מזכיר היושב

(9) ח"א קד, ב. וראה בהמצויין בנצ"ז שם.

(10) רות ב, יד.

(11) זכרי' ה, יא.

(12) ואף שמצינו שיש מדרשים שנתגלו בדורות האחרונים ולא היו בדורות שלפנינו (וכן לאידך, שיש מדרשים שהיו בדורות הראשונים, ונזכרו בספריהם, ולא הגיעו לידינו), וכמו בנוגע לזהר, שיש ספק האם אצל רש"י ותוס' ה' כל ספר הזהר כמו שנמצא אצלנו, וכן בנוגע לתלמוד ירושלמי, שכשם שישנו חלק שלא הגיע לידינו, כך יתכן שאצל הראשונים היו חלקים אחרים ממה שיש בידינו (ועפ"ז יתורצו כמה קושיות על התוס' שאינו מביא מדברי הירושלמי), מ"מ, דוחק לומר שבזמן רש"י לא נתגלה

מדרש רות, כי אם יש מקום לאפשרות כזו, לא ה' מקום לקשיית הרמב"ן. ועכצ"ל, שהרמב"ן, שה' רק כמה דורות לאחר רש"י, ה' יכול לידע שמדרש רות הגיע לידי רש"י. וכדמוכח גם מזה שבפירושו על רות מביא רש"י כמה ענינים שמקורם במדרש רות.

(13) רות רבה פ"ה, ה. הובא ברמב"ן כאן.

(14) סנהדרין כד, א. וש"נ.

(15) ראה גם לקו"ש ח"ל ע' 29 בשוה"ג. וש"נ.

(16) ואתחנן ו, ח.

(17) ראה טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סכ"ה ס"ה (סי"א). סידור

אדה"ז בתחלתו (ב"סדר הנחת תפילין").

(18) חולין פט, א.

על הכסא¹⁹ - הקדוש-ברוך-הוא. אבל הוא - לפי טענתו - אינו זקוק להדמיון שעל-ידי התכלת שבציצית;¹ הוא מגיע באופן ישיר ("דירעקט") אל "היושב על הכסא" ... והמענה על זה - שלכל לראש כוונת התורה היא ללבישת ציצית כפשוטו, ורק לאחר זה יכולים לחשוב אודות הרמזים שבדבר - הדמיון לרקיע וכו'.³ ועל-דרך-זה בנוגע לשבת, שענינו "זכר למעשה בראשית"²⁰, "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש"²¹ - יכול אדם לטעון, שלאחרי שכבר הזכיר זאת בקידוש ובתפלה, לא נוגע כל-כך אם יעשה חסו-שלום איזו מלאכה קלה... אלא, כוונת התורה לכל לראש היא לפשטות הענינים.

מה-שאינ-כן בנ"ך, הרי מצינו כמה פעמים שפירוש הפסוק אינו כפי פשטות הענינים, ובנדון דידן:⁸ בפסוק "ויאמר לה בועז" - הרי הפירוש שבועז אמר לה (במענה לדבריה "לא אהיה כאחת שפחותך") "אין את מן האמהות, אלא מן האימהות", אינו מתאים לפשטות הכתובים: "ויאמר לה בועז לעת האוכל גשי הלום ואכלת מן הלחם גוי". ומה גם שמאורע זה היה "לעת האוכל", ואילו מה שהיא "מן האימהות" נתברר רק למחרת, כשפסקו שייבנה ממנה בית בישראל (מצד הדין ד"עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית"²²), "כרחל וכלאה גוי"²³.

וכן בפסוק "לבנות לה בית" - הרי אי אפשר לפרש שבנו "לחנופה" בית כפשוטו, בית מאבנים, בעל ד' כתלים וגג, ויש בו ד' אמות על ד' אמות (שרק אז חייב במזוזה, ובלאו-הכי גם אם דר בו אדם, אינו נקרא בית, ואינו חייב במזוזה²⁴, ואם יקבע בו מזוזה ויברך עליה, הרי הוא מוציא שם שמים לבטלה), שהרי "חנופה" ירדה לבבל מלה, ולא רק ב"בית" מסויים בן ד' אמות.

וכיון שהפירוש בפסוקי נ"ך אינו מוכרח להיות בהתאם לפשוטו של מקרא, הרי גם התמיהה "מה ידרוש" רבי משה הדרשן בפסוקים אלו באופן שיהיה על דרך הפשט (כנזכר לעיל), אין בה כדי לשלול את פירושו.

יא. המשך הביאור בתמיהת רש"י, על-פי "יינה של תורה" - דכיון שבשני פסוקים אלו מדובר אודות הפיכת הלעומת-זה לקדושה²⁵ (הגיור דרות המואביה להיות כאחת מן האימהות²⁶, והפיכת החושך דבבל ל"תלמודה של בבל"¹⁴), לא מתאים בזה "לה אינו מפיק ה"א" (מציאות רפויה), ד'ממה-נפשך': מצד הקליפה, צריך להיות "לא" ממש, ומצד הקדושה, צריך להיות אמיתית התוקף - נדפס ב'לקוטי שיחות' שם עמוד 376 ואילך.

* * *

יב. בהתחלת פרשת מסעי מפרש רש"י:
 "אלה מסעי", "למה נכתבו המסעות הללו, להודיע חסדיו של מקום, שאף-על-פי שגזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר, לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה, ולא היתה להם מנוחה, שהרי אין כאן אלא ארבעים ושנים מסעות, צא מהם י"ד, שכולם היו בשנה ראשונה קודם

שלא עמד בנסיון, לא יודעים כיצד יתנהג כשיבוא לידי נסיון, ורק כשבא לידי נסיון ועמד בו, אזי יודעים שעבודתו היא בשלימות. אלא שבשביל עבודה זו יש צורך ביגיעה מרובה*, ו"לפום צערא (כולל גם צער היגיעה) אגרא" (אבות פ"ה מכ"א) - שע"ז נשלמת תכלית הכוונה דירידת הנשמה למטה, שהיא ירידה צורך עלי'.

(26) ועד שממנה נבנה "בית נאמן" - מלכות בית דוד, ועד למשיח בן דוד, שיבנה בית נאמן - ביהמ"ק השלישי, שיהי' בית נצחי.

(19) פרש"י שם.
 (20) ראה שער הכולל פי"ז סכ"ט. וש"נ.
 (21) תשא לא, יז.
 (22) יבמות סט, סע"א. וש"נ. וראה גם פרש"י רות ד, א. שם, ו.
 (23) רות שם, יא.
 (24) רמב"ם הל' מזוזה רפ"ו. טרש"ע י"ד סרפ"ו סי"ג.
 (25) נתבאר העילוי שבהפיכת הלעו"ז לקדושה - שאז יודעים בוודאות שהעבודה היא בשלימות, וכמו בענין הנסיונות, שכל זמן

(*) נוסף על היגיעה הדרושה בכללות העבודה, גם בקדושה, וכמו בענין ההתבוננות שצ"ל באופן "שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאד ויתקע מחשבתו בחזק", ולזיז זאת, "לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית כראש דמיונות שוא" (תניא ספ"ג), ובדוגמת מים המכונים, שכיון שיפסקו לאחרי זמן, הנה גם בעת נביעתם ה"ה בבחי' כוב, שקר (פרה פ"ח מ"ט).

1 גזירה, משנסעו מרעמסס עד שבאו לרתמה, שמשם נשתלחו המרגלים, שנאמר²⁷ ואחר נסעו העם מחצרות
2 וגו', שלח לך אנשים וגו', וכאן הוא אומר²⁸ ויסעו מחצרות ויחנו ברתמה, למדת שהיא במדבר פארן,
3 ועוד הוצא משם ח' מסעות שהיו לאחר מיתת אהרן²⁹, מהר ההר עד ערבות מואב, בשנת הארבעים,
4 נמצא שכל שמונה ושלשים שנה לא נסעו אלא עשרים מסעות. זה מיסודו של רבי משה הדרשן.

5 ורבי תנחומא דרש בו דרשה אחרת, משל למלך שהיה בנו חולה, והוליכו למקום רחוק לרפאותו,
6 כיון שהיו חוזרין, התחיל אביו מונה כל המסעות, אמר לו, כאן ישננו, כאן הוקרנו, כאן חששת את
7 ראשך וכו' (שכוונתו בזה - בפשטות - לסיום דרשת רבי תנחומא בהנמשל: "כך אמר לו
8 הקדוש-ברוך-הוא כו'").

9 וצריך להבין:

10 (א) מדוע מביא רש"י בפירושו הן את הפירוש של רבי משה הדרשן, והן את הפירוש של רבי תנחומא
11 - הרי אין ענינו של רש"י להביא את כל מדרשי חז"ל, כִּי-אם לפרש פשוטו של מקרא, ואם-כן, היה לו
12 להביא פירוש אחד - היותר קרוב לפשוטו של מקרא. ולכאורה, כיון שהדרשה של רבי תנחומא היא
13 על-פי משל, הרי זה רחוק יותר מפשוטו של מקרא, וכידוע שהצורך במשל הוא בשביל להמשיך מעולם
14 גבוה יותר כו'³⁰, ואם כן, היה לו להביא רק הפירוש של רבי משה הדרשן.

15 (ב) מדוע כותב רש"י ש"רבי תנחומא דרש בו דרשה אחרת" - הרי כל מי שמעיין בב' פירושים אלו
16 רואה בעצמו שהם פירושים שונים, ולמה צריך רש"י להאריך בלשונו, ובסגנון בלתי רגיל - "דרשה
17 אחרת"?!

18 יג. ויש להקדים ולבאר תחילה מה שהוקשה לרש"י בפשטות הכתובים - "למה נכתבו המסעות
19 הללו":

20 כאשר בני-ישראל עומדים כבר בערבות מואב בסוף שנת הארבעים - מדוע צריך משה רבינו לחזור
21 ולמנות את כל פרטי המסעות שהיו במשך כל הארבעים שנה, שזהו ענין בלתי-רצוי, שסיבתו היא הגזירה
22 שנגזרה עליהם להתעכב במדבר ארבעים שנה בגלל חטא המרגלים, שהרי לולי זאת היו נכנסים לארץ
23 מיד, כפי שמצינו ש"מהלך שלשת ימים הלכו ביום אחד, שהיה הקדוש-ברוך-הוא חפץ להכניסם לארץ
24 מיד"³¹, ואם-כן, למה צריך לצער את בני-ישראל ולהזכיר להם דבר בלתי-רצוי?!

25 ואין לומר שכוונת משה היתה לומר דברי מוסר - שהרי דברי מוסר אמר משה לבני-ישראל בהתחלת
26 פרשת דברים, כפירוש רש"י³²: "אלה הדברים", "דברי תוכחות כו'", וכפי שמפרש הפסוק³³ "אחד עשר
27 יום מחורב", "אמר להם משה, ראו מה שגרמתם, אין לכם דרך קצרה מחורב לקדש ברנע כדרך הר
28 שעיר, ואף הוא מהלך י"א יום, ואתם הלכתם אותו בשלשה ימים... וכל כך היתה שכינה מתלבטת
29 בשבילכם למהר ביאתכם לארץ, ובשביל שקלקלתם, הסב אתכם סביבות הר שעיר ארבעים שנה"; אבל
30 בפרשתנו לא נאמרו דברי מוסר, ואם כן, "למה נכתבו המסעות הללו", שמורים על דבר בלתי-רצוי?

31 ועל זה מפרש רש"י, "להודיע חסדיו של מקום וכו'":

32 בסוף הפרשה הקודמת³⁴ מסופר מה שאירע בסוף הארבעים שנה שהיו בני-ישראל במדבר, שבני
33 ראובן ובני גד ביקשו ממשה לקבל נחלתם בעבר המזרחי של הירדן, ולא לעבור את הירדן לעבר המערבי,
34 ומשה כעס עליהם, והשווה אותם למרגלים שמנעו את בני-ישראל מליכנס לארץ, באמרו: "כה עשו
35 אבותיכם גו' ויחר אף ה' בישראל ויניעם במדבר ארבעים שנה עד תום כל הדור גו' והנה קמתם תחת
36 אבותיכם תרבות אנשים חטאים לספות עוד על חרון אף ה' אל ישראל גו' ויסף עוד להניחו במדבר
37 וגו'"³⁵; ורק אחרי שבני גד ובני ראובן אמרו "ואנחנו נחלץ חושים לפני בני ישראל עד אשר אם

(27) ס"פ בהעלותך. ר"פ שלח.

(28) לג, יח.

(29) ברי"ח אב, שחל ביום ועש"ק זה.

(30) ראה תו"א לך לך יא, ג. ובכ"מ.

(31) פרש"י בהעלותך יו"ד, לג.

(32) דברים א, א.

(33) שם, ב.

(34) מטות לב, א ואילך.

(35) שם, ח-טו.

הביאונם אל מקומם³⁶, הסכים משה לבקשתם, והתנה עמהם: "אם תחלצו לפני ה' למלחמה גו' והיתה הארץ הזאת לכם לאחוזת³⁷", ומינה עליהם ועל תנאם "את אלעזר הכהן ואת יהושע בן נון ואת ראשי אבות המטות לבני ישראל"³⁸.

ומזה מובן, שבני-ישראל עמדו אז בפחד גדול: לאחר שסוף-סוף מסתיימים הארבעים שנה שנגזר עליהם להיות במדבר - עלולה להתחדש חס-ושלום הגזירה שיצטרכו להשאר במדבר, מצד הנהגת בני גד ובני ראובן, כי אף שהבטיחו "ואנחנו נחלץ חושים גו'", מי יודע מה יהיה לאחר זמן זה, שהרי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"³⁹.

ולכן הוצרך משה "להודיע חסדיו של מקום כו'", באמרו לבני-ישראל, שאין להם מה לפחד, כיון שהקדוש-ברוך-הוא הוא חסדו, ועד כדי כך, שגם כאשר "גזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר, לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה, ולא היתה להם מנוחה, שהרי .. כל שמונה ושלשים שנה לא נסעו אלא עשרים מסעות", והיינו, שאפילו בשעת הגזירה שהיא מצד מדת הדין, עירב הקדוש-ברוך-הוא גם ענין של חסדים, עד כמה שאפשר כו'.

[וכמודגש גם בכך שכללות ההנהגה עם בני-ישראל בהיותם במדבר היתה באופן של חסדים - הן בגשמיות, שניתן להם "לחם מן השמים"⁴⁰, ומים מבארה של מרים, וענני הכבוד כו', וכמו שכתוב⁴¹ "שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה", והן ברוחניות, שכיון שלא היו ב"ארץ אוכלת יושביה"⁴², היו פנויים לעסוק כל היום בתורה מתוך מנוחה, ועל-ידי-זו זכו להיות "דור דעה"⁴³. וזהו גם הביאור במאמר רז"ל⁴⁴ "לא ניתנה התורה כו' אלא לאוכלי המן"].

וזהו תוכן דברי משה לבני-ישראל במנין המסעות - שבזה רואים את "חסדיו של מקום", שאפילו בשעת הגזירה עצמה, הנה בכל הזדמנות אפשרית התנהג הקדוש-ברוך-הוא עמהם באופן של חסד, וכיון שכן, אין להם מה להתיירא כו'.

יד. המשך הביאור, שנוסף על פירוש של רבי משה הדרשן, מביא רש"י גם פירוש התנחומא, כי פירושו של רבי משה הדרשן הוא בנוגע לעשרים המסעות שבין רתמה (שממש נשתלחו מרגלים) להר ההר (ששם מת אהרן), ואילו פירוש התנחומא הוא בנוגע למסעות שלפני שילוח המרגלים ושלאחרי מיתת אהרן - נכלל בשיחה שהוגהה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפסה⁴⁵ ב'לקוטי שיחות' חלק יח עמוד 390 הערה 4.

טו. וזהו גם מה שכתב רש"י ש"רבי תנחומא דרש בו דרשה אחרת" - כי:

(א) דרשת רבי תנחומא מבארת הזכרת מסעות אחרים מאלו שנתבארו על-ידי פירושו של רבי משה הדרשן, כנזכר לעיל.

(ב) לפי פירושו של רבי משה הדרשן - מוסב דיבורו של משה אל בני ישראל שעומדים עתה בערבות מואב ומתכוננים להכנס לארץ, שאין להם מה להתיירא כו', כיון שרואים את חסדיו של הקדוש-ברוך-הוא גם בשעת הגזירה שנגזרה על אבותיהם, כנ"ל; ואילו "רבי תנחומא דרש בו דרשה אחרת" - שדיבורו של משה מוסב אודות בני-ישראל שעברו את כל המסעות במדבר, שרק אליהם שייך לומר "כאן ישנו כאן הוקרנו כאן חששת את ראשך".

(ג) החידוש שבדרשת רבי תנחומא הוא - שהמסעות שזכרו בפרשתנו אינם ההילוך למקום רחוק כדי לרפא את בן המלך שחלה, אלא המדובר הוא אודות המעמד ומצב "שהיו חוזרין", היינו, לאחר שבן המלך נתרפא כבר, שזוהי "דרשה אחרת" - מצב וסדר עבודה אחרת לגמרי מהמדובר בפירושו של רבי משה הדרשן אודות ההילוך בעת המסעות עצמן⁴⁶.

(42) שלח יג, לב.

(43) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדבר"ר פ"ט, ג. וש"נ.

(44) מכילתא ר"פ בשלח. שם טז, ד.

(45) בשילוב שיחת ה' מנ"א שנה זו, וד"ה באתי לגני תשל"א.

(46) ראה גם לקו"ש שבפנים הערה 40 (גם משיחה זו).

(36) שם, יז.

(37) שם, כ"ב.

(38) שם, כח ובפרש"י.

(39) ברכות לג, ב. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת עקב יו"ד, יב.

(40) בשלח טז, ד.

(41) עקב ח, ד.

- 1 טז. וההוראה מזה בדרכי העבודה - בנוגע למ"ב המסעות כפי שישנם בכל אחד ואחד מישראל
2 במשך כל חייו (כתורת הבעל-שם-טוב⁴⁷), וגם בכל יום ויום⁴⁸:
- 3 ובהקדים הידוע⁴⁹ בפירוש הכתוב⁵⁰ "זה א-לי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו", שישנו סדר עבודה
4 באופן ד"זה א-לי", "מצד השגתי וידיעתי" - בדוגמת פירושו של רבי משה הדרשן שדיבורו של משה
5 מוסב אל בני-ישראל שעומדים עתה ליכנס לארץ; וישנו סדר עבודה באופן ד"אלקי אבי", מצד הקבלה
6 כו' - בדוגמת דרשת רבי תנחומא שדיבורו של משה מוסב אודות הדור שעברו את המסעות במדבר,
7 אבותיהם של בני-ישראל שעומדים ליכנס לארץ.
- 8 וכללות ההוראה היא - שיש צורך בשני אופני עבודה הנ"ל: עבודת האדם בכח עצמו, שמתייגע על
9 ההבנה וההשגה כו', וכמודגש במיוחד בחסידות חב"ד, שדורשת שיהיה ענין של הבנה והשגה דוקא;
10 וביחד עם זה צריך להיות גם הענין דהקדמת נעשה לנשמע, ומלבד ההשגה צריך להיות גם ענין האמונה,
11 שזהו מה שנמשך מלמעלה כו'.
- 12 ושני ענינים אלו - השגה ("א-לי") ואמונה ("אלקי אבי") - צריכים להיות תמיד, כמבואר ב'לקוטי
13 תורה' דיבור-המתחיל וידעת היום והשבות אל לבבך⁵¹, שכל שתגדל מעלת ההבנה וההשגה ("וידעת"),
14 אזי צריך להיות ענין האמונה בדרגא נעלית יותר, ואחר-כך באה גם מדריגה זו בהבנה והשגה, ואז
15 האמונה היא בדרגא נעלית עוד יותר.
- 16 ודוקא כאשר העבודה היא באופן כזה, אזי באים לתכלית השלימות - "ואנוהו", כפירוש השל"ה⁴⁹
17 שזהו מלשון "אני והו", שנעשים "דבוקים ביחד כו'".
- * * *
- 18 יז. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל אלה מסעי גו' ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם גו'.
- 19 (לאחרי המאמר, אמר כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א:)
- 20 בודאי ישנם הרבה שסיימו לימוד ה'לקוטי-תורה' דפרשת השבוע, ואם ישנם כאלו שעדיין לא סיימו
21 - בודאי יסיימו במשך יום השבת, עד הבדלה. ויאמרו עתה "לחיים"⁵².
- * * *
- 22 יח. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשת מסעי, "מחלה תרצה וגו'", "כאן מנאן לפי גדולתן זו מזו
23 בשנים, ונשאו כסדר תולדותן, ובכל המקרא מנאן לפי חכמתן, ומגיד ששקולות זו כזו", בהשוואה
24 לפירוש רש"י בפרשת פינחס⁵³, "ותקרבנה בנות צלפחד מחלה נעה וגו'", "להלן הוא אומר ותהיינה
25 מחלה תרצה, מגיד שכולן שקולות זו כזו לפיכך שנה את סדרן" - שהחידוש במנין בנות צלפחד בפסוק
26 "ותקרבנה", אף שכבר נימנו לפני זה⁵⁴ בשמותיהן באותו סדר, הוא, לגבי שינוי הסדר שבפרשתנו, ללמד
27 "שכולן שקולות זו כזו", כי "כאן מנאן (לא רק לפי סדר נישואיהן, ונישאו שלא כסדר תולדותן, אלא
28 גם) לפי גדולתן זו מזו בשנים", שקשורה גם עם חכמה (שבאה עם השנים, "ימים ידברו גו'"), ובסדר
29 זה נכתבו כאן, כיון ש"נשאו כסדר תולדותן", ואילו "בכל המקרא מנאן לפי חכמתן" (גם כשנזכרו בפעם
30 הראשונה, כהקדמה לטענה שמצד החכמה), וכיון שגם המנין שבפרשתנו ("בכל המקרא") קשור עם
31 מעלת החכמה, הרי שינוי הסדר "מגיד ששקולות זו כזו" - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א,
32 ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ח עמוד 200 ואילך.

(52) ראה גם תורת מנחם חמ"ד ע' 115 ואילך.

(53) כז, א.

(54) שם כו, לג.

(55) איוב לב, ז.

(47) ראה תר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות ס"ל. וש"נ.

(48) אות"ת פרשתנו (מסעי) ס"ע א'שנב.

(49) ראה של"ה בעש"מ מאמר ראשון (מ, א).

(50) בשלח טו, ב.

(51) ואתחנן ד, א ואילך.

לקוטי-שיחות פרשת מסעי כרך יח שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

מבבל לשאר הארצות שנאמר¹⁰ בבלה יובאו ושמה יהיו".

ומקור הלכה זו (כפי שציין הכסף-משנה) במסכת כתובות, שבגמרא שם מובאות שתי מימרות של ר' יהודה: "אמר ר' יהודה.. העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה שנאמר בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם"¹¹, ובהמשך הדברים מובא שם¹²: "אמר ר' יהודה אמר שמואל כשם שאסור לצאת מארץ ישראל לבבל כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות". וידועות¹³ השאלות בזה:

(א) איך הכליל הרמב"ם יחד את שתי מימרות הגמרא הללו – הרי את הראיה מהכתוב ("בבלה וגו'") מביא ר' יהודה במימרא הראשונה בענין האיסור היציאה מבבל לארץ ישראל, ואילו הרמב"ם מביא אותה לענין איסור היציאה מבבל לשאר ארצות (שבוה עוסקת המימרא הראשונה של ר' יהודה¹⁴)?

ולפי זה קשה, ממה-נפשך: אם כוונת הרמב"ם בלשונו "אסור לצאת מבבל לשאר הארצות" – לכלול גם את ארץ ישראל¹⁵ (כדברי הכסף-משנה), כי סובר ש"בבלה יובאו וגו'" בא למעט את כל הארצות – אינו מובן מהי ההוספה והחידוש במימרתו השניה של ר' יהודה (בשם שמואל) שאסור "לצאת.. לשאר ארצות" על מימרתו הראשונה של ר' יהודה (בסתמא) שלומד שאסור לצאת מבבל לארץ ישראל מהכתוב "בבלה וגו'" – הרי משמעות הכתוב היא שכולל הן את ארץ ישראל והן את שאר הארצות¹⁶?

ואם הלימוד ד"בבלה וגו'" במימרתו הראשונה של ר' יהודה אינו ממעט אלא את העליה מבבל לארץ

א.

איסור היציאה מארץ ישראל

1 על הפסוק¹ "והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה", אומר הרמב"ן: "על דעתי זו מצות עשה היא, יצוה אותם שישבו בארץ וירשו אותה כי הוא נתנה להם.. ומה שהפליגו רבותינו במצות הישיבה בארץ ישראל ושאסור לצאת ממנה.. בכאן נצטוונו במצוה הזו". יתירה מזו: בהשגותיו והשלמתו לספר המצוות של הרמב"ם כולל הרמב"ן מצוה זו במנין המצוות², כמצוה בפני עצמה (שלא כשיטת הרמב"ם). והוא מאריך בזה ואומר, שזהו הטעם לדברי הגמרא³ "כל היוצא⁴ ממנה (מארץ ישראל) ודר בחוצה לארץ יהא בעיניך כעובד עבודה זרה שנאמר⁵ כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' גו'".

13 אמנם, למרות שהרמב"ם אינו מונה את ישוב הארץ כו' במנין המצוות, וכלל אינו אומר שזו מצוה⁶, עם זאת, מוצאים ברמב"ם כמה הלכות⁷ באיסור היציאה מארץ ישראל לחוץ לארץ⁸. וביניהם ההלכה⁹: "לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה עכו"ם ואל ידור בחוצה לארץ ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל היוצא לחוצה לארץ כאילו עובד עבודה זרה, שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלקים אחרים".

ב.

דברי הרמב"ם באיסור היציאה מבבל

22 כדי להבין את שיטת הרמב"ם, יש לבאר תחילה את המשך וסיום דברי הרמב"ם בהלכה האמורה:

24 "כשם שאסור לצאת מהארץ לחו"ל כך אסור לצאת

(9) הלכות מלכים שם הי"ב.

(10) ירמ' כז, כב.

(11) שם ק', סע"ב.

(12) ק"א, א.

(13) ראה מהרי"ט כתובות שם. לח"מ לרמב"ם. הגהות עמק המלך לרמב"ם שם. עיון יעקב לע"י, שו"ת אבנ"ז יו"ד סי' תנד אות מג ואילך. ועוד.

(14) ודווקא לומר שגורס (בגמרא) "שנאמר בבלה יובאו וגו'" בדברי ר"י אמר שמואל.

(15) אף שבפשטות הלשון "לשאר הארצות" משמעותו לבד ארץ ישראל.

(16) ראה לח"מ שם. הפלאה כתובות שם.

(* וסיום מס' כתובות.

(1) פרשתנו לג, נג. – בכמה ענינים דלקמן (בפנים ובהערות) – ראה ג"כ אנציקלופדיא תלמודית ערך א"י, וש"נ. ארץ חמדה (אה"ק, תשי"ז) שער א'. ובפרט שם סי' ה'.

(2) מ"ע ד. וראה גם רמב"ן אחרי יח, כה.

(3) כתובות ק', ב.

(4) בגמ': "כל הדר בחו"ל כו'". וראה לקמן הערה 57.

(5) ש"א כו, יט.

(6) וראה מג"א לסהמ"צ שם. ובהנסמן לקמן הערה 58.

(7) ה' מלכים פ"ה ה"ט ואילך.

(8) וגם הדינים שבמשנה (כתובות שם. הובא ברמב"ן פרשתנו) הכל מעלין לא"י כו' – רמב"ם פ"ג מהל' אישות ה"ח ואילך. וראה רמב"ם ה' עבדים פ"ח ה"ט.

ג) בגמרא מובא גם המשך הכתוב "בבלה יובאו
ושמה יהיו) עד יום פקדי אותם נאום ה'", והרמב"ם
אינו מביא אלא את התחלת הכתוב "בבלה יובאו
ושמה יהיו".

ד.

האיסור לצאת מבבל – קיים גם בימינו?

הביאור בכל זה:

בטעם איסור היציאה מבבל מצינו שתי דעות:
הרמב"ם מביא על זה את הכתוב בבלה יובאו, אך
רש"י כתב "לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה
תמיד"²⁴. והנפקא-מינה ביניהם: לדעת רש"י אין איסור
היציאה חל אלא כשיש ישיבות בבבל, אך כשכטלו
הישיבות מותר לצאת משם; מה שאין כן לדעת
הרמב"ם שהאיסור נלמד מהכתוב בבלה יובאו, משמע
שהאיסור הוא תמיד.

ברם עדיין צריך להבין: הרי פסוק זה מדבר בזמן
גלות ראשון, שאז גלו ישראל לבבל, אבל בחורבן בית
שני לא הייתה הגלות לבבל – ואם כן, מדוע יהי'
האיסור של "בבלה יובאו" גם בגלות הזה, שהוא גלות
אדום?

התוספות²⁵ מתרצים על שאלה זו: "יש לומר
שבגלות שני נמי קפיד קרא" = שגם בגלות השניה
הקפיד הכתוב (שלא לצאת ממנה)]. אך זה גופא דורש
ביאור: לכאורה, מנין ההוכחה שבגלות השניה גם
הקפיד הכתוב²¹ (אף על פי שאינה "בבלה")?

יתר על כן אינו מובן לפירוש הכסף-משנה
שבאיסור "לצאת מבבל לשאר הארצות" כוונת
הרמב"ם גם לארץ ישראל – הרי מצינו שכמה
אמוראים²⁶ עלו מבבל לארץ ישראל²⁷;

עד שרבותיו של ר' יהודה (בעל המימרא), רב
ושמואל²⁸, למדו בבבל, ועלו משם לארץ ישראל ואחר

1 ישראל ולא את היציאה לשאר ארצות, והמימרא
2 השני', המחדשת את האיסור לצאת מבבל לשאר
3 ארצות, כוונתה רק לשאר ארצות, ולא לארץ ישראל¹⁷
4 – היה על הרמב"ם לכתוב או (הלשון של המימרא
5 הראשונה של ר' יהודה) "כך אסור לצאת מבבל לארץ
6 ישראל"¹⁸, או, מכיוון שכותב "לשאר הארצות"
7 כבמימרא השניה, לא היה לו להביא הלימוד מהכתוב
8 "בבלה וגו'"¹⁹?

9 (ב) לכאורה קיימת סתירה בדברי הרמב"ם עצמם:
10 מתחילת ההלכה "כשם שאסור לצאת מהארץ לחו"ל
11 כך אסור לצאת מבבל כו" משמע שאיסור היציאה
12 מבבל הוא מסבא – מאותה הסבא שמחמתה "אסור
13 לצאת מהארץ" – אך בסיום דבריו כותב "שנאמר
14 בבלה יובאו", כלומר שאיסור זה אינו מחמת סבא
15 (כשם-כך), אלא מפני הכתוב, שאינו קשור לענין
16 היציאה מארץ ישראל לחו"ל.

17 (ג) בעצם הענין: מהי ראייתו של הרמב"ם מ"בבלה
18 יובאו" ש"אסור לצאת מבבל לשאר הארצות" הרי
19 הכתוב מדבר בכלי השרת, כפי שמוכח גם מהגמרא²⁰,
20 שלכן מביא ר' יהודה פסוק אחר²¹.

ג.

דיוקים נוספים בלשון הרמב"ם

21 גם צריך להבין כמה דיוקים בלשון הרמב"ם
22 שמשנה מלשון הגמרא:

23 (א) הלשון בגמרא הוא "כשם שאסור לצאת מארץ
24 ישראל", והרמב"ם כתב "מהארץ".

25 ואין לומר שזהו מפני קיצור הלשון, כי בהלכה
26 זו²², וכן בהלכות שלפניה²³, כתב כמה פעמים הלשון
27 ארץ ישראל.

28 (ב) בגמרא נאמר "כשם שאסור לצאת מארץ ישראל
29 לבבל", ולשון הרמב"ם הוא "מהארץ לחוצה לארץ".

רק כשאין נפק"מ לדינא, משא"כ בנדוד".
(20) כתובות שם.

(21) וראה בפנ"י, והפלאה (ועוד) בפ"י הגמרא.

(22) בתחילתה. הובא לעיל סוס"א.

(23) ריש הלכה ט', י"א.

(24) וראה גם מאירי ובשטמ"ק שם.

(25) ד"ה בבלה כתובות שם.

(26) ראה גם המשך הגמרא כתובות שם. וראה סידור יעב"ץ בתחילתו
(סולם בית אל אות ר').

(27) כמו שהקשו במפרשים.

(28) רש"י סוכה ט, א ד"ה כי אמריתה. ע"ז טז, ב ד"ה רב יהודה.

ועוד.

(17) ע"ד שפי' במהר"ם שייף (ועוד): דתרי מילי הן.. מבבל לא"י
בעשה לשאר ארצות אסור משום ישיבה כו'.

(18) כמ"ש במהרי"ט שם. בפנ"י לכתובות שם כ', דרי"י איירי באותן
בני גולה שנשארו מגלות ראשון או מבניהם כו' (וכ"כ במהרי"ט. ובכ"מ).
ור"י אמר שמואל "כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות", היינו שהוגלו
בגלות שני ובאו לבבל דרך מקרה דאפ"ה אסור לחזור, אבל ראה הפלאה
שם, דמ"ש ר"י מבבל לא"י רבותא נקט. ועוד ועיקר: פירושו הוא לפי
הסברת רש"י לפי שיש שם ישיבות כו' כדלקמן, ולא לפי הרמב"ם
(ועפ"ז מובן גם שאין לפרש לדעת הרמב"ם כמו שפי' במהר"ם שייף
שבהערה הקודמת). וראה לח"מ שם.

(19) ועפ"ז מובן שאין לתרץ שהוא ע"פ הכלל (הובא ביד מלאכי
כללי הרמב"ם או ד') שהרמב"ם נקט הדרשא היותר פשוטה, כי הרי"ז

לחלקי". (ב) מחמת הקדושה שבשניהם, הקדושה
שבארץ ישראל ובעם ישראל שהם "עם קדוש"³⁶.
והחילוק שבין שני ענינים אלה מתבטא (בין
השאר) גם בשם הארץ: מחמת קדושתה נקראת היא
בשם "ארץ ישראל" דוקא, וזה שולל "ארץ כנען"
וכיוצא בזה, כי ענין הקדושה אינו שייך כלל לארץ
כנען; מה שאין כן מחמת בחירת הקדוש-ברוך-הוא
בארץ ישראל אין הכרח לקרותה דוקא בשם "ארץ
ישראל", ואפשר לקרותה גם "ארץ כנען"³⁷, וכיוצא
בזה, כי בחירת הקדוש-ברוך-הוא הייתה "כשברא
(הקדוש-ברוך-הוא) העולם חלק הארצות לשאר
האומות ובחר בארץ ישראל".

ולפי זה נמצא שגם באיסור היציאה מארץ ישראל
קיימים שני ענינים: (א) מחמת קדושת הארץ³⁸ (וזה
נוגע גם לקיום המצוות התלויות בארץ³⁹), (ב) מחמת
בחירתו של הקדוש-ברוך-הוא בארץ ישראל שנתנה
לישראל⁴⁰.

ו.

איסור היציאה מבבל - מחמת הבחירה בלבד

ועל פי זה מובנים דברי הרמב"ם "כשם שאסור
לצאת מהארץ לחו"ל כך אסור לצאת מבבל לשאר
הארצות":

איסור היציאה שמחמת קדושת המקום אינו אלא
ביחס לארץ ישראל; מה שאין כן באיסור היציאה
שמחמת בחירתו של הקדוש-ברוך-הוא במקום הזה –

1 כך חזרו לבבל²⁹, שלכאורה, על פי כל הנ"ל, הנה
2 מתחילה היה אסור עליהם לעלות מבבל לארץ ישראל,
3 ואחר-כך ה' אסור להם לצאת מארץ ישראל לבבל.
4 וקשה לומר שכל אלו שעלו לארץ ישראל, ובפרט
5 רב ושמואל, חולקים על דברי ר' יהודה (או על דברי
6 "רב יהודה אמר שמואל")³⁰, דבר המוביל להנחה
7 מוקשית נוספת – שלמרות דעת החולקים, פוסק
8 הרמב"ם³¹ שכשם שאסור לצאת מהארץ לחו"ל כך
9 אסור לצאת מבבל לשאר ארצות.

ה.

ארץ ישראל - "הארץ הנבחרת" וגם "ארץ הקודש"

10 נקודת הביאור בזה:

11 שני ענינים, בכללות, בחילוק שבין ארץ ישראל
12 לשאר ארצות: (א) כפי שנאמר במדרש³²: "חביבה ארץ
13 ישראל שבחר בה הקדוש-ברוך-הוא"; (ב) העובדה
14 שארץ ישראל ארץ קדושה היא, כנאמר במכילתא³³
15 ש"עד שלא נבחרה ארץ ישראל היו כל הארצות כשרות
16 לדברות [=לנבואה] משנבחרה ארץ ישראל יצאו כל
17 הארצות"³⁴.

18 שני ענינים אלה עומדים בבסיס הקשר שבין עם
19 ישראל לארץ ישראל: (א) מחמת בחירת הקדוש-ברוך-
20 הוא, וכמאמר רז"ל "בחר בארץ ישראל כו' ובחר
21 לחלקן ישראל כו' אמר הקדוש-ברוך-הוא יבואו
22 ישראל שבאו לחלקי³⁵ וינחלו את הארץ שבאה

(29) ראה סדר הדורות ערך שמואל אות ג.

(30) מלבד ר"ז שמפורש כנמרא (כתובות שם) ד"הוה קמשתמיט מיני' דרב יהודא. ובברכות (כד, ב) "רבי אבא הוה קמשתמיט כו'".

(31) לפי' הכס"מ שכולל א"י.

(32) תנחומא ראה ח. וראה במדבר"ר פ"ג, ח. ובהנסמן לקמן הערה

34.

(33) בתחילתו.

(34) וראה המשך המכילתא שם. וראה תנחומא בהר א (בסופו) "חביבה עלי ארץ ישראל שקדשתי אותה מכל הארצות". ובבמדבר"ר פ"ז, י (בתחילתו) "א"י ששם השכינה חונה". ולהעיר מספרי זוטא בתחילתו ובמדבר"ר (שם, ח): "ארץ כנען כשירה לבית השכינה".

(35) תנחומא ראה שם. וראה מדרש רבה פרשתנו פכ"ג, ז (בסופו).

(36) וראה תשב"ץ ח"ג סימן ר', כפתור ופרח פ"י (ועוד) שמפרטים פרטים בקדושת א"י עצמה.

(37) להעיר מהכתובים בפרשתנו (לג, נא ואילך) שקוראו "ארץ כנען" או "הארץ". אבל כ"ה בכ"מ בתורה (ראה אנצ' תלמודית שם), ובבמדבר"ר פרשתנו שם, ז: אני אכניס את ישראל שהן חביבין עלי לארץ שחביבה עלי שנאמר.. ארץ כנען.

(38) בשו"ת מהרי"ט ח"ב סי' כח, דכל הדינים דמתניתין דהאיש כופה כו' "עיקר הטעם משום קדושת א"י ומצות ישיבתה הוא אפילו בזה"ז כו' ולא משום קיום המצות כו'. אבל שם הוא לפי דעת הרמב"ן במ"ע

ישוב א"י, אבל ראה חת"ס יו"ד סי' רלד שגם לדעת הרמב"ם כו' הוא מצד קדושה. וראה כפ"פ פ"י. אבני נזר שם אות לג. וראה קנטרס "בעניני כולל חב"ד" לכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ג"ע (ירושלים, תרס"ז). נדפס בקובץ יגדיל תורה (ג.י.) שנה א חוברת ג) ס"ז ואילך. ובהערה הבאה.

(39) ברשב"ם ב"ב (צא, א) ד"ה אין יוצאין כו' "שמפקיע עצמו מן המצות" (ומזה מוכח לכאורה דלא ס"ל כהרמב"ן דיש מ"ע בישוב א"י). ובתשב"ץ ח"ג סי' ר' (וראה שם סי' קצח) דדין דכופין לעלות הוא רק לחיוב מצות. וכ"כ בשו"ת מהרי"ט ח"א סמ"ו.

והנה לכאורה נפק"מ אם הוא מצד קדושת שכינה לכד או מצד מצות, לענין עבר הירדן (לכמה דיעות) וכמ"ש בתשב"ץ שם (משא"כ לדעת רש"י פרשתנו לד, ב. אוה"ח מטות לב, ז. דברים ב, ג. יג. וראה מהרי"ט שם דחיוב כפי' למצות הוא רק בא"י המקודשת) – או עכ"פ לענין (סוריא או) שאר הארצות שכבשום לאחר א"י, כספרי (עקב יא, כד) איתא "שהמצות נוהגות שם". וראה בארוכה ע"ד עבר הירדן בלקו"ש ח"ג ע' 124-5 הערה 20 ובהמצויין שם. ואכ"מ.

(40) ובזה לכאורה פשוט שזהו רק בא"י שבחר בה הקב"ה ולא בעבר הירדן ושאר ארצות שכבשום.

ולהעיר שגם בחיוב תרומ' י"ל ע"ד ב' אופנים אלה:

(א) מצד קדושת הארץ, כפשטות לשון הרמב"ם ספ"ו מהל' ביהב"ח. הל' תרומות פ"א ה"ה.

המהרש"א⁴⁵ שלפי זה אין זה לשון ציווי אלא
ש"ירמיה מתנבא שכן יהיה – סובר הרמב"ם שאינו
כן, ומפרש שאפילו בנוגע לכלי השרת הוא ציווי, היינו
שאסור להוציא את כלי השרת מבבל אפילו אם
מזדמנת אפשרות לזה⁴⁶, אלא "שמה יהיו".

ומזה מובן גם בנוגע לבני ישראל, שבבל הוא
המקום בו בחר הקדוש-ברוך-הוא שיהיה מקום גלותם,
ואסור להם לצאת משם⁴⁷.

וממילא מובן, שבזה אין חילוק בין זמן גלות
ראשון לזמן גלות שני, מכיון שמצינו שדוקא בבבל
בחר הקדוש-ברוך-הוא כמקום הגלות באופן של
"שמה יהיו" – קביעות, בדומה לבחירת הקדוש-ברוך-
הוא בארץ ישראל באופן של קביעות בזמן של גאולה
ושנים כתיקונן⁴⁸.

ולפי זה יתכן שקיימת נפקא-מינה נוספת בין שיטת
רש"י (והמאירי) והרמב"ם: לדעת רש"י, שטעם
האיסור הוא לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה,
מובן שבמציאות ישיבות המרביצות תורה קיימות
(לא בבבל, אלא) במדינה אחרת, הנה חל עליה איסור
היציאה ממנה לשאר הארצות⁴⁹; אבל לדעת הרמב"ם,
שזהו מחמת בחירת הקדוש-ברוך-הוא בבבל כמקום

שהיו בו ישראל, בזה משתווים (בזמן מסויים) בבל
וארץ ישראל; כשם שהקדוש-ברוך-הוא בחר בארץ
ישראל שהיו בה ישראל כמקום של שלימות החירות
והגאולה מגלות מצרים⁴¹, ואחר כך – לשנים כתיקונן
(ובני ישראל כתיקונן), כך בחר הקדוש-ברוך-הוא
בבבל למקום גלותם⁴² של ישראל⁴³, לזמן הגלות
(ומצב בו בני ישראל שייכים ל"חטאינו").

ולכן מדייק הרמב"ם לכתוב "כשם שאסור לצאת
מהארץ וכו'" לא "מארץ ישראל", אלא "הארץ"⁴⁴
בה"א הידיעה: הארץ שתמיד נבדלה ונבחרה מכל
שאר הארצות בזה שהקדוש-ברוך-הוא בחר בה, שבזה
מדגיש שאיסור היציאה שעוסק בו כאן אינו מחמת
קדושת ארץ ישראל, אלא מחמת בחירת הקדוש-ברוך-
הוא בה לישראל; ובזמן הגלות חל טעם זה גם על
היציאה מבבל כשם שישנו על היציאה מארץ ישראל.

ז.

רק על גלות בבל נאמר "שמה יהיו"
ועל זה מביא הרמב"ם הכתוב "בבבלה יובאו ושמה
יהיו" – כהוכחה שהקדוש-ברוך-הוא בחר את בבל
למקום גלותם של ישראל.
ואף שהכתוב מדבר בכלי השרת, וכתב

(47) ולדעת הרמב"ם מה שלא הובא הכתוב "בבבלה יובאו גו'
במימרא ד"ר"י אמר שמואל" – י"ל (בדוחק עכ"פ) דסמך ע"ז שכבר
הביאו ר"י עצמו, אף שהוא הביאו לענין העלי' מבבל לא". וראה לקמן
בפנים.

(48) ע"פ הכלל אפוי מחלוקת לא מפשינן (נסמן לקמן הערה 71)
י"ל שגם לדעת הרמב"ם הבחירה בבבל (לגלות – גם בגלות שני) שייכת
היא לזה ששם גלתה התורה** [וכדור"ל עה"פ (מ"ב כד, יד) החרש
והמסגר (ראה גטין פח, סע"א. וש"נ)] בגלות יכני' ואח"כ ע"י ר' חייא
ובניו (סוכה כ, א), רב ושמואל וכו' (ראה תנחומא נח ג: וישבו בתורתן
בבבל מן אותה שעה עד היום ולא שלט בהן לא אדם ולא יון כו'.
עיי"ש). והיינו כי בבל בעצם הוא מקום מסוגל לתורה יותר משאר ארצות
ולכן בחר בה (וראה סידור יעב"ץ שם). אלא שלדעת הרמב"ם מכיון
שלמדוין זה מהכתוב "בבבלה יבואו" גם כשבטל הטעם – לימוד התורה
שבבבל – לא בטל האיסור. משא"כ לדעת רש"י. וראה לקמן בפנים.

(49) כן משמע מפשטות לשון רש"י, וכן מפורש במאירי כתובות
שם***. בשטמ"ק (ועד"ה בהפלאה) שם: לפי שיש בה ת"ח ושכינה היא
בבבל בבי' כנישתא כו' כדאיתא במגילה – אבל ג"ז שייך ל"כל מקום
שבגלו" ד"שניה עמהם", ככתבילת הסוגיא שם (מגילה כט, א). ולהעיר
מהמשך דברי המאירי שם: משיגים כו' וזוים ליהנות מזיו השכינה.

(ב) כיון שהקב"ה בחר בא"י ונתנה לישראל זהו ארצם גם בפועל
(היינו לאחר כבוש וחילוק דוקא)* [שלכן (לכמה דיעות) לא הובאו
במתניתין דכלים פ"א מ"ו בזה "דא"י מקודשת מכל הארצות כו'" – מנ"ח
מצוה רפר אות ו'. וראה משנה אחרונה שם], וכיון ששבט לוי לא נטלו
חלק בארץ לכן צריך ליתן להם תרומה. ונפק"מ להלכה בנוגע לסוריא
ועוד. וראה רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ג ה"א ובהשגת הראב"ד שם
ה"י ובכס"מ שם (וראה פרש"י ורמב"ן שופטים יח, א"ב). אבל ראה
פרשת דרכים דרך הקודש דרוש ששי. והאריכו בזה במפרשי הרמב"ם
בכ"מ. ואכ"מ.

(41) וכמש"נ: והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים גו' והבאתי אתכם
אל הארץ גו' (וארא ו, יח).

(42) ע"ד ערי מקלט – ליחיד בא"י עצמה.

(43) ולפרש"י הפירוש "כשם שאסור לצאת" הוא בענין השני, שכשם
שאסור לצאת מא"י מצד קדושתה כך מבבל אסור לצאת מפני קדושתה
(לח"מ לרמב"ם הל' מלכים שם). אבל מ"מ אין הלשון "כשם... כך"
מתיישב כ"כ, שהרי קדושתם אינה שווה, דבא"י הוא מצד עצם קדושתה
ובבל מצד לומדי תורה שבה. אבל ראה לקמן הערה 49.

(44) וראה לעיל הערה 37.

(45) חדא"ג כתובות שם.

(46) וכ"פ בהפלאה (ועוד) שם.

(*) ולכאורה אפשר להעמיס זה גם בהרמב"ם שם"ל (ספ"א מהל' תרומות) שחזיב תרומ' מדאורייתא הוא רק כ"שכל ישראל שם נעאמר כי תבואו ביאת מלכם כו'.
אבל ראה צפנ"ן שם ד"רבינו ז"ל כיון דמצריך ב' דברים כו'.

(**) ועד"ו לאידך. שגם לדעת רש"י ויתא הבחירה בבבל כדלקמן בפנים סי"ב.

(***) במאירי שם: שכל מקום שחכמה ויראת חטא מצויין שם דינו כארץ ישראל. ומה מקור מפורש בגלה (ככל ענינים שבפנימיות התורה) למאמר רבותינו נשיאנו
(אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע ח"א ע' תפח. לקו"ש ח"ה ע' 621) במענה לשאלה האם נטוע לא". "וילטט פארן קיין ארץ ישראל? – מאן דא ארץ ישראל?
(= רצונך נטוע לארץ ישראל? – עשה כאן ארץ ישראל?) – שאז כאילו הוא דר בא"י (כמאמר ר"י בגמ' שם לענין בבל). וכמאירי שם, ואסור לצאת משם כו'.

ההלכות⁵² ופרטי הדינים באיסור הישיבה בארץ²⁵
מצרים, ובהסיקו שהאיסור "לשכון בה וכו'" הוא²⁶
"מפני שמעשיה מקולקלין יותר מכל הארצות כו'" –²⁷
ממשיך בהלכה ט' בקצה ההפכי "אסור לצאת מארץ²⁸
ישראל לחו"ל לעולם" שזהו בעיקר מחמת הקדושה²⁹
שישנה בארץ ישראל ביחס לשאר הארצות.³⁰

ובענין קדושת ארץ ישראל ממשיך הרמב"ם³¹
בהלכות שלאחרי זה "גדולי החכמים היו מנשקין על³²
תחומי ארץ ישראל כו' אמרו חכמים כל השוכן בארץ³³
ישראל עוונותיו מחולין וכו'"⁵³.³⁴

ולאחרי זה, רק בהלכה י"ב כותב הדין, "לעולם³⁵
ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה עכו"ם ואל³⁶
ידור בחוצה לארץ.. שכל היוצא לחו"ל כאילו עובד³⁷
עבודה זרה שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת³⁸
ה' לאמר לך עבוד אלקים אחרים ובפורעניות הוא³⁹
אומר ואל אדמת ישראל לא יבואו" –⁴⁰

שלגבי דין זה אין הכרע מחמת איזה ענין הוא, כי⁴¹
ישנם שני הטעמים: מפני הקדושה המיוחדת שמחמת⁴²
השראת השכינה, כמשמעות הלשון "היוצא לחו"ל"⁴³
כאילו עובד עבודה זרה⁵⁴, ומחמת שהקדוש-ברוך-הוא⁴⁴
בחר בארץ ישראל ונתנה לישראל⁵⁵ (וכפי שמשמע⁴⁵
בה"שנאמר" שקרא לה (ואומר הטעם) "נחלת ה'")⁴⁶
[שעל פי זה יומתק מה שכותב "שכל היוצא לחו"ל"⁴⁷
כאילו עובד עבודה זרה" (היפך הבחירה), שלא כלשון⁴⁸
הגמרא⁵⁶ (שבשלשון דומה כתב גם בתחילת ההלכה)⁴⁹
"שכל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוקה וכל⁵⁰
הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוקה"⁵⁷, ואחר כך⁵¹
מרמז גם את הטעם השני ומאריך ומסיים "ואל אדמת⁵²
ישראל"⁵³].

הגלות, מובן שהאיסור אינו אלא ביציאה מבבל (ולא¹
ביציאה ממקום אחר של תורה)⁵⁰, שהיא כיציאה²
3 "מהארץ לחו"ל".

ח.

השינויים בלשון הרמב"ם בהשוואה לגמרא⁴
ועל פי זה מוסברים גם שאר הדיוקים: (א) מה שלא⁵
כתב הרמב"ם "כשם שאסור לצאת מהארץ לבבל", (ב)⁶
מה שלא כתב "כך אסור לצאת מבבל לארץ ישראל"⁷
(לפי הכסף-משנה), (ג) שאינו מסיים – כבגמרא – "עד⁸
יום פקדי אותם נאום ה'":

(א) באיסור היציאה מהארץ מחמת בחירתה על-ידי⁹
הקדוש-ברוך-הוא, שזה בבל לחוץ-לארץ וכלולה בה;¹⁰
(ב) כך גם באיסור היציאה מבבל, מחמת בחירת¹¹
הקדוש-ברוך-הוא בה (כמקום הגלות), ארץ ישראל¹²
שוה לשאר הארצות (לדעת הכסף-משנה), ובהתאם¹³
לכך מובן גם (ג) ששייך לזה רק מה שכתוב "בבלה¹⁴
יובאו ושמה יהיו" – שהקדוש-ברוך-הוא בחר בבבל¹⁵
כמקום קבוע לזמן הגלות, אך סיום הכתוב אינו שייך¹⁶
לכאן⁵¹.¹⁷

לעומת זאת, בדברי ר' יהודה בגמרא מביא את¹⁸
סיום הכתוב, כי הוא אומר "כל העולה מבבל לארץ¹⁹
ישראל עובר בעשה", ובשייכות לעליה לארץ ישראל²⁰
הרי זה גם כן (ובעיקר) מודגש בסיום הכתוב "עד יום²¹
פקדי אותם נאום ה'", שלא יחזרו לארץ ישראל עד יום²²
23 פקדי אותם.

ט.

מצד הבחירה שזה איסור היציאה מבבל ומארץ²⁴
ישראל
ולפי זה מובן המשך ההלכות ברמב"ם: לאחר

(50) גם לפי המבואר בהערה 48, כפשוטו.

(51) ומה שלדעת הכסף-הוא לא הביא הרמב"ם את ד"עובר בעשה", י"ל
שס"ל שזהו רק אסמכתא "שכך מצינו הרבה מקומות בתלמוד שקורא
עשה לדבר שאינו אסור אלא מדרבנן" (תרי"ב ברכות טז, ב ד"ה ויש.
רא"ש שם סט"ז ובמרו"ק פ"ג ס"ג). וכן מצינו דעת הרמב"ם גם בכתוב
שבחור, ולדוגמא: ביזמא (יט, ב) השח שיחת חולין עובר בעשה שנא'
ודברת בם, וברמב"ם ה' דיעות (פ"ב ה"ד) ליתא. וכן ברמ"א יו"ד
סרמ"ו סכ"ה "אסור לדבר כו" (משא"כ בשו"ע אדה"ז שהביאו – ה'
ת"ת פ"ג ס"ה. או"ח סקנ"ו סט"ז). ואכ"מ.

(52) ה"ז וח' בהל' מלכים שם.

(53) שכל הנ"ל (גם איסור יציאה לדעת הרמב"ם) הוא מצד עצם
קדושת הארץ. קדושת שכינה, ולא מצד חיוב מצות – ראה תשב"ץ שם
סי' ו' בתחילת הסימן. כפ"פ שם. רדב"ז לרמב"ם ה' סנהדרין פ"ד ה"ו,
ובהמצויין בהערה 38.

(54) ראה רמב"ן אחרי שם. כפ"פ שם. הפלאה כתובות שם. ועוד.

אבל במאירי כתובות שם: שחוצה לארץ דירת קבע לגויים ולעכו"ם ואי
אפשר שלא ללמוד מדרכיהם.

(55) ולהעיר, שבגמרא כתובות שם למדו זה ממ"ש "לתת לכם את
ארץ נענן להיות לכם לאלקים". ובתוספתא ע"ז פ"ה ה"ב "כל זמן שאתם
בארץ נענן הריני לכם לאלקים כו'" ומה שהרמב"ם לא כתבו – י"ל, לפי
שנקט מסקנת הלימוד שבגמרא.

(56) וכן בתוספתא שם.

(57) שהלשון "הדר בא"י כמי שיש לו אלקה והדר בחו"ל כו" מורה
(ענין דהמשך וקביעות וגם) שזהו מחמת קדושת הארץ והעדר הקדושה
שבחו"ל (וכגירסא זו הביא הרמב"ן אחרי שם, בהמשך לקדושת הארץ
שמושגת מאת הקב"ה לבד ואינה מקיימת עוברי עבירה כשאר ארצות
כו', אף שבספח"צ שם כ' "כל היוצא ממנה ודר בחו"ל יאה בעיניך כו'"),
משא"כ ל' הרמב"ם "שכל היוצא לחו"ל כו" (רגע דהיציאה, גם) שאינו
מדגיש הקדושה שבהארץ שיש להדר בה, ו"ל שזהו לפי שמניח הארץ
שבחר בה הקב"ה ונתנה לישראל.

לחור"ל בתנאים המותרים, נשאר הוא גם אחר כך
(בנוגע לנידון זה) בן ארץ ישראל וחייב לחזור⁶¹, כמו
כן הוא גם בנוגע לעולה מבבל לארץ ישראל בתנאים
המותרים, שגם בהיותו בארץ ישראל נשאר בן בבל
(מחמת הבחירה בבבל כמקום הגלות), וחייב לחזור.

אלא שיש חילוק בתנאי ותכלית היציאה (או
העליה): כשיוצא לסחורה, יש לזה קיצבה, וכשהוא
מרויח חייב לחזור, מה שאין כן כשיוצא ללמוד תורה,
שאינן לזה קיצבה, וכל שעדיין יש אפשרות שיתוסף
אצלו בלימוד התורה מותר לו להשאר בארץ ישראל.

ועל פי זה מובן בפשטות מה שכמה אמוראים עלו
מבבל לארץ ישראל, כי הדבר היה מחמת היתר זה;
ואלו שנשארו שם בקביעות הרי זה מחמת שכך נדרש
מחמת אופן הלימוד שלהם בתורה⁶².

אבל רב, ובדומה לכך שמואל, אף על פי שגם הם
עלו מבבל לארץ ישראל כדי ללמוד תורה, עם זאת,
כאשר קיבלו כבר בלימוד התורה מרבי וכו' בשלימות,
חייבים היו לחזור לבבל⁶³.

ויתירה מזו: דוקא בבבל נתוסף אצלם אחר כך על
מה שלמדו בארץ ישראל בעיון (ופלפול התלמידים)
שבזה היה יתרון של בבל על ארץ ישראל⁶⁴.

יא.

בחירת עם ישראל - ענין עצמי

כשם שישנן שתי מעלות בארץ ישראל – בחירתו
של הקדוש-ברוך-הוא בה מכל הארצות והקדושה
הקיימת בה – כך ישנן שתי מעלות אלו גם בישראל:
זה שישראל הם אלו שהקדוש-ברוך-הוא בחר בהם,
וזה שישראל יש בהם קדושה⁶⁵ מצד הקשר שלהם עם
התורה והמצוות.

ולכן כתב זאת הרמב"ם בסוף כל ההלכות של
מעלת ארץ ישראל, לא (כמו שהסדר הי' צריך להיות
לכאורה) בתחילת דיני ארץ ישראל – לפני מה שכתוב
"אסור לצאת מארץ ישראל"⁵⁸, מפני שכאן מדבר (גם)
אודות מעלת הבחירה של ארץ ישראל.

ולכן כשמגיע, בהמשך לזה, לאיסור היציאה מבבל
לשאר ארצות שמחמת בחירת הקדוש-ברוך-הוא,
מדייק "כשם שאסור לצאת מהארץ", שבזה מודגש
שאיסור היציאה בזה הוא מטעם בחירת הקדוש-ברוך-
הוא, שבזה משתווה איסור היציאה מהארץ עם האיסור
"לצאת מבבל כו'", כנ"ל.

י.

ההיתרים לצאת מארץ ישראל קיימים גם בבבל

על פי זה מובן מה שמצינו כמה אמוראים שעלו
מבבל לארץ ישראל, ואין הכרח לומר שהם מחולקים
עם ר' יהודה (או עם ר' יהודה אמר שמואל):

מכיון שאיסור היציאה מבבל לארץ ישראל (ולשאר
הארצות) הוא כמו איסור היציאה מארץ ישראל לבבל
– מחמת בחירת הקדוש-ברוך-הוא (ולא מפני טעם
מיוחד – כגון רצון המלכות בבבל) "כשם שאסור.. כך
אסור", מובן (ויתירה מזו – כל-שכן וקל-וחומר)
שקיימים לגבי איסור יציאה זה אותם ההיתרים, זאת
אומרת: כשם שביציאה מארץ ישראל לחור"ל יש תנאים
שמותר, כמו שכתב הרמב"ם⁵⁹ "ללמוד תורה כו' וכן
הוא יוצא לסחורה", כן הוא גם בנוגע לעליה מבבל
לארץ ישראל (והיציאה לשאר הארצות) שאם הוא כדי
ללמוד תורה⁶⁰ ולסחורה (וכיו"ב) מותר לצאת.

אבל מכיון שאין זה אלא היתר לצורך מטרה
(תורה, סחורה), הנה כשם שכשיוצא מארץ ישראל

עוד יותר כו'.

(61) כהרמב"ם שם: "ויחזור לארץ". וראה תוד"ה ללמוד ע"ז יג, א.
(62) או כדי ללמוד תורה כו' חייא ובניו (סוכה, כ סע"א) וכיו"ב שאם
ללמוד תורה מותר כ"ש ללמוד תורה (וראה סידור יעב"ץ שם). ואף
שבהיתר היציאה מא"י כו' הרמב"ם יק' "ללמוד תורה" י"ל (ע"פ המבואר
לקמן בפנים) שבזה שמלמדה נתוסף גם אצלו ע"ד מתלמידי יותר מכולם
כו'.

(63) ראה יומא (פו, ב) ברב "דליוול ולגמר אורייתא בבבל".
(64) כמובן מזה דשלחו מא"י סיני עדיף (סוף ברכות והוריות).
ובירושלמי סוף הוריות דסידרן קודם לפיפולן, אבל בבבלי (הוריות)
נשארה האבעי' (הי עדיף: חריף ומקשה או מתון ומסיק) בתיקו ולא קבלו
מה דשלחו מא"י סיני עדיף. ולהעיר מפ"ה הר"ח (סנהדרין כד, א)
במחשכים הושיבני זה ללמוד בבלי. וראה ד"ה אמר רבא תשי"ח פ"א-יב
ובהנשמך שם. לקו"ש ח"ג (ע' 32, 37-8). וש"נ.

(65) וכמ"ש (ואתחנן ז, ו. ראה יד, ב): כי עם קדוש אתה לה"א, וכך
בחר ה'. ובפרש"י (ראה שם): ועוד וכך בחר ה'.

אבל ראה שד"ח כללים מערכת כ' כלל עח שכן היתה גירסת
הרמב"ם בגמ' (וככתוספתא ע"ז שם. ספרא בהר (כה, לח) ואבות דר"נ
(פכ"ו מ"ב) – בשינוי לשון, ששם מתחיל כל המניח א"י ויוצא כו'
(תוספתא ואבות דר"נ), ובספרא כל הישוב בא"י כו' וכל היוצא כו').
(58) דהרי בתחילה הו"ל להביא החיוב "לעולם ידור אדם בא"י"
ואח"כ איסור היציאה. ומזה מוכח לכאורה שענין אחר הוא, ואיסור
יציאה אינו מטעם זה וגם לא מטעם מצוות ישוב א"י.

ואולי י"ל דמתחילה (בהלכה ט') כ' איסור מפורש "אסור לצאת מא"י
כו'", ואח"כ (בה"י) – ותהגות בקשר לחביבות הארץ, ומסיים "לעולם
ידור אדם בא"י כו' שכל היוצא לחור"ל כו'", שכל זה אינו מצוה, איסור
וכיו"ב.

וכבר האריכו בכ"מ בדעת הרמב"ם בישוב א"י. וראה קונטרס
"בעניני כולל חב"ד" שם. בהנשמך באנצ' תלמודית ערך א"י. אבנ"ז שם.
ואכ"מ.

(59) שם הלכה ט'.

(60) ראה שטמ"ק כתובות שם בהך דשלחי ל' אחוה כו' "תהא חכם

ממוצע, מצד בחירתו יתברך⁷⁰, ולכן ישנם שלושה קשרים (בדוגמת טבעת).

יב.

ההבדל בין הבחירה בכבל ובארץ ישראל

נתבאר לעיל החילוק בין שיטת הרמב"ם לשיטת רש"י (והמאירי), שלדעת הרמב"ם האיסור לצאת מבבל לשאר ארצות הוא מצד בחירת הקדוש-ברוך-הוא, ולדעת רש"י הוא "לפי שיש שם ישיבות המרכיחות תורה";

ברם, בהתאם לכלל⁷¹ "אפושי מחלוקת לא מפשינן" [=אין להוסיף במחלוקת], יש לומר שגם לדעת רש"י והמאירי קיים ענין הבחירה בכבל, אלא שבחירה זו גופא קשורה עם קדושת התורה שבכבל, ולכן כאשר בכבל מתבטלת הרבצת התורה, מתבטלת גם הבחירה שבה; שונה הדבר לגבי ארץ ישראל – בחירתה אינה מצד הקדושה שבה (אדרבא קדושתה באה מצד הבחירה ולאחריה), כי מאחר שבחירת הקדוש-ברוך-הוא בארץ ישראל היא בחירה עצמית (כשברא העולם), והיא נחלת ה', והוא נתנה לישראל בברית עולם בתור מקומם העצמי של ישראל (דלא כבבבל שהיא מקומם של ישראל מחמת הגלות), לכן הבחירה בה היא נצחית, וענין הקדושה וכו' שבארץ ישראל פועל גם את גילוייה של בחירה זו.

ויובן זה מענין זה עצמו כמו שהוא בישראל:

על אף שישנה מעלה בהתקשרותם של ישראל שמצד הבחירה, ישראל וקוב"ה, שזהו מצד עצמותו יתברך כנ"ל, מכל מקום קיימת מעלה גם בהתקשרות שמצד קדושתם, מצד התורה ומצוות, והיא:

בהתקשרות שמצד הבחירה בלבד, מאחר שהיא רק מצד בחירתו של הקדוש-ברוך-הוא ולא מפני מעלה מסוימת, הרי אפילו לאחר בחירת הקדוש-ברוך-הוא אין היא ניכרת בנבחר באופן גלוי.

אמנם ההתקשרות שמצד קדושתם בתורה ומצוות, הרי היא עצמה מהוה מעלה ובאופן גלוי, ענין זה עצמו הוא אלקות ובגלוי⁷²,

והחילוק ביניהם: בחירתו של הקדוש-ברוך-הוא בישראל מבין שאר האומות, "ובנו בחרת מכל עם ולשון", אינה קשורה עם מעלתם וקדושתם⁶³ שמפני התורה והמצוות, שהרי אם כן – אין זה ענין של בחירה; בחירה אמיתית שייכת רק כאשר קיים דמיון בין שני הדברים שבוחרים ביניהם⁶⁶ – ובכח הבחירה בוחרים באחד מהם. ולפיכך, מאחר שמצד מעלת הקדושה ותורה ומצוות אין מקום לשום דמיון בין ישראל לכל העמים, לא מתאים כאן ענין הבחירה. ובמהכרח לומר, שהבחירה הלזו אינה מפני קדושתם של ישראל, אלא אדרבא, מפני בחירתו של הקדוש-ברוך-הוא נמשכה בהם קדושה וכו'.

מהאמור לעיל עולה כי: התקשרות ישראל עם הקדוש-ברוך-הוא שמצד בחירת הקדוש-ברוך-הוא – הריהי עצמית ונוגעת בעצם של ישראל יותר מההתקשרות שמצד קדושתם והתורה ומצוות, שהיא כדבר נוסף, כביכול.

בסגנון ברור יותר: התקשרות ישראל עם הקדוש-ברוך-הוא שמצד הבחירה היא שעצמותו ומהותו מתקשר עם עצמותו ומהותו של יהודי; ואילו התקשרות ישראל מצד קדושתם, הבאה על-ידי תורה ומצוות שהם חכמתו ורצונו יתברך (כי מצוה היא מלשון צוותא וחבור⁶⁷, שעל ידה נעשה מקושר לקדוש-ברוך-הוא; וכמו כן על-ידי תורה "ישראל מתקשרא" [=מתקשרים] באורייתא ואורייתא בקודשא-ברוך-הוא⁶⁸) הרי אין זה באופן שהעצם של יהודי מתקשר (מלכתחילה) עם עצמותו ומהותו יתברך, כי אם זהו באמצעות אורייתא, תורה ומצוות.

ועל פי זה מובן הדיוק במאמר רז"ל "תלת קשרין⁶⁹ מתקשראן דא בדא ישראל מתקשראין באורייתא ואורייתא בקוב"ה" [=שלושה קשרים מתקשרים זה בזה, ישראל מתקשרים בתורה והתורה בקדוש-ברוך-הוא] – שלכאורה הרי ישנם כאן רק שני קשרים (בין ישראל לתורה ובין התורה לקדוש-ברוך-הוא)? אך ההסבר הוא, שבנוסף להתקשרות שעל-ידי התורה יש קשר המקשר את ישראל לקדוש-ברוך-הוא בלי שום

זח"ב רכב, ב. לקו"ת שלח נא, א). וראה לקו"ת פרשתנו צא, ד. ראה כט, ג.

(71) ראה בהנסמן ביד מלאכי כללי שני התלמודים סי' יוד (לענין מחלוקת בבלי וירושלמי). שד"ח כללי הפוסקים סט"ז אות נב. דרכי שלום (נדפס בשד"ח כך יוד בסופו) כללי הש"ס אות ל' סי' רנז.

(72) ועד"ז הוא בנשמה וגוף ד'ישראל: "ובנו בחרת מכל עם ולשון הוא הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם" (תניא שם. תר"ש

(66) ראה תניא פמ"ט (ע, רע"א). וראה לקמן הערה 72.

(67) לקו"ת בחוקתי מה, ג.

(68) ראה זח"ג עג, א.

(69) בזה שם ג' דרגין אבל בכ"מ בדא"ח הובא תלת קשרין. ראה

סה"מ הש"ת ע' 61 בהערות.

(70) ומצד זה משפיעים ישראל בתורה ("מברכים – גם מל' ברכה

והמשכה – בתורה"), ע"ד דוד ה' מחבר תורה שלמעלה בקוב"ה (ראה

מצד בחירת הקדוש-ברוך-הוא, הרי גילוייה קשור עם
 הקדושה בפועל שישנה בארץ ישראל.
 ויש לומר שזהו הטעם שכאשר הרמב"ם מתייחס
 לאיסור היציאה מארץ ישראל וכיוצא בזה, אינו מחלק
 בפירוש בין שתי המעלות – בחירת הקדוש-ברוך-הוא
 וקדושתה (ומדגיש זאת רק בענין איסור היציאה מבבל,
 כנ"ל), כי גם מעלת הבחירה קשורה, בנוגע לגילוי שלה
 – עם קדושת ארץ ישראל⁷⁵;
 ותכלית השלימות בזה יהיה לעתיד לבוא, אשר
 בקרוב ממש "יבואו ישראל שנקראו נחלה לארץ
 שנקראת נחלה ויבנו בית המקדש שנקרא נחלה בזכות
 התורה שנקראת נחלה"⁷⁶.

(משיחות יו"ד שבט
 וש"פ 9 בשלח תשל"ו)

וממילא, על-ידי ההתקשרות שבאמצעות התורה
 ומצוות מתגלה גם הקשר העמוק והפנימי יותר של
 ישראל עם הקדוש-ברוך-הוא, ההתקשרות שמצד
 הבחירה⁷³.
 ובהתאם לאמור מובן מדוע זקוקים לכך ש"ישראל
 מתקשראן באורייתא ואורייתא בקוב"ה" [=שישראל
 יתקשרו לקדוש-ברוך-הוא באמצעות התורה], בה
 בשעה שישראל קשורים עם אלקות באופן ישיר מפני
 בחירתו יתברך – כי זה מפני שגילוי האיחוד של
 הבחירה בישראל נפעל על-ידי הקישור עם אורייתא⁷⁴.
 יג.

הקדושה מגלה את הבחירה

על פי זה מובן גם בנוגע לארץ ישראל: אף
 שבחירת הקדוש-ברוך-הוא היא ענין נצחי, שזה נעשה
 מהותו של הדבר הנבחר, מכל מקום, להיותה באה

נפסד בסילוק הנשמה ממנו (אף שבו דוקא היא בחירת העצמות, שהיא
 בחירה נצחית) – כי הגוף כמו שהוא לעצמו, הרי המעלה שבו (בחירת
 הקב"ה) אינה בגלוי במציאות. ולכן גם לאחר שפעלה בו הנשמה (במשך
 זמן היותה בגוף) שתקבע בו מעלה זו בפנימיותו ועד שהיא תהי' כל
 מציאותו, הנה כאשר בצאת הנשמה מהגוף מסתלקת ממנו מעלתו זו
 (היינו שענין הבחירה אינו מתאחד עוד עמו) – נפסדת אז (סו"ס) כל
 מציאותו*. ולכן גם צדיקים חוזרים לעפרם שעה אחת לפני תחלת"מ (שבת
 קנב, ב). בדוגמת הלוחות, שלאחרי שה"מכתב אלקים" חרות בהם, נעשה
 זה כל מציאותם, וכאשר "פרח הכתב מעליהן" – "אין בהם ממש". כמו
 שנתבאר בארוכה בלקו"ש ח"ד ע' 30 ואילך.

אלא שבנוגע להגוף, מכיון שבחירת הקב"ה היא בחירה נצחית, אי"ז
 הפסד אמיתי, ולכן כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב (סנה' ר"פ חלק)
 שיקומו בתחלת"מ נשמות בגופים**. וראה לעיל ע' 254 הערה 52***, ע'
 255 הערה 58.

(74) ראה המשך תרס"ו ד"ה וידבר גו' במדבר סיני בסופו. ובכ"מ.
 ולהעיר ש"יבנו בחרת" ה' במתן תורה (ראה שו"ע אדה"ז סי' ס' ס"ד).
 (75) ועפ"ז יומתח בנוגע לתרו"מ – ראה לעיל הערה 40.
 (76) מכילתא בשלח טו, יז.

ע' 120). וקדושת ישראל הוא בעיקר מצד נשמתם (שהיא המקיימת התומ"צ
 ע"י הגוף).

ולפ"ז יש מעלה בהגוף דישאל על נשמתם, שאהבת הקב"ה
 לישראל מצד נשמתם היא כעין אהבה טבעית כמו אהבת האב לבנו
 דנשמות הם "בנים למקום". היינו שאהבה זו שרשה ממדרגה ששייכת
 איזו תפיסת מקום דהנאהב, ואינו מעצמותו שלמעלה מכל סיבה וענין.
 ובחירת הקב"ה בישראל היא מצד גופם שאינה משום מעלת הגוף, ורק
 מצד שהוא ית' בחר בו, היא מבחי' עצמותו ומהותו ממש (ראה בכ"ז
 בארוכה לקו"ש ח"א ע' 5 ואילך).

ולאידך: מעלה בהנשמה שאינה בהגוף בזה שהיא עצמה בן
 להקב"ה "וחלק אלקה ממעל ממש", משא"כ הגוף שמצד עצמו "נדמה
 בחומרייתו לגופי אוה"ע", ורק שהקב"ה בחר בו, הרי גם לאחר שבחר
 בו, המעלה היא מצד הבחור ולא (כ"כ?) מצד הגוף, ואין מעלה זו
 מתאחדת בו כ"כ עד שתהא ניכרת בו.

(73) ועד"ז בנשמה וגוף כנ"ל, שע"י קישור הנשמה בהגוף שאז הם
 נעשים כאחד ועד שכל חיי הגוף הוא נשמתו, הנה אז נקבעת בהגוף גם
 המעלה דנשמה, והיא שבחירת העצמות שישנה בהגוף, באה לו (ע"י
 הנשמה) בפנימיות ובגילוי, אשר זה (בחירת העצמות) נעשה מציאותו.
 וראה בארוכה שיחת כ"ף מג"א תשל"ב, ש"ל שזהו הטעם שהגוף

(*) וע"ד המבואר בכ"מ (ד"ה שובה תרנ"ט. ועוד) דאף שהגוף יש לו חיות המקיימו בפ"ע מלבד הנפש, הרי גם חיות זה נמשך ג"כ ע"י הנפש ולכן בהסתלק הנפש מהגוף.
 נפסק גם המשכת חיות של הגוף.

(**) וע"פ רמ"ל שגילוי הבחירה בהגוף הוא ע"י הנשמה דוקא. אולי יש לבאר זה שאלו שאין להם חלק לעוה"ב במשנה שם, היינו שגופם כלה. ראה בהמובא בתשובות
 וביאורים סי' ח' ס"ד* וראה הערה 5 שם. לעיל במקומות שנסמנו בפנים ההנחה.

(***) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ע' קמח ואילך. המו"ל.

והתכלית דהחירות עולם² כדי לזכותנו אחר זה לקבלת אור התורה, שאין³ לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה.

וכשם שבהחירות דהכוסות יש ד' בחי' גאולה וחירות, כמו כן בן חורין דתורה יש ד' בחי' דתורה, דהיינו פרד"ס שבתורה,

והם לנגד ד' אותיות דשם' הוי', שבזה נעשה חירות ממש בנשמה ובגוף, בגשמיות וברוחניות.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רעו

שמות ו, ו - לכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצילתי אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים.

מד

ד' בחי' פרד"ס שבתורה, כנגד ד' לשונות של גאולה, שלנגדם תיקנו ד' כוסות - שע"י התורה נעשה חירות ממש

בני ישראל יצאו לחירות עולם בד' לשונות של גאולה, שלנגדם¹ תיקנו חכמים ד' כוסות,

(2) כמ"ש (שמות ג, יב) "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה".

(3) אבות פרק ו משנה ב.

(4) ראה לקוטי שיחות חלק ה' ע' 279. ועוד.

(1) ירושלמי פסחים פ"י ה"א "מנין לארבע כוסות, ר' יוחנן בשם ר' בנייה כנגד ארבע גאולות (שמות ו, ו) לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם וגו' ולקחתי אתכם לי לעם וגומר, והוצאתי והצילתי וגאלתי ולקחתי". ראה גם שמו"ר פ"ו, ד. ב"ר פפ"ח ס"ה.

המשך ביאור למס' כתובות ליום רביעי עמ' א

1 שהלכה כחכמים, ונותנת סימן לזכירת שם האמוראים המקשים.
2 סימן, נח נד חד - רב חננא בר חייא, רב הונא בר יהודה, רב חייא
3 בר יהודה) אומרת הגמרא: אמר ליה רב הונא בר חייא לרב יהודה,
4 ואמר ליה - ויש אומרים שרב הונא בר יהודה אמר כן לרב יהודה,
5 ואמר ליה - ויש אומרים שרב חייא בר יהודה אמר כן לרב יהודה,
6 ומי אמר שמואל חגי - וכי אמר כן שמואל, שהלכה כדברי חכמים
7 שעל מנה שבשטר הם מעידים, והא הוא עצמו פסק לא כן,
8 דההוא שטרך דנפיק מפי דיינא דמא שמואל - והרי מעשה היה
9 בשטר שהתקיים בבית דינו של שמואל, והנה כתיב ביה - וכך היה
10 לשון הקיום שכתבו בית דין על השטר, מדאמא - מאחר שבא רב
11 ענן בר חייא שהיה חתום על השטר כעד, ואסחיד אחתימות דיה
12 ואסחיד דעמיא - והעיד על חתימת עצמו ועל חתימת העד שעמו,
13 ומי היה העד השני, רב חנן בר רבא, וימאמא גם רב חנן בר
14 רבא ואסחיד אחתימות דיה ואסחיד דעמיא - והעיד על חתימת
15 עצמו ועל חתימת העד שעמו, ומי אותו העד האחר, רב ענן בר
16 חייא, אסחידהו וקמנהו כדחיי - חיזקו וקיימו את השטר ליתן לו
17 כח של שטר כשר, כפי שהועד בפנינו. והרי לדעת חכמים שעדי
18 השטר מעידים על המנה שבשטר, די בכך שכל עד יעיד על
19 חתימת עצמו, ומדוע הצריך שמואל שכל אחד יעיד גם על
20 חתימת חברו, לכאורה מוכח מכאן שהוא סובר כרבי, שעל כתב
21 ידם הם מעידים, ויש צורך בשני עדים על כל חתימה, ולא כפי
22 שאמר רב יהודה בשמו, שהוא פוסק כחכמים.
23 מתרצת הגמרא: אמר ליה רב יהודה לאותו אמורא שהקשה לו כן,
24 ההוא שטרך דחיי הנה - שטר של יתומים היה אותו שטר,
25 שאביהם הלוח מעות לאדם אחר, והיתומים באו לגבות את חוב
26 אביהם שבשטר, והש - חשש שמואל שמה לאחר זמן יבוא השטר
27 לבית דין מועין, והיינו דכבר שמואל, דלמא איכא דסבירא ליה -
28 שמה יהיו בית דין שיפסקו בטעות שאמנם בכל מקום הלכה כרבי
29 רק מחבירי ולא מחבירי, ומכל מקום ביהא - כאן, הלכה כמותו
30 אפילו מחבירי, ויפסלו את הקיום של השטר, שכל אחד העיד בו
31 רק על חתימת עצמו, וכבר שמואל בדעתו, אסחיד ויהא - אעשה
32 את הקיום בצורה מרווחת שאין בה חשש אפילו לדעת רבי, כי
33 היכי דלא מספדי יתמי - כדי שלא יפסידו היתומים גם אם הם יגיעו

לידי בית דין טועין שיפסקו כרבי.

34 הגמרא מביאה דין נוסף של רב יהודה בשם שמואל בענין קיום
35 שטרות, השייך לנידון של משנתנו: אמר רב יהודה, אמר שמואל,
36 עד ודיין מצטרפין, כלומר, שטר שחתומים בו שני עדים, וכתוב
37 בשולי השטר 'קיום' של בית דין, שביירו ונודע להם שחתומות
38 העדים אמיתיות, וחתמו שם שלשה דיינים, ועתה הוציא המלוה
39 את השטר על הלוח, והלוח טוען שכל השטר מזויף, גם חתימות
40 העדים וגם חתימות הדיינים, ובא המלוה לקיים שוב את החתימות
41 ולהוכיח שהן אמיתיות, אם בא אחד מעדי השטר והעיד שזו
42 חתימת ידו, ובא אחד הדיינים שחתם על הקיום ומעיד שזו
43 חתימתו, מצטרפים שניהם להכשיר את השטר, וגובה בו.
44 הגמרא מביאה משא ומתן בין האמוראים על מימרא זו: אמר רבי
45 בר חמא, כמה מעליא הא שמימרא - כמה מעולה היא מימרא זו.
46 אמר רבא, מאי מעלימא - וכי במה מעולה מימרא זו, והרי יש
47 להקשות עליה, כיצד מצטרפת עדות העד עם עדות הדיין, והרי
48 הלכה כחכמים במשנתנו שעד המעיד על חתימת ידו הרי הוא
49 כמעיד על חיוב המנה שבשטר, ולא על החתימה עצמה, ואם כן
50 נמצא דמאי דקא מסחיד סחיד לא קא מסחיד דיינא, ומאי דקא
51 מסחיד דיינא לא קא מסחיד סחיד - הרי על מה שמעיד העד,
52 והיינו על מעשה ההלואה הכתוב בשטר, אין הדיין מעיד, ועל מה
53 שמעיד הדיין, והיינו שהחתימות שבשטר אמיתיות, אין העד
54 מעיד. וכיון שאין כאן עדות שלימה על קיום השטר ולא עדות
55 שלמה על מעשה ההלואה, לא ניתן לצרפם יחד.
56 אלא, כי אתא ו-כשבא רבי בר יוחנאל מארץ ישראל לבבל,
57 ושמע את דברי רב יהודה אחיו, שעד ודיין מצטרפין, אמר, לא
58 תציתניהו להני כלי דביל יהודה אחי משמיה דשמואל - אל
59 תשמעו לכללי ההלכות שאמר רב יהודה אחי בשם שמואל, אלא
60 אין השטר מתקיים עד שיעירו עליו שני העדים, או שנים
61 מהדיינים החתומים על הקיום, אך עד ודיין אינם מצטרפים לעדות
62 זו.

לג, ב – ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאיהם

א. נראה שנכתבו בכאן אלו המסעות בשם ה', להשרישנו שרש ובטחון גדול בגאולה העתידה ובענין הצרות העוברות עלינו ולחזק ידים רפות, לפי שהשם צופה ומבט עד סוף כל הדורות וראה הגליות שיעברו עלינו, ובפרט הגלות הרביעי החזק. וכתב אלו המסעות להבטיחנו בטחון גדול וחזק, כי אף על פי שנעבור צרות רבות ורעות, השם יחיינו ויוציאנו מגלותינו, כמו שעשה ביציאת מצרים שהיו מעונים זה כמה שנים בעבודת פרך, והשם שלח להם מושיעים להצילם מצרותם.

ולכן התחיל ואמר אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים ביד משה ואהרן, וכי עד עכשיו לא ידענו שמושה ואהרן עשו את כל המופתים לפני פרעה להוציא את בני ישראל ממצרים, שכתב בכולן שיצאו ביד משה ואהרן. אבל הרמז בזה כי כמו שישאל אף על פי שלא היו ראויים לצאת ממצרים לפי מעשיהם, נגאלו ביד משה ואהרן בזכותם. כן יהי' בגאולות העתידות שישלח להם מושיע רב להושיעם, ובפרט בגאולה הרביעית יגאל על ידי שני משיחים משיח בן יוסף ומשיח בן דוד.

ולפי שיש באלו השנים וארבעים מסעות דבר גדול בסוד גאולתנו, אמר ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי השם, להורות שנכתבו על פי השם, ושם ה' בס רמוז בהם, שהוציאם מצרה לרוחה, ואפילו שעברו רעות רבות וצרות ויצאו מרעה אל רעה, לא עשה בהם כלה בסוד השם הרמזו באלו המסעות.

וזה להבטיחנו כי כן יעשה השם בגאולה העתידה, שאף על פי שנהי' נעים ונדים מהר לגבעה וממלכות למלכות ומגירוש לגירוש, מארץ ישראל לחוצה לארץ ומצרפת לספרד ומספרד למלכות ישמעאל ויענונו, ויושב קדם סלה ישמרנו, כי בעוונותינו גלות ירושלם אשר בספרד כבר נתגרשו כולם ולא נשאר איש בכל המלכיות, וזולתי הנשארים אשר נשארו מן השבי ומן המלקוח ומן הדבר והרעב, נסים ופלאים מחרב אדום למלכות פרס ולמלכות ישמעאל, והנם כל המון ישראל מכל גלות ספרד במלכות פא"ס, עד שנתקיים בנו בעוונותינו (דברים ד, כז) ונשאתם מתי מספר תחת אשר הייתם ככוכבי השמים לרוב, ואנו בטוחים בה' שיוציאנו מגלותינו ומדלותינו כמו שהוציא לאבותינו ממצרים, אף על פי שלא נהי' ראויים וכל זה מצד רחמיו.

ויש לנו להבין ולחקור באלו המסעות, שלא לחנם נכתבו בתורה כאומרו אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו על ידי משה ואהרן. ולא די זה אלא שכתב ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה', והזכיר כל המסעות בפרט ויסעו מרעמסס וכו', וכל המסעות היו שנים וארבעים מסעות שהלכו בארבעים שנה, והתורה כתבה כמתמה, מזה ראו דבר גדול אלה מסעי בני ישראל, וכן ראו דבר גדול כי הנם כתובים על ספר הישר על פי ה' להצטער בצרתם. ואם כן כשיבא אותם עת הרמז בדברי הנביאים באחרית

הימים, ויקשב ה' וישמע התלאות והמסעות והמאורעות הכתובות בספר זכרון לפניו, מיום אשר גלינו מארצנו עד היום הזה שהוא קרוב מאלף וחמש מאות שנה, יעלו המסעות לאין מספר כשתוציא אלף וחמש מאות שנה לארבעים ארבעים שנה, ובכל ארבעים שנה ארבעים ושנים מסעות, וכל־שכן וכל־שכן שאם נמנה המסעות שהלכנו מעת שגלינו מספרד עד היום שהם שמונה שנים, תמצא שהם יותר מאלף מסעות בים וביבשה.

בענין שראוי שכל אלו המסעות יהיו כתובים בספר זכרון על פי השם ויזכור תלאותינו ומהומותינו, ויראה עניינו ועמלינו ולחצינו ודחקינו, כמו שראה עוני אבותינו במצרים ובמסעות המדבר, וישלח לנו שני המשיחים להושיענו כיד ה' הטובה עליהם כמו ששלח למשה ולאהרן להושיעם ממצרים, וכמה וכמה טובה כפולה מכופלת למקום עלינו לפי רוב הצרות והתלאות ורוב המסעות. זהו הנראה בענין אלו המסעות, מלבד הדברים העתיקים אשר נמסרו לחכמים. ומלבד הנראה גלוי ומפורסם לכל העמים, כי תמצא שהזכיר באלו המסעות רמזיה משובות ישראל שהיו להם כשהיו טובים, והרעות שהיו להם בסבת עונותם. ואם כן כל זאת הפרשה הבטחה גדולה לנו, ויש בה רמזים גדולים ודברים עתיקים, בענין שלא לחנם אמר ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה', אלא להורות כי פי ה' ורוחו הולכת עמנו באלו הגליות והמסעות, כמו שהי' עם אבותינו בצאתם ממצרים. וזהו חיותנו וקיומנו ועל פיזו אנו חיים, ולא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי ה', וזהו ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה'.

צדור המור

ב. אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאותם ביד משה ואהרן. ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאיהם. ויש לפרש דמרמז בזה לאמץ לבות בני ישראל על גאולה העתידה על פי המדרש דראשי־תיבות "אלה" "מסעי" "בני" "ישראל" הוא ד' גליות אדום מדי בבל יון, ועל ידי שהי' גאולת מצרים יהי' מופת לישראל על תקות הגאולה השלימה, ועל ידי שהי' גאולת מצרים על ידי בני אדם לכך יש אחריו עוד גלות, אבל גאולה העתידה כיון דהשי"ת השכין שכינתו בתוך ישראל כל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם הוא מופת על הגאולה שתהי' על ידי השי"ת ותהי' שלימה שאין אחריו עוד גליות.

וזה פירוש אלה מסעי בני ישראל, היינו ד' גליות על ידי שיצאו בני ישראל ביד משה ואהרן היינו בני אדם. ומטעם זה ויכתוב משה את מוצאיהם ממצרים כדי לחקות בלבבות בני ישראל. למסעיהם על פי ה' היינו שהשכין שכינתו עם בני ישראל הנקרא פי ה', ועל ידי זה ואלה מסעיהם שהיא בצירוף שכינתו עמנו הוא מופת על הגאולה למוצאיהם שתהי' על ידו יתברך גאולה שלימה במהרה בימינו וז"ב.

באר שבע

(1) הכוונה לגירוש ספרד בשנת ה'רנ"ב. וכנראה המחבר כתב פירוש זה בשנת ה'ר"ס.

♦ יום ראשון כ"ה תמוז ♦

לג (א) אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצִבְיָתָם בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

א אליו מטלגי בני ישראל די נפקו מארעא דמצרים לחיליהון בידי דמשה ואהרן:

ברתמה", למדת, שהיא במדבר פארן. ועוד הוצא משם שמונה מסעות שהיו לאחר מיתת אהרן – מהר החר עד ערבות מואב בשנת הארבעים, נמצא שכל שמונה ושלשים שנה לא נסעו אלא עשרים מסעות. זה מיסודו של רבי משה הדרשן. ורבי תנחומא דרש בו דרשה אחרת: משל למלך שהיה בנו חולה והוליו למקום רחוק לרפאותו, כיון שהיו חוזרין, התחיל אביו מונה כל המסעות. אמר לו: כאן ישננו, כאן הוקרנו, כאן חששתי את ראשך וכו'.

(במדבר רבה) ♦

כ"ה אֵלֶּה מַסְעֵי • למה נכתבו המסעות הללו? להודיע חסדיו של מקום, שאף-על-פי שגזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר, לא תאמר שהיו נעים ומטלטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה ולא היתה להם מנוחה, שהרי אין כאן אלא ארבעים ושנים מסעות; צא מהם ארבעה עשר, שכלם היו בשנה ראשונה קדם גזרה, משנסעו מרעמסס עד שבאו לרתמה שמשם נשתלחו המרגלים, שנאמר (לעיל יב): "ואחר נסעו העם מתצרות וגו'", (שם יג): "שלח-לך אנשים וגו'". וכאן הוא אומר: "ויסעו מתצרת ויחנו

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כג עמ' 227)

(לקמן פסוק מוח), רמז למשיח ש'מורח ודאין' (סנהדרין צג, ב) – הם עדין בתוך המצר והגבול של 'ארץ מצרים'. לכן נאמר "מסעי" לשון רבים, פי מטרת כל המסעות היא – לצאת מכל מצר וגבול, ולהגיע לגאולה האמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו.

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים (לג, א) נשאלת השאלה, הרי בני ישראל יצאו ממצרים במסע אחד בלבד (המסע מרעמסס לספוט), ומדוע נאמר "מסעי" לשון רבים. ומבאר בחסידות, דהנה 'מצרים' היא לשון מצר וגבול, וכל עוד לא הגיעו בני ישראל ל'רדן ג'ריחו'

(ב) ויכתב משה את־מוציאתם למסעיהם על־פי יהוה ואלה מסעיהם למוציאתם:

ב וכתב משה ית מפקגיהון למטלגיהון על מימרא דיי ואליו מטלגיהון למפקגיהון:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

היום, או מקומות אשר יהיה שם חריש וקציר, או יש שם עשבים וצמחים למאכל בני אדם, ושיהיה במקומות ההם בורות מים. על פן הרחק מלכות בני אדם המקשבות האלה, וחזק אלה האותות כלם בוכרון המסעות, כדי שיראו אותם הדורות הבאים וידעו האותות הגדולות איה עמדו בני אדם במקומות ההם ארבעים שנה, כל אלו דבריו:

והנה מכתב המסעות מצות השם היא מן הטעמים הנזכרים, או מוולתן ענין לא נתגלה לנו סודו, כי "על פי ה'" דבק עם "ויכתב משה", לא כדברי ר"א שאמר שהוא דבק עם "למסעיהם", שכבר הודיענו וזה ולעיל ט ט על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו: תורה ב

הנסים והאותות הנעשות היו אמתיות לכל רואיהם, אך בעתיד יהיו דברים בשמועה ויכויבם השומע. ומאותות התורה ונפלאותיה העצמות עמידת ישראל במדבר ארבעים שנה ומציאת המן בכל יום, והם מקומות רחוקות מן הישוב ואינן טבעיות לבני אדם לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון, ואמרה התורה (דברים כט ט) לחם לא אכלתם ויין ושקר לא שתיתם, וכל אלה אותות הם במעשה נס נראות לעין. וכאשר ידע הבורא יתברך כי יעבר על אלה האותות מה שיעבר על דברי הימים, לא יאמינו השומעים בהם, ויחשבו כי עמידתם במדבר הנה יהיה קרוב מן הישוב מקום אשר בני אדם שם, כמו המדברות אשר ישכנו שם בני ערב

(א) אלה מסעי. אחרי נקמת מדון שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה אחר תאסף אל עמיק ולעיל לא א ואחרי שחלק ארץ סיחון ועוג ובנו הערים הנזכרות, נתן דעתו לכתב המסעות. ונתפזר בזה להודיע חסדיו של הקדוש ברוך הוא עמם, שאף על פי שגזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר לא תחשב שהיו נעים ומטלטלין ממקום למקום תמיד ולא היתה להם מנוחה, אבל בכל הזמן הגדול לא הלכו אלא ארבעים ושנים מסעות, כמו שכתב הרב רש"י מדברי רבי משה הדרשן:

והוסיף הרב במורה הנבוכים «ג» תועלת בדיעתם, לומר הצרך להזכיר המסעים גדול מאד, כי

ג וַיִּסְעוּ מִרַעְמֶסֶם בִּירְחָא קְדָמָא בְּחַמְשָׁה עָשָׂר
עֶשְׂרָא יוֹמָא לִירְחָא קְדָמָא מִבֶּתֶר פִּסְחָא
נִפְקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרִישׁ גְּלִי לְעִינֵי כָּל
מִצְרָאִי:

(ג) וַיִּסְעוּ מִרַעְמֶסֶם בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר
יוֹם לַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח יֵצְאוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל בִּיד רָמָה לְעֵינֵי כָּל־מִצְרָיִם:

ד וַיִּמְצְאוּ מִקְבְּרֵינָּהּ דִּי קָטַל יְיָ בְּהוֹן כָּל
בּוֹכְרָא וּבִטְעוֹתֵהוֹן עֶבֶד יְיָ דִּינִין:

(ד) וַיִּמְצְאוּ מִקְבְּרִים אֶת־אִשֶּׁר הִכָּה יְהוָה בָּהֶם
כָּל־בְּכוֹר וּבִאלֹהֵיהֶם עָשָׂה יְהוָה שְׁפָטִים:

כז"ו • וּמִצְרִיִּם מִקְבְּרִים • טְרוּדִים בְּאֲבָלָם.

ה וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִרַעְמֶסֶם וַיִּחְנוּ בְּסֶכֶת:

(ה) וַיִּסְעוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִרַעְמֶסֶם וַיִּחְנוּ בְּסֶכֶת:

ו וַיִּסְעוּ מִסֶּכֶת וַיִּחְנוּ בְּאֶתֶם אֲשֶׁר בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר:

(ו) וַיִּסְעוּ מִסֶּכֶת וַיִּחְנוּ בְּאֶתֶם אֲשֶׁר בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר:

ז וַיִּסְעוּ מֵאֶתֶם וַיֵּשֶׁב עַל־פִּי הַחִירָת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
בְּעַל צִפּוֹן וַיִּחְנוּ לִפְנֵי מִגְדֹּל:

(ז) וַיִּסְעוּ מֵאֶתֶם וַיֵּשֶׁב עַל־פִּי הַחִירָת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
בְּעַל צִפּוֹן וַיִּחְנוּ לִפְנֵי מִגְדֹּל:

ח וַיִּסְעוּ מִן פּוֹם חִירְתָּא וַעֲבְרוּ בְּגוֹ יִמָּא
לְמִדְבָּרָא וַאֲזָלוּ מִהַלָּף תִּלְתָּא יוֹמִין
בְּמִדְבָּרָא דְּאֶתֶם וַיִּשְׂרוּ בְּמֶרְה:

(ח) וַיִּסְעוּ מִפְּנֵי הַחִירָת וַיַּעֲבְרוּ בְּתוֹד־הַיָּם הַמִּדְבָּרָה
וַיֵּלְכוּ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבָּר אֶתֶם וַיִּחְנוּ בְּמֶרְה:

ט וַיִּסְעוּ מִמֶּרְה וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וּבְאֵילָם שְׁתֵּים עָשָׂרָה
עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיִּחְנוּ־שָׁם:

(ט) וַיִּסְעוּ מִמֶּרְה וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וּבְאֵילָם שְׁתֵּים עָשָׂרָה
עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיִּחְנוּ־שָׁם:

י וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיִּשְׂרוּ עַל יִמָּא דְּסוּף:

(י) וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיִּחְנוּ עַל־יַם־סוּף:

יא וַיִּסְעוּ מִיַּם־סוּף וַיִּשְׂרוּ בְּמִדְבָּרָא דְּסִין:

(יא) וַיִּסְעוּ מִיַּם־סוּף וַיִּחְנוּ בְּמִדְבָּר־סִין:

יב וַיִּסְעוּ מִמִּדְבָּרָא דְּסִין וַיִּשְׂרוּ בְּדִפְקָה:

(יב) וַיִּסְעוּ מִמִּדְבָּר־סִין וַיִּחְנוּ בְּדִפְקָה:

יג וַיִּסְעוּ מִדִּפְקָה וַיִּשְׂרוּ בְּאֵלוּשׁ:

(יג) וַיִּסְעוּ מִדִּפְקָה וַיִּחְנוּ בְּאֵלוּשׁ:

יד וַיִּסְעוּ מֵאֵלוּשׁ וַיִּשְׂרוּ בְּרִפְדִּים וְלֹא־הָיָה שָׁם מַיִם
תִּמְקוֹן מִיָּא לְעִמָּא לְמִשְׁתֵּי:

(יד) וַיִּסְעוּ מֵאֵלוּשׁ וַיִּחְנוּ בְּרִפְדִּים וְלֹא־הָיָה שָׁם מַיִם
לָעֵם לְשִׁתוֹת:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מִלְחָמָת עֶמְלֶק, עַל כֵּן הִזְכִּיר בְּקֶצֶה
וְלֹא הָיָה שָׁם מַיִם לָעֵם לְשִׁתוֹת, כִּי הוּא
הַמָּקוֹם הַנֶּכֶד וְהַנּוֹדֵעַ בּוֹ: תוֹרָה טו

דָּבָר גָּדוֹל, שֶׁנֶּסּוּ אֶת ה' וְנִקְרָא הַמָּקוֹם
מִסָּה וּמִרִיבָה, וְנִקְדָּשׁ לְעִינֵיהֶם לְהוֹצִיא
לָהֶם מַיִם מִסֵּלַע, וּבָאָה אֲלֵיהֶם שָׁם

(יד) וַיִּחְנוּ בְּרִפְדִּים וְלֹא הָיָה שָׁם
מַיִם לָעֵם לְשִׁתוֹת. לֹא הִזְכִּיר
בְּמֶרְה נֶס הַמַּיִם וְלֹא בְּמִדְבָּר סִין עֲנִין
הַמֶּן. אֲבָל בְּעֶבֶר הָיִיתָ עֲנִין רִפְדִּים

שיעור יומי ליום ראשון כ"ה תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת מסעי

- טו ונטלו מרפידם ויחנו במדבר סיני: (טו) ויסעו מרפידם ויחנו במדבר סיני:
- טז ונטלו ממדבר סיני ויחנו בקברת התאוה: (טז) ויסעו ממדבר סיני ויחנו בקברת התאוה:
- יז ונטלו מקברי דמשאלי וישרו בחצרות: (יז) ויסעו מקברת התאוה ויחנו בחצרות:
- יח ונטלו מחצרות ויחנו ברתמה: (יח) ויסעו מחצרות ויחנו ברתמה:
- יט ונטלו מרתמה וישרו ברמן פרץ: (יט) ויסעו מרתמה ויחנו ברמן פרץ:
- כ ונטלו מרמן פרץ ויחנו בלבנה: (כ) ויסעו מרמן פרץ ויחנו בלבנה:
- כא ונטלו מלבנה וישרו ברסה: (כא) ויסעו מלבנה ויחנו ברסה:
- כב ונטלו מרסה וישרו בקהלתה: (כב) ויסעו מרסה ויחנו בקהלתה:
- כג ונטלו מקהלתה וישרו בטורא דשפר: (כג) ויסעו מקהלתה ויחנו בטורא דשפר:
- כד ונטלו מטורא דשפר וישרו בחרדה: (כד) ויסעו מהרשפר ויחנו בחרדה:
- כה ונטלו מחרדה ויחנו במקהלת: (כה) ויסעו מחרדה ויחנו במקהלת:
- כו ונטלו ממקהלת ויחנו בתחת: (כו) ויסעו ממקהלת ויחנו בתחת:
- כז ונטלו מתחת ויחנו בתרח: (כז) ויסעו מתחת ויחנו בתרח:
- כח ונטלו מתרח וישרו במתקה: (כח) ויסעו מתרח ויחנו במתקה:
- כט ונטלו ממתקה וישרו בחשמנה: (כט) ויסעו ממתקה ויחנו בחשמנה:
- ל ונטלו מחשמנה וישרו במסרות: (ל) ויסעו מחשמנה ויחנו במסרות:
- לא ונטלו ממסרות וישרו בבני יעקן: (לא) ויסעו ממסרות ויחנו בבני יעקן:
- לב ונטלו מבני יעקן ויחנו בחר הגדגד: (לב) ויסעו מבני יעקן ויחנו בחר הגדגד:
- לג ונטלו מחר הגדגד וישרו ביטבתה: (לג) ויסעו מחר הגדגד ויחנו ביטבתה:
- לד ונטלו מיטבתה ויחנו בעברנה: (לד) ויסעו מיטבתה ויחנו בעברנה:

(לה) וַיִּסְעוּ מֵעֵבְרָה וַיַּחֲנוּ בְּעֵצִין גָּבֶר:

לה ונטלו מעברנה ושרו בעצין גבר:

(לו) וַיִּסְעוּ מֵעֵצִין גָּבֶר וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר־צֶן הוּא קְדֵשׁ:

לו ונטלו מעצין גבר ושרו במדבר צן
היא רקם:

(לז) וַיִּסְעוּ מִקְדֵּשׁ וַיַּחֲנוּ בְּהַר הָהָר בְּקֶצֶה אֶרֶץ אֲדוּם:

לז ונטלו מרקם ושרו בהר טורא בספי
ארעא דאדום:(לח) וַיַּעַל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֶל־הָהָר הָהָר עַל־פִּי יְהוָה
וַיֵּמַת שֵׁם בִּשְׁנַת הָאֲרֻבָּעִים לְצֹאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאַחֵד לַחֹדֶשׁ:לח וסלק אהרן כהנא להר טורא על מימרא
דיי ומית תמן בשנת ארבעין למפק בני
ישראל מארעא דמצרים בירחא חמשאה
בחד לירחא:

כ"ה על-פי ה' • מלמד שמת בנשיקה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 412)

(א) וַאֲףִי בְּחֶרֶב הַבֵּית כָּךְ: מִצַּד אֶחָד, יֵשׁ חַיִּיב לְהִתְאַבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם, אֲףִי לֹאִידֵךְ, הֲרִי דֹקָא בֵּין הַמִּצְוִיִּים הוּא זְמַן מִיחָד לְעֵסֶק בְּהִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה, שְׂאֵז מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כָּאֵלוֹ עוֹסְקִים בְּבִנְיַן הַבֵּית (תנחומא צו יד). וְיֵשׁ בְּזֶה הַדְּגוּשָׁה מִיחָדָת: סִבַּת חֶרֶב הַבֵּית שְׁנֵי הֵיחָד שְׁנֵי שְׁנֵי חָנָם (יִמָּא ט, ב), וְהַתְקוּן הוּא אֶהְבַּת חָנָם: הֵנִי מִתְלַמְּדִי שֶׁל אֶהְרֹן . . . אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמִקְרָבָן לְתוֹרָה.

וַיֵּמַת שֵׁם . . . בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאַחֵד לַחֹדֶשׁ (לג, לח)
מיתת אהרן, שהיתה בראש-חודש מנחם-אב, קשורה
בחרבן הבית, שהיה אף הוא בחודש זה, כמאמר רז"ל (ראש
השנה יח, ב) שקולה מיתתו של צדיקים פשרת בית
אלקינו. דהנה, יום מיתת צדיק הוא זמן של בכי ואבלות,
אבל יחד עם זה הוא גם זמן ללמוד ממעשיו הטובים וללכת
בדרכיו, שֵׂאֵז, כְּאִשֶּׁר זָרְעוּ בְּחַיִּים, אִף הוּא בְּחַיִּים (תענית ה).

לט וַאֲהֶרֶן בֶּר מָאָה וְעֶשְׂרִין וְתֵלַת שָׁנִין כִּד
מֵית בְּהוֹר טוֹרָא:

(לט) וַאֲהֶרֶן בֶּר־שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים וּמֵאָת שָׁנָה בְּמָתוֹ
בהר ההר:

מ וּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלְּפָא דְעֶרֶד וְהוּא יָתֵב
כְּדִרְוּמָא בְּאַרְעָא דְכְּנַעַן בְּמִיתִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(מ) וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלֶּךְ עֶרֶד וְהוּא יֹשֵׁב בְּגִבְעַת בְּאֶרֶץ
כְּנַעַן בְּבֵא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ה וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי • (ר"ה א) כָּאֵן לְמֶדֶךְ, שְׁמִיתַת אֶהֱרֹן הִיא הַשְּׂמוּעָה, שֶׁנִּסְתַּלְקוּ עֲנֵנֵי כְבוֹד, וְכִסְבוֹר שְׁנִיתָהּ
רְשׁוֹת לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ חֲזוֹר וְכִתְבָּהּ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 290)

היא, שְׁעֵמֶלֶךְ יֵצֵא לְמִלְחָמָה לֹא כְּעֵמֶלֶךְ, שְׁנִיתָהּ לוֹ הַזְדַּמְנוֹת
לְפָגַע בְּיִשְׂרָאֵל, מִחֲמַת סְלוּק עֲנֵנֵי הַכְּבוֹד, אֲלֹא כְּכַנְעִנִי,
שֶׁסְבוֹר שְׁנִיתָהּ רְשׁוֹת לְהִלָּחֵם בָּהֶם. הַכְּתוּב מְלַמְּדֵנוּ גַּדְל
חֲשִׁיבוֹת מִיתַת אֶהֱרֹן: מִיתַתוֹ עֲצֻמָּה (לֹא סְלוּק עֲנֵנֵי הַכְּבוֹד)
יִצְרָה אֶת הָרֶשֶׁם שְׁנִיתָהּ רְשׁוֹת לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל.

וְכִסְבוֹר שְׁנִיתָהּ רְשׁוֹת לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל (לג, מ) יֵשׁ לְדַיֵּק
בְּזֶה, הֲרִי מְדַבֵּר בְּעֵמֶלֶךְ, כְּפִירוֹשׁ רש"י לְעִיל (חֲקַת כֹּא, א):
וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי . . . זֶה עֵמֶלֶךְ. וְהֲרִי עֵמֶלֶךְ הוּא רְצוּעַת
מִרְדּוֹת לְיִשְׂרָאֵל, מִזְמַן כָּל עַת לְפָרְעוֹנוֹת (רש"י שם), וְהוּא
נִלְחָם בְּיִשְׂרָאֵל גַּם בְּרַפְּדִים, בְּחִיּוֹ שֶׁל אֶהֱרֹן, וְזֶה הַכּוֹנֵה
שֶׁסְבוֹר שְׁנִיתָהּ רְשׁוֹת לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל? אֲלֹא כִּנְתַּת רש"י

מא ונטלו מהר טורא ושרו בצלמנה:

(מא) וַיִּסְעוּ מִהַר הָהָר וַיַּחֲנוּ בְּצִלְמָנָה:

במחנה. ועשה משה נחש נחש וקיו
מוליכים אותו על הנס בכל הדרך
ובחנותם בצלמנה ובפונון, ולא סרה

נפש העם בדרך. והנה דברו באלהים
ובמשה בדרך, ושלח בהם הנחשים
השרפים בלכתם בדרך ובחנותם

(מא) ויסעו מהר ההר ויחנו בצלמנה.
היו אלה המקומות צלמנה ופונון
בדרך ים סוף סביב ארץ אדום ותקצר

שיעור יומי ליום שני כ"ו תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת מסעי

לא

(מב) וַיִּסְעוּ מִצְלֻמְנָה וַיַּחֲנוּ בְּפוּנֵן: מב ונטלו מצלמנה ושרו פפונן:

(מג) וַיִּסְעוּ מִפוּנֵן וַיַּחֲנוּ בְּאַבְתָּ: מג ונטלו מפונן ושרו באבת:

(מד) וַיִּסְעוּ מֵאַבְתָּ וַיַּחֲנוּ בְּעֵי הָעֲבָרִים בְּגִבּוֹל מוֹאָב: מד ונטלו מאבת ושרו במגזת עבראי בתחום מואב:

כ"י • בְּעֵי הָעֲבָרִים • לְשׁוֹן חֲרָבוֹת וְגִלִּים, כְּמוֹ (מִיכָה א): "לְעֵי הַשָּׂדֶה", (תהילים עט): "שְׁמוֹ אֶת־יְרוּשָׁלַיִם לְעֵיִם".

(מה) וַיִּסְעוּ מֵעֵיִם וַיַּחֲנוּ בְּדִיבֹן גֹּד: מה ונטלו ממגזתא ושרו בדיבן גוד:

(מו) וַיִּסְעוּ מִדִּיבֹן גֹּד וַיַּחֲנוּ בְּעֵלְמֹן דְּבִלְתִּימָה: מו ונטלו מדיבן גוד ושרו בעלמן דבלתימה:

(מז) וַיִּסְעוּ מֵעֵלְמֹן דְּבִלְתִּימָה וַיַּחֲנוּ בְּהַרֵּי הָעֲבָרִים לִפְנֵי נָבוֹ: מז ונטלו מעלמן דבלתימה ושרו בטורי דעבראי דקדם נבו:

(מח) וַיִּסְעוּ מִהַרֵּי הָעֲבָרִים וַיַּחֲנוּ בְּעֶרְכַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יִרְחוֹ: מח ונטלו מטורי דעבראי ושרו במישריא דמואב על ירדנא דירחו:

(מט) וַיַּחֲנוּ עַל־יַרְדֵּן מִבֵּית הַיְּשׁוּמֹת עַד אֲבֵל הַשָּׁטִיִּם בְּעֶרְכַת מוֹאָב: ס מט ושרו על ירדנא מבית הישמות עד מישר שטין במישריא דמואב:

כ"י • מִבֵּית הַיְּשׁוּמֹת עַד אֲבֵל הַשָּׁטִיִּם • כָּאֵן לְמִדָּה שְׁעוֹר מִחֲנֶה יִשְׂרָאֵל י"ב מִיל, דְּאָמַר רַבֵּה בַר בַּר חֲנָה: "לְדִידִי חֲזִי לִי הֵהוּא אֶתְרָא וְכוּ": אֲבֵל הַשָּׁטִיִּם • מִיִּשׁוֹר שֶׁל שָׁטִיִּם "אֲבֵל" שְׁמוֹ.

♦ יום שני כ"ו תמוז ♦

(ג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶרְכַת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יִרְחוֹ לֵאמֹר: ג וידבר יהוה אל משה בערכת מואב על ירדן ירחו לאמר:

(גא) דִּבֶּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֲבָרִים אֶת־יַרְדֵּן אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן: גא דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי אתם עברים את ירדן אל ארץ כנען:

כ"י • כִּי אַתֶּם עֲבָרִים אֶת־יַרְדֵּן וְגו' וְהוֹרֵשְׁתֶּם וְגו' • וְהָלֹא כִּמָּה פְּעָמִים הִזְהַרְוּ עַל כָּךְ? אֵלֹא כֹךְ אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: כְּשֶׁאַתֶּם עוֹבְרִים בְּיַרְדֵּן בְּכִבְשָׁה, עַל־מִנַּת־כֵּן תַּעֲבְרוּ. וְאִם לֹא – מִיִּם בָּאִין וְשׁוֹטְפִין אֶתְכֶּם; וְכֵן מְצִינוּ שְׁאֵמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ בְּעוֹדָם בְּיַרְדֵּן.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלזס, אברמוביץ

מִהֶם עַד שְׁחָנוּ בְּאוֹבוֹת. וְעַל כֵּן לֹא הִזְכִּיר הַכְּתוּב בְּמֵאֲרָע הַהוּא שֵׁם מְקוֹם, וְאָמַר שֵׁם (וְעַל כֵּן) וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאַבְתָּ, וְלֹא אָמַר "וַיִּסְעוּ מִמְּקוֹם פְּלוּנִי וַיַּחֲנוּ בְּאַבְתָּ" כְּאֲשֶׁר יֹאמַר בְּכָל הַמַּסְעִים, כִּי בְּכָל הַדֶּרֶךְ הָיָה הֵיזָה הָעֵנִין מִשְׁנִסְעוֹ מִהַר הַהָר עַד שְׁחָנוּ בְּאוֹבוֹת. וְנִסְעוּ מֵאוֹבוֹת וְחָנוּ בְּעֵי הָעֲבָרִים, וּמִשָּׁם נָסְעוּ בְּדִיבֹן גֹּד וּבְעֵלְמוֹן דְּבִלְתִּימָה וְהַרֵּי הָעֲבָרִים, וְהֵם מְקוֹמוֹת כְּנַחַל וְרָד: תורה מב

(נד) וְהוֹרִשְׁתֶּם אֶת־כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְאַבְדֶּתֶם אֶת כָּל־מִשְׁכֵּיתֶם וְאֵת כָּל־צִלְמֵי מִסְכֹּתֶם תֵּאַבְדּוּ וְאֵת כָּל־בָּמוֹתֶם תִּשְׁמִידוּ:

נ"י • וְהוֹרִשְׁתֶּם • וְגִרְשְׁתֶּם • מִשְׁכֵּיתֶם • כְּתָרְגוּמוֹ: "בית סגדתהון", על שם שְׁהִיּוּ מִסְכֵּינִי אֵת הַקִּרְקַע בְּרַצְפַּת אֲבָנִים שֶׁל שִׁישׁ לְהַשְׁתַּחֲוֹת עֲלֵיהֶם בְּפִשּׁוּט יָדַי וְרַגְלַי, בְּדִקְתִּיב (ויקרא כז): "וְאָבֵן מִשְׁכֵּית לֹא תִהְיֶה בְּאֶרְצְכֶם לְהַשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ". מִסְכֹּתֶם • כְּתָרְגוּמוֹ: מִתְכַּתְהוֹן.

(נג) וְהוֹרִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ וְיֹשְׁבֵתֶם־בָּהּ כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ לְרִשְׁתָּהּ:

נ"י • וְהוֹרִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ • "וְהוֹרִשְׁתֶּם" אוֹתָהּ מִיּוֹשְׁבֶיהָ, וְאֵז "וְיֹשְׁבֵתֶם־בָּהּ" – תּוֹכְלוּ לְהִתְקַיֵּם בָּהּ, וְאִם לֹא – לֹא תּוֹכְלוּ לְהִתְקַיֵּם בָּהּ.

♦ יום שלישי כ"ז תמוז ♦

(נד) וְהִתְנַחֲלֶתֶם אֶת־הָאָרֶץ בְּגוֹרָל לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם לְרֹב תִּרְבּוּ אֶת־נַחֲלָתוֹ וְלִמְעַט תִּמְעִיט אֶת־נַחֲלָתוֹ אֶל אֲשֶׁר־יֵצֵא לוֹ שְׁמָה הַגּוֹרָל לוֹ יִהְיֶה לְמַטֹּת אֲבֹתֵיכֶם תִּתְנַחֲלוּ:

נ"י • אֶל אֲשֶׁר־יֵצֵא לוֹ שְׁמָה • מִקְרָא קָצֵר הוּא זֶה: אֶל מְקוֹם "אֲשֶׁר יֵצֵא לוֹ שְׁמָה" הַגּוֹרָל, "לוֹ יִהְיֶה". לְמַטֹּת אֲבֹתֵיכֶם • (ב"ב קז) לְפִי חֶשְׁבוֹן יוֹצֵאֵי מִצְרַיִם. דְּבַר אַחֵר: בְּשָׁנִים עֶשֶׂר גְּבוּלִין כְּמִנְיֵן הַשְּׂבָטִים.

(נה) וְאִם־לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְהָיָה אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם לְשָׂכִים בְּעֵינֵיכֶם וְלִצְנִינִם בְּצַדִּיקֶם וְצָרְרוּ אֹתְכֶם עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ:

נ"י • וְהָיָה אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם • יִהְיֶה לָכֶם לְרָעָה. לְשָׂכִים בְּעֵינֵיכֶם • לִיתְדוֹת הַמְּנַקְרִים עֵינֵיכֶם. תְּרָגוּם שֶׁל יְתִידוֹת: "סִיפָא". וְלִצְנִינִם • פּוֹתְרִים בּוֹ

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אָבֵל רָשִׁי פָּרַשׁ, וְהוֹרִשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ, וְהוֹרִשְׁתֶּם אוֹתָהּ מִיּוֹשְׁבֶיהָ, אִם יֹשְׁבֵתֶם בָּהּ, תּוֹכְלוּ לְהִתְקַיֵּם בָּהּ, וְאִם לֹא לֹא תּוֹכְלוּ לְהִתְקַיֵּם בָּהּ, וְאִם שִׁפְרָשׁוֹ הוּא הָעֵקֶר: תּוֹרָה נִדָּה (נב"ז) לְשָׂכִים בְּעֵינֵיכֶם. לִיתְדוֹת הַמְּנַקְרִים עֵינֵיכֶם. תְּרָגוּם שֶׁל יְתִידוֹת שָׂכִים. וְלִצְנִינִם, פּוֹתְרִין בּוֹ הַפּוֹתְרִין לְשׁוֹן מִשְׁכַּת חֶדֶק הַסּוֹכֶכֶת וְהַפְּלִיגוּ רְבוּתֵינוּ (כְּחוֹבוֹת ק"י) בְּמִצְוֹת הַיִּשְׁבָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְשֹׁאֵסוֹר לְצֹאת מִמֶּנָּה, וְיָדוּנוּ כְּמוֹרְדֵת הָאִשָּׁה שְׂאִינָהּ רוֹצָה לְעִלּוֹת עִם בַּעֲלָהּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכֵן הָאִישׁ, בְּכָאֵן נִצְטוּיָנוּ בְּמִצְוָה הַזֶּה, כִּי הַכְּתוּב הָיָה הִיא מִצְוֹת עֲשֵׂה. וְיִתְחַזֵּר הַמִּצְוָה הַזֶּה בְּמִקְוֹמוֹת רַבִּים, בְּאִזְוֵי וְרִשׁוֹ אֵת הָאָרֶץ (דברים א ח):

(נג) וְהוֹרִשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ וְיֹשְׁבֵתֶם־בָּהּ כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ לְרִשְׁתָּהּ. אֹתָהּ. עַל דַּעֲתִי זֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה הִיא, יִצְוָה אוֹתָם שִׁיִּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ וְיִירְשׁוּ אוֹתָהּ כִּי הוּא נִתְּנָה לָהֶם, וְלֹא יִמָּאֲסוּ בְּנַחֲלָתָהּ. וְאֵלּוּ יַעֲלֶה עַל דַּעֲתָם לְלַכֵּת וְלִקְבֹּשׁ אֶרֶץ שְׁנֵעַר אוֹ אֶרֶץ אֲשׁוּר וְוִילְנָה וְלִהְיוֹתִישׁב שָׁם, יַעֲבְרוּ עַל מִצְוֹת ה':

(נו) וְהָיָה בְּאֶשֶׁר דְּמִיתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֲעִשֶׂה
 נו ויהי כמא די חשבית למעבד להון אעבד
 לכן:

לד (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

(ב) צֹו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־אַתֶּם בָּאִים
 אֶל־הָאָרֶץ כְּנָעַן וְזֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּלֹ לָכֶם בְּנַחֲלָה
 אֶרֶץ כְּנָעַן לְגַבְלֶתֶיהָ:

נפילה. וּמִדְּרַשׁ אַגְדָּה אומר: על־יְדֵי שֶׁהִפִּיל
 הַקֹּדֶשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שְׂרֵיהֶם שֶׁל שְׂבָעִים אַמּוֹת מִן
 הַשָּׁמַיִם וּכְפָתָן לִפְנֵי מֹשֶׁה, אָמַר לוֹ: רֵא, אֵין בָּהֶם
 עוֹד כַּח! | כ"י וְזֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּלֹ לָכֶם וְגו' • לִפִּי שֶׁהִרְבֵּה
 מַצּוֹת נִזְהָגוֹת בָּאָרֶץ וְאֵין נִזְהָגוֹת בַּחוּצָה לָאָרֶץ,
 הַצֶּרֶף לִכְתֹּב מִצְרָנִי גְבוּלֵי רוּחוֹתֶיהָ סָבִיב. לומר לך:
 מִן הַגְּבוּלִים הִלְלוּ וְלִפְנֵים, הַמַּצּוֹת נִזְהָגוֹת. תִּפְּלֹ
 לָכֶם • עַל שֶׁם שְׁנַתְחַלְקָהּ בְּגוּרָל, נִקְרָאת חֲלוּקָה לְשׁוֹן

(ג) וְהָיָה לָכֶם פֶּאת־נֶגֶב מִמִּדְבַּר־צֶן עַל־יְדֵי אָדוֹם
 וְהָיָה לָכֶם גְּבוּל נֶגֶב מִקְצֵה יַם־הַמֶּלַח קְדֻמָּה:

אָדוֹם כִּלָּה, וְאָרֶץ מוֹאָב כִּלָּה; אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמִקְצוֹעַ
 דְּרוֹמִית־מַעֲרִבִית, שְׁנֹאֲמַר בְּפָרָשָׁה זוֹ: "מַעֲצֹמֹן
 נַחֲלָה מִצְרַיִם וְהָיוּ תוֹצְאוֹתָיו הֵימָּה". וְנַחֲלָה מִצְרַיִם
 הָיָה מִחֶלֶף עַל פְּנֵי כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם, שְׁנֹאֲמַר (יחושע יג):
 מִן־הַשִּׁיחֹר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם. וּמִפְסִיק בֵּין אֶרֶץ

כ"י וְהָיָה לָכֶם פֶּאת־נֶגֶב • רוּחַ דְּרוֹמִית אֲשֶׁר מִן
 הַמִּזְרָח לַמַּעֲרֵב. מִמִּדְבַּר־צֶן • אֲשֶׁר אֵצֶל אָדוֹם
 מִתְחַלֵּת מִקְצוֹעַ דְּרוֹמִית־מִזְרָחִית שֶׁל אֶרֶץ תִּשְׁעֵת
 הַמִּטּוֹת. כִּיצַד? שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת יוֹשְׁבוֹת בְּדְרוֹמָה שֶׁל
 אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל זוֹ אֵצֶל זוֹ: קֶצֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם, וְאֶרֶץ

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

שְׁיִיסְרוּ אֶתְכֶם בְּשׁוֹטִים לְשַׁלֵּל וְלָבוֹז
 וְלַהֲכָאִיב מֵאֹד. וְלַצְנִינִים בְּעִינֵיכֶם, הוּא
 עֲזָרוֹן עֵינֵי הַלֵּב לְטֻעוֹת עוֹד אַחֲרֵי
 אֲלֹהֵיהֶם עַד אֲבָדִם מֵעַל הָאָרֶץ, כְּעִנְיֹן
 פֶּן יִרְאֶה בְּעִינָיו וּבִאֲזִינוֹ יִשְׁמַע וְלָכֶם
 בֵּין וְשֵׁב וְרָפָא לוֹ: תוֹרָה א

(ב) אֶל הָאָרֶץ כְּנָעַן. כְּמוֹ וְהִנְבּוּאָה עֲדִיד
 הַנְּבִיא (והי"ב טו ח), וְהִטְעַם אֶל הָאָרֶץ
 אֶרֶץ כְּנָעַן. לְשׁוֹן רַבִּי אֲבָרָהָם. וְכֵן כָּתֹב
 רש"י (בראשית לא יג) וְהִבִּיאוּ לְדָמִיוֹן הָאֵל
 בֵּית אֵל, וְכֵן פֶּרֶשְׁתִּי סוּדוֹ (שם):

וְהִנְבּוּן בְּעִינֵי בִּ"אֵל הָאָרֶץ כְּנָעַן", כִּי
 שֵׁם הָאָרֶץ הַזֹּאת כְּנָעַן, כְּמוֹ
 מִצְרַיִם שֵׁם הָאָרֶץ כְּשֶׁם הָעָם, וְכֵן יִשְׁכִּי
 כְּנָעַן (שמות טו טו), וְכֵן כְּנָעַן אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים
 וְהֶאֱבַדְתִּיהֶם מֵאֵין יוֹשֵׁב (צפניה ב ה), וְהִנְבּוּ
 "אֶל הָאָרֶץ כְּנָעַן" כְּמוֹ שְׁאֹמֵר הָעִיר
 יְרוּשָׁלַיִם, וְהִמְלִיךְ דָּוִד (מ"א א א), וְהָאִישׁ
 גְּבִרְיָאֵל (דניאל ט כא): תוֹרָה ג

אֲלֹהֵיהֶם, כְּמוֹ שְׁאֹמֵר (שמות כג א) לֹא
 יֵשְׁבוּ בָאָרֶץ פֶּן יִחְטִיאוּ אוֹתָהּ לִי כִּי
 תַעֲבֹד אֶת אֲלֹהֵיהֶם. וְאַחֲרֵי שִׁיחִיו שְׂכִינִים
 בְּעִינֵיהֶם וַיִּטְעוּ אֶתְכֶם לְשׁוֹב מֵאֲחֵרֵי,
 יִהְיוּ צְנִינִים בְּצַדִּיקְכֶם, שִׁיכְאִיבוּ וַיִּצְעֲרוּ
 אֶתְכֶם לְשַׁלֵּל וְלָבוֹז אֶתְכֶם. וְאַחֲרֵי כֵן
 וַיִּצְרְרוּ אֶתְכֶם, שִׁיחֲזֹמוּ בְכֶם וַיִּבִּיאוּ
 אֶתְכֶם בְּמִצּוֹר, וְאֵנִי אֲגַלֶּה אֶתְכֶם
 מִפְּנֵיהֶם גְּלוּת שְׁלֵמָה. כִּי בְּאֶשֶׁר דְּמִיתִי
 לַעֲשׂוֹת לָהֶם עַל יְדֵיכֶם, שִׁיגְלוּ כָלֶם מִן
 הָאָרֶץ וְלֹא תוֹתִירוּ מֵהֶם שֵׁם, וְלֹא
 שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלִי, כֵּן אֲעִשֶׂה לָכֶם וְלֹא
 אֲשָׁאִיר מִכֶּם בָּאָרֶץ גַּם אֶחָד:

וְכַעֲנִי הִזָּה אָמַר יְהוֹשֻׁעַ וְהָיוּ לָכֶם לֶפֶחַ
 וּלְמוֹקֵשׁ וּלְשׁוֹטֵט בְּצַדִּיקְכֶם
 וְלַצְנִינִים בְּעִינֵיכֶם עַד אֲבָדְכֶם מֵעַל
 הָאֲדָמָה. אָמַר פַּח וּמוֹקֵשׁ בְּטֻעוֹת אֲשֶׁר
 יִטְעוּ אֶתְכֶם, כְּמוֹ כִּי תַעֲבֹד אֶת אֲלֹהֵיהֶם
 כִּי יִהְיֶה לָךְ לְמוֹקֵשׁ. וּלְשׁוֹטֵט בְּצַדִּיקְכֶם,

אֶתְכֶם לְסָגֵר וְלָכֹלֵא אֶתְכֶם מֵאֵין יוֹצֵא
 וְכֹא, לְשׁוֹן רש"י:

וְהִנֵּה בְּרוּר הוּא כִּי "שְׂכִינִים" קוֹצִים
 חֲדָיִם, מִלְשׁוֹן הַסֵּר מִשׁוּכָתוֹ
 (ישעיה ה ה), הִנְנִי שֹׁךְ אֶת דִּרְבָּךְ (חושע ב
 ח), הֵלֵא אֶתְהָ שְׂכָתָ בְּעִדּוֹ (איוב א י), וְשִׁמְתָּ
 שְׂכִין בְּלֶעָף (משלי כג ב), דָּבָר חֵד מִקֶּץ
 אוּ מִבְּרוֹל. "וְלַצְנִינִים" גַּם כֵּן סִלּוֹן
 מִמְּאִיר, מִלְשׁוֹן וְאֵל מִצְנִיִּים יִקְחֻהוּ (איוב
 ה ה), צְנִיִּים פּוֹחִים בְּדֶרֶךְ עֶקֶשׁ (משלי כב ה),
 שִׁחֲסֻרוֹ אוֹת הַכֶּפֶל, אֲבָל הַפּוֹנֶה
 "בְּשָׂכִים בְּעִינֵיכֶם", לְהִטְעוֹת אֶתְכֶם
 וְלֹא תִרְאוּ וְלֹא תִבְיִנוּ, כְּמוֹ כִּי הִשְׁחַד
 יַעֲזֹר פְּקֻדִּים (שמות כג ח), וְכֵן וְלִפְנֵי עוֹר
 לֹא תִתֵּן מִכְשֵׁל (ויקרא יט יד) עַל דַּעַת
 רְבוּתֵינִי (תוֹרַת כְּהִנִּים קְדוּשִׁים פֶּרֶשָׁה ב יד):

יֹאמַר כִּי יִנְקְרוּ עֵינֵיכֶם לְהִטְעוֹת אֶתְכֶם
 וְלֹא תִרְאוּ וְלֹא תִבְיִנוּ, וְיִלְמְדוּ
 אֶתְכֶם בְּכָל תּוֹעֲבוֹתֵיהֶם וְלַעֲבֹד אֶת

דָּרָךְ רַחֲבָה, וְלֹא רָצָה. וְהֶעֱזָרוּ לְסַבֵּב אֶת כָּל דְּרוֹמָה שֶׁל אָדָם, עַד בּוֹאֵם לְדְרוֹמָה שֶׁל אֶרֶץ מִוָּאב, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים יא): "וְגַם אֶל-מֶלֶךְ מִוָּאב שָׁלַח וְלֹא אָבָה". וְהִלְכוּ כָּל דְּרוֹמָה שֶׁל מִוָּאב עַד סוּפָה, וּמִשָּׁם הִפְכוּ פְּנֵיהֶם לְצָפוֹן עַד שֶׁסָּבְבוּ כָּל מִצַּר מִזְרָחִי שֶׁלָּה לְרַחֲבָה; וּכְשֶׁפָּלוּ אֶת מִזְרָחָהּ, מָצְאוּ אֶת אֶרֶץ סִיחֹן וְעוּג, שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבֵינָה בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל אֶרֶץ כְּנָעַן וְהִיָּדוּן מִפְּסִיק בֵּינֵיהֶם; וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בִּיפְתָח (שם): "וַיֵּלֶךְ בְּמִדְבַּר וַיָּסֹב אֶת-אֶרֶץ אָדָם וְאֶת-אֶרֶץ מִוָּאב, וַיָּבֹא מִמִּזְרַח-שָׁמֶשׁ לְאֶרֶץ מִוָּאב". וּכְבָּשׁוּ אֶת אֶרֶץ סִיחֹן וְעוּג, שֶׁהָיְתָה בְּצִפּוֹנָהּ שֶׁל אֶרֶץ מִוָּאב, וְקָרְבוּ עַד הִיָּדוּן, וְהָיָה כְּנָגֵד מִקְצוֹעַ צִפּוֹנִית מַעֲרִבִית שֶׁל אֶרֶץ מִוָּאב. נִמְצָא, שֶׁאֶרֶץ כְּנָעַן שֶׁבַעֲבָר הִיָּדוּן לְמַעֲרָב - הִיא מִקְצוֹעַ דְּרוֹמִית-מִזְרָחִית שֶׁלָּה אֶצֶל אָדָם.

מִצְרִים לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, וְאֶרֶץ אָדָם אֶצֶלָּה לְצַד הַמִּזְרָח, וְאֶרֶץ מִוָּאב אֶצֶל אֶרֶץ אָדָם בְּסוּף הַדְּרוֹם לְמִזְרָח, וּכְשֶׁיִּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, אִם רָצָה הַמָּקוֹם לְקָרֵב אֶת כְּנִיסָתָם לְאֶרֶץ, הָיָה מַעֲבִירִם אֶת הַנִּילוֹס לְצַד צָפוֹן וּבְאֵין לְאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, וְלֹא עָשָׂה כֵן; וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג): "וְלֹא נָחֵם אֱלֹהִים דָּרָךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים", שֶׁהֵם יוֹשְׁבִים עַל הַיָּם בְּמַעֲרָבָהּ שֶׁל אֶרֶץ כְּנָעַן - כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר בְּפִלְשְׁתִּים (צפניה ב): "יִשְׁבִּי חֶבֶל הַיָּם גּוֹי כְּרִיתִים". וְלֹא נָחֵם אוֹתוֹ הַדָּרָךְ, אֲלֵא הַסִּבָּן וְהוֹצִיאֵם דָּרָךְ דְּרוֹמָה אֶל הַמִּדְבָּר, וְהָיָה שֶׁקָּרְאוּ יַחֲזָקָאֵל (יחזקאל כ): "מִדְבַּר הָעַמִּים", לְפִי שֶׁהָיוּ כְּמָה אֲמוֹת יוֹשְׁבוֹת בְּצִדּוֹ וְהוֹלְכִין אֶצֶל דְּרוֹמוֹ מִן הַמַּעֲרָב כְּלָפֵי מִזְרָח תָּמִיד, עַד שֶׁבָּאוּ לְדְרוֹמָה שֶׁל אֶרֶץ אָדָם, וּבְקִשּׁוֹ מִמֶּלֶךְ אָדָם שֶׁיִּנְיָחֵם לַעֲבֹר דָּרָךְ אֶרְצוֹ וְלִהְיוֹת לְאֶרֶץ

וַיִּסְתַּחֲר לָכֵן תַּחֲנוּמָא מִדְּרוֹמָה לְמַסְקָנָא דְּעִקְרֵיבִים וַיַּעֲבֹר לָצֵן וַיְהוֹן מִפְּקִנְהִי מִדְּרוֹמָה לְרָקִם גִּיּאָה וַיְפּוֹק לַחֲצַר אֲדָר וַיַּעֲבֹר עֲצֻמָּה:

(ד) וַיָּסֹב לָכֵם הַגְּבוּל מִנֶּגֶב לְמַעַלָּה עִקְרֵיבִים וַיָּצֵה וְהָיוּ תוֹצְאָתָיו מִנֶּגֶב לְקֹדֶשׁ בְּרָנֵעַ וַיָּצֵה חֲצַר-אֲדָר וַיַּעֲבֹר עֲצֻמָּה:

לְמַעֲרָב וּבָא לוֹ לַחֲצַר-אֲדָר וּמִשָּׁם לְעֲצֻמֹן וּמִשָּׁם לְנַחַל מִצְרַיִם. וְלִשׁוֹן "נֶסֶב" הָאֵמֹר כָּאֵן לְפִי שֶׁכָּתַב "וַיָּצֵה חֲצַר-אֲדָר", שֶׁהִתְחִיל לְהַרְחִיב מִשְׁעָבֵר אֶת קֹדֶשׁ בְּרָנֵעַ. וְרַחֲב אוֹתָהּ רָצוּעָה שֶׁכָּלְטָה לְצַד צָפוֹן הָיְתָה מִקְדָּשׁ בְּרָנֵעַ עַד עֲצֻמֹן, וּמִשָּׁם וְהִלָּאָה נִתְקַצַּר הַמִּצְרָב וַיָּסֹב לְצַד הַדְּרוֹם וּבָא לוֹ לְנַחַל מִצְרַיִם, וּמִשָּׁם לְצַד הַמַּעֲרָב אֶל הַיָּם הַגָּדוֹל, שֶׁהוּא מִצַּר מַעֲרָבָהּ שֶׁל כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. נִמְצָא, שֶׁנַּחַל מִצְרַיִם בְּמִקְצוֹעַ מַעֲרִבִית דְּרוֹמִית.

כ"ז וַיָּסֹב לָכֵם הַגְּבוּל מִנֶּגֶב לְמַעַלָּה עִקְרֵיבִים • כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּסֹב" אוֹ "וַיָּצֵה" מִלְּמַד שֶׁלֹּא הָיָה הַמִּצְרָב שׁוֹה אֲלֵא הוֹלֵךְ וַיּוֹצֵא לַחוּץ. יוֹצֵא הַמִּצְרָב וְעוֹקֵם לְצַד צָפוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּאֶלְכֶסוֹן לְמַעֲרָב וְעוֹבֵר הַמִּצְרָב בְּדְרוֹמָה שֶׁל מַעַלָּה עִקְרֵיבִים. נִמְצָא מַעַלָּה עִקְרֵיבִים לְפָנִים מִן הַמִּצְרָב. וַעֲבַר צִנָּה • אֶל צִין, כְּמוֹ "מִצְרִימָה". וְהָיוּ תוֹצְאָתָיו • קְצוֹתָיו, בְּדְרוֹמָה שֶׁל קֹדֶשׁ בְּרָנֵעַ. וַיָּצֵה חֲצַר-אֲדָר • מִתְפַּשֵּׁט הַמִּצְרָב וּמִרְחִיב לְצַד צָפוֹן שֶׁל עוֹלָם וְנִמְשָׁךְ עוֹד בְּאֶלְכֶסוֹן

הַיָּסְתֵּר תַּחֲנוּמָא מִעֲצֻמֹן לְנַחַל דְּמִצְרַיִם וַיְהוֹן מִפְּקִנְהִי לְיָמָא:

(ה) וַיָּסֹב הַגְּבוּל מִעֲצֻמֹן נַחֲלָה מִצְרַיִם וְהָיוּ תוֹצְאָתָיו הַיָּמָה:

כ"ח וְהָיוּ תוֹצְאָתָיו הַיָּמָה • אֶל מִצַּר הַמַּעֲרָב, שָׂאִין עוֹד גְּבוּל נֶגֶב מֵאֲרִיף לְצַד הַמַּעֲרָב מִשָּׁם וְהִלָּאָה.

וּתַחֲנוּם מַעֲרָבָא וַיְהִי לָכֵן יָמָא רַבָּא וּתַחֲנוּמָה דִּין וַיְהִי לָכֵן תַּחֲנוּם מַעֲרָבָא:

(ו) וַיָּבֹל יָם וְהָיָה לָכֵם הַיָּם הַגָּדוֹל וַיְהִי הַיָּם לָכֵם גְּבוּל יָם:

כ"ט וַיָּבֹל יָם • וּמִצַּר מַעֲרָבִי מֵהוּ? • וְהָיָה לָכֵם הַיָּם הַגָּדוֹל • לְמִצְרָב. וַיָּבֹל • הַנִּסְתֵּן שְׁבִתוֹף הַיָּם, אֵף הֵם מִן הַגְּבוּל, וְהֵם אֵיִם שֶׁקוֹרִין "אִיזֵל" ש"ו.

וַיְדִין וַיְהִי לָכֵן תַּחֲנוּם צָפוֹנָא מִן יָמָא רַבָּא תְּכַנְנִין לָכֵן לְהָר טוֹרָא:

(ז) וְהָיָה לָכֵם גְּבוּל צָפוֹן מִן-הַיָּם הַגָּדוֹל תַּתְּאוּ לָכֵם הָר הַהָר:

שיעור יומי ליום שלישי כ"ז תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום – לד – פרשת מסעי

לנטות ממערב לצפון, אל הר ההר. תתאו • לשון סבה, כמו (ר"ה ב יב): "אל-תא הרצים", (יחזקאל מ): "ותאי השער" – היציע, שקורין "אנפנדייץ", שהוא מסב ומשפע.

כ"י • גבול צפון • מצר צפון. מן-הים הגדל תתאו לכם הר ההר • שהוא במקצוע צפונית מערבית וראשו משפיע ונקנס לתוך הים, ויש מרחב הים לפניו הימנו וחוצה הימנו. תתאו • תשפעו לכם

ח מהר ההר תתאו לבא חמת והיו תוצאת הגבל צדדה:

כלל, או משם מתפשט ומרחיב ויוצא לאחוריו להמשך להלן באלכסון יותר מן הרחב הראשון. ולענין רחב המדה הראשון קראו "תוצאת", ששם בלתה אותה מדה.

כ"י • מהר ההר • תסבו ותלכו אל מצר הצפון לצד המזרח, ותפגעו ב"לבא חמת" זו אנטוכיא. תוצאת הגבל • סופי הגבול. כל מקום שנאמר "תוצאות הגבול", או המצר בזה שם לגמרי ואינו עובר להלן

ט ויפוק תחומא לזפרון ויהיו מפקנהי לחצר ענין דין דהי לכוון תחום צפונא:

(ט) ויצא הגבל זפרנה והיו תוצאתיו חצר ענין זה יהיה לכם גבול צפון:

כ"י • והיו תוצאתיו חצר ענין • הוא היה סוף המצר הצפוני, ונמצאת חצר ענין במקצוע צפונית-מזרחית. ומשם התאוויתם לכם אל מצר המזרחי.

י ותכוננו לכוון לתחום קדומא מחצר ענין לשפם:

(י) והתאוויתם לכם לגבול קדמה מחצר ענין שפמה:

כ"י • והתאוויתם • לשון הסבה ונטיה, כמו "תתאו". שפמה • במצר המזרחי, ומשם הרבלה.

יא ויחזות תחומא משפם הרבלה לעין מידנה לעין ויחזות תחומא וימטי על כיה גם גסר קדומא:

(יא) וירד הגבל משפם הרבלה מקדם לעין וירד הגבל ומחה על-פתף ים-כנרת קדמה:

מן הצפון לדרום באלכסון נוטה לצד מזרח ומתקרב לצד ארץ כנען כנגד ים כנרת ומוסף לצד מזרח של ארץ-ישראל כנגד ים כנרת עד שנופל בים המלח, ומשם בזה הגבול בתוצאותיו אל ים המלח, ששמונה התחלת מצר מקצוע דרומית מזרחית, הרי סוכבת אותה לארבע רוחותיה.

כ"י • מקדם לעין • שם מקום, והמצר הולך במזרחו. נמצא העין לפניו מן המצר, ומארץ-ישראל היא. וירד הגבל • כל שהגבול הולך מצפון לדרום, הוא יורד והולך. ומחה על-פתף ים-כנרת קדמה • שיהא ים כנרת תוך לגבול במערב, והגבול במזרח ים כנרת, ומשם יורד אל הירדן, והירדן מושף ובה

יב ויחזות תחומא לירדנה ויהיו תוצאתיו ים המלח זאת תהיה לכם הארץ לגבלתיה סביב:

(יב) וירד הגבול הירדנה והיו תוצאתיו ים המלח זאת תהיה לכם הארץ לגבלתיה סביב:

יג ויצו משה את-בני ישראל לאמר זאת הארץ אשר תתנחלו אותה בגורל אשר צוה יהוה לתת לתשעת המפות וחצי המפה:

(יג) ויצו משה את-בני ישראל לאמר זאת הארץ אשר תתנחלו אותה בגורל אשר צוה יהוה לתת לתשעת המפות וחצי המפה:

יד ארי קבילו שבטא דבני ראובן לבית אבהיהון ושבטא דבני גד לבית אבהיהון ופלגות שבטא דמנשה קבילו אסנתהון: נחלתם:

(יד) כי לקחו מטה בני הראובני לבית אבתם ומטה בני-הגדי לבית אבתם וחצי מטה מנשה לקחו נחלתם:

(טו) שְׁנֵי הַמַּטֹּת וְחֻצֵי הַמַּטֵּה לָקְחוּ נִחְלָתָם מֵעֵבֶר לִירֵדָן יֵרָחוּ קִדְמָה מִזְרָחָה: פ
טו תָּרִין שְׂבָטִין וּפְלָגוֹת שְׂבָטָא קְבִילו
אַחְסָנְהוֹן מֵעֵבֶר לִירֵדָנָא דִּירְחוּ קִדְמוֹא
מְדִינָתָא:

כ"י – קִדְמָה מִזְרָחָה • אֶל פְּנֵי הָעוֹלָם, שֶׁהֵם בְּמִזְרָח, שְׂרוּחַ מִזְרָחִית קְרוּיָה "פְּנִים" וּמִעֲרָבִית קְרוּיָה "אַחֹר",
לְפִיכָף דְּרוֹם לְיָמִין, וְצָפוֹן לְשֹׁמָל.

♦ יום רביעי כ"ח תמוז ♦

(טז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

טז וּמַלִּיל יֵי עִם מֹשֶׁה לְמִימָר:

(יז) אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־יִנְחִלוּ לָכֶם אֶת־
הָאָרֶץ אֲלֶעָזָר הַכֹּהֵן וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן:

כ"י – אֲשֶׁר־יִנְחִלוּ לָכֶם • בְּשִׁבְלֵיכֶם. כָּל נָשִׂיא וְנָשִׂיא
אֲפּוּטְרוּפּוֹס לְשִׁבְטוֹ, וּמַחְלָק נִחְלָת הַשְּׂבָט לְמִשְׁפָּחוֹת
וְלִגְבָּרִים, וּבּוֹרֵר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד חֵלֶק הַגּוּזָן. וַיֵּמָּה
שֶׁהֵם עוֹשִׂין יְהִיָּה עֲשׂוּי כְּאֵלוֹ עֲשָׂאוֹם שְׁלוּחִים. וְלֹא
יִתְכֵּן לְפָרֵשׁ "לָכֶם" זֶה, כָּכָל "לָכֶם" שֶׁבְּמִקְרָא,
שָׂאֵם־כֵּן הָיָה לוֹ לְכַתֵּב "יִנְחִילוּ לָכֶם", "יִנְחִלוּ" –
מִשְׁמַע שֶׁהֵם נוֹחֲלִים לָכֶם בְּשִׁבְלֵיכֶם וּבְמִקְוֵמְכֶם, כְּמוֹ
(שְׁמוֹת יד): "ה' יִלְחֶם לָכֶם".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 297)

לְצָרְכִי הַפֶּלֶל. ב. מִצַּד הַקֶּבֶה"ה – הַקֶּבֶה"ה מִנְּה אֹתוֹ (על ידִי
מֹשֶׁה) לְהִיּוֹת נָשִׂיא שְׂבָטוֹ, וּמִצַּד מִנּוּי זֶה פְּעֻלָּתוֹ כּוֹלֶלֶת גַּם
אֶת צָרְכֵי הַפָּרִט, שֶׁהָרִי הוּא נָשִׂאוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד כְּיָחִיד.
וְהִנֵּה, בְּפִסּוּק נִזְכְּרוּ אֲלֶעָזָר וַיהוֹשֻׁעַ, שֶׁקִּבְּלוּ מִנּוּי מִיָּחִיד מֵאֵת
ה', וּמִזֶּה לְמַד רש"י שֶׁאֵף לְגַבֵּי הַנְּשִׂאִים כָּךְ: מִדְּבָר בְּמִנּוּי
מִיָּחִיד מֵאֵת ה' לְהִיּוֹת מְנֻמִּים וּבְעֵלִים עַל כָּל עֲנִיְי הַשְּׂבָט.
לָכֵן מְפָרֵשׁ רש"י שֶׁכָּל נָשִׂיא הוּא אֲפּוּטְרוּפּוֹס לְשִׁבְטוֹ וְהוּא
דּוֹאָג לְצָרְכֵי שֶׁל כָּל יָחִיד כְּפָרִט.

כָּל נָשִׂיא וְנָשִׂיא אֲפּוּטְרוּפּוֹס לְשִׁבְטוֹ, וּמַחְלָק נִחְלָת
הַשְּׂבָט לְמִשְׁפָּחוֹת וְלִגְבָּרִים וּבּוֹרֵר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד חֵלֶק
הַגּוּזָן (לד, יז) יֵשׁ לְשֹׁאֵל, מִנּוּן לוֹ לְרש"י שֶׁהַנְּשִׂאִים חִלְקוּ
אֶת נִחְלָת הַשְּׂבָט לְמִשְׁפָּחוֹת, וְלֹא שֶׁחִלְקוּ אֶת הָאָרֶץ
לְשִׁבְטִים? וַיֵּשׁ לוֹמַר, דִּהְיָה תְּפַקִּידוֹ שֶׁל הַנְּשִׂיא נִחְלָק לְשָׁנִים.
א. מִצַּד יִשְׂרָאֵל – הוּא שְׁלוּחָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְסַפּוֹק כָּל
צָרְכֵיהֶם, וְדֹאָגָתוֹ מִצַּד תְּפַקִּיד זֶה הִיא בְּעֵקֶר לְצָרְכֵי הַפֶּלֶל,
וּכְדֻרָּה הָעוֹלָם, שֶׁכָּל קְבוּצָה שֶׁל אָנָּשִׁים מְנַהֶגֶת שְׂדוּאָג

(יח) וַיִּנְשִׂא אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד מִמַּטֵּה תִקְחוּ לְנַחֵל
אֶת־הָאָרֶץ:

יח וַיִּרְבָּא חַד רַבָּא חַד מִשְׂבָּטָא תִּסְבּוּן
לְאַחְסָנָא יָת אַרְעָא:

כ"י – לְנַחֵל אֶת־הָאָרֶץ • שִׁיָּהָ נִחְלָה וְחוֹלָק אוֹתָהּ בְּמִקְוֵמְכֶם.

(יט) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב
בֶּן־יִפְנֶה:

יט וְאֵלִין שְׁמֵהַת גְּבָרִיא לְשִׂבְטָא דִּיהוּדָה
כָּלֵב בֶּר יִפְנָה:

(כ) וּלְמַטֵּה בִנְיָ שְׁמַעוֹן שְׁמוּאֵל בֶּן־עֲמִיהוּד:

כ וּלְשִׂבְטָא דְּבִנְיָ שְׁמַעוֹן שְׁמוּאֵל בֶּר
עֲמִיהוּד:

(כא) לְמַטֵּה בְנִימֵן אֶלִיָּד בֶּן־פִּסְלוֹן:

כא לְשִׂבְטָא דְּבִנְיָמֵן אֶלִיָּד בֶּר כִּסְלוֹן:

(כב) וּלְמַטֵּה בְּנֵי־דָן נָשִׂיא בָקִי בֶן־יִגְלִי:

כב וּלְשִׂבְטָא דְּבִנְיָ דָּן רַבָּא בָקִי בֶר יִגְלִי:

(כג) לְבִנְיָ יוֹסֵף לְמַטֵּה בְנֵי־מְנַשֶּׁה נָשִׂיא חֲנִיָּאל
בֶּן־אָפַד:

כג לְבִנְיָ יוֹסֵף לְשִׂבְטָא דְּבִנְיָ מְנַשֶּׁה רַבָּא
חֲנִיָּאל בֶּר אָפַד:

לז שיעור יומי ליום חמישי כ"ט תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום – לה – פרשת מסעי

- (כד) וּלְמַטֵּה בְנֵי־אֶפְרַיִם נָשִׂיא קְמוּאֵל בֶּן־שַׁפְטָן:
כד וּלְשִׁבְטָא דְבְנֵי אֶפְרַיִם רַבָּא קְמוּאֵל בַּר שַׁפְטָן:
(כה) וּלְמַטֵּה בְנֵי־זְבוּלֹן נָשִׂיא אֶלִיצָפָן בֶּן־פְּרִנָּה:
כה וּלְשִׁבְטָא דְבְנֵי זְבוּלֹן רַבָּא אֶלִיצָפָן בַּר פְּרִנָּה:
(כו) וּלְמַטֵּה בְנֵי־יִשְׁשַׁכָּר נָשִׂיא פִלְטִיאֵל בֶּן־עֲזֹן:
כו וּלְשִׁבְטָא דְבְנֵי יִשְׁשַׁכָּר רַבָּא פִלְטִיאֵל בַּר עֲזֹן:
(כז) וּלְמַטֵּה בְנֵי־אֲשֵׁר נָשִׂיא אַחִיהוּד בֶּן־שְׁלֹמִי:
כז וּלְשִׁבְטָא דְבְנֵי אֲשֵׁר רַבָּא אַחִיהוּד בַּר שְׁלֹמִי:
(כח) וּלְמַטֵּה בְנֵי־נַפְתָּלִי נָשִׂיא פְּדֵהאֵל בֶּן־עַמִּיהוּד:
כח וּלְשִׁבְטָא דְבְנֵי נַפְתָּלִי רַבָּא פְּדֵהאֵל בַּר עַמִּיהוּד:
(כט) אֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְנַחַל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: פ

כ"ט לנחל את בני ישראל. שהם ינחילו אותה להם למחלקותיה.

♦ יום חמישי כ"ט תמוז ♦

לה (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרַחוּ לְאָמֹר:
א ומליל יי עם משה במישריא דמואב על ירדנא דירחו למימר:

(ב) צוֹ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַנוּ לָלוֹיִם מִנְּחֻלַת אֲחֻזָּתָם עָרִים לְשֹׁכֵת וּמִגְרָשׁ לְעָרִים סְבִיבֹתֵיהֶם תִּתְּנוּ לָלוֹיִם:
ב פקד ית בני ישראל ונתנו ללוים מנחלת אחוזתם ערים לשבת ומגרש לערים סביבותיהם תתנו ללוים:

כ"ט וּמִגְרָשׁ. רֹחוֹ מְקוֹם חֶלֶק חוּץ לְעִיר סְבִיב לִהְיוֹת לְנוֹי לְעִיר, וְאֵין רִשְׁאִין לְכַנּוֹת שָׁם בֵּית וְלֹא לְנָטַע כֶּרֶם וְלֹא לְזָרַע וְרִיעָה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

לפאת קדמה וגו'. אבל "ומדותם את פאת קדמה" היא מדידת הצד ההוא כְּאִשֶּׁר פִּרְשֵׁתִי, וכן נאָה לָהֶם לְעָרִים שֶׁתִּהְיֶה לָהֶם אֲחוּזָה מְרַבֶּעַת, לֹא שֶׁיִּמְדְּרוּ אֲלֵפִים אֲמָה לְאַרְבַּע הָרוּחוֹת כִּנְגַד הָעִיר וְהִקְרָנוֹת לֹא תִהְיֶינָה לָהֶם. וְדוּמָה לָזֶה, סְבִיב שְׁמֹנֶה עָשָׂר אֵלֶּף (יחזקאל מז לה), כִּי הָעִיר בֵּין כָּל סְבִיבוֹתֶיהָ שְׁמוֹנֶה עָשָׂר אֵלֶּף, כִּי מִנֶּה בְּאַרְבַּע הַפָּאוֹת אַרְבַּעַת אֲלָפִים וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת שֶׁהֵן שְׁמוֹנֶה עָשָׂר אֵלֶּף לְכֻלָּן: וְנִבְּוִן הוּא שֶׁהָיוּ אֵלֶּף אֲמָה אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם סְבִיב כִּנְגַד הָעִיר לְמִגְרָשׁ שֶׁלֹּא יִזְרַע וְהֶאֱלָף אֲשֶׁר הוֹסִיף בְּתוֹב הַשָּׁנִי בְּאַרְבַּע הַפָּאוֹת לְשָׁדוֹת וְכַרְמִים

אָמַר שֶׁיַּעֲשׂוּ מְרַבַּע אֲלֵפִים אֲמָה עַל אֲלֵפִים אֲמָה וְתִהְיֶה הָעִיר בְּאַמְצַע הָרְבּוּעַ. הוֹסִיף לָהֶם מִגְרָשׁ שֶׁלֹּא כִּנְגַד הָעִיר כְּשֶׁעוֹר הָרֹאשׁוֹן שֶׁכִּנְגַד הָעִיר, עַד שֶׁנִּמְצָא בְּשִׁתְּשָׁאִיר לְמִגְרָשׁ אֵלֶּף אֲמָה בְּסְבִיבוֹתֶיהָ כְּאִשֶּׁר עָשָׂה בְּתַחֲלָה תִּהְיֶה הָעִיר אֵלֶּף עַל אֵלֶּף בְּרְבּוּעַ, וְהִנֵּה הָעִיר רְבִיעַ בְּמָה שֶׁיִּתְּנוּ לָלוֹיִם: וְדַע, כִּי לְשׁוֹן פָּאָה יֹאמַר עַל הַצֵּד כָּלוּ, וְכֵן מָאָה בְּאֲמָה אַרְבֵּי לְפָאָה הָאֲחָת (שְׁמוֹת טו ז), לְעֵבֶר כָּלוּ, וְכֵן כָּל הַנִּזְכָּרִים שָׁם, וְכֵן הַפָּאוֹת שֶׁבְּסוֹף סֵפֶר יִחְזָקָאֵל. וְעוֹד, שֶׁאֵם הִנֵּה אוֹמֵר לְמַדּוֹד מִן הָעִיר אֶל הַחוּץ אֲלֵפִים אֲמָה לְכָל רוֹחַ, הִנֵּה אוֹמֵר וּמְדוּתָם מִחוּץ לְעִיר

(ב) וּמִגְרָשׁ. רֹחוֹ מְקוֹם חֶלֶק חוּץ לְעִיר סְבִיב לִהְיוֹת לְעִיר לְנוֹי, וְאֵין רִשְׁאִין לְכַנּוֹת בוֹ בֵּית וְלֹא לְנָטַע כֶּרֶם וְלֹא לְזָרַע וְרִיעָה. אֵלֶּף אֲמָה סְבִיב (פסוק ד), וְאֲחֲרָיו אוֹמֵר אֲלֵפִים אֲמָה (פסוק ה), הָאֵל כִּיצַד, אֲלֵפִים הוּא נוֹתֵן לָהֶם סְבִיב, וּמֵהֶם אֵלֶּף פְּנִימִים לְמִגְרָשׁ וְהַחֲצוֹנִים לְשָׁדוֹת סְבִיב וְלְכַרְמִים, לְשׁוֹן רִשִׁי מִדְּבָרֵי רְבוּתֵינוּ (סוטה כז): וְתִנְבְּוִן בְּעֵינֵי עַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט, שֶׁיֹּאמַר שֶׁיִּתְּנוּ לְמִגְרָשׁ אֵלֶּף אֲמָה בְּסְבִיבוֹת הָעִיר כִּנְגַדָּהּ, שֶׁהָיוּ לָהּ לְאַרְבַּע אֵלֶּף אֲמָה, חֲמֵשׁ מֵאוֹת לְרוֹחַ הָאֶחָד, וְלִרְבֻּעָה כְּמוֹ כֵּן אֵלֶּף אֲמָה, חֲמֵשׁ מֵאוֹת אֲמָה לְכָל רוֹחַ, וְאֶחָד כָּךְ

(ג) וְהָיוּ הָעָרִים לָהֶם לְשִׁבְתָּ וּמִגְרָשֵׁיהֶם יִהְיוּ לְבִהְמָתָם וְלִרְכֻשָׁם וְלִכְל חֵיתָם:
כִּי־וְלִכְל חֵיתָם • לְכָל צְרִיכֵיהֶם.

(ד) וּמִגְרָשֵׁי הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָלוֹיִם מִקֹּדֶר הָעִיר וְחֻצָּה אֵלָּה אִמָּה סָבִיב:
כִּי־וְאֵלָּה אִמָּה סָבִיב • (עירובין כא) וְאַחֲרָיו הוּא אוֹמֵר: "אֵלָּפִים בְּאִמָּה". הֲאֵלָּפִים הוּא נוֹתֵן לָהֶם

סָבִיב, וּמֵהֶם אֵלָּה הַפְּנִימִיִּים לְמִגְרָשׁ וְהַחִיצוֹנִים לְשָׂדוֹת וּבְרָמִים.

(ה) וּמִדֹּתֶם מִחוּץ לָעִיר אֶת־פֶּאת־קִדְמָה אֲלֵפִים בְּאִמָּה וְאֶת־פֶּאת־נֶגֶב אֲלֵפִים בְּאִמָּה וְאֶת־פֶּאת־יָם אֲלֵפִים בְּאִמָּה וְאֶת פֶּאת צָפוֹן אֲלֵפִים בְּאִמָּה וְהָעִיר בְּתוֹךְ זֶה יִהְיֶה לָהֶם מִגְרָשֵׁי הָעָרִים:

(ו) וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָלוֹיִם אֶת שְׁש־עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָנֶם שָׁמָּה הָרֹצֵחַ וְעַל־יָדָם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתֵּים עֵיר:

(ז) כָּל־הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָלוֹיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה עֵיר אֶתְּחֶן וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהֶן:

(ח) וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ מֵאַחֲזַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הָרֹב תִּרְבּוּ וּמֵאֵת הַמַּעֲט תִּמְעָטוּ אִישׁ כְּפִי נִחְלָתוֹ אֲשֶׁר יִנְחָלוּ יִתֵּן מִעָרָיו לָלוֹיִם: פ

♦ יום שישי א' מנחם-אב ♦

ט ומליל י"ז עם משה למימר:

(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הָאָרֶץ. תִּדְעַ, שְׁהָרִי נִתְּנוּ מִיְהוּדָה וּשְׁמֵעוֹן וּבְנֵי־מִנְחֵם עָרִים י"ג וּמִמְשָׁה יִשְׁשָׁכָר אֲשֶׁר וּנְפֹתָלִי וְחָצִי מְנַשֶּׁה י"ג, וְאֵלּוּ מִרְבִּים עַל הָרָאשׁוֹנִים בְּמִנְיָנָם, וְנִתְּנוּ מִמְשָׁה אֶפְרַיִם עָרִים אַרְבַּע וּמִמְשָׁה דָן עָרִים אַרְבַּע, וְהָיוּ בְּנֵי דָן כְּפִלִּים כְּבִנֵּי אֶפְרַיִם: תורה ט

הָרִבָּה יִקְחוּ הָרִבָּה כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּיר לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם (ולעיל לג נד), אֲבָל הַשְּׁבָטִים שְׂוִים הָיוּ בְּנִחְלָה. וְאִם עַל פִּי שֶׁתִּמְצָא בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (פֶּרֶק כא) שֶׁאֵין מִסְפָּר הָעָרִים אֲשֶׁר נִתְּנוּ לָלוֹיִם שְׁוָה לְשְׁבָטֵיהֶם, מִפְּנֵי שְׁוֵי הָעָרִים הָיָה שְׁהָיוּ חֲשׁוּבוֹת זוּ מִזֶּה, כִּי בְּשׂוּמָא נִתְחַלְקָה

כְּמוֹ שֶׁקִּבְּלוּ רַבּוֹתֵינוּ, אֲבָל שֶׁם הַכֹּל מִגְרָשׁ בְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב, אֵלּא שֶׁזֶּה נֶעְבֵּד וְנוֹרֵעַ וְזֶה לֹא יֶעְבֵּד וְלֹא יִזְרַע, וְלִכְךָ הִפְרִישׁוּן זֶה מִזֶּה: תורה ג
(ח) מֵאֵת הָרֹב תִּרְבּוּ וּמֵאֵת הַמַּעֲט תִּמְעָטוּ. גַּם זֶה עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (בבא בתרא קכב) מֵאֵת בְּתֵי הָאֲבוֹת שֶׁנִּחְלָלוּ

שיעור יומי ליום שישי א' מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום – לה – פרשת מסעי

לט

(י) דִּבֶּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם
עֹבְרִים אֶת-הַיַּרְדֵּן אֶרֶצָה בְּנֻעַן:

(יא) וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם
וְגַם שְׂמָה רֹצֵחַ מִבְּהֶנְפֶּשׁ בְּשָׁגָה:

כ"י וְהִקְרִיתֶם • אין "הקרינה" אלא לשון הזמנה; וכן הוא אומר (בראשית כז): "כי הקרה ה' אליהיך לפני".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט ב עמ' 596)

וְגַם שְׂמָה רֹצֵחַ מִבְּהֶנְפֶּשׁ בְּשָׁגָה (לה, יא) נֶפֶשׁ – רומז
לנפש השנית בישראל (תנא ריש פ"ב), שהיא חלק אלוה
ממעל ממש. מִבְּהֶנְפֶּשׁ – רומז לחטא ועון, שגורם
לשפיכת הדם והחיות של 'אדם דקדושה' ב'אדם

(יב) וְהָיוּ לָכֶם הָעָרִים לְמִקְלָט מִגָּאֹל וְלֹא יָמוּת
הָרֹצֵחַ עַד-עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לְמִשְׁפָּט:

כ"י • מִגָּאֹל • מפני גואל הדם, שהוא קרוב לנרצח.

(יג) וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ שְׁש־עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה
לָכֶם:

כ"י • שְׁש־עָרֵי מִקְלָט • (מכות ט) מגיד, שאף-על-פי
שהבדיל משה בחייו שלש ערים בעבר הירדן, לא

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ז ב עמ' 494)

שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם (לה, יג) 'ספר החנוך' נותן סימן
לשש המצוות התמידיות – שש ערי מקלט. ויש לבאר את
הקשר בין שש מצוות אלה לערי מקלט, דהנה יצרו של אדם
'עובד' תמיד, ללא הפסק, ומוכן אפוא שיש צורך במצוות
תמידיות, שישמרו על האדם מפני יצרו. והרי גם ערי מקלט
מגנות על יהודי מפני 'גואל הדם' – השטן והיצר הרע.

(יד) אֵת שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵת
שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ בְּנֻעַן עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה:

כ"י • אֵת שְׁלֹשׁ הָעָרִים וְגו' • (מכות שס) אף-על-פי
שבארץ בנען תשעה שבטים, וכאן אינן אלא שנים
וחצי, השווה מנין ערי מקלט שלהם, משום דבגלעד

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יד) אֵת שְׁלֹשׁ הָעָרִים. ואף על פי
שבארץ בנען תשעת המשות
וכאן אינם אלא שנים וחצי, השווה מנין
ערי מקלט שלהם, כי בגלעד נפישו
רוצחים, דכתיב (הושע ו ח) גלעד קרית
פעלי אנון עקבה מדים, לשון רש"י
מדברי רבותינו ז"ל (מכות ט):
ואף על פי שאין המקלט אלא בשוגגין,
היו שופכי דמים במקרה ומראין עצמן
כשוגגין, והצריך להרבות להם ערי
מקלט לקלט את כלן שלא נודע מי
המזיד. ואם כן צוה הקדוש ברוך הוא

(טו) לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְרֵר וְלַתּוֹשֵׁב בְּתוֹכָם תִּהְיֶינָה
שְׂשִׁיעֵהֶם הָאֵלֶּה לְמַקְלָט לָנוֹם שְׂמָה כָּל־מִכָּה
נִפְשׁ בְּשָׁנָה:

טו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְרֵר וְלַתּוֹשֵׁב בְּתוֹכָם תִּהְיֶינָה
שְׂשִׁיעֵהֶם הָאֵלֶּה לְמַקְלָט לָנוֹם שְׂמָה כָּל־מִכָּה
נִפְשׁ בְּשָׁנָה:

(טז) וְאִם־בְּכָלִי בְּרוּל הִכְהוּ וַיָּמָת רֵצַח הוּא מוֹת
וַיָּמָת הָרֵצַח:

טז וְאִם־בְּכָלִי בְּרוּל הִכְהוּ וַיָּמָת רֵצַח הוּא מוֹת
וַיָּמָת הָרֵצַח:

אִפְלוּ מִחַט, לְפִיכָף לֹא נִתְּנָה בּוֹ תוֹרָה שֶׁעוֹר לְכַתֵּב
בוֹ: "אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ". וְאִם תֹּאמַר בַּהוֹרֵג בְּשׁוֹגֵג -
הַכְּתוּב מְדַבֵּר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר לְמַטָּה: "אוֹ כָּל־אֶבֶן
אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוּת וְגו'". לְמַד עַל הָאֲמוּרִים
לְמַעֲלָה, שֶׁבַּהוֹרֵג בְּמִזִּיד - הַכְּתוּב מְדַבֵּר.

כ"ט וְאִם־בְּכָלִי בְּרוּל הִכְהוּ • אֵין זֶה מְדַבֵּר בַּהוֹרֵג
בְּשׁוֹגֵג הַסְּמוּךְ לוֹ, אֲלָא בַּהוֹרֵג בְּמִזִּיד; וְכֹא לְלִמָּה,
שֶׁבַּהוֹרֵג בְּכָל דְּבַר צָרִיף שִׁיחָא בּוֹ שֶׁעוֹר כְּדִי לְהַמִּית,
שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָלֶם: "אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ" דְּמִתְרַגְּמִין: "דִּהִיא
כְּמִסַּת דִּימוּת בַּהּ", חוּץ מִן הַבְּרוּל, שְׁגָלוֹי וְיָדוּעַ
לִפְנֵי הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, שֶׁבַּבְּרוּל מִמִּית בְּכָל שְׁהוּא,

(יז) וְאִם בָּאֵבֶן יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ הִכְהוּ וַיָּמָת רֵצַח
הוּא מוֹת יוֹמָת הָרֵצַח:

יז וְאִם בָּאֵבֶן יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ הִכְהוּ וַיָּמָת רֵצַח
הוּא מוֹת יוֹמָת הָרֵצַח:

שֶׁעוֹר. יָכוֹל כָּל שְׁהוּא? לָכֵף נֶאֱמַר: "אֲשֶׁר־יָמוּת
בָּהּ".

כ"ט בָּאֵבֶן יָד • (ספרי) שִׁישׁ בָּהּ מְלֹא יָד. אֲשֶׁר־יָמוּת
בָּהּ • שִׁישׁ בָּהּ שֶׁעוֹר לְהַמִּית, כְּתִרְגוּמוֹ. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר
(שְׁמוֹת כ"א): "וְהִכָּה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בָּאֵבֶן" וְלֹא נִתֵּן בָּהּ

(יח) אוֹ בְּכָלִי עֵץ־יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ הִכְהוּ וַיָּמָת רֵצַח
הוּא מוֹת יוֹמָת הָרֵצַח:

יח אוֹ בְּכָלִי עֵץ־יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ הִכְהוּ וַיָּמָת רֵצַח
הוּא מוֹת יוֹמָת הָרֵצַח:

שְׁהוּא? לָכֵף נֶאֱמַר בְּעֵץ: "אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ", שִׁיחָא
בוֹ כְּדִי לְהַמִּית.

כ"ט אוֹ בְּכָלִי עֵץ־יָד • לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כ"א): "וְכִי
יִכָּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אִמּוֹ בְּשִׁבְטִי". יָכוֹל כָּל

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

מִלָּה:
וַיָּבֵן שָׁכַן הִיזָה הַמִּנְהָג בְּדוֹרוֹת הָהֶם
שֶׁכָּל אֲדוֹן עִיר יִקְרָא מִלָּךְ, אוֹ
הִיזָה לְכַבּוֹד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּמִדְרַשׁ
רַבּוּתִינוּ ז"ל. מִכָּל מְקוֹם לֹא הָיוּ מַלְכֵי
אֲרָצוֹת רַק מַלְכֵי עִיר וָעִיר, וְכֵן כְּתוּב
(שְׁפִטִּים א' ז) שֶׁבָּעִים מְלָכִים בָּהֲנוֹת וְיָדִיהֶם
וְרִגְלֵיהֶם מְקַצְצִים הָיוּ מְלָקְטִים תַּחַת
שִׁלְחָנִי. וְהִנֵּה הִתְּהָ עֶבֶר הִיָּדוֹן גְּדוּלָּה
מְאֹד, רְאוּיָה לְשַׁלֵּשׁ עָרֵי מְקָלֶט כְּכָל
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִן הִיָּדוֹן וְהַלָּאָה, וְהָיוּ
אֵלֶּה הַשֵּׁשׁ עָרִים לְכַדּוֹן קוֹלָטוֹת,
וְהָאֲרָבָעִים וּשְׁתֵּים לְמַגְרָשֵׁי הַלּוּיִם לֹא
לְמַקְלָט: תוֹרָה טו

הַמּוֹעֵדָה רַבָּה ה' בְּעֶבֶר הִיָּדוֹן לְכַבּוֹד
מִשָּׁה, שֶׁיִּכְדִּיל הוּא חֲצוֹן, אֲבָל בְּכָלֶלֶן
בְּמִדָּה וּבְמִנְיָן הָיוּ:
וְעַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט נִרְאֶה בְּעִינֵי, כִּי אֶרֶץ
עֶבֶר הִיָּדוֹן הִתְּהָ גְּדוּלָּה מְאֹד, כִּי
הֵם שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֲמוּרִי גְּדוּלִּים
שֶׁהִמְקָרְאוֹת מִפְּלִיגִים בָּהֶם, וְאִף כִּי
עֲמוֹן וּמוֹאָב טָהְרוּ (ס"א: נִדְרִי) בָּהֶם,
וּמַלְכֵי אֶרֶץ כְּנָעַן מַלְכֵי עִירוֹת לְכָל
מוֹשֵׁל עִיר יִקְרָאוּ לוֹ מֶלֶךְ, כְּאֲשֶׁר אֵתָה
רוֹאֶה מֶלֶךְ יְרוּשָׁלַיִם אֶחָד מֶלֶךְ חִבְרוֹן
אֶחָד (יְדוּשֶׁע י"ב) וּבִינְיָהֶם מֶלֶךְ חֲצִי יוֹם,
וְכֵן הִנֵּבִירוּ חֲכָמִים (שְׁמִירָה ל"ב ב) בֵּין בֵּית
אֵל לְעֵי אֲרָבָעַת מִיָּלִין שְׁלֹשׁ מֶלֶךְ וְלֹא

זֶה עַל שֵׁם הָעִתִּיד, עַל דֶּרֶךְ וְקָם הָעָם
הַזֶּה וְנָהָ (דְּבָרִים ל"א טו), אוֹ שִׁיִּאֲמְרוּ שֶׁהִנֵּה
אֲוִיר אֶרֶץ גִּלְעָד מְגִדֶּלֶת רוּצְחִים מֵאֲזו
הִתְּהָ לְגוֹי:
וְאִנִּי תָמָה, כִּי עַל דַּעַת רַבּוּתִינוּ ז"ל
(מִכּוֹת י') הַכְּתוּב שֶׁאֲמַר (לְעִיל פְּסוּק ו')
וְעַלֵּיהֶם תִּתְּנוּ אֲרָבָעִים וּשְׁתֵּים עִיר,
כָּלֶם לְמַקְלָט צִוָּה בָּהֶם, וְהִנֵּה הָיוּ מִהֶם
בָּאֶרֶץ כְּנָעַן לִ"ו עָרִים וּבְעֶבֶר הִיָּדוֹן ו'
וְכָלֶן קוֹלָטוֹת לְדַעַת רַבּוּתִינוּ ז"ל. וְהִנֵּה
הָיוּ הַמְקָלָטִים לְכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּישֶׁר
וְהַשְּׁנִיָּה, כִּי אֲרָבַע עָרֵי מְקָלֶט יִגִּיעוּ
לְשִׁבְטִי, גַּם חֲשֵׁב שֶׁבֶט מְנֹשָׁה בָּאֶרֶץ
כְּנָעַן מִפְּנֵי שֶׁרַבּוּ שֵׁם הִיזָה. וְאוּלַּי בְּעָרֵי

שיעור יומי ליום שישי א' מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - לה - פרשת מסעי

יט גֵּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ בַּפְּנֵי־בּוֹ הוּא
יט גֵּאֵל דָּמָא הוּא יְקַטֹּל יֵת קְטוּלָא פִּד
אַתְחִיב לֵה מִן דִּינָא הוּא יְקַטְלָה:
יִמָּתְנוּ:

כז"י • אֶפְלוּ בְּתוֹךְ עַרְי מְקַלֵּט.

כ וְאִם־בְּשִׁנְאָה יִהְיֶהנּוּ אוֹ־הַשְּׁלִיךְ עָלָיו בְּצִדֶּיהָ
כ וְאִם בְּסִנְאָה דְּחֵהי אוֹ רָמָא עֲלוּהִי בְּכִמְנָא
יְקַטֵּל:
וַיָּמָת:

כז"י • בְּצִדֶּיהָ • כְּתַרְגוּמוֹ "בְּכִמְנָא" בְּמֶאֱרֵב.

כא אוֹ בְּאֵיכָה הִכָּהוּ בִידּוֹ וַיָּמָת מוֹת־יוֹמָת
כא אוֹ בְּדִכְבוּ מִחֵהי בִידָה וְקַטְלָה אֶתְקַטֵּלָא
יְקַטֵּל מִחֵהי קְטוּלָא הוּא גֵּאֵל דָּמָא יְקַטֹּל
יֵת קְטוּלָא פִּד אֶתְחִיב לֵה מִן דִּינָא:
הַמִּכָּה רֹצֵחַ הוּא גֵּאֵל הַדָּם יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ
בַּפְּנֵי־בּוֹ:

כב וְאִם בְּפִתְעָה בְּלֹא־אֵיכָה הִדְפּוֹ אוֹ־הַשְּׁלִיךְ עָלָיו
כב וְאִם בְּתַכְף בְּלֹא דִכְבוּ דְּחֵהי אוֹ רָמָא
עֲלוּהִי כָּל מִן בְּלֹא כִמֵּן לֵה:
כָּל־כְּלִי בְּלֹא צִדֶּיהָ:

כז"י • בְּפִתְעָה • בְּאִנְס. וְתַרְגוּמוֹ "בְּתַכְיָף", שֶׁהִיָּה סְמוּךְ לוֹ וְלֹא הִיָּה לוֹ שְׁהוּת לְהִזְהָר עָלָיו.

כג אוֹ בְּכָל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוּת וַיִּפֹּל
כג אוֹ בְּכָל אֶבֶן דְּהִיא כְּמַסַּת דִּי יָמוּת בָּהּ
בְּלֹא חֲזוּי וְרָמָא עֲלוּהִי וְקַטְלָה וְהוּא לֹא סָנִי
לֵה וְלֹא תַכַּע בִּישְׁתָּה:
עָלָיו וַיָּמָת וְהוּא לֹא־אוּיֵב לוֹ וְלֹא מִבְּקֵשׁ רָעָתוֹ:

כז"י • אוֹ בְּכָל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ • הִכָּהוּ • בְּלֹא רְאוּת • שְׁלֹא רָאָהוּ. וַיִּפֹּל עָלָיו • (מִכּוֹת יא) מִכָּאן אָמְרוּ:
הַחֹרֵג דְּרַךְ יְרִידָה, גּוֹלָה. דְּרַךְ עֲלִיָּה, אִינוּ גּוֹלָה.

כד וַשֹּׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמִּכָּה וּבֵין גֵּאֵל הַדָּם עַל
כד וַיִּדְוִנוּן כְּנִשְׁתָּא בֵּין מִחֵהי וּבֵין גֵּאֵל דָּמָא
עַל דִּינָא הָאֵלִין:
הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה:

כה וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת־הָרֹצֵחַ מִיַּד גֵּאֵל הַדָּם
כה וַיְחַשְׁבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל־עִיר מְקַלְטוֹ אֲשֶׁר־נָס שָׁמָּה
וַיָּשֶׁב בָּהּ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר־מָשַׁח אֹתוֹ
בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ:

כז"י • עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל • שֶׁהוּא בֹא לְהַשְׁרוֹת
שְׂכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל וּלְהַאֲרִיךְ יָמֵיהֶם, וְהָרֹצֵחַ בֹּא לְסַלֵּק
אֶת הַשְּׂכִינָה מִיִּשְׂרָאֵל וּמִקְצָר אֶת יְמֵי הַחַיִּים, אִינוּ
כָּדָאי שֶׁיִּהְיֶה לִפְנֵי כֹהֵן גָּדוֹל. דְּכָר אַחֵר: לְפִי שֶׁהִיָּה
לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל לְהַתְּפִלֵּל שְׁלֹא תִּאָּרַע תְּקֻלָּה זוֹ לְיִשְׂרָאֵל
בְּחַיָּיו. אֲשֶׁר־מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ • לְפִי פְּשׁוּטוֹ,
מִן הַמִּקְרָאוֹת הַקְּצָרִים הוּא, שְׁלֹא פִּירֵשׁ מִי מִשְׁחוֹ,
אֵלָּא כְּמוֹ: "אֲשֶׁר מָשַׁח הַמּוֹשֵׁחַ אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ".
וְרִבּוּתֵינוּ דְּרִשׁוּהוּ ב'מִסְכַּת מִכּוֹת' לְרֹאשִׁית דְּכָר, לְלַמֵּד
שָׂאם עַד שְׁלֹא נִגְמַר דִּינוֹ, מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל וּמָנוּ אַחֵר
תַּחֲתָיו, וְלֹא אַחֵר מִכָּאן נִגְמַר דִּינוֹ, חֲזוֹר בְּמִיתָתוֹ שֶׁל
שֵׁנִי, שְׁנָאֲמַר: "אֲשֶׁר־מָשַׁח אֹתוֹ", וְכִי הוּא מָשַׁח
לְכֹהֵן, אוֹ הַכֹּהֵן מָשַׁח אֹתוֹ? אֵלָּא לְהַבִּיא אֶת הַנִּמְשָׁח
בְּיָמָיו, שְׁמַחֲזִירוֹ בְּמִיתָתוֹ (מִכּוֹת יא ב).

(כו) וְאִם-יָצָא יֵצֵא הָרֹצֵחַ אֶת-גְּבוּל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּם שָׁמָּה:

כו וְאִם מִפֶּקַּע יִפּוֹק קְטוֹלָא יֵת תַּחֲוּם קִרְיַת שְׁזִבוּתָהּ דִּי עָרָא לְתַמְנָן:

(כז) וּמָצָא אוֹתוֹ גֹּאֵל הָדֵם מִחוּץ לְגְבוּל עִיר מִקְלָטוֹ וְרֹצֵחַ גֹּאֵל הָדֵם אֶת-הָרֹצֵחַ אֵין לוֹ דָּם:

כז וְנִשְׁפַּח יֵתָה גֹּאֵל דְּמָא מִכְּרָא לְתַחֲוּם קִרְיַת שְׁזִבוּתָהּ וְיִקְטוּל גֹּאֵל דְּמָא יֵת קְטוֹלָא לִית לָהּ דְּמָא:

כז"א אֵין לוֹ דָּם • (מכות ז) הָרִי הוּא כְּהוֹרֵג אֶת הַמֵּת שְׁאֵין לוֹ דָּם.

(כח) כִּי בְּעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב עַד-מוֹת הַפֶּתֶן הַגָּדֹל וְאַחֲרֵי-מוֹת הַפֶּתֶן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל-אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ:

כח אַרְי בְּקִרְיַת שְׁזִבוּתָהּ יֵתֵב עַד דִּימּוֹת פְּהִינָא רַבָּא וְכִתְרִי דִּימּוֹת פְּהִינָא רַבָּא יֵתוּב קְטוֹלָא לְאַרְעֵי אַחְסָנָתָהּ:

(כט) וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקֹּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם:

כט וְיִהְיוּ אֵלֶּינָן אֲלֵין לְכֻזָּנָא דִּין לְדִרְיֻכּוֹן בְּכָל מוֹתְכִינִיכּוֹן:

כט"א בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם • לְמַד שֶׁתִּהְיֶה סִנְהֶדְרִין [קִטְנָה] נוֹהֶגֶת בְּחוּצָה-לְאֶרֶץ כָּל זְמַן שְׁנוֹהֶגֶת בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל.

(ל) כָּל-מִכְּהֶ-נֶפֶשׁ לִפְי עֲדִים יִרְצַח אֶת-הָרֹצֵחַ וְעַד אַחֵר לֹא-יַעֲנֶה בְּנֶפֶשׁ לָמוֹת:

ל כָּל דִּיקְטוֹל נִפְשָׁא לְפּוּם סִהְדִין יִקְטוּל יֵת קְטוֹלָא וְסִהֵיד חַד לֹא יִסְהֵיד בְּאַנְשׁ לְמִקְטָל:

כט"א כָּל-מִכְּהֶ-נֶפֶשׁ וְגו' • הַבָּא לְהִרְגוֹ עַל שֶׁהִכָּה אֶת הַנֶּפֶשׁ. לִפְי עֲדִים יִרְצַח • שִׁיעִידוֹ שְׁכַמְזִיד וּבִהֲתַרְאָה הָרֹגוֹ.

(לא) וְלֹא-תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר-הוּא רָשָׁע לָמוֹת בֵּי-מוֹת יוֹמָת:

לא וְלֹא תִקְבְּלוּן כְּמוֹן עַל אִנְשׁ קְטוֹל דִּי הוּא חַיִּב לְמִקְטָל אַרְי אֲתִקְטָלָא יִתְקַטֵּל:

כט"א וְלֹא-תִקְחוּ כֹפֶר • (כתובות לו) לֹא יִפְטֹר בְּמוֹן.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שופטת אפלו לאחר הרבן, לדון דיני קנסות וגזלות וחבלות וכל דבר שבממון ושל מלקות ארבעים: תורה ל (לא-לב) וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר וְגו'. הנכון בכתוב הזה, כי בתחלה הוזהרנו מן המויד ולא תקחו כפר פדיון ממון לנפש רוצח אשר הוא רשע למוות, כי על כל פנים יומת לא יציל בשום ענין מן המיתה לא בגלות ולא במכות וענשים אחרים. ואחר כן אמר, ולא תקחו כפר שנינוס ושוב לארץ, עד מות הבנה, ויחזור אל מקומו הגלות אשר הזכיר שבהם עקר הפרשה. כאלו אמר, וכן לא תקחו כפר מן רוצח שנינוס וישוב לשבת בארץ לקדם שנימות הבנה:

אבל לא מצאתי במצנה שתלוייה בזמן הבית שיאמר בה "לדורותיכם בכל מושבותיכם", כי זה יורה אפלו על זמן הגלות בחוצה לארץ, כמו שנאמר בשביתת חג השבועות (ויקרא כג כא) ובאסור החדש (שם פסוק יד), לחיב בהם בחוצה לארץ בזמן הזה, שלא נתלה אותו בעמר ובמנחה חדשה, וכן בחלב (שם ג יז), שלא נתלה אותו בקרבנות: ואולי הם דורשים "אלה לכם לחקת משפט" על הסנהדרין הנזכרים בפרשה תמיד שנאמר לפני העדה למשפט (פסוק יב), ושפטו העדה (פסוק כד), ויאמר שתהיה לנו לדורות עדה

(כט) בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם. לְמַד שֶׁתִּהְיֶה סִנְהֶדְרִין נוֹהֶגֶת בְּחוּצָה לְאֶרֶץ כָּל זְמַן שְׁנוֹהֶגֶת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְשׁוֹן רַשִׁי. וְכֵן הַדָּבָר שֶׁלְאַחַר הַרְבֵּן אֵינָהּ נוֹהֶגֶת לֹא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, כְּמוֹ שְׁאִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּפֶרֶק אַרְבַּע מֵיתוֹת בֵּית דִּין (סנהדרין נב), וְכֵאֵת אֵל הַכֹּהֲנִים הַלְלוּם וְאֵל הַשּׁוֹפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם (דברים יז ט), בְּזִמְנָן שִׁישׁ כְּהֵן יֵשׁ מִשְׁפָּט בְּזִמְנָן שְׁאֵין כְּהֵן אֵין מִשְׁפָּט. וְשֵׁנוּ בְּמִכִּילֵתָא, מִנְיָן שְׁאֵין מִמֵּיתִין אֶלָּא בְּפִנְי הַבֵּית, שְׁנֹאמַר מַעַם מוֹדְפִי תִקְחֻנוּ לָמוֹת (שמות כא יד), אִם יֵשׁ לָךְ מוֹדֵב אֲתָה מִמֵּית וְאִם לֹא אֵין אֲתָה מִמֵּית:

(לב) וְלֹא-תִקְחוּ כֶּפֶר לָנוּס אֶל-עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לַשַּׁבֹּת בְּאַרְצָךְ עַד-מֹות הַכֹּהֵן:

"שוב" על מי ששָׁב כָּבֵד, ו"מול" על מי שְׁמַל כָּבֵד, כֵּן תֹאמַר "לָנוּס" על מי שְׁנָס כָּבֵד, וְקוֹרְהוּ "נוּס", כְּלוּמַר מִכְרָח. וְאִם תֹאמַר "לָנוּס" - לְכַרְח, וּתְפַרְשֶׁהוּ: לֹא תִקְחוּ כֶּפֶר לָמִי שִׁישׁ לוֹ לְכַרְח, לְפִטְרוֹ מִן הַגְּלוּת, לֹא יִדְעֵתִי הֵיאָךְ יֵאמַר: "לָשׁוּב לַשַּׁבֹּת בְּאַרְצָךְ", הָרִי עֲדִין לֹא נָס, וּמֵהִיכֵן יָשׁוּב?

וְלֹא-תִקְחוּ כֶּפֶר לָנוּס אֶל-עִיר מִקְלָטוֹ. לָמִי שְׁנָס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ, שֶׁהָרָג בְּשׁוּגָג, אֵינוֹ נִפְטָר מִגְּלוּת בְּמִמּוֹן לִתֵּן כֶּפֶר לָשׁוּב לַשַּׁבֹּת בְּאַרְצָךְ בְּטָרֶם יָמוּת הַכֹּהֵן. לָנוּס. כְּמוֹ לָנוּס (בְּשׁוּאָה וּבְקִמְצָה), כְּמוֹ (מִיכָה ב): "שׁוּבִי מִלְחָמָה" - שֶׁשָּׁבוּ מִן הַמִּלְחָמָה. וְכֵן (צִפְנִיָּה ג) "נוֹגִי מִמּוֹעֵד", וְכֵן (יִרְמְיָה ה) "כִּי מְלִים הָיוּ". בְּאִשֶּׁר תֹאמַר

לֹא יִלָּא תִחַבֵּנוּ יְת אֶרְעָא דִּי אַתּוֹן בְּה אַרִי דְמָא הוּא מְחִיב יְת אֶרְעָא וּלְאַרְעָא לֹא מִתְכַּפֵּר עַל דָּם וְנָפִי דְאַתְשָׁד בְּה אֱלֹהֵן בְּדָם אֲשַׁדָּה:

(לג) וְלֹא-תִחַבֵּנוּ אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הָדָם הוּא יַחַיֶּנָּה אֶת-הָאָרֶץ וְלֹא-יִכְפֹּר לָדָם אֲשֶׁר שִׁפְדָּהּ בָּהּ כִּי-אִם בְּדָם שִׁפְכוּ:

וְלֹא-תִחַבֵּנוּ. וְלֹא תִרְשִׁיעוּ, כְּתִרְגוּמוֹ "וְלֹא תִחַבֵּנוּ".

לֹא יִלָּא תִסְאָבוּן יְת אֶרְעָא דִּי אַתּוֹן יְחַבֵּנוּ בְּה דִּי שְׂכִינְתִּי שְׂרָיָא בְּגוּהָ אַרִי אָנָּה יְיָ דְשְׂכִנְתִּי שְׂרָיָא בְּגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(לד) וְלֹא תִטְמֹא אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אָנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אָנִי יְהוָה שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

וְאֲשֶׁר אָנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ. שְׁלֹא תִשְׁפִּינוּ אוֹתִי בְּטִמְאָתָהּ. כִּי אָנִי ה' שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אִף בְּזִמְנָן שֶׁהֵם טְמֵאִים, שְׂכִינָה (שְׁרוּיָה) בִּינֵיהֶם.

♦ שבת קודש ב' מנחם-אב ♦

א וְקָרִיבוּ רִישֵׁי אֲבֹהֵתָא לְזִרְעִית בְּנֵי גִלְעָד בְּרַ מְכִיר בְּרַ מְנַשֶּׁה מְזִרְעִית בְּנֵי יוֹסֵף וּמְלִילוֹ קֶדֶם מֹשֶׁה וְקֶדֶם רַבְרַבָּא רִישֵׁי אֲבֹהֵתָא לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

לו (א) וַיִּקְרְבוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי-גִלְעָד בֶּן-מְכִיר בֶּן-מְנַשֶּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בְּנֵי יוֹסֵף וַיִּדְבְּרוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפְנֵי הַנְּשָׂאִים רָאשֵׁי אָבוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

הָלֹא הֵנוּחַ תִּנְחַנֵּחַ הָאָרֶץ, וְהָאָרֶץ חֲנוּפָה תַּחַת יִשְׂרָאֵל (ישעיה כד ה), וְתִחַבֵּנוּ אֶרֶץ בְּזִנְיָתָהּ (ירמיה ג כ), וְעַנְיָן הִטְמֵאָה, שֶׁתִּהְיֶה הָאָרֶץ טְמֵאָה וְלֹא יִשְׁכֵּן בָּהּ כְּבוֹד הַשֵּׁם בְּהִיּוֹת בָּהּ דָּם נָקִי שְׁלֹא נִתְכַּפֵּר בְּדָם שׁוֹפְכוֹ:

וּבְכִסְפֵּי (מַסְעֵי קַסָּא) אָמְרוּ, וְלֹא תִחַבֵּנוּ אֶת הָאָרֶץ, הָרִי זֶה אֲזַהֲרָה לְחַנְּפִין. כִּי הִזְהִיר מִתְחַלֶּה שְׁלֹא נִקָּח שׁוֹחֵד בְּרוֹצְחִים, וְהִזְהִיר שְׁלֹא נִחַנֵּיף לָהֶם לְמַעַלְתָּם אוֹ לְתַקְפָּם וּכְבוֹד מִשְׁפָּחָתָם בְּלִי מִקֵּשׁ שׁוֹחֵד, כִּי אִם אֲנַחְנוּ נִחַנֵּיף לָהֶם הֵנּוּ נִחַנֵּיף אֶת הָאָרֶץ תַּחַת יִשְׂרָאֵל: תורה לד

לְחַקֵּת מִשְׁפָּט לְדִרְתִּיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם, שְׁאֵלוּ הַמִּשְׁפָּטִים נוֹהֲגִים גַּם בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, חוּר וְהִחְמִיר בְּיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ יוֹתֵר לְכְבוֹד הַשְׂכִּינָה אֲשֶׁר שָׁם, וְהִזְהִיר שְׁלֹא נִחַנֵּיף אוֹתָהּ וְשְׁלֹא נִטְמֵא אוֹתָהּ:

וְעַנְיָן הַחֲנוּפָה הוּא הַנֶּאֱמָר בְּקִלְלוֹת (דברים כח לח-מ), וְרַע רַב תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה וּמַעֲט תִּטְאָסָף, בְּרָמִים תִּשְׁעַ וְעֲבָדְתָּ וְיִין לֹא תִשְׁתֶּה, וְיִתִּים יִהְיוּ לָךְ וְשִׁמּוֹן לֹא תִסּוּף, כֹּל עֶצֶךָ וּפְרִי אֲדָמָתְךָ יִירַשׁ הַצֹּלֶל, כִּי כָל חֲנוּפָה עֲשׂוֹת הַפֶּךָ הַנֶּרְאָה וְהַנֶּדְמָה לְעֵינֵינוּ, וְהוּא עֲנֵשׁ בְּאֶרֶץ בְּעִבּוּדָה וְזָרָה וּבִשְׁפִיכוֹת דָּמִים וּבְגִלּוֹי עֲרִיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר (ירמיה ג א)

וְלֹא הִיָּה הַצֶּרֶךְ לוֹמַר שְׁלֹא נִקָּח כֶּפֶר שְׁלֹא יָנוּס שָׁם כָּלִל, כִּי כָל הוֹרָג נֶפֶשׁ בְּשִׁגָּגָה מִתְחַלֶּה וְיִפְחַד מִגְּאֹל הָדָם שְׁלֹא יִמִּיתֵהוּ בַּחֵם לְכָבוֹ, אוֹ יִשְׁחָד אוֹתוֹ בְּמִזִּיד, וְלֹא יִדְבֵר בְּכִפּוּר שְׁלֹא יָנוּס שָׁם. אֲכָל אַחֲרֵי נוֹסוֹ, יִדְבֵר בְּכִפּוּר שִׁישׁוּב אֶל אֶרְצוֹ וְלֹא יִתְעַכֵּב שָׁם כֹּל יְמֵי הַכֹּהֵן. וְאַחֲרֵי שִׁיבְרָח וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי הָעֵדָה לְמִשְׁפָּט וּפִטְרוֹ אוֹתוֹ לֹא יִפְחַד, וְאִזּוֹ יִרְצָה לָשׁוּב אֶל בֵּיתוֹ קֶדֶם הַזִּמּוֹן, וְעַל כֵּן הִזְהִירוּ הַכְּתוּב מִזֶּה. אוֹ יִחַסֵּר וְאִ"ו מִן לָשׁוּב, וְהִיָּה טַעֲמוֹ "אוֹ לָשׁוּב", וְהִרְאֵשׁוֹן נִכּוֹן בְּעֵינֵי תוֹרָה לג

(לג) וְלֹא תִחַבֵּנוּ אֶת הָאָרֶץ. מִפְּנֵי שֶׁאִמְרַתְּ תַּחֲלָה וְהָיוּ אֵלֶּה לְכֶם

בואמרו ית רבונא פקיד יי למתן ית ארעא
באחסנא בעדכא לבני ישראל ורבונא
אתפקד במימרא דיי למתן ית אחסנת
צלפקד אחינא לבנתה:

גויהונן לחד מבני שבטיא דבני ישראל
לנשין ותתמנע אחסנתהון מאחסנת
אבדתנא ותתוסף על אחסנת שבטיא די
תהוין להון ומעבד אחסנתנא יתמנע:

כ"י ונוסף על נחלת המטה • שהרי בנה יורשה, והבן מתיחס על שבט אביו.

דואם יהי יובלא לבני ישראל ותתוסף
אחסנתהון על אחסנת שבטיא די תהוין
להון ומאחסנת שבטיא דאבדתנא יתמנע
אחסנתהון:

ואפלו אם יהיה היובל, לא תחזור הנחלה לשבטו,
ונמצא שנוספה על נחלת המטה אשר תהיינה להם.

הופקיד משה ית בני ישראל על מימרא
דיי למימר יאות שבטיא דבני יוסף
ממליו:

ודין פתגמא די פקיד יי לבנת צלפקד
למימר לדתמין בעיניהון תהוין לנשין כרם
לזרעית שבטיא דאבוהון תהוין לנשין:

ולא תסחר אחסנא לבני ישראל משבטיא
לשבטיא ארי גבר באחסנת שבטיא
דאבדתהויה ידבקון בני ישראל:

(ב) ויאמרו את-אדני צוה יהוה לתת את-הארץ
בנחלה בגורל לבני ישראל ואדני צוה ביהוה לתת
את-נחלת צלפקד אחינו לבנתיו:

(ג) והיו לאחד מבני שבטי בני-ישראל לנשים
ונגזרה נחלתן מנחלת אבותינו ונוסף על נחלת
המטה אשר תהיינה להם ומגורל נחלתנו יגרע:

(ד) ואם-יהיה היבל לבני ישראל ונוספה נחלתן
על נחלת המטה אשר תהיינה להם ומנחלת מטה
אבותינו יגרע נחלתן:

כ"י ואם-יהיה היבל • מכאן היה רבי יהודה אומר:
עתיד היובל שיפסק. ואם-יהיה היבל • כלומר אין
זו מכירה שחוזרת ביובל, שהירשה אינה חוזרת.

(ה) ויצו משה את-בני ישראל על-פי יהוה לאמר
בן מטה בני-יוסף דברים:

(ו) זה הדבר אשר-צוה יהוה לבנות צלפקד לאמר
לשוב בעיניהם תהיינה לנשים אך למשפחת מטה
אביהם תהיינה לנשים:

(ז) ולא-תסב נחלה לבני ישראל ממטה אל-מטה
כי איש בנחלת מטה אבותיו ידבקו בני ישראל:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

בעת חלוק הארץ לקחת לו נחלה בתוך
מטה אחר, כי הקפדה להם תהיה יותר
גדולה בעת החלוק שלא יתערבו
השבטים זה עם זה בנחלה, כי אחרי
כן כבר נודעה נחלתן ולא יקפידו כל
כך, ובצבור שלא נודע זמן החלוק
הזהיר בכל הדור. והשם אשר בידו
נפש כל חי אין לו לחוש מכאן ואילך:
ונבון הוא על דרך הפשט, שאין "ולא
תסב נחלה" טעם, כדי שלא תסב
הנחלה, אבל הן שתי מצוות צוה
ביותרת נחלה, שלא תנשאנה רק
למטה אביהן, וצוה בנשואת כבר

יכולות להנשא לכל השבטים, ואפשר
שתהינה יורשות נחלה בזמן הבא כי
ימותו אחיהן בחיי האב ותעבר נחלת
אביהן או קרוביהן להן:
ועל דעת רבותינו (כנא בתרא קכ) שדרשו
דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור
זה בלבד, יתכן שלא היו בכל הדור
ההוא הבא בארץ בנות יורשות נחלה
וזלתי בנות צלפקד, כי על כן לא דברו.
וצוה הכתוב, שאם ימות אדם מן היום
ההוא עד שתחלק הארץ לשבטיהם
ותהיה בתו יורשת אותו, לא תנשא
לשבט אחר שלא יבא האיש ההוא

(ז) **ולא תסב נחלה לבני ישראל**
ממטה אל מטה. לא חשש הכתוב
אלא לתקן העת ההיא, כי אם היו
בישראל נשים נשואות לשבט אחר,
והן יורשות נחלה היום, או שתירשנה
מיום זה ואילך שיעמות אביהן או אחיהן
בלא בנים, על כרחנו תסב נחלתן
ממטה אל מטה, ומי יוכל לתקן בזמן
את אשר עזתו. כי לא רצתה התורה
לצוות שלא יירשו אותן הבן והבעל,
שלא ראתה לעקר משפט הירושה. וכן
לא יחוש הכתוב למקרים העתידיים
לבא, כי הבנות שאינן יורשות נחלה

- ח וְכָל בְּרֵאָה יִרְתֵּת אַחֲסָנָא מִשְׁבֻּטָּא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחַד מְזֻרְעִית שְׁבֻטָּא דְאַבְיָהָא תְּהִי לְאַתְנָה בְּדִיל דִּי יִתְּנוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבֵר אַחֲסָנָת אֲבֵהֶתוּהִי:
- ח) וְכָל-בֵּית יִרְשֵׁת נַחֲלָה מִמַּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחַד מִמִּשְׁפַּחַת מִטָּה אֲבִיהָ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לְמַעַן יִירָשׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלַת אֲבִתּוֹ:
- ט) וְכָל-בֵּית יִרְשֵׁת נַחֲלָה • שְׁלֹא הָיָה בֶן לְאֲבִיהָ.
- ט וְלֹא תִסְחֹר אַחֲסָנָא מִשְׁבֻּטָּא לְשְׁבֻטָּא אַחֲרָנָא אֲרִי גְבֵר בְּאַחֲסָנְתָּה יִדְבָּקוּן שְׁבֻטָּא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:
- י) בְּאִשֶּׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ בְּנוֹת צִלְפַּחֲדָר:
- יא) וְתִהְיֶינָה מַחֲלָה תִרְצָה וְחֻגְלָה וּמִלְכָּה וְנָעָה בְּנוֹת צִלְפַּחֲדָר לְבְנֵי דָדֵיהֶן לְנָשִׁים:
- יב) מַחֲלָה תִרְצָה וְגו' • (כ"ב ק"ס) כָּאן מִנָּאן לִפִּי גְדֻלַּתָּן זֶה מִזֵּו בְּשָׁנִים וְנִשְׂאוּ כְּסָדֵר תּוֹלְדוֹתָן. וְכָכֵל הַמִּקְרָא מִנָּאן לִפִּי חֻמְתָּן; וּמַגִּיד, שֶׁשְׁקוּלוֹת זֶה כְּזֶה.
- יב מִמִּשְׁפַּחַת בְּנֵי-מִנְשֶׁה בְּנִי-יוֹסֵף הָיוּ לְנָשִׁים וְתִהְיֶה נַחֲלָתָן עַל-מִטָּה מִשְׁפַּחַת אֲבִיהֶן:
- יג) אֵלֶּה הַמִּצְוֹת וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה בְּיַד-מֹשֶׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יִרְחוֹ:
- יג אֵלֶּין פְּקוּדֵינָא וְדִינֵינָא דִּי פְקִיד יְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה לְלוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִישְׁרֵינָא דְמוֹאָב עַל יַרְדֵּנָא דִּירְחוֹ: חֲזִיק

חֲזִיק חֲזִיק וְנִתְחַזֵּק

קל"ב פסוקים, חול"ה מחל"ה סימן. חסלת פרשת מסעי

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמ - רמג

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְאִשֶּׁר תָּבֹא אֶלֶיהֶן נַחֲלָה אַחֲרֵי הָיוּתָן לְאִישׁ שְׁלֹא תִסָּב הַנַּחֲלָה מִמִּטָּה לְמִטָּה אַחֵר, אֲבָל יִרְשׁוּ אוֹתָן אַחֲרֵיהֶן וְקִרְבֵּיהֶן לֹא בְּנִיהֶן וְלֹא בְּעֻלֵּיהֶן: וְהוֹחִיר מִתְחַלָּה בְּבָנוֹת צִלְפַּחֲדָר, וְאַחֲרֵי כֵן בְּכָל בֵּית יִרְשֵׁת נַחֲלָה. וְאָמַר בְּכָל יִשְׂרָאֵל שְׁלֹא תִסָּב נַחֲלָה מִמִּטָּה אֶל מִטָּה, שְׂאֵף הַנִּשְׂאוֹת, אוֹ הַמְּוָהֲרוֹת אִם יַעֲבְרוּ עַל הַמִּצְוָה, יִרְשׁוּ אוֹתָן אֲנָשִׁי

וְכָאֲשֶׁר עָשָׂה עִם אֲבוֹתֵינוּ הַגְּדוֹלוֹת וְהַנּוֹרָאוֹת, יְחִישׁ בְּיָמֵינוּ קֶץ הַפְּלָאוֹת, יִבְנֶה הַבֵּית וְהַלְשָׁכוֹת וְגִבּוֹל לִפְנֵי הַתָּאוֹת, וְיִכִּין שֵׁם לְבֵית דָּוִד כְּסִאוֹת, וְעֵינֵינוּ רוֹאוֹת, וְהוּא בְּרַחֲמָיו יִנְקֵנוּ מִמִּסְתָּרוֹת וּמִכָּל שְׁגִיאוֹת, וְיִרְאֵנוּ מִתּוֹרָתוֹ נִפְלְאוֹת, אָמֵן בֶּן יְהִי רַצוֹן: תורה ח

תם וְנִשְׁלָם

הַמִּטָּה, שִׁיחֵיו דְּבוֹקִים וְקִשּׁוּרִים בְּנַחֲלַת מִטָּה אֲבוֹתָם לֹא תִפְרֹד נַחֲלָתָם מֵהֶם וְהֵם לֹא יִפְרְדוּ מִנַּחֲלַת אֲבוֹתָם. וְלֹא נִהְיָ כָּל זֶה רַק בְּדִוּר הַנּוֹחַל אֶת הָאֶרֶץ בְּעַת הַחֲלוּקָה. וְהִנֵּה נִתֵּן לָהֶם עֲצָה בְּפִנּוּיּוֹת אֲשֶׁר שָׁאֲלוּ, וְתִקֵּן גַּם בְּנִשְׂאוֹת: נִשְׁלָם סֵפֶר הַפְּקוּדִים וְדִגְלֵי הַצִּבְאוֹת, וְלֹאֲלֵהִים צִבְאוֹת, שְׁבַח וְהוֹדָאוֹת, לְמֵאוֹת וְלֶאֱלֹפִים וּלְרִבּוֹאוֹת,

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ה תמוז פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו	יום רביעי - כ"ח תמוז מפרק קלה עד סוף פרק קלט
יום שני - כ"ו תמוז פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	יום חמישי - כ"ט תמוז מפרק קמ עד סוף פרק קנ
יום שלישי - כ"ז תמוז מפרק קכ עד סוף פרק קלד	יום שישי - א' מנחם-אב פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט
שבת קודש - ב' מנחם-אב פרק כ מפרק י עד סוף פרק יז	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ה תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 192, פרק ז. ואולם... עד עמ' צז, ונרבה וכו'.

אגרת התשובה

פרק ז ואולם דרך האמת והישר לבחי' תשובה
תתאה ה"א תתאה הנ"ל הם ב' דברים דרך כלל. הא' הוא לעורר רחמים העליונים ממקור הרחמים על נשמתו ונפשו האלקי שנפלה מאיגרא רמה חיי החיים ב"ה לבירא עמיקתא הן היכולות הטומאה והסמ"א. ועל מקורה במקור החיים הוא שם הוי' ב"ה וכמ"ש וישוב אל הוי' וירחמהו. פ' לעורר רחמים על השפעת שם הוי' ב"ה שנשתלשלה וירדה תוך היכולות הסמ"א הטמאים להחיותם ע"י מעשה אנוש ותחבולותיו ומחשבותיו הרעות וכמ"ש מלך אסור ברהמים ברהימי מוחא וכו' היא בחי' לבירא עמיקתא – לבור עמוק. "איגרא" ומדריגה בכלל הן גבוהות, והנשמה באה לא מ"איגרא" סתם, אלא מ"איגרא רמה", מדריגה גבוהה ביותר, ונפלה לא בבור סתם, שהוא מדריגה תחתונה, אלא בבור עמוק, הן היכולות הטמאָה וְהַסְמָרָא־אֲחָרָא, – כמוסבר בפרק הקודם, שעלידי חטאים ועוונות יורדת הנשמה בהיכולות הטומאה וה"סטרא-אחרא", ועל האדם לעורר עליה את הרחמים העליונים, וְעַל מְקוֹרָהּ – של הנשמה, בְּמִקְוֵי הַחַיִּים, הוא שם הַיְיָ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא; – כאמור לעיל, ששם הוי' הוא מקור הנשמה, ועלידי ירדת הנשמה יורדת גם ההשפעה של שם הוי' בגלות של קליפות ו"סטרא-אחרא", הרי שהרחמנות היא גם על מקור הנשמה, הוא שם הוי', וְכַמּוֹ שֶׁכָּתוּב: "וַיָּשָׁב אֶל הַיְיָ הַיְיָ וַיִּרְחַמְהוּ", – "וירחמהו" הכוונה על שם הוי', כלומר שיעורר רחמים על שם הוי', פְּרוּשׁ – מה הכוונה לעורר רחמים על שם הוי'? הרי זה: לְעוֹרֵר רַחֲמִים עַל הַשְּׁפָעַת שֵׁם הַיְיָ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא, שֶׁנִּשְׁתַּלְשַׁלָּה וַיִּרְדָּה תוֹךְ הַיְיָ הַקָּדוֹשׁ אֲחָרָא הַטְּמָאִים לְהַחְיֵיתָם, – להמשיך בהן חיות, עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה אָנוּשׁ – החטאים, וְתַחבּוּלוֹתָיו, וּמַחְשְׁבוֹתָיו הָרָעוֹת; – שכן, גם עלידי מחשבות רעות בלבד, ממשיכים חיות ב"סטרא-אחרא", וְכַמּוֹ שֶׁכָּתוּב: "מֶלֶךְ אֲסוּר בְּרַחֲמִים" – הקב"ה, מלך העולם, קשור ברהמים, בְּרַחֲמֵי מֶחָא וכו', פִּירוּשׁ כ"ק אדמו"ר שליט"א: "די קארעטעס – אפטיילונגען פון מוח וואו עס לויפן די מחשבות (ע"ר רהטים שרצים בם המים)", כלומר, במחשבות החולפות של המוח, שגם עלידי המחשבות החולפות במוח,

1 **פָּרָק ז** בפרק הקודם, פרק ו, הסביר רבנו הזקן, ש"תשובה תתאה",
2 שלפי פירוש הזהיר הקדוש הכוונה היא להשיב את ה' תתאה של שם הוי'
3 למקומה – היא השבת השכינה מגלותה, כי עלידי חטאים ועוונות
4 נעשה ענין גלות השכינה, שההשפעה של ה' תתאה שמשם הוי' (היא
5 בחינת השכינה), מקור
6 הנשמה, נמשכת רחמנא –
7 ליצלן אל היכולות הקליפה
8 וה"סטרא-אחרא", ממנה
9 מקבל האדם חיות בשעה
10 שהוא עושה חטאים ועוונות,
11 ועלידי תשובה מחזיר האדם
12 את ההשפעה ומחזיר את
13 השכינה מגלותה.
14 **וְאֵלֶּם, דְּרֹךְ הָאֱמֶת**
15 **וְהַיִּשָּׁר לְבַחֲנִית תְּשׁוּבָה**
16 **תַּתְּאָה, ה"א תַּתְּאָה**
17 **הַנּוֹכַח לְעֵיל – הֵם שְׁנֵי**
18 **דְּבָרִים דְּרֹךְ כָּלֵל. – הרבי**
19 שליט"א (באחת משיחות
20 הקודש) פירש דברי רבינו הזקן "דרך האמת והישר" – שדוקא
21 זוהי הדרך האמיתית והישרה לתשובה תתאה – על פי מה
22 שלעיל (מיד בפרק א') אמר רבנו הזקן, שעיקר ענין התשובה
23 הוא "עזיבת החטא", שאם האדם מחליט בלב שלם שלא לחזור
24 יותר על מעשה חטא זה, הרי זו כבר תשובה (הערת כ"ק
25 אדמו"ר שליט"א: "ובאן – דורש עבודה והכנה ארוכות – אלא
26 שאף שעזיבת החטא ה"ז כו") אך אין זה "דרך האמת", שהרי
27 כשתשובה באה שלא בהכנה מתאימה (דבר שרבנו הזקן עומד
28 להסביר בפרק זה), אפשר אכן שיתעורר בתשובה ויחליט בלב
29 שלם על עזיבת החטא (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וה"ז
30 תשובה וכו'"), אך לא תהיה לה קיום, וממילא אין זה אמת, כי
31 אמת נקרא דבר שיש לו קיום, כמו שכתוב: "שפת אמת תכון
32 לעד"², וכדי שהתשובה תהיה באמת (שיהיה לה קיום) נדרשת
33 ההכנה לתשובה עליה ידון בפרק זה. לכן אומר רבנו הזקן,
34 ש"דרך האמת" לתשובה תתאה – היא עלידי ההכנה שהוא
35 מסביר אותה להלן. ומה שרבנו הזקן אומר "דרך הישר" הוא,
36 כי אפשר שתהיה התעוררות תשובה באמת, אך שתבוא לא
37 עלידי דרך ישרה, אלא עלידי איזו סיבה שהיא, סיבה שהיא
38 עצמה יכולה להיות דבר שהוא היפך מהכנה לתשובה, כפי
39 שהיה בתשובתו של ר' אלעזר בן דורדיא, שהסיבה
40 להתעוררותו לתשובה היתה עלידי ענין לא טוב ועלידי
41 הדברים שאמרו לו אז, לכן אומר כאן רבנו הזקן, שה"דרך
42 הישר" להגיע לתשובה היא עלידי ההכנות שהוא מסביר אותן
43 להלן. ושני הדברים הם: הָאֲחָד, – הדבר הראשון להגיע לענין

1. משלי יב, יט. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכבכח"א ספ"ג". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לקו"ת נשא כג, א. ושי"נ".
4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' הש"ס חגיגה ה, ב. וברש"י שבש"ס נשמטה התיבה גג – ואיתא ברש"י דע"י". 5. ישעיה נה, ז.
6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שה"ש ז, ו. ועיין הצ"צ שם. וצ"ע". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הו"ס לתקו"ת ת"ו".

- 1 אם הן מחשבות רעות, הנה עלידי זה המלך אסור, זה מביא
2 גלות להשפעה שממש הוי, היא בְּחִינַת גְּלוּת הַשְּׂכִינָה, –
3 שהשכינה, בחינת מלכות דאצילות, באה עלידייזה בגלות,
4 בְּנוֹכַח לְעִיל. – בפרק הקודם.⁸ וְזֶמֶן הַמְסוּגָל לָזֶה – שיוכל
5 האדם להרגיש ברחמנות
6 שעל נשמתו ועל מקורה,
7 ולעורר רחמים העליונים,
8 הזמן המסוגל לכך, הוא
9 בְּתִקּוּן הַחֲצוֹת, כְּמוֹ
10 שְׂכֵתוֹב בְּסִדּוּר בְּהֶעֱרָה,
11 עֵצוֹ שֶׁם בְּאִירֹכּוֹת. וְזֶהוּ
12 שְׂכֵתוֹב שָׁם: – בתיקון
13 חצות "נִפְלָה עֲמֶרֶת
14 רֹאשֵׁנוּ, אוֹיֵ נָא לָנוּ כִּי
15 הָטָאנוּ". – שעלידי
16 החוטאים, נופלת
17 ה"עטרה", מקור הנשמה.
18 וְלִכֵּן נִקְרָא תְּקִדּוּשׁ
19 בְּרוּךְ־הוּא "מֶלֶךְ עֲלוֹב"
20 בְּפִרְקֵי הַיְכָלוֹת, כְּמוֹ
21 שְׂכֵתוֹב הָרַמְבַּם וְלֵל, –
22 רבי משה קורדובירו
23 וזכרנו לברכה. כִּי אֵין לָךְ
24 עֲלֵבּוֹן גָּדוֹל מְאֹד.¹⁰ –
25 מגלות השכינה בדיכולות
26 הטומאה וה"סטרא"
27 אחרא". וּבְפֶרֶט פֶּאֶשֶׁר יִתְבּוֹנֵן הַמְשָׁכִיל בְּגִדְלַת אֵיין־סוף
28 בְּרוּךְ־הוּא, מְמַלֵּא כָּל עֲלָמִין – מחיה כל העולמות בחיות
29 פנימית מותאמת לנבוא, וְסוֹכֵב כָּל עֲלָמִין, – מקיף כל
30 העולמות, מחיה אותם בחיות שלמעלה מהם, חיות זו היא רק
31 בבחינה של "מקיף" על העולמות, כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי שְׁעוֹר
32 שִׁבְלוֹ וְהִכָּנְתּוֹ – יתעמק בגדולת "אֵיין־סוף" ברוך־הוא, יִתְמַרְמֵר
33 עַל זֶה מֵאֵד מֵאֵד: – שכן, בהבינו גדולותו של הקב"ה, רק אז
34 ירגיש את הרחמנות הגדולה שעל נשמתו ועל מקורה, ומיהו
35 ה"מלך" שנמצא בגלות ומבייש – הרי זה משפיע עליו מרירות
36 גדולה. זה הראשון משני הדברים שהם "דרך האמת והישר"
37 לתשובה תתאה. וְהַבְּ, – הדבר השני, הוא: לְבַשׁ וּלְהַכְנִיעַ
38 תְּקִלְפָה וְסִטְרָא־אֲחֵרָא, אֲשֶׁר כָּל חַיּוּתָהּ הִיא רַק בְּחִינַת
- נְסוּת וְהִנָּכְהָ, – וממילא, כשמכניעים ושוברים אותה, נוטלים
ממנה את חיותה, כְּמוֹ שְׂכֵתוֹב¹¹: "אִם תִּנָּכֶיָה בְּנֶשֶׁר וְגוֹ",
ולכן – וְהַכְנָעָה עַד עַפְר מִמֶּשׁ – זוּהִי מִיתָתָהּ
וּבְמִוְלָתָהּ. – של הקליפה וה"סטרא־אחרא". וְהִנָּה, – עלידי מה
שוברים ומכניעים את
הקליפה וה"סטרא"
אחרא? עֲלֵי־דִי –
שהאדם פועל בקרב עצמו
לֵב נֶשֶׁר וְנִדְבָה,
וְלַחֲיוֹת "נִבְזָה בְּעֵינָיו
נִמְאָם" וְכוּ', – שכן כפי
שהוסבר בפרק כ"ט בחלק
הראשון, עיקר האדם, גם
בבינוני, ובפרט באדם
החוטא – הוא נפשו
הבהמית, ועלידי שהוא
נשבר, נשברת הרי גם
נפשו הבהמית (הבאה
מקליפה), הרי שעלידי
זה הוא שובר ומכניע את
הקליפה ו"סטרא־אחרא".
וְכְמוֹ שְׂכֵתוֹב בְּהַר
תְּקִדּוּשׁ¹² עַל פְּסוּקֵי:
"וּבְחֵי אֱלֹקִים רוּחַ
נִשְׁבְּרָה, לֵב נֶשֶׁר וְנִדְבָה
וְכוּ", – מהו הזבח לשם
אלקים? – כאשר יש "רוח נשברה", נשברת רוח הסטרא־אחרא,
ועלידי מה נשברת רוח זו? – עלידי "לב נשבר", עלידייזה
שיש לאדם לב נשבר, כפי שהוא מפרש מיד להלן, כִּי כָּל קִרְבָּן
מִן הַתְּהִמָּה – הוא לְשֵׁם הַנּוֹיָה, הִיא מִדַּת הַרְחֵמִים, – לכן
תמיד נזכר בקרבנות שם הוי: "אדם כי יקריב מכם קרבן להוי",
"ריח ניחוח להוי" וכדומה, אֲכָל לְשֵׁם אֱלֹקִים, הִיא מִדַּת הַדִּין
– אֵין מִקְרִיבִין קִרְבָּן בְּהִמָּה, בִּיֵּאֵם – מהו כן ה"זבח" לשם
אלקים (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: דכתב כאן "זבחי
אלקים")? לְשֵׁבֶר וּלְהַעֲבִיר רוּחַ הַטְּמֵאָה וְהַסִּטְרָא־אֲחֵרָא,
וְזֶהוּ "רוּחַ נִשְׁבְּרָה" – זהו "זבחי אלקים", זבח לשם אלקים.
וְהַאִיךְ נִשְׁבְּרָה רוּחַ הַסִּטְרָא־אֲחֵרָא? בְּשֵׁת לֵב נֶשֶׁר
וְנִדְבָה וְכוּ'.¹⁴

8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויש לעיין בכ"ז בח"א פמ"ה (ובהגהות לשם – להצ"צ איכה ע' 22 [אוה"ת נ"ך ח"ב ע' א' נג]) בהשנייים וכו'". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "פ"יח". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "נקרא כו' גדול מזה (ר"ח ש' היראה ספ"י – בשם "מור"י היינו הרמ"ק – הובא בשל"ה ש' האותיות מע' הלל, ובס' משנת חכמים לר"מ חאגיז סי' קעג)". 11. ירמיה מט, טז. עובדיה א, ד. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויקרא ה, א". 13. תהלים נא, יט. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ג"כ – מהמובן מזה"ק".

יום שני כ"ו תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צז, והאיך נשבר... עד עמ' 194, בתשובה כנודע).

אגרת התשובה

והאיך נשבר הלב ונדכה. הנה מעט

מזעיר הוא ע"י סיגופים ותעניות בדורותינו אלה שאין לנו כח להתענות הרבה כדור המלך כמאמרו רז"ל ע"פ ולבי חלל בקרבי שהרגו בתענית. אך עיקר הכנעת הלב להיות נשבר ונדכה והעברת רוח הטומאה וסמ"א הוא להיות ממארי דחושבנא בעומק הדעת להעמיק דעתו ובינתו שעה אחת בכל יום או לילה לפני תיקון חצות להתבונן במה שפעל ועשה בחטאיו בחי' גלות השכינה כנ"ל וגם [גרס] לעקור נשמתו ונפשו האלקי מחיי החיים ב"ה והורידה למקום הטומאה והמות הן היכלות הסמ"א ונעשית בבחי' מרכבה אליהם לקבל מהם שפע וחיות להשפיע לגופו כנ"ל. וזהו שאמרו רז"ל רשעים בחייהם קרויים מתים כלומר שחייהם נמשכים ממקום המות והטומאה (וכן מ"ש לא המתים יהללו כו' אינו כלועג לרש ח"ו אלא הכוונה על הרשעים שבחייהם קרויים מתים שמבלבלים אותם במחשבות זרות בעודם ברשעם ואינם חפצים

1 והאיך נשבר הלב ונדכה? הנה, מעט מזעיר הוא על-ידי
2 סגופים ותעניות, בדורותינו אלה שאין לנו כח להתענות
3 הרבה כדור המלך, - שצם הרבה, ועל-ידי זה הסיר לגמרי
4 את נפשו הבהמית שמצד הקליפה, כמאמר רבותינו זכרונם
5 לברכה¹⁵ על פסוק¹⁶:
6 "ולבי חלל בקרבי" -
7 שִׁהְרַגְנוּ בְּתַעֲנִית - שהרג
8 את היצר הרע בתענית,
9 ואילו אנו, שאין בכוחנו
10 לצום הרבה, רק מעט
11 מזעיר בא על-ידי תעניות
12 וסיגופים. אך עקר
13 הַכְנַעַת הַלֵּב, לְהִיּוֹת
14 נִשְׁבֵּר וְנִדְכָּה וְהַעֲבַרַת
15 רוּחַ הַטְּמֵאָה וְסִמְרָא -
16 אַחֲרָא, הוּא לְהִיּוֹת
17 מִמֵּאֲרִי דְחֻשְׁבָּנָא
18 בְּעִמְק הַדַּעַת, - לעשות
19 חשבון צדק, כפי שעושה
20 בעל החשבון, ה'בעל
21 הבית' עצמו, שנוגע לו
22 החשבון ביותר, לְהַעֲמִיק
23 דַּעְתוֹ וּבִינָתוֹ שָׁעָה
24 אֶחָת¹⁷ כָּל יוֹם אוֹ
25 לִילָה לִפְנֵי תִקּוּן חֲצוֹת¹⁸, בתשובה כנודע).

26 לְהַתְּבֹנֵן בְּמַה שִּׁפְעַל
27 וְעָשָׂה בְּחַטָּאֵי בְּחִינַת גְּלוּת הַשְּׂכִינָה בְּנוֹכַר לְעִיל, -
28 שעל-ידי חטאים גורמים לגלות השכינה, וְגַם [גרס] לְעַקֵּר
29 נִשְׁמָתוֹ וְנִפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית מִחַי הַחַיִּים בְּרוּךְ-הוּא, - מהקב"ה
30 שהוא חי החיים, וְהוֹרִידָה לְמָקוֹם הַטְּמֵאָה וְהַמָּוֶת, הֵן
31 הַיְּחִילוֹת הַסִּמְרָא-אַחֲרָא, וְנִעְשִׂית - הנשמה, בְּבִחִינַת מִרְכָּבָה
32 אֱלִיָּהִם - כמו שמרכבה בטלה לרוכב המנהיג אותה, כך בטלה
33 נשמתו לטומאה ולקליפות מדן היא מושכת את חיותה, לְקַבֵּל
34 מֵהֶם שִׁפְעַת וְחַיּוֹת לְהַשְׁפִּיעַ לְגוֹפּוֹ, בְּנוֹכַר לְעִיל. - שהשפע
35 והחיות לגוף החוטא, באים מ'קליפה' ו'סמרא-אחרא'. וכשהוא
36 מתבונן ומתעמק בכל זה, נוצרת בו הכנעת הלב ולב נשבר,

37 שכפי שנאמר לעיל זהו הזבח¹⁸ לשם אלקים. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ
38 רבותינו זכרונם לברכה¹⁹: "רשעים בחייהם קרויים מתים",
39 בְּלוּמָר - "בחייהם", הכוונה בתוך החיות שלהם, שהחיות
40 עצמה היא ענין של מיתה, שִׁחְיָהֶם נִמְשָׁכִים מִמָּקוֹם הַמָּוֶת
41 וְהַטְּמֵאָה, - מהיכלות
42 ה"סמרא-אחרא", ענין של
43 טומאה ומות, היפך החיות
44 של קדושה. (וכן מ"ה
45 שְׁבָתוֹב²⁰: "לא המתים
46 יהללו גו'", אינו כ"לעג
47 לרש" חס"ו ושלום²¹, - אין
48 הכוונה למתים ממש,
49 שכן, כשאומרים על מתים
50 ממש שאין הם יכולים
51 להלל את ה', יש בכך
52 משום לעג להם, אֲלָא
53 הַכּוּנָה עַל הַרְשָׁעִים
54 שִׁבְחֵיהֶם קְרוּיִים מֵתִים,
55 - ועליהם אומרים, שאין
56 הם יכולים להלל את ה',
57 שִׁמְבַלְבְּלִים אוֹתָם
58 בְּמַחְשְׁבוֹת זָרוֹת פְּעוּדָם
59 בְּרָשָׁעִים, וְאֵינָם חֲפָצִים
60 בְּתִשְׁבּוּכָה, כְּנוֹדֵעַ). -
61 שגם בשעה שהרשע רוצה
62 להלל את ה', מבלבלים
63 אותו במחשבות זרות, שהחילול לא יהא כדבעי, ומשום כך
64 אומרים עליהם "לא המתים יהללו גו'". הנה כל האמור, צריך
65 להביא אותו להיות "לב נשבר", כשהוא מתבונן שהוא כרת את
66 נשמתו ונפשו האלקית, מחיי החיים ברוך-הוא, והורידה למקום
67 מיתה וטומאה - זאת במי שעבר על איסור שיש בו כרת ומיתה
68 בידי שמים, שכפי שהוסבר לעיל, נכרתת על-ידי זה הנפש
69 משרשה. להלל, מוסיף רבנו הזקן, שגם מי שלא עבר על איסור
70 שיש בו כרת או מיתה בידי שמים - יכול גם הוא למצוא את
71 עצמו, שכרת את נפשו האלקית מחיי החיים, בדוגמא כפי
72 שהדבר הוא בכרת או במיתה בידי שמים:

15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ירושלמי ברכות בסופה. ונזכר גם בח"א פ"א". 16. תהלים קט, כב. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אף שבדוחק י"ל שהכוונה שעה אחת וע"ד השהי' קודם התפלה". 18. על מה שרבנו הזקן משתמש כאן במלה "זבח" (ולא "קרבן") מעיר הרבי שליט"א: "ראה בזה"ק שם - קרבן אלקים לא כתיב". 19. ברכות יח, ב. 20. תהלים קטו, יז. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דאיסור גמור הוא ועד כ"כ שאחז"ל לא יהלך כו' (ברכות יח, א)".

יום שלישי כ"ז תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 194, ואף מי שלא עבר... עד עמ' צח, כנגד כולן:

40 המעבים על אור השמש, ככל עונות שאדם דש בעקביו. -
41 מפאת שהם אינם נחשבים בעיני כעבירות חמורות, אבל מפני
42 שהוא עובר עליהם פעמים רבות, הרי זה כמו הרבה מחיצות
43 דקות המכסות כמו מחיצה אחת עבה, או יותר מאשר מחיצה
44 אחת עבה, ומכל-שכן -
45 העונות המקרסות
46 מדברי רבותינו וקרונם
47 לכרכה, שהן ממש
48 בעבודה-זרה וגלוי
49 עריות ושפיכות דמים,
50 כמו²⁵ העלמת עין מן
51 הצדקה, כמו שכתוב²⁶:
52 "השם לך פן יהיה דבר
53 עם לבבך בלעל גוי", -
54 להימנע מענין של צדקה,
55 ו"בלעל", - אומרים
56 רבותינו ד"ל, היא עובדי
57 עבודת אלילים²⁷ וכו', -
58 הרי שהעלמת עין מן
59 הצדקה נחשבת כמו
60 עבודה-זרה, והמספר
61 בגנות חברו, היא לשון
62 הרע, השקולה בעבודה-
63 זרה וגלוי עריות
64 ושפיכות דמים²⁸, וכל
65 הפועם כאלו עובד
66 עבודה-זרה²⁹, וכן מי
67 שיש בו נפשות הרות³⁰,
68 וכהנה רבות בגמרא, -
69 למרות שלגבי העונש אין
70 עבירות אלו דומות
71 לעבודה-זרה (עליה מגיע
72 הרי מיתת בית דין, מה-שאינן על עבירות אלו), אך לגבי
73 הפגם הרוחני שהן פוגמות בנפש, הן דומות לחטאים החמורים
74 - עבודה-זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, ותלמוד תורה -
75 העבירה של ביטול תלמוד תורה שקולה כנגד כלן, - כנגד כל
76 העבירות האמורות, כמאמר רבותינו וקרונם לכרכה³¹:
77 "ויתר תקדוש-ברוך-הוא על עבודה-זרה וכו'". - גילוי עריות
78 ושפיכות דמים ולא ויתר על עון ביטול תורה". הרי שעל-ידי כל

1 ואף מי שלא עבר על עון כרת, וגם לא על עון מיתה בידי
2 שמים שהוא הוצאת זרע לבטלה וכהא' גונא, - וכדומה,
3 אלא - עבר על שאר עבירות קלות, אף-על-פי-כן מאחר
4 שהן פוגמים בנשמה ונפש האלקית, וכמשל פגמת
5 ופסיקת הכלים דקים
6 כנזר לעיל - בפרק ה',
7 ש"חבל ההמשכה" של
8 הנשמה, הוא כמו חבל
9 השזור מתרי"ג (613)
10 פתילות, ובשעה שהוא
11 עובר על אחת מתרי"ג
12 המצוות, הרי זה כניטוק
13 פתילה אחת מהחבל, הרי
14 ברובי החטאים יכול
15 להיות פגם כמו בלאו
16 אחד שיש בו כרת או
17 מיתה, ואפלו בכפילת
18 חטא אחד פעמים רבות
19 מאד²², כמו שהמשל
20 הנביא החטאים לענן
21 המאפיל - על, אור
22 השמש, כמו שכתוב²³:
23 "מחיתי כעב ששעוד" -
24 הם עבירות חמורות,
25 [המבדילים] בין פגמים
26 השפעת שם הו"ה¹⁹
27 ברוך-הוא לנפש
28 האלקית, כהבדלת ענן
29 עב וחשוד, המבדיל בין
30 השמש לארץ ולדדים²³
31 עליה²⁴ על-דרך-משל; -
32 ומה שכתוב: "וכענן
33 חטאתיך" - כענן קל, מחיתי, חטאתיך, - הן עבירות קלות
34 שאדם דש בעקביו, המבדילים כהבדלת ענן קל וקלוש
35 על-דרך-משל. והנה, כמו שמשל הזה, - מכיון אור
36 השמש, אם משים אדם נגד אור השמש כחלון מחצות
37 קלות וקלושות לרב מאד, - מחיצות רבות דקות, הן
38 מאפילות - על אור השמש, כמו מחצה אחת עבה, ויותר
39 - מכך, וככה ממש הוא בנמשל - בעבירות המשולות לעננים

22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכידוע הרא"ע ז"ל מר"ן (לפס"ד - בשו"ע או"ח סשכ"ח סט"ז - דאדה"ז) דאיסור מה"ת פחות מכשיעור אבל כמה פעמים - חמור מאיסור סקילה! (ומזה ראי' לא רק שהוא "כמר", אלא גם "ויותר" כדלקמן). 23. ישעיה מד, כב. 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מיותר. וי"ל דזהו כבנמשל - ב' הענינים: ה"א תתאה (מל', ארץ), נפה"א (דרים עלי'). 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כתובות סח, א". 26. ראה טו, ט. 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"כ הוא ע"פ גמרא שם וסנה' קיא, ב". 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ערכין טו, ב". 29. זח"ב קפב, ב. רמב"ם הלכות דעות פ"ב ה"ג. 30. ראה סוטה ה, א. 31. פתיחתא לאיכה רבה אות ב' (בתחלתה). ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז.

23 – המבטל מצות תפלה, פוגם בַּאֲוֹת הָא – אחרונה של שם
 24 הוי', וְכוּ'. – הרי, גם אם לא עבר על שום עבירות חמורות שיש
 25 בהן מיתת בית-דין, ישנן גם עבירות אחרות שעליפי "קבלה"
 26 פוגמות בנפש באותה מדה של העבירות החמורות שיש בהן
 27 מיתת בית-דין. ולכן על
 28 האדם לקבל על עצמו
 29 בקריאת שמע, ארבע
 30 מיתות בית-דין, כדי לתקן
 31 את הפגם שפגם בנפשו.
 32 וּמִזֶּה יָבוֹל הַמְשָׁכִיל
 33 לְלַמֵּד – בקשר לַשְּׁאָר
 34 עֲוֹנוֹת וְחַטָּאִים, – הערת
 35 כ"ק אדמו"ר שליט"א:
 36 "לאיזה אות שייכים –
 37 ובמילא לאיזה מד' מיתות
 38 ב"ד" – ובשול תורה כנגד כָּלָן – הנה מכל זה יכול האדם
 39 להגיע ל"לב נשבר", בהתבוננותו בדעתו בפגם שפגם גם על-ידי
 40 חטאים אחרים (ולא רק על-ידי חטא שיש בו כרת ומיתה בידי
 41 שמים). זהו הדבר השני המביא ל"תשובה תאדה" – ה"לב
 42 נשבר" שיש לו, השובר ומסיר את "רוח הטומאה" וה"סטרא"
 43 אחרא, וממילא אפשר לו אז לחזור בתשובה ב"אמת", בחרטה
 44 על העבר וקבלה טובה על להבא.

1 העבירות הללו – למרות שהן אינן עבירות שיש בהן כרת או
 2 מיתה בידי שמים, אף-על-פי-כן הן מנתקות את הנפש האלקית
 3 ממקורה בחיי החיים ברוך-הוא. וְלִכֵּן כָּדָרָו בְּקִרְיַת שְׁמַע
 4 שְׁעַל הַמְּטָה³², לְקַבֵּל עָלָיו אֶרְבַּע מִיתוֹת בֵּית-דִין וְכוּ'. –
 5 סקילה, שריפה, הרג וחנק,
 6 וזאת גם על מי שלא עבר
 7 אף פעם על עבירות
 8 שעונשן מיתת בית-דין, כי
 9 ישנן הרבה עבירות
 10 הפוגמות בנפש כמו
 11 העבירות שיש בהן עונש
 12 מיתת בית-דין; מִלְכָּד
 13 שְׁעַל-פִּי הַסּוֹד, – על-פי
 14 ה"קבלה", כָּל הַפּוֹגֵם
 15 בַּאֲוֹת יו"ד שֶׁל שֵׁם
 16 הַיְיָ"ה – בָּאֵלּוּ נִתְחַבֵּב סְקִילָה, וְהַפּוֹגֵם בַּאֲוֹת הָא –
 17 הראשונה של שם הוי', בָּאֵלּוּ נִתְחַבֵּב שְׂרָפָה, – והפוגם וּבַאֲוֹת
 18 וי"ו – של שם הוי', בָּאֵלּוּ נִתְחַבֵּב חָרָג, – והפוגם וּבַאֲוֹת
 19 ה"א"³³ אַחֲרֹנָה – של שם הוי', בָּאֵלּוּ נִתְחַבֵּב חֲנֻק; וְהַמְּכַבֵּל
 20 קְרִיַּאת שְׁמַע – פּוֹגֵם בַּאֲוֹת יו"ד, וְתַפְלִין – המבטל מצות
 21 תפילין, פוגם בַּאֲוֹת הָא, – הראשונה של שם הוי', וְצִיצִית –
 22 המבטל מצות ציצית, פוגם בַּאֲוֹת וי"ו, – של שם הוי', וְתַפְלָה

יום רביעי כ"ח תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צח, פרק ח. והנה... עד עמ' 196, למלאכה וכו').

64 הנפש שלפני תיקון חצות או לפני קריאת שמע שעל המטה,
 65 יכול האדם לבקש באמת בקשה זו. כִּי אֵיזִי תִקְבַּע בְּלָבוּ בַּאֲמַת
 66 גֹּדֶל הֶרְחַמְנוֹת עַל בְּחִינַת אֱלֻקוֹת שֶׁבִּנְפִשׁוֹ וְשִׁלְמַעְלָה, –
 67 במקור נשמתו, כְּנֻזָּר לְעֵיל. – בפרק ז' – שהרחמנות היא גם
 68 על נפשו האלקית וגם על
 69 מקור נשמתו למעלה.
 70 וְכֵּן יַעֲוֹרֵר רַחֲמִים
 71 הָעֲלִיּוֹנִים מִי"ג מִדּוֹת
 72 הֶרְחַמִּים, הַנִּמְשָׁכוֹת
 73 מִרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ
 74 הוּא, הַנִּרְמָז בְּקוּצוֹ שֶׁל
 75 יו"ה, – של שם הוי',
 76 שְׁלִמַעְלָה מַעְלָה
 77 מִבְּחִינַת הַהִשְׁפָּעָה
 78 הַנִּשְׁפָּעַת מֵאוֹתִיּוֹת שֵׁם
 79 הַיְיָ"ה. – כאמור בפרק הקודם, פרק ז', ישנן עבירות הפוגמות
 80 באות יו"ד של שם הוי' או באות ה"א וכו' – ועל-ידי הפגם,
 81 נפסקת ההשפעה משם הוי', שממנה באה חיות ליהודי, ונמשך
 82 ממנה חיות ל'קליפה' ו"סטרא-אחרא". אך בשעה שהוא ממשיך

45 פָּרָק ח בפרק הקודם, פרק ז', הסביר רבנו הזקן שני דברים מהזווית
 46 הדרך האמיתית והישרה להגיע ל"תשובה תאדה": – ההתבוננות
 47 ברחמנות הגדולה שעל נשמתו (ועל מקור נשמתו) – וחשבון הנפש
 48 והתעמקותו בענין גלות השכינה, שהוא גרם על-ידי חטאיו; חשבון נפש
 49 זה, מביא את האדם להיות
 50 בעל "לב נשבר", שיש לו לב
 51 שבור, ובכך הוא שובר את
 52 רוח ה"סטרא-אחרא".
 53 וְהֵנָּה, אַחֲרֵי הַעֲמַקָּת
 54 הַדַּעַת בְּכָל הַנּוֹכָר לְעֵיל,
 55 – ברחמנות הגדולה שעל
 56 נפשו האלקית ועל
 57 מקורה, ובמה שגרם על-
 58 ידי חטאיו יוכל לְבַקֵּשׁ
 59 בַּאֲמַת מַעֲמָא דְלָבָא –
 60 מעומק הלב, את הבקשה שבפסוק: "בְּרַב רַחֲמִיךָ מַחָה פִּשְׁעֵי
 61 וְגוֹ'³¹, – זה הרי פסוק בפרק התהלים שאומרים בשעת "תיקון
 62 חצות" וגם ב"קריאת שמע שעל המטה", שלפניהם הוא הזמן
 63 המסוגל לחשבון הנפש (כפי שאמר לעיל). הרי אחרי חשבון

אגרת התשובה

9 פרק ח והנה אחרי העמקת הדעת בכל הנ"ל יוכל
 לבקש באמת מעומקא דלבא כרוב
 10 רחמין מחה פשעי וכו'. כי אזי תקבע בלבו באמת
 11 גודל הרחמנות על בחי' אלקות שבנפשו ושלמעלה
 12 כנ"ל. ובוזה יעורר רחמים העליונים מ"ג מדה"ר
 13 הנמשכות מרצון העליון ב"ה הנרמז בקוצו של יו"ד
 14 שלמעלה מעלה מבחי' ההשפעה הנשפעת מאותיות
 15 בַּאֲמַת מַעֲמָא דְלָבָא –

32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "השייכות לאגה"ת (שאינן ענינה ב' התפלות) – כי קשעה"מ ענינה גם חשבון הנפש ותשובה (ראה ג"כ ח"א ספ"ז)". 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע שמביא כאן – ובב' הפעמים – הוי' שבמילואו בגימ' נד. [בסידורו – מובא בלא מילוי]. 1. תהלים נא, ג.

46 שְׂיִצְא הָרוּחַ מִפִּי - הוּא מִיָּחַד בְּנִפְשׁוֹ. - כך גם הנשמה
47 לפני שניתנה בגוף האדם באופן של "יפח", אז היתה הרי
48 מאוחדת בתכלית אתו יתברך, וגם כעת (אחרי התשובה) תהיה
49 שוב מאוחדת בתכלית אתו יתברך. וְזוּ הִיא תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה. -
50 אופן התשובה, שהנשמה

51 תהיה מאוחדת אתו
52 יתברך בתכלית - היא
53 תשובה שלימה. וְהִנֵּה,
54 בְּחִינַת יְחִיד זֶה - היחיד
55 שהנשמה מתאחדת שוב
56 אתו יתברך כפי שהיתה
57 לפני שניתנה בגוף האדם,
58 וְהַתְּשׁוּבָה זֶה, הִיא בְּחִינַת
59 תְּשׁוּבָה עֲלֵאָה - תשובה
60 עליונה הבאה, שְׁלֵאָה
61 תְּשׁוּבָה תַּתְּאָה, - לאחר
62 התשובה התחתונה
63 שהתבארה לעיל. וְכֵּן
64 שְׁכָּתוּב בְּזֶהר הַקָּדוֹשׁ
65 בְּרֵעֵי מְהִימָנָא פִּרְשֵׁת
66 נִשְׂאָה, דְּתְּשׁוּבָה עֲלֵאָה
67 הִיא, דִּיתַעֲסֵק בְּאִדְרֵתָא
68 בְּדַחִילוֹ וּרְחִימוֹ דְּקָדְשָׁא
69 בְּרִידָהּ וְכוּ', -
70 שתשובה עילאה היא
71 שיעסוק בתורה מתוך
72 יראה ואהבה להקב"ה ב',
73 דְּאִיהוּ בֶן י"ה - בִּינָה
74 וְכוּ' - אז, אומר בזהר שם, הוא זוכה לאות ו' שהיא בחינת בן
75 י"ה, בינה. בינה שהיא בחינת תשובה עילאה (שובה של הה"א
76 הראשונה ("עילאה") של שם הוי' המרומות על מדריגת "בינה")
77 מורכבת מ"בן י"ה" (האותיות שבמלה בינה), והכוונה היא
78 לאהבה ויראה הנולדות מחכמה ובינה שהן כנגד י"ה של שם
79 הוי'. (וּמַעֲלָת בְּעָלִי תְּשׁוּבָה עַל צִדִּיקִים גְּמוּרִים בְּזֶה הִיא,
80 - שלכאורה, הרי ענין לימוד תורה ביראת ה' ואהבת ה', אינו
81 ענין המיוחד לבעלי תשובה, גם צדיקים גמורים לומדים תורה
82 ביראת ה' ואהבת ה', במה, איפוא, מתבטאת מעלתם של
83 בעלי תשובה לגבי צדיקים? - הרי זה, כֵּן שְׁכָּתוּב בְּזֶהר
84 הַקָּדוֹשׁ פִּרְשֵׁת חַי שְׂרָה, דְּאִינוּן - בעלי התשובה, מְשִׁכֵּי
85 עֲלֵיהֶם - ממשיכים על עצמם, בְּרַעְיוֹתָא דְּלֵבָא יְתִיר - ביותר
86 "רעותא דלבא", רצון פנימי של הלב, וְכֵּן לֵבָא סָגִי - ביותר
87 כוח, לְאַתְקַרְבָּא לְמַלְכָּא וְכוּ'): - להיות קרוב יותר
88 להקב"ה, בכך מתבטאת מעלתם של בעלי תשובה,
89 שהתקרבותם להקב"ה היא ברצון ובתוקף חזק יותר מאשר
90 הדבר בצדיקים גמורים.

1 רחמים העליונים מ"ג מדות הרחמים, שהן באות מהרצון
2 העליון שלמעלה משם הוי' - בא על-ידיה התיקון באותיות
3 של שם הוי' ובהשפעת שם הוי' על נשמתו, כפי שרבנו חזקן
4 מפרט מיד: וְלֵבָן - מפני שהן באות מדרגה זו, הִי"ג מְדוּת

5 הָרַחֲמִים מְנַקִּים כָּל
6 הַפְּגָמִים, וְכֵּן שְׁכָּתוּב:
7 - לגבי י"ג מדות הרחמים:
8 "נִשְׂאָ עֵז וְנִשְׂעָ וְנִקְהָ",
9 וְנִשְׂבָּ אֵין יִנְקָה
10 לְהַחְצִיזוֹנִים - לקליפות,
11 וְהַסְטָרָא אַחֲרָא
12 מִהַשְׁפָּעַת ה"א תַּתְּאָה,
13 בְּזִכְרָא לְעִיל - שעל-ידי
14 החטאים והעוונות, יש להן
15 יניקה מה' תתאה של שם
16 הוי'. אך כאשר נמשך מ"ג
17 מדות הרחמים - מנקה
18 הדבר את העוונות
19 והפשעים ואין להן יותר
20 יניקה מה' תתאה. (וְכֵּן
21 תְּשׁוּבָה ה"א תַּתְּאָה
22 לְמַקְוָמָה, לְהַתְיַחֵד
23 בִּיה"ו, וְדִי לְמִבִּין). - וזה
24 משמעות המלה "תשובה"
25 - "תשוב ה'" - שהה"א
26 האחרונה של שם הוי'
27 שבה לשלש האותיות
28 הקדומות לה בשם הוי'
29 להיות מאוחדת אתן. וְכֵן מְשִׁכֵּי - נעשה לְמַטָּה בְּנִפְשֵׁי הָאֱלֹקִית
30 שְׂבָאָדָם, שׁוּב אֵין עֲזוּתִיכֶם מְבַדִּילִים, - בין הנפש לבין
31 אלקות, וְכֵּן שְׁכָּתוּב:
32 מִפְּרָשִׁים חֲכָמֵינוּ ז"ל - "מְנַקֵּה הוּא לְשָׁבִים", לְרַחֵץ וּלְנַקֹּת
33 נִפְשָׁם מִלְּבוּשֵׁי הַצֹּאֲרִים, הֵם הַחֲצִיצוֹנִים - הקליפות המקיפות
34 את האדם על-ידי חטאים ועוונות, כֵּן שְׁכָּתוּב בְּזִכְרָא:
35 "מִלְּפָנָיו וְכוּ'". - העבירה מלפפת ומקיפה את האדם ונעשית
36 לבוש לאדם החוטא - והכוונה לטומאה של העבירה, המקיפה
37 את האדם כמו לבוש - והתשובה מנקה אותו מלבושים צואים
38 אלה. וּמֵאַחַר שְׂרִית עֲבָרָה וְהַסְטָרָא, - הרח"ה של מחילה
39 וטהרה, עברה את הנפש וטיהרה אותה, אֵין תּוֹכֵל נִפְשָׁם
40 לְשׁוּב עַד הַיּוֹ"ה בְּרִידָהּ הוּא מְשִׁכֵּי, וְלַעֲלוֹת מַעֲלָה מַעֲלָה
41 לְמַקְוָמָה, וְלִדְבָקָה בּוֹ יִתְבַּרְךְ בִּיחוד נִפְלָא, כֵּן שְׁכָּתוּב
42 מִיָּחַד בּוֹ יִתְבַּרְךְ בְּתַכְלִית הַיְחוד, בְּמִטָּה שְׁנִפְתָּה בְּרוּחַ
43 פִּי יִתְבַּרְךְ לִירֵד - לרדת, לְמַטָּה וְלַהֲתַלְבֵּשׁ בְּגוֹף הָאָדָם -
44 אז היתה הרי הנשמה מאוחדת בתכלית היחוד עם הקב"ה.
45 (וְכֵּן עַל-דִּרְדְּרֵי מִשְׁלָל, בְּאָדָם הַנּוֹפֵחַ בְּרוּחַ פִּי, בְּמִטָּה

2. שלח יד, יח. 3. יומא פו, א. 4. סוטה ג, ב. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אויב לז, כא. ופי' שהרוח מטהר השחקים מעננים".
6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמו במשל - שרוח מפזר ומבטל מציאות העננים - כך פעולת התשובה בהעב דפשו וכו'". 7. זח"ג
קכג, א. 8. קכט, ב.

יום חמישי כ"ט תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 196, פרק ט. וביאור... עד עמ' צט, בספ"ק דר"ה:

אגרת התשובה

פרק ט וביאור הענין כמ"ש בזה"ק ותיקוני' בכמה מקומות. דבינה איהי תשובה עילאה והאם רובצת על האפרוחים וכו'. דהיינו שע"י שמתבונן בגדולת ה' בהעמקת הדעת ומוליד מרוח בינתו דו"ר שכליים ובטוב טעם ודעת כענין שנא' לאהבה את ה' אלקיך משום כי הוא חייד וכו' ולא די לו באהבה טבעית המסותרת לכד וכו'. וכן ביראה ופחד או בוש וכו' כנודע. אזי נקראת האם רובצת על האפרוחי' וכו'. והנה עיקר האהבה היא אתדבקות רוחא ברוחא כמ"ש ישקני מנשיות פיהו וכו' כנודע. וע"ז נאמר ובכל נפשך שהם הם כל חלקי הנפש שכל ומדות ולבושיהם מחשבה דיבור ומעשה לדבקה כולן בו ית' דהיינו המדות במדותיו ית' מה הוא רחום וכו'. והשכל בשכלו וחכמתו ית' הוא עיון התורה דאורייתא

1 **פרק ט** בסוף הפרק הקודם, פרק ח, הסביר רבנו הזקן, שהתשובה
2 באופן זה שלאחר שהנפש נוקטה מחשאתים, היא מסוגלת להתעלות
3 מעלה מעלה למקורה ושרשה ולהיות מאוחדת עם הקב"ה ביחוד נפלא
4 כפי שהיתה לפני ירידתה בגוף – זו היא "תשובה עילאה" הבאה אחרי
5 "תשובה תתאה". והביא על
6 כך מהזוהר הקדוש,
7 ש"תשובה עילאה" היא –
8 שיעסוק בתורה מתוך יראה
9 ואהבה אל הקב"ה. ברם,
10 נדרש עדיין ביאור בענין:
11 בפרק ד' הביא רבנו הזקן
12 מהזוהר, ש"תשובה עילאה"
13 היא "תשובה ה' עילאה", שובה
14 של ה' עילאה, (אות ה"א
15 הראשונה של שם הוי"ו) – איזו
16 שייכות יש לכך לאהבה
17 וליראה (ללימוד תורה מתוך
18 אהבה ויראה), השייכות
19 לאות ו' של שם הוי"ו –
20 לתשובה של ה' עילאה של
21 שם הוי"ו? בתחילת הפרק
22 הנוכחי, מסביר רבנו הזקן,
23 שהכוונה במה שאומרים ש"תשובה עילאה" היא לימוד תורה מתוך
24 יראה ואהבה, היא יראה ואהבה הנוצרות משכל, כלומר, מהשכל
25 המתבונן בגדולתו של הקב"ה, שזהו ענינה של בינה (ההתבוננות
26 בגדולת הוי"ו) ויראה ואהבה אלו דוקא הן החיבור של הה"א עם הו"א
27 (של השכל המתבונן עם המדות הגולדות מהשכל). לאחר מכן יסביר
28 רבנו הזקן מדוע לפגם הברית נדרש דוקא ענין של "תשובה עילאה".
29 **וביאור הענין,** – לאיזו אהבה ויראה יש שייכות לה' עילאה,
30 **כמו שכתוב בזה"ק הקדוש ו'תקוני' כמ"ש מקומות,**
31 **דבינה איהי – היא, תשובה עילאה,** – כלומר, הכוונה לאופן
32 הבינה כפי שהיא נקראת "אם", ככתוב: **"והאם רבצת על**
33 **האפרוחים וכו'.** דהיינו, שעל-ידי שמתבונן בגדולת ה'
34 בהעמקת הדעת, ומוליד מרוח בינתו דחילו ורחימו
35 שכליים, – יראה ואהבה שכליות, – לא שהשכל מגלה בלבד
36 את האהבה והיראה הטבעיות² שכבר נמצאות בו, אלא
37 שהשכל יוצר בו אהבה ויראה, ובטוב טעם ודעת, – שיש לו
38 על אהבה או יראה אלו טעם שכלי מדוע עליו לאהוב את
39 הקב"ה ומדוע עליו לירא ממנו, כענין שנאמר: **"לאהבה את**
40 **ה' אלקיך, משום כי הוא חייד וכו',"** – המלה "כי" היא
41 נתינת טעם מדוע עליו לאהוב את ה' אלקיך – מפני (משום) "כי
42 הוא חייד", וזהו אהבה בעלת טעם שכלי, ולא די לו – אין הוא

מסתפק, באהבה טבעית המסתרת לכו' וכו', – בלבו של כל
יהודי, ושיש לגלותה בלבד, הרי אין הוא מסתפק בגילוי האהבה
בלבד, אלא הוא יוצר בתוכו אהבה משכלו והתבוננותו, וכן
ביראה ופחד – שאין הוא מסתפק בגילוי יראה ופחד טבעיים
בלבד, אלא הוא יוצר
בתוכו יראה ופחד משכלו
והתבוננותו או בוש
וכו', – "יראת בוש"ת"
שהוא מתבייש מגדלות
הקב"ה לעשות את הרע
בעיני ה', כנודע – כפי
שאמר בפרק ד' בחלק
הראשון, שאת היראה
והבושה הוא יוצר בתוכו
משכלו והתבוננותו. אזי –
היא, נקראת "האם"
רבצת על האפרוחים
וכו'. – כלומר, על
היראה והאהבה
שה"בינה" (בינתו) ילדה
ויצרה. וזהו, עיקר
האהבה היא אתדבקות
רוחא ברוחא, – עיקר האהבה הוא ההתדבקות של רוח אחת
ברוח שניה (רוח האדם עם הרוח שלמעלה), כמו שכתוב:
"ישקני מנשיות פיהו וכו'", כנודע. – כשם שב"נשיקין"
בגשמיות, מתאחד ה"הבל הפנימי" של אדם אחד עם ה"הבל
הפנימי" של אדם שני, כך מתאחדת פנימיות הנשמה עם
הפנימיות שלמעלה, על-ידי דיבור התורה, מעשה המצוות,
ובמיוחד על-ידי לימוד תורה בעיון; כפי שרבנו הזקן מסביר
בפרק מ"ה בחלק הראשון – שכשם שב"נשיקין" ישנה התאחדות
פה בפה, כך גם בדיבור התורה, ישנה התאחדות של פה
האדם המדבר דברי תורה עם הפה שלמעלה – כי התורה היא
דיבור שלמעלה, "דבר ה' זו הלכה", וכך הלאה. ועל זה
נאמר: **"ובכל נפשך,"** – שהאהבה תהיה באופן שכל הנפש
(כל כוחות הנפש) תתאחד עם הקב"ה, שהם הם כל חלקי
הנפש: שכל ומדות, ולבושיהם: מחשבה דיבור ומעשה,
לדבקה כלן בו יתברך. דהיינו, – כלומר: המדות – של
האדם, תתאחדנה במדותיו יתברך, מה הוא רחום וכו'; –
אף אתה רחום. כשהאדם עושה חסד מצד רחמי – מתאחדות
אז מדותיו עם מדות הקב"ה, והשכל – של האדם יתאחד
בשכלו וחקמתו יתברך, הוא עיון התורה, – בעיון בתורה
בחכמה ובשכל, שעל-ידיה מתאחד שכל האדם עם השכל

1. לשון הכתוב – תצא כב, ו. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע וביורר אם כן הוא. וצ"ע בפמ"ד ועוד". 3. נצבים ל, כ. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כו"כ שינוים (בכ"י אתדבקות רב"ר) למשנ"ת בפמ"ט". 5. שה"ש א, ב. 6. ואתחנן ו, ה. 7. ראה ירושלמי פאה פ"א ה"א. ובכ"מ.

מדרבנן, וכו' – יותר מדברי תורה, מאיסורי תורה, וכיון
שענינים אלה פוגם – פוגמים, כמות, לכן תקונו הוא
דיתעסק באוריתא, דמחכמה נפקא. – שיעסוק בתורה
הבאה מחכמה, לכן תיקון פגם הברית, כמובא לעיל בפרק ד'
מהווה הקדוש (לפי

פירוש ה"ראשית חכמה",
הוא דוקא "תשובה
עילאה", שהיא הענין של
"יתעסק באוריתא
בדחילו ורחימו דקוב"ה".
וזהו שכתוב ב'תנא דבי
אליהו':¹⁴ אדם עבר
עברה ונתחייב מיתה
למקום, – הוצאת זרע
לבטלה היא עבירה
שעונשה מיתה בידי
שמים, מה יעשה ויחיה?
אם היה רגיל לקרות דף
אחד – יקרא שני דפים,
לשנות פרק אחד –
ישנה שני פרקים וכו'.
– כלומר, תוספת בלימוד
התורה יש בה משום
תיקון על העבירה שעבר
ואשר עונשה מיתה בידי
שמים, כמו ענין פגם

הברית. ההכפלה של הדבר הנלמד, במקום דף אחד – שני
דפים, במקום פרק אחד – שני פרקים, היא מפני, והיננו, כמשל
הכל הנפסק וחוזר וקושרו, שבמקום תקשר הוא כפול
ומכפול, וככה הוא ב'הכל נחלתו' וכו'. – הנשמה היא הרי
קשורה בשרשה ומקורה, ואם על-ידי עבירה נפסקה התקשרות
זו, ועל-ידי תשובה נקשרת הנשמה מחדש – הרי שהחבל
במקום הקישור צריך להיות כפול ומכופל, וזה ענינה של תורה.
וזהו שאמר הכתוב:¹⁵ "בחסד ואמת יכפר עון וגו'", "ואין
אמת אלא תורה וכו'".¹⁶ – כלומר, על-ידי תורה באה כפרתו
של העון, ועון בית עלי – עליו נאמר¹⁷ "אם יכופר עון בית
עלי בזבח ומנחה", אומרים חכמינו ז"ל, בזבח ומנחה הוא
דאינו מתכפר – אכל מתכפר בתורה ונמילות חסדים,
בדאיתא – כמו שכתוב, בסוף פרק קמא – ראשון, דראש
השנה: – הרבי שליט"א מציין ב"הערות ותיקונים" שנדפסו עם
ספר ה"תניא", שדרוש קצת ביאור, מדוע אומר רבנו הזקן שזה
נמצא בסוף הפרק הראשון, בשעה שזה נמצא ארבעה דפים
לפני סוף הפרק, בדף י"ח.

שלמעלה, דאוריתא מחכמה נפקא; – מפני שתורה באה
מחכמה (שלמעלה) וכן המחשבה – מחשבתו של האדם
תתאחד במחשבתו ויתברך; ויתברך – דיבורו של האדם
יתאחד בדבר ה', זו הלכה, וכמו שכתוב: – על תורה:¹⁸
"ואשם דברי בפיו", –

התורה נקראת "דברי"
(הדיבורים שלי), דיבוריו
של הקב"ה, וזאת "בפיו",
בפיו של האדם הלומד
תורה, "ודברי אשר
שמתי בפיו".¹¹
ותמעשה – התאחדות
המעשה של האדם עם
המעשה שלמעלה, הוא –
על-ידי, מעשה הצדקה,
– וחסד, להחיות רוח
שפלים, – על-ידי¹²
נעשה מעשה האדם
מאוחד עם המעשה
שלמעלה, שענינו גם
להחיות את הנבראים
שהם שפלים, כמו
שכתוב:¹² "כי ששת
ימים עשה ה' וגו'", –
על בריאת הנבראים
והיותם, כתוב הלשון
עשיה, "ששת ימים עשה ה'", שהרי זו ירידה של כוחות
אלקיים, הנמצאים בירידה ובצמצום בבריאה, כדי לברוא
ולהחיות נבראים שהם שפלים, כגודע – ומבואר, במקום
אחר, וזו היא אתדבקות דרוחא ברוחא – התדבקות רוח
ברוח, בתכלית הדבקות – בדרגה העליונה ביותר של דבקות,
והיחוד, כשהיא מחמת אהבה וכו'. – למרות שגם כשלימוד
התורה אינו מתוך אהבה אלא מתוך קבלת עול, הרי זה גם כן
דבקות של רוח ברוח, אך מתי זה בתכלית הדבקות והיחוד –
הרי זה דוקא כשהוא בא מצד אהבה. ולכן ענינה של "תשובה
עילאה" דוקא הוא "דיתעסק באוריתא בדחילו ורחימו (ביראה
ואהבה) דקוב"ה", לימוד התורה מתוך אהבה ה' ויראת ה', כי
דוקא אז הוא תכלית הדבקות והיחוד, שזהו תוכנה של
"תשובה עילאה" – הדבקות ויחוד הנפש עם אלקות בתכלית
הדבקות והיחוד. ולפי שפגם הברית בהוצאת זרע לבטלה,
ואין צריך לומר בעריות, אז שאר אסורי ביאה דאוריתא,
אז דרבנן – איסורי ביאה מן התורה או איסורי ביאה מדרבנן,
(כי חמורים דברי סופרים – דברים שאיסורם הוא רק

8. זח"ב פה, א. 9. שבת קלח, ב. 10. ישעיה נא, טז. 11. שם נט, כא. 12. יתרו כ, יא. 13. ראה עירובין כב, ב. ובכ"מ. 14. לא נמצא שם. ועיין ויק"ר רפכ"ה. 15. משלי טז, ו. 16. ראה ברכות ה, ב. 17. שמואל א ג, ד.

יום שישי א' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צט, פרק י. והנה תשובה... עד עמ' 198, דומרה כנודע.

1 פרק י בפרק הקודם, פרק ט, הסביר רבנו הזקן ענין "תשובה עילאה",
2 וכפי שהיא מתבטאת בדביקות הנפש באלקות באופן של "אתדבקות
3 רוחא ברוחא", שרוח האדם מתדבקת ברוח שלמעלה, כפי שזה בענין
4 לימוד התורה ובצדקה (וגמילות חסדים).

5 והנה, תשובה עילאה זו,
6 דאתדבקותא דרוחא
7 ברוחא, — של התדבקות
8 רוח ברוח, על-ידי תורה
9 וגמילות חסדים, היא
10 בבחינת תמשיכה
11 מלמעלה למטה, — שכן,
12 גם תורה וגם גמילות
13 חסדים, אינן התעלות
14 העצמית של האדם שהוא
15 מתעלה על-ידי עבודתו,
16 אלא כפי שהוא מתעלה
17 מצד כוח עליון, המעלה
18 אותו למעלה באין-ערוך
19 מאשר התעלותו מצד
20 מדריגתו ועבודתו
21 העצמית, להיות —
22 שתהיה, דבר ה' ממש
23 בפיו, — שהרי אין זה
24 מצד כוחו ועבודתו של
25 האדם, שכן בעבודתו לא

אגרת התשובה

44 התדבקות רוח ברוח, כבחינת הלב בתפלה, — זוהי עבודת
45 האדם עצמו, שעל-ידי העבודה שלו בכוחות הנפש שלו, הוא
46 מתעלה בדביקות של רוח ברוח עם אלקות, ובפרט בקריאת
47 שמוע ובכוחותיה, — בהן מתבטאת במיוחד עבודת הנפש
48 להתעלות בדביקות
49 באלקות, כדי לומר: —
50 ב"קריאת שמוע",
51 "ואתה נה' ככל לבבך
52 ובכל נפשך וגו'",
53 באמת לאמתו, — זוהי
54 עבודת האדם מלמטה
55 למעלה, להתעלות
56 ממדריגה למדריגה בענין
57 האהבה להקב"ה, כך גם
58 צריך להיות לימוד
59 התורה באופן של מלמטה
60 למעלה, שעל-ידי עבודתו
61 הוא עושה עצמו לכלי
62 לכך, שדבר הוי' יהיה
63 בפיו — ובלשון רבנו הזקן:
64 וכן: — גם, "והיו
65 הדברים האלה וגו',
66 ודברתם גם וגו'", — שגם
67 זה מוסב הרי על ענין
68 התורה, להיות דבר ה'

פרק י והנה תשובה עילאה זו דאתדבקותא דרוחא
ברוחא ע"י תורה וגמ"ח. היא בבחי'
המשכה מלמעלה למטה להיות דבר ה' ממש בפיו
וכמ"ש ואשים דברי כפיך. וימינו תחבקני בגמ"ח
החסד דרועא ימינא וכו'. אבל אדם התחתון צריך
לילך ממדריגה למדריגה ממש למעלה היא בחי'
תשובה עילאה ואתדבקות רוחא ברוחא בכוחות הלב
בתפלה ובפרט בק"ש וברכותיה. כדי לומר ואהבת
כו' בכל לבבך ובכל נפשך וכו' באמת לאמתו. וכן
והיו הדברים האלה וכו' ודברת בם וכו' להיות דבר
ה' בפיו באמת ואין אמת וכו'. וכן לקיים כל המצות
כמ"ש אשר קדשנו במצותיו כמו הרי את מקודשת לי
היא בחי' קדש העליון לשון פרישות והבדלה שאינו
יכול להתלבש תוך עלמין משום דכולא קמיה כלא
חשיב אלא בבחי' סובב כ"ע הוא רצון העליון ב"ה וכו'
כמ"ש בלק"א פמ"ו. וגם אחר התפלה אומרים אלך
ה' נפשי אשא דהיינו לאתדבקא רוחא ברוחא כל היום

69 בפיו באמת, — מפני שהוא כלי ל"דבר הוי" שפפיו, הרי זה
70 אז באמת, "ואין אמת וכו'", — אלא תורה, וכן לקיים כל
71 המצות, כמו שנאמר: "אשר קדשנו במצותיו", כמו: —
72 המלה "קדשנו" היא כמו, "הרי את מקדשת לי", — שעל-ידי
73 מצוות נעשה "קדשנו", היא בבחינת קדש העליון, — שיהודי
74 ממשיך על עצמו על-ידי מצוות. "קדש" היא לשון פרישות
75 והבדלה, — שהיא בחינה ומדריגה כמו שמופרשת ונבדלת,
76 שאינו יכול להתלבש תוך עלמין, — בתוך העולמות, להיות
77 להם חיות פנימית מותאמת למדריגתם, משום דכלא קמיה
78 כלא חשיב, — מפני שהכל לגביו יתברך אינו נחשב לכלום,
79 ואין מדריגה זו יכולה להתלבש לפי ערך העולמות, כי אין
80 לעולמות שום ערך כלל לגבי מדריגה זו, אלא בבחינת סובב
81 כל עלמין, — המקיפה כל העולמות ומשפיעה בהם בהיותה
82 למעלה מעלה במדריגה מהם, הוא רצון העליון ברוך-הוא
83 וכו', — הנמשך על-ידי ענין המצוות, כמו שנתקאר בלקוטי
84 אמרים' — ספר ה"תניא", חלק ראשון, פרק מו. וגם אחר
85 התפלה אומרים: "אלך ה' נפשי אשא", — התעלות
86 הנפש להקב"ה "מלמטה למעלה", דהיינו לאתדבקא רוחא

26 היה יכול אף פעם להגיע לידי כך, אלא זהו כוח שמעניקים לו
27 מלמעלה, שכשיהודי לומד תורה, יהיה בדיבוריו "דבר הוי"
28 ממש, וכמו שכתוב: "ואשים דברי כפיך", — הקב"ה עושה
29 זאת, "ואשים", שבפיו של יהודי הלומד תורה יהיה "דבריו",
30 דיבוריו של הקב"ה. הרי שבלימוד התורה זה ענין שמלמעלה
31 למטה, שהקב"ה מעניק לאדם כוח זה ומעלה אותו למעלה
32 מעלה מכפי שהוא עצמו מצד עבודתו היה מגיע. כך גם
33 ההתעלות שעל-ידי גמילות חסדים היא גם כן מלמעלה למטה,
34 "וימינו תחבקני"² — יד ימינו של הקב"ה תחבק אותי, על-ידי
35 בגמילות חסדים, ד"חסד דרועא ימינא וכו'".³ — מפני
36 שחסד הוא זרוע הימין, כביכול, שלמעלה, ועל-ידי גמילות
37 חסדים ממשיך יהודי על עצמו חסד שלמעלה, המחבק את
38 היהודי העוסק בגמילות חסדים ובצדקה. הרי זה גם כן ענין
39 מלמעלה למטה, שהחסד שלמעלה מחבק ומלפף את האדם,
40 למעלה מעלה מכפי שהיה יכול להגיע בעבודתו הוא. אבל
41 אדם התחתון צריך לילך — ללכת, ממדריגה למדריגה ממש
42 למעלה, — שיתעלה בעצמו על-ידי עבודתו הנפשית העצמית,
43 היא בבחינת תשובה עילאה ואתדבקותא רוחא ברוחא, —

1. ישעיה נא, טז. 2. שה"ש ב, ו. 3. הקדמת תקו"ז. 4. ואתחנן ו, ה ואילך. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שכד"ת הכתוב מדובר — ברכות (יג, ב), וראה ח"א ספמ"ט". 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ספמ"ט". 7. תהלים פו, ד.

- 1 בְּרוּחָא - התדבקות רוח ברוח, כָּל הַיּוֹם וְכוּ'. - על-ידי ענין
2 המצוות. וְכָל זֶה עַל-יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוֹת בְּגִדְלַת אֵין-סוֹף
3 בְּרוּחָא, בְּהַעֲמֶקֶת
4 הַדַּעַת, בְּ"שְׁתִּים - בשתי
5 הברכות, לְפָנֶיהָ - שלפני
6 קריאת שמע, וּבְ"פִסּוּקֵי 2 בהעמקת הדעת בשתים לפניו ובפסוקי דזמרה כנודע.

אגרת התשובה

- ענינה של עבודת התפלה
והתוצאה שמעבודה זו.

יום שבת קודש ב' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 198, ומאחר שהתפלה... עד עמ' 198, עילאה):

- 13 ומאחר שהתפלה היא בחינת תשובה עלאה - צריך
14 להקדים לפניה בחינת תשובה תתאה. - הענין של הכנעה
15 ו"לב נשבר", כפי שהסביר לעיל. וזהו שְׁאֵמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
16 וְכוּנֵם לְכַרְכָּה בְּמִשְׁנָה⁸: "אין עומדין להתפלל אלא מתוך
17 כֶּבֶד ראש", ופרש רש"י
18 - "הַכְנָעָה", - שהאדם
19 שבור ונכנע בתוכו, וְהִיא 3
20 בחינת תשובה תתאה 4
21 לעורר - על עצמו, 5
22 רחמים בְּנוֹכַח לְעִיל, 6 -
23 בפרק ז' ובפרק ח', 7
24 וּבְדִלּוּף הַתֵּם בְּמִרְא' 8
25 מִקְרָא, - כפי שלומדת 9
26 הגמרא שם מפסוק, 10
27 דְּכַתִּיב¹⁰: - שכתוב בחנה: 11
28 "וְהִיא מֵרַת נֶפֶשׁ". - 12
29 והתפללה להקב"ה, הרי, 13
30 שכדי להתפלל להקב"ה 14
31 זה צריך להיות על-ידי 15
32 הכנה של נפש מרה, 16
33 ענינה של "תשובה 17
34 תתאה". אכן, בְּבִרְיָא 18
35 שם¹¹: "תנו רבנן, אין 19
36 עומדין להתפלל אלא 20
37 מתוך שְׂמִיחָה". - כלומר,

אגרת התשובה

- לכך היא, להקדים בחינת תשובה תתאה ב' תקון חצות'
בְּנוֹכַח לְעִיל. - שהזמן המסוגל לחשבון הנפש ולהתבוננות
המביאה להכנעה ול"לב נשבר" - הוא ב' תיקון חצות"¹². ומי
שְׁאֵי-אֶפְשָׁר לוֹ - לערוך "תיקון חצות", כָּבֵל לִילָה¹³ -
על-כָּל-פָּנִים לא יפחת
- בעבודת "תיקון חצות",
מִפְעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ,
לפני יום השבת, בְּנוֹדַע
לְיוֹדְעִים, שְׁהַשְׁבָּת הִיא
בחינת תשובה עלאה,
וְשָׁכַח-ת - אותיות תש"ב
אָנוּשׁ¹⁴, - הרי ששבת
היא ענין התשובה, ואינו
תשובה היא שבת? -
בחינת "תשובה עילאה",
כִּי בְּשָׁבָת הִיא עֲלִיּוֹת
הַעוֹלָמוֹת לְמִקּוֹרֵם כו',
- והיא גם זמן עליית
הנשמה למקורה על-ידי
התשובה, וּבְפֶרֶט תְּפִלּוֹת
הַשְׁבָּת, - שגם בימות
החול מהווה התפלה,
כאמור, ענין "תשובה
עילאה" ובמיוחד בשבת,
וְדִי לְמִכִּין, (וְכֵן יוֹבֵן

ומאחר שהתפלה היא בחי' תשובה עילאה צריך להקדים
לפניה בחי' תשובה תתאה. וז"ש רז"ל במשנה אין
עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש ופרש"י הכנעה
והיא בחי' תשובה תתאה לעורר רחמים כנ"ל וכדיליף
התם בגמ' מקרא דכתיב והיא מרת נפש. אכן
בברייתא שם ת"ר אין עומדין להתפלל אלא מתוך
שמחה. ועכשיו בדור יתום הזה שאין הכל יכולין
להפוך לבם כרגע מן הקצה. אזי עצה היעוצה להקדים
בחי' תשובה תתאה בתיקון חצות כנ"ל. ומי שא"א
לו בכל לילה עכ"פ לא יפחות מפעם א' בשבוע לפני
יום השבת כנודע ליודעים שהשבת היא בחי' תשובה
עילאה ושב"ת אותיות תש"ב אנוש כי בשבת היא
עליות העולמות למקורם כו' ובפרט תפלות השבת
ור"ל. (ובזה יובן מ"ש שובה אלי כי גאלתיך פי' כי
מאחר שמחיתי כעב פשעך היא העברת הסט"א
וגאלתיך מן החיצונים בהתעוררות רחמים עליונים
באתערותא דלתתא בתשובה תתאה כנ"ל אזי שובה
אלי בתשובה עילאה):

- מֵה שְׂכִיתוֹב¹⁵: - אחרי "מחיתי כעב וגו'": "שׁוֹבָה אֵלֵי כִי
גָאֵלְתִּיךָ", פְּרוּשׁ כִּי מֵאַחַר שִׁ"מִּחִיתִי כְעֵב פֶּשְׁעֶיךָ" הִיא
הַעֲבֵרַת הַסְטֵרָא-אַחֲרָא, ו"גָאֵלְתִּיךָ" מִן הַחִיצוֹנִים
בְּהַתְעוֹרְרוֹת רַחֲמִים עֲלִיּוֹנִים, בְּאַתְעוֹרְתָא דְלַתְתָּא -
בהתעוררות שמלמטה, בְּתִשְׁבָּה תִתָּא בְּנוֹכַח-לְעִיל - אִזִּי
"שׁוֹבָה אֵלֵי" בְּתִשְׁבָּה עֲלָא):

- שתיכף ומיד עליו לעבור ממצב של מרידות למצב של שמחה,
שלמרות שבתחילה צריכה להיות ההכנה לתפלה במרידות,
הרי בעמדו להתפלל עליו להיות במצב של שמחה, וְעַכְשָׁיו
בְּדוֹר יְתוֹם הַזֶּה, שְׁאֵין הַכָּל יְכוּלִין לְהַפִּךְ לִפְנֵי כָּרַע מִן
הַקְצָה, - אל הקצה, ממרידות לשמחה, כך שלמרות שרגע
לפני כן היה במרידות, יעבור מיד לשמחה, אִזִּי עֲצָה הַיְעוּצָה,

8. ברכות רפ"ה (ל, ב). 9. ל, ב. 10. ש"א א, י. 11. לא, א. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה לעיל פ"ז". 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "איתא הב"י ע"ז בקונ' התפלה פ"א דהיינו דוקא בצדיקים גדולים כו' אבל בשאר כל אדם אי"צ להיות בכל לילה כו'". 14. תורת נתן (למהרנ"ש) בסופו. 15. ישעיה מד, כב.

יום ראשון

יום רביעי

כה תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מטות-מסעי, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: פרק ז. ואולם . . . צו ונרכה כו'.

אין חסידות איז פאראן צוויי זייער כאראקטעריסטישע אויסשפראכען: (א) א איד דערקענט ג-טליכקייט און פילט די איבערנאטירליכקייט און בעדארף אויף דעם קיין באויזען ניט האָבען. (ב) א איד ניט ער וויל און ניט ער קען זיין אָפּגעריסען פון ג-טליכקייט.

דער אמת איז אז די צוויי אוסשפראכען זיינען איין זאך: א איד דערקענט ג-טליכקייט און פילט דעם למעלה מן הטבע, דערפאר איז ניט ער וויל ניט ער קען זיין אָפּגעריסען פון ג-טליכקייט.

בחסידות יש שני בטויים מאד אָפּיניים: (א) יהודי מכיר באלקות וחס אַת העל-טבעי ואינו זקוק לשום הוכחות על כך. (ב) יהודי אינו רוצה ואינו יכול להיות מנתק מאלקות. האמת היא, ששני הבטויים חד הם: יהודי מכיר באלקות וחס אַת הַלמעלה מן הטבע, לכן אינו רוצה ואינו יכול להיות מנתק מאלקות.

יום שני

יום חמישי

כו תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מטות-מסעי, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: והאריך . . . בתשובה כנודע.

אין לערנען איז די איבערגעגעבענקייט פון מענטשען צו א זאך, וועלכע ער וויל פארשטיין און פארשטייט. אין דאוונען איז די איבערגעגעבענקייט צו העכער ווי פארשטאנד.

אין לערנען תורה פילט זיך א איד ווי א תלמיד בא א רבי'ן, אין דאוונען - ווי א קינד בא א פאטער.

בלמוד - התמסרות האדם היא לדבר שהוא חפץ להבין, ומבין. בתפלה - ההתמסרות היא אל הנעלה מההבנה.
בלמוד תורה מרגיש יהודי את עצמו כתלמיד בפני רבו, בתפלה - כבן אצל אביו.

יום שלישי

יום ששי

כז תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מטות-מסעי, ששי עם פירש"י.
תהלים: קכ"ד.
תניא: ואף מי . . . כנגד כולן.

אחד מהעלויים המפרסמים, בעל כשרון גדול ועמקן נפלא, בא לליאזנא ושאקד בלמוד החסידות, ובגדל כשרונותיו רכש לו במשך זמן קצר ידיעה גדולה ורחבה בתורת החסידות. ביחידות הראשונה שנקנס לרבנו הזקן שאל: רבי, מה חסר לי? ויענהו רבנו הזקן: אין חסר לך מאומה, כי ירא אלקים אתה ולמדן, רק צריך אתה להוציא את החמץ שהוא הישות וגסות הרוח, ולהכניס מצה שהוא בטול. וכלי שנשתמש בו בישות, שנדמה לו שהוא אור, כגון שפודין, שדוחקין רגלי השכינה, דאין אני והוא יכולין לדור, צריך לבון. והלבון הוא עד שיהיו הניצוצות דהבורים נתזין ונכללין בהאור האמת.

יום
רביעי

שבת

כח תמוז

ה'תש"ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ מִנַּחֵם אַב. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הַתְּנוּעוֹת.
הַפְּטוּרָה: שְׁמֵעוּ – אֶלְקִיךָ יְהוּדָה. אִם תָּשׁוּב – וְבוֹ יִתְהַלֵּל.

שִׁיעוּרִים. חוֹמֶשׁ: מִטּוֹת־מִסְעִי, שְׂבִיעִי עִם פִּירֵשׁ"י.

תְּהִלִּים: קֹלֶה־קֶלֶט.

תְּנִיא: פֶּרֶק ח. וְהִנֵּה . . . לְמַלְכָּא וְכו'.

לְכָל אֶחָד מֵהַרְבֵּי־[=הָאֲדָמוֹרִים] הָיוּ מֵאֲמָרִים קְבוּעִים בִּיחוד בְּשָׂבִיל זֶה (לְטַהֵר אֲוִיר הָעוֹלָם), אֲשֶׁר פֻּעַם בְּשָׂתִים אוּ בְשָׁלֹשׁ שָׁנִים הָיוּ חוֹזְרִים עֲלֵיהֶם בְּרַבִּים. אֶחָד מֵאֲמָרֵי רַבְּנֵי הַזֶּקֶן – "הַחֲלָצוֹ" שֶׁב־לְקוּטֵי תוֹרָה" בְּלִי הַהֲגָהוֹת. אֶחָד מֵאֲמָרֵי אֲדָמוֹר הָאֲמִצְעִי – "יִפָּה שְׁעָה אַחַת", וְתִכְנֹנוּ עֲשֶׂרָה פְּרָקִים הָרִאשׁוֹנִים דְּדְבוּר־הַמִּתְחִיל "הִנֵּה כָּל אֶחָד וְאֶחָד אוֹמֵר אֶלְקִי נִשְׁמָה" [ש] בְּסִפֵּר "דֶּרֶךְ הַחַיִּים". אֶחָד מֵאֲמָרֵי הַ"צֶּמַח צֶדֶק" – "מָה טָבוֹ" שֶׁב־לְקוּטֵי תוֹרָה". אֶחָד מֵאֲמָרֵי אֲדָנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרֵי וְרַבִּי (מֵהַר"ש) – "מִי כְמוֹכָה בְּאֵלִים". אֶחָד מֵאֲמָרֵי אֲדָנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי (הַרְש"ב) – "וַיִּדְעַת הַיּוֹם", מֵאֲסָקוּוֹא רַנ"ז.

יום
חמישי

יום ראשון

כט תמוז

ה'תש"ג

שִׁיעוּרִים. חוֹמֶשׁ: דְּבָרִים, פֶּרֶשׁה רִאשׁוֹנָה עִם פִּירֵשׁ"י.

תְּהִלִּים: קִמְרָקֵן.

תְּנִיא: פֶּרֶק ט. וְבִיאור . . . דַּר"ה.

מִצָּאוּ פֶּתָקָא כְּתִב־יִד־קֹדֶשׁ הַ"צֶּמַח צֶדֶק", וְתִכְנֹנָה, שֶׁהַחֲלִיט לְלַמֵּד בְּכָל יוֹם שֵׁשׁ שָׁעוֹת בְּלִילָה בְּעִמְדָה נִגְלָה, וְתוֹדָה לַה' שֶׁקָּיָם וְעָבַר עַל שֵׁס״ב בְּבִלִי וִירוּשָׁלַיִם וְאַרְבָּעָה חֻלְקֵי שְׁלֹחַן־עֲרוּף בְּעִיּוֹן.

יום
שישי

יום שני

א מנחם אב, ראש חודש

ה'תש"ג

שִׁיעוּרִים. חוֹמֶשׁ: דְּבָרִים, שְׁנִי עִם פִּירֵשׁ"י.

תְּהִלִּים: א־ט.

תְּנִיא: פֶּרֶק י. וְהִנֵּה . . . דּוּמְרָה כְּנוּדָע.

מַעֲלַת הַמְּשִׁיחִת, שִׁיחִיָּה עָנּוּ. דִּהְגָּם שִׁיחִיָּה בְּתַכְלִית הַגְּדֻלוֹת, וַיִּלְמַד תוֹרָה עִם הָאֲבוֹת וּמֹשֶׁה רַבְּנֵי עֲלִי־הַשָּׁלוֹם, בְּכָל זֶה יִהְיֶה בְּתַכְלִית הָעֲנָוָה וְהַבְּטוּל לְלַמֵּד גַּם עִם אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים.

שבת
קודש

יום שלישי

ב מנחם אב

ה'תש"ג

שִׁיעוּרִים. חוֹמֶשׁ: דְּבָרִים, שְׁלִישִׁי עִם פִּירֵשׁ"י.

תְּהִלִּים: יִיזוֹ.

תְּנִיא: וּמֵאַחַר שֶׁהַתְּפִלָּה . . . עִילָאָה.

הוֹרָאָה לְרַבִּים: מִתְחִילִין לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין שְׁנֵי חֲדָשִׁים קֹדֶם הַפֶּר מִצְוָה. בְּתַחֲלָה בְּלֹא בִּרְכָּה, וְכַעֲבוּר אֵיזָה שְׁבוּעוֹת בְּבִרְכָּה.

הַמִּשְׁךְ בִּיאור לִמְס' כְּתוּבוֹת לַיוֹם חֲמִישִׁי עִמ' א

10 וְזוֹ הַלְכָּה תִּעָלֶה רַב אֲחָא שֶׁר הִכִּירָה לִפְנֵי חֲכָמִים בְּאוּשָׁא, וְאָמְרוּ
11 חֲכָמִים, אִם נִתְּנָה אֲמִתְלָא לְדַכְרִיָּה, נִאֲמָנָת.

12 הַגְּמָרָא דְנָה בְּנִאמְנוֹת הָאֲדָם לַחֲזוֹר עַל יְדֵי אֲמִתְלָא. מִסְתַּפֶּקֶת
13 הַגְּמָרָא: בְּעָא מִינֵיהּ שְׁמוּאֵל מֶרֶב, אִשָּׁה שְׁאִמְרָה לְבַעֲלָהּ מִמָּאָה אֲנִי
14 בְּטוּמָאֵת נָדָה, וְחֻזְרָה בָּהּ לְאַחַר כְּדִי דִּיבּוֹר וְאִמְרָה מְהוֹרָה אֲנִי, וְשִׁקֵּר
15 הָיוּ דְּבָרֵי הָרִאשׁוֹנִים, מְהוּ, הָאֵם הִיא נִאמְנָת לַחֲזוֹר בָּהּ עַל יְדֵי
16 אֲמִתְלָא. פּוֹשְׁטָה הַגְּמָרָא: אֲמַר לִיה רַב, אֵךְ בְּזוֹ, אִם נִתְּנָה
17

1 נִתְּנָה אֲמִתְלָא לְדַכְרִיָּה, נִאֲמָנָת. מִמְּשִׁיכָה הִבְרִייתָא: וּמַעֲשֶׂה נָמִי –
2 וְכִךְ גַּם הָיָה מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת גְּדוּלָּה – מִמְּשִׁפְחָה חֲשׁוּבָה, שֶׁהִיָּתָה
3 גְּדוּלָּה בְּנִי, וְקָפְצוּ עָלֶיהָ בְּנֵי אָדָם שֶׁרָצוּ לְקַדְּשָׁהּ, וְאָמְרָה לָהֶם
4 'מְקוּדָּשֶׁת אֲנִי'. לִיָּמִים – לְאַחַר זְמַן עֲמֻדָּה וְקִדְּשָׁה אֶת עַצְמָתָה. אָמְרוּ
5 לָהּ חֲכָמִים, מָה רְאִית לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְהָרִי בְּתַחֲלָה אֲמַרְתָּ שֶׁאֵת כִּבֵּר
6 מְקוּדָּשֶׁת, וְכִיצַד חֲזַרְתָּ וְקִיבַלְתָּ קְדוּשָׁתִי. אָמְרָה לָהֶם, בְּתַחֲלָה כִּשְׁבָּאוּ
7 עָלַי לְקַדְּשֵׁנִי אֲנָשִׁים שְׂאִינִם מְהוֹנְנִים, דְּחִיתִי אוֹתָם וְאִמְרָתִי לָהֶם
8 מְקוּדָּשֶׁת אֲנִי, כְּדִי שֶׁלֹּא יַפְצִירוּ בִּי לְהִינְשָׂא לָהֶם. עָכְשִׁי שְׁבָאוּ עָלַי
9 אֲנָשִׁים מְהוֹנְנִים, עָמַדְתִּי וְקִדְּשִׁיתִי אֶת עַצְמִי, שְׁבָאֵמָת פְּנוּיָה דִּיחִיתִי.

מי ראוי לשמש כש"ץ? יום ראשון כ"ה תמוז ה'תשפ"ב

חטאו עדיין לא התכפר לגמרי. ובכך מדויק מה שאמרו "שלא יצא עליו שם רע בילדותו" ולא "שלא חטא בילדותו", כי המניעה לשמש כשליח ציבור אינה מחמת עצם האיסור (שעל כך מועלת תשובה) אלא מחמת שגרם לחילול השם, אך בעבירות שלא התפרסמו ברבים, אם שב בתשובה אכן יכול לשמש כש"ץ (שו"ת מהר"ש לניאדו החדשות ס"י כא).

ובשו"ת ישועת משה (ס"ג, ג, יא) כתב שהיודע בעצמו שעבר עבירות רבות במזיד בסתר – אם עשה תשובה, אינו צריך לסרב לשמש כש"ץ כשמבקשים ממנו באקראי, ולגבי מינוי קבוע – מעיקר הדין מותר, אך אם אינו בטוח בעצמו שעשה תשובה שלמה בכל לבו, וכן בתעניות ובימי הדין, יש להחמיר.

וכל זה באדם שהתחנך בדרך התורה ובכל זאת חטא, אך מי שלא קיבל חינוך תורני ושב בתשובה, הרי הוא צדיק גמור ואין למנוע ממנו לשמש כשליח ציבור, שהרי קידש את השם וחזר בתשובה (ראה אצורות הרמב"ם ג, עמ' רכד).

הלכות תעניות פרק ד, הלכה ד: ואיזה הוא הראוי להתפלל בענינות אלו? איש שהוא רגיל בתפלה... ולא יצא עליו שם רע בילדותו.

יש להבין: הרי חז"ל הפליגו במעלת בעלי-תשובה, ואמרו "במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד" (ברכות לד, ב), ומדוע אם יצא עליו שם לא טוב בילדותו לא ישמש כשליח ציבור?

והביאור: בגמרא (יומא פו, א) נאמר שעוון חילול השם חמור משאר העבירות, ולכן "מי שיש חילול ה' בידו – אין כח בתשובה לתלות ולא ביום הכיפורים לכפר... אלא מיתה ממרקת", ונמצא שלעוון זה אין כפרה מחיים. וחילול השם הוא – "כל שחבריו מתביישים מחמת שמועתו", היינו שמתביישים מחמת שם רע היוצא עליו (רש"י שם).

ונמצא כי אדם שעבר עבירות ויצא עליו שם רע, הרי מלבד עצם החטא נכשל גם בחילול ה', ואף אם עצם החטא ניתן לכפרה על ידי תשובה, הרי עוון חילול ה' אינו מתכפר בחייו ולכן אינו ראוי לשמש כשליח-ציבור בתענית, שהרי

מתי הובקעה העיר בבית ראשון? יום שני כ"ו תמוז ה'תשפ"ב

בתמוז הוא בגלל ש"הובקעה ירושלים בחורבן שני", ומשמע כדברי הבבלי שרק בבית שני הובקעה העיר בשבעה עשר; אבל מאידך מפרש את הפסוק "צום הרביעי – זה שבעה עשר בתמוז שהוא בחודש הרביעי" (ה"ד), כדברי הירושלמי!

והביאור בזה (ראה צפנת פענח כאן):

לשיטת הרמב"ם, יתכן שבבית ראשון הובקעה העיר בתשעה תמוז, ומכל-מקום מאחר שבשבעה עשר בתמוז קרו מאורעות נוספים, חמורים יותר, שבאותו היום נשתברו הלוחות ובוטל התמיד, לא קבעו צום נוסף בתשעה בתמוז, אלא בשבעה עשר בתמוז. ושוב, גם הפסוק "צום הרביעי" המתייחס לבית ראשון – מתפרש היטב על שבעה עשר בתמוז.

(לקוטי שיחות יח עמ' 308)

הלכות תעניות פרק ה, הלכה ד: וארבעת ימי הצומות האלו – הרי הן מפורשין בקבלה: "צום הרביעי וצום התמישי... צום הרביעי – זה שבעה עשר בתמוז, שהוא בחודש הרביעי. הנביא זכריה (ח, יט) מונה את הצומות שנקבעו בעקבות חורבן בית ראשון, ובתוכם 'צום הרביעי' בחודש תמוז. ובגמרא (ר"ה יח, ב) פירשו את הפסוק 'צום הרביעי' – "זה ט' בתמוז, שבו הובקעה העיר שנאמר (ירמיה נב, ו): בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר, ולא היה לחם לעם הארץ, ותבקע העיר". וכך מפורש גם במקום אחר (תענית כח, ב) ש"בראשונה [בבית ראשון] הובקעה העיר בתשעה בתמוז".

אולם לדעת הירושלמי (תענית פ"ד ה"ה) גם בבית הראשון הובקעה העיר בשבעה עשר בתמוז, ומה שנאמר "בתשעה לחדש" – "קילקול חשבונות יש כאן". וברמב"ם כאן, מצד אחד כתב (לעיל ה"ב) שצום שבעה עשר

מכירת הבגד לצורך הדלקת נר חנוכה יום שלישי כ"ז תמוז ה'תשפ"ב

כוסות, שבהם נאמר במשנה (פסחים צט, ב): "אפילו עני שבישראל... לא יפחתו לו מארבע כוסות של יין", כפי שפסק הרמב"ם לעיל (הל' חור"מ פ"ז ה"ז). ואם בנוגע לארבע כוסות שאחת מהן היא משום 'קידוש היום', גם העני חייב – "כל שכן בנר חנוכה דעדיף מקידוש היום" שהרי נפסקה הלכה (להלן ה"ג) שנר חנוכה קודם לקידוש היום.

והר"י אסאד (יהודה יעלה אר"ח סי' רב) הקשה על זה:

בארבע כוסות פסק הרמב"ם ש"אפילו עני המתפרנס מן הצדקה לא יפחתו לו מארבעה כוסות", בהתאם לדין המשנה,

הלכות חנוכה פרק ד, הלכה יב: אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה – שואל, או מוכר כסותו; ולוקח שמן ונרות, ומדליק.

בשאר מצוות התורה לא מצינו חיוב למכור את כסותו לשם קיום המצוה, כפי שנפסק להלכה (רמ"א אר"ח סו"ס תרנו): "המבזבז אל יבזבז יותר מחומש אפילו מצוה עוברת".

ויש לברר מה מקור דברי הרמב"ם שאפילו עני צריך למכור כסותו לקיום מצות חנוכה, שאינו מפורש בש"ס? וכתב ה'מגיד משנה' שהרמב"ם למד זאת ממצוות ארבע

על רב הונא שמשכן את חגורו כדי להשיג יין לקידוש. והרי לנו מקור לשני הדברים: א. שואל – מהנהגת רב הונא שמשכן ולווה; ב. מוכר כסותו – מהנהגת סבתו של רבי זכאי. ואם בקידוש היום כך, כל-שכן שבנר חנוכה (שעריך מקידוש היום) צריך לשאול או למכור כסותו.

אבל בנר חנוכה הוסיף לפרט כיצד ינהג העני: "שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות" ודבר זה לא הוזכר במשנה לענין ארבע כוסות, ואם כן מניין למד הרמב"ם דין זה? וביאר שמקורו של הרמב"ם הוא מדברי הגמרא (מגילה כז, ב) שרבי זכאי סיפר "אמא זקניה היתה לי, פעם אחת מנרה כפה שבראשה והביאה לי קידוש היום", ובהמשך מסופר גם

האם כהן או לוי יכולים להיות שלוחים לפדיון הבן? יום רביעי כ"ח תמוז ה'תשפ"ב

אך יש שדחו זאת, שהרי אשה יכולה לשמש שליח להולכת הגט למרות שהיא עצמה אינה בתורת נתינת גט (כי היא המתגרשת ולא המגרשת), ומוכח שאין צורך שהשליח יהא בתורת המעשה שהוא מבצע אלא די בכך שיש לו שייכות לעצם הדין, וכך יש לומר לגבי כהן בפדיון הבן, שאע"פ שהכהן אינו פודה את בנו, הרי הוא נחשב בתורת מצות הפדיון שהרי הוא המקבל את כסף הפדיון מהאב, ודי בכך כדי שישמש כשליח גם לנתינת הכסף (שו"ת חתם סופר יו"ד רצח). אמנם, טעם זה לא שייך בלוי, שהרי הוא אינו פודה וגם אין פודים אצלו, ולכן יש שכתבו שלוי לא יוכל לשמש כשליח לפדיון הבן (ראה שו"ת מאורות נתן כח).

אך ה'חתם סופר' (שם) כתב כי גם לוי נחשב בתורת מצות פדיון הבן, כי אמנם אינו מצווה לפדות את בנו, אולם גם עליו חלה מצוה לפדות בכור ישראל כאשר אין אחרים שיעשו זאת, ודי בכך כדי שייחשב בתורת המצוה ויוכל להיות שליח לקיומה.

הלכות אישות פרק ג, הלכה יז: אָבֵל הַעֵבֶד – אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא נֶעֱשֶׂה שְׁלִיחַ לְדָבָר שֶׁבְּמִמּוֹן – הָרִי הוּא פֶּסוּל בְּשִׁלְחוֹת קִדּוּשִׁין וְנִתְּנוֹן, לְפִי שֶׁאֵינוּ בְּתוֹרַת גִּטּוֹן וְקִדּוּשִׁין.
בטעמו של דין זה יש שכתבו, כי מאחר והעבד אינו יכול לקדש (וממילא גם לגרש) לעצמו, "אין לו יד לגירושין", היינו שאין לו את הכוח לבצע קידושין או גירושין, וממילא אינו יכול לעשות זאת גם בעבור אחר (ר"ן על הר"ף גיטין יב, א). ויש אומרים שהחיסרון אינו מחמת העדר היכולת לביצוע השליחות, אלא מאחר ואינו דומה למשלח בענין זה, אינו יכול להיחשב כשלוחו (ראה רש"י קידושין מא, ב ד"ה לפי שאינו, וב"מ צו, א ד"ה עבד).

ולפי זה יש שהרחיבו את הכלל לדיני שליחות נוספים, וחדשו שכהן או לוי לא יוכלו להיות שלוחים עבור ישראל לפדות את בנו, שהרי כהנים ולווים עצמם פטורים מלפדות את בנם, ומאחר ש'אינם בתורת' מצוה זו, אינם נעשים שלוחים לקיומה (שו"ת פני אריה סי' מד).

האם גיל מבוגר נחשב מום? יום חמישי כ"ט תמוז ה'תשפ"ב

גדול מכל סוג מבטל את הקידושין, וכגון המקדש אשה והתברר שהיא אילמת או נמצא בה מום אחר כיו"ב, בוודאי יש בכך עילה לביטול הקידושין למרות שאינו בכלל המומים המנויים כאן.

ומה שכתב הרמב"ם ש'אם נמצא בה מום אחר אע"פ שאמר מקפיד אני הרי זו מקודשת', הוא במום שאין רוב בני אדם מקפידים עליו ורק הוא מקפיד, ולכן אין מתחשבים בדעתו, אך מומים גדולים שרגילים להקפיד עליהם בוודאי גורמים לביטול הקידושין (ראה אוצר הפוסקים אה"ע סי' לט סל"א אות ב ואל"ף. ברכת שלמה אה"ע כז, ה).

וב'דובב משרים' (ח"א יא) כתב במי שהטעו אותו לגבי גיל האשה שהשתדך עמה, והתברר שהיא מבוגרת בכעשר שנים מכפי שנאמר לו בתחילה, שאף על פי ששנים אינן פוסלות בכהנים, ורק מום הפוסל בכהנים פוסל בנשים, אין הדברים אמורים אלא במום שבגוף, אך ישנם מומים שאינם פגם בגוף הדבר אבל נחשבים מום במקח כי דרך בני אדם להקפיד על כך, ומום מסוג זה בוודאי גורם לביטול הקידושין.

הלכות אישות פרק ז, הלכה ז: הָרִי אֵת מְקַדְּשֶׁת לִי בִּזְמַן עַל מִנַּת שְׂאִין בִּיד מוֹמִין, וְנִמְצָא בָּהּ אַחֵר מִן הַמוֹמִין הַפּוֹסְלִין בְּנָשִׁים – אֵינָה מְקַדְּשֶׁת; נִמְצָא בָּהּ מוֹם אַחֵר חוּץ מֵאוֹתָם הַמוֹמִין – אֵף עַל פִּי שֶׁאָמַר: 'מְקַפֵּיד אֲנִי אֶפְלוּ עַל זֶה, הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת.

מדברי הרמב"ם נראה שכל מום שאינו נמנה ברשימת המומים המופיעים כאן אינו מהווה עילה לביטול הקידושין. ולכאורה קשה: בגמרא (ב"ב קמו, א) מבואר שהעדר חוש ריח נחשב מום לביטול הקידושין, והרי אינו בכלל המומים המנויים כאן!

ומבאר ה'בית שמואל' (אה"ע סי' צ סקכ"ב): כאשר הבעל התנה בפירוש שמקדש 'על מנת שאין בך כל מום', גם שאר המומים מבטלים את הקידושין, וכאן מדובר באופן שקידש ללא תנאי, ובזה רק המומים המנויים כאן מבטלים את הקידושין.

ורבים מהפוסקים נקטו שיש לחלק בין דרגות המומים, והרשימה המנויה כאן מתייחסת ל'מומים קטנים', אך מום

מהי 'חופה שאינה ראויה לביאה'? יום שישי א' מנחם אב ה'תשפ"ב

בְּאִרְסָהּ עֲדִין.

הגמרא (כתובות נז, א) מסתפקת האם חופה שאינה ראויה

הלכות אישות פרק י, הלכה ב: אִם הָיְתָה נְדָה, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּכְנְסָה לְחֻפָּה וְנִתְּיַחַד עִמָּה – לֹא נִמְרָו הַנִּשְׁאוֹן, וְהָרִי הוּא

אבל אם אינה ראויה לביאה מדרבנן, הרי זו חופה שקונה ונחשבת נשואה. אך לדעת הרמב"ם כל חמשת העינויים הם מן התורה (מ"מ וס"מ הל' שביתת עשור פ"א ה"ב) ואם כן חופת הכהן גדול ביום הכפורים אינה ראויה לביאה!

וביאר: חופת נדה היא 'חופה שאינה ראויה לביאה' כיון שהאשה מחמת עצמה אסורה, מה שאין כן חופת כהן גדול ביום הכפורים, אמנם יום זה אסור בתשמיש, אך אין זה חסרון באשה מצד עצמה אלא היום הוא שגרם לכך.

וה'חתם סופר' (כתובות נו, א) מבאר: 'חופה שאינה ראויה לביאה' היא רק כאשר נדרש מעשה כדי שהאשה תהיה ראויה לביאה, וכך הוא בחופת נדה שאינה ראויה לביאה עד שתטבול, אבל כהן גדול שמכניס את אשתו לחופה ביום הכפורים הרי במוצאי היום תהיה ראויה לביאה ואין צורך בשום פעולה לשם כך, ובזה מודה הרמב"ם שחופה זו קונה.

לביאה קונה, ומבאר ה'מגיד משנה': לדעת הרמב"ם, מאחר שהספק לא נפשט – המכניס לחופה אשה שאינה ראויה לביאה (חופת נדה) אין החופה קונה, והרי היא כארוסה, ואין הבעל יורשה ולא מיטמא לה (אם הוא כהן).

והקשה ב'שער המלך' (חופת הנשים ס"ד):

נאמר בירושלמי (יומא פ"א ה"א): כהן גדול שמתה אשתו ביום הכפורים, נושא אשה אחרת (שהכינו לו קודם יום הכפורים) ומכניסה לחופה בו ביום כי אין עבודת יום הכפורים כשרה אלא בכהן גדול נשוי (שנאמר "וכפר בעדו בעד ביתו"). וצריך להבין: יום הכפורים אסור בתשמיש, והרי זו חופה שאינה ראויה לביאה ואם-כן אינה נחשבת כנשואה!

אמנם, לדעת הסוברים (תוס' יומא עז, א. רא"ש שם פ"ח ס"א. ועוד) שמן התורה יום הכפורים אסור רק באכילה ושתייה ואיסור שאר העינויים (כולל תשמיש) הוא מדרבנן, יש מקום לומר שרק חופה שאינה ראויה לביאה מן התורה (כאיסור נדה) אינה קונה,

יכול הבעל לאסור על אשתו להתקשט? שבת קודש ב' מנחם אב ה'תשפ"ב

הרמב"ם, שגם אם לא קצב זמן עד מתי אסר עליה, יש לחלק: בנשים עניות יקיים נדרו, וממתנים שנה ולאחר השנה עליו להתיר נדרו או "יוציא ויתן כתובה", ובנשים עשירות ההמתנה היא עד שלושים יום ולאחר שלושים יום "או יתיר נדרו או יוציא ויתן כתובה".

והנה, הרמב"ם סתם וכתב "המדיר את אשתו שלא תתקשט", ובירושלמי (הובא ב'אור שמח' כאן) הקשה: איך יכול הבעל לאסרה להתקשט בקישוטים שלה, הרי אין בידו לאוסרה בדבר שאינו שלו(ראה שו"ע יור"ד סי' רלה)?

ויש שפירשו (תוס' כתובות עא, א ד"ה שלא. טור וש"ע אה"ע סי' עד) שתלה את נדרו בתשמיש, "שאמר קונם תשמישך עלי אם תתקשטי", שאינו אוסר עליה להתקשט אלא שאם תתקשט תיאסר עליה הנאת תשמיש.

וה'מגיד משנה' (לעיל פ"ב הכ"ד) ביאר: מדובר שתלה את נדרו בהנאה מנכסיו ואמר לה 'הנאת ממוני אסורה עליך אם תתקשטי', "אבל האוסר על אשתו ואומר לה הריני אוסר עליך שלא תעשי כך, אין בדבריו כלום".

הלכות אישות פרק יג, הלכה ח: המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מכל המינין – בעניות, שנה אחת יקיים; יתר על כן – או יתיר נדרו, או יוציא ויתן כתובה. ובקישויות, שלשים יום יקיים; יתר על כן – או יתיר נדרו, או יוציא ויתן כתובה.

המדיר את אשתו שלא תתקשט, אם לא קצב זמן עד מתי אסר עליה, חייב לגרשה מיד ולתת לה כתובה (כיון שאסור לו לצערה), אבל אם קצב זמן לנדרו, בנשים עניות – אם אסר עליה עד שנה אחת, יקיים את הנדר, כי כיון שאינו מתקשטות בתדירות יכולות לעמוד בלא קישוט זמן זה, אך ליותר משנה אחת – יתיר נדרו או יגרשה ויתן לה כתובה. ואילו בנשים עשירות, הרגילות להתקשט תדיר – אם הדיר אותה עד שלושים יום יקיים הנדר, כי עד שלושים יום די לה בקישוטים שלפני הנדר, ולאחר מכן "או יתיר נדרו או יוציא ויתן כתובה" (רש"י כתובות ע, א ד"ה בעניות, וכן פירש ה'בית שמואל' אה"ע סי' עד סק"ב) בדעת הרמב"ם.

והב"ח (אה"ע שם סק"א) וה'מעשה רוקח' נקטו בדעת

המשך ביאור למס' כתובות ליום שלישי עמ' א

16 שְׁמַע מִיָּמָה – יש ללמוד מדבריו דַּרְבִּי יוֹחָנָן דִּין נוסף, הֲנִי בִּי תִּירִי
17 דִּרְדְּעִי סְהִירָתָא – שנים שראו עדות, וּמִנְשֵׁי חַד מְנִיחָה – ושכחה
18 אחד מהם, מִדְּבַר חַד לְחִבְרִיָּה – יכול חבירו להזכיר לו את המעשה,
19 ויעידו עליו שנים יחד, שהרי מוכח מדברי רבי יוחנן שאין צורך
20 שיזכור העד את העדות מעצמו, אלא אף אם מזכירים לו אותה
21 וזכר יכול להעיד, ואין חילוק בין נזכר מהכתב לבין נזכר מחבירו.
22 מסתפקת הגמרא בענין זה: אִיפְּשָׁא לָהּ, עֲצָמוּ מֵאִי – אם בעל
23 הדבר עצמו הזכיר לעד את העדות, וזכר, האם יכול להעיד
24 בדבר, או שיש לחשוש שבעל הדין מרבה בדברים להזכירו עד
25 שנראה לו שהוא זוכר, ובאמת אינו זוכר.
26 מביאה הגמרא מחלוקת בדבר: רַב חֲבִיבָא אָמַר, אִפְּשָׁלוּ בַּעַל הַדִּין
27 עֲצָמוּ יכול להזכירו, ואם יזכר יעיד. מִר בְּרִיָּה דְּרַב אֲשִׁי אָמַר, עֲצָמוּ
28 לֹא – אין הבעל דין עצמו רשאי להזכירו, ואף אם נזכר מתוך
29 דבריו, לא יעיד.
30 פוסקת הגמרא את ההלכה: וְהִלְכָתָא, עֲצָמוּ לֹא.

1 הגמרא עוברת לדון בעד שכתב עדותו בשטר לזכרון, אם יכול
2 להעיד על פיו: תִּנּוּ רַבֵּנּוּ, בְּתַב אֲדָם עֵדוּתוֹ עַל הַשֹּׁטֵר, אם הוא
3 חושש שמא ישכח את פרטי העדות, וּמַעֲיֵד עָלֶיהָ אִפְּשָׁלוּ לְאַחַר כְּמָה
4 שָׁנִים, כפי הכתוב בשטר.
5 ונחלקו חכמים בביאור הלכה זו: אָמַר רַב הוּנָא, וְהוּא שְׂוֹבְרָה
6 מְעַצְמוּ – ובתנאי שאף ללא ראיית השטר היה זוכר מקצת העדות,
7 אלא שעל ידי השטר הוא נזכר בכל פרטי המעשה. אבל אם שכח
8 לגמרי את המעשה, ורק על ידי ראיית השטר הוא נזכר בו, אינו
9 יכול להעיד. ורַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, יכול הוא להעיד אף על פִּי שֶׁאֵין
10 זִכְרָה מְעַצְמוּ כָּלל, אם על ידי קריאת השטר הוא נזכר בכל פרטי
11 המעשה, אבל אם אף אחר ראיית השטר אינו נזכר לגמרי, אינו
12 יכול להעיד, שהרי אמרה תורה (דברים יט טו) 'עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים וְגו'
13 'קוֹם דָּבָר', ודרשו חכמים (גיטין עא.) שרק עדות ש'מפיהם' מועילה,
14 ולא עדות ש'מפי כתבם'.
15 רבה מבאר חידוש דין שיש ללמוד מדברי רבי יוחנן: אָמַר רַבָּה,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"ה תמוז ב' מנחם-אב ה'תשפ"ב

יום ראשון כ"ה תמוז ה'תשפ"ב

הלכות תעניות

פרק שני

(1) נתבאר בו, על אלו צרות מתענין. ונזכרו בו פרטי הצרות אחת לאחת, ודיניהן בפרט. ואחת מהן צרת מניעת הגשמים, ויש לה סדר ארוך ותעניות משונים בענינם. ולזה נתיחדו לה שני פרקים אחרים.

א. אלו הן הצרות של צבור שמתענין ומתריעין עליהם: ² על הצרת שונאי ישראל לישראל, ועל החרב, ועל הדבר, ועל חיה רעה, ועל הארבה, ועל החסיל, ועל השדפון, ועל הירקון, ועל המפלת, ועל החלאים, ועל המזונות, ועל המטר.

(2) "על הצר הצורך אתכם והרעותם בחצוצרות - רבי עקיבא אומר, אין לי אלא מלחמה, - שדפון וירקון, ואשה מקשה לילד, וספינה המטורפת בים מניין? תלמוד לומר: על הצר הצורך אתכם, על כל צרה וצרה שלא תבוא על הצבור - והרעותם בחצוצרות."

ב. כל עיר שיש בה צרה מכל אלו - אותה העיר מתענה ומתריעת עד שתעבר הצרה, וכל סביבותיה ³ מתענות ולא מתריעות, אבל מבקשים עליהם רחמים. ⁴ ובכל מקום אין צועקין ולא מתריעין בשבת, כמו שאמרנו; חוץ מצרת המזונות, שצועקין עליה אפילו בשבת, ⁵ אבל אין מתריעין עליה בחצוצרות בשבת.

(3) אותו האיזור. אבל במקומות הרחוקים לא מתענים, שאם כן היינו צריכים לצום לעולם, שהרי אין זמן בעולם שלא תהיה בו חרב באחד מן המקומות. ⁽⁴⁾ מתפללים בלא תקיעה בחצוצרות. ⁽⁵⁾ "תנו רבנן: מתריעין על פרקמטיא ואפילו בשבת", וכאן הפירוש "מתריעים", הוא בקשת רחמים בתפילה הלא תקיעה בחצוצרות.

ג. על הצרת שונאי ישראל לישראל ביצד? עפ"ם ¹³ שפאו לערף מלחמה עם ישראל, או לטל מהם מס, או לקח מידם ארץ, או לגזר עליהם גזרה, ¹⁴ אפילו במצוה קלה - הרי אלו מתענין ומתריעין עד שירחמו. ¹⁵ וכל הערים שסביבותיהם מתענין, אבל אין מתריעין, אלא אם כן תקעו להתקבץ לעזרתו.

(6) "אמרו ליה לרבא אתו חברי (=גויים רשעים שגזרו גזרות על ישראל להעבירים על דתם) לבבל, גזר תעניתא."

ד. על החרב ביצד? אפילו חרב של שלום, כגון שערכו מלחמה עפ"ם עם עפ"ם ועברו במקום ישראל, אף על פי שאין ביניהם ובין ישראל

מלחמה - הרי זו צרה ומתענין עליה. שנאמר: ²² וחרב לא תעבר בארצכם - מכלל שראית המלחמה ²³ - צרה. ²⁴

(7) "חרב שאמרו אינו צריך לומר חרב שאינו של שלום, אלא אפילו חרב של שלום, שאין לך חרב של שלום יותר מפרעה נכה, ואף על פי כן נכשל בה המלך יאשיהו."

ה. ועל הדבר. אי זו היא דבר? עיר שיש בה חמש מאות רגלי, ²⁵ ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה - הרי זה דבר. יצאו ביום אחד, ²⁶ או בארבעה ימים - אין זה דבר. היה בה אלה, ²⁷ ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה - דבר. יצאו ביום אחד או בארבעה - אין זה דבר. ²⁸ וכן לפי חשבון זה. ואין הנשים והקטנים והזקנים ²⁹ ששבתו ממלאכה בכלל מניין אנשי המדינה לענין זה. ³⁰

(8) "הגברים לבד מטף". ⁽⁹⁾ ששלושה סוגים אלה, הם חלשים בטבעם, ועלולים להיפגע יותר.

ו. היה דבר בארץ ישראל, מתענין שאר גליות ישראל עליהן. ¹⁰ היה דבר במדינה ¹¹, ושירות הולכות ובאות ממנה למדינה אחרת - שתייהן מתענות, אף על פי שהן רחוקות זו מזו. ¹²

(10) "שאם גבירה (שהיא ארץ ישראל) לוקה - שפחה (חוצה לארץ) לא כל שכן". ⁽¹¹⁾ בחוצה לארץ. ⁽¹²⁾ והיום לא גוזרים תענית על מכת דבר, מפני שנשתנה טבע בני האדם, ונתברר כי המחלה מסוכנת יותר כשאינו אוכל ושותה. ואפילו בצומות הרגילים מקילים בזמן הדבר מפני ספק פקוח נפש.

ז. אין מתענין על חיה רעה אלא בזמן שהיא משלחת. ¹³ ביצד? נראתה בעיר ביום, הרי זו משלחת. נראתה בשדה ביום - אם נראתה שני בני אדם ולא ברחה מפניהם, הרי זו משלחת. ואם היה שדה הסמוכה לאגם, ¹⁴ ונראתה שני בני אדם ורדפה אחריהם - הרי זו משלחת; לא רדפה אחריהם - אינה משלחת. ואם היה באגם, אפילו רדפה אחריהם אינה משלחת, אלא אם כן טרפה שניהם ואכלה אחד מהן. ¹⁵ אבל אם אכלה שניהם באגם, אינה משלחת; מפני שזה הוא מקומה, ומפני הרעבון טרפה, לא מפני שהיא משלחת.

(13) נשלחה מן השמים, ואיננה תופעה טבעית. ⁽¹⁴⁾ מקום משכנם הקבוע של חיתו טרף. ⁽¹⁵⁾ וכל שכן אם לא אכלה אף אחד מהם הרי זו משולחת, שזו אינה תופעה טבעית.

ח. בתים הבנויים במדברות ובארצות הנשמות, ⁴⁹

- 1 הואיל והן מקום גדודי חיה - אם עלתה לגג ונטלה
2 תינוק מעריסה, הרי זו משלחת; ואם לא הגיעה
3 למדה זו, אינה משלחת. שאילו בני אדם הם שסכנו
4 בעצמם ובאו למקום החיות.
- 5 ט. שאר מיני רמש הארץ ורמש העוף ששלחו
6 והזיקו¹⁶, כגון שלוח נחשים ועקרבים, ואין צריך
7 לומר צרעין¹⁷ ויתושין והדומה להן - אין מתעניין
8 עליהם ולא מתריעין, אבל זועקין בלא תרועה.
- 9 (16) הזיקו ולא המיתו. שאם המיתו, מתענים עליהם כמו על
10 חיתו טרף. (17) כעין דבורים העוקצים ומזיקים.
- 9 י. על הארבה ועל החסיל, אפילו לא נראה מהן אלא
10 כגוף אחד בכל ארץ ישראל, מתעניין ומתריעין
11 עליהן¹⁸. ועל הגובאי¹⁹ - בכל שהוא. אבל על
12 החגב²⁰ אין מתעניין עליו ולא מתריעין, אלא זועקין
13 בלבד.
- 14 (18) שהארבה מתפשט במהירות רבה, וכל ארץ ישראל
15 נחשבת לנדון זה לאיזור אחד. (19) מין ארבה המסכן את
16 התבואות. (20) מין ארבה שאינו מסכן את התבואות.
- 14 יא. על השדפון ועל הירקון - משיתחיל בתבואה.
15 ואפילו לא התחיל אלא ממקום קטן כמלוא פי
16 תנור²¹, גוזרין עליו תענית ומתריעין.
- 21 (21) שאפשר לאפות ממנה לחם הממלא פי תנור.
- 17 יב. על המפלת כיצד? הרי שרבתה בעיר מפלת
18 בתלים²² בריאים, שאינן עומדים בצד הנהר - הרי
19 זו צרה, ומתעניין ומתריעין עליה. וכן על הרעש²³
20 ועל הרוחות²⁴, שהן מפילין את הבגין והורגין,
21 מתעניין ומתריעין עליהן.
- 22 (22) לא ביאר רבינו ריבוי זה כמה הוא. והריטב"א כתב
23 ששיעורו שלושה בתים. (23) היא רעידת אדמה.
24 (24) סערות.
- 22 יג. על החללים כיצד? הרי שיירד חלי אחד לאנשים
23 הרבה באותה העיר, כגון אספריה²⁵ או חרחור²⁶
24 וכיוצא בהן, והיו מתים באותו החלי - הרי זו צרת
25 צבור, וגוזרין לה תענית ומתריעין. וכן חפון²⁷ לח,
26 הרי הוא כשחין פורח; ואם פשט רוב הצבור,
27 מתעניין ומתריעין עליו. אבל חפון יבש, צועקים
28 עליו בלבד.
- 25 (25) מחלת גרון מסוכנת. (26) מחלת חום מסוכנת.
27 (27) קשה לרפא.
- 29 יד. על המזונות כיצד? הרי שהוזלו דברים של
30 סחורה שרבי חיי אנשי אותה העיר מהן²⁸, כגון כלי
31 פשתן בכבל ויין ושמן בארץ ישראל, ונתמעט
32 המשא והמתן עד שיצטרף התגר למכר שנה עשרה
- בשש²⁹ ואחר כך ימצא לוקח - הרי זו צרת צבור,
ומתריעין³⁰ עליה וזועקין עליה בשבת.
- (28) שמתפרנסים מהמסחר בהם. (29) אין הכוונה שהצרה
היא בהזלת המצרך, אלא שהם זקוקים למכור בהפסד כזה,
דבר שקנה בעשרה - למכור בשישה, ומערער את יסודות
הפרנסה. (30) מבקשים רחמים בתפילה, אבל לא מתריעים
במצוצרה.
- טו. על המטר כיצד? הרי שרבו עליהן גשמים עד
שיצרו³¹ להן, הרי אלו מתפללין עליהן. שאין להן
צרה יתרה מזו, שהפתים נופלין, ונמצאו פתיהן
קבריהן. ובארץ ישראל אין מתפללין על רב
הגשמים, מפני שהיא ארץ הרים, ובתיהם בנויים
באבנים, ורב הגשמים טובה להן, ואין מתעניין
להעביר הטובה.
- (31) שנצמח מהם צרה לצבור.
- טז. תבואה שצמחה, ונמצע המטר, והתחילו צמחין
ליבש - הרי אלו מתעניין וזועקין עד שיירדו גשמים,
או עד שייבשו³² הצמחים. וכן אם הגיע זמן הפסח
או קרוב לו בארץ ישראל, שהוא זמן פריחת
האילנות שם, ולא ירדו גשמים - הרי אלו מתעניין
וזועקין עד שיירדו גשמים הראויין לאילנות, או עד
שיעבר זמנם.
- (32) שמאז לא יועילו עוד הגשמים, והיא תפילת שוא.
- יז. וכן אם הגיע זמן חג הסוכות ולא ירדו גשמים
הרבה כדי למלאות מהם הבורות השיחין והמערות³³
- הרי אלו מתעניין עד שיירד גשם הראוי לבורות.
ואם אין להם מים לשותות, מתענים על הגשמים
בכל עת שלא יהיה להם מים לשותות, ואפילו בימות
החמה.
- (33) שאוגרים בהם מים להשקות את הזרעים והבהמות.
- יח. פסקו הגשמים, בין גשם לגשם ארבעים יום,
בימות הגשמים - הרי זו מפת בצרת³⁴, ומתענים
וזועקים עד שיירדו הגשמים, או עד שיעבר זמנם.
- (34) מכה המביאה לידי בצורת, שכבר השרישו הזרעים,
ומתקלקלים מפני חוסר גשמים.
- פרק שלישי
- (1) נכתבו בו חלוקי תעניות הגשמים, והזמן הקבוע לצבור
וליחידים להתענות, ופרטי הדברים האסורין בזמן העצירה
ומניעת הגשמים.
- א. הרי שלא ירדו להם גשמים כל עקר מתחלת
ימות הגשמים: אם הגיע י"ז במרחשון³⁵ ולא ירדו
גשמים, מתחילין תלמידי חכמים בלבד להתענות
שני וחמישי ושני³⁶; וכל התלמידים ראויין לכך³⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מחלקים בין תענית ציבור, שאין בו מצוה להוסיף מבעוד יום, שאז לא מועילה קבלתו, לבין יום הכיפורים שמצוה להוסיף בו מן החול על הקודש, ולכן מועילה בו קבלתו מבעוד יום (הרמב"ם במלחמות ה' שם, לדעת הגאון).

ד. בשלש תעניות אלו, כל העם אסורין בעשיית מלאכה¹⁷ ביום, ומתריין בליילה¹⁸. ואסורין ברחיצת כל הגוף בחמין, אבל פניו ידיו ורגליו מתריין¹⁹. לפיכך נועלין את המרחצאות²⁰. ואסורין בסיכה²¹. ואם להעביר את הזהמא, מתריין²². ואסורין בתשמיש המטה, ובנעילת הסנדל בעיר, אבל בדרך מתריין²³. ומתפללין בבתי כנסיות וזעקין ומתחננין בשאר תעניות²⁴.

(17) משנה, בתענית יב, ב. (18) בגמרא (תענית שם): "אמר קרא (יואל ג, יד): "קדשו צום קראו עצרה אספו זקנים" - מה עצרת אסור בעשיית מלאכה, אף תענית אסור בעשיית מלאכה. אי מה עצרת מאורתא (מבערב), אף תענית מאורתא? אמר רבי זירא, לדידי מיפרשא לי - אמר קרא: אספו זקנים - מה אסיפת זקנים ביום (שבליילה כל אחד בביתו ואינם נאספים - רש"י), אף צום נמי ביום (אינו אסור במלאכה אלא ביום)". (19) שם יג, א. (20) משנה, שם יב, ב. (21) שם. (22) שלא אסור אלא סיכה של תענוג, אבל להעביר את הזהמא (= הליכלוך) אין זו סיכה של תענוג. וכן אמרו בדין אבילות (תענית יג, ב. וכן פסק רבינו פ"ה מהל' אבל ה"ו) ובדין תשעה באב (להלן פ"ה ה"י, עיי"ש). וראה בפ"ג מהל' שביבת עשור ה"ט, שלענין יום הכיפורים החמירו לאסור, אפילו סיכה שאינה של תענוג. (23) תענית יג, א. (24) ראה למעלה הלכה ב והערה ז, ופ"א סוף ה"י."

ה. עברו אלו ולא נענו, בית דין גוזרין שבע תעניות אחרות על הצבור²⁵: שני וחמישי ושני, וחמישי ושני, ושני וחמישי ושני, ובאלו השבע בלבד עפרות ומניקות מתענות, אבל בשאר התעניות אין עפרות ומניקות מתענות²⁶. ואף על פי שאינן מתענות, אין מענגות עצמן בתפנוקים, אלא אוכלות ושותות כדי קיום הנלד²⁷.

(25) משנה, שם יב, ב. (26) שאינן מתענות לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות. וראה למעלה הלכה ג והערה י. ודעת רבינו לפסוק כהברייתא האמצעית בתענית יד, א: "מתענות באחרונות ואין מתענות בראשונות", ומפרש "אחרונות" - שבע אחרונות. ומה שאמרו שם "נקוט אמצעייתא", היינו נקוט בברייתא האמצעית כנ"ל. (27) "ירושלמי" תענית פ"א ה"ה.

ו. ובשבע תעניות אלו, אנשי משמר מתעניין ומשלימין. ואנשי בית אב מתעניין מקצת היום, ולא משלימין²⁸. וכל דבר שהוא אסור בשלש אמצעיות, אסור באלו השבע האחרונות²⁹.

(28) משנה, שם טו, ב. (29) תענית יג, ב.

(2) תענית ו, א: "איזוהי רביעה (עונת גשמים) ראשונה? הבכירה (ראשית עונת גשמים) בשלשה במרחשון, בינונית בשבעה בו, אפילה (גשם מאוחר) בשבעה עשר בו". (3) משנה, שם י, א: "הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים, התחילו היחידים (תלמידי חכמים המיוחדים במעשיהם - הרא"ש) מתעניין ג' תעניות". (4) שם י, ב: "תנו רבנן: אל יאמר אדם תלמיד אני, איני ראוי להיות יחיד (איני חשוב כל-כך להיות נחשב בין רבנן) אלא כל תלמידי חכמים יחידים (לענין תענית זו)".

ב. הגיע ראש חדש פסלו ולא ירדו גשמים, בית דין גוזרין שלש תעניות על הצבור: שני, וחמישי ושני. ומתריין בהן לאכל ולשתות בליילה⁵. ואנשי משמר אין מתעניין עמהן, מפני שהן עסוקין בעבודתה⁶. והם נכנסים לבתי כנסיות, ומתפללין וזעקין ומתחננין, בדרך שעושין בכל התעניות⁸.

(5) משנה, שם י, א. כי הצום מתחיל משיעלה עמוד השחר (למעלה פ"א ה"ח). (6) משמרות כהונה, קבוצת כהנים שנפל בחלקם לעבוד עבודת המקדש באותו שבוע (עי' הל' כלי המקדש פ"ו). (7) משנה, שם טו, ב. (8) ברביע היום האחרון, למעלה סוף פ"א [וראה בתענית טו: "שלש תעניות ראשונות ושניות נכנסים לבית הכנסת ומתפללין כדרך שמתפללין כל השנה כולה"].

ג. עברו אלו ולא נענו, בית דין גוזרין שלש תעניות אחרות על הצבור⁹: שני וחמישי ושני. ובשלש אלו אוכלין ושותין מבעוד יום¹⁰, כמו שעושין בצום כפורה¹¹. ואנשי משמר מתעניין מקצת היום, ולא משלימין¹³. ואנשי בית אב¹⁴, והם העוסקין בעבודה באותו היום, לא יהיו מתענים כל עקר¹⁵. וכל תענית שאוכלין בה מבעוד יום, אם אבל ופסק וגמר שלא לאכל, אינו חוזר ואוכל¹⁶ אף על פי שיש שהות ביום.

(9) משנה, שם יב, ב. והן חמורות מן הראשונות כפי שיבואר. (10) ומפסיקים אז מאכילה. (11) שבין השמשות שלו אסור. וכן כתב רבינו להלן פ"ה ה"ז לענין תשעה באב, שאף הוא כיום הכיפורים. אבל להוסיף ולהתענות מבעוד יום, כמו ביום כיפור (פ"א מהל' שביבת עשור ה"ו), אין צריך לא בתשעה באב ולא בתענית ציבור, ראה ב"מגן אברהם" סי' תקעה סק"ב, ובמגיד-משנה להלן ה"ג]. ובכת"י נוסף כאן: "ועוברות ומניקות מתענות באלו בלבד" (מעשה רוקח), וראה להלן הלכה ה והערה כח. (12) שעושים עבודתם באותו שבוע. (13) משנה, שם טו, ב. שיוכלו לעזור לאנשי בית אב בעבודתם, במקרה שתכבד עליהם העבודה ולא יספיקו לגומרה לבדם. (14) קבוצת כהנים מאותו משמר. (15) משנה, שם. שלא תהיה להם הפרעה בעבודה מסיבת חולשת התענית. (16) שהרי קיבל עליו התענית (רי"ף פ"א דתענית, דפוס ווילנא ג ע"ב). וכן אמרו (עירובין מ:) לענין יום הכיפורים, שכיון שבירך ברכת שהחיינו מבעוד יום, כבר קיבל עליו התענית (רי"ף). ויש

27. המטה ונעילת הסנדל, כשאר כל התעניות⁵¹.
28. ומפסיקין לראשי חדשים ופורים⁵². יצא ניסן של
29. תקופה, והוא כשהגיע השמש לתחלת מזל שור⁵³,
30. אין מתענים; שאין הגשמים בזמן הזה אלא סימן
31. קללה⁵⁴, הואיל ולא ירדו כל עקר מתחלת השנה⁵⁵.

(48) משנה, שם יב, ב. וגמרא שם י, א. (49) 'ירושלמי' שם
פ"א ה"ח, וראה להלן בסמוך. (50) תענית יד, ב.
(51) משנה, שם י, א. (52) שם י, א. [והשמיט "חנוכה"
שהרי כבר עבר זמנה. וצ"ע בשו"ע או"ח סי' תקעב ס"ז].
(53) והוא שלשים יום אחרי תקופת ניסן ('פני משה').
(54) שנאמר (שמואל-א יב, יז): "הלא קציר חטים היום,
אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר, ודעו וראו כי רעתכם רבה
אשר עשיתם בעיני ה'...". (55) 'ירושלמי' שם: "הדא
דתימר בשלא ירדו להן גשמים מכבר, אבל אם ירדו להן
גשמים מכבר, סימן ברכה ה'".

32. י. במה דברים אמורים? בארץ ישראל וכל הדומה
33. לה. אבל מקומות שעונות הגשמים שלהן קדם י"ז
34. במרחשון או אחר זמן זה - כשיגיע זמנם ולא ירדו
35. גשמים, יחידים מתענים שני וחמישי ושני.
36. ומפסיקין בראשי חדשים ובחנכה ובפורים. ושוהין
37. אחרי כן כמו שבכה⁵⁶ ימים. אם לא ירדו גשמים,
38. בית דין גוזרין על הצבור שלש עשרה תעניות על
39. הסדר שאמרנו⁵⁷.

(56) הכסף-משנה הגיה: "ששה ימים", שכן הוא החשבון
בארץ ישראל מיום גמר התעניות הראשונות של היחידים
ביום כה חשון עד ב' כסלו. (57) תענית יד, ב. "אמר רבי
יהודה: אימת? בזמן שהשנים כתיקונן וישראל שרוין על
אדמתן, אבל בזמן הזה הכל לפי השנים הכל לפי המקומות
הכל לפי הזמן".

40. יא. כל תעניות שגזרין הצבור בחוצה לארץ,
41. אוכלים בהם בלילה, ודיניהם כדין שאר התעניות;
42. שאין גוזרין על הצבור תענית כגון צום כפור⁵⁸ אלא
43. בארץ ישראל בלבד⁵⁹ ובגלל המטר⁶⁰, ובאותן עשר
44. תעניות, שהן שלש אמצעיות ושבע אחרונות.

(58) להפסיק מבעוד יום, לאסור בחמשה עיניים, ולהבטל
ממלאכה. (59) בתענית יא, ב: "אין תענית ציבור בבבל
אלא תשעה באב בלבד", לפי שאין נשיא בחוץ לארץ
(רמב"ן), ואין סמוכין בחוץ לארץ (הרשב"א), ואין בכוחם
לגזור תענית ציבור. (60) אבל התעניות שגזרין על שאר
הצרות (כמבואר בריש הל' תעניות) כגון: בצורת ודבר
וארבה וכיוצא בהן, אין להן חומרות אלו.

פרק רביעי

(1) נתבאר בו הסדר שעושין במקצת תעניות, מתעניות
הגשמים, מענין התפילה, ותוספת הברכות וטכסים זה
בזמננו, וכיצד היה נוהג בהר הבית, בזמן שהיה בית
המקדש קיים. ונסתיים הפרק בביאור כמה גשמים ירדו ולא
יצטרכו להתענות.

1. ויתרות אלו: שבהן בלבד מתריעין³⁰, ומתפללין
2. ברחוב העיר; ומורידין זקן להוכיח לעם, כדי
3. שישובו מדרךם³¹; ומוסיפין שלש ברכות³² בתפלת
4. שחרית ובתפלת מנחה, ונמצאו מתפללין ארבע
5. ועשרים ברכות; ונועלין את התעניות³³. ובשני
6. מטיין³⁴ לעת ערב ופותחין את התעניות³⁵, אבל
7. בחמישי פותחין כל היום מפני כבוד השבת. ואם
8. יש לחנות שני פתחים, פותח אחד ונועל אחד³⁶.
9. ואם יש לחנות אצטבה³⁷, פותח בדרפו בחמישי
10. ואינו חושש³⁸.

(30) בשופר. משנה, שם יב, ב. (31) משנה, שם טו, א.
(32) המבוארות להלן בפ"ד ה"ז. (33) משנה, שם יב, ב.
כלומר החנויות המוכרות דברים אחרים, לא צרכי אכילה
ושתייה ('בית יוסף' סי' תקעה). וראה להלן הערה לד.
(34) פותחין מקצת הדלת. (35) לקנות מזון לערב. אבל
חנויות אחרות אין פותחים כלל ('בית יוסף' שם).
(36) תענית יד, ב. והיינו ביום חמישי ('בית יוסף' שם).
(37) בכת"י: "אצטבה לפניו". ואצטבת היא ספסלים
ולוחות, שעליהם מונחות הסחורות לדוגמא. (38) כיון
שאין החנות פתוחה ישר לרשות הרבים, שהרי האצטבה
לפניה (רש"י בתענית שם).

11. ח. עברו אלו ולא נענו³⁹ - ממעטין במשא ומתן,
12. ובבגדן של שמחה⁴⁰, כגון ציור וכיור⁴¹, ובנטיעה
13. של שמחה, כגון מיני הדס ומיני אהלים. וממעטין
14. בארוסין⁴² ונשוואין⁴³, אלא אם כן לא קים מצות
15. פריה ורביה⁴⁴. וכל מי שקים מצות פריה ורביה,
16. אסור לו לשמש מטהו בשני רעבון⁴⁵. וממעטין
17. בשאלת שלום בין אדם לחברו⁴⁶. ותלמידי חכמים
18. לא ישאלו שלום, אלא פנופפין וכמנדין למקום.
19. ועם הארץ שנותן להם שלום, מתזירין לו בשפה
20. רפה וכבד ראש⁴⁷.

(39) לא ירדו גשמים. (40) משנה, שם יב, ב. ובגמרא שם
יד, ב. (41) קישוט הקירות על ידי צורות. (42) לקדש
אשה (במשנה, שם). (43) לננוס אשה על-ידי חופה (שם).
(44) שאין לו עדיין בן ובת (ראה בפט"ו מהל' אישות ה"ד).
ודין זה אינו מפורש, אבל הוא נלמד ממה שבסמוך, שחסוכי
בנים משמשים מיטותיהם בשני רעבון. (45) תענית יא, א.
שנאמר (בראשית מא, נ): "וליוסף יולד שני בנים בטרם
תבא שנת הרעב", כדי שישתתף בצער הציבור ולא יעגל את
עצמו. אבל לחסוכי בנים אין איסור (שם). (46) משנה, שם
יב, ב. (47) שלא יבוא לידי איבה (תענית יד:).

21. ט. תלמידי חכמים חוזרין לבדם ומתענים שני
22. וחמישי ושני⁴⁸ עד שיצא ניסן של תקופה⁴⁹, אבל לא
23. הצבור; שאין גוזרין על הצבור בשביל גשמים שלא
24. ירדו יתר משלש עשרה תעניות אלו⁵⁰. וכשמתענין
25. היחידים עד שיצא ניסן, מתרין לאכל בלילה,
26. ומתריין בעשית מלאכה וברחיצה ובסיכה ותשמיש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכתובים²¹. ומטפיל²² ואין לו²³. ויש לו יגיעה²⁵
בשדה²⁴. ולא יהיה בבניו ובבני ביתו וכל קרוביו
הנלוים עליו פעל עברה, אלא יהיה ביתו ריקן מן
העברות. ולא יצא עליו שם רע פלדו. שפל ברך²⁵.
ומרצה לעם²⁶. ויש לו נעימה²⁷ וקולו ערב. ואם היה
זקן עם כל המדות האלו, הרי זה מפא²⁸; ואם אינו
זקן - הואיל ויש בו כל המדות האלו, יתפלל²⁹.

(19) שם טז, א בברייתא. (20) שלא יטעה בתפילתו, "שכל
המתפלל וטעה סימן רע לו" (ברכות לה:). (21) שיהיו
פסוקי התפילה, שרובם מן התורה וכו' - שגורים בפיו.
(22) שיש לו טף וילדים. (23) במה לפרנסם, שלבו דואג
עליו, ומתפלל מקירות לבו. (24) על-ידיזה מכון יותר
בתפילה על הגשמים. (25) עניו. (26) נוח לבריות
ומסכימים לתפילתו. (27) מושך את הלב. (28) כן הוא
במשנה, שם: "מורידין לפני התיבה זקן ורגיל כו", הרי
שלכתחילה מהדרים אחרי זקן. (29) שהרי בברייתא תענית
שם לא נזכר "זקן".

ה. ושלח צבור³⁰ מתחיל³¹ ומתפלל עד ברפת
"גואל ישראל". ואומר זכרונות ושופרות³² מעין
הצרה. ואומר: אל ה' בצרתה לי קראתי ויענני.
אשא עיני אל ההרים וגו'. מפעמקים קראתי ה'.
תפלה לעני כי יעטף וגו'.

(30) כל הסדר, במשנה שם. (31) תפילת שמונה-עשרה.
(32) כמו בראש השנה (משנה שם, כתנא קמא).

ו. ואומר דברי תחנונים כפי פחו. ואומר: ראה נא
בענינו וריבה ריבנו ומהר לגאלנו. ומתחנן. ואומר
בסוף תחנוני: מי ששנה את אברהם אבינו בחר
המורה, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם
ביום הזה. ברוך אתה ה' גואל ישראל.

ז. ומתחיל להוסיף שש ברכות³³ שהוא מוסיף זו
אחר זו. ומתחנן בכל אחת מהן בדברי תחנונים
ופסוקים מדברי קבלה ומכתבי הקדש, כפי שהוא
רגיל. וחותרם בכל אחת מהן בפתומות אלו:

(33) מיוחדות לתפילת תענית.

ח. בראשונה הוא חותר: מי ששנה את משה
ואבותינו על ים סוף, הוא יענה אתכם וישמע קול
צעקתכם ביום הזה. ברוך אתה ה' זוכר הנשפחות³⁴.

(34) לפי שהיו ישראל בשעבוד מצרים כנשכחים ומיואשים,
והקב"ה זכר אותם וגאלם.

ט. בשניה הוא חותר: מי ששנה את יהושע בגלגל,
הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה.
ברוך אתה ה' שומע תרועה³⁵.

(35) שיהושע נענה ביריחו על-ידי השופרות, שעל-ידם נפלה
חומת יריחו.

א. בכל יום ויום משבע תעניות האחרונות של מטר²
מתפללין על סדר זה³: מוציין את התבה⁴ לרחובה
של עיר⁵, וכל העם מתקבצים ומתפסים בשקים⁶.
ונותנין אפר מקלה⁷ על גפי התבה⁸ ועל גפי ספר
תורה⁹, כדי להגדיל את הבכיה ולהכניע לפם. ואחד
מן העם נוטל מן האפר ונותן בראש הנשיא ובראש
אב בית דין¹⁰ במקום הנחת תפלין¹¹, כדי שיקלמו
וישובו. וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו.

(2) דוקא של מטר, אבל בתעניות על שאר צרות - אין עושים
כסדר הזה (לחם-משנה). (3) כל הסדר, במשנה תענית טו,
א (4) שבה ספר תורה. (5) אנו יוצאים לרחובה של עיר,
לומר: צעקנו בצנעא ולא נענינו - נבזה את עצמנו בפרהסיא
(תענית טז). ומוציאים ספר-תורה לרחוב, לומר: כלי צנוע
היה לנו ונתבזה בעווננו (שם). (6) לומר: הרי אנו
חשובים כבהמה (שם). (7) אפר משריפה. (8) כן הוא
במשנה (שם, טו). והטעם הוא משום "עמו אנכי בצרה"
ו"בכל צרתם לו צר" (שם טז). (9) כן הוא שם טז, א לפי
נוסחת כת"י מניין: "נותנין אפר מקלה על ספר-תורה", וכן
הוא בתרגום שני לאסתר (ד, א) - וראה ב'כסף משנה'.
(10) ש"אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים"
(תענית טו:). (11) לשים אפר תחת פאר (הם התפלין).

ב. ואחר כך¹² מעמידין ביניהן זקן חכם, והן יושבין.
לא היה שם¹³ זקן חכם, מעמידין חכם. לא היה שם
לא זקן ולא חכם, מעמידין אדם של צורה¹⁴. ואומר
לפניהם דברי כבושין¹⁵: אחינו, לא שק ולא תענית
גורמין, אלא תשובה ומעשים טובים. שפן מצינו
בנינוה. שלא נאמר באנשי נינוה: וירא האלהים את
שקם ואת תעניתם, אלא: וירא האלהים את מעשיהם.
ובקבלה¹⁶ הוא אומר: קרעו לבבכם ואל בגדיכם.
ומוסיף בענינות אלו כפי פחו, עד שיקניע לפם וישובו
לתשובה גמורה.

(12) משנה, שם טו, א. (13) שם טז, א בברייתא.
(14) "בעל קומה, כדי שישמעו דבריו" (רש"י). והרא"ש
פירש ת"ח שראוי למנות אותו פרנס על הציבור. (15) דברי
תוכחה חזקים וקשים הכובשים את הלב ומעוררים
לתשובה. (16) שקיבלנו בציווי מפי הנביאים בניגוד
לפסוק הקודם, כינוה, שאינו אלא סיפור דברים ולא ציווי
(רש"י במשנה, שם).

ג. ואחר שגומר זה דברי כבושין, עומדין בתפלה¹⁷.
ומעמידין שליח צבור הראוי להתפלל בתעניות
אלו. ואם היה אותו שאומר דברי הכבושין ראוי
להתפלל - מתפלל¹⁸, ואם לאו - מורידין אחר.

(17) משנה, שם. (18) שמכיון שהוא גדול הציבור בחכמה
ובמעשים טובים, ראוי לו להתפלל.

ד. ואי זה הוא הראוי להתפלל בתעניות אלו¹⁹? איש
שהוא רגיל בתפלה²⁰. ורגיל לקרות בתורה נביאים

הַשֵּׁשׁ שְ�מוֹסִיף, חוֹתֶם בָּהּ: בְּרוּךְ ה' אֱלֹהִים אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם, בְּרוּךְ אַתָּה ה' זֹכֵר
הַנְּשָׁכָחוֹת. וְהֵן עֹנִין: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ
לְעוֹלָם וָעֶד. וְחֵזֶן הַפְּנִסָּה אוֹמֵר לָהֶן: הֲרִיעוּ, בְּנֵי
אֱהֲרֹן, הֲרִיעוּ. וְחֹזֵר שְׁלִיחַ צָבֹר וְאוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה
אֶת מִשְׁנֵה וְאֲבוֹתֵינוּ עַל יָם סוּף, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם
וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה. וְאַחֵר כֶּף מְרִיעִין
וְתוֹקְעִין וּמְרִיעִין.

יז. וְכֵן עַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה. בְּאַחַת אוֹמֵר: תִּקְעוּ,
וּבְאַחַת אוֹמֵר: הֲרִיעוּ. עַד שִׁיגְמֹר כָּל שִׁבְעַת הַבְּרָכוֹת.
וְנִמְצְאוּ הַפְּנִינִים: פָּעַם תוֹקְעִין וּמְרִיעִין וְתוֹקְעִין,
וּפָעַם מְרִיעִין וְתוֹקְעִין וּמְרִיעִין שִׁבְעַת פָּעָמִים. וְאֵין
עוֹשִׂים הַסֵּדֶר זֶה אֲלָא בְּהַר הַבֵּית בִּלְבָד. וְכִשְׁהֵן
תוֹקְעִין וּמְרִיעִין שָׁם, תוֹקְעִין בַּחֲצוֹצְרוֹת וּבִשְׁפָר
בְּאַחַת, כְּמוֹ שְׁאִמְרָנוּ.⁴⁵

(45) למעלה פ"א ה"ד.

יח. שִׁבְעַת תַּעֲנִיּוֹת הָאֵלֹו - כָּל מְקוֹם שֶׁגּוֹזְרִין אוֹתָם
שָׁם - אַחֵר שֶׁמִּתְפַּלְּלִין, יוֹצֵאִין כָּל הָעָם לְבֵית
הַקְּבָרוֹת וּבוֹכִין וּמִתְחַנְּנִים שָׁם. כְּלוֹמֵר: הֲרִי אַתָּם
מֵתִים כְּאֵלֹו אִם לֹא תִשְׁוּבוּ מִדְּרִכֵּיכֶם.⁴⁶ וּבְכָל תַּעֲנִית
מִתַּעֲנִיּוֹת הַצָּרוֹת שֶׁגּוֹזְרִין עַל הַצָּבֹר, מִתְפַּלְּלִין
תְּפִלַּת נְעִילָה⁴⁷ בְּכָל מְקוֹם.

(46) תענית טז, א. (47) משנה, שם כו, א.

יט. יָרְדוּ לָהֶם גִּשְׁמִים - עַד מָתִי יִהְיֶה יוֹרְדִין וְיִפְסְקוּ
הַצָּבֹר מִן הַתַּעֲנִית? מִשִּׁיָּרְדוּ בְּעֶמְקַת הָאָרֶץ הַחֲרִיבָה⁴⁸
טַפַּח. וּבְכִינֻנִּית - טַפְּחִים. וּבְעִבּוּדָה, עַד שִׁיָּרְדוּ
בְּעֶמְקַת שְׁלִשָּׁה טַפְּחִים.⁴⁹

(48) שאינה מעובדת. (49) תענית כה, ב. כחכמים החולקים על רבי מאיר.

יום שני כ"ו תמוז ה'תשפ"ב

פָּרָק חֲמִישִׁי

(1) נתבארו בו עניני הארבעה צומות, שהם מדברי קבלה, וממנהג, כמבואר שם. והיה רוב הביאור בענין צום תשעה באב, לפי שהוא חמור מן השאר, בהרבה דברים. ונמשך לזה ביאור מה שאסור לעשותו בזמן הזה מפני חורבן הבית. והרואה ירושלים ובית המקדש וערי יהודה, מה הוא חייב לעשות מפני אבלות. ונסתיים זה הפרק האחרון בביאור שהצומות האלו עתידין להיות ימי ששון ושמחה בימות המשיח.

א. יֵשׁ שָׁם יָמִים שְׁכָל יִשְׂרָאֵל מִתַּעֲנִים בָּהֶם מִפְּנֵי
הַצָּרוֹת שֶׁאֲרֵעוּ בָּהֶן, כְּדִי לְעוֹרֵר הַלְּבָבוֹת לִפְתָּח דְּרָכֵי
הַתְּשׁוּבָה. וְיִהְיֶה זֶה זְכָרוֹן לְמַעֲשֵׂינֵי הָרָעִים, וּלְמַעֲשֵׂה
אֲבוֹתֵינוּ שֶׁהָיָה כְּמַעֲשֵׂינֵי עֲתָה, עַד שֶׁגָּרַם לָהֶם וְלָנוּ

י. בְּשָׁלִישִׁית הוּא חוֹתֶם: מִי שֶׁעָנָה אֶת שְׁמוֹאֵל
בְּמִצְפָּה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם
הַזֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ צַעֲקָה.³⁶

(36) לפי שבשמואל כתוב: "ויועק שמואל אל ה'" (שמואל-א ז, ט).

יא. בְּרִבְעִית הוּא חוֹתֶם: מִי שֶׁעָנָה אֶת אֱלֹהֵיו בְּהַר
הַפָּרְמֶל, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם
הַזֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה.³⁷

(37) לפי שאלוהו התפלל לה: "ענני ה' ענני" (מלכים-א יח, לז).

יב. בְּחֲמִישִׁית הוּא חוֹתֶם: מִי שֶׁעָנָה אֶת יוֹנָה בְּמַעֲי
הַדָּגָה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם
הַזֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַעֲוָנָה בַּעֲת צָרָה.³⁸

(38) לפי שיונה התפלל: "קראתי מצרה לי" (יונה ב, ג).

יג. בְּשִׁשִּׁית הוּא חוֹתֶם: מִי שֶׁעָנָה אֶת דָּוִד וּשְׁלֹמֹה
כְּנֹו בִירוּשָׁלַיִם, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל
צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַמְּרַחֵם עַל
הָאָרֶץ.³⁹ וְכָל הָעָם עֹנִין אִמֵּן אַחֵר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה,
כְּדָרָךְ שְׁעוֹנִין אַחֵר כָּל בְּרָכוֹת.

(39) ששניהם התפללו על הארץ ('תוספות' תענית טז: ד"ה ברוך). [וראה ברכות מח:].

יד. בְּשִׁבְעִית אוֹמֵר⁴⁰: רַפָּאנוּ ה' וְנִרְפָּא וְכו'. וְגוֹמֵר
הַתְּפִלָּה עַל הַסֵּדֶר, וְתוֹקְעִין בַּחֲצוֹצְרוֹת. וְכֹסֶדֶר הַזֶּה
עוֹשִׂין בְּכָל מְקוֹם.

(40) כלומר, בהמשך התפילה הרגילה של שמונה-עשרה.

טו. כְּשֶׁהָיָה מִתְפַּלְּלִין עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה בִירוּשָׁלַיִם, הָיָה
מִתְכַּנְּסִין לְהַר הַבֵּית כְּנֶגֶד שַׁעַר הַמְּזֻזָּה⁴¹ וּמִתְפַּלְּלִין
בַּסֵּדֶר הַזֶּה. וְכִשְׁמַגִּיעַ שְׁלִיחַ צָבֹר לֹאמֵר "מִי שֶׁעָנָה
אֶת אֲבֹרָהֶם", אוֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם⁴², בְּרוּךְ אַתָּה ה' גּוֹאֵל
יִשְׂרָאֵל. וְהֵן עֹנִין אַחֲרָיו: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ
לְעוֹלָם וָעֶד. וְחֵזֶן הַפְּנִסָּה⁴³ אוֹמֵר לְתוֹקְעִים: תִּקְעוּ,
בְּנֵי אֱהֲרֹן, תִּקְעוּ. וְחֹזֵר הַמִּתְפַּלֵּל וְאוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה
אֶת אֲבֹרָהֶם בְּהַר הַמְּזֻרָּה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע
קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה. וְאַחֵר כֶּף תוֹקְעִין הַפְּנִינִים
וּמְרִיעִין וְתוֹקְעִין.⁴⁴

(41) משנה, תענית טו, ב. (42) לפי שכל חותמי ברכות שבמקדש אמרו בנוסח זה, כמבואר במשנה ברכות סג, א. (43) שמש הממונה על בית הכנסת. (44) לפי זה, ישנם שני חילוקים בין התפילות במקדש לבין התפילות במדינה, שבמדינה ענו אמן ולא תקעו, ובמקדש ענו ברוך שם כבוד מלכותו, ותקעו, ועי' מגיד משנה.

טז. וְכֵן בְּבִרְכָה הַשְּׁנִיָּה לָזוֹ, שֶׁהִיא רִאשׁוֹנָה מִן

21 ד. וְאַרְבָּעָה יָמֵי הַצּוֹמוֹת הָאֵלֶּה, הָרִי הֵן מִפְּרִשָּׁין
22 בְּקִבְלָהּ: צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְגו'. צוֹם
23 הָרְבִיעִי - זֶה שִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז, שֶׁהוּא בַּחֹדֶשׁ
24 הָרְבִיעִי¹⁶; וְצוֹם הַחֲמִישִׁי - זֶה תִּשְׁעָה בָּאָב, שֶׁהוּא
25 בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי; וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי - זֶה שְׁלֹשָׁה בַּתְּשֵׁרִי,
26 שֶׁהוּא בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי; וְצוֹם הָעֲשָׂרִי - זֶה עֶשְׂרָה
27 בְּטַבַּת, שֶׁהוּא בַּחֹדֶשׁ הָעֲשָׂרִי.

ה. וְנִהְיֶה כָּל יִשְׂרָאֵל בְּזִמְנִים אֵלֹו לְהִתְעַנּוֹת¹⁷,
וּבִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר בְּאָדָר¹⁸, זָכַר לְתַעֲנוּת שְׁהִתְעַנּוּ בִּימֵי
הַזֶּמֶן, שֶׁנֶּאֱמָר: דְּבָרֵי הַצּוֹמוֹת וְעֵקֶתָם. וְאִם חָל
שְׁלֹשָׁה עָשָׂר בְּאָדָר לֵהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, מְקַדִּימִין¹⁹
וּמִתְעַנִּין בַּחֲמִישִׁי²⁰, שֶׁהוּא אֶחָד עָשָׂר. אָבֵל אֶחָד
מֵאַרְבָּעָה יָמֵי הַצּוֹמוֹת שָׁחַל לֵהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, דּוֹחִין
אוֹתוֹ לְאַחֵר הַשַּׁבָּת²¹. חָל לֵהְיוֹת בְּעָרֵב שַׁבָּת²²,
מִתְעַנִּין בְּעָרֵב שַׁבָּת. וּבְכָל הַצּוֹמוֹת הָאֵלֹו אֵין
מִתְרַעֲוִין וְלֹא מִתְפַּלְלִין בְּהֵן תְּפִלַּת גְּעִילָה, אָבֵל
קוֹרִין בַּתּוֹרָה שְׁחֵרִית וּמִנְחָה בִּ"וִיחַל מֹשֶׁה". וּבְכֻלָּן
אוֹכְלִים וְשׁוֹתִין בְּלִילָה²³, חוּץ מִתְשַׁעָּה בֹאֵב²⁴.

ב. וְאָלוּ הֵן: יוֹם שְׁלִישִׁי בַּתְּשִׁירִי, שָׁבוּ נְהַג גְּדֻלָּהּ 3
בֶּן אֲחִיקֶם, וְנִכְבֶּת גַּחְלֵת יִשְׂרָאֵל הַנִּשְׁאֶרֶת, וְסִבֵּב 4
לְהֵתם גְּלוּתָן.² וַעֲשִׂירֵי בִטְבַת, שָׁבוּ סִמּוֹן מֶלֶךְ בְּכָל 5
נְבוּכַדְנֶאצַּר הַרְשָׁע עַל יְרוּשָׁלַיִם, וְהִכְיָאָה בְּמִצּוֹר 6
וּבְמִצּוֹק. וְשִׁבְעָה עָשָׂר בַּתְּמוּזָה חֲמִשָּׁה דְּבָרִים אֲרַעוּ 7
בוֹ: נִשְׁתַּבְּרוּ הַלְלוּחוֹת,³ וּבִטְלַת הַתְּמִיד מִבֵּית רֶאשׁוֹן,⁴ 8
וְהִבְקָעָה יְרוּשָׁלַיִם בַּחֲרָפֶן שְׁנִי,⁵ וְשׁוֹרֵף אֶפְסֹסְטוֹמוֹס 9
הַרְשָׁע⁶ אֶת הַתּוֹרָה,⁷ וְהַעֲמִיד עָלֶם בְּהִיכָל. 10

2) שמינורה לראש לאחר החורבן על הפליטה הנשארה, ועל ידי שנהרג, גלו כולם. וכתב רבנו ירוחם: "אמרו כי בראש השנה נהרג ונדחה תעניתו ליום חול". (3) בששה בסיוון ניתנו עשרת הדברות, בשבעה בסיוון בהשכמה עלה משה לקבל שאר התורה ושהה שם ארבעים יום, נמצאו כלים בשבעה עשר בתמוז וכשירד ראה שעשו ישראל את העגל וישבר את הלוחות לעיניהם. (4) כשצר בוכדנצר על ירושלים. וקבלה בידינו כי זה התחיל ב"ז בתמוז. (5) כי בבית הראשון כתוב "בעשתי עשרה שנה לצדיקיהו בתשעה לחודש הובקעה העיר". כן הוא לפי התלמוד הבבלי בתענית כח: אבל הירושלמי סובר כי "קלקול חשבונות יש כאן", מרוב צרות של החורבן נשכח מישראל התאריך, שבו הובקעה העיר ונרשם בטעות לתשעה בתמוז, אבל לאמיתו של דבר היה גם בבית ראשון בשבעה עשר בתמוז. (6) שר יווני בימי חורבן בית שני. (7) וקבלה בידינו כי זה היה ב"ז בתמוז.

11 ג. וְהִשָּׁעָה בְּאֵב חֲמֹשֶׁה דְּבָרִים אֲרָעוּ בּוֹ: נִגְזַר עַל
12 יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר שֶׁלֹּא יִכְנסוּ לְאֶרֶץ⁸. וְחֹרֵב הַבַּיִת⁹
13 בְּרֹאשׁוֹנָה¹⁰ וּבִשְׁנֵינָה¹¹. וְנִלְכְּדָה עִיר גְּדוֹלָה, וּבִיתֵר
14 שָׁמָּה. וְהָיוּ בָּהּ אֲלָפִים וּרְבָבוֹת מִיִּשְׂרָאֵל. וְהָיָה לָהֶם
15 מֶלֶךְ גְּדוֹל¹², וְדָמּוּ כָּל יִשְׂרָאֵל וּגְדוֹלֵי הַחֲכָמִים שֶׁהוּא
16 מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחִים¹³, וְנָפַל בְּיַד הָרוֹמָאִים, וְנִהְרָגוּ כָּלֶם,
17 וְהָיְתָה צָרָה גְּדוֹלָה כְּמוֹ חֲרֹפֶן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ¹⁴. וּבוֹ
18 בַּיּוֹם¹⁵ הַמּוֹכֵן לְפָרְעָנוֹת חֹרֵשׁ טוֹרְנוֹסוֹרְפוֹס הָרָשָׁע
19 אֶת הַהִיכָל וְאֶת סִבְיָיו, לָקִים מֶה שֶׁנֶּאֱמָר: צִיּוֹן
20 שָׂדֵה תַחְרֹשׁ.

8) בפרשת מרגלים נאמר: "ויבכו העם בלילה ההוא" - ו"אמר רבה אמר רבי יוחנן, אותו לילה ליל תשעה באב היה, אמר להם הקדוש ברוך הוא, אתם בכיתם בכייה של חינוס, ואני קובע לכם בכייה לדורות". 9) בית המקדש. 10) שכתוב: "ובחודש החמישי בשבעה לחודש... בא נבזראדן רב טבחים עבד מלך בבל ירושלים, וישורף את בית ה' ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלים", וכתוב: "ובחודש החמישי בעשור לחודש... בא נבזראדן רב טבחים.... וישורף את בית ה'..." הא כיצד? בשבעה באב נכנסו גויים להיכל ואכלו וקלקלו בו, ובתשעה סמוך לחשיכה הציתו בו את האור והיה דולק והולך כל היום

17) "קרי' להו צום (צום הרביעי...) וקרי' להו ששון ושמחה (יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה)? - אמר רב פפא הכי קאמר, בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה, יש גזרת המלכות צום, אין גזרת המלכות ואין שלום רצו מתענים רצו אין מתענים", ובא הרמב"ם לקבוע שבזמן הזה, שאין שלום ואין גזירת המלכות, נהגו כל ישראל להתענות, וכבר קבלו עליהם את הצומות לחובה. 18) בשאלות דרב אחאי גאון (פקודי): "בין כרכים בין כפרים בין עיירות כולן מתענין בשלושה עשר באדר, דאמר רבי שמואל בר יצחק שלושה עשר זמן קהילה לכל הוא, שנאמר: נקהלו ועמוד על נפשם בשלושה עשר בו מאי קהילה? יום תענית". 19) ולמדו זאת מהמשנה במגילה ה. "באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין", שכשם שמקדימים מקרא מגילה - מקדימים את צום י"ג אדר, שאינו לפורענות אלא זכר לנס. 20) שבערב שבת אין להתענות מפני כבוד השבת. 21) כי בערב שבת אין להתענות מפני כבוד השבת. 22) עשרה שבת, כי שאר הצומות אינן חלים ביום שישי לפי קביעות החדשים שלנו. 23) ליל יום התענית. 24) שכיין שעל פי הדין אין חיוב להתענות בהם, שהרי אין שלום ואין גזירה, אלא שכך נהגו, לא נהגו ביתר הצומות, חוץ מתשעה באב, אלא כתענית יחידים.

ו. משיכנס אב ממעטין בשמחה. ושבת²⁵ שחל³⁹

תענוג³⁸, ובנעילת הסנדל, ובחשמיש המטה - פיום³²
הכפורים. ומקום שנהגו לעשות בו מלאכה -
עושין, ומקום שנהגו שלא לעשות - אין עושין.
ובכל מקום תלמידי חכמים בטלין. ואמרו חכמים,
שהעושה בו מלאכה אינו רואה סימן ברכה
לעולם.³⁷

(37) אבל בשלושת הצומות האחרים אינן מתענות. שחולה
אף על פי שאין בו סכנה אינו מתענה אפילו בתשעה באב.
(38) אבל להעביר הזוהמא מותר.

יא. תלמידי חכמים אין נותנין זה לזה שלום
בתשעה באב, אלא יושבים דוים³⁹ ונאנחים
באבלים. ואם נתן להם עם הארץ שלום, מחזירים
לו בשפה רפה וכבד ראש⁴⁰. ואסור לקרות בתשעה
באב בתורה או בנביאים או בכתובים, ובמשנה
ובהלכות ובגמרא ובהגדות⁴¹. ואינו קורא אלא
באיוב ובקינות ובדברים הרעים שביקמיהו.
ותינוקות של בית רבן בטלין ביום⁴². ומקצת החכמים
נוהגין שלא להניח בו תפלין של ראש⁴³.

(39) עצבים מכאב וצער על החורבן. (40) משום דרכי
שלום. (41) שנאמר: "פקודי ה' ישרים משמחי לב".
(42) שהתקדמות בלימוד גורמת להם שמחה.
(43) שנקראים פאר, ובחורבן כתוב: "השליך משמים ארץ
תפארת ישראל". וסוברים חכמים אלו, שדין תשעה באב
כדין אבל ביום ראשון, שאסור בתפילין.

יב. משתחרב בית המקדש, תקנו חכמים שהיו באותו
הדור, שאין בונין לעולם בנין מסיד ומכיר⁴⁴ בבנין
המלכים; אלא טח ביתו⁴⁵ בטיט וסד בסיד ומשיח
מקום אמה על אמה כנגד הפתח⁴⁶ בלא סיד.
והולקח חצר מסיידת ומכירת, הרי זו בחזקתה⁴⁷,
ואין מחיבים אותו לקלף הכתלים.⁴²

(44) ציורים נאים על הקיר. (45) יש אומרים כי בית הכנסת
ובית המדרש אינם בכלל זה. (46) שיראוהו בכניסה לבית.
(47) שעשה זאת אינו יהודי.

יג. וכן התקינו, שהעורף שלחן לעשות סעודה
לאורחים, מחסר ממנו מעט⁴⁸, ומניח מקום פנוי
בלא קערה מן הקערות הראויות לתת שם.
וכשהאשה עושה תכשיטי הכסף והזהב, משירת
מין ממניי התכשיט שנוהגת בהן, כדי שלא יהיה
תכשיט שלם. וכשהחתן נושא אשה, לוקח⁴⁹ אפר
מקלה ונותן בראשו מקום הנחת התפלין. וכל אלו
הדברים - כדי לזכר ירושלים, שנאמר: אם אשפחך
ירושלים, תשפח ימיני. תדבק לשוני לחכי אם לא
אזכרכי, אם לא אעלה את ירושלים על ראש
שומתי.⁶³

(48) אבל לסעודת שבת ויום טוב אינו צריך לחסר תבשיל.

תשעה באב להיות בתוכה, אסור לספור²⁶ ולקבס²⁷
וללבוש כלי מגהץ²⁸, אפילו כלי פשתן²⁹, עד שיעבר
התענית. ואפילו לקבס ולהניח לאחר התענית אסור.
ויכר נהגו ישראל שלא לאכל בשר בשבת זו, ולא
יפנסו למרחץ, עד שיעבר התענית. ויש מקומות
שנהגו לבטל השחיטה מראש החדש עד התענית.

(25) שבוע. (26) להסתפר. (27) בגדים. (28) בגד מגוהץ.
אבל ללבוש בגד מכובס, שאינו מגוהץ, שכבסוהו לפני שבת
זו - מותר. (29) אף על פי שאין הגיהוץ ניכר בו כל כך.

ז. תשעה באב לילו פיומו לכל דבר. ואין אוכלין
אלא מבקעוד יום. ובין השמשות שלו אסור, פיום
הכפורים. ולא יאכל בשר ולא ישתה יין בסעודה
המפסיק בה³⁰; אבל שותה הוא יין מגתו שיש לו
שלושה ימים או פחות³¹, ואוכל בשר מליח שיש לו
שלושה ימים או יתר³². ולא יאכל שני תבשילין.

(30) שמיום שחרב בית המקדש ובטלו הקרבנות והנסכים,
היינו צריכים להינזר מבשר ויין בכל ימות השנה, אלא שאין
לגזור על הציבור דבר שאינו יכול לעמוד בו ולכן החמירו
לפחות, בסעודה המפסקת. (31) שאינו כשר לכתחילה
לנסכים. (32) בגמרא אמרו: "כל זמן שהוא כשלמים",
כלומר לאחר שעברו עליו יום ולילה ויום, ששוב אין בו
שמחה.

ח. במה דברים אמורים³³? שאכל ערב תשעה באב
אחר חצות. אבל אם סעד קדם חצות, אף על פי
שהוא מפסיק בה, אוכל כל מה שירצה. וערב
תשעה באב שחל להיות בשבת - אוכל ושותה כל
צרכו, ומעלה על שלחנו אפילו בסעדת שלמה³⁴. וכן
תשעה באב עצמו שחל להיות בשבת, אינו מחסר
כלום³⁵.

(33) שלא יאכל בסעודה שני תבשילין. (34) "שהיה אוכל
הוא ושריו כור סולת" (רש"י שם). (35) ונדחה הצום ליום
ראשון.

ט. זו היא מדת כל העם, שאינן יכולין לסבל יותר
מדאי; אבל חסידים הראשונים, כף היתה מדתן:
ערב תשעה באב היו מביאין לו לאדם לבדו³⁶ פת
חרבה במלח, ושוהר במים, ויושב בין תנור וכירים,
ואוכלה, ושותה עליה קיתון של מים בראגה
ובשממון ובכיה, כמי שמתו מטר לפניו. כזה ראוי
לחכמים לעשות, או קרוב מזה. ומימינו לא אכלנו
ערב תשעה באב תבשיל, אפילו של עדשים, אלא
אם בן היה בשבת.

(36) "ישב בדר וידום".

י. עברות ומניקות מתענות ומשלימות בתשעה
באב³⁷. ואסור ברחיצה, בין בחמין בין בצונן,
ואפילו להושיט אצבעו במים. ואסור בסיכה של

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יט. כָּל הַצּוּמוֹת הָאֵלּוּ עֲתִידִים לִפְטֹל לַיָּמֹת
הַמְּשִׁיחִי. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שֶׁהֵם עֲתִידִים לִהְיוֹת יוֹם
טוֹב וַיָּמִי שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה. שְׁנָאֲמַר: כֹּה אָמַר ה'
צָבָאוֹת, צוֹם הַרְבִּיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי
וְצוֹם הַעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשִׁשׁוֹן וְלִשְׁמִיחָה
וְלַמַּעֲדִים טוֹבִים, וְהָאֲמַת וְהַשְּׁלוֹם אֶהְבֹּו.⁶²

(62) "אותם ימים עתידים להיות ימים טובים לישראל, שנאמר כה אמר ה' צום הרביעי וגו', וכל המתאבלים עליה בעולם הזה, שמחים הם עימה לעולם הבא, שנאמר שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה וגו'".

סליק הלכות תעניות

הלכות מגילה וחנכה

יֵשׁ בְּכָלֶלן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים,¹ וְאֵינָן
מִן הַמְּנִינִין.²

ובאור שְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן³

(1) נכתב בו המחוייבים בקריאה, וזמן קריאת המגילה, וחילופו לפי חילוף המקומות.

א. קריאת המגילה בזמנה מִצְוֹת עֲשֵׂה מִדְּבָרֵי
סוֹפְרִים. וְהַדְּבָרִים יְדוּעִים שֶׁהִיא תִּקְנַת הַנְּבִיאִים⁴.
וְהַפֶּל חֲכִימִים בְּקִרְיָאָתָהּ⁵: אֲנָשִׁים וְנָשִׁים⁶, וְגֵרִים
וְעֲבָדִים מְשֻׁחָרְרִים⁷. וְהַחֲנִיכִין אֶת הַקְּטָנִים לְקִרְיָתָהּ⁸.
וְאֶפְלוּ כֹהֲנִים בְּעֹבְדָתָן מִבְּטָלִין עֲבוּדָתָן וּבְאִין
לְשִׁמְעַ מִקְרָא מְגִלָּה⁹. וְכֵן מִבְּטָלִים תַּלְמוּד תּוֹרָה
לְשִׁמְעַ מִקְרָא מְגִלָּה¹⁰; קָל וְחֹמֶר לְשִׁאֵר מִצְוֹת שֶׁל
תּוֹרָה¹¹, שֶׁפֶלֶן נִדְחִין מִפְּנֵי מִקְרָא מְגִלָּה. וְאֵין לָךְ
דְּבָר שֶׁנִּדְחָה מִקְרָא מְגִלָּה מִפְּנֵי, חוּץ מִמַּת מַצּוּה¹²
שֶׁאֵין לוֹ קוֹבְרִין; שֶׁהַפּוֹגֵעַ בּוֹ - קוֹבְרוֹ תַּחֲלָה וְאַחֵר
כֶּף קוֹרָא¹³.

(2) חכמים הראשונים נקראו סופרים (קידושין ל.). (3) אינן נכללות במנין תרי"ג מצוות. ולא כדעת 'בעל הלכות גדולות', שמצוות קריאת מגילה וחנוכה הן בכלל תרי"ג המצוות, מאחר שאנו מברכים עליהן: "אשר קדשנו במצותיו וצונו", וכבר ביאר רבינו את הענין הזה היטב ב'ספר המצוות' (שורש הראשון), שמאחר שאמרו (מכות כג.): "דרש רבי שמלאי, שש מאות ושלוש עשרה מצות נאמרו למשה בסיני" (וכן היא גרסת רבינו שם ב'ספר המצוות'), לא יתכן לכלול בהן מצוות שנתחדשו אחר כך, אף-על-פי שהן בכלל "לא תסור" (שבת כג.). (4) במגילה יד, א: "תנו רבנן, ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות, עמדו להם לישראל, ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה, חוץ ממקרא מגילה". (וכן אמרו (שם ב.): "מכדי כולוהו אנשי כנסת הגדולה תקנינהו") (הלא כל ימי מקרא מגילה בפורים תקנום אנשי כנה"ג) ובהם היו כמה נביאים (מגילה יז:). (5) ערכין ב, ב. (6) מגילה ד, א: "אמר רבי

(49) החתן בעצמו, כמו שעושים כל העם בעת תענית צבור, שהרי נאמר "על ראש שמחתי".

יד. וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר. וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר אסור לשמח בהן ואסור לשמיען, מפני החרבן. ואפלו שירה בפה על היין אסורה, שנאמר: בפשי לא ישתו יין. ובכר נהגו כל ישראל לומר דברי תשפחות או שיר של הודאות לאל וכיוצא בהן⁵⁰ על היין.

(50) כגון: בבית חתן וכלה.

טו. ואחר כך⁵¹ גזרו על עטרות חתנים, שלא להניחם כלל. ושלא יניח החתן בראשו שום כליל, שנאמר: הסר המצנפת והרם העטרה. וכן גזרו⁵² על עטרות פלות⁵³, אם היה של כסף או זהב, אכל של גדיל מתר לפלה.

(51) בפולמוס (= חיל מלחמה) של אספסינוס, שצר על ירושלים בעת החורבן. (52) בפולמוס של טיטוס, שנחרב הבית על ידו והצרה הייתה יותר גדולה. (53) דווקא בחתנים וכלות גזרו אבל אחרים מותרים.

טז. מי שראה ערי יהודה בחרבנם⁵⁴, אומר: ערי קדוש היו מדבר, וקורע. ראה ירושלים בחרבנה, אומר: ירושלים מדבר וגו'⁵⁵. בית המקדש בחרבנו, אומר: בית קדשנו ותפארתנו וגו', וקורע. ומהיכן תיב לקרע? מן הצופים⁵⁶. וכשיגיע למקדש, קורע קרע אחר. ואם פגע במקדש תחלה, כשיבוא מדבר המקדש - קורע על המקדש, ומוסיף על ירושלים.

(54) וכתבו הבית יוסף והב"ח ש"חורבן" היינו, שיד גויים עודנה שלטת עליהן. (55) בנוסח אחר נוסף כאן: "וקורע". ואף על פי שכבר קרע על ערי יהודה, חוזר וקורע על ירושלים עיר הקודש. (56) מקום מסביב לירושלים שאפשר לראות משם את מקום המקדש.

יז. כל הקרעים האלו פלם קורע בידו⁵⁷ מעמד. וקורע פל כסות שעליו, עד שיגלה את לבו⁵⁸. ואינו מאחה⁵⁹ קרעים אלו לעולם. אכל רשאי הוא לשללן, למללן, ללקטן ולתפרן במין סלמות⁶⁰.

(57) ולא על ידי כלי. (58) שעושה הקרע בצד שמאלו כנגד ליבו. וסובר רבינו, שקריעות אלו דינן כקריעה על אב ואם, כשם שהשוו אותן בגמרא לעניין איחוי הקריעה. והראב"ד חולק על זה. (59) תפירה מיושרת שמחברת את הקרעים כבראשונה. (60) תפירות שאינן מיושרות שהיכר הקרע נשאר.

יח. היה הולך ובא לירושלים, הולך ובא, תוף שלשים יום - אינו קורע קרע אחר; ואם לאחר שלשים יום - חוזר וקורע⁶¹.

(61) וכן הדין בערי יהודה ומקום המקדש.

"אמר רבי יהושע בן לוי, חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר (תהלים כב, ג) אלקי אקרא יומם ולא תענה, ולילה ולא דומיה לי" (מזמור זה נאמר על אסתר - רש"י). (19) משנה, מגילה כ, ב: "זה הכלל, דבר שמצותו ביום - כשר כל היום, ודבר שמצותו בלילה - כשר כל הלילה". (20) משנה, שם כא, א. וגמרא כא, ב: "מאי מברך? רב ששת מקטריא אקלע לקמיה דרב אשי, וברוך: מנ"ח" (= על מקרא מגילה, שעשה נסים ושהחיינו, רש"י). (21) שכבר בירך בלילה. ויש אומרים, שצריך לברך שהחיינו גם ביום, שעיקר מצות הקריאה היא ביום, שנאמר (אסתר ט, כח): "והימים האלה נזכרים ונעשים" (ראה במגיד-משנה). (22) משנה, מגילה כא, א. ונוסח הברכה שם כא: (23) בכת"י הגירסא: "האל הנפרע", כדי להזכיר שלש פעמים "האל" בברכה זו, כי שלש פעמים נפל עמלק בידי ישראל: בימי יהושע, שאול ומרדכי (מעשה רוקח).

יהושע בן לוי, נשים חייבות במקרא מגילה, שאף הן היו באותו הנס" - "שעלידי אסתר נגאלו" (לשון רב האי, אוצה"ג לפסחים קח. עמוד 151) וראה להלן. (7) אבל עבדים שאינם משוחררים, שפטורים ממצוות-עשה שהזמן גרמן כמו בנשים, פטורים ממקרא מגילה. ודוקא נשים חייבות, שעלידין נעשה הנס, כנ"ל. ועי' לחם-משנה. [וראה להלן פ"ג מהל' חנוכה ה"א הערה ב]. (8) "ירושלמי" מגילה פ"ב ה"ה: "רבי יהושע בן לוי, מכנש בנוי ובני ביתיה וקרי לה קומיהון". (9) מגילה ג, א. (10) "כהנים בעבודתן לויים בדוכנם וישראל במעמדם, כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה, מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה" (מגילה שם). (11) שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות, שהרי שנינו (פאה פ"א מ"א): "ותלמוד תורה כנגד כולם". (12) מת עזוב ואין מי שיטפל בו, שמצוה עליו לקברו. (13) מגילה ג, ב.

- ד. איזהו זמן קריאתה? ²⁴ זמנים הרבה תקנו לה ¹⁹
 חקמים ²⁵, שנאמר: ²⁰ בזמניהם. ואלו הן זמני ²¹
 קריאתה: כל מדינה שהיתה מקפת חומה מימי ²²
 יהושע בן נון ²⁶, בין בארץ בין בחוצה לארץ ²⁷, אף ²³
 על פי שאין לה עכשו חומה, קורין בתמשה עשר ²⁴
 באדר ²⁸. ומדינה זו היא הנקראת ²⁹ פרך. וכל מדינה ²⁵
 שלא היתה מקפת חומה בימות יהושע, ואף על פי ²⁶
 שהיא מקפת עתה, קוראין בארבעה עשר. ומדינה ²⁷
 זו היא הנקראת ³⁰ עיר.

(24) מגילה ב, א. (25) אנשי כנסת הגדולה (מגילה, שם). (26) משנה, שם. ודלא כרבי יהושע בן קרחה, שאמר (שם ב:) מימי אחשורוש. (27) כן נראה ממה שאמרו (מגילה ה, ב): "רב אסי קרי מגילה בהוצל בארביסר ובחמיסר" משום ספק מוקף חומה. והרי הוצל בחו"ל היא (כתובות קיא. ולא גרסינן שם "הוצל דבמימין") - ר"ן למגילה פ"א (דפוס ווילנא ב ע"א). וכן מפורש ב"ירושלמי" בתחילת פ"א דמגילה "וחרב הכרך... בחו"ל" (כן גרס הרמב"ן) קורין (= בחמשה עשר) "לקטות הרמב"ן ור"ן שם). (28) מגילה ג, ב. (29) משנה, שם ב, א. (30) מגילה ב, ב.

- ה. שושן הבירה, אף על פי שלא היתה מקפת ²⁸
 חומה בימי יהושע בן נון, קוראין בתמשה עשר, ²⁹
 שבה היה הנס, שנאמר: ³⁰ ונזח בתמשה עשר בו. ³¹
 ולמה תלו הדבר בימי יהושע? כדי לחלק כבוד ³²
 לארץ ישראל, שהיתה חרבה באותו הזמן. כדי ³³
 שיהיו קוראין בבני שושן, ויחשבו כאלו הן פרסין ³⁴
 המקפין חומה, אף על פי שהן עתה חרבינן, הואיל ³⁵
 והיו מקפין בימי יהושע קורין בתמשה עשר, ויהיה ³⁶
 זכרון לארץ ישראל בנס זה ³¹.

(31) "ירושלמי" מגילה פ"א ה"א.

- ו. בני הכפרים, שאינם מתקבצים בבתי כנסיות אלא ³⁷
 בשני ובחמישי, תקנו להם שיהיו מקדימין וקוראים ³⁸
 ביום הפניסה ³². כיצד? אם חל יום ארבעה עשר ³⁹

- ב. אחד הקורא ואחד השומע מן הקורא יצא ידי ¹
 חובתו ¹⁴. והוא, שישמע מפי מי שהוא חייב ²
 בקריאתה ¹⁵. לפיכך אם היה הקורא קטן ¹⁶ או שוטה, ³
 השומע ממנו לא יצא. ⁴

(14) שהשומע כעונה. (15) משנה, שם יט, ב. (16) בקצת נוסחאות (וכן בגירסת הכסף-משנה) כתוב: "אם היה הקורא חרש או קטן או שוטה", אבל ב'מעשה רוקח' מביא נוסחאות של כת"י משנת קי"א וקס"ב, ושם לא נזכר "חרש". וכן נכון, שהרי חרש גמור אינו שומע ואינו מדבר. ובחרש שמדבר ואינו שומע, אמרו (מגילה שם): "מאן תנא, חרש דיעבד נמי לא? (שאינו מוציא) רבי יוסי היא, דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו - יצא, רבי יוסי אומר - לא יצא", ומכיון שפסק רבינו בפ"ב מהל' קריאת שמע ה"ח, שהקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא, על כרחנו שבטל דין חרש במקרא מגילה. וכן הוא ב"ירושלמי" (מגילה פ"ב ה"ה): "אין כאן חרש, שגרת לשון היא במשנה" (כסף-משנה).

- ג. מצוה לקרות את פלה ¹⁷. ומצוה לקרותה בלילה ⁵
 וביום ¹⁸. וכל הלילה פשוט לקריאת הלילה, וכל היום ⁶
 פשוט לקריאת היום ¹⁹. ומברך קדם קריאתה בלילה ⁷
 שלש ברכות ²⁰. ואלו הן: ברוך אתה יי אלהינו מלך ⁸
 העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מקרא מגילה. ⁹
 ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שעשה נסים ¹⁰
 לאבותינו בימים ההם ובזמן הזה. ברוך אתה יי ¹¹
 אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן ¹²
 הזה. וביום אינו חוזר ומברך "שהחיינו" ²¹. ומקום ¹³
 שנהגו לברך אחריה, מברך ²²: ברוך אתה יי אלהינו ¹⁴
 מלך העולם, האל הרב את ריבנו, והדן את דיננו, ¹⁵
 והפוקם את נקמתנו, והנפרע לנו מצרינו, והמשלם ¹⁶
 גמול לכל אויבי נפשנו. ברוך אתה יי, הנפרע ²³
 לישראל מכל צריהם, האל המושיע. ¹⁸

(17) משנה, מגילה יט, א. כרבי מאיר. (18) מגילה ד, א:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היו קוראים אותה ב"א ב"ב ב"ג, אבל בזמן הזה שמסתכנים ישראל בדתייהם - אין קוראים אותה אלא בזמנה (רי"ף). וכן כוונת רבינו שתלה הדבר במלכותו.

י. בן עיר⁴⁰ שְׁהֵלֶךְ לְכַרְךָ⁴¹, או בן כרף שְׁהֵלֶךְ לְעִיר²⁵, אם הָיָה דַעְתּוֹ לְחֹזֵר לְמִקְוָמוֹ בְּזֶמֶן קְרִיאָהּ⁴², וְנִתְעַכֵּב וְלֹא חָזַר - קוֹרֵא בְּמִקְוָמוֹ; וְאִם לֹא הָיָה בְּדַעְתּוֹ לְחֹזֵר אֲלָא לְאַחֵר זְמַן הַקְרִיאָה - קוֹרֵא עִם אֲנָשֵׁי הַמִּקְוָם שֶׁהוּא שָׁם⁴³. וְכַרְף⁴⁴ וְכָל הַסְּמוּךְ לוֹ⁴⁵ וְכָל הַנֶּרְאָה עִמּוֹ⁴⁶, אִם אֵין בִּינְיָהֶם יָתֵר עַל אֲלָפִים אֲמָה⁴⁷, הָרִי זֶה כְּכַרְף וְקוֹרֵאִין בְּחֻמְשָׁה עָשָׂר.³¹

(40) שזמן קריאתו ב"ד. (41) שזמן קריאתו בט"ו. (42) של אותו המקום שאליו הלך (מגיד-משנה וכסף-משנה). (43) מגילה יט, א. במשנה ובגמרא. (44) שם ג, ב. (45) אף-על-פי שאינו נראה עמו, כגון שהוא בעמק. (46) אף-על-פי שאינו סמוך לו, כגון שהוא בהר. (47) פשטות הלשון מורה שזה מוסב גם על סמוך וגם על נראה, ואם כן מה תועלת בנראה עמו? - הבדל רב יש ביניהם: "סמוך", נמדד במידת ההליכה. ואילו "נראה", נמדד בקו אווירי, שאע"פ שבהליכה יש יותר מאלפים אמה, כיון שבקו האוויר אין יותר מאלפים אמה - הרי הוא ככרך (כסף-משנה).

יא. עיר⁴⁸ שֶׁהִיא סֶפֶק וְאֵין יָדוּעַ אִם הִיְתָה מִקְפָּת חוּמָה בַּיָּמֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון אוֹ אַחֵר בֶּן הַקָּפָה, קוֹרֵאִין בְּשָׁנֵי הַיָּמִים, שֶׁהֵן אַרְבָּעָה עָשָׂר וְחֻמְשָׁה עָשָׂר, וּבִלְיָהֶם. וּמִכַּרְכִּין עַל קְרִיאָתָהּ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בִּלְבָד, הוֹאִיל וְהִיא זְמַן קְרִיאָתָהּ לְרֹב הָעוֹלָם⁴⁹.

(48) מגילה ה, ב. (49) כן הביא הר"ן בשם הגאונים (משנה-למלך).

יב. קְרָאוּ אֶת הַמְּגִלָּה בְּאֶדֶר רֹאשׁוֹן, וְאַחֵר כֶּף עֶבְרִי בֵּית דִּין אֶת הַשָּׁנָה - חוּזְרִים וְקוֹרֵאִים אוֹתָהּ בְּאֶדֶר הַשָּׁנִי בְּזִמְנָהּ⁵⁰.

(50) משנה, מגילה ו, ב. כי מקרא מגילה ומצות פורים נקבעו לאדר השני, כדי לסמוך גאולה לגאולה, גאולת פורים לגאולת מצרים בפסח (שם בגמרא).

יג. אֵין קוֹרֵאִין אֶת הַמְּגִלָּה בְּשַׁבָּת⁵¹. גִּזְרָה שְׁמָא יִטַּל אוֹתָהּ בְּיָדוֹ וְיִלְךָ אַעֲלֵ מִי שֶׁהוּא בָּקִי לְקְרֹאתָהּ, וְיַעֲבִינָהּ אַרְבַּע אֲמוֹת בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים. שֶׁהִפֵּל חֲבִיבִים בְּקְרִיאָתָהּ, וְאֵין הִפֵּל בְּקִיאִין בְּקְרִיאָתָהּ⁵². לְפִיכָף אִם חָל זְמַן קְרִיאָתָהּ בְּשַׁבָּת, מְקַדִּימִין וְקוֹרֵאִין אוֹתָהּ קֹדֶם הַשַּׁבָּת⁵³. וְשׂוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּהִלְכּוֹת פּוּרִים בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת, כְּדִי לְהַזְכִּיר שֶׁהוּא פּוּרִים⁵⁴.

(51) משנה, מגילה ב, א. לפי קביעות החדשים שלנו, אי אפשר לחול בשבת אלא פורים של מוקפין. (52) מגילה ד, ב. (53) משנה, מגילה ב, א. ושם ה, א: "באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין - מאי טעמא? אמר רבי אבא אמר

1 לְהִיּוֹת בְּשָׁנִי אוֹ בְּחֻמְשִׁי, קוֹרֵאִין בּוֹ בַּיּוֹם. וְאִם חָל בַּיּוֹם אַחֵר חוּץ מִשָּׁנִי וְחֻמְשִׁי, מְקַדִּימִין וְקוֹרֵאִין בְּשָׁנִי אוֹ בְּחֻמְשִׁי הַסְּמוּךְ לְאַרְבָּעָה עָשָׂר.³

(32) משנה, מגילה ב, א: "חכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימים ליום הכניסה, מפני שמספקין מים ומזון לאחייהם שבכרכים" (שם ד:).

ז. מִיָּצֵד? חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לְהִיּוֹת בְּאַחַד בְּשַׁבָּת - מְקַדִּימִין וְקוֹרֵאִין בְּחֻמְשִׁי, שֶׁהוּא יוֹם אֶחָד עָשָׂר. חָל לְהִיּוֹת בְּשָׁלִישִׁי - קוֹרֵאִין בְּשָׁנִי, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר. חָל לְהִיּוֹת בְּרַבִּיעִי - קוֹרֵאִין בְּשָׁנִי, שֶׁהוּא יוֹם שְׁנַיִם עָשָׂר³³. וְכָל אֵלּוֹ שֶׁמְקַדִּימִין וְקוֹרֵאִין קֹדֶם אַרְבָּעָה עָשָׂר, אֵין קוֹרֵאִין אוֹתָהּ בְּפָחוֹת מִעֶשְׂרָה³⁴.

(33) משנה, שם ב, א. "מגילה נקראת ב"א ב"ב ב"ג ב"ד ובט"ו, לא פחות ולא יותר". (34) מגילה ה, א. כרב. שכיון שקוראים אותה שלא בזמנה - צריכה פרסום (רש"י שם).

ח. כְּפָר שֶׁמְקַדִּימִין וְקוֹרֵאִין בַּיּוֹם הַכְּנִיסָה, בְּזִמְן שֶׁאֵין נִכְנָסִין בּוֹ בְּשָׁנִי וּבְחֻמְשִׁי אֵין קוֹרֵאִין אוֹתָהּ אֲלָא בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר³⁵. וְכָל עִיר שֶׁאֵין בָּהּ עֶשְׂרָה בִּטְלָנִין קְבוּעִין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת לְצַרְכֵּי הַצָּבוּר - הָרִי הִיא כְּכָפֵר, וּמְקַדִּימִין וְקוֹרֵאִין בַּיּוֹם הַכְּנִיסָה³⁶. וְאִם אֵין שָׁם עֶשְׂרָה בְּנֵי אָדָם - תִּקְנָתוֹ קִלְקֵלְתוֹ³⁷, וְהָרִי הֵם בְּאַנְשֵׁי עִיר גְּדוֹלָה וְאֵין קוֹרֵאִין אֲלָא בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר³⁸.

(35) משנה, מגילה ה, א: "אמר רבי יהודה, אימתי? מקום שנכנסין בשני ובחמישי, אבל מקום שאין נכנסין לא בשני ולא בחמישי - אין קורין אותה אלא בזמנה", שכיון שאין נכנסים בשני וחמישי - אין זאת הקלה בשבילם (רש"י שם ד:). (36) משנה, שם. (37) דבר זה עצמו, שנראה בעינינו כתקנה וכקולא למקום זה, שיוכלו לקרוא ביום הכניסה, שהרי אין שם בני אדם וצריך להיות ככפר, היא גופה קלקלתו, וגורם שדינו יהיה כמו עיר, כמבואר להלן. (38) "ירושלמי" מגילה פ"א ה"ד. שהרי מגילה שלא בזמנה אין קורין אותה אלא בעשרה, כמבואר בהלכה הקודמת ('מעשה רוקח').

ט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים שֶׁמְקַדִּימִין וְקוֹרֵאִין בַּיּוֹם הַכְּנִיסָה? בְּזִמְן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל מַלְכוּת; אֲבָל בְּזִמְן הַזֶּה אֵין קוֹרֵאִין אוֹתָהּ אֲלָא בְּזִמְנָהּ, שֶׁהוּא יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וְיוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר³⁹. בְּנֵי הַכְּפָרִים וּבְנֵי עִירוֹת קוֹרֵאִין בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, וּבְנֵי כְּרִפִּין קוֹרֵאִין בְּחֻמְשָׁה עָשָׂר.

(39) [מגילה ב, א: "אמר רבי יהודה, אימתי? בזמן שהשנים כתיקונן וישראל שרויין על אדמתן, אבל בזמן הזה הואיל ומסתכנין (כגירסת הרי"ף) בה, אין קורין אותה אלא בזמנה", שדווקא באותה העת שהיו ישראל מעמידים דתייהם (= עומדים ברשות עצמם) ואין באים לידי סכנה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקודש. (11) משנה, שם. ובגמרא (יח.): "אטו אנן האחשתרנים בני הרמכים, מי ידעין? אלא מצות קריאה ופרסומי ניסא, הכא נמי מצות קריאה ופרסומי ניסא." (12) מגילה יח, א. שגם בספרי-תורה התיירו לכתוב יונית (משנה מגילה ח:), ודרשו מהכתוב (בראשית ט, כז) "יפת אלקים ליפת וישכון באהלי שם" - "דבריו של יפת (יון) שהוא מבני יפת) יהיו באהלי שם" (מגילה ט:). וכן פסק רבינו בפ"א מהל' תפילין הלכה יט, עיי"ש. (13) [הכתב העברי הוא כתב ליבנא (סנהדרין כא:). אבל הלשון (=השפה) היא לשון הקודש. וכן נראה בויקרא רבה (פרשה לב) שאמרו שם: "לא שינו את לשונם, להלן כתיב - לאברם העברי - אלקי העברים, וכתיב כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש".]

ד. היתה פתובה תרגום או בלשון אחרת מלשונות הגוים - לא יצא ידי חובתו בקריאתה אלא המפיר אותו הלשון בלבד¹⁴. והוא, שתהיה פתובה בכתב אותו הלשון. אכל אם היה פתובה בכתב עברי וקראה ארמית לארמי - לא יצא; שגמרא זה קורא על פה¹⁵, וכיון שלא יצא ידי חובתו הקורא - לא יצא השומע ממנו.

(14) משנה, מגילה יז, א. (15) מגילה יח, א.
ה. הקורא את המגלה בלא פונה - לא יצא. פיצד?
היה פתובה¹⁶ או דו"ש¹⁷ או מגיהה, אם פון את לבו לצאת בקריאה זו - יצא, ואם לא פון לבו - לא יצא¹⁸. קרא והוא מתנמנם¹⁹, הואיל ולא נרדם בשנה - יצא²⁰.

(16) שקורא פסוק במגילה שלימה שהוא מעתיק ממנה וכותבה. (17) שקורא פסוק במגילה שלימה ודורשה. (18) משנה, שם יז, א. (19) "דקרי ליה ועני, ולא ידע לאהדורי סברא, וכי אדכרי ליה - מדכר" (שקראים אותו ועונה, ואינו יודע להשיב בהבנת הלב, וכשמזכירים לו - נזכר) - מגילה יח: (20) משנה, שם יז, א. ודוקא הקורא שקרא מתנמנם, כיון שרואים אנו שקרא כולה, אבל השומע ששמעה מתנמנם לא יצא, שוודאי לא שמע כראוי ("ירושלמי" פ"ב דמגילה ה"ב).

ו. בפה דברים אומרים שהמכין לבו בכתובה יצא?
בשנתפון לצאת בקריאה שקורא בספר שמעתיק ממנו²¹ בשעה שהוא פותב; אכל אם לא²² נתפון לצאת בקריאה זו שפתב - לא יצא. שאינו יוצא ידי חובתו אלא בקריאתה מספר שפלה פתובה בו בשעת קריאה²³.

(21) שהיתה לפניו מגילה שלימה עשויה כתיקונה (לחם-משנה, מגילה יח:). (22) [בנוסח אחר, חסירה מילה זו ('מעשה רוקח'), ולפי זה מתפרשים דברי רבינו היטב: שאינו יוצא אלא אם-כן מכין לצאת בקריאה שקורא מהספר השלם שלפניו, אבל אם מכין לצאת בקריאה שקורא בספר שכותב בו עכשיו - לא יצא]. (23) מגילה, שם.

שמואל: אמר קרא (אסתר ט, כז) ולא יעבור" (כלומר: ולא יאחר). (54) מגילה ד, א.

יד. פיצד⁵⁵? יום ארבעה עשר שחל להיות בשבת⁵⁶
- בני עירות⁵⁷ מקדימין וקוראין בערב שבת, ובני פרקים קוראים בזמנם באחד בשבת. חל יום חמשה עשר להיות בשבת - בני פרקים מקדימין וקוראין בערב שבת, שהוא יום ארבעה עשר; ובני עירות קוראין בו ביום, שהוא זמנם; ונמצאו הפל קוראין בארבעה עשר.

(55) משנה, שם ב, א. (56) בזמן שקידשו את החודש על-פי הראייה, וראה למעלה הערה ג. (57) בכת"י הגירסא: "ובני עירות ובני הכפרים". לפי שבזמן הזה אין הכפרים קוראים ביום הכניסה (למעלה ה"ט).

פרק שני

(1) נתבארו בו איכות המגילה, והכשרה ופסולה, והאסור מן העיני והאבל בימים אלו, והמחוייב לעשות בהם מהשמחה, ומשלוח מנות, ומתנות לאבינוים. ונסתיים הפרק בביאור שמגילה זו תתקיים לעד וזכרה לא יסוף מזרענו.

א. הקורא את המגלה למפרע - לא יצא². קרא ושכח פסוק אחד, וקרא פסוק שני לו, וחזר וקרא פסוק ששכח, וחזר וקרא פסוק שלישי - לא יצא, מפני שקרא פסוק אחד למפרע³. אלא פיצד עושה? מתחיל מפסוק שני ששכח וקורא על הסדר⁴.

(2) משנה, מגילה יז, א. והיינו שקרא הפסוקים האחרונים ואחר-כך הפסוקים הראשונים. והוא-הדין אם קרא הפרקים האחרונים לפני שקרא הראשונים (וראה בפ"ב מהל' ק"ש ה"א). (3) "ירושלמי" מגילה פ"ב ה"ב. (4) מגילה יח, ב.

ב. מצא עבור שקראו חציה, לא יאמר: אקרא חציה האחרון עם הצבור ואחזר ואקרא חציה ראשון, שזה קורא למפרע; אלא קורא מתחלה ועד סוף על הסדר⁵. קרא ושהה מעט וחזר וקרא⁶ - אף על פי ששהה כדי לגמר את פלה⁷, הואיל וקרא על הסדר - יצא⁸.

(5) שם. (6) משנה, שם יז, א: "קראה סירוגין - יצא". (7) ששהה כל-כך עד שהיה יכול לגמור בינתיים כל המגילה מראש עד סופה. (8) כן פסק בקריאת שמע (פ"ב מהל' ק"ש ה"ב) ובהלל (פ"ג מהל' חנוכה ה"ט), ורק בתפילה פסק (פ"ד מהל' תפילה ה"ג) שחזר לראש התפילה.

ג. הקורא את המגלה על פה, לא יצא ידי חובתו⁹. הליעז¹⁰ ששמע את המגלה הפתובה בלשון הקדש ובכתב הקדש - אף על פי שאינו יודע מה הן אומרים, יצא ידי חובתו¹¹. וכן אם היתה פתובה יונית ושמעה - יצא, אף על פי שאינו מפיר¹². ואפלו היה השומע עברי¹³.

(9) משנה, שם. (10) המדבר בשפה זרה, ואינו מבין לשון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מגיד משנה. (36) משנה, מגילה יז, א. שאנו צריכים בה דיו דוקא (מגילה יט.). (37) שם טז, ב. (38) [כן כתב רבינו (פ"א מהל' תפילין הי"א)] לענין מזוזה שאינה צריכה עיבוד לשמה, והסביר בתשובה שם (בכסף-משנה), שלא שמענו שצריך עיבוד אלא לספר-תורה ולתפילין. (39) משנה, מגילה יז, א. (40) ראה בפ"א מהל' תפילין הי"ג.

י. היו בה אותיות מטשטשות או מקרעות: אם רשומן נפר, אפלו היו רבה - פשרה; ואם אין רשומן נפר, אם היה רבה שלם - פשרה, ואם לאו - פסולה, והקורא בה לא יצא.⁴¹ השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים, וקראן הקורא את המגלה על פה - יצא.⁴²

(41) מגילה יח, ב. (42) שם.

יא. המגלה צריכה שתהא תפורה פלה עד שיהיו פל עורותיה מגלה אחת. ואינה נתפרת אלא בגידין, כספר תורה. ואם תפרה שלא בגידין - פסולה. ואינו צריך לתפר את כל היריעה בגידין כספר תורה, אלא אפלו תפר בגידין שלש תפירות בקצה היריעה ושלש באמצעה ושלש בקצה השני - פשרה, מפני שנקראת אגרת.⁴³

(43) במגילה יט, א: "אמר רב חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב, מגילה נקראת ספר (ונכתב בספר - אסתר ט, לב) ונקראת אגרת (אגרת הפורים - שם כט), ספר - שאם תפרה בחוטי פשתן - פסולה, אגרת - שאם הטיל בה שלשה חוטי גידין - כשרה, אמר רב נחמן - ובלבד שיהיו משולשין".

יב. וצריך הקורא לקרות עשרת בני המן ו"עשרת" בגשימה אחת, כדי להודיע לכל העם שכלם נתלו ונהרגו כאחד.⁴⁴ ומנהג כל ישראל, שהקורא המגלה קורא ופושט כאגרת,⁴⁵ להראות הנס; וכשיגמר, חוזר וכורכה⁴⁶ פלה ומברך.

(44) שם, טז, ב. (45) כן כתב רב האי גאון (מגיד-משנה). (46) בכת"ז: "ופושטה וכורכה".

יג. שני הימים האלו, שהן ארבעה עשר וחמשה עשר, אסורין בהספד ותענית⁴⁷ ולכל אדם בכל מקום. בין לבני פרסין שהן עושין חמשה עשר בלבד, בין לבני עירות שהן עושין ארבעה עשר בלבד.⁴⁸ ושני הימים אסורין בהספד ותענית באדר הראשון ובאדר השני.⁴⁹ אנשי כפרים שהקדימו וקראו בשני או בחמישי הסמוך לפורים - מתרים בהספד ותענית ביום קריאתה.⁵¹ ואסורין בהספד ותענית בשני הימים האלו,⁵² ואף על פי שאין קוראין בהן.

(47) ממה שכתוב במגילה "שמחה", נלמד שאסור בהספד (מגילה ה:). (48) נלמד ממה שכתוב במגילה "ומשתה" (מגילה, שם). (49) מגילה, שם. (50) במגילה ו, ב: "אין

ז. הקורא את המגלה וטעה בקריאתה וקרא קריאה משבשת²⁴ - יצא.²⁵ לפי שאין מדקדקין בקריאתה. קרא עומד או יושב - יצא, ואפלו בצבור. אבל לא יקרא בצבור יושב לכתחילה, מפני כבוד הצבור.²⁶ קראוה שנים, אפלו עשרה כאחד - יצאו הקוראין והשומעים מן הקוראין.²⁷ וקורא אותה גדול עם הקטן²⁸ ואפלו בצבור.

(24) רק הקריאה משובשת, אבל הבנת הענין לא שובשה, שאם גם הבנת הענין משובשת - לא יצא (מעשה רוקח). (25) "ירושלמי" שם: "תני: אין מדקדקין בטעויותיה". (26) כן נראה ב"ירושלמי" (שם פ"ד ה"א), אבל ביחיד קורא יושב אפילו לכתחילה, וכן הוא ב"ירושלמי" (שם) על המשנה "הקורא את המגילה": "מה לשעבר, הא בתחילה לא?... כיני מתניתא מותר לקרותה עומד, מותר לקרותה יושב" (לחם-משנה). (27) משנה, מגילה כא, א. "מאי טעמא? כיון דחביבא, יהבי דעתייהו ושמעיה" (גמרא שם כא:). (28) "ירושלמי" (מגילה פ"ב ה"ה): "מיכן והילך, נהגו הרובים לקרותה בבית הכנסת" (ופירש ב"קרבן העדה" בפירוש השני: נער מתרגמין רביא, מכאן ואילך נהגו הנערים לקרותה בבית הכנסת. "בני בנימין").

ח. אין קוראין בצבור במגלה הכתובה בין הכתובים. ואם קרא - לא יצא.²⁹ אלא אם פן היתה תורה על שאר היריעות או חסרה, כדי שיהא לה הבר. אבל היחיד קורא בה ואפלו אינה חסרה ולא תורה, ויוצא בה ידי חובתו.³⁰

(29) מגילה יט, א. שנראה כאילו קורא במקרא, ואין כאן פרסום הנס (רש"י שם). (30) [שכשם שאין קוראים בתורה ואין מפטירים בנביא אלא בעשרה (מגילה כג:)] כן ודאי אין קורין בכתובים בפחות מעשרה, וכיוון שקוראים ביחיד - ניכר הדבר שאין זו קריאה בתורה נביאים וכתובים אלא במגילה, ויש כאן פרסום הנס, ועי' ב"טורי אבן" שם].

ט. אין פותבין³¹ המגלה אלא בדיו על הגויל³² או על הקלף³³, כספר תורה.³⁴ ואם כתבה במי עפצא וקנקנתום³⁵ - פשרה. כתבה בשאר מיני צבעונין - פסולה.³⁶ וצריכה שרטוט בתורה עצמה.³⁷ ואין העור שלה צריך לעבד לשמה.³⁸ היתה כתובה על הניר או על עור שאינו מעבד³⁹, או שכתבה עפ"ם או אפיקורוס - פסולה.⁴⁰

(31) משנה, מגילה יז, א. (32) "לוקחין עור בהמה או חיה, ומעבירין השער ממנו תחילה, ואחר-כך מולחין אותו במלח, ואחר-כך מעבדין אותו בקמח, ואחר-כך בעפצא וכיוצא בו מדברים שמכווצים את העור ומחזיקין אותו, וזה הנקרא גויל" (רבינו בפ"א מהל' תפילין ה"ו). (33) עור שחילקו אותו בעביו לשנים ועיבדו אותו, החלק שממול השער נקרא קלף (שם ה"ז). (34) כמו שכתב רבינו שם ה"ח וה"ט, שספר-תורה נכתב גם על גויל וגם על קלף. (35) חומצת הנחושת. ונלמד מדין כתיבת ספר-תורה (שם פ"א ה"ד) -

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ז תמוז - ספר זמנים - הל' מגילה וחנוכה עה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טז. וְחִיב לְחַלֵּק לְעֲנִיִּים בְּיוֹם הַפּוּרִים. אֵין פּוּחֲתִין
מִשְׁנֵי עֲנִיִּים. נוֹתֵן לְכָל אֶחָד מִתְּנָה אַחַת אוּ מְעוֹת⁶³
אוּ מִינֵי תַבְשִׁיל אוּ מִינֵי אֶבְלִין. שְׁנָאֵמַר: וּמִתְּנֹת
לְאֶבְיוֹנִים - שְׁתֵּי מִתְּנֹת לְשְׁנֵי עֲנִיִּים⁶⁴. וְאֵין
מְדַקְדָּקִין בְּמְעוֹת פּוּרִים, אֲלֹא כָּל הַפּוּשֵׁט יָדוֹ לְטַל
נוֹתֵנִין לוֹ⁶⁵. וְאֵין מְשַׁנֵּין מְעוֹת פּוּרִים לְצִדְקָה
אַחֲרָת⁶⁶.

(63) בדפוסים ישנים, אין המילים האלו "או מעות".
(64) מגילה ז, א. (65) תוספתא מגילה פ"א, וירושלמי' שם
פ"א ה"ד. (66) בבא-מציעא עח, ב. וירושלמי' שם).

יז. מוּטָב לְאֶדָם לְהַרְבוֹת בְּמִתְּנֹת אֶבְיוֹנִים מִלְּהַרְבוֹת
בְּסַעֲדָתוֹ וּבְשִׁלּוֹחַ מְנוֹת לְרַעֲיוֹ. שְׁאֵין שָׁם⁶⁷ שְׂמִיחָה
גְּדוּלָּה וּמִפְאָרָה אֲלֹא לְשִׂמְחַת לֵב עֲנִיִּים וִיתוּמִים
וְאֶלְמָנוֹת וְגֵרִים. שֶׁהַשְּׂמִיחַ לֵב הָאֲמֻלָּלִים הָאֵלּוּ
דוֹמָה לְשִׂכְנָהּ, שְׁנָאֵמַר: לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים
וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים.

(67) ביטוי זה שגור בדברי רבינו, וראה בפ"א מהל' יסודי
התורה ה"א.

יח. כָּל סְפָרִים⁶⁸ הַנִּבְיָאִים וְכָל הַתּוֹכִיכִים⁶⁹ עֲתִידִין
לְפָטֵל לִימֹת הַמְּשִׁיחִי⁷⁰, חוּץ מִמַּגִּלַּת אֶסְתֵּר⁷¹. וְהִי
הִיא קְנִימַת פְּחֻמְשָׁה חֲמִשִּׁי תוֹרָה⁷² וְכַהֲלֹכֹת שָׁל
תוֹרָה שְׁבַעֲלִי פַּה⁷³, שְׁאֵין בְּטָלִין לְעוֹלָם. וְאֵף עַל פִּי
שְׁפָל זָכְרוֹן הַצִּדּוֹת וּבְטָל, שְׁנָאֵמַר: כִּי נִשְׁכַּחוּ הַצִּדּוֹת
הָרָאוּשׁוֹנוֹת וְכִי נִסְתָּרוּ מַעֲיָנֵי - יָמֵי הַפּוּרִים לֹא
יִבְטְלוּ⁷⁴, שְׁנָאֵמַר: וְיָמֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יִעָבְרוּ
מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים, וְזָכְרָם לֹא יִסּוּף מִזְרַעֲם.

(68) "ירושלמי' שם ה"ה. (69) אבל חמשה ספרי תורה אינם
בטלים לעולם ("ירושלמי' שם). (70) שהרי "ליכא מידי
דכתיבי בנביאים וכתובים ולא רמיזי באורייתא" (תענית
ט). ודרשו (שבת קד). על הכתוב (ויקרא כז, לד) "אלה
המצוות" - "שאין הנביא רשאי לחדש בה דבר מעתה",
אלא שאין בנו בינה יתירה להבין את כל הרמזים בתורה,
ולימות המשיח תמלא הארץ דעה את ה' וכולם יבינו את
התורה, ולא יצטרכו לקרוא בנביאים וכתובים ('מראה
הפנים' שם). (71) "ירושלמי' שם. (72) "שנאמר (דברים
ה, יט): "קול גדול ולא יסף". ומתרגמינן "ולא פסק"
("ירושלמי' שם). (73) "שנאמר (חבקוק ג, ו): "הליכות
עולם לו" (אל תקרי הליכות אלא הלכות) - "ירושלמי' שם.
(74) "ירושלמי' שם.

יום שלישי כ"ז תמוז ה'תשפ"ב

פרק שלישי - הלכות חנוכה

(1) נבאר בו ענין הנס שארע בזמן החנוכה, בימי בית שני.
וחיוב ההדלקה בשמנות הלילות. וקריאת ההלל בשמנות
הימים. ונמשך לזה ביאור קריאת ההלל, וענינו בכל הימים

בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת המגילה ומתנות
לאביונים". "הא לענין הספר ותענית - זה וזה שוין".
(51) משנה, מגילה ה, א. (52) גמרא, שם. ש"שמחה אינה
נוהגת (בכפרים) אלא בזמנה".

יד. מְצוֹת יוֹם אֶרְבַּעַּה עָשָׂר לְבְּנֵי כְּפָרִים וְעִירוֹת וְיוֹם
חֲמִשָּׁה עָשָׂר לְבְּנֵי כְּרָפִים לְהִיּוֹתֵן יוֹם שְׂמִיחָה
וּמְשִׁלּוֹחַ מְנוֹת לְרַעֲיוֹ וּמִתְּנֹת לְאֶבְיוֹנִים⁵³.
וּמִתָּר בְּעֶשְׂרֵית מֵלָאכָה⁵⁴. וְאֵף עַל פִּי כֵּן אֵין רָאוּי
לְעִשׂוֹת כּוֹ מֵלָאכָה. אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל הָעוֹשֶׂה
מֵלָאכָה בְּיוֹם פּוּרִים, אֵינוֹ רוֹאֶה סִמֵּן בְּרָכָה
לְעוֹלָם⁵⁵. בְּנֵי כְּפָרִים, שֶׁקִּדְּמוּ וְקִרְאוּ בְּשִׁנֵּי אוּ
בְּחִמְשֵׁי, אִם חִלְּקוּ מְעוֹת לְאֶבְיוֹנִים בְּיוֹם קְרִיאָתָן -
יִצְאוּ⁵⁶. אֲבָל הַשְּׂמִיחָה וְהַמְשִׁלָּה אֵין עוֹשִׂין אוֹתָם
אֲלֹא בְּיוֹם אֶרְבַּעַּה עָשָׂר, וְאִם הִקְדִּימוּ - לֹא יִצְאוּ⁵⁷.
וְעִצְדַּת פּוּרִים שְׁעִשְׂאָה בְּלִילָה⁵⁸ - לֹא יִצָּא יָדִי
חוּבָתוֹ⁵⁹.

(53) שכתוב (אסתר ט, כב) "לעשות אותם ימי משתה
ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים".
(54) במגילה ה, ב: "איסור עשיית מלאכה לא קבילו עליהו,
דמעיקרא כתיב (שם שם, יט) שמחה ומשתה ויום טוב,
ולבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה, והאילו
יום-טוב לא כתיב". (55) במגילה, שם: "רב חזייה לההוא
גברא דהוה שדי כתנא בפוריא, ולטייה דלא צמח כתנא".
(56) [נראה שמצוה לכתחילה לחלק מעות לאביונים ביום
י"ד, אלא שאם חילק ביום הקריאה יצא בדיעבד. ויתכן כי
זהו פירוש המשנה (מגילה ה).] "אע"פ שאמרו מקדימין,
מותרין בהספד ותענית ומתנות לאביונים" - כלומר מותרין
במתנות לאביונים, אע"פ שעיקר מצוותן ב"ד". (57) שם
ה, א: "שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה". (58) לילה שבו
קוראים המגילה (מגיד-משנה). (59) שכתוב "ימי משתה
ושמחה" (מגילה ז:).

טו. פִּיצַד חוּבַת סְעֵדָה זוּ? שְׂאִיכָל בְּשָׂרָה⁶⁰ וְיִתְנָן
סְעֵדָה נְאֻה כְּפִי אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדוֹ. וְשׁוֹתָה יֵין עַד
שִׁישְׁתְּכֶרֶוֹ⁶¹ וְיִרְדֵּם בְּשִׁכְרוֹתוֹ. וְכֵן חִיב אָדָם לְשַׁלַּח
שְׁתֵּי מְנוֹת בְּשָׂר אוּ שְׁנֵי מִינֵי תַבְשִׁיל אוּ שְׁנֵי מִינֵי
אֶבְלִין לְחִבְרוֹ, שְׁנָאֵמַר: וּמְשִׁלּוֹחַ מְנוֹת אִישׁ לְרַעֲיוֹ
- שְׁתֵּי מְנוֹת לְאִישׁ אֶחָד. וְכָל הַמְּרַבֵּה לְשַׁלַּח לְרַעֲיוֹ
- מְשַׁבֵּחַ. וְאִם אֵין לוֹ - מַחֲלִיף עִם חֲבֵרָו⁶²: זֶה
שׁוֹלַח לְזֶה סְעֵדָתוֹ, וְזֶה שׁוֹלַח לְזֶה סְעֵדָתוֹ. כְּדִי
לְקַיֵּם: וּמְשִׁלּוֹחַ מְנוֹת אִישׁ לְרַעֲיוֹ.

(60) שהרי נאמר (אסתר שם): "ימי משתה ושמחה", ואין
שמחה אלא בבשר (פסחים קט). ולמדו זאת ממה שנאמר
(דברים כז, ז): "וזבחת שלמים ואכלת שם, ושמחת"
(מגיד-משנה). (61) במגילה ז, ב אמרו: "אמר רבא, חייב
אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך
מרדכי", שעל-ידי שתיית היין - ישתכר וירדם בשכרותו,
ולא ידע. (62) מגילה ז, ב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואם תמצא לומר שרצה למסור נפשו על כיבוד אב ורש"י בחומש סובר כהתוס' הנ"ל ש"הרשות בידו", הרי ציווי יעקב ליוסף היה "והשבני דבר", ואם יהרגוהו הרי לא קיים המצוה כלל, וא"כ הדרא קושיא מאיזה דין הלך יוסף לראות את שלום אחיו בצאן והכניס עצמו בסכנת נפשות. אלא שיוסף הלך דותינה מאותו הדין שנלחמו החשמונאים ביוונים, כי ראה ש"הדור פרוץ" בכיבוד אב, שהרי ראובן "בלבל יצועי אביו", שמעון ולוי - "עכרתם אותי" וגם כל שאר האחים אינם מתחשבים בצער אביהם ומוכנים להרוג את יוסף, מכאן הסיק יוסף שהדור פרוץ בכיבוד אב ויש אפילו למסור את נפשו כדי שיראו וילמדו מצות כיבוד אב.

לקו"ש ח"ה עמוד 169.

(2) "יוחשך על פני תהום - זו מלכות יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהם, שהייתה אומרת להם: כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל". (3) "אמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס".

ב. וְכִשְׁגָּבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל אוֹיְבֵיהֶם וְאֲבָדוֹם, בְּחֻמְשָׁה וְעֶשְׂרִים בְּחֹדֶשׁ כִּסְלוֹ הָיָה. וְנִכְנְסוּ לְהִיכָל, וְלֹא מִצְאוּ שָׁמַן טָהוֹר בְּמִקְדָּשׁ אֶלָּא פֶּה אֶחָד. וְלֹא הָיָה בּוֹ לְהַדְלִיק אֶלָּא יוֹם אֶחָד בַּלְבָּד, וְהַדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ נֵרוֹת הַמַּעֲרָכָה שְׁמוֹנָה יָמִים, עַד שֶׁכָּתְשׁוּ זֵיתִים וְהוֹצִיאוּ שָׁמֶן טָהוֹר.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"וְכִשְׁגָּבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל אוֹיְבֵיהֶם וְאֲבָדוֹם, בְּחֻמְשָׁה וְעֶשְׂרִים בְּחֹדֶשׁ כִּסְלוֹ הָיָה. וְנִכְנְסוּ לְהִיכָל, וְלֹא מִצְאוּ שָׁמֶן טָהוֹר אֶלָּא פֶּה אֶחָד כו'".

העולה מדבריו שהיו"ט של חנוכה לא נקבע רק על נס פך השמן אלא גם על הניצחון במלחמה, ופשוט שמה שכתב בה"ג "ומפני זה התקינו חכמים . . שמונת ימים כו'" קאי על שני הענינים, גם על מה שכתב בה"א בדבר ישועת ישראל והצלתם מידי היוונים וגם על מה שכתב בה"ב בדבר נס פך השמן.

לכאורה נראה לומר שזה שנקבע היו"ט גם על הנצחון במלחמה הוא רק לדעת הרמב"ם, משא"כ לדעת המאירי שגמר המלחמה היה בכ"ד בכסלו צ"ל שקביעת החנוכה היא רק על נס פך השמן ולכן לא קבעו את חנוכה ליום כ"ד שאז היה הנצחון המלחמה.

אמנם: א. מכיון שאפושי פלוגתא לא מפשינן, אין הכרח לחדש עוד מחלקות.

ב. השקו"ט אם ראוי לקבוע יו"ט בשביל הצלה גופנית (מכיון שעיקר מלחמת היוונים היתה גזירה על הדת) - אינו תלוי בזמן הנצחון.

הנקרא בהם, שהוא מדברי סופרים. ונתבאר בו גם כן כיצד היו קוראין אותו בזמן חכמי המשנה והתלמוד.

א. בְּבֵית שְׁנִי, כְּשֶׁמֶלְכִי יוֹן גָּזְרוּ גְזֵרוֹת עַל יִשְׂרָאֵל, וּבִשְׁלֹו דָתָם, וְלֹא הִנִּיחוּ אוֹתָם לַעֲסֹק בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת, וּפִשְׁטוּ יָדָם בְּמַמּוֹנִים וּבְכְנוּתֵיהֶם, וְנִכְנְסוּ לְהִיכָל וּפָרְצוּ בוֹ פְּרָצוֹת וְטִמְאוּ הַטְּהָרוֹת, וְצָר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל מְאֹד מִפְּנֵיהֶם, וּלְחָצוֹם לַחֵץ גָּדוֹל; עַד שֶׁרָחַם עֲלֵיהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וְהוֹשִׁיעָם מִיָּדָם וְהִצִּילָם. וְגָבְרוּ בְּנֵי חֲשִׁמוֹנָאִי, הַכְּהֻנִּים הַגְּדוֹלִים, וְהִרְגוּם, וְהוֹשִׁיעוּ יִשְׂרָאֵל מִיָּדָם. וְהִעֲמִידוּ מֶלֶךְ מִן הַכְּהֻנִּים, וְחִזְקָה מַלְכוּת לְיִשְׂרָאֵל יָתֵר עַל מַאתִים שָׁנָה, עַד הַחֲרִיבָן הַשְּׁנִי.

10

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"... עַד שֶׁרָחַם עֲלֵיהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וְהוֹשִׁיעָם מִיָּדָם. וְגָבְרוּ בְּנֵי חֲשִׁמוֹנָאִי, הַכְּהֻנִּים הַגְּדוֹלִים וְהִרְגוּם . . כו'".

צריך להבין מ"ש כאן "הכהנים הגדולים" והלא כהן גדול אחד לדור.

ויובן בהקדים מחלוקת הרמב"ם והתוס' במי שרוצה למסור נפשו על עבירות שאינן משלוש העבירות החמורות שבתורה - ע"ז, גילוי עריות, ושפיכות דמים, שדינן "יעבור ואל יהרג". לדעת הרמב"ם "כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו". אבל התוס' סברו שהרשות בידו לעבור - ו"אם רצה להחמיר על עצמו אפי' בשאר מצוות הרשות בידו". וכתבו הפוסקים שגם לדעת הרמב"ם כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג "אם הוא אדם גדול וחסיד ירא שמים, ורואה שהדור פרוץ בכך רשאי לקדש את ה' ולמסור עצמו אפילו על מצוה קלה, כדי שיראו העם ולמדו כו'".

ויש לשאול מאיזה דין נלחמו החשמונאים ביוונים, שהרי אע"פ שבשעת השמד "יהרג ואל יעבור", מכל-מקום הרי זה רק אם כופין אותו לעבור על מצוות התורה, אבל לכאורה אין היתר לצאת למלחמה - מעטים וחלשים מול רבים וגיבורים - ולהעמיד עצמם בסכנת נפשות. לכך כתב על בני חשמונאי "הכהנים הגדולים" שהיו "גדולים" במובן של "גדול וחסיד וירא שמים" שכתב הכ"מ, והיתה הרשות בידם למסור נפשם על הדברים שהדור פרוץ בהם, ובעניננו, על כל התורה כולה.

ויש להוסיף על פי דברי השל"ה הידועים שלמועדי השנה יש שייכות לפרשיות התורה שבהן חלות, ופרשיות וישב מקץ ויגש קשורות לחנוכה.

אותה שאלה ממש מצינו ביוסף הצדיק: מאיזה דין הלך לראות את שלום אחיו בצאן, והרי ידע מדברי המלאך - "נלכה דותינה" שרוצים "לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם".

12 וְשָׁעֵשָׂה נָסִים לְאַבְרָהָם וְכוּ'. וְ"שֶׁחֲחִינוּ וְקִימְנוּ"
13 וְכוּ'. וְכָל הָרֹאֶה אוֹתָהּ וְלֹא בָרַךְ, מְבָרֵךְ שְׁתֵּים:
14 "שָׁעֵשָׂה נָסִים לְאַבְרָהָם וְכוּ' וְ"שֶׁחֲחִינוּ"⁷. וּבִשְׁאֵר
15 הַלֵּילֹת - הַמְדְּלִיק מְבָרֵךְ שְׁתֵּים⁸, וְהָרֹאֶה מְבָרֵךְ
16 אֶחָת. שְׁאִין מְבָרֵכִין "שֶׁחֲחִינוּ" אֲלָא בְּלִילָה
17 הָרִאשׁוֹן.

(5) ואף הנשים בכלל זה, שאף על פי שהן פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא - חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס וכמו כן חייבות בנר חנוכה מאותו הטעם. (6) אף על פי שהדליקו עליו בביתו - כיוון שהוא עצמו לא הדליק. (7) ואינו מברך "להדליק", שהרי כבר הדליקו עליו בביתו. (8) "להדליק" ו"שעשה נסים".

18 ה. בְּכָל יוֹם מִשְׁמוֹנַת הַיָּמִים אֵלֶּי גּוֹמְרִין אֶת
19 הַהֵלֵל⁹. וּמְבָרֵךְ לְפָנָיו: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ
20 לְגִמְרוֹ¹⁰ אֶת הַהֵלֵל; בֵּין יָחִיד בֵּין צֶבֶר. אֵף עַל פִּי
21 שְׁקִירֵי אֶת הַהֵלֵל מִצְוַת מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים¹¹, מְבָרֵךְ עָלָיו
22 "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ"¹², כְּדֶרֶךְ שְׁמִבְרָךְ עַל
23 הַמְּגִלָּה וְעַל הָעֵרֹב. שֶׁכָּל וְדָאִי שֶׁל דְּבָרֵיהֶם¹³
24 מְבָרֵכִין עָלָיו. אֲבָל דָּבָר שֶׁהוּא מְדַבְּרֵיהֶם וְעָקֵר
25 עֲשִׂיתָן לוֹ מִפְּנֵי הַסֶּפֶק, כְּגוֹן מַעֲשֵׂר דְּמָאִי¹⁴, אֵין
26 מְבָרֵכִין עָלָיו. וְלָמָּה מְבָרֵכִין עַל יוֹם טוֹב שְׁנִי¹⁵, וְהֵם
27 לֹא תִקְנוּהוּ אֲלָא מִפְּנֵי הַסֶּפֶק? כְּדִי שְׁלֹא יִזְלְזְלוּ
28 בּוֹ¹⁶.

(9) קורין את כל ההלל בלי דילוגים. (10) ורבי מאיר מרוטנברג נהג לומר "לקרוא את ההלל". (11) "והלל זה מי אמרו? נביאים שביניהם תקנו להם לישראל שיהיו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבוא עליהן, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן". (12) "והיכן ציוונו? רב אויא אמר מלא תסור". (13) מדרבנן. (14) שהפרשתו אינו אלא מספק שמא לא הפריש עם-הארץ. (15) של גלויות. (16) אם יראו שלא מברכין על יום טוב שני, יקילו לעצמם לעשות בו מלאכה.

29 ו. וְלֹא הֵלֵל שֶׁל חֲנֻכָּה בְּלִבְד הוּא שְׁמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים,
30 אֲלָא קְרִיאַת הַהֵלֵל לְעוֹלָם מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים בְּכָל
31 הַיָּמִים שְׁגוֹמְרִין בָּהֶן אֶת הַהֵלֵל¹⁷. וּשְׁמוֹנֶה עָשָׂר
32 יוֹם¹⁸ בְּשָׁנָה מִצְוָה לְגַמֵּר בָּהֶן אֶת הַהֵלֵל, וְאֵלֶּי הֵן:
33 שְׁמוֹנֶה יָמֵי חֹג, וּשְׁמוֹנֶה יָמֵי חֲנֻכָּה, וְרִאשׁוֹן שֶׁל
34 פֶּסַח, וְיוֹם עֲצָרָת. אֲבָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים
35 אֵין בָּהֶן הֵלֵל, לְפִי שֶׁהֵן יָמֵי תְּשׁוּבָה וְיִרְאָה וּפְחַד,
36 לֹא יָמֵי שְׂמִיחָה יִתְרָה¹⁹. וְלֹא תִקְנוּ הֵלֵל בְּפוּרִים,
37 שְׁקִירֵי אֶת הַמְּגִלָּה הִיא הַהֵלֵל²⁰.

(17) וכן מפורש בתלמוד: "קריאת שמע דאורייתא - הלל דרבנן". (18) בארץ ישראל. אבל בחוץ לארץ נוספו על אלה שלושה ימים. (19) "אמר רבי אבהו: אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש-ברוך-הוא, רבונו של עולם מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים?

ג. מהקושיא בלקו"ת מדוע נקבע חנוכה ביום המנוחה ולא ביום שנעשה בו הנס, מוכח שגם לדעה שניצחון המלחמה היה בכ"ד, הקביעות של חנוכה היא (גם) בגלל נס ניצחון המלחמה (אלא שנקבע בכ"ה להיותו יום המנוחה מהמלחמה).

והביאור בזה: לפי שיטה זו קביעת היו"ט של חנוכה בכ"ה בכסלו היא משום שהוא יום המנוחה וכמרומוז בשם "חנוכה" - חנו בכ"ה, וע"ד שמצינו בפורים שהיו"ט לא נקבע ביום הנצחון כ"א ביום המנוחה כמפורש בקרא והטעם לזה בפשטות הוא משום שביום גמר הניצחון נשאר עדיין רושם מהמלחמה שהוא ענין לא רצוי ולכן נקבע ליום המנוחה. אמנם צ"ל (לשיטה זו) מדוע נקבע פסח ליום הנס והנצחון על המצרים.

ומבאר אדה"ז: ההבדל בין קביעת החנוכה שהיתה ביום המנוחה, וקביעת היו"ט דפסח שנקבע ליום הנצחון, שבחנוכה הסדר הוא מהקל אל הכבד, בתחילה צריך היה לבטל ולנצח את הצד שכנגד ואח"כ יכל להיות הגילוי של קדושת יו"ט.

משא"כ בחג הפסח היה גילוי שלא בסדר והגבלה (פסח ודילג) (מצד בחינת סובב כל עלמין) שלמעלה מחילוקי דרגות, ולכן יתכנו שני הדברים כאחת - "נגוף למצרים (מכת בכורות) ורפוא (התגלות הקדושה) לישראל".

ויש להוסיף שענין זה קשור לכך שבפורים ובחנוכה היו הניסים ע"י מלחמה המלובשת בטבע ולכן בקביעת ימי החנוכה שהיא תקנה מדברי סופרים, היינו עבודה בסדר מלמטה למעלה, תחילה צ"ל ביטול וניצחון האויב ואח"כ (למחרתו) בא גילוי קדושת היו"ט, משא"כ "נגוף למצרים" בחגה"פ היה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו. ובנוסף, קביעות חגה"פ הוא יו"ט מן התורה - מן השמים.

יין מלכות ספר זמנים סימן נו.

1 ג. וּמִפְּנֵי זֶה הִתְקִינוּ חֲכָמִים שְׁבִאוֹתוֹ הַדּוֹר, שְׂיִהְיוּ
2 שְׁמוֹנֶה יָמִים הָאֵלֶּי, שְׂתַחֲלָתָן כ"ה בְּכֶסֶל, יָמֵי
3 שְׂמִיחָה וְהֵלֵל. וּמְדַלִּיקִין בָּהֶן הַנֵּרוֹת בְּעֶרְבַּי עַל פְּתָחֵי
4 הַבָּתִּים בְּכָל לַיְלָה וְלַיְלָה מִשְׁמוֹנֶה הַלֵּילֹת, לְהִרְאֹת
5 וּלְגַלּוֹת הַנֶּס. וְיָמִים אֵלֶּי הֵן הַנִּקְרָאִין חֲנֻכָּה. וְהֵן
6 אֲסוּרִין בְּהַסְפֵּד וְתַעֲנִית כִּימֵי הַפוּרִים. וְהַדְּלָקָה
7 הַנֵּרוֹת בָּהֶן מִצְוָה מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, בְּקִרְיַת הַמְּגִלָּה.

(4) ומשום כך אין להדליק ביום, כמו שהדליקו במנורה שבמקדש, כי "שרגא בטיהרא מאי מהני" (אין אור הנר נראה ביום).

8 ד. כָּל שְׂחִיב בְּקִרְיַת הַמְּגִלָּה, חִיב בְּהַדְּלָקָה גַּר
9 חֲנֻכָּה⁵. וְהַמְדְּלִיק אוֹתָהּ בְּלִילָה רִאשׁוֹן, מְבָרֵךְ שְׁלֹשׁ
10 בְּרָכוֹת, וְאֵלֶּי הֵן: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
11 אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ לְהַדְּלִיק גַּר שֶׁל חֲנֻכָּה.

28 המלך המהלל המשבח המפאך חי וקיים תמיד ימלך
29 לעולם ועד.

30 יא. יש מקומות שנהגו לכפל. מ"אודך כי
31 עניתי²⁸ עד סוף ההלל בופלין כל דבר ודבר שתי
32 פעמים. ומקום שנהגו לכפל - יכפל, ומקום שנהגו
33 שלא לכפל - אין בופלין.

(28) לפי שכל הפרק כפול ומ"אודך ולמטה אינו כפול ולפיכך נהגו לכפול הפסוקים.

34 יב. מנהג קריאת ההלל בימי חכמים הראשונים כף
35 היה: אחר שמברך הגדול שמקרא את ההלל, מתחיל
36 ואומר "הללויה", וכל העם עונים "הללויה". וחזר
37 ואומר "הללו עבדי ה'", וכל העם עונים "הללויה".
38 וחזר ואומר "הללו את שם ה'", וכל העם עונים
39 "הללויה". וחזר ואומר "יהי שם ה' מברך מעתה
40 ועד עולם", וכל העם עונים "הללויה". וכן על כל
41 דבר. עד שנמצאו עונים בכל ההלל "הללויה" מאה
42 ושלש ועשרים פעמים. סימן להם: שנותיו של
43 אהרן²⁹.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"אחר שמברך הגדול שמקרא את ההלל, מתחיל ואומר:
"הללויה", וכל העם עונים: "הללויה"; וחזר ואומר: "הללו .
וכן על כל דבר ודבר, עד שנמצאו עונים בכל ההלל "הללויה"
מאה ושלש ועשרים פעמים; סימן להם - שנותיו של אהרן".

מכללי הרמב"ם הידועים, שאין דרכו לכתוב בספר הידי
החזקה' סימנים וכד', וצריך להבין מה נוגע להלכה מספר
הפעמים שהציבור עונים הללו' שהוא כמנין שנותיו של
אהרן הכהן.

וי"ל שבזה בא להשימנו שיטתו המיוחדת שאמירת ההלל
באופן שכזה נחשבת לכתחילה כתפילה גמורה, וכל העונה
הללו' יוצא בה ידי חובת תפילה, לכן כתב על מנהג זה
בהל' שלאח"ז: "ובו ראוי לילך".

ויון על פי מה שהקשה "המאירי" על מנהג זה, שהרי
ההלל הוא תפילה ואין אדם מוציא בה חברו ידי חובה.
ותירץ, שכיון שאינה תפילה ממש, לכן הקילו חכמים
בהלל לאומרו באופן זה.

אבל שיטת הרמב"ם שלא כ"המאירי" כי לדעתו ההלל הוא
תפילה ממש, ואמירתו באופן זה היא בשלמות גמורה כיון
שנעשית באחדות מושלמת כאחדות שהביא אהרן הכהן
בעם ישראל (כדלקמן) ואין כאן הוצאת הציבור ידי חובה
בתפילת השליח ציבור, וממילא גם לא קולא של חכמים
בדבר.

דהנה שני אופנים באחדות הציבור: אחדות הבאה מתוך
וויתור על ביטוי היחיד למען התאחדות הכלל, ותפילה
באחדות שכזו אכן אינה תפילה ממש, וזהו גדר ההלל

אמר להם: אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי
מתים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה לפניו?
(20) ולפי זה חידש המאירי שאם אין לו מגילה, חייב לקרוא
הלל.

1 ז. מקומות שעושין יום טוב שני ימים, גומרין את
2 ההלל אחד ועשרים יום: תשעה ימי החג, ושמונה
3 ימי חגכה, ושני ימים של פסח, ושני ימים של
4 עצרת. אבל בראשי חודשים קריאת ההלל מנהג
5 ואינו מצוה²¹. ומנהג זה - בצבור, לפיכך קוראין
6 בדלוג²². ואין מברכין עליו, שאין מברכין על
7 המנהג. ויחיד לא יקרא כלל. ואם התחיל -
8 ושלם²³, ויקרא בדלוג בדרך שקוראין הצבור. וכן
9 בשאר ימי הפסח קוראין בדלוג²⁴, בראשי חודשים.

(21) "רב אקלע לבבל, חזינהו דקא קרי הלילא בריש ירחא,
סבר לאפסקינהו, כיוון שחזי דקא מדלגי דלוגי, אמר: שמע
מינה מנהג אבותיהם בדיהם" [=רב הגיע לבבל, וראה
שקוראים שם הלל בראש חודש, סבר להפסיק אותם, אך
כאשר ראה שהם אומרים את ההלל בדילוגים אמר: שמע
מינה מנהג אבותיהם בדיהם]. (22) להראות שאינו אלא
מנהג, כנ"ל. (23) "תנא יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר".
(24) רק בימי הסוכות גומרים את ההלל לפי שכל יום חלוק
מחבירו בקרבנותיו אבל ימי הפסח שווים בקרבנותיהם.

10 ח. כיצד מדלגין? מתחילין מתחלת ההלל עד
11 "חלמיש למעינו מים", ומדלג, ואומר "ה' זכרנו
12 וברך" וכו' עד "הללויה", ומדלג, ואומר "מה
13 אשיב לה'" עד "הללויה", ומדלג, ואומר "מן
14 המצר קראתי יה" עד סוף ההלל. זה הוא המנהג
15 הפשוט. ויש מדלגין דלוג אחר²⁵.

(25) ואנו נוהגים לדלג "לא לנו" ו"אהבתי".

16 ט. כל היום פשר לקריאת ההלל. והקורא את ההלל
17 למפרע²⁶ - לא יצא²⁷. קרא ושהה וחזר וקרא - אף
18 על פי ששהה כדי לגמור את כלו, יצא. ימים
19 שגומרין בהן את ההלל, יש לו להפסיק בין פרק
20 לפרק, אבל באמצע הפרק לא יפסיק. וימים
21 שקוראין בהן בדלוג, אפלו באמצע הפרק פוסק.

(26) מהסוף להתחלה [=והרבי מסביר בשם הבעל שם טוב:
"למפרע" שהוא סובר שכל זה קרה פעם בעבר ואין לזה כל
קשר לזמננו]. (27) למדו זאת ממה שנאמר בהלל "ממזרח
שמש עד מבואו", כשם ששקיעת השמש וזריחתה לא
ייהפכו, כך מהולל שם ה' ולא למפרע.

22 י. כל יום שגומרין בו את ההלל, מברך לפניו.
23 ומקום שנהגו לברך אחריו - מברך. כיצד מברך?
24 יהללוהו ה' אלהינו כל מעשיו, וצדיקים וחסידים
25 עושי רצונו, וכל עמך בית ישראל ברוכה יודו
26 לשמך. כי אתה ה', לך טוב להודות, ונעים לשמך
27 לומר, ומעולם ועד עולם אתה האל. ברוך אתה ה',

אותו, ומי הם הראויים להדליקו, ואם אדם נפטר מפני שמדליקים בשבילו. ונסתיים הפרק בביאור מעלת המצוה, ושהיא קודמת לקידוש היום, ואחר כך נתבאר שנה ביתו קודם לנה חנוכה מפני השלום. ונכנס רבינו בספרו זה בשביתה ויצא בשלום.

א. כִּמָּה נֵרוֹת הוּא מְדַלֵּק בַּחֲנֻכָּה? מִצְוַתָּה שֶׁיְהִיָּה
כָּל בֵּית וּבֵית מְדַלֵּק גֵּר אֶחָד, בֵּין שֶׁהָיוּ אֲנָשֵׁי הַבֵּית
מֵרִבּוֹן בֵּין שֶׁלֹא הָיָה בּוֹ אֶלָּא אֶדָם אֶחָד.²¹ וְהַמְהִיר
אֶת הַמִּצְוָה,²² מְדַלֵּק נֵרוֹת כְּמִנְיֵן אֲנָשֵׁי הַבֵּית, גֵּר לְכָל
אֶחָד וְאֶחָד,²³ בֵּין אֲנָשִׁים בֵּין נָשִׁים.²⁴ וְהַמְהִיר יוֹתֵר
עַל זֶה וְעוֹשֶׂה מִצְוָה מִן הַמִּבְחָר,²⁵ מְדַלֵּק גֵּר לְכָל
אֶחָד בְּלִילָה הָרִאשׁוֹן וּמוֹסִיף וְהוֹלֵךְ בְּכָל לַיְלָה
וְלִילָה גֵּר אֶחָד.²⁶

(2) "מצות חנוכה, נר איש וביתו" (שבת כא:). (3) בכת"י:
"המצוות". (4) "והמהדרין, נר לכל אחד ואחד" (שבת,
שם). (5) שהרי אף הנשים חייבות בנר חנוכה (ראה
למעלה פ"ג ה"ד). (6) "המהדרין מן המהדרין: בית שמאי
אומרים, ביום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת
והולך. ובית הלל אומרים, ביום ראשון מדליק אחת, מכאן
ואילך מוסיף והולך" (שבת שם). והלכה כבית הלל. ודעת
רבינו שהמהדרין מן המהדרין מקיימים גם את ההידור של
המהדרין, להדליק לכל אחד ואחד, ויש חולקים על זה
(תוספות' שבת שם ד"ה והמהדרין) וראה להלן ה"ג.

ב. כִּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיוּ אֲנָשֵׁי הַבֵּית עֹשֶׂהָ - בְּלִילָה
הָרִאשׁוֹן מְדַלֵּק עֹשֶׂהָ נֵרוֹת, וּבְלִיל שְ�נֵי עֶשְׂרִים,
וּבְלִיל שְׁלִישִׁי שְׁלֹשִׁים, עַד שֶׁנִּמְצָא מְדַלֵּק בְּלִיל
שְׁמִינִי שְׁמוֹנִים נֵרוֹת.²⁷

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"כיצד? הרי שהיו אנשי הבית עושה - בלילה הראשון
מדליק עושה נרות, ובלייל שני עשרים..."

אבל בהלכה ג' כתב "מנהג פשוט בכל ערינו בספרד שיהיו
כל אנשי הבית מדליקין נר אחד בלילה הראשון ומוסיפין
והולכין נר בכל לילה ולילה". ויש לומר שמכל-מקום
שניהם כשיטת המהדרין מן המהדרין, ובפרט מנהג הרמ"א
שהיה דור אחרון לגבי הרמב"ם שהוא בהוספה על מנהג
ספרד, אבל לא הונהג כך אע"פ שהרמב"ם הביאו להלכה.

(על פי לקו"ש חלק כ' עמוד 634)

ג. מִנְהַג פְּשׁוּט בְּכָל עֲרֵינוּ בַּסְּפָרָד, שֶׁיְהִיוּ כָּל אֲנָשֵׁי
הַבֵּית מְדַלִּיקִין גֵּר אֶחָד בְּלִילָה הָרִאשׁוֹן וּמוֹסִיפִין
וְהוֹלְכִין גֵּר בְּכָל לַיְלָה, עַד שֶׁנִּמְצָא מְדַלֵּק בְּלִיל
שְׁמִינִי שְׁמוֹנֵה נֵרוֹת, בֵּין שֶׁהָיוּ אֲנָשֵׁי הַבֵּית מֵרִבּוֹם
בֵּין שֶׁהָיָה אֶדָם אֶחָד.²⁸

(7) שמצות הדלקת נר חנוכה היא משום פרסום הנס, וצריך
שיהיה היכר בהדלקת הנרות כמה יום בחנוכה הוא. ואם כל
אחד ואחד ידליק, לא יהיה כל-כך היכר לתוספת הנס,
שיחשבו שכך מספר בני הבית (תוספות' שם).

לדעת ה"מאירי" ולכן הקשה שההלל הוא תפילה שחייב
בה כל אחד לעצמו ואין אדם מוציא בה חברו ידי חובה.
אבל ישנה אחדות גבוהה יותר, ולדעת הרמב"ם היא
האחדות שמתקיימת באמירת הלל כמנהג זה, ובה אין
היחיד מבטל את עצמו למען ההשתתפות עם הציבור ואף
שאין אומר ההלל בשלימותו, מכל-מקום מרגיש
שבהתאחדות עם הציבור באה לידי ביטוי גם אמירת
ההלל הפרטית שלו. לכן סבר הרמב"ם שהיא תפילה ממש
וכל יחיד ויחיד נחשב כמתפלל כל ההלל לעצמו ואינו צריך
לחברו שיוציאו ידי חובת תפילה.

ענין זה משמיענו ב"מנין שנותרו של אהרן הכהן" כי שנותרו
של אהרן הכהן מבטאים את עבודתו המיוחדת בהבאת
שלום ואחדות נעלית בישראל, והיא האחדות הנעלית
המתקיימת בין אומרי ההלל כמנהג זה, ומשום כך היא
תפילה גמורה ממש, וסרה קושיית המאירי היאך מוציא
את חברו ידי חובת תפילה.

לקו"ש חכ"ג עמוד 229.

(29) "מאה ועשרים וג' פעמים ישיראל עונין הללויה כנגד
שנותיו של אהרן, הללויה הללו אל- בקדשו, לאהרן
קדושו, לאהרן קדש ה'".

יג. וְכֵן כְּשֶׁהִקְרָא מְגִיעַ לְרֹאשׁ כָּל פֶּרֶק וּפֶרֶק³⁰, הֵן
חֲזָרִין וְאוֹמְרִין מֶה שְׁאָמַר. כִּיצַד? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר
"בִּצְאָת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם", כָּל הָעָם חֲזָרִין וְאוֹמְרִין
"בִּצְאָת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם". וְהִקְרָא אוֹמֵר "בֵּית
יִשְׂרָאֵל מַעַם לַעֲזֹ", וְכָל הָעָם עוֹנִין "הִלְלוּהָ". עַד
שֶׁיֹּאמַר "אֶהְבֵּתִי כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת קוֹלִי תְחִנּוּנִי", וְכָל
הָעָם חֲזָרִין וְאוֹמְרִין "אֶהְבֵּתִי כִּי יִשְׁמַע ה' וְכו'".
וְכֵן כְּשֶׁיֹּאמַר הִקְרָא "הִלְלוּ אֶת ה' כָּל גּוֹיִם", כָּל
הָעָם חֲזָרִין וְאוֹמְרִין "הִלְלוּ אֶת ה' כָּל גּוֹיִם".

(30) "שמצוה לענות ראשי פרקים".

יד. הִקְרָא אוֹמֵר "אֲנֵא ה' הוֹשִׁיעָה נָא", וְהֵם עוֹנִין
אֲחֵרֵיו "אֲנֵא ה' הוֹשִׁיעָה נָא", אָף עַל פִּי שְׁאִינוּ
רֹאשׁ פֶּרֶק. הוּא אוֹמֵר "אֲנֵא ה' הִצְלִיחָה נָא", וְהֵם
עוֹנִים "אֲנֵא ה' הִצְלִיחָה נָא". הוּא אוֹמֵר "בְּרוּךְ
הַבָּא", וְכָל הָעָם אוֹמְרִים "בְּרוּךְ הַבָּא". וְאִם הָיָה
הַמְקָרָא אֶת הַהֵלֵל קָטָן אוֹ עֶבֶד אוֹ אִשָּׁה, עוֹנֶה
אֲחֵרֵיהֶם מֶה שֶׁהֵן אוֹמְרִין מִלָּה בְּכָל הַהֵלֵל. זֶהוּ
הַמִּנְהַג הָרִאשׁוֹן, וְכו' רְאוּ לִילָף. אֲבָל בְּזִמְנִים אֵלוּ
רְאִיתִי בְּכָל הַמְקוֹמוֹת מִנְהַגוֹת מִשְׁנוֹת בְּקִרְיָאָתוֹ
וּבְעֵצֵי הָעָם, וְאִין אֶחָד מֵהֶם דּוֹמֶה לְאֶחָד.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) נתבארו בו משפטי ההדלקה בשלמות, כמה נרות הם
מדליקין, ובאי זה זמן, ושיעור השמן, ובאי זה שמן, ואם
אסור ליהנות ממנו, ובאי זה מקום מניחין אותו ומדליקין

שישתמש לאורה" (פ"ה מהל' שבת ה"ה). (23) שבת, שם. (24) לפי שנעשה זכר לנס שקרה במנורה בבית המקדש, עשאוה כמנורה שאין משתמשים בה כלל (ר"ן בשבת שם). ואם כן אין לחשוש שמא יטה את הנר. (25) שהוא תשמיש קל, ואינו צריך עיון גדול. (26) שבת כב, א.

ז. גר חנכה מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ²⁷ בפתח הסמוך לפתח על שמאל הנכנס לבית, כדי שתהיה מזוזה בימין וגר חנכה משמאל²⁸. ואם היה דר בעליה²⁹, מניחו בחלון הסמוכה לרשות הרבים³⁰. וגר חנכה שהניחו למעלה מעשרים אמה³¹ - לא עשה פלוס, לפי שאינו נכרי³².

(27) שם כא, ב. לפרסם את הנס לעוברים ושבים. (28) ויהיה מוקף במצוות (שבת כב.). (29) שאין לו פתח פתוח לרשות הרבים. (30) שם כא, ב. (31) שם כב, א. שעד עשרים אמה שולטת עינו של אדם, אבל לא יותר.

ח. בימי הסכנה³² מניח אדם גר חנכה בתוך ביתו מבפנים. ואפלו הניחו על שלחנו - דיו³³. וצריך להיות בתוך הבית גר אחר להשתמש לאורו³⁴. ואם היתה שם מדורה, אינו צריך גר אחר³⁵. ואם אדם חשוב הוא, שאין דרכו להשתמש למדורה - צריך גר אחר³⁶.

(32) שאסור להוציא אור בחוץ. (33) שם כא, ב. (34) להיכר שהדליק גר חנוכה לשם מצוה. (35) ששתמש לאור המדורה, ויש היכר לגר חנוכה. (36) שבת, שם.

ט. גר חנכה שהדליקו חרש שוטף וקטן או עפוי³⁵ - לא עשה פלוס, עד שיידליקנו מי שהוא חיב בהדלקה³⁷. הדליקו מבפנים והוציאו דלוק והניחו על פתח ביתו - לא עשה פלוס, עד שיידליקנו במקומו³⁸. אחז הנר בידו ועמד - לא עשה פלוס, שהרואה אומר: לצרכו הוא עומד³⁹. עששית⁴⁰ שהיתה דולקת כל היום פלו, למוצאי שבת מכבה ומברך ומדליקה. שההדלקה היא המצוה, ולא ההנחה⁴¹. ומתיר להדליק גר חנכה מגר חנכה⁴².

(37) ולא מועיל אם אלו ידליקו והחייב במצוה ניח הנר במקומו, כי הדלקה עושה מצוה ולא הנחה (שם כג.). (38) שם, כב, ב. (39) שם. ואף-על-פי שעמד בחוץ. פנס. (40) שם, כג, א. שהרי כך מברכים: "להדליק גר חנוכה". (41) ואין כאן ביזוי מצוה, שהרי הדלקה עושה מצוה, ואם כן בעת שמדליק - עוסק הוא במצוה (שם כב.). אבל להדליק קיסם או גפרור מנר חנוכה כדי להדליק בזה גר חנוכה אחר - אסור, משום ביזוי מצוה, ועי' ראב"ד.

י. הוצר שיש לה שני פתחים בשתי רוחות, צריכה שתי נרות, שמא יאמרו העוברים ברוח זו: לא הניח גר חנכה. אבל אם היו ברוח אחת, מדליק באחד מהן⁴³.

(43) שם כג, א.

ד. גר שיש לו שתי פיות⁸, עולה לשני בני אדם⁹. מלא קצרה שמן והקיפה פתילות, אם כפה עליה בלי¹⁰ - כל פתילה ופתילה נחשבת¹¹ כגר אחד; לא כפה עליה כלי - נעשית כמדורה, ואפלו כגר אחד אינה נחשבת.

(8) והכניס לתוכם שתי פתילות. (9) שבת כג, ב. והיינו למהדרין שמדליקים נר לכל אחד ואחד (רש"י שם). (10) לפני ההדלקה. שעל-ידיה אין הפתילות מתחברות יחד. (11) שבת, שם. שמצות חנוכה היא להדליק נר ולא מדורה.

ה. אין מדליקין נרות חנכה קדם שתשקע החמה, אלא עם שקיעתה¹²; לא מאחרין ולא מקדימין¹³. שבת או היזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק¹⁴. וכמה הוא זמן זה? כמו חצי שעה או יתר¹⁵. עבר זמן זה, אינו מדליק¹⁶. וצריך שיתן שמן בגר כדי שתהיה דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק¹⁷. הדליקה וכבתה, אינו זקוק להדליקה פעם אחרת¹⁸. נשארה דולקת אחר שפלתה רגל מן השוק - אם רצה לכבותה או לסלקה, עושה¹⁹.

(12) שבת כא, ב. (13) בשבת כג, ב: "אמר לה ההוא סבא: ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר" ונמפרשה רבינו בנר חנוכה (וכן הוא שם בתחילת הענין "דהוה רגיל בשרגי גר חנוכה ונר שבת", לפי הגירסא בספר העתים - דק"ס עמ' 44 הערה ג) שהרי אמרו שם "הוה מאחרה ומדלקת", ובשבת קשה לומר כן, כי איך תאחר? ועי' רש"י שם ומגיד-משנה כאן. (14) שבת, שם. (15) רב אלפס (שבת פ"ב). (16) שם: "דאי לא אדליק - מדליק" שאם לא הדליק משתשקע החמה, מדליק עד שתכלה רגל מן השוק, אבל אחר זמן זה אינו מדליק. (17) "ואי נמי לשיעורה", היינו שצריך לתת בה שמן שתדלק כשיעור זה (רב אלפס שם בפירוש השני). (18) שם. (19) רב אלפס שם בפירוש הראשון, למה שאמרו "ואי נמי לשיעורה".

ו. כל השמנים וכל הפתילות פשוט לגר חנכה²⁰, ואף על פי שאין השמנים נמשכים אחר הפתילה, ואין האור נתלית יפה פאותן הפתילות²¹. ואפלו בלילי שבת שבתוך ימי חנכה מתיר להדליק השמנים והפתילות שאסור להדליק בהן גר שבת²², לפי שאסור²³ להשתמש לגר חנכה²⁴ בין בשבת בין בחול. ואפלו לבדק מעות²⁵ או למנותן לאורה אסור²⁶.

(20) שבת כא, ב: "פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת, מדליקין בהם בחנוכה, בין בחול בין בשבת". (21) מפני שהלכה היא: "כבתה - אינו זקוק לה" (שם) וכמו שפסק רבינו למעלה ה"ה. (22) שאסור להדליק נר שבת באותם השמנים הגרועים שאין נמשכים אחר הפתילה, ובאותן הפתילות הגרועות שאין האור נתלית בהן, גזירה שמא יהיה אור הנר אפל, ויטה אותה בשעה

29 - שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים. הַלְכוֹת שְׁקָלִים - אַרְבָּעָה פְּרָקִים.
30 הַלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ - תְּשַׁעָּה עָשָׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת
31 תַּעֲנִיּוֹת - חֲמִשָּׁה פְּרָקִים. הַלְכוֹת מַגֵּלָה וְחִנּוּכָה -
32 אַרְבָּעָה פְּרָקִים.

33 תּוֹרַת חֶכֶם מְקוֹר חַיִּים, לְסוֹר מִמֶּקְשֵׁי מוֹת

34 סֵפֶר רַבִּיעִי וְהוּא סֵפֶר נָשִׁים

35 הַלְכוֹתָיו חֲמִשָּׁה. וְזֶה סִדּוּרָן: א. הַלְכוֹת אִישׁוּת. ב.
36 הַלְכוֹת גְּרוּשִׁין. ג. הַלְכוֹת יָבוֹם וְחִלּוּצָה. ד. הַלְכוֹת
37 נִעְרָה בְּתוּלָה. ה. הַלְכוֹת סוּטָה. וְהַמְצוֹת הַנִּכְבָּלִים
38 בֵּהֶם מִפְּרָשִׁים בְּשִׁמוֹתֵם בְּמִקְוֹמוֹתֵם.

39 הַלְכוֹת אִישׁוּת

40 יֵשׁ בְּכָלֶלן אַרְבַּע מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשְׁתֵּי
41 מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֶּרֶטָן: (א) לִשְׂאֵא אִשָּׁה
42 בְּכִתְּבָהּ וְקִדּוּשֶׁיהָ. (ב) שְׂלֹא תִבְעַל אִשָּׁה בְּלֹא כִתְּבָהּ
43 וּבְלֹא קִדּוּשֶׁיהָ. (ג) שְׂלֹא יִמְנַע שְׂאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה. (ד)
44 לְפָרוֹת וְלִרְבוֹת מִמֶּנָּה.

45 וּבִאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

46 פֶּרֶק רִאשׁוֹן

1) בִּיאַר בּו רַבִּינו שְׁקוּדִם מִתֵּן תּוֹרָה לֹא הָיוּ מִקְדָּשִׁין הָאִשָּׁה,
כִּיצַד הָאִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת, קִדְשָׁה, עֲרִיזָה, שְׁנִיּוֹת, אִיסוּרֵי לֹאוֹוִין
וְאִיסוּרֵי עֲשֵׂה.

47 א. קִדְּם מִתֵּן תּוֹרָה הָיָה אִדָּם פּוֹגַע אִשָּׁה בְּשׁוּק, אִם
48 רָצָה הוּא וְהִיא לִשְׂאֵא אוֹתָהּ - מִכְּנִיסָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ
49 וּבּוֹעֵלָה בֵּינוֹ לְבֵין עֲצָמוֹ, וְתִהְיֶה לוֹ לְאִשָּׁה.² פִּיּוֹן
50 שְׁנִיתָהּ תּוֹרָה נִצְטוּי יִשְׂרָאֵל, שְׂאִם יִרְצָה הָאִישׁ לִשְׂאֵא
51 אִשָּׁה - יִקְנֶה אוֹתָהּ תְּחִלָּה בְּפָנֵי עֲדִים, וְאַחֲרֵי כֵן
52 תִּהְיֶה לוֹ לְאִשָּׁה; שְׁנֵאֲמַר: כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא³
53 אֵלֶיהָ.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ מִתּוֹךְ רַמְבַּ"ם "פֶּרֶדֶס הַמֶּלֶךְ" ~

"פִּיּוֹן שְׁנִיתָהּ תּוֹרָה נִצְטוּי יִשְׂרָאֵל, שְׂאִם יִרְצָה הָאִישׁ לִשְׂאֵא
אִשָּׁה - יִקְנֶה אוֹתָהּ תְּחִלָּה כּו'."

אֵין לֹמַר שְׁלֹאחֵר מִתֵּן תּוֹרָה כְּשֶׁנִּתְחַדֵּשׁ חִיּוּב הַלִּיקוּחִין
בְּכִסֵּף קוֹדֶם נִישׁוּאִין, הָיוּ צְרִיכִים כָּל יִשְׂרָאֵל לַחֲדָשׁ
הַקִּדּוּשִׁין וְלִקְיַחַת נִשׁוּתֵיהֶם עַפ"י תּוֹרָה, כִּיּוֹן שֶׁנִּהְיָה יִשְׂרָאֵל
זֶה גַם קוֹדֶם מִתֵּן תּוֹרָה, כְּמוֹבֵא בַּגְמָרָה עַל הַפְּסוּק "וַיִּלֶּךְ
אִישׁ מִבֵּית לֹוִי וַיִּקַּח אֶת בֵּת לֹוִי" שְׁעִמָּרם "עֲשֵׂה לָהּ מַעֲשֵׂה
לִיקוּחִין" [וּבִזָּה הַסְבִּירוֹ הַמְּפָרְשִׁים דְּבָרֵי הַרְמַב"ם בְּהַלְכוֹת
מַלְכִּים "וּבִמְצָרִים נִצְטוּ עֲמָרָם בְּמִצְוֹת יִתְרוֹת" שֶׁהִיא
מִצְוֹת קִדּוּשִׁין שֶׁהִיתָה כָּבֵר בְּמִצְרִים] וּמוֹבֵן בְּפִשְׁטוֹת שֶׁגַם
מִשֶּׁה רַבִּנו עֲשֵׂה מַעֲשֵׂה לִיקוּחִין בְּכִסֵּף קוֹדֶם שֶׁנִּשְׂאֵא אֶת
צְפוּרָה.

בִּזָּה יִבְאֹר הֵיטֵב מֶה שֶּׁשָּׂאֵל זְמָרִי בֵּן סְלוּא לְמִשֶּׁה רַבִּנו

1 יֹא. אוֹרַח שְׁמִדְלִיקִין עָלָיו בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֵינוֹ צָרִיף
2 לְהַדְלִיק עָלָיו בְּמִקּוֹם שְׁנִיתָאֲרַח בּוֹ.⁴⁴ אֵין לוֹ בֵּית
3 לְהַדְלִיק עָלָיו בּוֹ, צָרִיף לְהַדְלִיק בְּמִקּוֹם שְׁנִיתָאֲרַח
4 בּוֹ, וּמִשְׁמַתָּה עֲמָהּ בְּשִׁמּוֹן.⁴⁵ וְאִם הָיָה לוֹ בֵּית בְּפָנֵי
5 עֲצָמוֹ - אָף עַל פִּי שְׁמִדְלִיקִין עָלָיו בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, צָרִיף
6 לְהַדְלִיק בְּבֵית שֶׁהוּא בּוֹ, מִפְּנֵי הָעוֹבְרִין.⁴⁶

(44) שַׁבַּת, שֶׁם. וְרָאָה לְמַעֲלָה פ"ג ה"ד וְהַעֲרָה טז.
(45) שֶׁם. (46) שְׁלֹא יֵאמְרוּ הָעוֹבְרִים: לֹא הִדְלִיק נֹר חֲנוּכָה
(רַב אֶלְפִּס, שֶׁם).

7 יב. מִצְוֹת נֹר חֲנֻכָּה - מִצְוָה חֲבִיבָה הִיא עַד מָאֵד,
8 וְצָרִיף אִדָּם לְהַזְהִיר בָּהּ כְּדֵי לְהוֹדִיעַ הַנֶּסֶם וְלְהוֹסִיף
9 בְּשִׁבְחָהּ הָאֵל וְהוֹדִיעָה לוֹ עַל הַנֶּסֶם שֶׁעָשָׂה לָנוּ. אֶפְלוֹ
10 אֵין לוֹ מֶה יֵאָכַל אֶלָּא מִן הַצִּדָּקָה, שׁוֹאֵל אוֹ מוֹכֵר
11 כְּסוּתוֹ וְלוֹקַח שְׁמֹן וְנֵרוֹת וּמְדִלִיק.⁴⁷

(47) שֶׁהָרִי אִמְרוּ (מַגִּילָה כז:): "שָׂאֵלוּ תַלְמִידָיו אֶת רַבִּי
זְכַאי: בְּמָה הָאֲרַכְתָּ יָמִים? אָמַר לָהֶם, אֲמַר זְקֵנָה הִיתָה לִי,
פַּעַם אַחַת מִכְרָה כִּיפָה שְׁבִירָאֲשָׁה, וְהִבֵּיאָה לִי קִידּוּשׁ הַיּוֹם",
אִם כֵּן כִּלְשָׁכֵן שְׁלִמְצוֹת נֹר חֲנוּכָה שׁוֹאֵל אוֹ מוֹכֵר כְּסוּתוֹ,
שֶׁהָרִי מִצְוֹת נֹר חֲנוּכָה קוֹדֶמֶת לְקִידּוּשׁ הַיּוֹם, כִּדְלַחֵן בְּהַלְכָּה
הַבָּאָה ('צַנְתָּה פַּעֲנַח').

12 יג. הָרִי⁴⁸ שְׂאֵין לוֹ אֶלָּא פְּרוּטָה אַחַת, וּלְפָנָיו קִדּוּשׁ
13 הַיּוֹם⁴⁹ וְהַדְלָקַת נֹר חֲנֻכָּה - מְקַדִּים לְקִנּוּת שְׁמֹן
14 לְהַדְלִיק נֹר חֲנֻכָּה עַל הַיֵּין לְקִדּוּשׁ הַיּוֹם; הוֹאִיל
15 וְשִׁנְיָהֶם מְדַבְּרֵי סוּפְרִים⁵⁰, מוֹטֵב לְהַקְדִּים נֹר חֲנֻכָּה
16 שְׂשֵׁשׁ בּוֹ זִכְרוֹן הַנֶּסֶם.⁵¹

(48) שַׁבַּת כג, ב. (49) לְקִנּוּת יֵין לְקִידּוּשׁ שֶׁל שַׁבַּת.
(50) שְׂאֵף-עַל-פִּי ש"מִצְוֹת-עֲשֵׂה לְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבַּת
בְּדַבְּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבַּת לְקַדְּשׁוֹ" (פכ"ט מהל'
שַׁבַּת ה"א) - לְקַדֵּשׁ עַל הַיֵּין אֵינוֹ אֶלָּא מְדַבְּרֵי סוּפְרִים, כְּמוֹ
שֶׁכָּתַב שֶׁם רַבִּינוּ (ה"ו). (51) וְקִידּוּשׁ הַיּוֹם יִקְיִים עַל הַפֶּת.

17 יד. הָיָה לְפָנָיו נֹר בֵּיתוֹ⁵² וְנֹר חֲנֻכָּה, אוֹ נֹר בֵּיתוֹ
18 וְקִדּוּשׁ הַיּוֹם - נֹר בֵּיתוֹ קוֹדֶם, מִשּׁוּם שְׁלוֹם בֵּיתוֹ⁵³;
19 שֶׁהָרִי הָשֵׁם נִמְחַק לְעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ.⁵⁴
20 גְּדוֹל הַשְּׁלוֹם, שְׁכָל הַתּוֹרָה נִתְּנָה לְעֲשׂוֹת שְׁלוֹם
21 בְּעוֹלָם.⁵⁵ שְׁנֵאֲמַר: דְּרָקִיָּה דְּרָכֵי נָצֵם, וְכָל נִתְיֻבְתָּיָהּ
22 שְׁלוֹם.

(52) נֹר שַׁבַּת, שֶׁמִּצְוָה לְהַדְלִיק נֹר לְשַׁבַּת, מִשּׁוּם שְׁלוֹם בֵּית
(פ"ה מהל' שַׁבַּת ה"א). (53) שַׁבַּת כג, ב. (54) סוּכָה נג,
ב. (55) גִּטִּין נט, ב. - 'אֹר שִׁמּוֹח'.

23 נִגְמַר סֵפֶר שְׁלִישִׁי, וְהוּא סֵפֶר זְמָנִים. הַלְכוֹתָיו
24 עָשׂוּר, וּפְרָקָיו שְׁבַעָּה וְתַשְׁעִים: הַלְכוֹת שְׁבַת -
25 שְׁלֹשִׁים פְּרָקִים. הַלְכוֹת עֲרוּבִין - שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים.
26 הַלְכוֹת שְׁבִיתָה עָשׂוּר - שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים. הַלְכוֹת
27 שְׁבִיתָה יוֹם טוֹב - שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים. הַלְכוֹת חֲמִין
28 וּמִצָּה - שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים. הַלְכוֹת שׁוֹפָר וְסָפָה וְלוֹלֵב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

"בת יתרו מי התירה לך" ופרש"י "משה קודם מתן תורה נשא וכשניתנה תורה כולן בני נח היו ונכנסו לכלל מצוות והיא עמהם כו", כלומר שגיירה אחר מ"ת עם כל ישראל ולכן היתה מותרת לו. וקשה:

א. איך יתכן שנשיא בית-אב בישראל לא ידע ענין פשוט של ההבדל במעמד של בני ישראל קודם מ"ת ולאחר מ"ת.

ב. גם אם נמצא קס"ד שהסבר זה אינו מספק, מדוע לא מצינו שמשה יענה לזמרי על טענתו.

ג. גם לדעת המפרשים שההבדל בין קודם ואחר מ"ת היא ההלכה שנתעלמה ממשה, קשה לומר שענין פשוט והבדל יסודי כ"כ שבין קודם ואחר מ"ת הנוגע למעמדו המחודש של כל עם ישראל, יעלם ממושה רבנו.

ד. מה שראה פנחס ונזכר הלכה "הבועל את כותית קנאין פוגעין בו" אינו תשובה לשאלת זמרי "בת יתרו מי התירה לך".

ה. קשה לומר שזמרי שאל שאלתו והסתמך על כך שתתעלם ממושה רבנו הלכה פשוטה כל כך.

והביאור בזה: שאלת זמרי היתה מצד הדין שגירות אסורה לכהן שהוא איסור תורה, כי אף ש"אתא יחזקאל ואסמכא אקראי" נלמד ממש"נ "אשה זונה וגו' לא יקחו", והלא "משה רבינו כהן גדול היה" ואיך נשא גיורת.

ואף למ"ד "לא נתכהן משה אלא שבעת ימי המלואים בלבד", הרי הלשון "לא נתכהן משה כו" משמעו שבשבעת ימי המלואים היה כהן גמור, ובוודאי קשה למ"ד שמשה "כל ימיו כהן היה", וגם את"ל שכהונת משה היתה רק התואר דכהונה, ולא הענין של "לקדשו לכהן לי" – **שירות הכהונה** (מכיון ששימש בחלוק לבן), הרי גם זה די לאסור עליו גירות משום "אשה זונה גו", שכן גרושה כו' אסורה גם לכהן בעל מום וחלל שאין בו **שירות** של כהונה, כיון שיש עליו **שם כהונה**.

והתשובה לשאלתו של זמרי היא מהנאמר במשנה: "אירס (כהן הדיוט) את האלמנה ונתמנה להיות כהן גדול יכנס", דין זה נלמד בגמרא מהפסוק "כי יקח איש אשה" שכיון שה"כי יקח" (האירוסין) היו בהיתר, מותר לו לכתחילה לסיים הלקיחה ולכנס האלמנה, וכל-שכן במשה רבינו שגם האירוסין וגם הנישואין היו בהיתר, שגם אחרי שהתמנה לכה"ג הרי ש"בת יתרו" מותרת לו, ובוודאי שכנ"ל עשה גם מעשה לקוחין כעמרם.

אלא, שזמרי לא קיבל את לימוד התושבע"פ של "כי יקח" הנ"ל, ולכן טען שמשה היה חייב לגרשה כיון שכהן אסור בגירות מהתורה, ולאידך לא היה יכול משה לענות לו בלימוד הנ"ל הנלמד בתושבע"פ מ"כי יקח", מצד הדין שת"ח שהוא "מורה הלכה" ו"נוגע בדבר" אינו יכול לומר

לקוטי שיחות חלק י"ח עמוד 285. והערה 48.

2) וחבירו חייב עליה משום אשת איש, וכן אמרו בסנהדרין נז: על מה שנאמר בתורה: "והיא בעולת בעל" (בראשית כ, ג) - "בעולת בעל יש להם (לבני נח), נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להם". והשווה הל' מלכים ט, ז. 3) כלומר, אם ירצה איש ליקח לו אשה, יקנה אותה תחילה בביאה. ובקידושין ט: מובא הפסוק: "כי יקח איש אשה ובעלה" (דברים כד, א). וכן הוא ב'ספר המצוות' לרבינו, עשה ריג.

- ב. וְלִקְחוּחִין אֱלֹו - מִצְוַת עֲשֵׂה⁴ שֶׁל תּוֹרַת הָם.¹
- וּבִאָחָד מִשְׁלֵשָׁה דְּבָרִים אֱלֹו הָאִשָּׁה נִקְנִית: בְּכֶסֶף⁵,
- אוּ בְּשִׁטָּר⁶, אוּ בְּבִיָּאָה⁷. בְּבִיָּאָה וּבְשִׁטָּר - מִהִתְּוָרָה⁸,
- וּבְכֶסֶף - מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁹. וְלִקְחוּחִין אֱלֹו, הֵן הִנְקָרְאִין
- קִדּוּשִׁין אוּ אֲרוּסִין בְּכָל מְקוֹם. וְאִשָּׁה שֶׁנִּקְנִית בְּאָחָד
- מִשְׁלֵשָׁה דְּבָרִים אֱלֹו¹⁰, הִיא הִנְקָרְאָת מְקַדָּשָׁת אוּ
- מְאָרְסָת¹¹.

4) עיקר המצוה הם הנישואין, וכמו שכתב למעלה במנין המצוות "לישא אשה בכתובה וקידושין" (וכן נראה במסכת מועד קטן יח: שהאירוסין אינם עיקר המצוה) אלא שהליקוחין (= האירוסין) הם תחילת המצוה (כסף-משנה בשם ר"א בן רבינו). 5) נותן לה פרוטה ואומר לה: הרי את מקודשת לי, כמבואר להלן פ"ג, ה"א. 6) כותב לה על הנייר, הרי את מקודשת לי, כמבואר להלן פ"ג, ה"ג. 7) אומר לה הרי את מקודשת לי בבעילה זו, ומתייחד עמה בפני שני עדים ובעלה, לקמן פ"ג, ה"ח. 8) וכן אמרו (קידושין ט: על מה שנאמר בתורה "כי יקח איש אשה ובעלה" - "ובעלה, מלמד שנקנית בביאה". "ובשטר - הואיל וגומר ומוציא (מגרשים בו) גומר ומכניס (מקדשים בו)". וכן אמרו (קידושין ה.) "אמר קרא: ויצאה והיתה - מקיש הויה (קידושין) ליציאה (גירושין), מה יציאה בשטר, אף הויה בשטר". 9) מדברי חכמים. כי אע"פ שקנין כסף נלמד בגזירה-שוה, קיחה קיחה משדה עפרון (ראה קידושין ב.) הואיל ואינו מפורש בתורה, נקרא: מדברי סופרים. כלומר, אילולא קיבלו חכמים פירוש, לא היינו מבינים אותו כך (כסף-משנה). וכן יסד רבינו ב'ספר המצוות' שורש שני, כי לא כל מה שהוציאו חכמים באחת מי"ג מידות הוא נקרא דאורייתא, אלא-אם-כן יאמרו בו בפירוש שהוא מדאורייתא. וכבר ביאר רבינו בתשובתו שאע"פ שגם קידושי שטר נלמדים בהיקש של "ויצאה והיתה" ואינם מפורשים בתורה, אולם חכמינו ז"ל בקידושין ט: אמרו בפירוש שהם מדאורייתא, לפיכך פסק בשטר שהוא מן התורה. ראה במוספנו "תשובות רבינו". וראוי לציין, שרבינו אברהם בנו של הרמב"ם יאמר בספרו "ברכת אברהם" סימן מד: לא הגיהו הספרים שלכם בטוב . . . ומכל-מקום נוסח דבריו המתוקנים בכתב-ידו כך: "בכסף או בשטר או בביאה, ושלשתם דין תורה" [וכן הוא ב'מאירי' לקידושין עמ' 3 שגדולי הדורות העידו על רבינו שחזר בו ממה שכתב שכסף מדברי סופרים. וכן כתב רמ"ך

ח"ג מט, הוא מניעת רוב תאות המשגל והתמדתו, כי בהתחלף גופי הקדשות תוסיף התאוה, כי לא יתעורר האדם לגוף אחד שהרגיל בו תמיד כהתעוררו לגופים מתחדשים, חלוקי הצורות והענינים. והתועלת באיסור היא גדולה מאד, והיא מניעת הקטטות. כי אילו היתה הקדשה מותרת, היו באים אל אשה אחת אנשים הרבה בעת אחת ולא היו נמלטים מהמחלוקת, והיו הורגים זה את זה, או אותה ככתוב: "ובית זונה יתגודדו".

- ה. כל שאסר¹⁷ ביאתו בתורה, וחיב על ביאתו פרת¹⁸
 - והם האמורות בפרישת אחרי מות¹⁹ - הן הנקראות
 עריות. וכל אחת מהן נקראת ערוה²⁰. פגון אם
 ואחות ובת וכיוצא בהן²¹.

(17) הכתוב. (18) עונש כרת, שלא יזכה לחיי עולם הבא אלא נכרת ברשעו ואבד כבהמה (לשון רבינו הל' תשובה פ"ח, א). (19) פרק יח. ובסופו נאמר: כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות. (20) רש"י בפירושו לתורה (ויקרא כ, יח) אומר: ערוה - לשון גילוי הוא, משורש ערה. והוא"ו יורדת בתיבה לשם דבר, כמו זערה מגזרת זע, וכן אחוה מגזרת אח. והראב"ע בפירושו לויקרא (יח, ו) יאמר: ערוה - דבר מגונה נחשף צריך להתכסות. ובעל ה'כתב והקבלה' שם, אמר: ערוה - אבר הזיווג והדיבוק, כי שורש "ערה" הוראתו ענין דיבוק וחיבור כמו "ערות על יאור" (ישעיה יט, ז). וכן: "ומתערה כאזרח רענן" (תהלים לו, לה). ואותו מקום שהזיווג והדיבוק בו, יקרא ערוה. (21) ופרטי דיניהן מבוארים בהל' איסורי ביאה.

- ו. ויש נשים אחרות, שהן אסורות מפי הקבלה²², ואסורן מדברי סופרים²³. והן הנקראות שניות, מפני שהן שניות לעריות²⁴. וכל אחת מהן נקראת שנייה. ועשרים נשים הן, ואלו הן: (א) אם אמו. וזו אין לה הפסק, אלא אפלו אם אם אם אמו עד מעלה מעלה - אסורה. (ב) אם אבי אמו בלבד²⁵. (ג) אם אביו. וזו אין לה הפסק, אלא אפלו אם אם אביו עד למעלה - אסורה. (ד) אם אביו אביו בלבד²⁶. (ה) אשת אביו אביו. וזו אין לה הפסק, אפלו אשת יעקב אבינו אסורה על אחד ממנו. (ו) אשת אביו אמו בלבד²⁷. (ז) אשת אחי האב מן האם²⁸. (ח) אשת אחי האם, בין מן האם בין מן האב²⁹. (ט) פלת בנו³⁰. וזו אין לה הפסק, אפלו פלת בן בן בנו עד סוף כל העולם - אסורה, עד שתהיה אשת אחד ממנו שניה על יעקב אבינו. (י) פלת בתו בלבד³¹. (יא) בת בת בנו בלבד³². (יב) בת בן בנו בלבד³³. (יג) בת בת בתו בלבד. (יד) בת בן בתו בלבד. (טו) בת בן בן אשתו בלבד. (טז) בת בת אשתו³⁴ בלבד. (יז) אם אם אביו אשתו³⁵ בלבד. (יח) אם אב אם אשתו בלבד. (יט) אם אם אם אשתו בלבד. (כ) אם אב אביו אשתו בלבד³⁷. נמצאו השניות שאין להן הפסק - ארבע: אם האם

בהגהותיו (כתב"ד אוקספורד), שחזר הרב והגיה בספרו "ושלשתן דבר תורה". ובעצם דברי רבנו שכתב: "ובכסף מדברי סופרים", אין כוונתו לומר שהוא מתקנת חכמים בלבד, ואינו גומר באשה כמו קידושי שטר וביאה, שהרי בפירוש כתב כאן: "כיון שנקנית האשה . . . הרי היא אשת איש, והבא עליה . . . חייב מיתת בית-דין". וכן כתב בהל' תרומות פ"ו ה"ג שארסה בת ישראל שנתארסה לכהן, אוכלת בתרומה מדין תורה, ולא חילק בין נתארסה בכסף או נתארסה בשטר, אלא כוונתו לומר שזה בכלל תורה שבעל-פה, הואיל ולא נכתב בפירוש בתורה. והשווה דברי רבינו בפירושו כלים פ"ז ה"ב, שכתב: "כל מה שלא התבאר בלשון התורה, יקרא מדברי סופרים, ואע"פ שהדברים הם הלכה למשה מסיני". (10) אע"פ שעדיין לא נכנסה לבית בעלה. (11) בניגוד לנכנסה לבית בעלה, הנקראת: נשואה. כמבואר לקמן פ"י, ה"ב.

- ג. וכיון שנקנית האשה ונעשית מקדשת, אף-על-פי שלא נבעלה ולא נכנסה לבית בעלה - הרי היא אשת איש, והבא עליה חוץ מבעלה - חיב מיתת בית דין¹². ואם רצה לגרש - צריכה גט¹³.

(12) סקילה או חנק, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ג. (13) ספר כריתות.

- ד. קדם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשווק, אם רצה הוא והיא - נותן לה שכרה ובוטל אותה על אם הדרך והולך¹⁴. וזו היא הנקראת קדשה¹⁵. משנתנה התורה נאסרה הקדשה, שנאמר: לא תהיה קדשה מבנות ישראל. לפיכך, כל הבוטל אשה לשם זנות בלא קדושין - לוקה מן התורה, לפי ששבעל קדשה¹⁶.

(14) כמו שנאמר בבראשית לח, טז. כלשון הכתוב שם, כא: "איה הקדשה היא בעינים על הדרך", וכפירוש רש"י שם: קדשה - מקודשת ומזומנת לזנות. (16) ולדעת הראב"ד, אין איסור קדשה אלא במי שמפקירה עצמה לכל אדם, אבל במייוחדת עצמה לאיש (בלא קידושין) אין בה איסור לאו, ולדעתו זוהי הפילגש שאמורה בתורה (בראשית כה, ו). וכן אמרו בסנהדרין כא, א: "פילגשים - בלא כתובה ובלא קידושין". ויתכן כי גם רבינו יודה שאין איסור מלקות אלא במי שמכניה עצמה לכן, כמו שמבואר מדבריו בהל' נערה בתולה פ"ב, ה"ז: "לכן נאמר אל תחלל את בתך להזנותה - שזה שחייבה תורה לאונס ולמפתה ממון ולא מלקות, כשאירע הדבר מקרה ולא הכינה עצמה לכן . . . אבל אם הניח בתו מוכנת לכל מי שיבוא עליה . . . הרי היא קדשה, ולוקה הבעול והנבעלת משום לא תהיה קדשה". וכנראה, שסמך רבינו כאן על דבריו שם. וכן החליט שם מרן ה'כסף משנה'. והשווה דברי רבינו הל' מלכים פ"ד, ה"ד: "וכן לוקח (המלך) נשים ופילגשים, נשים בכתובה וקידושין, ופילגשים בלא כתובה ובלא קידושין אלא ביחוד בלבד קונה אותה ומותרת לו, אבל ההדיוט אסור בפילגש אלא באמה העבירה בלבד אחר יעוד". וטעם איסור הקדשה, יאמר רבינו ב'מורה נבוכים'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 עד לַמַּעֲלָה, וְאִם הָאֵב עַד לַמַּעֲלָה, וְאִשְׁתּוֹ אֵב הָאֵב
2 עד לַמַּעֲלָה, וְאִשְׁתּוֹ בֵּן בְּנוֹ עַד לַמַּטָּה.³⁸
- 3 ז. כָּל שְׂאֵסֵר בִּיאָתוֹ בְּתוֹרָה, וְלֹא חֵיב עָלָיו פֶּרֶת
4 - הֵן הַנִּקְרָאִים אִסּוּרֵי לֹאִין³⁹. וְעוֹד נִקְרָאִין
5 אִסּוּרֵי קִדְשָׁה⁴⁰. וְתַשְׁעָה⁴¹ הֵן, וְאֵלּוּ הֵן: אֶלְמָנָה
6 לִכְהֵן גָּדוֹל⁴². גְּרוּשָׁה אוֹ זוֹנָה⁴³ אוֹ חֲלָלָה⁴⁴ בֵּין
7 לִכְהֵן גָּדוֹל בֵּין לִכְהֵן הַדִּיּוּט⁴⁵. וּמִמּוֹזֶרֶת⁴⁶ לְבֶן
8 יִשְׂרָאֵל. וּבֵת יִשְׂרָאֵל לְמִמְזָר⁴⁷. וּבֵת יִשְׂרָאֵל
9 לְעִמּוּנִי וּמוֹאֲבִי⁴⁸. וּבֵת יִשְׂרָאֵל לְפָצוּעַ דִּבְא⁴⁹
10 וּכְרוֹת שְׂפָכָה⁵⁰. וּגְרוּשָׁתוֹ אַחֵר שְׁנִשְׁאָת לְאַחֵר⁵¹.
11 וּיְכֻמָּה שְׁנִשְׁאָת לְזֹר וְעֵדִין רִשּׁוֹת הַיָּכֶם עָלֶיהָ⁵².
12 הַחֲלוּצָה⁵³ - הִרִי הִיא בְּגְרוּשָׁה, וְהִיא אֶסְנִיָּה
13 לְפָנֶיךָ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁵⁴. וְהַנְתִּינִים⁵⁵ - הִרִי הֵם
14 מִמְּמוֹזְרִים, אֶחָד זָכָרִים וְאֶחָד נְקֻבוֹת, וְאִסּוּרֵם
15 מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁵⁶. וּבִהֲלֹכוֹת אִסּוּרֵי בִיאָה⁵⁷ יִתְבָּאֵר
16 לָךְ מָה הֵם הַנְתִּינִים.

(39) שאין בביאתו אלא איסור לאו (=לא תעשה) גרידא.
(40) יבמות כ, א במשנה. ונקראו כן על פי הכתוב "קדושים יהיו לאלהיהם" (ויקרא כא, ו) הנאמר באלמנה לכהן גדול (יבמות, שם בגמרא). (41) סדר מנין תשעת איסורי לאוין הוא כדלקמן: (א) אלמנה לכהן גדול, (ב) גרושה, (ג) זונה, (ד) חללה, כי נשים אלו נמנות במצוות נפרדות במנין תרי"ג המצוות לרבינו ב'ספר המצוות' שלו (מצות לא-תעשה קנח - קס). ואע"פ שזונה וחללה נכללו בלאו אחד, כבר תירץ רבינו שם בסוף שורש ט, שהן כלאוין נפרדים כי לפיכך נפרדה הגרושה בלאו, ככתוב: "ואשה גרושה מאישה לא יקחו", ללמד: כשם שלוקין על הגרושה בפני עצמה, כך לוקין על זונה וחללה בפני עצמן, וכמבואר בקידושין עז: (השווה לא-תעשה קסא שם). (ה) איסור ממזרות הנכלל בפסוק אחד ונמנה למצוה אחת (ל"ת שנד). (ו) עמוני ומואבי הנכללים בפסוק אחד ונמנים למצוה אחת (ל"ת נג). (ז) פצוע דכא וכרות שפכה, גם הם נכללים בפסוק אחד ונמנים למצוה אחת (ל"ת שס), (ח) מחזיר גרושתו משנשאת, הנמנית למצוה מיוחדת (ל"ת שנו), (ט) יבמה לזר (ל"ת שנו), וכל אלה הם תשעה גופי נשים האסורים לאישים שונים. וממזרת לישראל ובת ישראל לממזר - נחשבות לגוף אחד, כי איסורם בא בתורה בדיבור אחד: לא יבוא ממזר בקהל ה' (ע"פ לחם-משנה, ונמוקי מהרא"י). (42) ואיסורה מפורש בתורה (ויקרא כא, יד). (43) כל שאינה בת ישראל, או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו איסור השוה בכלל, או שנבעלה לחלל, כמבואר בהל' איסורי ביאה (פי"ח, ה"א). (44) זו שנולדה מאיסור כהונה (כגון בת כהן מאשה גרושה). וכן אחת מהנשים האסורות לכהן שנבעלה לכהן - נתחללה (הל' איסורי ביאה פי"ט, ה"א). (45) כמפורש בתורה ויקרא כא, ז. (46) שנולדה מאיסור ערוה, כמבואר בהל' איסורי ביאה, פט"ו ה"א. (47) כמפורש בתורה (דברים כג, ג). (48) ואפילו נתייירו, ואיסורם מפורש בתורה (שם ד). (49) שנפצעו ביצי. (50) שנכרת גידו (האבר). ואיסורם מפורש בתורה (שם ב). (51) שנאמר (שם, כד, ד): "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה. . . אחרי אשר הוטמאה".

שקיבלו החכמים איש מפי איש. ובתלמוד בבלי קורא לדברים הנמצאים בנביאים ובכתובים: דברי קבלה, בניגוד למה שכתוב בתורת משה הנקרא: 'דברי תורה'. ראה: חגיגה י: בבא קמא ב: וכן במועד קטן יז: "דבר זה מתורת משה לא למדנו, ומדברי קבלה למדנו". השווה דברי רבינו הל' תלמוד תורה פ"א, ה"ב. ורש"י בחולין קלו, אומר: "דברי נביאים נקראים קבלה מפני שקיבלו ברוח הקודש כל נבואה ונבואה לפי צורך השעה והדור והמעשה". וראה הערה הבאה. (23) יבמות כא. ושם אמרו, שאיסור שניות מקורו מתקנת שלמה המלך, וסמכו על הפסוק (קהלת יב, ט): ואיזן וחקר תיקן משלים הרבה, "קודם שבא שלמה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים עד שבא שלמה ועשה לה אזנים", כשם שהכפיפה נאחזת ומשמרת ע"י אזניה, כך ע"י איסור שניות מתרחקין מן העריות. (24) והתורה אמרה (ויקרא יח, ל): ושמרתם את משמרתי - עשו משמרת למשמרתי (יבמות שם). כי ע"י איסור השניות, לא יכשל באיסור ערוה. (25) ולא אם אם אבי אמו. (26) פרט לאם אבי אבי אביו שמותרת. (27) פרט לאשת אבי אבי אמו שמותרת. (28) אולם אשת אחי אביו מן האב אסורה עליו מן התורה, ככתוב (ויקרא יח, יד) ערות אחי אביך לא תגלה, וביבמות נד: הוכיחו שבאשת אחי אביו מן האב הכתוב מדבר. (29) יבמות כא, ב. (30) אשת בן בנו נקראת כלת בנו, כי אשת בנו נקראת "כלתו" ואסורה עליו מן התורה (ויקרא יח, טו). (31) פרט לכלת בת בתו שמותרת (יבמות כא:). (32) שם, כב. אולם ב'שולחן ערוך' אבן-העזר סי' טו ס"ב פסק שאין לה הפסק. וכן בשאר השניות המנויות מכאן עד הסוף, כולן אין להן הפסק, לדעת ה'שולחן ערוך' שם. (33) ואל תתמה איך אפשר שכלת בן בן בנו תהיה אסורה עד סוף כל הדורות, ובת בן בנו תהיה מותרת? כי איסור עריות אינו תלוי בסברא אלא גזירה היא, ואין להרהר בפרטיו (מגיד-משנה). (34) ובת בן אשתו או בת בת אשתו אסורות עליו מן התורה, כמפורש בויקרא יח, יז. (35) כי אם אבי אשתו אסורה עליו מן התורה, משום: בת בנה לא תקח. (36) כי אם אם אשתו אסורה מן התורה, משום: את בת בתה לא תקח, כנ"ל. (37) כל זה מבואר ביבמות כב, א. (38) שם כא, א. ומדברי רבינו נראה שאשת חמיו (חותנו) מותרת לו, שהרי לא מנאה בין השניות. ואמנם כן מבואר בתלמוד יבמות כא. שאמרו בפירוש: "ומותר אדם באשת חמיו", אולם ב'ירושלמי' יבמות פ"ב, ה"ד אמרו: אשת חמיו אסורה מפני מראית עין (שנראית כחמות. וב'תוספות' ליבמות כא. הביאו מעשה בפרובינציא באחד שהיה טבח וטבח ויינו מזוג לישא אשת חמיו, והפסיד רבינו'תם לסעודתו. וראה בשו"ע אהע"ז סי' טז סכ"ד. ובנוגע לחורגת (בת אשת האב, מבעל אחר) הגדילה בין האחים, אמרו שם ב'ירושלמי' שאסורה להנשא לאחד האחים משום מראית עין, שנראית כאחותם. אולם בבבלי סוטה מג, ב התיירו, משום שיש לדבר קול, והכל יודעים שאינה אחותם. וראה בשו"ע אהע"ז סי' טו, סעיף יא.

בגוף במקומות הידועות להבאת שער, והיא מפת
שתיים עשרה שנה ויום אחד ומעלה - נקראת
נערה.⁴

(2) ואינה בת עונשים. (3) מין יבלת ודרכה לגדל שיער.
(4) והרי היא גדולה לכל עונשים שבתורה.

ב. והבאת שתי שערות בזמן הזה⁵ נקרא סימן
התחתון. ומאחר שתביא סימן התחתון תקרא נערה
עד ששה חדשים גמורים.⁶ ומתחלת יום תשלום
הששה חדשים ומעלה תקרא בוגרת.⁷ ואין בין
נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד.⁸

(5) מגיל שתיים עשרה שנה ומעלה. (6) מיום ליום.
(7) כלומר, מלאה שער, כי תרגום ירושלמי של איש שער -
גבר בגר. ומשגרה הבת אין לאביה רשות בה, והרי היא
מקבלת קידושה לדעתה, בעוד שהנערה היא ברשות אביה
ואינה מתקדשת שלא לדעת אביה. וכן האב זכאי במציאתה
ובמעשה ידיה של בתו הנערה עד שתיבגר. (8) משעה
שהביאה סימני נערות אינה שוהה להיות בוגרת אלא שישה
חדשים.

ג. הגיעה לשתיים עשרה שנה ויום אחד ולא הביאה
שתי שערות, אף-על-פי שנראו בה סימני אילוניות⁹
- עדן קטנה היא, עד עשרים שנה. וכשתביא שתי
שערות, אפלו בשנת עשרים¹⁰ - תהיה נערה ששה
חדשים, ואחר כך תקרא בוגרת.¹¹

(9) אשה עקרה מטבעה ודמות גבר לה במקצת, איילונית -
הרי היא כאיל שאינו יולד. (10) ואף על פי שנראו בה
סימני אילוניות. (11) כי כל שאין לה דין איילונית אינה
יוצאת לבגרות אלא אחרי שישה חדשי ימי נערות.

ד. היתה בת עשרים שנה פחות שלשים יום ולא
הביאה שתי שערות, ונראו בה כל סימני אילוניות -
הרי היא אילוניות.¹² ואם לא נראו בה כל סימני
אילוניות - עדן קטנה היא, עד שתביא שתי
שערות¹³ או עד שתהיה בת חמש ושלשים שנה
ויום אחד.¹⁴

(12) אין לה ימי נערות, אלא מקטנותה תצא לבגרות.
(13) ואז תהיה נערה. (14) ואז היא אילוניות, כי גיל זה הוא
רוב שנותיו של אדם, כי ימי שנותינו הם שבעים שנה.

ה. הגיעה לזמן הזה ולא הביאה שתי שערות - הרי
זו נקראת אילוניות, אף-על-פי שלא נראה בה סימן
מסימני אילוניות. נמצאת אתה למד, שהאילוניות אין
לה ימי נערות¹⁵, אלא מקטנותה תצא לבגרות.¹⁶

(15) כי הרי עד שהוקבעה לאילוניות הייתה קטנה,
ומשנקראה איילונית הרי היא כבוגרת. (16) שהנערות
בסימנים (שתי שערות) תלויה, וזו אין לה סימנים.

ו. ואלו הן סימני אילוניות: כל שאין לה דיין,¹⁷

(52) שעדיין לא ייבמה ולא חלץ לה, והתורה אומרת (שם
כה, ה): "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר".
(53) שחלץ לה יבמה. (54) מדברי חכמים (קידושין עח.).
(55) הם הגבוענים שנתגיירו בערמה בימי יהושע, ונקראו
נתינים על שם שנתנם יהושע לעבודת המקדש ככתוב
(יהושע ט, כז): "ויתנם יהושע . . . חוטבי עצים ושואבי
מים . . . ולמזבח ה'". (56) מדברי חכמים. כי יהושע ודוד
גזרו עליהם שלא יבואו בקהל לעולם, כדלהלן פ"ב מהל'
איסורי ביאה הכ"ב-כג-כד. (57) שם.

ח. ויש שאסור ביאתו בעשה⁵⁸, ואינו מחייב לאוין.
ושלשה הם: מצרי ואדומי⁵⁹, דור ראשון ודור
שני⁶⁰, אחד זכרים ואחד נקבות.⁶¹ ובעולה לכהן
גדול. לפי שלא נאמר באלו 'לא יבוא' או 'לא
יקח', אלא מפלל שנאמר 'דור שלישי' יבא להם
בקהל ה' אתה למד, שדור ראשון ושני לא יבוא⁶³;
ומפלל שנאמר 'והוא אשה בבתוליה' יקח אתה
למד, שאינה בתולה⁶⁴ לא יקח. ולאו הפא מפלל
עשה - הרי הוא בעשה⁶⁵.

(58) שאזהרתן באה בתורה בצורת לא-תעשה הבא מכלל
עשה, שדינו כמצות-עשה, כדלהלן. (59) אפילו
כשנתגיירו. (60) מצרי ומצרית שנולד להם בן אחר
שנתגיירו - נקרא הבן 'מצרי שני', וכן מצרית מעוברת
שנתגיירה נקרא בנה 'מצרי שני', וכן באדומי (יבמות עח.).
(61) שם עו, ב. (62) מצרי שני שנשא מצרית שניה, הבן
הנולד להם נקרא דור שלישי כמבואר בהל' איסורי ביאה
פ"ב ה"כ, ובמגיד-משנה שם. (63) וכדאי לציין שרבינו
בהל' איסורי ביאה פ"ב ה"ה, כותב: "כשעלה סנחריב
מלך אשור בבל כל האומות ועירבן זו בזו והגלה אותן
ממקומן, ואלו המצרים שבארץ מצרים עתה אנשים אחרים
הם, וכן האדומים שבשדה אדום, והואיל ונתערבו ארבע
אומות האסורות בכל אומות העולם שהן מותרות - הותר
הכל, שכל הפורש מהן להתגייר חזקתו שפירש מן הרוב,
לפיכך כשיתגייר הגר בזמן הזה בכל מקום בין אדומי בין
מצרי בין עמוני . . . אחד הזכרים ואחד הנקבות - מותרים
לבוא בקהל מיד". (64) ואפילו בוגרת ומוכת עין, כי גם
אלה אינן בתולות ואע"פ שלא נבעלו, וכן פסק רבינו בהל'
איסורי ביאה פ"ז, ה"ג-יד. (65) יבמות נד, ב.

יום רביעי כ"ח תמוז ה'תשפ"ב

פרק שני

(1) ביאר בו מה הן קטנה, נערה ובוגרת ואילוניות וסימניהן,
קטן וגדול, וסריס וסימניהם, בדיקת הסימנים ועל פי מי
בודקין, אנדרוגינוס וטומטום ודיניהם, חרש וחרשת, פקח
ופקחת.

א. הבת מיום לדתה עד שתהיה בת שתיים עשרה
שנה גמורות - היא הנקראת קטנה², ונקראת תינקת.
ואפלו הביאה פמה שערות פתוך הזמן הזה - אינם
אלא פשומא³. אבל אם הביאה שתי שערות למטה¹⁰
¹¹ ¹² ¹³

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מצאו לזה סמך בתורה: "ויבן ה' את הצלע - מלמד שנתן הקדוש-ברוך-הוא בינה יתירה באשה יותר מבאיש". דרשו "ויבן" מלשון בינה. (27) איש כי יפליא לנדור נדר - מה תלמוד לומר "איש" לרבות בן י"ג שנה ויום אחד שאף על פי שאינו יודע להפליא (לפרש לשם מי נדר) נדריו קיימים. וכן הכתוב אומר: איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם.

יא. הגיע לזמן הזה²⁸ ולא הביא שתי שערות, אף-על-פי שגראו בו סימני סריס - הרי הוא קטן, עד שיהיה בן עשרים שנה פחות שלשים יום. הגיע לזמן הזה ולא הביא שתי שערות למטה, ולא הביא שתי שערות בזקן, אם נראה בו אחד מסימני סריס²⁹ - הרי הוא סריס³⁰, ודינו דין הגדול לכל דבר; ואם לא נראה בו סימן מסימני סריס - עדין קטן הוא, עד שביא שתי שערות למטה במקום הראוי להן, או עד שיהיה בן חמש ושלשים שנה ויום אחד³¹.

(28) י"ג שנה ויום אחד. (29) סריס הוא זה שאין לו כוח ההולדה. (30) כל מי שלא הביא שתי שערות בזקן אפילו אם לא נראה בו אלא אחד מסימני סריס, הרי הוא סריס. (31) כי כבר נכנס לרוב שנותיו, שהן שבעים שנה.

יב. הגיע לזמן הזה ולא הביא - הרי זה סריס, אף-על-פי שלא נראה בו אחד מסימני סריס. הגיע לשנת עשרים פחות שלשים יום ולא הביא שתי שערות למטה, והביא שתי שערות בזקן, אף-על-פי שנולד לו אחד מסימני סריס - אינו סריס; אלא הרי הוא בקטנותו, עד שיולדו לו כל סימני סריס, או עד שיהיה בן חמש ושלשים שנה ויום אחד.

יג. ואלו הן סימני סריס: כל שאין לו זקן³², ושעריו לקויים³³, ובשרו מחליק³⁴, ואין מימי רגליו מעלים רתיחה³⁵, וכשמטיל מים אינו עושה כפה³⁶, ושקבת זרעו ידה, ואין מימי רגליו מחמיצין³⁷, ורוחץ בימות הגשמים ואינו מעלה בשרו הבל³⁸, וקולו לקוי³⁹ ואינו נכר בין איש לאשה.

(32) שלא נתמלא זקנו. (33) רך. (34) חלק כבשר אשה בלי שער. (35) קצף. (36) כשהטיל מים כלפי מעלה אלא יורדים מיד. (37) מסריחים כאשר שוהים בכלי. (38) אדים וחמימות כעין עשן. (39) "וקולו דק עד שאינו ניכר בין קולו לקול הנשים".

יד. וסריס זה הוא הנקרא סריס חמה⁴⁰ בכל מקום. אבל הן שחתכו⁴¹ או נתקו⁴² או מעכו גידיו או ביציו, פמו שהעפזם עושין - הוא הנקרא סריס אדם⁴³. וכשהיה בן שלש עשרה שנה ויום אחד נקרא גדול, שאין זה מביא סימן לעולם⁴⁴.

(40) שמש. כלומר שנולד סריס מבטן אמו. שלא ראה שעה

ומתקשה בשעת תשמיש¹⁷, ואין לה שפולי מעים כנשים¹⁸, וקולה עבה ואינה נכרת בין איש לאשה. והנערה והבוגרת והאילונית - כל אחת משלשתן נקראת גדולה¹⁹.

(17) התשמיש קשה לה. (18) כמין כף (מקום תפוח) למעלה מן העורה לעומת הבטן. (19) לכל עונשים שבתורה. וכן לעניין מיאון, שאינו ממאנות.

ז. ויש בבת סימנין מלמעלה, והן הנקראין סימן העליון. ואלו הן: משתחזיר ידה לאחורה ויעשה קמט במקום הדין. ומשישחיר ראש הדיד²⁰. ומשימתן אדם ידו על עקץ הדיד, והוא שוקע ושוהה לחזר. ומשיפצל ראש חטם הדיד ויעשה בראשו כדור קטן. ורבותי פרשו, משיפצל החטם עצמו. וכן משיטו הדיד. ומשימתן שקשו הדיד. ומשתקף העטרה, שהוא מקום הבשר התפוח שלמעלה מן העורה לעומת הבטן. ומשימתן הבשר הזה ולא יהיה קשה.

(20) הפטמה.

ח. כל אלו הסימנין שמונה. נראה בבת סימן אחד מכל אלו או כולן, והיא בת שתיים עשרה שנה או פחות - אין משגיחין בו, והרי היא קטנה. נעשית בת שתיים עשרה שנה ויום אחד, ונראה בה סימן התחתון - אין משגיחין באחד מכל אלו²¹. ואם לא נראה התחתון, ונראה בה אחד מכל אלו - הרי היא ספק בין נערה לקטנה, ודנים בה להחמיר²². ואם נראו כולן, [ולא נראה סימן התחתון] - הרי זו גדולה ודאית²³; שאי אפשר שיבואו כולן²⁴, אלא כבר בא סימן התחתון ונשר²⁵.

(21) והרי היא נערה, למרות שאין בה סימן העליון. (22) אינה ממאנת שמא נערה היא ואינה חולצת שמא עדיין קטנה היא. (23) אף על פי שלא נראה בה הסימן התחתון. (24) וסימן התחתון עדיין לא בא. (25) נפל.

ט. הבת שילדה אחר שתיים עשרה שנה, אף-על-פי שלא הביאה סימנים, לא תחתון ולא עליון - הרי זו גדולה. בנים הרי הם פסימנין.

י. הן משולל עד שיהיה בן שלש עשרה שנה - נקרא קטן, ונקרא תינוק²⁶. ואפלו הביא כמה שערות בתוך הזמן הזה - אינו סימן, אלא שומא. הביא שתי שערות למטה במקומות הידועות לשער, והוא מבן שלש עשרה שנה ויום אחד ומעלה - נקרא גדול, ונקרא איש²⁷.

(26) ואינו בר עונשים. היוצא מזה שהבת מקדימה להיות גדולה יותר מהבן - בשנה שלמה. וחכמינו זכרונם לברכה

37 פִּי בֵּית דִּין, כְּמוֹ שֶׁהֵם קוֹבְעִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ
38 בְּהִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ. וּבְאוֹתָם הַשָּׁנִים מוֹנִין לְכָל
39 דְּבָרֵי הַדֵּת.

(49) שֶׁהֶעֱרַךְ מִשְׁתַּנָּה לִּפְנֵי גִיל הַנֶּעֱרָךְ.

40 כב. אֵין סוֹמְכִין עַל הַנָּשִׁים בְּמִנְיָן הַשָּׁנִים, וְלֹא עַל
41 הַקְּרוֹבִים, אֲלָא עַל פִּי שָׁנִים אֲנָשִׁים כְּשֶׁרִים לְהַעֲדִי.

42 כג. הָאֵב שְׂאֵמֶר: בְּנֵי זֶה בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד,
43 בְּתֵי זֶה בֵּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד - נֶאֱמַן לְקַרְבָּן,
44 אֲבָל לֹא לְמִכּוֹת⁵⁰ וְלֹא לְעִנְשִׁים. בְּנֵי זֶה בֶּן שְׁלֹשׁ
45 עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיּוֹם אֶחָד, בְּתֵי זֶה בֵּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה
46 וַיּוֹם אֶחָד - נֶאֱמַן לְנִדְרִים וְלַעֲרֻכִּין וְלַחֲרָמוֹת
47 וְלִקְדָּשׁוֹת, אֲבָל לֹא לְמִכּוֹת וְלֹא לְעִנְשִׁים.

(50) אִם חָטָא הָאִשָּׁם בְּשׁוּגָג.

48 כד. מִי שֵׁיִשׁ לוֹ אֶבֶר זָכוֹר וְאֶבֶר נִקְבוֹת - הוּא
49 הַנִּקְרָא אֲנִדְרוֹגִינוֹס, וְהוּא סָפֵק אִם זָכָר סָפֵק אִם
50 נִקְבָּה. וְאֵין לוֹ סִמָּן שֶׁיִּנְדַּע בּוֹ אִם הוּא זָכָר וְדָאִי
51 אִם הִיא נִקְבָּה וְדָאִית לְעוֹלָם.

52 כה. וְכָל מִי שֶׁאֵין לוֹ לֹא זָכוֹר וְלֹא נִקְבוֹת, אֲלָא
53 אֲטוּם⁵¹ - הוּא הַנִּקְרָא טְמִטוּם, וְגַם הוּא סָפֵק. וְאִם
54 נִקְרַע⁵² הַטְּמִטוּם וְנִמְצָא זָכָר - הִרִי הוּא כְּזָכָר וְדָאִי;
55 וְאִם נִמְצָא נִקְבָּה - הִרִי הוּא נִקְבָּה. וְטְמִטוּם
56 וְאֲנִדְרוֹגִינוֹס שֶׁהָיוּ בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיּוֹם אֶחָד
57 - הִרִי הֵן בְּחֻזָּקָת גְּדוּלָּה. וְהֵם שְׁנִדְבָּר בְּהֵן בְּכָל
58 מְקוֹם.

(51) סְתוּם. (52) שֶׁהִסִּירוּ מִמֶּנּוּ אֶת הַקְּרוֹם הַמְכֻסָּה אֶת
עֲרוּתוֹ.

59 כו. חֹרֵשׁ וְחֹרֶשֶׁת הָאֲמוּרִים בְּכָל מְקוֹם⁵³, הֵן
60 הָאֲלָמִים שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין וְלֹא מְדַבְּרִים⁵⁴; אֲבָל מִי
61 שֶׁמְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ⁵⁵, אוֹ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר⁵⁶ -
62 הִרִי הוּא כְּכָל אָדָם. וְאִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁהֵן שְׁלָמִים
63 בְּדַעְתָּן, וְאֵין לֹא חֹרֶשִׁים וְלֹא שׁוֹטִים⁵⁷ - נִקְרָאִין
64 פְּקֻחִים וּפְקֻחָת.

(53) הַשּׁוֹר אוֹתָם לְשׁוּטָה. לְפִוְטֵרִם מִכָּל דְּבַר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינֶם בְּנֵי
דַּעַת. (54) שְׁנוּלֵד חֹרֵשׁ מִמֶּעִי אִמּוֹ, וְכִיוּן שֶׁלֹּא שָׁמַע
מֵעוֹלָם מִה שֶׁמְדַבְּרִים עִימּוֹ אִי אִפְשָׁר שִׁדְבָּר. (55) תַּחֲלִילוֹ
הִיָּה פִּיקַח עַד שֶׁלָּמַד לְדַבֵּר וְאַחֲרֵי כֵן נִתְחַרֵּשׁ.
(56) שֶׁנִּשְׁתַּחֲתַק וְנִיטֵל דִּיבּוּרוֹ. (57) וְאִיזְהוּ שׁוּטָה? הַמְקֻרַע
אֶת כִּסּוּתוֹ, וְהַמֵּאבֵּד כָּל מַה שֶׁנִּתְּנִים לוֹ. וְלִשְׁוֹן רַבִּינוּ הַלְכוֹת
עֲדוּת ט, ט: "וְלֹא שׁוּטָה שֶׁהוּא מֵהֶלֶךְ עָרוֹם וּמִשְׁבֵּר כְּלִים.
... אֲלָא כָּל מִי שֶׁנִּטְרַפָּה דַּעְתּוֹ וְנִמְצָאָת דַּעְתּוֹ מִשְׁבּוּשֶׁת תְּמִיד
בְּדַבָּר מִן הַדְּבָרִים."

65 כז. נִמְצָאוּ כָּל הַשְּׁמוֹת⁵⁸ שֶׁבִּאֲרָנוּ עֲנִינָם בְּשֵׁנֵי פְּרָקִים
66 אֵלֵינוּ - עֲשָׂרִים שְׁמוֹת. וְאֵלֵינוּ הֵן: קִדּוּשִׁין. עֲרֻה.

אֶחָת בְּכִשְׁרוֹתוֹ. (41) בְּכָלִי. (42) בִּיד. (43) שְׁנִסְתָּרִם
בִּידֵי אָדָם לְאַחֵר שְׁנוּלֵד. (44) שֶׁל שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת.

1 טו. בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיּוֹם אֶחָד שֶׁלֹּא הִבִּיא
2 סִמָּן שְׁלִמְטָה, וְנִרְאוּ בּוֹ כָּל הַסִּמָּנִין שֶׁל מַעֲלָה⁴⁵ -
3 הִרִי זֶה סָפֵק בֵּין גְּדוּלָּה לְקֻטָּן. וְאִם לֹא נִבְדַּק מִלְּמִטָּה
4 - בֵּין שְׁנִדְבָּר בּוֹ סִמָּנֵי בְּגָרוֹת מִלְּמַעְלָה, הִרִי זֶה
5 בְּחֻזָּקָת גְּדוּלָּה.

(45) שַׁעֲרוֹת הַזִּקָּן, וְשַׁעֲרוֹת בֵּית הַשֹּׁחַי.

6 טז. שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת הָאֲמוּרוֹת בֶּבֶן וּבְבֵת כְּכָל מְקוֹם,
7 שְׁעוּרָן כְּדִי לְכַף רֹאשׁוֹ לְעִקְרָן. וּמִשְׁיַצְמָחוּ וְיִהְיוּ
8 יְכוּלוֹת לְהַנְטִיל בְּפִי הַזִּיגָה⁴⁶ עַד שֶׁיִּגְּעִינָהּ לְכַף רֹאשׁוֹ
9 לְעִקְרָן, דִּנְיָן בְּהֵן לְהַחְמִיר בְּכָל מְקוֹם. לְפִיכָךְ, בֶּבֶן
10 וּבְבֵת נִחְשָׁב אוֹתָם גְּדוּלָּה לְהַחְמִיר, הוּאִיל וְצִמְחוּ
11 כְּדִי לְהַנְטִיל בְּפִי הַזִּיגָה; וְנִחְשָׁב אוֹתָם קֻטָּנִים
12 לְהַחְמִיר, הוּאִיל וְלֹא הִגִּיעוּ לְכַף רֹאשׁוֹ לְעִקְרָן.

(46) שֶׁל מַסְפְּרִיִּים. שֶׁהוּא שִׁיעוּר קֻטָּן מִשִּׁיעוּר שֶׁל לְכוּף
רֹאשׁוֹ לְעִקְרָן.

13 יז. שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת אֵלֵינוּ צְרִיכוֹת שִׁיחִי בְּמִקְוֵה הַעֲרֻה.
14 וּבֵית הַעֲרֻה כְּכָל מְקוֹם סִמָּנִין - בֵּין לְמַעְלָה, בֵּין
15 לְמַטָּה, בֵּין עַל אִיבְרֵי הַזֶּרַע עֲצָמָן. וְצְרִיכוֹת לְהִיּוֹת
16 בְּמִקְוֵה אֶחָד⁴⁷. וְשִׁיחִיָּה בְּעִקְרָן⁴⁸ גְּמוּלָה. וְאִפְלוּ שִׁתִּיהֵן
17 בְּגִמְאָה אֶחָת - הִרִי אֵלֵינוּ סִמָּן. נִמְצָאוּ שְׁתֵּי גְמוּלוֹת זֶה
18 בְּצֵד זֶה, וְאֵין בְּהֵן שַׁעַר - הִרִי אֵלֵינוּ סִמָּן; חֻזָּקָה אֵין
19 גְּמָא בְּלֹא שַׁעַר, וְשַׁעֲרוֹת הֵיוּ בְּהֵן וְנִשְׁרוּ.

(47) שִׁתִּיהֵן לְמַעְלָה אוֹ לְמַטָּה. (48) בְּשִׁרְשָׁם.

20 יח. הֵבֶת שֶׁהִבִּיאָה שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת בְּתוֹךְ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה
21 שָׁנָה, וְהִבֵּן שֶׁהִבִּיא בְּתוֹךְ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה - שְׁנִיָּהּ
22 שׁוּמָא, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. אֶף-עַל-פִּי שֶׁאוֹתָן שַׁעֲרוֹת
23 בְּמִקְוֵה הֵם עוֹמְדוֹת אַחֵר שֶׁלֹּא עֶשְׂרֵה לְזָכָר וְאַחֵר
24 שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לְנִקְבָּה - אֵין סִמָּן.

25 יט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁנִּבְדְּקוּ בְּתוֹךְ הַזְּמָן
26 וְנִדְעָ שֶׁהֵן שׁוּמָא; אֲבָל אִם לֹא נִבְדְּקוּ אֲלָא אַחֵר
27 זְמָן, וְנִמְצָאוּ שֶׁם שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת - הִרִי הֵן בְּחֻזָּקָת
28 סִמָּנִין, וְאֵין אוֹמְרִין: שְׁמָא קָדָם זְמָן צִמְחוּ, כְּדִי
29 שִׁיחִי שׁוּמָא.

30 כ. כְּשֶׁבּוֹדְקִין הֵבֶת - בֵּין בְּתוֹךְ הַזְּמָן, שֶׁהוּא כָּל שְׁנַת
31 שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, בֵּין קָדָם זְמָן זֶה, בֵּין לְאַחֵר הַזְּמָן -
32 בּוֹדְקִין עַל פִּי נָשִׁים כְּשֶׁרֹת וְנֶאֱמָנוֹת. וְאִפְלוּ אִשָּׁה
33 אֶחָת בּוֹדְקָת, וְשׁוֹמְעִין לָהּ אִם הִבִּיאָה וְאִם לֹא הִבִּיאָה.

34 כא. כָּל הַשָּׁנִים הָאֲמוּרוֹת בֶּבֶן וּבְבֵת וּבְעִרְכֵין⁴⁹ וּבְכָל
35 מְקוֹם, אֵין לֹא שְׁנֵי הִלְבָּנָה וְלֹא שְׁנֵי הַחֲמָה, אֲלָא
36 שְׁנֵים שֶׁל סֶדֶר הַעֲבוּר, שֶׁהֵן פְּשׁוּטוֹת וּמַעֲבָרוֹת, עַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בטבעת שהוא כלבוס שיהיה שלה לגמרי.

ומוסיף לבאר שמטעם זה כתב בירושלמי (קידושין פ"ה) שהמקדש בספר תורה אינה מקודשת כי יכול להקנות לה רק ה"חומר" של הספר תורה אבל לא את ה"צורה" היינו מצות כתיבת הספר-תורה, שהיא שלו לעולם וממילא אינו יכול להקנותו בקניין גמור. ומעתה יובן מדוע לא הזכיר הרמב"ם המנהג לקדש בטבעת כיון שבזמנו היה המנהג שיש הפסק משך זמן ארוך ("ב חודש) בין האירוסין לקידושין – "י"ב חודש שנותנים לבתולה לפרנס את עצמה כו" ובזמן זה יכולה לעשות בכסף כרצונה, לכן אפשר לקדש בכסף כי קונה אותו לבד ואין הפירות לבעל עד הנישואין, אבל כעת שהמנהג הוא שמקדשים בשעת החופה ואין הפסק זמן ביניהם לנישואין, צריכים לקדש בטבעת שהיא לבוש של האשה ובמילא לא נשאר לבעל חלק בזה.

כיון שהקידושין בטבעת הם "בכלי דהוה כלבוס" ו"מוכח בתוספתא דקידושין פ"ב דאם קדשה בכלי לא הוה קידושין עד שתשתמש בהכלי" יש צורך לענוד את הטבעת על אצבע הכלה כי הוא כלבוס המיוחד לה ועל ידי שלובשת הטבעת המתאימה לידה בדיוק, קונה אותה ומשתמשת בה לבדה.

נאמר במדרש שבמתן תורה היו האירוסין שבין ישראל לקב"ה ולעתיד לבא יהיו הקידושין, ועל פי האמור לעיל, המנהג בימינו שהנישואין הם תיכף אחר האירוסין מובן שגם ענין הנישואין של הקב"ה וכןסת ישראל צריך להיות תיכף ומיד בסמיכות למתן תורה שביום זה, שהרי מברכים בכל יום "נותן התורה". ולמעלה מזה, שאין זה רק באותו יום אלא בסמיכות ממש זה לזה ואין ביניהם אלא שתיית כוס יין שאין זה הפסק וכן בגאולה אין אומרים שירה אלא על היין.

על פי יין מלכות ספר נשים סימן ד.

(2) קידושין ב, א. (3) כבית-הלל שם. וכן הוא במשנה בבבא-מציעא נה. ושיעור הפרוטה הוא משקל חצי גרעין שעורה מכסף (פירוש המשנה לרבינו, קידושין א, א). (4) לשון חכמים היא שהבעל אוסר את אשתו לכל העולם כהקדש (קידושין ב:). (5) בשבילי, כלומר ע"י שתהיי אשתי תאסרי לכל העולם כהקדש ('תוספות' שם). פירוש אחר: "מקודשת לי" – מיוחדת לי, מזומנת לי (שם). (6) מקור דבר זה, שצריך לומר "בזה", הוא במשנה קידושין מו. "התקדשי לי בתמרה זו". וה'מאירי' (עמ' 4) כתב שאין הכרח בזה אלא שהלשון יותר שלם בכך. (7) בכתי' התימנים "שני עדים". (8) שנאמר "כי יקח איש אשה" (דברים כב, יג. וכד, א) ודרשו חז"ל (קידושין ד:): "כי יקח – ולא כי תקח".

ב. נְתָנָה הִיא וְאָמְרָה לֹא: הָרִי אֲנִי מְקַדֶּשֶׁת לָךְ, הָרִינִי מְאָרְסֶת לָךְ, הָרִינִי לָךְ לְאֵנְתִּי, אוּ בְּכָל לְשׁוֹן הִקְנָאָה

1 שְׁנִיָּה. אֲסוּרִי לְאִיּוֹן. אֲסוּרִי עֲשֵׂה. קִטְנָה. נְעֵרָה.
2 בּוֹגֶרֶת. אֵילוֹנִית. גְּדוֹלָה. סִימֵן הַתְּחָתוֹן. סִימֵן
3 הָעֲלִיוֹן. קָטָן. סְרִיס חֲמָה. סְרִיס אָדָם. גְּדוֹל.
4 אֲנִדְרוּגִינוֹס. טְמֻטֻס. חֲרָשִׁים. פְּקָחִים. שִׁים כָּל
5 הַשְּׁמֹטוֹת הָאֵלוֹ לְעִמְתָּךְ תָּמִיד, וְאֵל יִלְוֶזוּ מְעִינֶיךָ כָּל
6 עֲנִינֵיהֶם, כְּדִי שְׁלֹא נִהְיָ צָרִיכִין לְבָאָר כָּל שָׁם מִהֵן
7 בְּכָל מְקוֹם שְׁנֹזְפִיר אוֹתוֹ.

(58) מושגים, מונחים.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) נתבארו בו דיני קידושי כסף ומי הוא הנותן, קידושי שטר וביאה. הקנה עצמו לה. קידש ולא פירש, קידשה לחצאין. קידש בחצי פרוטה, שהאב זכאי בביתו עד שתבגר או עד שתנשא, שליחות בקידושין, שלא לקדש בביאה, בלא שידוכין, ובשוק, ברכת אירוסין.

8 א. פִּיֶצֶד? הָאֵשָׁה מְתַקְדֶּשֶׁת? אִם בְּכֶסֶף הוּא מְקַדֵּשׁ
9 - אֵין פְּחוֹת מִפְּרוּטָה³ כֶּסֶף אוּ שְׁוָה פְּרוּטָה. אוֹמֵר
10 לָהּ: הָרִי אֶת מְקַדֶּשֶׁת⁴ לִי, אוּ: הָרִי אֶת מְאָרְסֶת לִי,
11 אוּ: הָרִי אֶת לִי לְאֵשָׁה בְּזָה⁵, וְנוֹתֵן לָהּ בְּפָנֵי עֵדִים⁶.
12 וְהָאִישׁ הוּא שְׂאוֹמֵר דְּבָרִים שְׂמֻשְׁמֻעֵן שְׁקוּנָה אוֹתָהּ
13 לוֹ לְאֵשָׁה, וְהוּא שְׂיֵתָן לָהּ הַכֶּסֶף⁸.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"אם בכסף הוא מקדש – אין פחות מפרוטה כסף או שוה פרוטה".

וברמ"א כתב "וכן נוהגין לקדש בטבעת ויש להם טעם בתיקוני-הזוהר".

ולכאורה תמוה; בסיבת המנהג לקדש בטבעת דווקא, נאמרו טעמים רבים על-דרך שהובא בספר החינוך " . . . משורשי המצוה שתתן אל לבה לעולם שהיא קנויה לאותו האיש . . . ולא תמרוד בו ותתן אליו יקר והוד לעולם . . . נהגו לקדש בטבעת להיות בידה תמיד למזכרת", ומדוע הביא הרמ"א רק הטעם על פי פנימיות התורה. ויש לומר שטעמו של החינוך תואם את הטעם המובא ב'תיקוני זוהר', כי ענין זה הובא שם בעוד מקום בענין קשירת רצועות התפילין על האצבע, והרי ענין תפילין קשור עם שעבוד הלב והמח וממילא קשור עם הטעם שהובא בחינוך בענין טבעת להיות האשה קנויה לאיש תמיד. אבל צריך להבין מדוע לא הזכיר הרמב"ם כלל מנהג הקידושין בטבעת וכן לא הובא המנהג ב'בית יוסף' אף שעסק כידוע בפנימיות התורה.

והביאור בזה יובן על פי דברי הרגצו"בי על הרמב"ם כאן, המסביר טעם מנהג הקידושין בטבעת דווקא, כי כאשר מקדש בכסף ומתקדשת מיד (כהמנהג עתה שהאירוסין והקידושין באין מיד זה אחר זה) פירות הכסף של הבעל והרי צריך לקדש בדבר שיצא מידו לגמרי ולכן מקדשים

- 1 - אִינָהּ מְקַדְּשֶׁת¹⁰. וְכֵן אִם נִתְּנָה הִיא לֹו וְאָמַר הוּא
2 - אִינָהּ מְקַדְּשֶׁת¹¹. וְאִם נִתְּן הוּא וְאָמְרָהּ הִיא - הָרִי
3 זוּ מְקַדְּשֶׁת מִסְּפֵק¹².

שְׁנֵי עֲדִים וּבִזְעָלָהּ²⁵. וְהַמְקַדֵּשׁ בְּבִיאָהּ - מִסְּתַמָּא²⁶

דַּעְתּוֹ עַל גִּמְרָ בִּיאָהּ²⁷, וּכְשִׁיגְמֹר בִּיאָתוֹ תִּהְיֶה

מְקַדְּשֶׁת²⁸. (וּבֵין שָׂבָא עָלֶיהָ כְּדִרְכָּהּ וּבֵין שָׂבָא עָלֶיהָ

שְׁלֹא כְּדִרְכָּהּ - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת)²⁹.

22 בפני שני עדים, בעת שנכנס להתייחד עמה.

23 שאבוא אליך כשאתיחד עמך. 24 שאר לשונות

קידושין המפורשות לקמן ה". ובכת"י התימנים, הנוסח:

או הרי את מאורסת לי וכל כיוצא או הרי את לי לאשה

בבעילה זו. 25 ומאחר שהעדים ראום מתייחדים, אינם

צריכים להעיד על הבעילה, לפי ש"הן הן עדי ייחוד, הן הן

עדי ביאה" (קידושין סה:). 26 בכת"י התימנים, תיבה זו

אינה. וראה להלן הערה כז. 27 קידושין י, א. 28 ואם

הערה בה (=התחיל ביאתו ולא גמרה) לשם קידושין

ופשטה ידה וקיבלה קידושין מאחר, הרי זו מקודשת לשני,

הואיל ועדיין לא היתה מקודשת (שם). ומלשון רבינו

"מסתמא", נראה שדעתו לומר שאם פירש ואמר התקדשי

לי בתחילת ביאתי, הרי זו מקודשת בתחילת ביאה (מגיד-

משנה). 29 קידושין ט, ב. ומבואר יותר ב"ירושלמי"

קידושין פ"א, ה"א. ובסנהדרין נד, א - אמרו: נאמר בתורה

(ויקרא כ, יג) "משכבי אשה" - מגיד לך הכתוב ששני

משכבות באשה. וכל קטע זה מוקף בסוגריים, הואיל

ובדפוסים ישנים כגון קושטא רס"ט; וווציזה של"ד - אינו.

אבל בדפוס רומא משנת ר"מ, ישנו כלפנינו.

ו. הַדְּבָרִים שִׁיאֵמַר הָאִישׁ בְּשִׁקְדֻשׁ, צְרִיף שִׁיחִיהָ

מִשְׁמַעַם שֶׁהוּא קוֹנֶה³⁰ הָאִשָּׁה, וְלֹא שִׁיחֵא מִשְׁמַע

שֶׁהִקְנָה עֲצָמוֹ לָהּ. פִּינֵצֵד? הָרִי שְׂאֵמַר לָהּ, או שְׂפָתָב

בְּשִׁטָּר שְׁנִתְּנָהּ לָהּ: הָרִינִי בְּעֻלָּיָהּ, הָרִינִי אֲרוֹסִיָּהּ,

הָרִינִי אִישִׁיָּהּ, וְכָל פִּינֵצֵא בְּזֶה - אֵין פֶּאן קִדּוּשִׁין

כָּלִיל³¹. אָמַר לָהּ³², או פָּתָב לָהּ: הָרִי אֶת אִשְׁתִּי, הָרִי

אֶת אֲרוֹסִיתִי, או: הָרִי אֶת קְנוּיָהּ לִי, הָרִי אֶת שְׁלִי,

הָרִי אֶת לְקוּחָתִי³³, הָרִי אֶת חְרוּפְתִּי³⁴, הָרִי אֶת

בְּרִשּׁוֹתִי, הָרִי אֶת זְקוּקָהּ לִי, וְכָל פִּינֵצֵא בְּהֵן³⁵ - הָרִי

זֶה מְקַדְּשֶׁת.

30 רוכש. 31 קידושין ה, ב. שנאמר בתורה: כי יקח איש

אשה, ולא שיקח את עצמו לה. 32 בכת"י התימנים, כל

הקטע הזה אינו. 33 מלשון הכתוב: כי יקח איש אשה.

34 קידושין ו. "שכן ביהודה קוראים לארוסה חרופה",

וכגירסת רבינו חננאל שם (הובאה ברשב"א) בניגוד

לגירסתנו בגמרא שרק ביהודה היא מקודשת. ובשו"ע

אהע"ז סי' כז ס"ג פסק שהרי זו מקודשת בספק.

35 ובלבד שתבין שהיא לשון קידושין, אבל אם אינה מכרת

באותה לשון - אינה מקודשת, אלא אם-כן דיבר עמה

תחילה על עסקי קידושין ונתרצתה לו, כמבואר בסמוך ה"ח.

ז. אָמַר לָהּ, או פָּתָב לָהּ: הָרִי אֶת מִיחֶדֶת לִי, הָרִי

אֶת מִיחֶדֶת לִי, הָרִי אֶת עֲזָרָתִי, הָרִי אֶת נִגְדָתִי, הָרִי

אֶת צִלְעָתִי, הָרִי אֶת סְגוּרָתִי, הָרִי אֶת תַּחְתִּי, הָרִי אֶת

עֲצוּרָתִי, הָרִי אֶת תְּפוּסָתִי - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת בְּסִפְקָהּ³⁶.

וְהוּא, שִׁיחִיהָ מְדַבֵּר עִמָּה תַּחֲלָה עַל עֲסָקֵי קִדּוּשִׁין³⁷;

9) לאשה. "לי לאשה" (בראשית יב, יט), מתרגם יונתן "לי

לאנתו". 10) קידושין ה, ב. שהאיש לוקח את האשה ולא

האשה את האיש, כמו שכתבנו למעלה. 11) שם. ואם

המקדש חשוב, שיש לה הנאה בהסכימו לקבל וליהנות

ממנה, הרי זו מקודשת (לקמן פ"ה, הכ"ב). 12) קידושין

ה, ב: "ספיקא הוא, וחיישינן מדרבנן". שאם בא אחר

וקידשה - צריכה גט משניהם, שמא לא היו של הראשון

קידושין וחלו קדושי שני או שמא של ראשון קידושין ולא

של שני (רש"י שם). מלשון הגמרא הנ"ל, משמע שאין זה

אלא ספק מדרבנן, אבל מן התורה אין כאן קידושין כלל

ואינה צריכה גט ממנו. אולם מדברי רבינו שכתב:

"מקודשת מספק", נראה שהיא מקודשת מן התורה קידושי

ספק, וצריכה ממנו גט מדאורייתא, אם תרצה להנשא לאחר.

ראה ר"ן לקידושין ה: ו'בית הבחירה' להרב המאירי שם.

4 ג. וְאִם קִדֵּשׁ בְּשִׁטָּר - כּוֹתֵב עַל הַנִּיר או עַל הַחֶרֶס¹³

5 או עַל הָעֵלָה או עַל כָּל דְּבָר שִׁינְצָה: הָרִי אֶת

6 מְקַדְּשֶׁת לִי, או: הָרִי אֶת מְאֲרֶסֶת לִי, וְכָל פִּינֵצֵא

7 בְּדְבָרִים אֵלֶּי, וְנוֹתְנָהּ לָהּ בְּפָנֵי עֲדִים¹⁴.

13) אע"פ שאינו שוה פרוטה (שם ט.). 14) ואין השטר

צריך חתימת עדים מבפנים, הואיל ומוסרו לה בפני עדים.

8 ד. וְצְרִיף¹⁵ שִׁיכְתֵּב אוֹתוֹ לְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמְתַּקְדְּשֶׁת¹⁶,

9 כְּגֵט¹⁷. וְאֵינוֹ כּוֹתֵבוֹ אֶלָּא מִדַּעְתָּהּ¹⁸. כְּתָבוּ שְׁלֹא

10 לְשִׁמָּה¹⁹, או לְשִׁמָּה שְׁלֹא מִדַּעְתָּהּ²⁰, אֶף-עַל-פִּי

11 שְׁנִתְּנָהּ לָהּ לְדַעְתָּהּ בְּפָנֵי עֲדִים - אִינָהּ מְקַדְּשֶׁת²¹.

15) קידושין ט. בעייתו של רבי שמעון בן לקיש, ששוב

פשטה. 16) פרט לכתב לשם אשה אחרת ונמלך לקדש

בו אשה זו ששמה כשמה. 17) שצריך לכתבו לשם האשה

המתגרשת, שנאמר: "וכתב לה ספר כריתות" - "לה -

לשמה" (גיטין כו.) והוקשה הויה ליציאה (קדושין ט:).

שהרי כל עיקר קידושי שטר נלמד מהיקש זה של "ויציאה

והיתה" (ראה למעלה פ"א הערה ז). וכתב הרשב"א (הובא

כאן בפירוש ה'מגיד משנה') שבנוסח שטר הקידושין צריך

להזכיר בו שמות האיש והאשה כגט. והדברים מפורשים

בירושלמי (קידושין פ"א, ה"ב) "סדר קידושין כך הוא: אני

פלוני קידשתי בתו של פלוני" (הגר"א לאהע"ז סי' לב ס"ק

ו). 18) בידיעתה ובהסכמתה. 19) שנכתב לשם אשה

אחרת ששמה כשם אשה זו, ונמלך בדעתו לקדש את זו

בשטר זה. 20) קודם הכתיבה לא נמלך בה. 21) מקיש

הויה ליציאה, מה יציאה צריכים דעת מקנה (הבעל) אף

הויה צריכים לדעת מקנה - זו האשה, המקנה את עצמה

לבעל (קידושין ט: כרב פפא ורב שרביא).

12 ה. וְאִם קִדֵּשׁ בְּבִיאָה - אוֹמַר לָהּ²²: הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת

13 לִי, או: הָרִי אֶת מְאֲרֶסֶת לִי, או: הָרִי אֶת לִי לְאִשָּׁה

14 בְּבִעֻלָּהּ זו²³, וְכָל פִּינֵצֵא בְּזֶה²⁴, וּמִתֵּיחַד עִמָּה בְּפָנֵי

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וראה לקמן פי"ד, ה"ג: "נושא אדם כמה נשים". (45) שם. ואין אומרים: תפוס לשון ראשון עיקר, וברגע שאמר הרי את מקודשת לי, כבר נתקדשה לו ואין דיבור האחרון "ולזה" יכול לחול, וממילא היא מקודשת לו קידושין גמורים, אלא לשונו מורה שתהא מקודשת לשניהם כאחד, ולפיכך אינה מקודשת אף לאחד מהם ('מעשה רוקח').

י. אָמַר לָהּ: הֲרִי חֲצִיךָ מִקְדָּשְׁתָּ לִי בַּפְרוּטָה, וְחֲצִיךָ בַּפְרוּטָה⁴⁷; אוּ שְׁאֵמַר לָהּ: חֲצִיךָ מִקְדָּשְׁתָּ לִי בַּחֲצִי פְרוּטָה, וְחֲצִיךָ הָאַחֶרֶת מִקְדָּשְׁתָּ בַּחֲצִי פְרוּטָה - הֲרִי זֶה מִקְדָּשְׁתָּ⁴⁸. אָמַר לָהּ: חֲצִיךָ מִקְדָּשְׁתָּ לִי בַּפְרוּטָה הַיּוֹם, וְחֲצִיךָ בַּפְרוּטָה לְמָחָר⁴⁹; שְׁתֵּי חֲצִיֶּיךָ בַּפְרוּטָה⁵⁰; שְׁתֵּי בְנוֹתֶיךָ⁵¹ לְשֵׁנֵי בְנֵי⁵² בַּפְרוּטָה; בֶּתֶךָ מִקְדָּשְׁתָּ לִי וּפְרִתְךָ מְכוּוֹרָה לִי בַּפְרוּטָה⁵³; אוּ: בֶּתֶךָ וְקַרְנֶךָ לִי בַּפְרוּטָה⁵⁴ - בְּכָל אֵלּוּ מִקְדָּשְׁתָּ בְּסֻפָּק⁵⁵.

קידושין ז, ב. ואע"פ שהזכיר "חציין" - אין זה מקדש אשה לחצאין, אלא מונה והולך הוא, וראש דיבורו מתייחס גם לסופו, ואין כאן הפסק בקידושי. והרי זה כמקדש בשתי פרוטות, ואומר: נמצא חציין עולה לי בפרוטה, וחציין השני בפרוטה (לחם-משנה). (48) קידושין, שם. וגם כאן הוא "מונה והולך" ולא טעה לומר שמקדשים לחצאין (רש"י שם). ומובן שכל זה אמר לה בכדי דיבור אחד, אבל אם הפסיק באמצע דיבורו בין חצי לחצי, אינה מקודשת (ר"ן שם). (49) כאן יש לרד"ק שהפסיק בקידושי, שהרי דחה את קידושי החצי השני למחר. (50) כאן אין לתלות ולומר: "מונה והולך הוא", שהרי לא מנה את הכסף אלא הפסיק בקידושי גוף האשה, ואולי טעה לומר שאשה מתקדשת לחצאין. (51) המקדש אומר כן לאביהן. ובקטנות מדובר, שכסף קידושיהן שלו. והספק הוא, אם אחרי המקבל נלך והרי קיבל פרוטה שלימה ותהיינה מקודשות. או אולי עלינו להשיג באשה המתקדשת ואז יוצא לכל אשה חצי פרוטה ואינן מתקדשות. אבל אילו היו הבנות גדולות שהאב קיבל את כסף הקידושין בתורת שליח הבנות, אז ודאי שאין הבנות מקודשות, שהרי כל אחת קיבלה רק חצי פרוטה ('תוספות' שם). (52) והם גדולים, ועשאוהו שליח לקדש. (53) הספק הוא: אם התכוין לכלול בפרוטה זו את הפרה והאשה כאחד, נמצא שהוא קידש האשה רק בחצי פרוטה ואינה מקודשת, או מתוך שאדם יודע שאין אשה מתקדשת בפחות מפרוטה, ואין הפרה נקנית בכסף (קידושין כה:), ודאי התכוין לומר בתך - בפרוטה, ופרתו תיקנה לו כשימשכנה. (54) קרקע נקנית גם בכסף, וגם בחזקה. ובכל זאת יש ספק, אולי נתכוין לומר בתך בפרוטה, וקרקעך - כשאחזיק בה. (55) בקידושין ז, ב. העלו את כל הבעיות האלו ב"תיקון". ואע"פ שגם שני הדינים הראשונים שבהלכה זו הוזכרו שם בין הבעיות ולא נפתרו, סובר רבינו שהואיל והגמרא אמרה שם: "אם תמצ"לומר מונה והולך הוא" ביחס לשני דינים אלו, הרי זה כאילו התלמוד הסכים להגיון הזה והוציאן מכלל ספק. כי כלל מקובל הוא מהגאונים, כל מקום שהתלמוד אומר "אם תמצ"לומר" הרי זה כמו פשיטות ופתרון (רא"ש ש' קידושין שם).

אָבֵל אִם אֵינוּ מְדַבֵּר עִמָּה תִּחְלָה עַל עֶסְקֵי קִדּוּשִׁין
- אֵין חוּשְׁשִׁין לְמִלּוֹת אֱלֹהִים³⁸:

(36) קידושין ו, א. כי כל הלשונות האלו, ספק אם משמען לשון קידושין: מיוחדת, כמו "מאוחדת" - מלשון "והיו לבשר אחד" (בראשית ב, כד). מיועדת - מלשון "אשר לא יעדה" (שמות כא, ח) שהיא לשון קידושין באמה עבריה. עזרתי, נגדתי - לשון "אעשה לו עזר כנגדו" (בראשית ב, יח). צלעתי, סגורתי, תחתי - מלשון: "ויקח אחת מצלעותיו ויסגור בשר תחתנה" (שם כא). עצורתי - לשון עצרת שתהא נאספת עמי לבית, וכן תפושתי - נתפסת עמי בבית (רש"י 'תוספות' ר"י הזקן שם). ואפשר שאין משמען לשון קידושין אלא שתבוא לעשות מלאכתו. (37) אז היא ספק מקודשת. (38) מפני שאינה יודעת מה אמר לה, ולפיכך אינה מקודשת כלל (שם). ואפילו אם אמרו שניהם שלקידושין נתכוונו אינה מקודשת, שהרי לא נתבררה אמינות הלשון לעדים, שגם הם צריכים להבין את לשונו ('תוספות' ר"י שם).

ח. וַיֵּשׁ לְאִישׁ לְקַדֵּשׁ הָאִשָּׁה בְּכָל לְשׁוֹן שֶׁהִיא מִפְּרֵת בּוֹ³⁹, וַיְהִי מִשְׁמַע הַדְּבָרִים בְּאוֹתָהּ הַלְשׁוֹן שֶׁקִּנְיָאָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹה⁴⁰. הִיָּה מְדַבֵּר עִם הָאִשָּׁה עַל עֶסְקֵי הַקִּדּוּשִׁין וְרִצְתָּהּ⁴¹, וְעַמֵּד וְקַדֵּשׁ, וְלֹא פָּרַשׁ וְלֹא אָמַר לָהּ כְּלוּם, אֲלֵא נָתַן בְּיָדָהּ אוּ בְעַל - הוֹאִיל וְהֵן עֲסוּקִין בְּעֻנְיָן - דִּי, וְאֵינוּ צָרִיךְ לְפָרֵשׁ⁴². וְכֵן עָדִי הַקִּדּוּשִׁין וְהַגְּרוּשִׁין אֵינוּ צָרִיךְ לִומר לָהֶם: אַתֶּם עָדִי, אֲלֵא פִינֵן שְׁגַרְשׁ אוּ קַדֵּשׁ בְּפִגְיָהֶם - הֲרִי זֶה מִקְדָּשְׁתָּ אוּ מְגַרְשְׁתָּ⁴³.

(39) נוסף על הלשונות המנויות לעיל ה"ו. (40) והאומר לאשה הריני נותן לך בשביל אהבה וחיבה - חוששין לקידושי, כי שמא נתכוין שתהיה אהבה וחיבה ביניהם, והרי זה כאילו אמר: הרי את מיוחדת או מיועדת לי ('תשובות מיימוניות', וכן בשו"ע אהע"ז סי' כז, ס"ג). (41) שאמרה הן (כסף-משנה). (42) משנה, מעשר שני פ"ד מ"ז. וכן בקידושין ו, א. (43) ואף-על-פי שלא הזמין ולא ייחדם לכך (קידושין מג). ורק בהודאת ממון צריך שיאמר אתם עדי, שאם לא כן יכול לומר לו: משטה אני בך ('תוספות' שם). ודוקא שקידשה בפני שנים והם אצלה, שראתה והרגישה בהם. אבל אם הטמין לה עדים אחורי הגדר, אינה מקודשת, כי אילו היתה מרגישה בהם, יתכן ולא קיבלה הקידושין, רק עכשיו בידעה שאין עדים אצלה - קבלתם, בחשבה כי משחקת היא בו הואיל ואין כאן עדים (מגיד-משנה).

ט. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הִתְקַדְּשִׁי לְחֲצִי - הֲרִי זֶה מִקְדָּשְׁתָּ. הֵא לָמָּה זֶה דּוּמָה? לְאוֹמֵר לָהּ: תְּהִי אִשְׁתִּי אִתִּי וְאַחֶרֶת⁴⁴, שֶׁנִּמְצָא שָׁאִין לָהּ אֲלֵא חֲצִי אִישׁ. אָבֵל אִם אָמַר: חֲצִיךָ מִקְדָּשְׁתָּ לִי - אֵינָה מִקְדָּשְׁתָּ, שָׁאִין אִשָּׁה אַחַת רְאוּיָה לְשֵׁנִים⁴⁵. וְכֵן אִם אוֹמֵר: הֲרִי אַתְּ מִקְדָּשְׁתָּ לִי וְלִזָּה - אֵינָה מִקְדָּשְׁתָּ⁴⁶.

(44) שאם ארצה לישא אחרת עליך - אשא (קידושין ז).

22 אֲבִיָּה יְכוּלִין לְעַבְדָּהּ. ⁷⁶ בֵּין אִם נִתְקַדְּשָׁה בְּפָנָיו ⁷⁷ בֵּין
23 שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה שְׁלֹא בְּפָנָיו ⁷⁸ - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת.

(72) קידושין מה, ב - כדעת רבינא שם. וכן פסק ה'אלפסי' בהלכותיו לקידושין שם. (73) הסכים. (74) כי מה יועיל ריצוי שלאחר מעשה קידושין. אבל אם נתרצה האב בשעת הקידושין, הרי היא מקודשת. ואע"פ שלא קיבל אביה קידושה (ר"ן שם בפירוש דעת רבינו). (75) ואינה כגרושה שאסורה לכהן הדיוט, וכאלמנה שאסורה לכהן גדול. (76) אפילו אם נתרצה האב בשעת הקידושין ואח"כ הבת ממאנת במקדש, יכולה לעכב ואין הקידושין קידושין, שאין אביה יכול לכופה אלא כשהוא בעצמו מקדשה, כמבואר לעיל יא, א. וכן אביה יכול לעכב אח"כ אפילו כשנתקדשה בפניו ושתק באותה שעה (כסף-משנה ומהר"י קולון בדעת רבינו). (77) ושתק, ואח"כ עיכב. (78) אפילו אם נתרצה אח"כ, וגם הבת לא עיכבה, אינה מקודשת הואיל ולא נתרצה בשעת הקידושין.

24 יד. הֵיטָה הַבֶּת סָפֵק בּוֹגֶרֶת, ⁷⁹ בֵּין שֶׁקִּדְּשָׁה אֲבִיָּה
25 שְׁלֹא לְדַעְתָּהּ בֵּין שֶׁקִּדְּשָׁה הִיא עֲצָמָה שְׁלֹא לְדַעַת
26 אֲבִיָּה - הֲרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת בְּסִפָּקָהּ, ⁸⁰ לְפִיכָף צָרִיכָה גִּט
27 מִסִּפָּק. יֵשׁ לְאִישׁ לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, ⁸¹
28 בֵּין אִשָּׁה פְּלוּגִית בֵּין אִשָּׁה מְשֻׁאָר הַנָּשִׁים ⁸². וְכֵן
29 הָאִשָּׁה הַגְּדוּלָּה ⁸³ עוֹשָׂה שְׁלִיחַ לְקַבֵּל קִדּוּשֶׁיהָ, ⁸⁴ בֵּין
30 מֵאִישׁ פְּלוּגִי בֵּין מֵאִישׁ מְשֻׁאָר אֲנָשִׁים. וְכֵן הָאָב
31 עוֹשָׂה שְׁלִיחַ לְקַבֵּל קִדּוּשִׁי בִתּוֹ כִּשְׁהִיא בְּרִשּׁוֹתָהּ, ⁸⁵
32 וְאוֹמֵר הָאָב לְבִתּוֹ הַקְּטָנָה: צְאִי וְקַבְּלִי קִדּוּשִׁיךָ. ⁸⁶

(79) כגון שיש ספק אם עברו כבר ששה חדשים מיום הבאת סימני נערוּתה או לא (ראה לעיל פ"ב, ה"ב). או כגון שנראה בה אחד מסימני העליין ועדיין לא הביאה שתי שערות, נמצא כי היא ספק נערה, ספק קטנה (לעיל פ"ב, ה"ח) ואח"כ הביאה שתי שערות ועברו ששה חדשים מיום שהביאה הסימן הראשון, ויש ספק אולי הוא סימן גמור, וממילא היא כיום בוגרת, או שמא לא נעשתה נערה אלא עם הבאת הסימן התחתון, ומשם ואילך עדיין לא עברו ששה חדשים ועדיין היא נערה (לחם-משנה). (80) קידושין עט, א. לענין קידושי אביה אנו חוששים שמא עדיין נערה היא, ולענין קידושי עצמה אנו חוששים שמא בוגרת היא. (81) קידושין מא, א. שכלל הוא בדינו "שלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ", שנאמר (שמות יב, ו) "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים", וכי כל הקהל כולו שוחט, והלא אינו שוחט אלא אחד? אלא, מכאן ששלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ (שם, עמוד ב). (82) שלא פירש לו: קדש לי אשה זו או זו, אלא אמר לו סתם "קדש לי אשה" - רוצה לומר איזו שהיא. ומקור הדברים ממסכת נזיר יב, א. (83) הבוגרת. (84) קידושין מא, א. (85) שם. (86) שם יט, א. הבת מקבלת בעצמה כסף הקידושין, ואחרי שזכתה בכסף זכה בו אביה כי כל שבח נעוריה לאביה. ואע"פ שמן התורה אין זכיה לקטן (גיטין סא). - כשיש דעת אחרת מקנה לו, יש לו זכיה (ר"ן לקידושין פ"א).

33 טו. כָּל הָעוֹשָׂה שְׁלִיחַ לְקַבֵּל הַקִּדּוּשִׁין, צָרִיךְ

1 יא. הָאָב מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ שְׁלֹא לְדַעְתָּהּ ⁵⁶ כָּל זְמַן
2 שֶׁהִיא קְטָנָה, וְכֵן כִּשְׁהִיא נַעֲרָה רִשּׁוּתָהּ בִּידּוּ ⁵⁷,
3 שְׁנֵאמַר: אֶת בִּתִּי נִתִּיתִי לְאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה. וְקִדּוּשֶׁיהָ
4 לְאֲבִיהָ ⁵⁸. וְכֵן הוּא זֹכֵא בְּמִצִּיאָתָהּ וּבְמַעֲשֶׂה יְדֶיהָ ⁵⁹
5 וּבְכַתְּבָתָהּ ⁶⁰. אִם נִתְגַּרְּשָׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה מִן
6 הָאָרוּסִין ⁶¹, הוּא זֹכֵא כָּל עַד שֶׁתִּבְגֵּר ⁶². לְפִיכָף ⁶³
7 מְקַבֵּל הָאָב קִדּוּשִׁי בִתּוֹ מִיּוֹם שֶׁתּוֹלֵד עַד שֶׁתִּבְגֵּר ⁶⁴.
8 וְאִפְלוּ הֵיטָה חֲרַשְׁתָּ אוֹ שׁוֹטָה ⁶⁵ וְקִדְּשָׁה הָאָב - הֲרִי
9 הִיא אִשָּׁת אִישׁ גְּמוּרָה ⁶⁶. וְאִם הֵיטָה בֵּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים
10 יוֹם אֶחָד, מִתְקַדְּשֶׁת בְּבִיאָה מְדַעַת אֲבִיהָ; פְּחוּת
11 מִכֵּן, אִם קִדְּשָׁה אֲבִיהָ בְּבִיאָה ⁶⁷ - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת ⁶⁸.

(56) מבלי להמליך בה ולקבל הסכמתה. (57) קידושין מא, א. וכתובות מו, א. (58) כסף קידושה לאביה. - כתובות שם. אמרה תורה (במדבר ל, יז) בנעוריה בית אביה - כל שבח נעוריה לאביה. (59) במציאתה - שם, מז. משום איבה, כי הואיל ואין האב חייב במזונות בתו מצד הדין, אם תעכב המציאה לעצמה, יטור לה איבה וימנע מלזונה. ובמעשה ידיה - שם, מו: שנאמר (שמות כא, ז) "וכי ימכור איש את בתו לאמה" - "מה אמה - מעשה ידיה לרבה, אף בת - מעשה ידיה לאביה". (60) שתיקנו חכמים שהבעל יכתוב כתובה לאשתו, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, כמבואר לקמן פ"י. (61) כתובות מג, ב. (62) זמן הבגרות מפורש למעלה פ"ב ה"ב. (63) הואיל ואין אנו צריכים לדעתה של הקטנה או הנערה המתקדשת. (64) שהרי קידושה בידו. (65) ראה לעיל פ"ה הכ"ו, מה היא חרשת אינה ושוטה. (66) יבמות קיב, ב. אבל חרשת גדולה אינה מקודשת קידושין גמורים מן התורה כמבואר לקמן פ"ד, ה"ט. וכן השוטה כשהיא גדולה - אינה מתקדשת כלל, כמבואר שם. (67) שבא עליה המקדש. (68) נדה מד, ב. שפחות מג' שנים אין ביאתה ביאה, והרי זה כנותן אצבע בעין, מה עין מדמעת וחוזרת ומדמעת, אף היא בתוליה חוזרים (שם מה). וכל זה מצד הדין, אבל מצות חכמים היא, שלא יקדש אדם בתו כשהיא קטנה, כמבואר לקמן ה"ט.

12 יב. בְּגֵרָה הַבֶּת - אֵין לְאֲבִיהָ בֵּה רִשּׁוּת, וְהֲרִי הִיא
13 כִּשְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים שְׁאֵינָם מִתְקַדְּשׁוֹת אֶלָּא לְדַעְתָּן ⁶⁹.
14 וְכֵן אִם הִשְׁיֵאָה אֲבִיהָ, וְנִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגַּרְּשָׁה בְּחַי
15 אֲבִיהָ - הֲרִי הִיא בְּרִשּׁוֹת עֲצָמָהּ, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁעִדָּן
16 הִיא קְטָנָה. פִּיּוֹן שְׁנֵשֶׁאֱתָהּ ⁷⁰, אֵין לְאֲבִיהָ בֵּה רִשּׁוּת
17 לְעוֹלָם ⁷¹.

(69) קידושין עט, א. (70) משתכנס לחופה נקראת נשואה, ראה לקמן פ"י, ה"ב. (71) כתובות מג, ב. וכן בקידושין מז, ב. וראה במוספנו: "תשובות רבינו".

18 יג. נִתְקַדְּשָׁה קֹדֶם שֶׁתִּבְגֵּר שְׁלֹא לְדַעַת אֲבִיהָ - אֵינָה
19 מְקַדְּשֶׁת ⁷², וְאִפְלוּ אִם נִתְרַצָּה ⁷³ הָאָב אַחֵר
20 שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה ⁷⁴. וְאִפְלוּ אִם נִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגַּרְּשָׁה מִן
21 אוֹתָן הַקִּדּוּשִׁין - אֵינָה אֲסוּרָה לְכַתֵּן ⁷⁵. וְכֵן הִיא וְכֵן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

95) ובשליחות, "איש" כתוב: "ויקחו להם איש שה לבית אבות" (שמות יב, ג) אחד לוקח לכולם. איש - ולא קטן ולא מי שאינו בן דעת (רש"י לגיטין כג.) וראה הל' שלוחין פ"ב ה"ב. (96) מהול ובא בברית מצוות. (97) תיבת "גם" מיותרת בפסוק זה, ובאה לרבות את השליח. (98) עבד כנעני - גוי שנמכר לישראל לעבד, ומל וטבל לשם עבדות - חייב במצוות כנשים. (99) שכן ברית הוא. שהרי נאמר (דברים כט, י) "מחוטב עציץ עד שואב מימך - לעבדך בברית ה' אלהיך" (רש"י לגיטין כג, ב. והשווה דברי רבינו בהל' שלוחין פ"ב ה"ב). (100) שעבד שקידש, אין קידושו תופסים כלל. וסברא היא: כל דבר שאינו שייך בו, אינו נעשה עליו שליח (רש"י קידושין מא:). וכל הלכה זו מקורה בגיטין כג, ב. ושם הדברים שנויים לענין גט, אולם רבינו משה דיני קידושין לגיטין, על-פי ההיקש הידוע: "ויצאה והיתה, מקיש הויה ליציאה" (קידושין ה.) - מגיד-משנה.

יח. שְׁלִיחַ הָאִישׁ שֶׁמִּקְדָּשׁ אוֹמֵר לָהּ: הֲרִי אֵת 21
מִקְדָּשְׁתְּ לִפְלוֹנִי בְּכֶסֶף זֶה אוֹ בְּשֹׁטֶר זֶה¹⁰¹. אִם שְׁלִיחַ 22
הָאִשָּׁה הוּא שֶׁמִּקְבֵּל הַקְדוּשִׁין, אוֹמֵר לָהּ¹⁰²: הֲרִי 23
פְּלוֹנִית שֶׁשְּׁלַחָהּ אוֹתָךְ מִקְדָּשְׁתְּ לִי. וְהוּא אוֹמֵר לוֹ: 24
קִדְשְׁתִּיהָ לָךְ, אוֹ: אֶרְסְתִּיהָ לָךְ, אוֹ: נִתְּתִיהָ לָךְ 25
לְאִשָּׁה, וְכָל פְּיוּצָא בִּזְנֶה. וְכֵן מִקְדָּשׁ עַל יְדֵי הָאֵב 26
אוֹמֵר לוֹ: הֲרִי בְּתָךְ פְּלוֹנִית מִקְדָּשְׁתְּ לִי. וְהוּא אוֹמֵר 27
לוֹ: קִדְשְׁתִּיהָ לָךְ. אִם אָמַר הָאֵב אוֹ הַשְּׁלִיחַ: הֵן - 28
דִּי. וְאִפְּלוֹ שֶׁתִּקַּח¹⁰³. וְאִם הָיוּ עֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עֲנִין, 29
וְנָתַן לָאֵב אוֹ לְשְׁלִיחַ וְלֹא פָּרַשׁ וְלֹא אָמַר דָּבָר - דִּי, 30
וְהִיא מִקְדָּשְׁתָּהּ¹⁰⁴. וְאִם קִדָּשׁ בְּשֹׁטֶר, אִינוּ כּוֹתְבוֹ אֶלָּא 31
מִדַּעַת הָאֵב אוֹ מִדַּעַת הַשְּׁלִיחַ¹⁰⁵. וְכֵן בְּכָל הַדְּבָרִים 32
כֵּלָן שֶׁל קְדוּשִׁין, דִּין הָאִישׁ עִם הָאִשָּׁה בְּדִין שְׁלִיחַ 33
עִם שְׁלִיחַ¹⁰⁶ אוֹ עִם הָאֵב. 34

(101) ראה למעלה ה"א, הערה ה. (102) המקדש - לשליח. (103) בכת"י התימנים, אין זה. ולפי נוסחתנו, כן הוא פירושה: אפילו אם שתק השליח או האב, ולא אמרו דבר - הרי היא מקודשת, שכל האמירה אינה אלא חומרא בעלמא (דרישה, ט"ז, 'חלקת מחוקק' והגר"א באהע"ז סי' לו ס"א). וה'טור' הביא "אפילו שתק אם היו עסוקים". ולפי זה, ביאר הב"ח שזה נמשך למה שכתוב אחר-כך, ומוסב על המקדש - אבל השליח צריך לומר, על-כל-פנים "הן", שאם לא כן אפשר שחזר בו ומקבל את הכסף לשם פקדון (ועיי"ש גם ב'דרישה'). (104) הואיל ועסוקים בענין הקידושין, וכדין האיש עם האשה המפורש לעיל ה"ח. (105) כמבואר לעיל ה"ד. ולדעת הרמב"ן אינה מספיקה דעת האב או שלוחה אלא צריכים דעתה של האשה עצמה, כי היא המקנה את עצמה לבעלה. וכשם שבגט שהבעל הוא המקנה - צריכים דעתו ולא שלוחו, ראה לקמן הל' גירושין פ"ב, ה"ו, כך בקידושין - דעתה, ולא דעת שלוחה. (106) בכת"י התימנים, הנוסח: "כדין האיש עם האשה, כך דין שליח". וה'טור' אהע"ז סימן לו, הביא: "וכן בכל

1 לַעֲשׂוֹתוֹ בְּפָנֵי עֲדִים⁸⁷. אֲבָל הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחַ 2
לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, אִינוּ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתוֹ בְּעֲדִים. שְׂאִין 3
מְקוֹם לַעֲדִים בְּשְׁלִיחוֹת הָאִישׁ אֶלָּא לְהוֹדִיעַ אֲמַתָּה 4
הַדְּבָר⁸⁸, לְפִיכָף אִם הוֹדוּ הַשְּׁלִיחַ וְהַמְשַׁלֵּחַ - אֵינָן 5
צָרִיכִין עֲדִים⁸⁹. כִּמּוֹ שְׁלִיחַ הַגֵּט⁹⁰, וּכְמוֹ שְׁלִיחַ 6
שֶׁהִרְשָׁהוּ⁹¹ לְהַפְרִישׁ לוֹ תְּרוּמָה, וּכְיוּצָא בְּהֵן בְּכָל 7
מְקוֹם⁹² - שֶׁשְּׁלּוּחוֹ שֶׁל אָדָם בְּמוֹתוֹ, וְאִינוּ צָרִיךְ 8
עֲדִים.

(87) כדין שליח לקבלה בגט, המבואר בסמוך. (88) בניגוד לעצם מעשה הקידושין שאינו חל כלל בלא עדים, ראה לקמן פ"ד, ה"ו. (89) וכן נראה ב'ירושלמי' קידושין פ"ג, ה"א: "לא הוחזק השליח בעדים". (90) להולכה, שאין הבעל צריך למנותו בעדים. וכמבואר לקמן הל' גירושין פ"ו, ה"ד. אבל בשליח הגט לקבלה, משנה מפורשת היא בגיטין סג, ב שצריך שני עדים במינויו. והראב"ד חולק, ולדעתו גם בשליח קידושין להולכה צריך לעשות בפני שנים. ואין להשוות שליח קידושין (בקידושין כסף) לשליח הגט שתופס הגט בידו, ולפיכך אינו זקוק לעדים. אולם כדברי רבינו מוכח מסוגיית הש"ס קידושין מה, ב - שאמרו שם: "ודילמא שליח שויה", ומשמע שאין עדים שעשאו שליח, ובכל זאת סבר התלמוד שאם הבן עשה את אביו שליח לקדש, הרי הוא שליח גמור וקידושו קידושין (כסף-משנה). (91) בעל התבואה. (92) כגון בקרבן פסח שהשליח מתמנה לשחוט פסח לשולחו בלא עדים. וכן לענין קרבן מעילה. ראה הל' מעילה פ"ז, ה"א. וגם בעניני שליחות במכירה, כגון "האומר לשלוחו צא ומכור לי קרקע זו . . . או קנה לי, הרי זה מוכר ולוקח וכל מעשיו קיימים, ואין העושה שליח צריך קנין ולא עדים אלא באמירה בלבד בינו לבין חבריו" (הל' שלוחין פ"א, ה"א).

9 טז. הַשְּׁלִיחַ נַעֲשֶׂה עֲדִים⁹³. לְפִיכָף, אִם עָשָׂה שְׂגִי 10
שְׁלּוּחִין לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, וְהִלְכוּ וְקִדְּשׁוּ אוֹתָהּ - הֵן 11
הֵן שְׁלּוּחֵיהִי וְהֵן הֵן עֲדֵי הַקְדוּשִׁין⁹⁴, וְאֵינָן צָרִיכִין 12
לְקַדְּשָׁהּ לוֹ בְּפָנֵי שְׁנַיִם אֲחֵרִים.

(93) קידושין מג, א. ואין אומרים: כיון ששלוחו של אדם כמותו, הרי זה כגופו של המקדש עצמו ואינו יכול לקדש בלא עדים, אלא אדרבא בזה שעדיו נעשו שלוחיו - עוד חיזק את מעשה הקידושין (שם). (94) יש אומרים, שהמדובר בקידושי שטר אבל בקידושי כסף הרי הם נוגעים בעדותם (כמו שכתב רבינו בפ"א מהל' שלוחין ה"ז) ואינם נעשים עדים (ועי' מגיד-משנה).

13 יז. הַכָּל כְּשֶׁרִין לְשְׁלִיחוֹת, חוץ מִתַּרְשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - 14
לְפִי שְׂאִינָן בְּגֵי דַעַת⁹⁵, וְהַעֲכוּ"ם - לְפִי שְׂאִינוּ בֶן 15
בְּרִית⁹⁶, וְנִאֲמַר: בֶּן תְּרִימוֹ גַּם אִתָּם⁹⁷ - לְרִבּוֹת 16
הַשְּׁלִיחַ; וְהָאֵתָם בְּגֵי בְרִית, אֵף שְׁלוּחָכֶם בְּגֵי בְרִית, 17
לְהוֹצִיא אֶת הַעֲכוּ"ם. אֲבָל הָעֶבֶד⁹⁸, אֵף-עַל-פִּי שֶׁהוּא 18
נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ לְדָבָר שֶׁבְּמִמּוֹ⁹⁹, הֲרִי הוּא פָּסוּל 19
לְשְׁלִיחוֹת הַקְדוּשִׁין וְהַגֵּטִין, לְפִי שְׂאִינוּ בְּתוֹרַת גִּטִּין 20
וְקְדוּשִׁין¹⁰⁰.

הדברים של קידושין, דין האיש עם השליח כדין האיש עם האשה".
מדרות¹¹⁷, פדי שלא יהיו ישראל פרוצים בדבר
זה¹¹⁸, אף-על-פי שקדושין קדושין גמורין.

117 (117) מלקות מדברי סופרים שאין לה קצבה, אלא לפי ראות עיני הדיין. ורש"י בחולין קמא, ב - פירש, מדרות - רצוי בתוכחה שלא יהא רגיל בכך ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו. (118) קידושין יב, ב.

כב. וכן המקדש בלא שדוכין¹¹⁹ או המקדש בשוק - אף-על-פי שקדושין קדושין גמורין, מכין אותו מפת מדרות¹²⁰, פדי שלא יהא דבר זה הרגל לזנות, וידימה לקדשה שהיתה קדם מתן תורה¹²¹.

119 (119) שלא דיבר בה קודם לכן, שתתמצה להתקדש לו (רש"י לקידושין יג). שידוך - לשון השקטה "והארץ שקטה" (יהושע יא, כג) מתורגם "וארעא שדוכת", שע"י הדיבור על לב הפנויה להתקשר בקשר נישואין, נחה שקטה דעת הצדדים המתחתנים ('ערוך השלם', ערך שדך ד). (120) קידושין יב, ב. והרמ"א בשו"ע סי' כו כתב: "ולא ראיתי מימי שהכו מי שקידש בלא שידוכין". (121) ראה לעיל פ"א, ה"ה.

כג. כל המקדש אשה - בין על ידי עצמו בין על ידי שליח - צריך לברך קדם הקדושין¹²², או הוא¹²³ או שלוחו¹²⁴, בדרך שמברכין על כל המצות¹²⁵, ואחר כך מקדש. ואם קדש ולא ברך - לא יברך אחר הקדושין, שזו ברכה לבטלה. מה שנעשה - כבר נעשה¹²⁶.

122 (122) פסחים ז, ב. ובירושלמי ברכות פ"ט, ה"ג. (123) כך נוהגים בארץ מערב, אבל במלכויות אלו אין המקדש מברך אלא אחר ('הגהות מיימוניות') וכן נוהגים היום (רמ"א אהע"ז סי' לד) כדי שלא לבייש מי שאינו יודע לברך (רש"ל). (124) וכן מצינו ברבקה, שנאמר בה "ויברכו את רבקה" (בראשית כד, ט) ושם אליעזר השליח קידש אותה ('תוספות' לכתובות ז:). (125) עובר לעשייתן (= לפני עשייתן) - פסחים שם. (126) השווה דברי רבינו בהלכות ברכות פ"א, ה"ה.

כד. ביצד מברך? ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו, והבדילנו מן העריות¹²⁷, ואסר לנו את הארוסות¹²⁸, והתיר לנו את הנשואות על ידי חפה¹²⁹ וקדושין. ברוך אתה יי, מקדש ישראל. זו היא ברכת ארוסין¹³⁰. ונהגו העם להסדיר ברכה זו על פוס של יין¹³¹ או של שכר¹³². ואם יש שם יין - מברך על היין תחלה, ואחר כך מברך ברכת ארוסין, ואחר כך מקדשה. ואם אין לו יין או שכר - מברך אותה בפני עצמה¹³³.

127 (127) כתובות ז, ב. ושם הגירסה: וצונו על העריות. כלומר, צונו לפרוש מן העריות, ודומה לזה: "ועשיתם לכם פסל תמונת כל, אשר צוץ ה' אלקיך" (דברים ד, כג) כלומר, צוץ שלא לעשות. ראה תשובות רבינו הוצ' פריימן סימן קכא.

1 יט. מצוה שיקדש אדם את אשתו בעצמו¹⁰⁷ יותר מעל ידי שלוחו¹⁰⁸. וכן מצוה לאשה שתקדש עצמה בידה יותר מעל ידי שלוחה¹⁰⁹. ואף-על-פי שיש רשות לאב לקדש בתו פשהיה קטנה וכשהיא נערה לכל מי שירצה - אין ראוי לעשות כן. אלא מצות חכמים שלא יקדש אדם בתו פשהיה קטנה, עד שתגדיל ותאמר: לפלוני אני רוצה¹¹⁰. וכן האיש אין ראוי לקדש קטנה¹¹¹. ולא יקדש אשה עד שיראנה ותהיה פשרה בעיניו; שפא לא תמצא חן בעיניו, ונמצא מגרשה או שוכב עמה והוא שונא¹¹².

107 (107) אפילו מכירה (ראה להלן הערה קי). (108) שכשגופו עוסק במצוה, מקבל שכר יותר (רש"י לקידושין מא). (109) אע"פ שאינה מצווה בפריה ורביה, בכל זאת יש לה מצוה שמסייעת לבעל לקיים מצותו ("ר"ן לקידושין שם). (110) ולא יכוף את רצונו עליה, וב'תוספות' קידושין מא, א כתבו: "ועכשיו שאנו נוהגים לקדש בנותינו אפילו קטנות, משום שבכל יום ויום הגלות מתגברת עלינו, ואם יש סיפק ביד אדם עכשיו לתת לבתו נדוניה, שמא לאחר זמן לא יהא סיפק בידו ותשב עגונה לעולם". וכן מסכם הרמ"א בשו"ע אהע"ז סי' לו, ס"ח. (111) שמא שכשתגדל לא תרצה בו. (112) והתורה אמרה: ואהבת לרעך כמוך (קידושין מא).

כ. המקדש בביאה - הרי אלו קדושי תורה. וכן מתקדשת בשטר מן התורה. פשם שגומר ומגרש, שונאמר: וכתב לה ספר פרייתות¹¹³, כך גומר ומכניס¹¹⁴. אבל הכסף מדברי סופרים¹¹⁵ (וכן דין הכסף דין תורה, ופרשו מדברי סופרים)¹¹⁶, שונאמר: כי יקח איש אשה, ואמרו חכמים: לקוחים אלו יהיו בכסף, שונאמר: נתתי כסף השדה קח ממני.

113 (113) והשטר הוא הספר שגומר לחלוטין את גירושה. (114) גומר בקנין קידושה לעשותה אשת איש (קידושין ט:). (115) מבואר לעיל פ"א, ה"ב. (116) פיסקא זו אינה בכתי' בריטיש מוזיאום, בכתי' אוקספורד, ובכתי' ששון ובכמה כתי' תימניים. ועי' ב'כסף משנה' שכתב כי נוסחתנו אינה מכוונת, שהרי בתחילה כתב שהכסף חלוק מביאה ושטר, שאלו מן התורה וכסף מדברי סופרים. [נתיכן כי זוהי הגהה על-פי מה שהגיה רבינו הרמב"ם למעלה פ"א ה"ב, "ושלשתם דין תורה" (עיי"ש הערה ח) וגם הנוסחא הראשונה לא זזה ממקומה. ובכתי' תימני אחד שבידי הרב י.ל. מיימון ישנה רק הפיסקא הזאת, ואילו הפיסקא הקודמת: "אבל הכסף מדברי סופרים" - איננה].

כא. אף-על-פי שעקר הדבר כך הוא, כבר נהגו כל ישראל לקדש בכסף או בשוה כסף. וכן אם רצה לקדש בשטר - מקדש. אבל אין מקדשין בביאה לבתחלה. ואם קדש בביאה - מכין אותו מפת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10 וְאֵת נְיָמִי, אֹ: וְכֵן גַּם אֶת, וְכִי יֵצֵא בָּזָה - הָרִי שְׁתִּיהֶן
11 מְקַדְּשֹׁתָּ. 10. אָבֵל אִם נָתַן בִּנְדָה וְאָמַר לָהּ: וְאֵת 11 -
12 הָרִי זֶה שְׁקִבְלָהּ הַקְדוּשִׁין מְקַדְּשֶׁת בְּסִפָּק; שְׁמָא לֹא
13 נִתְּנָה אֶלָּא לְרֵאוֹת מֶה בְּלִפְנֵי, וְכֵאלֹו אָמַר לָהּ: וְאֵת
14 מֶה תֹּאמְרִי בְּדָבָר זֶה? וּלְפִיכֵן קִבְּלָהּ הַקְדוּשִׁין
15 הִיא 12, שְׁתִּיהִי זֶה עֲדִין שׁוֹאֵלָה לְרֵאוֹת מֶה בְּלִפְנֵי 13,
16 וּמִפְנֵי זֶה הִיא סִפָּק מְקַדְּשֶׁת 14.

8) שתקבל בשבילה כסף הקידושין בתור שליח. (9) וגם את. (10) וכגון שנתן לה שתי פרוטות לפחות, כדי כסף קידושין לשתייה. (11) אחרי שאמר לה: הרי אשה פלונית שולחתך מקודשת לי. (12) ולא החזירם תיכף לקבלתה. (13) אם מסכימה להתקדש לו, וגם היא עדיין לא החליטה בזה. (14) והרי היא ספק אשת איש, ודינה כמבואר לעיל פ"ג, ה"ב בבאורנו. ומהות הספק: אם יש 'יד' לקידושין אם לא (נדרים ו:). והשווה דברי רבינו הל' מתנות עניים פ"ב, יג; ושם פ"ח, ב.

17 ג. אָמַר לָהּ: הַתְּקַדְּשִׁי לִי בְּדִינָךְ זֶה, נִטְלָתוֹ וְזִקְתּוֹ
18 לְפָנָיו 15 או לָיִם או לְאוֹר או לְדָבָר הָאֲבֵד 16 - אֵינָה
19 מְקַדְּשֶׁת 17. אָמְרָה לוֹ: תִּנְהוּ לְאַפָּא, או לְאַבִּיךָ, או
20 לְאִישׁ פְּלוֹנִי, וְנָתַן - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת 18. וְאִם אָמְרָה לוֹ:
21 תִּנְהוּ לוֹ שְׁקִבְלָהּ לִי 19, וְנָתַן 20 - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת 21.

15) למקום שאינו אבד. (16) ואע"פ שהיא חייבת לשלם. (17) ואין אומרים שקבלתו לשם קידושין, ולא נתכוונה אלא לנסותו אם רגזן הוא. אלא בכולם אני אומר שהיא מסרבת להתקדש לו, ולפיכך זרקה את כסף הקידושין (קידושין ח:). (18) שם. כי משטה היא בו, כלומר, תן מעותיך לאחרים. (19) בשבילי, בתורת שליח. (20) ואמר לו: זכה בכסף זה לפלונית. (21) שם. אפילו לא חזר ואמר התקדשי לי בדינך שנתתי לו (שו"ע אהע"ז סי' ל, ס"ח).

22 ד. אָמְרָה: הִנִּיחָהּ עַל הַסֵּלַע 22 - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת 23.
23 וְאִם הָיָה סֵלַע שְׁלֵה - מְקַדְּשֶׁת 24. הָיָה סֵלַע שֶׁל
24 שְׁנֵיהֶם - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת בְּסִפָּק 25. אָמַר לָהּ:
25 הַתְּקַדְּשִׁי לִי בְּכֶפֶר זֶה, אָמְרָה לוֹ: תִּנְהוּ לְעֵנִי - אָפְלוֹ
26 הָיָה עֵנִי הַסֵּמוּף עָלֶיהָ 26, אֵינָה מְקַדְּשֶׁת 27. תִּנְהוּ
27 לְכָלֵב - הָרִי זֶה אֵינָה מְקַדְּשֶׁת. וְאִם הָיָה הַפֶּלֶב שְׁלֵה
28 - מְקַדְּשֶׁת. וְאִם הָיָה רֵץ אַחֲרֶיהָ לְנִשְׁכָּה, וְאָמְרָה לוֹ:
29 תִּנְהוּ לְכָלֵב זֶה - הָרִי זֶה סִפָּק מְקַדְּשֶׁת 28.

22) אבן קשה. (23) שאינו שלה, והרי זה כאמרה: זרקה לים. (24) שחצרו של אדם קונה לו, הרי הוא כאילו קבלתו בידה (קידושין ח: וברש"י שם). (25) כי אע"פ שאין קונים בחצר השותפים זה מזה (ראה בבא-בטרא פד:). (26) הואיל והוא מחזור אחריה לקדשה, יש להניח שהשאלה לה מקומו וקנתה. ויש מקום לספק, אולי כוונתה לומר לו: תנהו על סלע שלך שאיני רוצה בכסף קידושין (קידושין שם, וברשב"א שם). וראה להלן הלכה כא. (26) לפרנסו. (27) קידושין שם, כי כשם שהיא חייבת לפרנסו, כך גם הוא מצווה להחיותו ולא נתן לה כלום. (28) קידושין שם. כי

128) כתובות שם, מדרבנן. שלא התירו ארוסה עד שתיכנס לחופה ובברכה (רש"י שם). ויש מפרשים, שעלידי אירוסין נאסרה הארוסה לאחרים. בניגוד לבני נח שאין להם איסור אשת-איש אלא ע"י בעילת בעל, כלשון הכתוב (בראשית כ, ג) "והיא בעולת בעל". וראה למעלה פ"א ה"א (רבי בצלאל הכהן מוילנא בהגהותיו). (129) חופה הוא יחוד בביתו של המקדש, כמו שכתב רבינו להלן פ"י ה"א. (130) ועדיין היא אסורה לו עד שתיכנס לחופה, ושם מברכים "ברכת חתנים" הסדורה לקמן פ"י, ה"ג. (131) "ירושלמי" סוטה פ"ח, ה"ה. "שהיין מגתו מערבין בו . . . ומקדשין בו את הכלה". (132) משקה הבא מן התמרים או ממשרת שעורים. (133) רב נסים גאון (הובא ברא"ש לכתובות פ"א, אות טז).

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) כלל בו רבינו דין קידושין שלא ברצון, קידושין בעד אחד או בפסולי עדות, קידושין חרש או שוטה, חרשת או שוטה, סריס, טומטום, אנדרוגינוס, אילונית, עריות, שניות, יבמה לשוק, גויה או שפחה, גוי, עבד וישראל מומר, חצייה שפחה וחצייה בת חורין, חצי עבד וחצי בן חורין, ושיכור, פחות משה פרוטה או קטן ושלח סבלונות.

1 א. אֵין הָאִשָּׁה מְתַקְדְּשֶׁת אֶלָּא לְרִצּוֹנָה 2. וְהַמְקַדֵּשׁ
2 אִשָּׁה בְּעַל פְּרֻחָה - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת 3. אָבֵל הָאִישׁ
3 שְׁאֵנְסוּהוּ עַד שְׁקַדֵּשׁ בְּעַל פְּרָחוּ - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת 4.
4 וְיֵשׁ לְאִישׁ לְקַדֵּשׁ נָשִׁים רַבּוֹת פֶּאֶחֶת 5. וְהוּא, שְׁתִּיהִי
5 בְּסִפָּק - אִם קִדֵּשׁ בְּסִפָּק - פְּרוּטָה לְכָל אַחַת וְאַחַת 6.
6 וְיֵשׁ לְאַחַת מֵהֶן או לְאַחֵר לְקַבֵּל הַקְדוּשִׁין עַל יְדֵי
7 קָלָן מְדַעְתָּן 7.

2) קידושין ב, ב. שנאמר בתורה (דברים כד, ב) "והלכה והיתה לאיש אחר" - מדעתה משמע (רש"י ליבמות יט:). וגם מפני שצריכים דעת המקנה, והאשה היא המקנה עצמה לבעל (רש"י לקידושין מד:). (3) בבא-בטרא מח, ב. ואע"פ שבמקח וממכר, מכירה בעל כרחו מועילה (ראה הל' מכירה פ"י, ה"א) - בקידושי אשה, קנסוהו חכמים והקפיעו את קידושו, הואיל "והוא עשה שלא כהוגן, לפיכך עשו עמו שלא כהוגן" (שם), ואפילו אמרה רוצה אני - אין רצונה הבא מתוך כפיה מועיל לו, וכתקנת חכמים הנ"ל (יד איתן). (4) בבא-בטרא, שם. ואפילו לא אמר בסוף: רוצה אני, שמעשה קידושו מעיד עליו, וכאילו אמר: רוצה אני. וכאן לא תיקנו חכמים להפקיע הקידושין, הואיל ובירד לגרשה בעל כרחה (לפני תקנת רבינו גרשום). אבל כשהוא קידש בעל כרחה, אינה יכולה להפקיע עצמה ממנו אלא ברצונו, לפיכך תיקנו חכמים להפקיע קידושין למפרע ואינה מקודשת כלל, וממילא אינה צריכה גט (מגיד-משנה). (5) בבת אחת. (6) קידושין נ, א. אבל אם מקדש הרבה נשים בשטר אחד, אינו צריך אלא לפרט בכתיבתו שמייחד כל אחת ואחת לו לאשה (מעשה רוקח). (7) בהסכמתן (קידושין נ, ב. ובגמרא שם נב.).

8 ב. הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה וְנָתַן הַקְדוּשִׁין מְדַעְתָּהּ בִּיד
9 חֲבֵרְתָּהּ 8, וְאָמַר לְחֲבֵרְתָּהּ כְּשֶׁנָּתַן הַקְדוּשִׁין בִּיְדָה:

הִיָּתָה מִבֶּת עֶשֶׂר שָׁנִים וְלִמְעָלָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא
סִכְלָה בְּיוֹתֵר⁴⁶ - הוֹאִיל וְנִתְקַדְּשָׁה לְדַעְתָּהּ, הָרִי זֶה
מִקְדָּשָׁתָה לְמֵאוֹן. הִיָּתָה מִבֶּת שֵׁשׁ וְעַד סוֹף עֶשֶׂר -
בּוֹדֵקִין אֶת יָפִי וְדַעְתָּהּ, אִם מִפְּרֵת וּמִכְחָנֶת עֶסְקִי
הַנְּשׂוֹאִין וְהַקְדוּשִׁין⁴⁷ - צְרִיכָה לְמֵאוֹן, וְאִם לֹא -
אֵינָה מִקְדָּשָׁתָה לְמֵאוֹן, וְאֵינָה צְרִיכָה לְמֵאוֹן⁴⁸.

(38) פחות משלש-עשרה שנה, כמבואר לעיל פ"ב, י.
(39) קידושין נ, ב. וראה לקמן ה"כ. (40) הפחותה משתים-
עשרה שנה, כמבואר לעיל פ"ב, א. (41) שהשיאה אביה
ונתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה (לעיל פ"ג, יב).
(42) מלשון הכתוב, ישעיה ג, ג. (43) עסקי הקידושין
והנישואין. (44) בכת"י התימנים, ליתא. ולפי זה, יש
לקרוא: "אין כאן קידושין." (45) "אלא הולכת לבית אמה,
כאילו לא נתקדשה מעולם" (לשון רבינו הל' גירושין פ"ג,
ה"ו). ומקור דברי רבינו ביבמות קז, ב - שרבי חנינא בן
אנטיגנוס אומר שם: כל תינוקות שאינה יכולה לשמור
קידושיה אינה צריכה למאן, ופירש שם רבינו: שפחות מבת
שש, אינה יודעת לשמור קידושיה, וזה בהסתמך על דברי
רבא בגיטין סה, א. (46) לא שעושה מעשה שטות, אלא
שאינה חריפה כלל. ומתוך שהיא בת עשר, חזקה עליה
שהיא יודעת לשמור קידושיה. (47) ולשון רבינו לקמן הל'
גירושין פ"א, ה"ז: "בודקין אותה לפי יופי דעתה, אם
יודעת לשמור (כסף) קידושיה ושהן קידושין, לא שתשמור
אותן כדרך שמשמרת האגוז והתמרה". (48) גיטין סה, א:
"הפעוטות מקחן מקח . . . וכנגדן בקטנה מתקדשת
למאון" (כגיסת הר"ף שם). וזמן הפעוטות הוא מגיל שש
ועד עשר שנים, כל אחד לפי חריפות שכלו, כמבואר בגיטין
נט, א. וראה דברי רבינו הל' מכירה פכ"ט, ה"דח.

ח. בִּיצֵד מִקְדָּשָׁתָה לְמֵאוֹן? שֶׁאִם נִתְקַדְּשָׁה וְלֹא רָצְתָה
לֵישֵׁב עִם בַּעְלָהּ, צְרִיכָה לְמֵאוֹן בַּפְּנֵי שָׁנִים⁴⁹ וְלֹאמַר:
אֵינִי רוֹצָה בּוֹ, וְיוֹצֵאָה בְּלֹא גִט, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר
בְּהַלְכוֹת גִּירוּשִׁין⁵⁰. וְזֶה הִיא הַנִּקְרָאת מִמָּאֲנֵת⁵¹. וְלִמָּה
יוֹצֵאָה בְּלֹא גִט? מִפְּנֵי שֶׁאֵין קְדוּשִׁיָּה קְדוּשִׁין גְּמוּרִין
מִן הַתּוֹרָה⁵², אֲלֵא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁵³, וְהֵן תְּלוּיִין:
שֶׁאִם יֵשְׁבָה עִם בַּעְלָהּ עַד שְׁגָדְלָהּ⁵⁴ - גָּמְרוּ קְדוּשִׁיָּהּ,
וְנַעֲשִׂית אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה⁵⁵, וְאֵינִי צְרִיךְ לַחְזוֹר
לְקְדָּשָׁה אַחֵר שְׁגָדְלָהּ⁵⁶; וְאִם לֹא רָצְתָה לֵישֵׁב -
צְרִיכָה לְמֵאוֹן⁵⁷, וְיִתְצֵא בְּלֹא גִט.

(49) יבמות קא, ב. (50) פ"א, ה"ח. (51) בכל מקום. כגון
במשנה, כתובות פ"א, מ"ו. וכן לקמן פ"ט הי"ד.
(52) שהרי יתומה היא, ולא קיבל אביה קידושיה.
(53) שלא ינהגו בה מנהג הפקר (יבמות קיב, ב. ולקמן פ"א,
ה"ו). (54) ונבעלה לו בגדלותה. (55) ואין קידושי אחר
תופסים בה. (56) שהבעילה היא גמר קידושין הראשונים
(יבמות קט:). (57) בעודה קטנה, אבל משתגדיל אע"פ
שלא נבעלה אינה ממאנת וצריכה גט מדברי סופרים,
כמבואר בפרוטרוט לקמן הל' גירושין פ"א, ה"ו.

ט. חֲרִשׁ⁵⁸ שֶׁנֶּשֶׂא פְּקֻחָתָהּ, וְכֵן חֲרִשְׁתָּה שֶׁנֶּשֶׂאָתָה⁵⁹

אע"פ שהוא מחוייב בהצלתה, אולי מתוך שהציל את גופה
מסכנה, גמרה בלבה להתקדש לו (ר"ן שם).

ה. הִיָּה מוֹכֵר פְּרוֹת או פְּלִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, בָּאָה
אִשָּׁה וְאָמְרָה לוֹ: תֵּן לִי מַעֲט מֵאֵלֹהִי, וְאָמַר לָהּ: אִם
אָתָּן לָךְ תְּהִי מִקְדָּשָׁתָה לִי - אִם אֲמָרָה: הֵן, וְנָתַן לָהּ
- הָרִי זֶה מִקְדָּשָׁתָה; אֲבָל אִם אֲמָרָה לוֹ: תֵּן לִי מִהֵן,
אוֹ: הַשְּׁלֵף לִי, או דְּבָרִים שֶׁעֲנִינָם: לֹא תִשְׁחָק עִמִּי
בְּדָבָרִים אֵלֶּה, אֲלֵא תֵּן לִי בְּלִבְדִּי, וְנָתַן - אֵינָה
מִקְדָּשָׁתָה²⁹. וְכֵן אִם הִיָּה שׁוֹתֶה יַיִן, וְאָמְרָה לוֹ: תֵּן
לִי כּוֹס אֶחָד, וְאָמַר לָהּ: אִם אָתָּן לָךְ הָרִי אָתָּה
מִקְדָּשָׁתָה לִי בּוֹ, וְאָמְרָה: הַשְּׁקֵנִי הַשְּׁקוֹת, אוֹ: תֵּן,
הַשְּׁקָה³⁰, הַשְּׁלֵף - אֵינָה מִקְדָּשָׁתָה; שֶׁאֵין הַדְּבָרִים
נִרְאִין אֲלֵא: הַשְּׁקֵנִי בְּלִבְדִּי, וְלֹא תִשְׁחָק עִמִּי בְּדָבָר
אַחֵר.

(29) קידושין ט. (30) או השקה, או השלך. לשון "השלך"
במשליך פירות מאילן, כמבואר בקידושין שם.

ו. הַמִּקְדָּשׁ בְּעַד אֶחָד - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְקְדוּשִׁיו³¹,
וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם מוֹדִין. קַל וְחֹמֶר לְמִקְדָּשׁ בְּלֹא
עֵדִים³². הַמִּקְדָּשׁ בְּפִסּוּלֵי עֲדוֹת שֶׁל תּוֹרָה³³ - אֵינָה
מִקְדָּשָׁתָה³⁴; בְּפִסּוּלֵי עֲדוֹת שֶׁל דְּבָרֵי סוֹפְרִים³⁵, או
בְּעֵדִים שֶׁהֵן סֶפֶק פְּסוּלֵי תּוֹרָה³⁶, אִם רָצָה לְכַנֵּס -
חוּזָר וּמִקְדָּשׁ בְּכִשְׁרִים, וְאִם לֹא רָצָה לְכַנֵּס - צְרִיכָה
גִּט מִמֶּנּוּ מִסְּפֵק. וְאִפְּלוּ בְּפִרְהָהּ אִשָּׁה וְהִכְחִישָׁה אֶת
הָעֵדִים וְאָמְרָה: לֹא קִדְּשָׁתִנִּי - כּוֹפִין אוֹתָהּ לְקַח
גִּט³⁷. וְכֵן דִּין כָּל קְדוּשֵׁי סֶפֶק: אִם רָצָה לְכַנֵּס - חוּזָר
וּמִקְדָּשׁ וְדַאי, וְאִם לֹא רָצָה לְכַנֵּס - צְרִיכָה גִּט מִמֶּנּוּ
מִסְּפֵק.

(31) ואינם אפילו קידושי ספק. (32) שאין חוששין
לקידושיו (קידושין סה.), וזה נלמד מ'גזירה שוה': נאמר
בעריות: "ערות דבר", ונאמר בממון: "על פי שנים עדים
יקום דבר", מה להלן בשני עדים, אף כאן בשנים (רש"י
שם). (33) כגון שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות מן
התורה. (34) סנהדרין כה, ב. (35) שעבר עבירה שאינה
אלא מדבריהם, כגון שחילל יום-טוב שני של גלויות (הל'
ערות פ"י, ה"ג). (36) כגון שהעידו שנים על אחד שעבר
עבירה, ובאו שנים אחרים והכחישום ואמרו לא עבר ולא
נפסל, הרי זה ספק פסול (הל' ערות פ"ב, ה"ג). (37) אם
תרצה להנשא לאחר. אבל הלשון "כופין אותה" תמוה: אם
תרצה תנשא, ואם לא תרצה לא תנשא, ולמה כופין אותה?
וב'טור' אהע"ז ס' מב, מביא בדברי רבינו: "כופין אותו
ליתן גט", והיא הגירסא הנכונה בדברי רבינו (כסף-משנה).

ז. קָטָן³⁸ שֶׁקָּדַשׁ - אֵין קְדוּשִׁיו קְדוּשִׁין³⁹. אֲבָל גְּדוֹל
שֶׁקָּדַשׁ אֶת הַקְטָנָה⁴⁰ הִיתְוָמָה, או קְטָנָה שֶׁיִּצְאָה
מִרְשׁוֹת אֲבִיהָ⁴¹, אִם הִיָּתָה פְּחוּתָה מִבֶּת שֵׁשׁ, אֶף-
עַל-פִּי שֶׁהִיא נְבוֹנָת לַחֲשֵׁי⁴² בְּיוֹתֵר וּמִפְּרֵת וּמִכְחָנֶת⁴³
- אֵין כָּאֵן שָׁם⁴⁴ קְדוּשִׁין, וְאֵינָה צְרִיכָה לְמֵאוֹן⁴⁵; וְאִם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הל' איסורי ביאה פ"א, ה"ט: "אנדרוגינוס מותר לישא אשה". ומקורו מיבמות פא, א.

יב. המקדש אחת מן העריות⁷⁰ - לא עשה כלום, 14
שאין קדושין תופסין לערוה⁷¹; חוץ מן הנדה⁷², 15
שהמקדש את הנדה - הרי זו מקדשת קדושין 16
גמורין⁷³. ואין ראוי לעשות כן⁷⁴. 17

70) שחייב על ביאתו כרת, והן האמורות בויקרא פרק יח, ראה לעיל פ"ב ה"ה. 71) קידושין סז, ב: "אמר קרא: כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו", הוקשו כל העריות לאחות אשה, מה אחות אשה לא תפסי בה קידושין (שנאמר: ואשה אל אחותה לא תקח - לא תוכל לקדשה), אף כל עריות לא תפסי בהן קידושין". 72) פנויה בימי נדתה. 73) קידושין סה, א. שנאמר (ויקרא טו, כד) "ותהי נדתה עליו", - אפילו בשעת נדתה, תהא בה הויה (תפיסת קידושין). 74) כיון שאינה ראויה לביאה, אין לקדשה. וגם יש לחוש שמא יגע בה. וראה לקמן פ"ג, ה"ו. ומה שאין אנו נזהרין בזה הוא משום שאנו מקדשים בשעת נישואין, וכבר הוכנו כל צרכי החופה וטבחו טבחם ואי-אפשר לדחותם בגלל ההפסד ('פרישה' לטור' אהע"ז ס' מד).

יג. אשת איש שפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר 18
בפני בעלה - הרי זו מקדשת לשני⁷⁵; שהאשה 19
שאמרה לבעלה בפניו: גרשתי - נאמנת⁷⁶. חזקה 20
אין אשה מעזה פניה בפני בעלה. אבל אם קדשה 21
אחר שלא בפני בעלה - אין קדושין תופסין בה, 22
עד שתביא ראיה שנתגרשה קדם שתקבל הקדושין. 23
כל שלא בפניו - מעזה⁷⁷. 24

75) כי בוודאי נתגרשה מבעלה הראשון. 76) אפילו להנשא לכתחילה ואפילו הוא מכישה, כמבואר לקמן הל' גירושין פ"ב, ה"ד. ויש אומרים, כי בזמן הזה שמרובה החוצפה והפריצות אינה נאמנת אלא לחומרא (שו"ע אהע"ז ס' יז, ס"ב). 77) גיטין פט, ב.

יד. המקדש אחת מן השניות או מאסורי לאוין או 25
מאסורי עשה⁷⁸, וכן יבם שקדש צרת יבמה⁷⁹ - הרי 26
זו מקדשת קדושין גמורין⁸⁰; חוץ מיבמה 27
שנתקדשה לזר⁸¹, שהיא מקדשת בספק. נסתפק 28
לחכמים, אם הקדושין תופסין ביבמה פשאר חיבי 29
לאוין, או אין קדושין תופסין בה פעררה⁸². ואף- 30
על-פי שאסור לו לנכס⁸³ אחת מפל אלוה⁸⁴, הרי זה 31
מגרש בגט⁸⁵. 32

78) כולן מפורשות לעיל פ"א, הלכות רח. 79) לאחיו המת היו שתי נשים, ואחת מהן נתייבמה, והשניה - הנקראת צרה - אסורה להנשא לאחים, שנאמר: יבמה יבוא עליה - עליה ולא על צרתה. ולא הבא מכלל עשה - עשה (יבמות יא. והשווה דברי רבינו הל' יבום פ"א, הי"ב). 80) כי הלכה היא, קידושין תופסין בחיבי לאוין ועשה, שנאמר: "כי תהיין לאיש שתי נשים אחת אהובה והאחת שנואה", וכי יש אהובה לפני המקום או שנואה לפני המקום? אלא

לפקח⁵⁹ - אין קדושיהן גמורין מן התורה, אלא 1
מדברי סופרים⁶⁰. לפיכך, אם בא פקח וקדש אשת 2
חרש הפקחת - הרי זו מקדשת לשני⁶¹ קדושין 3
גמורין⁶². ונותן גט, והיא מתרת לבעלה החרש⁶³. 4
אבל השוטה שקדש פקחת, או פקח שקדש שוטה 5
- אין כאן קדושין כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי 6
סופרים⁶⁴. 7

58) מפורש לעיל פ"ב, הכ"ו. 59) איש ואשה שהם שלמים בדעתם, ואינם לא חרשים ולא שוטים, נקראים פקח ופקחת (לעיל שם). 60) יבמות קיב, ב. 61) כלל הוא: כל שהקידושין הראשונים הם מדברי סופרים, קידושי תורה חלים אחריהם, דוגמא לכך דברי רבינו לקמן הל' גירושין פ"א, ה"ו. 62) מן התורה. 63) הואיל והפקח לא נשאה עדיין, אבל אם נשאה הפקח - אסורה לשניהם, כמבואר לקמן הל' גירושין פ"י, ה"ה. ומקור דברי רבינו בירושלמי יבמות יד, א. 64) יבמות קיב, ב. חרש וחרשת שקיימת בהם תקנת חכמים (שדרכם להיות שלום ביניהם) תיקנו להם קידושין, שוטה ושוטה שאין תקנת חכמים קיימת בהם (אין שלום ביניהם, כי אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת) לא תיקנו להם קידושין.

י. סריס שקדש, בין סריס חמה בין סריס⁶⁵ אדם, 8
וכן אילונית⁶⁶ שנתקדשה - הרי אלו קדושין 9
גמורין⁶⁷. 10

65) מפורש לעיל פ"ב, הלכות יא-יד. 66) לעיל פ"ב, הלכות ד-ו. 67) אע"פ שסריס אדם אסור לו לבוא בקהל - מכל-מקום קידושין תופסין, שהלכה היא: קידושין תופסין בחיבי לאוין, ואין צורך לומר שסריס אדם קידושיו תופסין, שהרי מותר לו לבוא בקהל (ראה יבמות עה: ובדף עט:). והשווה דברי רבינו הל' איסורי ביאה פ"ז, וכן האילונית אע"פ שאם אין לו בנים מאשה אחרת, כופים אותו להוציאה, כמבואר לקמן פכ"ד ה"א, בכל זאת צריכה גט ממנו ואפילו לא הכיר בה ונמצאת אח"כ אילונית (כתובות ק:). ובשו"ע אהע"ז ס' מד ס"ד, יש חולקים וסוברים שאילונית אם לא הכיר בה מקודם אינה מקודשת, שאין אדם מותר על מום גדול כזה, ואינה צריכה גט.

יא. טמטום ואנדרוגינוס⁶⁸ שקדשו אשה, או 11
שקדשן איש - הרי אלו קדושי ספק, וצריכין גט 12
מספק⁶⁹. 13

68) מפורשים לעיל פ"ב הלכות כד-כה. 69) קידושי טומטום - מבוארים ביבמות עב, א - שהם קידושי ספק, שמא זכר או שמא נקבה היא, ואע"פ שאין הטומטום ראוי להנשא, צריך הוא גט לענין תרומה, כגון אם הוא כהן ונתקדש לישראל שאסור בתרומה אם יקבל גט הוא חוזר לתרומת בית אביו. וכן תפסו קידושיו לענין שהמקדש נאסר באחות הטומטום ובאמו (רש"י שם). ואשר לאנדרוגינוס, אמרו (יבמות פג.) אנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה. והשווה דברי רבינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אהובה - אהובה בנישואיה, שנואה - שנואה בנישואיה (שנשאה באיסור), ובכל זאת אומר הכתוב: "כי תהיין" - לשון הויה, מכאן שקידושין תופסין בהן (קידושין סח).
81) לפני שחלצה יבמה, והתורה אמרה: "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" (דברים כד, ה). 82) משום שנאמר בה: "לא תהיה" לשון הויה ותפיסת קידושין, כלומר, לא יתפסו בה קידושין לזר (יבמות צב:). 83) לחופה. 84) שהרי אסורות עליו איסור לאו. 85) הואיל וקידושין תופסין בהם ואסור לו לקיימן, על כרחו מוציאן בגט. וראה במוספנו "תשובות רבינו".

1 טו. המקדש פותית או שפחה⁸⁶ - אינן קדושין, אלא
2 הרי היא אחר הקדושין כמו שהיתה קדם
3 הקדושין⁸⁷. וכן עפ"ם ועבד שקדשו בת ישראל -
4 אין קדושתה קדושין⁸⁸. ישראל מוקדש שקדש, אף-
5 על-פי שהוא עובד עבודת כוכבים ומזלות ברצונו -
6 הרי אלו קדושין גמורים⁸⁹, וצריכה גט ממונה⁹⁰.

86) כנענית. 87) קידושין סח, א. שפחה, אמר קרא: שבו לכם פה עם החמור (בראשית כב, ה), עם הדומה לחמור (ואליעזר עבד היה). נכרית, אמר קרא: לא תחתן במ (דברים ז, ג), לא תהא לך במ תורת חיתון. 88) יבמות מה, א מהטעם הנ"ל. ובשאלות (וישאל ס"ה) למד בגוי מהפסוק: "והיא בעולת בעל" (בראשית כ, ג) - בעולת בעל יש להם (לגויים), נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להם, וכל-שכן שקידושי אירוסין אין להם (רש"י ביבמות שם). 89) יבמות מז, ב. וכן בבכורות ל, ב. וכבר אמרו (סנהדרין מד.) על הפסוק: "חטא ישראל" (יהושע ז, יא) - "אע"פ שחטא - ישראל הוא". ורבינו ב'אגרת תימן' כותב: "שהתורה הזאת לא יוכל להמלט . . . ממה אפילו אחד מזרע יעקב . . . לא הוא ולא זרעו . . . בין ברצונו בין שלא ברצונו". וגם אם הוליד מומר זה בן (מאשה ישראלית) הרי הבן ישראל גמור וקידושי קידושין (מגיד-משנה). וראה בתשובת רס"ג אוצה"ג ליבמות ס"ה תעד. 90) רבי דוד כהן בתשובותיו בית ט' חדר א', מבאר דברי רבינו שכוונתו לומר שכופים אותו לגרשה שלא תעמוד עמו, כי ישלילה בכמה מכשולים. וזהו שהוסיף: "וצריכה גט ממנו".

7 טז. המקדש אשה שחציה שפחה וחציה בת
8 חורין⁹¹ - אינה מקדשת קדושין גמורין⁹² עד
9 שתשתחרר, וכיון שנשתחררה - גמור קדושה⁹³,
10 בקדושי קטנה⁹⁴ שגדלה, ואינו צריך לקדשה
11 קדושין אחרים⁹⁵. בא אחר וקדשה אחר שנשתחררה
12 - הרי זו ספק קדושין לשניהם⁹⁶.

91) כגון שהיתה משועבדת לשני שותפים, ושחרר אחד מהם את חלקו. 92) שהרי חצי שפחה שבה אינו ראוי לקידושין, כמבאר לעיל ה"טו. ואם כן, הרי הוא כאומר לאשה חציין מקודשת לי שאינה מקודשת כמבאר לעיל (פ"ג ה"ט), ויתכן כי דין זה עדיף ממקדש חצי אשה, כי שם השאיר בקניינו, וכאן לא השאיר בקניינו כי כל מה שהיה ראוי ממנה להתקדש - קידש. ולפיכך הרי זו מקודשת קידושי ספק (גיטין מג. וכביאור הב"ח אה"ע"ז מר,

13 יז. ואי זו היא שפחה חרופה האמורה בתורה?⁹⁷ זו
14 מי שחציה שפחה וחציה בת חורין שקדשה עבד
15 עבדי⁹⁸. ומי שחציו עבד וחציו בן חורין⁹⁹ שקדש
16 בת חורין - הרי זו ספק קדושין¹⁰⁰.

97) שהבא עליה חייב להביא אשם (ויקרא יט, כ) - מאחר שאמרנו למעלה (ה"טז) שהמקדש חצי שפחה וחצי בת חורין - אין קידושה גמורים עד שתשתחרר. 98) שהרי היא מותרת לו גם בחצי השפחה שבה (שעבד עברי מותר בשפחה כנענית), ולפיכך יש לו גם בה קידושין גמורים בחצי הבן-חורין. מה-שאין-כן בן-חורין המקדש אותה שאסורה עליו מצד חצי השפחה שבה. וראה בפירוש המשניות להרמב"ם בכריתות (פ"א, י), ועי' 'פני יהושע' גיטין מג, א. 99) כגון שהיה משועבד לשני שותפים, ושחרר אחד את חלקו. 100) כי אולי הוא דומה לאומר לאשה התקדש לחציי, שמקודשת, כמבאר לעיל פ"ג ה"ט, או שמא יש לחלק, ששם היא ראויה לכולו, שהרי הוא בן חורין, ונעשה כאומר: תהי אשתי את ועוד אחרת, אבל בנידון שלפנינו הרי אינה ראויה לכולו מחמת חלק עבודתו שאינו בר קידושין, וגם אסור בה כדין כל עבד האסור בבת חורין (גיטין מג. והשווה דברי רבינו הל' עבדים פ"ד, ה"ו).

17 יח. שפור שקדש - קדושי קדושין, ואף-על-פי
18 שנשתפר הרבה¹⁰¹. ואם הגיע לשכרותו של לוט¹⁰²
19 - אין קדושי קדושין¹⁰³. ומתלשבין בדבר זה¹⁰⁴.

101) עירובין סה. "שיכור מקחו מקח וממכרו ממכר . . . כללו של דבר, הרי הוא כפקח לכל דבריו". 102) "והוא השיכור שעושה ואינו יודע מה עושה" (לשון רבינו הל' מכירה פכ"ט, ה"ח). 103) עירובין שם, והרי הוא כשוטה לכל דבריו. 104) חוקרים היטב אם באמת הגיע לשכרות של לוט, כי יש להזהר באיסור ערוה החמור מאד.

20 יט. המקדש בפחות מפרוטה - אינה מקדשת¹⁰⁵.
21 קדשה באכל או בכלי וכו' או ב' ששועה פחות
22 מפרוטה - הרי זו מקדשת בספק, וצריכה גט
23 מספק; שמה דבר זה שועה פרוטה במקום אחר. הא
24 למדת, שכל המקדש בשועה פסוק: אם היתה באותה
25 המדינה שועה פרוטה - הרי אלו קדושי ודאי, ואם
26 אינו שועה פרוטה - הרי אלו קדושי ספק¹⁰⁶. וראה
27 לי, שאם קדש בתבשיל או בירק שאינו מתקיים¹⁰⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עז, א לענין גירושין. ושם דף עח. אמרו: "כן לענין קידושין". ואין צורך שתעמוד בצד חצרה כמו בגירושין (ראה הל' גירושין פ"ה ה"ב) כי הקידושין זכות הן לה, וזכין לאדם אפילו שלא בפניו (מגיד-משנה). (112) שם עז, א. (113) שניהם שותפים בחצר. (114) קידושין ח, ב: "בעי רב ביבי, סלע (אבן) של שניהם מהו - תיקר". כי אע"פ שהלכה היא שבמקח וממכר אין קונים מזה לזה בחצר של שניהם, כמבואר בבבא-בבא פד, ב ובהל' מכירה פ"ד, אבל בקידושין יש לחוש שמא השאיל לה זכותו כיון שכבר יש לה חלק בה (מגיד-משנה). (115) קידושין שם. וראה למעלה ה"ד.

כב. היו עומדים בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים¹¹⁶ או בְּרִשּׁוֹת שְׂאֵינֵנוּ שֶׁל שְׁנֵיהֶם¹¹⁷, וְזָרֵק לָהּ קִדּוּשִׁיהָ: קְרוֹב לֹא - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת; קְרוֹב לָהּ - הִרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת; מִחְצָה עַל מִחְצָה, או שֶׁהָיוּ סָפֵק קְרוֹב לֹא סָפֵק קְרוֹב לָהּ, וְאָבְדוּ קֶדֶם שֶׁיָּגִיעוּ לִידֶה¹¹⁸ - הִרִי זֶה סָפֵק מְקַדֶּשֶׁת. פִּיֶּצֶד הוּא קְרוֹב לֹא וְקְרוֹב לָהּ? כֹּל שֶׁהוּא יָכוֹל לְשַׁמֵּר אוֹתָן¹¹⁹, וְהִיא אֵינָה יְכוּלָה - זֶה הוּא קְרוֹב לֹא. הִיא יְכוּלָה לְשַׁמֵּר אוֹתָן, וְהוּא אֵינֵנוּ יָכוֹל - זֶהוּ קְרוֹב לָהּ. שְׁנֵיהֶן יְכוּלִים לְשַׁמֵּר אוֹתָן, או שְׁנֵיהֶן אֵין יְכוּלִים לְשַׁמֵּר אוֹתָן - זֶה הוּא מִחְצָה עַל מִחְצָה¹²⁰.

(116) אף-על-פי שברשות הרבים לא תיקנו חכמים שיקנו לו לאדם ארבע אמות (פי"ז מהל' גזילה ואבידה ה"ט) - כאן נקנים לה קידושה מטעם שיכולה לשמור אותם, ואפילו הם רחוקים ממנה מאה אמה (גיטין שם, לדעת רבי יוחנן). ועי' כסף-משנה ולחם-משנה. (117) השייכות לאדם אחר. (118) ואי אפשר לברר את מצב קרבתם. (119) ואפילו רחוק מאה אמה, כמו שכתוב למעלה. (120) גיטין עח, ב. לענין גירושין, והוא-הדין לענין קידושין, שנאמר "ויצאה והיתה" השווה הויה ליציאה (שם).

יום חמישי כ"ט תמוז ה'תשפ"ב

פרק חמישי

(1) נתבארו בו דיני קידושין באיסורי הנאה, בהקדש, בטובת הנאה, בגזל ובגנבה ואבדה, בפקדון, במלוה, בהנאת מתנה, שנתן לאחרים בפקודתה, או שקיבל מאחרים ברצונה, במשכון, במתנה על מנת להחזיר, שתיקה לאחר מתן מעות.

א. המקדש בדבר שהוא אסור בהנאה, כגון חמץ בפסח או בשר בחלב² וכיוצא בהן משאר אסורי הנאה - אינה מקדשת³. ואפילו היה אסור בהנאה מדבריהם, כגון חמץ⁴ בשעוה ששית מיום ארבעה עשר⁵ - אינה מקדשת.

(2) שנתבשל בחלב. (3) שהרי אינה יכולה ליהנות מכסף קידושיו, נמצא שלא נתן לה כלום. (4) היינו חמץ גמור שאסור בהנאה מן התורה ולפיכך אינה מקדשת, אף על פי שבשעה ששית אינו אסור אלא מדרבנן, אבל חמץ שאינו

1 וכיוצא בהם, אם לא היו שנה פרוטה באתו המקום
2 - אינה מקדשת כלל; שהרי דבר זה אינו מגיע
3 למקום אחר עד שיפסד ויאבד, ולא יהא שנה
4 פרוטה. ודבר של טעם הוא זה, וראוי לסמך עליו.

(105) קידושין מו, א. ושיעור פרוטה, משקל חצי שעורה מכסף צרוף (רבינו בפירושו למשנה קידושין פ"א מ"א, וכן בשו"ע אהע"ז ס' כו, ועי' הל' עירובין פ"א ה"ב, וכן בשו"ע יו"ד ס' רצד ס"ו). (106) קידושין יב. ותופסים בה קידושי שני, וצריכה גט משניהם אם רוצה להנשא לאחר, וכן אם לא נתקדשה לאחר, והמקדש הראשון רוצה לקיימה - צריכה קידושין אחרים, כדי שתהא מקודשת קידושי ודאי (רש"י לקידושין יב. וב"טור' אהע"ז ס' לא). (107) זמן מרובה. ואם יכול להתקיים ע"י כיבוש בחומץ או במלח וכיוצא בהם, וראוי הוא להגיע למקום אחר שישוה פרוטה - הרי אלו קידושי ספק (מהרי"ק שורש פד, כסף-משנה ומעשה-רוקח).

5 כ. המקדש אשה בפחות מפרוטה, או שקדש שתי נשים בפרוטה, אף-על-פי ששלח סבלונות¹⁰⁸ לאחר מכן - אינה מקדשת. וכן קטן שקדש, אף-על-פי ששלח סבלונות לאחר שהגדיל - אינה מקדשת. שמתמת קדושין הראשונים שלחן, שהיו קדושין פסולין¹⁰⁹.

(108) מתנות, שדרך ארוס לשלוח לארוסתו, סבלונות - מלשון סבל והוא נושא המשא, שנושאים אותו מיד זה ליד זה (רבינו בפירושו למשנה, קידושין פ"ב מ"ו, ובבבא-בבא פ"ט מ"ה) ומצאנו מתנה בלשון משא: "וישא משאות" (בראשית מג, לד) - ויתן מתנות (תוספות יו"ט, קידושין שם). (109) קידושין נ, ב. ואין אומרים: אדם יודע שאין קידושי קטן כלום, ושלח הסבלונות לאחר שהגדיל לשם קידושין, אלא - מחמת הקידושין הראשונים שלהם.

11 כא. המקדש את האשה בכסף או בפטר, אינו צריך שיתן הקדושין לתוך ידה; אלא בין שרצתה לזרק לה קדושיה, וזרקן¹¹⁰ - בין לתוך ידה בין לתוך חיקה, או לתוך חצרה או לתוך שדה שלה - הרי זו מקדשת¹¹¹. היתה עומדת ברשות הבעל, צריך שיתן לתוך ידה או לתוך חיקה¹¹². היתה עומדת ברשות שהיא של שניהן¹¹³, וזרק לה קדושיה מדעתה, ולא הגיעו לידה או לחיקה הרי זו מקדשת קדושי ספק¹¹⁴. ואפילו אמרה לו: הנה קדושין על מקום זה, ואתו המקום של שניהם - הרי אלו קדושי ספק¹¹⁵.

(110) משמע שהסכימה שיזרוק לה הקידושין, אבל אם אמרה תנם בידי, והוא שינה וזרק - אינה מקדשת, שהרי אינה מרצונה (ב"ח אהע"ז ס' ל'. וראה 'חלקת מחוקק' שם). רמעשה רוקח' הביא כאן נוסחה אחרת בדברי רבינו: "כיון שרצה לזרוק", ולפי זה אין צורך בהסכמתה. אבל עצם הלשון מגומגם לפי נוסחא זו. (111) כן היא בגיטין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בשר שלמים. וצ"ע שהרי בשלמים משולחן גבוה קאכיל (ב"ק יב, ב: אבל לאחר שחיטה כו'. פרש"י שם).

וצריך לומר שסבר הרמב"ם כתוס' ב"ק שם, שחלק הכהן בשלמים נחשב כממון גבוה אבל חלק בעלים אפילו לאחר שחיטה הוי ממון בעלים.

וכבר שקו"ט בזה שממה שכתב כאן נראה דס"ל כהתוס' שם ולכן כהן שקידש בחלקו מקדשי קדשים או מקדשים קלים אינה מקודשת כיון שנחשב ממון גבוה.

לקוטי שיחות חלק ג' עמוד 66 והערה 39.

12) שחולק עם אחיו הכוהנים. 13) כגון קרבנות החטאת והאשם. 14) כגון שלמים שקדושתם קלה. 15) כי אין הם ממנו הפרטי של הכהן, אלא משולחן גבוה (שולחנו של הקב"ה) זכה בהם לאכילה. 16) אחד מחמישים (לאדם ממוצע) בפירות ובתבואה שהישראל מפריש לכהן, ונקראת גדולה, שהיא ראשית כל ההפרשות אחרי מריחת הכרי, בניגוד לתרומת מעשר הניתנת לכהן מידי הלוי המפריש מעשר מן המעשר, שהוא [=הלוי] קיבל, ואינה אלא אחד ממאה. 17) הניתנים אף הם לכהן ונאכלים בירושלים. 18) שקיבל מהישראל ונקרא ראשון, בהבדל ממעשר שני הבא אחריו שהוא נאכל לבעליו בירושלים. 19) בשנה השלישית והשישית לשמיטה מפרשים מעשר עני. ובשנה הראשונה, השנייה הרביעית והחמישית – מעשר שני. 20) שכל אלה הם קניינו של המקבל וממונו.

ו. מתנות²¹ שלא הורמו²², הרי הם כמו שהורמו²³.
לפיכך, ישראל שנפלו²⁴ טבילים²⁵ מבית אבי אמו כהן, והפריש²⁶ מהן תרומה ומעשרות – הרי הן בתרומות ומעשרות שנפלו לו בירשה מאבי אמו²⁷.
ואם קדש בהן אשה – הרי זו מקדשת; שאף-על-פי שאינן ראוין לו לאכילה²⁸, יש לו למכרן למי שהן ראוין לו²⁹. אבל ישראל שקדש בתרומה שהפריש מגרנו³⁰ – אינה מקדשת; שהרי אין לו למכרה³¹, ואין לו בה אלא טובת הנאה, לפי שנותנה לכל כהן שירצה³², וטובת הנאה אינה כמון³³.

21) התרומות והמעשרות הנזכרות לעיל, הניתנות במתנה לכהן, ללוי ולעני. 22) שלא הופרשו על ידי בעליהן ועדיין מעורבות הן בין הפירות. 23) הואיל ועומדים להרים כמורמים הם. 24) בירושה. 25) תבואה שלא הופרשו ממנה מתנותיה הרי היא טבל ואסורה באכילה, ולשון טבל, טב-לא, מלה מורכבת. 26) הישראל, הנכד. 27) כי כבר זכה בהן זקנו הכהן בחייו שלא הוטל עליו אלא להפריש ולקיימן לעצמו, ואף יורש זה יפרישן וימכרן לכוהנים. 28) כי תרומה אסורה באכילה לזר (ישראל). 29) והכסף הוא שלו. 30) שלא נפל לו בירושה מזקנו הכהן. 31) אלא לתיתה מתנה לכהן. 32) שרשאי ליטול אחר. 33) לקדש בו אשה.

ז. המקדש את האשה בגזל או בגנבה או בחמס³⁴,
אם נתאשו הפעלים ונודע³⁵ שקנה אותו דבר

אסור אלא מדרבנן, קידושו קידושין. 5) בניסן. שכן התורה אין החמץ אסור אלא מתחילת שעה שביעית ביום.

ב. עבר ומכר דבר האסור בהנאה וקדש בדמיו – הרי זו מקדשת; הרי מקדשת פוככים ומזלות, שאם קדש בדמיה – אינה מקדשת, מפני שדמי עבודת פוככים ומזלות אסורין בהנאה כמות. המקדש בפרש עגלי עבודת פוככים ומזלות – אינה מקדשת; שהכל מעבודת פוככים ומזלות אסור בהנאה, שנאמר: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. אבל המקדש בפרש שור הנסקל⁶ – הרי זו מקדשת. אף-על-פי ששור הנסקל אסור בהנאה – פרשו אינו אסור בהנאה, שאינו דבר חשוב לגבי השור.

6) שור שהמית אדם, ודינו להיסקל ומשנגמר דינו אסור בהנאה.

ג. המקדש בפרות שביעית או באפר פרה אדמה או במים שמלאן לעשותן מי נדה – הרי זו מקדשת. המקדש בהקדש של פדק הבית בשוגג⁸ – הרי זו מקדשת⁹, והוא ישלם כרן וחמש להקדש, ויביא אשמו, בדין כל מועל בשגגה. ואם קדש בו אשה כמזיד – אינה מקדשת¹⁰.

7) כסף הניתן לגזבר בית המקדש לצרכי תיקון הבית. 8) שלא ידע בו שהוא של הקדש. 9) כי על ידי מעילתו נתחלה קדושתו ויצא הכסף לחולין. 10) כי אין הקדש מתחלל אלא בשוגג שנאמר בו מעילה.

ד. קדשה במעשר שני¹¹, בין בשוגג בין כמזיד – אינה מקדשת; לפי שאין לו לעשות בו שאר חפציו עד שיתחלל, שנאמר במעשר: לוי הוא.

11) הוא החלק העשירי מהתבואה, הנאכל בירושלים בקדושה.

ה. כהן שקדש בחלקו¹² מקדשי קדשים¹³ או מקדשי קלים¹⁴ – אינה מקדשת, מפני שלא התרו אלא לאכילה בלבד¹⁵. אבל כהן שקדש בתרומה גדולה¹⁶ ובתרומת מעשר ובככורים¹⁷, וכן לוי שקדש במעשר ראשון¹⁸, וישראל שקדש במעשר עני¹⁹ – הרי זו מקדשת²⁰.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"בהן שקדש בחלקו מקדשי קדשים או מקדשים קלים – אינה מקדשת בו".

כבר נתבארה שיטת הרמב"ם בענין שמחה ביו"ט שיש בה שני קיומי מצות שמחה:

א) חיוב של קרבן שלמים – הבאת הקרבן ואכילתו. ב) אכילת בשר חולין ושתיית יין. אלא שאם נאמר בזה "בכלל מאתיים מנה" (ולא שבטלה המנה) אזי לדעת הרמב"ם יוצאים ידי מצות אכילת בשר סתם גם באכילת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 **בַּיָּאוֹשׁ³⁶ - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת, וְאִם לֹא - אֵינָה**
2 **מְקַדְּשֶׁת.**
- 34 שנתן דמי החפץ לבעליו ולקחו ממנו בעל כורחו.
35 לעדי הקידושין, בשעת מעשה הקידושין. כי אם לא ידעו עדי הקידושין את דבר היאוש (אפילו נתיאשו בעליו) הרי זה כמקדש ללא עדים שאינה מקודשת. (36) ואף על פי שהלכה היא: יאוש בלבד אינו קונה - אך מכיוון שהגיע החפץ ליד האשה, יש כאן יאוש ושינוי רשות וקנאתה האשה, וממילא קנה אותה הבעל.
- 3 **ח. הַנִּכְנָס לְבֵית חֵבְרוֹ וְלָקַח לוֹ כְּלִי אוֹ אֶכָּל וְכִיּוֹצֵא**
4 **בָּהֶן וְקִדַּשׁ בּוֹ אִשָּׁה, וְכָא בַעַל הַבֵּית, אֶף-עַל-פִּי**
5 **שְׁאֹמֵר לוֹ: לָמָּה לֹא נָתַתָּ לָּהּ דָּבָר זֶה, שֶׁהוּא טוֹב מִמָּה**
6 **שְׁנָתָתָ לָּהּ? - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת; שְׁלֹא אָמַר לוֹ דָּבָר זֶה**
7 **אֶלָּא פָּדִי שְׁלֹא לְהַתְּבַשֵּׁשׁ עִמּוֹ, וְהוֹאִיל וְקִדַּשׁ בְּמִמּוֹן**
8 **חֵבְרוֹ שְׁלֹא מִדַּעַת חֵבְרוֹ - הָרִי זֶה גִּזַּל וְאֵינָה מְקַדְּשֶׁת.**
9 **וְאִם קִדְּשָׁה בְּדָבָר שֶׁאֵין בַּעַל הַבֵּית מְקַפִּיד עָלָיו, כְּגוֹן**
10 **תְּמָרָה אוֹ אֲגוּז - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת מִסְּפָק³⁷.**
- 37 כי שמא בכל זאת הקפיד בעל הבית.
- 11 **ט. הָיְתָה סְחוּרָה בֵּינוּ וּבֵין חֵבְרוֹ³⁸, וְחָלְקָה שְׁלֹא**
12 **מִדַּעַת חֵבְרוֹ, וְקִדַּשׁ בְּחָלְקוֹ - הוֹאִיל וְצָרִיכָה שׁוּמַת**
13 **בֵּית דִּין³⁹, אֵינָה מְקַדְּשֶׁת; שְׁאֵין זֶה נוֹטֵל לְעַצְמוֹ מָה**
14 **שִׁירְצָה וְיִנְיָח⁴⁰ מָה שִׁירְצָה⁴¹.**
- 38 בשותפות. (39) "של שלושה ואפילו הם הדיוטות ובלבד שיהו נאמנים ויודעים בשומא". (40) לשותף חברו. (41) ואפילו נתן לה שווה שתי פרוטות שמגיע לחלקו לפחות שווה פרוטה - אינה מקודשת, לפי שרצונה להתקדש בכל הסכום ולא בחצי, אלא אם כן פירש לה: "התקדשי לי במה שיש לי בו".
- 15 **י. גִּזַּל אֶת הָאִשָּׁה אוֹ גִּנֵּב מִמֶּנָּה אוֹ חֲמָסָה, וְחֵזַר**
16 **וְקִדְּשָׁה בְּגִזַּל וּבְגִנְבָהּ וּבְחָמֵס שְׁלֹה, וְאָמַר לָּהּ: הָרִי**
17 **אֶת מְקַדְּשֶׁת בּוֹ - אִם קָדַם בִּינְיָהֶן שְׁדוּכִין⁴², וְנָטְלָה**
18 **וְשִׁתְּקָה - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת⁴³; וְאִם לֹא שָׁדָךְ אוֹתָהּ**
19 **מִעוֹלָם⁴⁴, אֶף-עַל-פִּי שִׁשְׁתְּקָה כְּשֶׁנָּתַן לָּהּ דְּבָרִים אֵלּוֹ**
20 **בְּתוֹרַת קִדּוּשִׁין - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת⁴⁵; וְאִם אִמְרָה: הֵן⁴⁶**
21 **- הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת.**
- 42 דברי שידול וריצוי להסכים להצעת נישואיו. ואפילו היו אלה לפני שגזל ממנה. (43) מתוך שנטלתו ושתקה סימן שמחלה לו וקבלתו לשם קידושין. (44) אפילו לפני הגזילה. (45) כי שלה לקחה, ולא לשם קידושין. (46) בשעת הקידושין.
- 22 **י.א. וְכֵן אִם נָתַן לָּהּ פְּקֻדּוֹן, וְאָמַר לָּהּ: כְּנָסִי פְּקֻדּוֹן**
23 **זֶה, וְחֵזַר וְאָמַר לָּהּ: הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת לִי בּוֹ - אִם**
24 **אָמַר לָּהּ קָדַם שְׁנָטְלָתוֹ, וְנָטְלָתוֹ וְשִׁתְּקָה - הָרִי זֶה**
25 **מְקַדְּשֶׁת⁴⁷; וְאִם אַחֵר שְׁנָטְלָתוֹ בְּתוֹרַת פְּקֻדּוֹן אָמַר**
26 **לָּהּ: הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת בּוֹ, וְשִׁתְּקָה - אֵין זֶה כְּלוּם,**
- 27 **שְׁכָל שְׁתִּיקָה שְׁלֹאחַ מִתּוֹן מַעוֹת אֵינָה מוֹעֵלָת⁴⁸; וְ**
28 **אֶכָּל אִם אִמְרָה 'הֵן' אַחֵר שְׁנָטְלָה - הָרִי זֶה**
29 **מְקַדְּשֶׁת⁴⁹.**
- 47 ואפילו לא קדם ביניהם שידוכין. כי קבלת הפיקדון הייתה לשם קידושין. (48) כי לא איכפת לה כלום באמירתו, הואיל ומתחילתו קיבלתו רק לשם פיקדון. (49) הואיל והפיקדון קיים, הרי זה כאומר התקדשי לי בפיקדון שיש לי בידך - שמקודשת.
- 30 **יב. הִחְזִיר לָּהּ חוֹב שֶׁהָיָה לָּהּ אֶצְלוֹ, וְאָמַר לָּהּ⁵⁰**
31 **'הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת בּוֹ'⁵¹ קָדַם שֶׁתְּשַׁלְּנוּ, וְנָטְלָתוֹ**
32 **וְשִׁתְּקָה: אִם הָיָה בִּינְיָהֶן שְׁדוּכִין⁵² - הָרִי זֶה**
33 **מְקַדְּשֶׁת⁵³, וְאִם לֹא שָׁדָךְ - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת, עַד**
34 **שֶׁתֹּאמַר 'הֵן'. וְאִם אָמַר לָּהּ אַחֵר שְׁנָטְלָה הַחוֹב שְׁלֹה**
35 **'הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת בּוֹ' - אֶפְלוֹ אִמְרָה 'הֵן', אֵינָה**
36 **מְקַדְּשֶׁת⁵⁴; שֶׁהָרִי לֹא הִגִּיעַ לְיָדָהּ מִמֶּנּוּ כְּלוּם, אֶלָּא**
37 **שְׁלֹה נָטְלָה, וְכָבֵר נִפְרַע חוֹבוֹ מִשְׁעָה שְׁנָטְלָה, וְאֵינָה**
38 **יְכוּלָה לְחַזֵּר וּלְתַבְּעוֹ בְּחוֹב פַּעַם אַחֶרֶת⁵⁵.**
- 50 בשעת החזרת החוב. (51) ודעתו שתתקדש וגם תהיה נפרעת בכסף זה. (52) ונתרצית לו. (53) כי קבלתו לשם קידושין ואת החוב מחלה לו. (54) כי יכולה לומר: בתורת פירעון חובי קיבלתי. ואם לא הזכיר לה בתחילה אודות הפירעון, אלא שהוא חייב לה כסף והגיע זמנו לפרוע, ואמר הרי את מקודשת לי בכסף זה ונטלתו ושתקה מקודשת אף על פי שלא שידך, ואפילו תאמר אחרי כן לא לקידושין נתכוונתי אלא לפירעון חובי קבלתי, אינה נאמנת. (55) נמצא שלא נתן לה כלום לשם קידושין.
- 39 **יג. הִמְקַדַּשׁ בְּמָלְוָה, אֶפְלוֹ הָיְתָה בְּשֹׁטֵר - אֵינָה**
40 **מְקַדְּשֶׁת. בִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ אֶצְלָה חוֹב דִּינָר,**
41 **וְאָמַר לָּהּ: הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת לִי בְּדִינָר שִׁישׁ לִי בִּדְרָךְ**
42 **- אֵינָה מְקַדְּשֶׁת; מִפְּנֵי שֶׁהִמְלִוָה לְהוֹצֵאָה נִתְּנָה⁵⁶,**
43 **וְאֵין פָּאֵן שׁוֹם דָּבָר קִנְיָן⁵⁷ לְהִנּוֹת בּוֹ מַעֲתָה, שֶׁכָּבֵר**
44 **הוֹצִיאָה אוֹתוֹ דִּינָר⁵⁸ וְעָבְרָה הִנָּאֲתוֹ⁵⁹.**
- 56 הלווה רשאי להוציאה [=להשתמש בה] ואינו חייב להעמידה שתהא מצוייה בכל עת שיתבענו המלווה. (57) הנמצא מול עינינו. (58) ואפילו המעות עדיין בידה הרי הן כאילו כבר הוציאתן. (59) וקידושי כסף נלמדים מקניין שדה עפרון שנאמר בו: "נתתי כסף השדה קח ממני" הרי שבשעת הקניין צריך ליתן הכסף. ואפילו החזיר לה השטר [=חוב] ויש בנייר שווה פרוטה, אינה מקודשת, מפני שעיקר דעתה על כסף המלווה.
- 45 **יד. הָיָה לוֹ אֶצְלָה מָלְוָה עַל הַמִּשְׁפּוֹן⁶⁰, וְקִדְּשָׁה**
46 **בְּאוֹתָהּ הַמָּלְוָה, וְהִחְזִיר לָּהּ הַמִּשְׁפּוֹן - הָרִי זֶה**
47 **מְקַדְּשֶׁת; שֶׁהָרִי הִיא נִהְיָת בְּמִשְׁפּוֹן מַעֲתָה, וְהָרִי**
48 **הִגִּיעַ הִנָּא לְיָדָהּ.**
- 60 בין שמשכנה בשעת ההלוואה, בין שלא בשעת

ההלוואה, אלא כשהגיע זמן הפירעון תבע מעותיו ומשכנה על ידי בית דין.
טו. המקדש בהנאת מלוה - הרי זו מקדשת. כיצד?
כגון שהלוה אותה עתה⁶¹ מאתים וזו, ואמר לה:
הרי את מקדשת לי בהנאת זמן שארויח⁶² לך במלוה
זו, שתהיה בידך כך וכך יום, ואני תובעה ממך עד
זמן פלוני - הרי זו מקדשת; שהרי יש לה הנאה
מעתה להשתמש במלוה זו עד סוף זמן שקבע.
ואסור לעשות כן, מפני שהיא כרבית⁶³. ופרשו
רבנן בהנאת מלוה דברים שאין ראוי לשמען⁶⁴.

(70 לטובתך. (71 מושל. (72 למשפט.

כ. הרי את מקדשת לי במלאכה זו שאעשה עמך⁷³,
ועשה - אינה מקדשת, אלא אם כן נתן לה פרוטה
משלו; לפי שהשכירות זוכה בה הפועל מתחלה
ועד סוף, כל זמן שיעשה מקצת מן המלאכה זוכה
במקצת מן השכר, ונמצא השכר כלו מלוה אצלה,
והמקדש במלוה - אינה מקדשת.

(73 למענך, וכגון שנתנה לו זהב ואמרה לו: עשה לי ממנו
נמים וטבעות.

כא. האשה שאמרה: תן דינר לפלוני מתנה
ואתקדש אני לך, ונתן, ואמר לה: הרי את מקדשת
לי בהנאת מתנה זו שנתתי על פיך - הרי זו
מקדשת. אף-על-פי שלא הגיע לה כלום - הרי
נהנית ברצונה שבעשה, ונהנית פלוני בגללה. וכן אם
אמרה לו: תן דינר לפלוני מתנה ואתקדש לו, ונתן
לו, וקדשה אותו פלוני ואמר לה: הרי את מקדשת
לי בהנאת מתנה זו שקבלתי ברצונך - הרי זו
מקדשת.

כב. אמר לה: הילך דינר זה במתנה והתקדשי
לפלוני, וקדשה אותו פלוני ואמר לה: הרי את
מקדשת לי בהנאה זו הבאה לך בגללי - הרי זו
מקדשת, אף-על-פי שלא נתן לה המקדש כלום.
אמרה לו: הילך דינר זה מתנה ואתקדש לך,
ולקחתי, ואמר לה: הרי את מקדשת לי בהנאה זו
שקבלתי ממך מתנה - אם אדם חשוב הוא, הרי זו
מקדשת; שהנאה יש לה בהיותו נהנה ממנה,
ובהנאה זו הקנת עצמה לו.

כג. האומר לאשה: התקדשי לי בדינר, והרי זה
המשכון בידך עד שאתן הדינר - אינה מקדשת לו;
לפי שלא הגיע הדינר לידיה, ולא המשכון נתן
להיותו שלה. היה בידו משכון על חוב שיש לו
אצל אחרים, וקדש בו אשה - אף-על-פי שאינו
שלו, הרי זו מקדשת; לפי שבעל חוב יש לו מקצת
קנן בגופו של משכון.

כד. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בדינר זה
על מנת שתחזיריה לי - אינה מקדשת, בין החזירה
בין לא החזירה; שאם לא החזירה - לא נתקיים
התנאי, ואם החזירה - הרי לא נהנית ולא הגיע
לידיה כלום.

ההלוואה, אלא כשהגיע זמן הפירעון תבע מעותיו ומשכנה על ידי בית דין.

טו. המקדש בהנאת מלוה - הרי זו מקדשת. כיצד?
כגון שהלוה אותה עתה⁶¹ מאתים וזו, ואמר לה:
הרי את מקדשת לי בהנאת זמן שארויח⁶² לך במלוה
זו, שתהיה בידך כך וכך יום, ואני תובעה ממך עד
זמן פלוני - הרי זו מקדשת; שהרי יש לה הנאה
מעתה להשתמש במלוה זו עד סוף זמן שקבע.
ואסור לעשות כן, מפני שהיא כרבית⁶³. ופרשו
רבנן בהנאת מלוה דברים שאין ראוי לשמען⁶⁴.

(61 בשעת הקידושין. (62 שאר חייב (כלומר שארריך).
(63 שבשכר המתנתו בגביית כספו מקדשה, אולם אין זו
ריבית גמורה אלא "כריבית", שהרי כשנושא אשה נתחייב
לה בעשרה דברים, נמצא שאין זו הנאה גמורה, והרי היא
הערמת ריבית. והרב המאירי סובר, הואיל וההנאה מגעת
לשניהם אין כאן ריבית גמורה. (64 הכוונה לרבנו יצחק
אלפסי [=הרי"ף] המפרש: הנאת מלוה - כגון שהלוה לה
מכבר, והגיע עכשיו זמן הפירעון, ואמר לה, התקדשי לי
באותה הנאה שאסכים להאריך לך את זמן הפירעון עד יום
פלוני. אולם רבינו דוחה פירושו הואיל ואינו נותן לה עכשיו
כל כסף, אינה יכולה להתקדש כי הרווחת זמן הפירעון אינה
עדיפה ממחילת המלוה גופא שכבר אמרנו שאינה מקודשת.

טז. אמר לה: הרי את מקדשת לי בפרוטה זו ובחוב
שיש לי אצלך - הרי זו מקדשת. וכן אם אמר לה:
במלוה שיש לי אצלך ובפרוטה זו - הרי זו
מקדשת⁶⁵.

(65 אף על פי שהקדים את דבר המלוה לנתינת הפרוטה אין
זה נחשב כמקדש במלוה, הואיל ונתן לה פרוטה בשעת
הקידושין - דעתה לפרוטה שהיא מקבלת כעת בזמן מעשה
הקידושין.

יז. היה לו חוב ביד אחרים ואמר לה: הרי את מקדשת
לי בחוב שיש לי ביד זה במעמד שלשתם⁶⁶ - הרי זו
מקדשת⁶⁷.

(66 (1 הלוה (2 המקדש (3 המתקדשת. (67 ההלכה היא
שעל ידי מעמד שלושתן אפשר להקנות את החוב למקבל,
ללא כל הקנאה נוספת.

יח. קדשה בפקדון שיש לו בידה או בשאלה⁶⁸
שהשאלה, אם היה הפקדון והשאלה פרוטה או
שוה פרוטה באחד מהן קיים ברשותה⁶⁹ - הרי זו
מקדשת.

(68 שאלת כלים וכדומה, שאינם ניתנים להוצאה, אלא
חוזרים לבעליהם בעינם. (69 שלא נגב או אבד, כי אם
אבד הרי זה כמו "מלוה" ואינה מקודשת.

יט. אמר לה: הרי את מקדשת לי בשכר שאדבר
עליך⁷⁰ לשלטון⁷¹, ודבר עליה לשלטון, והניח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במקדש³⁸, בין בפאר דיני ממו³⁹ - צריך להיות
בתנאי ארבעה דברים⁴⁰.

(2) כגון שאמר לאשה: אם תתני לי מאתיים וזו, הרי את מקודשת לי בדינך זה. (3) לטובת האיש ('פרישה' סי' לח אות א). (4) לטובת האשה ('פרישה' שם). (5) כגון שאמר לה הרי זה גיטך על-מנת שתתני לי מאתיים וזו. (6) בנוסח כת"י התימנים: "בין במקח וממכר". (7) כגון מתנות. השווה דברי רבינו הל' זכיה ומתנה פ"ג ה"ז. (8) לענין תנאי כפול בממון. ראה להלן הי"ד.

ב. ואלו הן הארבעה דברים של כל תנאי: ושיהיה כפול⁴¹, ושיהיה הן שלו קודם ללא⁴², ושיהיה התנאי קודם למעשה⁴³, ושיהיה התנאי דבר שאפשר לקיימו⁴⁴. ואם חסר התנאי אחד מהן - הרי התנאי בטל, וכאלו אין שם תנאי כלל; אלא תהיה זו מקדשת או מגרשת מיד, ויתקיים המקח או המתנה מיד, וכאלו לא התנה כלל, הואיל וחסר התנאי אחד מן הארבעה⁴⁵.

(9) מפורש בסמוך ה"ה. (10) בסמוך ה"ו. (11) בסמוך ה"ד. (12) בסמוך ה"ז. (13) כל ארבעה דברים אלו, למדו חכמים מתנאי בני גד ובני ראובן (במדבר לב, כט"ל) שנאמר בו: "ויאמר משה אליהם, אם יעברו בני גד ובני ראובן אתכם את הירדן . . . ונתתם להם את ארץ הגלעד לאחוזו, ואם לא יעברו אתכם ונאחזו בתוככם בארץ כנען", הרי שהוצרך משה לכפול ולומר: "אם יעברו" ו"אם לא יעברו" . . . ונאחזו בתוככם, ואילו לא היה כופל את תנאו היו נוחלים את ארץ הגלעד אע"פ שלא היו עוברים, ואין אומרים מכלל "הן אתה שומע לאו". מכאן אומר רבי מאיר (קידושין סא): כל תנאי שאינו כפול כתנאי בני גד ובני ראובן - אינו תנאי, והוא-הדין לשאר הדברים המעכבים בתנאי - כולם מתנאי בני גד ובני ראובן הם למדים, וכמבואר בסמוך כל דבר במקומו.

ג. פיצד? האומר לאשה: אם תתני לי מאתיים וזו הרי את מקדשת לי בדינך זה, ואם לא תתני לי לא תהיי מקדשת, ואחר שהתנה תנאי זה נתן לה הדינך - הרי התנאי קיים, והרי זו מקדשת על תנאי; ואם נתנה לו מאתיים וזו - תהיה מקדשת, ואם לא נתנה לו - אינה מקדשת.

ד. אכל אם אמר לה: הרי את מקדשת לי בדינך זה, ונתן הדינך בידה, והשלים התנאי⁴⁶ ואמר: אם תתני לי מאתיים וזו תהיי מקדשת, ואם לא תתני לי לא תהיי מקדשת - הרי התנאי בטל, מפני שהקדים המעשה⁴⁷ ונתן בידה ואחר כך התנה⁴⁸. ואף-על-פי שהכל בתוך כדי דבור - הרי זו מקדשת מיד, ואינה צריכה לתן לו כלום⁴⁹.

(14) אחרי נתינתו. (15) מעשה הקידושין [וראה להלן הערה נד]. (16) בבא-מציעא צד, א. וגיטין עה, א. כי גם

כה. נתן לה אגדה של הדס וכיצא בה ואמר לה: הרי את מקדשת לי בזו, וקבלה אותו, אמרו לו: והלא אין בה שוה פרוטה, ואמר: התקדש בארבעה וזוים המחבאים בתוך האגדה - אם אמרה 'הן' - הרי זו מקדשת, ואם שתקה - אינה מקדשת במעות אלו, שהשתקה שלאחר מתן מעות אינה מועלת כלום; ויתהיה מקדשת בספק מפני האגדה, שמה שוה פרוטה במקום אחר.

כו. האומר לאשה: התקדשי לי בתמרה זו, התקדשי לי בזו, התקדשי לי בזו - אם יש באחת מהן שוה פרוטה - הרי זו מקדשת, ואם לאו - אינה מקדשת אלא מספק, שמה תשוה תמרה אחת פרוטה במקום אחר.

כז. אמר לה: התקדשי לי בזו ובזו ובזו - אם יש בכלם שוה פרוטה - מקדשת⁷⁴, ואם לאו - אינה מקדשת אלא מספק. היתה אוכלת ראשונה ראשונה אם יש באחרונה שוה פרוטה - מקדשת, ואם לאו - אינה מקדשת אלא מספק; שאותן תמרים שאכלה הרי הן כמלוה, והמקדש כמלוה - אינה מקדשת, ונמצא שאין הקדושין אלא בתמרה אחרונה.

(74) כיוון שלא הזכיר בכל אחת מהן - קידושין - נתכוון לקדשה בכולן כאחת. ולפיכך מצטרפות לשווה פרוטה.

כח. אמר לה: הרי את מקדשת לי באלו, אם יש בכלן שוה פרוטה - מקדשת; אף-על-פי שהיא אוכלת ראשונה ראשונה - שלה היא אוכלת, ומקדשת.

כט. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בכוס זה - אם היה מלא מים - הרי זו מקדשת בו ובמה שבתוכו, ואם היה מלא יין - הרי זו מקדשת בו ולא במה שבתוכו, ואם היה מלא שמן - הרי זו מקדשת במה שבתוכו ולא בו. לפיכך: אם לא היה בשמן שוה פרוטה - הרי זו מקדשת בספק, ואם היה בשמן שוה פרוטה - הרי זו מקדשת ודאי. ואין משגיחין על הכוס.

פרק ששי

(1) כלל בו רבינו דיני תנאי וארבעה דברים הצריכים לו, המתנה על מה שכתוב בתורה, דין תנאי שבממון, דין "מעכשיו" ו"על מנת".

א. המקדש על, תנאי² אם נתקיים התנאי - מקדשת, ואם לאו - אינה מקדשת. בין ושיהיה התנאי מן האיש, בין ושיהיה מן האשה⁴. וכל תנאי שבעולם - בין בקדושין, בין בגרושין⁵, בין במקח, בין

שאפשר היה להם לעבור חלוצים למלחמה. (21) בבא-מציעא צד, א. וגיטין פד, א. שאין בלבו לשום תנאי אלא להקניטה בדברי הבאי (רש"י שם).

ח. הרי שהתנה בדבר שאפשר לעשותו אלא שהתורה אסרה אותו, כגון שאמר לאשה: אם תאכלי חלב ודם הרי את מקדשת לי בדינר זה, ואם לא תאכלי לא תהיי מקדשת; אם תאכלי בשר חזיר הרי זה גטית, ואם לא תאכלי לא יהא גט²²; ואחר שהתנה נתן הדינר או הגט בידה - הרי התנאי קיים; ואם עברה ואכלה - תהיה מקדשת או מגרשת, ואם לא אכלה - אינה מקדשת ואינה מגרשת. ואין אומרים בזה: הרי התנה על מה שכתוב בתורה²³, שהרי בידה שלא תאכל ושלל התקדש ולא תתגרש²⁴.

(22) גיטין פד, א. (23) ותנאו בטל. (24) ואין כאן עקירה ודאית (שם).

ט. ובמה אמרו חכמים²⁵: כל המתנה על מה שכתוב בתורה - תנאו בטל, חוץ מדבר שבכמון שתנאו קיים²⁶? כגון שקדש או גרש או נתן או מכר על תנאי, שהוא רוצה בתנאו שיזכה עצמו בדבר שלא זכתה לו תורה ומנעה ממנו²⁷, או יפטר עצמו בתנאו מדבר שהיכה אותו בו התורה²⁸; שאומרים לו: תנאך בטל, וכבר נתקיימו מעשיך, ואין אתה נפטר מדבר שהיכה אותך בו התורה, ולא תזכה בדבר שמנעה אותך ממנו.

(25) קידושין יט, ב. (26) כגון שקידש אשה על תנאי שאין לה עליו כסות, כמבואר בסמוך ה"א. (27) כגון להתעמר ביפת תואר, כמבואר בסמוך. (28) כגון עונה.

י. כיצד? כגון שקדש אשה על תנאי שאין לה עליו שאר²⁹ כסות ועונה³⁰; שאומרים לו: בכסות ושאר, שהוא תנאי שבכמון - תנאך קיים³¹, אבל בעונה - תנאך בטל³², שהתורה היכה אותך בעונה, והרי זו מקדשת, ואתה חייב בעונתה, ואין בידך לפטר עצמך בתנאך³³. וכן כל פיוצא בזה. וכן המקדש יפת תאר³⁴ על תנאי שיתעמר בה³⁵ - הרי זו מקדשת, ואין לו להתעמר בה; שהרי התורה מנעה אותו מלהשתעבד בה³⁶ אחר שנבעלה³⁷, ולא מפני תנאו יזכה בדבר שמנעה אותו תורה, אלא תנאו בטל³⁸. וכן כל פיוצא בזה³⁹.

(29) מזונות. (30) חיי אישות, והתורה אמרה (שמות כא, י): שארה כסותה ועונתה לא יגרע. (31) לפי שדבר בכמון ניתן למחילה. (32) שהוא צער הגוף ואינו ניתן למחילה (רש"י לקידושין יט:). (33) רש"י בב"מ צד, א כתב: "המקדש את האשה, משאמר לה התקדשי לי - הרי היא מקודשת. וכשאמר לה על-מנת שאין לך עלי מתנה על מה

בתנאי בני גד ובני ראובן, הודגש התנאי קודם למעשה "אם יעברו" - זהו התנאי, "ונתתם להם" - זהו המעשה, וכן כתוב ביעקב אבינו (בראשית ל, לא) "אם תעשה לי הדבר הזה, אשובה ארעה צאנך". הקדים התנאי למעשה (רש"י בב"מ צד.). (17) ולדעת הראב"ד (למעלה ה"א) אפילו לא הקדים את המעשה בפועל ממש, אלא גמר את כל תנאו ואח"כ נתן הדינר, כל שהקדים בניסוח תנאו את אמירת המעשה לאמירת התנאי, הרי תנאו בטל, כי אין זה דומה לתנאי בני גד ובני ראובן, שנאמר בו: אם יעברו... ונתתם להם, הרי שאמירת התנאי קדמה לאמירת המעשה. ולדבריו, אם יאמר: הרי את מקודשת לי בדינר זה, אם תתני לי מאתים זוז. ואם לא תתני לי, לא תהיי מקודשת. ואח"כ נתן לה הדינר, הרי זו מקודשת מיד, כי כך הוא מפרש את דברי המשנה (בבא-מציעא צד.): "כל תנאי שיש מעשה בתחילתו, תנאו בטל" וכן פירשו הרמב"ן והרשב"א ז"ל. וכן דעת ה'תוספות' בקידושין סב, א. אולם לשון המשניות והתלמוד מכמה מקומות בדיני תנאי, מסייעת לדברי רבינו, שהרי שנינו: הרי זה גיטך אם תתני לי מאתים זוז (גיטין עד.), וכן הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש (שם עו:). תנאו קיים. הרי שאפילו הקדים אמירת המעשה להתנאת תנאו, התנאי קיים - ואין זה בכלל: "כל תנאי שיש מעשה בתחילתו" (מגיד-משנה).

ה. וכן אם אמר לה: אם תתני לי מאתים זוז הרי את מקדשת לי בדינר זה, ואחר כך נתן הדינר בידה - הרי התנאי בטל, מפני שלא כפל תנאו¹⁸; שהרי לא אמר לה: ואם לא תתני לא תהיי מקדשת. והרי זו מקדשת מיד, ואינה צריכה לתן לו כלום.

(18) קידושין סא, א. גיטין עו, א. שאינו דומה לתנאי בני גד וראובן שהיה כפול, כמפורש לעיל ה"ב.

ו. וכן אם אמר לה: אם לא תתני לי מאתים זוז לא תהיי מקדשת לי, ואם תתני לי מאתים זוז הרי את מקדשת לי בדינר זה, ואחר כך נתן הדינר בידה - הרי התנאי בטל, לפי שהקדים לאו לה¹⁹. והרי זו מקדשת מיד, ואינה צריכה לתן לו כלום.

(19) ובתנאי בני גד וראובן, הקדים משה הן ללאו, שאמר תחילה: אם יעברו - ונתתם, ואח"כ: ואם לא יעברו וגו' (גיטין עה: וברש"י שם). וכתב הר"ן שם: "צריך שלא יסיים דבריו ב'הן', הואיל ובגמר דבריו אדם נתפס - והרי גמר ב'הן'."

ז. וכן אם אמר לה: אם תעלי לרקיע או תרדי לתהום הרי את מקדשת לי בדינר זה, ואם לא תעלי לרקיע ולא תרדי לתהום לא תהיי מקדשת, ואחר כך נתן הדינר בידה - הרי התנאי בטל²⁰ והרי היא מקדשת מיד; שהדבר ידוע שאי אפשר לה לקיים תנאי זה, ואין זה אלא כמפליגה²¹ בדברים דרך שחוק והתול.

(20) שאין תנאו קיים אא"כ היה כתנאי בני גד וראובן,

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צָרִיךְ אָדָם לְכַפֵּל תְּנָאוֹ אֲלֵא בְּגִטִּין וְקִדּוּשִׁין בְּלִבָּד, 20
אָבֵל בְּדִינֵי מָמוֹן - אֵינּוּ צָרִיךְ לְכַפֵּל⁴⁶. וְאֵין רְאוּי 21
לְסַמֵּךְ עַל דְּבָר זֶה, שֶׁכְּפִילַת הַתְּנָאִי עִם שְׁאָר 22
הָאֲרָבָעָה דְּכָרִים מִתְּנָאִי בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן לְמָדוּ 23
אוֹתָן חֲכָמִים: אִם יַעֲבֹרוּ בְּנֵי גֵד וְגו' וְאִם לֹא יַעֲבֹרוּ, 24
וְתִנָּאִי זֶה לֹא הָיָה לֹא בְּגִטִּין וְלֹא בְּקִדּוּשִׁין. וְכֵּן 25
הוֹרֵו גְדוּלֵי הַגְּאוּנִים הָרָאשׁוֹנִים⁴⁷, וְכֵן רְאוּי 26
לַעֲשׂוֹת⁴⁸. 27

שכתוב בתורה כי אין אישות לחצאין, וכשתפסו הקידושין לגמרי תפסו³⁴. שהביאה לביתו משביה-המלחמה ונתגיירה. ככתוב בתורה (דברים כב, יב). שישתמש בה כשפחה. (36) שנאמר (שם שם, יד): לא תתעמר בה תחת אשר עניתה. (37) בגיורתה, בשעת השביה, ראה הל' מלכים פ"ח ה"ה. (38) שאם מחויב עונה אינה יכולה להפטר ותנאו בטל, כל-שכן זה שבא לזכות במה שאינו רשאי (מגיד-משנה). (39) כגון המוכר את בתו ופסק על האדון על-מנת שלא לייעד אותה (להלן פ"ד מהל' מלכים הט"ז).

1 יא. הַתְּנָה עַל הָאִשָּׁה בְּשַׁעַת קִדּוּשִׁין אוּ בְּשַׁעַת
2 גִּירוּשִׁין שֶׁתִּבְעַל לְאִכְיָהּ וּלְאִחֶיהָ אוּ לְבִנָּהּ וְכִיּוֹצֵא
3 בָּזֶה - הֲרִי זֶה כְּמִי שֶׁהִתְנָה עָלֶיהָ שֶׁתִּבְעַל לְרִקְיעַ אוּ
4 שֶׁתֵּרֵד לְתֵהוֹם, וְתִנָּאוּ בְּטָל; שְׁאֵין בִּידָה שִׁיעֲבֹרוּ
5 אַחֲרֵים וְכִבּוּאוֹ עַל הָעֶרְוָה⁴⁰, וְנִמְצָא שֶׁהִתְנָה עִמָּה
6 בְּדָבָר שֶׁאֵינוּ בִּידָה לְקִיּוּמוֹ⁴¹. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּזֶה.

(40) שאפילו היא מסכימה לחטוא, הם לא יסכימו לבוא עליה בעבירה. (41) גיטין פד, א.

7 יב. אָבֵל אִם הִתְנָה עָלֶיהָ שְׁיִתֵּן לִי פְלוֹנִי חֲצֹרוֹ אוּ
8 שִׁישִׁיא בְּתוֹ לְבִנִּי וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה - תְּנָאוּ קָיָם; שֶׁהֲרִי
9 אֶפְשָׁר בִּידָה לְקִיּוּמוֹ, וְתִתֵּן לְפְלוֹנִי מָמוֹן רַב⁴² עַד
10 שְׁיִתֵּן לוֹ חֲצֹרוֹ וְעַד שִׁישִׁיא בְּתוֹ לְבִנּוֹ, שֶׁהֲרִי אֵין פֶּאֶן
11 עֲבָרָה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּזֶה.

(42) גיטין, שם. "פלוני אפשר לשחדו בממון", וכביאור הגר"א אהע"ז סי' לח ס"ק ח.

12 יג. שִׁים כָּל אֱלוֹ הַדְּכָרִים שֶׁל תְּנָאִים לְגֵד עֵינִיד
13 תְּמִיד, וְכָל מְקוֹם שֶׁאֲתָה שׁוֹמֵעַ: הַמְּקַדֵּשׁ עַל תְּנָאִי
14 כֶּךָ וְכֶךָ, אוּ הַנּוֹתֵן גִּט עַל תְּנָאִי כֶּךָ וְכֶךָ, אוּ הַמוֹכֵר
15 אוּ הַנּוֹתֵן עַל תְּנָאִי - תְּדַע, שֶׁהִתְנָאִי יֵשׁ בּוֹ אֲרָבָעָה
16 דְּכָרִים אֱלוֹ שְׁבָאֲרָנוּ, כְּדִי שֶׁלֹּא נִהְיָ צְרִיכִין לְפָרֵשׁ
17 אוֹתָן בְּכָל מְקוֹם⁴³, וְאִם חָסֵר אֶחָד מֵהֶן - אֵין פֶּאֶן
18 תְּנָאִי⁴⁴.

(43) כעין זה לעיל פ"ב הכ"ז. (44) ויש להעיר, כי יש דברים שאין תנאי מועיל בהם לגמרי, כגון במעשה שאי אפשר לקיימו על ידי שליח, דוגמא לכך: מצות חליצה שאין התנאי מועיל בה, ואם אמר ליבמתו הריני חולץ לך על-מנת שתתני לי מאתים זוז, חליצתה כשרה אע"פ שלא נתנה (ראה הל' חליצה ויבום פ"ד הכ"ד), מפני שמצות חליצה אי אפשר לקיים על-ידי שליח, כי רק היבם בעצמו צריך לחלוץ, לפיכך אין התנאי מועיל בה, כי אינה דומה לתנאי בני גז ובני ראובן, שמעשה נתינת ארץ הגלעד אפשר לקיים ע"י שליח, שהרי משה ציוה ליהושע שליחו לתת להם את הארץ, והדבר מפורש בכתובות עד, א. ורבינו כאן אינו עוסק אלא בדברים שהתנאי מועיל בהם, לפרש מה הם הדינים המעכבים ביסוד התנאי (מגיד-משנה ה"ב).

19 יד. יֵשׁ מְקַצָּת גְּאוּנִים אַחֲרֵוֹנִים⁴⁵ שְׁאֲמָרוּ, שְׁאֵין

(45) רבינו אלפסי בתשובותיו סי' לא (הובאת בר"ן קידושין פ"ג) וכן רבינו שמואל בן חפני הכהן. (46) וגם הרשב"ם בבבא-בבבא-בבבא-בבבא: סובר כן, ולדעתו אין הלכה כרבי מאיר (קידושין סא). המצריך תנאי כפול בכל מקום, אלא כחכמים החולקים עליו ואינם לומדים כלל מתנאי בני גז ובני ראובן כמפורש במשנה שם, אלא שבגיטין וקידושין החמירו חכמים להצריך בהם תנאי כפול משום גזירה, כי אם לא יכפול תנאו, אולי יש בית-דין הסובר כרבי מאיר, ולדעתו אין זה תנאי והמעשה קיים, נמצא שהגט כשר ויתיר אשת-איש להנשא לאחרים, בעוד שמעיקר הדין התנאי קיים אע"פ שאינו כפול, וממילא אם לא נתקיים התנאי הגט בטל ועדיין אשת איש היא, לפיכך החמירו להצריך בו תנאי כפול, שהתנאי יהא קיים אפילו לרבי מאיר, ואז אם לא יתקיים התנאי לא תינשא, ואם לא כפל תנאו בגירושין או בקידושין חוששים לה ואינה לא מגורשת ודאי, לא מקודשת ודאי, כל עוד שלא קויים התנאי, כי הולכים בזה להחמיר (מגיד-משנה). (47) בעל ה"שאלות" פרשת מטות וכן ב'הלכות גדולות', ולדעתם הלכה כרבי מאיר (קידושין שם) להצריך תנאי כפול בכל מקום. (48) וכן דעת ה'תוספות' בקידושין מט, ב. והרא"ש בבא-בבבא פ"ח אות מח, ובתשובותיו כלל פא. ורבינו בהל' זכיה ומתנה פ"ג ה"ט, כותב: "ורבותי הורו שאין צריך לכפול התנאי ולהקדים הן ללאו אלא בגיטין וקידושין בלבד, ואין לדבר זה ראייה", והראב"ד שם מעיר: אע"פ שאין ראייה לדבר - זכר לדבר, כי איך יתכן שזה מוכר קרקעו או נותנה, ומתנה איני מוכרה אלא בתנאי זה, ואע"פ שלא כפול, איך נוציא הקרקע ממנו כל עוד שלא עשה הלוקח כפי שהותנה עליו, אבל בגיטין וקידושין אומדנא היא, מכיון שנתן דעתו לגרש או לקדש אינו אלא כמפליג בדברים, ואין התנאי מועיל בהן אלא אם חזקו בכפילו ובשאר הדברים המעכבים בו כי כולם חיזוק לתנאיהם, ואל תשיבני מנחלת בני גז ובני ראובן כי לא היתה מוחזקת ביד ישראל, ואינה דומה לקרקע המוחזקת לו לאדם בירושתו או ממקחו.

28 טו. הַמְּקַדֵּשׁ עַל תְּנָאִי - פְּשִׁיתָקִים הַתְּנָאִי, תִּהְיֶה
29 מְקַדֶּשֶׁת מְשַׁעָה שְׁנֵתָקִים הַתְּנָאִי, לֹא מְשַׁעָה
30 שְׁנֵתָקֶדֶשׁה. בִּיצֵד? הָאֹמֵר לְאִשָּׁה: אִם אֶתָּן לִיךְ
31 מֵאֲתִים זֹזוּ בְּשִׁנָּה זֹז הֲרִי אֶתָּה מְקַדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה,
32 וְאִם לֹא אֶתָּן לִיךְ לֹא תִהְיֶי מְקַדֶּשֶׁת, וְנִתֵּן הַדִּינָר
33 לִידָה בְּנִיָּסָן, וְנִתֵּן לָהּ הַמֵּאֲתִים זֹזוּ שֶׁהִתְנָה עִמָּה
34 בְּאֵלּוּל - הֲרִי זֹז מְקַדֶּשֶׁת מֵאֵלּוּל. לְפִיכָה, אִם קִדְּשָׁה
35 אַחֵר קִדְּם שְׁנֵתָקִים הַתְּנָאִי שֶׁל רֵאשׁוֹן - הֲרִי זֹז

1 מְקַדְּשֶׁת לְשָׁנִי⁴⁹. וְכֵן הָיִין בְּגִטִּין⁵⁰ וּבְמִמּוֹנוֹת⁵¹:
2 בְּשָׁעָה שִׁיתְקִינָם הַתְּנַאי, הוּא שִׁיהִיָּה גִט אוֹ יִתְקִינָם
3 הַמְקָח אוֹ הַמִּתְנָה.

(49) קידושין ס, א. וממילא אין קידושי הראשון תופסים בה אפילו כשהראשון יקיים תנאו אח"כ, כי הרי אשת-איש היא מהשני ואין קידושין תופסין באשת איש. (50) ראה לקמן הל' גירושין פ"ח, ה"א. (51) כל זה במתנה שבעל-פה, אבל במתנה בשטר ויש תאריך בשטר, זמנו של השטר מוכיח עליו, והרי זה כאומר מהיום או מעכשיו, בבא-בתרא קלו, א. וכן פסק רבינו בהל' זכיה ומתנה פי"ב הט"ו, ויש אומרים שאפילו בגט אם יש בו זמן, זמנו מוכיח עליו והרי מגורשת למפרע (מגיד-משנה), וראה לקמן הל' גירושין פ"ח ה"א, שבגיטין אין רבינו מסכים להם.

4 טז. בַּמָּה דְּכָרִים אֲמֹרִים? בְּשָׁהִיָּה שֵׁם תְּנַאי וְלֹא
5 אָמַר 'מַעֲכָשִׁי'; אֲבָל אִם אָמַר לֵה: הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת
6 לִי מַעֲכָשִׁי בְּדִינָךְ זֶה אִם אֶתָּן לִיךְ מֵאֲתִים זֶהוּ,
7 וְאַחֲרֵי זֶמֶן נָתַן לֵה מֵאֲתִים זֶהוּ - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת
8 לְמַפְרַע מִשְׁעַת הַקִּדּוּשִׁין⁵², אַף-עַל-פִּי שְׁלֹא נַעֲשֶׂה
9 תְּנַאי אֲלֹא לְאַחֲרֵי זֶמֶן מְרַבָּה. לְפִיכָךְ, אִם קִדְּשָׁה
10 הַשָּׁנִי קִדֵּם שִׁיעֲשֶׂה הַתְּנַאי⁵³ - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת. וְכֵן
11 הָיִין בְּגִטִּין וּבְמִמּוֹן.

(52) קידושין ס, ב. (53) ואח"כ הראשון תנאו.

12 יז. כָּל הָאוֹמֵר 'מַעֲכָשִׁי', לֹא יִצְטָרֵף לְכָפֵל תְּנַאוֹ⁵⁴
13 וְלֹא לְהִקְדִּים הַתְּנַאי עַל הַמַּעֲשֶׂה, אֲלֹא אַף-עַל-פִּי
14 שֶׁהִקְדִּים הַמַּעֲשֶׂה⁵⁵ - תְּנַאוֹ קָיָם. אֲבָל צָרִיף לְהַתְנוֹת
15 בְּדָבָר שֶׁאֲפָשֶׁר לְקַיְמוֹ, וְאִם הַתְּנָה בְּדָבָר שֶׁאֵי אֲפָשֶׁר
16 לְקַיְמוֹ - הָרִי זֶה כְּמַפְלִיג בְּדָבָרִים, וְאֵין שֵׁם תְּנַאי⁵⁶.
17 וְכָל הָאוֹמֵר 'עַל מִנָּת' - כָּאוֹמֵר 'מַעֲכָשִׁי'⁵⁷, וְאֵינוֹ
18 צָרִיף לְכָפֵל הַתְּנַאי וְלֹא לְהִקְדִּימוֹ לְמַעֲשֶׂה.

(54) דעת רב האי גאון הובאה ברא"ש לגיטין פ"ו אות ט, וכן ברי"ף שם פ"ז, וראייתם מלשון המשניות בגיטין פ"ז, ה"ו שהוזכר בהם תנאי בלשון "על מנת" - שהוא כאומר "מעכשיו" - כמבואר בסמוך, ולא הוזכר בהם כפל התנאי, מכאן - שב"על מנת" ו"מעכשיו" אין צורך בכפל התנאי (ראה במוספנו "תשובות רבינו"), והטעם יתבאר בהלכה יח בסמוך. וה'תוספות' בגיטין עה, א חולקים על זה. ולדעתם כל המשניות הללו עוסקות בתנאי כפול אע"פ שלא הוזכר בהן. וכן דעת רבינו חננאל והרא"ש בגיטין פ"ו אות ט' ובתשובותיו כלל פא. (55) [לפי דעת רבינו (למעלה ה"ד)] שמעשה קודם לתנאי, היינו שהקדים ונתן הקידושין בידה ואחר-כך התנה - קשה מאד כאן באומר מעכשיו, היאך מועיל התנאי לאחר המעשה, והרי אמרו בנדרים פז, א - שבקידושין לא אמרו "תוך כדי דבור כדיבור" ואי אפשר לחזור בו. והרגיש בזה הרמ"ך בהגהותיו לרמב"ם (למעלה שם) כת"י אוקספורד. (56) שכן שינו בגיטין פד, א - הרי זה גיטך על-מנת שתעלי לרקיע, רבי יהודה בן תימא אומר הרי זה גט, ופסקו שם הלכה כרבי יהודה, הרי שאפילו

ב"על מנת" צריך להתנות בדבר שאפשר לקיימו. (57) שכוונתו, מעכשיו יהא המעשה קיים על-מנת שתקיים התנאי (גיטין עד). וכן פסקו רבינו אלפסי (גיטין פז) ורב האי גאון הובא ברא"ש הנ"ל.

19 יח. בִּיצֵד? הָאוֹמֵר לֹאשָׁה: הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת לִי עַל
20 מִנָּת שֶׁתִּתְּנִי לִי מֵאֲתִים זֶהוּ, הָרִי זֶה גִטִּיךְ עַל מִנָּת
21 שֶׁתִּתְּנִי לִי מֵאֲתִים זֶהוּ, הָרִי חֲצִיר זֶה נִתְּנָה לִיךְ
22 בְּמִתְנָה עַל מִנָּת שֶׁתִּתְּנִי לִי מֵאֲתִים זֶהוּ - הָרִי תְּנַאוֹ
23 קָיָם, וְנִתְקַדְּשָׁה אוֹ נִתְגַּרְשָׁה וְזָכָתָה זֶה בְּחֶצֶר, וְהֵם
24 יִתְּנוּ הַמֵּאֲתִים זֶהוּ; וְאִם לֹא נָתַנוּ - לֹא תִהְיֶה זֶה
25 מְקַדְּשֶׁת וְלֹא מְגֻרְשֶׁת וְלֹא תִזְכָּה זֶה בְּחֶצֶר. וְאֵף-עַל-
26 פִּי שְׁלֹא כָּפֵל תְּנַאוֹ, וְאֵף-עַל-פִּי שֶׁהִקְדִּים הַמַּעֲשֶׂה
27 לְתְּנַאי וְנָתַן הַקִּדּוּשִׁין אוֹ הִגִּט בְּיָדָהּ וְהִחֲזִיקָה זֶה
28 בְּחֶצֶר וְאַחֲרֵי כֵךְ הַשְׁלִים תְּנַאוֹ; שֶׁהָרִי כְּשִׁיתְקִינָם
29 הַתְּנַאי, תִּזְכָּה זֶה בְּחֶצֶר וְתִתְקַדֵּשׁ זֶה וְתִתְגַּרֵּשׁ מִשְׁעָה
30 רִאשׁוֹנָה שָׁפָה נַעֲשֶׂה הַמַּעֲשֶׂה כְּאִלוֹ לֹא הָיָה שֵׁם
31 תְּנַאי כָּלָל⁵⁸.

(58) שהרי כל דיני תנאי, אנו לומדים מתנאי בני גר ובני ראובן, ושם המדובר בתנאי של "אם" (רי"ף בגיטין פ"ז) ופירש הראב"ד ז"ל (הובא ברשב"א גיטין עה. ובר"ן שם פ"ז, וברא"ש שם פ"ו ס"ט). שתנאי בעל-מנת או של מעכשיו, כיון שישנה אפשרות שהמעשה יתקיים עכשיו, כגון אם תקיים התנאי, נמצא שאין התנאת התנאי מבטלת לגמרי את המעשה, ולכן אין צריך לכפילות התנאי וליתר פרטי התנאי, אבל בתנאי של "אם" שהתנאת התנאי באה לבטל לגמרי את המעשה - שהרי הוא אומר "הרי את מקודשת לי" ונותן לה הקידושין והם צריכים לחול מיד, ובתנאו הוא עוקר את דבריו הראשונים, שהרי הוא אומר "אם תתני לי מאתים זוז", שלפ"ז אף אם תתן לו - לא יחולו הקידושין מעכשיו אלא משעה שתתן - באופן זה של ביטול המעשה, צריך לחזק את התנאי בכפילות ובכל יתר הפרטים.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) נתבאר בו המשך דיני תנאי: המקדש על מנת שירצה אביו, שיש לו מומן, שאין עליה נדרים או מומין, מעכשיו לאחר שלושים יום, המקדש חוץ מפלוני, המקדש אשתו לאחר שיגרשנה, המקדש אשה שאסורה לו עכשיו לכשתותר לו, או אשה שלא באה לעולם, דברים הצריכים שומא, דין ודברים בינם בסכום כסף הקידושין, שליח ותנאי, חזרה בקידושין.

2 א. הָאוֹמֵר לֹאשָׁה: הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת לִי עַל מִנָּת
3 שִׁירְצָה אָבִי²; רִצָּה הָאָבִי³ - מְקַדְּשֶׁת; לֹא רִצָּה, או
4 שִׁשְׁתָּק⁴, או שְׁמַת קִדֵּם שִׁישְׁמַע הַדְּבָרִי⁵ - אֵינָה
5 מְקַדְּשֶׁת⁶. עַל מִנָּת שְׁלֹא יִמָּחֶה אָבִי⁷: שְׁמַע וּמָחָה -
6 אֵינָה מְקַדְּשֶׁת; לֹא מָחָה⁸, או שְׁמַת⁹ - הָרִי זֶה
7 מְקַדְּשֶׁת. מֵת הָבִן וְאַחֲרֵי כֵךְ שְׁמַע הָאָבִי¹⁰ - מְלַמְּדִין
8 הָאָבִי שְׁלֵימָר: אֵינִי רוֹצֶה¹¹, פְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה קִדּוּשִׁין
9 וְלֹא תַּפֵּל לְפָנַי יָבֵם¹².

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נראה ב'תוספתא' שם גם בענין מאתים זוז (וראה ב'תוספות' המיוחדות לר"י שם).

ד. הרי את מקדשת לי בזה על מנת שאראך מאתים
זוז או בית כור עפר - הרי זו מקדשת, ונראנה¹⁸.
הראה הזוזים ביד אחרים, או שהראה בית כור עפר
בשדה אחרים - אינה מקדשת, עד שיראנה משלו¹⁹.
לקח המעות בהלוואה או בשתפות, או ששכר השדה
או לקחה באריסות²⁰, והראה - אינה מקדשת, עד
שיראנה משלו; שמשמע 'שאראך' - שאראך משל
עצמי דבר זה שאמרתי לך²¹.

(18) ואפילו יביא עדים שיש לו, אינה מקודשת עד שיראנה
(טור) אה"ע ז' סי' לח). (19) ואם לא הראה לה, אינה
מקודשת אפילו מספק (טור, שם). (20) שמעבר שדה
אחרים לקבל ממנה חלק בפירותיה, שליש או רביע, כפי
מנהג המדינה. (21) קידושין ס, ב.

ה. הנה לו בית כור עפר, והנה בו נקעים²² עמקים
עשרה טפחים, או סלעים²³ גבוהים עשרה טפחים,
אם היו הנקעים מלאים מים - הרי הן כסלעים, ואין
נמדדין עמו, מפני שאין ראויין לזריעה²⁴; ואם
אין מלאין מים - נמדדין עמו, מפני שהן ראויין
לזריעה²⁵.

(22) חפירות, יתקבצו שם המים (רבינו בפירושו למשנה
כלאים פ"ה, מ"ד). (23) אדמה קשה כאבן ואינה ראויה
לזריעה. (24) קידושין סא, א. אבל אם אין הנקעים עמוקים
עשרה טפחים, אפילו הם מלאים מים נמדדים עמו, מפני
שהם נקראים "אגנות הקרקע" שהמים מתמצים לתוכם
ובטלים הם לגבי השדה (שם). והוא-הדין בסלעים שאינם
גבוהים עשרה טפחים - שהם נקראים "שדראות הקרקע"
והם בטלים על גבה. (25) שם, והשווה דברי רבינו הל'
ערכין פ"ד, ה"ג. ולענין רוחב הנקעים לא נתפרש השיעור,
וברשב"ם לבבא-בבבא קב, ב - פירש: שיש ברחבם ארבעה
טפחים על ארבעה. וכתב הרשב"א: בור מלא מים אע"פ
שאינו בר זריעה, הואיל ומשקים ממנו את השדה, הריהו
משמש צורך השדה ונמדד עמו (מגיד-משנה).

ו. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בזה על מנת
שאין עליך נדרים, ונמצא עליה אחד משלושה
נדרים אלו: שלא תאכל בשר, או שלא תשתה יין,
או שלא תתקשט במיני צבעונין²⁶ - אינה מקדשת²⁷.
נמצא עליה נדר חוץ מאלו, אף-על-פי שהוא
אומר: מקפיד אני אפלו על זה - הרי זו מקדשת²⁸.
ואם אמר לה: על מנת שאין עליך כל נדר - אפלו
נמצאת שגדרה שלא תאכל חרובין, אינה מקדשת²⁹.

(26) והוא-הדין לשאר המינים שדרך כל נשי המקום
להתקשט בהן" (לשון רבינו לקמן פכ"ה, ה"א).
(27) כתובות עב, ב. כי אלו הם דברים שיש בהם עינוי נפש
(כי אם לא התקשט, גנאי הוא לה ומתגנה עליה) והמקדש

(2) שיאמר בפירוש: "הן" כשישמע. (3) שאמר "הן"
כשישמע. (4) בשעה ששמע. (5) והרי לא יוכל לעולם
לומר: "הן", ואם כן לא נתיקיים תנאו. (6) שהכל תלוי
בשעת השמיעה, ואם אמר אז "הן" נתיקיימו הקידושין. אבל
אם שתק באותה שעה אע"פ שנתרצה אחר-כך או שלא
שמע ומת, שלא יתיקיים התנאי לעולם - אינה מקודשת
(כסף-משנה). (7) בשעת השמיעה. (8) בשעת השמיעה,
ואפילו מיחה אחר-כך (כסף-משנה). (9) קודם ששמע.
(10) שאם שמע לפני שמת ולא מיחה, הרי זו מקודשת כנ"ל.
(11) כל זמן שעוסקים בשמיעת דבר הקידושין, או בתוך כדי
דיבור, אבל אם בשעת השמיעה שתק - לא תועיל לו
מחאתו אחר"כ (כסף-משנה). (12) קידושין סג, א. ולדעת
הראב"ד, שמע קודם שמת הבן ולא מיחה, יוכל אחר"כ
למחות כשמת בנו, הואיל ולא קבע זמן למחאתו יוכל
למחות לעולם, ולפיכך כשמת הבן - מלמדים אותו למחות
אפילו אם שמע קודם מיתת הבן.

ב. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בזה על מנת
שיש לי מאתים זוז או בית כור עפר¹³: אם יש שם
עדים¹⁴ שיש לו - הרי זו מקדשת; ואם אין לו -
הרי זו מקדשת מספק, שמה יש לו, והוא אומר
אין לי כדי לקלקלה¹⁵.

(13) קרקע הראוי לזרוע עליו "כור", שהוא שלושים סאה
תבואה, וזהו שטח של מאתים ושבעים וארבע אמות על
מאתים ושבעים וארבע אמות בקירוב, כמו שכתב רבינו
בפ"ד מהל' ערכין ה"ד. (14) כן כתב הרא"ש (קידושין פ"ג
סימן ד) על-פי ה'תוספתא' שם (שצריך עדים במתנה
על-מנת שאדבר עליך לשלטון, והוא-הדין כאן).
(15) להכשילה, כי בינתיים היא תינשא לאחרים ותלד בנים,
והוא יטען אחר"כ שיש לו כסף או קרקע, נמצא שאסרה על
הבעל השני ובניה ממנו ממזרים, כי היתה אשת איש בשעת
נישואיה (קידושין ס, ב - אלא ששם לא נאמר הטעם: "כדי
לקלקלה"). ואחרים מפרשים הטעם, שמה נתחרט אחר"כ,
ולפיכך הוא אומר: אין לי, כי מאחר שקידש מתחילה על
דעת כן, חזקה היא שיש לו, ועכשיו הוא מתחרט (ר"ן
ורא"ש שם) והשווה דברי רבינו בהל' גירושין פ"י, ה"ג.

ג. הרי את מקדשת לי בזה על מנת שיש לי מאתים
זוז או בית כור עפר במקום פלוני, אם יש לו באותו
מקום - הרי זו מקדשת¹⁶; ואם אין לו באותו מקום
שאומר - הרי זו מקדשת מספק, שמה יש לו שם,
והוא מתפנן לקלקלה¹⁷.

(16) קידושין ס, ב. ודין מאתים זוז במקום פלוני, מקורו
ב'תוספתא' שם, פ"ג. ויש סוברים שבנוגע לכסף אין קפידא,
שאפילו אינם באותו מקום ונמצאים במקום אחר, הרי זו
מקודשת קידושי ודאי, כי בקל אפשר להעבירם ממקום
למקום (רא"ש שם). (17) בגמרא שם, לא מפורש דין זה.
ורבינו למדו ממה שאמרו בעל-מנת שיש לי בית כור עפר
(למעלה ה"ב). והרא"ש (שם) חולק, וסובר שאפילו קידושי
ספק אין כאן, כי אילו היה לו בית כור במקום פלוני, היה
הדבר ידוע, כי קרקע אי אפשר להטמין, ויש קול לדבר. וכן

- מקפיד עליהם. (28) שם. הואיל ואין אנשים רגילים להקפיד על זה, אין קפידתו קפידא. (29) "ירושלמי" כתובות פ"ז, ה"ז. רמז רבינו לדבריו (הל' דעות פ"ד, הי"א): "והחרובים רעים לעולם", והייתי סבור שאין הבעל מקפיד על נדר זה, ואדרבה מרוצה הוא שלא תאכל דברים המזיקים לגופה - לפיכך משיענו שכיון שאמר "כל נדר", אף זה בכלל (מ'עשה רוקח').
- ז. הרי את מקדשת לי בזה על מנת שאין בך מומין, ונמצא בה אחד מן המומין הפוסלין בנשים - אינה מקדשת. נמצא בה מום אחר חוץ מאותן המומין, אף-על-פי שאמר: מקפיד אני אפלו על זה - הרי זו מקדשת³⁰. ומה הן המומין הפוסלין בנשים? כל המומין הפוסלין בכהנים³¹ פוסלין בנשים. ובהלכות ביאת מקדש³² יתבאר כל מומין של כהנים. ויותר עליהן בנשים: ריח רע³³, וזיעה³⁴, וריח הפה³⁵, וקול עבה³⁶, ודדין גסין מחברותיה טפח. וטפח בין דד לדד. ונשיכת פלב ונעשה המקום צלקת³⁷. ושווא³⁸ שעל הפדחת³⁹ - אפלו היתה קטנה ביותר, ואפלו קרובה לשער ראשה⁴⁰, ואף-על-פי שאין בה שער. וזו היא⁴¹ השואא שיתרה אשה על הכהנים. אבל אם היתה שואא שיש בה שער בשאר הפנים, או שואא גדולה כאיסר⁴² אף-על-פי שאין בה שער - הרי זה מום בין בכהנים בין בנשים⁴³.
- (30) כתובות עב, ב. (31) שלא יכנסו למקדש מן המזבח ולפנים, כשהם בעלי מום, וכן אם עבדו במקדש, עבודתם פסולה כמפורש בתורה (ויקרא כא, כג). (32) פ"ח, הי"ז: "נמצאו כל המומים הפסולים בכהנים מאה וארבעים". (33) מגופה. (34) שמזיעה תמיד. (35) כתובות עה, א. וכגירסת הרי"ף שם המוסף: "ריח רע". ובנוסח כתי"י (הובא בספר 'מ'עשה רוקח') כתוב: "ריח החוטם". במקום "ריח רע" (ועי' בשו"ע אהע"ז סי' לט ס"ד). (36) שהרי הכתוב משבחה בקול ערב (שיר השירים ב, יד): "כי קולך ערב ומראך נאוה". (37) שאחרי שנתרפאה המכה, נשאר רושם בעור. (38) בליטה בעור כעין יבלת. (39) המצח. (40) שפעמים נראית ופעמים אינה נראית. (41) הקטנה ואין בה שיער. (42) מטבע קטן איטלקי, ונזכר במשנה (קידושין א, א). (43) ורבינו מפרש שם: שזהו הנקרא דרה"ם בערבית, ומשקלו ארבעה גרעני שיעור. (44) כתובות עה, א. אלא שלענין מומי נשים הנמצאים על הפנים, יש לומר שהיא מקודשת, שהרי ראה ונתפייס, אם לא במקום שהבנות יוצאות ופניהן רעולות, ואז אפילו היתה השואא בשאר הפנים - אינה מקודשת. וכן אמרו שם במשנה: "במה דברים אמורים, במומים שבסתר. אבל במומים שבגלוי, אינו יכול לטעון", שידע ונתפייס. והשווה דברי רבינו לקמן פכ"ה ה"ב.
- ח. המקדש אשה סתם⁴⁴, ונמצא עליה אחד מן המומין הפוסלין בנשים, או נמצא עליה אחד משלושה נדרים⁴⁵ - הרי זו מקדשת מספק⁴⁶. קדשה
- על מנת שאין עליה נדרים, והיו עליה נדרים, והלכה אצל חכם והתיר לה - הרי זו מקדשת⁴⁷. שלא התנה עמה כלום. (45) האמורים לעיל ה"ו. (46) ולא תוכל להנשא לאחרים עד שתקבל הימנו גט (כתובות עג:). ספק בדינו אם סתם אדם מקפיד על כך, ואי אפשר לו באשה נדרנית או בעלת מום - או אינו מקפיד. (47) שהחכם עוקר את הנדר למפרע כאילו לא היה מעולם, כמבואר בהל' נדרים פ"ד, ה"ה.
- ט. קדשה על מנת שאין בה מומין, והיו בה מומין, והלכה אצל רופא ורפא אותה - אינה מקדשת⁴⁸. אבל אם התנה האיש שאין עליו נדרים ושאין בו מומין, והיו עליו נדרים והיו בו מומין, והלך אצל חכם והתירו, אצל רופא ורפא - הרי זו מקדשת; שאין גנאי לאיש במומין שפכו נפאו, והאשה אינה מקפדת על זאת⁴⁹.
- (48) כתובות עד, ב: "ומה בין חכם לרופא, חכם עוקר את הנדר מעיקרו (והרי זה כאילו לא נדרה כלל ולא הטעתו בשעת קידושיה), ורופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא" (ונמצא שבשעת תנאו הטעתו, רש"י שם). ולדעת ה'תוספות' שם, הטעם: כי גם לאחר שנתרפאה היא מאוסה בעיניו כשזוכר שהיו בה מומים, וכן נראה מדברי רבינו בסמוך. (49) שם עה, א: "טב למיתב טן דו, מלמיתב ארמלו". משל הדיוט הוא: טוב לשבת עם גופים שנים, משבת אלמנה (רש"י, שם).
- י. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בזה על מנת שאאתן לך מאתים וזו מכן ועד שלשים יום: אם נתן לה בתוך שלשים יום - מקדשת, ואם עברו שלשים יום ולא נתן לה - אינה מקדשת⁵⁰. הרי את מקדשת לי בזוים אלו לאחר שלשים יום⁵¹, אף-על-פי שנתאבלו המעות בתוך שלשים יום - הרי זו מקדשת לאחר שלשים יום⁵². ואם חזר בו בתוך השלשים או חזרה היא - אינה מקדשת⁵³.
- (50) ואפילו יתן לה אח"כ, כי לא קיים תנאו. ואין אומרים לא נתכוין זה אלא לזוז עצמו, ואין זה תנאי ממש, אלא הרי זה תנאי כשאר כל התנאים (קידושין ס:). (51) שלא יחולו הקידושין עכשיו, אלא לאחר שלושים יום. (52) ואין זה דומה למקדש במלוה שאינה מקודשת, כי כאן קיבלה את הכסף מתחילה לא בתורת הלואה אלא לשם קידושין, ולא ניתנו לה להוציאן אלא על-מנת שתתקדש בהן, נמצא כשאכלה - שלו אכלה, ובהגיע הזמן המדובר מתקדשת באותה הנאה, שאינה צריכה להחזיר לו הכסף (קידושין נט. וברש"י שם, וב'פרישה' לאהע"ז סי' מ). (53) כי כל זמן שלא חלו הקידושין, אין כאן מעשה אלא 'דיבור' בלבד, ובא הדיבור השני (חזרתם) ומבטל הדיבור הראשון (שם).
- יא. פא שני וקדשה בתוך שלשים יום - הרי זו מקדשת לשני לעולם. לפי שבשעה שקדשה השני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כי אפילו אם נניח שלשון המקדש הראשון משמעו 'חזרה' הרי כשגמרו שלושים יום נתקדשה לו ואין קידושי האחרון תופסים בה. ורבינו פסק כאן כרבי יוחנן בקידושין ס. (כסף-משנה).

יג. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי חוץ מפלוני, כלומר, שלא תאסר עליו, אלא תהיה אשת איש על כל העולם ולפלוני בפניו - הרי זו מקדשת מספק.⁶¹ אבל אם אמר לה: הרי את מקדשת לי על מנת שתהיי מתרת לפלוני - הרי זו מקדשת⁶², ותהיה אסורה עליו כשאר העם⁶³, מפני שהתנה בדבר שאי אפשר לקיימו.⁶⁴

61) אם אפשר לקדש אשה ולהשאיר שיור בקנינה, או עלינו להקיש קידושין לגירושין, שנאמר (דברים כד, ב): "ויצאה . . . והיתה לאיש אחר", השווה הכתוב הויה (קידושין) ליציאה (גירושין), מה גירושין אינם ניתנים לשיור, שהרי כתוב בהם "ספר כריתות", וכל ששייר בגיטו אין זה "כריתות" - אף קידושין אינם ניתנים לשיור (גיטין סב:). ואין זה דומה ל"מקדש מעכשיו ועד שלושים" האמור לעיל הי"ב, כי שם אין השיור אלא עד שלושים יום, וכאן נעשה השיור בעצם מהות הקידושין (ה'מאירי'). (62) כאן לא שייר בעצם הקידושין כלום, אלא שהתנה עמה תנאי מסויים, והרי זה כשאר תנאי בקידושין שאפשר להתנות (גיטין, שם). (63) שאין אשה ראויה לשני אנשים כאחד (לעיל פ"ג, ה"ט). (64) מחמת איסור תורה, והמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל והמעשה קיים, כמבואר לעיל פ"ו ה"ט.

יד. הנותן שתי פרוטות לאשה ואמר לה: הרי את מקדשת לי היום באחת, ובאחת לאחר שאגרושך⁶⁵ - הרי זו מקדשת⁶⁶, וקשיגרש אותה תהיה מקדשת, עד שיגרש אותה פעם שניה מן קדושי פרוטה שניה. אבל אם אמר לאשה: הרי את מקדשת לי בזה לאחר שאתגרש⁶⁷, לאחר שתתגרש, לאחר שאשתחרר⁶⁸, לאחר שתשתחרר, לאחר שיימות בעליה, לאחר שתמות אחותיך⁶⁹ - אינה מקדשת, לפי שאינו יכול עתה לקדשה⁷⁰.

65) אחרי קידושין אלו. (66) בעיה היא בקידושין סב, ב א-ם יכול לקדשה עכשיו לאחר שיגרשנה, ולא נפשטה, אלא שרבינו למדה מדין הש"ס (כתובות נט:). "האומר שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנה ממך תיקדש (תימסר לרשות ההקדש) הרי זו מקודשת כשיקחנה, שהרי עתה בידו להקדישה (ראה הל' ערכין פ"ו, ה"ט) ואף בקידושי אשה הדין כן (מגיד-משנה בשם רשב"א, וכן כתב ה'מאירי' בדעת רבינו). ויש מפרשים מה שכתב רבינו מקודשת - מקודשת מספק (כסף-משנה ותוס' ר"י שם). וכן נראה ממה שכתב רבינו בסמוך: "וכשיגרש אותה תהיה מקודשת עד שיגרש אותה פעם שניה", הרי שאין הקידושין ודאיים (כסף-משנה). (67) ועכשיו הוא גוי ואין לו קידושין. (68) ועכשיו הוא עבד כנעני ואין קידושי תופסין, כמבואר

1 לא היתה מקדשת, ותפסו בה קדושי שני, ונעשת
2 אשת איש; ולאחר שלשים יום, כשיבואו קדושי
3 ראשון, ימצאו אותה אשת איש, ונמצא הראשון
4 כמי שקדש אשת איש⁵⁴, שאין הקדושין תופסין
5 בה⁵⁵.

(54) קידושין נט, ב. ומדברי רבינו משמע שאם גירשה השני בתוך שלשים יום או מת, חלו קידושי ראשון לאחר שלושים יום, שהרי לא מצאו אותה "אשת-איש" באותה שעה. וכן מבואר ב'ירושלמי' קידושין פ"ג, ה"א. והרשב"א והרא"ש חולקים, ולדעתם כל שקיבלה קידושיה משני, הרי הוכיחה שחזרה בה מקידושי ראשון (כמו שאמרו (יבמות קח:): "קידושיה ה'הן מ'אוניה") ובאותה שעה נפקעו לגמרי קידושי ראשון, ושוב אינן חלין. ולדעת הרא"ש יש שיבוש ב'ירושלמי' הנ"ל, ועי' בשו"ע אהע"ז סי' מ ס"ב. (55) כמבואר לעיל פ"ד, יב.

יב. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי מעכשיו ולאחר שלשים יום בדינך זה, ובא אחר וקדשה בתוך שלשים יום - הרי זו מקדשת מספק לשניהם⁵⁶. לפיכך שניהם נותנין גט⁵⁷, בין בתוך השלשים יום⁵⁸ בין לאחר שלשים יום. הרי את מקדשת לי מעכשיו ולאחר שלשים יום, ובא אחר וקדשה לי מעכשיו ולאחר עשרים יום, ובא אחר ואמר: הרי את מקדשת לי מעכשיו ולאחר עשרה ימים, אפילו הן מאה על הסדר הזה⁵⁹ - קדושי פלן תופסין בה, וצריכה גט מפל אחד ואחד, מפני שהיא ספק מקדשת לכל⁶⁰.

(56) מסופקים אנו בדברי הראשון: "מעכשיו ולאחר שלשים יום" מה משמעותם? - אם "תנאי" הם, כלומר אם לא אחזור בי בתוך שלושים, יחולו הקידושין מעכשיו, נמצא שאם לא חזר בו בתוך ל', הרי היא מקודשת מעכשיו, וקידושי השני מתבטלים למפרע, או "חזרה" הם, שחזר בו המקדש הראשון ממה שאמר: "מעכשיו" אלא דעתו לקדשה לאחר ל' יום (כי אולי דעתו על אחרת וימלך בתוך ל', רש"י שם) ועד אז הרי היא כפנויה וקידושי השני בתוך ל' יום חלים כדין. לפיכך היא מקודשת לשניהם מספק (קידושין נט:). (57) אם רוצה להנשא לאחרים או שאחד מהם יתן גט ותהא מותרת לשני ('טור' אהע"ז סי' מ). (58) ואף הראשון יכול לגרשה אף-על-פי שעדיין לא נתקדשה לו. ואין זה דומה לדבר שלא בא לעולם, כיון שאינו מחוסר מעשה, והזמן של שלושים יום ממילא הוא בא (משנה-למלך בפ"ו מהלכות גירושין ה"ג). (59) שקדושי האחרון כלים בתוך זמנו של קידושי קודמו. (60) כי לשון "מעכשיו ולאחר שלשים יום" ספק הוא, אם הוא 'תנאי' או 'חזרה' כנ"ל בהערה נה, שאם היא 'חזרה', חלים קידושי שני. ואם 'תנאי', אין קידושי שני חלים כלל. ומספק הרי היא מקודשת לשניהם, וכן לכולם. אבל אם קידשה האחרון "מעכשיו ולאחר ארבעים יום" שזמנו כלה לאחר זמן הראשון, אז אינה מקודשת לאחרון אפילו מספק,

שראתה אותו מונה והולך - דעתה על כל הסכום המדובר (קידושין ת. וברש"י). (82) שעדיין לא חלו הקידושין. (83) כגון שנתן לה הכסף בלילה, ולא הרגישה בחסרון הדינר. (84) וסתם דינר הוא של כסף. (85) שהרי הטעה אותה, ואפילו אם יחליפנו אינה מקודשת, שהרי סמכה דעתה על-מנת שהראה לה והריהו חסר ('תוספות' שם). (86) שנשחק וחסר ממשקלו. (87) חייב להחליפו מדין חוב, אבל אין זה מעכב את הקידושין, ואפילו לא החליפו לה מקודשת, הואיל ויוצא ע"י הדחק אינה מקפדת (קידושין שם, ובר"ן).

יח. אָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מִקְדָּשְׁתָּ לִּי בְּבָגְדִים אֱלוֹ שֶׁהָ שׁוֹיִן חֲמִשִּׁים דִּינָרִים, וְהָיוּ שָׁל מָשִׁי וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהָאִשָּׁה מְתַאֲוָה לָהֶן⁸⁸: אִם הָיוּ שׁוֹיִן חֲמִשִּׁים - הָרִי זֶה מִקְדָּשְׁתָּ מִשְׁעֵת לְקִיחָהּ, וְאִינָן צָרִיכִין שׁוּמָא בְּשׁוּק וְאַחֵר כִּף תְּהִיָּה מִקְדָּשְׁתָּ, כִּדִּי שֶׁתִּסְמָךְ דַּעְתָּהּ, אֲלֵא הוּאִיל וְהָן שׁוֹיִן כְּמוֹ שֶׁאָמַר לָהּ - הָרִי זֶה מִקְדָּשְׁתָּ מִשְׁעָה רַאשׁוֹנָה⁸⁹; וְאִם אִינָן שׁוֹיִן - אִינָה מִקְדָּשְׁתָּ⁹⁰.

(88) הערכה ע"י שמאים. (89) קידושין ז, ב. וכן אמרו שם (ט.): "שיראי (משי) אינם צריכים שומא". וסובר רבינו, דוקא משי וכיוצא בו שהאשה מתאווה להם. אבל יש סוברים, דוקא משי אינו צריך שומא לפני הקידושין הואיל ושומתו ידועה במקצת, ואין רגילים לטעות בו טעות גדולה, אבל שאר דברים כגון אבנים טובות ומרגליות, שיש שאינן טובות אלא מעט, ורגילים לטעות בהן בהרבה יותר משווין - צריכות שומא לפני הקידושין, כי אין האשה סומכת דעתה עליהם בלא שומא. ומכאן נהגו לקדש בטבעת שאין בה אבן (רבינותם שם. וכן בשו"ע אהע"ז סי' לא ס"ב). (90) קידושין ז, ב.

יט. אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁהָיוּ עֲסוּקִין בְּדִבְרֵי אֲרוּסִין, הוּא אוֹמֵר: בְּמָאָה דִּינָרִים אֶקְדָּשׁ אוֹתָךְ, וְהִיא אוֹמֶרֶת: אִינִי מִתְקַדֶּשֶׁת לָךְ אֲלֵא בְּמֵאָתִים, וְהִלָּךְ זֶה לְבִיתוֹ וְזֶה לְבִיתִי⁹¹, וְאַחֵר כִּף תִּבְעֵוּ זֶה אֶת זֶה וְקִדְּשׁוּ סֵתָם⁹²: אִם הָאִישׁ תִּבְעֵ אֶת הָאִשָּׁה - יַעֲשֵׂוּ דְּבָרֵי הָאִשָּׁה⁹³, וְאִם הָאִשָּׁה תִּבְעֵ אֶת הָאִישׁ - יַעֲשֵׂוּ דְּבָרֵי הָאִישׁ⁹⁴.

(91) ולא הסכימו ביניהם. (92) ונתן לה מעות צרורות, ולא ידעה כמה. (93) שהיא סברה מאתים הן, וכל שאין שם מאתים אינה מקודשת. (94) ואפילו אין שם אלא מאה הרי זו מקודשת, כי על דעת הצעתו הקודמת היא תבעתו לקדש (תוספתא קידושין פ"ב ה"א. וכפירוש ה'מאירי' לקידושין ת, א. והשווה דברי רבינו הל' מכירה פ"ב, ה"א).

כ. הָעוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה⁹⁵, וְהִלָּךְ הַשְּׁלִיחַ וְקִדְּשָׁה עַל תְּנָאי - אִינָה מִקְדָּשְׁתָּ. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ לְקַדְּשָׁה עַל תְּנָאי, וְהִלָּךְ וְקִדְּשָׁה סֵתָם, אוֹ עַל תְּנָאי אַחֵר, אוֹ שֶׁשָּׁנָה אֶת הַתְּנָאי - אִינָה מִקְדָּשְׁתָּ⁹⁶.

(95) ללא כל תנאי. (96) כלל הוא: "שליח שעבר על דברי

לעיל פ"ד, ה"ו. (69) היא אשתי. ואין קידושין תופסין באחות אשתו בחייה. (70) והרי אלו כדברים שלא באו עדיין לעולם, ואין אדם קונה או מקנה דבר שלא בא לעולם (קידושין סב.).

טו. הָאֹמֵר לְיִכְמָה⁷¹: הָרִי אֶת מִקְדָּשְׁתָּ לִּי בְּזָה לְאַחֵר שֶׁיִּחַלֵּץ לִיךְ יִכְמִיךְ - הָרִי זֶה מִקְדָּשְׁתָּ⁷²; הוּאִיל וְאֵלּוּ קִדְּשָׁה עִתָּהּ, הָיוּ קִדְּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ מִסְּפָק⁷³.

(71) אשה שמת בעלה בלא בנים ולו אח, הרי היא זקוקה ליבם (אחי בעלה) ואסור לה להנשא לאחרים עד שיכמה יחלוץ לה. (72) בנוסח כת"י התימנים וב'מעשה רוקח', נוספה כאן המילה: "מספק". (73) כמבואר לעיל פ"ד, ה"ד ובביאורנו שם, ע"פ הסוגיא ביבמות צב, ב.

טז. הָאֹמֵר לְחִבְרוֹ: אִם יִלְדָּה אֶשְׁתְּךָ נִקְבָּה הָרִי הִיא מִקְדָּשְׁתָּ לִּי בְּזָה - לֹא אָמַר כְּלוּם⁷⁴. וְאִם הָיְתָה אֶשְׁתָּ חִבְרוֹ מִעֲבֵרַת וְהִפְרֵה עֵבֶר - הָרִי זֶה מִקְדָּשְׁתָּ⁷⁵. וְיִרְאָה לִּי, שֶׁצָּרִיף לְחֹזֵר וְלִקְדָּשׁ אוֹתָהּ אַחֵר שֶׁתִּלְדַּעַל יְדֵי אֲבִיהָ⁷⁶, כִּדִּי שֶׁיִּכְנִיס אוֹתָהּ⁷⁷ בְּקִדְּשִׁין שֶׁאֵין בָּהֶן דִּפּוּי⁷⁸.

(74) שעדיין לא נתעברה האשה, והרי זה דבר שלא בא לעולם. (75) קידושין סב, ב. והרי זה כמזכה לעובר שלו - שקנה, הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו (פכ"ב מהל' מכירה ה"י) והוא-הדין כאן דעתו של האב קרובה אצל בתו וגמר ומקנה (תוס' המיוחסות לר"י קידושין סג. בדעת רבינו). (76) בנוסח כת"י התימנים: "מאביה אחר שתולד". (77) ישאנה ויכניסה לביתו. (78) חסרון ופגם. מלשון הכתוב (תהלים נ, כ): "בבן אמך תתן דופי". ורבינו בפירוש המשנה (קידושין פ"ג, ה) אומר: "ומה שמתחזק אצלי, שצריך שיקדש אותה אחר שנולדה ואז מותר לבוא עליה, לפי שמן העיקרים שבידינו אין אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם, ואמנם אמרנו: דבריו קיימים, להחמיר שהיא נעשית כאשת-איש".

יז. הָאֹמֵר לְאִשָּׁה: הָרִי אֶת מִקְדָּשְׁתָּ לִּי בְּמָאָה דִּינָרִין, וְנָתַן לָהּ אֶפְלוֹ דִּינָר אֶחָד - הָרִי זֶה מִקְדָּשְׁתָּ⁷⁹ מִשְׁלָקָחָהּ הַדִּינָר. וְהוּא⁸⁰, שֶׁיִּשְׁלִים לָהּ הַשָּׂאָר. שֶׁזֶה כְּמִי שֶׁאָמַר: הָרִי אֶת מִקְדָּשְׁתָּ לִּי בְּדִינָר זֶה עַל מְנַת שְׂאֵשְׁלִים לִיךְ מָאָה דִּינָרִים, שֶׁהִיא מִקְדָּשְׁתָּ לוֹ מִעֲכָשִׁין. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁאָמַר לָהּ 'בְּמָאָה דִּינָרִים' סֵתָם; אֲבָל אִם פָּרַשׁ וְאָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מִקְדָּשְׁתָּ לִּי בְּמָאָה דִּינָרִין אֱלוֹ, וְהִתְחִיל לְמְנוֹת לְתוֹךְ יָדָהּ - אִינָה מִקְדָּשְׁתָּ עַד שֶׁיִּשְׁלִים [לָהּ מְאֵה]⁸¹, וְאֶפְלוֹ בְּדִינָר הָאַחֲרוֹן שֶׁנִּהְיָ יְכוּלִים לְחֹזֵר זֶה בְּזָה⁸². וְכֵן אִם נִמְצָא מְנָה חֶסֶר דִּינָר⁸³, אוֹ נִמְצָא מְנָה דִּינָר נִחְשָׁת⁸⁴ - אִינָה מִקְדָּשְׁתָּ⁸⁵. נִמְצָא בָּהֶם דִּינָר רַע⁸⁶: אִם יְכוּלָה לְהוֹצִיאָו עַל יְדֵי הַדָּחֵק - יִחַלִּיפְנוּ⁸⁷, וְאִם לֹא - אִינָה מִקְדָּשְׁתָּ.

(79) ואין אחד מהם יכול לחזור בו. (80) ובלבד. (81) כיון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעשותו בעדים. "שאינן מקום לעדים בשליחות הבעל". והוא-הדין לביטול התנאי או קיומו, כל שהקידושין עצמם היו בעדים. (103) כנסה לביתו לשם נישואין, כמבואר לקמן פ"י, ה"א. (104) ולא דיבר כלום אודות התנאי. (105) כתובות עד, א. (106) מספק. (107) והראב"ד מצריך שיכניסנה בעדים, ואז הריהו כביטל התנאי בעדים. וכשיטתו לעיל פ"ג הט"ז, שגם שליח הבעל צריך להעשות בעדים. ע"פ הכלל: כל דבר שבטעור, אינו פחות משנים. (108) שאינה מקודשת בהן. (109) שנתייחד עמה בעדים "שכל המקדש בביאה, אינו צריך לבעול בפני עדים אלא יתייחד בפניהם ויבעול" ש"הן הן עדי יחוד, הן הן עדי ביאה" (מלשון רבינו להלן ה' גירושין פ"י ה"ח, וכן נראה למעלה פ"ג ה"ה). (110) לקדשה בה. (111) כתובת עד, א. ומובן שבשני הדינים האחרונים: מקדש בפחות משה פרוטה, ומקדש במלוה, צריך שהבעילה (כלומר היחוד) תהיה בעדים, שהוא עיקר קידושיו, אבל במקדש על תנאי אין צריך לבעול בעדים, כי אם רק ביטל תנאו כשבעל, אזי מתקיימים קידושיו הראשונים שהיו בעדים (מגיד-משנה). (112) הילכך ודאי בעל לשם קידושין ומקודשת ודאי, אבל במקדש על תנאי אפילו כשבעל אינה אלא מקודשת מספק, כי שמא בעל על סמך תנאו, וסבור היה שתנאו נתקיים ואין ביאתו ביאת זנות (מגיד-משנה). (113) וכתב רבינו בתשובתו: "ולעולם כל ישראל בחזקה זו, עד שיתבאר שנאף דרך זנות. ואין אנו אומרים בו חזקה, שאם-כן נמצא כל מי שזנה עם פנויה בעדים צריכה ממנו גט". השווה דברי רבינו לקמן ה' גירושין פ"י, ה"ט. וראה במוספנו 'תשובות רבינו'. וב'מעשה רוקח' דקדק מזה, אם בבעילתו זו הוא עושה איסור אחר, כגון שהיתה נדה, או שבעל ביום-הכיפורים (שאסור בביאה) לא נאמרה בו חזקה זו, - שאין זה מישאל הכשרים.

יום שישי א' מנחם-אב ה'תשפ"ב

פרק שמיני

(1) כולל המשך תנאים בקידושין ואם נתגלה שלא קיים התנאי.

- א. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בכוס זה של יין, ונמצא של דבש; של דבש, ונמצא של יין;²⁷
- בדינר זה של פספס, ונמצא של זהב; של זהב, ונמצא של פספס;²⁸
- על מנת שאני פה, ונמצא לוי; לוי, ונמצא פה;²⁹
- נתיין, ונמצא ממזר; ממזר, ונמצא נתיין;³⁰
- בן עיר, ונמצא בן כפר; בן כפר, ונמצא בן עיר;³¹
- על מנת שאני עני, ונמצא עשיר; עשיר, ונמצא עני;³²
- על מנת שפיתי קרוב למרחץ, ונמצא רחוק; רחוק, ונמצא קרוב;³³
- על מנת שיש לי שפחה או בת גודלת או אופה, ואין לי; על מנת שאין לי, ויש לי;³⁴
- על מנת שאני לוי, ויש לי - בכך אלו וכל הדומה להן;³⁵
- אינה מקדשת. וכן היא שהטעתו.³⁶

משלחו, לא עשה כלום" (לשון רבינו ה' שלוחין פ"א, ה"ב. ומקורו בכתובות ט:).

- כא. אמר לו: קדשה לי במקום פלוני, והלך וקדשה במקום אחר - אינה מקדשת.⁹⁷ קדשה לי והרי היא במקום פלוני, והלך וקדשה במקום אחר - הרי זו מקדשת, מפני שמראה מקום הוא לו.⁹⁸ וכן היא שאמרה לשלוחה: קבל לי קדושי במקום פלוני, וקבלם לה במקום אחר - אינה מקדשת. הרי הבעל במקום פלוני, וקבל לה במקום אחר - הרי זו מקדשת, מפני שמראה מקום היא לו.⁹⁹

(97) הקפיד המקדש לומר במקום פלוני שיש לו שם אוהבים, ואם מישוהו יאמר עליו דברים בפניה - ימחו בידו (קידושין נ. וברש"י). (98) "שם תמצאנה", ואין זו הקפדה (שם). (99) נלמד מדין האיש עם שליחו, שלשניהם דין אחד. וכן מוכח בקידושין מ"ח, ב: "שאמרה היא לשלוחה צא וקבל לי קידושי מפלוני, שאמר לי התקדשי לי בדינר של כסף, והלך ונתן לו דינר של זהב . . . מראה מקום היא לו" (הגר"א לאהע"ז ס"י לו ס"ק ז).

- כב. המקדש את האשה וחזרו בו מיד הוא או היא, אף-על-פי שחזרו בתוך פדי דבור¹⁰⁰ - אין חזרתם כלום, והרי היא מקדשת.¹⁰¹

(100) שאילת תלמיד לרב: "שלום עליך רבי" (ה' שבועות פ"ב, יז ע"פ הסוגיא בבזיר כ:). (101) נדרים פז, א: "והלכה תוך כדי דיבור כדיבור, חוץ מעובד ע"ז ומקדש ומגרש". ופירש הר"ן שם: בכל דבר רגיל שאדם עושה, לא בגמר דעתו הוא עושה אלא בהסכמה גמורה מראש, ולפיכך לא מועילה בהם חזרה.

- כג. המקדש על תנאי, וחזר אחר פמה ימים ובטל התנאי, אף-על-פי שבטלו בינו לבינה שלא בפני עדים - בטל התנאי, והרי היא מקדשת סתם.¹⁰²
- וכן אם היה התנאי¹⁰³ מן האשה, ובטלה אותו אחר כך בינה ובינו - בטל התנאי. לפיכך, המקדש על תנאי, וכן סתם¹⁰⁴ או בעל¹⁰⁵ סתם - הרי זו צריכה גט.¹⁰⁶ אף-על-פי שלא נתקיים התנאי; שמה בטל התנאי כשבעל או כשכנס¹⁰⁷. וכן המקדש בפחות משנה פרוטה או במלוה¹⁰⁸, וחזר ובעל סתם בפני עדים¹⁰⁹ - צריכה גט; שעל בעילה זו סמך¹¹⁰, ולא על אותן הקדושין הפסולין¹¹¹. חזקה היא, שאין אדם מישאל הכשרים עושה בעילתו בעילת זנות¹¹², והרי בידו עתה לעשותה בעילת מצוה¹¹³.

(102) כתובות עג, א. וסובר רבינו שביטול התנאי אינו צריך עדים כל שהקידושין עצמם היו בעדים, וכמו שגילה דעתו לעיל פ"ג, טז: שליח הבעל לקדש לו אשה אינו צריך

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי א' מנחם-אב - ספר נשים - הלכות אישות קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

15 אותה תרגום אנקלוס הגר. ואם אמר לה: על מנת
16 שאני קורא, צריך להיות יודע לקרות תורה נביאים
17 וכתובים בדקדוק יפה. על מנת שאני יודע לשנות,
18 צריך להיות יודע לקרות המשנה. ואם אמר: על
19 מנת שאני תנא, צריך להיות יודע לקרות המשנה
20 וספרא¹⁰ וספרי¹¹ ותוספתא¹² של רבי חניא¹³.

(10) תורת כהנים, וחיברו רב. (11) מדרשי הלכה לספרים:
במדבר ודברים. (12) תוספת למשנה לבאר עניינה
השנויים בלשון קצרה. (13) שהיא מוסמכת ביותר.

ה. על מנת שאני תלמיד - אין אומרים: כפן עזאי
21 וכן זומא, אלא כל ששואל אתו דבר אחד
22 בתלמודו ואומר: ואפלו בהלכות החג, שמתלמדין
23 אותן בפרטים מדברים הקלים סמוך לחג, כדי שיהיו
24 כל העם בקיאים בהן. על מנת שאני חכם - אין
25 אומרים: פרבי עקיבא וחבריו, אלא כל ששואל
26 אותו בכל מקום דבר חכמה¹⁴ ואומר. על מנת שאני
27 גבור - אין אומרים: כאבנר בן נר¹⁵ וכיובד¹⁶, אלא
28 כל שחבריו מתיראים ממנו מפני גבורתו. על מנת
29 שאני עשיר - אין אומרים: [פרבי אלעזר בן
30 חרסום¹⁷] ופרבי אלעזר בן עזריה¹⁸, אלא כל שבני
31 עירו מקבדין אותו מפני עשרו. על מנת שאני צדיק
32 - אפלו רשע גמור, הרי זו מקדשת מספק, שמה
33 הרהר תשובה בלבו¹⁹. על מנת שאני רשע - אפלו
34 צדיק גמור, הרי זו מקדשת מספק, שמה הרהר
35 בעבודת פוכבים ומזלות בלבו; שעון עבודת פוכבים
36 ומזלות גדול הוא, ומשיהרהר לעבד בלבו נעשה
37 רשע, שאומר: פן יפתה לבבכם, וכתוב: למען תפש
38 את בית ישראל בלבם.
39

(14) דבר התלוי בסברא. (15) שר צבא של שאול המלך.
(16) בן צרויה, שר צבא של דוד המלך. (17) היה עשיר
גדול ואביו הניח לו אלף עיירות ביבשה וכנגדן אלף ספינות
בים. (18) אף הוא היה עשיר גדול והיה מפרש מעשר
מעדרו שנים עשר אלף עגל בכל שנה ושנה. (19) ובכל
זאת, המקדש בפסולי עדים [=רשעים] אינה מקודשת ואין
חוששים שמה הרהרו תשובה בליבם, כי רק כאן שאומר
בפירוש לפנינו: "על מנת שאני צדיק", יש לחוש שמה
הרהר בליבו, אבל כאשר אין העדים אומרים כלום למה
נחוש להם.

ו. המקדש את האשה, ואמר: הייתי סבור שהיא
40 פהנת. והרי היא לוי; לוי, והרי היא פהנת; עניה,
41 והרי היא עשירה; עשירה, והרי היא עניה - הרי זו
42 מקדשת, מפני שלא הטעתה²⁰. וכן היא שאמרה:
43 סבירה הייתי שהיא פה, והרי היא לוי; לוי, והרי
44 היא פה; עשיר, והרי היא עני; עני, והרי היא
45 עשיר - הרי זו מקדשת, מפני שלא הטעה אותה.
46

(20) אלא הוא הטעה את עצמו ודברים שבלב אינם דברים.

"האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בכוס זה של יין, ונמצא
של דבש; של דבש, ונמצא של יין. בכל אלו וכל הדומה
להן אינה מקדשת. וכן היא שהטעתו."

הלכה זו יש לפרשה בפנימיות הענינים, שענין האישות
בכלל שייך לגאולה, ע"פ המבואר במדרשי חז"ל
שהנישואין של הקב"ה וכןסת ישראל ("המקדש עמו
ישראל") לאמיתו ובשלימותו יהיה לימות המשיח, "של
העוה"ז היו אירוסין. אבל לימות המשיח יהיו נישואין".
וזוהו הרמז בדוגמאות שהביא מכוס יין או דבש שכידוע
"יין" ו"דבש" מורים על רזין דאורייתא שבזה מרומזים
הנישואין דלעתיד לבא, גילוי פנימיות התורה שלעתיד
לבא.

יין מלכות ספר נשים סימן ח.

(2) כגון שהיה מכוסה ולא הכירה עד אחרי הקידושין.
(3) כתוב ב"הגהות מיימוניות": אחד קידש בטבעת שהייתה
נראית באותה שעה בפני עדי הקידושין שהיא של זהב וגם
בעיני הצורך נראתה כן, ואחרי כן קרוב לחצי שנה נמצאת
של נחושת - הרי זה דומה להתקדשי לי במנה ונמצא חסר
דינר, או נמצא בו דינר נחושת שאינה מקודשת, ואף על פי
שהמקדש עצמו לא אמר שהוא של זהב אלא העדים אמרוהו,
אלא שלמעשה יש להחמיר לא להתירה בלי גט. ומטעם זה
"נוהגין תחת החופה לשאול לעדים אם הטבעת שווה פרוטה,
כדי שתדע הכלה שאינו מקדשה אלא בשווה פרוטה".
(4) קולעת שערות. (5) כי לפעמים אם יש לו גודלת זהו
חיסרון, כי הגודלת מתוך שהיא מצוייה בבתי שכינותיה תלך
לספר עליה דברים שהם נגד רצונה. וכן הדין באופה
שמצוייה אצל הרבה אנשים. (6) בין למעלה בין לחיסרון.
כי אפילו בשבח אחרים אינה מרוצה, שאומרת: "מנעל
הגדול ממידת רגלי איני חפצה בו".

ב. ובכלם, אף-על-פי שאמרה: בלבי היה להתקדש
1 לו אף-על-פי שהטעני ואין הדבר כמו שאמר, וכן
2 אם אמר הוא: בלבי היה לקדשה אף-על-פי
3 שהטענתי - אינה מקדשת, לפי שהדברים שבלב
4 אינם דברים.
5

(7) כי היה לה לפרש בפה בשעת הקידושין.

ג. הרי את מקדשת לי על מנת שאני פסם⁸, ונמצא
6 פסם וברסי⁹; על מנת שאני בן עיר, ונמצא בן עיר וכן
7 בן; על מנת ששמי יוסף, ונמצא שמו יוסף ושמעון
8 - הרי זו מקדשת. אבל אם אמר לה: על מנת שאין
9 שמי אלא יוסף, ונמצא שמו יוסף ושמעון; שאני
10 אלא פסם, ונמצא פסם וברסי; שאני אלא בן עיר,
11 ונמצא בן בן וכן עיר - אינה מקדשת.
12

(8) מוכר בשמים. (9) מעבד עורות וריחו רע.

ד. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי על מנת
13 שאני יודע לקרות, צריך שיקרא התורה ויתרגם
14

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

1 (1) נתבארו בו דין קדושין שלא נמסרו לביאה, שליח שמת בדרך, קידש אחת מבנותיו סתם, נאמנות האב על בתו בקידושין, האומר לאשה קידשתך והיא כופרת, ושליח שקידש האשה לעצמו, ביטול השליחות, קול בקידושין, והכחות בהם.

2 א. הַמְקַדֵּשׁ שְׁתֵּי נָשִׁים, שְׂאִסּוּר לְשֵׁא שְׁתֵּיהֶן מִשּׁוּם
3 עֲרֻה, פְּאַחַת? - אֵינָן מְקַדְּשֹׁת. בִּיצֵד? כְּגֹן שְׂקָדֶשׁ
4 אִשָּׁה וּבִתָּה אוֹ שְׁתֵּי אֲחִיּוֹת פְּאַחַת - אֵין אַחַת מֵהֶן
5 מְקַדְּשֶׁת.

(2) שאמר: הרי שתיכן מקודשות לי. (3) קידושין ג, ב. כלל הוא: "כל שאינו בזה אחר זה - אפילו בבת אחת אינו", והואיל ואין קידושין תופסין באחות אשתו, שנאמר בה (ויקרא יח, יח): "ואשה אל אחותה לא תקח" (=לא תקדשה, ע"י קידושין סז) - אף כשקידשן כאחת, אין קידושין תופסין אף באחת מהן.

6 ב. קִדֵּשׁ נָשִׁים רַבּוֹת פְּאַחַת, וְאָמַר: הָרִי בְּלִכֶּם
7 מְקַדְּשֹׁת לִי, וְהָיוּ בָּהֶן שְׁתֵּי אֲחִיּוֹת אוֹ אִשָּׁה וּבִתָּה
8 וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין אַחַת מִכֶּלֶן מְקַדְּשֶׁת. וְאִם אָמַר
9 לָהֶן: הָרְאוּיָה מִכֶּם לִי לְבִיָּאָה מְקַדְּשֶׁת לִי - הָרִי בְּלִי
10 מְקַדְּשֹׁת לִי, חוּץ מֵאֲחִיּוֹת אוֹ אִשָּׁה וּבִתָּה⁶ וְכִיּוֹצֵא
11 בָּהֶן. וְכֵן אִם אָמַר לָהֶן: הָרִי בְּלִכֶּם מְקַדְּשֹׁת לִי,
12 וְהִיתָה בָּהֶן שְׂפָחָה אוֹ עֲפוּיָם אוֹ אִשָּׁה אַחַת עֲרֻה,
13 כְּגֹן אִשֶּׁת אִישׁ אוֹ בֵּתוֹ אוֹ אַחֲוָתוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין
14 אַחַת מִכֶּלֶם מְקַדְּשֶׁת. וְאִם אָמַר: הָרְאוּיָה מִכֶּם לִי
15 לְבִיָּאָה תְּהִיָּה מְקַדְּשֶׁת לִי - הָרִי בְּלִי מְקַדְּשֹׁת לִי,
16 חוּץ מֵאֲחֻתָּה אִשָּׁה שְׂאִין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ.

(4) ונתן לאחת מהן כסף קידושין עבור כולן. (5) קידושין נא, הואיל ואמר "כולכן" והדבר ידוע שהאחיות אינן מקודשות - לא חלו הקידושין גם על האחרות, שהרי כלל כולן בדיבור אחד, ומתוך שלא קנה את האחיות - לא קנה גם את הנכריות. דוגמא לכך: "קנה אתה וחמור (אתה ובהמה זו תקנו נכסי) לא קנה כלום" (בבא-בתרא כגמ). כיון שבקנין אחד שיתף שניהם - מתוך שהחמור לא קנה, אף הוא לא קנה. (6) שא"אפשר לו לבוא על אחת מהן, כמבואר בסמוך ה"ג. (7) כאן לא נחזיקין מתחילה לקדש אלא את הנשים הכשרות לו, ואלה שאינן ראויות לו לא נכללו באמירתו (קידושין נא:).

17 ג. אָמַר לְשְׁתֵּי אֲחִיּוֹת: הָרִי אַחַת מִכֶּם מְקַדְּשֶׁת לִי
18 בְּדֵה, וְנָתַן לָהֶן פְּרוּטָה⁸ אוֹ שְׂקָבְלָתָה אַחַת עַל יַד
19 חֲבֵרְתָּהּ; וְכֵן הָאֹמֵר לָאֵב: אַחַת מִבְּנוֹתֶיךָ מְקַדְּשֶׁת
20 לִי, וְקָבַל הָאֵב קִדּוּשֶׁיהָ⁹ - בְּלִי צְרִיכוֹת גֹּט מִמֶּנּוּ,
21 וְאִסּוּר לוֹ לְבֹא עַל אַחַת מֵהֶן¹⁰, מִפְּנֵי שֶׁהַקִּדּוּשִׁין
22 תּוֹפְסִין בָּהֶן אֶף-עַל-פִּי שְׂאִי אֶפְשָׁר לְבֹא עַל אַחַת
23 מֵהֶן¹¹.

(8) שנתן לשתייהן יחד (לשון רבינו בפירושו למשנה, קידושין פ"ב, מ"ז). (9) שהאב זכאי לקבל את קידושי בתו

עד שתיבגר, כמפורש לעיל פ"ג, ה"א. (10) הואיל ולא פירש איזו מהן קידש, אינו יכול לישא אף אחת מהן, שמא הוא פוגע באחות אשתו. (11) קידושין נא, א. נב, א. כאביו לגבי רבא, האומר: קידושין שאינן מסורין לביאה הם קידושין. והיא אחת מההלכות המסומנות ביע"ל כג"ס שהלכה כאביו. ואם שידך אחת מבנותיו תחילה, ואח"כ בשעת קידושין אמר המשוך לאב: "בתך מקודשת לי", ולא פירש: "פלוגית בתך", אומר רבינו-תם שהמשודכת מקודשת, כיון שחל עליו חרם ותקנת הקהילות (לא לחזור בו משידוכו) לא עזב זו ומקדש אחרת, ואפילו במקום שאין בו תקנת הקהילות - שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ('הגהות מיימוניות', אולם ראה 'תוספות' לקידושין נב. ובשו"ע אהע"ז סי' לו, סט"ז).

24 ד. הָעוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה פְּלוֹנִית, וְהִלֵּךְ
25 וְקִדְּשָׁה¹² לוֹ, וְקִדֵּשׁ הַמְשַׁלַּח בְּעַצְמוֹ לְאִמָּה אוֹ לְבִתָּה
26 אוֹ לְאֲחֻתָּה, וְאֵין יָדוּעַ אִי זֶה מֵהֶן נִתְקַדְּשָׁה רֵאשׁוֹנָה
27 - שְׁתֵּיהֶן צְרִיכוֹת גֹּט, וְאִסּוּרוֹת עָלֵיו¹³. וְכֵן אִשָּׁה
28 שֶׁעָשְׂתָה שְׁלִיחַ לְקַדְּשָׁהּ, וְהִלֵּךְ וְקִדְּשָׁהּ, וְהִלֵּכָה
29 וְקִדְּשָׁה הִיא עַצְמָהּ לְאַחֵר, וְאֵין יָדוּעַ אִי זֶה מֵהֶן
30 קוֹדֵם¹⁴ - שְׁנֵיהֶן נִתְּנִין לָהּ¹⁵ גֹּט. וְאִם רָצוּ, אֶחָד
31 נֹתֵן גֹּט וְאֶחָד כּוֹנֵם¹⁶.

(12) בכת"י התימנים: "לקדשה". (13) כי אסור לו לקחת קרובות גרושתו. (14) שאם קידושיה קדמו, הרי ביטלה את מעשה שלוחה, והיתה מקודשת לאחר. (15) אם רוצה להנשא לאחר. (16) כי אינה עוד אשת איש מהאחד, וממילא מותרת לו (קידושין עט.).

32 ה. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֻרִים¹⁷? בְּרַחֲוִקִין; אֲכָל אִם
33 קִדְּשָׁה הַשְּׁלִיחַ לָאֵב, וְקִדְּשָׁה הִיא עַצְמָהּ לְבֵן אוֹ
34 לָאֵחַ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - שְׁנֵיהֶם נִתְּנִין גֹּט, וְהִיא אֲסוּרָה
35 לְשְׁנֵיהֶם¹⁸.

(17) שמותרת להנשא לשני, לאחר הגט. (18) שהרי גרושת האב אסורה על הבן, וגרושת הבן אסורה על האב, וגרושת האם - על אחיו (להלן פ"ב מהל' איסורי ביאה ה"א).

36 ו. הָאֹמֵר לְשְׁלוּחוֹ: צֵא וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה, וּמַת
37 הַשְּׁלִיחַ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם קִדֵּשׁ אִם לֹא קִדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה
38 - הָרִי זֶה בְּחֻזַּק שְׂקָדֶשׁ, שְׁחֻזַּקת שְׁלִיחַ לְעֻשׂוֹת
39 שְׁלִיחוֹתוֹ¹⁹. וְהוֹאִיל וְאֵין יָדוּעַ אִי זֶה אִשָּׁה קִדֵּשׁ לוֹ²⁰
40 - הָרִי זֶה אִסּוּר בְּכָל אִשָּׁה שִׁישׁ לָהּ קְרוֹבוֹת שֶׁהֵן
41 עֲרֻה עִמָּה²¹, כְּגֹן אִשָּׁה שִׁישׁ לָהּ בֵּת אוֹ אִם אוֹ
42 אַחֲוָת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן; שְׂאֵם תֹּאמַר יִשָּׂא זֶה, שְׂמָא אִמָּה
43 קִדֵּשׁ לוֹ שְׁלוּחוֹ אוֹ אַחֲוָתָה אוֹ בִּתָּה. וּמִתֵּר בְּאִשָּׁה
44 שְׂאִין לָהּ קְרוֹבוֹת כְּגֹן אֲלוֹ²². הִיתָה לָהּ קְרוֹבָה, כְּגֹן
45 אִם אוֹ אַחֲוָת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, וְהִיתָה הַקְּרוֹבָה אִשֶּׁת
46 אִישׁ בִּשְׁעָה שֶׁעָשָׂה הוּא שְׁלִיחַ, אֶף-עַל-פִּי
47 שְׁנִיתְגָּרְשָׁה קִדֵּם שְׂיָמוֹת הַשְּׁלִיחַ - הָרִי זֶה מִתֵּר בָּהּ;
48 וְאֵין אוֹמְרִים: שְׂמָא קִדֵּשׁ הַשְּׁלִיחַ אֶת קְרוֹבָתָה אַחֵר
49 שְׁנִיתְגָּרְשָׁה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִיתָה רְאוּיָה בִּשְׁעָה שֶׁעָשָׂה

קדש בתו הקטנה, אף-על-פי שיש לומר: שמה
קטנה שבקטנות או קטנה שבגדולות, או גדולה
שבקטנות שהיא קטנה מן הקטנה שבגדולות - הרי
כל מותרות חוץ מן הקטנה שבקטנות, והיא לבדה
המקדשת. שמשמע בתו הגדולה - שאין בבנותיו
גדולה ממנה, ומשמע בתו הקטנה - שאין בהן
קטנה ממנה.⁴⁰

(34 קבוצות. (35 שעדיין לא בגרו ויכול לקדשן שלא
מדעתן. (36 מהאשה הראשונה שילדה לו תחילה.
(37 מאשתו השניה שילדה לו אח"כ. (38 שהיא נולדה לו
טרם שילדה אשתו השניה את בתה הראשונה.
(39 להנשא לאחרים. (40 שם. אין אדם עשוי לדבר בלשון
המביאה לידי ספק (קידושין סד: כרבי יוסי).

י. נאמן האב לומר על בתו קדם שתבגר שהיא
מקדשת, ואוסרה על הכל.⁴¹

(41 ואע"פ שאינה כל-כך בידו לקדשה, כי שמא לא ימצא
אדם שיסכים לקדשה - בכל זאת נאמן מחמת הכתוב
(דברים כב, טז): "את בתי נתתי לאיש הזה". באמרו
"לאיש" - אסרה לכל העולם, שאין אנו יודעים למי קדשה,
ובאמרו "הזה" - התירה לזה (קידושין סד.) ובנערה הכתוב
מדבר.

יא. האב שאמר: קדשתי את בתי ואיני יודע למי
קדשתי - הרי זו אסורה לעולם על כל אדם, עד
שיאמר האב: נודע לי שלפלוני קדשתי, ותהיה
צריכה ממנו גט בלבד.⁴² ואף-על-פי שנודע לו אחר
שבגרה.⁴³

(42 כלומר, רק ממנו תתגרש ואז תהיה מותרת לכל אדם.
(43 ואז כבר אינה ברשותו. בכל זאת נאמן משום "שהפה
שאסר הוא הפה שהתיר", ונימוק זה מועיל אפילו
כשהדיבור השני בא לאחר כדי דיבור של האמירה
הראשונה, כיון שהאיסור אינו אלא מפי האב, הוא נאמן
להתירה אפילו לאחר מכאן. כי אין הדיבור האחרון סותר
כלום את הדיבור הראשון, כי יתכן שמתחילה לא ידע מי
קדשה, ועכשיו נודע לו (מגיד-משנה, הל' גירושין פ"ב
ה"א) והרי אפילו אדם אחר נאמן להתירה, כמבואר בסמוך
- כל-שכן שהאב בעצמו נאמן לכך (מגיד-משנה).

יב. אמר האב: איני יודע למי קדשתי, ובא אחד
ואמר: אני הוא שקדשתי - נאמן⁴⁴ אף לכנס⁴⁵,
ואינו צריך קדושין אחרים.⁴⁶

(44 שאינו חצוף לומר לפני האב שקדשה, כי מתירא הוא
שלא יכחישנו האב ויאמר: "לא ממך קבלתי כסף
הקידושין". (45 ואין אומרים שמא יצרו תקפו (קידושין
ל:).

יג. באו שנים, זה אומר: אני קדשתי, וזה אומר:
אני קדשתי - שניהן נותנין גט.⁴⁶ ואם רצו, אחד
נותן גט ואחד פוגם.⁴⁷ פגם, ואחר כך בא אחר

השליח, ואין אדם עושה שליח לקדש לו אלא אשה
שיכול הוא לקדשה בשעת השליחות.²³

(19 ובוודאי קידש (נזיר יב.). (20 שלא פירש לו איזו
אשה רוצה לקדש. (21 שהמקדש את האשה, הרי זה אוסר
עליו שבע עריות: אמה, אם אמה, ואם אביה, בתה ובת בנה
ובת בתה ואחותה בזמן שהיא קיימת (מסכת דרך ארץ, א,
א.). (22 נזיר, שם. (23 שם. ומכאן יש להוכיח שהשליח
יכול לקדש קרובתו למשלחו אע"פ שאינו יכול לקדשה
לעצמו, שאם לא כן למה לא אמרו שמותר המשלח
בקרובות השליח (מגיד-משנה).

ז. מי שהיה לו חמשה בנים, ועשו כלן שליח את
אביהם לקדש להם אשה²⁴, ואמר אבי הבנים לאיש
שיש לו חמש בנות: אחת מבנותיך מקדשת לאחד
מבני²⁵, וקבל האב²⁶ הקדושין²⁷ - כל אחת מהן
צריכה חמשה גטין מפל האחין, הואיל וכלן²⁸ נתנו
רשות לאב לקדש להן אשה²⁹. מת אחד מהם - כל
אחת מהן צריכה ארבעה גטין³⁰, וחליצה מאחד
מהם.³¹

(24 וכגון שהם גדולים הראויים לעשות שליח ולקדש אשה
(קידושין נב.). (25 ולא פירש איזה בן, והלה לא פירש
איזו בת. (26 אבי הבנות. (27 אפילו לא עשאוהו הבנות
שליח, יכול הוא לקבל קידושיהן, הואיל ועדיין לא בגרו
ורשותן בידו, כמבואר לעיל פ"ג ה"א. (28 כל הבנים.
(29 ואינו ידוע מי הוא המקדש ומי זאת המקודשת.
(30 מארבעת האחים הנשואים. (31 שמא ארוסת המת
היא וזקוקה ליבום. ואינה יכולה להנשא לאחרים עד
שתחלוץ (קידושין נב.) ולהתייבם אינה ראויה כי שמא היא
ארוסה לאחד האחים החיים, ונמצא זה נושא אשת אחיו
החי.

ח. האב שהיה לו בת קטנה או נערה, שהיא
ברשותו, ובת בוגרת³², ונתנה לו הבוגרת רשות
לקדשה, וקדש בתו סתם לאחד - אין הבוגרת
בכלל, עד שיפרש ויאמר: בתי הבוגרת שעשת אותי
שליח. לפיכך אין הבוגרת מקדשת³³ (ואחותה
מקדשת).³⁴

(32 בת י"ב שנה עד י"ב וששה חדשים נקראת נערה,
ומתחילת יום גמר הששה חדשים ומעלה נקראת בוגרת,
כמפורש לעיל פ"ב ה"ב. (33 קידושין נא, ב: "אין אדם
עוזב מצוה המוטלת עליו (קידושי בתו הנערה) ועושה
מצוה שאינה מוטלת עליו", וראה שם סד, ב וברש"י.

ט. מי שיש לו שתי בתי³⁴ בנות משתי נשים, וכלן
ברשותו³⁵, וקדש אחת מהן, ובשעת הקדושין אמר
לפעל: קדשתי לך את בתי הגדולה, אף-על-פי שיש
לומר: שמה גדולה שבגדולות³⁶ קדש לו או גדולה
שבקטנות³⁷, או קטנה שבגדולות שהיא גדולה מן
הגדולה שבקטנות³⁸ - הרי כלן מותרות³⁹ חוץ מן
הגדולה שבגדולות, שהיא לבדה המקדשת. וכן אם

- 1 וְאָמַר: אֲנִי הוּא שְׁקִדְשָׁתִּיָּהּ - אֵינִי נֶאֱמָן, וְאֵינִי
2 אוֹסְרָה עַל בַּעְלָהּ⁴⁸.
- 3 יד. הָאִשָּׁה שְׁאָמְרָה: נִתְקַדְשָׁתִּי וְאֵינִי יוֹדַעַת לְמִי
4 נִתְקַדְשָׁתִּי, וְבָא אֶחָד וְאָמַר: אֲנִי הוּא שְׁקִדְשָׁתִּיָּהּ -
5 נֶאֱמָן לְתֵן גֹּט, וְתִהְיֶה מִתֵּרֶת לְכָל אָדָם חוּץ מִמֶּנּוּ⁴⁹;
6 אָבֵל אֵינִי נֶאֱמָן לְכֹנֵס, שְׂמָא יִצְרוּ תִקְפוֹ וְהִיא
7 תִּרְגִּיל⁵⁰ לוֹ כְּדִי לְהִתִּירָהּ⁵¹.
- 8 טו. הָאוֹמֵר לָאִשָּׁה: קִדְשָׁתִּי, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא
9 קִדְשָׁתִּי - הוּא אֲסוּר בְּקִרְבּוּתִיהָ⁵², וְהִיא מִתֵּרֶת
10 בְּקִרְבּוּתִי⁵³. קִדְשָׁתִּי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא קִדְשָׁתִּי -
11 הוּא מִתֵּר בְּקִרְבּוּתִיהָ, וְהִיא אֲסוּרָה בְּקִרְבּוּתִי⁵⁴.
12 קִדְשָׁתִּי, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא קִדְשָׁתִּי אֲלָא בְּתִי - הוּא
13 אֲסוּר בְּקִרְבּוּת גְּדוּלָּה⁵⁵, וּגְדוּלָּה מִתֵּרֶת בְּקִרְבּוּתִי;
14 וּמִתֵּר בְּקִרְבּוּת הַבֵּת, וְהַבֵּת מִתֵּרֶת בְּקִרְבּוּתִי⁵⁶. קִדְשָׁתִּי
15 אֶת בְּתִי, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא קִדְשָׁתִּי אֲלָא אוֹתִי - הוּא
16 אֲסוּר בְּקִרְבּוּת הַבֵּת, וְהַבֵּת מִתֵּרֶת בְּקִרְבּוּתִי; וּמִתֵּר
17 בְּקִרְבּוּת הָאֵם, וְהָאֵם אֲסוּרָה עַל קִרְבּוּתִי⁵⁷.
- 18 טז. וְכָל אֵלֹו שְׁטוּעָנִין הַקְדוּשִׁין⁵⁸, בְּשִׁטְעֵן הַטּוּעָן
19 שְׁהִי שֵׁם קְדוּשִׁין בְּפָנֵי עֲדִים וְהִלְכוּ לְמִדְיָנָה אַחֲרֵת
20 אוֹ מִתּוֹ; וְאָבֵל אֵם הוֹדוּ שְׁהִי הַקְדוּשִׁין בְּלֹא עֲדִים
21 - אֵין פֶּאן קְדוּשִׁין, כְּמוֹ שְׂבִאֲרָנוּ⁵⁹. וְכָל מְקוֹם
22 שֶׁתֵּאֱמַר אִשָּׁה לְאִישׁ: קִדְשָׁתִּי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא
23 קִדְשָׁתִּי - מִבְּקָשִׁים מִמֶּנּוּ שֶׁיִּכְתֹּב לָהּ גֹּט לְהִתִּירָהּ
24 לְשִׂאֵר הָעָם⁶⁰, שְׂאִין לוֹ פֶּזָה הַפֶּסֶד⁶¹. וְאֵם נִתֵּן לָהּ
25 גֹּט מִעֲצָמוֹ - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְתֵן כְּתֵבָהּ⁶².
- 37 יט. אָמְרָה: אֵינִי יוֹדַעַת לְמִי נִתְקַדְשָׁתִּי, אֵם לְשׁוֹלֵחַ
38 אוֹ לְשִׁלּוּחוֹ: אֵם לֹא הִחֲזֹק הַשְּׁלִיחַ בְּעֲדִים - הָרִי זֶה
39 מְקַדְּשֶׁת לְשִׁנִּי⁷⁴, וְאֵם הִחֲזֹק שֶׁהוּא שְׁלּוּחוֹ - שְׁנִיָּהּ
40 נּוֹתֵנִין גֹּט⁷⁵; וְאֵם רָצוּ, אֶחָד נּוֹתֵן גֹּט וְאֶחָד כּוֹנֵס⁷⁶.
- 63 וְדוֹקָא אִם קִידְשָׁה בְּכוּנָה, אָבֵל אֵם רָצָה לְקַדְּשָׁה
לְמַשְׁלַח וְטַעַם וְאָמַר: "הָרִי אֶת מְקוֹדֶשְׁתְּ לִי" אֵינָה צְרִיכָה
גַּם מִהַשְׁלִיחַ, כִּי קִידוּשִׁין בְּטַעַם אֵינֶם קִידוּשִׁין ('הַגְהוּת
מִיִּמּוֹנִית' וְשׁו"ע אַהֲע"ז ס' לָה, ס"ט). (64 קִידוּשִׁין נָח,
ב: "מָה שֶׁעָשָׂה עָשׂוּי - אֵלֹא שֶׁנֶּהֱגָה בּוֹ מִנֶּהֱגָה רִמָּאוֹת".
65 שֶׁם נֵט, א: "עֲנִי הַמֶּהֱפֵךְ בְּחִרְרָה (עוֹגָה דְּקָה), וְבָא אַחֵר
וְנִטְלָה הַיִּמְנוֹ - נִקְרָא רִשָּׁע" שִׁיּוּר לַחֲיֵי חֲבִירוֹ. הַשּׁוּוֹה הֵל'
מְכִירָה פ"ז, ה"י.
- 66 כְּגוֹן שֶׁאִמְרָה לָהּ הַשְּׁלִיחַ מִתְחִילָה: "פְּלוּנִי שִׁלַּחְנִי לְקַדְּשֶׁךְ
בְּשִׁבְלִי", וְאַחֲרַי שֶׁהָאִשָּׁה קִידְשָׁה סִתָּם. (67 הוּא אוֹמֵר:
לְעֲצָמִי נִתְּכוּנִית. וְהִיא אוֹמֶרֶת: לְמַשְׁלַח נִתְּכוּנִית.
68 רַבִּינוֹ לִשְׁיטְתוֹ לְעִיל פ"ג, ה"ו: "הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחַ
לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה אֵין צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתוֹ בְּעֲדִים, שֶׁאֵין מְקוֹם לַעֲדִים
בְּשִׁלְיחוֹת הָאִישׁ אֵלֹא לְהוֹדִיעַ אֲמִיתָת הַדְּבָר". (69 כִּי
לְדַבְּרוֹ הָרִי הִיא מְקוֹדֶשֶׁת לוֹ, וְעֲשָׂאן עָלֶיךָ חֲתִיכַת אִיסוּר
בְּהוֹדָאתוֹ, כְּמִבּוֹאָר לְעִיל ה"ו. (70 שְׁלִדְבִירָה נִתְקַדְּשָׁה
לוֹ. (71 שֶׁהָרִי שִׁלּוּחוֹ צוּחַ שֶׁלֹּא קִידְשָׁה לְמַשְׁלַח.
72 שֶׁעֲשָׂאן הַמַּשְׁלַח שְׁלִיחַ בְּמַעֲמַד שְׁנֵי עֲדִים. (73 וְהוּא
אֲסוּר בְּקִרְבּוּתִיהָ ('יִרוּשְׁלַמִּי' קִידוּשִׁין פ"ג, ה"א) וּבְכָל זֹאת
גַּם הַשְּׁלִיחַ אֲסוּר בְּקִרְבּוּתִיהָ (מְגִיד-מִשְׁנָה).

וְנָשִׁים שְׂמָחוֹת לָהּ וְאוֹמְרוֹת: נִתְקַדְּשָׁה פְּלוֹנִית הַיּוֹם.
שָׁמְעוּ אוֹתָן אוֹמְרוֹת: פְּלוֹנִית תִּתְקַדֵּשׁ הַיּוֹם - אֵין
חוֹשְׁשִׁין לָהּ, שָׁמָּה נִדְמָנוּ לְקִדְּשׁ וְלֹא נִתְקַדְּשָׁה, עַד
שִׁישְׁמָעוּ שְׁנֵיתִי קִדְּשָׁה⁹⁰. וְכֵן אִם בָּאוּ שְׁנֵים וְאָמְרוּ:
רְאִינוּ כָמוֹ שְׂמָחָת אֲרוֹסִין, וְשָׁמְעָנוּ קוֹל הַבְּרָה⁹¹,
וְשָׁמְעָנוּ מִפְּלוֹנִי שֶׁשָּׁמַע מִפְּלוֹנִי שְׁנֵיתִי קִדְּשָׁה פְּלוֹנִית
בְּפָנֶי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְהִלְכוּ לָהֶם הַעֲדִים לְמִדְּנָה
אַחֲרָת אוֹ מֵתוֹ - הֲרִי זֶה קוֹל שְׁמָחָת אוֹתָהּ
מִקְדָּשָׁתָּה⁹².

(88) גיטין פט, ב: "שהרבה אומרים: פלוני שמע מפלוני, והם אומרים: שמענו מפלוני ופלוני שהלכו למדינת הים, ואילו יבואו לבית-דין ויחקרו, יאמרו: לא שמענו ולא ראינו" (ר"ן שם). (89) נוהגים היו להדליק נר בשעת שמחה, כמו שמצינו (סנהדרין לב:): "אור הנר ב' ברור-חיל" משתה שם". (90) גיטין פט, א. (91) המולה ושאו. (92) אע"פ שאלו השנים לא שמעו אלא מפי עד אחד - הואיל והקול מוליד וגומר בשנים שהלכו, הרי זה קול (גיטין פט). אבל לפנינו בגמרא: "פלוני מהיכן שמע מפלוני, ופלוני מפלוני, והלכו להם למדינת הים", היינו שראובן שמע מלוי, ושמעון שמע מיהודה, ולוי ויהודה הלכו להם, ולפנינו באו ראובן ושמעון ואישורו את הקול, יוצא שגם העדים שלפני האחרונים שנים הם, וכל אחד מהם מעיד בשם אחד, ולא מפי שנים, וביחד הם מצטרפין לשנים. ורבינו היתה לו גירסא אחרת בגמרא: "פלוני מהיכן שמע? מפלוני ופלוני והלכו להם", ולפי זה מעידים שבאו לפנינו על אחד ששמע מפי אחד ששמע מפי שנים.

כג. בַּמָּה דְּבָרִים אָמְרוּ?⁹³ שְׁלֹא הִיתָה שָׁם
אֲמַתְלָא⁹⁴; אֲבָל אִם הִיתָה שָׁם אֲמַתְלָא, וְשָׁמְעוּ
הָאֲמַתְלָא כְּשֶׁשָּׁמְעוּ שְׁנֵיתִי קִדְּשָׁה - לֹא הִחֲזִיקָה
מִקְדָּשָׁתָּה. פִּיגַד הִיא הָאֲמַתְלָא? פְּלוֹנִית נִתְקַדְּשָׁה עַל
תְּנָא⁹⁵, אוֹ קִדְּוִשִׁי סָפֵק⁹⁶ - לֹא הִחֲזִיקָה, אֲלֵא שׁוֹאֲלִין
אוֹתָהּ, וְסוֹמְכִין עַל דְּבָרֶיהָ, הוֹאִיל וְאֵין שָׁם רְאִיָּה
בְּרוּרָה וְלֹא קוֹל חֲזָק⁹⁷.

(93) שהוחזקה מקודשת. (94) משל וטעם השובר את הקול (רש"י שם פח:): = תירוץ לשם התנצלות. (95) ושמא לא נתקיים התנאי, והרי זה קול ושוברו עמו. (96) שלא ידוע אם היו בקידושין שוה פרוטה או לא. או שמא קטן היה בעת שקידש. או זרק לה קידושה ברשות הרבים, ספק קרובים לו, ספק קרובים לה (לעיל פ"ד, הכ"ב). (97) גיטין פח, ב.

כד. יֵצֵא עֲלֶיהָ קוֹל שְׁנֵיתִי קִדְּשָׁה לְפְלוֹנִי, וְלֹאֲחֵר יָמִים
אָמְרוּ אֲמַתְלָא⁹⁸, אִם נִרְאִין הַדְּבָרִים לְבֵית דִּין שֶׁהוּא
פִּיגַד⁹⁹ - סוֹמְכִין עַל הָאֲמַתְלָא, וְלֹא תִחֲזַק מִקְדָּשָׁתָּה;
וְאִם לֹאוּ - הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁמָעָה הָאֲמַתְלָא בְּעַת
שְׁנֵיתִי קִדְּשָׁה, אֵין חוֹשְׁשִׁין לְאֲמַתְלָא.

(98) שמתחילה יצא הקול: "פלוני זרק קידושין לפלונית", ולאחר ימים אמרו: "שהקידושין היו קרובים לו".

(74) הואיל ואין כאן עדות, וגם המשלח אינו כאן בשעת קידושין, אין האשה סומכת כל-כך על שליחות זו, שהרי המשלח יכול לכפור בכל, ואין עדים לדבר. (75) כאן סמכה דעתה על שליחותו, שהרי המשלח לא יוכל לכפור במקום עדים אלא מכיון שאומרת "איני יודעת" הרי היא בספק קידושין לשניהם. (76) "ירושלמי" שם. ולדעת הראב"ד אי אפשר לעשות שליח לקדש אשה - בלי עדים, כמפורש לעיל פ"ג, ה"ו. והוא מפרש: הוחזק השליח בעדים - שהיתה השליחות מפורסמת במקום האשה - ולפיכך אף הראשון אסור בקרובותיה, שאין מחאת השליח מועילה לבטל שליחות מפורסמת. לא הוחזק השליח - שלא היתה השליחות מפורסמת - כאן אם השליח מוחה וצווח שלעצמו קידשה מועלת מחאתו והראשון מותר בקרובותיה.

כ. הָאִשָּׁה שֶׁשָּׁעֲשֶׂתָה שְׁלִיחַ לְקִדְּשָׁהּ, וְהִלְךְ וְקִדְּשָׁהּ,
וּבָעַת הַלֵּיכָתָה בְּטָלָה הַשְּׁלִיחוֹת וְחֲזָרָה בָּהּ⁷⁷, וְאֵין
יָדוּעַ אִם קָדַם שְׁקָבָל לָהּ הַקִּדְּוִשִׁין חֲזָרָה אוֹ אַחֵר
הַקִּדְּוִשִׁין - הֲרִי זֶה מִקְדָּשָׁתָּה מִסָּפֵק⁷⁸. וְכֵן הָאִישׁ
שֶׁשָּׁעֲשֶׂה שְׁלִיחַ וְחֲזָר בּוֹ⁷⁹.

(77) וחזרתה מועילה, כי בא הדיבור השני ומבטל הדיבור הראשון (קידושין נט:): ואפילו שלא בפני השליח, כמפורש ברש"י שם. (78) וצריכה גט (שם עט.). (79) שם עח, ב.

כא. הַמִּקְדָּשׁ אַחַת מִחֲמֵשׁ נָשִׁים וְאֵינוּ יָדוּעַ אִי זֶה
מִהֵן קִדְּשׁ, וְכָל אַחַת וְאַחַת אוֹמְרָת: אוֹתִי קִדְּשׁ -
אֲסוּר בְּקִרְבּוֹת פְּלִין⁸⁰, וְנוֹתִין גֵּט לְכָל אַחַת וְאַחַת⁸¹,
וּמִגִּיחַ כְּתֻבָּה⁸² אַחַת בִּיגִיחֵן וּמִסְתַּלֵּק⁸³. וְאִם קִדְּשׁ
בְּבִיגָה⁸⁴ - קָנְסוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים⁸⁵, שְׂיִתֵּן כְּתֻבָּה לְכָל
אַחַת וְאַחַת⁸⁶. וְהַדְּבָר יָדוּעַ שְׁכֻתָּה שְׁכֻתָּה לְאַחַת
מִהֵן אֲבָדָה, וְכָל אַחַת וְאַחַת אוֹמְרָת: אֲנִי הִיא
שְׁקִדְּשָׁתִּי וְכֻתְּבָתָּ לִי כְּתֻבָּה וְאֲבָדָה כְּתֻבָּתִּי⁸⁷.

(80) שלכן אסורות עליו מספק. (81) אם אינו רוצה לישא את כולן. (82) סכום כתובה. (83) ואינו חייב לשלם לכל אחת ואחת מספק. (84) עשה בה מעשה וגיינה אותה (רש"י ליבמות ק"ח:). (85) על שעבר על דבריהם שלא לקדש בביאה כמבואר לעיל פ"ג הכ"א. (86) יבמות ק"ח, ב: "רבי עקיבא אומר, אין זו דרך מוציאתו מידי עבירה עד שיתן גט וכתובה לכל אחת ואחת". השווה הל' גזילה פ"ד, ה"ט. (87) כלומר, דין זה לא יתואר אלא כשכתב לאחת מהן כתובה, כי אם לא כתב כלל, הלכה היא: "אין לארוסה כתובה כלל" כמבואר לקמן פ"י, ה"א. אבל באשה נשואה, אפילו לא כתב לה כתובה אלא נשאה סתם, חייב לתת לה כתובתה מתנאי בית-דין כמפורש לקמן פ"ב, ה"ה.

כב. הָאִשָּׁה שֶׁיֵּצֵא עֲלֶיהָ קוֹל שֶׁהִיא מִקְדָּשָׁתָּה לְפְלוֹנִי
- הֲרִי זֶה בְּחֻזְקַת מִקְדָּשָׁתָּה, אֶף-עַל-פִּי שְׁאֵין שָׁם רְאִיָּה
בְּרוּרָה. וְכָל קוֹל שֶׁלֹּא תִחֲזַק בְּבֵית דִּין, אֵין חוֹשְׁשִׁין
לּוֹ⁸⁸. וְכִיצַד הוּא הַקוֹל שֶׁתִּחֲזַק זֶה בּוֹ שֶׁהִיא
מִקְדָּשָׁתָּה? בְּגוֹן שְׁפָאוּ שְׁנֵים וְהַעֲדִירוּ, שֶׁרָאוּ הַגְּרוֹת
דוֹלָקוֹת⁸⁹, וּמִטּוֹת מִצְעוֹת, וּבְגֵן אָדָם כְּנָסִין וְיוֹצֵאִין,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והמנהג עשוי להשתנות (ר"ן שם, וראה 'תוספות' ר"י הזקן לקידושין שם). (109) כי בוודאי עדיין לא הוקדשה.

כט. החזק שטר כתבתה¹¹⁰: אם דרך מקצת אנשי המקום שמקדשין ואחר כך פותבין - חוששין לה¹¹¹; ואף-על-פי שאין שם סופר, אין אומרים: שמא מפני הסופר שמצא הקדים וכתב¹¹²; ואם דרך כל אנשי המקום שפותבין הכתבה קדם הקדושין - אין חוששין לה¹¹³.

(110) ראו שטר כתובתה אע"פ שלא הגיע לידה. (111) להצריכה גט אם רוצה להנשא לאחרים. מכיון שהמיעוט מקדשים ואחר-כך כותבים הכתובה, שמא גם זה נהג כן, וקידשה לפני כתיבת הכתובה. (112) ועדיין לא קידש. (113) שבוודאי עדיין לא נתקדשה (קידושין נ:).

ל. שנים אומרים: ראיונה שנתקדשה ביום פלוני, ושנים אומרים: לא ראיונה - אף-על-פי שכלם שכנים בחצר אחת, הרי זו מקדשת; שאין [טענת] 'לא ראיונה' ראויה, שדרך העם לקדש בצנעה¹¹⁴.

(114) ואפשר שנתקדשה ולא ראו (כתובות כג:).

לא. אמר עד אחד: מקדשת היא זו, והיא אומרת: לא נתקדשתי - הרי זו מתרת¹¹⁵. אחד אומר: מקדשת, ואחד אומר: אינה מקדשת - לא תנשא¹¹⁶; ואם נשאת - לא תצא, שהרי היא אומרת: לא נתקדשתי. אמרה: מקדשת אני, ולאחר זמן עמדה וקדשה עצמה: אם נתנה אמתלא¹¹⁷ לדבריה, ואמרה: מפני כך וכך אמרתי בתחלה שאני מקדשת, וראינו בדבריה ממש - הרי זו מתרת לשני¹¹⁸; ואם לא נתנה אמתלא, או שנתנה ואין בהן ממש - הרי זו אסורה, וקדושי שני קדושי ספק. לפיכך נותן לה גט, ותהיה אסורה עליו ועל הכל עד שיבוא ארוסה¹¹⁹. וכן האשה שבאת ואמרה: אשת איש אני, וחרזה ואמרה: פנויה אני - אם נתנה אמתלא לדבריה ויש בדבריה ממש, הרי זו נאמנת¹²⁰.

(115) להנשא לאחרים (קידושין סה:), כי עד אחד אינו נאמן לומר שנתקדשה, במקום שהאשה מכחישה אותו - חזקה היא בדינו שלא תעזז פניה בפני העד להכחישו (מגיד-משנה). (116) אפילו כשאומרת לא נתקדשתי, שמכיון שיש עד המסייע לדבריה, היא מעיזה לכפור להכחיש את העד, ואין כל ערך להכחשתה. (117) טעם למה אמרה תחילה: "מקודשת אני". (118) כתובות כב, א: "מעשה באשה אחת גדולה שהיתה גדולה בנוי, וקפצו עליה בני אדם לקדשה, ואמרה: מקודשת אני, לימים עמדה וקידשה את עצמה. אמרו לה חכמים: מה ראית לעשות כן? אמרה: בתחילה שבאו עלי אנשים שאינם מהוגנים, אמרתי: מקודשת אני, עכשיו שבאו עלי אנשים מהוגנים - עמדתי וקידשתי את עצמי". (119) הראשון. וגם לו אינה מותרת

(99) שרגלים לדבר שהאמתלא אמת היא, שהרי מתחילה אמרו שזרק לה הקידושין, ואחר-כך אמרו שנפלו קרובים לו, והרי כמה פעמים קורה דבר כזה (שם פט: וכדעת רב זבדי).

כה. מעשה באחת, שיצא עליה קול שנתקדשה לבנו של פלוני, ולאחר זמן שאלו לאביו ואמר: על תנאי כך נתקדשה לו ולא נתקנים התנאי. ולא סמכו חכמים על דבריו, אלא אמרו: הרי זו ספק מקדשת, ובאילו אין שם אמתלא¹⁰⁰.

(100) כיון שמתחלה יצא הקול בלי אמתלא בצדו, ורק אחר-כך נשמעה האמתלא (שם פט:). ואין אמתלא זו דומה לזו שלמעלה בהלכה כד (ראה הערה הקודמת).

כו. יצא עליה קול שהיא מקדשת לפלוני, ובא שני וקדשה בפנינו¹⁰¹ - בודקין על קדושי ראשון שהן בקול: אם באו עדים ברצאה ברורה שהיא מקדשת לראשון - אין קדושי שני פלוס¹⁰²; ואם לאו - מגרש ראשון שקדושו בקול, ונושא השני שקדושו ודאי. ואם גרש השני - לא יכנס הראשון, שמא יאמרו: החזיר גרושתו מן הארוסין¹⁰³ אחר שנתארסה לאחר¹⁰⁴.

(101) קידושי ודאי. (102) ואינה צריכה ממנו גט. (103) שם פט, ב וכרב הונא. שאנו חששים שיטעו לומר: "על ידי שגרשה ראשון תחילה, קידשה שני, ועכשיו הוא מחזירה" (רש"י שם). (104) ואסורה עליו, כמבואר לקמן הל' גירושין פ"א, ה"ב.

כז. יצא עליה קול שהיא מקדשת לפלוני, ויצא קול אחר כמותו שהיא מקדשת לאחר - אחד פותב גט ואחד כונס, בין ראשון בין אחרון¹⁰⁵.

(105) גיטין, שם. כיון שגם קידושי שני אינם ברורים, לא חששו שמא יאמרו: "החזיר גרושתו מן הארוסין" וכו', כי לא יגיעו לטעות זו אלא אם-כן יאמרו ששני הקולות אמת הם, וכל-כך לא החמירו ('תוספות' שם צ:).

כח. מקום שנהגו¹⁰⁶ לשלח סבלונות¹⁰⁷ לארוסה אחר שתתארס, ובאו עדים שראו סבלונות שהובלו לה - חוששין לה שמא נתקדשה, וצריכה גט מספק, אף-על-פי שרב אנשי העיר אין משלחין סבלונות אלא קדם הארוסין¹⁰⁸. ומקום שנהגו כלן לשלח סבלונות בתחלה ואחר כך מקדשין, וראו סבלונות - אין חוששין לה¹⁰⁹.

(106) מיעוט אנשי העיר. (107) מתנות. וראה למעלה פ"ד ה"כ. (108) עלינו לחוש למיעוט אנשי העיר המאוסים ואח"כ מסבלים (קידושין ג: וכגירסת רבינו חננאל והר"ף שם), ושמו גם זה נהג כמוהם. ומכיון ששלח לה סבלונות - כבר קידשה מקודם. ואין הולכים בזה אחר הרוב, כי אין זו רוב קבוע ומחוייב מצד טבע העולם, אלא מצד המנהג,

שאחר הקידושין. וכך אמרו ביבמות נה, ב: "אשה לבעלה, מניין שנקנית בהעראה? אתיא קיחה-קיהא". ופירש האלפסי שם, שהכוונה לביאה שאחר הקידושין. הואיל ויש לו בה קנין מכבר, ביאה כל שהיא גומרת בה. וראה לעיל פ"ג ה"ה בבאורנו. (15) לירושא (אם מתה), ולהטמא לה אם כהן הוא, וכן להפרת נדרה. שאשתו ארוסה אינו יורשה ואינו מיטמא לה וכו' כמבואר ביבמות כט, ב וקידושין י, א.

עד שיגרשנה השני שקידשה קידושי ספק (מגיד-משנה). (120) להתירה לשני, ואף-על-פי שלא נתקדשה עוד - סומכים עליה להתירה להתקדש לו (כתובות, שם).

פרק עשירי

(1) כלל בו רבינו איסור ביאה על ארוסתו, נישואין, ברכת חתנים, כתובה, ימי המשתה ושמחת הנישואין, באיזה יום האשה נשאת ובאיזה ימים אסורה להנשא וקביעת זמן הנישואין.

ב. פִּינֵן שֶׁנִּכְנְסָה הָאֵרוּסָה לְחֻפָּה - הָרִי זֶה מִתְּרָה 10
לְבֹא עָלֶיהָ בְּכָל עֵת שְׁרִירָהּ, וְהָרִי הִיא אִשְׁתּוֹ גְּמוּרָה 11
לְכָל דְּבָרָה. 16. וּמִשְׁתַּכְּנֵס לְחֻפָּה נִקְרָאת נִשְׂוָאָה, אֲף־ 12
עַל־פִּי שְׁלֹא נִכְעַלָהּ. 17. וְהוּא, שְׁתֵּהִיָּה רְאוּיָה 13
לְבַעִילָהּ; אֲבָל אִם הִתָּה נְדָה, אֲף־עַל־פִּי שֶׁנִּכְנְסָה 14
לְחֻפָּה וְנִתְיַחַד עִמָּה - לֹא גָמְרוּ הַנִּשְׂוָאִין, וְהָרִי הִיא 15
בְּאֵרוּסָה עַד־כָּן. 16

(16) כתובות מח, ב. וכן בקידושין ה, ב. אלא שצריך לכתוב לה כתובה קודם כניסה לחופה, כמבואר בסמוך ה"ז. (17) כתובות נו, א. (18) שם, כדעת הר"ף המסיים: "הלכך אינה קונה". ויש חולקים על זה. ראה בשו"ע אהע"ז סי' סא ס"א. ובסעיף ב שם, מסיים הרמ"א: "ועכשיו המנהג שלא לדקדק ואין ממתנינים, ומ"מ טוב להודיע לחתן תחילה שהיא נדה".

ג. וְצָרִיךְ לְכַרֵּךְ בְּרֶכֶת חֲתָנִים 19 בְּבֵית הַחֲתָן קֹדֶם 17
הַנִּשְׂוָאִין. וְהֵן שֵׁשׁ בְּרָכוֹת, וְאֵלוֹ הֵן: בְּרוּךְ אַתָּה יי 18
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַפֶּל פָּרָא לְכַבֵּדּוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה 19
יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם. בְּרוּךְ אַתָּה יי 20
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, 21
בְּצֶלֶם דְּמוּת תְּכֵנִיתוֹ, וְהִתְקִין לוֹ מְמוֹנוֹ בְּנֵי עַדִּי עַד. 22
בְּרוּךְ אַתָּה יי, יוֹצֵר הָאָדָם. שׁוֹשׁ תְּשׁוּשׁ וְתִגְל עֲקָרָה 23
בְּקִבוּץ בְּנֵיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמֵּחַ 24
צִיּוֹן בְּבִגְיָהּ. 20. שְׂמַחַת תְּשַׁמַּח רַעִים הָאֲהוּבִים 25
בְּשִׂמְחָתָהּ יִצְרִיף בְּגֵן עֵדֶן מִקֶּדֶם. בְּרוּךְ אַתָּה יי, 26
מְשַׁמֵּחַ חֲתָן וְכֻלָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ 27
הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּרָא שְׂשׁוֹן וְשִׂמְחָה, חֲתָן וְכֻלָּה, גִּילָה 28
רְנָה דִּיצָה וְחֻדוּה, אֲהָבָה אֲחֻנָּה שְׁלוֹם וְרַעוּת. מִהֲרָה 29
יי אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמַע בְּעָרֵי יִהּוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלַּיִם קוֹל 30
שְׂשׁוֹן קוֹל שְׂמִיחָה קוֹל חֲתָן וְקוֹל כֻּלָּה, קוֹל מַצְהָלוֹת 31
חֲתָנִים מִחֻפָּתָם וְנִעְרִים מִמִּשְׁתֵּה מְגִינֵתָם. בְּרוּךְ 32
אַתָּה יי, מְשַׁמֵּחַ הַחֲתָן עִם הַכֻּלָּה. 22. 33

(19) נוסף לברכת אירוסין שמברכים קודם הקידושין, כמבואר לעיל פ"ג, ה"ג-כד. (20) ובכת"י התימנים, הנוסח: משמח עמו ובונה ירושלים. (21) בנוסח כת"י התימנים, ובדפוס שונצינו: "ואהובים". (22) ובסוף ברכה חמישית, הוא חותם: "משמח חתן וכלה" לפי שהברכה הקודמת אינה עוסקת בשמחת חתונה אלא תפילה היא שמתפללים ומברכים שיהיו שמחים בהצלחה כל ימיהם, לפיכך אין לחתום בה משמח חתן עם הכלה שמשמעה

1 א. הָאֵרוּסָה? אִסוּרָה לְבַעֵלָהּ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים³ כָּל זְמַן
2 שֶׁהִיא בְּבֵית אָבִיהָ. 4. וְהָבֵא עַל אֵרוּסָתוֹ בְּבֵית חָמּוֹ -
3 מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוּת⁵. וְאִפְלוֹ אִם קִדְּשָׁה בְּבִיָּה
4 - אִסוּר לוֹ לְבֹא עָלֶיהָ בִּיָּאָה שְׁנִיָּה בְּבֵית אָבִיהָ, עַד
5 שְׂבִיבָה אוֹתָהּ⁷ לְתוֹף בִּיתוֹ⁸ וְיִתְיַחַד עִמָּה וּפְרִישָׁנָה⁹
6 לוֹ. וְיִחוּד זֶה הוּא הַנִּקְרָא כְּנִיסָה לְחֻפָּה¹⁰ וְהוּא
7 הַנִּקְרָא נִשְׂוָאִין בְּכָל מְקוֹם¹¹. וְהָבֵא עַל אֵרוּסָתוֹ לְשֵׁם
8 נִשְׂוָאִין אַחֵר שֶׁקִּדְּשָׁהּ¹² - מְשַׁעֲרָה בָּהּ¹³ קְנָאָה,
9 וְנַעֲשִׂית נִשְׂוָאָה¹⁴, וְהָרִי הִיא אִשְׁתּוֹ לְכָל דְּבָרָה¹⁵.

(2) המקודשת לבעלה באחד משלושה דברים המנויים למעלה (פ"א ה"ב), נקראת מקודשת או מאורסת, כמפורש שם. (3) מדברי חכמים. (4) כתובות ז, ב: "ואסר לנו את הארוסתו". ושנינו במסכת כלה בהתחלתה: "כלה בלא ברכה (ברכת חתנים) אסורה לבעלה כנדה". ו"בלא ברכה" פירושו בלי חופה, לפי שהברכות נאמרות בשעת החופה, והברכות אינן מעכבות, ראה להלן הלכה ו. וכבר כתב רבינו בתשובתו (מובאת במוספנו): "וכלה בלא ברכה, אסורה לבעלה מדרבנן, וזה שאמרו "כנדה" לחזק הדבר בלבד". (5) "ירושלמי" פסחים פ"י, ה"א. (6) אם אין כוונתו לשם נישואין. ועל-ידי ביאה ראשונה אינה אלא מאורסת בלבד, כי ביאה אינה עושה נישואין. וכן דעת אב"י ורבא בקידושין י, א. (7) מבית אביה. (8) לדור עמו בקביעות. (9) להיות עמו בביתו כל הימים, "אבל הביאה לביתו לפי שעה ובא עליה שלא לשם נישואין ואח"כ שלחה לבית אביה - אין אלו נישואין" ("חלקת מחוקק" לאהע"ז סי' נה, ס"א). (10) ראה סוכה כה, ב. (11) ובאהע"ז סי' נה, מביא הרמ"א כמה דעות בענין זה, ומסיים: "והמנהג פשוט עכשיו לקרות חופה מקום שמכניסים יריעה פרוסה על גבי כלונסות, ומכניסים תחתיה החתן והכלה ברכים . . . ואח"כ מוליכין אותם לביתם ואוכלים ביחד במקום צנוע". ובסוטה מט, ב - אמרו: "מאי חופת חתנים - זהורית המוזהבת", ומפרש רש"י: "טלית צבועה שני, ובה קבועים טסי זהב עד שמעמידים אותה כמין כיפה". (12) נוסף על קידושיה מכבר, יבוא עליה כעת לשם נישואין. (13) "המכניס ראש העטרה בלבד, הוא הנקרא מערה, מלשון את מקורה הערה" (לשון רבינו ה"ל איסורי ביאה פ"א, ה"י). (14) אפילו בלא כניסה לחופה. שאם חופה שאינה אלא מפני צורך ביאה - קונה, ביאה עצמה לא כל-שכן (ר"ן לקידושין פ"א). ומה שכתב רבינו למעלה (פ"ג, ה"ה): "וכשיגמור ביאתו תהיה מקודשת" - שם מדובר בביאה של קידושין, שלא היו שם קידושין אחרים אלא ביאה, וכאן מדובר בביאה של נישואין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פ"א, הט"ז) דכיון שאסור לו להתייחד עמה - אין ראוי שתינס לחופה, שהיא משום ביאה. (34) אף-על-פי שלא גמרו הנישואין, והרי היא כארוסה עדיין (למעלה ה"ב). ועיין בשו"ע אבן-העזר סי' סא ס"א בהגהה, ובביאורי הגר"א שם סק"ז.

ז. וְיָרִיד לְכַתֵּב כְּתָבָהּ³⁵ קִדְּם כְּנִיסָה לְחֻפָּהּ³⁶, וְאַחֵר
כָּף יְהִי מִתֵּר בְּאַשְׁתּוֹ³⁷. וְהִתְחַן נֹתֵן שָׂכָר הַסּוֹפֵר³⁸.
וְכִמָּה הוּא כּוֹתֵב לָהּ? אִם הִתְּה בְּתוּלָה - אֵין כּוֹתֵבִין
לָהּ פָּחוֹת מִמָּאתִים דִּינָרִים; וְאִם בְּעוּלָה - אֵין
כּוֹתֵבִין לָהּ פָּחוֹת מִמָּאתָּ דִּינָרִים. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא
עֵקֶר כְּתָבָהּ. וְאִם רָצָה לְהוֹסִיף לָהּ, אֶפְלוּ כִּפְרָ³⁹ וְזָה
- מוֹסִיף⁴⁰. וְדִין הַתּוֹסֵפֶת וְדִין הָעֵקֶר אֶחָד הוּא לְרֹב
הַדְּבָרִים. לְפִיכָּךְ, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ כְּתָבָהּ סָתֵם,
הוּא הָעֵקֶר וְהַתּוֹסֵפֶת כְּאַחַד⁴¹. וְכִכְּמִים הֵם שֶׁתִּקְנֶנּוּ
כְּתָבָהּ לְאִשָּׁה, כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה קָלָה בְּעֵינֵינוּ
לְהוֹצִיאָהּ⁴².

(35) סכום כסף שחייב ליתן לה אם יגרשנה. (36) כדי שתהא חופה הראויה לביאה, כמבואר בסמוך ה"ט"י. (37) כי בלי כתובה, בעילתו זנות. ונוסח טופס הכתובה, הביאו רבינו בהל' יבום וחליצה פ"ד, הל"ג. וראה במוספנו: נוסח הכתובה שבזמננו. (38) בבא-בבא קטן, ב. שהרי הוא קונה וגם מרויח בקבלת הנדוניא ('נמוקי יוסף'). (39) משקל עתיק לזהב, מלשון (שמות כה, לט) "ככר זהב טהור יעשה אותה". (40) כתובות נד, ב: ואין אומרים שאינו רשאי, כדי שלא לבייש את מי שאין לו (שם). ובלשון המשנה שם: "אם רצה להוסיף אפילו מאה מנה - יוסיף". (41) כתובות, שם. לדוגמה: התובעת כתובתה בבית-דין אין לה מזונות (לקמן פ"ח, ה"א). הוא-הדין אם לא תבעה אלא תוספת - אין לה מזונות. (42) (כתובות יא, א. פב, ב. והעיר הרמ"א (אהע"ז סי' סו, ס"ג): "בזמן הזה במדינות אלה שאין מגרשים בעל-כרחו של אשה משום 'חרם רבינו גרשום', היה אפשר להקל בכתיבת הכתובה. אבל אין המנהג כן". אמנם יש פוסקים כרבן שמעון בן גמליאל שכתובה היא מן התורה, והוא מסתמך על הפסוק (שמות כב, טז): "כסף ישקול כמוהר הבתולות", משמע שהתורה קבעה מוהר לבתולה. ובהתאם לזה אנו קוראים בנוסח הכתובה שכותבים לבתולה: "ויהיבנא ליכי כסף זוזי מאתן דחזי ליכי מדאורייתא" (ואתן לך כסף מאתים זוז הראויים לך מן התורה). ראה ב'תוספות' לכתובות י, א. וכדאי להעיר שגם בנוסח הכתובה לרבינו בפ"ד מהל' יבום וחליצה, כתוב: "דחזי ליכי מדאורייתא". אלא שבכמה מקורות חסרה שם המילה "מדאורייתא". ובכתי" אחד כתוב: "מדרבנן". וזהו כשיטתו כאן שכתובה מדרבנן.

ח. דִּינָרִים אֵלוּ לֹא תִקְנֶנּוּ אוֹתָם מִן הַכֶּסֶף הַטָּהוֹר,
אֲלֹא מִמִּטְבַּע שֶׁהִיָּה בְּאוֹתָן הַיָּמִים, שֶׁהִיָּה שְׁבַעָה
חֲלָקִים נְחֹשֶׁת וְאַחַד כֶּסֶף, עַד שֶׁהִיָּה בְּסֻלְעָה⁴³ חֲצִי
זוֹ כֶּסֶף⁴⁴. וְנִמְצָא מֵאֲתֵים דִּינָרִים שֶׁל בְּתוּלָה -
חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים זוּזִין שֶׁל כֶּסֶף טָהוֹר, וּמֵאָה דִּינָרִים
שֶׁל בְּעוּלָה - שְ�נַיִם עֶשְׂרִי זוּזִים וּמִחֻצָּה⁴⁵. וּמִשְׁקָל כָּל

שמחת איש באשה, אלא ברוך ה' משמח את שניהם לעולם בסיפוק מזונות וכל טוב, ואילו בברכה האחרונה הוא משבח את ה' שברא חתונת דיבוק איש באשה ע"י שמחה וחדוה, לפיכך חותם בה: משמח חתן עם הכלה - לשון שמחת איש באשה (כתובות ח. וברש"י שם). וראה בביאורנו בהל' ברכות פ"ב, ה"א.

ד. וְאִם יְהִי שֵׁם יֵין - מְבִיא פֹסֶל יֵין, וּמְבָרֵךְ
עַל הַיֵּין²³ תְּחִלָּה, וּמְסַדֵּר אֶת פֶּלֶן עַל הַפֹּסֶל, וְנִמְצָא
מְבָרֵךְ שְׁבַע בְּרָכוֹת. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת, שֶׁנֶּהְגּוּ לְהִבְיֵא
הַדָּס²⁴ עִם הַיֵּין, וּמְבָרֵךְ עַל הַהֵדֵס אַחֵר הַיֵּין²⁵, וְאַחֵר
כָּף מְבָרֵךְ הַשֵּׁשׁ²⁶.

(23) "שהיין גורם ברכה לעצמו" (ברכות מב.). פירש רש"י: "בכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו, ואע"פ שלא היו צריכים לשתייתו", ואם אין לו יין מברך על השכר כמו שמבואר בתשובת רבינו המובאת במוספנו. והשווה לעיל פ"ג, כד. (24) להריח בו. וכן מצינו (שבת קי.): כשנפטר רב, גזרו שלא להביא הדס לחופה, שימעטו בשמחה כל אותה שנה, הרי שהיו רגילים להביא הדס לחופה. (25) שהיין תדיר יותר, והוא קודם [וכן כתב רבינו למעלה פ"ז מהל' ברכות ה"ד]. (26) אבל אין היין וההדס מעכבים ברכת חתנים, ואפילו אין לו יין והדס מברכים אותה. וראה 'טור' אהע"ז סי' סב.

ה. וְאֵין מְבָרְכִין בְּרֶפֶת חֲתָנִים אֲלָא בְּעֶשְׂרָה גְדוּלִים²⁷
וּבְכֵי חוֹרִין²⁸, וְחֲתָן מִן הַמִּנְיָן²⁹.

(27) כתובות ז, ב: שנאמר (רות ד, ב): "ויקח עשרה אנשים מזקני העיר". אנשים ולא קטנים. (28) פרט לעבדים כנענים (כמבואר בברכות מז:). (29) מגילה כג, ב. כתובות ח, ב.

ו. הַמֵּאֲרֵס אֶת הָאִשָּׁה וּבֵרֵךְ בְּרֶפֶת חֲתָנִים וְלֹא נִתְיַחַד
עִמָּה בְּבִיתוֹ - עֲדִין אֲרוּסָה הִיא; שְׂאִין בְּרֶפֶת חֲתָנִים
עוֹשֶׂה הַנִּשְׁוּאִין, אֲלֹא כְּנִיסָה לְחֻפָּה³⁰. אֲרֵס וְכִנֵּס
לְחֻפָּה וְלֹא בֵרֵךְ בְּרֶפֶת חֲתָנִים - הָרִי זֶה נִשְׁוּאָה
גְּמֻרָה³¹, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ אֶפְלוּ אַחֵר כְּמָה יָמִים³². וְלֹא
תִנְשָׂא נָדָה עַד שֶׁתִּטְהַר, וְאֵין מְבָרְכִין לָהּ בְּרֶפֶת
חֲתָנִים עַד שֶׁתִּטְהַר³³. וְאִם עֶבֶר וְנִשָּׂא וּבֵרֵךְ - אֵינוֹ
חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ³⁴.

(30) כתובות ז, ב: "אמר אביי, וביהודה שנו (שמברכים ברכת חתנים בבית האירוסין) מפני שמתייחד עמה". אבל בלי יחוד, דהיינו חופה, אין לברך ברכת חתנים, הרי שהיחוד עושה הנישואין, ואין הברכות עושות את הנישואין. (31) כי אין הברכה מעכבת את הנישואין. ומה שאמרו (מסכת כלה): "כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה" הכוונה בלא חופה, כי עיקר הברכה היא בשעת חופה. (32) כי "כל מצוה שעדיין עשייתה קיימת, מברך אחר עשייתה" (הל' ברכות פ"א, ה"ה) ועדיין זה נקרא "עובר לעשייתו" כי מצות נישואין היא כל הימים אשר הוא דבוק באשתו (ב"ח לאהע"ז סי' סב). (33) שתטבול במי מקוה, או במעיין או בימים שהם כמעין (הל' איסורי ביאה

יגרשנה, יגבו הם את הכתובה. ואם תמות היא - בעלה יורשה, וכספם אבוד. ולכן אינה יכולה למכור את הכתובה לפי שוויה אלא בפחות מזה, וזוהי "טובת הנאה" שכתב רבינו. (55 את אשתו. 56) בבא-קמא פט, ב.

יא. המאָרס אַת האָשה, וכתב לה כתובה, ולא נכנסה לחפה - עדין ארוסה היא, ואינה נשואה; שאין הכתובה עושה נשואין⁵⁷. ואם מת או גרשה - גובה עקר כתובה מבני חורין⁵⁸, ואינה גובה תוספת כלל, הואיל ולא נכנסה⁵⁹. אבל אם ארס אשה ולא כתב לה כתובה, ומת או גרשה והיא ארוסה - אין לה כלום, ואפילו העקר; שלא תקנו לה עקר כתובה עד שתנשא או עד שיכתוב⁶⁰. והמאָרס את בתו, וכתב לה⁶¹ כתובה, ומת או גרשה פשהיתה נערה - כתובה לאביה⁶², כמו שבארנו [למעלה בפרק שלישי]⁶³.

(57 כתובות נד, ב: "שלא כתב לה אלא על-מנת לכנסה". ומפרש רבינו שהכתובה אינה כלום כל זמן שלא כנסה (רא"ש, שם). (58 מנכסים שיש לו תחת ידו, ולא מנכסיו שמכר, ואפילו אחרי שכתב לה אינם משועבדים לה (שם, מג:): "מאימת גובה - אחד זה ואחד זה (בין עיקר בין תוספת) מן הנישואין". כלומר אינה טורפת ממשועבדים כלל. וכן דעת רב שריא גאון. (59 כדעת רבי אלעזר בן עזריה (כתובות נד:): שלא כתב לה ממונו חנם אלא משום חיבת ביאה (רש"י שם נה). (60 כתובות פט, ב. בבא-מציעא יז, בייח, א. (61 הבעל. (62 כתובות מג, ב. (63 הי"א.

יב. וכן תקנו חכמים, שכל הנושא בתולה יהיה שמח עמה שבעת ימים⁶⁴. אינו עוסק במלאכתו, ולא נושא ונותן בשוק, אלא אוכל ושותה ושמח. בין שהיה בחור, בין שהיה אלמן. ואם היתה בעולה⁶⁵ - אין פחות משלשה ימים. שתקנת חכמים היא לבנות ישראל, שיהיה שמח עם הבעולה ושלשה ימים, בין בחור בין אלמן⁶⁶.

(64 כתובות ז, ב. וב'ירושלמי' שם, פ"א ה"א): "משה תיקן שבעת ימי המשתה". (65 אבל אלמנה מן האירוסין, שאינה בעולה - ישמח עמה שבעה ימים ('בית שמואל' סי' סד סק"ג). (66 כתובות ז, ב: "שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמח עמה שלשה ימים". ויש אומרים שבבחור שנשא אלמנה כיון שמברכים שבע ברכות כל שבעת ימי המשתה (למעלה פ"ב מהל' ברכות ה"ט) - אינו בדין שיברכו לו ברכות חתנים כל שבעה והוא יעסוק במלאכתו (מגיד-משנה).

יג. יש לו⁶⁷ לאדם לשא נשים רבות פאחת ביום אחד, ומבדיל ברכת חתנים לכלן פאחת⁶⁸. אבל לשמחה - צריך לשמח עם כל אחת שמחה הראויה לה: עם בתולה - שבעה, עם בעולה - שלשה; ואין מערבין שמחה בשמחה⁶⁹.

(67 רשאי. (68 תוספתא ברכות פ"ט: "היו עושים כולם

זו - שש ותשעים שעורות, כמו שבארנו בתחלת ערבין⁴⁶. והדינר הוא הנקרא זו בכל מקום, בין שהיה מן הכסף הטהור בין שהיה ממטבע אותן הימים.

(43 שהוא ארבעים דינרים. (44 טהור. (45 מקור דברים אלו הוא מה שאמרו (בקידושין יא.): "כל כסף האמור בתורה כסף צורי, ושל דבריהם כסף מדינה". וכסף מדינה הוא שמינית שבכסף צורי, והרי חיוב כתובה אינו אלא מדבריהם כמו שכתב רבינו למעלה ה"ז. (46 פ"א הי"ב, "מנה האמור בכל מקום - מאה דינר, והדינר שש מעות, והמעצה משקל ט"ז שעורות".

ט. אין פוחתין לכתולה ממאמיה ולבעולה ממאיה, וכל הפוחת - בעילתו בעילת זנות⁴⁷. אחד הכותב את הכתובה בשטר ואחד שהעידו עליו עדים⁴⁸ וקנו מידו⁴⁹ שהוא חייב לה מאה או מאתים - הרי זה מתיר⁵⁰. וכן אם נתן לה מטלטלין כנגד כתובה - הרי זה מתיר לבעל עד שהיה לו פנאי לכתוב⁵¹.

(47 כי כל מה שהיא קלה בעיניו להוציאה, אין דעתה סומכת על קשר נישואיה, וחוששת שמחר יכעס עליה ויוציאנה, ומתוך שאין בטחון באישותה - בעילתה כבעילת זנות (כתובות נו:). (48 שהתחייב בפניהם לתת לה כתובה. (49 בקנין חליפין "ועיקר הדרך הזו, שיתן הקונה למקנה כלי כל שהוא, ויאמר לו קנה כלי זה חלף החצר או היין . . . שמכרת לי בכך וכך, כיון שהגביה המוכר את הכלי וקנהו, קנה הלוקח אותה הקרקע או אותן המטלטלין אע"פ שעדיין לא משכן ולא נתן הדמים . . . וזהו הנקרא קניין" (מדברי רבינו הל' מכירה פ"ה, ה"ה). (50 כתובות נה, א. סתם קנין לכתובה עומד, ועל סמך הקנין יכולים העדים לכתוב כתובה ואינם צריכים להמלך בו שנית. (51 כתובות ז, א. אבל כשיהיה לו פנאי חייב לכתוב, כי חכמים תיקנו שיהא כותב לה: "כל נכסי אחראין לכתובתך" - ולא ייחד לה מטלטלין לכתובתה, כדי שלא יאמר לה (לכשיכעס) טלי כתובתך וצאי (כתובות פב:).

י. הכונס את האשה ולא כתב לה כתובה, או שכתב ואבד שטר הכתובה⁵², או שמחלה כתובה לבעלה, או שמכרה לו כתובה - חוזר וכותב לה עקר כתובה⁵³, אם רצה לקיימה, לפי שאסור לו לאדם לשהות עם אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה. אבל המוכרת כתובה לאחרים בטובת הנאה⁵⁴ - אינו צריך לכתב לה כתובה אחרת; שלא תקנו כתובה אלא כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ואם הוציא זה⁵⁵ - משלם כתובה ללוקח בדרך שהיה משלם לה אם לא מכרה⁵⁶.

(52 כתובות נו, א. (53 ולא התוספת. וזה מוסב על מחלה או מכרה כתובה. אבל אם אבד שטר הכתובה, צריך לכתוב לה גם התוספת, ככל הכתוב בכתובה הראשונה ('בית שמואל' סי' סו סק"י). (54 אם ימות הוא או

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 שְׁיִהְיֶה שְׁמִיחָה עִמָּה חֲמִישִׁי וְעָרַב שַׁבָּת וְשַׁבָּת, וְיִוצֵא
17 לְמַלְאכָתוֹ יוֹם רִאשׁוֹן⁸⁰.

77) כתקנת עזרא שיהא בית-דין יושב בכל עיר ועיר בימים אלו שיש בהם קריאת התורה, שאז העם מתכנס מהכפר לעיר לשמוע קריאת התורה (בבא-קמא פב.). 78) שלא מצאה בתולה, כמבואר לקמן פ"א ה"ט. 79) בעוד כעסו עליו, ואם יש שהות בינתיים, יש לחוש שמא יתפייס ותתקצר דעתו ויקיימנה ושמא זינתה תחתיו ונאסרה עליו (לשון רש"י לכתובות ב.). ואינה נשאת ביום ראשון, כי "סקרו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא (החתן) טורח בסעודה שלושה ימים, אחד בשבת ושני בשבת ושלשי בשבת, וברביעי כונסה" (שם). 80) שם, ה. שמכיון שבאלמן שנשא אלמנה אין מברכים שבע ברכות אלא ביום ראשון (למעלה פ"ב מהל' ברכות ה"ט) חששו שמא יעזבנה ויצא למלאכתו למחר (רש"י שם).

18 טז. המאָרס אַת בתו קטנה, ותבִּעָה הפעל לנשואין
19 - בין היא בין אביה יכולין לעֲבֹב שלא תנשא עד
20 שתגדיל⁸¹ ותעֲשֶׂה נערה. ואם רצה לכִּנְסָה⁸² -
21 כונס⁸³. ואין ראוי לעֲשׂוֹת בֵּין⁸⁴.

81) כתובות נו, ב: שאף אביה יכול לעכב בטענה שמא תמרוד בבעלה ותחזור לבית אביה. 82) כלומר אם כנסה, על אף ההתנגדות שלה ושל אביה - הנישואין קיימים (ועי' 'חלקת מחוקק' סי' נו סק"ו). 83) אפילו בעודה קטנה. 84) מאחר שהם מתנגדים לנישואין. ובקידושין אסור אפילו שניהם רוצים - "עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה" (קידושין מא. ולעיל פ"ג, ה"ט).

22 יז. אֲרִסָּה⁸⁵ וְשָׂהָה כִּמְהָ שְׁנַיִם וְתִבְעָה לְנִשְׂוֹאִין וְהָרִי
23 הִיא נַעֲרָה - נוֹתְנִין לָהּ שְׁנַיִם עָשָׂר חֲדָשׁ מִיּוֹם
24 הַתְּבִיעָה לְפָרְנָס אֶת עֲצָמָהּ⁸⁶ וְלִתְנֶן מֶה שֶׁהִיא צָרִיכָה
25 לָהּ, וְאַחֵר כֶּף תִּנְשֹׂא. תִּבְעָה אַחֵר שֶׁבִּגְדָהּ - נוֹתְנִין
26 לָהּ שְׁנַיִם עָשָׂר חֲדָשׁ מִיּוֹם הַבִּגְדָהּ⁸⁷. וְכֵן אִם קִדְּשָׁה
27 בְּיּוֹם הַבִּגְדָהּ - נוֹתְנִין לָהּ שְׁנַיִם עָשָׂר חֲדָשׁ מִיּוֹם
28 הַקִּדּוּשִׁין, שֶׁהוּא יוֹם הַבִּגְדָהּ. קִדְּשָׁה אַחֵר שֶׁבִּגְדָהּ, אִם
29 עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁנַיִם עָשָׂר חֲדָשׁ בִּבְגָדוֹתָהּ וְלֹא אַחֵר כֶּף
30 נִתְקַדְּשָׁה - אֵין נוֹתְנִין לָהּ אֵלָּא שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם
31 הַתְּבִיעָה. וְכֵן הַמַּאָרֵס אֶת הַבְּעוּלָה⁸⁸ - נוֹתְנִין לָהּ
32 שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם הַתְּבִיעָה⁸⁹.

85) כשהיא קטנה. 86) במלבושים ותכשיטים (כתובות נו:). 87) שמיום שבגרה מתחילה להכין לה תכשיטה. 88) אלמנה מן הנישואין (שם, וב'ירושלמי' כתובות פ"ה, ה"ג). 89) שאינה צריכה לטרות הרבה בתכשיטין שכבר יש בידה (רש"י שם עמ' א').

33 יח. כִּשֶׁם שְׁנוֹתְנִין זִמָּן לֵאשֹׁה מִשְׁתַּבְּעָה הַפֶּעַל
34 לְפָרְנָס אֶת עֲצָמָהּ וְאַחֵר כֶּף תִּנְשֹׂא, כֶּף נוֹתְנִין זִמָּן
35 לֵאשֹׁה לְפָרְנָס אֶת עֲצָמָהּ⁹⁰ מִשְׁתַּבְּעָה הָאִשָּׁה אוֹתוֹ.
36 וְכִמְהָ נוֹתְנִין לוֹ? כִּמּוֹ שְׁנוֹתְנִין לָהּ: אִם שְׁנַיִם עָשָׂר

מצוה אחת, אחד מברך לכולם" (הגר"א לאהע"ז סי' סב ס"ק ו.). 69) שמחתה של זו בזו (מועד קטן ח:). והטעם יתבאר להלן ה"ד. וב'הגהות מיימוניות' הורו שלא לברך לשני חתנים כאחד משום עין רעה. וראה שו"ע אהע"ז סי' סב ס"א ש"אין לעשות שתי חופות כאחת משום איבה, שמא יכבדו אחת יותר מחברתה, ואין נזהרין מזה. ואדרבה יש מכוונים לעשות חופות עניות עם חופות עשירות משום מצוה".

1 יד. מִתֵּר לְאָרֶס בְּכָל יוֹם חוּלָה⁹⁰, אֶפְלוּ בְּתַשְׁעָה
2 בְּאַבִּי⁹¹, בֵּין בְּיּוֹם בֵּין בְּלִילָה. אֲבָל אֵין נוֹשְׂאִין נָשִׁים
3 לֹא בְּעָרַב שַׁבָּת וְלֹא בְּאַחֵר בְּשַׁבָּת, גְּזֵרָה שְׁמָא יָבּוּא
4 לְיַדִּי חֲלוּל שַׁבָּת בְּתַקֵּן הַסְּעָדָה, שֶׁהִתְקַן טְרוּד
5 בְּסַעֲדָה⁹². וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֲסוּר לִשְׂאֵה אִשָּׁה
6 בְּשַׁבָּת⁹³. וְאֶפְלוּ בְּחֹלָה שֶׁל מוֹעֵד אֵין נוֹשְׂאִין נָשִׁים,
7 כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנָה⁹⁴, לְפִי שֶׁאֵין מְעַרְבִין שְׁמִיחָה בְּשְׁמִיחָה,
8 שְׁנֹאמַר: מִלֹּא שָׁבַע זֹאת וְנִתְּנָה לָהּ גַּם אֶת זֹאת⁹⁵.
9 וְשֶׁאֵר הַיָּמִים מִתֵּר לִשְׂאֵה אִשָּׁה בְּכָל יוֹם שִׁירְעָה.
10 וְהוּא, שִׁיטְרַח בְּסַעֲדָת נִשְׂוֹאִין שְׁלִשָּׁה יָמִים קֹדֶם
11 הַנִּשְׂוֹאִין⁹⁶.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"... לפי שאין מערבין שמחה בשמחה, שנאמר: מלא שבע זאת".

ואף שאין למדין מקדם מתן תורה הנה במפרשים נאמרו בזה כמה תירוצים, יש שאמרו שבדבר שיש בו טעם וסברא למדים גם מקודם מתן תורה ומה שאין למדים היינו מצוה בלי טעם וגזירת הכתוב, ויש שכתבו שלימודים שהם בתורת "גילוי מילתא" כן למדים מקודם מתן תורה. לקוטי שיחות כ"ה עמוד 124.

70) ואפילו בחול המועד (למעלה פ"ז מהל' יום-טוב ה"ז). אבל בשבתות וימים טובים אסור לקדש, שמא יבוא לכתוב שטר אירוסין (כיצה לו. והשווה דברי רבינו בהל' שבת פכ"ג, ה"ד). 71) 'ירושלמי' כתובות פ"א, ה"א: "שלא יקדמנו אחר בתפילה". 72) כתובות ה, א. ובשו"ע אהע"ז סי' סד ס"ג, פוסק: "ויש מתירים. וכן פשט המנהג לישא נשים בערב שבת והוא שיטרח בסעודת הנישואין שלושה ימים קודם הנישואין". 73) שבחופתה הוא קונה אותה, ואין קונים קנין בשבת (ירושלמי כתובות פ"א, ה"א). 74) פ"ז מהל' יום-טוב שם, מהגמרא במועד קטן ח, ב. 75) ולא נתן לו שתייה בשבוע אחד, שאין מערבין שמחה בשמחה ('ירושלמי' מועד קטן פ"א, ה"ז). וכתבו ה'תוספות' במועד קטן ח, ב - שצריך שיהא לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו הימנה - ולפיכך אין עושין מצוות חבילות-חבילות - וכך יהא לבו פנוי לשמחה זו. 76) כתובות ג, ב.

12 טו. מְקוֹם שֶׁאֵין בְּתִי דִּינִים יוֹשְׁבִין בּוֹ אֵלָּא בְּשָׁנִי
13 וּבְחֲמִישִׁי בְּלִבְד⁹⁷, בְּתוּלָה נִשְׂאָת בְּיּוֹם רְבִיעִי; שֶׁאִם
14 הָיְתָה לוֹ טַעֲנָה בְּתוּלִים⁹⁸, יִשְׁפִּים לְבֵית דִּין⁹⁹. וּמִנְהָג
15 חֲכָמִים, שֶׁהַנּוֹשֵׂא אֶת הַבְּעוּלָה יִשְׁאַנָּה בְּחֲמִישִׁי, כְּדִי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ב' מנחם-אב - ספר נשים - הלכות אישות קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

6) כיוון שראויות לביאה בחזקת הפקר הן ונבעלות
בנכריות והשבויה בשבייתה.

ג. מִכַּת עֵץ⁷ - כְּתֻבָּתָהּ מֵאָה. אֶפְלוּ נָשָׂאתָ עַל מִנָּה²⁵
שֶׁהִיא בְּתוּלָה שְׁלֵמָה, וְנִמְצְאתָ מִכַּת עֵץ - כְּתֻבָּתָהּ²⁶
מֵאָה. קִטְנָה מִכַּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְלִמְטָה שֹׁנְבַעְלָה,²⁷
אֶפְלוּ בָּא עָלֶיהָ אָדָם גָּדוֹל - כְּתֻבָּתָהּ מֵאֲתִים; סוּפָה²⁸
שֶׁתַּחֲזֹר בְּתוּלָה בְּשָׂאָר הַבְּתוּלוֹת. וְכֵן גָּדוּלָה שֶׁבָּא²⁹
עָלֶיהָ קִטָּן מִבֶּן תִּשְׁעַת שָׁנִים וְלִמְטָה - כְּתֻבָּתָהּ³⁰
מֵאֲתִים, כָּאֵלוּ לֹא נִבְעַלָה כָּלָל; שְׂבִיאתָ בֶּן תִּשְׁעַת³¹
שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד - בִּיאָתוֹ בִּיאָה, פָּחוּת מִזֶּה - אֵין³²
בִּיאָתוֹ בִּיאָה.³³

7) שנפלה והכה אותה עץ והלכו בתוליה.

ד. בְּתוּלָה שֶׁהִיא בּוֹגֶרֶת אוֹ סוּמָא אוֹ אֵילוֹנִית⁸ -
כְּתֻבָּתָהּ מֵאֲתִים. אֲבָל הַחֲרָשֶׁת וְהַשּׁוּטָה לֹא תִקְנוּ לָהֶן³⁴
כְּתֻבָּה. הַשּׁוּטָה - לֹא תִקְנוּ לָהּ נִשְׂוֹאִין כָּלָל;³⁵
וְהַחֲרָשֶׁת, אֶף-עַל-פִּי שֵׁישׁ לָהּ נִשְׂוֹאִין מִדְּבָרֶיהֶם -³⁶
לֹא תִקְנוּ לָהּ כְּתֻבָּה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִמְנְעוּ מִלְּשֹׂאתָ אוֹתָהּ.³⁷
וְכֵשֶׁם שֶׁאֵין לָהּ כְּתֻבָּה, כֵּן אֵין לָהּ מִזְוָנוֹת וְלֹא תִנְאִי³⁸
מִתְנָאִי כְּתֻבָּה⁹. וְאִם כֵּן הַחֲרָשֶׁת וְנִתְפַקְחָה¹⁰ - יֵשׁ³⁹
לָהּ כְּתֻבָּה¹¹ וְתִנְאִי כְּתֻבָּה, וְכְתֻבָּתָהּ מֵאָה.⁴⁰
41

8) וכגון שידע בה, ומתחילה נשאה לשם איילונית, אבל לא
הכיר בה שהיא איילונית אין לה כתובה. 9) כגון רפואה
או פדיונה אם נשכרה. 10) שחזרה לשמוע ולדבר.
11) אם רוצה לקיימה אחר שנתפקחה, שאיך תשב עם בעלה
- והיא בת דעת - בלא כתובה.

ה. נָשָׂא חֲרָשֶׁת אוֹ שוּטָה וְכָתַב לָהֶן מֵאָה מִנָּה -
כְּתֻבָּתָהּ קַיָּמָה, מִפְּנֵי שֶׁרָצָה לְהִזְיֵק נִכְסֵיוֹ.⁴²
43

12) אף על פי שלא תקנו לה חכמים כתובה הרי הוא כתב
לה, הואיל ורצה להפסיד ולהיות נזוק מנכסיו - תנאו קיים.

ו. חֲרָשׁ אוֹ שוּטָה שֶׁנִּשְׂאָו נָשִׁים פְּקֻחוֹת, אֶף-עַל-פִּי⁴⁴
שֶׁנִּתְפַקַּח הַחֲרָשׁ וְנִשְׁתַּפַּח¹³ הַשּׁוּטָה - אֵין לְנִשְׁיָהֶם⁴⁵
עָלֵיהֶם כָּלוּם. רָצוּ לְקַיֵּם אַחֵר שֶׁהִכְרִיאוּ - יֵשׁ לָהֶן⁴⁶
כְּתֻבָּה, וְכְתֻבָּתָהּ מֵאָה. וְאִם בֵּית דִּין הֵם שֶׁהִשְׁאִיאוּ⁴⁷
הַחֲרָשׁ וְכָתְבוּ לָהּ כְּתֻבָּתָהּ עַל נִכְסָיו - נוֹטֶלֶת כָּל מָה⁴⁸
שֶׁכָּתְבוּ לָהּ בֵּית דִּין. אֲבָל הַשּׁוּטָה אֵין בֵּית דִּין⁴⁹
מִשְׁאִיִּין אוֹתוֹ בְּכָל מְקוֹם. וּמִפְּנֵי שֶׁאֵין תִּקְנוֹת חֲכָמִים⁵⁰
עוֹמְדֹת בּוֹ, לֹא תִקְנוּ לוֹ נִשְׂוֹאִין. וְכֵן הִקְטָן לֹא תִקְנוּ⁵¹
לוֹ חֲכָמִים נִשְׂוֹאִין, הוֹאִיל וְסוּפּוֹ לְבוֹא לִידֵי נִשְׂוֹאִין⁵²
גְּמוּרִין. וּמִפְּנֵי מָה תִקְנוּ נִשְׂוֹאִין לְקִטְנָה וְאֶף-עַל-פִּי⁵³
שֶׁהִיא בָּאָה לִידֵי נִשְׂוֹאִין גְּמוּרִין? כְּדִי שֶׁלֹּא יִנְהָגוּ⁵⁴
בָּהּ מִנְהַג הַקָּדָר¹⁴. וְאֵין מִשְׁאִיִּין אֶת הַקָּטָן¹⁵ עַד⁵⁵
שֶׁבּוֹדֵקִין אוֹתוֹ וְיוֹדְעִים שֶׁהִבִּיא סִמְנֵין¹⁶.⁵⁶

13) נצטללה דעתו. 14) אם לא תינשא אין מי שישמרנה

1 חֲדָשׁ - שָׁנִים עֶשְׂרֵי חֲדָשׁ, וְאִם שְׁלֹשִׁים יוֹם - שְׁלֹשִׁים¹
2 יוֹם².

90) בצרכי סעודה וחופה. 91) כתובות נו, א. ואין
משגיחין בו אם הוא בחור או אלמן - אלא בה, אם היא
בתולה נותנין לה י"ב חודש, ואפילו הוא אלמן. ואם היא
בעולה אין לו אלא ל' יום, ואפילו הוא בחור. וב'ירושלמי'
כתובות פ"ה ה"ג, משמע שנותנים לו זמן לפי מה שהוא:
לבחור - י"ב חודש, לאלמן - ל' יום (מגיד-משנה).

יט. הִגִּיעַ זְמַן שֶׁנִּתְּנוּ לְאִישׁ וְלֹא נָשָׂאָה - נִתְּחַיֵּב³
בְּמִזְוָנוֹתֶיהָ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא כָּנַס⁹². וְאִם הִגִּיעַ הַזְּמַן⁴
בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת אוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת - אֵינוֹ מַעֲלָה לָהּ⁵
מִזְוָנוֹת בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְכַנֵּס⁹³. וְכֵן⁶
אִם חָלָה הוּא אוֹ הִיא אוֹ שֶׁפָּרְסָה נִדָּה כִּשְׁהִגִּיעַ הַזְּמַן⁷
- אֵינוֹ מַעֲלָה לָהּ מִזְוָנוֹת; שֶׁהָרִי אֵינָה רְאוּיָה לְהִנָּשֵׂא⁸
עַד שֶׁתִּטְהַר אוֹ עַד שֶׁתִּכְבֶּיֶא, וְכֵן הוּא אֵינוֹ יָכוֹל⁹
לְשֹׂא אִשָּׁה עַד שֶׁיִּכְבֶּיֶא⁹⁴.¹⁰

92) כתובות נו, א. 93) כמבואר לעיל ה"ד. 94) כתובות
ב, א. שכל זמן שעייכוּב הנישואין הוא מחמת אונס - אינה
אוכלת משלו.

יום ש"ק ב' מנחם-אב ה'תשפ"ב

פרק אחד עשר

1) ביאר בו רבינו כמה היא כתובת בתולה, אלמנה וגרושה,
בעולה, ומוכת עץ, בוגרת, אילונית, סומא חרשת ושוטה,
וחרש שוטה וקטן שנשאו נשים, גר וגוירת, טענת בתולים
או פתח פתוח.

א. הַנּוֹשֵׂא בְּתוּלָה שֶׁנִּתְּאֲלָמְנָה אוֹ שֶׁנִּתְּגַרְשָׁה אוֹ¹¹
נִחְלָצָה. אִם מִן הָאֲרוּסִין נִתְּאֲלָמְנָה אוֹ נִתְּגַרְשָׁה אוֹ¹²
נִחְלָצָה - כְּתֻבָּתָהּ² מֵאֲתִים, וְאִם מִן הַנִּשְׂוֹאִין -¹³
כְּתֻבָּתָהּ מֵאָה, שֶׁמִּשְׁנִשְׂוֹאתָ הָרִי הִיא כְּבִעוּלָה³. וְכֵן¹⁴
הַנּוֹשֵׂא בְּתוּלָה מִשְׁחַרְרֶת⁴ אוֹ גִּיּוֹרֶת אוֹ שְׂבוּיָה: אִם¹⁵
נִשְׁתַּחֲרַרָה הַשְּׂפִיחָה וְנִתְּגַרְרָה הַכּוֹתִית וְנִפְדִּית¹⁶
הַשְּׂבוּיָה וְהֵן פָּחוּתוֹת מִכַּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד -¹⁷
כְּתֻבָּתָהּ מֵאֲתִים⁵, וְאִם הִיוּ בָנוֹת שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם¹⁸
אֶחָד וּמַעֲלָה - כְּתֻבָּתָהּ מֵאָה.¹⁹

2) מהבעל השני. 3) אפילו יש עדים שלא נסתרה
(נתייחדה) עם הראשון או שנכנסה לחופה ומת בעלה מיד.
4) שהייתה שפחה כנענית ושחררה. 5) שאפילו נבעלו,
סופן שיחזרו להיות בתולות כשאר הבתולות.

ב. וּמִפְּנֵי מָה תִקְנוּ חֲכָמִים לְאֵלוּ כְּתֻבָּה מֵאָה²⁰
וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן בְּתוּלוֹת? הוֹאִיל וְחֻזְקַת הַנִּשְׂוֹאָה²¹
שֶׁתִּבְעַל, וְחֻזְקַת הַשְּׂפִיחָה וְהַכּוֹתִית וְהַשְּׂבוּיָה²²
שֶׁתִּבְעַל⁶, תִקְנוּ לְאֵלוּ מֵאָה בֵּין נִבְעְלוּ בֵּין לֹא נִבְעְלוּ,²³
וְהָרִי הֵן כְּבִעוּלוֹת לְכָל דְּבָר.²⁴

- וינהגו בה מנהג הפקר בזנות. (15) שזוהי כביאת זנות.
(16) סימני בגרות המפורשים למעלה.
- ז. קטן, אפלו בן תשע שנים ויום אחד¹⁷, שנשא
אשה - אין לה כתובה¹⁸. ואם הגדיל וקנימה אחר
שהגדיל¹⁹ - יש לה עקר כתובה. וכן גר שנתגר הוא
ואשתו - כתובה מנה, שעל מנת בן קנימה²⁰.
- (17) שביאתו ביאה. (18) שאין קניין קטן כלום עד שיביא
שתי שערות. (19) ובא עליה כשהגדיל. (20) כתובה
מנה - שהרי עכשיו בעולה היא.
- ח. כל בתולה שכתובה מאתים - יש לה טענת
בתולים²¹; וכל שכתובה מאה²², או שלא תקנו לה
חקמים כתובה²³ - אין לה טענת בתולים²⁴. והמתגר
עם ארוסתו קדם נשואין - אין לה טענת בתולים²⁵.
- (21) שאם טען לא מצאתיה בתולה הפסידה כל כתובתה.
(22) כגון אלמנה מן הנישואין שאף על פי שעדיין לא
נתייחדה עם בעלה הראשון - הרי היא כבעולה. (23) כגון
חרשת ושוטה והוא כתב להן כתובה. (24) שאין טענת
בתולים אלא להפסידה ממה שהוא תנאי בית דין (=מאתים
לבתולה) אבל במה שהוא עצמו כתב להן אין לו טענה כלל.
(25) שמא בא עליה ושכח.
- ט. ומה היא טענת בתולים? זה שנשא אשה
שחזקה שהיא בתולה, וטוען ואומר: לא מצאתיה
בתולה. ושני סימנין הן לכתובה: האחד - דמים
ששותתין ממנה בסוף ביאה ראשונה. והשני -
הדחק שימצא בה בביאה ראשונה בשעת תשמיש²⁶.
- (26) וכל הטענה [=היא רק כדי] להפסידה כתובתה. אבל
לבעלה מותרת אם אינה אשת כהן שיש כאן שני ספיקות
שמא נבעלה לפני הקידושין ואפילו אם נבעלה לאחר
הקידושין - שמא באונס.
- י. הנושא את הבתולה שכתובה מאתים, וטען
ואמר: לא מצאתיה בתולה - שואלין אותה: אם
אמרה: אמת הוא, לא מצאני בתולה, מפני שנפילתי
והפני עץ או קרקע והלכו בתולי - הרי זו נאמנת.
ותחזור כתובה למנה²⁷. אף-על-פי שהוא טוען
ואומר: שמא איש בא עליה ואין לה כלום²⁸ - אין
משגיחין בטענתו²⁹. ויש לו להחרים סתם שלא בא
עליה איש, שאין הדבר ודאי לו³⁰.
- (27) קידשה בחזקת בתולה ונמצאת מוכת עץ כתובה מנה.
(28) נמצאת בעולה מקה טעות. (29) כי טענתה - וודאי,
וטענתו - ספק, וברי ושמא ברי עדיף. (30) כלומר, אינו
יכול להשביעה מספק, אבל יכול להחרים סתם ולומר בחרם
יהיה מי שמוציא ממני ממון שאיני חייב בו.
- יא. אמרה היא: אמת אמר, שלא מצאני בתולה,
ואיש בא עלי באנס אחר שנתארסתי לו³¹ - הרי זו
נאמנת, וכתובה מאתים כמו שהיתה. ואם טען
- 25 ואמר: שמא עד שלא ארסתי נאנסתי ומקחי מקח
טעות³², או אחר שארסתי נבעלת ברצונה - הרי זה
מחרים סתם על מי שטוען שקר כדי לחבני ממון
שאיני חייב בו³³.
- (31) וכתובתי מאתיים שהרי בתולה נתארסתי ומזלך גרם
שנתקלקלתי. (32) ואין לך כלום. (33) אבל להשביעה
אינו יכול כי היא טוענת - וודאי, והוא טוען - שמא, וגם
יש לכל אשה חזקת הגוף המסייעת לה, שהרי בתולה
נולדה ונעמידנה על חזקתה ובתולה נתארסה ואחרי כן
נאנסה.
- יב. טען ואמר: לא מצאתיה בתולה, והיא אומרת:
לא בא עלי ועדין אני בתולה - בודקין אותה³⁴, או
חוזר ובעל בפני עדים³⁵. אמרה: בא עלי ובתולה
מצאני בכל הבתולות, ושקר הוא טוען - שואלין
אותו ואומרים לו: מה היה הדבר עד שאמרתי
שאינה בתולה? אם אמר: מפני שלא מצאתי לה דם
- בודקין במשפחה, שמא אין להם דם כלל, לא
דם נדה ולא דם בתולים. אם נמצאו כלן בן - הרי
זו בחזקה; לא נמצאו בנות משפחה בן - בודקין
אותה, שמא חלי גדול יש בה שיבש לחלוחית
האיברים, או שהיתה מתעניית ברעב. מרביבין
אותה³⁶ ומאכלין אותה ומשקין אותה עד שתבריא,
ותבעל שנית, ונראה אם תוציא דם אם לאו. ואם
אין שם חלי ולא רעב ולא פיוצא בו - הרי זו טענת
בתולים. ואף-על-פי שמצא דחק בעת תשמיש -
הואיל ולא יצא דם, אין כאן בתולים; שכל בתולה
יש לה דם - בין קטנה בין גדולה, בין נערה בין
בוגרת - אלא מפני החלי, כמו שבארנו. ואם אמר:
מפני שלא מצאתי דחק, אלא פתח פתוח מצאתי -
שואלין על שנותיה, שמא בוגרת היא; שרב
הבוגרות אין להן דחק שמרגישין בו הרבה, שהרי
גדלה ונתרפו איבריה וכלו בתוליה. ואם לא בגרה
עדין - אומרים לו: שמא הטיחה או בעלתה בנחת
ולפיכך לא הרגשת בדחק? אם אמר: לא כן, אלא
ודאי פתח פתוח היה - הרי זו טענת בתולים לכל
בתולה שלא בגרה, בין קטנה בין נערה, בין בריאה
בין חולה; שכל נערה בתולה - פתחה סתום הוא.
ואף-על-פי שיצא הדם - הואיל ומצא פתח פתוח,
אין כאן בתולים.
- (34) "אמר רבן גמליאל בר רבי הביאו לי שתי שפחות אחת
בתולה ואחת בעולה, הושיבן על פי חבית של יין, בעולה
ריחה נודף (מפיה מריחים ריח יין) בתולה - אין ריחה נודף,
אף זו הושיבה ולא היה ריחה נודף, אמר לו: לך זכה
במקחך". (35) שרק מתייחד בפני עדים ומכניס לה מפה
לראות טיפי דמים שאחר הביאה. אבל לבעול ממש בפניהם
אסור. (36) מכניסים אותה למרחץ.

45) ויש שאסור לו לקיימה אפילו כשירצה כגון אם אשת כהן היא ובעלה טוען שמצאה בעולה נאסרה עליו.

פרק שנים עשר

1) כלל בו רבינו עשרה דברים שחייב האיש לאשתו ושזכאי בה, מזונותיה ומעשה ידיה, מזונות בניו ובנותיו הקטנים, הלך הבעל למדינת הים, הדיר את אשתו או שנדרה היא.

א. כשנושא אדם אשה - בין בתולה בין בעולה, בין גרולה בין קטנה, אחת בת ישראל ואחת הגויות או המשחררת² - יתחייב לה בעשרה דברים, ויזפה בארבעה דברים.

2) שפחה כנענית שרכה שחררה, ומשהטבילה לשם שחרור הרי היא כישראלית.

ב. והעשרה - שלשה מהן מן התורה, ואלו הן: שארה, כסותה, ועונתה. שארה - אלו מזונותיה³. כסותה - כמשמעה. עונתה⁴ - לבוא עליה בדרך כל הארץ⁵. והשבעה מדברי סופרים. וכלל תנאי בית דין הם⁶. האחד מהם - עקר כתובה, והשאר - הם הנקראין תנאי כתובה⁸, ואלו הן: לרפאתה אם חלתה⁹, ולפדותה אם נשפית¹⁰, לקברה אם מתה¹¹, ולהיות נזונה מן נכסיו¹² ויושבת בביתו אחר מותו כל זמן אלמנותה¹³, ולהיות בנותיה ממנו נזונות מנכסיו אחרי מותו עד שתתארסנה¹⁴, ולהיות בניה הזכרים ממנו יורשין כתובתה יותר על חלקם בירשה¹⁵.

3) כתובות מז, ב. וכן הוא אומר (מיכה ג, ג): "ואשר אכלו שאר עמי". 4) עונתה - לשון "עת דודים", מלת "עת" בחסרו נו"ן, כלומר שרשה: "ענת" (אבן-עזרא לשמות כא, י). 5) כל אלה מן התורה הם, שנאמר באמה עבריה (שמות כא, י): "שארה כסותה ועונתה לא יגרע", ולמעלה מזה נאמר (שם, ט): "כמשפט הבנות יעשה לה". ואמרו במכילתא פ' משפטים: "וכי מה למדנו במשפט הבנות, אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד", כלומר, מאמה עבריה למדנו שמשפט כל בנות ישראל באלה שלשה דברים הוא כמשפט (ראה 'ספר המצוות' לרבינו, ל"ת רסב). 6) שתיקנו שכל הנושא אשה סתם, תזכה האשה בכל הדברים דלהלן, אע"פ שלא כתב לה שום כתובה, כמבואר בסמוך ה"ה. 7) מנה - לבעולה, ומאתים - לבתולה. 8) חיובים הנכתבים בשטר הכתובה. ומתוך שבית-דין התנה שאפילו לא נרשמו בשטר הכתובה יהיה תקפם קיים כאילו נכתבו - נקראים משום כך תנאי כתובה. 9) כתובות נא, א. 10) שם. 11) שם מו, ב. 12) שם נב, ב. 13) שם. 14) שם. 15) שם. "כיצד, נשא אשה, כתובתה ונדוניתה אלף (דינר), וילדה בן ומתה בחייו, ואח"כ נשא אשה אחרת כתובתה ונדוניתה מאתיים וילדה בן ומתה בחייו, ואח"כ מת הוא והניח אלפיים, בנו מן הראשונה יורש אלף שבכתובת אמו, ובנו מן השנייה יורש מאתיים שבכתובת אמו, והשאר - יורשים אותו בשוב, נמצא ביד בן הראשונה

1 יג. יש גאונים שהורו, שהבוגרת אין לה טענת דמים ויש לה טענת פתח פתוח. ואין דרך הגמרא מראה דבר זה, וטעות היה בנסחאות שלהם. וכבר בדקתי על ספרים רבים וקדמונים, ומצאתי שהדבר כמו שבארנו, שאין לבוגרת אלא טענת דמים בלבד.

יד. חכמים הם שתקנו עקר כתובה לאשה, והם התקינו ואמרו, שכל הטוען טענת בתולים והאשה מכחשת אותו - נאמן³⁷, ועליה להביא ראיה, לא על האיש; שחזקה היא, שאין אדם טורח בסעדה ומפסידה³⁸, והופך שמחתו אכל.

37) להפסידה כתובתה. 38) "שאם היה שונא אותה מתחילה לא היה טורח בסעודה וכונסה ומפסיד סעודתו חינוס אלא היה מגרשה תחילה". משמע מזה אילו לא טרח בסעודה אינו נאמן. ואף על פי שיש לו חזקת ממון (הממון נמצא אצלו), אך חזקת גופה עדיפא, שהרי בתולה נולדה.

טו. ועד מתי יש לו לטעון טענת בתולים? אם נסתרה - מיד³⁹, ואם לא נסתרה - אפילו לאחר שלשים יום.

39) אבל אינו יכול לטעון לאחר זמן, כי מכיוון שנתייחד איתה בוודאי בעל אותה ומכיוון ששתק עד עכשיו ודאי מצאה בתולה ולפיכך שתק ורק עכשיו הוא כועס ומעליל עליה.

טז. הורו כל הגאונים, שזה שאמרו חכמים שהוא נאמן אם הכחישתו אשתו - להפסידה עקר הכתובה⁴⁰, אבל התוספת - יש לה⁴¹; אלא אם בן נודע בראיה ברורה שהיתה בעולה, או שהודת לו שהיא בעולה קדם שתתארס והטעתה⁴². לפיכך⁴³ יש לו להשביעה בנקיטת חפץ⁴⁴, כדין כל הנשבעין ונוטלין, ואחר כך תגבה התוספת. ואין לה להשביעו שלא מצאה בתולה ואחר כך תפסיד עקר כתובה, שחזקה היא שאין אדם טורח בסעדה ומפסידה; ויש לה להחרים סתם על מי שטען עליה שקר.

40) שהוא תקנת חכמים והם אמרו שיהיה נאמן. 41) שאינה מחמת תקנה אלא שנתחייב מרצונו והרי הוא כשאר החייבים שאינם יכולים להפקיע את חיובם בלי ראייה ברורה. 42) וכל שכינסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה הרי זה מקח טעות. 43) הואיל וכל כוח גבייתה הוא מחמת השטר שכתב לה תוספת זו. 44) באחיות חפץ קדוש.

יז. הרי שרצה לקיימה אחר שהפסידה עקר הכתובה⁴⁵ - חוזר וכותב לה מאה, לפי שאסור לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה, כמו שבארנו.

אלף וארבע מאות, וביד בן השניה שש מאות" (מאתים - כסף כתובה, וארבע מאות - חלק הירושה) מלשון רבינו לקמן פ"ט, ה"ב.

- 1 ג. והארבעה שזוכה בהן - כלם מדברי סופרים, ואלו הן: להיות מעשה ידיה שלי¹⁶, ולהיות מציאתה שלי¹⁷, ושיהיה אוכל כל פרות נכסיה בחייה¹⁸, ואם מתה בחייו - יירשנה¹⁹, והוא קודם לכל אדם פירשה²⁰.

- 16 כתובות מז, ב: "ומה היא עושה לו? הכל כמנהג המדינה. מקום שדרכן לארוג - אורגת, לרקום - רוקמת" וכו' (לקמן פכ"א, ה"א). 17 כתובות סה, ב. 18 מבואר לקמן פכ"ב ה"ז (כתובות מו:). 19 שם פג, ב. 20 אפילו לאביה, והשווה הל' נחלות פ"א, ה"ח.

- 6 ד. ועוד תקנו חכמים, שיהיו מעשה ידי האשה כנגד מזונותיה²¹, ופדיונה - כנגד אכילת פרות נכסיה, וקבורתה - כנגד ירשתו לכתבתה. לפיכך²², אם אמרה האשה: איני נזונת ואיני עושה - שומעין לה, ואין כופין אותה²³. אבל אם אמר הבעל: איני נזן ואיני נוטל כלום ממעשה ידיה - אין שומעין לו, שמא לא יספקו לה מעשה ידיה במזונותיה²⁴. ומפני תקנה זו²⁵ יחשבו המזונות מתנאי הכתובה²⁶.

- 21 הואיל והוא מעלה לה מזונות, עליה לתת לו מעשה ידיה שלא תהיה לו עליה איבה (כתובות נח:). 22 הואיל ועיקר התקנה הוא לטובתה, שהרי בתחילה תיקנו לה מזונות ואחר-כך נתנו לו מעשה ידיה משום איבה. 23 שם פג, א: "כל האומר אי אפשי בתקנת חכמים, שומעים לו" כלומר: "אני איני צריכה לכך, מעונגת אני ואי אפשי לעשות מלאכה, אמצא לי מזונות, או יש לי אומנות יקרה יתר על כדי מזונות" (רש"י שם). 24 שם ע, ב. והוא-הדין לענין פדיונה וקבורתה, שאין הבעל יכול להשתמש מחיובו אפילו הסכים לוותר על פירותיה וירושתה. 25 של מעשה ידיה כנגד מזונותיה. 26 אע"פ שעיקרה הוא מדין תורה, כמבואר לעיל ה"ב.

- 14 ה. כל הדברים האלו, אף-על-פי שלא נכתבו בשטר הכתובה, ואפילו לא כתבו כתובה אלא נשא סתם - כיון שנושאה, זכה בארבעה דברים שלי, וזכתה האשה בעשרה דברים שלה, ואינן צריכין לפרש²⁷.

- 27 כתובות נא, א. וכל אלו הדברים מפורשים לפרטיהם בפרקים הבאים, מכאן עד סוף פרק כג.

- 18 ו. התנה הבעל שלא יתחייב באחד מן הדברים שהוא חייב בהן, או שהתנת האשה שלא יזכה הבעל באחד מן הדברים שהוא זוכה בהם - התנאי קיים²⁸; 21 חוץ משלשה דברים, שאין התנאי מועיל בהן, וכל המתנה עליהן - תנאו בטל, ואלו הן: עונתה, ועקר כתבתה, וירשתה. 23

- 28 אפילו במזונות וכסות שהם מן התורה (קידושין יט:);

"רבי יהודה אומר, בדבר שבממון - תנאו קיים", ממון ניתן למחילה (רש"י).

- ז. כיצד? התנה עם האשה שאין לה עליו עונה - תנאו בטל, וחייב בעונתה; שהרי התנה על מה שכתוב בתורה, ואינו תנאי ממון²⁹.

- 29 אלא צער הגוף, וצער הגוף אינו ניתן למחילה (רש"י שם), וראה לעיל פ"ו ה"י.

- ח. התנה עמה לפדות מעקר כתובה, או שכתב לה מאתים או מאה עקר כתובה, וכתבה לו שנתקבלה מהן פך וכך, והיא לא נתקבלה³⁰ - תנאו בטל; שכל הפוחת לכתולה ממאתים ולא למנה ממאה - הרי בעילתו בעילת זנות³¹.

- 30 שמחלה לו וכתבה לו שובר על כך. 31 כתובות נד, ב. כי חכמים תיקנו לה כתובה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, וכל שנפחתה כתובתה הרי קלה בעיניו להוציאה, וממילא בעילתו היא ביאת זנות, שהרי למחר יכעס עליה ויוציאנה, ואין כאן אישות יציבה. ומתוך שבעילתו היא זנות - הרי זה הופך לידבר איסור ולא "דבר שבממון" גרידא. ועל איסור אינו יכול להתנות (לחם-משנה). וכל זה כשרוצה לקיימה, אבל אם אינו רוצה לקיימה - תנאו קיים, כדין כל תנאי שבממון, שהרי מצינו בכמה מקומות שהאשה יכולה למחול כתובתה (ראה כתובות נג. ובבא קמא פט: ולקמן פ"ז ה"ט) - כשאינו רוצה לקיימה (מגיד-משנה).

- ט. התנה עמה אחר שנושאה שלא יירשנה - תנאו בטל³². ואף-על-פי שירשת הבעל מדברי סופרים, עשו חזוק לדבריהם כשל תורה³³, וכל תנאי שפירשה בטל ואף-על-פי שהוא ממון, שנאמר בה: לחקת משפט³⁴. ובשאר הדברים - תנאו קיים. כגון שהתנה עמה שאין לה שאר וכסות, על מנת שלא יאכל פרות נכסיה, וכל פיוצא בזה - תנאו קיים³⁵.

- 32 אבל קודם שישאנה יכול להתנות כרצונו, שנחלה הבאה לאדם שלא ממשפחתו מתנה עליה שלא יירשנה קודם שתהא ראוייה לו (לקמן פכ"ג, ה"ו). 33 כתובות פד, א. 34 "לומר שחוקה זו לא תשתנה ואין התנאי מועיל בה" (לשון רבינו הל' נחלות פ"ו, ה"א) וכן הוא במדרש הגדול כ"י פרשת פינחס: "לחוקת משפט, מכאן אמרו: כל תנאי שבממון - קיים, חוץ מתנאי שבירושה שנאמר לחוקת משפט" (וראה מש"כ הרב י. ל. מיימון בקובץ הרמב"ם עמ' ע). וכן מצאנו בכמה מקומות ש"כל מקום שנאמר בו חוקה, אינו אלא לעכב", ראה מנחות יט, א. קידושין יד, א. ועוד. וכדברי רבינו כאן, כתב גם בתשובותיו (פריימן סי' שיט). וראה גם להלן פכ"ג ה"ו. 35 כתובות נו, ב. פג, א.

- י. כמה מזונות פוסקין לאשה? פוסקין לה להם שתי סעודות בכל יום. סעודה בינונית של כל אדם באותה העיר, באדם שאינו לא חולה ולא גרגרין³⁷. ומאותו מאכל של אנשי אותה העיר: אם חטים - חטים, ואם שעורים - שעורים, וכן ארז ודחן או

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ב' מנחם-אב - ספר נשים - הלכות אישות קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יג. האשה שפסקו לה מזונות, והותירו - המותר
לבעלה⁵⁰. היה בעלה כהן - אינו נותן לה כל
מזונותיה תרומה, מפני שטרח גדול הוא לה לשמור
מדברים המטמאין⁵¹ ולאכלן בטהרה⁵²; אלא נותן
לה מחצה חלין ומחצה תרומה⁵³.

(50 כתובות סה, ב. כי תרומה טמאה אסורה באכילה.
(52 טהרת הגוף, כי בימי טומאתה אסורה בתרומתה.
(53 שם נו, א במשנה. ונח, א בגמרא. והחולין תאכל בימי
טומאתה.

יד. כשם שאדם חייב במזונות אשתו, כך הוא
חייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים, עד שיהיו
בני שש שנים⁵⁴; מפאן ואילף - מאכלין עד
שיגדלו, פתקנת חכמים⁵⁵. ואם לא רצה - גוערין
בו, ומכלימין אותו, ופוצרין⁵⁶ בו. ואם לא רצה
- מכריזין עליו בצבור ואומרים: פלוני אקזרי
הוא, ואינו רוצה לזון בניו, והרי פחות הוא
מעוף טמא שהוא זן את אפרוחיו⁵⁷. ואין כופין
אותו⁵⁸ לזונם אחר שש.

(54 שם סה, ב. [ומפשטות הדברים נראה שכשם שחייב
מזונות אשתו הוא מן התורה (למעלה הלכה ב), כמו כן
החייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים - הוא מן התורה,
ובכלל מזונות אשתו הוא "שכין שהן נגרים אחריה, אי
אפשר לה להעמיד עצמה שלא תזון אותם" - ר"ן סוף פ"ה].
(55 שם מט, ב. תקנת אושא, כשישבה סנהדרין באושא
אחרי שגלתה מלשכת הגזית. (56 מרבים לבקש.
(57 אע"פ שהוא אכזרי, שהרי הוא דורס ואוכל. (58 אין
בית-דין יורד לנכסיו (שם).

טו. במה דברים אמורים?⁵⁹ באיש שאינו אמוד⁶⁰,
ואין ידוע אם ראוי לתן צדקה או אינו ראוי; אבל
אם היה אמוד⁶¹ שיש לו קמון הראוי לתן ממנו
צדקה המספקת להן - מוציאין ממנו בעל כרחו
משום צדקה⁶², וזנין אותן עד שיגדלו⁶³.

(59 שאין כופים אותו. (60 אינו מוחזק לבעל קמון.
(61 משוער. (62 שכופים עליה, כלשון רבינו: "מי שאינו
רוצה ליתן צדקה . . . בית-דין כופין אותו ומכים אותו מכת
מרדות עד שיתן מה שאמרוהו ליתן, ויורדים לנכסיו בפניו"
(הל' מתנות נעיים פ"ז ה"י). (63 כתובות מט, ב. אבל
שלא בפניו אין יורדים לנכסיו, כמבואר בסמוך ה"ז. ורבינו
בהל' מתנות נעיים פ"י ה"ט, כותב: "הנותן מזונות לבניו
ולבנותיו הגדולים שאינו חייב במזונותיהם כדי ללמד
הזכרים תורה ולהנהיג הבנות בדרך ישרה ולא יהיו מבוזות
. . . הרי זה בכלל הצדקה, וצדקה גדולה היא שהקורב
קודם". ועי' כתובות נ, א.

טז. מי שהלה למדינה אחרת, ובאה אשתו לבית
דין לתבע מזונות: שלשה חודשים הראשונים
מיום הליכתו - אין פוסקין לה בהן מזונות,⁴¹

מפאר מינין שנהגו בהן. ופוסקין לה פרפרת³⁸
לאכל בה את הפת, כגון קטנית או ירקות וכיוצא
בהן³⁹. ושמך לאכילה, ושמך להדלקת הנר, ופרות,
ומעט יין לשותות, אם היה מנהג המקום שישתו
הנשים יין⁴⁰. ופוסקין לה שלש סעודות בשבת⁴¹,
ובשר⁴² או דגים כמנהג המקום⁴³. ונותן לה בכל
שבת ושבת מצה כסף⁴⁴ לצריכה, כגון פרוטה⁴⁵
לכבוס או למרחץ וכיוצא בהן.

(36 אע"פ שהיא אוכלת עמו יחד, אפשר שהוא כילי (קמץ)
ואוכל פת חריבה. או אולי מדובר כאן כשהבעל אינו בביתו
ועושה מלאכה במקום אחר, וצריך לפסוק לה מזונות
(פרישה ל'טור' אהע"ז סי' ע, וב'חלקת מחוקק' לשו"ע שם
ס"ק ג). (37 רעבתן. (38 מאכל לתיבול הפת.
(39 כתובות פד, ב. (40 שם, סה, א. אבל אם אין שם
מנהג זה, אין פוסקין לאשה יין, שהיין מרגיל לתאוה, ואמרו
שם: "כוס אחד יפה לאשה, שנים ניזול הוא, שלשה תובעת
בפה וכו'". (41 שהאשה חייבת בשלוש סעודות בשבת
כמו האיש ('שולחן ערוך' או"ח סי' רצא ס"ו). (42 בכת"י
תימן: "בשר". וכן הביא ה'טור' סי' ע בדברי רבינו. והב"ח
שם הניח כלפנינו. (43 וראה שבת קיח, ב"קט, א.
(44 כתובות סד, ב. ושיעור המצה אחד מששה בדינר, שהוא
שלושים ושתיים פרוטה (קידושין יב). (45 [תיבת
"פרוטה" אינה מובנת. ובכת"י תימן איננה. וכן הוא
ב'מאירי' שם עמוד 275].

יא. במה דברים אמורים? בעניי שבישראל; אבל
אם היה עשיר - הפל לפי עשרו. אפילו היה קמון
ראוי לעשות לה כמה תבשילי בשר בכל יום - כופין
אותו ופוסקין לה מזונות כפי קמון⁴⁶. ואם היה עני
ביותר ואינו יכול לתן לה אפילו לחם, שהיא צריכה
לו - כופין אותו להוציא, ותהיה פתחתה חוב עליו
עד שתמצא ידו ויתן⁴⁷.

(46 כתובות סד, ב: "שאם בעבד עברי אמרו (דברים טו,
טז) "כי טוב לו עמך" [עמך במאכל, עמך במשתה]
קל-וחומר באשתו" (קידושין כב. 'מאירי'). (47 שם עז,
א. ומשמע מדברי רבינו שאין כופים אותו להשתכר כפועל
ולזון את אשתו, אלא כופים אותו להוציא. ויש אומרים:
ש"חייב אדם להשכיר עצמו ללמד תינוקות או לעשות
מלאכה אחרת כדי לזון את אשתו" ('תוספות' לכתובות סג.
וראה באהע"ז סי' ע ס"ג).

יב. בעל שרצה לתן לאשתו מזונותיה הראויות לה,
ותהיה אוכלת ושותה לעצמה, והוא שותה ואוכל
לעצמו - הרשות בידי⁴⁸; ובלבד שאיכל עמה מלילי
שבת ללילי שבת⁴⁹.

(48 כתובות סד, ב. וכדעת רב נחמן (שם סה:). (49 שהוא
זמן עונת תלמידי חכמים, כמבואר לקמן פ"ד ה"א. ומחמת
עונג שבת מחוייבת בו העונה לכל אדם, כדברי רבינו
בפירושו למשנה נדרים פ"ח מ"ו.

22 תוֹצִיא שְׁטֵר כְּתָבָה - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת; שְׁמָא נָטְלָה
23 כְּתָבָהּ מִבְּעֵלָהּ⁷⁸ או מִחֵלָה לוֹ כְּתָבָהּ, שְׁאֵין לָהּ
24 מְזוֹנוֹת, כְּמוֹ שִׁתְּבָאָרָא⁷⁹. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שְׁפּוֹסְקִין
25 לָהּ מְזוֹנוֹת בַּחֲזָקָת שְׁלֵא נָטְלָה וְלֹא מִחֵלָה, וְאֵין
26 מְצָרִיכִין אוֹתָהּ לְהָבִיא כְּתָבָהּ. וְדַעְתִּי נוֹטָה לְזֶה בְּמִי
27 שֶׁהֵלֵךְ בְּעֵלָהּ, הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהּ מְזוֹנוֹת מִן הַתּוֹרָה⁸⁰;
28 אָבֵל אִם מֵת בְּעֵלָהּ - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת עַד שֶׁתְּבִיא
29 כְּתָבָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אוֹכֵלֶת בְּתַקְנַת חֻקִּים⁸¹. וְעוֹד,
30 שְׁנֵיזֻנָּת מִנְכָּסִי יוֹרְשִׁים, וְלַעֲוֹלָם טוֹעֲנִין לְיֹרֶשׁ⁸².

(78) ראה לקמן פ"ח ה"א: "אלמנה ניזונת - עד שתיטול כתובתה". (79) לקמן פ"ז הי"ט: "המוחלת כתובתה לבעלה, איבדה כל תנאי כתובתה ואפילו מזונות אין לה עליה". ואפילו בשבועה אינה נאמנת ('קרבן נתנאל' לרא"ש פ"ג דכתובות סו אות קטן כ). (80) כמבואר לעיל ה"ב, ולפיכך חמור שעבודתה, וניזונית בחזקת שלא נטלה. (81) שתיקנו לה בתנאי כתובה, כמפורש לעיל ה"ב. (82) בית-דין פותח פה וטענה לטובת היורש (כבא-בתרא כג.) אף כאן אנו שוקדים על תקנת היורשים שמא מחלה כתובתה לאביהם והם אינם יודעים.

31 יט. הֵלֵךְ בְּעֵלָהּ, וְלוֹתָהּ וְאָכְלָה - פְּשִׁיבּוֹא חֵיב
32 לְשֵׁלֶם⁸³. עֲמַד אֶחָד מְדַעַת עֲצָמוֹ זִנְיָה מְשֻׁלָּא⁸⁴ - אִם
33 יָבּוֹא הַבֶּעַל, אֵינוֹ חֵיב לְשֵׁלֶם לוֹ; וְהָרִי זֶה אֶבֶד אֶת
34 מְעוֹתָיו, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא צִוְּהוּ לְזוֹנָה וְהִיא לֹא לְלוֹתָהּ
35 מִמְּנוֹ⁸⁵.

(83) כתובות קז, ב. ואפילו כאן אין הבעל מחשב עמה על מעשה ידיה (ראה למעלה ה"טז) אלא פורע הקפותיה (מגיד-משנה). (84) לא בתורת הלואה. (85) כי אילו לוותה ממנו כסף למזונותיה על-מנת שתשלם לו, יכול הוא לתובעה, והיא תובעת הבעל וישלם. אבל עכשיו שפירנסה שלא לשם הלואה - הניח מעותיו על קרן הצבי (שם ברש"י). והרי זה כפורע חובו של חבירו שלא מדעתו, שאינו חוזר ונפרע ממנו כלום (מגיד-משנה). ולדעת הרשב"א לא הפסיד אלא כשאמר מפורש שמחמת מזונות שחייב לה בעלה הוא מפרנסה, במקום בעלה, ולפיכך יכול הבעל לטעון ולומר לו: "לא אמרתי לך לפרוע בשבילי". אבל כשפרנסה סתם - חוזר וגובה, כי כל המפרנס סתם - אינו מפרנס בתורת מתנה אלא בתורת הלואה.

36 כ. הַבֶּעַל שְׁאֵמְרָא⁸⁶ לְאִשְׁתּוֹ בְּשַׁעֲה שֶׁהֵלֵךְ: טָלִי
37 מַעֲשֵׂה יְדִידָהּ בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ⁸⁷ - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת; שְׁאֵלוֹ
38 לֹא רָצְתָה בְּדָבָר זֶה וְלֹא סָמְכָה דַּעְתָּהּ - הָיָה לָהּ
39 לְתַבְּעוֹ⁸⁸, או לומר לוֹ: אֵין מַעֲשֵׂה יְדִי מְסַפִּיקִין לִי.

(86) כתובות קז, א. (87) והיא שתקה ולא הגיבה בשעת מעשה. (88) אפילו כשמעשי ידיה מספיקים לה, יכולה להתנגד לו ('בית שמואל' לאהע"ז סי' סט ס"ק ד), וזהו פירוש "לתבעו" להתנגד אפילו כשמעשיה מספיקים לה. שהרי עיקר התקנה לטובתה שיהיו לה מזונותיה, ושוב תיקנו מעשי ידיה תחת מזונותיה, ולפיכך אינו יכול לומר

1 שְׁחֻזָּקָה⁶⁴ שְׁאֵין אָדָם מְנִיחַ בֵּיתוֹ רִיקָן; מִפְּאֵן
2 וְאֵילָף - פּוֹסְקִין לָהּ מְזוֹנוֹת⁶⁵. וְאִם הָיוּ לוֹ נְכָסִים
3 - בֵּית דִּין יוֹרְדִין לְנִכְסָיו וּמוֹכְרִין לְמְזוֹנוֹתֶיהָ.
4 וְאֵין מַחֲשָׁבִין עִמָּה עַל מַעֲשֵׂה יְדִידָהּ⁶⁶, עַד שִׁיבּוֹא
5 בְּעֵלָהּ; אִם מַצָּאָה שֶׁעָשְׂתָה - הָרִי אֵלֶּי שְׁלוֹ.
6 וְכֵן אִם לֹא עָמְדָה בְּדִין, אֲלֹא מְכָרָה לְעַצְמָהּ⁶⁷
7 לְמְזוֹנוֹת - מְכָרָה קָנָם. וְאֵינָה צָרִיכָה הַכְרָזָה⁶⁸
8 וְלֹא שְׁבֻעָה⁶⁹, עַד שִׁיבּוֹא בְּעֵלָהּ וְיִטְעֵן⁷⁰, או עַד
9 שֶׁתְּבֹא לְגַבּוֹת כְּתָבָהּ אַחֵר מוֹתָא⁷¹ - מְגַלְגֵּלִין
10 עָלֶיהָ⁷² שְׁלֹא מְכָרָה אֲלֹא לְמְזוֹנוֹת שֶׁהִיא צָרִיכָה
11 לָהֶן⁷³.

(64) ניתן לשער. (65) כתובות קז, א. (66) ולדעת הרא"ש (שם): אין פוסקין לה מזונות עד שידקדקו אם לא יספיקו לה מעשי-ידיה, שכשנפרעים מנכסיו של אדם שלא בפניו - ראוי הוא להפך בזכותו ('הגהות מיימוניות'). (67) שלא בהוראת בית-דין. (68) הוא שמכריזים כמה ימים על מכירה פומבית כפי מה שיראה הבית-דין עד שיפסקו המוסיפים. ראה בפכ"ב מהל' מלוה ולוה ה"ו ובמגיד-משנה שם. (69) שאין בידה משל בעלה כלום. (70) הנחתה לה כסף למזונות. (71) ואז היא נשבעת שלא הניח לה בעלה כלום, כמבואר לקמן פט"ז ה"ד. (72) מוסיפה בשבועתה גם מענין המזונות (שם, קה. קז.). (73) שלא ביזוזה במכירה. דעת רבינו שדין מזונות אשה שהלך בעלה, שזה לדין מזונות האלמנה, כמבואר בכתובות קז, א לדעת רב, ובמזונות האלמנה אין צורך בהכרזה, כמבואר שם צח, א.

12 יז. וְכֵשֶׁם שֶׁבֵּית דִּין מוֹכְרִין לְמִזוֹן הָאִשָּׁה שֶׁהֵלֵךְ
13 בְּעֵלָהּ, כִּף מוֹכְרִין לְמִזוֹן בְּנֵיו וּבָנוֹתָיו כְּשֶׁהֵן בְּנֵי
14 שֵׁשׁ שָׁנִים או פְּחוֹת; אָבֵל יוֹתֵר עַל שֵׁשׁ - אֵינָן
15 זִנִּין אוֹתָן מִנְכָּסָיו שְׁלֵא בְּפָנָיו, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא
16 אֲמוֹד⁷⁴. וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁתַּטְּהָ⁷⁵ - בֵּית דִּין יוֹרְדִין
17 לְנִכְסָיו וּמוֹכְרִים, וְזִנִּין אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו וּבָנוֹתָיו שֶׁהֵן
18 בְּנֵי שֵׁשׁ שָׁנִים או פְּחוֹת⁷⁶, וּמִפְּרִנְסִין⁷⁷ אוֹתָן.

(74) שהרי אין כופים אותו אלא משום צדקה, ומכיון שהלך ממדינה זו בדעה צלולה ולא צוה שיפרנסום - אין יורדים לנכסיו שלא בפניו (כתובות מח.). (75) יצא מדעתו. (76) אפילו שאינו אמוד ואינו ידוע לנו אם ראוי ליתן צדקה, שהרי הוא חייב לזונם בעל כרחו שלא בתורת צדקה (שם). ואם הוא אמוד, בית-דין יורד לנכסיו וזן את בניו שהם למעלה משש עד שיגדלו - בתורת צדקה, שכיון שיצא מדעתו, אנו אומדים רצונו כי ודאי מסכים היה לפרנסם, וכן פוסק רבינו (הל' נחלות פ"א, יא) "מי שנשתטה . . . בית-דין פוסקים עליו צדקה אם היה ראוי", ולא יהיו בניו אלה גרועים מאדם אחר (מגיד-משנה). (77) בלבוש ובכסות (כתובות מח.).

19 יח. יֵשׁ מִן הַגְּאוּנִים שֶׁהוֹרָה, שְׁאֵין פּוֹסְקִין מְזוֹנוֹת
20 לְאִשָּׁה שֶׁהֵלֵךְ בְּעֵלָהּ לְמַדְינַת הָרֶם או שְׁמַת בְּעֵלָהּ,
21 עַד שֶׁהִיא שְׁטֵר כְּתָבָהּ יוֹצֵא מִתַּחַת יְדָהּ, וְאִם לֹא

18 ואם לאו - יוציא ויתן כתובה¹⁰¹. ובאותן
19 השלשים יום תהיה היא עושה ואוכלת, ויהיה
20 אחד מחבריו מפרנס אותה¹⁰² דברים שהיא
21 צריכה להן יתר על מעשה ידיה, אם אין מעשה
22 ידיה מספיקין לכל.

(98) מממונו ומנכסיו. (99) שלא הדירה יותר משלושים יום. (100) שהדירה יותר משלושים יום. (101) כתובות ע, ב. עד שלשים יום לא שמעו אנשים על כך, ואין זה בזיון בשבילה. יותר משלושים, כבר נודע הדבר ברבים והיא מתבזה מזה שבעלה הדיר אותה מנכסיו. ואע"פ שהוא משועבד לתת לה מזונותיה - יכול הוא להדירה מנכסיו, כי הלכה היא (כתובות נט:): "קונמות מפקיעים מידי שעבוד" קונמות - זהו נדר שאדם אסר על עצמו איזה דבר כהקדש. "קונם" כינוי לקרבן הוא בלשון עלגים, וכל הקדש שאינו לכל אלא על אדם אחד, נקרא "קונם". ומתוך שנדר זה אינו ניתן לפדיון כשאר קדושת דמים, אלא אסור הוא על האדם המודר כקדושת מזבח שהיא קדושת הגוף שאין לה פדיון, הוא חמור ביותר שמפקיע מידי שעבוד, ולפיכך חל הנדר לאסור את אשתו מליהנות מממונו (ר"ן לכתובות פ"ו). (102) ואין הוא נקרא שלוחו של הבעל המדיר, כיון שהבעל לא אמר לו לפרנסה, אלא הודיע ברבים: "כל הון אינו מפסיד" (כתובות ע': והל' נדרים פ"ז, הי"ב).

23 כד. המדיר את אשתו שלא תטעם אחד מפל
24 הפרות¹⁰³ - ממתנין לו עד שלשים יום; יתר על כן
25 - יוציא ויתן כתובה¹⁰⁴. אפלו הדירה שלא תאכל
26 מאכל רע, אפלו הדירה ממין שלא אכלה אותו
27 מימיה - יוציא אחר שלשים יום ויתן כתובה¹⁰⁵.
28 נדרה היא שלא תאכל אחד מפל הפרות, וקיים לה
29 הוא את נדרה¹⁰⁶, או נדרה בנזיר¹⁰⁷ ולא הפר לה:
30 אם רצה¹⁰⁸ שתשוב תחתיו ולא תאכל פרות או תהיה
31 נזירה - תשב, ואם אמר: איני רוצה באשה נזרנית
32 - יוציא ויתן כתובה; שהרי היה פידו להפר, והוא
33 קיים לה ברצונו¹⁰⁹.

(103) שאסר הנאת ממנו עליה אם תטעם מין פירות פלוני, אבל אם אמר לה הריני אוסר עליך מין פלוני לא אמר כלום, כי אין אדם יכול לאסור על חברו אכילת פירות שאינם שלו (מגיד-משנה). (104) אם לא התיר נדרו. (105) כתובות עא, א. לדעת שמואל. (106) שהחריש ביום שמעו הנדר, ולא הפרו, וממילא הנדר קיים, מלשון הכתוב (במדבר ל, ח): "ושמע אישה ביום שמעו והחריש לה וקמו נדריה". (107) שאמרה הריני נזירה. (108) הבעל. (109) לפיכך עליו לתת כתובתה, בלשון הגמרא (כתובות עא:): "הוא נתן אצבע בין שניהם" להנשך, ועל כרחו ישלם לה כתובתה. בדין זה לא הזכיר רבינו על המתנת שלשים יום, הואיל וקיים לה ברצונו אין לצפות שיפר נדרו, כי אינו רשאי ואינו זכאי לכך, ולפיכך ביום השני לשמיעת נדרה, יוציא אם אינו רוצה באשה נזרנית (שם). אלא שהר"ן העיר כי לפי סוגיית הגמרא (שם): עליו להוציא אפילו אם ירצה לקיימה, שהיא

לה, בעל כרחה, איני זנך ואיני נוטל כלום ממעשה ידך, כמפורש למעלה בה"ד.

1 כא. הרי שצמדה בדין ופסקו לה מזונות, ומכרו
2 בית דין⁸⁹ ונתנו לה, או שמכרה היא לעצמה, ובא
3 הבעל ואמר: הנחתי לה מזונות - הרי זו נשבעת
4 בנקיטת חפץ⁹⁰ שלא הניח לה⁹¹. לא תבעה ולא
5 מכרה, אלא שהתה עד שבא, הוא אומר: הנחתי,
6 והיא אומרת: לא הנחתי, אלא לויתי מזה
7 ונתפרנסתי⁹² - נשבע שבועת הסת⁹³ שהניח לה
8 ונפטר, וישאר החוב עליה⁹⁴.

(89) מנכסי בעלה. (90) מבואר למעלה פי"א הט"ז. (91) משנה, כתובות קה, א: "חנן אומר תשבע בסוף". ומפרש רבינו: בסוף - כשיבוא הבעל לטעון כנגדה: "הנחתי לך מזונות". ודין שבועת המשנה בנקיטת חפץ (מגיד-משנה). (92) כאן היא תובעת שישלם חובה והוא כופר בכל. (93) בדין כופר בכל שפטור משבועה מן התורה, אלא שחכמי הגמרא תיקנו שישבע, ואינה בנקיטת חפץ כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א ה"ג. ובהל' שבועות פי"א ה"ג. היסט - לשון שימה ששמו חכמים עליו שבועה, כמו (שמואל-א כו, יט): "אם ה' הסיתך ב"י" (רש"י לשבועות מ':) וראה ברש"י לאלפסי ב"מ פ"א: "שהשיאו חכמים לכך להסיתו להודות". וגאון פירש היסט בטי"ת, לשון כבדות שהכבירו עליו להשבע ('הערן' ערך הסת). (94) וכשתשיג ידה תשלם למלוה. והמקור לדברי רבינו, הברייתא בכתובות ק, א: "ואם בא ואמר פסקתי לה מזונות - נאמן" ומפרש רבינו נאמן בשבועת היסט, במקרה שלותה ורוצה להפקיע ממנו (מגיד-משנה).

9 כב. מכרה מטלטלין ואמרה: למזונות מכרתי,
10 והוא טוען ואומר: מזונותיך הנחתי - נשבעת
11 שבועת הסת שלא הניח⁹⁵. הרי שלא תבעה⁹⁶ ולא
12 לותה ולא מכרה, אלא דחקה עצמה ביום ובלילה
13 ועשתה ואכלה - אין לה כלום⁹⁷.

(95) הואיל והיתה יכולה להברית את המטלטלין ולומר אין לך בידי כלום, שנאבדו וכיוצא בזה, ואז היתה פטורה משבועת המשנה, שהרי היא "כופרת בכל" - אף כשטוענת מכרתים למזונות - אינה נשבעת בנקיטת חפץ אלא 'שבועת היסט' בעלמא. (96) מזונות עלידי בית-דין. (97) כדברי הברייתא ע"פ גירסת רבינו: "מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות, ואמר הוציאו לה מעשה ידיה במזונותיה - רשאי". וסובר רבינו: אחר חזרתו - אשתו תובעת מזונות - שכבר אכלה על ידי מעשה ידיה שדחקה עצמה. רשאי הבעל לומר יצאו מעשי ידיה במזונותיה ואין לה כלום עליו. ומוכן שאם עשתה והותירה - הכל שלה, הואיל ולא העלה לה מזונותיה, זכתה במעשי ידיה (רמב"ן).

14 כג. המדיר את אשתו מלהנות⁹⁸ לו - בין שפרש
15 עד זמן פלוני, בין שלא פרש אלא סתם -
16 ממתנין לו שלשים יום: אם תמו ימי נדרו⁹⁹
17 או שלא תמו¹⁰⁰ והתיר נדרו - הרי זה מוטב,

(9) בית דירה (כתובות קג.). (10) משנה, כתובות סד, ב. ויה' מאירי' שם (עמ' 274) הביא בשם רבינו: "מטה מוצעת לשכב [עליה]". וראה בפרק ל' מהל' שבת ה"ה, ובבבא מציעא קיג:א. (11) מצע גס כעין מחצלת של קנים. (12) "ירושלמי" שם. (13) כי אין בית פחות מארבע אמות (סוכה ג:). (14) "רחבה" היא חצר שמאחורי הבית.

ד. וכן מחיבין אותו לתן לה תכשיטים, כגון בגדי צבעונין להקיף על ראשה ופדחתה¹⁵, ופוך¹⁶ ושרק¹⁷ וכיוצא בה, כדי שלא תתגנה עליו.

(15) מצחה. (16) צבע כחול שהנשים צובעות בו את עפעפי עיניהם. ככתוב (מלכים-ב ט, ל): "ואיזבל שמעה ותשם בפור עיניה". (17) צבע אדום ללחייה (רש"י לכתובות יז.). וחייב תכשיטין מקורו שם מח, א: "מי שנשתטה ביתדין נותנים . . . תכשיטין לאשתו".

ה. במה דברים אמורים? בעניי שפישראל; אבל בעשיר - הכל לפי עשירו¹⁸. ואפלו היה ראוי לקנות לה כלי משי ורקמה וכלי זהב - כופין אותו ונותן. וכן המדור - לפי עשירו, והתכשיט וכלי הבית - הכל לפי עשירו. ואם קצרה ידו לתן לה אפלו בעניי שפישראל - כופין אותו להוציא¹⁹, ויהיה הפתפה עליו חוב עד שיעשיר.

(18) שם סד, ב. (19) שם עז, א. וכמבואר לעיל פ"ב הי"א. והרמ"ך תמה על זה, למה נכפנו להוציא, ובשאר חובות אין כופין ללוה אם אין לו לפרוע, וטוב שתתגלגל האשה עמו עד שירחמו עליהם מן השמים ('מעשה רוקח').

ו. ולא האשה בלבד, אלא בניו ובנותיו הקטנים, בני שש או פחות - חייב לתן להם פסות המספקת להם²⁰, וכלי תשמיש, ומדור לשפן בו. ואינו נותן להם לפי עשירו, אלא כפי צרכן בלבד. זה הכלל: כל מי שיש לו עליו מזונות בין בחייו בין אחר מותו²¹ - יש לו פסות²² וכלי בית ומדור; וכל שבית דין מוכרין למזונותיו²³, כן מוכרין לקסותו וכלי ביתו ומדורו.

(20) כי כלל הוא: פרנסה (הלבשה) הרי היא כמזונות (כתובות סח.). (21) כגון אשתו ובנותיו עד שתתארסנה. (22) "ירושלמי" כתובות פ"ב ה"א: "ומתכסין בכסותי". והשווה לקמן פ"ט, הי"א. (23) למעלה פ"ב ה"טז.

ז. האשה שהלך בעלה, ופסקו לה בית דין מזונות וקסות וכלי בית ושכר מדור - אין פוסקין לה תכשיט, שהרי אין לה בעל שתתקשט²⁴; אבל מי שנשתטה בעלה או שנתחרש - פוסקין לה תכשיט²⁵. ודין הבעל עם אשתו בטענת הפסות והכלים ושכר המדור - כדינם בטענת המזונות. אם אמר הוא: נתתי, והיא אומרת: לא נתת - דין אחד לכל²⁶.

אומרת: "הואיל ולא הפר את נדרי, ודאי שונא אותי ואיני יכולה עוד לדור עמו, שהרי לא נדר בשעת כעסו, אלא החריש לי מתוך ישוב הדעת, ודאי שנאה כבושה לו בלבו עלי, ומה יש לי עוד להמתין".

פרק שלשה עשר

(1) יבאר בו הכסות, הדירה וכלי הבית שחייב לאשתו ולבניו ולבנותיו הקטנים, ואם הדיר אותה מלהתקשט. הרחיקו זה את זה מקרוביהם, בעל שהתנגד לדירה מפני הפרוצים, שלש ארצות לענין נשואין, ואם כופין אותה לצאת עם בעלה למקום שירצה.

א. במה הפסות שהיא חייב לתן לה? בגדים של חמשים זוז משנה לשנה, ממטבע אותן הימים, שנמצאו החמשים - ששה דינרין ורביע דינר פסוק². נותנין לה חדשים בימות הגשמים, ולובשת בלאותיהן³ בימות החמה⁴. והשחקים, והם מותר הפסות⁵ - הרי הן שלה, כדי שתתפסה בהם בימי נדחה⁶. ונותנין לה חגורה למתניה וכפה לראשה ומנעל ממועד למועד⁷.

(2) טהור, כי מטבע של ימיהם היה שבעה חלקים נחושת ואחד כסף, נמצא שדינר אותם הימים הוא אחד משמונה דינר הכסף, וחמשים דינרים פשוטים אינם אלא ששה דינרי כסף ורבע. ראה לעיל פ"י ה"ח. (3) הבגדים שנתישנו. (4) כי בגדים חדשים מחממים יותר, ויפים לה בימות הגשמים וקשים לה בימות החמה. (5) שבלתה ונשתחקה. (6) שלא תתגנה על בעלה כשתלבש בימי טהרתה בגדים שלבשה בימי נדחה (כתובות סד: סה: וברש"י). (7) שם, במשנה. ואותו תנא ישב במקום הרים שהנעליים בלות בהם מהר, והיא צריכה שלשה זוגות נעלים לשנה, ומכוין ליתנן לה מרגל לרגל כדי לשמחה ברגל (שם סה:).

ב. במה דברים אמורים? באותן הימים ובארץ ישראל; אבל בשאר זמנים ושאר המקומות - אין הדמים עקר. יש מקומות שהיה שם הפגדים בלקר הרבה או בזול הרבה. אלא העקר שסומכין עליו, שמתחבין אותו לתן לה בגדים הראויים בימות הגשמים ובימות החמה, בפחות⁸ שלובשת כל אשה בעלת בית שבאותה המדינה.

(8) רבינו מדבר בעניי שבישראל, ואילו בעשיר הכל לפי עשירו כמבואר בסמוך ה"ה.

ג. ובכלל הפסות - שהיא חייב לתן לה כלי בית, ומדור⁹ שיושבת בו. ומה הן כלי בית? מטה מצעת¹⁰, ומפץ¹¹ או מחצלת לישוב עליה, וכלי אכילה ושתיה, כגון קדרה וקערה וכוס¹² ובקבוק וכיוצא בהן. והמדור? ששוכר לה בית של ארבע אמות על ארבע אמות¹³, ויהיה רחבה¹⁴ חוצה לה כדי להשתמש בה, ויהיה לו בית הפסא חוץ ממנו.

30 אֶשְׁתּוֹ מִזֶּה, וְלֹא יִנְיָחָהּ לָצֵאת אֶלָּא כְּמוֹ פַּעַם אַחַת
31 בְּחֹדֶשׁ אוֹ כְּמוֹ פַּעַמִּים בְּחֹדֶשׁ, לְפִי הַצֵּרֶף⁴². שְׂאִין
32 יָפִי לְאִשָּׁה אֶלָּא לִישָׁב בְּזוֹת בֵּיתָהּ⁴³, שֶׁקֶף כְּתוּב:
33 כָּל כְּבוֹדָה בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה⁴⁴.

(38) צעיף, כלשון הכתוב (ישעיה ג, כג): "והצינפות והרדידים". וראה להלן פכ"ד הי"ב, ובהל' סוטה פ"ג ה"ה. (39) אע"פ שבבית אינה לובשת רדיד, הואיל והיא יוצאת בו לשוק כמנהג המקום, חייב ליתנו לה. (40) כתובות ע"א, ב. (41) שם ע"ב, א: "למחר היא מתה ואין כל בריה סופדה". היה רבי מאיר אומר: "והחי יתן אל לבו" - דברים של מיתה, אם ספד - יספדוהו. אם ליוה - ילווהו וכו' (שם). (42) ובמדרש רבה (בראשית פרשה ח) אמרו: "וכבשוה" - וכבשה כתוב. האיש כובש את אשתו שלא תצא לשוק, שכל אשה שיוצאת לשוק סופה להכשל, מדינה שנאמר בה: "ותצא דינה" ולבסוף נכשלה. וב'ספרי' פרשת כי-תצא אות רמב, דרשו על הפסוק: "ומצאה איש בעיר" - "אילו לא יצאת בעיר, לא היה מסתקף לה. מגיד שפירצה קוראת לגנב". (43) ובילקוט שמעוני (תהלים קכח, ד) דרשו על הפסוק: אשתך כגפן פוריה. אימתי אשתך כגפן פוריה - כשהיא צנועה בירכתי ביתך". (44) יבמות ע"א.

34 יב. המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה - בזמן
35 שהיא⁴⁵ עמה בעיר, חודש אחד - ממתינין⁴⁶ לו,
36 שנים⁴⁷ - יוציא ויתן כתובה⁴⁸; ובזמן שהיא בעיר
37 אחרת: רגל אחד - ממתינין⁴⁹ לו, שנים - יוציא
38 ויתן כתובה⁵⁰.

(45) אביה. (46) אולי יתיר את נדרו. (47) יום אחד בחודש השני נחשב כשני חדשים. (48) יותר מחודש אינה יכולה להעמיד עצמה שלא ללכת לבית אביה (כתובות ע"א:). (49) דרך הבת ללכת לבית אביה ברגלים. (50) שם.

39 יג. המדיר את אשתו שלא תלך לבית האב⁵¹ או
40 לבית המשתה - או יתיר את נדרו⁵² או יוציא⁵³ ויתן
41 כתובה; שזה כמי שאסרה בבית הסהר ונעל בפניה⁵⁴.
42 ואם היה טוען מפני בני אדם פרוצים⁵⁵ שיש באותו
43 בית האב או בבית המשתה, והחזקו שם פרוצים
44 - שומעין לו⁵⁶.

(51) שאמר לה: אם תלכי לבית האב, תיאסר הנאת ממוני עליך. (52) בתוך שלושים יום, כדין המדיר את אשתו מליהנות לו שממתינים לו שלושים יום, כמבואר לעיל פ"ב הכ"ג. (53) לאחר שלושים יום, כדברי רבינו למעלה פ"ב שם (מגיד-משנה). (54) כתובות ע"א, ב. (55) שאינם מרחיקים את עצמם מעריות. (56) שם ע"ב, א.

45 יד. האומר לאשתו: אין רצוני שיבואו לביתי אביך
46 ואמך, אחיך ואחיותיך - שומעין לו. ומהיה היא
47 הולכת להם פשיא⁴⁸ להם דבר, ותלך לבית אביה
48 פעם בחודש ובכל רגל ורגל; ולא יפנסו הם לה אלא
49 אם ארע לה דבר, כגון חלי או לדה. שואין כופין

(24) כתובות מח, א. (25) שם, כי אומדים דעתו אילו היה בריא לא היה רוצה שתתנוול אשתו. אבל בהלך, הואיל ויצא לדעת היה לו לצוות, ומתוך שלא ציוה - גילה שאין רצונו בכך (רש"י שם). (26) כמבואר לעיל פ"ב, הכ"א-כב.

1 ח. המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מפל
2 המינין²⁷ - בפניו²⁸: שנה אחת - ימים, יתר על כן
3 - או יתיר את נדרו או יוציא ויתן כתובה²⁹;
4 ובפשיירות: שלשים יום - ימים³⁰, יתר על כן - יתיר
5 את נדרו או יוציא ויתן כתובה.

(27) שאמר לה: אם תתקשטי, תהא הנאת ממוני אסורה עליך. כי אחרת - אין הוא יכול לאסרה להתקשט, כמבואר למעלה בפ"ב הכ"ד. (28) שאינן מרבות להתקשט. (29) כתובות ע"א, ב. (30) שם: "שכן אשה חשובה נהנית מריח קישוטיה שלוש ימים".

6 ט. הדירה שלא תלך למרחץ: בכפרים³¹ - שבת
7 אחת, בכפרים שתי שבתות³². שלא תנעל מנעל:
8 בכפרים - שלשה ימים, ובכפרים - מעת לעת³³. יתר
9 על זה - יתיר את נדרו או יוציא ויתן כתובה.

(31) בערים גדולות שמנהגן להתרחץ תכופות. (32) "ירושלמי" כתובות פ"ז, ה"ד. (33) שם.

10 י. הדירה שלא תשאול ולא תשאיל מפלי הבית
11 שדרך כל השכנות לשאל אותן ולהשאילן, כגון
12 נפה וכברה³⁴, רחים ותנור וכיוצא בהם - יתיר את
13 נדרו או יוציא ויתן כתובה, מפני שמשיא³⁵ שם רע
14 בשכנותיה³⁶. וכן היא שנודרה שלא תשאול ולא
15 תשאיל נפה וכברה ורחים ותנור וכיוצא בהם,
16 ושלא תארג בגדים נאים לבנים, במקום שדרך
17 לארג אותם לבנים - תצא בלא כתובה, מפני
18 שמשיאתו שם רע בשכונתו שהוא פילי³⁷.

(34) נפה לקמח, וכברה - לנקות התבואה (רבינו בפירושו למשנה שביעית פ"ה, מ"ט). (35) כלומר, מביא עליה. (36) שהיא קמצנית (כתובות ע"ב). (37) שם. כלי - קמצן. מלשון הכתוב (ישעיה לב, ה) "ולכלי לא יאמר שוע".

19 יא. מקום שדרךן שלא תצא אשה לשוק בכפה
20 שעל ראשה בלבד, עד שיהיה עליה רדיד³⁸ החופה
21 את כל גופה כמו טלית - נותן לה בכלל הפסות
22 רדיד³⁹ הפחות מפל הרדידין. ואם היה עשיר - נותן
23 לה לפי עשרו. כדי שתצא בו לבית אביה או לבית
24 האב או לבית המשתה⁴⁰. לפי שכל אשה יש לה
25 לצאת ולילך לבית אביה לבקרו, ולבית האב ולבית
26 המשתה לגמל חסד לרעותיה או לקרובותיה, כדי
27 שיבואו הם לה⁴¹, שאינה בבית הסהר עד שלא תצא
28 ולא תבוא. אבל גנאי הוא לאשה שתהיה יוצאה
29 תמיד, פעם בחוץ פעם ברחובות. ויש לבצע למנע

לְכַפֵּר, וְלֹא מִכְּפָר לְמִדְיָנָה; שֵׁשׁ דְּבָרִים שִׁישִׁיבֶת
הַמִּדְיָנָה טוֹבָה לָהֶם, וְיֵשׁ דְּבָרִים שִׁישִׁיבֶת הַכְּפָרִים
טוֹבָה לָהֶם.⁶⁹

(67) תוספתא כתובות פ"ב, יא. (68) בכת"י תימן: "והוא".
וכן הוא ב'שולחן ערוך' אהע"ז סי' עה ס"א. (69) כתובות
ק"ב.

יח. וְכִשְׁמוֹצִיאָהּ מִמִּדְיָנָה לְמִדְיָנָה וּמִכְּפָר לְכַפֵּר
בְּאוֹתָהּ הָאֶרֶץ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ מִבְּנוֹה הִיפָּה
לְנוֹה הָרַע, וְלֹא מֵרַע לְיִפְהָ;⁷⁰ מִפְּנֵי שֶׁהִיא צְרִיכָה
לְהִטָּפֵל⁷¹ וְלִבְדֹּק עֲצָמָה בְּנוֹה הִיפָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִהְיֶה
בּוֹ קֶלֶה⁷² וּבְעוֹרָהּ. וְכֵן לֹא יוֹצִיאָהּ מִמְּקוֹם שָׂרְבוּ
יִשְׂרָאֵל לְמְקוֹם שָׂרְבוּ עֶפְרוֹם⁷³. וּבְכָל מְקוֹם⁷⁴
מוֹצִיאִין מִמְּקוֹם שָׂרְבוּ עֶפְרוֹם לְמְקוֹם שָׂרְבוּ יִשְׂרָאֵל.

(70) נוף יפה ומקום נאה, ולא נתכוין רבינו לדירה יפה, שאם
כן היה לו לומר אפילו באותה עיר לא יוציאה, מבית רע
לבית יפה ('מעשה רוקח'). (71) להשתדל ולטפל בעצמה.
(72) נקלה ובלתי חשובה, ובכתובות קי, שנינו: "שהנוה
היפה בודק". ומפרש רש"י: בודק את הגוף למי שבא מנוה
רע, ומתוך כך חלאים באים עליו. וכן אמר שמואל (שם):
"שיניו וסת (אפילו לטובה) - תחילת חולי מעיים".
(73) אפילו מכפר לכפר (תוספתא שם). (74) אפילו מנוה
היפה לנוה הרע.

יט. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים?⁷⁵ מִחוּצָה לְאֶרֶץ לְחוּצָה
לְאֶרֶץ, אוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל מִחוּצָה
לְאֶרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - כּוֹפִין אוֹתָהּ לַעֲלוֹת. אֲפִלּוּ
מִנוֹה הִיפָּה לְנוֹה הָרַע, וְאֲפִלּוּ מִמְּקוֹם שָׂרְבוּ יִשְׂרָאֵל
לְמְקוֹם שָׂרְבוּ עֶפְרוֹם - מֵעֵלִין⁷⁶. וְאֵין מוֹצִיאִין מֵאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לְאֶרֶץ, וְאֲפִלּוּ מִנוֹה הָרַע לְנוֹה הִיפָּה,
[וְאֲפִלּוּ מִמְּקוֹם] שָׂרְבוּ עֶפְרוֹם לְמְקוֹם שָׂרְבוּ יִשְׂרָאֵל.

(75) שיש לחלק בין מדינה לעיר, ובין נוה יפה לרע, או בין
רוב ישראל לרוב גויים. (76) כתובות קי, ב. ובתוספתא
שם. ובהל' מלכים פ"ה ה"ב, כתב רבינו: "לעולם ידור
אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה גויים, ואל ידור
בחוץ לארץ ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל היוצא לחוץ
לארץ כאילו עובד עבודה-זרה" (ומקורו מדברי הגמרא
בכתובות שם).

כ. אָמַר הָאִישׁ לַעֲלוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהִיא אֵינָה
רוּצָה - תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה⁷⁷. אָמְרָהּ הִיא לַעֲלוֹת, וְהוּא
אֵינוֹ רוּצָה - יוֹצֵא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה. וְהוּא הֵדִין לְכָל
מְקוֹם מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִם יְרוּשָׁלַם. שֶׁהִפְלִי⁷⁸ מֵעֵלִין
לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁷⁹, וְאֵין הִפֵּל מוֹצִיאִין מִשָּׁם; הִפֵּל
מֵעֵלִין לְיְרוּשָׁלַם⁸⁰, וְאֵין הִפֵּל מוֹצִיאִין מִשָּׁם.

(77) כתובות, שם. ומה שכתבו ב'תוספות' שם בשם רבינו
חיים: "שעכשיו אין מצוה לדור בא"י כי יש כמה מצוות
התלויות בארץ, וכמה עונשים שאין אנו יכולים ליהרר מהם
ולעמוד עליהם" כבר העיר רבי יוסף טראני (מהרי"ט)

אֶת הָאָדָם שִׁיפְנוֹסוּ אֲחֵרִים בְּרִשּׁוֹתָיו⁵⁷. וְכֵן הִיא
שְׂאֵמְרָה: אֵין רְצוֹנִי שִׁיפְנוֹסוּ אֲצִלִי אִמָּךְ וְאֲחִיוֹתֶיךָ,
וְאֵינוֹ שׁוֹכֵנֶת עִמָּהּ בְּחֶזֶק אַחַת, מִפְּנֵי שֶׁמֵּרְעִין לִי
וּמֵצִרִין לִי - שׁוֹמְעִין לָהּ; שְׂאִין כּוֹפִין אֶת הָאָדָם
שִׁישִׁיבוּ⁵⁸ אֲחֵרִים עִמּוֹ בְּרִשּׁוֹתָיו⁵⁹.

(57) כן כתבו הגאונים (מגיד-משנה). ומקורו במשנה
(כתובות עא:): "ואם היה טוען משום דבר אחר - רשאי"
(הגר"א באבן-העזר סי' עד ס"ק ג). (58) פתח ב"כניסה"
- שיכנסו אצלי, וסיים ב"שיבה", כי כך דרכן של נשים
הנכנסות לזמן מה ומתעכבות שעות מרובות ('מעשה
רוקח'). (59) תשובת הרי"ף סימן טו. והראב"ד טוען:
אימתי בזמן שהן באות בגבולה, אבל אם היא באה לגבולן
אין מוציאים אותן בשבילה, אע"פ שהמדור שלו הוא,
הואיל ובעלה רוצה בישיבתן, אבל מבקשים מהן שלא
יצערו אותה בישיבתן. וכנגד זה סובר ה'מגיד משנה': אין
אדם דר עם נחש בכפיפה אחת, ואם נראה לבית-דין שהן
גורמות לה קטטה עם בעלה - הדין עמה, ובאהע"ז סי' עד
סעיף י, מסכם הרמ"א: ונוהגים להושיב עמהם איש או
אשה נאמנים לדור עמהם עד שיתברר עלידי מי נתגלגל
הריב והקטטה.

טו. הָאִישׁ שְׂאֵמַר: אֵינוֹ דֹּר בְּמִדּוֹר זֶה, מִפְּנֵי שֶׁבָּנִי
אָדָם רָעִים אוּ פְּרוּצִים אוּ עֶפְרוֹם בְּשִׁכּוּנָתִי וְאֵינוֹ
מִתִּירָא מֵהֶם - שׁוֹמְעִים לוֹ, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא הִחֲזִקוּ
בְּפִרְיוֹתָיו, שֶׁכָּף צוּר חֲכָמִים⁶⁰: הִרְחַק מִשְׁכָּן רַע.
וְאֲפִלּוּ הָיָה הַמִּדּוֹר שְׁלֵה - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִמְּנוֹ,
וְשׁוֹכֵן בֵּין בָּנֵי אָדָם פְּשָׁרִים⁶¹. וְכֵן הִיא שְׂאֵמְרָה כֵּן,
אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא אוֹמַר: אֵנִי אֵינוֹ מְקַפֵּיד עֲלֵיהֶם -
שׁוֹמְעִין לָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אוֹמְרָת: אֵין רְצוֹנִי שִׁיֵּצֵא
עָלִי שֵׁם רַע בְּשִׁכְנוֹת אֵלוֹ.

(60) אבות פ"א, מ"ז. (61) השווה דברי רבינו הל' דעות
פ"ו, ה"א.

טז. כָּל הַיֹּשֵׁב אֶרְצוֹת אֶרְצוֹת הוּא⁶², כְּגוֹן אֶרֶץ כְּנָעַן
וְאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ תִּימָן וְאֶרֶץ כּוּשׁ וְאֶרֶץ שִׁנְעָר⁶³
וְכִיּוּצָה בֵּהֶן. וְכָל אֶרֶץ וְאֶרֶץ - מִמִּדְיָנוֹת⁶⁴ וּכְפָרִים.
וְעִירֵי יִשְׂרָאֵל⁶⁵ לַעֲנֹן נִשְׁוֹאִין שְׁלֹשׁ אֶרְצוֹת הֵיוּ⁶⁶:
יְהוּדָה, וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְהַגָּלִיל.

(62) חלוק לארצות. (63) בבל. (64) ערים גדולות ומוקפות
חומה (רבינו בפיה"מ לכתובות פ"ג מ"י). (65) שבארץ
ישראל. (66) כתובות קי, א.

יז. אִישׁ שֶׁהָיָה מֵאֶרֶץ מִן הָאֶרְצוֹת, וְנָשָׂא אִשָּׁה
בְּאֶרֶץ אַחֶרֶת - כּוֹפִין אוֹתָהּ וְיוֹצֵאָהּ עִמּוֹ לְאֶרְצוֹ, אוּ
תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה; שְׁעַל מִנֵּת כֵּן נִשְׂאָה, אֶף-עַל-פִּי
שֶׁלֹּא פָּרַשׁ⁶⁷. אֲבָל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה בְּאַחַת מִן הָאֶרְצוֹת,
וְהִיא⁶⁸ מֵאֲנָשִׁי אוֹתָהּ הָאֶרֶץ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ
לְאֶרֶץ אַחֶרֶת; אֲבָל מוֹצִיאָהּ מִמִּדְיָנָה לְמִדְיָנָה וּמִכְּפָר
לְכַפֵּר בְּאוֹתָהּ הָאֶרֶץ. וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ מִמִּדְיָנָה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ה תמוז - ספר נזיקין - הלכות גניבה קלא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

80) ב'מרדכי' סוף מסכת כתובות, הביא דעת רבינו מאיר: שרק בזמן שבית המקדש היה קיים - יש מצוה לדור בירושלים יותר מבשאר הארץ, אבל בזמן הזה אין חילוק בין ירושלים לשאר א"י. וכהגהת מהר"ם מטיקטין שם: "שבעונותינו אין שם היום מעלות לקדושה, ואין הוא יכול לדחותה מקדושה לקדושה . . . והרי עתה כולן שווין למצוה, ירושלים ושאר א"י."

בתשובותיו סימן כח, שאיזה תלמיד טועה כתב הדברים על שם ה'תוספות', ואין לסמוך עליהן, וראה ב"פתחי תשובה" לאהע"ז סי' עה ס"ק ז', ובשו"ע שם סעיף ה'. (78) אחד האנשים ואחד הנשים (כתובות, שם). (79) "מחרימים בשם על כל מי שעושה זה בדרך עלילה על אשתו שלא לעשותו זולתי ללכת להתברך בארץ ישראל לא זולת זה ויענה הבעל אמן, ואז יכריחו האשה ללכת עמו". מדברי תשובת רבינו, וראה בתשובת רבינו בסוף הספר.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ה תמוז ב' מנחם-אב ה'תשפ"ב

יום ראשון כ"ה תמוז ה'תשפ"ב

הלכות גניבה

פרק שביעי

1) ביאר בו רבינו ז"ל איסור המשקלות והמדות החסרות. ומה שאסור לקיים מהם בבית. ואי אלו מדות אינו רשאי לעשותן מחמת חשש טענה ואונאה וטעות, וכן ביאור איסור מדידת הקרקע שלא כדין. ונסתיים הפרק בביאור עונש המדות החסרות.

1 א. השוקל לחברו ממשקלות חסרות מן המשקל
2 שהסכימו עליו כפי אותה המדינה², או המודד
3 במדה³ חסרה מהמדה שהסכימו עליה - הרי זה
4 עובר בלא תעשה; שנאמר: לא תעשו עול במשפט,
5 במדה במשקל ובמסורה⁴.

2) כגון שהסכימו לשקול במשקלות של קילו, והמוכר שקל לו במשקלות קילו חסירות, משום שנפחתו או שהעלו חלודה (ראה לקמן פרק ח, הלכה ז). (3) כגון מידת חבל בקרקע או בכד, או מידת קב וסאה בתבואה, או מידה בנוזלים, ראה לקמן הלכה ז, ט. (4) כלומר, במשפט המידה, במשפט המשקל או במשפט המשורה (מידת הלח), כלומר, במשפט הידוע והמוסכם במדינה ביחס למידה, למשקל ולמשורה, ראה לקמן הלכה ט וראה אבן עזרא לויקרא יט, לד, וגמרא בבא מציעא סא: בבא בתרא פח. במשנה.

6 ב. אף על פי שהמודד או השוקל חסר גונב, אינו
7 משלם לו תשלומי כפל⁵, אלא משלם לו המדה או
8 המשקל. ואין לוקין על לאו זה, מפני שהוא חייב
9 בתשלומין⁶.

5) על מה שהחסיר לו מן המידה או מן המשקל. בבבא מציעא שם, מגדירים את ההונאה במשקלות כגזל ממש - ואין כפל בגזל אלא בגניבה. (6) לשלם לקונה את מה שהחסיר לו כדין גזילה, שכתוב בה "והשיב את הגזילה אשר גזל". ויקרא ה, כג. וכל לאו שניתן לתשלומין, אין לוקין עליו. ראה למעלה פרק א, הלכה א.

10 ג. כל מי שמשקה בביתו או בחנותו מדה חסרה
11 או משקל חסר - עובר בלא תעשה; שנאמר: לא
12 יהיה לך כביסך וגומר⁸. ואפלו לעשות המדה עביט
13 של מימי רגלים - אסור⁹; שאף על פי שאין זה
14 לוקח ומוכר בה, שמא יבוא מי שאינו יודע שהיא
15 חסרה¹⁰ וימדד בה. ואין לוקין על לאו זה, שהרי
16 אין בו מעשה¹¹.

7) אף על פי שאינו משתמש בהם. (8) אבן ואבן, גדולה וקטנה. לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה, גדולה וקטנה. (9) אסור לעשות מידה חסירה לכתחילה, ואפילו אין בדעתו להשתמש בה למדידה אלא למי רגליים (בבא בתרא פט:). (10) ואף במידה חסירה שהשתמש בה כבר למי רגליים והיא מלוכלכת יש לחשוש, שבשעת הדחק, כשלא ימצא מידה אחרת, ינקה את העביט וישתמש בו לשם מידה. (11) ולא שאין בו מעשה אין לוקין עליו, מכוח טו. [השהייה אין בה מעשה, ואף על פי שדרשו (בבא מציעא שם) "לעבור עליו משעת עשייה", אינו לוקה, כי התורה כתבה לא יהיה לך וכו' היינו לא העשייה כשהיא לעצמה אסורה רק ההשהייה אלא שהעבירה היא משעת עשייה].

17 ד. היו המדות והמשקלות של בני העיר חתומות
18 בחותם ידוע¹², וזו המדה או המשקל החסרים בלא
19 חותם - הרי זה מתר לשהותם¹³ לשאר תשמישי
20 הבית. פיוצא בזה¹⁴: סלע¹⁵ שנפגמה מן הצד¹⁶ - לא
21 יעשנה משקל בין משקלותיו, ולא יזרקנה בין
22 גרטרותיו¹⁷, ולא יקבנה¹⁸ ויתלנה בצואר בנו, שמא
23 יבוא אחר¹⁹ ויעשנה משקל²⁰; אלא או ישתק²¹, או
24 יחתך, או יקץ²², או ישליך לים המלח²³.

12) של השלטונות הבוודקים את המידות והמשקלות (בבא בתרא פט:). (13) כי אין לחשוש שמא ישתמשו בהם למידה ולמשקל, כי איש לא יקנה במידה ובמשקל, שאין בהם חותם. (14) נמשך להלכה ג, שאסור להשוות משקל חסר, שמא אחר יעשנו משקל. (15) בתקופת המשנה מטבע של שני שקלים, ארבעה דינרי כסף. (16) חסרה מן הצד. דין הסלע שנפגמה באמצע ראה לקמן הלכה ו. אם

ההפרש בין שני קבים לרובע הסאה הוא חצי קב בלבד, דהיינו רבע משני קבים, וברבע עלול אדם לטעות (שם). (40) הנוזלים. (41) שנים עשר לוג, בערך שישה ליטר וחצי. (42) של לוג. (43) לח דרכו למדוד גם במידות קטנות אלה, אבל יבש אין דרכו למדוד בכלי קטן אלא נמכר באומד, או במשקל, אם דבר יקר הוא. ראה רש"י שם צ. דיבור המתחיל ושמינית. (44) כלומר, לאחר שעשה שלישית למה לא אסרו רביעית, או להיפך, כדרך שאסרו לעשות שליש סאה ורובע סאה, והתירו רובע בלבד. (45) כי ההפרש ביניהם הוא לוג אחד, דהיינו רבע של שלישית ההין. (46) שכתוב בתורת משה (במדבר כח, יד): "ושלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש יין".

- ח. אחד הנושא והנותן⁴⁷ עם ישראל או עם עובד פוכבים, אם מיד או שקל פחסר - עובר על לא תעשה⁴⁸, וחייב להחזיר. וכן אסור להטעות את העובד פוכבים⁴⁹ בחשבון, אלא ידקדק עמו; שגגמר: וחשב עם קנהו⁵⁰. אף על פי שהוא פכוש תחת ידך⁵¹, קל וחומר לעובד פוכבים שאינו פכוש תחת ידך. והרי הוא⁵² בכלל: כי תעבד ה' אלהיך כל עשה אלה⁵³, כל עשה עול - מקל מקום⁵⁴.

(47) קונה ומוכר. (48) לא תעשו עול במשפט במידה במשקל ובמסורה - למעלה הלכה א. איסור זה קיים גם לגבי גוי, כי משקל חסר דינו כגול (בבא מציעא סא:), וגול הגוי אסור (בבא קמא קיג. קיג:). (49) יכול יגלוס עליו? תלמוד לומר וחישב עם קונהו, ידקדק עם קונהו" (שם קיג:). רבינו מפרש "יגלוס עליו" יטעה אותו, וכן פירש הערוך, שלא כרש"י שם. וראה שם תוספות דיבור המתחיל יכול יגלוס עליו. (50) ומדובר שם על גוי שקנה. (51) כי מדובר שם בתורה על גוי שקנה עבד עברי בארץ ישראל תחת שלטון ישראל. (52) המטעה את הגוי בחשבון. (53) איפה ואיפה, אכן ואכן. (54) בין ישראל ובין גוי. ראה אבן עזרא ואור החיים לפסוק הזה.

- ט. וכן במדת הקרקע⁵⁵, אם הטעה את חברו במשיחת הקרקע⁵⁶ - עובר בלא תעשה; שגגמר: לא תעשו עול במשפט במדה⁵⁷. במדה - זו מדת הקרקע. וכן הוא ענין פסוק זה⁵⁸: לא תעשו עול במשפט, לא במשפט המשקל ולא במשפט המדה, אפלו מדה קטנה כמסורה⁵⁹.

(55) לפני כן דובר על מידה בכלי. (56) במידת הקרקע בחבל. (57) זו מידת הקרקע, כי מידה בכלי נאמרה בסוף אותו הפסוק (בבא בתרא פט:). (58) המלה במשפט מוסבה גם על מידה וגם על משקל וגם על מסורה, המפורטים בפסוק זה (ראה למעלה הלכה א). (59) שהיא אחד משלושים ושלושה בלוג (ראה לקמן פרק ח הלכה ז).

- י. בני חבורה⁶⁰ המקפידים זה על זה⁶¹ שהחליפו חלק בחלק, או לזה ממשו מאכל והחזיר לו - עוברין משום מדה⁶², ומשום משקל, ומשום מנין, ומשום לזוין ופוצעין ביום טוב⁶³.

נפגמה מן הצד יכול הרמאי, שתגיע לידו המטבע, לנסר אותה וליישר אותה מסביב עד שלא ירגישו בפגימה, וירמה בה (ראה בבא מציעא נב:). (17) שברי כלי כסף. (18) יעשה בה חור במקום הפגימה. (19) ויחתוך סביב עד שיוציא את החור. (20) כי השתמשו במטבעות למשקל. (21) ויעשנה לאבק. (22) ישבור. (23) מקום שלא ימצאה איש.

- ה. חסרה ועמדה על מחצה - יקום²⁴. עמדה על פחות ממחצה²⁵ או על יתר ממחצה²⁶ - יקץ עד שיעמידנה על מחצה. ואם לא חסרה אלא פחות משתות²⁷ - יקום לשאת ולתת²⁸ בה, אכל לא למשקל²⁹; שכל פחות משתות רב בני אדם מוחלין בו במשא ובמתן³⁰.

(24) כי אין חשש שיחליפנה בסלע, מפני שחסרונה ניכר (שם נב:). (25) יש חשש שיחליפנה בחצי סלע, דהיינו בשקל. (26) יש חשש שיחשבוה לסלע. (27) הסלע נשחקה וחסרה פחות מחלק השישי שבה, או במקרה שעמדה על פחות ממחצה, חסר לה למחצה פחות משתות. (28) כי במשא ומתן דין המטבע כדין חפץ אחר, שאונאה בפחות משתות אדם מוחל. זוהי דעת רבא, הפוסק כרבי שמעון במשנה שם מט: נב. כך פוסק גם הר"ף, שם. (29) אסור להשתמש בסלע חסרה כלשהי בתור משקל סלע, מהטעם שנזכר בהלכות הקודמות. (30) אבל במשקל אין אדם מוחל אפילו כלשהו (הלכות מכירה פרק טו הלכה א). ראה קידושין מב:

- ו. סלע שפגמה באמצע - אסור למכרה להרג³¹ או לחרם³², מפני שמרמין בה את אחרים³³; אכל נוקבה³⁴ ותולה אותה בצואר הקטן³⁵.

(31) לרוצח. (32) לגזול. (33) ומתוך פחד מפניהם יקבלו אותה מידם כסלע שלא נפגמה. (34) במקום הפגימה באמצע. (35) ואף אם יאבדנה ותגיע ליד רמאי אין כל אפשרות לרמות בה את הבריות ואם באת לחשוש שהגזול יכריח לקבלה, אף על פי שהיא נקובה, הרי יכול גם לגזול את החפץ ולא לתת כלום.

- ז. עושה אדם מדותיו³⁶ סאה וחצי סאה ורבע סאה³⁷, וקב וחצי קב ורבע הקב וחצי הרבע ושמינית הרבע; אכל לא יעשה קבים³⁸, שלא תתחלף ברבע הסאה³⁹, שהוא קב ומחצה. וכן במדות הלח⁴⁰, עושה הין וחצי הין ושלישית ההין ורביעית ההין, ולג וחצי לג ורביעית ושמינית⁴² ואחד בשמונה בשמינית⁴³. ולא אסרו לעשות שלישית הין ורביעית הין⁴⁴, אף על פי שמתחלפין זה בזה⁴⁵, הואיל והיו במקדש מימות משה רבנו⁴⁶.

(36) למדוד תבואה ופירות (בבא בתרא פט: צ.). סאה = שישה קבים, 13 ליטר בערך. (37) כל המידות האלה אדם עושה ואין לחשוש שמא יחליף מידה קטנה במידה גדולה, כי ההבדל ביניהן ניכר לעין. (38) שני קבים. (39) כי

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני כ"ו תמוז – ספר נזיקין – הלכות גניבה קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

עובר בל"ת" כי ברגע שעשאם והביאם אל ביתו הרי שבחר לרמות ומעתה הוא ממתין לשעת הכושר לביצוע הרמאות. לכן, כל הכופר במצות מדות וחושב שעל הבחירה וההחלטה לרמות אין הקב"ה מעניש, כופר גם ביציאת מצרים ובזה שכל המכות והעונשים שבאו על פרעה היו בגלל רוע בחירתו.

(על פי לקו"ש חלק כ"ז ע' 149)

(72) אם עושה בהן עול, מימרא של רבי לוי בבא בתרא פח: (73) בעילות שאסרה תורה, כגון קרובות, אשת איש וכדומה. (74) ואפשר לחזור בתשובה. (75) ולא תועיל תשובה אלא אם כן החזיר את הגזילה לנגזל, והוא גזל מרבים ואינו יודע למי יחזיר. (76) התורה מקשרת את מצוות מידות עם יציאת מצרים. הלא כך כתוב: "מאזני צדק אבני צדק איפת צדק והין צדק יהיה לכם אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" (ויקרא יט, לו). והספרא מעיר לפסוק זה: על תנאי זה הוצאתי אתכם מארץ מצרים, וכל הכופר במצוות מידות כופר ביציאת מצרים. (77) עשרת הדברות פותחים ביציאת מצרים (שמות כ, ב). (78) בזה שהוציא אותנו ממצרים מבית עבדים נעשינו לעבדי ה', המחוייבים במצוותיו, כמו שכתוב (שם ג, יב) "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה".

יום שני כ"ו תמוז ה'תשפ"ב

פרק שמיני

(1) ביאר בו רבינו ז"ל מצות עשה במדות ובמשקלות, וכיצד תיעשה המדידה וממה עושין המשקלות, ומהות המאזנים, ומהות המשקל, ומהות המדידה. ומה שבית דין חייבין לחקור ולבדוק מאלו הדברים.

א. מצות עשה² לצדק המאזנים והמשקלות והמדות יפה יפה ולדקדק בחשבונן בשעת עשייתן³, שנאמר: מאזני צדק וגומרא⁴. וכן במדת הקרקע צריך לדקדק בחשבון משיחת הקרקע⁵ על פי העקרים המתבארים בכתבי הגימטריא⁶. שאפלו מלא אצבע מן הקרקע ואין אותה פאלי היא מלאה ברכם⁷.

(2) בפרק הקודם דובר על מצות "לא-תעשה" שיש במשקל ובמדה, ובפרק הזה - על מצות "עשה" שבהם. (3) שמשקל המשקלות יהיה מדויק, וגם מבנה המאזנים מכוון ומותאם לתפקידם, השווה הלכה ה וכו'. (4) "אבני צדק, איפת צדק והין צדק", דהיינו המשקלות והמדות. (5) מדידת הקרקע. (6) ההנדסה, העוסקת במדידת שטחים. (7) פרחי בושם יקרי ערך (בבא מציעא קז:).

ב. ארבע אמות הסמוכין לחריץ⁸ - מזולזלין⁹ במשיחתן. והסמוכים לשפת הנהר¹⁰ - אין מושחין אותן כלל¹¹, מפני שהן של בני רשות הרבים¹².

(8) החריץ מוביל מים מן הנהר אל השדות על פני הבקעה כולה, וארבע אמות רוחב סמוך לחריץ אין מעבדים, שלא תתקלקל שפת החריץ (שם). (9) אין מדקדקים, כי בעלי

(60) שהולכים בדרך או יושבים בבית אחד (בבא מציעא עה.). (61) שמדקדקים זה עם זה ואינם מוחלים על דבר מועט ומקפידים להלוות זה לזה במידה במשקל ובמניין. [התלמוד וגם רבינו משתמשים בלשון "הלוואה" גם בחפצים, אם מוסרם לזמן ארוך]. (62) אם לא החזיר בדיוק אותה מידה שקיבל, הריהו עובר על "לא תעשו עול במשפט במידה במשקל ובמשורה". (63) שאסור לכל אחד לומר לחבירו בשבת או ביום טוב "הלווני" כך וכך פירות, שמא מתוך שהוא מקפיד יבוא לכתוב, כי "הלוואה" בדרך כלל לזמן ארוך היא, אבל אומר השאילני, פירוש - לזמן קצר (שבת קמח:).

יא. המסיג גבול רעהו⁶⁴ והכניס⁶⁵ מתחום חברו בתוך תחומו אפלו מלא אצבע: אם בחזקה עשה - הרי זה גזל⁶⁶, ואם הסיג בסתר - הרי זה גנב. ואם בארץ ישראל הסיג הגבול - הרי זה עובר בשני לאוין: בלאו גנבה⁶⁷ או בלאו גזלה⁶⁸, ובלאו לא תסיג⁶⁹. ואין חיב בלאו זה⁷⁰ אלא בארץ⁷¹, שנאמר: בנחלתך אשר תנחל.

(64) המעתיק [=מזיז] סימן גבולות הקרקע לתוך שדה חבירו, כדי להגדיל את שטח השדה שלו. (65) קרקע. (66) זוהי הגדרת גזל למעלה פרק א הלכה ג. (67) אם השיג בסתר. (68) אם בחזקה עשה. (69) וגומר "גבול רעך ... בנחלתך אשר תנחל בארץ", דברים יט, יד. (70) בלאו "לא תסיג". (71) אבל בחוץ לארץ עובר משום לא תגזול בלבד. כל ההלכה הזאת מקורה בספרי פורשת שופטים.

יב. קשה ענין של מדות⁷² יתר מענין של עריות⁷³; שזה בינו לבין המקום⁷⁴, וזה בינו לבין חברו⁷⁵. וכל הכופר במצות מדות - ככופר ביציאת מצרים⁷⁶, שהיא תחלת הציווי⁷⁷; וכל המקבל עליו מצות מדות - הרי זה מודה ביציאת מצרים, שהיא גרמה לכל הציוויין⁷⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכל הכופר במצות מידות ככופר ביציאת מצרים"

צריך להבין מהי השייכות המיוחדת של מצות מדות ליציאת מצרים, ומדוע דווקא הכופר במצוה זו כופר ביציאת מצרים, עניין שלא נאמר לא בגנב ולא בגזלן. ידועה השאלה מדוע לקה פרעה על שיעבוד בני ישראל, הרי זו היתה הגזירה מאת הקב"ה "ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה", והתשובה היא שפרעה לא שיעבד את ישראל בגלל ציווי הקב"ה אלא מצד רוע בחירתו ועל כך נענש.

הגמרא אומרת שהחידוש באיסור מדות הוא "לעבור עליו משעת עשיה" ובזה מתבטא ההבדל שבין איסור מדות לגזל, כי במדות עוד טרם שגזל עובר על איסור כפי שכתב הרמב"ם (פ"ה ה"ג) "כל המושהה בביתו . . מדה חסרה . .

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- השדות יחידים הם, ויש בידם למחול ומוחלים. (10) שמשאירים פנוי, כדי להקל על תנועת הספנים (שם). (11) אלא משאירים שטח פנוי נרחב לפי אומדן הדעת. (12) שצרכי הרבים תלויים בהן (שם).
- ג. והמודד את הקרקע¹³ לא ימד¹⁴ לאחד¹⁵ בימות החמה ולאחד בימות הגשמים, מפני שהחבל מתקצר בימות החמה¹⁶. לפיכך, אם מדד בקנה¹⁷ או בשלשלת של ברזל וכיוצא בהם - אין בקף בלום¹⁸.
- (13) שם סא: (14) באותו החבל. (15) כגון לאחד השותפים, או לאחד משני אחים שחלקו. (16) מפני היובש. (17) של עץ. (18) כי אורכם נשאר יציב. זוהי מסקנה, שרבינו מסיק מדעתו, מתוך ההלכה הנ"ל שבגמרא.
- ד. אין עושין משקלות¹⁹ לא של ברזל ולא של עופרת ולא של שאר מיני מתכות פאלו²⁰, מפני שמעלין חלדה ומתחפרין; אבל עושין של צחית סלע²¹ ושל זכוכית ושל אבן שהם²² וכיוצא בהן.
- (19) ברייתא בבא-בבא פט: (20) שמחלירות. (21) אבן קשה ויבשה. (22) מין אבן יקרה, הנזכרת בין אבני החושן.
- ה. אין עושין²³ את המחקק²⁴ לא של דלעת²⁵, מפני שהוא מקל²⁶, ולא של מתכת, מפני שהוא מכביד²⁷; אבל עושהו של זית ושל אגוזים ושל שקמה²⁸ ושל אשפרוץ²⁹ וכיוצא בהן.
- (23) שם. (24) לוח קטן וחלק, בו מוחקים את המדות, מעבירים אותו על פני מדה גדושה, ומסירים בו את העודף. (25) פרי אדמה גדול וצהוב ממשפחת הקישואים. (26) ואינו נכנס היטב במדה, ואינו מוחק יפה, ומפסיד המוכר. (27) ונכנס לעומק ומוחק יותר מדי, ומפסיד הקונה. (28) מין עץ המאריך ימים. (29) אילן שגוון עצו צהוב כהה. כל העצים האלה אינם לא קלים מדי ולא כבדים מדי.
- ו. אין עושין³⁰ את המחקק צדו אחד קצר וצדו אחד עבה³¹. ולא ימחק מעט מעט, מפני שמפחיתו למוכר³²; ולא ימחק בבת אחת³³, מפני שמפחיתו ללוקח³⁴.
- (30) שם פט: (31) מפני שהקצר נכנס בתוך התבואה ומוחק יפה, והעבה אינו נכנס כל כך, ואינו מוחק יפה, וכשהוא קונה מוחק בעבה, וכשהוא מוכר מוחק בקצר. על כן יעשה שניהם עבים או שניהם קצרים, כפי המנהג. (32) כי אינו מוחק דיו, ומפסיד המוכר. (33) במשיכה אחת, כי הוא מוחק יותר מדי. (34) הקונה יקבל פחות מדי. בגמרא שלנו הגירסא היא: "לא ימחק בבת אחת, שהמוחק בבת אחת, רע למוכר ויפה ללוקח. ולא ימחק מעט מעט, שרע ללוקח ויפה למוכר". אולם בהלכות גדולות וברי"ף הגירסא הפוכה, והיא: "ולא ימחק מעט מעט מפני שמפחיתו למוכר, ולא ימחק בבת אחת מפני שמפחיתו ללוקח". וגירסת רבינו היא מלה במלה כגירסת הרי"ף.
- ז. אין טומנין³⁵ את המשקלות במלח פדי³⁶ שופחתו³⁷. ולא ירתים במדת הלח³⁸ בעת שמודד, ואפלו יהיה המדה קטנה ביותר; שהרי התורה הקפידה על המדות בכל שהוא³⁹, שנאמר: ובמשורה, והיא מדה אחת קטנה משלשים ושלשה בלוג⁴⁰.
- (35) שם פט: (36) ויפסיד הקונה. בגמרא שם, מובא הדין "שלא יטמין משקלותיו במלח" ללא טעם. רש"י מבאר, שהמלח מכבידו. ורבינו מפרש שהמלח מפחית את המשקל. וכדבריו שנינו בתוספתא בבא-בבא פרק ה: "ולא יהיה נותן מידותיו ומשקלותיו במלח, מפני שהן חסירין". כך מפרש גם הירושלמי. וראה תוספות ד"ה שלא יטמין. (37) שלא ישפוך המוכר את היין בחווק ומגבוה לתוך המדה, כדי שיעלה קצף ותראה המדה כאילו מלאה. (38) בכל מדה שהיא. (39) בדפוס רומי ר"מ, הנוסח: "והיא מדה קטנה, אחת מלוג בלוג". בגמרא שלנו שם הגירסא היא: "ומה משורה שהיא אחד משלושים וששה בלוג". גירסת הרי"ף היא: אחת משלושים וג' בלוג. וכן היא גם גירסת רבינו.
- ח. מוכרי⁴⁰ עושין של ברזל⁴¹ וכיוצא בהן⁴² - צריך להיות חוטי המאזנים שאוחזו השוקל בידו תלוי באויר שלשה טפחים⁴³, וגבוהין מן הארץ שלשה טפחים⁴⁴, וארץ קני המאזנים⁴⁵ וארץ החוטים⁴⁶ שנים עשר טפח.
- (40) שם פט. פט: (41) חתיכות עבות של ברזל. (42) מינים אחרים כבדי משקל. (43) כדי לאפשר הטייה חפשית לצד הראוי. טפח היא מדת הרוחב של כף היד. (44) כדי שכף המאזנים, שבה המשקולת, לא תקבל מכה מן הארץ ותתרומם מיד למעלה, והכף השניה עם הברזל או הנחושת תכריע למטה, ובוזה יטעה במשקל. (45) מוט הברזל הארוך, שבו תלויות שתי כפות המאזנים. (46) הרצועות שהכפות תלויות בהן.
- ט. מאזנים של מוכרי צמר ושל מוכרי זכוכית⁴⁷ - יהיה ארץ החוטים שהן תלויין בו שני טפחים⁴⁸, וגבוהין מן הארץ שני טפחים, והקנה והחוטין ארץ תשעה טפחים⁴⁹.
- (47) במאזנים אלה שוקלים משאות קטנים יותר מאשר במאזנים של מוכרי ברזל ונחושת שבהלכה הקודמת, משום כך מספיקות כאן מדות קטנות יותר. (48) במקום שלושה טפחים בהלכה הקודמת. (49) במקום י"ב טפח בהלכה הקודמת.
- י. מאזנים של חנוני ושל בעל הפית⁵⁰ - יהיה ארץ החוט שהן תלויים בו טפח, וגבוהין מן הארץ טפח, והקנה והחוטין ארץ ששה טפחים⁵¹.
- (50) בהם שוקלים משאות קטנים יותר מאשר במאזנים של מוכרי צמר ומוכרי זכוכית. (51) שיעור זה מספיק,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני כ"ו תמוז - ספר נזיקין - הלכות גניבה קלה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקונה, את כף המאזנים עם הסחורה בשיעור של טפח. ההכרע במשקל תלוי במנהג, כי מן התורה אין הכרח שיוסיף על המשקל מיד עם המשקל, אלא מותר גם לשקול בצמצום ולהוסיף לאחר ששקלו (בבא-בבא פח:).

טו. הִיָּה שׁוֹקֵל לוֹ עֶשְׂרִי לְטָרִים⁷⁰ - לֹא יֵאמָר⁷¹ לוֹ: 18
שָׁקֵל אַחַת אַחַת⁷² וְהִכְרַע⁷³; אֲלֵא שׁוֹקֵל לוֹ עֶשְׂרִי 19
בְּבַת אַחַת, וְהִכְרַע אֶחָד לְכָלָן. 20

(70) ברייתא שם פט. (71) הלוקח. (72) כדי להרבות בהכרעות. (73) בשיעור של טפח במקום שנהגו להכריע, אבל במקום ששוקלים עין בעין והתוספת היא אחת ממאה בלח ואחד מארבע מאות ביבש, אין הבדל בין שוקל אחת אחת לשוקל בבת אחת.

טז. מְקוֹם שֶׁנֶּהֱגוּ⁷⁴ לִמְדוֹ בְּדִקְהָה⁷⁵ - לֹא יֵמַד בְּגִטָּה⁷⁶; 21
בְּגִטָּה - לֹא יֵמַד בְּדִקְהָה⁷⁷. לְמַחְקֵה⁷⁸ - לֹא יִגְדֹשׁ וְיוֹסִיף 22
בְּדָמִים⁷⁹; וְכֵן אִם נֶהֱגוּ לִגְדֹשׁ - לֹא יִמְחֹק וְיַפְחֹת מִן 23
הַדָּמִים⁸⁰. אֲלֵא מוֹדֵר כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה. 24

(74) משנה שם פח: (75) במדה קטנה, כגון בקב. (76) כגון בסאה, שהיא ששה קבים. הטעם הוא, משום שיפסיד הקונה, שבמקום שש תוספות יקבל תוספת אחת בלבד. (77) משום שיפסיד המוכר. (78) את המדה, ולהסיר את העודף. (79) לא ימכור לו מדה גדושה, שהיא בשליש יותר ממדה מחוקה (שבת לה.), ויוסיף לו שלישי על המחיר. הטעם הוא, שמעשה זה עלול להעלות את מחיר המדה המחוקה, כי אנשים ישמעו שהקונה שילם יותר, ולא ידעו שזה משום שהוסיפו לו על המדה (שם פט.). (80) במקום שנהגים למכור מדה גדושה, אל ימכור מדה מחוקה, אפילו כשהוא מנכה לו מן המחיר, שגם זה יביא לשינוי המחירים על-ידי אנשים ששמעו שמכרו בזול, ולא ידעו שמכרו מדה מחוקה.

יז. בְּגִי מְדִינָה שֶׁרָצוּ לְהוֹסִיף עַל הַמְּדוּת⁸¹ אוֹ עַל 25
הַמְּשָׁקְלוֹת - לֹא יוֹסִיפוּ יָתֵר עַל שְׁתוּת⁸². שְׁאִם הִיָּה 26
הַקָּב מְכִיל חֲמִשָּׁה, וְעֶשְׂרֵאוּהוּ מְכִיל שֵׁשָׁה - הָרִשּׁוֹת 27
בִּידָן; יָתֵר עַל שֵׁשָׁה - לֹא יַעֲשׂוּ⁸³. 28

(81) להגדיל את כל המדות בין קטנות בין גדולות לפי חשבון אחד. מימרא של שמואל (שם ז.). (82) חלק ששי. ההוספה תהיה חלק ששי מן המדה לאחר שהוסיפו עליה, דהיינו "שתות מלבר". (83) בגמרא שם למדו דין זה מהמקרא.

יח. הַסִּיטוּן⁸⁴ מְקַנֵּחַ אֶת מְדוּתָיו⁸⁵ אַחַת לְשָׁלֹשִׁים 29
יוֹם, וּבַעַל הַבֵּית⁸⁶ אַחַת לְשָׁנִים עֶשְׂרִי חֹדֶשׁ. וְהַחֲנֻנִי⁸⁷ 30
מְקַנֵּחַ פְּעָמִים בְּשָׁבָת⁸⁸, וּמִמַּחֲהַ מְשָׁקְלוֹתָיו⁸⁹ פָּעַם 31
אַחַת בְּשָׁבָת, וּמְקַנֵּחַ מֵאֲנִים עַל כָּל מְשָׁקֵל 32
וּמְשָׁקֵל⁹⁰, כְּדִי שֶׁלֹּא יִחְלִידוּ⁹¹. 33

(84) הקונה ומוכר בכמויות גדולות (משנה שם פח.). (85) מנקה את מדותיו מן השמן הנקשר בתוכן, המקטין את נפחן. (86) שאינו מוכר תדיר כסיתון. (87) הקונה מן

שיכריעו המאזנים למקום הראוי להכריע. מדת האורך היא לפי כובד המשקל. כאשר המשקל כבר יותר, דרוש אורך מדה גדול יותר.

יא. הַחוּט שֶׁתּוֹלֵין בוֹ הַפֶּלֶס⁹², וְכֵן חוּט מֵאֲנִים שֶׁל 1
זָהָב וְשֶׁל מוֹכְרֵי אֲרָגָן טוֹב⁹³ - אָרְכּוֹ שְׁלֹשׁ 2
אַצְבָּעוֹת⁹⁴, וּגְבוּהֵין מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשׁ אַצְבָּעוֹת, וְאֶרֶץ 3
הַפֶּלֶס וְאֶרֶץ הַשְּׁלִשְׁלָאוֹת⁹⁵ שְׁלֹ - כְּפִי מַה שֶּׁהוּא 4
רוֹצֶה⁹⁶. 5

(92) הקנה, שבו תלויות שתי כפות המאזנים. (93) כן מפרש רבינו את המלה "טורטני" שם פט. (94) רוחב שלוש אצבעות, דהיינו שלושה אגודלים, שהם שלושת רבעי טפח (ראה בכורות לט: ורש"י שם). (95) שבהן תלויות כפות המאזנים. (96) זהו פירוש "איני יודע" שבגמרא בבא-בבא פט.

יב. מִנֵּין⁹⁷ שֶׁחֵיב הַמוֹכֵר לְהַכְרִיעַ לְלוֹקֵחַ⁹⁸ בְּעַת 6
שֶׁשׁוֹקֵל לוֹ? שֶׁנֶּאֱמַר: אָכֵן שְׁלֵמָה וְצִדֵּק יִהְיֶה לָּךְ. 7
אִמְרָה תוֹרָה: צִדֵּק מְשַׁלֵּף וְתָן לוֹ⁹⁹. 8

(97) שם פח: (98) להוסיף לו קצת על המשקל. (99) המלה "וצדק" מיותרת. ועל כן היא באה לדרש, שלאחר שנתת "אבן שלמה", דהיינו משקל מלא, עליך עוד להוסיף משלך.

יג. וְכִמָּה¹⁰⁰ פָּלַח - אֶחָד לְמֵאָה, וּבִיבֹשׁ - אֶחָד 9
לְאַרְבַּע מֵאוֹת. ¹⁰¹ בִּיצֵד? מְכַר לוֹ עֶשְׂרִי לְטָרָא לַח¹⁰² - 10
נוֹתֵן לוֹ גִּירוּמִין¹⁰³ אֶחָד מֵעֶשְׂרִי בְּלִטְרָא¹⁰⁴, וְאִם מְכַר 11
לוֹ עֶשְׂרִים לְטָרִין יָבֹשׁ - נוֹתֵן לוֹ גִּירוּמִין אֶחָד 12
מֵעֶשְׂרִים בְּלִטְרָא¹⁰⁵. וְכֵן לְפִי חֲשָׁבוֹן זֶה בֵּין רַב בֵּין 13
מְעַט¹⁰⁶. 14

(100) ראה הלכה יד. (101) בגמרא קיימת בעיא, אם אחד ממאתיים או אחד מארבע מאות, ובעיא זו לא נפתרה, ועל כן מספק אינו חייב אלא באחד מארבע מאות. בלח ההכרע מרובה על היבש, מפני שמן הלח נשאר מעט בכלי, מה-שאינ-כן ביבש. (102) דוגמה זו היא של רבי אבא בר ממל בשם רב שם. (103) תוספת משקל. (104) משקל מנה, שהוא מאה זוזים או דינרים. (105) דהיינו אחד לארבע מאות. (106) על המוכר לתת תוספת משקל לא בעשר ליטרות בלבד, אלא אף בפחות מכך, לפי חשבון של אחד למאה בלח, ואחד לארבע מאות ביבש. ובהגהות מיימוניות בשם רשב"ם כותב, שבפחות מעשרה ליטרין אין חיוב גירומין מן התורה].

יד. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים¹⁰⁷? בְּמָקוֹם שֶׁנֶּהֱגוּ לְמַכּוֹר 15
עֵין בְּעֵין¹⁰⁸; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁנֶּהֱגוּ לְהַכְרִיעַ - חֵיב 16
לְהַכְרִיעַ לוֹ טַפְחָה¹⁰⁹. 17

(107) שחייב המוכר לתת תוספת משקל לפי החשבון הנזכר בהלכה הקודמת. (108) בצמצום בלי להכריע את כף המאזנים, שבה הסחורה. ביטוי זה "עין בעין" נמצא במקרא במדבר יד, יד, ודברים כ, כא. (109) להכריע, לטובת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הדין נחלקת לשתיים: פסק הדין על ידי הדיינים, וביצועו על ידי השוטרים. אבל מאחר ששופט האמור בתורה הוא זה שגם מבצע את הדין, על-דרך שאמר משה "אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו כו" (במדבר כה, ה) וכן לגבי עונש מלקות (דברים כה, ב) נאמר "והפילו השופט והכה וגו'" נמצא שהשוטרים הם אלו המסייעים לשופטים, ולכן לא מנה הרמב"ם את מיוניים כמצוה בפני עצמה: א. כי זהו פרט בהוצאת המשפט לפועל על ידי השופטים. ב. אינו עניין הכרחי להוצאה לאור של המשפט, ואפשר להוציא לפועל גם בלי השוטרים כשארין צריך לסיועם.

(על פי לקר"ם חלק ל"ד ע' 103 והע' 37)

(95) מימרא של רמי בר חמא (שם פט.). (96) "אלו בעלי מקל ורצועה, והם עומדים לפני הדיינים, המסבבין בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים והמדות, ולהכות על מעוות, וכל מעשיהם על-פי הדיינים" (הל' סנהדרין פרק א, הלכה א.). (97) עיר. (98) משגיחים שיהיו מאזני צדק. (99) וקובעים מחירים. (100) כגון מאזנים שאינן בנויות בהתאם להוראות הנ"ל בפרק זה הל' ח"א. (101) על-פי הוראות הדיינים. (102) שלא ימות מן המכות. (103) להטיל עליו עונש כסף. (104) בית-דין קובעים את העונש לפי הבנתם, והשוטרים מוציאים אותו לפועל. (105) במדה שחטא משקל חסר נפוץ יותר, מטילים עונשים כבדים יותר, כדי לבער את הרע. (106) ולא כשמואל, הסובר (גמרא שם) ש"אין מעמידין אגודמין (שוטרים) לשערים", מכיון שממילא יאלץ המייקר להוריד את המחיר, כי אחרת לא יבואו אליו קונים.

יום שלישי כ"ז תמוז ה'תשפ"ב

פרק השיעוי

(1) ביאר בו רבינו ז"ל דיני הגונב נפש ודיני הבא במחתרת על השלמות. ונכללו בפרק אחד לפי ששניהם יש בהם צד מיתה לפעמים.

- 15 א. פל הגונב² נפש אדם³ - עובר בלא תעשה,
- 16 שנאמר: לא תגנב. פסוק זה האמור בפעשרת הדברים
- 17 היא אזהרה⁴ לגונב נפשות⁵. וכן המוכרו⁶ - עובר
- 18 בלא תעשה, שזה בכלל: לא ימכרו ממכרת עבד⁷.
- 19 ואין לוקין על שני לאוין אלו⁸, מפני שהוא לאו
- 20 שנפול לאזהרת מיתת בית דין⁹, שנאמר: פי ימצא
- 21 איש גנב נפש מאחריו¹⁰ וגומר. ומיתתו בחנק¹¹.

(2) בפרקים הקודמים דובר על גונב ממון, ובפרק זה - על גונב נפש. (3) במשנה (סנהדרין פה:) כתוב: "נפש מישראל", וכך גם בדפוס רומי ר"מ. (4) לא-תעשה. (5) למסקנה זו מגיע התלמוד על ידי המידה "דבר הלמד מעניינו", שהיא אחת משלוש-עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן. כל העניין בעשרת הדברות מדבר בנפשות, כגון לא תרצח, לא תנאף, שהם חייבי מיתות בית-דין. מכאן ש"לא תגנוב" האמור כאן מדבר גם כן בגניבה שיש בה מיתת

הסיטון ומוכר בכמויות קטנות, אולם יותר תדיר מסיטון (88) פעמים בשבוע. (89) ורוחץ את אבני המאזנים מן השמן וההדומה לו, הנדבק בהן. (90) בכל פעם ופעם ששוקל בהן. (91) כי המאזנים עשויות ברזל ועלולות להחליר. על כן מנקה אותן ומגבן על כל משקל ומשקל, מה-שאינ-כן במשקולות שאסור לעשותן מחומר מחליר (ראה למעלה הלכה ד), ומנקה אותן מהנוזל הנדבק בהן, על כן מספיק פעם אחת בשבוע (ראה רשב"ם ונימוקי-יוסף שפירשו אחרת).

- 1 יט. המבכש⁹² לשקל שלשה רביעי לטרא - נותן
- 2 לטרא בכף מאזנים⁹³ והפשוט ורביעי לטרא בכף
- 3 שניה; שאם אתה אומר נותן חצי לטרא ורביעי
- 4 לטרא בכף אחת, שפא פל רביעי הלטרא ואין
- 5 הלוקח רואה⁹⁴.

(92) ברייתא שם פט. (93) ואל ישים שתי משקלות, חצי ליטרא ורבע ליטרא. בגמרא שלנו הגירסא: "לא יאמר לו: שקול לי שלשה רבעי הליטרא אחת אחת", ורבינו אינו גורס "אחת אחת", וכנראה שאינו גורס את המלים: לא יאמר לו שקול, אלא "לא ישקול". לפי גירסתו, פירוש הגמרא פשוטה כמשמעה: "שקול לי שלשה רבעי ליטרא" ממש, דהיינו בשתיים או בשלוש משקלות. (94) ויפסיד רבע ליטרא (ולא כריטב"א מובא בנימוקי-יוסף לסוגיא זו, המתיר לשקול שלושת רבעי ליטרא בשתי משקולות, של חצי ליטרא ושל רבע ליטרא).

- 6 כ. חייבין בית דין⁹⁵ להעמיד שוטרים⁹⁶ בכל
- 7 מדינה⁹⁷ ומדינה ובכל פלך ופלך, שיהיו מחזירין
- 8 על החניות ומצדקין את המאזנים⁹⁸ ואת המדות
- 9 ופוסקין השערים⁹⁹. וכל מי שנמצא עמו משקל
- 10 חסר או מדה חסרה או מאזנים מקלקלין¹⁰⁰ -
- 11 יש להם רשות להכות¹⁰¹ כפי כחו¹⁰² ולקנסו¹⁰³
- 12 כפי ראות בית דין¹⁰⁴ לחזק הדבר¹⁰⁵. וכל מי
- 13 שמפקיע את השער ומוכר ביקר - מפין אותו
- 14 וכופין אותו ומוכר כשער השוק¹⁰⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...יש להם רשות להכותו כפי כחו ולקנסו כפי שיראה בית דין לחזק הדבר .. כו"

עניינם של השוטרים שמזכיר כאן הוא על-דרך מה שכתב בהלכות סנהדרין (פ"א ה"א) "...העומדים לפני הדיינים המסבבים בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים כו" וכל שיראו בו עיוות מביאין אותו לבית-דין ודנין אותו כפי רשעו" היינו שמפקחים ברחובות ובשווקין ומודיעים לשופטים על כל עיוות שרואים.

על פי זה יובן מדוע לא מנה הרמב"ם את מצות מיוני שוטרים בפני עצמה אלא עם מצות מיוני שופטים כאחת. כי אילו תפקיד השוטרים היה להוציא לפועל את דין השופטים היה מקום לומר שהן שתי מצוות שונות ועשיית

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ז תמוז - ספר נזיקין - הלכות גניבה קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בית-דין, דהיינו גונב נפש (סנהדרין פו.). 6 כעבד. 7 עיקר לאו זה בא לאסור מכירת בן ישראל דרך בזיון על-ידי הכרזה והעמדה על מקום מיוחד למכירת עבדים ('תורת כהנים', וכן כתב רבינו בהלכות עבדים פרק א, הלכה ד.). ראה מלבי"ם שם. וסובר רבינו, שגונב ישראל ומוכרו, נכלל בלאו זה. ונראה, שאפילו אם מכרו רק לשש שנים, עובר בלאו זה. 8 לא-תעשה של גניבה ולא-תעשה של מכירה. 9 הלאו לא בא להזהיר שהעובר עליו יענש במלקות, אלא שיענש עליו במיתה על-ידי בית-דין, כי אין עונשין - לא מיתה ולא מלקות - אלא-אם-כן מזהירין (שם פו.). 10 "מבני ישראל, והתעמר בו ומכרו ומת הגנב ההוא". בפסוק זה נזכרים שני הדברים. גניבה ומכירה, שאם עבר עליהם חייב מיתה. 11 כי סתם מיתה האמורה בתורה - בחנק (ספרי, פרשת תצא, קלט).

ב. אין הגנב חייב מיתת חנק עד שיעגב את הישראל¹², ויכניסנו לרשותו¹³, וישתמש בו¹⁴, וימכרנו לאחרים¹⁵; שנאמר: והתעמר בו ומכרו¹⁶. ואפילו לא נשתמש בו אלא בפחות משנה פרוטה¹⁷, כגון ששענן עליו¹⁸ או נסמך בו¹⁹, אף על פי שהנגנב ישן²⁰ - הרי זה נשתמש בו²¹.

1 משנה סנהדרין פה: ובספרי (שם) נאמר: "גונב נפש מאחיו", ולא מעכו"ם. 13 דין זה לומדים מן הפסוק "וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת" (שמות כא, טז). לכתוב זה מעיר המכילתא פרשת משפטים: "בידו - אין בידו בכל מקום אלא רשותו". 14 לפני המכירה. 15 ולא לקרוביו של הגנב (ראה לקמן הלכה ג.). 16 השתמש בו הגנב ואחר-כך מכרו (משנה שם). 17 שם. כחכמים במשנה, לפי פירושו של רב אחא בריה דרבא. 18 דוגמא המובאת בגמרא שם. 19 השתמש בעובי הגוף (לשם הגנה בפני הרוח), שם. השווה "סומכא דארעא" (סוכה נג.). 20 בשעה שהשתמש בו. 21 ואם מכרו, לאחר שהנגנב התעורר משנתו, חייב (סנהדרין שם). נדעת רבינו שרב ירמיה מסתפק רק במכרו כשהוא ישן, אבל אם נתעורר ואחר-כך מכרו חייב. אולם מלשון הגמרא (סנהדרין שם): "דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך", משמע שלא כדברי רבינו, וצריך עיון].

ג. גנבו ונשתמש בו²² ומכרו, ועדין הגנב ברשות עצמו ולא הכניסו הגנב לרשותו - פטור²³. גנבו והוציאו לרשותו ונשתמש בו ולא מכרו, או מכרו קדם שנשתמש בו²⁴, או נשתמש בו ומכרו לאחר מכן²⁵, גנבו, כגון שמכרו לאביו או לאחיו - הרי זה פטור²⁶; שנאמר: גנב נפש מאחיו - עד שיבידילנו מאחיו ומקרוביו במכירה. וכן אם גנבו והוא ישן, ונשתמש בו כשהוא ישן, ומכרו ועדין הוא ישן²⁷ - הרי זה פטור²⁸.

22 גנבו ונשתמש בו²² ומכרו, ועדין הגנב ברשות עצמו ולא הכניסו הגנב לרשותו - פטור²³. גנבו והוציאו לרשותו ונשתמש בו ולא מכרו, או מכרו קדם שנשתמש בו²⁴, או נשתמש בו ומכרו לאחר מכן²⁵, גנבו, כגון שמכרו לאביו או לאחיו - הרי זה פטור²⁶; שנאמר: גנב נפש מאחיו - עד שיבידילנו מאחיו ומקרוביו במכירה. וכן אם גנבו והוא ישן, ונשתמש בו כשהוא ישן, ומכרו ועדין הוא ישן²⁷ - הרי זה פטור²⁸.

22 ברייתא שם. 23 הברייתא אומרת: "מכרו ועדיין ישנו ברשותו - פטור". ורבינו מפרש כפירוש רש"י, ש"ברשותו" היינו ברשות הגנב עצמו. 24 והתורה אמרה "והתעמר

ד. וכן אם גנב אשה ומכרה לעפריה בלבד²⁸, כגון שהתנה על הלוקח: שישו השפחה²⁹ לי, ואין לה אלא הולדות - הרי זה פטור³⁰.

28 כגון שגנב אשה מעוברת, גמרא ורש"י שם. 29 לא שפחה ממש, אלא בת ישראל והוא מוכרה כשפחה. 30 זוהי בעיית רב ירמיה (שם), ולא נפתרה, וספק נפשות להקל.

ה. הגונב את בנו³¹ או את אחיו הקטן, וכן האפוטרופין³² שגנבו את היתומים שהן סמוכין אצלם³³, ובעל הבית שגנב אחד מבני ביתו³⁴ הסמוכין על שלחנו, ומלמד תינוקות³⁵ שגנב אחד מן הקטנים הלומדים אצלו³⁶, אף על פי שנשתמש בו ומכרו - פטור³⁷; שנאמר: ונמצא בידו³⁸ - פטור³⁹ לאלו³⁹ שהן מצויין בידם.

31 מחלוקת במשנה שם, ופסק כחכמים. 32 ממונים על-ידי בית-דין להשגיח על יתומים קטנים ולפקח על נכסיהם. 33 שדאגת פרנסתם עליהם. 34 המשרתים. 35 קטנים. 36 מימרא של רבא (שם פו.). 37 ממיתה. 38 משמע שקודם הגניבה לא היו בידו. 39 כל אלו הנזכרים בהלכה זו.

ו. אחד הגונב את הגדול⁴¹ או הגונב את הקטן בן יומו⁴² שפלו לו חדשי⁴³, בין זכר בין נקבה, בין שהיה הגנב איש או אשה⁴⁴ - הרי אלו נהרגין; שנאמר: גנב נפש - מכל מקום⁴⁵. ואחד הגונב את ישראל או שגנב גר או עבד משחרר⁴⁶; שנאמר: נפש מאחיו, ואלו בכלל אחינו הן בתורה ובמצות⁴⁷. אבל הגונב את העבד או מי שחציו עבד וחציו בן חורין⁴⁸ - פטור⁴⁹.

40 "אחד - או", פירוש: בין - בין. 41 בן שלוש-עשרה שנה ויום אחד, שהביא שתי שערות. 42 בו ביום שנולד. 43 נגמרו חדשי עיבורו, תשעה או שבעה, פרט לבן ח חדשים או פחות משבעה שאינו בן קיימא. 44 כי השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. 45 "נפש" משמע בין גדול בין קטן, בין זכר בין נקבה. טעם זה מוסב לפרטי הנגנב, אבל לא לדין הגנב, כי "הקשה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה", ואין אנו צריכים ללימוד מיוחד. כל הדינים הנ"ל מקורם בברייתא סנהדרין פה: שקיבלו עליהם עול מצוות. 47 אף-על-פי שאינם

מבני ישראל (שם פו.). (48) כגון עבד של שני שותפים, ששחררו אחד מהם. (49) כי כתוב: "גונב נפש מאחיו מבני ישראל". מן המלים הנוספות "מבני ישראל" ממעטים עבד, וחציו עבד וחציו בן חורין (גמרא שם).

- 1 ז. **הָבָא בַּמַּחְתֶּרֶת**⁵⁰, **בֵּין בָּיוֹם בֵּין בְּלֵילָהּ**⁵¹ - אֵין לוֹ
- 2 דְּמִים⁵²; אֶלָּא אִם הִרְגוּ בַּעַל הַבֵּית אוֹ שְׁאָר הָאָדָם
- 3 - פְּטוּרִין. וְרִשּׁוֹת יֵשׁ לְכָל⁵⁴ לְהִרְגוֹ⁵⁵, בֵּין בַּחֹל בֵּין
- 4 בַּשָּׁבֶת⁵⁶, בְּכָל מִיתָה שְׂיֻכּוּלִין לְהִמִּיתָ; שְׁנֵאמַר: אֵין
- 5 לוֹ דְּמִים.

(50) שחפר הגנב מתחת לקירות הבית, סנהדרין עב. (51) בתורה כתוב: "אם זרחה השמש עליו דמים לו" (שמות כב, ב), ולפי פשוטו משמע שביום דינו כחי, וההורגו חייב. ומשמיענו רבינו, שאין הבדל בין יום ללילה, ובשניהם פטור. המקור לדבריו במכילתא משפטים פרשה יג. שם נאמר: "או אינו בא אלא לחלק בין יום ללילה, לומר אם הרגו ביום חייב ובלילה יהא פטור, תלמוד לומר: ולנערה לא תעשה דבר, מה להלן לא חלק בין יום ללילה, אף כאן לא תחלוק בין יום ללילה". בזה מיושבת השגת הראב"ד כאן. וראה מגיד-משנה כאן, והגהות מיימוניות. (52) כמי שאין לו דם וחיות, כלומר דינו כמת - וההורגו פטור. הטעם: גנב זה עלול להרוג את בעל הבית, אם יתנגד לו. על כן דינו כרודף אחרי אדם להרגו, שנאמר בו: "הבא להרגך השכם להורגו" (שם). (53) מכיון שדין הגנב הבא במחתרת כדין רודף אחר אדם להרגו, שלכל אדם מותר להציל את חיי הנרדף על-ידי המתת הרודף (שם עב:).

(54) לא לבעל הבית בלבד. (55) לא רק פטור אם הרגו, אלא מותר לכתחילה להרגו. (56) אף-על-פי שחייבי מיתת בית-דין אין הורגין בשבת, אבל את הגנב הבא במחתרת מותר להרוג בשבת, כדי להציל את בעל הבית (שם).

- 6 ח. וְאַחַד הָבָא בַּמַּחְתֶּרֶת אוֹ גִּנֵּב שְׁנֵמָצָא בְּתוֹךְ גִּגּוֹ
- 7 שֶׁל אָדָם⁵⁷ אוֹ בְּתוֹךְ חֲצָרוֹ אוֹ בְּתוֹךְ קִרְפִּיפוֹ⁵⁸, בֵּין
- 8 בָּיוֹם בֵּין בְּלֵילָהּ. וְלִמָּה נֵאמַר מַחְתֶּרֶת? לְפִי⁵⁹ שְׁדָרְךָ
- 9 רֵב הַגִּנְבִּים לְבֹא בַּמַּחְתֶּרֶת בְּלֵילָהּ.

(57) ברייתא סנהדרין עב: (58) שטח נרחב מוקף גדר בקרבת העיר. (59) לשון הברייתא. [נדעת רש"י שאם נכנס דרך הפתח אסור להורגו, אולם רבינו כאן לא חילק. אבל נראה שגם הוא לא אמר אלא בנכנס לרשות אחרים ככוונה לגנוב, אבל גנב סתם, התוחב ידו בכיסו של חבירו, או גונב מה שהוא מעל השולחן או הדולפק ברגע שבעל החפץ מעלים עין, גם רבינו מודה שאסור להורגו].

- 10 ט. וּמִפְּנֵי מָה⁶⁰ הִתִּירָה תוֹרָה דְּמוֹ שֶׁל גִּנֵּב אֶף עַל
- 11 פִּי שָׁבָא עַל עֶסְקִי מָמוֹן?⁶¹ לְפִי שְׁחֻקְתּוֹ⁶², שְׁאִם
- 12 עָמַד בַּעַל הַבֵּית לְפָנָיו וּמָנְעוּ - יִהְיֶה, וְנִמְצָא זֶה
- 13 הַנִּכְנָס לְבֵית חֲבֵרוֹ לְגִנֵּב פְּרוּדָף אַחֵר חֲבֵרוֹ לְהִרְגוֹ⁶³,
- 14 וּלְפִיכָּה יִהְיֶה⁶⁴. בֵּין שְׁהִיָּה גְדוֹל בֵּין שְׁהִיָּה קָטָן⁶⁵,
- 15 בֵּין זָכָר בֵּין נִקְבָּה⁶⁶.

- 16 י. הִיָּה הַדָּבָר פְּרוּר לְבַעַל הַבֵּית שְׁזֶה הַגִּנֵּב הָבָא עָלָיו
- 17 אֵינוֹ הוֹרְגוֹ⁶⁷, וְאֵינוֹ פָּא אֶלָּא עַל עֶסְקִי מָמוֹן - אֲסוּר
- 18 לְהִרְגוֹ, וְאִם הִרְגוּ - הָרִי זֶה הוֹרֵג נָפֶשׁ⁶⁸; שְׁנֵאמַר:
- 19 אִם זִרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו - אִם פְּרוּר לָךְ הַדָּבָר
- 20 פְּשָׁמֶשׁ⁶⁹ שְׂיֵשׁ לוֹ שְׁלוֹם עֲמָךְ, אַל תִּהְרַגְהוּ. לְפִיכָּה,
- 21 אָב הָבָא בַּמַּחְתֶּרֶת עַל בְּנוֹ⁷⁰ - אֵינוֹ נִהְרָג, שְׁוֹדָא
- 22 שְׂאֵינוֹ הוֹרְגוֹ; אֲכָל הֵנָּה הָבָא עַל אָבִיו - נִהְרָג⁷¹.

(60) מימרא של רבא, שם עב. (61) לגנוב ממונו של בעל

(62) גדרה לעדר צאן. (63) גדרה לבהמות בשדה.

(64) גדרה לעדר צאן. (65) גדרה לבהמות בשדה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי כ"ח תמוז – ספר נזיקין – הל' גזילה ואבידה קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שמוצא את האבידה נעשה בדרגה גבוהה יותר מלפני החטא כי בחינת מ"ה שלו נעשה מושל ושולט יחיד ב"עיר קטנה זה הגוף" שצד ה'לעומת זה' מתהפך לטוב.

גם בסדר פרטי הלכות גזילה מודגש הסדר הנ"ל שפתח "כל הגוזל . . . עובר בלא-תעשה שנאמר לא תגזול" וממשיך בה"ב "ואסור לגזול כל שהוא דין תורה" ומבאר אדמו"ר הזקן בשו"ע שלו שהגם שפחות משווה פרוטה אינו נקרא ממון, מ"מ "חצי שיעור אסור מן התורה לכתחילה" כי בכל פרט ופרט שבעולם גם הקטן ביותר ישנו ניצוץ אלוקי ויש לשומרו שלא יפול לרשות ה'לעומת זה'. וממשיך "אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתקן לעשה, שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל, זו מצות עשה". וההוראה היא שגם כאשר גזל דבר מסוים מרשות הקדושה, אין לאדם ליפול ברוחו כי יודע שיכול להשיב את הגזילה, ולא עוד אלא שעל ידי זה מקיים מצוה שלא היה יכול לקיימה לולי הגזילה. ופשיטא שלכתחילה אסור לאדם להביא עצמו לידי גזילה אלא שאם ח"ו אירע עניין זה, עליו לדעת שיכול להשיבה ועל ידי זה לבוא לידי עילוי גדול יותר מכפי שהיה קודם הגזילה.

(על פי דק"ש חלק כ"ה ע' 454. על פי י"ן מלכות' ספר נזיקין סימן ח)

- א. כל הגוזל² את חברו שנה פרוטה - עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תגזל. ואין לוקין על לאו זה³,
- שהרי הפתוב נתקן לעשה⁴, שאם גזל - חייב להחזיר; שנאמר: והשיב את הגזילה אשר גזל - זו מצות עשה⁵. ואפלו שרף הגזילה⁶ - אינו לוקה; שהרי הוא חייב לשלם דמיה, וכל לאו שנתן לתשלומין אין לוקין עליו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב ניתקו לעשה".

ובהלכות סנהדרין פ"ח ה"ב הפריד גניבה וגזילה משאר הלאוין הניתקין לעשה, וכתב שהם לאו הניתן לתשלומין. ודייק משם הגאון הרוגוצ'בי שבכל לאו הניתק לעשה, מרגע שקיים העשה התבטל הלאו. אבל גניבה וגזילה הם פעולה נמשכת כל זמן שלא השיב את החפץ, ולכן אינו לאו הניתק לעשה אלא לאו הניתן לתשלומין כי התשלומין אינם מבטלים את פעולתו הנמשכת של הלאו אלא רק שאינו עובר על איסור גזל מכאן ולהבא. וצ"ע לשונו כאן: "... שהרי ניתקו הכתוב לעשה".

(על פי דק"ש חלק י"ז ע' 209 הע' 37.)

(2) הלוקח "בגלוי ובפרהסיא בחוזק יד" (ראה הלכות גניבה פרק א הלכה ג ולקמן הלכה ג). (3) אף על פי שכל לאו שיש בו מעשה לוקין עליו. (4) העביר אותו והעתיקו למצוות עשה, ועל כן אין על לאו זה מלקות. "זה הכלל כל מצוות לא תעשה שיש בה קום ועשה, אין חייבין עליה"

(80) ולא ידע הגנב שהבעלים ימצאוהו שם. בניגוד לגנו, חצרו וקרפיו שהבעלים מצויים בהם, ראה למעלה הלכה ח.

- יג. כל גנב שיש לו דמים⁸¹, אם נפל עליו גל⁸²
- בשבת - מפקחים עליו⁸³, ואם שבר בביאתו⁸⁴
- חייב בתשלומין⁸⁵; אבל מי שאין לו דמים⁸⁶ ששבר בלבים בביאתו - פטור⁸⁷, כמו שבארנו⁸⁸.

(81) שאסור להורגו. (82) של אבני מפולת בשעה שהיה במחתרת. (83) מפנים את האבנים כדי להצילו, כי דינו כדין כל אדם, ופיקוח נפש דוחה שבת (סנהדרין עב:). (84) לרשות הבעלים. (85) כדין כל מזיק (סנהדרין עב:). (86) למעלה הלכה ז והלכה ח. (87) מלשלם, כי חייב מיתה וחייב ממון באים כאחד, ואפילו אם ניצל פטור מלשלם, והוא הדין שאין מפקחים עליו את הגל. (88) למעלה פרק ג, הלכה א.

סליקו להו הלכות גנבה בסיעתא דשמיא

יום רביעי כ"ח תמוז ה'תשפ"ב

הלכות גזילה ואבידה

- יש בכללן שבע מצות. שתי מצות עשה, וחמש מצות לא תעשה, וזה הוא פירטן:
- (א) שלא לגזל. (ב) שלא לעשוק. (ג) שלא לחמד. (ד) שלא להתאווה. (ה) להשיב את הגזילה. (ו) שלא יתעלם מן האבדה. (ז) להשיב האבדה.
- ובאר מצות אלו בפירקים אלו:

פרק ראשון

(1) כלל בו רבינו ענייני הגזילה, מהותם ושיעורם, ואיכות החזרה וענין התאווה והחמימוד. ואלו החמש מצוות, ר"ל הגזילה, והאבידה, והעושק, והתאווה, והחמימוד הן הכוללות ענין הלכות גזילה.

~ נקודות משיחות קודש ~

צריך להבין מדוע חיבר הרמב"ם הלכות גזילה ואבידה (אף שאבידה שייכת יותר לגניבה שהרי באה לידי בהיתר ולפי הציווי - "השב תשיב" ומעתה יכול לגנבה ולא לגזלה) יובן על פי פנימיות העניין: גזילה מורה על כללות החטאים שבכולם גזול החוטא (בפני הבעלים - הקב"ה) מרשות הקדושה לרשות ה'לעומת זה'. והסיבה לכך היא "אבידה" כי אמרו חז"ל "אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות", וסיבת כניסת ה'רוח שטות' היא כמארז"ל: "איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו" כי בכל אחד מישראל יש בחינת מ"ה שנותנים לו - הנפש האלקית שהיא "חלק אלקה ממעל ממש" וכשמאבד בחינת מ"ה מגיע למצב של גזילה שיונקים ממנו החיצונים.

ובכדי להשיב את הגזילה עליו לחפש את ה"אבידה" שזוהי עבודת התשובה כמו שכתוב "ובקשתם משם", ואחרי

14 לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֵלֶם²¹ וְקָשָׁה. וְעַל זֶה
15 נֶאֱמַר: לֹא תַעֲשֶׂק אֶת רֵעֶךָ.

17 זהו ביאור לעושק הנזכר בהלכה ב. (18) בניגוד לגזול שמתחילתו בא ממון חבירו לידו שלא ברצון הבעלים. (19) עיכב. (20) שעבד אצלו כפועל שכיר (בבא מציעא סא.). (21) תקיף ועושה כחפצו.

16 ה. כָּל הַגִּזּוּל חַיֵּב לְהַחְזִיר הַגִּזּוּלָה עֲצָמָהּ²², שֶׁנֶּאֱמַר: 17 וְהָשִׁיב אֶת הַגִּזּוּלָה אֲשֶׁר גִּזַּל. וְאִם אֲכָדָה אוֹ 18 נִשְׁתַּנִּית²³ - מִשְׁלֵם דְּמִיָּהּ²⁴. בֵּין שֶׁהוּדָה מִפִּי עֲצָמוֹ 19 בֵּין שֶׁבָּאוּ עָלָיו עֲדִים שְׁגוּל - הָרִי זֶה חַיֵּב לְשַׁלֵּם 20 הַקֶּרֶן בְּלִבְד²⁵. אֲפִלּוּ גִזַּל קוֹרָה וּבִנְיָה בְּכִירָה²⁶ - 21 הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁתַּנִּית²⁷, דִּין תּוֹרָה הוּא²⁸ שִׁיְהִירֶם אֶת 22 כָּל הַבִּנְיָן וְיִחְזִיר קוֹרָה לְבַעֲלָהּ; אֲכָל תִּקְנוּ חֲכָמִים 23 מִפְּנֵי תִקְנַת הַשְּׂבִיִּים²⁹, שִׁיְהִיָּה נוֹתֵן אֶת דְּמִיָּהּ וְלֹא 24 יִפְסִיד הַבִּנְיָן³⁰. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה. אֲפִלּוּ גִזַּל קוֹרָה 25 וְעִשְׂאָה בְּסִכַּת הַחֵג, וְכֹא בַעַל הַקוֹרָה לְחַבְרָה בְּתוֹךְ 26 הַחֵג - נוֹתֵן לוֹ אֶת דְּמִיָּהּ³¹; אֲכָל אַחֵר הַחֵג - הוֹאִיל 27 וְלֹא נִשְׁתַּנִּית וְלֹא בִנְיָה בְּטִיט³², מַחְזִיר אֶת הַקוֹרָה 28 עֲצָמָהּ.

(22) ואין הגזולן יכול לפטור עצמו בתשלומים. (23) כגון, הגזול עצים ועשן כלים, צמר ועשן בגדים (בבא קמא צג.). (24) "והשיב את הגזילה אשר גזל, מה תלמוד לומר אשר גזל? אם כעין שגול יחזיר, ואם לאו דמים בעלמא בעי שלומי" (שם סו. תוספתא שם פרק י.). (25) ולא כגנב שמשלם פי שניים, אם העידו עליו שני עדים שגנב. (26) בניין גדול. (27) מברייתא, כי לאחר הריסת הבניין תישאר קורה כמו שהייתה. (28) והשיב את הגזילה אשר גזל. (29) כדי להקל על הגזולן לחזור בתשובה. (30) שאם נכריחו להרוס את ביתו ולהחזיר את הקורה עצמה, יימנע מלעשות תשובה. (31) אף-על-פי שלא חיברה בטיט, והסוכה עומדת להריסה לאחר החג, תיקנו גם כאן תקנה, שלא יחזיר את הקורה עצמה, כי בתוך ימי החג דין הסוכה כדין בניין קבע (גמרא שם). (32) ואם בנאה בטיט, דין הסוכה כדין בניין, ואף לאחר החג אינו מחזיר את הקורה עצמה, אלא נותן לו את דמיה, מפני תקנת השבים (גמרא שם).

29 ו. הַגִּזּוּל פָּחוֹת מִשּׁוּה פְּרוּטָה, אֵף עַל פִּי שֶׁעֲבָר³³ - 30 אֵינוֹ בְּתוֹרַת הַשְּׂבִיט גִּזְלָה³⁴. גִּזַּל שְׁלֹשׁ אֲגָדוֹת³⁵ שְׁוֹת 31 שְׁלֹשׁ פְּרוּטוֹת, וְהוֹזְלוּ, וְהָרִי שֶׁלְשָׁתָן שְׁוֹת שְׁתֵּי 32 פְּרוּטוֹת, וְהִחְזִיר לוֹ שְׁתֵּים - חַיֵּב לְהַחְזִיר 33 הַשְּׁלִישִׁית³⁶, הוֹאִיל וּבִתְחִלָּה הִיָּתָה שְׁנֵה פְּרוּטָה³⁷. 34 גִּזַּל שְׁתֵּים שְׁוֹת פְּרוּטָה, וְהִחְזִיר אֶחָת - גִּזְלָה אֵין 35 פָּאן³⁸, מִצְּוֹת הַשְּׂבִיט גִּזְלָה אֵין פָּאן³⁹.

(33) עבירה, כי "אסור לגזול כל שהוא דין תורה" (ראה למעלה הלכה ב.). (34) כי פחות משווה פרוטה אינו ממון (בבא מציעא נה.). (35) דברים הנאגדים יחד, כגון ירק (בבא קמא קה.). (36) אף על פי שהיא פחות משווה

(מכות טז.). (5) הכתוב מתחיל: "והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה..." אין כוונת הכתוב לתאר מקרה, אם השיב את הגזילה, אלא בא לצוות על הגזולן להשיב את הגזילה. (6) ואי אפשר לקיים שוב את מצות-העשה ככתבה.

1 ב. וְאִסוּר לְגִזּוּל כָּל שֶׁהוּא⁷ דִּין תּוֹרָה⁸. אֲפִלּוּ עוֹבֵד 2 כּוֹכְבִּים אִסוּר לְגִזּוּל אוֹ לְעִשְׂקוֹ; וְאִם גִּזַּל אוֹ עִשְׂקוֹ 3 - יִחְזִיר.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור לגזול כל שהוא דין תורה"

איסור גזל הוא בכל שהוא וגם בפחות משווה פרוטה, אבל החובל בחבירו חייב רק אם חבל בו בשווה פרוטה. כי איסור הגזל הוא על הפקעת הבעלות על החפץ מיד חברו, ובעלות ישנה גם על פחות משווה פרוטה. אבל החובל בחבירו חייב על הנזק וההפסד שעשה לחבירו, ולכן אינו חייב על פחות משווה פרוטה. ומה שלכמה דעות מותר ליקח איסורי הנאה בעל-כורחו והוא לכאורה הפקעת בעלותו עליהם, הוא מצד שהם הפקר וממילא לא היו בבעלותו.

(על פי לקו"ש חלק ז"ד ע' 54 והערה 28)

(7) אפילו פחות משווה פרוטה (סנהדרין נז.). (8) לפי שאף פחות משיעור אסור מן התורה (ראה הלכות גניבה פרק א הלכה ב.).

4 ג. אִי זֶהוּ גִזְלוֹ⁹? זֶה הַלּוֹקֶה מִמּוֹן הָאָדָם בְּחֻזָּקָה¹⁰. 5 כְּגוֹן שֶׁחֲטָף מִיָּדוֹ¹¹ מִטְּלָטְלִין, אוֹ שֶׁנִּגְנַס לְרִשּׁוֹתוֹ 6 שְׁלֹא בִּרְצוֹן הַבְּעָלִים וְנָטַל מִשֵּׁם פְּלִים¹², אוֹ שֶׁתִּקַּף 7 בְּעִבְדוֹ¹³ וּבִבְהֶמְתּוֹ וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן¹⁴, אוֹ שֶׁיִּרֵּד לְתוֹךְ 8 שְׂדֵהוּ¹⁵ וְאֲכָל פְּרוּמִיָּהּ, וְכָל פְּיוּצָא בְּזָה - הוּא גִזְלוֹ. 9 כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּגְזַל אֶת הַתְּנִית מִיַּד הַמִּצְרִי¹⁶.

(9) זהו ביאור ל"כל הגזול", בהלכה א. (10) בחוזק יד, בניגוד לגנב הלוקח ממון האדם בסתר בלי ידיעת הבעלים. (11) זוהי הדוגמא הפשוטה ביותר המתאימה לדוגמה שבכתוב המובא בסוף הלכה זו. (12) דין הנוטל מרשותו כדין הנוטל מידו. (13) תפס את עבדו בכוח. (14) דוגמא זו שונה משתי הדוגמאות הקודמות. שם נטל לעצמו את המטלטלין ואת הכלים לחלוטין, אולם כאן בעבד או בבמה לא לקח אותם לעצמו, אלא השתמש בהם בלבד (שם צו: צד.). (15) דוגמא זו משלימה את הדוגמאות הקודמות. שם דובר על מטלטלין, וכאן על קרקע (בבא בתרא לח.). (16) הכתוב הזה משמש בתלמוד דוגמא לגזול (בבא קמא עט:).

10 ד. אִי זֶהוּ עוֹשֵׂק¹⁷? זֶה שֶׁבָּא מִמּוֹן חֲבֵירוֹ לְתוֹךְ יָדוֹ 11 בִּרְצוֹן הַבְּעָלִים¹⁸, וְכִיּוֹן שֶׁתִּבְעוּהוּ כִּפְשׁוֹ¹⁹ הַמִּמּוֹן 12 אֲצִלּוֹ בְּחֻזָּקָה וְלֹא יִחְזִירוּ. כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ פִּיד חֲבֵירוֹ 13 הַלּוֹאָה אוֹ שְׂכִירוֹת²⁰, וְהוּא תוֹבְעוֹ, וְאֵינוֹ יָכוֹל

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ח תמוז - ספר נזיקין - הל' גזילה ואבידה קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(50) החפץ בכל לב להשיג. (51) "מה הפרט (עבדו ואמתו) מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה, אף כל דבר שהוא קונה ומקנה" (מכילתא יתרו פרשה ח). (52) הרבה עליו דברים והתעקש. (53) "לא תחמוד, לאינשי בלא דמי משמע להו" (בבא מציעא ה:). מכאן שבאמת איסור "לא תחמוד" קיים, אף בנותן דמים. (54) כי עצם מעשה הקנייה אין בו עבירה, לאחר שנעשה בהסכמת הבעלים לאחר שידול מרובה, והעבירה היא רק השידול וההפצרה, ובזה אין מעשה. (55) אינו עובר על לאו "לא תחמוד" אלא אם כן השיג החומד את מטרותו, דהיינו קנה את החפץ שחמד. (56) דומה למה שנאמר. (57) "או אפילו חומד בדיבור? תלמוד לומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם וגומר, מה להלן עד שעושה מעשה, אף כאן עד שעושה מעשה" (מכילתא יתרו, פרשה ח)..

י. כָּל הַמֵּתְאָהֳרָה⁵⁸ בֵּיתוֹ אוֹ אִשְׁתּוֹ וְכָלֵיו שֶׁל חֲבֵרוֹ,
וְכָן כָּל פְּיוּצָא בֵּהּ מִשְׁאָר דְּבָרִים שְׁאֵפְשָׁר לוֹ לְקַנּוֹתָן
מִמֶּנּוּ - פִּינּוֹן שֶׁחֲשָׁב בְּלִבּוֹ הֵיאָךְ יִקְנֶה דָּבָר זֶה וְנִפְתָּה
בְּלִבּוֹ בְּדָבָר⁵⁹ עֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה; שְׁנֵאמַר: לֹא תִתְאָהֳרָה,
וְאִין תִּתְאָהֳרָה אֵלָּא בְּלֹב בְּלִבְדִּי⁶⁰.

(58) בלי להוציא תשוקתו לפועל על ידי מעשה. (59) גמר בליבו להטריח על בעל החפץ שימכרו לו. (60) בניגוד לחימוד שיש בו מעשה. "לא תחמוד ולהלן הוא אומר ולא תתאוה, לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמדה בפני עצמה" (מכילתא שם).

יא. הַתִּתְאָהֳרָה מִבֵּינָה לִידֵי חֲמוּד, וְהַחֲמוּד מִבֵּינָה לִידֵי
גִזְלוֹ⁶¹; שְׁאֵם לֹא רָצוּ הַבְּעָלִים לְמַכּוֹר אֶף עַל פִּי
שֶׁהִרְפָּה לָהֶם בְּדָמִים וְהַפְּצִיר בְּרָעִים - יָבֹא לִידֵי
גִזְלוֹ⁶²; שְׁנֵאמַר: וְחֲמוּדוֹ בְּתִים⁶³ וְגִזְלוֹ. וְאֵם עֲמָדוֹ
הַבְּעָלִים בְּפָנָיו לְהַצִּיל מִמוֹנָם⁶⁴ אוֹ מִנְעוּהוּ⁶⁵ מִלְּגֹזֵל
- יָבֹא לִידֵי שְׁפִיכוֹת דָּמִים. צֹא וּלְמַד מִמַּעֲשֵׂה
אֲחָאָב וְנָבוֹת⁶⁶.

(61) "רבי אומר: ... ולומר לך שאם התאוה סופו לחמוד, שנאמר ולא תתאוה ולא תחמוד, ואם חמד סופו לאנוס ולגזול, שנאמר וחמודו שדות וגזלו" (שם). (62) ויקח בחזקה. (63) במקרא: וחמודו שדות וגזלו ובתים ונשאו. (64) לאחר שגזלוהו מהם. (65) לפני שגזלו. (66) אחאב חמד כרם נבות וביקש לקנותו וכשסרב נבות העלילו עליו, העמידוהו למשפט והרגוהו ואת כרמו החרמו לאוצר המלך (מלכים א' כא).

יב. הָא לְמַדָּתָּה, שֶׁהַמֵּתְאָהֳרָה⁶⁷ - עֹבֵר בְּלֹא אֶחָד⁶⁸,
וְהַקִּנְיָה דְּבֵר שֶׁהַתִּתְאָהֳרָה בְּהַפְצִיר שֶׁהַפְּצִיר בְּבָעָלִים אוֹ
בְּבָקָשָׁה מִהֶן - עֹבֵר בְּשֵׁנֵי לֹאִוִּין. לִכְן נֵאמַר: לֹא
תִחְמוֹד' וְלֹא תִתְאָהֳרָה⁶⁹. וְאֵם גִּזְלוֹ⁷⁰ - עֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה
לֹאִוִּין.

(67) ואינו מוציא חפצו לפועל. (68) לא תתאוה. (69) "לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמדה בפני עצמה" (מכילתא שם). (70) דבר לאחר שחמד אותו, והבעלים סרבו למכור.

פרוטה, והרי אמרנו שפחות משווה פרוטה אינו בתורת השבת הגזילה. (37) וחלה עליו משעת הגזילה חובת ההשבה. (38) כי מה שנשאר בידו הוא פחות משווה פרוטה. (39) לא קיים את מצוות השבת הגזילה, כי גזל שווה פרוטה, ועליו להחזיר הכול נכך פירש במגיד משנה. וראה כסף משנה שהביא גירסת הטור חושן משפט סימן שס בדברי רבינו: "גזילה יש כאן, השבה אין כאן" ולהלכה אין הבדל, כי גם הוא מפרש שהגזלן מחוייב להחזיר מה שנשאר בידו].

ז. הַגִּזְלוֹ אֶת חֲבֵרוֹ בִּישׁוּב, וְהַחֲזִיר לוֹ גִּזְלוֹתוֹ בְּמִדְבָּר
- הָרְשׁוֹת בֵּיד הַנִּגְזָל: אֵם רָצָה - נוֹטֵל; וְאֵם לֹא -
אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי נוֹטֵל אֵלָּא בִּישׁוּב, שְׁמָא תֵּאָנֵס מִמֶּנִּי
בְּאִין⁴⁰. וְהֵרִי הִיא בְּרִשׁוֹת הַגִּזְלוֹן וּבְאַחֲרֵיוֹתָיו⁴¹ עַד
שִׁיתְחִיזְרָנָה לוֹ בִּישׁוּב. וְכֵן בְּדָמֵי הַגִּזְלוֹתָהּ.

(40) שמה יקחו אותה ממני באונס, כגון על ידי שודדים מזויינים. (41) אם החזירה לו בעל כורחו במדבר וקרה אונס, הגזלן חייב.

ח. הַגִּזְלוֹ אֶת חֲבֵרוֹ וְהַבְּלִיעַ לוֹ בַּחֲשׁוֹבוֹ⁴² - יִצָּא⁴³.
וְאֵם הַחֲזִיר⁴⁴ לְכִיסוֹ⁴⁵ שִׁישׁ בּוֹ מַעוֹת - יִצָּא; שְׁאֵדָם
עֲשׂוֹי לְמַשְׁמַשׁ בְּכִיסוֹ⁴⁶ בְּכָל שַׁעַר, וְהֵרִי מִנֵּה הַמַּעוֹת
שֶׁהַחֲזִיר לוֹ בְּכָלֵל מַעוֹתָיו, וּמִנֵּין שְׁלֹא מִדַּעַת
פוֹטֵר⁴⁷. וְאֵם הַחֲזִיר לְכִיס שְׁאִין בּוֹ פְלוֹם - לֹא
יִצָּא⁴⁸, וְחֵיב בְּאַחֲרֵיּוֹת הַגִּזְלוֹתָהּ עַד שִׁיִּדְעִיעוּ⁴⁹ שֶׁהַחֲזִיר
לְכִיס פְּלוֹנִי.

(42) לאחר זמן קנה ממנו חפץ, וכשנתן לו דמיו הוסיף עליהם דמי הגזילה והבליע בחשבון, כי התבייש לומר שגזל. (43) ידי חובתו, ואם נגנב הכסף מיד הנגזל, פטור הגזלן מאחריותו. (44) הגזלן. (45) לארנקו של הנגזל. (46) אדם רגיל לבדוק את ארנקו לפעמים קרובות, כדי לראות אם לא נגנב הכסף (דעת רבי יצחק בבא מציעא כא: שנתקבלה כדעת הכול בבא קמא קיח:). (47) אם הנגזל מנה את הכסף שהוחזר לו, אף על פי שהגזלן לא הודיע לו שהחזיר לו את הגזילה, פטור את הגזלן מאחריותו, אם אבד לאחר כן. (48) מכיוון שאין בכיס כסף, אין דרכו למשמש בו, ומתוך כך לא ידע אם הוחזרה לו הגזילה. כך פירשו רבינו והרי"ף את ההבדל בגמרא בין כיס שיש בו מעות לבין כיס שאין בו מעות, שם (שלא כפירוש רש"י). (49) כדי שישמור עליו הנגזל מכאן ואילך.

ט. כָּל הַחֲמוּמָד⁵⁰ עֹבֵד אוֹ אֶמְתּוֹ אוֹ בֵּיתוֹ וְכָלֵיו שֶׁל
חֲבֵרוֹ, אוֹ דָּבָר שְׁאֵפְשָׁר לוֹ שִׁיקְנָהוּ מִמֶּנּוּ⁵¹, וְהַכְּבִיר
עָלָיו בְּרָעִים וְהַפְּצִיר בָּיו⁵² עַד שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ, אֶף עַל
פִּי שְׁנֵתָן לוֹ דָּמִים רַבִּים⁵³ - הֵרִי זֶה עֹבֵר בְּלֹא
תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: לֹא תִחְמוֹד. וְאִין לֹקִין עַל לֹא זֶה,
מִפְּנֵי שְׁאִין בּוֹ מַעֲשֵׂה⁵⁴. וְאֵינוֹ עֹבֵר בְּלֹא זֶה עַד
שִׁיקָה הַחֲפִץ שֶׁחֲמוּד⁵⁵, כְּעִנְיָן שְׁנֵאמַר⁵⁶: לֹא תִחְמוֹד
כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וּלְקַחְתָּ לָּךְ - חֲמוּד שִׁישׁ בּוֹ
מַעֲשֵׂה⁵⁷.

קמב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי כ"ט תמוז – ספר נזיקין – הל' גזילה ואבידה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לקרב את ישראל לאביהם שבשמים צריכה להיות באופן שברור אצלו שאין כאן כל כוונת ריווח אלא רק רצון "לקרב הדרך הישרה על השבים".

(על פי לקו"ש חלק ל"ב ע' 112 סה"ש ח"א ע' 15 הע' 67)

(71) מימרא של רבי יוחנן בבא קמא קיט. (72) כל הגזול. (73) בעליו יקח, כלומר נפשו של הנגזל. (74) שעבירה הגזילה כה חמורה. (75) כגון שאבדה או נשרפה. (76) "מעשה באדם אחד שביקש לעשות תשובה" (שם צד:). (77) בלי שתבע אותו הנגזל בבית-הדין. (78) אף על פי שדבר תורה חייב להחזיר את דמיה, ראה למעלה הלכה ה. (79) לעשות תשובה. (80) כי הוא מונע את הגולנים מלחזור בתשובה. סיכום: א. אם הגזילה קיימת מחזירה ומקבלים אותה ממנו, אפילו אם הוא בעל תשובה. ב. אם הגזילה קיימת ועל ידי ההחזרה ייגרם הפסד רב לגזול, כגון קורה שבנאה בבנין (למעלה הלכה ה), נותן דמיה, מפני תקנת השבים. ג. אין הגזילה קיימת, אפילו דמיה אין מקבלים ממנו, אם בא מאליה והחזיר. ד. כל מקום שנאמר בתלמוד, שהגזול משלם דמים, הכוונה לגזול שאינו שב מרצונו, אלא תובעים אותו בבית דין.

יום חמישי כ"ט תמוז ה'תשפ"ב

פרק שני

(1) ביאר בו רבינו דיני שינויי הגזילה, ר"ל שינוי רשות או שינוי שבח או שינוי ענין, ופרטי דברים אלו.

א. הגזילה שלא נשתנית² אלא הרי היא כמו¹⁰ שהיתה³, אף על פי שנתאשו⁴ הפעלים⁵ ממנה, ואף על פי שמת הגזול⁶ והרי היא פיד פניו⁷ - הרי זו חוזרת לבעליה⁷ בפעמה⁸. ואם נשתנית פיד הגזול⁹, אף על פי שעדיין לא נתאשו הפעלים ממנה - קנאה בפניו⁹, ומשלם דמיה כשעת הגזילה¹⁰.

(2) בבא-קמא סו. (3) בשעת הגזילה. (4) "כיון דאמר ווי לה לחסרון כיס, מייאש ליה מינה" (בבא-מציעא כג.). (5) בבא-קמא קיא: (6) אף-על-פי שהלוקח גזילה קונה אותה ביאוש ושינוי רשות, לקמן הלכה ג. (7) כי "רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי", כלומר שהגזילה ביד בנו של הגזול, דינה כאילו עדיין היתה ביד הגזול, ואין כאן שינוי רשות ועל כן חייב להחזירה, כי יאוש לבדו אינו קונה. (8) הגזילה גופה, ולא דמיה (שם סו. סח.). (9) "אמר רבה, שינוי קונה" (שם סו.). הגדרת המושג "שינוי", ודוגמאות - ראה לקמן הלכה י ואילך. (10) אפילו השביחה ביד הגזול.

ב. ודין זה¹¹ דין תורה הוא¹², שנאמר: והשיב את הגזילה אשר גזל. מפי השמועה¹³ למדו¹⁴: אם היא כשגזלה - משלם אותה¹⁵, ואם נשתנית פידו - משלם דמיה¹⁶. נתאשו הפעלים ממנה ולא נשתנית¹⁷ - קנה הגזול כל השבח שהשיבה אחר יאוש, ואינו משלם אלא כשעת הגזילה¹⁸. ודבר זה

יג. כל הגזול את חברו שוה פרוטה⁷¹ - פאלו נוטל נשמתו ממנו; שנאמר: כן ארחות כל בצע בצע⁷² את נפשו⁷³ וגומר. ואף על פי כן⁷⁴, אם לא היתה הגזילה קיימת⁷⁵, ורצה הגזול לעשות תשובה⁷⁶, ובא מאליה⁷⁷ להחזיר דמי הגזילה - תקנת חכמים היא⁷⁸ שאין מקבלין ממנו, אלא עוזרין אותו⁷⁹ ומוחלין לו, כדי לקרב הדרך הישרה על השבים. וכל המקבל ממנו דמי הגזילה - אין רוח חכמים נוחה ממנו⁸⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל הגזול את חברו שוה פרוטה, כאילו נוטל את נשמתו ממנו".

מקורו של הדין הוא בגמרא (בבא קמא קיט, א.) אבל שם נאמר גם כאילו שופך דם בניו ובנותיו, ושהוא גם בחמסן וגם בגרמא, וצריך להבין מדוע לא הביא הרמב"ם את המשך בגמרא.

אלא שהרמב"ם סובר שפעולת לקיחת חפץ מאדם בעל-כרחו היא כנטילת נשמתו כיון שמבטל את בעלותו עליו. ונלמד זה מהפסוק "נפש בעליו יקח" שכיון שבעלותו מחפץ זה מופקעת על ידי הגזילה הרי זה כנטילת נשמתו. לכן לא הביא הרמב"ם את המשך הגמרא בנוגע לבניו ובנותיו וגם בחמסן ובגרמא כי כאן דיבר רק על גוף מעשה הגזילה וזה שייך רק כשגזול מהבעלים באופן ישיר.

בזה יובן גם המשך ההלכה, בה מדבר הרמב"ם על תקנת השבים, ומתחיל במילים "ואף-על-פי-כן אם לא היתה הגזילה קיימת ורצה הגזול לעשות תשובה... והחזיר דמי הגזילה תקנת חכמים היא שאין מקבלים ממנו כו'". כי רוצה לומר שאף על פי שבגזילה נוטל הגזול נשמתו של הנגזל, בכל זאת תקנו חכמים תקנה לשבים בשני תנאים. האחד כשאין הגזילה קיימת, אבל אם הגזילה קיימת חייב להחזיר את הגזילה אשר גזל כי השבת הגזילה עצמה יכולה לתקן את העוון מעיקרו משא"כ כשמחזיר את דמיה שמתקן רק את הפסד הממון של הנגזל. לכן אם אפשר להחזיר הגזילה הרי הוא כאילו "מחזיר את נשמתו" כמו שהיתה לפני הגזילה.

והתנאי השני, שרצה הגזול לעשות תשובה ובא מאליה והחזיר דמי הגזילה כי בתיקון עוון הגזילה יש שני צדדים צד הנגזל וצד הגזול. לכן, אם עושה הגזול תשובה תיקן את עניינו, ומכיון שבין כך אי אפשר לתקן את "נטילת נשמתו" כיון שהחפץ איננו, הרי אז "עוזרין לו ומוחלין לו כדי לקרב הדרך הישרה על השבים".

מדין זה לומדים הוראה חשובה, שהרי אם כדי "לקרב הדרך הישרה על השבים" תקנו חכמים שאדם ימחול על ממונו, על-אחת-כמה-זכמה שההתעסקות עם יהודי אחר

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ט תמוז - ספר נזיקין - הל' גזילה ואבידה קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבינו בהשביח לוקח אם הנגול גובה מהגזול את דמי השבח ששילם ללוקח. ויש פנים לכאן ולכאן.

ה. מְכַר הַגְּזוּל לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים³⁵, אָף עַל פִּי שְׁהִשְׁבִּית הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים - חוֹזֶרֶת לְבַעֲלֶיהָ³⁶. מְכַרָּה הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים לְיִשְׂרָאֵל³⁷ אַחֵר שְׁהִשְׁבִּית - הוֹאִיל וְהַגְּזוּל יִשְׂרָאֵל וְזֶה שְׁהִיא בִּידוֹ יִשְׂרָאֵל, קָנָה הַשֹּׁכֵחַ³⁸; וְאִם תִּפְשֵׁה הַנֶּגֶל - אֵין מוֹצִיאֵין מִיָּדוֹ³⁹.

(35) שם. (36) עם השבח, ואין הבעלים משלמים בעד השבח, כי הגוי לא קנה אותו. רק בלוקח ישראל שהשביח, אמרו חכמינו שנוטל את השבח מן הנגול, אפילו אם קנה את הגזילה לפני יאוש, גמרא שם. (37) בעיית רבא שלא נפתרה. שם. (38) כדין ישראל שקנה ישר מן הגזול והשביח, ראה הלכה ד. (39) הבעיא לא נפתרה, ועל כן מספק אין מוציאם מידו. ראה הלכות נזקי ממון, פרק ב הלכה ה.

ו. כָּבַר בְּאַרְנוֹ⁴⁰, שְׁהַגְּזוּלָה שְׁהִשְׁבִּיתָהּ אַחֵר יָאוֹשׁ אוֹ אַחֵר שְׁנִשְׁתַּנִּית - הַשֹּׁכֵחַ לְגִזּוֹל, מִפְּנֵי תַקְנַת הַשֹּׁכֵבִים, אָף עַל פִּי שְׁהִשְׁבִּיתָהּ מֵאִלֶּיהָ⁴¹. פִּיֶּצֶד? גִּזּוֹל פְּרָה⁴² וְנִתְעַבְּרָה אֶצְלוֹ, בֵּין שִׁלְדָה קֹדֶם שֶׁתִּבְעוּ בִּידֵין⁴³ בֵּין שֶׁעֲדִין לֹא יִלְדָה⁴⁴; גִּזּוֹל רַחֵל⁴⁵ וְנִטְעָנָה⁴⁶ אֶצְלוֹ, בֵּין שֶׁגִּזְזָה קֹדֶם שֶׁתִּבְעוּ בִּידֵין בֵּין שֶׁעֲדִין לֹא גִזְזָה - הוֹאִיל וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, מִשְׁלֵם כִּשְׁעַת הַגְּזוּלָה⁴⁷. וְאִם יִלְדָה וְגִזְזָה - הַגְּזוֹת וְהַלְדוֹת שֶׁל גִּזּוֹל; וְאִם עֲדִין לֹא יִלְדָה וְלֹא גִזְזָה - שְׁמִין לוֹ, וְנוֹטֵל הַשֹּׁכֵחַ מִן הַנֶּגֶל, וּמַחְזִיר הַבְּהֵמָה עֲצָמָהּ⁴⁸.

(40) למעלה בהלכה ב. (41) וכל-שכן שבח שיש בו הוצאה, כגון כחושה ופיטמה (ראה לקמן הלכה ט). (42) שם צג: זה. (43) והשבח, בשעת הדין, כבר איננו על גבי הגזילה. (44) והשבח עדיין על גבי הגזילה (שם צה:). (45) שם. (46) נתכסתה בצמר. (47) את הדין הזה מחלק רבינו לשנים: א. "אם ילדה וגזזה" - כלומר שהשבח כבר אינו על גבי הגזילה, אז השבח גופו שייך לגזול, ו"משלם כשעת הגזילה", פירושו מחזיר את הגזילה ריקנית כבשעת הגזילה בלי ולדות ובלי גזיות. ב. "ואם עדיין לא ילדה ולא גזזה" - כלומר שהשבח עדיין על גבי הגזילה, והנגול מקבל את הפרה עם העובר או את הרחל עם הצמר שעליה, מקבל הגזול את דמי הולד או דמי הצמר. (48) כי יאוש אינו קונה, ראה למעלה סוף הלכה א. הלכה זו היא כדעת רבי יהודה ולפי פירושו של רב פפא, שמשלם כשעת הגזילה, ואין הבדל בין ילדה ובין לא ילדה. שם צה:

ז. גִּזּוֹל פְּרָה מְעַבְּרָת⁴⁹, וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאַחֵר כָּף יִלְדָה; רַחֵל טְעוֹנָה, וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאַחֵר כָּף גִּזְזָה - מִשְׁלֵם דְּמֵי פְרָה הָעוֹמֶדֶת לִילְדוֹ⁵⁰ וְדְמֵי רַחֵל הָעוֹמֶדֶת לְגִזּוֹ. וְאִם לִפְנֵי יָאוֹשׁ⁵¹ אוֹ קֹדֶם שְׁנִשְׁתַּנִּית יִלְדָה אוֹ גִזְזָה - הָרִי הַגְּזוֹת וְהַלְדוֹת שֶׁל בְּעָלִים, וְאַף עַל פִּי שְׁנִתְעַבְּרָה אוֹ נִטְעָנָה בְּיַד הַגְּזוּלָן⁵²; הוֹאִיל וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁵³ וְלֹא נִשְׁתַּנִּית הַגְּזוּלָה⁵⁴.

1 מְדַבְּרִיהֶם¹⁹, מִפְּנֵי תַקְנַת הַשֹּׁכֵבִים²⁰. וְכִשְׁמַחְזִיר לוֹ הַגְּזוּלָה, שְׁמִין לוֹ הַשֹּׁכֵחַ²¹ וְנוֹטֵל מִן הַנֶּגֶל²².

(11) שגזילה שלא נשתנית חוזרת בעינה, ואם נשתנית משלם דמיה. (12) שם. (13) תלמיד מרבב. (14) את הפירוש לפסוק הנ"ל. (15) מחזיר את הגזילה עצמה. (16) גמרא שם. (17) כגון גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה. (18) כלומר, הוא מחזיר את הפרה כמו שהיתה בשעת הגזילה בלי הולד. "גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה רחל ונטענה. . . משלם כשעת הגזלה" (משנה שם צג:). רבינו מפרש משנה זו בלאחר יאוש. ראה לקמן הלכה ו. (19) של החכמים. (20) כדי להקל על הגזול לחזור בתשובה. אם נדרוש ממנו גם את הוולדות שנולדו אצלו, ימנע מלחזור בתשובה. דבר זה הוא תקנה, כי מצד הדין היה עליו להחזיר גם את השבח, כי יאוש אינו קונה. (21) מעריכים לו לגזול את דמי השבח, שהשביחה אצלו הגזילה. (22) ונוטל דמים, כגון שגזל פרה ונתעברה אצלו והחזירה לפני שילדה (ראה לקמן שם).

ג. מְכַרָּה הַגְּזוּל אוֹ נִתְנָה בְּמִתְנָה, אָף עַל פִּי שְׁלֹא נִשְׁתַּנִּית הַגְּזוּלָה²³ - אֵינָה חוֹזֶרֶת בְּעֶצְמָהּ²⁴ מִיַּד הַלּוֹקֵחַ; הוֹאִיל וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, בֵּין לִפְנֵי מְכִירָהּ וְנִתְיָנָה²⁵ בֵּין לְאַחֵר מְכִירָהּ וְנִתְיָנָה, קָנָאָה הַלּוֹקֵחַ בְּיָאוֹשׁ וְשְׁנוֹי רְשׁוּת²⁶.

(23) והגזול לא קנה אותה. (24) הגזילה גופה. (25) אין הבדל, אם היאוש קדם למכירה, או המכירה קדמה ליאוש (שם קטו). (26) שעברה הגזילה בהיתר לרשות הקונה או המקבל מתנה (גמרא שם). השווה להלכות גניבה פרק ה הלכה ג.

ד. הַגְּזוּל וְהַשִּׁבִּית, וּמְכַר²⁷ אוֹ הוֹרִישׁ לִפְנֵי יָאוֹשׁ²⁸ - מֵה שְׁהִשְׁבִּית הוֹרִישׁ²⁹ וּמֵה שְׁהִשְׁבִּית מְכַר, וְקָנָה לּוֹקֵחַ אוֹ יוֹרֵשׁ אֶת הַשֹּׁכֵחַ³⁰, וְנוֹטֵל דְּמֵי הַשֹּׁכֵחַ מִן הַנֶּגֶל וּמַחְזִיר לוֹ הַגְּזוּלָה³¹, וְחוֹזֵר הַנֶּגֶל וְנוֹטֵל דְּמֵי הַשֹּׁכֵחַ מִן הַגְּזוּלָן³², שְׁהָרִי לֹא נִתְיָאֲשׁ. וְכֵן אִם הַשִּׁבִּית הַלּוֹקֵחַ³³ אוֹ הַיּוֹרֵשׁ - נוֹטֵל הַשֹּׁכֵחַ מִן הַנֶּגֶל³⁴.

(27) מימרא של רבא (שם צו:). (28) ויש כאן שינוי רשות בלי יאוש שאינו קונה מצד הדין, כשם שיאוש בלי שינוי רשות אינו קונה מצד הדין (ראה בית הבחירה לבבא-קמא עמוד 273). (29) לשון רבא, שם. (30) קנה אותו בשינוי רשות בלבד, כשם שגזול קונה אותו ביאוש בלבד, ראה למעלה הלכה ב. ולגבי הגזול אין דין קנין ע"י יאוש דומה לקנין של שינוי רשות. בדין ראשון, דמי השבח נשארים בידי מפני תקנת השבים, מה-שאין-כן במכר לפני יאוש, שחוזר הנגול ונוטל דמי השבח מן הגזול. (31) כי את הגזילה עצמה לא קנה בשינוי רשות בלי יאוש. (32) ולא קנה הגזול את השבח, כי תקנת השבים היתה לשבח שלאחר יאוש (ראה למעלה הלכה ב). (33) דברי רבא, שם. (34) כשם שאם השביח הגזול ואחר-כך מכר, השבח של הלוקח; כך אם השביח הקונה, השבח לקונה. [לא פירש

בשבח גזילה; ואם תרצה לומר שרבינו נגרר אחר לשון המשנה, קשה למה השמיט המלים "או מכר". אלא ודאי התכוון להמובאה: "ותני עלה וכו'", ועל זה אמרו שם: "שלא יהא חוטא נשכר", ומכאן נימוקו של רבינו. והפירוש הוא, שהחוטא הזה שעבר על עוון כרת נוסף על עוון גזילה, לא יהנה מתקנת השבים].

ט. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ⁶³ בַּשֶּׁבַח הַבָּא מֵאֵלֶיךָ, ⁶⁴ כְּגֹן גְּזֻת וְנִלְדוּת; ⁶⁵ אֲכָל אִם הִיָּתָה כְּחוּשָׁה וּפְטָמָה ⁶⁶ - אֶפְלֹ לִפְנֵי יְאֹשׁ נוֹטֵל מִן הַגְּזֻל שֶׁבַח הַפְּטוּם ⁶⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה מְשֻׁבָּח שֵׁשׁ בּוֹ הוֹצָאָה.

(63) שיש הבדל בשבח גזילה בין לפני יאוש ובין לאחר יאוש. (64) שלא עלה לגזול בדמים. (65) שמדובר עליהם במשנה ובגמרא שם צג: (66) שם סה. (67) את ההפרש בין דמי הפרה לפני שפטמה לבין דמי הפרה לאחר שפטמה. הוא יכול לטעון: "אנא פטימנא ואת שקלת?" פירוש "אני אפטם ואוציא כסף, ואתה תקח?" (שם), וראה הלכות גניבה פרק א הלכה יא).

י. שְׁנוּיָהּ ⁶⁸ הַחוּזֵר לְבְרִיתוֹ ⁶⁹ - אֵינּוּ שְׁנוּיָהּ ⁷⁰. פִּיּוּצָא? ⁷¹ הַגְּזֻל עֲצִים וְדִבְקָן בְּמִסְמָרִים ⁷² וְעֲשָׂה מִהֵן תְּבָה - אֵינּוּ שְׁנוּיָהּ; שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר לְפָרְקָן, וְחוּזְרִין לוחות כְּשֶׁהִרְיָה ⁷².

(68) לאחר שבאר את הרישא שבהלכה הראשונה בפרק זה, המדברת על גזילה שלא נשתנתה ביד הגזול, מתחיל רבינו לבאר את הסיפא, העוסקת בדין שינוי ביד הגזול. (69) שאפשר להחזיר את החפץ למצבו הקודם שמלפני השינוי. (70) ואין הגזול קונה את הגזילה, וחייב להחזיר את הגזילה עצמה. (71) בלי לשנות את העצים. (72) שם צג:

יא. גִּזְל עֶפְרָי ⁷³ וְעֲשָׂאָהּ לְבָנָה - לֹא קָנָה ⁷⁴; שָׂאָם יִדְקָ ⁷⁵ הַלְבָנָה, תַּחֲזֹר עֶפְרָי וְעֲשָׂהָתָהּ. גִּזְל לְשׁוֹן שֶׁל מִתְכַּת ⁷⁶ וְעֲשָׂאָהּ מִטְבַּע - לֹא קָנָה; שָׂאָם יִתְיָד הַמִּטְבַּע יִחְזֹר לְשׁוֹן וְעֲשָׂהָתָהּ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(73) מימרות של רב פפא, שם צו: (74) ומחזיר את הלבניה, ונוטל את השבח מן הגזול. (75) יכתוש דק דק. (76) גוש מתכת מאורך בצורת לשון.

יב. אֲכָל ⁷⁷ הַגְּזֻל עֲצִים ⁷⁸ וְשִׁפְן וְקִצְצָן ⁷⁹ או חֶקֶק ⁸⁰ וְעֲשָׂאָן כָּלִים, או שֶׁגִּזְל צֶמֶר וְצִבְעוֹ או נִפְצוֹ ⁸¹ וְלִבְנוֹ ⁸², או שֶׁגִּזְל טוּיָה ⁸³ וְעֲשָׂהָ בָּגָד, או שֶׁגִּזְל לְבָנָה וְעֲשָׂאָה עֶפְרָי ⁸⁴, או אֲבָנִים וְסִתְתָּן ⁸⁵, או כְּמוֹת וְהִתְיָכֵן - הָרִי זֶה שְׁנוּי בִּידוֹ; שָׂאָם יַעֲשֶׂם מְעוֹת אַחֲרוֹת - פְּנִים חֲדָשׁוֹת הֵן ⁸⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּהֵן.

(77) בכל הדוגמאות הבאות, אין השינוי חוזר לברייתו. (78) שם צג: (79) זהו שינוי שאינו חוזר לברייתו. (80) עשה בהם חלל ובית קיבול. (81) הפריד באצבעות את שערות הצמר וניקה אותן. (82) הלבינו על-ידי כיבוס

1 - בְּרִשׁוֹת בְּעֻלָּהּ הִיא עֲדִין ⁵⁵, אָף עַל פִּי שֶׁהִגְזֵלָן חֵיב בְּאַנְסִיָּה ⁵⁶. 2

(49) משנה שם צג: דוגמא זו משלימה את הדוגמא שבהלכה הקודמת. שם דובר, כשהוולד מראשית עיבורו היה ברשות הגזול. כאן מדובר, כשהוולד כעובר היה כבר קיים ברשות הגזול, אלא שיצא לאויר העולם ברשות הגזול אחרי שנתייטשו הבעלים. (50) כשעת הגזילה, כלומר הגזול נוטל את הוולד ומחזיר את הפרה, ומשלים בדמים את ההפרש בין דמי פרה העומדת לילד ובין דמי הפרה שהוא מחזיר בלי עובר. (51) עד כה דובר בשני מקרים, שהשביחה הגזילה לאחר יאוש. כעת מבאר רבינו דין אותם שני המקרים, כשהשביחה הגזילה לפני יאוש. (52) וכל-שכן אם כשגזל אותה כבר היתה מעוברת. (53) ולפני יאוש אין הגזול קונה אפילו את השבח, אף לא מטעם תקנת השבים. כלמעלה בהלכה ב. (54) כי השינוי שבעיבור ובלידה הוא שינוי קל, ואינו נחשב שינוי מעשה. ראה לקמן הלכה י. (55) לבעלים הזכות החוזקית על הגזילה, אף-על-פי שהיא בבית הגזול. (56) אם הבהמה תאבד אפילו באונס, כגון שמתה מיתה טבעית, חייב הגזול לשלם, כלומר הוא מפסיד כאילו היתה שלו, בכל זאת אינו קונה את השבח.

3 ח. גִּבְבִּי ⁵⁷ או גִּזְל ⁵⁸, וְהִקְדִּישׁ וְטָבַח אַחֵר שְׁנִיתִיָּאֲשׁוּ הַבְּעֵלִים ⁵⁹ - הָרִי הִיא בְּרִשׁוֹת הַגְּזֻלָן מְשַׁעָה ⁶⁰ שֶׁהִקְדִּישָׁה בְּלִבָּד ⁶⁰, פְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה חוּטָא נְשָׁפָר ⁶¹; 4 5 6 7 וְכָל וְלִדְוִתֶּיהָ וְגִזְוִתֶּיהָ מְשַׁעָה גִּבְבִּי עַד שְׁעַת הִקְדִּישׁ - שֶׁל בְּעֵלִים ⁶².

(57) גיטין נה: (58) ובשניהם הקדישם הקדש (בבא-קמא טז.). (59) אם הקדיש לפני שנתייטשו הבעלים, אין הקדשו הקדש, מכיון שהגניבה או הגזילה אינה שלו (שם סח:). (60) שקנאה ביאוש ובשינוי השם [ראה לחם-משנה פרק יח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יד]. כי קודם היתה חולין ועכשיו שם קודש עליה. אבל אינה ברשותו לענין שבח משעה שנתייטשו הבעלים, כמו בגזול שלא הקדיש, למעלה בהלכה ב, מכיון ששם עשו בו תקנת השבים, אבל בהקדיש אין בו תקנת השבים (ראה מגיד-משנה להלכה ט). (61) אלה דברי הגמרא, גיטין נה: כי מצד הדין לא קנה הגזול את השבח, אפילו לאחר יאוש, כי יאוש בלבד אינו קונה, ומפני תקנת השבים - השבח לגזול (ראה למעלה סוף הלכה א). (62) גם הגיזות והוולדות שלאחר יאוש. [קשה מאוד להבין דברי רבינו כאן על-פי פירושו של המגיד-משנה. רבינו אומר בפירוש הטעם "כדי שלא יהא חוטא נשכר", ומדברי המגיד-משנה יוצא נימוק אחר לגמרי, היינו שבהקדיש לא שייך תקנת השבים, מפני שהשבח לא יינתן לגזול. ועוד יש לתמוה: מה החוטא נשכר? הלא הכל להקדש? ראה ראב"ד כאן. וכדי לסלק את כל התמיהות נראה לפרש, שמה שכתב רבינו כאן: "וטבח" הכוונה לשחט בחוץ, ועבר על עוון שחיתת קדשים בחוץ (בגיטין נה: ששם מקור הלכה זו, נאמר: תני עלה, בחוץ וכו') ענוש (כרת), שאם לא תאמר כן, הרי המלה "וטבח" מיותרת, שהלא אין אנו עוסקים כאן בדין ארבעה וחמשה אלא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי א' מנחם-אב - ספר נזיקין - הל' גזילה ואבידה קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וטיפול מיוחד. (83) צמר עשוי חוטים [קשה להסביר מה בין טווי ועשאו בגד ובין עצים שעשאו תיבה, הרי גם הבגד אפשר לפרק. ראה לחם-משנה וכסף-משנה]. (84) שם צו: (85) תקנן והחליקן. (86) ואין אלה אותן המעות שגזל.

1 יג. הגזל מעות⁸⁷ ישנות⁸⁸ וישפן⁸⁹ וחדשן - לא
2 קנה; שהרי מתישגין וחוזרין פשהיו. גזל מעות
3 חדשים וישנם⁹⁰ - קנה; ושם יחדשם - פנים
4 חדשות הן⁹¹. גזל דקל⁹² מחפר⁹³ וקצצו - לא קנה⁹⁴,
5 ואפלו פרתו חליות חליות⁹⁵; עשהו קורות⁹⁶ -
6 קנה⁹⁷.

(87) שם. (88) משומשות והשחירו. (89) החליקן וניקן. (90) עשה אותן ישנות. (91) מעות אלה אחרות הן, וניכר בהן ההתיישנות, ולעולם לא יחזרו להיות כמו שהיו בשעת הגזילה. (92) שם צו. (93) לקרקע. (94) כי היה דקל, ונשאר דקל גם לאחר שנקצץ, ולא נשתנה לא בשמו ולא במראהו. על כן חייב הגזלן להשיב את הדקל עצמו. (95) טבעות, טבעות. הטעם שלא קנה מפני שעדיין נקראות חוליות של דקל. (96) לבנין. (97) בשינוי מעשה, וישלם דמים בלבד. [זה הכלל, שינוי מעשה קונה רק כשהשינוי גורם לשינוי השם, ואם לאו, אין זה שינוי ממש, המעביר את הגזילה לרשותו של הגזלן. במה דברים אלה אמורים, כשאין שינוי ממש בגוף הגזילה, כגון: דקל שנקצץ, אבל שינוי ממשי בעצם הגזילה, קונה אפילו כשלא נשתנה השם, כגון: עגל ונעשה שור או טלה ונעשה איל, אף-על-פי שאמרו: שור בן יומו קרוי שור ואין כאן שינוי השם, קנה מפני השינוי בעצמותו, כדרכי אילעא בבא-קמא לה:].

יום שישי א' מנחם-אב ה'תשפ"ב

פרק שלישי

7 יד. גזל קורות גדולות⁹⁸ ועשאן קטנות - לא קנה⁹⁹;
8 עשאן לוחות¹⁰⁰ עד שנשתנה שמם¹⁰¹ - קנה. גזל
9 לולב¹⁰² והפריד עליו - קנה¹⁰³ העלים. גזל עלים
10 ועשאן חופיה¹⁰⁴ - קנה¹⁰⁵. גזל טלה¹⁰⁶ ונעשה
11 איל¹⁰⁷, עגל ונעשה שור - הרי זה שנוי בידו¹⁰⁸
12 וקנהו¹⁰⁹, ומשלם כשעת הגזלה¹¹⁰, ואף על פי שלא
13 נתיאשו הפעלים¹¹¹.

(98) שם. (99) כי עדיין שם "קורות" עליהן. (100) קרשים. (101) ואין שם "קורה" נקרא עליהם. (102) ענף הדקל. (103) בשינוי מעשה, כי נעשו "עלים" ונקראים עלים ולא "לולב", ולעולם לא ישובו להיות "לולב". (104) כעין מטאטא לכבד בו את הבית, לאחר שחילק את העלים לשנים. (105) בשינוי מעשה, ואף פעם לא ישובו להיות "עלים". (106) כבש צעיר עד בן שנה. (107) כבש מבן שלושה-עשר חודש ויום אחד ומעלה, שם צו: (108) אף-על-פי ששינוי זה לא בא על-ידי מעשה הגזלן. (109) כי נשתנה גופו (שם סה:). (110) ראה הלכה א. (111) כי שינוי מעשה קונה אף בלי יאוש, ושינוי בגוף מעגל לשור ומכבש לאיל - חשוב כשינוי מעשה.

14 טו. גזל פלי ושבירו - אין שמין לו הפחת¹¹²; אלא
15 משלם דמיו¹¹³, והפלי השביר של גזלן. ואם רצו
16 הפעלים לטל הפלי השביר - נוטלין¹¹⁴, ומשלם

הפחת; שזו תפנה היא לפעלים¹¹⁵, ואם לא רצו -
הרשות בידן. וכן כל פיוצא פנה¹¹⁶.
(112) אין אומרים שיקבל הנגזל את שבירי הכלי, והגזלן יוסיף לו את ההפרש בין דמי הכלי השבור לבין דמי הכלי השלם (שם יא.). וראה הלכות גניבה פרק א הלכה טו. (113) של כלי שלם. (114) בעל-כרחו של גזלן. (115) דין זה, שאין שמין לגזלן, תוקן לטובת הבעלים. (116) כגון גזל בהמה ומתה.
טז. גזלה שלא נשתנית¹¹⁷ והוקרה¹¹⁸, אף על פי שנתיאשו הפעלים ממנה¹¹⁹ - הרי זו חוזרת לפעלים, ואין לגזלן בה כלום¹²⁰. שלא תקנו¹²¹
לגזלן את השבב אחר יאוש אלא כגון גזולת וילדות¹²²; אבל שבב היקר, אם היתה הגזלה חוזרת בפניה¹²³, אינו זוכה בה.
(117) וחייב הגזלן להחזירה בעין. (118) שם סה. בבא-מציא מג. (119) ואמרנו, למעלה הלכה ב, שמפני שתקנת השבים שייך השבב שלאחר יאוש לגזלן. (120) אף לא השבב שבעליית המחיר. (121) החכמים. (122) שאם יקחו מן הגזלן את הגיזות והוולדות, יש לחשוש, שימנע מלחזור בתשובה. (123) אבל אם הגזילה אינה קיימת, כגון נשבר הכלי מאליו, לא ישלם הגזלן את שבב היקר, אלא דמי הכלי לפני שנתייקר (גמרא שם. ראה לקמן פרק ג הלכה א).

א. הגזל חבית² של יין מחברו, והרי היא שנה דינר בשעת הגזלה, והוקרה אצלו ועמדה בארבעה: אם שבר החבית או שתה אותה³ או מכרה או נתנה במתנה אחר שהוקרה - משלם ארבעה, כשעת הוצאה מן העולם⁴; שאילו הניחה⁵, היתה חוזרת בעצמה⁶. נשברה מאליה⁷ או אבדה - משלם דינר, כשעת הגזלה.

(2) בבא-קמא סה. (3) דוגמאות אלה מובאות בגמרא שם. (4) בשעה ששבר את החבית או מכר אותה. [בגמרא שם אמרו: "כשעת העמדה בדין". מדברי רבינו נראה, שאם הוקרה בין ההוצאה מן העולם ובין העמדה בדין - אינו משלם התוספת]. (5) שלימה אצלו. (6) ושבב היוקר לבעלים, ראה למעלה פרק ב הלכה טז. על כן, כשהוא משבר את החבית, הריהו גוזל שלושה דינרים נוספים, מלבד הדינר שבשעת הגזילה. משום כך משלם ארבעה

דינרים. (7) ואין לחייב את הגזולן אלא על הגזילה בלבד. על כן משלם דינר כשעת הגזילה.

ב. היתה שוה⁸ בשעת הגזילה ארבעה, ובשעת הוצאה מן העולם דינר⁹ - משלם ארבעה, בשעת הגזילה¹⁰, בין ששברה או שתאה¹¹ בין ששברה או אברה מאליה. וכן כל פיוצא בזה.

(8) גמרא שם, ובבא-מציעא מג. (9) כי מחיר היין הוזל. (10) "כל הגזולנים משלמים כשעת הגזילה", גמרא שם. (11) בהלכה הקודמת, כשהוקרה החבית, משלם ארבעה דינרים, מכיון שנחשב כאילו גזל פעמיים, פעם דינר ופעם שלושה דינרים, שבה היוקר בשעה ששיבר את החבית. אבל בהלכה זו, כשהוזלה החבית, הרי גזל מן הבעלים חבית שמחירה בשעה שגזלה, ארבעה דינרים, על כן הוא משלם ארבעה דינרים.

ג. הגזול¹² חותל¹³ שיש בו חמשים תמרים, וכשימכר החותל פלו פאחת ימכר בתשעה, וכשימכר אחת אחת ימכר בעשרה - אינו משלם אלא תשעה¹⁴, ואין הנגזל יכול לומר לו: אני אחת אחת היתי מוכר. וכן הדין במזיק¹⁵, וכן כל פיוצא בזה, בנכסי הדיוט; אבל בהקדש¹⁶ אינו כן, אלא משלם עשרה¹⁷.

(12) בבא-מציעא צט: (13) כלי ששמים בו הפירות הלחים, השווה כלים פרק טז, משנה ה. (14) כי הוא גזל חותל של חמשים תמרים בבת אחת, ששווי הוא תשעה בלבד. (15) שאין מחמירים עליו לשלם לפי מחיר קמעוני. ראה הלכות נזקי ממון פרק ד, הלכה יד. (16) הגזול מן ההקדש או המזיקו, גמרא שם. (17) כי בהקדש מחמירים.

ד. גזל בהמה¹⁸ והזקינה¹⁹ או פחשה²⁰ פחש שאינו יכול לחזור, כגון חלאים שאין להם רפואת תעלה²¹, או שגזל מטבע ונסדק²² או פסלו המלך²³, או שגזל פרות והקריכו בלן²⁴, או שגזל זין והחמיץ²⁵ - הרי זה כמי שגזל פלי ושברו²⁶, ומשלם בשעת הגזילה²⁷. אבל אם גזל בהמות וכחשו פחש שאפשר לחזור²⁸, או שגזל עבדים והזקינה²⁹, או שגזל מטבע ונפסל במדינה זו והרי הוא יוצא במדינה אחרת, או שגזל פרות והקריכו מקצתם³⁰, או תרומה ונטמאת³¹, או שגזל חמץ ועבר עליו הפסח³², או בהמה ונעברה³³, או נפסלה מלוקר³⁴, או שהיתה יוצאה להסקל³⁵ - אומר לו³⁶: הרי שלך לפניך³⁷, ומחזיר אותה בעצמה³⁸.

(18) משנה בבא-קמא צו: (19) וזקנה היא שינוי שאינו חוזר. (20) רותה, גמרא שם. (21) שאינם מעלים ארוכה. (22) ונבקע, ועל-ידיה יצא מן השימוש. (23) המלך ציוה להוציא מטבע זה מן השימוש, גמרא שם צז. (24) גמרא שם צח: (25) גם זה קלקול שאינו ניתן לתקון. (26) שאינו מחזיר את הגזילה עצמה אלא דמיה.

(27) משנה שם צו: (28) ולהבריא. (29) מחזיר את העבדים עצמם. וזה דעת רבי מאיר שם, כי בדין תורה דין העבד כדין קרקע, וכשם שקרקע אינה נגזלת ואינה נקנית לגזולן, אלא ברשות הבעלים קיימת, כך העבד אינו קנוי לגזולן אלא שייך לבעלים. על כן אומר הגזולן לנגזל: הרי שלך לפניך [פסק כרבי מאיר נגד רבנן, מפני שרב אמר שם: הלכה כרבי מאיר]. (30) שם צח: (31) ואסורה באכילה, וגם היתר ההנאה מוגבל ודמיה מועטים. אבל התרומה גופה לא נשתנתה במאומה, וכן ביתר הדוגמאות הבאות - לא נשתנה גוף הגזילה. (32) ואסור בהנאה. (33) כגון שנרבעה, ואסור להקריבה למזבח. (34) נפסלה לקרבן על המזבח על-ידי מום בלתי ניכר, כגון בדוקין שבעין. [ואפילו אם הגזולן הטיל בידים את המום - פטור, כי לא כל השוורים עומדים להיקרב על המזבח, ולא הפסידו כלום]. (35) כגון שהמיתה אדם או רבעה או נרבעה על-פי עדים ונגמר דינה לסקילה. [בהלכות נזקי ממון פרק יא הלכה ט, פסק רבינו, שאם החזירו השומר אינו מוחזר, וזה סותר מה שכתב כאן. ראה לחם-משנה שטרח ליישב בדוחק, וצריך עיון]. (36) הגזולן לנגזל. (37) כי הגזילה לא נשתנתה. (38) אפילו אם אסורה בהנאה, ואינה שוה מאומה.

ה. כמה דברים אמורים³⁹? פשהחזיר הגזילה⁴⁰; אבל אם נשרפה הגזילה או אברה אחר שנאסרה בהנאה - חיב להחזיר לו דמיה בשעת הגזילה⁴¹. לפיכך⁴², אם קפר בו⁴³ אחר שנאסרה בהנאה⁴⁴ ונשבע⁴⁵ - חיב לשלם קרן וחמש ואשם⁴⁶.

(39) שאומר לו: הרי שלך לפניך. (40) והריהי כעין שגזל, שהרי לא נשתנתה, אף-על-פי שאינה שוה כלום. . . יחזיר כעין שגזל, מכאן אמרו, גזל מטבע ונפסל . . . תרומה ונטמאת, חמץ ועבר עליו הפסח, בהמה ונעברה בה עבירה . . . אומר לו הרי שלך לפניך", גמרא שם צח: (41) ואז הרי היתה מותרת ושוה כסף. שם קה. (42) שם קה. קה: (43) בדבר שגזל ואמר: לא גזלתי. (44) אף-על-פי שלא כפר ממון, כי בשעה זו לא היתה הגזילה שוה כלום. (45) לשקר. (46) בהתאם לדין המפורש בתורה (ויקרא א, כו), מכיון שאילו נגנב או נאבד אחרי שנאסר בהנאה, היה הגזולן מחויב לשלם, הרי הוא ממון וחייב על כפירתו קרן וחומש ואשם. חומש - אחד מארבעה מדמי הגזילה, ואחרי שמצרפים את התוספת הזו לקרן, היא רק חמישית הסך הכולל. ובלשון התלמוד זה נקרא 'חומש מלבר'.

ו. הגזול בהמה⁴⁷ ונשא עליה משא או רכב עליה או חרש או דש בה וכיוצא בזה, והחזיר לבעליה, אף על פי שעבר בלא תעשה⁴⁸ - אינו חיב לשלם כלום, שהרי לא הפסידה⁴⁹ ולא הכנישה⁵⁰. ואם החזק אדם זה לגזול⁵¹ או לעשק⁵² או לעשות מעשים אלו⁵³ פעם אחר פעם - קונסין אותו⁵⁴, ואפלו בחוצה לארץ⁵⁵, ושמין⁵⁶ השכר⁵⁷ או השכב שהשביח בבהמה⁵⁸ ומשלם לנגזל.

(47) בבא-קמא צו: (48) לא תגזול. (49) לא גרם לה נזק.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי א' מנחם-אב - ספר נזיקין - הל' גזילה ואבידה קמז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השכר עולה על הפחת, כדין גזול המשלם כשעת הגזילה. (72) כלים העשויים להשכיר. פסק כלשון אחרון בפירוש דברי רב ושמואל.

ט. הדר בחצר חבירו⁷³ שלא מדעתו: אם אותה חצר אינה עשויה לשכר - אינו צריך להעלות לו שכר⁷⁴, אף על פי שדרך זה הדר לשכר מקום לעצמו, שזה⁷⁵ נהנה וזה אינו חסר⁷⁶; ואם החצר עשויה לשכר, אף על פי שאין דרך זה⁷⁷ לשכר - צריך להעלות לו שכר, שהרי חסרו ממון⁷⁸.

(73) בבא-קמא כ: כא. (74) לשלם לו שכר. (75) הדר. (76) בעל החצר, משום כך פטור הדר. לא ההנאה של הדר היא הקובעת, אלא תלוי בזה, אם בעל החצר חסר או לא. זוהי דעת רב ורב כהנא בשם רבי יוחנן שם, ואם בעל החצר חסר, כגון שהיה בית חדש והשחיר הדייר את הקירות, ישלם את כל השכר, אפילו בחצר שאינה עשויה לשכר, ראה מגיד-משנה כאן. (77) של הדר. (78) שמנע ממנו מלהשכיר לאחרים, ועליו לשלם את דמי ההפסד. כך פסק הרי"ף.

י. מי שהיה⁷⁹ צמר⁸⁰ וסמנים⁸¹ שרויין⁸², וכא אחד וצבע הצמר בסמנים שלא מדעת חבירו - משלם⁸³ לו דמי מה שהפסיד בצמר⁸⁴, ואינו מחשב לו שכר סמנים שעל גבי הצמר⁸⁵. ואם תפש הנזק דמי מה שחסרו מן הסמנים - אין מוציאין מידו⁸⁶.

(79) בבא-קמא קא. (80) לבן. (81) צבעים. (82) ומוכנים לצביעה. (83) אם הצמר הצבוע בצבע זה שזה פחות מדמי צמר לבן, משלם לו את ההפסד בצמר, אבל את דמי הצבעים שחסרו אינו משלם, כי יכול לטעון: הרי הצבעים בצמר שלך. (84) [המגיד-משנה מקבל דבריו של הראב"ד האומר ששיבוש נפל בדברי רבינו, וצריך לתקן ולכתוב: "ומחשב לו שבח סמנים שעל גבי הצמר", כלומר, אומר לו: צבעים שלך נמצאים על הצמר]. (85) זוהי בעיא שלא נפתרה שם, ועל כן יד התובע על התחנות, הצובע אינו חייב לשלם דמי הצבעים, כי יכול לטעון: הצבעים נמצאים בצמר שלך, אבל אם תפס הנזק אין מוציאין מידו, כי יכול לטעון: לו היו הצבעים בעין, היו שווים כסף, עכשיו אבדתם ממני.

יא. השולח יד בפקדון⁸⁶ בין ששלח יד בעצמו או על יד בנו⁸⁷ ועבדו ושלוהו - הרי זה גזול⁸⁸; ונתחייב באנסיו⁸⁹, ונעשה הגזלה ברשותו, כדין פל הגזלנים. חשב לשלח יד⁹⁰ בפקדון - אינו חייב באחריותו, עד שישלח יד⁹¹. ומששלח יד נתחייב בו. אף על פי שלא חסר ממנו כלום⁹², אלא נטל הפקדון ממקום למקום ברשותו⁹³ כדי לשלח בו יד⁹⁴ - הרי זה חייב⁹⁵; ששליחות יד אינה צריכה חסרון.

(86) העבירו ממקום למקום ברשותו על-מנת ליטלו לעצמו, בבא-מציעא מג. (87) שעשה לפי מצוות אביו, אף-על-פי שבכל מקום אומרים "אין שליח לדבר עבירה", שם מד.

(50) בגופה. לו הכחישה כחש שאינו יכול לחזור (ראה הלכה ד), היה משלם כשעת הגזילה. (51) ואם ידוע שאדם זה גזול. (52) ראה למעלה פרק א הלכה ד. (53) לחרוש, לרוש וכו' בבהמות שאינן שלו. (54) מחייבים אותו לשלם, אף-על-פי שמן הדין פטור מלשלם. (55) אף-על-פי שאין דנים דיני קנסות בחוצה לארץ (השווה סנהדרין לא:). דין זה לומדים מרב נחמן (בבא-קמא צו:), שקנס את הגזול, אף-על-פי שהיה בבבל, כדי לעשות סייג ולהפריש אדם מן העבירה. (56) ומעריכים. (57) במקרה שנשא עליה משא או רכב עליה. (58) במקרה שחרש. על הגזול לשלם את השבח שבא כתוצאה מהחרישה (לא כל השבח, כי גם לקרקע יש חלק בשבח, עיין שם בגמרא).

ז. התוקף⁵⁹ עבדו של חבירו ועשה בו מלאכה, ולא בטלו⁶⁰ ממלאכה אחרת - פטור; שנזק לו לאדם שלא יבטל עבדו⁶¹. ואם בטלו ממלאכה אחרת - משלם לו⁶² כפועל.

(59) לוקח בחזקה, מימרא בשם רב, בבא-קמא צו. (60) על-ידי מלאכה זו. (61) שלא ילך בטל, כדי שלא יתרגל לבטלה. על כן פטור התוקף, כי זה כאילו הסכים בעל העבד לכך. גמרא שם. (62) לבעלים שכר מלאכת העבד. בהלכה הקודמת, בגזול בהמה ועשה בה מלאכה פטור, לא הבדיל רבינו בין בטלה ממלאכה אחרת ובין לא בטלה ממלאכה אחרת, ומשמע שבשני המקרים פטור הגזול, כי משעת הגזילה קנויה לו הבהמה לשבחה, אבל עבד דינו כקרקע ואינו נגזל (ראה למעלה הלכה ד), וברשות הבעלים הוא עומד, על כן משלם לבעלים שכר מלאכתו, במקרה שגרם להם הפסד. [אבל קשה להבין, למה לא חילק רבינו בגזל בהמה בין נתייאשו הבעלים או לא נתייאשו, הרי דעתו שבלא נתייאשו הבעלים - השבח נגזל (למעלה פרק ב הלכה ב ז),].

ח. התוקף ספינתו של חבירו⁶³ ועשה בה מלאכה: אם אינה עשויה לשכר⁶⁴ - שומן בקמה פחתה⁶⁵ ומשלם; ואם היא עשויה לשכר: אם ירד לה בתורת שכירות⁶⁶ - הואיל וירד שלא ברשות⁶⁷, אם רצה הבעל לטל שוכרה⁶⁸ - נוטל, רצה לטל פחתה⁶⁹ - נוטל⁷⁰; ואם ירד לה בתורת גזל - נותן הפחת⁷¹. וכן כל פיוצא בזה⁷².

(63) מימרא שם. (64) אלא לשימושם הפרטי של הבעלים. (65) מעריכים בכמה ירד ערך הספינה לאחר השימוש. פחת זה משלם התוקף, בין אם הוא עולה על שכר השימוש, ובין אם הוא פחות משכר השימוש. מכיון שהספינה אינה עשויה לשכר, דין התוקף כדין גזול, וגזול במטלטלין אינו משלם שכר (ראה הלכה ו) אלא כשעת הגזילה. (66) לעשות מלאכתו ולשלם שכרה. (67) לו ירד ברשות הבעלים, היה משלם שכר הספינה בלבד, אף במקרה שהפחת עולה על השכר. (68) במקרה שהשכר עולה על הפחת. (69) במקרה שהפחת עולה על השכר. (70) ואי אפשר להכריח את בעל הספינה לקבל שכר, אף-על-פי שהספינה עשויה לשכר, מכיון שלא נטל ממנו רשות. (71) אפילו אם

16 יד. הפּוֹפֵר בַּפֶּקֶדוֹן¹¹² בְּבֵית דִּין¹¹³, אִם הָיָה בְּרִשּׁוֹתוֹ
17 בְּשִׁעָה שְׁכַפְרָה¹¹⁴ - נַעֲשֶׂה עָלָיו גְּזֵלָה¹¹⁵, וְחַיִּב בְּאַנְסוֹ.

(112) אפילו לא נשבע על כפירתו, מימרא של רב ששת, בבא-קמא קה: (113) אבל מחוץ לבית-דין אינה כפירה. (114) אם באו עדים והעידו שהפקדון היה ברשותו בשעה שכפר, אבל אם היה הפקדון במקום אחר בשעה שכפר, אין זה כופר אלא משתמט עד שילך ויביאו, גמרא שם. (115) משעת הכפירה, אף-על-פי שלא משך אותו ולא הגביהו לשם גזילה. בתחילת הפרק דן רבינו בגזלן ממש; מן הלכה יא על הלכה יד - בשולח יד בפקדון, שדינו כגזלן, בתנאי שמטלטל אותו או הגביהו כדי לשלוח בו יד. בהלכה זו דובר על הכופר בפקדון, שגם דינו כדן גזלן, אף-על-פי שלא נגע בפקדון שנשאר במקומו.

18 טו. הַשּׁוֹאֵל שְׁלֹא מַדְעַת הַבְּעָלִים¹¹⁶ - הָרִי זֶה
19 גְּזֵלָה¹¹⁷. הִנֵּה¹¹⁸ כָּלִי בֵּיד בְּנִי¹¹⁹ שֶׁל בַּעַל הַבֵּית אוֹ
20 בֵּיד עַבְדּוֹ¹²⁰, וְלָקַחוּ אֶחָד¹²¹ מֵהֶן וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ¹²² -
21 הָרִי זֶה שׁוֹאֵל שְׁלֹא מַדְעַת; וְנַעֲשֶׂה בְּרִשּׁוֹתוֹ, וְנִתְחַיֵּב
22 בְּאַנְסוֹ¹²³, עַד שִׁיַּחְזִירוּ לַבְּעָלִים¹²⁴. לְפִיכָּה, אִם
23 הִחְזִירוּ לְקִטְן שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ¹²⁵ אוֹ לְעַבֵּד, וְאֶבֶד מֵהֶן
24 אוֹ נִשְׁכַּר¹²⁶ - חַיִּב לְשִׁלּוֹם¹²⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(116) הוא נוטל את החפץ של הבעלים לא כדי לגזול ולקחתו לעצמו, אלא כדי להשתמש בו בלבד, בניגוד לכופר בפקדון שבהלכה הקודמת, שכוונתו לקחת את הפקדון לעצמו. (117) דעת רבא, ופסק חכמים לפי דעת רבא, בבא-בתרא פח. בבא-מציעא מג: (118) משנה בבא-בתרא פז: "השולח את בנו אצל חנווני". (119) הכוונה לקטן, כמו שמשמע מסוף הלכה זו. כך פירש רבינו את המשנה גם בפירוש המשנה. (120) והעבד דינו כקטן (מגיד-משנה). (121) כגון החנוני, גמרא פח. (122) למדור בו לאחרים, שם. (123) שואל מדעת בעלים חייב באונסין, אפילו עדיין לא נשתמש בו, כי הזכות להשתמש בו עושה אותו לשואל, אבל שלא מדעת בעלים אינו נעשה שואל להתחייב באונסין אלא לאחר שנשתמש בו (ראה לחם-משנה כאן). (124) ככתוב "והשיב את הגזילה". (125) לפני שנטל, ומידו נטל. (126) שזה אונס. (127) כדן גזלן, והשבה לידו של קטן אינה השבה.

25 טז. הַחוּטָף מִשְׁכּוֹן¹²⁸ מִיַּד הַלֹּהֶה¹²⁹ שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת
26 בֵּית דִּין¹³⁰ - הָרִי זֶה גְּזֵלָה¹³¹, אִף עַל פִּי שְׁהוּא חַיִּב
27 לָאֵין צָרִיךְ לִימָר אִם נִכְנָס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵירוֹ¹³³
28 וּמִשְׁכּוֹן שֶׁהוּא גְּזֵלָה¹³⁴, שְׁנֵאמַר: בַּחוּץ תַּעֲמֹד.

(128) מלוה החוטף חפץ, כדי להבטיח את דמי ההלוואה. (129) מידו ממש, שהחזיקו בהיותו מחוץ לביתו. (130) כי לשליח בית-דין יש רשות לקחת בחזקה מיד הלוח משווא נמצא מחוץ לביתו. זוהי דעת שמואל, שלשליח בית-דין מותר, אבל למלוה אסור, בבא-מציעא קיג. (131) מכיון שאסור לו למלוה לקחת בחזקה משכון מיד הלוח, אף מחוץ לביתו. (132) אין הוא רשאי לעשות זאת על דעת עצמו, אלא ברשות בית-דין, מכיון שהחפץ אינו שלו. (133) זה

(88) מכיון שהשתמש בחפץ לא שלו בלי הסכמת הבעלים, אף-על-פי שהחפץ הגיע לידו בהסכמת הבעלים. (89) אם החפץ הלך לאיבוד ואפילו בלי אשמתו, חייב לשלם, אף-על-פי שבשעה שקיבל היה שומר חנם ופטור. (90) כגון שאמר בפני עדים, שיטול את הפקדון לעצמו, שם מג: (91) כדעת בית הלל, שנאמר "אם לא שלח ידו במלאכת רעהו" (שמות כב, ז), שם מד. (92) כדעת רבא, ש"שליחות יד אינה צריכה חיסרון", שם מא: (93) ועל-ידיה קנה אותו. (94) מה-שאין-כן אם העביר את הפקדון למקום אחר, מפני שמשתמר שם יותר טוב. (95) כדן גזלן.

1 יב. הַגְּבִיָּה אֶת הַחֲבִית⁹⁶ לְטַל מִמֶּנָּה רְבִיעִית⁹⁷ -
2 נִתְחַיֵּב בְּאַנְסוֹ⁹⁸, אִף עַל פִּי שְׁלֹא נָטַל. אֲבָל אִם
3 הַגְּבִיָּה אֶת הַכִּסִּי⁹⁹ לְטַל מִמֶּנּוּ דִּינָר¹⁰⁰, וְכִיּוּצָא בְּכִסִּי
4 מְדַבְּרִים שְׁאִינֶן גּוֹף אֶחָד¹⁰¹ - הָרִי זֶה סָפֵק אִם
5 נִתְחַיֵּב בְּכָל הַכִּסִּי¹⁰² אוֹ לֹא נִתְחַיֵּב אֲלָא בְּדִינָר
6 בְּלִבְדִּי¹⁰³.

(96) וקנה אותה בהגבהה, בבא מציעא מג: מד. (97) הלוג, ואין כוונתו לחבית כולה. (98) של החבית כולה, ואף-על-פי שלא היה בדעתו לגזול כולה. וטעמו של דבר, כי נוח לו, שהחבית כולה תשמש בסיס לרביעית זו, מכיוון שבתוך החבית המלאה היא משתמרת ואינה מפגינה טעמה, ועל כן חייב על החבית כולה. (99) ארנק שהופקד אצלו. זוהי בעיא שלא נפתרה, שם מד. (100) ואין כוונתו לשלוח יד בארנק כולו. (101) כמו דינרים, שכל דינר הוא גוף לעצמו, בניגוד לדין שכל היין בחבית גוף אחד הוא. (102) כמו ביין, משום שארנק מלא משתמר יותר ואינו הולך לאיבוד כדינר יחיד, ועל כן משמש הארנק כולו בסיס לאותו דינר. (103) כי גם דינר לבדו נשמר היטב, ואינו דומה לדין.

7 יג. הָיוּ פְּרוֹת מִפֶּקֶדִין אֲצִלּוֹ וְנָטַל מִקְצָתָן - אִינוּ
8 חַיִּב אֲלָא בְּאַחֲרִיּוֹת הַפְּרוֹת שְׁנֵטַל, וּשְׁאָר הַפֶּקֶדוֹן
9 הַמִּנְחָ בְּמִקְוָמוֹ¹⁰⁴ - בְּרִשּׁוֹת בְּעָלָיו הוּא. וְאִם נִפְסַד
10 הַשְּׂאָר מִחֲמַת זֶה שְׁנֵטַל - חַיִּב בְּכָל¹⁰⁵. פִּיּוּצָא? הֵטָה
11 אֶת הַחֲבִית בְּמִקְוָמָה¹⁰⁶ וְנָטַל מִמֶּנָּה רְבִיעִית אוֹ יֵתֵר:
12 אִם נִשְׁכַּר אַחֵר שְׁנֵטַל וְהָיָה בְּמִקְוָמָה¹⁰⁷ - אִינוּ חַיִּב
13 אֲלָא פֶּמָּה שְׁנֵטַל, שֶׁהָרִי לֹא הַגְּבִיָּה הַחֲבִית¹⁰⁸; וְאִם
14 הִתְמַצְּתָה¹⁰⁹ - מְשַׁלֵּם אֶת דְּמֵי כֻּלָּהּ¹¹⁰ בְּשִׁעָה
15 הַגְּזֵלָה¹¹¹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(104) שלא טלטל ולא הגביה, ועל כן לא קנה אותו, וברשות בעליו הוא, ואינו אחראי אלא כשומר. (105) כדן מזיק. (106) ולא הגביה אותה, בבא-מציעא מג: מד. (107) שאילו טלטל אותה למקום אחר, כי אז היה קונה אותה. (108) אלא נשארה במקומה, והוא הטה אותה הצדה. (109) לאחר שנטל רביעית. (110) כי דרך היין להחמיץ בכלי חסר, ולולא נטל את הרביעית לא היתה החבית ממחרת להחמיץ, גמרא שם מד. (111) דמי חבית היין בשעה שנטל את הרביעית.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ש"ק ב' מנחם-אב – ספר נזיקין – הל' גזילה ואבידה קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

16 דְּבָרִים שְׁטָען, וְטָען בְּדָבָרִים שְׁאֵפְשֵׁר שְׁיִנְטְלוּ תַּחַת
17 הַכֶּנֶפֶס²¹ כְּמוֹ שֶׁהֶעִידוּ הָעֲדִים²².

18 שנשבע הנגזל ונטל כל מה שיטעון. 19 שמעריכים
אותו, שהיו לו כלים כאלו שהוא טוען, שבועות מו:
20 כי איש נאמן הוא והוא טוען שכלים אלה הופקדו
אצלו, שם. 21 כגון, דברים לא גדולים. 22 שכלים
מוטלין לו תחת כנפיו, ראה הלכה ב. אם יטען בדברים,
שאי אפשר שיינטלו תחת הכנפיים, אינו נאמן, מכיוון
שהעדים לא העידו על הוצאת כלים כאלה.

18 ד. ראוהו עדים שנקנס למשכן את חברו ולא ראוהו
19 בעת שניצא²³, או שניצא ואין נראה תחת כנפיו
20 כלום, ובעל הבית טוען ואומר: כך וכך נטל, אפלו
21 אומר: מעולם לא נכנסתי, שהרי מכחיש את העדים
22 - הרי זה פטור²⁴. שאם אומר: נכנסתי ולא נטלתי²⁵
23 - נשבע שבועת הסתם²⁶ שלא נטל כלום, והולך;
24 שאפשר שיקנס לגזל ולא גזל²⁷.

23 ראוהו שיצא, לאחר שנכנס למשכן את חברו.
24 מכיוון שאין לבעל הבית עדים שנטלו ממנו כלים.
25 בלשון התלמוד זה נקרא "מיגו", כלומר: מפני שיכול
היה לטעון טענה אחרת שהייתה פוטרת אותו אנו מאמינים
לו גם בטענה זו. ואף על פי שאין אומרים "מיגו" כשטענתו
מוכחשת על ידי עדים - כאן פטור, כי אפשר ששכח את
הכניסה לבית חברו, מאחר שלא היה בה כל דבר חשוב
ראוי לזכרו. בלשון התלמוד: "מילתא דלא רמיא עליה
דאינש עביד לה ולא אדעתיה". ראה בית יוסף חושן משפט
סימן צ. 26 שבועה שתיקנו חכמי התלמוד לכופר הכול,
והיא בלי נקיטת חפץ בניגוד לשבועת המשנה, שהיא
בנקיטת חפץ, ראה למעלה סוף הלכה ב; שבועות מ:
27 זוהי דעת רב נחמן שבועות מו. והטעם: "עביד איניש
דגזים ולא עביד" וראה ר"ף שם, "שלושה שערים בחוקי
הממשכן ...".

25 ה. הִיָּה עַד אֶחָד מֵעִידָיו²⁸ שְׁנֹכְנֵס וְנָטַל כְּלִים תַּחַת
26 כְּנָפָיו²⁹, וְאִינוּ יוֹדְעֵי מַה הֵן, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא גִזַּלְתִּי
27 כְּלִים³⁰, אוֹ שְׁאֵמַר: בְּחוּבֵי נִטְלָתִי³¹ - הוֹאִיל וְאִין
28 הָעֵד יוֹדֵעַ³² מַה הִיָּה תַּחַת כְּנָפָיו, הָרִי זֶה נִשְׁפָּע
29 בְּנִקִּיטַת חֲפֶץ³³ שְׁלֹא גָזַל; שְׁאִינוּ מְחֻזָּק בְּגִזְלָנוֹת
30 אֲלֹא בְּשִׁנְי עֲדִים³⁴.

28 עד כה דובר על הנכנס למשכן בפני שני עדים, וכעת
על הנכנס למשכן בפני עד אחד. 29 דוגמא זו מובאת
בהלכה ב בשני עדים. 30 כי הכלים שתחת כנפי שלי הם.
טענה זו מקבילה לטענתו בהלכה ב. 31 אף על פי
שהודה שמשכנו, לא הוחזק גזלן, כי לא היו שני עדים.
32 כשהוא מכחיש את העד ואומר לא נטלתי כלום הוא
נשבע שבועת התורה ונפטור אפילו כשהעד מעיד שיועד מה
לקח. ומה שכתב רבינו "הואיל ואין העד יודע" התכוון
למקרה שהוא מודה שלקח כלים של בעל הבית וטוען "שלי
נטלתי", שחייב לשלם, כמו שיתבאר לקמן בהלכה יג (מגיד
משנה). 33 עד אחד מחייב שבועה מן התורה. "כל מקום

אסור אפילו לשליח בית-דין. 134) במשנה שבועות מד:
שנינו: "הנגזל כיצד? היו מעידין אותו שנכנס לביתו
למשכנו שלא ברשות".

יום ש"ק ב' מנחם-אב ה'תשפ"ב

פֶּרֶק רְבִיעִי

1 נתבאר בו דיני תביעה והכחשה שיש בין הנגזל והגזלן,
ומי שגזל ואינו יודע ממי גזל וכל הנמשך אחר זה.

1 א. קִנְסוּ קִנְסוּ חֲכָמִים² לְגִזְלָנִין, שִׁיְהִיָּה הַנִּגְזָל נִשְׁפָּע
2 עַל כָּל מַה שְׁיִטָּעֵן³ וְנוֹטֵל מִן הַגִּזְלָן⁴. וְהוּא⁵, שִׁיְהִיָּה
3 זֶה מְחֻזָּק שְׁגָזְלוּ בְּשִׁנְי עֲדִים⁶.

2 כלומר, דין התורה אינו כך. 3 נגד הגזלן, 4 וזהו
הקנס כי מן התורה נשבע הנתבע ופטור מלשלם "כל
הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין" (שם), כי כתוב:
"ולקח בעליו ולא ישלם" (שמות כב, י), "מי שעליו לשלם,
לו שבועה", שם מה. 5 ודין זה הוא בתנאי. 6 שני
עדים מעידים עליו שגזל מן הנגזל, אפילו כשאנים יודעים
בדיוק מה גזל, גמרא שם מו.

4 ב. פִּיצַד? הָרִי שְׁנֹכְנֵס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵרוֹ לְמִשְׁכָּנוֹ⁷
5 בְּפָנֵי עֲדִים, וְלֹא הָיָה כְּלִים תַּחַת כְּנָפָיו⁸, וְיֵצֵא וְכָלִים
6 מְטָלִין לוֹ תַּחַת כְּנָפָיו, וְלֹא יָדְעוּ הָעֲדִים מַה הֵן⁹,
7 וְיַעַל הַבֵּית אוֹמְרִים¹⁰: כֵּךְ וְכֵךְ גִּזְלָתִי - בֵּין שְׁאֵמַר
8 הַגִּזְלָן: מְעוֹלָם לֹא נִכְנַסְתִּי וְלֹא נִטְלָתִי כְּלִים¹¹, בֵּין
9 שְׁאֵמַר: נִכְנַסְתִּי לְמִשְׁכָּן כְּמוֹ שֶׁרָאוּ הָעֲדִים¹², אֲבָל
10 לֹא נִטְלָתִי¹³, וְלֹא הָיָה תַּחַת כְּנָפֵי אֲלֵא כְּלִים שְׁלִי¹⁴,
11 בֵּין שְׁאֵמַר: נִטְלָתִי כְּלִי זֶה¹⁵, וְיַעַל הַבֵּית טוֹעֵן
12 שְׁנָטַל זֶה וְכָלִי אַחֵר - הָרִי בַּעַל הַבֵּית נִשְׁפָּע¹⁶
13 בְּנִקִּיטַת חֲפֶץ¹⁷, וְנוֹטֵל כָּל מַה שְׁיִטָּעֵן.

7 ודינו כדין גזלן, ראה למעלה פרק שלישי, הלכה טז.
8 כנפי בגדו. 9 מכיוון שהכלים היו טמונים תחת כנפי
בגדו. 10 לאחר זמן, כשכבר אי אפשר לדעת מה הם
הכלים שהוציא הגזלן. 11 והעדים מעידים אותו שנכנס
ונטל כלים, במקרה זה וודאי שאין הגזלן נאמן בשבועה
להכחיש את דברי העדים, וקנסו אותו שהנגזל יישבע
וייטול. לו ידעו העדים בדיוק מה הם הכלים שהוציא הגזלן,
היה הנגזל מקבלם אף בלא שבועה. 12 ואין בנקודה זו
כל הכחשה מצידו. 13 משל חברי, כי חזרתי בי.
14 שהיו שאולים בידי התובע. במקרה זה אין העדים
מכחישים אותו כלום, או שהוא טוען: כשנכנסתי היו כלים
אלו תחת כנפי בגדי ובמקרה זה העדים מכחישים אותו
בפרט אחד, שהם מעידים שנכנס "ולא היה כלום תחת
כנפיו". 15 במקרה זה אין כל הכחשה על ידי העדים, כי
ייתכן באמת שרק כלי אחד נטל. 16 כי דין הנכנס לבית
חבירו ומשכנו כדין גזלן, ועל כן קנסו אותו. 17 כגון,
ספר תורה, כמו בשבועת התורה.

14 ג. בְּמַה דְּבָרִים אֲמֹרִים¹⁸? בְּשִׁטָּעֵן דְּבָרִים שְׁהוּא
15 אֲמֹד בְּהֵן¹⁹ אוֹ שְׁהוּא אֲמֹד שְׁמִפְקִידִין אֲצִילוֹ²⁰ אוֹתָן

20 מִפְּנֵי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה וְגִזְלָה; אֲבָל דִּין תּוֹרָה⁵³ אֵינוֹ חַיֵּב
21 לְשֵׁלֶם מִסְּפִיק⁵⁴.

(49) כגון שעמדה קבוצה של חמישה אנשים, וחטף מאחד מהם ארנק כסף, משנה יבמות קיח: (50) שאין לאף אחד מהם עדים. (51) ולפי הדין "המוציא מחבירו עליו הראייה", ובאין עדים פטור הנתבע מלשלם. (52) כדעת רבי עקיבא שם. (53) "על פי שני עדים ... יקום דבר" (דברים יט, טו). (54) כי אין עדים, ולא ידוע מיהו הנגזל.

22 י. אָמַר לְשָׁנִים⁵⁵: גִּזְלָתִי אֶחָד מֵכֶם אוֹ אֶבְיֹו שֶׁל
23 אֶחָד מֵכֶם⁵⁶ וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִיזְהוּ, אִם בָּא לְצֵאת יָדִי
24 שְׂמִים⁵⁷ - חַיֵּב לְשֵׁלֶם גִּזְלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד⁵⁸; אֲבָל
25 בְּדִין⁵⁹ אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא גִזְלָה אַחַת, וְהֵן חוֹלְקִין אוֹתָהּ
26 בִּיְהִיָּהּ. שְׁהָרִי אֵין אֶחָד מֵהֵן יוֹדֵעַ שֶׁנִּגְזַל⁶⁰, אֶלָּא זֶה
27 בָּא וְהוֹדִיעָם, וְלֹא קָנְסוּ חֲכָמִים בְּדָבָר זֶה⁶¹, מִפְּנֵי
28 שֶׁאֵין לוֹ תוֹבֵעַ⁶².

(55) בניגוד להלכה הקודמת, שהם תובעים אותו, משנה בבא מציעא לו. (56) והאבות מתו, ואי אפשר לברר, כי הבנים אינם יודעים מאומה. (57) שלא ייענש בידי שמים על שלא השיב את הגזילה לנגזל, גמרא שם. (58) כי זוהי הדרך היחידה, שיידע בוודאות שהנגזל קיבל בחזרה את הגזילה. (59) לפי הדין. (60) ואין טעם להניח את הגזילה עד שאחד מהם יודה. על כן "הם חולקין אותה ביניהם". (61) אף על פי שגזל. (62) בניגוד להלכה הקודמת, כשהם תובעים אותו, שקנסו אותו לשלם מספק.

29 יא. הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: גִּזְלָתִנִּי מֵאָה, אִם
30 אָמַר: לֹא גִזְלָתִנִּי⁶³ - נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת⁶⁴, בְּדִין כָּל
31 נִתְבָּע⁶⁵; וְאִם הוֹדָה שֶׁגִּזְלוֹ חֲמִשִּׁים - מְשַׁלֵּם⁶⁶,
32 וְנִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה⁶⁷ עַל הַשָּׂאָר, בְּדִין כָּל מוֹדָה
33 בְּמִקְצֵת⁶⁸, שְׁהָרִי לֹא הִחֹק גִּזְלָן בְּעֵדִים⁶⁹. וְכֵן הַטּוֹעֵן
34 אֶת חֲבֵרוֹ⁷⁰ שֶׁנִּכְנַס לְבֵיתוֹ וְגִזְלוֹ פְּלִים, וְהוּא אוֹמֵר:
35 דֶּרֶךְ מִשְׁפּוֹן לְקַחְתִּי בְּחוּבִי שִׁישׁ לִי אֶצְלָךְ⁷¹, וּבִפְעַל
36 הַבֵּית אוֹמֵר: אֵין לָךְ בְּיָדִי כְּלוּם⁷² - אָף עַל פִּי
37 שֶׁהוֹדָה שֶׁמִּשְׁכַּנּוּ שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת⁷³, הוֹאִיל וְאֵין שָׁם
38 עֵדִים שֶׁמִּעֵדִים שֶׁגִּזְלוֹ⁷⁴, הָרִי זֶה נִשְׁבַּע⁷⁵ וְגוֹבֶה חוּבוֹ
39 מִן הַמִּשְׁפּוֹן; שֶׁהִפֵּה שְׂאֶסֶר⁷⁶ הוּא הִפֵּה שֶׁהִתִּיר⁷⁷.
40 וְהוֹאִיל וְהוּא נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל, הָרִי זֶה נִשְׁבַּע בְּנִקְיִטָּה
41 חֲפִיץ⁷⁸, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן⁷⁹.

(63) כלומר, הוא כופר בכל. (64) שתיקנו חכמי התלמוד לכופר בכל, שבועות מ: בדבר ההבדל בין שבועה מן התורה ולבין שבועת הסת, ראה למעלה הלכה ד. (65) כופר בכל. כי "חזקה אין אדם תובע, אלא אם כן יש לו עליו", גמרא שם. (66) מה שהודה. (67) בנקיטת חפץ, כגון ספר תורה. (68) שאינו נאשם בגזילה, שנשבע שבועה מן התורה, שבועות מב: (69) והקנס שקנסו את הגזלן, שהנגזל נשבע ונוטל, הוא בהחזקת על ידי שני עדים, ראה למעלה הלכה א. (70) ואין עדים. (71) ולא גזלת, אף אם נכנסתי בלי רשות. (72) אינני חייב לך כלום והכלים

ששניים מחייבין אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה", שבועות מ. (34) בהתאם לכלל שקבע רבינו בהלכה א. על כן הדין כאן כמו בשבועה בכל התורה כולה "נשבע ולא משלם".

1 ו. קִשָּׁם שֶׁפִּעַל הַבֵּית נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל מִן הַגִּזְלָן³⁵, בְּךָ
2 שׁוֹמֵר שֶׁל פִּעַל הַבֵּית³⁶. אֶפְלוֹ אֲשֶׁתּוֹ שֶׁל שׁוֹמֵר
3 נִשְׁבַּע³⁷ שֶׁזֶה נֹטֵל בְּךָ וְכָךְ, וּמִשְׁלֵם הַגִּזְלָן.

(35) בראוהו שניים שנכנס לתוך ביתו למשכנו, למעלה הלכה ב. (36) מכיוון שהופקד לשמור על הבית, דינו כשליחו של בעל הבית, ושלוחו של אדם כמותו, ודינו כבעל הבית. מימרא של רבא שבועות מו: (37) כי היא עוורת לבעלה לשמור בהסכמת בעל הבית, שם. וראה דברי רבא בבא מציעא לו. שאמר "כל המפקיד על דעת אשתו ... הוא מפקיד", כלומר המפקיד מסכים שאשת השומר תשתתף בשמירה.

4 ז. הִיָּה שָׁם³⁸ לְקִיטָּו³⁹ אוֹ שְׂכִירָו⁴⁰ שֶׁל פִּעַל הַבֵּית -
5 אֵינֶן נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין⁴¹; וְאֵין הַנִּגְזָל יְכוּל לְשַׁבַּע,
6 שְׁהָרִי לֹא הִיָּה בְּבֵיתוֹ בְּשָׁעָה שֶׁנִּגְזַל; וְאֵין הַעֲדִים
7 יוֹדְעִים מַה נֹּטֵל תַּחַת כְּנָפָיו בְּיָדִי לְחַיֵּב הַגִּזְלָן
8 לְהַחֲזִיר⁴²; וְאֵין מְשַׁבְּעִין אֶת הַגִּזְלָן⁴³, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
9 חָשׂוּד עַל הַשְּׁבוּעָה⁴⁴.

(38) בביתו. (39) פועל האוסף תבואה מן השדה. (40) פועל בשכר לזמן קבוע. ללקיט ושכיר לא מסר בעל-הבית שמירת הבית. (41) בעיית רב פפא שלא נפתרה, שם. על כן נוהגים לפי הכלל "המוציא מחבירו עליו הראייה". ואפילו אם תפס הנגזל מוציאים מידו, כי "נשבע ונוטל" תקנה היא, "ובמה שלא התקינו בפירוש, אפילו תפס מוציאין מידו" (מגיד משנה), והרי התקנה הייתה, שנגזל נשבע ונוטל. (42) אף בלי שבועת הנגזל. (43) כגון שאמר נטלתי כלי זה, ולקיטו או שכירו של בעל הבית טוען, שנטל כלי זה וכלי אחר, השווה סוף הלכה ב. (44) שיישבע שבועת שקר, כי החזק שגזל על ידי שני עדים.

10 ח. וְכִיצַד עוֹשִׂים בְּדִין זֶה? מִחֲרִים פִּעַל הַבֵּית⁴⁵
11 חֲרָם סֵתָם⁴⁶ עַל מִי שֶׁנֹּטֵל מִבֵּיתוֹ כְּלוּם⁴⁷ וְאֵינוֹ מוֹדָה
12 בְּבֵית דִּין, וְאֶפְלוֹ הוֹדָה הַגִּזְלָן שֶׁגִּזַּל קֶצֶת - מִחֲזִיר
13 הַמִּקְצֵת שֶׁהוֹדָה בָּהּ בְּלִבָּהּ, שְׁהָרִי אֵין פִּעַל הַבֵּית
14 טוֹעֵנוּ טַעֲנַת וְדֹאִי⁴⁸.

(45) מכריז חרם. (46) באופן כללי בלי לפרט את שם הגזלן. (47) משהו. (48) לו היה בעל-הבית טוען טענת וודאי, היה נשבע ונוטל הכול. החרם שבהלכה זו תקנת הגאונים הוא (מגיד משנה).

15 ט. הַגִּזְלָל אֶחָד מִחֲמִשָּׁה⁴⁹ וְאֵין יוֹדֵעַ מִי הוּא
16 הַנִּגְזָל⁵⁰, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֵן תּוֹבֵעוֹ וְאוֹמֵר: לִי
17 גִּזְלָתִי, אָף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים שֶׁגִּזְלוֹ⁵¹ - הָרִי כָּל
18 אֶחָד מֵהֵן נִשְׁבַּע שֶׁזֶה גִּזְלוֹ, וּמִשְׁלֵם גִּזְלָה לְכָל אֶחָד
19 וְאֶחָד⁵². אָף דָּבָר זֶה קָנַס הוּא שֶׁקָּנְסוּהוּ חֲכָמִים,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ש"ק ב' מנחם-אב – ספר נזיקין – הל' גזילה ואבידה קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

גזולים בידך. (73) ודינו כגזול שנקנסו אותו, שהנגזל יישבע ויטול, למעלה הלכה א. (74) על כן לא הוחזק גזול, ואין קונסים אותו, ראה משנה שבעות מד: ולמעלה הלכה א. (75) שלקח את הכלים כמשכון. (76) והודה שנכנס לביתו שלא ברשות, ונטל משם כלים. (77) ואמר שנטל את הכלים בחובו, שיכול היה להכחיש בכלל שנכנס לביתו, כי אין לבעל הבית עדים. (78) כדין כל הנשבעין ונוטליין. (79) פרק א. בשני המקרים בהלכה זו נאשם הנתבע בגזילה. במקרה ראשון הוא מודה חלקית בגזילה, ובמקרה שני הוא מודה שמשכנו שלא ברשות, שדינו כגזילה. בשניהם אין עדים. בשניהם הוא נשבע בנקיטת חפץ: במקרה ראשון שבעות התורה ככל מודה במקצת, במקרה שני כמי שבידו משכון, שגובה חובו עד כדי דמיו בשבועה בנקיטת חפץ כמוסכם מן הגאונים. ראה מגיד משנה כאן.

יב. ראוהו עדים שנקנס לתוך בית חברו שלא בפני בעל הבית ונטל משם כלים, אף על פי שהוציאן מגליון⁸⁰ ואף על פי שבעל הבית היה עשוי למכור את כליו⁸¹, אם טען ואמר: דרך גזל לקחן, והלה אומר: ברשותך באתי, ואתה מכרתם לי או נתתם⁸², או בחוב שיש לי אצלך תפשתים - אינו נאמן; שכל הנכנס לבית חברו שלא בפניו⁸³ ונטל כלים משם והוציאן בפני עדים - הרי זה בחזקת גזלן⁸⁴. לפיכך מחזיר הכלים לבעל הבית. ואין פאן שבוועה⁸⁵, שהרי העדים ראו מה גזל. ואחר שיתחזיר⁸⁶ חזר ותבע את בעל הבית בכל מה שישבע, והדין ביניהם⁸⁷.

(80) שלא כדרך הגנבים. (81) והנכנס טוען לקוחים הם בידי. (82) במתנה. (83) לו לקח בפניו, נאמן היה לטעון לקוחים הם בידי, אם בעל הבית עשוי למכור כליו, ראה שבעות מד. ורי"ף שם. (84) שכל מה שיש בביתו של אדם, הרי זה ברשותו ובחזקתו, ואין אדם רשאי להוציא ממנו דבר בלי ראייתו, ראה רי"ף שבעות כח. כח: דפוס וילנא. (85) אין כאן חיוב שבועה על בעל-הבית הנוטל. (86) וחזר המצב לקדמותו. (87) יתקיים ביניהם דין על בעלות הכלים.

יג. וכן⁸⁸ אם היה שם עד אחד⁸⁹ בלבד, ובעל הבית טוען שגזול הוא כלי זה בידו⁹⁰, והלה אומר: לקוח הוא בידך, או בחוב גביתיו, או שלי היה ופקדון הוא אצלי - הרי זה חייב להחזיר הכלי לבעליו בלא שבועה. שאילו היה שם שני עדים, היה חייב לשלם; ועכשיו, שאין שם אלא עד אחד, חייב שבועה⁹¹; ואינו יכול לשבע, שהרי אינו מכחיש את העד⁹²; וכל המחזיק שבועה ואינו יכול לשבע - משלם. לפיכך, אם פפר ואמר: לא נכנסתי לביתו ולא נטלתי כלום⁹³ - הואיל ואין שם אלא עד אחד והוא מכחישו, הרי זה נשבע שבועת התורה⁹⁴ שלא לקח מביתו כלום, ונפטר.

טז. אמר החוטף: עשרים חטפתי ושלי הן, והנגזל אומר: מאה חטף - הואיל ואין העד יודע¹¹² מנינו, הרי משלם העשירים שהודה בהן שחטפן, ונשבע שבועת התורה על השאָר, שהרי נתחייב במקצת¹¹³. ודעתי נוטה בזה שישבע הסת¹¹⁴, שהרי לא הודה כלום¹¹⁵, אלא אומר 'שלי חטפתי'.

יד. מעשה באחד⁹⁵ שחטף לשון של פספס⁹⁶ מיד חברו בפני עד אחד, ובא החוטף⁹⁷ ואמר: חטפתי⁹⁸ ושלי חטפתי, וחיבוהו חקמים⁹⁹ להחזיר, מפני שהוא מחזיק שבועה¹⁰⁰ בעד זה, ואינו יכול לשבע, שהרי הודה כמו שאמר העד. ואילו לא היה שם עד כלל, היה נשבע שבועת הסת¹⁰¹ ששלו חטף¹⁰²; ואילו הכחיש העד¹⁰³ ואמר: מעולם לא חטפתי, היה נשבע שבועת התורה שלא חטף. וכדין זה דנין בכל פיוצא בזה¹⁰⁴ בכל מקום¹⁰⁵.

(95) בבא בתרא לג: שבעות מז. (96) מוארך בצורת לשון. (97) בפני בית הדין. (98) ומאשר את דברי העד. (99) רבי אבא, שם. (100) להכחיש את דברי העד. (101) בכופר הכול, ונאמן במיגו שהרי יכול לטעון: לא חטפתי. ראה למעלה הלכה ד. (102) מכיוון שלא הוחזק גזול על פי עדים. (103) הכחיש את דברי העד. (104) כגון בהלכה הקודמת, שהנכנס לבית חברו שלא בפני בעל הבית דינו כחוטף. (105) בארץ ישראל ובחוצה לארץ.

טו. חטף¹⁰⁶ ממנו זהובים [בעד אחד], והוא אומר: שלי חטפתי ועשרים הן, אף על פי שאין העד יודע כמה חטף - הרי זה משלם העשירים. שהרי ידע בוודאי שזהובים חטף, ואילו היו שנים¹⁰⁷ היה חייב לשלם¹⁰⁸, ונמצא בעד אחד מחזיק שבועה¹⁰⁹ ואינו יכול לשבע¹¹⁰, כמו שבארנו¹¹¹.

(106) סברת עצמו. (107) עדים שחטף. (108) עשרים. ואף על פי שהעד אינו יודע כמה חטף. (109) שלא חטף. (110) כי הודה לדברי העד שחטף. (111) למעלה הלכה יג.

טז. אמר החוטף: עשרים חטפתי ושלי הן, והנגזל אומר: מאה חטף - הואיל ואין העד יודע¹¹² מנינו, הרי משלם העשירים שהודה בהן שחטפן, ונשבע שבועת התורה על השאָר, שהרי נתחייב במקצת¹¹³. ודעתי נוטה בזה שישבע הסת¹¹⁴, שהרי לא הודה כלום¹¹⁵, אלא אומר 'שלי חטפתי'.

(112) לו ידע שהיו עשרים, היה החוטף פטור מלהישבע על

טענות ודאיות¹¹⁹.

(116) אבל אינו טוען טענת וודאי, שהנכנס לקחם (בניגוד לטענת וודאי שבהלכה הקודמת, ובניגוד להלכה יג, שטוען שם טענת וודאי "שגזול הוא כלי זה בידו").
(117) להכחיש את דברי העד, אפילו אם בעל הבית טוען טענת שמא. (118) שלא כמו בהלכה הקודמת שחייב שבועה. (119) כי נכנס לביתו שלא בפניו, ואין הנתבע נשבע מחמת טענת התובע, אלא אם כן טענת וודאי היא.

השאר. (113) ומודה במקצת חייב שבועה מן התורה, ראה למעלה הלכה יא. (114) כדין כופר בכל. (115) והחייב לשלם בא בגלל העד.

1 יז. נכנס לביתו של חברו שלא בפניו ונטל משם
2 כלים בפני עד אחד, ואין העד יודע כמה נטל,
3 (הרי) בעל הבית אומר: עשירים כלים היו בביתו¹¹⁶,
4 והגזול אומר: לא נטלתי אלא עשרה והם שלי -
5 חיב להחזיר העשרה, מפני שהוא מחייב שבועה¹¹⁷
6 ואינו יכול לשבע. ואינו נשבע על השארה¹¹⁸ אפלו
7 שבועת הסתם, מפני שאינו יכול לטעון על הגזלן

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ה תמוז-ב' מנחם-אב ה'תשפ"ב

יום ראשון כ"ה תמוז ה'תשפ"ב

מצות עשה נט.

ובמתן דבר ביד האשה, או בשר, או בביאה — וזוהי
מצות קדושין. והרמז על כך אמר: "כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה
וּבָעֻלָּה" (דברים כד, א), — משמע שקונה בביאה. ואמר
"וַיָּצֵאָהּ וְהָיְתָה" (שם, ב) — כשם שיצאיתה בשר (גט)
כך הנהיגה (הנשואין) בשר. וכן למדנו שהיא נקנית בכסף
ממה-שנאמר באמה עברה: "אין כסף" (שמות כא, יא),
אמר: אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר, ומנו?
(מיהו?) אב. (זהו כאשר קידשו בתו בכסף) אבל קדושין
דאורייתא הם בביאה, כמו שנתבאר בכמה מקומות
בכתובות (ג) וקדושין (פרק א משנה א) ונדה (פרק ה משנה
ד). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בשלמות במסכתא
המיוחדת לכך, כלומר: מסכת קדושין. ובפרוש אמרו על
קדושין בביאה שהם דאורייתא הנה נתבאר שמצות
קדושין דאורייתא.

10 המצוה הנ"ט — הצווי שנגזטוינו לתקע בחצוצרות
11 במקדש בעת הקרבת כל-קרנן מקרבנות המועדות, והוא
12 אמרו יתעלה: "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי
13 חידשיכם ותקעתם בחצוצרות" (במדבר י, י). ובפרוש אמרו
14 (ראש השנה כו), שמצות היום בחצוצרות. וכבר נתבאר
15 דיני מצוה זו בספרי (פרשת בהעלותך) וראש השנה (כו):
16 ותעניות (טו) וכן אנו מצוים לתקע בחצוצרות בזמן
17 הצרות והרעות כשנצטק אליו יתעלה כמו שאמר:
18 "וכי-תבאו מלחמה בארצכם וגו'" (שם, ט).

יום שני כ"ו תמוז ה'תשפ"ב

מצות עשה נט.

20 הלכות מגילה וחנוכה פרק א-ב. נדפס
21 לעיל עמודים ע-ע בשיעור לג' פריקים.

22 המצוה הנ"ט — הצווי שנגזטוינו לתקע בחצוצרות
23 במקדש בעת הקרבת כל-קרנן מקרבנות המועדות, והוא
24 אמרו יתעלה: "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי
25 חידשיכם ותקעתם בחצוצרות" (במדבר י, י). ובפרוש אמרו
26 (ראש השנה כו), שמצות היום בחצוצרות. וכבר נתבאר
27 דיני מצוה זו בספרי (פרשת בהעלותך) וראש השנה (כו):
28 ותעניות (טו) וכן אנו מצוים לתקע בחצוצרות בזמן
29 הצרות והרעות כשנצטק אליו יתעלה כמו שאמר:
30 "וכי-תבאו מלחמה בארצכם וגו'" (שם, ט).

יום שלישי כ"ז תמוז ה'תשפ"ב

31 הלכות מגילה וחנוכה פרק ג-ד. נדפס
32 לעיל עמודים עה-פה בשיעור לג' פריקים.
33 פריקים.

מצות עשה ריג.

35 המצוה הרי"ג — הצווי שנגזטוינו לבעול בקדושין

יום רביעי כ"ח תמוז ה'תשפ"ב

מצות עשה ריג.

50 המצוה הרי"ג — הצווי שנגזטוינו לבעול בקדושין
51 ובמתן דבר ביד האשה, או בשר, או בביאה — וזוהי
52 מצות קדושין. והרמז על כך אמר: "כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה
53 וּבָעֻלָּה" (דברים כד, א), — משמע שקונה בביאה. ואמר
54 "וַיָּצֵאָהּ וְהָיְתָה" (שם, ב) — כשם שיצאיתה בשר (גט)
55 כך הנהיגה (הנשואין) בשר. וכן למדנו שהיא נקנית
56 בכסף ממה-שנאמר באמה עברה: "אין כסף" (שמות
57 כא, יא), אמר: אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון
58 אחר, ומנו? (מיהו?) אב. (זהו כאשר קידשו בתו בכסף) אבל
59 קדושין דאורייתא הם בביאה, כמו שנתבאר בכמה
60 מקומות בכתובות (ג) וקדושין (פרק א משנה א) ונדה (פרק
61 ה משנה ד). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בשלמות
62 במסכתא המיוחדת לכך, כלומר: מסכת קדושין. ובפרוש
63 אמרו על קדושין בביאה שהם דאורייתא הנה נתבאר
64 שמצות קדושין דאורייתא.
65

יום חמישי כ"ט תמוז ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה שנה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְבְּעוֹל בְּלֹא
כְּתָבָה וְקִדּוּשִׁין, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "לֹא-תִהְיֶה קִדְשָׁה
מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל" (דברים כג, יח), וְכָבֵד כָּפֶל הָאֲזָהָרָה בַּעֲנִין
זֶה בְּלִשׁוֹן אֲחֵר וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "אֶל-תַּחֲלִל אֶת-בִּתְּךָ
לְהִזְנוּתָהּ" (ויקרא יט, כט). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים):
"אֶל-תַּחֲלִל אֶת-בִּתְּךָ" — זֶה הַמוֹסָר בְּתוֹ פְּנוּיָה שְׁלֹא
לְשֵׁם אִישׁוּת, וְכֵן הַמוֹסָרֵת עֲצָמָה שְׁלֹא לְשֵׁם אִישׁוּת.
וּשְׁמַע מִמֶּנִּי לָמָּה כָּפֶל לֹא זֶה בְּלִשׁוֹן זֶה וְאִיזָה עֲנִין נוסף
יֵשׁ בּוֹ, וְהוּא: שֶׁכָּבֵד קִדְם בְּמִשְׁפָּטָיו יְתַעֲלֶה, שֶׁהַבּוֹעֵל
בְּתוֹלָה בֵּין שְׁהִיָּה מִפְּתָה אוֹ אוֹגֵס — אֵינוֹ חַיֵּב שׁוּם עֲנֵשׁ
מִן-הָעֲנָשִׁים אֲלָא תְּשֻׁלוּם מִמּוֹן בְּלָבָד וְשִׁישָׁא אוֹתָהּ אִשָּׁה
שֶׁפָּגַע, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּכַתּוּב. וְהִיא עוֹלָה בְּדַעֲתָנָהּ, בֵּין
שָׂאִין בְּדָבָר זֶה אֲלָא קִנְס מִמּוֹן הָרִי הוּא נוֹהֵג כְּכֹל-דָּבָר
שֶׁבְּמִמּוֹן, וְכֵשֶׁם שֶׁרְשָׁא אָדָם לְמִסּוֹר לְחָבְרוֹ מִמִּמּוֹנָהּ
כְּלִי-מַה-שִּׁירָצָה אוֹ לְמַחֹל לוֹ בְּמַה-שֶׁהוּא חַיֵּב לוֹ, כִּף גַּם
יְהִי רְשָׁאִי לְקַחַת בְּתוֹ הַנֶּעֱרָה וּלְמַסְרָהּ לְאִיָּה אָדָם לְבוֹא
עָלֶיהָ וְיִמְחֹל לוֹ בְּכֹף בֵּין שָׁזָה זְכוּת מִזְכִּיּוּתִי, כְּלוּמֹר:
הַחֲמִשִּׁים כֶּסֶף (שִׁנְקֵס הָאוֹנֵס אוֹ הַמַּפְתָּה) שֶׁהֵם לְאַבִּי

יום שישי א' מנחם-אב ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה שנה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה נִדְפַס בְּיוֹם הַקּוֹדֶם.

יום ש"ק ב' מנחם-אב ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה שנה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה נִדְפַס בְּיוֹם חַמִּישִׁי.

המשך ביאור למס' כתובות ליום שישי עמ' ב

נִתַּן לּוֹמֵר, דְּבִי מְהִימָנָא – מַה שֶׁהֵאשָׁה נִאֲמַנְתָּ לּוֹמֵר שֶׁחֲבֵרְתָּה
טְהוּרָה זֶה רַק בְּמָקוֹם דְּפִסְלָה נִפְשָׁה – כִּשְׁהִיא אוֹמֶרֶת עַל עֲצָמָה
שְׁהִיא טְמֵאָה, כְּאוֹפֵן הָרָאשׁוֹן שֶׁבְּבִרְיָתָא, שְׁבוּדָאִי אֵין לָהּ שׁוּם
רוּחַ בַּעֲדוּתָהּ, אֲבָל בְּמָקוֹם דְּמִכְשָׁרָא נִפְשָׁה – כְּאוֹפֵן שְׁהִיא רוצה
לְהַכְשִׁיר אֶת עֲצָמָה וְאוֹמֶרֶת שֶׁשְׁתִּיהִן טְהוּרוֹת, אִימָא לֹא מְהִימָנָא
– שְׁמָא אִינָה נִאֲמַנְתָּ, כִּיּוֹן שִׁישׁ לְחִשּׁוֹשׁ שְׁהִיא רוצה לְחַזֵּק אֶת
דְּבִרְיָה שְׁהִיא עֲצָמָה טְהוּרָה עַל יְדֵי שְׁאוּמֶרֶת שְׁגָם חֲבֵרְתָּה טְהוּרָה,
קָא מְשַׁמַּע לָן שְׁאֵף כִּשְׁהִיא רוצה לְהַכְשִׁיר אֶת עֲצָמָהּ, נִאֲמַנְתָּ
לְהַכְשִׁיר אֶת חֲבֵרְתָּה.

משנה

הַמִּשְׁנָה שֶׁלִּפְנֵינוּ מִמְּשִׁיכָה לְדוֹן כְּאוֹפֵן הַדּוּמָה לְמִשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת,
וְעוֹסֶקֶת בְּשֵׁנִי אֲנִשִּׁים שִׁישׁ סִפְּךָ בִּיחּוּסֶם, וְמוֹעִידִים זֶה עַל זֶה: וְכֵן
שְׁנֵי אֲנָשִׁים שְׁאֵין יְחוּסִים יְדוּעִי, זֶה אוֹמֵר בְּהֵן אֲנִי, וְכֵן זֶה אוֹמֵר בְּהֵן
אֲנִי, אֲנִי נִאֲמָנִי, וְאִינִים אוֹכְלִים בְּתִרּוּמָהּ, וְכֵן שְׁתֵּן מַעֲדִין זֶה אֶת
זֶה – שֶׁכֵּל אֶחָד מַעֲדִין עַל חֲבִירוֹ שְׁהוּא כֹּהֵן, הָרִי אֵלֵינוּ נִאֲמָנִי, וְאֵין
חוֹשְׁשִׁים שְׁמָא כָּל אֶחָד מַעֲדִין עַל חֲבִירוֹ בְּשִׁקָּר, כְּדִי שֶׁחֲבִירוֹ יַעֲדִין
עָלָיו. רַבִּי יְהוֹדָה חוֹלֵק וְאוֹמֵר, אֵין מַעֲלִין לְבָהוּנָה עַל פִּי עַד אֲחֵר,
וְלָכֵן גַּם כִּשְׁכֵּל אֶחָד מַעֲדִין עַל חֲבִירוֹ, אִינִים נִאֲמָנִים.
דַּעָה נּוֹסֶפֶת בַּעֲנִין זֶה: אֲמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, אִימָתִי אֵין מַעֲלִים לְכַהוּנָה
עַל פִּי עַד אֲחֵר, בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ עוֹרְרִין עַל כְּהוֹנָתָם, וְכּוֹנֵן שִׁיעָא קוֹל
שְׁאִינִים כְּהֻנִּים, אוֹ שְׁהִם כְּהֻנִּים פְּטוּלִים, אֲבָל בְּמָקוֹם שְׁאֵין עוֹרְרִין,
מַעֲלִין לְבָהוּנָה עַל פִּי עַד אֲחֵר.
רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן נְטַלְיָאֵל אוֹמֵר מְשׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן הֶסֶן, מַעֲלִין
לְבָהוּנָה עַל פִּי עַד אֲחֵר, וּבִגְמָרָא יְבוֹאֵר הָאֵם וּבִמָּה הוּא חוֹלֵק עַל
הַתְּנָאִים שֶׁלִּפְנֵינוּ.

גמרא

בַּמִּשְׁנׁוֹת שֶׁבְּתַחֲלִיל הַפֶּרֶק (טו-כב) הוֹבֵאוּ אוֹפְנִים שׁוֹנִים שֶׁל
נִאֲמָנוֹת עַל יְדֵי 'הַפָּה שְׁאִסְר', הַגְּמָרָא מְבֹאֵרֶת מִדּוּעַ הוֹצֵרֶךְ הַתְּנָא
לְהַבִּיא אֶת כָּל הָאוֹפְנִים הַלָּלוּ. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: כָּל הֵי לָמָּה לִי –
לְמַה הוֹצֵרְכּוֹ לְהַבִּיא אֶת כָּל הָאוֹפְנִים שֶׁבַּמִּשְׁנׁוֹת הַלָּלוּ, וְלֹא הִיָּה
דִּי לְהַבִּיא אוֹפֵן אֶחָד כְּדִי לְלַמְּדֵנוּ שְׁאִדָם נִאֲמָן לְהַתִּיר אֶת הַדְּבַר
שְׁהוּא עֲצָמוֹ אִסּוּר.
מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: צְרִיכִי – הוֹצֵרֶךְ הַתְּנָא לִשְׁנוֹת אֶת כּוֹלָן, דְּאִי תְּנָא
רַק אֶת הַמִּשְׁנָה הָרִאשׁוֹנָה, שְׁמוּנָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּאוֹמֵר לְחִבְרִי שְׁדָה
זוֹ שֶׁל אַבִּיךָ הִיָּתָה וּלְקַחְתִּיהָ הִימָנָה, שְׁנִאֲמָן, הִיָּינוּ סוֹבְרִים שְׁזָהוּ
מְשׁוּם דְּאִיכָא דְּרָרָא דְּמִמּוֹנָא – יֵשׁ רְגִלִּים לְדָבָר שֶׁמִּתַּחֲלִיל דְּבִרְיוֹ
שְׁאִמַר 'שְׁדָה זוֹ שֶׁל אַבִּיךָ הִיָּתָה' הַתְּכוּיִן לְסִיִּים וְלוֹמֵר 'וּלְקַחְתִּיהָ
מִמֶּנּוּ, שְׁאֵם לֹא כֵן יִפְסִיד בְּהוֹדָאתוֹ אֶת הַשְּׁדָה, וְלָכֵן הוּא נִאֲמָן,
אֲבָל לְגַבִּי עֲרִידִים שְׁאִמְרוּ כְּתִב יְדִינוּ הוּא זֶה אֲבָל אֲנוֹסִים הִיָּינוּ,
דְּלִיכָא דְּרָרָא דְּמִמּוֹנָא – שְׁאֵין לַעֲדִים כָּל הַפֶּסֶד אִם יֵאֲמָרוּ רַק
שֶׁכְּתִב יָדִם הוּא זֶה, וְאֵין רֹאִיָה שֶׁהַתְּכוּנוֹ מִתְּחִילָה לּוֹמֵר כֵּן, אִיכָא
לֹא – שְׁמָא אֵין זֶה נִחְשָׁב כִּפְהָ שְׁאִסְר', כִּיּוֹן שֶׁמִּתַּחֲלִיל הִיָּתָה
כוֹוֶנְתָם לַעֲדוֹת גְּמוּרָה שֶׁכְּתִב יָדִם הוּא, וְאַחֵר כֵּךְ נִמְלָכוּ בְּדַעֲתָם
וְהוֹסִיפוּ שְׁהִיוּ אֲנוֹסִים, וְלֹא הִיוּ נִאֲמָנִים עַל כֵּךְ. וְלָכֵן הוֹצֵרְכָה
הַמִּשְׁנָה לְהוֹסִיף שְׁגָם בְּאוֹפֵן זֶה נִאֲמָנִים הַעֲדִים שְׁהִיוּ אֲנוֹסִים.
מִמְּשִׁיכָה הַגְּמָרָא לְבֹאֵר מִדּוּעַ לֹא שִׁנִּינוּ רַק אֶת דִּין הָעֲדִים וְלֹא אֶת
דִּין הַלּוֹקָח שְׁדָה: וְאִי תְּנָא רַק אֶת דִּין הָעֲרִידִים, הִיָּינוּ אוֹמְרִים שֶׁרַק
בּוֹזֵה הֵם נִאֲמָנִים בְּפֶה שְׁאִסְר', מְשׁוּם דְּלִעְלָמָא – כִּיּוֹן שֶׁעֲדוּתָם הִיא
לְבִנְי אֲדָם אַחֲרִים, וְלֹא לְעַצְמָם, וְאֵם לֹא שֶׁהַתְּכוּנוֹ מִתְּחִילָה לּוֹמֵר
שְׁהִיוּ אֲנוֹסִים לֹא הִיוּ חוֹזְרִים בָּהֶם בִּאֲמֻצָּה דְּבִרְיָהּ לּוֹמֵר שְׁהִיוּ
אֲנוֹסִים, לְתוֹעֵלַת אַחֲרִים, אֲבָל אִיחָו – הָאֵדָם עֲצָמוֹ שְׁאוּמֵר לְחִבְרִי
שֶׁהִיָּתָה הַקְּרַקָּע שֶׁל אַבִּיו וּלְקַחְתָּה מִמֶּנּוּ, דְּלִנְפִישָׁה – שְׁהוֹעִיל לְעַצְמוֹ
בְּמַה שְׁאִמַר שֶׁקָּאָה מֵאֲבִיו,

יחזקאל פרק כג י"ט

י. הִמָּה גָּלוּ עֲרוֹתָהּ בְּנִיָּהּ וּבְנוֹתֶיהָ לָקְחוּ וְאוֹתָהּ בַּחֲרֵב הָרְגוּ וְתַהֲיֶינָהּ לְנָשִׁים וְשָׁפוּטִים עָשׂוּ בָּהּ: (ס)
 יא. וְהִרְאֵה אֶחָתָהּ אֶהְלִיבָהּ וְתִשְׁחַת עֲגֻבָּתָהּ מִמֶּנָּה וְאֶת־תְּנוּתֶיהָ מִזְנוֹנִי אֶחָתָהּ: יב. אֶל־בְּנֵי אֲשׁוּר
 עֲגָבָהּ פָּחוֹת וּסְגָנִים קָרְבִּים לְבָשִׂי מְכַלָּל פְּרָשִׁים לְכַבִּי סוּסִים בַּחֲזֹרִי חֲמֹד פָּלֶם: יג. וְאִרְאֵה כִּי נִטְמָאָה
 דֶּרֶךְ אֶחָד לְשִׁתְיָהּ: יד. וְתוֹסֵף אֶל־תְּנוּתֶיהָ וְהִרְאֵה אֲנֹשִׁי מַחֲקָה עַל־הַקִּיר צִלְמִי (כַּשְׂדִּיִּים) כְּשֶׁדִּים
 חֲקָקִים בְּשֵׁשֶׁר: טו. חֲגוּרֵי אֲזוּר בְּמִתְנִיָּהֶם סְרוּחֵי טְבוּלִים בְּרָאשֵׁיהֶם מֵרָאֵה שְׁלֹשִׁים פָּלֶם דְּמוֹת בְּנֵי־כְבֹּל
 כְּשֶׁדִּים אֶרֶץ מוֹלֶדֶתָם: טז. (וְתַעֲגֹב) וְתַעֲגָבָהּ עֲלֵיהֶם לְמֵרָאֵה עֵינֶיהָ וְתִשְׁלַח מַלְאָכִים אֲלֵיהֶם בְּשִׁדְיָמָהּ:

רש"י

צִלְמִי כַּשְׂדִּיִּים. דְּמוֹת אֲנָשִׁי כַּשְׂדִּיִּים שֶׁמִּשְׁוֹנִין
 בַּלְבוּשֵׁיהֶן: בְּשֵׁשֶׁר. מִיָּנִי צִיּוֹר: (טו) חֲגוּרֵי אֲזוּר. כֵּן
 דֶּרֶךְ לְבוּשֵׁי כַּשְׂדִּיִּים: סְרוּחֵי טְבוּלִים. יִתִּירֵי כּוֹכָעִים
 גְּדוּלִים, וּמִנְחָם פִּירֵשׁ כִּמּוֹ וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכְּתוּנָת בָּדָם
 (בְּרָאשִׁית לו) וּפְתָרוֹן סְרוּחֵי טְבוּלֵי כֵּן הוּא סֵרַח הָעוֹדֵף
 (שְׁמוֹ כו) מִן הַמִּצְנַפֵּת צְבוּעָה, טְבוּלִים אֵין לוֹ דְּמִיוֹן
 וּפְתָרוֹנוֹ לְפִי הָעֵנִין וְכֵן ת"י מַחֲתִין קוֹלְסִין: שְׁלִישִׁים.
 גְּבוּרִים: (טז) לְמֵרָאֵה עֵינֶיהָ. בְּשִׁבִּיל שְׂרָאָתָהּ דְּמוֹת
 צוֹרֶתָהּ:

(י) וְתַהֲיֶינָהּ לְנָשִׁים. לֹקַח מִהֵן קָלִלָה לְכָל הַנוֹאפֹר
 לְהוֹסֵס מִמֶּנָּה רָאוּ מֵה עֲלָתָה לְפָלוּנִית עַל זִמְתָּהּ:
 וְשָׁפוּטִים. כִּמּוֹ שְׁפֹטִים יוֹשְׁטִישָׁא ט בלע"ז: (יא) וְהִרְאֵה
 אֶחָתָהּ אֶהְלִיבָהּ. אֶת כָּל הָרָעָה אֲשֶׁר בָּא לְאֶחָתָהּ עַל
 זְנוּנִיָּהּ וְלֹא יִרְאֶה: וְתִשְׁחַת עֲגֻבָּתָהּ. תִּאֲוָתָהּ זוֹיט"ר
 בלע"ז: (יב) אֶל בְּנֵי אֲשׁוּר עֲגָבָהּ. זֶה אַחַז שִׁשְׁלָח אֶל
 מֶלֶךְ אֲשׁוּר לְעֹזְרָה (שם): (יד) וְתוֹסֵף אֶל תְּנוּתֶיהָ.
 לְהַתְּאוּת לְצִלְמִים שֶׁלֹּא רָאָתָה אוֹתָם אֲלֵא דְּמוֹתָם:
 מַחֲקָה עַל הַקִּיר וְגו'. בְּשֵׁשֶׁר. כֹּזָת לֹא עֲשֵׂתָהּ אֶחָתָהּ:

מצודת ציון

(יב) מְכַלָּל. מֶלֶךְ כָּל וְר"ל כָּלֹל בְּכָל הַיּוֹפִי וְכֵן מְכַלָּל יוֹפִי
 (תהלים ג): (יד) אֲנָשִׁי. כִּמּוֹ אֲנָשִׁים: מַחֲקָה. מֶלֶךְ חֲקִיקָה וְצִיּוֹר:
 הַקִּיר. הַכּוֹתֵל: צִלְמִי. דְּמוֹת וְצוּרָה: בְּשֵׁשֶׁר. שֵׁם מִין צִבְעָה
 חֲשׁוֹב וְכֵן וּמִשׁוֹחַ בְּשֵׁשֶׁר (יִרְמִיָּה כב): (טו) אֲזוּר. חֲגוּרָה:
 סְרוּחֵי. עֵנִין עוֹדֵף וְיִתְרוֹן כִּמּוֹ וְסֵרַח הָעוֹדֵף (שְׁמוֹת כו): טְבוּלִים.
 מֶלֶךְ טְבִילָה וְר"ל שְׂרוּיִים: שְׁלִישִׁים. שְׂרִים כִּמּוֹ וּמִבְּחֹר שְׁלִישִׁי
 (שם טו):

מצודת דוד

(י) הִמָּה. עִם כִּי הָיוּ אֲהוּבִים ע"ז עָשׂוּ בָּהּ מִשְׁפֵּט וּגִילּוֹ
 עֲרוֹתָהּ וְזֶהוּ הַקְּלוֹן שְׁעוֹשִׁים לְאִשָּׁה זֹנָה שְׁמִפְשִׁיטִים בְּגָדֶיהָ
 וּמוֹלִיכִים אוֹתָהּ עֲרוּמָה בְּפָנֵי הַבְּרִיּוֹת: לָקְחוּ. בְּשָׁבִי: וְתַהֲיֶינָהּ שֵׁם
 לְנָשִׁים. הַדָּבָר הַזֶּה הָיָה תוֹעֵלֶת לְהִיטֵל שֵׁם וּפְרָסוֹם לְנָשִׁים לְבַל
 יַעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂיהָ וְגַם הָיָה תוֹעֵלֶת לַעֲשׂוֹת בָּהּ מִשְׁפֵּט הַגִּמּוּל
 הָרָאוּי וְר"ל הַמִּקּוֹם מִסֵּרָה בִּיד אֲשׁוּר וּבִזְנוּתָהּ וְחִלְלָהּ אֶת כְּבוֹדָהּ
 וּמִתְחַלְלָה לָקְחוּ בְּנִיָּהּ וּבְנוֹתֶיהָ וְהֵם בְּנֵי גֹד וּבְנֵי רֹאבֹן שִׁגְלוּ
 תַּחֲלָה וְאַרְצָה זְבוּלוֹן וְאַרְצָה נַפְתָּלִי שִׁגְלוּ אַחֲרֵיהֶם וְאַחֲרֵי זֶה

גָּלוּ אֶת שׁוּמְרוֹן רֹאשׁ הַמְּלוּכָה הַנִּקְרָאת בְּשֵׁם אֶהְלָה וְנַעֲשֶׂה לָּהּ כֹּזָת לְמַעַן יוֹסֵר יִהּוּדָה וְלַמַּעַן תִּשְׁלֹם שְׂכָר גִּמּוּל עוֹן: (יא) וְהִרְאֵה
 רָאָתָהּ אֶת כָּל הָרָעָה שֶׁבָּאָה עַל אֶחָתָהּ אֶהְלָה וְלֹא לָקַחָהּ מוֹסֵר וְהִשְׁחִיתָהּ בְּדָבָר עוֹן וְחִשְׁקָהּ יוֹתֵר מִמֶּנָּה וְאֵת דְּבַר הַזְנוּת הַשְׁחִיתָהּ
 יוֹתֵר מִזְנוּנִיָּהּ אֶחָתָהּ: (יב) אֶל בְּנֵי אֲשׁוּר. חִשְׁקָהּ אֶל בְּנֵי אֲשׁוּר עַל כִּי הָיוּ פָּחוֹת וּסְגָנִים וְכִאִילוֹ הָיוּ קְרוֹבִים אֲלֵיהָ: לְבוּשֵׁי מְכַלָּל.
 וְעַל כִּי הָיוּ מְלוּבָשִׁים בְּמַלְבוּשִׁים הַכְּלוּלִים בְּכָל מִיָּנִי יוֹפִי וְהָיוּ פְּרָשִׁים וְלַתּוֹסֵפֶת בִּיאוּר אֲמֹר רֹכְבֵי סוּסִים וְכוּלָם הָיוּ בַּחֲזֹרִי לְמַד
 לִזֶּה חִשְׁקָהּ לָהֶם: (יג) וְאִרְאֵה. רִאִיתִי כִּמּוֹ שִׁחֲשָׁקָה לָהֶם כֵּן זִינְתָהּ בְּפוּעֵל וְנִטְמָאָה וְדֶרֶךְ אֶחָד לְשִׁתְיָהּ כִּמּוֹ שֶׁעֲשֵׂתָהּ אֶהְלָה כֵּן
 עֲשֵׂתָהּ אֶהְלִיבָהּ וְר"ל גַּם הָיָה חִשְׁקָהּ לְפִסְלֵי אֲשׁוּר בְּעֵבֶר מְרִכְבִּית הַצִּלְחָתָם וְכִמּוֹ שִׁחֲשָׁקָה כֵּן עֲבָדָהּ לָהֶם: (יד) וְתוֹסֵף. עוֹד
 הוֹסִיפָהּ עַל תְּנוּתֶיהָ לְחִשּׁוֹק לָמִי שֶׁלֹּא רָאָתָהּ בְּעֵינֶיהָ וְרַק כְּשֶׁרָאָתָהּ אֲנָשִׁים חֲקוּקִים עַל הַקִּיר צִלְמִי אֲנָשִׁי כַּשְׂדִּיִּים מְצוּיִירִים בְּצִבְעָה
 הַשֵּׁשֶׁר: (טו) חֲגוּרֵי אֲזוּר. כִּאִילוֹ חֲגוּרִים עָלֵי מִתְנִיָּהֶם בְּאֲזוּר וְכִאִילוֹ בְּרָאשֵׁיהֶם מִצְנַפּוֹת גְּדוּלוֹת עוֹדְפוֹת וְתוֹלוֹת מֵאֲחֻרֵיהֶם
 וְהֵמָּה הָיוּ טְבוּלִים וְשְׂרוּיִים בְּמִי צְבָעוֹנִים: מֵרָאֵה שְׁלִישִׁים כּוּלָם. כָּל צִלְמֵי הַכַּשְׂדִּיִּים הָיָה בְּמֵרָאֵה שְׂרִים וּמוֹשִׁלִּים: דְּמוֹת. זֶה הָיָה
 דְּמוֹת בְּנֵי כָּל הַיּוֹשְׁבִים בְּכַשְׂדִּים אֶרֶץ מוֹלֶדֶתָם: (טז) וְתַעֲגָבָהּ. חִשְׁקָהּ לָהֶם בְּעֵבֶר מֵרָאֵה עֵינֶיהָ שְׂרָאָתָהּ יוֹפִי צִלְמֵי צוֹרֶתָם
 וּמַלְבוּשֵׁיהֶם: וְתִשְׁלַח וְגו'. שִׁיבֹאוּ לְזִנוּת עִמָּה:

דברי הימים א פרק ז יבב

ו בנימן בלע ובכר ודיעאל שלשה: ז ובני בלע אצבון ועזי ועזיאל וירימות ועירי חמשה ראשי בית אבות גבורי חילים והתיחשם עשרים ושנים אלף ושלשים וארבעה: ח ובני בכר זמירה ויעוש ואליעזר ואליעזי ועמרי וירמות ואביה וענתות ועלמית בלאלה בני בכר: ט והתיחשם לתלדותם ראשי בית אבותם גבורי חיל עשרים אלף ומאתים: י ובני דינאל בלהן ובני בלהן (יעיש) יעוש ובנימן ואהוד וכנענה וזיתן ותרשיש ואחישחר: יא בלאלה בני דינאל לראשי האבות גבורי חילים שבעה עשר אלף ומאתים יצאי צבא למלחמה: יב וששם וחפס בני עיר חשם בני אחר: יג בני נפתלי יחציאל וגוני ויצר ושלום בני בלהה: (פ) יד בני מנשה אשריאל אשר ילדה פילגשו הארמיה ילדה את מכיר אבי גלעד: טו ומכיר לקח אשה לחפים ולשפים ושם אחותו מעכה ושם השני צלפחד ותינה לצלפחד בנות: טז ותלד מעכה אשת מכיר בן ותקרא שמו פרש ושם אחיו שרש ובניו אולם ורקם: ז ובני אולם בן אלה בני גלעד בן מכיר בן מנשה: יח ואחותו המלכת ילדה את איש הוד ואת אביעזר ואת מחלה: יט ויהיו בני שמידע אחין ושכם ולקחי ואניעם: (פ) כ ובני אפרים שותלח ובכר בנו ותחת בנו ואלעדרה בנו ותחת בנו: כא ובכר בנו ושותלח בנו ועזר ואלעד והרגום אנשי גת הנולדים בארץ כי ירדו לקחת את מקניהם: כב ויתאבל אפרים אביהם ימים רבים ויבאו אחיו לנחמו: כג

רש"י

תדע כי נאמר בסמוך (לקמן ט') וכל ישראל התיחשו והנם כתובים על ספר מלכי ישראל ויהודה הגלו לבבל פתרון אם רצונך לידע יחס עשרת שבטים לך לחלח וחבור נהר גוזן וערי מדי כי ספר דברי הימים שלהם גלה עמהם אבל יהודה מצאתי ספרן בבבל ומה שמצאתי כתבתי: (יד) בני מנשה אשריאל אשר ילדה. פירוש אשר ילדה לו אשתו דוגמא אשר ילדה אותה ללוי במצרים (במדבר כ"ו) אבל אפרים שותלח וגו'. והרגום אנשי גת וגו' כי ירדו לקחת את מקניהם, ולא היו בקיאים במוצאי הדגנים ובמוצאי הארץ והרגום אנשי גת הנולדים בארץ כי הם היו בקיאים בארץ ההיא:

(ו) בנימן בלע ובכר ודיעאל. זה שקורא בספר הישר אשבל (בראשית מ"ז): (יב) ושפים וחפים בני עיר חשם בני אחר. עזרא שכתב ספר היחס הזה לא היה יודע אם היו מבני בנימין אם לאו לפיכך כתבם לבדם וגם משום דכתיב ומכיר לקח אשה לחופים מספקא ליה: (יג) בני נפתלי יחציאל וגו'. מה שלא נתיחס יותר זהו הטעם כמפורש בשלהי מגילת ירושלמי ג' ספרים מצא עזרא וכל אחד ואחד מן היחס ומה שמצא כתב ומה שלא מצא לא כתב ומן בני נפתלי לא מצא יותר וזהו הטעם שכל היחס הזה מיוחד בדילוגים כי דילג מספר זה אל ספר זה וחברם ומה שלא היה יכול לכתוב בספר זה כתב בספר עזרא,

מצודת דוד

(ו) בנימין. זהו היחס מבני בנימין: (ז) והתיחשם עשרים וכו'. למספר הזה היה ספרי יחוסם: (ט) והתיחשם וכו'. ר"ל ראשי האבות היו להם ספרי יחוסם לתלדותם ועמהם גבורי חיל למספר עשרים אלף ומאתים: (יא) לראשי האבות. ר"ל המה היו לראשי האבות מגיבורי חילים שבעה עשר וכו': (יב) בני עיר. היו בני עיר והוא עירי בן בלע הנזכר למעלה: בני אחר. אחר הוא שם איש והוא אחד מהנזכרים ושתי שמות היו לו: (יג) בני בלהה. היא אשת יעקב: (יד) אשריאל. לא היה בנו ממש כי היה בן גלעד בן מכיר בן מנשה כמ"ש בתורה אבל בני בנים נקראו בנים: אשר ילדה. אשה הראויה מבנות ישראל: הארמיה. מבנות ארם: (טו) לחפים ולשפים. רצה לומר, אחות לחפים ולשפים: ושם אחותו. של כ"א מן האחים: ושם השני. הוא חזור על אשריאל האמור במקרא שלפניו ור"ל שהיה שני לסדר הדורות כי צלפחד היה בן חפר אחיו וזכר רק את החשובים שבהם: (טז) ובניו. חזור על פרש: (יז) אלה בני גלעד. מוסב על אשריאל וצלפחד לומר שלא היו בני מנשה ממש כי אם מזרעו ומגלע' באו אשריאל היה בנו וצלפחד בן בנו: (יח) ואחותו. אחות גלעד שהיתה מולכת ומושללת קצת הארץ אשר לגלעד: (כ) ובכר בנו וכו'. מוסב על אפרים שכולם היו בניו ולא בניו ממש כ"א בני בנים לבד משותלח היה בנו ממש: (כא) הנולדים בארץ. כאומר לפי שהמה היו מילידי הארץ ההיא וידעו מוצא הארץ ומבואה לא כן בני אפרים כי נולדו בארץ אחרת ולזה התגברו עליהם בני גת ותפשו והרגום על אשר ירדו לקחת את המקנה של אנשי גת: (כב) ויתאבל אפרים. הדבר נעשה עוד אפרים חי: אחיו. אוהביו ומיודעיו ור"ל עם שאחיו נחמו אותו, לא קיבל מהם תנחומין והתאבל ימים רבים:

ו הַטָּבֵל, גְּדוּלֵיו מִתְּרִין בְּדָבָר שֶׁזָּרְעוּ בָּלָה; אֲבָל בְּדָבָר שֶׁאֵין זָרְעוּ בָּלָה, גְּדוּלֵיו גְּדוּלֵין אֲסוּרִין. אֵיזְהוּ דָּבָר שֶׁאֵין זָרְעוּ בָּלָה? כִּגְנוֹן הַלּוּף, וְהַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: הַשּׁוּם בְּשָׁעוּרִים.

ז הַמִּנְפֵּשׁ עִם הַנִּכְרִי בְּחִסּוּת, אֵף עַל פִּי שִׁפְרוֹתָיו טָבֵל, אוֹכֵל מֵהֶם עֲרָאִי. שְׁתִּילֵי תְרוּמָה שֶׁנִּטְמָאוּ, שֶׁתֵּלָן – מִתְּרוּ מִלְטָמָא. וְאֲסוּרִין מִלֵּאכּוֹל עַד שִׁיגָם אֶת הָאֵכָל. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: עַד שִׁיגָם וְיִשְׁנָה.

פ ר ק ע ש י ר י

א בְּצֵל שֶׁנִּתְּנוּ בְּתוֹךְ עֲדָשִׁים: אִם שְׁלֹם – מִתָּר; וְאִם חֶתְכוּ – בְּנוֹתָן טַעַם; וְשֶׁאֵר כָּל הַתְּבָשִׁיל, בֵּין שְׁלֹם בֵּין מִחֶתֶךְ – בְּנוֹתָן טַעַם. רַבִּי יְהוּדָה מִתִּיר בְּצִחְנָה, שֶׁאֵינוֹ אֵלָּא לִטּוֹל אֶת הַזֶּהֱמָא.

פירוש ברטנורא

ו הַטָּבֵל גְּדוּלֵיו מוֹתָרִים. באכילת עראי, כשאכל [צ"ל כשאר] טבל שלא נגמרה מלאכתו: בדבר שזרעו בללה. השתא מפרש תנא למלתיה דתנן לעיל הטבל גדוליו חולין לא הוא אלא דבר שזרעו בללה. אבל בדבר שאין זרעו בללה. אפילו גדול גדולין אסורים באכילת עראי: השום כשעורה. כלומר השום חשוב זרעו בללה כמו השעורה. ונקט שעורה לפי שאין בתבואות דבר שיהיה זרעו בללה ונאבד מהרה כמו השעורה. פירוש אחר השום שהוא גדול כשעורה אין זרעו בללה, אבל פחות מכשעורה זרעו בללה. ואין הלכה כרבי יהודה:

ז הַמִּנְפֵּשׁ. תולש עשבים רעים הגדלים בתוך התבואה והזיקות: בחסות. כגון השום והלוף והבצלים והכרתם, כל אלו נקראים חסות: אע"פ שפירותיו. של עובר כוכבים טבל, דסבר האי תנא אין קנין לעובר כוכבים בארץ ישראל להפקיע מן המעשר וגדולי טבל טבל בדבר שאין זרעו בללה אפילו הכי אוכל מהן עראי: שתילי תרומה. כגון שתילי כרוב ותרדין שנטמאו ושתלן, טהרו מלטמא. דכיון שנתחברו לקרקע נתבטלו מתורת אוכל. וא"ת כיון דעיקר גזירה גדולי תרומה כתרומה אינה אלא משום תרומה טמאה ביד כהן דלמא משהי לה גביה ואתי ליד תקלה, אכתי כיון דטהרו משהי לה גביה. וי"ל דתרומה נמכרת בזה הרבה לפי שאינה ראויה אלא לכתנים טהורים ואם נממאת טעונה שרפה, הלכך אפילו אם היו נותנים לכהן תרומה כדי לזרעה לא היה [צ"ל מפסיד] מביטל שדהו, אבל אם היו הגדולין חולין היה משהי תרומה טמאה כדי לזרעה: ואסורים לאכול. מעלה בעלמא הוא: עד שיגום האוכל. יחתוך כל הראוי לאכילה, ומה שיגדל אח"כ יהא מותר: עד שיגום וישנה. שיחתוך מה שגדל גם בפעם השניה, ומה שיגדל משני ואילך יהיה מותר. ואין הלכה כרבי יהודה:

י א בְּצֵל שֶׁנִּתְּנוּ לְתוֹךְ עֲדָשִׁים. [של חולין] וה"ה בצל של תרומה שנתנו לתוך עדשים. [טעות המעתיק יש כאן וכצ"ל בצל שנתנו לתוך עדשים. בצל של תרומה שנתנו לתוך עדשים [של חולין]] וה"ה לבצל של חולין שנתנו לתוך עדשים של תרומה. ומיירי כגון שנתנו בעדשים אחר בשולו ויצאו ממנו מימיו, שאז אין הבצל כשהוא שלם פולט בעדשים ולא בולע מהם. אבל אם נתבשל הבצל בעדשים פשימא, דהייב ובלע טעמא, אף כשהוא שלם: בנותן טעם. דטעם לזה כהן, שמותר בחולין ובתרומה. אי אית בהו טעמא דתרומה הכל אסור לזרים, ואי לא הכל חולין כשהיה: ושאר כל תבשיל. כגון שום וקפלוט, וכיוצא בהן: מותר בצחנה. אם נתן בצל של תרומה בצחנה, שהם דגים קטנים הכבושות בציר, נוטל את הבצל והצחנה מותר, ובלבד שיהיה

משניות מבוארות – קהתי

י ו ס ר א ו

באור משנה ו

למדנו לעיל (משנה ד) שהטבל גידוליו חולין, ובאה משנתנו להשמיע, שדין זה אינו אלא בדבר שזרעו בללה, כמו שכבר בארנו (שם).

הַטָּבֵל – שכבר הוקבע למעשר, ואסור לאכול ממנו אפילו אכילת עראי בלא הפרשת מעשרות, אם נזרע בטבלו, גְּדוּלֵיו מִתְּרִין – כלומר שגידוליו שעדיין לא נגמרה מלאכתם למעשר, אין דינם כטבל שצמחו ממנו, אלא כשאר טבל שעדיין לא הוקבע למעשר, שמותר לאכול ממנו אכילת עראי; ודווקא בְּדָבָר שֶׁזָּרְעוּ בָּלָה – גידוליו מותרין, כגון בחיטים או בשעורים; אֲבָל בְּדָבָר שֶׁאֵין זָרְעוּ בָּלָה – כמבואר להלן, גְּדוּלֵי גְּדוּלֵין אֲסוּרִין – אפילו גידולי גידולין אסורים באכילת עראי אף קודם שהוקבעו למעשר, כיון שהזרע כבר הוקבע למעשר קודם שזרעו. אֵיזְהוּ דָּבָר שֶׁאֵין זָרְעוּ בָּלָה? כִּגְנוֹן הַלּוּף – מין בצל, וְהַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים – צמחים אלו אין זרעם כלה (שהם צמחים רב שנתיים). רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: הַשּׁוּם בְּשָׁעוּרִים – שזרעו בללה, ונקט "שעורים" לפי שזרעו בללה ונפסד מהר (רמב"ם). ויש גורסים: השום כשעורה, ומפרשים: השום שהוא גדול כשעורה אין זרעו בללה, אבל פחות מכשעורה זרעו בללה (הר"ם). ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ז

הַמִּנְפֵּשׁ – התולש את העשבים הרעים, עִם הַנִּכְרִי – כפועל בשדה הנכרי, בְּחִסּוּת – הם צמחי הבצל, כגון הלוף והשום והבצלים וכדומה, שכולם נכללים בשם "חסות", ואין זרעם בללה, אֵף עַל פִּי שִׁפְרוֹתָיו טָבֵל – שלדעת התנא של משנתנו אין קניין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מן המעשר, ונמצא שחסות אלו גידולי טבל הם, והרי שנינו לעיל (במשנה הקודמת) שגידולי טבל בדבר שאין זרעו בללה אסורים, מכל מקום אוֹכֵל מֵהֶם – הפועל הישראלי, עֲרָאִי –

אכילת עראי, בלא הפרשת מעשר, שבגידולי טבל של נכרי לא גזרו חכמים לאסור אכילת עראי. שְׁתִּילֵי תְרוּמָה שֶׁנִּטְמָאוּ – שתילים היינו נשיתות רכות שנקררים אותן ושותלין אותן במקום אחר והן גדלות והולכות; ואם נטמאו שתילי תרומה, כגון שתילי כרוב וכדומה, ואחר כך שֶׁתֵּלָן, טָהְרוּ מִלְטָמָא – שכיון שנתחברו לקרקע בטלו מתורת אוכל ויצאו מטומאתם, וְאֲסוּרִין מִלֵּאכּוֹל – אף לכהנים, שלענין אכילה החמירו בהם חכמים שיהא דינם כתרומה טמאה, עַד שִׁיגָם – שיחתוך מהצמח, אֶת הָאֵכָל – מה שראוי לאכילה; ומה שיגדל לאחר מכן מותר באכילה. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: עַד שִׁיגָם וְיִשְׁנָה – שיחתוך ויחזור ויחתוך מה שיגדל לאחר הגימום הראשון; ומה שיגדל אחר הגימום השני מותר באכילה. ואין הלכה כרבי יהודה.

י ו ס ו נ י

באור משנה א

פרק זה דן בתערוכת תרומה בחולין על ידי ביטול וכיוצא בו, שהתרומה נותנת טעם בחולין.

בְּצֵל שֶׁנִּתְּנוּ בְּתוֹךְ עֲדָשִׁים – לאחר בישולם, והבצל של תרומה והעדשים של חולין או להיפך (רמב"ם), אִם שְׁלֹם – אם היה הבצל שלם, מִתָּר – כלומר החולין מותרים באכילה לזרים, שאין הבצל כשהוא שלם פולט בעדשים ולא בולע מהם; וְאִם חֶתְכוּ – בצל שנתנו בתוך העדשים כשהוא מחותך, בְּנוֹתָן טַעַם – אם יש בתרומה כדי ליתן טעם בחולין הכל אסור באכילה לזרים; וכאן טועם את החולין, ואם יש בהם טעם תרומה, הרי הם אסורים לזרים. וְשֶׁאֵר כָּל הַתְּבָשִׁיל – שאינו של עדשים, אם נתן לתוכו בצל, והבצל או התבשיל של תרומה, בֵּין שְׁלֹם בֵּין מִחֶתֶךְ – בין שנתן לתוכו בצל שלם בין בצל מחותך, בְּנוֹתָן טַעַם – הכל אסור לזרים כשיש בתרומה כדי ליתן טעם בחולין. רַבִּי יְהוּדָה מִתִּיר בְּצִחְנָה – תערוכת של מיני דגים טרופים נקראת "צחנה"; ואם נתן לתוכה בצל שלם של

ב תפוח שרסקו ונתנו לתוך עסה וחמצה – הרי זו אסורה. שעורים שנפלו לתוך הבור של מים, אף על פי שהבאישו מימיו – מתרין.

ג הרודה פת חמה ונתנה על פי חבית של יין תרומה – רבי מאיר אוסר; ורבי יהודה מתיר. רבי יוסי מתיר בשל חטים, ואוסר בשל שעורים, מפני שהשעורים שואבות.

ד תנור שהסיקו בכמון של תרומה ואפה בו – הפת מתרת, שאין טעם בכמון, אלא ריח בכמון.

ה תלתן שנפלה לתוך הבור של יין, בתרומה ובמעשר שני – אם יש בורע פדי לתן טעם, אבל לא בעץ; בשביעית ובכלאי הכרם והקדש – אם יש בורע ובעץ פדי לתן טעם.

פירוש ברטנורא

הבצל שלם שלא נימוח ולא נתערב עם הצחנה. שאין הבצל ניתן לתוכו אלא להעביר וזהמת הדגים ולא כדי ליתן בו טעם. ואין הלכה כרבי יהודה: **ב תפוח.** של תרומה שרסקו ונתנו כשהוא מרוסק וכתוש לתוך העיסה וחמצה הואיל וחולין מחמת התרומה נתחמצה העיסה אסורה לזרים: **אע"פ שהבאישו.** מחמת השעורים של תרומה, מימיו מותרים:

ג הרודה. הוצאת הפת מן התנור נקראת רדייה: **ונתנה ע"פ חבית של יין של תרומה.** הדשאת הפת קולטת ושואבת מריח היין: **ר"מ אוסר.** דסבר ריחא מילתא היא: **ורבי יהודה מתיר.** דסבר ריחא לאו מילתא היא: **מפני שהשעורים שואבות.** מושכות מלחלויות יין של תרומה. והלכה כרבי יוסי:

ד אלא ריח בכמון. דדוקא ריח של (פטום) [כמון] נכנס לתוך הפת, וריחא לאו מילתא היא בין בתרומה בין בכל איסורין שבתורה. ואי משום דחוסק התנור בתרומה, אין איסורה אסור הנאה:

ה תלתן. בערבי חולב"א, ובלע"ז פינגריג'ו: **אבל לא בעץ.** אע"פ שטעם עצו ופריו שזה אין העץ מצטרף עם הפרי לאסור יין של חולין, לפי שאין העץ קרוש בתרומה. אבל שביעית וכלאי הכרם והקדש אף העץ אסור. והעץ של תלתן בין נותן טעם לשבח הוא:

משניות מבוארות – קהתי

נחלקו גם בפת צוננת וחבית פתוחה. לפי דעה זו מתיישבת משנתנו אף אם נאמר שהכל סוברים, ש"ריחא מילתא היא".

ברם הרמב"ם פוסק כרבי יוסי והוא כותב כלשון משנתנו (הל' תרומות טו, ג), ואינו מחלק בין חבית מגופה לחבית פתוחה וכו' כפי הגמרא שהבאנו לעיל. ומבואר ב"כסף משנה", שדעת הרמב"ם היא, שכל אותו חילוק המובא בגמרא הוא לדעת הסובר "ריחא מילתא היא"; אבל ההלכה היא ש"ריחא לאו מילתא היא", ולכן אין לחלק כלל. מכאן יוצא, שלדעת הרמב"ם סובר רבי יוסי שריח אינו אוסר ("ריחא לאו מילתא היא"), אלא שפת של שעורים אסורה, מפני ששואבת לחלויות היין, כמו שבארנו לעיל במשנה. ואולי גם רבי מאיר ורבי יהודה אינם חולקים כאן בענין ריח אלא בענין שאיבת לחלויות היין על ידי הפת. וצריך עיון.

באור משנה ד

תנור שהסיקו בכמון של תרומה – מין צמח שזרעיו משמשים כתבלין לפת, ואפה בו – פת של חולין, הפת מתרת – באכילה לזרים, שאין טעם בכמון – בפת, אלא ריח בכמון – בלבד, והריח אינו אוסר, שכן סתם משנתנו סוברת: ריחא לאו מילתא היא. ומה שהוסק התנור בתרומה אין בזה איסור, שאין התרומה אסורה לזרים בהנאה אלא באכילה בלבד.

ויש רוצים ליישב משנתנו אף לדעת הסובר "ריחא מילתא היא", והטעם שאין ריח הכמון אוסר כאן את הפת, לפי שהכמון נשרף (בבלי עבודה זרה טו, ב).

יום רביעי

באור משנה ה

תלתן – מין צמח ממשפחת הקטניות, בעל עלים מורכבים הבנויים שלושה עלעלים (פגוריק), וטעם עצו ופריו שווה, שנפלה לתוך הבור של יין – של חולין: בתרומה – אם היתה התלתן של תרומה, ובמעשר שני – או שהיתה של מעשר שני, אם יש בורע – של אותה תלתן שנפלה לתוך היין, פדי לתן טעם – ביין, אסור היין לזרים (בתלתן של תרומה), או אסור לאכלו חוץ לירושלים בלא פדיון (בתלתן של מעשר שני), אבל לא בעץ – אין העץ מצטרף עם הזרע לאסור את היין בנותן טעם, כלומר שאם אין בזרע התלתן כדי ליתן לבדו טעם ביין אלא בצירוף עם הקנה שלה, אין היין נאסר, לפי שאין העץ קרוש לא בקדושת תרומה ולא בקדושת מעשר שני. **בשביעית – אבל אם היתה התלתן של שביעית, ובכלאי הכרם – או שהיתה של כלאי הכרם, והקדש – או של הקדש, אם יש בורע ובעץ פדי לתן טעם – כלומר שלגבי איסורים אלו מצטרף**

תרומה, מוציא את הבצל והצחנה מותרת, שאינו אלא לטול את הצחנה – שאין הבצל ניתן לתוכה אלא להציא את הזוהמא של הצחנה ולבטל את ריחה הרע, אבל אינו נותן בה טעם. ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ב

תפוח – של תרומה, שרסקו ונתנו לתוך עסה – של חולין, וחמיץ התפוח את העיסה, שכן היה דרכם לחמץ עיסות בתפוחים (שנות אליהו), הרי זו אסורה – הואיל ונתחמצה מחמת התרומה, אסורה העיסה לזרים, שעורים – של תרומה, שנפלו לתוך הבור של מים, אף על פי שהבאישו מימיו – של הבור מחמת השעורים שנתנו טעם בהם, מתרין – המים לזרים, שטעם השעורים פוגם את המים, והנותן טעם לפגם אינו אוסר.

ש ל ו י

באור משנה ג

הרודה – המוציא מן התנור, פת חמה – של חולין, ונתנה על פי חבית של יין תרומה – ונמצאת הפת קולטת ריח היין, רבי מאיר אוסר – את הפת לזרים, הואיל וקלטת ריח היין של תרומה; ורבי יהודה מתיר – את הפת לזרים, שלדעת רבי יהודה אין הריח דבר של ממש כדי לאסור את הפת ("ריחא לאו מילתא היא"). **רבי יוסי מתיר בשל חטים – אם הפת היא של חטים, הרי היא מותרת; ואוסר בשל שעורים – ואם היא של שעורים הרי היא אסורה, מפני שהשעורים שואבות – לחלויות יין התרומה לתוכן. והלכה כרבי יוסי.**

בארנו משנתנו על פי ברטנורא; ולפי זה יוצא, שאף רבי יוסי סובר, שריח אינו אוסר (כסתם משנה דלקמן), אלא שפת של שעורים הוא אוסר, מפני שהיא שואבת לחלויות היין ("תוספות יום טוב"). אבל רש"י מפרש (פסחים עו, ב): "מפני שהשעורים שואבות את הריח". כלומר שרבי יוסי סובר אמנם כרבי מאיר, שהריח אוסר ("ריחא מילתא היא"), אלא שהוא מבדיל בין פת חטים לפת שעורים שפת של שעורים נקלט ריח היין ואילו בפת חטים אין ריח היין נקלט. – ויש דעה בגמרא (שם), שלא נחלקו במשנתנו אלא בפת חמה וחבית מגופה, שלדעת רבי מאיר אף שהחבית מגופה מכל מקום קולטת הפת את ריח היין; ורבי יהודה סובר, שהוואיל והחבית מגופה אין ריח היין נכנס בפת; ורבי יוסי סובר שפת שעורים שואבת את ריח היין אבל לא פת של חטים. אבל בפת חמה וחבית פתוחה הכל מודים שהפת אסורה; ובפת צוננת וחבית מגופה דברי הכל שהפת מותרת. וכשם שנחלקו בפת חמה וחבית מגופה כך

ו מי שהיו לו חבילי תלתן של פלאי הפרם, וידלקו. היו לו חבילי תלתן של טבל – כותש ומחשב כמה זרע יש בהם, ומפריש את הזרע, ואינו צריך להפריש את העץ. אם הפריש – לא יאמר: אכתש ואפיל את העץ ואתן את הזרע, אלא נותן העץ עם הזרע.

ז וזיתי חלין שכבשן עם זיתי תרומה, פצויעי חלין עם פצויעי תרומה, או במי תרומה – אסור; אבל שלמי חלין עם פצויעי תרומה – מותר.

ח דג טמא שכבשו עם דג טהור: כל גרב שהוא מחזיק סאתים, אם יש בו משקל עשרה זוז ביהודה, פירוש ברטנורא

ו ידלקו. שאף העץ נאסר, וכלאי הכרם טעונים שרפה דכתיב (דברים כב) פן תקדש המלאה, פן תוקד אש: ומחשב כמה זרע יש בהן. דתרומה נטלת במחשבה ובאומדן הדעת: וא"צ להפריש את העץ. ואע"פ שטעם עצו ופריו שוין: ואם הפריש. קודם כתישה, אינו יכול לכתוש ולהפריש מן הזרע וישאר העץ לעצמו, דכיון שקרא עליו שם תרומה צריך ליתנו לכהן:

ז שכבשן עם זיתי תרומה. דרך זיתים לכבשן במים ובמלח, וכשוזי חולין פצויען דהיינו כתושים או מרוסקים בולעים מזיתי תרומה אף אם זיתי תרומה הם שלמים. ואף אם כבשן במים שכבשו בהן זיתי תרומה אסור: אבל שלמי חולין. כשוזי חולין שלמים, אף אם כבשן עם זיתי [תרומה] פצויעין אין בולעין מהן:

ח גרב. חבית: כל גרב שהוא מחזיק סאתים. אם נכבש דג טמא עם הרבה דגים טהורים בתוך חבית והחבית מחזיק סאתים, ויש מציד דג טמא משקל עשר זוזים של יהודה, שהם חמש סלעים של גליל, וכל השאר ציר דג טהור, שנמצא ציר של דג טמא אחד מתשע מאות וששים של דג טהור, אסור. ואם

משניות מבוארות – קהתי

שחייב להפריש מעשר גם מהעץ. ואמנם בחיבורו ("משנה תורה") כותב הרמב"ם דין זה באופן כללי: "בן לוי שלקח מעשר שיבולים. לא יתן תרומתו לכהן שיבולים, אלא קונסין אותו לדוש ולדורת וליתן לו מעשר מן המעשר מן הדגן. ואינו חייב ליתן לו מעשר מן התבן או העצה. ואם הפריש תרומת מעשר שיבולים כמו שנתנו לו. הרי זה כותש ונותן לכהן את הזרע ואת התבן. ומפני מה קנסוהו לכתוש? מפני שלקח המעשר שיבולים והפקיע ממנו תרומה גדולה" (ה'ל' תרומות ג, יד).

כן מעיר הרמב"ם (בפירושו למשנתנו), שאין ההלכה כתנא של משנתנו שאף תרומת מעשר ניתנת באומדן, כפי שבארנו לעיל (על פי הבבלי ביצה יג, ב), אלא ההלכה היא שתרומת מעשר ניתנת במידה במשקל ובמנין.

יוס חמישי

באור משנה ז

זיתי חלין שכבשן עם זיתי תרומה – במי מלח או בחומץ. בין שכבש פצויעי חלין עם פצויעי תרומה – שגם זיתי החולין וגם זיתי התרומה היו פצויעים, היינו בקויעים או מרוסקים, ובין שכבש פצויעי חלין עם שלמי תרומה – שזיתי החולין היו פצויעים וזיתי התרומה היו שלמים; או שכבש זיתי חולין פצויעים במי תרומה – במים שכבשו בהם זיתי תרומה (הר"ש; ברטנורא); ויש מפרשים: במי תרומה – במשקים שיצאו מפירות של תרומה (יתפארת ישראל). אסור – הכבוש באכילה לזרים, שזיתי חולין הפצויעים בולעים מזיתי התרומה או ממי התרומה, אבל שלמי חלין עם פצויעי תרומה – אם כבש זיתים שלמים של חולין עם זיתים פצויעים של תרומה, מותר – לזר לאכול את זיתי החולין, שאין השלמים בולעים, אלא פולטים בלבד.

באור משנה ח

אגב המשנה הקודמת העוסקת בכבישת זיתי חולין עם זיתי תרומה, באה משנתנו ללמד בכוכש דגים טמאים עם דגים טהורים לענין דינו של הציר.

דג טמא שכבשו עם דג טהור – במלח, הציר היוצא מהם דינו כך: כל גרב – מין כלי של חרס (כד או חבית) שכובשים בו דגים, שהוא מחזיק סאתים – אם נכבש דג טמא עם הרבה דגים טהורים בגרב המחזיק שתי סאים, אם יש בו משקל עשרה זוז ביהודה, שהן חמש סלעים בגליל, דג טמא – אם משקלו של הדג הטמא שבגרב הוא עשרה זוז ביהודה, שהם ששים זוז בגליל, לפי משקל יהודה כפול משל גליל, ועשרים זוז הם חמש סלעים (סלע = 4 זוזים), צירו אסור – כל הציר שבגרב, היינו המהול היוצא מהדגים הכבושים, אסור באכילה מחמת הציר של הדג הטמא. – הסאה ששה קבים, והקב ארבעה לוגים, והלוג שתי ליטראות, והליטרא מאה זוז (שהם כ־440 גרם), ונמצא בסאתיים תשעת אלפים ושש מאות זוז; ועשרה זוז של דג טמא בתוך סאתיים של דג טהור הם אחד מתשע

העץ לזרע, ואף שאין בורע לבדו כדי ליתן טעם ביין, אלא שבצירוף עם הקנה יש בהם כדי ליתן טעם, הרי זה אסור את היין משום שביעית או משום כלאים או משום הקדש, שהואיל וטעם העץ כטעם הפרי, אף העץ נתקדש בקדושת שביעית, או שנאסר משום כלאי הכרם או משום הקדש. – בירושלמי מבארים, שאף הסובר, נותן טעם לפגם מותר, מודה כאן שהעץ מצטרף לזרע כדי ליתן טעם ביין ולאסרו, לפי שעץ התלתן ביין נותן טעם לשבח הוא.

באור משנה ו

מי שהיו לו חבילי תלתן של פלאי הפרם – שגידל תלתן בכרמל, והרי היא נאסרת משום כלאי הכרם, וידלקו – יישרפו כל החבילות, שאף העץ של התלתן נאסר משום כלאים, והוא טעון שריפה, כמו ששינונו במסכת כלאים (ה, ז; ח, א), שכלאי הכרם אסורים בהנאה ודינם בשריפה (עיי' הקדמתנו שם למשנה ה, ה). ה"לוי לו חבילי תלתן של טבל – שלא הופרשו מהם תרומה ומעשרות, כותש – את חבילי התלתן וחובט את הזרעים מן השרביטים, ומחשב כמה זרע יש בהם – שכן תרומה גדולה ניתנת באומדן, כמו ששינונו לעיל (א, ז), ומפריש את הזרע – ומפריש תרומה מן הזרע על הזרע, לפי שהזרע בלבד חייב בתרומה, ואינו צריך להפריש את העץ – להפריש תרומה מן העץ של התלתן אף על פי שיש בו טעם כמו בורע. אם הפריש – תרומה אף מן העץ לפני הכתישה, לא יאמר: אכתש – אחבט את הזרע מהשרביטים, ואפיל את העץ – מתלתן התרומה, ואתן את הזרע – בלבד לכהן, אלא נותן העץ עם הזרע – שהואיל וקרא שם תרומה על העץ, אף על פי שאין עליו קדושת תרומה, כמו ששינונו במשנה הקודמת, הרי הוא חייב ליתנו לכהן.

יש מפרשים משנתנו בתרומת מעשר. כגון אם לוי קיבל עשר חבילות של תלתן מעשר ראשון, כותש הלוי את התלתן ונותן עשירית הזרע לכהן כתרומת מעשר, ואין הלוי רשאי לומר לכהן: "טול חבילה אחת בלא כתישה, שממה שקיבלתי אני נותן לך חלקך", שכן קנס הוא שקנסוהו חכמים ללוי, משום שלקח את המעשר קודם הכתישה, ועל ידי כך הפסיד את הכהן תרומה שיש באותו מעשר. ומה ששינונו כאן: "ומחשב כמה זרע יש בהם" – לפי שהתנא של משנתנו סובר, שאף תרומת מעשר דינה כתרומה גדולה שהיא ניתנת באומדן, שכן דרשו: "ונחשב לנס תרומתנס" – בשתי תרומות הכתוב מדבר: אחת תרומה גדולה ואחת תרומת מעשר, כשם שתרומה גדולה אינה ניטלת אלא במאומדן ובמחשבה, כך תרומת מעשר אינה ניטלת אלא באומדן ובמחשבה (בבלי ביצה יג, א-ב; הרמב"ם בפירושו למשנתנו). ומוסיף הרמב"ם, שנקט התנא דין זה בחבילי תלתן, אף על פי שדין כללי הוא לכל דבר החייב בתרומה, לפי שהתלתן טעם עצו ופריו שווה, ובאה המשנה להשמיע שלא יעלה על דעתנו,

שֶׁהֵן חֲמֹשׁ סָלָעִים בְּגִלְלִי, דָּג טָמֵא – צִירוֹ אָסוּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: רְבִיעִית בְּסֵאתִים. וְרַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אֶחָד מִשְׁשֶׁה עֶשֶׂר בּוֹ.

בַּ חֲגָבִים טָמְאִים שֶׁנִּכְבְּשׁוּ עִם חֲגָבִים טְהוֹרִים, לֹא פָסְלוּ אֶת צִירָם. הָעִיד רַבִּי צְדוֹק עַל צִיר חֲגָבִים טָמְאִים, שֶׁהוּא טְהוֹר.

י כָּל הַנִּכְבָּשִׁים זֶה עִם זֶה מִתְרִים, אֲלָא עִם הַחֲסִית: חֲסִית שֶׁל חֲלִין עִם חֲסִית שֶׁל תְּרוּמָה, יֵרֶק שֶׁל חֲלִין עִם חֲסִית שֶׁל תְּרוּמָה – אָסוּר; אֲבָל חֲסִית שֶׁל חֲלִין עִם יֵרֶק שֶׁל תְּרוּמָה – מִתֵּר.

י"א רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: כָּל הַנִּשְׁלָקִים עִם הַתְּרִידִים אָסוּרִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵם נוֹתְנִין אֶת הַטֶּעַם. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: כְּרוֹב פִּירוֹשׁ בִּרְטֹנוֹרָא

היה הציר של דג טמא פחות מכן, מותר: רבי יהודה אומר רביעית לוג של ציר טמא בתוך סאתים של טהור אסור הכל, פחות מכן מותר. ושיעור זה הוא קרוב למאתים. ואף על גב דר"י סבר מין במינו לא בטלי, שאני ציר דזיעה בעלמא הוא ואין איסורו אלא מדרבנן, לכך א"ר יהודה דבטל בקרוב למאתים: ורבי יוסי אומר. דבטל כמ"ו. והלכתא דציר בטל ביותר מאלף, אם יש יותר מאלף מדג טהור ואחד מדג טמא הכל מותר, ואם לאו הכל אסור:

ט לא פסלו את ציורן. דהקלו בציר של חגבים טמאים שאינו אסור, מפני שאין להם דם ואינו אלא לחלוותי בעלמא: שהוא טהור. לא מבעיא דאינו אסור את תערובתו אלא הוא עצמו טהור. והלכה כעדותו של רבי צדוק:

י כל הנכבשים זה עם זה. ירקות חולין שנכבשו עם ירקות של תרומה, אין התרומה אוסרת את החולין: חוץ מן החסית. שום ולוף ובצל וכרתי קרויים חסית, דאנן חורפיהו ידבי טעמא ככל מדי דנכבשין עמהן. וכשהן של תרומה אוסרים בין ירק בין חסית של חולין. ושאר ירקות של תרומה אינן אוסרים כשהן נכבשים, אבל מבושלים או נשלקים אוסרים:

י"א רבי יוסי אומר כל הנשלקים עם התרידים אסורים. רבי יוסי פליג אתנא קמא, וסבר דכל שאר ירקות אינן אוסרים אפילו נשלקים, חוץ מן התרידים

משניות מבוארות – קהתי

החגב למיניהו". ברם, לא כל החגבים טהורים הם, כלומר מותרים באכילה, שכן רבים הם מיני החגבים, ויש ביניהם חגבים טמאים, שאסורים באכילה. בזמן המשנה ידעו להבחין בין חגבים טהורים ובין חגבים טמאים, ונהגו לאכלם כבושים במלת. **חֲגָבִים טָמְאִים שֶׁנִּכְבְּשׁוּ עִם חֲגָבִים טְהוֹרִים, לֹא פָסְלוּ אֶת צִירָם** – כלומר שציר החגבים הטמאים אינו אסור את התערובת, לפי שאינו דם אלא לחלוותי בלבד (רמב"ם); אבל ציר חגבים טמאים בפני עצמו אסור. **הָעִיד רַבִּי צְדוֹק** – בפני בית דין הגדול שביבנה כשם ורבתינו, **עַל צִיר חֲגָבִים טָמְאִים, שֶׁהוּא טְהוֹר** – כלומר שאפילו ציר חגבים טמאים בפני עצמו, כלי תערובת, טהור הוא ואינו אסור (רמב"ם). ובירושלמי מבואר: טהור מלהכשיר. כלומר שאינו נחשב משקה להכשיר אוכלים לקבל טומאה, שכן שבעה משקים הם המכשירים אוכלים לקבל טומאה: הטל, המים, היין, השמן, הדם, החלב ודבש דבורים (מכשירין ו, ד); והעיד רבי צדוק, שציר חגבים טמאים אינו משקה ואינו מכשיר לקבל טומאה. והלכה כעדותו של רבי צדוק, שהוא טהור ומותר אף באכילה (הל' מאכלות אסורות ג, כב).

באור משנה י

משנתנו חוזרת לענין תרומה, והיא דנה בירקות של תרומה שנכבשו עם ירקות של חולין.

כָּל הַנִּכְבָּשִׁים זֶה עִם זֶה – ירקות של תרומה הנכבשים עם ירקות של חולין, **מִתְרִים** – הירקות של חולין לזרים, שאין התרומה אוסרת אותם, **אֲלָא עִם הַחֲסִית** – כלומר חוץ מן הנכבשים עם החסית, היינו ירקות ממני הבצלים, השומים וכדומה (כמבואר לעיל ט, ז), שאלו חריפים הם ונותנים טעמם בכל ירק אחר הנכבש עמם, ולפיכך הכובש חסית של חולין עם חסית של תרומה – כגון בצלים של חולין עם בצלים של תרומה, שנותנים טעם זה בזה, או יֵרֶק שֶׁל חֲלִין עִם חֲסִית שֶׁל תְּרוּמָה – שאר ירקות של חולין עם שומים או בצלים של תרומה, **אָסוּר** – כל הכבוש לזרים, שהחסית של תרומה נותנת טעם בחולין ואוסרת אותם; **אֲבָל חֲסִית שֶׁל חֲלִין עִם יֵרֶק שֶׁל תְּרוּמָה, מִתֵּר** – שהירקות של תרומה בולעים טעם החולין, אבל אינם נותנים טעם בהם, ולפיכך מותרת החסית של חולין לזרים.

שבת קודש

באור משנה יא

רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: כָּל הַנִּשְׁלָקִים – ירקות של חולין המתבשלים הרבה; ויש מפרשים ששלוך הוא פחות מבישול (עיין יחטופות יוס

מאות וששים. משנתנו באה איפוא ללמד, שאם הציר של דג טמא הוא אחד מתשע מאות וששים של הציר שבגרב, הריהו אסור את כל הציר. ואם הוא פחות משיעור זה, הציר שבגרב מותר. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: רְבִיעִית בְּסֵאתִים** – אם יש בגרב המחזיק סאתיים רביעית הלוג דג טמא, הציר אסור; פחות מכן, מותר. – כפי שבארנו לעיל הרי סאתיים הן ארבעים ושמונה לוגים, ורביעית הלוג בתוך סאתיים היא אחד ממאה ותשעים ושניים. וזהו השיעור של ציר דג טמא האוסר לדעת רבי יהודה. ואם אין ממנו כשיעור הזה, הציר מותר. **וְרַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אֶחָד מִשְׁשֶׁה עֶשֶׂר בּוֹ** – אם הדג הטמא שבגרב הוא אחד מששה עשר בו, כגון אם הגרב מחזיק סאתיים (שהם 48 לוג), ויש בו שלושה לוגים דג טמא, הציר אסור. ואם הוא פחות מכן, כגון שיש בציר של הדגים הטהורים ששה עשר חלקים כנגד הציר של הדג הטמא, הרי הוא בטל, וכל הציר מותר.

בארנו משנתנו על פי הברטנורא, וכפי ששמענו גם מפירושו של הרמב"ם, שמשנתנו דנה בציר היוצא מהדג הטמא, מהו שיעורו כדי שיהא בו בנותן טעם בציר של הדגים הטהורים. וטעמו של תנא קמא, שאף על פי שאיסורים אחרים בטלים בשישים, שונה הוא ציר שהוא חריף, ולכן אינו בטל אלא בקרוב לאלף. ורבי יהודה סובר שאין צורך בשיעור כה גדול, אלא כמאתיים חלקים כנגד הציר הטמא. ואף על פי שרבי יהודה סובר, שמין במינו אינו בטל, שונה ציר, שזיעה בעלמא הוא, ואין איסורו אלא מדרבנן. ורבי יוסי מקל יותר, שאם יש בציר הטהור ששה עשר חלקים כנגד הציר הטמא, הציר מותר.

הרמב"ם פוסק כרבי יהודה: "דג טמא שנכבשו עם דג טהור. הכל אסור, אלא אם כן היה הטמא אחד ממאתיים מן הטהור" (הל' מאכלות אסורות טו, לד). ויש פוסקים, שציר דג טמא אינו בטל אלא ביותר מאלף, שאם יש יותר מאלף חלקים ציר מדג טהור כנגד הציר הטמא, הכל מותר, ואם לאו, הכל אסור (ברטנורא ענף הירושלמי; פרי חדש יורה דעה סימן נט).

ויש מפרשים, שמשנתנו אינה דנה בציר מדג טמא משום נותן טעם, אלא בדג טמא שנחנרב בדגים טהורים, שאיסור התערובת הוא משום שברייה אינה בטלה (ה"ש). – וכותב בעל "לחם משנה": "ופירוש רבנו (הרמב"ם) וגירסתו נראים עיקר, מפני שהרב רבנו שמשון (ה"ש) נדחק הרבה בפירוש המשנה ובירושלמי. ועוד פירושים נאמרו במשנתנו (עיין "מלאכת שלמה").

יוסי

באור משנה ט

לאחר ששינו במשנה הקודמת בענין "דג טמא שכבשו עם דג טהור" באה המשנה זו ללמד בענין חגבים כבושים. – החגבים נמנים בתורה עם שרצי העוף המתחרים באכילה, שכתוב (ויקרא יא, כב): "את אלה מהם תאכלו את הארבה למינו... ואת

שֶׁל שְׂקִיָּא עִם כְּרוֹב שֶׁל בֶּעַל – אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בּוֹלֵעַ. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: כָּל הַמִּתְבַּשְּׁלִין זֶה עִם זֶה מִתְרִים, אֲלֵא עִם הַבֶּשֶׂר. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אָמַר: הַכֶּבֶד אִסְרָתָּ וְאִינְהָ נֶאֱסְרָתָּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא פּוֹלְטָת וְאִינְהָ בּוֹלְעָת. יֵב בִּיצָה שְׁנֵתִּבְשְׁלָה בְּתַבְלִין אֲסוּרִין – אֲפִלּוּ חֲלָמוֹן שֶׁלָּהּ אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בּוֹלֵעַ. מִי שֶׁלָּקוֹת וְיָמִי כְּבָשִׂים שֶׁל תְּרוּמָה אֲסוּרִים לְזָרִים.

פירוש ברטנורא

של איסור כגון של תרומה ושל כלאי הכרם שהן נותנים טעם בשליקתן: כרוב של שקי. הגדל בארץ יבשה שצריך להשקותה, אם [שלקן] עם כרוב של תרומה הגדל בארץ לחה, שאין צריך להשקותה אסור, דשל שקי מחמת יבשותו הוא בולע: ר"ע אומר. כל איסור והיתר המתבשלים זה עם זה, והם מין אחד, מותרים, שאין נותנים טעם זה בזה, חוץ מבשר איסור והיתר שנתבשלו יחד דאסור. ולית הלכתא כד מהנך תנאי, אלא כתנא קמא בלבד דאמר כל הנכבשים מותרים חוץ מן החסית אבל מבשלים או שלוקים כולן אוסרים: הכבד אוסרת. כבד של טרפה שבשלה עם היתר, אוסרת כל המתבשל עמה: ואינה נאסרת. אם נתבשלה עם דבר אסור, המתוך שהיא טרודה לפלוט דדיר רבוי דם שבה, לא בלעה. והלכתא כבד שנתבשלה אפילו היא של היתר אסור לאכלה, ואוסרת כל מה שנתבשל עמה לפי שהיא מלאה דם. ופולטת וחוזרת ובולעת מהדם שפלטה. ואין לה תקנה בבשול, אלא א"כ בהבהה באור תחלה יפה, וכן נהגו העם:

יב בתבלין אסורים. כגון תבלין של תרומה או של ערלה וכלאי הכרם: אפילו חלמון. האודם של ביצה שהוא מבפנים, וכל שכן החלבון שהוא מבחוץ: מי כבשים ומי שלקות. שנכבשו או נשלקו בהן תרומה, אסורים לזרים:

משניות מבוארות – קהתי

ואינה נאסרת – אם כבד כשרה מתבשלת עם דבר איסור, מִפְּנֵי שֶׁהִיא פּוֹלְטָת – הרבה דם, וְאִינְהָ בּוֹלְעָת – מתוך שהיא טרודה לפלוט את דמה (ברטנורא). והרמב"ם מפרש גם את דברי רבי יוחנן בן נורי בענין תרומה, שאם הכבד מתבשל עם ירק של תרומה אינו נאסר, לפי שהוא פולט ואינו מושך כלל. ומסיק הרמב"ם. שדברי כל התנאים הללו דחויים, ואינו מותר אלא הנכבשים בלבד, "אבל זולתם בודקים אותם בנותן טעם. ברם, הכבד שנתבשל (אפילו הוא של היתר), אסור לאלול, ואוסר כל מה שנתבשל עמו, לפי שהוא מלא דם (והוא פולט וחוזר ובולע מהדם שפלט). ואין לו תקנה בכישול אלא אם כן יחלוט אותו בחומץ קודם שישולו עד שיתלבן או במים ורתחין, או יבהבו (באש) ואחר כך יבשל אותו. ונהגו כל העם להבהבו בלבד (היינו לצלותו) קודם שישולו."

הערה: "נבד" בלשון המשנה – מין נקבה, אבל הרמב"ם משתמש בו בלשון זכר כמקובל, ולכן בארנו את המשנה כלשונה ודברי הרמב"ם הבאנו כלשונו.

באור משנה יב

ביצה שנתבשלה בתבלין אסורין – כגון תבלין של תרומה או של ערלה וכדומה, **אפילו חלמון שלה** – החלק הצהוב שהוא בפנים, וכל שכן החלבון שהוא בחוץ, **אסור** – באכילה, **מפני שהוא בולע** – מן התבלין האסורים. **מי שלקות ומי כבשים של תרומה** – מים שנשלקה או נכבשה בהם תרומה, **אסורים לזרים** – כיון תרומה.

טובי, **עם התרדים** – של תרומה; תרד הוא מין סלק, **אסורים** – לזרים, **מפני שהם נוהגין את הטעם** – שהתרדים נותנים טעם בירקות. רבי יוסי חולק על התנא של המשנה הקודמת וסובר, שלא רק הנכבשים זה עם זה מותרים, אלא אף הנשלקים זה עם זה מותרים, חוץ מן התרדים של תרומה שכל הנשלקים עמהם אסורים (רמב"ם: ברטנורא). ברם, לפי הירושלמי גורסים גם במשנה הקודמת "כל הנשלקים זה עם זה מותרים", אבל הנכבשים אסורים, ורבי יוסי בא להשמיענו כאן, שאם הם נשלקים עם תרדים של תרומה, הרי הם אסורים. **רבי שמעון אומר: כרוב של שקיא** – כרוב של חולין שגדל בשדה ירקות שצריכים להשקותה, אם נשלק עם **כרוב של בועל** – כרוב של תרומה שגדל בשדה בעל, היינו שדה המסתפקת במי גשמים ואין צריך להשקותה, **אסור** – הכרוב של שקיא לזרים, **מפני שהוא בולע** – מן הכרוב של בעל, ונמצא בולע טעם התרומה. **רבי יהודה אומר:** נוסח אחר: רבי עקיבא אומר: **כל המתבשלין זה עם זה** – כל איסור והיתר המתבשלים כאחד, **מתרים** – שאין נותנים טעם זה בזה, **אלא עם הבשר** – כלומר חוץ מדבר היתר המתבשל עם בשר של איסור, שהוא אסור, לפי שההיתר בולע מבשר האיסור. בברטנורא מבואר, שמדובר כאן במין במינו. אבל הרמב"ם מפרש: "כשמבשלים תרומה עם חולין לא יאסרו החולין, אלא אם נתבשל בשר עם ירק של תרומה, אז יאסר הבשר לזרים, לפי שהוא מושך את הירק ומתקן טעמו". **רבי יוחנן בן נורי אומר: הכבד אוסרת** – כבד של טריפה אוסרת כל דבר היתר המתבשל עמה,

המשך ביאור למס' כתובות ליום שני עמ' א

אמיתי, אלא שטר אמנה, כיון שבכך הוא מפסידם, ובעל דין נאמן בהודאתו רק להפסיד לעצמו, אך כשהודאתו מפסידה לאחרים, אינו נאמן.
תירוצו נוסף: **רב אשי אמר, לעולם מדובר דקאמרי עדים** – שהעדים החתומים בשטר אומרים שהוא שטר אמנה, שבאמת בשעה שחתמו עדיין לא היתה הלואה, ומדובר באופן דאין כתב ידם יוצא מקום אחר, ודקאמרי – ומה שהקשית לעיל, אמאי לא מהימני, והרי יש להם פה שאסר, הטעם לכך הוא פירוש פה, דאמר רב פה, אמאי לא להאדם שישתה שטר אמנה בתוך ביתו, משום שנאמר (איוב יא יד) 'אל תשכן באהלך עולה', ושטר אמנה הוא דבר המביא לידי עוולה, שהרי אם ירצה המלוה יוכל לגבות בו מהלואה אף קודם שהלוהו, שלא כדין.

לוי, ונותנים אותו למלוה הראשון, לראובן, כלומר, שיכול ראובן לתבוע את לוי שישלם לו את המנה שהוא חייב לשמעון, ואין לוי יכול לומר לו אינך בעל דברים שלי, תלמוד לומר לגבי החייב ממון לחבירו, וכפר בו ונשבע לשקר, 'נתן לאשר אשם לו' (במדבר ה ז), ומכך שלא אמרה התורה 'נתן לאשר הלוהו', שהיתה משמעות הפסוק שחייבו הוא כלפי מי שהלוהו בפועל, אלא כתבה התורה לשון 'לאשר אשם לו', ו'אשם' הוא חיוב הקרן המוטל עליו, הרי שמשמעות הפסוק היא שמוטל עליו להחזיר את הממון למי שהקין שלו, והיינו לראובן, שהוא המלוה הראשון שנושה בשמעון, שאילו נשבע לוי בשקר, ומבאן למדים שהמלוה הראשון נחשב כבעל דינו של הלוה האחרון. והוה חידושו של רב, שאם המלוה עצמו חייב ממון לבני אדם אחרים ואין לו מהיכן לשלם להם, אינו יכול להודות ששטר החוב שיש לו על הלוה שלו אינו

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

ובעשור – דחומש הפקודים ו"אך בעשור" דשור או כשב שבת שבתון וגו' בכולהו כתיב "תענו" "ועניתם". **אניגרון** – מין מאכל שנותנין בו יין. ובכמה מקומות שנינו בתוספתא אניגרון ואכסיגרון שנותנין בו יין ושמן. **מיא דסילקא** – מים ששלקו בהן תרדין. **דכולהו שלקי** – של שאר מיני ירקי. **מידי דמשכר** – ואין שכרות דרך אכילה. **קעילית** – שם מקום. **חייב** – משום "שכר אל תשת" (ויקרא י). **אף כאן יין** – ובין אין שכרות אלא בשתייתו. **אסור בכל מיני מתיקה** – בפירות חדשים בתפוחים בענבים. **ומותר ביין** – בן ארבעים. **ותירוש ינוכב בתולות** – זה יין טוב שהוא משכר את האדם לגלות סתרי לבו האטומים כבתולה.

דף עו ע"א: שנינו במשנה: יום הכפורים **אסור באכילה ובשתיה** וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה. מבררת הגמרא: **הני חמשה ענויין המנויים במשנה פנגד מי** – מהיכן נלמדו. **אמר רב חסדא, פנגד חמשה ענויין שפותרה** – חמש פעמים שנאמרה בתורה מצות עינוי ביום הכפורים: **א. 'ובעשור לחדש השביעי וגו' ועניתם את נפשתיכם'** (במדבר כט ז). **ב. 'ואף בעשור לחדש השביעי וגו' ועניתם את נפשתיכם'** (ויקרא כג כז). **ג. 'שבת שפותרה' הוא לכם ועניתם את נפשתיכם'** (ויקרא כג לב). **ד. 'ושבת שפותרה' היא לכם ועניתם את נפשתיכם'** (ויקרא טז לא). **ה. 'והיתה לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשתיכם'** (ויקרא טז כט).

מקשה הגמרא: וכי **הני העינויים חמשה בלבד הוו, ואנן שיתא תנן** – והרי במשנה נמנו ששה. מתרצת הגמרא: **שתייה בכלל אכילה היא, וכענינו אחד הם הנלמד מפסוק אחד. דאמר ריש לקיש, מנין לשתייה שהיא בכלל אכילה, שנאמר לענין מעשר שני (דברים יד כג) 'ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך', והלא תירוש האמור כאן חמרא [-יין] הוא, וקרי ליה 'ואכלת', הרי ששתיה בכלל אכילה היא. דוחה הגמרא: **ממאי** – מנין הראיה ששתיה בכלל אכילה, ודילמא**

- אולי מדובר בפסוק **דאכליה** – שאכל את התירוש **על ידי** מאכל הנקרא **אניגרון**, דאמר רבה בר שמואל, **אניגרון הוא מיא דסילקא** – תבשיל עם מי שליקת תרד, ואכסיגרון הוא מיא דכולהו שלקי – תבשיל עם מי שליקת שאר ירקות. **אלא אמר רב אחא בר יעקב, מהכא** – מכאן ששתיה בכלל אכילה, שנאמר (שם יד כו) **'ונתתה הפסח בכל אשר תאזה נפשך בפקר ובצאן [ו] בנין ובשכר וגו' ואכלת'**, והרי שכר שתייה הוא, וקרייה רחמנא 'ואכלת'. מקשה הגמרא: **ממאי, ודילמא הכא נמי** – אף לגבי השכר יש לפרש שמדובר **דאכליה על ידי אניגרון**. מתרצת הגמרא: **"שכר" כתב, ומשמע מידי דמשכר, ואכילת שכר על ידי אניגרון אינה משכרת. דוחה הגמרא: ודילמא** – אולי שכר האמור בפסוק הוא **דבילה קעילית** – תאינה הבאה ממקום הנקרא 'קעילה', שאכילתה משכרת. **דתניא, אבל דבילה קעילית ושתייה [-או ששתיה] דבש וחלב, ונכנס למקדש, (חייב) מלקות, לפי שעבר על "וין ושכר אל תשת" (ויקרא י ט).** **אלא, יליף "שכר" "שכר" מנזיר** שנאמר בו (במדבר ו ג) **"מנין ושכר יזיר, מה להלן [בנזיר] שכר האמור בכתוב הוא יין, אף כאן [במעשר שני] הוא יין,** ויין הרי אינו משכר אלא בדרך שתייה, ואם כן מוכח ששתיה בכלל אכילה.

הגמרא מקשה על ראיית ריש לקיש לעיל ששתיה בכלל אכילה, ממה שנאמר אכילה בתירוש שהוא יין: **ותירוש חמרא הוא** – וכי תירוש האמור בפסוק יין הוא, ונתתניא, הנזיר מן התירוש אסור בכל מיני מתיקה – בכל הפירות המתוקים, כגון תפוחים וענבים, ומותר ביין שתסס ארבעים יום, שאינו נקרא עוד תירוש. ואם כן, יתכן שלשון אכילה האמור בתירוש על דבר מאכל נאמר, ולא על היין שהוא שתיה ואינו בכלל אכילה.

הגמרא תמחה על המקשן: **ולאו חמרא הוא** – וכי תירוש אין פירושו יין, ונתתניא (זכריה ט ז) **'ותירוש ינוכב בתולות'** – תירוש גורם לאדם לגלות סתרי ליבו האטומים כבתולה, וזה שייך רק ביין שהוא משכר. מתרצת הגמרא: כוונת הפסוק שהיין שהוא **דכר תבא מן התירוש** – מהענבים, **ינוכב בתולות**, אך תירוש פירושו כל מיני מתיקה.

המשנה לומר את דינה באופן זה, כיון שאם כן לא תסבור המשנה
כדברי רבי אליעזר בן יעקב, ולא כדברי חכמים. ולכן שנתה
המשנה את דינה באופן שההוראה היא בקרקע שהיתה שייכת
לאביו, והוא טוען שקארה.

הגמרא עוברת לדון במחלוקת רבי אליעזר בן יעקב וחכמים
שבברייתא הקודמת, האם יש חיוב שבועת מודה במקצת באדם
המודה מעצמו לבנו של המלוה שהיה חייב לאביו ממון, ופרע
חציו. מקשה הגמרא: וכי רבי אליעזר בן יעקב, המחייב שבועה אף
באופן שהלה לא תבעו כלל, לית ליה משיב אבידה פטור – אינו
סובר שפטרו חכמים משבועת מודה במקצת את האדם המשיב
אבידה לבעליה, שאף אם המאבד תובעו שהיתה אבידתו מרובה
יותר, והמוצא אומר שלא היתה אלא כמו שהחזיר, שאינו חייב
שבועה, והרי משנה היא במסכת גיטין (נא) שהמוצא מציאה לא
ישבע מפני תיקון העולם, שלא ימנעו בני אדם מלהשיב אבידות
מחשש שיחייבו שבועה. וכיון שלגבי משיב אבידה פטורו
חכמים, הוא הדין שיש לפטורו כאן, שהרי אף באופן זה היה יכול
לכפור בכך שהוא חייב ממון לאביו, ולא לשלם כלום, ונמצא
שמחמת שמרצונו בא לפרוע את חובו, הוא מתחייב שבועה.

מתרצת הגמרא: אמר רב, באמת אף רבי אליעזר בן יעקב לא חייב
שבועה אלא באופן שהבן תובעו בטענת ברי, שידוע לו שהיה
חייב מנה לאביו, אלא שמדובר בפועל קצן – כשהבן של המלוה
שתבעו הוא קטן, וכיון שסוף סוף יש כאן תביעה, אין הוא נחשב
כ'משיב אבידה' המודה ללא שום תביעה, והחידוש הוא שאף
תביעת קטן מחייבתו שבועה.

מקשה הגמרא על רב: כיצד ניתן לומר שמדובר בתביעת קטן,
והאמר מר במשנה (שבועות לח), אין נשבעין על מענת חרש שומע
וקצן. מתרצת הגמרא: מאי קצן? שאמר רב, גדול, ולכן נשבעים על
טענתו, ואמאי קרי ליה – ומדוע כינה אותו רב 'קצן', משום דלגבי
מילי דאכיו – לענן עסקיו של אביו כקצן הוא, שאינו בקי בהם.
מקשה הגמרא: אי הכי, שהברייתא של רבי אליעזר בן יעקב
עוסקת באופן שתובעו יורש גדול, מדוע אמר רבי אליעזר בן יעקב
שהוא נשבע על 'מענת עצמו', והרי מענת אחרים היא, שהיורש
תובעו. מתרצת הגמרא: כוונתו היא שזו מענת אחרים והוראת
עצמו. תמחה הגמרא: כוליה מענתא – הרי כל טענת מודה
במקצת, מענת אחרים והוראת עצמו נגזר ו-הם, ומה מיוחד
בטענה זו שהיא מוגדרת כ'טענת עצמו'.

הגמרא חוזרת בה, ומבארת את דברי רב כפשוטם, שהיורש קטן.
מבארת הגמרא: אלא, כוונת רב שמדובר בברייתא ביורש קטן
ממש התובעו בטענת ברי, ואמנם קטן התובע בטענת עצמו אין
נשבעים על טענתו כמבואר במשנה בשבועות, אך כשבא בטענת
אביו, סובר רבי אליעזר בן יעקב שנשבעים על טענתו. ואילו
חכמים סוברים שאפילו אם היורש גדול, כיון שבא מבח אביו אין
נשבעים על טענתו, והכא, בברייתא זו, בדרבה קמיפלגי – נחלקו
בסברא שאמר רבה, דאמר רבה, מפני מה אמרה תורה שהמודה
במקצת הפעם ישבע, הרי לבאורו יש לפטורו מטעם ש'משיב
אבידה' הוא, שהיה יכול לכפור בכל ולהפטר, ובמקום זאת הורה
במחצה, ומדוע חייבתו התורה שבועה. ומשיב רבה, משום שהוקה
היא שאין אדם מעיו פניו בפני בעל חובו, לכפור בכל החוב, שהרי
המלוה עשה לו טובה בכך שהלווה, ואיך יעזי ויכפור בפניו על כל
החוב, ובאמת האי – זה המודה במקצת בכולה בעי דלכפרה –
בכל החוב היה רוצה לכפור, והאי – והטעם דלא כפר ליה בכולו,
משום דאין אדם מעיו פניו הוא, ולכן אין סברא לפטורו משבועה,
אלא אדרבה, חטילה עליו התורה שבועה כדי שיחשוש להישבע
לשקר, ויודה בכל.

מתרצת הגמרא: אמנם בכל שתי מקומות שיש ביניהם שעת חירום
אין חזקה מועילה כשהבעלים במקום האחר, אך נקט התנא אופן
זה כדי לחדש דעתם יהודה וגליל – אפילו בשעת שלום, בפשע
חירום דמו, משום שאין שיירות מצויות מיהודה לגליל ואין מחאת
המערער נשמעת, ולכן אין החזקה קרקע בגליל מועילה
כשבעליה ביהודה.

הגמרא ממשיכה לברר מדוע לא השמיעה המשנה את דברי רבי
יהושע באופן שמודה לאדם עצמו, ולא לאביו. מקשה הגמרא:
אמנם התבאר שלגבי קרקע לא יכלה המשנה לחדש דין זה,
ומחמת הסיפא, אך עדיין קשה, מדוע באמת נקטה המשנה דין זה
לגבי קרקע, והוצרכה לשנותו באביו, היה לה לנקוט דין זה לגבי
מטלטלין, וליתני כן, מודה רבי יהושע באומר להבדיל מנה לית
מסך ופרעתיו דך, שהוא נאמן, שאף במקרה זה אין שור שחוט
לפניך, שהרי ללא הודאתו לא היה חבירו תובעו, ויש לפטור
משום שהפה שאסר הוא הפה שהתיר.

מתרצת הגמרא: משום דקא בעי למיתני סיפא – משום שרצתה
המשנה להביא בסיפא אופן שיש עדים, ואם נעמיד את המשנה
בחוב, היתה הסיפא נשנית כן, אם יש עדים שהוא לזה ממונ, והוא
אומר פרעתיו, אינו נאמן, ודין זה אינו נכון, דקא קיימא לן שהמלוה
את חבירו בעדים, אינו צריך לפרעו בעדים, אלא נאמן לומר פרעתי
אף ללא עדים, וכדי להביא אופן שבו מחמת העדים אינו נאמן,
הוצרכה המשנה לנקוט דינים אלו לגבי קרקע.

ממשיכה הגמרא ומקשה: וליתני – ותשנה משנתנו דינים אלו
בחוב שהיה חייב לאביו, ובאופן שהודה במקצת, וכך תשנה, מודה
רבי יהושע באומר להבדיל מנה לחבירו – הייתי חייב מנה
לאביו, והאכלתי פסם – ופרעתי לו חציו, שהוא נאמן בלא
שבועה, ואף שברוך כלל מודה במקצת מן החוב חייב להישבע
שבועת התורה, באופן זה שאין שור שחוט לפניך, ואין לבן
המלוה סיבה לתובעו מעצמו, נאמן ללא שבועה מכח 'הפה שאסר
הוא הפה שהתיר'.

רוחה הגמרא: אי אפשר לשנות כן במשנה, שהרי אליבא דאמאי –
וכי לדעת מי ניתן לשנות כן, אי אליבא דרבנן, שתובא דעתם
להלן, הא אמרי – הרי הם סוברים שלא רק באופן שהאדם מודה,
מעצמו פטור, אלא אף אם היה אותו יורש תובעו שלוח מאביו
מנה, והלה היה אומר שפרעו מחצה, לא היה מתחייב בשבועת
מודה במקצת, כיון שהיה יכול להעזי פניו ולכפור בכל החוב
וכטעם שיבואר להלן, וכשהודה מרצונו במקצת כ'משיב אבידה'
הרי, כלומר, כאדם המשיב אבידה של מנה לבעלי, שאין המאבד
יכול לתובעו שאיבד שתי מנים, כיון שאם יהיה הדין כן ימנעו בני
אדם מלהשיב אבידות מחשש שיתחייבו שבועה, ואף כאן כיון
שהיה הלה יכול להעזי ולכפור בכל, אם תחייבו שבועה מחמת
הודאתו ימנע לגמרי מלהודות, ולכן אין לחייבו שבועה, ואם כן
לא היה רבי יהושע אומר שטעם הפטור הוא מחמת שאינו תובעו
ויש לו פה שאסר, אלא אף אם הלה תובעו הוא פטור, משום
שהוא כמשיב אבידה. ואי – ואם תאמר שהמשנה נשנתה אליבא
דרבי אליעזר בן יעקב, הא אמר שבועה בעי – הרי הוא סובר שצריך
להישבע, ואף באופן שהלה הודה מרצונו במחצה הוא מחייבו
שבועת מודה במקצת, ואין תאמר המשנה שהוא נאמן, ומשמע
ללא שבועה.

מביאה הגמרא את הברייתא שבה נשנית המחלוקת בין רבנן לרבי
אליעזר בן יעקב: דתניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר, יש פסמים
שאדם נשבע שבועת מודה במקצת אף על מענת עצמו – שאין איש
תובעו אלא הוא בעצמו בא והודה במקצת, כיצד, האומר לחבירו
מנה לאביו ברי, והאכלתי פסם – ופרעתי חציו, הרי זה נשבע.
והו נשבע על מענת עצמו, שהרי לא תבעו אדם. והכמים אומרים,
אדם זה אינו אלא כ'משיב אבידה', ופטור. ונמצא שלא יכלה

כתובות. פרק שני – האשה שנתארמלה דף יח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קסג רש"י תוספות

וליתני מנה לויית מנח – מלתיה דרבי יהושע דאשמועינן דמודה היכא דאין שור שחוט לפניו, מאי שנא דאשמועינן בקרקע, ואיצטרך למתניה באביו משום סיפא? לנקוט מלתיה במטלטלין, ולישמועינן בדידה גופיה! נאמן – מדאורייתא, בלא שבועה. וניתני מודה ר' יהושע ב' והאבלתי פה – פרעתיו חציו, שהוא נאמן בלא שבועה, הואיל ואין שור שחוט לפניו. דאשמועינן רבותא, דאף על גב דמודה במקצת – פטור, הואיל ואינו תובעו. אליבא דמאן – תנאי פליגי בהא מילתא בשבועות (מבא), ואי אמר רבי יהושע הכי – לא כחד מנייהו הוא. דאי כרבנן הא אמרי אפילו תובעו זה מודה במקצת – משיב אבידה הוא, דתנן בשבועות: "מנה לאבא בידך" – "אין לך בידי אלא חמשים דני" – פטור, משום שהוא כמשיב אבידה, ומאי אשמועינן רבי יהושע באין שור שחוט? אפילו שור שחוט לפניו נמי נאמן! ואי אליבא דרבי אליעזר בן יעקב, כי לא תבע ליה נמי – האמר שבעה בעי ורבי אליעזר לית ליה משיב אבידה פטור – מן השבועה? בתמיה, הא תקנתא דרבנן היא, במסכת גיטין (מחב): המוצא מציאה לא ישבע, מפני תיקון העולם. וכיון דכי אינו תובעו נמי מחייב ליה שבעה, "כי אתא לך משיב אבידה גדולה מזה, והיכי אין נשבעין על סענת חרש שושה מזה." משנה היא בשבועות. סענת אחרים הוא – ומאי "פעמים" דקאמר? ומאי "סענת עצמו"? אלא הכא בדריבא קא מיפלגי – אלא לעולם בטוענו קטן, ודקשיא לך, אין נשבעין על סענת קטן – הכי מילי בשטוענו קטן "אני נתתיו לך", וקרא תביב "כי יתן אש לא רעהו" – ולא קטן, ומחבא יליף לה בשבועות, אבל הכא שבא בטענת אביו – אית ליה לרבי אליעזר בן יעקב נשבעין, ורבנן פליגי עליה אפילו בטוענו גדול, וקרי ליה משיב אבידה, ובדרבא קא מיפלגי, לא

דסתם יהודה וגליל כשעת חירות דמו. ולייתני מודה רבי יהושע באומר לחבירו: "מנה לויית מנח ופרעתיו לך" – שהוא נאמן! משום דקא בעי למיתני סיפא: אם יש עדים שהוא לזה מנח, והוא אומר "פרעתיו" אינו נאמן, והא קיימא לן: המלוה את חבירו בעדים אינו צריך לפרעו בעדים. ולייתני מודה רבי יהושע באומר לחבירו: "מנה לאביד בידו והאכלתי פה" – שהוא נאמן! אליבא דמאן? אי אליבא דרבנן – הא אמרי משיב אבידה הוי, אי אליבא דרבי אליעזר בן יעקב – הא אמר שבעה בעי. דתניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר: פעמים שאדם נשבע על סענת עצמו. כיצד? "מנה לאביד בידו והאכלתי פה" – הרי זה נשבע, והוה שנשבע על סענת עצמו, והכמים אומרים: אינו אלא כמשיב אבידה, ופטור. ורבי אליעזר בן יעקב לית ליה משיב אבידה פטור? אמר רב: בטוענו קטן. והאמר מר: אין נשבעין על סענת חרש שושה וקטן! מאי קטן – גדול, ואמאי קרי ליה קטן – דלגבי מילי דאביו קטן הוא. אי הכי, סענת עצמו? סענת אחרים היא! סענת אחרים והודאת עצמו. כוליה סענתא סענת אחרים והודאת עצמו ניהו! אלא הכא בדרבא קמיפלגי. דאמר רבא: מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הפענה ישבע – חזקה, אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו, והאי בבולא בעי דלכפריה, והאי דלא כפר ליה – משום דאין אדם מעיז פניו, הוא, ובכולה

יהודה וגליל כשעת חירות דמי – תימה: דברשי גיטין (דב, תנן: דבראין ישראל אין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, אפילו מיהודה לגליל, משום דאיכא עולי רגלים, ובתי דינן, ועדים מצוין לקיימו ויש לומר: דהתם האשה מחזרת אחר עדי קיום, אף על גב דיהודה וגליל כשעת חירות דמי – תמצא עדי קיום, כיון דאיכא עולי רגלים. אבל המחזיק – אין רגיל לחזר אחר עדי מחאה, ואם תאמר: התם דאמר: שאני בני מחאה דנידי, וצריך לומר אפילו באותה שכונה "בפני נכתב", דאין עדים מצוין לקיימו, אטו במחאה לא תפיל מחאה שלא בפניו ויש לומר: דהתם דרך הליכתו מן העיר, כששמעו מחאה – רגילות הוא לומר פלוני מיחא. ושומעין אחרים עד שנשמע הקול למחזיק, אבל גבי גט – אין רגיל שיאמרו בהליכתו: אנו חתמנו על הגט ואו מכירין אנו חתימת עדים החתומים. "אין צריך לפרש בעדים" – ואם תאמר, אמר דאמר צריך לפרש בעדים – תקשי ליה מתניתין דהכא, דליתני "מנה לך בידו" ויש לומר: דפלוטא דתנאי היא בפרק "שבועת הדיינין" (שבועות מבא) אי נמי, דלא חשיב לה פירכא, דניחא ליה לאשמועינן דאין מחזיקין בבנסי קטן, ואם תאמר: מאי משני? אבתי ליתני, ואם יש עדים ואמר לו: "אני תפרעני, אלא בפני פלוני ופלוני" – אינו נאמן ויש לומר דלא היה רוצה להתאריך בלשונו, או שמא מילתא דפשיטא הוא. אי אליבא דרבנן הא אמרי משיב אבידה הוי – כדמיסק דרבנן מעיז, ואם כן לא מצי למיתני ואם יש עדים אינו נאמן – דלעולם נאמן במנח, דאי בעי אמר פרעתי הכל, דבבנו מעיז ומעתי. ורבי – יעקב לית ליה משיב אבידה פטור – פירש בקונטרס: התנן דמוצא מציאה לא ישבע מפני תיקון העולם, ואית ספרים דגרסי הכי בהדיא, ואין נראה לרבינו יצחק, דמשיב אבידה פטור מדאורייתא מטעם מנו. ולא מכת הדיא משנה פריך, אלא פריך: וכי לית ליה מגו וכן משמע ב"הניקין" (גיטין נאא), דפרקי: ולית ליה לרבי יצחק המוצא מציאה כ"ז? משיב הוא דאמר כרבי אליעזר בן יעקב דאמר: פעמים שאדם נשבע וכו'. ופרקי: ורבי אליעזר בן יעקב

לית ליה משיב אבידה פטור! והשתא, אי מכת מתניתין פריך – הוה ליה למימר: ולית ליה לרבי אליעזר בן יעקב המוצא מציאה? כדקאמר ארבי יצחקו ועוד, כיון דמשני הוא דאמר כרבי אליעזר בן יעקב – אם כן רוצה לומר דרבי אליעזר פליג אמתניתין, אם כן מאי פריך ורבי אליעזר בן יעקב לית ליה משיב אבידה פטור? אין הכי נמי דלית ליה! אלא מכת מגו פריך, כדפרשיש. אלא הכא בדריבא קא מיפלגי – פירש בקונטרס: לעולם בטוענו קטן, ודקא קשיא לך הא אין נשבעין על סענת קטן – חזי מילי בבא בטענת עצמו, אבל בבא בטענת אביו – טענה חשובה היא, וכי תימא מאי טעמא דרבנן? דאין סברא דאביו לית בה משתא, אלא בדריבא קמיפלגי. ונראה דמשום דקרי ליה סענת עצמו דחק להעמיד בטוענו קטן, אבל קשה: דעיקר התיקון חסר מן הספר! ועוד: ד"הגחול קמא" (בבא קמא קב) ממעטין נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול עד שתהא תביעה ונתניה שוין בגדלות, והוא הדין דמהאי קרא ממעט נתנו כשהוא גדול ותבעו כשהוא קטן, דהיינו כגון שנתן לו אביו ותבעו בקטנותו ונראה דהכי פירושו: לעולם בגדול מיירי, אלא לא תימא דקרי ליה סענת עצמו משום דהודאת עצמו היא, אלא בדריבא קמיפלגי, ולרבנן דסביר דרבנן מעיז – טענת עצמו היא, והכי קאמר רבי אליעזר בן יעקב: פעמים שאדם נשבע על מה שאתם מחזיבים סענת עצמו, אבל לדידי דאינו מעיז – טענת אחרים היא. ובסוף "שבועת הדיינין" (שבועות מבא), דתנן: אבל נשבעין לקטן, ומפרש בבא בטענת אביו, ורבי אליעזר בן יעקב היא – ההוא קטן נמי לא דווקא, אלא גדול, וקרי ליה קטן – משום דלגבי מילי דאביו קטן הוא, כדמפרש הכא. וקשה קצת: דהוה ליה לאקשויי ולשנויי אמתניתין דהתם כמו שמקשה על רב, דבהדיא שמעתא גופה לא מקשה עלה המשנה אלא על רב.

מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע – אפילו לרבנן דרבי שמעון, דלא דרש טעמא דקרא, קא בעי רבה פסי: מפני מה אמרה תורה כ'י. דאמאי לא מהימן בלא שבועה במנו דאי בעי כפר הכל, או נילף מחבא דלא אמרין מגו ומשני: דאין זה מגו, דאין אדם מעיז לכפור. ואף על גב דבפרק "שבועת הדיינין" (שם מב) אמרין: בכופר הכל, משיבעין אותו שבועת היסט, משום דחזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו. ופרקי: אדרבה, חזקה דאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו ומשני: דאשתמוטי קמשתמוטי, אלמא בכופר בכל נמי אדם מעיז לכפור, דאשתמוטי קא משתמוטי, כמו במודה מקצתו מכל מקום קאמר הכא שפיר, חזקה דאין אדם מעיז לכפור הכל כל כך, ולא היו מגו. דיותר ברצון הוא מודה במקצת הטענה, דאינו מעיז כל כך. אבל אין לפרש דרבה אתא לפרשי מפני מה אמרה תורה מודה מקצת ולא כופר הכל, וקאמר: חזקה דאין אדם מעיז, לכך נאמן כשכופר הכל – דאם כן במקום שיכול להעזי – אפילו כופר הכל חייב, ובסמוך אמרין איפכא, לרבנן, דבבנו מעיז ופטור אף מודה מקצת הטענה, משום דמשיב אבידה הוא, מגו דאי בעי כפר הכל, ואם תאמר: ומגול דכופר הכל פטור? וליכא למימר מדאצטרך קרא לחיב שבועה בעד אחד, מכלל דכופר הכל פטור – דהא איצטרך להיכא שמעידים שנוב לו והוא אינו יודע, אלא יש לומר: דגירות הכתוב היא ד"כי הוא זה" משמע דבעינן כפירה והודאה, ועוד: מודה מקצת יש להשביעו שחייב לו ממון שהודא, ועל ידי כך מגלגל עליו שבועה כעין גלגול, אבל כופר הכל – נסתלק לגמרי ממנו. חזקה אין אדם מעיז פניו – לא כמו שפירש בקונטרס ב"הגחול" (בבא קמא קא), דאין אדם מעיז לפי שעשה לו טובה שהלוחה, אבל בפקדון מעיז, דאם כן – בפקדון מודה מקצת נמי יתא פטור, במנו דאי בעי כופר הכל, ובכל דוכתא משמע דמודה מקצת חייב בפקדון, גבי עשר גפנים טעונות מסתרי לך כ'י (שבועות מבא), דמשמע דארייז בפקדון, וגבי סלע הלויתני עליו ושתיים היה שוה (שם מגא), וגבי מציאה נמי אמרין ב"הניקין" (גיטין נאא), דמודה מקצת חייב, ולא מהימן במנו אלא אומר רבינו תוס: דהיינו כגון חזקה שאין האשה מעיזה פניה בפני בעלה, שאין לאדם פנים לכופר הכל, ורבינו יצחק בן אשר פירש: אין אדם מעיז היכא שחבירו מכיר בשקרו, אין להאריך.

ובבבלי בעי דלדוי — פירש בקונטרס בבבא מציעא (ג,ג) דאטא לפרש דלא תימא אמאי נשבע? נימא: מנו דחשד אממונא — חשד נמי אשבעתא, ולחכי קאמרו. ובבבלי בעי דלדוי ליה, ולא חשד אממונא. וקשה לרבינו יצחק: דהא אמר בפרק קמא דבבא מציעא (הב) דלא אמרינן מנו דחשד אממונא חשד נמי אשבעתא. ואין לומר דמן התורה חשד

נמי אשבעתא, ומדרבנן הוא דאמרינן דלא חשד, לפי שראו שהיו מוקלין בממונן יותר מבשבעה, ותקנו שבעה על החשדים כל זמן שלא נודע שהוא גול, שכשר מן התורה עדיין. אבל גולן ידוע, שפסול מן התורה — לא תקנו. ולפי זה שבעה שלא שלחתי בו יד היא מדרבנן, ולא היא דאורייתא אלא שבעה שלא פשעתי בה. והא דכתיב "אם לא שלח" — לא שנבע שאל שלח, אלא הכי קאמר קרא: שנבע שלא פשע, אימתי — בזמן שלא שלח בו יד, דאם שלח בו יד חייב אפילו שלא פשע, דנתחייב באונסים. דהא בני נסבא דרבי אבא (שבתות לב,ג) משמע דאי אמר לא חטפי — היה נשבע להכריש את העד, אף על גב דחשד אממונא. והתם היא שבעה דאורייתא, דבשבעה דרבנן לא אמרינן מתוך שאינו יכול ליבע משלם, כדמשמע בפרק קמא דבבא מציעא (שם) גבי ההוא רעיא. ונראה דאטא לפרש דלא תקשי, כיון דאין אדם מעז — יא נאמן במה שכפר מקצת, וכיון דמחייבין שבעה — אם כן מחשבו עוות פנים, אם כן יא נאמן במנו, דאי בעי כפר הכל. וקאמר דאין כי עוות חשד שופר קצת. ואם תאמר: כיון דלא חשד אשבעתא — למה גולן פסול לשבעה? ותיירך הרב יהודה חסיד: דדוקא כשהוא חשוד על אותו ממון שבא ליבע אמרינן דלא חשד אשבעתא, דעל ידי השבעה יפרשו. אבל אותו ממון שכבר גול — לא יפרשו על ידי השבעה. וגבי ההוא רעיא דחשיב ליה גולן משום דכל תרי מניניהו, אף על פי שצריך לפרוע דמי תרי דאכל — מכל מקום לא יפרש מן השאר משום שבעה, דמה שמשלם בעל כרחו אין זה השבה מעליא. ויש מפרשים: דגולן כשר לשבעה מן התורה, דלא חשד אשבעתא, אלא מדרבנן פסולו כשהוא גולן. ואם תאמר: ומאי שנא דלעדות פסול — כדכתיב "אל תתם ידך עד ששע וגו'" ולשבעה כשר? ויש לומר: דבשבעה שקר יש בה עונש גדול דכתיב בה "לא ינקד", וכדאמר ב"שבעות הדיינין" (שבתות לט,א), שכל העולם כולו

נודעו כשאמר הקדוש ברוך הוא (לא תשבעו כ) "לא תשא". ועוד: דבעדות שקר ליכא אלא "לא תענה", ובשבעות שקר איכא "לא תגול" ולא תשבעו לשקר. "הרי" אלו נאמנים — ואם תאמר: ולמה נאמנים? והא מנו במקום עדים הוא, דאנן סהדי שלא היו אנוסים ולא פסולי עדות, אלא לקמן אמרינן תרי נינהו ויש לומר: כיון דהצריכו חכמים קיום — הכא לא חשיב כלל קיום מה שאומרים "כתב ידיו הוא זה", כיון דאניהו גופיהו אמרי תוך כדי דבור "קטנים או אנוסים היינו". אבל לקמן חשבינן להו כשני עדים, כיון דכבר מקיים הוא, שכתב ידן יוצא ממקום אחר. **אין** נאמנים — הכא ליכא לאקשוי דלדיהו במנו, דאי בעו

אמרי פרע הוא דכיון דמקיים הוא — הו' מנו במקום עדים, כדפרישנו. ועוד: דחזרוני ומגידים הם, וכיון שהגיד — שוב אינו חוזר ומגיד, כדאמרינן בגמרא. ועוד: דבשני עדים לא אמרינן מנו, ובריש נאמנים — משום דאי בעו שחקי. **לא** שנו אלא שאמרו אנוסים היינו מחמת ממון — דלא מהדימינן משום דלא משו נפשיהו רשעים. וקטנים — דכריש שמעון בן לקיש. ופסולי עדות — או קטנים, כיון דמודים הם שהשטר כיון נכתב, שההולאה או המקח אמת, אבל אנתו לא היו ראוים, והוא לה כמלוה על פה, או אי מבירה היא לא נקנה להפסול — בשטר זה — אמר רבי מאיר דלא מהדימינן, דאם כן מלוה לא שדי וזוי בבדי, וכי מחתים עדים על שטרו — מידק דייק שידו בשרים.

ובבבלי בעי דלדוי ליה, והאי דלא אודי ליה — כי היכי דלישתמיט ליה, וסבר: עד דההו לי וזוי ופרענא ליה, ודרקנא אמר: רמי שבועה עליה פי היכי דלדוי ליה בבבליה. רבי אליעזר בן יעקב סבר: לא שניא בו ולא שניא בכנו — אינו מעיז, והלכך לא משיב אבידה הוי. ורפנן סברי: בו הוא דאינו מעיז, אבל בכנו מעיז, ומדלא העיז — משיב אבידה הוי. **משנה העדים שאמרו: כתב ידיו הוא זה, אבל אנוסים היינו, קטנים היינו, פסולי עדות היינו** — הרי אלו נאמנים. ואם יש עדים שהוא כתב ידם, או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר — אין נאמנין. **גמרא אמר רבי בר קמא: לא שנו אלא שאמרו "אנוסים היינו מחמת ממון", אבל "אנוסים היינו מחמת נפשות"** — הרי אלו נאמנין. **אמר ליה רבא: כל כמניניה?!** כיון שהגיד — שוב אינו חוזר ומגיד. **וכי תימא: הני מילי — על פה, אבל בשטר — לא, והא אמר ריש לקיש: עדים החתומים על השטר — נעשה כמי שנתקרה עדותן בבית דין! אלא, כי אתמר — ארישא אתמר: הרי אלו נאמנין, אמר רבי בר קמא: לא שנו אלא שאמרו: "אנוסים היינו מחמת נפשות" אבל אמרו: "אנוסים היינו מחמת ממון" — אין נאמנין. מאי מעמא — אין אדם משיב עצמו רשע. תנו רבנן: אין נאמנים לפסולו, דכרי רבי מאיר. וחקמים אומרים: נאמנים. בשלמא לרבנן — כי מעמייהו, שהפה שאמר הוא הפה שהתיר. אלא לרבי מאיר — מאי מעמא? בשלמא פסולי עדות — מלוה גופיה מעיקרא מידק דייק ומחתם, קטנים נמי — כדריש שמעון בן לקיש, דאמר ריש לקיש:**

חזקה

לא שניא בו ולא שניא בכנו — ואפילו הוא קטן, אינו מעיז — ולחכי קרי ליה טענת עצמו, משום דטענת קטן בעלמא לית בה מששא. אבל בכנו מעיז — ואפילו הוא גדול. **משנה העדים שאמרו בו** — שהיו מעידים על חתימתם לקיים את השטר. **פסולי עדות היינו** — קרובים, או משחקים בקוביא. **הרי אלו נאמנים** — כיון דאין כתב ידם ניכר אלא על פיהם — הפה שאמר הוא הפה שהתיר. כי היכי דמהדימינן להו אטא — הימנינו אטא. **יוצא ממוקם אחר** — חותמת בשטר אחר שהוחק בבית דין, וכתבו בו הנפק, ובא אותו שטר לפנינו עם זה, וכתב חותמן דומין של זה לשל זה — אין כאן הפה שאמר, ואין נאמנים לומר פסולים היינו. **גמרא לא שנו** — דאם כתב ידן יוצא ממוקם אחר — אין נאמנין. **אלא שאמרו אנוסים היינו מחמת ממון** — דלאו כל כמניניהו לשלשוי נפשיהו רשעים בעדות פיהם, ולפסול את השטר. דאדם קרוב אצל עצמו, ואינו נאמן על עצמו לא לזכות ולא לחובה דריש נפשות, ובפסולי עדות להעשות רשע ופסול על פיו, ואלו פסולים עצמן באומרים "חתמנו שקר בשביל אונס ממון". וירשא טעמא משום הפה שאמר הוא הפה שהתיר. **מחמת נפשות** — שאמר בעל השטר הזה להרגנו, ואדם חזק הוא. כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד — דגבי עדות חזא הגדה כתיבא. "אם לא יגיד" וגו' (ויקרא ה). וחזא נמי, כיון דחתמי בשטרא — היינו הגדה דידהו, והכי מהדימינן להו למיעקר, והואיל וכתב ידן יוצא ממוקם אחר? בשלמא רישא, כשאין כתב ידן יוצא ממוקם אחר, ועליהו סמכין — כולה חזא הגדה היא, דהא באותו דבור (ובכדין שאילת שלום קאמרי "אבל אנוסים היינו". אבל הכא לא אפמייהו סמכין. הני מילי על פה — כגון המעיד בבית דין, ולאחר כדי דבור בא לשנות בו. אבל כשר לא — להגדה כתיב. אמר שנו — דאמרינן כשר שאמר בו, **אלא דאמר מחמת נפשות** — נאנסנו, דלא משו נפשיהו רשעים. וכיון דעליהו סמכין — הא בתוך כדי דבור עקרה לסתורתייהו. והפה שאמר התיר, אין אדם משיב עצמו רשע — אינו נאמן לפסול את עצמו מחזקתו. דקדור הוא אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות. **אין נאמנין לפסולו** — ארישא דמתניתין פליג: העדים שאמרו כתב ידיו הוא אבל אנוסים היינו בו. **הפה שהתיר** — וכיון דמחמת נפשות קאמרי נאנסנו — לא משו נפשיהו רשעים. ופסולי עדות דקאמרי — היינו טעמא: דלאו בעדותן משו נפשיהו רשעים, אלא דאמרי קרובים או עבדים היינו, ועכשיו אנו משוחררים. **בשלמא פסולי עדות** — או קטנים, כיון דמודים הם שהשטר כיון נכתב, שההולאה או המקח אמת, אבל אנתו לא היו ראוים, והוא לה כמלוה על פה, או אי מבירה היא לא נקנה להפסול — בשטר זה — אמר רבי מאיר דלא מהדימינן, דאם כן מלוה לא שדי וזוי בבדי, וכי מחתים עדים על שטרו — מידק דייק שידו בשרים.

אלא

אמר פרע הוא דכיון דמקיים הוא — הו' מנו במקום עדים, כדפרישנו. ועוד: דחזרוני ומגידים הם, וכיון שהגיד — שוב אינו חוזר ומגיד, כדאמרינן בגמרא. ועוד: דבשני עדים לא אמרינן מנו, ובריש נאמנים — משום דאי בעו שחקי. **לא** שנו אלא שאמרו אנוסים היינו מחמת ממון — דלא מהדימינן משום דלא משו נפשיהו רשעים. וקטנים — דכריש שמעון בן לקיש. ופסולי עדות — או קטנים, כיון דמודים הם שהשטר כיון נכתב, שההולאה או המקח אמת, אבל אנתו לא היו ראוים, והוא לה כמלוה על פה, או אי מבירה היא לא נקנה להפסול — בשטר זה — אמר רבי מאיר דלא מהדימינן, דאם כן מלוה לא שדי וזוי בבדי, וכי מחתים עדים על שטרו — מידק דייק שידו בשרים.

חזקה

אחר, אינם נאמנים. הגמרא מבררת באיזה אונס מדובר: **אמר רמי**
בר חמא, לא שנו שאם השטר מקיים ללא עדותם אינם נאמנים
לומר שהיו אנוסים, **אלא כשאמרו אנוסים היינו מחמת קמון**,
שמחמת פחד שיפסידו ממון חתמו שקר, שבזה הם אומרים על
עצמם שעשו מעשה איסור, שהמעיד שקר מחשש הפסד הרי הוא
רשע ופסול לעדות, ואין אדם נאמן לומר על עצמו שעשה מעשה
רשע שהרי **אדם קרוב אצל עצמו**, ולכן אמרה המשנה שאם אין
להם **פה שאסר** אינם נאמנים לומר שחתמו באונס. **אבל אם אמרו**
העדים אנוסים היינו מחמת נפשות, שאמר להם בעל השטר שאם
לא יחתמו לו בשקר יהרגם, ובידו להורגם, **הרי אלו נאמנים** שחתמו
מחמת אונס, שהרי אף לדבריהם לא עשו כל מעשה רשע, שיותר
לאדם לחתום שקר כשהוא חושש שאם לא יעשה כן ייהרגו.
מקשה הגמרא: **אמר ליה רבא, כל במיניה – וכי נאמנים העדים**
לומר שחתמו על השטר מחמת אונס נפשות, והרי דרשו חכמים
מהפסוק **אם לוא יגיד** (ויקרא ה א) העוסק בשבועת העדות, שפיון
שהגיד העד עדותו בבית דין, שוב אינו חוזר ומגיד – אינו יכול
לחזור בו או לשנות את דבריו ממה שאמר בתחילה, וכיצד
נאמנים עדים אלו לשנות את דבריהם ולומר שמה שהעידו
בתחילה אינו אמת.
ממשיך רבא את קושיתו: **וכי תימא – ואם תרצה לומר, הני מילי**
דין זה שאין העדים יכולים לחזור בהם מעדותם הוא רק בעדות
על פה, אבל בעדות בשפך, כיון שלא העידו העדים בבית דין, **לא**
נאמר דין זה, ויכולים לחזור בהם, ולכן הם נאמנים לומר שהיו
אנוסים והשטר פסול, והרי לא יתכן לומר כן, **דהא אמר ריש לקיש,**
עדים החתומים על השפך, אף שלא חתמו בפני בית דין, נעשה כמי
שנחקרה עדותו בבית דין – כאילו העידו בפני בית דין ונחקרה
עדותם על ידי הדיינים, וכיון שחתומותיהם שבשטר נחשבות
כעדות ממש, ודאי אינם יכולים לחזור בהם ולומר שהיו אנוסים.
רבא מפרש את דברי רמי בר חמא באופן אחר: **אלא אמר רבא, כי**
אתמר – מה שאמר רמי בר חמא שיש חילוק בין אונס ממון לבין
אונס נפשות, ארישא אתמר – נאמר לגבי הרישא, שם מדובר שאין
כתב ידם מקיים ממקום אחר, ואמרו כתב ידינו הוא זה אבל
אנוסים היינו, **שהרי אלו נאמנים לפסול את השטר**, ועל דברים אלו
אמר רבי בר חמא, לא שנו שנאמנים לומר שהיו אנוסים מבח' **הפה**
שאסר, אלא כשאמרו אנוסים היינו מחמת נפשות, שבזה אינם
אומרים שהיו רשעים אלא נהגו כדיון, שלא היו צריכים לההרג
ולא לחתום שקר, ונאמנים לפסול את השטר. **אבל אם אמרו**
העדים אנוסים היינו מחמת קמון, אין נאמנים, אלא השטר כשר.
ומאי טעמא – מדוע אינם נאמנים, לפי שאין אדם משיב – אינו
נאמן לשים את עצמו כשקר בעדותו, ובמה שאומרים שחתמו שקר
מחמת חשש הפסד ממון, הרי הם אומרים שעשו מעשה רשע,
ואינם נאמנים אפילו על ידי **פה שאסר**.
הגמרא מביאה ברייתא העוסקת באופן של משנתינו, שהעדים
החתומים על השטר אומרים שחתומותיהם היו בפסול, ונחלקו
תנאים בדין שטר זה: **תנו רבנן, עדים המעידים על חתימות ידיהם**
שבשטר ואומרים, כתב ידנו הוא זה אבל אנוסים היינו, קטנים
היינו, פסולי עדות היינו, **אין נאמנים לפסולו, דברי רבי מאיר.**
וחכמים אומרים, נאמנים.
מקשה הגמרא: **בשלמא לרבנן** המאמינים לעדים לפסול את
השטר, היינו **כי טעמייהו – כטעמם שבמשנה**, משום **שהפה שאסר**
הוא הפה שהתיר, וכיון שהם המקיימים את השטר, נאמנים גם
לומר שהיו אנוסים והשטר פסול. **אלא לרבי מאיר** האומר שאינם
נאמנים, **מאי טעמא**, והרי יש **פה שאסר**.
הגמרא מבארת מדוע קושייתה היא רק על אופן שאמרו 'אנוסים
היינו': **בשלמא** כשאומרים העדים **פסולי עדות** היינו, אבל מעשה
ההלואה עצמו היה אמת, מובן מדוע לא האמינם רבי מאיר, דכיון
שמעשה ההלואה אמת, יש חזקה שפלוה נופיה – המלוה עצמו
מצינא מידך דייק ומהתם – מתחילה, כשבא להכין שטר על
ההלואה, מדקדק למצוא עדים כשרים, ואין מאמינים לדבריהם
שאף שההלואה היתה אמיתית לקח המלוה עדים פסולים. וכן
כשאמרו העדים **'קטנים היינו'** נמי – גם כן מובן מדוע לא האמינם
רבי מאיר, והיינו בסברתו **דרבי שמעון בן לקיש, דאמר ריש לקיש,**

ואם תאמר, כיון שאנו חושדים בו שהוא כופר בשקר במחצית
החוב, כיצד אנו מחייבים אותו להישבע, והרי יש לנו לחשוש
שכשם שהוא עובר עבירה בכך שהוא גזול מחבירו את חובו, כך
גם ישבע לשקר. אין זו קושיא. ובאמת אינו חשוד על הממון,
משום שמצד עצמו **בבילה כפי דלודי ליה** – רצונו היה להודות
בכל החוב ולשלמו, **והאי דלא אודי ליה, כי תיבי דלישתמיט ליה –**
הטעם שאינו מודה בכל הוא כן להשתטם ממנו לעת עתה, כיון
שאין לו עתה ממון לפרוע את כל החוב, וקצר הלוח בעתה,
אדחה את המלוה מעלי עד דהנה לי וזו **ופרענא ליה** – עד שיהיו
לי מעות ואפרע לו את כל החוב. ו**רמנא אמר** – ולכן אמרה
תורה, **רמי שבועה עליה** – הטל שבועה עליו, **כי תיבי דלודי ליה**
בבילה – כדי שמחשש שבועת שקר יודה בכל החוב. ובגדרי
סברא זו שאמר רבה נחלקו רבי אליעזר בן יעקב ורבנן, **רבי אליעזר**
בן יעקב סבר, לא שניא בו ולא שניא בבנו אינו מעיז – אין אדם מעיז
פניו לכפור כלל, בין בפני המלוה עצמו ובין בפני בנו, ואפילו הוא
קטן, כיון שאביו עשה לו טובה, ו**הלכך לאו משיב אבידה הוי** –
ולכן אין להחשיבו כמשיב אבידה שיכל להימנע מהשבתה, כיון
שכאן לא היה מעיז לכפור בפני הבן התובע, ודינו ככל מודה
במקצת שחייב שבועה, ומכל מקום מכנהו רבי אליעזר בן יעקב
כנשבע על **טענת עצמו**, משום שבדרך כלל טענת קטן אין בה
ממש. ואילו **רבנן סברי, בו, הוא דאינו מעיז** – רק בפני בעל חובו
עצמו שעשה לו טובה והלווה אינו מעיז פניו לכפור, **אבל בבנו,**
מעיז – יכול הוא להעזיז ולכפור בכל, ו**מדלא העיז לכפור הכל**, אלא
הודה במקצת, **משיב אבידה הוי** – דינו כמשיב אבידה הפטור מן
השבועה, ולכן אפילו אם בנו הגדול של בעל חובו הוא שתבעו,
פטור משבועת מודה במקצת.
המשנה הבאה ממשיכה לדון בנאמנות **פה שאסר**, לגבי קיום
שטרות, ויש להקדים בענין זה את עיקר דין קיום שטר. מדין תורה,
עדים שחתמו על השטר הרי הם כעדים שהעידו בבית דין ונחקרה
עדותם, וכשבא שטר לפני הדיינים אין חוששים שמא החתימות
שבשטר מזויפות, ולא שמא היו העדים פסולים. אמנם חכמים
תיקנו שהלוח יכול לטעון על שטר היוצא נגדו שהוא מזויף,
ובאופן זה צריך המלוה **'לקיים'** את השטר, כלומר, להוכיח
שהחתימות שבו אמיתיות. קיום זה יכול להיעשות בכך שעדי
השטר עצמם יבואו ויעידו על חתימותיהם, או שעדים אחרים
יכירום, או כשהדיינים מדמים את החתימות שלפניהם לחתימות
אחרות של אותם עדים, ומתוך כך מכירים שאילו חתימות
אמיתיות.

משנה

העדים החתומים על השטר שאמרו בבית דין, אכן כתב ידנו הוא
זה, ובכך בעצם קיימו את השטר, אך הוסיפו ואמרו אכל אנוסים
היינו בדבר, ולא חתמנו בו מרצוננו, והרי השטר פסול. או שאמרו
קטנים היינו בשעה שחתמנו בו, וקטנים פסולים לעדות. או **פסולי**
עדות היינו באותו זמן. בכל האופנים הללו, **הרי אלו נאמנים לפסול**
את השטר, כיון שרק על פי עדותם ידוע לנו שאין החתימות
מזויפות, והפה שאסר הוא הפה שהתיר ונאמנים לומר שחתמו
בפסלות.
מבארת המשנה מתי אינם נאמנים: **ואם יש עדים אחרים המעידים**
שהוא כתב ידם של העדים, או שהיה כתב ידם של העדים יוצא
לפני הדיינים מקום אחר – בשטר אחר, שכבר הוחזק בכשרות
בבית דין, ורואים הדיינים עצמם שהחתימות שבשני השטרות
דומים זה לזה, נמצא שאף ללא עדות העדים החתומים בשטר
ידוע לנו שאין החתימות מזויפות, אם באו ואמרו שהיו אנוסים או
פסולים, אינן נאמנים, לפי שאין כאן נאמנות של 'הפה שאסר'.

גמרא

שנינו במשנה: העדים שאמרו כתב ידנו הוא זה אבל אנוסים היינו
וכו', אם יש עדים שהוא כתב ידם, או שהיה כתב ידם יוצא ממקום

אמר ליה רב הונא לרב נחמן, ומה, היכי כתיב ליה - מה דעתך
במחלוקת זו. אמר ליה רב נחמן, כי אתו לקמן לרינא - כשבאים
לפנינו המלוים לתבוע את לווייהם בשטר, אפרין להו למלוים, וילו
קיימו שטרין - לכו וקיימו תחילה את שטרותיכם, ורק אחרי כן
חזו לרינא - תרדו לדין עם הלווים, שאם לא כן יכולים הלווים
לטעון שפרעו את החוב, במיגו שהיו אומרים שהשטר מזויף.

הגמרא מבררת עתה את נאמנותו של הלוח לטעון טענות שונות
הפוסלות את שטר החוב שביד המלוה: אמר רב יהודה, אמר רב,
האמר על שטר חוב 'שטר אמנה' הוא זה, כלומר שטר נאמנות
הוא, שנכתב וניתן למלוה קודם ההלוואה, כדי שאם יצטרך הלוח
למעות יתנם לו המלוה מיד תמורת השטר שבידו, והאמין הלוח
למלוה שלא יתבענו אלא לאחר שילוח לו, אינו נאמן.

הגמרא מבררת לגבי מי אמר רב דין זה, כלומר, מי הוא הטוען
שזהו שטר אמנה. מבררת הגמרא: דקאמר מאן - מי הוא האומר
'שטר אמנה הוא זה', אילימא דקאמר בן הלוח, ומחמת טענה זו
אינו רוצה לשלם למלוה את חובו, פשיטא, כל פשיטא - וכי היה
מקום לומר שיהא הלוח נאמן בטענה זו, והרי ביד המלוה שטר
חתום בעדים, יקיים את חתימתו ויגבה בו. ואילא אם תרצה לבאר
דקאמר בן המלוה, תבוא עליו כרחה, שהרי הוא מודה שהשטר
שבידו פסול, ואינו תובע כלום מהלוח, ומה שייך לומר בזה 'אינו
נאמן'.

אילא אם תרצה לומר דקאמר בן העדים החתומים על השטר, שזהו
שטר אמנה, והיינו שאמר להם הלוח בשעת כתיבת השטר
שבאמת לא לוח עדיין, וכותב ומוסר למלוה שטר זה רק כדי שאם
יצאה ללוות לאחר זמן יוכל לעשות כן, ואף על פי כן חתמו העדים
על השטר ומסרוהו למלוה, הרי גם זה לא יתכן, אי מדובר באופן
דכתב ידם של העדים יוצא - מתקיים מקום אחר, ואין צורך
בעדות העדים עצמם על קיום חתימותיהם, אם כן פשיטא דלא
מתימני העדים לומר שזהו שטר אמנה, שהרי חתימת ידם שבשטר
מעידה על מעשה ההלוואה, וכשהם אומרים שבאמת לא היתה
הלוואה אלא שטר אמנה הוא, הרי הם חוזרים מעדותם שבשטר,
ואין עדים יכולים לחזור בהם מעדותם הראשונה, ואי דאין כתב
ידם יוצא מקום אחר, אלא רק על פי דבריהם ידוע לנו שאלו הם
חתימותיהם, אם כן אפוא לא מתימני - מדוע אין העדים נאמנים
לומר שזהו שטר אמנה, והרי כיון שהם המקיימים אותו יש
להאמינם גם בפסולות, שהפה שאמר הוא הפה שהתיר.

(הגמרא מביאה שלשה תירוצים משלה אמוראים, ונותנת סימן
לזכירת שמותם, סימן, בא"ש - רבא, אבאי, רב אשי) אומרת
הגמרא: אמר רבא, לעולם מדובר דקאמר לוח - שהלוח טוען
ששטר אמנה הוא היוצא עליו, ועל מה שהקשינו שדין פשוט הוא
שאינו נאמן, יש ליישב שהחידוש הוא כדרב הונא, דאמר רב הונא
אמר רב, לוח המודה בפשטא שאכן הוא כתב והחתים עליו עדים,
אלא שטוען 'פרעתי', אין צריך המלוה לקיימו, כיון שהודאת הלוח
מועילה לקיימו, ואינו נאמן לומר שפרעו במיגו שהיה אומר שהוא
מוזויף, לפי שאחר שהודה ששטר אמיתי הוא, הרי החוקתו ביד
המלוה מוכיחה שלא פרעו, ואינו נאמן נגד ראייה זו. ועל דין זה
הוסיף רב יהודה בשם רב שהוא הדין שאינו נאמן לומר ששטר
אמנה הוא במיגו שהיה אומר שהוא שטר מוזויף, לפי שאין דרך
הלוח ליתן למלוה שטר כל זמן שלא קיבל ממנו את מעות
ההלוואה, ואינו נאמן לטעון שעשה כן.

תירוצו נוסף: אפי' אמר, לעולם דאמר המלוה ששטר אמנה הוא
השטר שבידו, ומחמת כן אינו רוצה לגבות בו מהלוח, ואמנם
הקשינו לעיל שאם כן 'תבא עליו ברכה', ומדוע לא יהא נאמן
בדבריו, ויש לומר שמדובר בגון שאותו מלוה חב לאחרים - חייב
ממון לאחרים, ובכך שהוא מוותר ללוח על חובו מפסידיים אותם
הנושים בו, שאין להם מהיכן לגבות את חובותיהם, והחידוש בדין
זה הוא בדרבי נתן, דתניא, רבי נתן אומר, מניין לאדם הנושה
בבבירי מנה, וחבירו - אותו לוח, נושה בבבירי - באדם שלישי,
כגון ראובן שהלוח לשמעון מנה, ושמעון הלוח ללוי מנה, מניין
שמוציאין מנה ונותנין לוח - שנוטלים מנה מהלוח האחרון, שהוא

חוקה - דבר ברור הוא, שאין העדים חותמין על השטר, אלא אם כן
נעשה כל מעשה המכירה באדם גדול, ואינם נאמנים לומר
שהמוכר או הלוקח היו קטנים באותה שעה ולא חל המקח, וכמו
כן יש חוקה שאין בעל השטר מחתים בו עדים קטנים, ולכן סובר
רבי מאיר שאינם נאמנים לומר שהיו קטנים, אף שיש להם פה
שאסר. אלא כשאמרו העדים 'אנוסין היינו', מאי פשיטא דרבי מאיר
שאינם נאמנים, והרי אין חוקה הסותרת את דבריהם, ומדוע אינם
נאמנים.

מתרצת הגמרא: אמר רב חסדא, קפרי רבי מאיר, עדים שאמרו
להם חתמו על השטר בשקר, ועל ידי כך אל תהרגו, ואם לא
תחתמו נהרגו אתכם, והרגו ואל תחתמו בשקר, ונמצא שאף
לדבריהם שהיו אנוסים מחמת נפשות עדיין הם רשעים בכך
שחתמו על השטר בשקר, והתבאר לעיל (ה) שאין אדם משים
עצמו רשע.

תמזה הגמרא: אמר ליה רבא לרב חסדא, כיצד יתכן לומר שיש
רשעות בכך שאין אדם מוסר נפשו להריגה כדי לא לחתום שקר,
והרי השתא, אילו אתו לקמן לאמלוכי - אם היו העדים באים
להתיעץ עם הדיינים מה עליהם לעשות, אפרין להו - היינו
אומרים להם וילו חתומו ולא תתקטלו - לכו וחתמו בשקר כדי
שלא תיהרגו, דאמר מר, אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש, שיש
לאדם ליהרג כדי שלא לעבור עליו, אלא עבדות בוכבים וגילוי
ערויות ופשיכות דמים בלבד, ואם כן השתא דכבר חתמו העדים
בשקר, כפי שהיה ראוי להם לעשות, ומעידים בפנינו שכך עושים
אפרין להו אפוא חתמיתו - וכי נאמר להם מדוע חתמיתו ולא
נהרגתם, ולא נאמינם על כך מחמת שזו רשעות, והרי ודאי אין זה
כך, אלא כיון שנהגו כדיון נאמנים לומר שכך אירע.

מבאר הגמרא: אלא, פשיטא דרבי מאיר שאין העדים נאמנים
לומר שהיו אנוסים מחמת נפשות הוא בסברתו דרב הונא אמר רב,
דאמר רב הונא אמר רב, אם הוציא המלוה על הלוח שטר חוב
שאינו מקיים, והלוח עצמו מודה בפשטא זה שאכן כתב והחתים
עליו עדים, אלא שטוען שכבר פרעו, אין מהלוח צריך לקיימו על
ידי עדים המכירים את החתימות שבו, אלא אף ללא קיום אין
הלוח נאמן בטענתו שפרע במיגו שהיה אומר שהשטר מזויף,
דכיון שהודה שהוא שטר אמיתי הרי דינו ככל שטר מקיים,
שמוכיח המלוה מכך שהשטר בידו שאינו פרוע, ואין הלוח נאמן
לומר שפרעו. ואף רבי מאיר אמר את דינו באופן שהלוח הודה
שהשטר אמיתי, ואחר כך באו העדים ואמרו שאמנם חתימותיהם
אמתיות אך היו אנוסים מחמת נפשות, דכיון שאף ללא עדותם
השטר טוב ואין הלוח נאמן לומר שפרעו, כמבואר בדברי רב,
ממילא אין לעדים 'פה שאסר' ואינם נאמנים לומר שהיו אנוסים.
אמנם חכמים חולקים על סברתו של רב, וסוברים שאף אם הלוח
מודה שהשטר אמנה, נאמן הוא לטעון שפרעו במיגו שהיה אומר
שהוא מוזויף, וצריכים אנו לקיים העדים, וכיון שהם עצמם
אומרים שכתב ידם הוא אך אנוסים היו, הפה שאסר הוא הפה
שהתיר, והשטר פסול.

הגמרא עוברת לדון בעיקר דבריו של רב הונא אמר רב, ומביאה
מי שחולק עליו: גופא, אמר רב הונא אמר רב, לוח המודה בפשטא
שאכן הוא כתב והחתים עליו עדים, אלא שטוען שפרע, אין צריך
המלוה לקיימו, דכיון שהוא מודה שהשטר אמיתי אינו יכול לטעון
שפרעו, שהרי מה שהוא ביד המלוה מוכיח שלא פרעו, ואינו נאמן
במיגו שהיה אומר שהוא מוזויף.

אמר ליה רב נתן לרב הונא, ננבא ננבוי למה לך - למה אתה
מתנגב לומר את דיןך בלשון סתומה, כאילו אין בו מחלוקת, והרי
זו היא שיטת רבי מאיר בברייתא, וכמו שהתבאר, ואילו חכמים
חולקים וסוברים שצריך המלוה לקיימו, דכיון שכל קיומו של
השטר הוא על פי הודאתו של הלוח, נאמן הוא לומר שפרעו
במיגו שהיה אומר שהוא מוזויף, ואי כתיבא לך כרבי מאיר, אימא
- אמור 'הלכה כרבי מאיר', ואל תסתום דברייך כאילו הכל מודים
להם.

כתובות. פרק שני – האשה שנתארמלה דף יט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קסז רש"י תוספות

1 **אֵלָא אַנוּסִים מַאי טַעמָא לֹא** — נִימָא: הֵפֶה שֶׁאִסֵּר הוּא שֶׁהִתִּיר. **אֵלָא אִם** כֵּן נִעֲשֶׂה בְּגִדוֹל
2 — כֹּל מַעֲשֵׂה הַשֹּׁטֶר בְּגִדוֹלִים, הַלּוֹקֵחַ הַזֶּמְכֹּר. וְגַבִּי עֵדִים נָמִי אֲמִירִין: חֻזְקָה אֵין הַלּוֹקֵחַ
3 מִחֲתִים בּו קְטִינִים. יִהְיֶה וְאֵל יִחְתְּמוּ שֶׁקֶר — הִלְכָּךְ כִּי אֲמִירֵי נָמִי "אַנוּסִים" הֵינּוּ מִחֲמַת
4 נִפְשוֹת — מִשּׁוּ נִפְשִׁיהֶם רָשָׁעִים. מוֹדָה בְּשֶׁמֶר שֶׁכִּתְבוּ — לֹא הַשְׁוֵהָה בְּשֶׁטֶר שֶׁכִּתְבוּ,
5 וְעַל פִּי נִתְחַמֵּה עֵדִים. אֵין הַמְלִיחַ צָרִיךְ לִקְיִמוֹ

1 **חֻזְקָה, אֵין הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל הַשְּׁמֶר אֵלָא אִם כֵּן**
2 **נִעֲשֶׂה בְּגִדוֹל, אֵלָא אַנוּסִים מַאי טַעמָא? אָמַר רַב**
3 **חֲסָדָא: קִסְבָּר רַבִּי מֵאִיר: עֵדִים שֶׁאֲמָרוּ לָהֶם "חֲתִמּוּ**
4 **שְׁקֶר וְאֵל תִּתְּרֶנּוּ" וְאֵל יִחְתְּמוּ שְׁקֶר, אָמַר**
5 **לִיה רַבָּא: הַשְּׁתָּא, אֵילוּ אָתוּ לִקְמוֹן לְאִמְלוּכִי - אֲמִירִין**
6 **לָהּ: זִילו חֲתוּמוּ וְלֹא תִתְקַלְלוּ. דְּאָמַר מַר: אֵין לָךְ**
7 **דְּבַר שְׁעוּמָד בְּפָנֵי פִקּוּחַ נֶפֶשׁ אֵלָא עֲבוּדָה זָרָה וְגַלּוּי**
8 **עֲרִיזוֹת וְשִׁפְיוֹת דְּמִים בְּלָכָה. הַשְּׁתָּא דִּחְתִּמּוּ, אֲמִירִין**
9 **לָהּ אָמַר חֲתִמְתִּי? אֵלָא, טַעמָא דְּרַבִּי מֵאִיר בְּדִרְבָּה**
10 **הוּנָא אָמַר רַב. דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: מוֹדָה**
11 **בְּשֶׁמֶר שֶׁכִּתְבוּ אֵין צָרִיךְ לִקְיִמוֹ. גּוֹפָא, אָמַר רַב**
12 **הוּנָא אָמַר רַב: מוֹדָה בְּשֶׁמֶר שֶׁכִּתְבוּ - אֵין צָרִיךְ**
13 **לִקְיִמוֹ. אָמַר לִיה רַב נַחֲמָן: גִּבּוּבָא גִּבּוּבִי לָמוֹה לָךְ? אִי**
14 **סְבִירָא לָךְ בְּרַבִּי מֵאִיר - אֵימָא: הִלְכָּה בְּרַבִּי מֵאִיר!**
15 **אָמַר לִיה: וְמַר הִיכִי סְבִירָא לִיה? אָמַר לִיה: פִּי**
16 **אָתוּ לִקְמוֹן לְדִינָא אֲמִירִין לָהּ: זִילו קִימוּ שְׁמַרְיִיכִי,**
17 **וְחוֹתוּ לְדִינָא. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הָאוּמָר "שְׁמֶר**
18 **אָמְנָה הוּא זָה" - אֵינּוּ יָצְאוּ. דְּקָאָמַר מֵאִיר? אֵילוּמָא**
19 **דְּקָאָמַר לָהּ - פְּשִׁימָא, כֹּל בְּמִינֵיהּ? וְאֵלָא דְּקָאָמַר**
20 **מְלוּה - תְּבֹאֵל עָלֶיךָ בְּרַכָּה! אֵלָא, דְּקָאָמַר עֵדִים;**
21 **אִי דִּכְתֵּב יָדִם יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר - פְּשִׁימָא דְּלֹא**
22 **מְהִימֵנִי. וְאִי דָּאֵין כֶּתֵב יָדִם יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר -**
23 **אָמַר לֹא מְהִימֵנִי? (סִימָן בֵּא"ש) אָמַר רַבָּא: לְעוֹלָם**
24 **דְּקָאָמַר לָהּ, וְכִדְרֵב הוּנָא. דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב:**
25 **מוֹדָה בְּשֶׁמֶר שֶׁכִּתְבוּ - אֵין צָרִיךְ לִקְיִמוֹ. אָבִי אָמַר:**
26 **לְעוֹלָם דְּאָמַר מְלוּה, וְכִנּוּן שֶׁכֵּב לְאַחֲרֵיכֶם, וְכִדְרֵבִי**
27 **נִתֵּן. דִּתְנִינָא, רַבִּי נִתֵּן אוּמָר: מִינִן לְנִשְׁעָה בְּחִבְרִיו מִנֵּה,**
28 **וְחִבְרִיו בְּחִבְרִיו, מִינִן שְׁמוּצִינֵי מִנֵּה וְנִתְּנִין לָהּ -**
29 **וְאָמַר**

דאית ליה בחדיא בפרק קמא דבבא מציעא (k.1) מדודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו.

1 **אֵימָא** הלכה כרבי מאיר — תימנא: דאפילו כרבנן נמי מצי סבר, ושאיני עדים דאלימי לאורועי שטרא. דהכי אית ליה לרבי יוחנן! ויש לומר: דרב נחמן אין נראה לו לחלק, ואם תאמר: ודלמא
2 רב הונא מיירי במודעה ואמנה, דאפילו רב נחמן מודה לקמן! ויש לומר: דרב הונא סתם קאמר, ולא מפליג. **לְעוֹלָם** דקאמר ליה לאוקמי דלא כרבנן, דאמר אלימי עדים לאורועי שטרא. **וְכִדְרֵב** הונא אמר רב — ואם תאמר: תרתי מילי דרב למה לי
3 ויש לומר: דהא מכלל בחירתה אתמר. **וְכִנּוּן** שחב לאחרים — ואם תאמר: ולחמינה במנו, דאי בעי מחיל ליה, דהא המוכר שטר חוב לחבירו חוזר ומחלו — מחלו (כתובות פה.ב.) ויש
4 לומר: דלאו גזו הוא. דשמן אין דעתו למחול ולתפסיד חובו, דעכשיו שאומר אמנה הוא — לא מפסיד מידי, כיון שאין חלוה גזל, אף על גב דבסוף פרק קמא דבבא מציעא (כ.ב.) אמרינן
5 גזו כהאי גוונא, גבי מצא שובר בזמן שהאשה מודה חיזירי לבעל, דקאמר: שמע מינה איתא לדשמואל — שמא הוה סמכין אמנו כל דהו, משום דאיכא שובר דמוכח, ואם נאמר דמכירת
6 בשטר חוב אינו אלא מדרבנן — הוה אתי שפיר, דמציעין לממנה: דחוקא מוכר שטר חוב דהוי מדרבנן יכול למחול, אבל גושה בחבירו כו', דחייב לו מן התורה, אינו יכול למחול. וכן משעת
7 בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמא.ב.) דקאמר: מודה שמואל דאם נתנו במתנת שכיב מע שאינו יכול למחול. ומסיק: מתנת שכיב מרע דאורייתא, ואינו יכול למחול. דאי סלקא דעתך מדרבנן
8 — אמאי אינו יכול למחול? משמע דבמדי דאורייתא אינו יכול למחול! ויש לדחות: דהוה דאי אי מתנת שכיב מרע דאורייתא — אין הירוש יכול למחול, דמאי אולמיה האי יורש מהאי
9 יורש? ועוד יש להביא ראיה דנעשה בחבירו ודחירו בחבירו אינו יכול למחול, דאמרין בסוף "האשה שנפלה" (כתובות פא.ב.) דריי שהיה נושה באחיו מנה, ומת, ודחין שומרת יבם, לא יאמר
10 הואיל ואינו יורש החוקתי, אלא מוציאין מידו ולוקח בהן קרקעות. והוא אוכל פירות. ומוקמינן לה כרבי נתן, דהוה כמנ נושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו, דכל אשר לבעל משועבד לה
11 בכתובהה, ואינו יכול למחול — אמאי ילקח בהן קרקע? ימחול לעצמו, שהוא יורש ויכול למחול. ויש לדחות: דשאני התם, דאין יורש אלא מכחה, ואינו יכול להפקיע זכותה, ויש מפרשים
12 דדוקא במוכר שטר חוב יכול למחול, שקדם חובו ש מוכר. אבל גושה בחבירו, שקדם חובו לחוב ש בחירו — אינו יכול למחול. ושומרת יבם נמי, קדם שטר חובו לחוב שבעלה, ואם תאמר:
13 אבתי דתימניה במנו ידא בעי קלתי! כדאמרין בסוף "זה בורר" (סנהדרין לא.ב.) ויש לומר: דהאכא אתחוק בבי דנא, דאמרין דהתם כיון דאתחוק בבי דנא, אינו יכול קלתי! לא אמרינן, אי
14 נמי: הכא מיירי כשהשטר הוא ביד שלישי. **מִינִן** לנושה בחבירו כו' — משמע דהלכה כרבי נתן, ובגישין (לו.א.) פירשנה. **אֵעוּלָה** לא תחמי — והא דכותבין שטר ללוה אף על פי שאין
15 מלוה עמו — היינו למסור ללוה, ולא למלוה.

אם אין בידך הריחקהו זה שטר פסיס ושטר אמנה — דהכי משמע לשון "און" — דמעיקרא
הוי שקר. "ואל תשכן באהלך עולה" זה שטר פרוע, שעתה הוא עולה, אבל מעיקרא
הוא אמר. **זמנין** דמשדו ליה אפשיטו דספרא — ועל ידי אותה שהיה אישתלי ליה
שדווא פנים אחרת, הלכך לא קרי ליה "עולה". ומאן דאמר שטר פרוע — היה לו לומר.

אבל אין לפרש דמשום שהייתו אפשיטו דספרא
קרי ליה "עולה", דמה פשע? **אמר** רב נחמן
עדים שאמרו אמנה הוי דברינו אין נאמנים — על
כרחך באין כתב דין יוצא ממקום אחר איירי, דאי
כתב דין יוצא ממקום אחר — פשיטא. דהכי פריך
לעיל. וענה דמר בר רב אשי קאמר דאין נאמנים
משום דלא ניתן לכתב, ואי בכתב דין יוצא ממקום
אחר — אפילו ניתן לכתב פשיטא דאין נאמנים.
וקשה דאמאי לא מדיחמינן במינז דהא רב נחמן
גופיה אית ליה לעיל מגו לפסול השטר, דקאמר:
כי אתו לקמן לדינא אמרינן להו זילו קיימו
שטריכו וחזונו לדינא, דמדיחמינן לומר פרוע במגו
דמוזיק, וכל שכן עדים, דאלימי לאוריעי שטרא.
כדאמר בימי שמת" (בבא בתרא קנ"א) ותיריך
רבינו יצחק דהיינו טעמא דמודעת, הואיל מודעים
שהשטר נכתב ומסר כולכתו — שוב לא אתי על
פה ומרע לשטרא אפילו במגו. ולא דמי לאנוסים
וקטנים דמתניתין, שאין מודים שהיה שטר כשר
כלל, אלא סותרין אותו — הלכך מדיחמינן במגו,
דלא שייך כאן לומר דלא אתי על פה ומרע
לשטרא. שדרי אינם מודים שהיה שטר. ואמנה
נמי נראה דהיינו טעמא דלא מדיחמינן לרב נחמן,
דלא מרעי לשטרא, הואיל מודים שהשטר נכתב
כדין מדעת הלוה. דלא מפרש טעמא דאמנה
משום דלא ניתן לכתב אלא מר בר רב אשי, אבל
לרב נחמן — טעם אמנה ומודעת שניהם שוה.
הא דאית ליה לרב נחמן דנאמן לומר פרוע הוא
במגו דמוזיק — ההם נמי לא מרע לשטרא כלל,
הלכך מהדימין במגו. ואחי שפיר רב נחמן ברבנן
דרבי מאיר. ודחיה ברייתא ד"מי שמת" (שם)
קנ"ב, דשטר אמנה הוא זה דאינו נאמן, דבעי
לאוקמי כרבי מאיר — רב נחמן מוקי לה לדברי
הכל. **אז** דלמא תנאי מילתא אחריתי היא —
פירוש: דחסר אחר כך באין, ולא לעקירת השטר,
אלא תוספת לשטרא, שמפרשים עדותן היא.
ועד השתא קיים השטר, ואינו נעקר אם יתקן.
התנאי, הלכך אין כאן הורעת השטר. אבל אין
לפרש: מילתא אחריתי היא לגמרי, ולא שייך
לעדותן ראשונה, כמו שאם היו מעידין שהוא
פרוע שזן נאמנים — דאם כן מאי פריך בסמוך? אי
הכי אפילו תרי נמי! דכיון דתנאי מילתא אחריתי
הוא לגמרי — תרי נאמנים אפילו בכתב דין יוצא
ממקום אחר. אבל חד לעולם אימא לך דלא
מהדימין, כי דהכי דלא מהדימין לומר פרוע הוא. לכך
נראה כדפרישנו. **ואם** כתב דין יוצא ממקום
אחר אין נאמנים — ופסולי עדות דקתני, לא
שואמרים שעדיין פסולים — דאם כן אמאי אין
נאמנים? אלא פסולי עדות הוו אז, ועתה מודים
שהם כשרים. ואם תאמר: ומכל מקום, אמאי אין
נאמנים? להדימנו במגו, דאי בעו אמורים עדיין הם
פסולים! וכן בכלל שתי כתי עדים המכודשות זו

את זו, אמאי לא מהדימין בתראי במגו דאי בעו פסלי לקמאי בגולנותא? ואומר רבינו יצחק
דבשני עדים לא שייך מגו, דאין אחד יודע מה בלב חבירו. **אמר** רב ששת זאת אומרת
הכחשה תחלת הוזהר היא — ואם תאמר: תקשי לרב ששת ברייתא ד"מי שמת" (שם) דקתני:

הלא שכתבו כדאיתא התם, ואפילו הכי, אם יש עדים — הלך אחר עדים, ולא אמרינן הכחשה תחלת הוזהר ויש לומר: דזאת אומרת קאמר, אבל ההיא פליג.

ואוקץ

ואמר רב ששת — גרסינן. **אעולה** לא חתמי — וכי אמרי "חתמנו" — אין נאמנים להרשיע
את עצמן. על פשיטו דספרא — שעל הלוה ליתן שכר הסופר, ופעמים שאין לו, וזוהו
המלוה, וחזרו וגובהו ממנו בשעת פרעון, ומעכב השטר עליו. **ספר שאינו** מונה — תורה
נביאים וכתובים. מונה — מן טעיות שבו. **עדים** — החתומים בשטר, ואמרו: אמנה היו
דברינו. לא הלוה כלום, אלא כתבנו לו —
לכשיצטרך ללוה לו. וזה שיעבר לו נכסיו
מעבשיו אם ילוה אפילו לאחר זמן, דלאו
מוקדם ליהוי לטרוף שלא כדין. **מודעת** היו
דברינו — אם שטר מכר הוא, ואמרו עדים
החתומים בו: המוכר מסר מודעת בפנינו ודראנו
אנוס, והוכרנו בו. **אין נאמנים** — דלא אתי על
פה ומרע ליה לשטרא: מודעת ניתן לעדים
לכתוב את השטר כדי להציל האנוס מאנוס,
אמנה לא ניתן להכתב, דעולה הוא, וכי אמר
חתמנו — משוי לנפשיהו רשעים, ואין אדם
נאמן לשום עצמו רשע. **תנאי** היו דברינו — על
תנאי מכרה לו, שיעשה לו כך וכך, ולא ראיתו
שקיים לו תנאו. וזה אומר: לא קיים לי, ואינו
מכר. **מודעת ואמנה** — טעמא מאי קאמר מר אין
נאמנים. **קא** עקרי ליה לשטרא — בעדותן זה,
ולא אתי על פה ומרע לשטרא. **הבא נמי כו', אז**
דלמא — הא לא עקרתא דשטרא הוא, דמודים
הם שהשטר אמר, אלא שתנאי היה בניהם. וזו
עדות אחרת היא, ושטרא ממילא מיעקר לאחר
זמן, ביום שלא קיים תנאו בזמנו. **כי אתו לקמן**
לדבריהם שיעדיהם מעידים שתנאי היו
דבריהם. **אפרינן** להו זילו קיימו **תנאיכו** —
לבעלים. וחזונו לדינא — אם יעכב שוב הקרקע.
תרווייהו כשטרא מעליא קא מסהדי — שניהם
מעידים שהשטר אמר, וכמות שהוא כתוב בלא
תנאי, חתמיהו. **והאי דקאמר תנאי חד הוא** —
ואינו נאמן לעקור שטר ששניהם חתומים בו. **אי**
הכי לקוחות תרווייהו נמי **אלא אמרינן כו' — אי**
הכי דכיון שהעיד על כתב ידו עשית לזה אחד
ממקיימי השטר כמות שהוא כתוב בלא תנאי,
הווי ליה עדי שנים, ועדות אחרונה דברי אחד
במקום שנים. **אפילו** תרווייהו נמי — אמרי. תנאי
היו דברינו — לא להתיימנו. דכיון שהעידו על
כתב דין — קיימו תרווייהו כמות שהוא כתוב, וכי
אמרי תנאי היו דברינו — הוו ליה מוגידים
וחוזרים ומגידים, ואמאי אמר רב נחמן קיימו
תנאיכו כיו' **אלא** — על כרחך לאו חתימה
מקיימת הוא, דכיון דתוך כדי דבור מסק
דבדריהו ואמרי: אבל תנאי היה בינינו, אמרינן.
הני למיעקר סהדותיהו שאמרו "כתב ידנו
הוא" קאתו, ולומר: לא חתמנו אלא על מנת
שיקיים את התנאי, וכיון דתנאי מילתא אחריתי
היא, שאינה עוקרתו אלא לאחר זמן — לא
דמיא למודעת ואמנה. ומדיחמינן, דעדות בפני
עצמה היא. **האי נמי** — כי סיים ואמר תנאי היה
— עקר לחתימת ידיה, לומר: לא חתמתי אלא
על מנת כן. וכיון דאית לן דמלתא אחריתי היא,
ושטרא ממילא מיעקר — אישתכח דאין בשטר
חתום אלא עד אחד. **שקרא** עליו **עקער** —
שרצה הנתבע לפסלו. **ומגבינן ביה** — בתמידי.

תרי ותרי ניהו — עדי השטר שנים, ואילו שנים מעידים עליהם שפסולים היו באותה

שעה.

ובכשם

כתובות דף יט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קסט

הגמרא מביאה את דעת החולק לגבי 'מודעא': מר בר רב אשי
אמר, אם אמרו אַמְנָה הוּי דְּבִרְיָנוּ, אֵין נֶאֱמָנִין, וכדברי רב נחמן. אך
אם אמרו על שטר מכר מודעא הוּי דְּבִרְיָנוּ, נֶאֱמָנִין לפסול את שטר
המכירה. מַאי טַעְמָא – מה החילוק בין שטר אמנה למודעא. הַאי
– שטר מודעה, נִיתָן לִבְתָּב – מותר לעדים לכתוב שטר כזה, אף
שאינו אמת, שהרי בכתיבתו הם מצילים את בעל השדה מיד
הלוקח המאיים עליו, וְהָאִי – שטר אמנה, לֹא נִיתָן לִבְתָּב – אסור
לעדים לכתוב, וכמו שהתבאר שיש בכך משום עוולה, שיכול
לגבות בו שלא כדין, ואינם נאמנים להרשיע את עצמם ולומר
שנהגו שלא כדין.
הגמרא מסתפקת באופן נוסף, לדעת רב נחמן האומר שגם באמנה
וגם במודעא אינם נאמנים: בְּעָא מִינֵיהּ – שאל ממנו רבא מרב נחמן,
אמרו העדים, אנו חתמנו על שטר מכירה זה, אבל תנאי הוּי דְּבִרְיָנוּ
– היה במכירה זו תנאי שהתנה המוכר, שאם לא יתקיים התנאי
תבטל המכירה, ואין אנו יודעים אם התקיים התנאי, והמוכר
טוען שלא התקיים התנאי והמכר בטל, מַהוּ, האם העדים נאמנים.
מבאר רבא את צדדי הספק: הרי במודעא וְאִמְנָה, הֵינּוּ טַעְמָא
שאינם נאמנים, משום דְּקָא עֲקָרִי לִיהּ לְשִׁטְרָא – שבדבריהם הם
עוקרים ומבטלים את הכתוב בשטר, וְהָאִי נָמִי – וגם התנאי שהם
מעידים עליו קָא עֲקָרִי לְשִׁטְרָא – עוקר הוא את הכתוב בשטר
ומבטל את המקח, כל זמן שלא יוכיח הלוקח שהתקיים התנאי. או
דְּלִבָּא, שדווקא באמנה ומודעא אינם נאמנים, כיון שבדבריהם
ענה הם עוקרים את גוף השטר, שאומרים שההלואה או המכירה
לא חלו מעולם, נגד משמעות הכתוב בשטר, אבל תנאי זה שהם
מעידים עליו, מִלְּתָא אַחֲרֵיתִי הִיא – עדות חדשה ונוספת היא,
שאינה מבטלת את עיקר הדברים הכתובים בשטר, אלא מוסיפים
להעיד שהמכירה הכתובה בשטר תחול רק אם יתקיים התנאי,
ואמנם אם יעבור הזמן הראוי לקיום התנאי, ולא יקיימו הלוקח,
יתברר שלא חלה המכירה, אך אין כאן עקירה של גוף השטר,
ונאמנים.
אֲמַר לִיהּ רב נחמן, כִּי אֲתוּ לִקְנוֹן לְדִינָא – כשבאים לפנינו לקחות
שעדי השטר שלהם אומרים שהיה תנאי במכירה, אֲמַרְיָן לְהוּ, וְלוֹ
קְנִימוּ תְנַאיֵכוֹ וְחֹתוּ לְדִינָא – אנו אומרים להם שיקיימו תחילה את
התנאי ואחר כך יבואו לדין, כיון שהעדים נאמנים להעיד על תנאי
זה אף שאינו כתוב בשטר, שהוא כעדות חיצונית שאינה עוקרת
את גוף השטר.

המשך בעמוד רלב

וְאֲמַר רב שֶׁשֶׁת בְּרִיהּ דְּרַב אִידִי, שְׁמַע מִינֵהּ – יש ללמוד מדבריו דְּרַב
בְּהֵנָּה, שְׁעִדִים שְׁאֲמְרוּ אַמְנָה הוּי דְּבִרְיָנוּ – חתימותינו שבשטר זה
היו על שטר אמנה, אֵין נֶאֱמָנִין. מַאי טַעְמָא, כִּיֹּן דאמר רב כהנא
דְּעוֹלָה הוּא, אֶעֱוֹלָה לֹא חֲתָמִי – אסור לעדים לחתום על דבר עוול,
וכשהם אומרים שנהגו כן הרי הם משימים עצמם רשעים, ואינם
נאמנים. וזהו שאמר רב יהודה בשם רב, שאין העדים נאמנים
לומר שזהו שטר אמנה, ואפילו במקום שיש להם 'פה שאסר'.

הגמרא מביאה מימרות נוספות בענין שטרות ודברים אחרים שיש
בהם משום עוולה: אֲמַר רבי יהושע בן לוי, אֲסוּר לֹא לְאֶדָם שִׁשְׁהָה
שְׁטָר פְּרוּעַ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אלא יקרע המלוה את השטר מיד לאחר
שנפרע, מִשּׁוּם שְׁנֶאֱמַר (איוב יא יד) 'אֵל תִּשְׁכַּח בְּאֶהְיֶיךָ עוֹלָה, ושטר
פרוע יכול לגרום לעוולה, שהרי המלוה יכול לחזור ולגבות בו,
ולא יהא הלוח נאמן לומר שפרעו.
הגמרא מביאה דרשה נוספת בפסוק זה: בְּמַעֲרַבָּא מִשְׁמִיחַ דְּרַב אֲמַרִי
– בארץ ישראל פירשו בשם רב את הפסוק כדלהלן, נאמר בפסוק
(שם) 'אֵם אֵין בְּיָדָךְ תְּרִמְקָהוּ, וְאֵיןֹן' הוא לשון שקר, וְהָ רמז לְשִׁטְרָא
אֲמָנָה, וְכֵן לְשִׁטְרָא פָּסִים – שטר פיוסים, שמפייס את חבירו שהוא
אוהבו ומאמינו שיכתוב לו שטר שהוא חייב לו, כדי שיראה עשיר
בעיני הבריות, ששטרות אלו נעשו מתחילתן בשקר, שנכתבו על
הלואה שלא היתה, ואסור להשהותם כדי שלא יבואו לגבות בהן
שלא כדין. וסיום הפסוק, 'וְאֵל תִּשְׁכַּח בְּאֶהְיֶיךָ עוֹלָה', וְהָ מלמד על
שְׁטָר פְּרוּעַ, שאמנם אין תחילת עשייתו בשקר, אך עתה יש
בהחזקתו משום עוולה, שיכול המלוה לגבות בו שוב שלא כדין,
ואף אותו אסור להשהות.
נמצא שיש שלש דעות איזה שטר אסור להשהות, א. רב כהנא
אסור רק שטר אמנה. ב. רבי יהושע בן לוי אסור רק שטר פרוע. ג.
בני ארץ ישראל אסורים את שניהם, שטר פרוע ושטר אמנה.
מבררת הגמרא במה נחלקו רב כהנא ורבי יהושע בן לוי. אומרת
הגמרא: מַאי דְּאֲמַר שאסור להשהות שְׁטָר פְּרוּעַ, וזה רבי יהושע בן
לוי, כֹּל שֶׁכֵּן שִׁסְבוֹר שאסור להשהות שְׁטָר אֲמָנָה, ולהלן יבואר
מדוע השהיית שטר אמנה חמורה יותר. וְכֵן דְּאֲמַר שאסור
להשהות שְׁטָר אֲמָנָה, שזהו רב כהנא, סובר שרק בהשהיית שטר
אמנה יש איסור, אֲבָל שְׁטָר פְּרוּעַ, לֹא – אין בו איסור, דְּמִנְיָן דְּמִשְׁחֵי
לִיהּ אֲפִשְׁטִי דְּפִסְפָּא – כיון שלפעמים משהה המלוה את השטר
בידו לאחר הפרעון כדי שישלם לו הלוח את אותם פרוטות
ששילם המלוה לסופר שכתב את השטר בעת ההלואה, שתשלום
זה מוטל על הלוח, ולפעמים אין לו מעות בעת ההלואה ומשלם
המלוה, ואף אחר שנפרע עיקר החוב משהה המלוה את השטר
בידו עד שישלם לו הלוח פרוטות אלו.
הגמרא מביאה דבר נוסף שאסור להשהות מחשש תקלה: אֲתַמַּר,
סָפֵר שְׁאִינוּ מוֹנָה – אינו בדוק מטעויות, אֲמַר רבי אמי, עַד שְׁלֹשִׁים
יוֹם מִזְמַן קִנְיָנוּ מוֹתֵר לְשִׁהוֹת בֵּיתוֹ, מִכָּאן וְאִילָף אֲסוּר לְשִׁהוֹתוֹ,
מִשּׁוּם שְׁנֶאֱמַר 'אֵל תִּשְׁכַּח בְּאֶהְיֶיךָ עוֹלָה', ויש עוול בהחזקת ספר
שאינו מוגה, ולשון 'השכחה' האמורה בפסוק היא שלשים יום,
אלא או יתקן אותו, או יגנונו.

1 וּבְשֵׁם שְׁאֵין מוֹמִין אֶת הָעֵדִים אֱלֹא בְּפִנְיָהּ, כִּיּוֹן שֶׁהַחֲזָמָה נִגְעַת
2 לְגֻפָּם שֶׁל הַמְּזִימִים, שִׁמְעִידִים עֲלֵיהֶם שֶׁהֵעִידוּ שֶׁקֶר וְרוֹצִים
3 לְחַיִּיבֵם בַּעֲוֹשׁ 'בְּאִשֶּׁר זָמַם', וְאֵין לְשִׁמּוּעַ עֲדוּת שְׁלֹא בַּפְּנֵי בַעַל
4 הַדִּין שֶׁעָלִיו מַעֲיִדִים, כִּי אֵין מִכְחִישִׁין אֶת הָעֵדִים אֱלֹא בְּפִנְיָהּ,
5 וּמֵהֵטֵעַ שֶׁנִּתְבָּאֵר, שֶׁהִי 'הַכַּחֲשָׁה תַּחֲלִיל הַזִּמָּה', וְכִיּוֹן שֶׁעִדִּי
6 הַשֹּׁטֵר כָּבֵר מִתּוֹ, אִי אִפְשָׁר לְקַבֵּל אֶת עֲדוּתָם שֶׁל הַמַּכְחִישִׁים
7 אוֹתָם, וְאֵין מִקְבָּלִים אוֹתָם אִפְּלוּ אִם אֵין הַנִּידוֹן לִגְבִי עֲנֶשֶׁם, אֲלֹא
8 רַק כִּדִּי לִבְטֹל אֶת עֲדוּתָם, וְלִכֵּן אִמְרָה הַבְּרִייתָא שְׂאִינִם נֶאֱמָנִים
9 לִפְסוּל אֶת הַשֹּׁטֵר.

10 הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֶת דַּעַת הַחֹלֵק עַל רַב שֶׁשֶׁת בַּעֲנֵן הַכַּחֲשָׁה: אֲמַר
11 לִיהִי רַב נֶחָפֵן לְרַב שֶׁשֶׁת, כִּיִּצֵּד יִתְכֵּן שֶׁהַכַּחֲשָׁה צְרִיכָה לְהִיעֲשׂוֹת
12 דּוּקָא בַּפְּנֵי הָעֵדִים הַמוֹכַחֲשִׁים, וְהִיא אֵילוּ הָיוּ קָפֵן וּמִכְחִישִׁין לָהּ –
13 אִם הִיוּ הָעֵדִים הַמוֹכַחֲשִׁים חַיִּים וְעוֹמְדִים לִפְנֵינוּ וּמַכְחִישִׁים אֶת
14 דְּבָרֵי הָעֵדִים שִׁמְעִידִים עֲלֵיהֶם שֶׁהִיוּ אֲנוּסִים אוּ פְסוּלִים, הָיָה
15 הַכְּחֻשָּׁה, וְלֹא הָיָה מְשַׁנְחִין בָּהּ – הִיתָה זֶה הַכַּחֲשָׁה שֶׁל שְׁתֵּי כִיתוֹת,
16 וְלֹא הֵינּוּ מִקְבָּלִים לִגְמָרֵי אֶת דְּבָרֵי עִדֵי הַשֹּׁטֵר הָאוֹמְרִים שֶׁחֲתֻמוֹ
17 בַּכְּשֻׁרוֹת, מִשּׁוּם דִּהְיוּ לָהּ עֲדוּת מוֹכְחֶשֶׁת, וְאִם כֵּן הִשְׁתַּאֲזָה דְּלִיתְנָהּ –
18 עֲתָה שְׂאֵין הָעֵדִים הַחֲתוּמִים עַל הַשֹּׁטֵר לִפְנֵינוּ, שֶׁהִי מִתּוֹ, שִׁישׁ
19 יוֹתֵר כִּסְרָא לְקַבֵּל אֶת הַמַּכְחִישִׁים, דִּיאֵילוּ הָיוּ לְקָפֵן דְּלֵמָּא הָיוּ מוֹדִי
20 לָהּ – שֶׁהִי יִתְכֵּן שְׂאִם הִיוּ הַמוֹכַחֲשִׁים חַיִּים, הִיוּ מוֹדִים לְדְּבָרֵי
21 הַמַּכְחִישִׁים שֶׁהִיוּ אֲנוּסִים אוּ פְסוּלִים בְּאוֹתוֹ זָמַן, וְכִי בְּאוֹפֵן כֹּזֵה
22 תֵּאֵמַר דְּמִיָּמֵי – שֶׁעִדִּי הַשֹּׁטֵר נֶאֱמָנִים, וְהִיא אֵין זֶה מִסְתַּבֵּר כֻּלָּל.
23 אֱלֹא אֲמַר רַב נֶחָפֵן, בְּאוֹפֵן כֹּזֵה, אֲנִי שׁוֹמְעִים אֶת עֲדוּתָם שֶׁל
24 הַמַּכְחִישִׁים, וְאִין תְּרִי לְתֵרֵי תְּרִי – וּמַעֲמִידִים אֶת עֲדוּתָם כִּגְדֵי עִדִּי
25 הַשֹּׁטֵר הַמוֹכַחֲשִׁים, וְכִיּוֹן שִׁישׁ כֵּאֵן סַפֵּק, אוֹיְךְ מְוַנֵּא בְּחֻקֵּת מְרִירָה
26 – יֵשׁ לְהַעֲמִיד אֶת הַמְּמוֹן בַּחוּקֵת בַּעֲלֵיו, וְאִם זֶה שֹׁטֵר חוֹב יִשְׁאֵר
27 הַמְּמוֹן בִּיד הַלּוּהָ, וְאִם זֶה שֹׁטֵר מִכֵּר יִשְׁאֵר הַקֶּרֶקֶר בִּיד הַמוֹכֵר,
28 שֶׁהַמוֹצִיא מַחְבִּירוֹ עָלִיו הִרְאִיָּה. וְמָה שְׂאִמְרוּ בַּבְּרִיתָא שְׂאֵין
29 הָעֵדִים הַמַּכְחִישִׁים נֶאֱמָנִים אֵין הַכוּוֹנָה שְׂאֵין מִקְבָּלִים אֶת דְּבָרֵיהֶם
30 כֻּלָּל, וְכִמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ רַב שֶׁשֶׁת, שֶׁמִּתְחַבֵּט כֵּן מַחְזִיקִים אֶת הַשֹּׁטֵר
31 כַּכְּשֵׁר לִגְמָרֵי וְגוֹבִים בּוֹ, אֲלֹא שְׂאֵין מֶאֱמָנִים לָהֶם לִפְסוּל אֶת
32 הַשֹּׁטֵר לִגְמָרֵי, אֲלֹא הַדְּבָר סַפֵּק בִּידֵינוּ, וְאִם שְׂאֵין גּוֹבִים בּוֹ, גַּם אֵין
33 קוֹרְעִים אוֹתוֹ, אֲלֹא מִשְׁאִירִים אוֹתוֹ בִּיד הַמְּלוּהָ, וְאִם יִתְפּוֹס
34 הַמְּלוּהָ מִיד הַלּוּהָ אֶת מַעוֹת הַחוֹב, לֹא נִרְצִיָּא מִידוֹ, שֶׁמִּסַּפֵּק אֵין
35 מוֹרְצִיָּא מִמּוֹן, לֹא מִיד הַלּוּהָ וְלֹא מִיד הַמְּלוּהָ.

36 רַב נַחֲמָן מְבִיא מַעֲשֶׂה נֹסֵף בַּעֲנֵן זֶה, שֶׁגַּם מִמֶּנּוּ מוֹכַח שֶׁבִּתְרֵי וְתֵרֵי
37 אֵין מוֹרְצִיָּא מִמּוֹן מִסַּפֵּק; מִידֵי דִּהְיוּ אֲנִכְסֵי דְּבַר שְׂמִיָּא – דְּבַר זֶה
38 דוּמָה לְמַעֲשֶׂה שְׂאִירֵעַ עִם נִכְסֵיוֹ שֶׁל 'בֵּר שְׁטִיא', אִדָּם שְׁלַעֲיֵתָם
39 הִיָּה שׁוֹטֵה וְלַעֲיֵתָם פִּיקָה, דְּבַר שְׂמִיָּא וְכֵן נִכְסֵי – מִכֵּר קֶרֶקֶר
40 בַּשֹּׁטֵר, וְאַחֵר כִּךְ הִתְעוֹרֵר סַפֵּק הָאֵם בִּשְׁעַת הַמִּכְרִיהָ הִיָּה שׁוֹטֵה
41 וְלֹא חָל הַמִּקְדָּה, אוּ שֶׁהִיָּה פִּיקָה וְחָל הַמִּקְדָּה, אֲתוּ בִּי תְּרִי וְאֲמַרִי
42 בְּשֶׁהוּא שׁוֹטֵה וְכֵן – בְּאוֹ שְׁנֵי עֵדִים וְהֵעִידוּ שֶׁהִיָּה שׁוֹטֵה כַּשְּׂמִכֵּר,
43 וְאֲתוּ בִּי תְּרִי וְאֲמַרִי בְּשֶׁהוּא חָלִים וְכֵן – וְבִאוּ שְׁנֵי עֵדִים אַחֲרֵים
44 וְאִמְרוּ שֶׁהִיָּה פִּיקָה כַּשְּׂמִכֵּרָה, וְאֲמַר רַב אֲשֵׁי, אוֹיְךְ תְּרִי לְתֵרֵי תְּרִי –
45 יֵשׁ לְהַעֲמִיד אֶת שְׁתֵּי כִיתוֹת הָעֵדִים זֶה כִּגְדֵי זֶה, וְאִין מְוַנֵּא בְּחֻקֵּת
46 דְּבַר שְׂמִיָּא, וּמִסַּפֵּק יֵשׁ לְהַעֲמִיד אֶת הַקֶּרֶקֶר בַּחוּקֵת בֵּר שְׁטִיא,
47 שֶׁהִתָּה הַקֶּרֶקֶר בַּחוּקֵתָהּ, שֶׁהַמוֹצִיא מַחְבִּירוֹ עָלִיו הִרְאִיָּה.

48 וְבִיאֵר רַב אֲשֵׁי מִתִּי אוֹמְרִים כֵּן: וְלֹא אֲמַרֵן – וְאֵין אוֹמְרִים דִּין זֶה
49 שֶׁהַקֶּרֶקֶר נִשְׁאֵרֵת בִּיד בֵּר שְׁטִיא, אֱלֹא בְּאוֹפֵן דִּיאֵת לִיהִי חֻקָּה
50 דְּאֲבָחִיתִיה – שֶׁהִתָּה הַקֶּרֶקֶר מוֹחֲזָקת בִּידוֹ מֵאֲבֹתוֹי, שְׂכִיּוֹן שְׂבֹדְרִיא
51 הִיתָה שְׁלוֹ, אֵין הַקּוֹנָה יִכּוֹל לְהוֹצִיאָה מִידוֹ לֵלֵא רִאִיָּה, אֲבָל לִית
52 לִיהִי חֻקָּה דְּאֲבָחִיתִיה – אִם לֹא הִיתָה מוֹחֲזָקת בִּידוֹ מֵאֲבֹתוֹי, אֲלֹא
53 הוּא עֲצֻמוֹ קִנְיָה, אֲמַרִינוּ, בְּשֶׁהוּא שׁוֹטֵה וְכֵן וּבְשֶׁהוּא שׁוֹטֵה וְכֵן –
54 אֲנִי אוֹמְרִים, שְׂמָא כַּשֵּׁם שֶׁלְּדַבְּרֵיו מִכִּירַת הַקֶּרֶקֶר נַעֲשֶׂתָה כַּשְׁהוּא
55 שׁוֹטֵה, הִיא אִפְשָׁר שְׂאֵף קִנְיִת הַקֶּרֶקֶר עַל יְדוֹ נַעֲשֶׂתָה בַּעַת שֶׁהִיָּה
56 שׁוֹטֵה, וְלֹא זֹכֶה כֻּלָּל בַּקֶּרֶקֶר וְאֵין לוֹ בַּה חֻקָּה כֻּלָּל, וְכִיּוֹן שְׂכָךְ אֵינוֹ
57 יִכּוֹל לְהוֹצִיאָה מִיד הַקּוֹנָה הַחוּזָק בַּה כַּעַת, לְאַחֵר שְׁקִנְיָה מִכֵּר
58 שְׁטִיא.

60 הַגְּמָרָא חוֹזֵרֵת לְנִידוֹן שֶׁהוּבָא לְעִיל, שֶׁלְּדַעַת רַב שֶׁשֶׁת הַכַּחֲשָׁה
61 הָעֵדִים צְרִיכָה לְהִיעֲשׂוֹת בַּפְּנִיָּהּ, וְלִרְבֵּי נַחֲמָן אִפְשָׁר לְהַכְחִישׁם
62 שְׁלֹא בַּפְּנִיָּהּ. אוֹמֵרֵת הַגְּמָרָא: אֲמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אֵין מוֹמִין אֶת
63 הָעֵדִים אֱלֹא בְּפִנְיָהּ, שֶׁהִי הַחֲזָמָה מַחְבִּיתָם בַּעֲוֹשׁ מִיתָה אוּ מִמוֹן
64 'בְּאִשֶּׁר זָמַם', וְאִי אִפְשָׁר לְדוֹן וְלַחֲיִיב אִדָּם שְׁלֹא בַּפְּנֵי. וּמִכְחִישִׁין
65 אֶת הָעֵדִים שְׁלֹא בְּפִנְיָהּ, שֶׁהִי אֵין כֵּאֵן עֲדוּת עַל גּוֹף הָעֵדִים, אֲלֹא
66 עַל הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו, וְכַשִּׁטָּה רַב נַחֲמָן. מוֹסִיף רַבִּי אֲבָהוּ
67 וְאוֹמֵר דִּין נֹסֵף: וְהֻקְזָה הַמִּתְקַבֵּל שְׁלֹא בְּפִנְיָהּ, נָהִי דִּהְיוּקָה לֹא הָיָא
68 – אִמְנֵם אֵינָה נַחֲשֶׁבֶת כַּחֲזָמָה מַחְבִּיתָתָא אֶת הַמוֹמִים בַּעֲוֹשׁ, כִּיּוֹן
69 שְׂאִי אִפְשָׁר לְקַבֵּל שְׁלֹא בַּפְּנִיָּהּ עֲדוּת הַנוֹגַעַת לָהֶם, אֲבָל אִפְשָׁר
70 לְקַבֵּל אֶת דְּבָרֵיהֶם לִגְבִי עֶצֶם הַמַּעֲשֶׂה, וְלִכֵּן הַכְּחֻשָּׁה מִיָּהָ הָיָא –
71 מִכֵּל מְקוֹם יֵשׁ בְּדַבְּרֵי הַמְּזִימִים גַּם הַכַּחֲשָׁה, שֶׁהִי הֵם מַעֲיִדִים
72 שֶׁהַמַּעֲשֶׂה שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו אוֹתָם עֵדִים לֹא נַעֲשֶׂה בַּפְּנִיָּהּ, שֶׁהִי הִיוּ
73 בְּמִקּוֹם אַחֵר, וְעֲדוּתָן בְּטוּלָה.

74 הַגְּמָרָא חוֹזֵרֵת לְפָרֵשׁ אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִיתָא הַמוֹבָאֵת לְעִיל (יט סוף ע"ב):
75 אֲמַר מִרְ בַּבְּרִיתָא, עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ עַל חֲתִימוֹת שֶׁל אַחֲרִים שֶׁבַּשֹּׁטֵר
76 שָׁכַת יָדָם הוּא, אֲךָ אֲנוּסִים אוּ פְסוּלִים הִיוּ, אִם יֵשׁ עֵדִים אַחֲרִים
77 שִׁמְעִידִים שְׂכַבְתָּ יָדָם שֶׁל הָעֵדִים הַחֲתוּמִים עַל הַשֹּׁטֵר הוּא זֶה, אוּ
78 שְׂהִיָּה כְּתֵב יָדָם יוֹצֵא וּמִתְקִים מְקוֹמָם אַחֵר, וְהֵינּוּ מְשַׁשֵּׁר שְׂקָרָא
79 עָלָיו עֲרֵקֵר – שֶׁנִּטְעַן עָלָיו עַל יְדֵי הַלּוּהָ אוּ הַמוֹכֵר שֶׁהוּא מוֹזִיף,
80 וְהוֹחֵק אוֹתוֹ שֹׁטֵר בְּבִית דִּין, וְכַתְּבוּ עָלָיו 'קִיּוֹם', וְעֲתָה מִתְקִים
81 הַשֹּׁטֵר שֶׁלְּפָנֵינוּ עַל פִּי אוֹתוֹ שֹׁטֵר, שֶׁאִפְשָׁר לְהַשׁוּוֹת אֶת חֲתִימוֹת
82 הָעֵדִים שֶׁבַּשְּׁנֵי הַשִּׁטְרוֹת, הִיא אֵין אֲלוֹ הָעֵדִים נֶאֱמָנִין לומר שֶׁעִדִּי
83 הַשֹּׁטֵר אֲנוּסִים הִיוּ, לִפִּי שְׂאֵין כֵּאֵן 'פֶּה שְׂאִסֵּר'.
84

85 מִדִּיָּקָה הַגְּמָרָא: מְבֹאֵר מְדַבְּרֵי הַבְּרִיתָא שְׂאִם קָרָא עָלָיו עֲרֵקֵר
86 וְקִימּוּהוּ, אֵין – אִפְשָׁר לְקִיֵּם עַל פִּיו אֶת הַשֹּׁטֵר שֶׁלְּפָנֵינוּ, אֲבָל אִם
87 לֹא קָרָא עָלָיו עֲרֵקֵר, לֹא – אִי אִפְשָׁר לְקִיֵּם עַל פִּיו שֹׁטֵר אַחֵר, כִּיּוֹן
88 שְׂאֵנִי חוֹשְׁשִׁים שְׂמָא גַּם אוֹתוֹ שֹׁטֵר מוֹזִיף הוּא. דִּין זֶה מְסִיפֵי לִיהִי
89 לְרַבִּי אֲשֵׁי, דְּאֲמַר רַבִּי אֲשֵׁי, אֵין מְקַיִיִּין אֶת הַשֹּׁטֵר עַל יְדֵי דִּמּוּי
90 חֲתִימוֹתָיו לְחֲתִימוֹת שֶׁבַּשֹּׁטֵר אַחֵר, אֱלֹא מְשַׁשֵּׁר שְׂקָרָא עָלָיו עֲרֵקֵר
91 וְהוֹחֵק בְּבִית דִּין שֶׁהוּא אֲמִיתִי, וְכַתְּבוּ עָלָיו קִיּוֹם, שְׂאִם לֹא כֵן יֵשׁ
92 לְחֹשֶׁשׁ שֶׁשֹּׁטֵר זֶה שִׁמְנָנו אֲנִי רוֹצִים לְקִיֵּם, אִף הוּא מוֹזִיף.

93 הַגְּמָרָא מְבִיאָה אוֹפְנִים שֶׁאִפְשָׁר לְקִיֵּם אֶת חֲתִימוֹת מִתּוֹךְ שֹׁטֵר
94 שְׂאֵינוּ מְקִיִּים: אֲמַר רַבִּי יְהוֹדָנָא, אֵין מְקַיִיִּין אֶת הַשֹּׁטֵר, אֱלֹא מְשַׁתִּי
95 שְׁטֵרִי כְּתוּבָה, שְׂכּוֹתָב הַבַּעַל לֹאשְׁתּוֹ כַּשְּׁנוֹשָׂאָה, [וְאֵין] מְשַׁתִּי שְׂדוֹת
96 – שְׁנֵי שְׁטֵרוֹת מִכִּירָה שֶׁל שְׂדוֹת, וְהוּא שְׂאֲבָלִים בְּעִלְיָהּ – הַקּוֹנִים
97 שֶׁל הַשְּׁדוֹת שְׁלֹשׁ שָׁנִים, וּבְשָׁנֵי – בַּשְּׁקֵט, לֵלֵא שִׁיעֲרַעַר עֲלֵיהֶם
98 הַמוֹכֵר, שֶׁמִּתּוֹךְ כֵּן יֵשׁ רִאִיָּה שְׂאֵין הַשִּׁטְרוֹת מוֹזִיפִים, וְאִפְשָׁר
99 לְקִיֵּם עַל פִּיהֶם שֹׁטֵר אַחֵר.

100 מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא תִּנְיָא נֹסֵף בְּקִיּוֹם מִתּוֹךְ שְׁנֵי שְׁטֵרוֹת אֵלוֹ: אֲמַר רַב
101 שִׁימִי בְּרַ אֲשֵׁי, וְכִיּוֹצֵא מִתַּחַת יָד אַחֵר – דִּין זֶה הוּא רַק כְּשִׂאוֹתָם
102 שְׁתֵּי כְּתוּבוֹת אוּ שְׁנֵי שְׁטֵרֵי מִכֵּר מוֹחֲזָקִים בִּיד בְּנֵי אָדָם אַחֲרִים,
103 אֲבָל אִם שְׁטֵרוֹת אֵלוֹ יוֹצֵאִים מִיד עֲצֻמוֹ – מִיד אוֹתוֹ שֶׁמוֹצִיא אֶת
104 שֹׁטֵר הַחוֹב וְרוֹצֵה לְקִיֵּמוֹ עַל פִּיהֶם, לֹא – אֵין לְקִיֵּמוֹ מִתּוֹךְ שְׁטֵרוֹת
105 אֵלוֹ.

106 שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: מָה שְׂנָא תַּחַת יָד עֲצֻמוֹ דְּלֵא – מְדוּעַ שׁוֹנֵה הַדִּין
107 כְּשִׂאוֹתָם שְׁנֵי שְׁטֵרוֹת נִמְצָאִים בִּיד אוֹתוֹ אִדָּם הַרוֹצֵה לְקִיֵּם אֶת
108 הַשֹּׁטֵר, שְׂאֵין לְקִיֵּמוֹ עַל פִּיהֶם, הִיא הֵטֵעַ הוּא דְּלֵמָּא וְיִיפִי מוֹזִיף
109 – שְׂמָא מִתּוֹךְ שֶׁהִיוּ הַשְּׁטֵרוֹת תַּחַת יְדוֹ הַתְּבוּנָן בַּחֲתִימוֹת הָעֵדִים
110 וְהִיפֵם בַּשֹּׁטֵר הַנוֹסֵף שֶׁרְצוּנוֹ לְקִיֵּם עֲתָה, וְאִם כֵּן גַּם בְּאוֹפֵן שְׁשֵׁנִי
111 הַשְּׁטֵרוֹת יוֹצֵאִים מִתַּחַת יְדֵי אַחֵר, נָמִי יֵשׁ לְחֹשֶׁשׁ, דְּלֵמָּא אֵין תְּהוּא
112 אֲתָה וְיִיפִי – שְׂמָא הֵלֵךְ וְהַתְּבוּנָן בַּשְּׁטֵר שְׂבִידוֹ חֲבִירוֹ, וְיִיפִי עַל
113 פִּיהֶם אֶת חֲתִימוֹת הָעֵדִים בַּשֹּׁטֵר שְׂבִידוֹ עֲתָה וְרוֹצֵנוֹ לְקִיֵּמוֹ.

114 מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: בּוֹלִי הָאִי לֹא מוֹזִי מְכַיִן – אֵינוֹ יִכּוֹל לְכַוֵּן כֵּל כֵּךְ
115 אֶת זִיּוֹף חֲתִימוֹתָיו עַל יְדֵי שְׂרָאָה אוֹתָם בִּיד חֲבִירוֹ, וְלִכֵּן אֵין
116 חוֹשְׁשִׁים בּוֹה לְזִיּוֹף, וְרַק כַּשֶּׁהַשְּׁטֵרוֹת תַּחַת יְדוֹ וְנִמְצָאִים לִפְנֵי בַּעַת
117 הַזִּיּוֹף, יִכּוֹל לְדַקֵּדק וְלִזְיִיפֵם הֵיטֵב.

כתובות. פרק שני – האשה שנתארמלה דף כ עמוד א – מותוך מהדורות "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קצא רש"י תוספות

1 וכשם שאין מוסיף העדים אלא בפניהם – שהרי הם באין לחייב כדי לעונש או נפש
2 או ממונו, והתורה אמרה "והעד בבעליו" – יבא בעל השור ויעמוד על שורו (בבא קמא
3 קיבב). כך אין מבחינים – אפילו לבטל עדותו. לא הוו משגיחין בהו – בעדי השטר
4 לגבות על פיהם. השתא – דאיכא למימר אילו הוו קמן הוו מודו להדי, אמרת מודימינ?

5 ואוקי פמונא בחזקת מריה – בחזקת הלה. ואם
6 קרקע היא – תעמוד בחזקת המוכר. ודקתי
7 בברייתא אין נאמנים – לא ליהדי שטרא
8 מעליא למיגבי בהי, אלא דלא קרעין ליה. ואי
9 תפיס מידי והדר אתי האי ותבע מיניה – לא
10 מפקין מיניה, דאמרין: אוקי תרי לכהדי תרי,
11 וממונא בחזקת היבא דקאי. וזין נכסי – מכר
12 קרקעותיו. חלים – בריא. ולא אמרן – דאוקי
13 נכסי בחזקת בר שטיא. אלא דאית ליה –
14 נכסיס הללו חזקה דאבהתא. שהיו של אבותיו,
15 דחזקה מעלייתא היא. אבל לית ליה בהו חזקה
16 דאבהתא – אלא חזקה דנפשיה, שקנאן הוא
17 והוחזקו בידו – כקנייתו כך מכירתו. ואין חזקתו
18 חזקה לבטל מכירתו. הני דהומה לא הויא –
19 לעונשם לא נפש ולא ממונו, הכחשה הויא לבטל
20 עדותו. אין מקימינן את השטר – מתוך שטר
21 אחר. אלא אם כן קרי ערער – על אותו שטר
22 האחר, והוחזק בבית דין על ידי עדיו. דאי לא
23 קרא עליו ערער – חיישין דלמא ההוא גופיה
24 מוחיק הוא. משתי שדות – מעדים האלה, אם
25 חתומים על שני שטרות אחרים, שהן מכר שתי
26 שדות, ואכלום חלקות על ידי שטרות הללו
27 שלש שנים – מקימין שטר שליש מדן, אם
28 החתימות דמות. בשופי – בלא ערער. וביוצא
29 מתחת ידי אחר – שהשטרות הללו שמקימין
30 את השליש מדם יוצא מתחת ידי אחר, ולא
31 מתחת ידיו של זה המוציא את השליש. ויזיף
32 ויזיף – הסתכל בכתב של אותן שטרות, ובזון
33 והתם הוא עצמו את השליש דוגמת אותה
34 החתימה. מביין – מעצמו כתב בכתב, ודאלי
35 ואינו לפניו. כותב אדם – אם עשאוהו עד
36 בדבר, וירא לשוכחו – כותבו על חתיכת קלף
37 ומצניעה. ומעיד – על פי אותו כתב, אפילו
38 לאחר כמה שנים. שזוכרה מעצמו – בלא
39 ראיתו בשטר נזכר קצת מעדותו ואליו. אף על
40 פי שאין זוכרה מעצמו – אלא לאחר שרואה
41 בשטר נתן בלבו זוכרה, שלא נשתכח ממנו כל
42 כך, כששמוכרים לו נזכר. אבל אינו נזכר לגמרי
43 – לא, דרחמנא אמר: מפיהם, ולא מפי כתבם.
44 עצמו טאי – אם בעל דין עצמו מוכיח עד
45 שנזכר, טאי.

ואי

1 וכשם שאין מוסיף את העדים אלא בפניהם כך אין
2 מבחינים את העדים אלא בפניהם. אמר ליה רב
3 נחמן: אילו הוו קמן ומבחינים להו – הוה הכחשה,
4 ולא הוה משגיחין בהו, דהוי לה עדות מוכחשת.
5 השתא דליתנהו, דאילו הוו לקמן דלמא הוו מודו
6 להו, מהימני? אלא אמר רב נחמן: אוקי תרי להדי
7 תרי, ואוקי ממונא בחזקת מריה. מידי דהוה אנכסי
8 דבר שטיא. דבר שטיא זבין נכסי. אתו בי תרי
9 אמרי: כשהוא שוטה זבין, ואתו בי תרי ואמרי:
10 כשהוא חלים זבין. אמר רב אשי: אוקי תרי להדי
11 תרי, ואוקי ממונא בחזקת בר שטיא. ולא אמרן אלא
12 דאית ליה חזקה דאבהתיה, אבל לית ליה חזקה
13 דאבהתיה – אמרין: כשהוא שוטה זבן, וכשהוא
14 שוטה זבין. אמר רבי אבהו: אין מוסיפין את העדים
15 אלא בפניהם, ומבחינים את העדים שלא בפניהם.
16 והחזקה שלא בפניהם, נהי דהומה לא הוי – הכחשה
17 מיהא הויא. אמר מר: אם יש עדים שכתב ידם
18 הוא זה, או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר,
19 משטר שקרא עליו ערער והוחזק בבית דין – אין
20 נאמינן. קרא עליו ערער – אין, לא קרא עליו ערער
21 – לא, מסייע ליה לרבי אסי, דאמר רבי אסי: אין
22 מקימין את השטר אלא משטר שקרא עליו ערער
23 והוחזק בבית דין. אמרי נהרדעי: אין מקימין את
24 השטר אלא משתי כתובות [או] משתי שדות, והוא
25 שאכלום בעליהן שלש שנים ובשופי. אמר רב שימי
26 בר אשי: וביוצא מתחת יד אחר, אבל מיד עצמו
27 – לא. מאי שנא תחת יד עצמו דלא – דלמא זיזיף
28 מוסיף, מתחת יד אחר נמי – דלמא אול והוא, אתא
29 וחיף! כולי האי לא מצי מביין. תנו רבנן: כותב
30 אדם עדותו על השטר, ומעיד עליה אפילו לאחר
31 פקוה שנים. אמר רב הונא: והוא שזוכרה מעצמו.
32 רבי יוחנן אמר: אף על פי שאין זוכרה מעצמו.
33 אמר רבה: שמע מינה מדרבי יוחנן: הני בי תרי

מדרבי יוחנן: הני בי תרי

34 יודעי סהדיה, ומנשי חד מנייהו – מרפר חד לחבריה. איפגיאי להו: עצמו מאי? רב
35 חביבא אמר: אפילו עצמו. מר גריה דרב אשי אמר: עצמו לא. והלכתא: עצמו לא.

ואי

1 ואוקי ממונא בחזקת מריה – פירש בקנטרס: ואין נאמנין דקתי – לאו דמגינא
2 בשטרא, אלא דלא קרעין ליה. ותפאק מינה, דאי תפס לא מפקין מיניה.
3 וקשה: דאמר בפרק קמא דבבא מציעא (ו,ב) גבי פסק כבור, תקפו כון – מצינאן אותו
4 מידו. אלמא תפיסה דלאחר ספיא – לאו כלום היא ומיזו אההוא דסוף "השואל"
5 (בבא מציעא קבב), לא קשה מידי, דאמרין גבי
6 משכיר בית לחבירו בשנים עשר והובים לשנה
7 מיזרזב דהב לחודש, בא בתחלת החדש – כולו
8 למשכיר. אלמא דבחזקת משכיר הוא, ואפילו הכי
9 קאמר: בא בסוף החדש – כולו לשוכר. דשאני
10 התם, דכיון דלא בא בתחלת החדש – איכא
11 למימר דאדריזי אורי ליה. ויש לומר: דשאני גבי
12 כבור, שכן תופס מספק, דאין יודע אם בבור
13 הוא, אבל הכא שטעון ברי – מהניא תפיסה,
14 ואם תפסה ב"חזקת תבתי" (בבא בתבי לרב),
15 גבי זה אומר של אבותי כו' אמר רב נחמן: כל
16 דאלים גבר, ופריך מהמחליף פרה בחמור, זה
17 אמר ברשותו ילדה זה אמר כו' – ויחלוק,
18 ומאי קושיא? הא ההיא אתיא כסומכוס, ורב
19 נחמן כרבנן. דלרבנן דאמרי המוציא מחברו עליו
20 הראיה, היינו דמא דכל דאלים גבר, כיון דמכיר
21 תפיסה שטעון ברי ויש לומר דמכיר
22 דאפילו רבנן לא פליגי אסומכוס אלא משום דחד
23 מנייהו מוחזק, ואיכא למימר, המוציא מחברו
24 עליו הראיה, אבל הכא דאין אחד מוחזק יותר
25 מחבירו, מודו לסומכוס דיחלוק. ועוד יש לומר:
26 דהכא מיירי כשתפס קודם שנולד הספק. ורבינו
27 שמשון בן אברהם דלא להעמיד הברייתא
28 בשובר, ולחכי אין נאמנין, דאוקי ממונא בחזקת
29 מריה, ומחזקין עדי שובר בכשרים, ולא יפרע.
30 אלא אמר רב נחמן אוקי תרי להדי כו' –
31 ואם תאמר: ולרב נחמן אמאי לא מגבינן בה
32 בשטרא? הא סבר רב נחמן כרב הונא (שבועות
33 מז) ובבא בתרא לאבן. בשני כתי עדים מוכחשות
34 זו את זו, וכל אחת באה בפני מעידה, אף על
35 גב דלפי עדות כל אחת חבירתה פסולה לכל
36 עדיות. הכא נמי, כיון דאין מבחינים אותן לומר
37 שלא לה כלום, אלא אמורים אינכם נאמנים
38 בדבר זה, דפסולין הייתם, ליתכשרו. ואמאי לא
39 מגבינן ביה בשטרי ויש לומר: דהתם באה כל
40 אחת בפני עצמה ומעידה, משום דמוקמינן כל
41 אחת בחזקת כשרות, אבל הכא שאמורים קטנים
42 היו או קרובים משנולדו עד עתה שנתרחקו –
43 ליכא למימר אוקמינהו אחזקתייהו, דפסלינן אותן
44 משנולדו. ואנוסים היו נמי מחמת נפשות, לא שייך
45 לאוקמי אחזקה, דהא לא פסלי להו כלל. ורבינו
46 שמשון בן אברהם אמר: דהכא לא מוקמינן להו
47 אחזקה כדאמר לעיל, משום דאילו הוו קמן דלמא
48 הוו מודו.

49 ואוקי ארעא בחזקת בר שטיא – דוקא בקרקע
50 הוא דאמרין הכי, אבל במטלטלים

51 אמרין דהוו בחזקת המוחזק, כדאמר בפרק "השואל" (בבא מציעא קא) גבי המחליף פרה בחמור, דפריך: וליחזי פרה ברושאת דמאן קיימא, ולחזי אידך המעיד? ומשני: דקיימא באגם.
52 אמר רבינו יצחק: דהכא לא שייך למימר דאמרין בסוף קדושין (עטב) וב"מ שמת" (בבא בתרא קנגב) אם שכיר מרע הוא – עליהם להביא ראיה שבריא היה, ואם בריא הוא כו' –
53 דבר שטיא דהכא כיון דעתים חלים ועתים שוטה, אין ראיה ממנה שהוא עכשיו. **דלמא** זיזיף ויזיף – אמר רבינו תם: דדוקא היכא שאין גנו מביין החתימה אלא על ידי מביין החתימה,
54 לחתימתה, אבל היכא דמביין חתימת העדים בטבעית עין, אף על פי שיש לו חתימה אחרת תחת ידו – ליכא למיחש דלמא זיזיף, דכיון דמביין החתימה – אם זיזיף היה ניכר היטב.
55 **ורבי** יוחנן אומר אף על פי שאין זוכרה מעצמו – פירושו: אבל על ידי השטר זוכרה. אבל אם אין זוכרה כלל – לא, דמפיהם ולא מפי כתבם, כדאמרין פרק "ארבעה אחין" (יבמות
56 לא). גבי מפני מה לא תקנו זמן בקדושין, דקאמר: לינחי גבי עדים, אי דכרי – ליתו ולסדור, ואי לא – זימנין דהוו בכתבא, ואנו ומסדרי, ואמר רחמנא "מפיהם" – ולא מפי כתבם,
57 ואם תאמר: הכא נמי, אמאי לא אסרינן לכתוב עדות על השטר, שמא ישכח לגמרי ואנו ומסדרי מכתבא, כדחיישין ההם? ויש לומר: דדאי התם חשו דכמיס, לפי שביט דין מוסריק לו
58 השטר, ויסביר שלכך מסרדו לו שעיד אפילו לא יזכור. אבל הכא, שמעצמו כותב עדותו על השטר – לא חשו דכמיס ככו', ואם תאמר: ואמאי לא מצו חזו בכתבא ולאסדוריה? הא תנן
59 ב"ג שפוט: (בבא בתרא קסחא) מי שנמחק שטר חובו – מעמיד עליו עדים, ובא לבית דין ועושין לו קיימו. ומפרש בגמרא מהו קיימו. וכן "הגזל קמא" (בבא קמא צחא), אלמא לא מפי
60 גבי שטר שחורטיל של חבירו: פטור מריני אדם כו', הכי דמי? אי דאיכא סהדי דדיעה מה היה כתוב ביה בשטרא – נכתוב ליה שטרא אחרת, אלמא לא חשבינן ליה מפיהם ולא מפי
61 כתבם! ויש לומר: דבפרק "ארבעה אחין" (יבמות לא,ב) חיישין דלמא אתו ומסדרי בסתם כאילו זוכרין העדות, אבל ודאי, אם היו מעידים שכך ראו בחתימתן – הא לא חשיבי מפיהם ולא
62 מפי כתבם, דעדים החתומין על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין, והיו כאילו מעידין ראיו עדות שנחקרה בבית דין. ואם תאמר: והכא אפילו אין זה זוכרה כלל מה בכך? יביא
שטר

שטרו בבית דין! ויש לומר: דעד אחד בשטר לא חשיב שטר אלא אותו שיש בו שני עדים, דומיא דספר מקנה. והא דאמר ב"ג פשוט" (בבא בתרא קס"ה, א): עד אחד בכתב ועד אחד בעל פה - אין מצטרפין, דמשמע: הא שנים בשטר, אפילו בשתי אגרות - מצטרפין, והם מיירי בנזכר שהאחד בשטר והאחר בעל פה, לא שאומר שראה הוא המלה, אלא שראה מסירת השטר מלוח למלוח, דהיינו כשינים

החתומים בשטר, לרבי אלעזר דאמר עדי מסירה כרת. ועוד: דבידועלמי מפרש עד אחד בשטר - היינו ששנים חתומים בשטר, וקיימו כתב ידו של אחד, ולא מצאו לקיים כתב ידו של שני. ומכל מקום, נהי דעד אחד לא חשיב שטר לענין שאם יבואו עדים ויאמרו "כך ראינו בשטר" דחשיבין לזו כעד מפי עד - עדות מיהא הוי, ויכול לשלוח כתב ידו לבית דין, ולא חשיב מפקדים ולא מפי כתבם וכו'. שזוא זכר העדות. ורש"י פירש בפירוש החומש: מפקדים ולא מפי כתבם - שלא ישלח בכתב עדותו לבית דין. אי נמי אומר רבינו יצחק: דעד אחד מועיל בשטר, אם יש שני שטרות בכל אחד חתום עד אחד - חשוב כשטר שלם. וכי תימא: אם כן בשמעתין יביא כתבו לבית דין אפילו אחד וזכר כללו ויש לומר: דלא חשיב שטר אלא כשעשו מדרעת שניהם, מדרעת הלוח שהיה חייב - אז חשיב שטר. אבל הכא, שכתב עדותו שלא מדרעת הלוח - לא חשיב שטר. והקשה הרב רבינו שמואל מוורדין: דאמר ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא מ"א, א): מתאם בפני שנים ואין צריך לומר "כתבו". ומה מועיל "כתבו" כיון דאין עשו מדרעת המחזיק? ולפי מה שפירשנו דעדות מיהא הוי כל זמן שזכר - אתי שפיר. מיהא, בלאו הכי מתרץ רבינו יצחק דגבי מתאם הקילו, שאינה אלא מדרבנן. דהכי נמי הקילו לומר דמתאם שלא בפניו היא מתאם, אף על פי שלפעמים לא ישמע, וסמכו על זה דחברך חבא אית ליה. וכן במודעה בפני שנים הקילו לכתוב, להציל אגוס מאונס. ועוד אומר רבינו יצחק: דלא בעינן דעת שניהם. והכא היה יכול להביא שטרו אם היה כתוב כתיקון שטרות. אבל הכא מיירי שאינו כתוב כסדר השטר, אלא זכרון דברים בעלמא. ומתוך הירושלמי נראה לפרש בענין אחר סוגיא זו, דקאמר התם: רב הונא כרבי, ורבי יוחנן כרבנן. פירוש: כשהעדים באים לקיים חתימתן, אם זוכרין המלוח בלא שטר - אפילו לרבי אין צריך לצרף עמקן אחר מן השוק, דעל מנה שבשטר הן מעדיין. וכשאין זוכרים המלוח אפילו על ידי השטר - אפילו רבנן מודו דצריכין לצרף עמקן, דעל כרחין אין מעדיין אלא על כתב ידן. וכי פליגי היינו כשזוכרין המלוח על ידי השטר, דלרבנן חשיב זכירה ועל מנה דין מעדיין, ולרבי לא פירש זכירה. ולשון "כתב אדם" לא משמע הכי. **אחד**

חדשות ואחד ישנות - תימא: דהבא מוכיז שאינו פשוט קודם. וכן ב"החולץ" (יבמות מ"א, א): לא יתארס ולא ינשא עד שיהיו להן שלשה חדשים, אחד בתולות ואחד בעולות - מוכיז אידין קודם נישואין ובתולות קודם בעולות. דהיינו: שאינו פשוט קודם. ובראש השנה (ב"ב, א): תנן: אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין - הנה נקט דבר פשוט ברישא. וכן בבבא קמא (ג, ב): אחד החופר בור שיש ומערה. ובמסכת סוטה (מ"א, א): אחד הובנה ואחד הלוקח כו' גבי מערכי מלחמה. ורש"י נמי גריס בפרק קמא דסוכה (כ"א, א) גבי מחצלת גדולה שעשאה לשכיבה שטמא ואין מסככין בה, רבי אליעזר אומר: אחת קטנה ואחת גדולה. ופריך: אחת גדולה ואחת קטנה מבעי ליה? והיה כתוב בספריים להפך, ורש"י מהפך הניסא משום דדרך התנאים לחוכרי הפשוט וזכר רבינו יצחק: דהכא אפלטות או אקרא - מוכיז הפשוט קודם, כי ההיא דפליגי רבי אליעזר אתנא קמא בסוכה, הוה ליה לדימור אחת גדולה שטמא אחת קטנה בלשון "אחד יבנה" פליגי אדריבי אליעזר דאמר לא התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהיו תוקעין אלא ביבנה בלבד. ובבבא קמא (ג, ב) ובסוטה (מ"ג, א) קאי קרא. אבל הכא וב"החולץ" לא קאי אמדי, אין להקפיד איזה נשנה תחלה: ועיין תוספות שבת כ"ב: דיבור המתחיל "אחד מבושל" פסחים פ"א, ק"ב. סוכה כ"א, ז'בחים צ"ב, דיבור המתחיל "אי הכי", ומנחות ס"ג, דיבור המתחיל "אחד שבת". ועיין תוספות קדושין י"ג, דיבור המתחיל "כשם".

טמאות - פירש בקונטרס דבקריבות אפילו חדשות טמאות, משום דאולא אייהו לחוד, ואין דרע אם קברה שם. אבל רחוקה, דדברא איניש בהדה, ואלמלי קברה איניש דאזיל בהדה היה מגלה. ולפיכך ישנות טמאות דאף פי דדברא איניש בהדה נשתבח הדבר. וקשה ולרבינו יצחק: דאם כן, אמאי צריך לומר בסמוך דדברא איניש בהדה ולבית הקברות אולא, אלא הוה ליה לדימור אלא: דברא איניש בהדה, וחו לא. ולכך טפי חדשות וטוהרות, דאם איתא דקברה שם - היה דהדר ידעו ועוד: אי לבית הקברות אולא - ישנות אמאי טמאות? ונראה לרבינו יצחק קבריו הנזכר פירש: דישנות טמאות אפילו רחוקות. דחיישינן שמא קרובות הוי, שהיה העיר אצלל ורחב. ולפי זה לא נאמר משום דקברא בהדה היה ידעו יורה, ולחכי איצטרך לומר: ולבית הקברות אולא. **עילה** מצאו - פירש רבינו חננאל: צלע, ותלו הטומאה באותה צלע והשאר טהור.

ואי צורבא מרבנן הוא - העד. **אפילו לעצמו** - של בעל דין. דצורבא דרבנן, אי לאו דכי רמי אנפשיה מדבר שפיר - לא הוה סמוך אספיקא למיקם ואסהודי. **מחסם** - ממגנם, תמה על רב אשי שהעיד דבר. התלוליות - תילי קרקע. ודרך בני אדם לקבור בתל, משום דאין בני אדם מסין מן הדרך לעבור עליה. ועיר דרך לקמן מפרש להו. **אחד** חדשות - שאין זמן רחוק שלא היה כאן תל,

דאיכא למימר: כיון דחדשה היא, אם איתא שנקבר שם מת - מדבר דאכי ליה, אפילו הכי טמאות מספק; דכיון דסמוכה לעיר, איכא למימר: אשה יחידה הלכה וקברה שם נפל שלה. הרהקות - דאין אשה יחידה הולכת שם. חדשות פהורות - דאם איתא דנקבר בה - הוה ידעי ליה. **ישנות טמאות** - שכבר נשתבח הדבר מן הידועים. ואזוי היא קרובה לעיר, שאנו אומרים עליה שפילו היא רחוקה טמאה - ששים שנה. שאין קרובה היפנה - אבל אם יש קרובה הימנה, אפילו היא בתוך חמשים אמה - הוה ידעי ליה. וחדשה טהורה, דאם איתא דהלכה אשה יחידה לקבור - לא שנקבר קרובה הימנה ואולא לגבי דרך. שאין אדם זכירה - שאין אדם אומר: וזכר אני שלא היה כאן תל ובימי נעשה תל זה כאן. **עילה פצא** - עלילה בעלמא מצאו בחכמים, והחזיקו בה לתלות עליה ולטורח את ארץ ישראל, במסכת נזיר בפרק בתרא. אלמא מספיקא לא מחזקין טמאה בקרקע של ארץ ישראל. וטוהר את ארץ ישראל גרסין, ולא גרסין כל דמתרמי בין השמשות - של ערב השבת, ואין שהות לילך עד בית הקברות. ומיכי שחין - שאבדין נופלין, או שוחטין אותן. ואבר מן החי טמא כאבר מן המת, כדאמרין ב"העור והרוטב" (חולין ק"ט, ב). **שמיט פניע** - מדהניתן לעילי איוז היא ישנה ששים שנה, וטעמא משום דלא דכירי לה הוא - האי סהדותא כו'. **אבל הכא** - שעשאוהו עד דבבר, אפילו טובא נמי סמכין אסהדותיה, אי מסהדי. **משנה הרי אלו נאמנין** - דאיכא תרי סהדי דמסהדי אבל כתב וכתב. צריכים לצרף עמקן אחר - שכיני כתב ידי שניהם, דתרי סהדי בעינן אבל כתב וכתב, וטעמא מפרש בגמרא. **גמרא כשתיפצי לומר** לדברי רבי - כשתעמוד לסוף דבריו, קסבר **על**

כתב יד צריכין לצרף עמקם אחר, דברי רבי. והכמים אומרים: אינם צריכין לצרף עמקם אחר, אלא נאמן אדם לומר "זה כתב יד". גמרא פשתימצי לומר לדברי רבי על

חדשות ואחד ישנות - תימא: דהבא מוכיז שאינו פשוט קודם. וכן ב"החולץ" (יבמות מ"א, א): לא יתארס ולא ינשא עד שיהיו להן שלשה חדשים, אחד בתולות ואחד בעולות - מוכיז אידין קודם נישואין ובתולות קודם בעולות. דהיינו: שאינו פשוט קודם. ובראש השנה (ב"ב, א): תנן: אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין - הנה נקט דבר פשוט ברישא. וכן בבבא קמא (ג, ב): אחד החופר בור שיש ומערה. ובמסכת סוטה (מ"א, א): אחד הובנה ואחד הלוקח כו' גבי מערכי מלחמה. ורש"י נמי גריס בפרק קמא דסוכה (כ"א, א) גבי מחצלת גדולה שעשאה לשכיבה שטמא ואין מסככין בה, רבי אליעזר אומר: אחת קטנה ואחת גדולה. ופריך: אחת גדולה ואחת קטנה מבעי ליה? והיה כתוב בספריים להפך, ורש"י מהפך הניסא משום דדרך התנאים לחוכרי הפשוט וזכר רבינו יצחק: דהכא אפלטות או אקרא - מוכיז הפשוט קודם, כי ההיא דפליגי רבי אליעזר אתנא קמא בסוכה, הוה ליה לדימור אחת גדולה שטמא אחת קטנה בלשון "אחד יבנה" פליגי אדריבי אליעזר דאמר לא התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהיו תוקעין אלא ביבנה בלבד. ובבבא קמא (ג, ב) ובסוטה (מ"ג, א) קאי קרא. אבל הכא וב"החולץ" לא קאי אמדי, אין להקפיד איזה נשנה תחלה: ועיין תוספות שבת כ"ב: דיבור המתחיל "אחד מבושל" פסחים פ"א, ק"ב. סוכה כ"א, ז'בחים צ"ב, דיבור המתחיל "אי הכי", ומנחות ס"ג, דיבור המתחיל "אחד שבת". ועיין תוספות קדושין י"ג, דיבור המתחיל "כשם".

טמאות - פירש בקונטרס דבקריבות אפילו חדשות טמאות, משום דאולא אייהו לחוד, ואין דרע אם קברה שם. אבל רחוקה, דדברא איניש בהדה, ואלמלי קברה איניש דאזיל בהדה היה מגלה. ולפיכך ישנות טמאות דאף פי דדברא איניש בהדה נשתבח הדבר. וקשה ולרבינו יצחק: דאם כן, אמאי צריך לומר בסמוך דדברא איניש בהדה ולבית הקברות אולא, אלא הוה ליה לדימור אלא: דברא איניש בהדה, וחו לא. ולכך טפי חדשות וטוהרות, דאם איתא דקברה שם - היה דהדר ידעו ועוד: אי לבית הקברות אולא - ישנות אמאי טמאות? ונראה לרבינו יצחק קבריו הנזכר פירש: דישנות טמאות אפילו רחוקות. דחיישינן שמא קרובות הוי, שהיה העיר אצלל ורחב. ולפי זה לא נאמר משום דקברא בהדה היה ידעו יורה, ולחכי איצטרך לומר: ולבית הקברות אולא. **עילה** מצאו - פירש רבינו חננאל: צלע, ותלו הטומאה באותה צלע והשאר טהור.

מועטת כְּצִאוֹ חכמים, והיינו מקום מסוים שהיתה בו טומאה, 59
ואמרו שרק מקום זה טמא וְנִתְקַדְּשׁוּ את שאר המקומות בְּאֶרֶץ 60
יִשְׂרָאֵל, וראו צורך בכך כדי שיוכלו הכהנים והעוסקים בטהרות 61
להלך בכל מקום בארץ ישראל, וכיון שהקילו בזה, כיצד יתכן 62
לומר שבכל תלולית עפר הקרובה לכל עיר או דרך נחשוש 63
לטומאה. 64
מבארת הגמרא: אָמַר רב וְיָדָא, 'עיר' האמורה במשנה היינו עיר 65
הַסְמוּכָה לְבֵית הַקְּבֵרוֹת, שבתלולית הסמוכה לה יש לחשוש 66
לקבורת מת, וכן 'דִּרְדָּר' היינו דִּרְדָּר המוליכה לעיר שיש בה בית 67
הַקְּבֵרוֹת, שבמקום כזה מסתבר שקברו מת בתלולית, ובמקום 68
המוחק בטומאה לא הקילו חכמים. 69
שואלת הגמרא: בְּשָׁלָמָא בתלולית שבדִּרְדָּר בֵּית הַקְּבֵרוֹת, מובן 70
החשש שקברו שם מת, שהרי באים בני אדם מעיר אחרת שאין 71
בה בית קבורה לאותה עיר שיש בה בית קבורה כדי לקבור את 72
מתיהם, דְּמִתְרַמֵּי בֵּין הַשְּׂמֻשֹּׁת – ולפעמים מודמן שיבואו 73
בערב שבת בין השמשות, וכשיראו שלא יספיקו לבוא לבית 74
הקבורה לפני שבת, מְקַרְוֵי וְקַבְרֵי בְּתָל – יקרה שיקברוהו באותה 75
תלולית שבדרך המובילה לעיר שיש בה בית קבורה. אָלֵא מָה 76
שאמרת ש'עיר' היינו עיר הַסְמוּכָה לְבֵית הַקְּבֵרוֹת, והתל נמצא 77
סמוך לעיר, מדוע יש לחשוש שקברו שם מת, והרי בּוֹלְהֵי לְבֵית 78
הַקְּבֵרוֹת אָלֵי – כל בני העיר הולכים לקבור את מתיהם בבית 79
הקבורה הסמוך אליהם, והם בקיאים בשיעור הזמן שצריכים כדי 80
להגיע לבית הקבורה, ולכן מסתבר שישנו באומןן דחוקן 81
ובשיחשין היום ימהרו לקבור את המת בתלולית הסמוכה, ומדוע 82
חששה בזה המשנה לטומאה. 83
משיבה הגמרא: אָמַר רבי חֲנִינָא, החשש בתלולית הקרובה לעיר 84
ססמוכה לבית הקבורה הוא מִתּוֹךְ שֶׁהַנְּשִׁים קוֹבְרוֹת שָׁם את 85
נַפְלֵיהֶן, וּמוֹכְרֵי שְׁחִין קוֹבְרִים שם את דְּרוֹעֵיהֶם שֶׁנִּפְלוּ, ובוזה חילקה 86
המשנה, שַׁעַר הַמְּשִׁים אָמַר סמוך לעיר או לדרך, אָלֵא אִתִּי לְחֻדְהָ 87
הוולכת האשה לקבור שם את הנפל, אבל מִפִּי – יותר 88
מחמשים אמה, דְּכָרָא אֵינִישׁ בְּהָרָה – לוקחת עמה האשה אדם 89
אחר, שהיא יראה לצאת לבדה יותר מחמשים אמה, וּלְבֵית 90
הַקְּבֵרוֹת אָלֵא – והולכת עמו לבית הקבורה לקבור את הנפל. 91
הַלֵּךְ – לכן מוֹמָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא מְחֻזְקִין, ומטהרים את 92
התלוליות הרחוקות שאין הנשים קוברות שם את נפליהן. 93
הגמרא לומדת ממשנה זו דין בהלכות עדות: אָמַר רב הִסְדָּא, שְׁמַע 94
מִיָּה מְדַבֵּר רַבִּי מֵאִיר שאמר 'איזו היא ישנה ששים שנה', שיותר 95
מששים שנה אצל בני אדם זכורים אם נעשתה תלולית זו מחמת 96
קבורת מת או לא, דְּהָא סְהִדּוּתָא – כל עדות, עַד שִׁיתֵּינִי שְׁנֵין 97
מוֹדְבֵר, מִפִּי לֹא מוֹדְבֵר – רק עד ששים שנה אפשר לזכור את פרטי 98
העדות, אבל לאחר שחלפו ששים שנה, הדברים נשכחים ושוב אי 99
אפשר להעיד עליהם. 100
דוחה הגמרא: וְלֹא הִיא – אין הדברים דומים, הֵתָם הוּא דְּלֹא רִמָּא 101
עָלֶיהָ – דוקא בקבורת מת אמר כן רבי מאיר, כיון שאין זה דבר 102
המוטל על האדם לזכור, ולאחר ששים שנה כבר משתכח הדבר, 103
אָבֵל הָכָא – בעדות, שמינהו להעיד בדבר, בֵּין דְּרַמִּי עָלֶיהָ, אָפִילוּ 104
מוֹכָא נָפִי – מתוך שמוטל עליו לזכור את פרטי העדות, זוכר הוא 105
את כל המעשה גם לאחר שחלפו יותר מששים שנה. 106

משנה

בהקדמה למשנה הקודמת (סא) התבאר ששטר היוצא לפנינו צריך 108
'קיום', כדי שלא יוכל להתבע לטעון שהשטר מזויף, והקיום נעשה 109
על ידי עדות או ראייה שהחתימות אמיתיות. משנתנו דנה באופן 110
שעדי השטר עצמם מעידים על חתימותיהם: שנים החתומים על 111
השטר ובאו לפנינו, וְהָ אִמְרֵי, חתימה זו שבשטר [זה] היא כְּתָב עיר, 112
וְהָ – החתימה השנייה, כְּתָב יוֹ שֶׁל תְּבִירָא, וְאָף הָ – העד השני 113
אִמְרֵי, וְהָ כְּתָב יוֹ הוּא, וְהָ – החתימה האחרת, כְּתָב יוֹ שֶׁל תְּבִירָא, 114
ונמצא שיש על כל חתימה שני עדים המעידים על אמיתותה, הֲרֵי 115
אִלּוּ נִמְנָנִין, והשטר מקיים על פיהם. 116

ואמנם, אִי צוּרְבָא מְרַבֵּן הוּא – אם העד ששכח את העדות הוא 1
תלמיד חכם, אָפִילוּ בעל הדין עֲצֻמוֹ רשאי להזכירו, ואם יזכר יעיד, 2
כיון שבודאי לא יעיד בדבר אלא אם כן יהיה לו ברור שהוא זוכרו 3
היטב, ולא יסמוך על דברי הבעל דין. 4
מביאה הגמרא דוגמא לכך. כִּי הָא – כמו מעשה זה, דְּרַב אֲשִׁי הָוָה 5
יָדַע לִיה סְהִדּוּתָא – ידע עדות לְרַב כְּהֵנָה, וכשהוצרך רב כהנא 6
לאותה עדות אָמַר לִיה רב כהנא לרב אשי, מִי דְבִיר מִר הָאִי 7
סְהִדּוּתָא – האם זכור אתה את אותה העדות, אָמַר לִיה רב אשי, 8
לֹא. הזכירו רב כהנא ואמר לו, וְלֹא הִי וְהִי הָוָה – וכי לא כך 9
וכך היה המעשה, אָמַר לִיה רב אשי, לֹא יָדַעְנָא – עדיין איני זוכר. 10
לְסוֹף – בסופו של דבר, אִידְכֵר – נזכר רב אשי בעדותו, וְאִסְתִּיד לִיה 11
לרב כהנא. לאחר שהעיד חֲנִינָא – ראה רב אשי לְרַב כְּהֵנָה, וְהָוָה 12
מְחִסֵּם – שהיה מהסס בדבר ותמה עליו, מדוע העיד לו אף על פי 13
שמעצמו לא זכר כלל את העדות. אָמַר לִיה רב אשי, מִי סְפָרְתָּ עֲלֶיךָ 14
קָא סְמִיכָנָא – וכי סבור אתה שהעדתי מתוך שסמכתי על דבריו, 15
אָנָּה הוּא דְּרַמִּי אֲנִיפְשָׁא וְאִדְכֵרִי – אני הטלתי על עצמי להזכור, 16
ואכן נזכרתי בכל פרטי העדות, ומוכח שתלמיד חכם יכול להעיד 17
אף שבעל הדבר הוא שהזכירו, כיון שלא יסמוך על דבריו ולא 18
יעיד אלא אם כן יזכר בעצמו. 19

אגב כך שדנה הגמרא בעדים ששכחו מקצת עדותם והזכירום, 21
מביאה הגמרא משנה העוסקת בזכירת דבר שאירע לפני שנים 22
רבות: תַּנֵּן הֵתָם – שנינו במשנה (אהלות פט"ז מ"ב) לגבי ספק טומאת 23
מת, הַתְּלֻלִיּוֹת – תילי עפר הצבורים בצידי הדרכים, שבני אדם 24
רגילים לקבור שם את מתיהם, הַקְּרוֹבוֹת בֵּין לְעִיר וּבֵין לְדֶרֶךְ – בין 25
אם הן קרובות לעיר ובין לדרך, שבני אדם מצויים שם, אִתְּהָד 26
חֲרָשׁוֹת – שנעשה התל לפני זמן מועט, וְאִתְּהָד יִשְׁנוֹת – שהיה שם 27
תל זה זמן רב, הרי הן בחזקת טָמְאוּת, והמהלך שם נחשב כטמא 28
מת. בתלוליות ישנות הטעם הוא כיון שחוששים שנקבר שם מת 29
לפני זמן רב, ונשתכח הדבר. ואף בתלוליות החדשות אין אומרים 30
שם היה שם מת היה הדבר מפורסם, אלא חוששים שמא אשה 31
שהפילה הלכה במקום לבדה וקברה שם את הנפל, ולא נודע 32
הדבר. אבל התלוליות הַרְחֻקוֹת מן העיר ומן הדרך, שאין דרך 33
אשה להלך לשם לבדה, הַחֲרָשׁוֹת מְהוֹדוֹת, שאילו היה זה תל 34
שנעשה על גבי מת היה הדבר מפורסם, ואין לחשוש שאשה 35
קברה שם את נפלה כיון שאין דרך אשה לילך שם לבדה וואם 36
הלכה עם עוד בני אדם, היה הדבר מתפרסם, אבל תלוליות 37
יִשְׁנוֹת, אף שזן רחוקות, טָמְאוּת, שמא קברו בהן מת, ונשתכח 38
הדבר. 39

מביאה המשנה מחלוקת בשיעורים אלו: אִיזוֹהִי תלולית 'קְרוֹבָה' 40
לעיר או לדרך, שהיא טמאה בין חדשה ובין ישנה, עד הַמְּשִׁים אָמַר 41
מהעיר או מהדרך, ואף אם יש כמה תלוליות בתוך חמשים אמה, 42
כולן נחשבות 'קרובות'. וְאִיזוֹ היא תלולית 'שְׁנָה', שהיא טמאה אף 43
אם היא רחוקה מהעיר או מהדרך, זו שעומדת כבר ששים שָׁנָה, 44
דְּכָרִי רַבִּי מֵאִיר. רבי יהודה חולק על שני הדברים: רַבִּי יְהוּדָה אִמְרֵי, 45
איזו היא תלולית 'קְרוֹבָה', זו שְׁאֵין תלולית אחרת קְרוֹבָה הִימָנָה 46
לעיר או לדרך, לפי שהחשש בתלולית חדשה הוא שמא אשה 47
קברה שם נפל, ומסתבר שקברה אותו בתלולית הראשונה 48
שמצאה, ובתלולית שאחריה אין לחשוש לטומאה, ואף אם 49
השניה גם כן בתוך חמשים אמה. ואיזו היא תלולית 'שְׁנָה', זו שְׁאֵין 50
אִתָּה זוֹכְרָה – שאין מי שיאמר שהוא זוכר שבזמנו התחדשה 51
תלולית זו. 52

הגמרא מבארת את המשנה: מֵאִיר 'עיר' וּמֵאִיר 'דֶּרֶךְ' האומרים 53
במשנה, שהקרובה והרחוק של התלולית נמדדים ביחס אליהם. 54
אִילִימָא – אם תאמר ש'עיר' היינו עיר מְשִׁם – סתם עיר, וכן 'דֶּרֶךְ' 55
היינו דֶּרֶךְ מְשִׁם – סתם דרך, אם כן קשה, מִסְפִּיקָא מִי מְחֻזְקִין 56
מוֹמָא – וכי מספק אנו חוששים לטומאה בסתם תלולית 57
הנמצאת, וְהָאִמְרֵי רִישׁ לְקִישׁ במסכת נזיר (סח) עִילָה – עלילה, סיבה 58

סברתו היא, שאף כשעדי השטר עצמם מקיימים את החתימות, רק על כתב ידן הם מעידים, ולא על ההלואה עצמה, והרי זו ככל עדות של קיום שטרות שיש צורך בשני עדים על כל חתימה. ואילו לדברי חכמים, כשעדי השטר מעידים על חתימותיהם שבשטר הרי זה כאילו על המנה שכתוב בשטר הם מעידים, כלומר, כאילו בא כל אחד ומעיד בפנינו שראה את ההלואה וחתם על כך בשטר, וכיון שכל אחד מעיד שפלוני להו מכלוני ככתוב בשטר, הרי השטר מקיים על פיהם, ואין צורך שכל אחד יעיד גם על חתימת חברו.

שואלת הגמרא: פשיטא שזו מחלוקתם, וכי ניתן לבאר את סברותיהם של רבי ורבנן באופן שונה. משיבה הגמרא: מהו דתימא – היה אפשר לומר שלדברי אין זה ודאי שעדי השטר על כתב ידם הם מעידים, אלא פשוטן מספקא ליה – הסתפק בדבר, אי על כתב ידם הם מעידים ויש צורך בשני עדים על כל חתימה, או על מנה שכתוב בשטר הם מעידים ודי בכך שכל עד יעיד על חתימתו, ומספק החמיר להצריך שני עדים.

מבאר הגמרא מה החילוק אם רבי סובר שצריך שני עדים בתורת ודאי או בתורת ספק: ונפקא מינה, היכא דמיטת חד מינייהו – באופן שמת אחד מהעדים החתומים בשטר, והעד החי מעיד על חתימת עצמו, שאם נאמר שעד המעיד על חתימתו נחשב כמעיד על המנה שבשטר, לכתב יד – יש צורך בשנים אחרים מן השוק להעיד עליו – על חתימת העד המת, ואם אפשר לקבל את עדות החי גם על חתימת המת, אף אם יצטרף עמו עד נוסף המקיים את חתימת שניהם, והטעם לכך, דאם כן – שאם יעיד העד החי גם על חתימת עצמו וזו עדות על מנה שבשטר, וגם על חתימת המת יחד עם עד נוסף וזו עדות על קיום כתב ידו, קנשיק נבי ריבא דמיונא אפוקא דחר סהרא – נמצא שאנו מוציאים שלשה רבעים מהממון שבשטר על פי עד אחד, שהרי לגבי חתימת עצמו אנו אומרים שעל מנה שבשטר הוא מעיד, והוא נאמן לבדו על חתימת עצמו, ובכך כבר יוצא חצי הממון על פיו, ואם הוא יעיד יחד עם עד נוסף על חתימת חברו, הרי רבע נוסף יוצא על פיו, ורק הרבע הרביעי יוצא על פי העד הנוסף שהצטרף עמו לקיום חתימת המת, ואין שני עדים נאמנים אלא אם כן יוצא חצי הממון על פי כל אחד מהם, שנאמר (דברים יט טו) 'על פי שני עדים וגו' יקום דבר, שיהא הדבר מתקיים על פי שניהם בשווה. אמנם זהו רק אם נאמר שהעד המעיד על חתימת עצמו על מנה שבשטר הוא מעיד, אבל אם נאמר שעל כתב ידו הוא מעיד, ומחמת כך צריך עד נוסף עמו, נמצא שבעדותו על חתימת עצמו יוצא רק רבע הממון על פיו, ויכול הוא להצטרף לאחר ולהעיד על חתימת יד חברו שמת, שהרי גם אחר שיעיד על שתי החתימות אין יוצא על פיו אלא חצי הממון, והחצי האחר יוצא על ידי המעידים על חתימת המת. ואם נאמר שרבי הסתפק בדבר, אם על מנה שבשטר הוא מעיד או על כתב ידו, יש לומר שלדעתו הכא לחומרא, והכא לחומרא, כלומר, מספק יש להחמיר לשני הצדדים, שאם שני העדים חיים ומעידים על חתימות ידיהם אין לסמוך על כך, כיון שיתכן שעל כתב ידם הם מעידים, וצריכים שיצטרף עד נוסף על שתי החתימות. ומאידך אם אחד העדים מעיד על חתימת עצמו, אינו יכול להעיד גם על חתימת חברו שמת, שזו עדותו על חתימת עצמו נחשבת כעדות על מנה שבשטר, ועל פי עדותו לבדה אפשר להוציא מחצית הממון, ואם יצטרף להעיד גם על חתימת חברו, נמצא שיוציאים שלשה רבעי הממון על פיו. קא משמע לן – לכן הוצרכה הגמרא לבאר דברי האומר שצריכים לצרף עמהם אחר, מישט פשיטא ליה – ברור לו שעדי השטר על כתב ידם הם מעידים, מן לקולא – שאם מת אחד העדים יכול החי להעיד גם על כתב יד עצמו וגם על כתב יד חברו, בצירוף לעד נוסף המעיד על שתי החתימות, ובין לחומרא – שאין די בעדותם של שני עדי השטר על חתימותיהם, אלא יש לצרף עמהם עד נוסף, כאמור במשנה.

מוכיחה הגמרא שאכן כך היא סברת רבי. דאמר רב יהודה אמר רב, שנים חתומין על השטר, ומת אחד מהן, לדברי חכמים שעדי

השטר המקיימים את חתימותיהם על מנה שבשטר הם מעידים, אין העד החי המעיד על חתימת עצמו יכול להעיד גם על חתימת המת, אפילו בצירוף לעד נוסף, שהרי אם כן אנו מוציאים שלשה רבעים מהממון על פיו, אלא צריכין שנים אחרים מן השוק להעיד עליו – על חתימת המת, ובצירוף לעדות החי על המנה שבשטר ניתן לגבות את הממון. ומסיים רב ואומר, פז – ובאופן זה, דעתו של רבי היא לקולא, שהעד החי יכול להעיד גם על חתימת המת, כיון שעדותו על כתב ידו היא עדות על כתב ידו ולכן עליו לצרף עד נוסף גם לחתימת עצמו, ונמצא שרק רבע הממון יוצא על פיו בעדותו על חתימת עצמו, ויכול להעיד על חתימת המת, שבכך יוצא רבע נוסף על פיו. ודעת רבנן לחומרא, שאינו יכול להעיד על חתימת המת, אלא יש צורך בשנים אחרים שיעידו עליה. בשונה ממשנתנו, שבה שני עדי השטר מעידים על חתימותיהם, שרבי מחמיר ואומר שיש צורך לצרף עד נוסף על שתי החתימות, ודעת חכמים היא לקולא, שדי בעדותם לקיים את השטר.

הגמרא מבאר את כיצד ניתן לקיים שטר כזה, שמת אחד העדים, אף לדעת חכמים. מבררת הגמרא: לדעת חכמים שאם מת אחד מהעדים אין העד החי יכול להעיד גם על חתימת עצמו וגם על חתימת המת, אלא יש צורך בשני עדים אחרים שיעידו על חתימת המת, ואי ליכא תרי – אם לא נמצאו שני עדים על חתימתו, אלא רק חד, מאי – כיצד אפשר לקיים את השטר.

מבאר הגמרא: אמר רבא, באופן כזה צריך העד החי להימנע מלהעיד על חתימת עצמו, וממילא יוכל להעיד על חתימת המת. וכיצד יקיימו את חתימת עצמו, לכתוב חתימת ידיה אחספא – יחתום על גבי חתימת חרס בפני עדים, ושדי ליה פז דינא – ויטיל אותה בבית דין, ומחזיק ליה בי דינא (וחזו ליה) – וכשיראו בית דין את חתימת ידו הכתובה על החרס, ידמו אותה לחתימתו שבשטר, ועל ידי כך יקיימו את חתימתו שבשטר ולא צריך איהו לאסחודי אחתימת ידיה – ולא יצטרך העד החי להעיד על חתימתו, ואייל איהו ויהי ומסחדי אידך – ויחך הוא עצמו עם העד הנוסף להעיד על חתימת יד המת, ויקבלו את עדותם, שהרי אין יוצא על פיו אלא רבע הממון.

הגמרא מבאר מדוע נקט אבוי שיחתום על גבי 'חרס'. אומרת הגמרא: וכשבא לחתום כדי שיקיימו בית דין את חתימתו שבשטר, יחתום דוקא אחספא – על החרס, אבל אפגלתא – על קלף, לא יחתום. והטעם לכך, דלקא משבח לה איניש דלא מעלי – שזא ימצא אדם שאינו הגון את פיסת הקלף, שחתימתו עליה, וכתב עליו מאי דבעי – ויסיף לכתוב קודם החתימה מה שירצה, כגון שהחתום מטה חייב לו מנה, ויוכל לגבות בו אף שאין עליו עדים, שהרי תנן במשנה (בבב קעה), הוציא עליו (המלוה על הלואה) כתב ידו שכתוב בו שהוא חייב לו, אף שאין עדים חתומים על השטר, מזה המלוה את החוב מנכסים בני חורין – מנכסים שבדי הלואה, אך לא מנכסים 'מושעבדים', שמכרם הלואה או נתנם במתנה לאחרים. אך על חרס יכול לחתום, כיון שאף אם ימצאו אדם ויכתוב עליו שטר, לא יתחייב העד, כיון ששטר הכתוב על החרס, פסול.

הגמרא מבררת את ההלכה במחלוקת רבי וחכמים: אמר רב יהודה, אמר רבא, הלכה כדברי חכמים, שאמרו על מנה שבשטר הם מעידים, ואם שני עדי השטר מעידים על חתימותיהם אין צורך לצרף להם עד נוסף.

שואלת הגמרא: פשיטא שהלכה כמותם, שהרי כלל הוא בכל מקום, שאם יחיד ורבים חולקים, הלכה כרבים. משיבה הגמרא: מהו דתימא – היה אפשר לומר שהכלל שבדינו שהלכה כרבים מחבריו אינו רק במקום שהוא חולק על תנא יחיד, אלא ואפילו מחבריו – אף אם הוא חולק על המרובים, קא משמע לן שבמקום שרבים החולקים עליו, הלכה כרבים.

(הגמרא מביאה קושא על מה שאמר רב יהודה בשם שמואל

כתובות. פרק שני – האשה שנתארמלה דף כא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצה רש"י תוספות

על כתב ידן הן באין להעיד, כשמקיימין השטר בבית דין. לפיכך צריך שנים על כל כתב וכתב. לדברי חכמים על מנה שבשטר הם מעידים – אנהנו ראינו המלוה וחתמנו. הלכך בתרי סגי, ולא צריך חן מיניהו לאסהדי אדחבריה. מהו דתימא לרבי ספוקי מספקא ליה אי על כתב ידן – אנו נוקטין שיעידו. או על מנה שבשטר – ומשום שמוא על כתב ידן הן מעידין – מצריך תרי לכל כתב וכתב.

ומפשט מיהא לא פשיטא ליה. ונפקא מינה – בין ספק לודאי, לשנים החתומים על השטר ומת אחד מן – צריך שנים מן השוק להעיד עליו, ואין זה כשר להעיד על כתב ידו ועל של חברו ולצרף אחד עמו שיעיד על שתיקן. דלמלא על מנה שבשטר הן מעידין, וכי אומר זה כתב ידי – נפיק פלגא דממונא אפומיה, וזה שמעיד עמו – על חתימתו – לא מעלה ולא מוריד, דהוה צריך לו. וכי חרי מצטרף עם ההוא מן השוק להעיד על חתימת המת – הדר נפיק ריבעא דממונא אפומיה, אשתכח דכולא ממונא נבי ריבעא נפיק אפומיה, ואנן "על פי שנים עדים" בעינן, חצי דבר על פי של זה וחצי דבר על פי של זה, הלכך גיבעי תרי. דכיון דספקא היא – נזיל דכא לזומרא והכא לזומרא: הדינא דשניהם קיימים אולינן לזומרא, ואמרין: על כתב ידן הן מעידין, ובעינן תרין על כל כתב וכתב. והדינא דמית חד מנייהו – בעינן תרין מן השוק, שיעיד האחד על כתב יד המת, ואחד מן יעיד על כתב יד המת והחי. דאי הוה פשיטא לן דעל כתב ידן מעידין – הוי סגי בחד מן השוק שיעיד על שתי החתימות, והחי יעיד גם הוא על שתיהם, ולא נפיק כולא ממונא נבי ריבעא אפומא דחד – דאידו נמי צריך לאותו מן השוק שיעיד על חתימתו. אבל השתא דמספקא לן דלמא על מנה שבשטר הן מעידין, וכל כתב ידו הוא נאמן ואין צריך לצירוף, ועוד אנן צריכין לו שיעיד על חותמת המת – נפיק תלתא ריבעי אפומיה, אי ליכא תרין מן השוק שלא יתא זה צריך להעיד על המת. קמשמע לן דפשיטא ליה, וסגי בחד מן השוק, ושניהם יעידו על שתיקן. בין לקולא – כי הכא, דאילו לרבנן בעי שנים מן השוק שיעידו על של מת, וזה לבדו יעיד על חתימתו. נבי ריבעא. וחסר ריבעא. דצריך שנים – לדברי חכמים. ואי ליכא שנים – שיכירו כתב המת. אלא חד – וזה החי נמי מכירה, מאי גיבעי? לכתוב – זה שנשאר בחיים. חתימת ידו אחספא ונשרייה כבי דינא – ויטלוהו הדיינים, ויקפוח אצל חתימתו שבשטר. ומחזין – היא דשטרא מדרך דאחספא. דלא צריך לאסהדי אחתימת ידו. וכתב עליה מאי רבני – למעלה מן החתימה יכתוב שזה החתום לזה ממנו מנה, וכתב כך: אני פלוני החתום למטה לחיתי מנה מפלוני. מנכסים בני חורין – ומנמשהבי לא. דלית ליה קלא לדבר שאינו עשוי בעדים. מהו דתימא – כי היכי דהלכה כרבי מחבירו – הכי נמי אפילו מחבירו. דנפיק מבי דינא דרש שמואל – שקיימורו בבית דינא, וכך נמצא כתוב בהנפק שכתבו הדיינים בו. מדאיתא רב עקיב ב' – אלאמא כרבי סבירא ליה, שצריך לומר: זה כתב ידי וזה כתב ידו של חברי. שטרא דיתבי הוה – שהוצרך לעיין בתקנתם. וחש שמואל – שאם לא כתב בו אלא: פלוני העיד על כתב ידו ופלוני על כתב ידו, שמוא כשיצאו היתומים שטר זה בבית דין לגבות יתא אותו בית דין טועה לומר שהלכה כרבי, ויאמרו שאין זה קיום. איכא דסבירא ליה – בעלמא ולא מחבירו, ובהא אפילו מחבירו. עד ודיין – שטר שכתבו בו הנפק, וחתמו הדיינים על הנפק שלו, ולאחר זמן, כשהוציאו המלוה לגבות, ערער הלוח לומר מוויף הוא, ובא אחד מעדי השטר והעיד על כתב ידו, ואחד מן הדיינים העיד על כתב ידו – מצטרפין להכשירו. מאי דקא מסהדי סהרא ב' – עדי השטר מעידין על מנה שבשטר כרבנן, והדיינים מעידין: בפנינו נתקיים. רב יהודה אחוה דרמי בר יחזקאל הוה. אקילע

על כתב ידן הן מעידין – נראה, דלרבי אפילו אומרם בפירוש דמעידין על מנה שבשטר – חשיב כאילו מעידין על כתב ידן. וכן לרבנן אפילו אומרם בהדיא דעל כתב ידן הן מעידין. מדאמרין בסמוך ואי ליכא תרי אלא חד היכי נעביד, משמע דלא יועיל לרבנן אם יעידו בהדיא על כתב ידן. ודוקא אחספא – והוא הדין אירשא דמגלתא. כדאמר ב"גט פשוט" (בבא בתרא קסב.) דליכא למיחש למידי, והא דתניא בפרק קמא דקדושין (ט,ט.) כתב על הנייר או על החרס "בתר מקודשת לי ב", וכן גבי שדה (שם כו,א.) כתב על הנייר או על החרס ב' – הרי זה מכורה, נראה דאתיא כרבי אלעזר, דאמר: עדי מטייה כרתי. דלרבי מאיר כיון דעדי חתימה כרתי – לא מצינו על דבר שיכול לזייף, כדאמר בפרק שני דגיטין (כא,ב.) אין כותבין לא על הנייר ב', וחכמים מכשירין. ומפרש בגמרא מן חכמים – רבי אלעזר. ואף על גב דאמר התם: לא הכשיר רבי אלעזר אלא בגיטין, אבל בשאר שטרות לא – הכי פירושו: אלא בגיטין ודכוותיה, דהיינו שטרות שאין עומדין לראיה, כגון אותו שאינו עשוי אלא לקנות בו אשה ושהה. כעין גיטין שעשוין לפי שעה לגרש בו, אף על פי שיכול השטר של קנין לדויעל לראיה – גם הגט יכול לדויעל, כדאמר ב"הובות" (כתובות פט,ב.) ובפרק קמא דבבא מציעא (יח,א.) וכי יתימא נקריעה – בעינא לאינסובי ביה. אלא שעיקרן לא לכך נעשו, ולא ממעט אלא שטרות שעיקרן לראיה, ועשוין לעמוד ימים רבים, כדמייתי התם קרא "ותחתם בכלי חרש וגו'".

הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין – פסק רב אלפס: דווקא כשאומר לא היו דברים מעולם, אבל נאמן הוא לומר פרעתו, ולא מצי אמר ליה "שטרך בידי מאי בעי" אלא בשטר שיש בו עדים, דגובה בו מנכסים משועבדים. ואין נראה לרבינו יצחק, כי מניין לו זה החילוק? כי סבר דבכל שטר אינו רגיל לפרוע עד שיחזיר לו שטר.

עד ודיין מצטרפין – משמע דאפילו בשטר מקיים חיישין שמוא זיף לחתימת הדיינים. וכן משמע בירושלמי דגיטין, ובפרק "בן סורר". והא דתניא בתוספתא דשבועות: פרוחבול המקושר, רבי יהודה אומר: עדים חותמין מבחוץ והדיינים מכפנים. אמרו לו: אין מעשה בית דין צריך קיום – היינו דווקא בפרחבול, משום דנאמן אדם לומר פרוחבול היה לי ואבדו, ואפילו למאן דאמר אינו נאמן – מודה הוא דלא בעי קיום. האמר

על כתב ידן הן באין להעיד, כשמקיימין השטר בבית דין. לפיכך צריך שנים על כל כתב וכתב. לדברי חכמים על מנה שבשטר הם מעידים – אנהנו ראינו המלוה וחתמנו. הלכך בתרי סגי, ולא צריך חן מיניהו לאסהדי אדחבריה. מהו דתימא לרבי ספוקי מספקא ליה אי על כתב ידן – אנו נוקטין שיעידו. או על מנה שבשטר – ומשום שמוא על כתב ידן הן מעידין – מצריך תרי לכל כתב וכתב.

ומפשט מיהא לא פשיטא ליה. ונפקא מינה – בין ספק לודאי, לשנים החתומים על השטר ומת אחד מן השוק להעיד עליו, ואין זה כשר להעיד על כתב ידו ועל של חברו ולצרף אחד עמו שיעיד על שתיקן. דלמלא על מנה שבשטר הן מעידין, וכי אומר זה כתב ידי – נפיק פלגא דממונא אפומיה, וזה שמעיד עמו – על חתימתו – לא מעלה ולא מוריד, דהוה צריך לו. וכי חרי מצטרף עם ההוא מן השוק להעיד על חתימת המת – הדר נפיק ריבעא דממונא אפומיה, אשתכח דכולא ממונא נבי ריבעא נפיק אפומיה, ואנן "על פי שנים עדים" בעינן, חצי דבר על פי של זה וחצי דבר על פי של זה, הלכך גיבעי תרי. דכיון דספקא היא – נזיל דכא לזומרא והכא לזומרא: הדינא דשניהם קיימים אולינן לזומרא, ואמרין: על כתב ידן הן מעידין, ובעינן תרין על כל כתב וכתב. והדינא דמית חד מנייהו – בעינן תרין מן השוק, שיעיד האחד על כתב יד המת, ואחד מן יעיד על כתב יד המת והחי. דאי הוה פשיטא לן דעל כתב ידן מעידין – הוי סגי בחד מן השוק שיעיד על שתי החתימות, והחי יעיד גם הוא על שתיהם, ולא נפיק כולא ממונא נבי ריבעא אפומא דחד – דאידו נמי צריך לאותו מן השוק שיעיד על חתימתו. אבל השתא דמספקא לן דלמא על מנה שבשטר הן מעידין, וכל כתב ידו הוא נאמן ואין צריך לצירוף, ועוד אנן צריכין לו שיעיד על חותמת המת – נפיק תלתא ריבעי אפומיה, אי ליכא תרין מן השוק שלא יתא זה צריך להעיד על המת. קמשמע לן דפשיטא ליה, וסגי בחד מן השוק, ושניהם יעידו על שתיקן. בין לקולא – כי הכא, דאילו לרבנן בעי שנים מן השוק שיעידו על של מת, וזה לבדו יעיד על חתימתו. נבי ריבעא. וחסר ריבעא. דצריך שנים – לדברי חכמים. ואי ליכא שנים – שיכירו כתב המת. אלא חד – וזה החי נמי מכירה, מאי גיבעי? לכתוב – זה שנשאר בחיים. חתימת ידו אחספא ונשרייה כבי דינא – ויטלוהו הדיינים, ויקפוח אצל חתימתו שבשטר. ומחזין – היא דשטרא מדרך דאחספא. דלא צריך לאסהדי אחתימת ידו. וכתב עליה מאי רבני – למעלה מן החתימה יכתוב שזה החתום לזה ממנו מנה, וכתב כך: אני פלוני החתום למטה לחיתי מנה מפלוני. מנכסים בני חורין – ומנמשהבי לא. דלית ליה קלא לדבר שאינו עשוי בעדים. מהו דתימא – כי היכי דהלכה כרבי מחבירו – הכי נמי אפילו מחבירו. דנפיק מבי דינא דרש שמואל – שקיימורו בבית דינא, וכך נמצא כתוב בהנפק שכתבו הדיינים בו. מדאיתא רב עקיב ב' – אלאמא כרבי סבירא ליה, שצריך לומר: זה כתב ידי וזה כתב ידו של חברי. שטרא דיתבי הוה – שהוצרך לעיין בתקנתם. וחש שמואל – שאם לא כתב בו אלא: פלוני העיד על כתב ידו ופלוני על כתב ידו, שמוא כשיצאו היתומים שטר זה בבית דין לגבות יתא אותו בית דין טועה לומר שהלכה כרבי, ויאמרו שאין זה קיום. איכא דסבירא ליה – בעלמא ולא מחבירו, ובהא אפילו מחבירו. עד ודיין – שטר שכתבו בו הנפק, וחתמו הדיינים על הנפק שלו, ולאחר זמן, כשהוציאו המלוה לגבות, ערער הלוח לומר מוויף הוא, ובא אחד מעדי השטר והעיד על כתב ידו, ואחד מן הדיינים העיד על כתב ידו – מצטרפין להכשירו. מאי דקא מסהדי סהרא ב' – עדי השטר מעידין על מנה שבשטר כרבנן, והדיינים מעידין: בפנינו נתקיים. רב יהודה אחוה דרמי בר יחזקאל הוה. אקילע

מחבירו, סבר אעביד רווחא פי היכי דלא מפסדי יתבי. אמר רב יהודה אמר שמואל: עד ודיין מצטרפין. אמר רמי בר חמא: פמה מעליא הא שפעא. אמר רבא: מאי מעלויהתא? מאי דקא מסהדי סהרא לא קא מסהדי דיינא, ומאי דקא מסהדי דיינא לא קא מסהדי סהרא! אלא, כי אתא רמי בר יחזקאל אמר: לא תציתניהו להני פללי דכילי יהודה אחי משמיה דשמואל.

אקילע

דיין מצטרפין – משמע דאפילו בשטר מקיים חיישין שמוא זיף לחתימת הדיינים. וכן משמע בירושלמי דגיטין, ובפרק "בן סורר". והא דתניא בתוספתא דשבועות: פרוחבול המקושר, רבי יהודה אומר: עדים חותמין מבחוץ והדיינים מכפנים. אמרו לו: אין מעשה בית דין צריך קיום – היינו דווקא בפרחבול, משום דנאמן אדם לומר פרוחבול היה לי ואבדו, ואפילו למאן דאמר אינו נאמן – מודה הוא דלא בעי קיום. האמר

האמר רב פפי האי אשרתא — תימה: דפריך מדבר פפי, ובפרק "הכותב" (כתובות פה,א) מסיק דליתא לדרב פפי מדבר נחמן כו! ועוד דבפרק "כל הגט" (גיטין כו,ב) מסיק דרב לית ליה דרב פפי. והיכי פריך הכא מדבר פפי אמילתיה דרב? מיהו, הא איכא לתרץ: דאלישנא דאמרי לה משהיה דרב הונא פריך. ואין לומר דהבי פריך: כיון דאמר משחתמו אין מעידין לפניו וחותם — אלמא חיישין למיחוי

כשקרא, אם כן משכתבו עד שלא חתמו נמי, דכתיבה נמי מיחוי כשקרא. דאם כן הנה קשיא דרב אדרב, דהכא חייש למיחוי כשקרא, ובפרק "כל הגט" (שם) לא חייש. אלא טעמא, דמשחתמו דמי לנוגעים בעדות, כעין שפירש בקונטרס גבי ההוא שקרא ערער על אחד מהן. ותירץ רבינו הם: דדרך התלמוד להקשות אפילו מדבר דלא הוי הלכתא הכי. ופוסק רבינו הם דכתבין לא אורכתא אפילו אמטלטלי דכפריה. דלא קיימא לן כרב פפי דחייש למיחוי כשקרא. אף על גב דפריך מינה, ופריך נמי מנהדרעי בכמה מקומות בפרק "שבועת העדות" (שבועות לג,ב) ובפרק "יש בכור" (בכורות מט,א): והאמרי נהדרעי לא כתבין אורכתא כו, ויש מפרשים: וליתא דקאמר ב"הכותב" ובפרק "כל הגט" (גיטין כו,ב) דלא בעי למימר דליתא לדרב פפי, אלא דליתא לקשיא, שאין לדמות אשרתא שהוא מעשה בית דין לשאר שטרות, דבמעשה בית דין לכולי עלמא חיישין למיחוי כשקרא. ורבינו יצחק "מנהג" תירץ: דלכתחלה ודאי חיישין למיחוי כשקרא, כדאמר להו רב לספרי: כי יתביחו בדיני כו' (בבא בתרא קע"א), אבל בדיעבד — לא חיישין. ולהכי פריך הכא. והוי לכתחלה. והא דקאמר דליתא לדרב פפי — היינו דיעבד. וההיא איתתא ד"הכותב" (כתובות פה,א) כיון שהייתה צריכה לחזור לבית דין כדיעבד דמי. ודרשאה נמי דכתבין אמטלטלי דכפריה — היינו משום כיון דאינו יכול ליתן שם — כדיעבד דמי.

ושמע מינה דיינין המכירין חתימת עדים אין צריך להעיד בפניהם. ודסקלקא דעתך דצריך להעיד בפניהם, אף על גב דלא תהא שמועה גדולה מראיה, לפי שהיו רגאין יותר בית דין. דבשאיין מעידין בפניהם — אין נראה אלא כעד מפי עד. ומטעם זה הצריכו שלשה בעיני שטרות, ודוה סגי בשנים, אלא משום דבעינן שהיא בית דין כדפרישית. ועוד אמר רבינו יצחק: דסקלקא דעתך דצריכין להעיד בפניהם משום דפעמים אין מכירין אלא על ידי שראו בלילה, דליכא למימר לא תהא שמועה גדולה מראיה, דשמועה אינה יכולה להיות בלילה כדאמר בראש השנה (כה,א) דחקירת עדים כותלת דין דמי, ותחתל דין אינו אלא ביום, כדאמרין בסנהדרין (לכ"א). **כפני** כל אחד ואחד — דסקלקא דעתך כיון שהעידו בפני שנים — יכול השלישי לכתוב על סמך השנים, אף על פי שלא העידו בפניו. **הנה** לעדות החדש דאורייתא — ובדאורייתא אין עד נעשה דין, וטעמא דאין עד

נעשה דין — משום דבעינן שיעידו לפני הדיינין, כמו שמפרש רבינו שמואל בן מאיר, דכתיב "ועמדו שני האנשים" — אלו העדים, "לפני ה'" — אלו הדיינין. ויש מפרשים: משום דבעינן עדות שאתה יכול להזימה, ואם העדים נעשו דיינין — עדות שאין אתה יכול להזימה היא. שלא יקבלו הזמה על עצמן. ומיהו, לפי טעם זה, אם העדים קרובים לדיינין — אינם יכולים להעיד, דלא יקבלו הזמה עליהם. אלא כיון דבני הזמה ניהו בבית דין אחד — עדות שאתה יכול להזימה קרינא בהו, הכי נמי יהיה הדין נעשה עד. ודווקא בעד המעיד אמרינן דאין עד נעשה דין, דשייכי הני טעמי. אבל עד שאינו צריך להעיד, כגון שיש אחרים שיעידו, או כגון שראוהו ביום שאינו צריך להעיד, דלא תהא שמועה גדולה מראיה — נעשה דין. ודווקא בדיני ממונות, אבל בדיני נפשות — אפילו עד שאין צריך להעיד אין נעשה דין לרבי עקיבא דאמר במסכת מכות (ו,א): אפילו הן מאה — כולן עדים. וטעמא מפרש בפרק "אדורו בית דין" (ראש השנה כו,א) משום דכתיב "והצילו העדה", והנך כיון דחזו דקטל — תו לא חיו ליה וכוותא. ודווקא בדאורייתא, אבל בדרבנן — אפילו עד המעיד נעשה דין.

איקלע רבנא למיזבן שופשי גרסינן, ולא גרסינן דאיכלע, ולא גרסינן לגבן, ולא רמי אמרה, דאי אפשר לומר כן שאמר רמי עדות זו על אמיר ורב אשי, שהרי רב אשי כמה דורות היה אחריו, דאמרין בקדושין (ע"ב): יום שמת רב יהודה נולד רבא, יום שמת רבא נולד רב אשי. אבזה דאמן — רמי בר חמא. שלשה שישבו — בבית דין. לקיים השטר —

ובלא העדאת עדים שיעידו על כתב ידן, לפי שהדיינין עצמן מכירין אותה. השנים מכירין אותה ואחד אינו מכיר. עד שלא חתמו — השנים על ההנפק. מעידין — לפני השלישי שזוה כתב ידן של חתומים. וחותם — עמדם על מה שכותבין "אשרנוהו וקיימנוהו לשטרות דגן במותב תלתא דאשתמודענא דחתימת ידא דסהדי היא". משחתמו אין מעידין — דחתימה קמיתא בשקרא הוה, דלא תלאת הוה דירע. ומי כתבין — לאשרתא דידיה: בתמיה. וכי קודם שנתקיים לפני שלשתן יכתבו "במותב תלתא הוינא ואשתמודענא" כו. **אשרתא** — לשון חזק, שמחזקים ואת השטרו וכותבין אשרנוהו. דנכתבא מקמי דניחו סהדי כו' — עד שלא העידו העדים על כתב ידם כתבו הדיינין "במותב תלתא הוינא ונפיק שטרא דגן קדמנא ואסחידו פלוגי ופלוגי אחתימא דידיהו ואשרנוהו וקיימנוהו". עד נעשה דין — שהרי השנים העידו על החתימות. צריכין להעיד בפני כל אחד ואחד — שאם העידו בפני השנים — אין השלישי יכול לחתום, דהא הכא הוצרכו השנים להעיד בפני השלישי. ולפא לעולם צריכין — להעיד, שאין עדות אלא על ידי הגדת עדות. ושאיני מכיר. דלא מקיימא גזירה — בפני היחיד שאינו מכיר. דלא מקיימא גזירה כלל — אי לא הוה מסהדי באפיה. ראיהו שלשה — בעדות החדש קאי. וכן הוה דין — מסנהדרין המקדשין את החדש. יעמוד השנים — להיות עדים. והתם פרכינן: לא תהא שמועה גדולה מראיהו ומוקמינן לה כשראוהו בלילה. לפיכך אם לא יעידו לבקר — על מה יאמרו מקודש. שאין היחיד נאמן — לקדש החדש ביחיד. ליתבו בדוכתייהו — אחר שהעידו בפניו. וקרא ערער על האחד — שהוא פסול. עד שלא חתמו — השני דיינים על האשרתא. מעידין — על זה שהוא כשר. משחתמו. הוה ליה נוגעין בעדות, שגנאי להם שישבו עם פסול בדין. תרי

מקודש, שאין היחיד נאמן על ידי עצמו. ואי סלקא דעתך דעד נעשה דין — למה לי פוגי האי? ליתבו בדוכתייהו וליקדשי! אמר ליה: אף לדידי קשיא לי, וישאילתיה לרב יצחק בר שמואל בר מרתא, ורב יצחק לרב הונא, ורב הונא לחייא בר רב, וחייא בר רב לרב, ואמר להו: הנה לעדות החדש דאורייתא, וקיים שטרות דרבנן. אמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב: שלשה שישבו לקיים את השטר, וקרא ערער על אחד מהן, עד שלא חתמו — מעידין עליו וחותם, משחתמו אין מעידין עליו וחותם. ערער דמאי? אי ערער דנולגותא תרי

נעשה דין — משום דבעינן שיעידו לפני הדיינין, כמו שמפרש רבינו שמואל בן מאיר, דכתיב "ועמדו שני האנשים" — אלו העדים, "לפני ה'" — אלו הדיינין. ויש מפרשים: משום דבעינן עדות שאתה יכול להזימה, ואם העדים נעשו דיינין — עדות שאין אתה יכול להזימה היא. שלא יקבלו הזמה על עצמן. ומיהו, לפי טעם זה, אם העדים קרובים לדיינין — אינם יכולים להעיד, דלא יקבלו הזמה עליהם. אלא כיון דבני הזמה ניהו בבית דין אחד — עדות שאתה יכול להזימה קרינא בהו, הכי נמי יהיה הדין נעשה עד. ודווקא בעד המעיד אמרינן דאין עד נעשה דין, דשייכי הני טעמי. אבל עד שאינו צריך להעיד, כגון שיש אחרים שיעידו, או כגון שראוהו ביום שאינו צריך להעיד, דלא תהא שמועה גדולה מראיה — נעשה דין. ודווקא בדיני ממונות, אבל בדיני נפשות — אפילו עד שאין צריך להעיד אין נעשה דין לרבי עקיבא דאמר במסכת מכות (ו,א): אפילו הן מאה — כולן עדים. וטעמא מפרש בפרק "אדורו בית דין" (ראש השנה כו,א) משום דכתיב "והצילו העדה", והנך כיון דחזו דקטל — תו לא חיו ליה וכוותא. ודווקא בדאורייתא, אבל בדרבנן — אפילו עד המעיד נעשה דין.

דיינים, והדיין השלישי יצטרף לפסוק את הדין אף שלא שמע את
העדות, אלא צריכים שלשתם לקבל את העדות, וכמבואר
בהלכה זו שהשנים צריכים להעיד בפני השלישי, ולא די
בידיעתם.
מקשה הגמרא: מתקין לה רב אשי, בשלמא הדין הראשון, שעד
נעשה דין, ששענין מנה – יש ללמוד מהלכה זו, שהרי שני הדיינים
מעידים בפני השלישי על כתב ידי העדים, ואחר כך נעשים דיינים
לקיים את השטר. אלא הדין השני, שדיינין הפקידין את חתימות ידי
העדים, אין עדים אחרים צריכין לבוא ולהעיד בפניהם, אלא
מקימים את השטר על פי ידיעתם, יש לדחות את הראיה מהלכה
זו, דלמא, לעולם אימא לך – שמא אומר לך שבאמת אם שלשת
הדיינים מכירים את חתימות העדים, אינם יכולים לקיים על פי
ידיעתם אלא צריכין לקבל עדות של עדים אחרים על אמינות
החתימות, ושאני הכא – ושונה הדבר בהלכה זו ששנים העידו
בפני השלישי, דקא מפקימא הנה בחד – שהרי התקיימה ההגדה
על ידי שהעידו שניהם בפני אותו אחד שלא הכיר, ובכך אף הם
עצמם שמעו את העדות, ונמצא שהם דנים לפי הגדה ולא רק לפי
ידיעה.
ממשך רב אשי ומקשה: וכן הדין השלישי שאמרת, שדיינין שאין
מכירין את חתימות ידי העדים, צריכין העדים להעיד בפני כל אחד
ואחד מהדיינים, ולא די בידיעת שנים מהדיינים, גם כן יש לדחות,
דלמא לעולם אימא לך שאין צריכין להעיד בפני כל אחד מהדיינים,
אלא די בכך שיעידו בפני שנים מהם, והשלישי יסמוך על השנים
ויתתם עמהם, ושאני הכא – שונה הדין כאן, שהוצרכו השנים
להעיד בפני השלישי, משום דלולי זאת לא קא מפקימא הנה בלל
– לא מתקיימת הגדת עדות על קיום החתימות כלל, וכבר התבאר
שרב אשי סובר שאין דיינים יכולים לקיים את השטר על פי
ידיעתם בלבד, אלא רק על ידי שיעידו אחרים בפניהם, ולכן כאן
ששני הדיינים מכירים בעצמם את החתימות, יש צורך שיעידו
בפני השלישי, אבל אם השנים לא הכירו מעצמם את החתימות
אלא קיבלו עדות של אחרים על הכרת החתימות, יכול השלישי
להצטרף עמהם לקיים השטר אף שלא קיבל עדות על אמינות
החתימות.

הגמרא מקשה על הלכה זו שהובאה לעיל, ש'עד נעשה דין',
מספרת הגמרא: ותיב רבי אבא וקאמר לה להא שמעתא, ישב רבי
אבא ואמר הלכה זו, דבקימא שטרות 'עד נעשה דין'. איתביה –
הקשה לו רב ספרא לרבי אבא ממח ששנינו במשנה (ר"ה ב) ללבי
עדות קידוש החדוש, שכשעדים מעידים שראו את הלבנה
בחידושה מקדשים בית דין את החדוש, אם אירע שראוהו – את
הירח החדש שלשה דיינים, והן בית דין – מדייני הסנהדרין,
שראויים לקדש את החדוש, ועמדו מהם להיות עדים,
ויושיבו שנים אחרים מפקדיהם שבסנהדרין אצל התיב – העד
השלישי, כדי שיהיה להם שם 'בית דין', ואותם שנים שראו את
הירח יעידו בפניהם של השלשה, ויאמרו שלשה 'מקדש החדש
מקדש'. אך אינם יכולים להעיד בפני השלישי לבדו, בלא שיערפו
אליו עוד שנים אחרים, משום שאין הדיין התיב נאמן לקדש את
החדוש על ידי עצמו – לבדו, שאין 'בית דין' בפחות משלשה.
מסיים רב ספרא את קושייתו: ואי סלקא דעתך – ואם אתה מעלה
על דעתך, דעד נעשה דין, למה לי כולי האי – לשם מה הוצרכה
המשנה לומר שיביאו שנים נוספים, ליתבבו בדוקתיהו וליקדשי –
ישבו אותם שלשה במקומם ויקדשו לבדם, על ידי שיעידו שנים
בפני השלישי, ואף שהיו עדים יכולים שלשתם לשבת אחר כך
כדיינים ולקדש את החדוש, שהרי עד נעשה דין.
מתרצת הגמרא: אמר רבי אבא, אף לדידי קשיא לי – גם לי
היה קשה כן, ושאליה – ושאליה כן לרב יצחק בר שמואל בר
מרקא, ורב יצחק הקשה כן לרב הונא, ורב הונא לתיבא בר רב,
ותיבא בר רב לרב, ואמר להו רב, אין זו קושיא, הנה לעדות קידוש

מספרת הגמרא מעשה בענין זה: איקלע רבנא אחתה דרבי תיבא בר
אבא למבזן שוקשמי – רבנא, אחיו של רבי חייא בר אבא, הזדמן
למקומם של אממר ורב אשי כדי לקנות שומשמן, ואמר, הכי
אמר שמואל, עד ודין מצטרפין לקיים את השטר, על ידי שכל אחד
מעיד על חתימתו, ובדבריו ריב יהודה בשם שמואל. אמר אמימר,
כמה מעליא הא שמעתא – כמה מעולה היא מימרא זו. אמר ליה
רב אשי לאמימר, משום דקלקלה אבות דאמך את נמי מקלקלת לה –
וכי מחמת שרמי בר חמא, שהוא אבי אמר, שיבא את המימרא
הזו, כמובא לעיל (ע"א), גם אתה משבחה, והרי כבר פרקה – הקשה
עליה ודחאה רבא, שהרי אין שייכות בין העדויות ואי אפשר
לצרפן.

הגמרא מוסיפה לדון בענין קיום שטרות: אמר רב ספרא, אמר רבי
אבא, אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא, אמר רב הונא, ואמר
לה – ויש אומרים שלא אמר כן רב הונא משם עצמו, אלא אמר
רב הונא שכך אמר רב, שלשה דיינים שישבו לקיים את השטר, והיו
שנים מהם מכירין את חתימות ידי העדים, ויכולים לקיימם על פי
ידיעתם, ואחד הדיינים אינו מכיר, עד שלא – קודם שחתמו שני
הדיינים על הקיום, מעידין הם בפניו של השלישי שזהו כתב ידם
של העדים, והוא חותם עמם על הקיום. אך משחתמו שני
הדיינים על הקיום, אין מעידין בפניו וחותם, כלומר, אף אם יעידו
עתה בפניו ויתחום לא יוכשר הקיום, כיון שבנוסח הקיום כותבים
הדיינים שישבו במושב בית דין של שלשה, והתברר להם
שחתימות העדים אמיתיות, ואילו במקרה זה כשכתבו כן לא היה
הדבר אמת, שהרי באותה שעה לא התברר לשלישי שהחתימות
אמיתיות, ונמצא שחתמו על דבר שקר, וקיומם פסול. ורק
כשהעידו בפניו קודם שחתמו, הקיום כשר.
משמע מההלכה האמורה, שרק לגבי החתימות נאמר דין זה,
שאין לדיינים לחתום קודם שידעו שלשתם שחתימות העדים
אמיתיות, אבל הכתיבה עצמה של נוסח הקיום יכולה להיעשות
קודם לכן, אף שנכתב בו ששלשתם יודעים שהחתימות אמיתיות,
ובאמת באותה שעה לא הכירם השלישי. מקשה הגמרא: ומי
כתבינן – וכי מותר לכתוב את נוסח הקיום בעת שאין הדבר אמת,
והאמר רב פפי משמיה דרבא, האי אשקתא דדייני דניכתב מןמיה
דיחיו סהרי אחתימות ידיהו – כתב קיום של הדיינים שנכתב קודם
שהעידו העדים בפניהם על חתימת ידיהם, פסולת, אף אם לא
חתמו הדיינים אלא לאחר שהעידו העדים בפניהם על
החתימות, דמתהו בשקרא – לפי שראה הדבר כשקר,
שכותבים הדיינים שהתברר להם שהחתימות אמת, בזמן שעדיין
אינם יודעים זאת, ואם כן הכא נמי – גם כששני הדיינים מכירים
את החתימות והשלישי אינו מכירם, כיצד מותר להם לכתוב את
נוסח הקיום, והרי אף שלא חתמו עליו מכל מקום מתהו בשקרא.
הגמרא מתקנת את דברי רב הונא: אלא אימא – כך יש לשנות
מימרא זו, עד שלא כתבו הדיינים את כתב הקיום, מעידין שני
הדיינים בפניו של השלישי, וכותבים את הקיום, וחותם עמהם. אך
משכתבו את כתב הקיום, אין מעידין בפניו וחותם, כיון שכתובת
הקיום בזמן שהנוסח הכתוב בו לא היה נכון, פוסלתו.
הגמרא לומדת כמה הלכות ממימרא זו: ששם מנה הלת – מדברי
רב הונא יש ללמוד שלשה דינים: א. ששם מנה, שעד המעיד על
חבירו נעשה גם דין לזון אותו, שהרי שני הדיינים מעידים בפני
השלישי על הכרת חתימות העדים, ואחר כך מצטרפים להיות
כדיינים בדבר ולחתום על הקיום. ב. ששם מנה, שדיינין הפקידין
את חתימות ידי העדים החתומים בשטר, יכולים לקיים על פי
הכרתם, ועדי השטר או עדים אחרים אין צריכין לבוא ולהעיד
בפניהם, שהרי התבאר ששני הדיינים יכולים לקיים מתוך ידיעתם
ללא שמיעת עדות נוספת. ג. וששם מנה, שדיינין שאין מכירין את
חתימות ידי העדים, צריכין העדים להעיד בפני כל אחד ואחד
מהדיינים על החתימות שבשטר, ואין די בכך שיעידו בפני שני

58 אך עתה גְּרוּשָׁה אֲנִי, אִינָה נֶאֱמָרְתָּ, שהרי אף ללא הודאתה יודעים
59 אנו שהיתה נשואה, ואינה נאמנת לומר שהתגרשה.
60 דין נוסף בענין זה: אשה שנשבתה לבין הגויים מוחזקת אצלנו כמי
61 שנבעלה לגוי, ופסולה לכהונה. ואם באה לפנינו אשה שלא
62 הוחזקה כשבויה ואֶמְכָּרָהּ, נִשְׁבֵּיתִי לבין הגויים וְהוֹרָה אֲנִי – לא
63 נבעלתי לאחד מהם, נֶאֱמָרְתָּ, ומותרת להינשא לכהן, שֶׁהִפֵּשׁ שְׂאֵסֶר
64 הוּא תִּפֶּה שֶׁהִתִּיר, שהרי היא זו שאמרה לנו שנשבתה, ואמרת אבי
65 שלא נטמאה. וְאִם יֵשׁ עֲרִים שְׂנֵשְׁבִית, וְהִיא אִמְרַת מְהוּרָה אֲנִי, אִינָה
66 נֶאֱמָרְתָּ, אלא היא בחזקת בעולה לגוי ואסורה לכהן. וְאִם מִשְׁנֵשְׁאֵת
67 – לאחר שנישאת על פי דבריה, שהיה לה 'פה שאסר', בָּאוּ עֲרִים,
68 ונמצא שמעתה אין לה 'פה שאסר', הָרִי זוּ לֹא תִצָּא מִבְּעֻלָּה.

* * *

גמרא

70 הגמרא מבארת מהדין נלמד דין 'הפה שאסר': אָמַר רַב אִסִּי, מִיָּנֵן
71 למדנו דִּין 'הִפֵּשׁ שְׂאֵסֶר הוּא תִּפֶּה שֶׁהִתִּיר' מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר לִגְבִי
72 המוציא שם רע על אשתו ואומר שלא היתה בתולה, שְׂבֹא אֲבִי
73 הנערה לבית דין ואומר להם 'אֵת בְּתִי נָתַתִּי לְאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה
74 וַיִּשְׁנָאָהּ, וְהִנֵּה הוּא שֹׁם עֲלֵילֹת דְּבָרִים לֵאמֹר לֹא מִצְאֹתִי לְבִתְךָ
75 בְּתוּלִים, וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בְּתִי' (דברים כ טז). כלומר, האב אומר שקיבל
76 קידושין עבור בתו מאדם זה, והרי כשאמר האב שקידשה 'לְאִישׁ',
77 ולא פירש מי הוא, אֶמְכָּרָהּ בכך על כל העולם מדין אשת איש.
78 ובכחוסוף ואמר 'הָיָה', כלומר שקידשתה לאדם זה, הִתִּירָה
79 לבעלה, ומוכח שהאמינתו התורה לומר למי קידש את בתו, כיון
80 שהוא זה שאמר לנו שקידשה, ולולי דבריו היתה מוחזקת כפנויה.
81 הגמרא מבררת מדוע צריך ללמוד דין זה מפסוק. שואלת הגמרא:
82 לָמָּה לִי קָרָא, הרי כָּבֵדָה הִיא שיהא נאמן, הוּא אֶמְכָּרָהּ וְהוּא שָׂרִי לָהּ
83 – כיון שהוא זה שאסרה, ואתה מאמינו בכך, יֵשׁ לָךְ להאמינו גם
84 למה שהתירה. משיבה הגמרא: אֲבָן דִּין 'הפה שאסר' נלמד
85 מסברא, אֵלֶּיךָ כִּי אִצְטְרִיךְ קָרָא – הפסוק הוצרך לְכַבֵּדָה הוּא אָמַר
86 רַב, דָּאֵמַר רַב הוּא אָמַר רַב, מִיָּנֵן לָאֵב שֶׁנֶּאֱמַר לֵאסוֹר אֵת בְּתו
87 הקטנה או הנערה מִן הַתּוֹרָה על ידי שיאמר שקידשה, שֶׁנֶּאֱמַר אֵת
88 בְּתִי נָתַתִּי לְאִישׁ, ומשמע שהוא יכול לקדשה, ואף נאמן לומר כן
89 ולאסרה על כל העולם, אך מה שהוא יכול לחזור ולומר
90 שהקידושין היו לאיש 'הזה' ולהתירה, זה פשוט מסברא, שהפה
91 שאסר הוא הפה שהתיר.
92 מקשה הגמרא: אִם כֵּן לָשׁוֹן 'הזה' שאמרה התורה לָמָּה לִי, והרי לא
93 התחדש בכך שום דין. מתרצת הגמרא: לָשׁוֹן 'הזה' מִיָּכָּע לִיָּה –
94 נצרכת לְכַבֵּדָה רַבִּי יוֹנָה. דִּתְנֵי רַבִּי יוֹנָה, נאמר בפסוק אֵת בְּתִי נָתַתִּי
95 לְאִישׁ הַזֶּה, וֵישׁ ללמוד מכך שדוק אִם הוא אומר שקידשה
96 לאיש 'הזה', והוא הוציא עליה שם רע, חייב לשלם לה קנס, וְלֹא
97 לָיֵב – אך אם יאמר האב שקידשה לאדם מסוים, וקודם שנשאה
98 מת ללא בנים והוצרכה להתייבם לאחיו, ואז זה הוא שהוציא
99 עליה שם רע שלא מצא לה בתולים, אינו חייב בקנס זה.
100

* * *

101 הגמרא מביאה ברייתות בדין נאמנות אדם לחזור בו מדבריה: תָּנוּ
102 רַבִּנּוּ, הָאִשָּׁה שֶׁאֶמְכָּרָה אֶשֶׁת אִישׁ אֲנִי, ולאחר זמן תִּוָּרָה וְאֶמְכָּרָה פְּנוּיָה
103 אֲנִי, נֶאֱמָרְתָּ, ומותרת להינשא.
104 מקשה הגמרא: כִּיצַד הִיא נאמנת לחזור בה, וְהָא שְׂוִיָּה לְנִפְשָׁהּ
105 חֲתִיכָה דְּאִיפּוּרָא – והרי כשאמרה שהיא אשת איש, אסרה את
106 עצמה על כל העולם, ואדם נאמן לאסור את עצמו אף במקום
107 שאין עדים על כך, וכיצד היא יכולה לחזור בה. מתרצת הגמרא:
108 אָמַר רַבָּא בַּר רַב הוּא, מדובר בברייתא כְּגוֹן שֶׁנִּתְּנָה אִמְתָּלָא – טעם
109 וסיבה לְכַבֵּדָה הראשונים, מדוע אמרה שהיא אשת איש.
110 מסייעת הגמרא לתירוץ זה מברייתא אחרת: תָּנִי נָמִי הָכִי – כך
111 גם שנינו בברייתא אחרת, שנאמנות זו היא על ידי אמתלא, אשה
112 שֶׁאֶמְכָּרָה אֶשֶׁת אִישׁ אֲנִי, וְהוֹרָה וְאֶמְכָּרָה פְּנוּיָה אֲנִי, אִינָה נֶאֱמָרְתָּ. וְאִם
113

1 אִם כֵּן מִדּוּעַ כְּשֶׁהֲעִידוּ הִדְיִינִים קודם שחתמו הם נאמנים
2 להכשירו, והרי בודאי מדובר שהערעור יצא על ידי שני עדים,
3 ואם כן תָּרִי וְהָרִי נִינְהוּ – יש כאן שתי כיתות עדים המכבישות זו
4 את זו, שנים אומרים שהוא גזלן ושנים אומרים שאינו גזלן, ואין
5 להכשירו מספק. וְאִי מִדּוּבֵר בְּעֶרְךָ דְּפָנִים מִשְׁפָּחָה, שאמרו
6 המערערים שהוא עבד כנעני הפסול לדון (ביב פת), אִם כֵּן מִדּוּעַ
7 לאחר שחתמו הדיינים על הקיום אינם נאמנים להעיד שאינו עבד
8 ולהכשירו, והרי גָּלוּי מִלְּתָא בְּעֶלְמָא הוּא – זהו דבר העתיד
9 להתגלות ולהתברר, האם הוא עבד או לא, ואין הדבר תלוי לגמרי
10 בעדותם, ויש להאמינם ולהכשירו.
11 מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם אִימָא לָךְ – באמת יש לומר כפי שסברנו
12 בתחילה, שמדובר בְּעֶרְךָ דְּנִלְוָתָא, ומה שהקשינו שאם כן מדוע
13 נאמנים האחרונים המכשירים יותר מהראשונים שפסולוהו, יש
14 לתרץ שבאמת אינם מכחישים אותם, אלא קָאֲמְרִי הָנִי – אומרים
15 הדיינים, אמנם היה גזלן כדבריהם, אֲבָן יִדְעִינָן בִּיה דְּעָבֵד תְּשׁוּבָה –
16 אנו יודעים שעשה תשובה וחזר לכשרותו, וכיון שאינם סותרים
17 את דברי הראשונים, נאמנים, ובלבד שיעידו קודם שחתמו, שלא
18 יהיו נוגעים בדבר.

* * *

19 הגמרא ממשיכה לדון בענין קיום שטרות: אָמַר רַבִּי יוֹדָא, הָא
20 מִלְּתָא – הלכה זו, מִרְבִּי אָבָא שְׁמִיעַ לִי – שמעתיה מרבי אבא,
21 וְאִמְנֵם, אִי לֹא רַבִּי אָבָא דָּמֵן עָבֹד – ולולי רבי אבא מהעיר עכו
22 שהוכירה לי, שִׁבְחָתָהּ – הייתי שוכחה. וכך היא ההלכה, שְׁלִשָּׁה
23 דיינים שִׁשְׁבּוּ לְקִיּוֹם אֵת הַשְּׁטָר, ולאחר שגמרו בדעתם שהוא
24 אמיתי ועדיין לא חתמו על קיומו מֵת אֶחָד מֵהֶם, אמנם יכולים שני
25 הדיינים הנותרים לכתוב את הקיום לבדם, אֲךָ צָרִיכִין לְמִיָּכְתֵּב דְּבַר
26 זה בתחילת נוסח הקיום, 'בְּמִתְבָּת תִּלְתָּא תוּנָא וְחַד לִיתוּהִי' –
27 'במושב שלשה דיינים היינו, ואחד איננו', ויחתמו בסוף נוסח
28 הקיום, שאם לא יכתבו כן, יסבור הרואה שקיימיהו שני דיינים
29 לבדם, שלא כדן, שהרי קיום שטרות צריך שלשה.

30 מוסיפה הגמרא: אָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק, וְאִי קָתַב בִּיה – ואם כתבו
31 בנוסח הקיום 'שְׁטָרָא דָּנֵן נִפֵּשׁ לְגַבְלָמָא בִּי דִּינָא' – 'שטר זה יצא
32 לפנינו, בית דין/תו לא צריך – אין צריך לפרש בו שאחד מת, כיון
33 שדבר ידוע הוא שאין בית דין פחות משלשה, ונוסח זה מוכיח
34 שהתקיים השטר בפני שלשה.

35 מקשה הגמרא: מדוע די בכתיבת נוסח זה, וְהָרִי הרואה יסבור
36 דְּלָמָּא 'בֵּית דִּין חֲצוּף' הוּא, כלומר בית דין של שנים, וְכַדְשִׁמוּאֵל
37 דָּאֵמַר שְׂמוּאֵל, שְׁנִים שְׂדֵנו לְבַדָּה, שנינו לבדם, כיון שמן התורה די
38 בכך, אֵלֶּיךָ שְׁבִית דִּינִים נִקְרָא 'בֵּית דִּין חֲצוּף', לפי שתיקנו חכמים
39 שידונו לפחות בשלשה, והם העיזו פניהם לעבור על תקנה זו.
40 מתרצת הגמרא: כוונת רב נחמן בר יצחק דְּכִתְבִּי בִּיה – שכתבו
41 בנוסח הקיום 'שטרא דֵּן נִפֵּשׁ לְקַדְמָנָא בִּי דִּינָא דְּרִבְנָא אִשִּׁי',
42 כלומר, שטר זה יצא לפני בית דינו של רב אשי, וברור שהם לא
43 יעברו על התקנה אלא ידונו בשלשה, ויבין הרואה שהסיבה
44 שחתמו עליו רק שנים היא כיון שמת השלישי.

45 מקשה הגמרא: וְדָלָמָּא רַבִּנּוּ דְּבִי רַב אִשִּׁי כְּרִדְשִׁמוּאֵל סְבִירָא לָהּ –
46 שמא דייני בית דינו של רב אשי סוברים בשמואל, ששנים יכולים
47 לקיים את השטר. מתרצת הגמרא: דְּכִתְבִּי בִיה 'וְאָמַר לָנָא רַבְנָא
48 אִשִּׁי' – מדובר שכתבו בשטר והורה לנו רב אשי לקיים את השטר,
49 ובודאי לא היה מורה כן אם לא היו שלשה.

משנה

51 כהמשך למשניות הקודמות (טו יח), משנתינו ממשיכה לדון
52 בנאמנות של 'הפה שאסר' הוא הפה שהתיר: הָאִשָּׁה שלא היתה
53 מוחזקת אצלנו כנשואה, שֶׁאֶמְכָּרָהּ, אֶשֶׁת אִישׁ הִיְתִי, ואולם עתה
54 גְּרוּשָׁה אֲנִי, נֶאֱמָרְתָּ להתיר עצמה להינשא, שֶׁהִפֵּשׁ שְׂאֵסֶר – שאמרה
55 שהיתה אשת איש, הוּא תִּפֶּה שֶׁהִתִּיר – שאמרה שהתגרשה. וְאִם
56 יֵשׁ עֲרִים שֶׁהִתָּה אֶשֶׁת אִישׁ, וְהִיא אִמְרַת אֲמֵנִים הִיְתִי אשת איש,
57

כתובות. פרק שני – האשה שנתארמלה דף כב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצט תוספות

תרי ותרי נינהו — כי אמרי לא גול — הוּוּ לְהוּ תרי ותרי, ולא מתבשר בהכי. דקיימא לן למקן בפרקין (כזא, א) אין ערער פחות משנים. דפגם משפחה — שהעידו עליו שהוא עבד, ועבד פסול לדין ולעדות קל ודומר מואשה, כדאמר בפרק "החובל" (בבא קמא פחא, נלוי מילתא בעלמא הוא — משתחמו אמאי אין מעידין עליו? מאי חשד גוגע בעדות איכא

הכא? דבר זה צריכין הן לברר, ודבר העשוי לגלות הוא, שבידקו אחריו עד שיבדור הדבר. ואין עדותן של אלו תלוי בהגדתו, ואין אלא מגלי דבר בעלמא. דעכר תשובה — והשיב את הגולה. ואי לאו רבי אבא דמן עכו — שהוכיחה לי לאחר זמן. שכתבה — שכתתה. ומה אחר מזה — עד שלא חתמו. צריכין למיכתב כו' — דקיום השטר בשלשה, והרואה שנים תחומין ב — יאמר שבשנים קיימדהו. ואי כתב בית שפרא דגן נפק קדמנא בי דינא תו לא צריך — דלא מקרי בי דינא בציר מתלתא. כי דינא דרבנא אשי — אורחא דמילתא נקט, שהוא היה ראש ישיבה בביתא מחסיא בימי רב נחמן בר יצחק. והוא מרא דשמעתא, ורואי בי דינא דרב אשי לא עדיין בתרין, ואפר לן רבנא אשי — לאודוקרי ליה ולקוימי. דקין דרב אשי גופיה הוסיקין — אידו ודאי לתלתא אמר. ויש מפרשין: ואמר לנא רבנא אשי — תלתא נינהו. ולא נהירא לי: דאי רב אשי חד מנחין, מאי ואמר לנא דכתבי ביה? משנה נשכית — לבין הגוים. ושוהיה אני — שלא נבעלתי לגוי. נאמנת — ומותרת לבדן. ואני מפשיט כנא עדיא — בגמרא מפרש אהייא קאי. גמרא נתתי לאיש אסרה — לכל העולם, דלא ידעין למאן. וכי אמר "הזה" — התיירא לו. שנאמן לאסור את בתו — כשהיא קטנה או נערה, שבידו לקדשה. כדאמרין בפרק "נערה שנתפתתה: מנין שאם אמר קדשתיה לפלוני שהוא נאמן לאסורה על הכלל את בתי נתתי — אלמא בדידה תליא נתינה, והימניה קרא למימר הכי. הוה למה לי — כיון דלאו להפה שאסר מיבעי ליה. ולא ליכס — אם הוציא שם ער על נישואי אחיה. שאין דיהבם נידון כמוציא שם רע ליענש במאזה כסף. והכי מוכח בפרק "נערה",

לויכס. תגו רבנן: האשה שאמרה: "אשת איש אני" וחזרה ואמרה: "פגויה אני" — נאמנת. והא שויה לנפשה חתיכה דאיסורא! אמר רבא בר רב הונא: פגוין שנתנה אמתלא לדבריה. תניא נמי הכי: אמרה: "אשת איש אני" וחזרה ואמרה: "פגויה אני" — אינה נאמנת, ואם נתנה אמתלא לדבריה — נאמנת. ומעשה נמי באשה אחת גדולה, שהיתה גדולה פגויה, וקפצו עליה פגי אדם לקדשה, ואמרה להם: "מקודשת אני". לימים עמדה וקידשה את עצמה. אמרו לה חכמים: מה ראית לעשות כן? אמרה להם: בתחלה שבאו עלי אנשים שאינם מהוגנים — אמתרי "מקודשת אני", עכשיו שבאו עלי אנשים מהוגנים — עמתי וקדשתי את עצמי. וזו הלכה העלה רב אחא שר הבירה לפני חכמים באישא, ואמרו: אם נתנה אמתלא לדבריה — נאמנת. בעא מיניה שמואל מרב: אמרה: "במאזה אני" וחזרה ואמרה: "מהורה אני" מהו? אמר ליה: אף פגו, אם נתנה

לה כשמואל בפרק קמא דסנהדרין (כזא, ב) דשנים שזנו ודיניהם דין. ורב נחמן גופיה סבר דקיום שטרות בשלשה בפרק "חוקת הבתים" (בבא בתרא מג, ב) שלש איצטריך לחוקק. מנין להפה שאסר הוא הפה שהתיר מן התורה שנאמר "את בתי נתתי לאיש וגו'" — משמע דאין האב נאמן להחיר את בתו כשאסרה אלא מחמת מגו. ותימה: דאם בא אחד ואמר "קדשתי את בתי", ולאחר שעה או למחר אמר: "לפלוגי קדשתיה" לא ידא נאמן, כיון דהשתא ליכא מגו? ואומר רבינו יצחק: דבענין זה, שאינו סותר דבריו הראשונים ולא בא אלא לפרש דבריו הראשונים — מהדימ, אף על גב דליכא מגו. והבא דריש מיאת בת? הפה שאסר הוא הפה שהתיר, כגון דקאי האישי שקידש לו קמיה, וקאמר "את בתי נתתי לאיש" ושחיק, דמשמע דאי שאינו מכיר שזה תחנו, מרלא אמר "את בתי נתתי לזה", או "לאיש הזה" בידו, בלא הפסק מרובה, הלכך לא ידא נאמן אחר כך, אלא תוך כדי דבור, דאיכא מגו. ועוד אומר רבינו יצחק: דאיכא למימר אפילו כבהאי גזונא מהדימ בלא מגו, וקרא יתירא קדריש, ואם אינו ענין כאן, דאפילו לאחר זמן נאמן, דסברא הוא שיהא נאמן לפרש למי נתנה, אף על פי שלא פירש מתחלה, שלא היה חושש לפרש — תנחו ענין להכיב דאינו נאמן לאחר זמן, שיהא נאמן בתוך כדי דבור במגו.

[מנין] לאב שנאמן לאסור וכו' — תימה: מה צריך קרא? תיפוק ליה דנאמן, והואיל ובידו לקדשה, כדאמר ב"יש נוחלין" (בבא בתרא קלד, ב) בעל שאמר "גרשתי את אשתי" — נאמן, והואיל ובידו לגרשה! ויש לומר: דהכא אין בידו כל כך, דשמו לא ימצא אדם שיקדשה (כדאיאת קידושין סד, א) להכי איצטריך קרא. ומיהו, אם אמר על בתו בוגרת "קדשתיה כשהיתה נערה" — או קטנה נראה דאינו נאמן, דהשתא אין בידו כלל. דאף על גב דלמקן בפרק "נערה שנתפתתה" (מג, ב) פריך: ואימא הני מילי קטנה, אבל נערה — אידי חקידש נפשתי לפי זה היה צריך לומר דנאמן לאסור אפילו בשעה שאין בידו לקדשה, דקרא בנערה כתיב, ובעי למימר דאין בידו לקדשה, וראית בתי נתתי כשהיתה קטנה, וגזרת הכותב הוא דנאמן אף על פי שאין בידו. אבל לפי המסקנא לא נאמן כן.

תרי ותרי נינהו — פירש בקונטרס: וכי אמרי לא גול — הוּוּ לְהוּ תרי ותרי, ולא מתבשר בהכי. וקשה להכא אליבא דרב הונא קיימין. דאית ליה (שבועות מג, ב) דזו באה בפני עצמה ומעידה, דאית לן למימר אוקי גברא אחזקתיה. ועוד דלרב חסדא דאמר (שם) בהדי סהדי שקרי למה לי — מודה הכא דהאי גברא ממילא מתבשר, שהרי אם כת אתה מאלו

מעידה על אדם שאמר שהוא פסול, לרב חסדא דחשיב לזו סהדי שקרי — לא חזקת באננות, אף על גב דאין אדם נאמן במכחשו, וכל שכן דאיכא דאיכא סהדי דמכחשי. דלא מהימני. ועוד קשה לרבינו יצחק דקאמר אי ערער דפגם משפחה — גלוי מילתא בעלמא הוא. ופירש הקונטרס: דדבר העשוי לגלות הוא, שבידקו עד שיתברר הדבר. חזו תימה: איך יתברר הדבר לעולם? כיון שאלו שנים אומרים שהוא עבד — אין כל העולם יכולים להכחישו, דחרי במאה! על כן נראה כפירוש רבינו תנאל: דלא איירי בעדות דיינין אלא בעדות אחרים. והכי פירוש: אם עד שלא חתמו קרא ערער על אחד מהם — מעידים שנים חזו השוק עליו חותם, דהוי כאילו ישבו בית דין אחר שהבשירוהו, ולא בטל ועל הספק המושב, תחומיני. משתחמו השנים ולא הפסקו השלישי לחתום עד שקרא עליו ערער, בא ערער וביטל ועד המושב של אותו בית דין, אף על פי שאחרי כן העידו אחרים שהוא כשר, כיון שביטל ההוא מושב — בטל, וצריך לחזור ולהשיב בית דין על כך. ערער דמאי? אי ערער דגולונתא — לא ותרי נינהו, ולא מיפסיל. דאוקי תרי בהדי תרי, ואוקי גברא אחזקתיה. וכיון דאיגלאי מלתא דמעולא לא היה פסול — הרי לא היה בטל ועד המושב של אותו בית דין, אי ערער דפגם משפחה, שאמרו עליו שהוא עבד, ואלו מימיהם אותם. דאי אומרים שאינו עבד — אם כן היה נפסול! דליכא למימר אוקי גברא אחזקה, דאם עבד לא היה לו חוקת כפירות מעולם — אם כן גלוי מילתא בעלמא הוא, דכיון דאיגלאי מלתא דכשר היה — מה איכפת לן בההוא ערעור, ולא בטל ועד המושב לעולם. ערער דגולונתא, ודקאמרי הך סהדי ידעין ביה דעבר תשובה, וכיון דמודו לקמאי דגולין הוא — הוה ערער דידהו ערער, ובטל ועד המושב. דהואיל ואמא דנפסל —

הוי בחוקת פסלות עד שנדע לנו כשרותו. **במותב** תלתא כחודא הוינא חד ליתיה — פירוש: צריך לכתוב "חוד ליתיה", כיון דכתב בהדיא "במותב תלתא הוינא", ואין חותמין כו כי אם שנים. אבל ודאי, אם לא כתב "חוד ליתיה" — כשר, תרע, מדקאמר: ואי כתב ביה "בי דינא" — תו לא צריך, ומיירא דלא כתב "חוד ליתיה", מדפריך: ודלמא בית דין חצוף הוה, ודלמא רבנא דבי רב אשי כשמואל סבירא ליה — פירוש: כמז שסובר שמואל בעלמא, כן סבירא ליה בקיום שטרות. אבל שמואל מצי סבר שפיר דביקים שטרות בעי שלשה. דהא רב נחמן סבר אמתלא

(בבא בתרא מג, ב) שלש איצטריך לחוקק. **במותב** תלתא כחודא הוינא חד ליתיה — פירוש: צריך לכתוב "חוד ליתיה", כיון דכתב בהדיא "במותב תלתא הוינא", ואין חותמין כו כי אם שנים. אבל ודאי, אם לא כתב "חוד ליתיה" — כשר, תרע, מדקאמר: ואי כתב ביה "בי דינא" — תו לא צריך, ומיירא דלא כתב "חוד ליתיה", מדפריך: ודלמא בית דין חצוף הוה, ודלמא רבנא דבי רב אשי כשמואל סבירא ליה — פירוש: כמז שסובר שמואל בעלמא, כן סבירא ליה בקיום שטרות. אבל שמואל מצי סבר שפיר דביקים שטרות בעי שלשה. דהא רב נחמן סבר אמתלא

לה כשמואל בפרק קמא דסנהדרין (כזא, ב) דשנים שזנו ודיניהם דין. ורב נחמן גופיה סבר דקיום שטרות בשלשה בפרק "חוקת הבתים" (בבא בתרא מג, ב) שלש איצטריך לחוקק. מנין להפה שאסר הוא הפה שהתיר מן התורה שנאמר "את בתי נתתי לאיש וגו'" — משמע דאין האב נאמן להחיר את בתו כשאסרה אלא מחמת מגו. ותימה: דאם בא אחד ואמר "קדשתי את בתי", ולאחר שעה או למחר אמר: "לפלוגי קדשתיה" לא ידא נאמן, כיון דהשתא ליכא מגו? ואומר רבינו יצחק: דבענין זה, שאינו סותר דבריו הראשונים ולא בא אלא לפרש דבריו הראשונים — מהדימ, אף על גב דליכא מגו. והבא דריש מיאת בת? הפה שאסר הוא הפה שהתיר, כגון דקאי האישי שקידש לו קמיה, וקאמר "את בתי נתתי לאיש" ושחיק, דמשמע דאי שאינו מכיר שזה תחנו, מרלא אמר "את בתי נתתי לזה", או "לאיש הזה" בידו, בלא הפסק מרובה, הלכך לא ידא נאמן אחר כך, אלא תוך כדי דבור, דאיכא מגו. ועוד אומר רבינו יצחק: דאיכא למימר אפילו כבהאי גזונא מהדימ בלא מגו, וקרא יתירא קדריש, ואם אינו ענין כאן, דאפילו לאחר זמן נאמן, דסברא הוא שיהא נאמן לפרש למי נתנה, אף על פי שלא פירש מתחלה, שלא היה חושש לפרש — תנחו ענין להכיב דאינו נאמן לאחר זמן, שיהא נאמן בתוך כדי דבור במגו.

[מנין] לאב שנאמן לאסור וכו' — תימה: מה צריך קרא? תיפוק ליה דנאמן, והואיל ובידו לקדשה, כדאמר ב"יש נוחלין" (בבא בתרא קלד, ב) בעל שאמר "גרשתי את אשתי" — נאמן, והואיל ובידו לגרשה! ויש לומר: דהכא אין בידו כל כך, דשמו לא ימצא אדם שיקדשה (כדאיאת קידושין סד, א) להכי איצטריך קרא. ומיהו, אם אמר על בתו בוגרת "קדשתיה כשהיתה נערה" — או קטנה נראה דאינו נאמן, דהשתא אין בידו כלל. דאף על גב דלמקן בפרק "נערה שנתפתתה" (מג, ב) פריך: ואימא הני מילי קטנה, אבל נערה — אידי חקידש נפשתי לפי זה היה צריך לומר דנאמן לאסור אפילו בשעה שאין בידו לקדשה, דקרא בנערה כתיב, ובעי למימר דאין בידו לקדשה, וראית בתי נתתי כשהיתה קטנה, וגזרת הכותב הוא דנאמן אף על פי שאין בידו. אבל לפי המסקנא לא נאמן כן.

ושייך לעמוד או **חזרה** ואמרה טהורה אני מהו – פירוש: מועיל אמתלא או לא? אבל אין לפרש "מהר", אם צריכה אמתלא או לא, מדקאמר אף בזה נהנה כו'. ו**אפילו** הכי לא עבד שמואל עובדא בנפשיה – רבינו חננאל הביא ירושלמי: שמואל בעא לאדוקיק לאתתיה, אמרה ליה: "טמאה אני", ולמהר אמרה: "טהורה אני", אמר לה: אתמול טמאה, יומא דין טהורה! אמרה ליה:

אתמול לא הוית בי הילא כי הדיא שעתא. אתא שאל לרב, אמר ליה: אם נהנה אמתלא לדבריה – נאמנת.

הבא עליה באשם תלוי קאי – תימה: דבחסותא קאי, דהא מסקנן בפרק "ארבעה אחים" (יבמות ל.א.) דתרי ותרי – ספיקא דרבנן, ומדאורייתא אוקמה אחזקה. ומאי משני נמי כשניסת לאחד מעדיה, הא עד נמי בחנן קאי. דאוקמה אחזקה ואומר רבינו תם: דחוקה דאשה דייקא ומנסבא מרעה לה לזך חזקה. דמהאי טעמא נמי שרינן לה כי ליכא עדים כלל, אף על פי שהיא בחזקת אשת איש) **כאשם** תלוי – אפילו למאן דבעי חתיכה אחת משתי חתיכות – הכא לא בעינן שתי חתיכות. דמאן דמפרש שתי חתיכות (כריתות יז.) דאפטר דבעינן חתיכה משתי חתיכות – משום דאפשר לברר איסורו. פירוש: אפשר לברר על ידי בקי, שיכיר חתיכה הנשארת, אם חלב היא אם שומן היא. הכא נמי – אפשר לברר על ידי חומה. ולמאן דמפרש משום דבשתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן איקבע איסורא – הכא נמי איקבע איסורא. שהיתה בחזקת אשת איש, אי נמי: לאו אשת תלוי ממש קאמר, אלא כלומר באיסור אשת תלוי. **בגוץ** שניסת לאחד מעדיה – והא דתנן בפרק שני דיבמות (כה.) "א"ר ר' יוחנן – לא ישא את אשתו. לא שנים מעידין כן, בדשום מקום אין שנים חשודין, כדמוכח לקמן, ואפילו למאן דחיש לגמולין, אם שנים מעידין על זה ושנים על זה – נאמנן. וכן מוכח נמי בפרק שני דיבמות (כה.) דתנן תתם: מיאנה או שחלצה בפניו – ישאנה, מפני שהוא בית דין. ודייק בגמרא: טעמא דבית דין, הא בברי – לא, מאי שנא מהא דתנן: עדים החתומים על שדה מקח או על גט אש – לא חשו חכמים לדבר זה? היא גופה קמשמע לך, לאפוקי ממאן דאמר מיקאן בשנים. אלא כלומר: שחרגו עם אנשים הרבה. **א'** הכי לבתחלה נמי – ומהא דתנן ב"האשה שלום" (יבמות ק"ב.) עד אחד אומר מה ועד אחד אומר לא מת – הרי זו לא תנשא, ליכא לאקשויי לעולא. דהתם איירי בבת אחת, ואפילו אם ניסת תצא. ועולא איירי בזה אחר זה, כשבא עד אחד ואמר "מת" התירוה,

ואחר כך בא אחר ואמר "לא מת", אם נשאת – עד אחד אומר "מת" וניסת, ובא אחר ואמר "לא מת" – דהא קודם שהתירוה – לא. וצריך עיון בפרק "מי שקנא" (סוטה ל.א.) דמשמע דאיירי עולא בכל ענין, בין בבת אחת בין בזה אחר זה. דתנן תתם: עד אחד אומר "נשאת" ודאי נשאת, ודייק בגמרא: טעמא דהאי מבחש, אבל לא מבחש – עד אחד נאמן, מנא הני מילי כו'. ופריך: כיון דמדאורייתא עד אחד נאמן – איך היכי מצי מבחש ליה? והאמר עולא: כל מקום שהאמנה כו'. אלא אמר עולא: תני לא היתה שותה, ורבי חייא אומר: היתה שותה. לרבי חייא קשיא דעולא? לא קשיא. כאן – בבת אחת, כאן – בזה אחר זה. משמע דעולא נמי איירי בבת אחת! ולכן צריך להגיה ולא משני כדמשני רבי חייא. ומיהו, איכא למימר דעולא לא מיירי אלא בזה אחר זה, אלא שגורא ליה דחוק להעמיד משנה בבת אחת. משום דמשמע ליה דמיירי בזה אחר זה. ועוד אומר רבינו יצחק: דאפילו איירי לעולא בכל ענין – הני מילי התם, דמדאורייתא עד אחד מדיקן בטובה, כדנפקא ליה התם מיעד אין בה, אבל הכא גבי אשה, דלא מהימן אלא מדרבנן – לא חשיב כשנים אלא בזה אחר זה. ואף על גב דיש חילוק בין דאורייתא לרבנן – מיייתי מדעולא, דנראה לו דחשיב כשנים בזה אחר זה בדרבנן כמו בבת אחת בדאורייתא.

משום דרב אסי הסר ממך עקשות פה – פסוק הוא, אלא רב אסי רגיל להביאו, ואם תאמר: והא דתנן ב"האשה שלום" (יבמות ק"ב.) עד אחד אומר "מת" וניסת, ובא אחר ואמר "לא מת" – לא תצא. ומפרש בגמרא: דלא ניסת ממש, אלא התירוה לינשא אף על פי שלא ניסת, ולא תצא – היינו מהתירוה הראשון. משמע: דווקא התירוה קודם שבא העד ואמר "לא מת", דהא בא קודם שהתירוה – לא. וצריך עיון בפרק "מי שקנא" (סוטה ל.א.) דמשמע דאיירי עולא בכל ענין, בין בבת אחת בין בזה אחר זה. דתנן תתם: עד אחד אומר "נשאת" ודאי נשאת, ודייק בגמרא: טעמא דהאי מבחש, אבל לא מבחש – עד אחד נאמן, מנא הני מילי כו'. ופריך: כיון דמדאורייתא עד אחד נאמן – איך היכי מצי מבחש ליה? והאמר עולא: כל מקום שהאמנה כו'. אלא אמר עולא: תני לא היתה שותה, ורבי חייא אומר: היתה שותה. לרבי חייא קשיא דעולא? לא קשיא. כאן – בבת אחת, כאן – בזה אחר זה. משמע דעולא נמי איירי בבת אחת! ולכן צריך להגיה ולא משני כדמשני רבי חייא. ומיהו, איכא למימר דעולא לא מיירי אלא בזה אחר זה, אלא שגורא ליה דחוק להעמיד משנה בבת אחת. משום דמשמע ליה דמיירי בזה אחר זה. ועוד אומר רבינו יצחק: דאפילו איירי לעולא בכל ענין – הני מילי התם, דמדאורייתא עד אחד מדיקן בטובה, כדנפקא ליה התם מיעד אין בה, אבל הכא גבי אשה, דלא מהימן אלא מדרבנן – לא חשיב כשנים אלא בזה אחר זה. ואף על גב דיש חילוק בין דאורייתא לרבנן – מיייתי מדעולא, דנראה לו דחשיב כשנים בזה אחר זה בדרבנן כמו בבת אחת בדאורייתא.

משום דרב אסי הסר ממך עקשות פה – פסוק הוא, אלא רב אסי רגיל להביאו, ואם תאמר: והא דתנן ב"האשה שלום" (יבמות ק"ב.) עד אחד אומר "מת" וניסת, ובא אחר ואמר "לא מת" – לא תצא. ומפרש בגמרא: טעמא דניסת, הא לא ניסת – לא תנשא. והאמר עולא: כל מקום כו', ומאי פריך? והא עולא לא קאמר אלא בדיעבד, אבל לבתחלה מודה דלא תנשא, משום דרב אסי! ואומר רבינו יצחק: דהתם דייק טעמא – דניסת, הא אם לא נשאת – לא תנשא, ואם נשאת – תצא. דהכי משמע מתניתין: דקא נשאת ואחר כך בא העד לא תצא, הא בא העד קודם שנשאת ואחר כך ניסת – תצא. משום הכי פריך מדעולא. ואם תאמר: והכי משני התם דהכי קאמר: עד אחד אומר "מת" והתירוה לינשא, ובא אחר ואמר "לא מת" – לא תצא מהתירוה שנשאת ואחר כך ניסת. ודאי לבתחלה לא תנשא, ולא תצא מהתירוה הראשון – דלענין דאם נישאת לא תצא. **[תרווייהו]** בשתא בסימיה – תימה: דמה לנו לאתרו עד שאומר לא נתגרשה? בלא אידו נמי תצא, דאין דבר שבערה פחות משניה! דהא ליכא למימר שלא היינו יודעים שהיא אשת איש כי אם על פיהם, דאם כן להימניה להאי דאמר מגורשת, במיז דאי בעי שתק, ויש לומר: דאין זה מיגר, דשמן רצח להעיד כדי לפסול מן הכהונה. תוספות שנים.

אמתלא – משל וטעם למה אמרה תחלה מקודשת אני. **אם** נהנה **אמתלא** לדבריה נאמנת – דהואיל ונהנה אמתלא – נאמנת. **אמרה בטמאה אני** – אמרה לבעלה: נדה אני. **טהורה אני** – לא הייתי נדה. **לא עבד שמואל עובדא בנפשיה** – פעם אחת אמרה לו אשתו כן, ונהנה אמתלא לדבריה – ופירש הימנה עד שטבלה. **לא תצא** – ולקמיה פריך: תרי ותרי נינהו **שכא עדים** – שאמרו לא מת. **כאשם** תלוי – בא עד ספק ברת. **לאחד מעדיה** – שאמרו מת. דאין אשם תלוי אלא למי שלבו נוקם, וזה אומר ברי לי. **באומרת ברי לי** – אין לבי נוקם, שברי לי אילו היה קיים – היה בא. **תרנמה** – לזה דרבי יוחנן. **בעד אחד** – ולא שנים אימור, אלא עד אומר כו' ועד אומר כו'. **הימניהו רבנן כבתרי** – לומר מת, כדאמרנן ביבמות ב"האשה" מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה – הקלתה עליה בתחלתה. **אפילו** לבתחלה נמי – תינשא. **דרב אבי** – ביבמות, בפרק שני. **תרווייהו באשת איש קא מסתרי** – שנייהו מעדיין שאשת איש היתה. **מיתה אינה יכולה מבחשתו** – אם יבא בעלה אינה יכולה לומר "מת אתה", הלכך אי לאו דברי לה שמת מירתתה ולא מניסבא. **נירושין יכולה מבחשתו** – אם יבא ואמר "לא רשתיך", היא תאמר "גירשתני", הלכך, אי שרית לה – סמכה אהבחהו, ומניסבא על פי עדים הללו מספק, ולא מירתתה למיזק שפיר. **נקישו מת** – היום, ליכא לבדורה – אם אמרו טבע במים, או אכלו ארי – אין אנו יכולין לברר הדברים. **הלכך, לבתחלה לא תינשא**, ואם ניסת – לא תצא, כרבנן, וכשניסת לאחד מעדיה. **אחוי גיפיר** – דבשעתא פורתא לא מהימנא למימר אירכס לי. **הרי זו לא תנשא** – לאחרי תרווייהו

מקד עקשות פה ולוזה שפתיים תרחק מפיך. **סיפא**, **עד אחד אומר "נתגרשה"** ועד אחד אומר **"לא נתגרשה"** – **תרווייהו באשת איש קמסהדי**, והאי דקאמר **"נתגרשה"** – הוה ליה **חד**, ואין דבריו של אחד במקום שנים. **רבא אמר**: לעולם תרי ותרי נינהו, וראה רבי יוחנן דבריו של רבי מנחם ברי יוסי בגרושין, ולא ראה במיתתה. **מאי מעמקא? מיתה** – אינה יכולה מבחשתו, גרושין – יכולה מבחשתו. **ומי חציפה פולג האי? והאמר רב המנונא: האשה שאמרה לבעלה "גירשתני"** – נאמנת, חזקה, אין אשה מעוזה פניה בפני בעלה! **הני מילי** – היכא דליכא עדים דקא מסייעי לה, אבל היכא דאיכא עדים דקא מסייעי לה – מעוזה ומעוזה. **רב אסי אמר**, בגון דאמר עדים: **"עכשיו מת"** – **עכשיו גירשה**. **מיתה** – ליכא לבדורה, גירושין – איכא לבדורה. **דאמרנן לה: אם איתא דהכי הוה** – אחוי לן גיפיר. **תנו רבנן: שנים אומרים: "נתקדשה" ושנים אומרים: "לא נתקדשה"** – **הרי זו לא תנשא**, ואם נשאת – לא תצא. **שנים אומרים: "נתגרשה" ושנים אומרים: "לא נתגרשה"** – **הרי זו לא תנשא**, ואם נשאת – תצא. **מאי**

וואחר כך בא אחר ואמר "לא מת", אם נשאת – עד אחד אומר "מת" וניסת, ובא אחר ואמר "לא מת" – דהא קודם שהתירוה – לא. וצריך עיון בפרק "מי שקנא" (סוטה ל.א.) דמשמע דאיירי עולא בכל ענין, בין בבת אחת בין בזה אחר זה. דתנן תתם: עד אחד אומר "נשאת" ודאי נשאת, ודייק בגמרא: טעמא דהאי מבחש, אבל לא מבחש – עד אחד נאמן, מנא הני מילי כו'. ופריך: כיון דמדאורייתא עד אחד נאמן – איך היכי מצי מבחש ליה? והאמר עולא: כל מקום שהאמנה כו'. אלא אמר עולא: תני לא היתה שותה, ורבי חייא אומר: היתה שותה. לרבי חייא קשיא דעולא? לא קשיא. כאן – בבת אחת, כאן – בזה אחר זה. משמע דעולא נמי איירי בבת אחת! ולכן צריך להגיה ולא משני כדמשני רבי חייא. ומיהו, איכא למימר דעולא לא מיירי אלא בזה אחר זה, אלא שגורא ליה דחוק להעמיד משנה בבת אחת. משום דמשמע ליה דמיירי בזה אחר זה. ועוד אומר רבינו יצחק: דאפילו איירי לעולא בכל ענין – הני מילי התם, דמדאורייתא עד אחד מדיקן בטובה, כדנפקא ליה התם מיעד אין בה, אבל הכא גבי אשה, דלא מהימן אלא מדרבנן – לא חשיב כשנים אלא בזה אחר זה. ואף על גב דיש חילוק בין דאורייתא לרבנן – מיייתי מדעולא, דנראה לו דחשיב כשנים בזה אחר זה בדרבנן כמו בבת אחת בדאורייתא.

משום דרב אסי הסר ממך עקשות פה – פסוק הוא, אלא רב אסי רגיל להביאו, ואם תאמר: והא דתנן ב"האשה שלום" (יבמות ק"ב.) עד אחד אומר "מת" וניסת, ובא אחר ואמר "לא מת" – לא תצא. ומפרש בגמרא: טעמא דניסת, הא לא ניסת – לא תנשא. והאמר עולא: כל מקום כו', ומאי פריך? והא עולא לא קאמר אלא בדיעבד, אבל לבתחלה מודה דלא תנשא, משום דרב אסי! ואומר רבינו יצחק: דהתם דייק טעמא – דניסת, הא אם לא נשאת – לא תנשא, ואם נשאת – תצא. דהכי משמע מתניתין: דקא נשאת ואחר כך בא העד לא תצא, הא בא העד קודם שנשאת ואחר כך ניסת – תצא. משום הכי פריך מדעולא. ואם תאמר: והכי משני התם דהכי קאמר: עד אחד אומר "מת" והתירוה לינשא, ובא אחר ואמר "לא מת" – לא תצא מהתירוה שנשאת ואחר כך ניסת. ודאי לבתחלה לא תנשא, ולא תצא מהתירוה הראשון – דלענין דאם נישאת לא תצא. **[תרווייהו]** בשתא בסימיה – תימה: דמה לנו לאתרו עד שאומר לא נתגרשה? בלא אידו נמי תצא, דאין דבר שבערה פחות משניה! דהא ליכא למימר שלא היינו יודעים שהיא אשת איש כי אם על פיהם, דאם כן להימניה להאי דאמר מגורשת, במיז דאי בעי שתק, ויש לומר: דאין זה מיגר, דשמן רצח להעיד כדי לפסול מן הכהונה. תוספות שנים.

כתובות דף כב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קפא

במקום שנים המכחישים אותו, ולכן אם נישאת לא תצא.
לפני שתבאר הגמרא מדוע בגירושין אין אומרים כן, מבררת
הגמרא: אי הכי – אם כן, שאנו מחשיבים את האומר שמת בעלה
כשנים, מדוע אמר רבי יוחנן שרק אם נישאת לא תצא, הרי אפילו
לכתחלה נמי יכולה להינשא על פיו. משיבה הגמרא: אמנם מעיקר
הדין מותר לה להינשא, אך לכתחילה ראוי לה להמנע מכך, משום
דבריו דרב אסי. דאמר רב אסי – היה רב אסי רגיל לומר את הפסוק
דלהלן (משלי ד כד) לגבי דברים שראוי להמנע מהם אף שהם
מותרים, משום החשד, 'הסר ממך עקשות פה' – אל תעשה דבר
שילעזו בו הבריות ויעקמו עליך פיהם, 'ולוות שפתים הרחק ממך'
– המנע מלעשות דברים שיבואו לרנן עליך ברמז. וכיון שכאן אין
הדבר ידוע לכולם שעד אחד האומר שמת בעלה נאמן יותר
מהעד האומר שלא מת, יבואו להלעז עליה נישאת שלא כדין,
ולכן ראוי שלא תינשא.
ממשך אביי לבאר את הסיפא של דברי רבי יוחנן: אבל בסיפא,
שעד אחד אומר נתגרשה, ועד אחד אומר לא נתגרשה, הרי תרוניהו
– שני העדים באשם איש קמחתי – שניהם מעידים על כך שהיתה
אשת איש, והאי – העד דקאמר נתגרשה, הוה ליה חר – הרי הוא
יחיד המעיד נגד חזקת אשת איש, ואין דבריו של אחד מתקבלים
במקום שנים, ולכן היא נשארת בחזקת אשת איש, ואף אם נישאת
תצא.
רבא מבאר את דברי רבי יוחנן באופן אחר: דאמר, לעולם תרי
ותרי ניהו – באמת רבי יוחנן אמר את דבריו באופן ששתי כיתות
של שני עדים מכחישות אלו את אלו, והיינו באופן של הברייא
שהובאה לעיל, שלדעת תנא קמא בין בעדות מיתה ובין בעדות
גירושין אם נישאת לא תצא, ולרבי מנחם בר יוסי בשני האופנים
אם נישאת תצא, ורביא – הסכים רבי יוחנן לדבריו של רבי מנחם
בר יוסי בגירושין – כשהכחשה בין העדים היא האם האשה
התגרשה, שאם נישאת תצא, ולא ראה דבריו במיתה, אלא את
דברי תנא קמא, שאם נישאת לא תצא.
שואלת הגמרא: מאי מנחם? מה הטעם לחלק בין מיתה לגירושין.
משיבה הגמרא: במיתה, אינה יכולה מכתשת – אם יבא בעלה
לפניה, לא תוכל להכחיש ולומר שמת, וכיון שכך היא חוששת
להינשא כל זמן שלא ידוע לה בבירור שאכן מת בעלה, ולכן אם
נישאת לא תצא. כיון שאנו סומכים על כך שביררה את הדבר, אך
בגירושין, שאף אם יאמר בעלה שלא גירשה יכולה מכתשת –
יכולה היא להכחישו ולומר שגירשה, אין ראייה שביררה את
הדבר היטב, ולכן אם נישאת תצא.
תמזה הגמרא: ומי חציפה כולי האי – וכי אתה חושש שהאשה
תעז פניה בפני בעלה לומר שגירשה, בזמן שלא גירשה, והאמר
רב הוננא, האשה שאמרה לבעלה גירשתי, נאמנת, לפי שיש חזקה
שאינן אשה מעיזה פניה בפני בעלה לומר שגירשה אם באמת לא
גירשה, ואף בנידון זה יש לסמוך על כך שביררה את הדבר, כיון
שאינה יכולה להעז פניה לומר שהתגרשה.
משיבה הגמרא: הני מילי – דבר זה, שאין אשה מעיזה פניה בפני
בעלה, הוא חיובא דליבא עדים דקא מסייעי לה – רק באופן שאין
עדים המסייעים לדבריה, אבל חיובא דאיבא עדים דקא מסייעי לה
ואומרים שגירשה, מעיזה ומעיזה לומר 'גרשתי', ולכן אינה
מדקדקת היטב קודם שנישאת, ואם נישאת תצא.
רב אסי מבאר את דברי רבי יוחנן באופן אחר: רב אסי אמר, באמת
רבי יוחנן עוסק באופן שיש הכחשה של תרי ותרי, והוא פוסק
כחכמים שבברייא, שאם נישאת לאחד מעדיה ואומרת ברי לי
שמת או גרשתי, לא תצא. ומה שאמר רבי יוחנן שיש חילוק בין
עדות על מיתה לעדות על גירושין, היינו בגון דאמר עדים 'עכשיו
– והיום' מת, ועדים אחרים מכחישים אותם, או שאמרו העדים
'עכשיו – והיום' גירשה, ועדים אחרים הכחישו, ולכן חלוק הדבר,
שהרי מיתה, אף שהאשה טוענת ברי שמת, ליבא לבריות – אינה
יכולה לברר זאת, שהרי אם טבע או אכלו ארי אין לה דרך
להוכיח זאת, ולכן אם נישאת לא תצא. אבל בגירושין, איבא

המשך בעמוד רלג

אמתלא לדבריה הראשונים, שאמרה טמאה אני, נאמנת לומר עתה
טהורה אני. מספרת הגמרא: הנה מיניה ארבעים וימנן – שינן
שמואל דין זה של רב ארבעים פעמים, ואפילו הכי לא עבד שמואל
עוקבא בגנשית – ואף על פי כן לא נהג כן שמואל בעצמו,
שבשאמרה לו אשתו טמאה אני ואחר כך חזרה בה ואמרה שהיא
טהורה, ונתנה אמתלא לדבריה הראשונים, החמיר שמואל על
עצמו והצריכה לטבול תחילה.

הגמרא מביאה ברייתא בענין שתי כיתות עדים המכחישות זו את
זו בהתרת אשת איש: תנו רבנן, אשה המוחזקת כאשת איש, ושנים
אומרים שמת בעלה והיא מותרת להינשא, ושנים אומרים לא מת,
והיא עדיין אשת איש. או שהיו שנים אומרים נתגרשה, ושנים
אומרים לא נתגרשה. תרי זו לא תנשא לאחר, לפי שהדבר ספק,
ואמנם אם עברה ונשאת, לא תצא מבעלה השני. רבי מנחם בר יוסי
חולק ואומר, אף אם נישאת לאחר, תצא, שהרי יתכן שהיא אשת
איש. אמר רבי מנחם בר יוסי, אימתי אני אומר שאף אם נישאת
תצא, רק בזמן שתחילה באו העדים שאמרו שהיא אסורה, ואחר כך
עברה ונשאת, שכיון שנישאת באיסור, קנסה שתצא מבעלה, אבל
אם תחילה באו העדים שאמרו שמת בעלה, ונשאת כדין, ואחר כך
באו עדים והכחישו, ואמרו שלא מת, לא תצא, דכיון שנישאת
כדין אין לקונסה.

הגמרא מבררת מדוע אם נישאת לא תצא. מקשה הגמרא: מאי
תרי ותרי ניהו – הרי יש כאן שני עדים המעידים שהיא פנויה
ושנים המעידים שהיא נשואה, הנה עליה באשם תלוי קאי – חייב
להביא אשם תלוי, כדין הבא במוזיד על ספק אשת איש, ואין
יתכן שאם נישאת לא תצא. מתרצת הגמרא: אמר רב ששת, אכן
אם נישאת לסתם אדם, תצא, אך בברייא מדובר בגון שנישאת
לאחד מעדיה המעיד שהיא אלמנה או גרושה, וכיון שהוא ידוע
בבירור שהיא מותרת לו, ואינו חייב קרבן על ביאתה, אי אפשר
לחייבו להוציאה.

ממשיכה הגמרא ומקשה: אמנם אותו עד שנשאה אינו עובר
איסור, אך עדיין קשה, שהרי היא גופה באשם תלוי קיימא –
האשה עצמה אינה יכולה לסמוך על דברי העד כשיש הכחשה
של 'תרי ותרי', ואם נבעלה לאדם אחר חייבת אשם תלוי, ומדוע
לא נחייבה לצאת ממנו. מתרצת הגמרא: מדובר באופן שהאשה
עצמה גם כן אומרת ברי לי שמת בעלי, שאילו היה חי בודאי היה
בא, ואף היא אינה חייבת אשם תלוי, ולכן לא תצא.

הגמרא מביאה מימרא של רבי יוחנן בענין זה של הכחשה בין
עדים: אמר רבי יוחנן, אשת איש, ששנים אומרים שמת בעלה,
ושנים אומרים שלא מת, תרי זו לא תנשא, שמא היא עדיין אשת
איש, ואם נשאת לאחר, לא תצא מבעלה השני. אבל אם שנים
אומרים נתגרשה, ושנים אומרים לא נתגרשה, תרי זו לא תנשא, ואם
נשאת לאחר, תצא.
מבררת הגמרא: מאי שניא רישא ומאי שניא סיפא – מה החילוק בין
אופן שהכחשה היא בענין מיתה בעלה, שאם נישאת לא תצא,
לבין אופן שהכחשה היא בענין גירושין האשה, שאם נישאת
תצא.

הגמרא מביאה שלשה ביאורים בדברי רבי יוחנן. מבארת הגמרא:
אמר אביי, תנא דאמר – יש לפרש ולגרוס בדברי רבי יוחנן
שמדובר באופן שהכחשה היא בין עד אחד לעד אחד, ולא בין
שתי כיתות עדים, ולכן, אם עד אחד אומר שמת בעלה, הימננהו
רבנן בפי תרי – האמיננהו כחכמים בשני עדים, כיון שיש חזקה
שהאשה תדקדק היטב קודם שתינשא (יבמות פח), וכן עולה, דאמר
עולא, כל מקום שהאמינה תורה לעד אחד לאסור או להתיר, תרי
זה כאילו העידו באן שנים, והאי – העד האחר דקאמר לא מת, הוה
ליה חר – אינו נחשב אלא כעד אחד, ואין דבריו של אחד מתקבלים

מבררת הגמרא: **מאי שנא רישא ומאי שנא סופא** – מדוע ברישא, שיש ספק אם התקדשה, אם נישאת לאחר לא תצא, ובסיפא שיש ספק אם התגרשה, אם נישאת תצא, והרי בשניהם היא בספק אשת איש.

מבאר הגמרא: **אמר רבא**, תרנגולת – יש לומר שהביריתא עוסקת בהכחשה של עד אחד נגד עד אחד, ולא בשתי כיתות עדים, וכך הוא ביאור הביריתא, עד אחד אומר נתקדשה, ועד אחד אומר לא נתקדשה, כיון דתרנגולת בפניה קמסחרי – שניהם מעידים שהיתה פניה, והאי – ואותו עד דקאמר נתקדשה, הנה ליה חד – הרי הוא עד אחד, ואין דבריו של אחד מתקבלים במקום שנים – נגד דברי שנים המעידים שהיא בחזקת פניה, ולכן אם נישאת לא תצא. אבל בסיפא, שער אחד אומר נתקדשה, ועד אחד אומר לא נתקדשה, כיון דתרנגולת באשת איש קמסחרי – שניהם מעידים שהיתה אשת איש, והאי – אותו עד דקאמר נתקדשה, הנה ליה חד המעיד להתירה, ואין דבריו של אחד מתקבלים במקום שנים המעידים שהיא אשת איש, ואף אם נישאת תצא.

רב אשי מבאר את הביריתא באופן אחר: **רב אשי אמר**, לעולם הביריתא עוסקת באופן שהיו תרי ותרין, ואיפוך – יש להפוך את הגירסא בביריתא מהרישא לסיפא, ואף לבאר את ההכחשה באופן אחר, וכך תתבאר הביריתא, שנים אומרים ראיה שנתקדשה, ושנים אומרים לא ראיה שנתקדשה, הרי זו לא תנשא לבתחילה לאחר, ואם נשאת לאחר, תצא מבעלה השני, כיון שאנו סומכים על האומרים שהתקדשה.

לפני שימשיך רב אשי לבאר את הסיפא, מבררת הגמרא את דבריו. תמזה הגמרא: אם העדים האחרים מעידים רק שלא ראו שהתקדשה, פשיטא שאין לסמוך על דבריהם כלל, שהרי לא ראיה ראיה ראיה, כי יתכן שהתקדשה שלא בפניהם, ובדאי יש לקבל את עדותם של האומרים שראו שהתקדשה, ותוחזק כאשת איש גמורה. מתרצת הגמרא: לא צריכא, דדיוורי פתח אחד – שעדים אלו דרים עם האשה באותה חצר, מהו דתימא – היינו יכולים לומר שאם איתא שנתקדשה – אם אכן התקדשה, וכדברי העדים הראשונים, קלא אית לה למילתא – בדאי היה קול לדבר, והיו העדים שבחצרה יודעים על כך, ואם כן מה שאמרו לא ראינו שהתקדשה? זו ראייה שבאמת לא התקדשה, ואם נישאת לאחר לא תצא. קא משמע לן שאין זו ראייה כלל, לפי דעבדי אינשי דמקדשי בצנעא – בני אדם עשויים לקדש ללא פרסום, ואף יושבי החצר אינם יודעים מכך, ולכן מתקבלת עדותם של האומרים שהתקדשה, ואם נישאת תצא.

ממשיך רב אשי לבאר את הסיפא: אבל בסיפא, שנים אומרים ראיה שנתקדשה, ושנים אומרים לא ראיה שנתקדשה, ואף כאן מדובר שהיו דרים עמה בחצר אחת, והיה מקום לומר שמה שלא ראו שהתגרשה זו ראייה שאכן לא התגרשה, הדין הוא שאמנם לבתחילה הרי זו לא תנשא, כיון שיש עדים שלא ראו שהתגרשה, ויש כאן לזוט שפתיים, ומכל מקום אם נשאת לאחר, לא תצא מבעלה השני, כיון שאנו סומכים על העדים שאומרים שהתגרשה.

שואלת הגמרא: **מאי קא משמע לן** – מה חידשה הביריתא בסיפא, והרי אף על גב שמדובר כאן כמו ברישא דדיוורי פתח אחד, מכל מקום תינין חד – דין זה דומה לדין האומר ברישא, וכבר שם התבאר שאף בחצר אחת אין ראייה מכך שלא שמעו על הקידושין, שלא התקדשה, והוא הדין בגירושין.

משיבה הגמרא: מהו דתימא, שרק גבי קידושין הוא שאנו אומרים שאין ראייה מכך שלא ראו שהתקדשה, כיון דעבדי אינשי דמקדשי בצנעא – בני אדם עשויים לקדש ללא פרסום, ובגון כשנושא אדם אשה שאינה הוגנת לו ומתבייש בכך, ולכן מקבלים את דברי האומרים שהתקדשה. אכל גבי גירושין, אם איתא דאינשי קלא אית לה למילתא – אם היתה מתגרשת היו יושבי החצר יודעים זאת, ובין שהם מעידים שלא שמעו על כך, זו ראייה שלא התגרשה, ונחזיקנה כאשת איש, ואם נישאת תצא. קא משמע לן

הביריתא בסיפא, דעבדי אינשי דמקדשי ודמקדשי בצנעא – שדרך בני אדם גם לקדש וגם לגרש ללא פרסום.

שנינו במשנה (כב): 'האשה שאמרה אשת איש הייתי וגרשה אני, נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואם יש עדים שהיתה אשת איש והיא אומרת גרשה אני, אינה נאמנת. אמרה נשביתי וטהורה אני, נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואם יש עדים שנשבית והיא אומרת טהורה אני, אינה נאמנת. ואם משנשאת פאו עדים, הרי זו לא תצא' כו'.

הגמרא מבאר לגבי מה שנינו בסיום המשנה שאם משנשאת באו עדים לא תצא: **רבי אשימיא מתני לה ארישא** – שנה דין זה לגבי הרישא, שהאשה אומרת שהיתה אשת איש והתגרשה, שאם נישאה לאדם אחר, ואחר כך באו עדים שהיתה אשת איש, לא תצא מהשני. ואילו רבה בר אבין מתני לה אסיפא, לגבי האופן שאמרה נשביתי וטהורה אני, שאם נישאת לבחן, ואחר כך באו עדים שנשבתה, לא תצא.

הגמרא מבאר מה יסבור כל אחד מהאמוראים באופן האחר. אומרת הגמרא: **מאן דמתני לה ארישא**, שאף שהנידון הוא לגבי איסור אשת איש החמור, מכל מקום כיון שנישאת בהיתר לא תצא, כל שכן שדין זה שייך גם אסיפא, דבשבביה תקילו חכמים להתירה, שהרי לא ידוע כלל שנבעלה לגוי ואין זה אלא חשש דרבנן, ובמקום שנישאת בהיתר אף אם אחר כך באו עדים לא תצא. ואילו מאן דמתני לה אסיפא, היינו דוקא בשבביה שאיסורה אינו אלא חשש שדרבנן, אכל ארישא שהנידון הוא באיסור דאורייתא של אשת איש לא אמר התנא שאם נישאת לא תצא, אלא כיון שבאו עדים ואמרו שהיתה אשת איש, ואין לה פה שאסר, תצא מבעלה השני.

הגמרא מנסה לתלות את מחלוקתם בדינו של רב המנונא. מבררת הגמרא: **לימא דרב המנונא קמיפלגי** – שמה נאמר שרבי אושעיא ורבה בר אבין נחלקו בדינו של רב המנונא (לעיל כב), שהאשה שאמרה לבעלה גרשתי נאמנת, חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה, דמאן דמתני לה ארישא – רבי אושעיא השונה את סיום המשנה על הרישא, שאף באומרת שהתגרשה, אם נישאת לא תצא, ואף שאחר כך באו עדים שהיתה אשת איש, אית ליה – הוא סובר את דינו דרב המנונא, ולכן אף אחר שבאו העדים אנו מאמינים לה שהתגרשה, ולא תצא. ומאן דמתני לה אסיפא – רבה בר אבין, ששונה את הדברים לגבי הסיפא, שאומרת נשביתי וטהורה אני, סובר שכרישא שאמרה שהתגרשה אם באו עדים תצא, לית ליה – אינו סובר את דינו דרב המנונא, ולדבריו אין חזקה שאינה מעיזה פניה בפני בעלה, וכיון שאין חזקה המסייעת לדבריה שהתגרשה, אינה נאמנת.

דוחה הגמרא: לא – אין הכרח לפרש כן, אלא אפשר לומר דבולי עלמא אית להו דרב המנונא, שאשה נאמנת לומר בפני בעלה גרשתי, וקא, דמאן דמתני לה ארישא – ומחלוקתם היא באיזה אופן אמר רב המנונא את דינו, דמאן דמאן סבר – רבה בר אבין, האומר שאינה נאמנת לומר שהתגרשה סובר דבי איתמר – מה שנאמר דינו דרב המנונא, היינו דוקא כשאמרה כן בפניה של בעלה, שאינה מעיזה לשקר בפניו בענין זה, אכל שלא בפניו, מעיזה לומר שהתגרשה, ולכן במשנתנו שאמרה כן שלא בפניו, אינה נאמנת. ופר סבר – רבי אושעיא, האומר שהיא נאמנת לומר שהתגרשה, סובר שלא בפניו נמי איתא מעיזה, ומכך שאמרה כן זו ראייה שאכן התגרשה, ולכן כשנישאת, אף אם באו אחר כך עדים, לא תצא.

שנינו במשנה: 'ואם משנשאת פאו עדים וכו' הרי זו לא תצא'. הגמרא מבררת את הלשון 'משנשאת': **אמר רבא**, דמאן דמתני לה ארישא – מה שאמר התנא 'נישאת' אין כוונתו שנישאת ממש, אלא כיון שהתירה בית דין לינשא על פי דבריה שאמרה 'תגרשתי' או

כתובות. פרק שני – האשה שנתארמלה דף כג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קפג רש"י תוספות

1 תרוייהו בפניה קמסהי – לדברי שניהם עד עכשיו בחוקת פניה היתה, וקדם
2 שנתקדשה. **איפוך** – ברישא תני; אם ניסת – תצא, וסיפא: אם ניסת – לא תצא.
3 **דמגרי כנענא** – ואפילו הכי, לכתחלה לא תנשא. משום לזות שפתים. **ארישא** – אם
4 מניסת באו עדים שזוהיה אשת איש, והיא ניסת על פי עצמה, שאמרה "גרשה אני".

5 **אסיפא** – א"נשביתי וטהורה אני" והתירה
6 לנשוא. ואחר כך באו עדים שנשבתי. בשביתה
7 הקילו – דחששא בעלמא הוא דאיכא, שמא
8 נבעלה לגוי ותפסלה לכוונה. דרב המנא –
9 דאמר: האשה שאמרה לבעלה "גירשתני" –
10 נאמנת. הלכך, הא דאמרה "גרשה אני" –
11 מהימנא. ויש לי עדים – שהיו עמי תמיד, שלא
12 נתיחדתי עם גוי. ואחר כך באו עדים –
13 שנשביתי. והשתא לא הפה שאסר הוא –
14 אפילו הכי לא תצא. **אפילו יש לה כמה בנים** –
15 מן הכהן הזה שנשאה. דאתין לנהרדעא –
16 להפרות. אוקמינהו לשבוייהו **אבראי** – שלא
17 יבואו לפני בית דין, ולא ידעו בית דין שהן
18 שביות אלא על פי עצמן, ויתירום. בנן דמורין
19 אינון – בנות אדם גדול ובעל הוראה הוא.
20 שידעו לעשות כן. לרב שמן – כהן היה. **איפלא**
21 בקרובותיך – שא אחת מהן, שהן קרובותיך.
22 והא **איכא סהרי** במדינת חים – שראו שנשבו,
23 ודלמא אתו לקמן למחר ולזמנא אחרון, לאחר
24 שתנשא. השתא מיהא לא איתנהו – קודם
25 נישואין, ומשום דלמא אתו לא אסרינן לה
26 השתא. **עדים בצד אסתן** – בצד צפון ו"מזפון"
27 זהב יאתהו (איוב לו) מחרגם: מראיסתנא.
28 **ותאסר** – בתמיה. הא ולא אתו קודם נשואין.
משנה

מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא? אמר אביי: תרגמה
בעד אחר; עד אחר **אומר** "נתקדשה" ועד אחר **אומר**
"לא נתקדשה" – תרוייהו בפניה קמסהי, והאי
דקאמר "נתקדשה" – הוה ליה חד ואין דבריו של
אחד במקום שנים. **סיפא**, עד אחר **אומר** "נתקדשה"
ועד אחר **אומר** "לא נתקדשה" – תרוייהו באשת איש
קמסהי, והאי דקאמר "נתקדשה" – הוה ליה חד,
ואין דבריו של אחד במקום שנים. **רב איש אמר:**
לעולם תרי ותרי, ואיפוך, שנים **אומרים** "ראינהו
שנתקדשה", ושנים **אומרים** "לא ראינהו שנתקדשה"
– הרי זו לא תנשא, ואם נשאת – תצא. **פשימא!**
"לא ראינהו" אינה ראיה! לא צריכא, דדיירי בהצר
אחר. מהו דתימא: אם איתא דנתקדשה – קלא אית
לה למילתא, קא משמע לן: דעבדי אינשי דמקדשי
בצנעא. **סיפא**, שנים **אומרים** "ראינהו שנתקדשה",
ושנים **אומרים** "לא ראינהו שנתקדשה" – הרי זו לא
תנשא, ואם נשאת – לא תצא. **מאי קא משמע לן**
– אף על גב דדיירי בהצר אחר. היינו הך! מהו
דתימא: גבי קדושין הוא דעבדי אינשי דמקדשי
בצנעא, אבל גבי גירושין, אם איתא דאיגרשא – קלא

אית לה למילתא, קא משמע לן דעבדי אינשי דמקדשי ודמגרשי בצנעא. "ואם משנשאת
באו עדים לא תצא כו'". רבי אושעיא מתני לה ארישא, רבה בר אבין מתני לה אסיפא.
מאן דמתני לה ארישא – כל שכן אסיפא, דבשביתה הקילו. ומאן דמתני לה אסיפא, אבל
ארישא – לא. לימא בדרב המנונא קמפילגי, דמאן דמתני לה ארישא – אית ליה דרב
המנונא, ומאן דמתני לה אסיפא – לית ליה דרב המנונא? לא, דכולי עלמא אית להו
דרב המנונא. והכא בהא קמפילגי; דמר סבר: כי איתמר דרב המנונא – בפניו, אבל שלא
בפניו – מעיה, ומר סבר: שלא בפניו גמי אינה מעיה. "ואם משנשאת באו עדים וכו'".
אמר אבוה דשמואל: לא נשאת נשאת ממש, אלא כיון שהתירוה לינשא, אף על פי שלא
נשאת. והא "לא תצא" קתני! לא תצא מהתירה הראשון. תנו רבנן: אמרה "נשביתי וטהורה
אני ויש לי עדים שטהורה אני". אין **אומרים**: נמתין עד שיבאו עדים, אלא מתירין אותה
מיד. התירוה לינשא, ואחר כך באו עדים, ואמרו "לא ידענו" – הרי זו לא תצא. ואם
באו עדי טומאה, אפילו יש לה כמה בנים – תצא. הני שבויותא דאתין לנהרדעא. אותיב
אבוה דשמואל נטורי בהדיהו. אמר ליה שמואל: ועד האידנא מאן נטרינהו? אמר ליה:
אילו בנתך הווין, מי הוית מזולז בהו כולי האי? הווי "כשנגה שיוצא מלפני השליט"
ואישתפין בניהו דמר שמואל ואפסינהו לאיעא דישראל. אוקמן לשבוייהו מאפראי, ועיילי
לבי מדרשא דרבי חנינא. הא אמרה: "נשביתי וטהורה אני", והא אמרה: "נשביתי וטהורה
אני". שרינהו. סוף עול אתו שבויהו. אמר רבי חנינא: בגן דמורין אינון. אינלאי מילתא
דבנתיה דמר שמואל הווין. אמר ליה רבי חנינא לרב שמן בר אבא: פוק איטפל בקרובותיך
– אמר ליה לרבי חנינא: והאיכא עדים במדינת חים! השתא מיהת ליתנהו קמן, עדים בצד
אסתן ותאסר?! טעמא – דלא אתו עדים, הא אתו עדים מיתקסא? והאמר אבוה דשמואל:
כיון שהתירוה לינשא – אף על פי שלא נשאת! אמר רב אישי: עדי טומאה איתמר.

משנה

מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא – ואם תאמר: שנא ושנא, דרישא אית לן לאוקמה בחוקת
פניה, וסיפא בחוקת אשת איש! ויש לומר: דברישא, אף על גב דאית לן לאוקמה
בחוקת פניה – מכל מקום תרי ותרי סיפאי דרבנן היא, כדמוכח בפרק "ארבעה אחין"
(יבמות לא.) והוה לן למימר תצא מדרבנן. ויש מפרשים: כיון דלא מפליג בין באו עדים עד
שלא ניסת – לבאו עדים משניסת – שמע מינה
דלא רבי מנחם בר יוסי היא אלא רבנן, אם כן
סיפא גמי אמאי תצא – הא שמענין להו דאמרי
לא תצא.
תרוייהו בפניה קמסהי – לא הוה צריך
להא, דאפילו ליכא אלא ההוא
דאמר נתקדשה – לא תצא, דאין דבר שבערה
פחות משנים. אבל תימה: אמאי לא תנשא
לכתחלה? הוה לן לאוקמה אחוקהו ויש לומר:
בגו שזנו יודעים שזרק לה קדושין, ומספק לן
אי קרוב לו או קרוב לה. והני שני סהרי, חד אמר:
קרוב לו, וחד אמר: קרוב לה, דכיון דודאי ורק לה
קדושין – לית לן למימר אוקמה אחוקה
להתירה לכתחילה. אי נמי: בגו שהיו נרות
דולקות ומטות מוצעות, שהיה עומד לדקדק
בדאמר בסוף "דמגרש" (גיטין ט"א), ועד אחד
אומר נתקדשה ועד אחד אומר לא נתקדשה
באותה שעה.

מאן דמתני לה ארישא כל שכן אסיפא – ואם
תאמר: מנא ליה? דלמא אסיפא לא מצי
קאי, דאפילו באו עדים ואחר כך נשאת – לא
תצא ולמאי דמפרש בסמוך לא ניסת ניסת ממש
– אתי פסיר. **אית** ליה דרב המנונא – אף על
גב דרב המנונא איירי בפניו, מכל מקום לענין
ניסת וואחר כך באו עדים מהני שלא בפניו.
לא תצא מהתירה הראשון – פירושו: ותנשא
ולכתחלה, ולא שייך לזות שפתים כלל. אבל אין
לפרש כי הוהא דיבמות דלא תצא מהתירה
הראשון, לענין דאם נשאת לא תצא, אבל
לכתחלה לא תנשא – כדמשמע גבי בניה דמר
שמואל בסמוך שהתירין לכתחילה.
באו עדים לא תצא – פירושו: לא תצא
מהתירה הראשון.

עד האידנא מאן נטרינהו – פירושו: דכבר
נאסרו. **והא** איכא עדים במדינת חים –
אין לפרש דלמא איכא עדים במדינת חים – דאם
כן תיקשי ליה גמי אמתניתין. דקתני "נשביתי
וטהורה אני" – נאמנת. ואמאי? דלמא איכא
עדים! אלא הכי פירושה: הא יצא קול דאיכא
עדים במדינת חים שיודעים שנשבית. ומיהו קשה
לרבינו שמשון בר אברהם: דהכי סלקא דעתיה
ההוא דעדים היינו עדי שבויי – דאם כן מה
הוה צריך למימר הא איכא עדים במדינת חים?
הוה ליה למימר: הא איכא עדים קמן, והא איכא
שבוייהו! **עדי** טומאה איתמר – והא איכא
עדים במדינת חים דפריך לעיל – פירושו: והא
יצא קול דאיכא החם עדי טומאה, כדפירשתי.
הקשה רבינו חם: בפרק קמא דקידושין (יב,א) גבי
ההוא גברא דקדיש באבנא וכוונתא, ויתוב כר
חסדא וקא משער אי אית בה שוה פרוטה אי לא,
ומסיק: לאו היינו דרבי חנינא דאמר: עדים בצד
אסתן ותאסר? וקאמר: אביי ורבא לא סבירא להו
הא דרב חסדא, אם הקילו בשבויי – נקל באשת
אישי והשתא למאי דמסיק דעדי טומאה איתמר.

מה לי עדי שבויי מה לי עדי אשת איש? ורש"י פירש שם: אם הקילו בשבירה דאיסור לאו. וקשה לרבינו חם: דבשבירה גמי איכא איסור סקילה, אם נשאת לכוון שישמש בהו על גבי מחבב
בשבת. ומיהו, אית ספרים דגרסי החם: אם הקילו בשבויי – דמגולה נפשה באפי שבויי כו', פירושו: ולא שכח כולי האי שנטמאה, נקל באשת איש דשכיח ידיעו אם אית בה שוה פרוטה.

ובלאו דך גירסא איכא למימר דלא שכח שיהו עדי טומאה, אבל עדים שידעו ששהו פרוטה – שכח.

שתי נשים שנשבו - ואמר רבינו יצחק: דלא גרסינן זאת אומרת נשבית וטוהרה אני כו', אלא: זאת אומרת טוהרה אני, דהא בדאיכא עדים שנשבו איירי. ומידו יש לקיים הגירסא. דאירי דאיניהו לא ידעי דאיכא עדים, ואשמועינן דאפילו הכי לא מהימנא.

אין רישא וסיפא דאיכא עדים ומציעתא דליכא עדים - השתא לא פריך הא תו למה לי, כדפריך אשנרא דרב פפא. והשתא

משנה שתי נשים שנשבו, זאת אומרת: "נשביתי וטוהרה אני", וזאת אומרת: "נשביתי וטוהרה אני" - אין נאמנות. ובזמן שהן מעידות זו את זו - הרי אלו נאמנות. גמרא תנו רבנן: "אני טמאה וחברתי טוהרה" - נאמנת, "אני טוהרה וחברתי טמאה" - אינה נאמנת, "אני וחברתי טמאה" נאמנת על עצמה, ואינה נאמנת על חברתה, "אני וחברתי טוהרה" - נאמנת על חברתה, ואינה נאמנת על עצמה. אמר קר: "אני טוהרה וחברתי טמאה" - אינה נאמנת. היכי דמי? אי דליכא עדים - על עצמה אפאי לא מהימנא? "נשביתי וטוהרה אני" קאמר! אלא פשיטא דאיכא עדים. אימא מציעתא: "אני וחברתי טמאה" - נאמנת על עצמה ואינה נאמנת על חברתה. ואי דאיכא עדים אפאי לא מהימנא? אלא פשיטא דליכא עדים. אימא סיפא: "אני וחברתי טוהרה" - נאמנת על חברתה, ואינה נאמנת על עצמה. ואי דליכא עדים - אעצמה אפאי לא מהימנא? אלא פשיטא דאיכא עדים. רישא וסיפא דאיכא עדים, מציעתא דליכא עדים! אמר אבי:

אין, רישא וסיפא - דאיכא עדים, מציעתא דליכא עדים. רב פפא אמר: פולח דאיכא עדים, ואיכא עד אחד דקא אפיה. אמר: "אני טמאה וחברתי טוהרה" ואמר לה עד אחד "את טוהרה וחברתך טמאה". איחי - שויתא לנפשה חתיכה דאיפורא, חברתה - מושתריא אפומא דידה; "אני טוהרה וחברתי טמאה"

ואמר לה עד אחד: "את טמאה וחברתך טוהרה", "איחי בין דאיכא עדים - לאו כל כמינה, חברתה - מושתריא אפומא דעד; "אני וחברתי טמאה" ואמר לה עד אחד "את וחברתך טוהרה", איחי - שויתא לנפשה חתיכה דאיפורא, חברתה - מושתריא אפומא דעד. הא תו למה לי? היינו רישא! מהו דתימא: הני תרווייהו טוהרות נינהו, והאי דקאמר הכי - "תמות נפשי עם פלשתים" היא דקא עבדה, קא משמע לן. "אני וחברתי טוהרה" ואמר לה עד אחד "את וחברתך טמאה", איחי, בין דאיכא עדים - לאו כל כמינה, חברתה - מושתריא אפומא דידה. הא תו למה לי? היינו רישא ורישא דרישא! מהו דתימא: כי מהימנא - במקום דפסלה נפשה, אבל במקום דמכשרא נפשה אימא לא מהימנא, קא משמע לן. משנה וכן שני אנשים, זה אומר "בהן אני" - וזה אומר "בהן אני" - אין נאמני, ובזמן שהן מעידין זה את זה - הרי אלו נאמני. רבי יהודה אומר: אין מעלין לכהונה על פי עד אחד. אמר רבי אלעזר: אימתי - במקום שיש עוררין. אבל במקום שאין עוררין מעלין לכהונה על פי עד אחד. רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי שמעון בן חסין: מעלין לכהונה על פי עד אחד. גמרא כל הני למה לי? צריכי, דאי תנא מודה רבי יהושע - משום דאיכא דררא דממונא, אבל עדים דליכא דררא דממונא - אימא לא. ואי תנא עדים - משום דלעלמא, אבל איחי, דלנפשה,

אימא

משנה שתי נשים שנשבו - שיש עדים שנשבו. שפיעדות זו את זו - כל אחת אומרת "חברתי טוהרה". הרי אלו נאמנות - דבשביה הקילו להאמין עד אחד, ואפילו אשה. **גמרא** נאמנת - על הכל. אינה נאמנת - על כלום. ולקמיה מפרש לה ככולה. אי דליכא עדים - שנשבו. אלא פשיטא דאיכא עדים - הלכך, אעצמה אינה נאמנת לטוהרה, וחברתה נמי, אף על גב דאנן אמרינן בחזקת טמאה קיימא - הוא לא משום הימנותא דדך הוא, דבלאו טוהרותא דידה נמי בחזקת טמאה היא. ואינה נאמנת על חברתה - על כרחך משמע דחברתה בחזקת טוהרה קיימא. דבשלמא אינה נאמנת דרישא, אף על גב דאכולה מילתא משמע - שייך למיתניה משום דידה. אלא הכא, דבהדיא תנא אינה נאמנת על חברתה - קשה. אלא פשיטא דליכא עדים - ואודיה מהימנא, ושויתא לנפשה חתיכה דאיסורא. דאפך - מיפך את כל דבריה. חברתה מושתריא אפומא דידה - דבשביה האמינו חכמים עד אחד להקל, ואפילו עבד או שפחה, כדקתני מתניתין (כתובות כו,א); אם יש לך עדים אפילו עבד כו. וכל מקום שנאמר עד אחד - הרי הוא כשנים, ואין דברי אחד שכנגדו לטמא עומד במקום שנים. הכי גרסינן: איחי בין דאיכא עדים לאו כל כמינה - ואעדי שבויה קאי, דעד אחד בטומאה אינו כלום אלא בסוטה בלבד, שרגלים לדבר, שהרי קינא לה ונטתרה. שויתא לנפשה חתיכה דאיסורא - לפיכך אף העד נאמן לטוהרה. היינו רישא - הני מילי תרווייהו אשמועינן ברישא: חתיכה דאיסורא - מרישא שמעינן, שריותא דחברתה אפומא דעד - מסיפא דרישא שמעינן. תרתי בבי קמייתא רישא קרי להו, ודמין להדי. ותרתי בבי בתרייתא חודא מילתא היא, דבכל חודא תנן מילתא וחיפופה, בין ברישא בין בסיפא. מהו דתימא כ' - ומשום נאמנת על עצמה תנא ליה. איחי, בין דאיכא עדים גרסינן. היינו רישא דרישא - דהא ודאי משום דאינה נאמנת על עצמה לא אצטריך למיתניה. דהא טובא אשמועינן, דבמקום עדי שבויה לא מהימנא למימר טוהרה אני, ומשום נאמנת על חברתה הוא דאצטריך, דאף על גב דעד קא מכביש לה - מהימנא, והא ברישא דרישא אשמועינן. במקום דפסלה לנפשה - התם הוא דמהימנא אחרתה, משום דקאמר: "טמאה אני". אבל היכא דמכשרא נמי לנפשה - אימא משום דידה הוא דקאמר, ולא אחרתה. קמשמע לן גרסינן: לישא אחריתא גרסינן. מהו דתימא, דמהימנא במקום עד פסול. כגון דעד דקא מפך הוי אשה, אבל במקום עד כשר - לא, תנא משנה יתירה דאפילו במקום עד כשר. **משנה** וכן שני אנשים - לא גרסינן שנשבו. אין נאמנים - ליתן לזן תרומה. ובזמן שמעידין זה את זה - שכל אחד אומר "אני וחברתי כהן". רבי יהודה אומר: אין מעלין לכהונה על פי עד אחד - ואפילו היכא דליכא גומלין, וכל שכן הכא דאיכא למיחש לגומלין: העד אתה עלי ואני עליך. עוררין - שיקרין עליו שם פסול. מעלין

- היכא דליכא גומלין. והיינו דאיכא בין רבי אלעזר לתנא קמא דרבי יהודה. רבן שמעון ב' - בגמרא מפרש מאי בנייהו. גמרא כל הני - דתנא מתניתין לאשמועינן הפה שאסר הוא הפה שהתיר למה לי? משום דאיכא דררא דממונא - הלכך, אי לא דפשיטא מלתא שלקחה מאביו - לא היה אומר של אבין היתה, וגורם לעצמו הפסד ממון. וכשאומר תחלת דבריו - על שם סופו אמרו לגמור בהן "ולקחתיה הימנא. אבל עדים - שאמרו "כתב ידנו הוא", וליכא דררא דממונא - לגביהו, דלמיטתיהו פסידא בהאי עדות. אימא לא - ליתנהו למימר "אנטוסן הינו". דמעיקרא כי אמרו "כתב ידנו הוא" - ארעתא וסדורותא אמרו, ולא למיגמר בה "אנטוסן הינו", וחדא אפילו כי למיגמר בה "אנטוסן הינו". קמשמע לן. דלעלמא - אין הדבור האחרון מהני לעצמו אלא לאחרים, ומשום אחרים לא הוו הדרי במלתייהו. אבל איהו נפיה דלנפשה - מחזי כי חדר ואמר "לקחתיה".

כתובות דף כג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קפה

משנה

משנתנו ממשיכה לדון בדין שבויה האומרת שהיא טהורה: שתי נשים שנשבו, ויש עדים על כך, זאת – אחת מהן אומרת נשפיתי וטהורה אני – לא נבעלתי לגוי, וזאת – השניה גם כן אומרת נשפיתי וטהורה אני, אינן נאמנות, לפי שאין להן פה שאסר, שהרי אף ללא דבריהן ידוע לנו שנשבו, ודינן ככל שביות שאסרו חכמים לכהונה מחשש שנבעלו לגוי. דין נוסף: ובין שהן מעדות זו את זו – אם כל אחת מעידה שחברתה טהורה, כלומר ששהו יחד כל זמן שבייתן וראתה כל אחת שאף חברתה לא נבעלה, הרי אלו נאמנות ומותרות לכהונה, ואף שאשה פסולה לסתם עדות, כאן הקילו חכמים לסמוך אף על כאלו הפסולים לשאר עדויות, כמבואר במשנה להלן (כו).

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המביאה דינים שונים בשתי נשים שנשבו יחד: תנו רבנן, שתי נשים שנשבו, ואחת מהן מעידה על עצמה ועל חברתה, יש בזה ארבעה חילוקי דינים: א. אמרה אני, טמאה, וחברתי טהורה, נאמנות, שאדם נאמן לאסור את עצמו, וכן נאמנות להתיר את חברתה, כיון שחכמים האמינו בעדות זו לפסולים. ב. אני טהורה, וחברתי טמאה, אינה נאמנת כלל, ולהלן תבאר הגמרא באיזה אופן מדובר. ג. אני וחברתי טמאה, נאמנת על עצמה, ואינה נאמנת על חברתה. ד. אני וחברתי טהורה, נאמנת על חברתה, ואינה נאמנת על עצמה.

מבאר הגמרא את הברייתא: אמר רב, באופן השני שבברייתא, אמרה האשה אני טהורה וחברתי טמאה, אינה נאמנת כלל, אלא היא אסורה וחברתה מותרת.

מקשה הגמרא: היכי דמי – באיזה אופן מדובר, אי הליקא עדים – אם אין עדים ששתי הנשים נשבו, על עצמה אמאי לא מהימנא – מדוע אינה נאמנת להעיד על עצמה שהיא טהורה, והרי נשפיתי וטהורה אני, קאמרה, ושנינו לעיל (כב). שהאשה נאמנת בזה מדין 'פה שאסר' הוא הפה שהתיר, אלא פשיטא שמדובר בדיקא דעדים – שיש עדים ששתיהן נשבו, ולכן אינה נאמנת לומר על עצמה שהיא טהורה, שהרי אין אדם נאמן להתיר את עצמו, ואף על חברתה אינה נאמנת במה שאמרה שהיא טמאה, כלומר, אין צורך בנאמנותה כדי לאסור את חברתה, אלא חברתה אסורה מחמת עדות העדים שנשבתה. ואף שהלשון 'אינה נאמנת' אינה מדויקת כל כך לגבי חברתה ושהרי סוף סוף נוהגים כדבריה, שחברתה טמאה, מכל מקום אגב כך שנקטה בברייתא לשון זו לגבי עצמה, נקטה כן אף לגבי חברתה. אמנם לפי זה קשה, אימא מצינן – אמור ופרש את הדין האמצעי שבברייתא, וכוונת הגמרא לאופן השלישי, שבו אמרה האשה אני וחברתי טמאה, והדין הוא שנאמנת על עצמה ואינה נאמנת על חברתה, וקשה, אי מדובר בדיקא דעדים שנשבו, אמאי לא מהימנא – מדוע אינה נאמנת שחברתה אסורה, והרי אף ללא עדותה חברתה אסורה מחמת שיש עדים שנשבתה, ואילו מהלשון 'אינה נאמנת' משמע שאין נוהגים כדבריה, אלא מתירים את חברתה. וכאן אין לומר שנקטה כן הברייתא אגב האשה עצמה, שהרי לגבי עצמה היא נאמנת, ורק לגבי חברתה אמרה בברייתא שאינה נאמנת.

ממשיכה הגמרא את קושיתיה: אלא אף שאת האופן השני מוכרחים אנו לפרש באופן שיש עדים, וכמו שהתבאר, פשיטא שיש לפרש את האופן השלישי בדיקא דעדים, ולכן אינה נאמנת שחברתה טמאה. אמנם עדיין קשה, אימא סיפא – אמור ופרש את האופן הרביעי שבברייתא, אמרה אני וחברתי טהורה, נאמנת על חברתה ואינה נאמנת על עצמה, ואי מדובר בדיקא דעדים, אעצמא אמאי לא מהימנא – מדוע אינה נאמנת להעיד על עצמה שהיא טהורה, והרי 'פה שאסר' הוא הפה שהתיר, אלא פשיטא שיש לפרש שהאופן הרביעי עוסק בדיקא דעדים שנשבו, ולכן אינה

נאמנת להתיר את עצמה. מסיימת הגמרא את הקושיא: נמצא אם כן דרישא וסיפא – האופן השני והרביעי עוסקים בדיקא דעדים, ולכן אינה נאמנת להתיר את עצמה, ומצינן – באופן השלישי מדובר בדיקא דעדים, ולכן אינה נאמנת לאסור את חברתה, וקשה, שהרי מסתימת דברי התנא משמע שכל הברייתא מדברת באותו אופן.

מתרצת הגמרא: אמר רב, אי – אכן כך יש לפרש את הברייתא, דרישא וסיפא בדיקא דעדים, ומצינן בדיקא דעדים.

רב פפא מבאר את הברייתא באופן אחר: רב פפא אמר, כולל – כל הברייתא עוסקת בדיקא דעדים, ובכל האופנים מדובר בדיקא דעדים – שיש עד אחד המעיד נגד דברי אותה אשה. וכך מתפרשים ארבעת האופנים שבברייתא: א. אמרה אני טמאה וחברתי טהורה, ואמר לה עד אחד היפך דבריה, את טהורה וחברתך טמאה, נאמנת בכל, לגבי עצמה נאמנת כיון דאיהי שוייתא לנפשה חתיכה דאיסורא – היא עשתה את עצמה כחתיכת איסור, שאדם נאמן לאסור את עצמו, אפילו נגד דברי העד, ואילו חברתה משתריא אפוקא דידה – חברתה מותרת על פי עדותה שהיא טהורה, שהאמינו חכמים אף לעד פסול המעיד על שבויה שהיא טהורה, וכל מקום שהאמינו חכמים לעד אחד הרי הוא כשנים, ואין העד האחד האומר שחברתה נטמאה נאמן נגד דבריה. ב. אמרה אני טהורה וחברתי טמאה, ואמר לה עד אחד היפך דבריה, את טמאה וחברתך טהורה, אינה נאמנת כלל, ואי – לגבי עצמה, כיון דאימא דעדים שנשבתה, לאו כל כמינה – אין לה נאמנות להעיד על עצמה שהיא טהורה. ואילו חברתה משתריא אפוקא דעד – מותרת על פי העד האומר שהיא טהורה, וכפי שהתבאר שהאמינו חכמים לעד אחד המתיר ולא לעד האסר. ג. אמרה אני וחברתי טמאה, ואמר לה עד אחד היפך דבריה, את וחברתך טהורה, נאמנת לאסור את עצמה אך לא את חברתה, והטעם, אייהי, שוייתא לנפשה חתיכה דאיסורא, ואדם נאמן לאסור את עצמו, אך חברתה משתריא אפוקא דעד – ניתרת על פי דברי העד שמעיד עליה שהיא טהורה, ואין האשה נאמנת להכחישו ולאסורה.

לפני שתמשיך הגמרא בביאור האופן הרביעי, מקשה הגמרא: הא תו למה לי – מה החידוש באופן השלישי יותר משני האופנים הקודמים, והרי היינו דרישא – החידושים שבאופן זה כבר נשנו בתחילה, שהרי דין 'שויא לנפשה חתיכה דאיסורא' התבאר באופן הראשון, והדין שעד אחד נאמן להתירה נגד דברי חברתה התחדש באופן השני. מתרצת הגמרא: מהו דתימא – היה אפשר לומר, שבאופן זה שאומרת ששתיהן טמאות, האמת היא דהני תריןיהו טהורות נינהו – ששתיהן טהורות, והאי דקאמרה הכי – והטעם שאמרה ששתיהן טמאות הוא כיון שידעה שעל עצמה לא תהא נאמנת מאחר שיש עדים שנשבתה, ולא רצתה להעיד ולטורח רק את חברתה, אלא תמות נפשי עם פלשתיים (שפוסים טו) ה היא דקא עברה – העדיפה לומר שגם היא טמאה וגם חברתה טמאה, כדי ששתיהן תאסרנה, ולא תאסר היא לבדה, וסברה שאם תאמר גם על עצמה שהיא טמאה יאמינו בית דין שאף חברתה טמאה, ואם כן יש לנו להאמין לדברי העד האומר שאף היא עצמה טהורה, קא משמע לן שכיון שאמרה על עצמה שהיא אסורה, נאמנת אף נגד דברי העד, ורק חברתה טהורה, כדברי העד.

מסיימת הגמרא את הביאור של רב פפא: ד. אמרה אני וחברתי טהורה, ואמר לה עד אחד היפך דבריה, את וחברתך טמאה, אייהי – לגבי עצמה אינה נאמנת, כיון דאימא דעדים שנשבתה לאו כל כמינה – אין לה נאמנות לטורח את עצמה. אבל חברתה, משתריא אפוקא דידה – ניתרת על ידי עדותה, ואף שעד אחד מבחישה.

מקשה הגמרא גם על אופן זה: הא תו למה לי – מה החידוש באופן הרביעי, והרי מה שאינה נאמנת להתיר את עצמה ללא פה שאסר, הוא דין פשוט, ומה שהיא נאמנת לטורח את חברתה נגד דברי העד, היינו דרישא – זה כבר התחדש באופן הראשון שבברייתא.

מתרצת הגמרא: יש חידוש נוסף באופן הרביעי, מהו דתימא – היה

56

* * *

57 שנינו במשנה: 'בזמן שהן מעידין זה את זה הרי אלו נאמנין רבי
58 יהודה אומר אין מעלין לכהונה על פי עד אחד'. הגמרא מביאה
59 ברייתא בענין זה: 'הגון רבנן, שני בני אדם הבאים לפנינו, ואחד מהם
60 אומר אני כהן והבדיל בזה, נאמן על חבירו להאכילו בתרומה, ואינו
61 נאמן להשיאו אשה מיוחסת, כיון שאנו חוששים שהוא ממזר או
62 פסול קהל אחר, האסור באשה כשירה, עד שיהיו שלשה בני אדם
63 שבאו יחד ממדינת הים, ויהיו שנים מתוכם מעידין על זה, ושנים
64 מעידין על זה, ושנים מעידים על השלישי, ונמצא שיש על כל אחד
65 מהם שני עדים שהוא כהן. רבי יהודה חולק על הדין הראשון
66 ואומר, כשיש רק עד אחד על כל אחד, לא רק שאינו נאמן
67 להשיאו אשה, וכדברי תנא קמא, אלא אף אינו נאמן להאכילו
68 בתרומה, עד שיהיו שלשה שיבואו יחד, שנים מעידין על זה, ושנים
69 מעידין על זה, וכן שנים מעידים על השלישי.

70 הגמרא מבררת מה הם סברותיהם של רבנן ורבי יהודה. תמזה
71 הגמרא: 'לפיכך – האם ניתן לפרש את מחלוקתם, דרבי יהודה
72 האומר שאין עד אחד נאמן להאכילו בתרומה, חייש לגומלין –
73 חושש שמא הסכימו השנים ביניהם שכל אחד יעיד על חבירו
74 שהוא כהן, ובתמורה לכך יעיד חבירו עליו שהוא כהן, ולכן אינו
75 מאמינם. ורבנן האמאנים לעד אחד לגבי תרומה לא חיישי
76 לגומלין. והא איכא שמינן להו – והרי במשנה אחרת מצאנו
77 שסברותיהם הפוכות, דתנן במשנה (דמאי פ"ד מ"א), ה"חפין – סוחר
78 תבואה שמוליכים תבואה על חמוריהם שנתכנסו לעיר למכור את
79 סחורתם, והם עמי הארץ שפירותיהם פירות 'דמאי', שגורו חכמים
80 עליהם איסור כיון שחששו שאינם מעשרים, ואמר אחד מהן,
81 התבואה שלי חרש הוא, ועדיין לא התייבש כל צרכו, ואילו של
82 חבירי הוא יבש, שהוא טוב מהחדש. וכן הוסיף ואמר, שלי אינו
83 מתוקן – לא הופרשו ממנו מעשרות, ואילו של חבירי מתוקן, אינו
84 נאמן להתיר את פירותיו של חבירו, אלא הם בחזקת 'דמאי', ואף
85 שחבירו שמועיד עליהם שהם מעשרים, יש לחשוש שהם הסכימו
86 ביניהם שבמקום זה הוא ישבח את תבואתו של חבירו, ובמקום
87 אחר חבירו ישבח את תבואתו, ולכן אינו נאמן. רבי יהודה חולק
88 ואומר, נאמן הוא להתיר את פירותיו של חבירו. ומוכח מכאן
89 שרבי יהודה אינו חושש לגומלין, וחכמים חוששים לכך, ולא
90 כמשמעות הברייתא שהובאה לעיל לגבי כהונה, שרבי יהודה
91 הוא שחושש לגומלין, ולכן אמר שאין עד אחד נאמן להעלות
92 לכהונה, וחכמים הם שאינם חוששים לגומלין.

93 מתרצה הגמרא: אמר רב אבהו בר אבהו, אמר רב, מוחלת השיטה
94 – באחד המקומות טעה התנא והחליף את שיטתו, ואין סתירה בין
95 המשנה לברייתא.

96 הגמרא מביאה תירוץ נוסף: אמר רבא, לעולם לא תיפוד – אין
97 צורך לשנות את הגירסא, אלא בכל מקום רבי יהודה הוא שחושש
98 לגומלין ורבנן אינם חוששים לכך, וכמבואר בברייתא לגבי כהונה,
99 ואין זו קושיא על האמור במשנה, כיון שבדמאי הקילו, מפני שרוב
100 עמי הארץ מעשרין הן, ולכן אף שבדרך כלל רבי יהודה חושש
101 לגומלין, לגבי דמאי הוא מיקל ואינו חושש לכך, אלא מאמין
102 לאותו אדם שמעיד על תבואת חבירו שהיא מעושרת.

103 רבא משלים את תירוצו של אבבי: אמר רבא, וכי רק מדרבי יהודה
104 אדרבי יהודה נקשא, ומדרבנן אדרבנן לא נקשא, והרי גם דברי רבנן
105 סותרים זה את זה, שבברייתא של כהונה אינם חוששים לגומלין,
106 ואילו לגבי דמאי הם חוששים לכך. אלא הוסיף רבא, דרבי יהודה
107 אדרבי יהודה לא נקשא, בדרבנן – כמו שתיירץ אבבי שבדמאי
108 הקילו. ודרבנן אדרבנן גם לא נקשא, והיינו כיון שהמשנה עוסקת
109 בראמר רבי חמא בר עוקבא במקום אחר, שמדובר באופן שכל
110 אומנותו של מוכר התבואה בידו,

1 איכא לא – שמא נאמר שאינו נאמן בזה, ואנו חוששים שמתחילה
2 התכוין להודות בפני חבירו שהקרקע של אביו, ותוך כדי דבריו
3 חזר בו לומר שקנאה ממנו, כדי שלא יפסידנה, ולכן הוצרכה
4 המשנה להשמיע שגם באופן כזה הוא נאמן.

5 ממשכה הגמרא לבאר מדוע יש צורך במשנה השלישית, שאשה
6 נאמנת לומר אשת איש הייתי וגרושה אני, ואי אשמינן הני תרתי
7 – ואם היה התנא משמיע רק את שני הדינים הראשונים, שאדם
8 נאמן לומר 'שדה זו של אביך היתה ולקחתיה ממנו', וכן שעדים
9 נאמנים לומר 'כתב דינו הוא זה אבל אנוסים היינו', היינו סוברים
10 שנאמנות זו היא דוקא באופנים אלו, משום דמבואר – כיון שהם
11 דיני ממונות, שסומכים על נאמנות זו, אבל באשת איש, דאיסורא
12 – שהנידון הוא לגבי איסור אשת איש, איכא לא – שמא נאמר
13 שאינה נאמנת לומר שהתגרשה, וחידשה המשנה שאף בזה
14 מאמינים לדבריה.

15 ממשכה הגמרא ומבררת: והדין הרביעי שמנה התנא, נשפיתי
16 ופהורה אני, שנאמנת מדין 'פה שאסר', למה לי – מה התחדש בו.
17 מבאר הגמרא: באמת בחלק זה של המשנה אין חידוש, אך שנוא
18 התנא משום דקא פני ליתני – שרצה לשנות בסיפא דין זה, ואם
19 משנשאת על פי דבריה פה עדים, הרי זו לא תנא, והתחדש בזה
20 שאף שעתה אין לה פה שאסר, נשארת בהיתרה.

21 הגמרא מבררת את החידוש שבדין זה שבסיפא. מקשה הגמרא:
22 הרי נחלקו אמוראים לעיל (בבב), האם האמור בסיפא שאם נישאת
23 לא תצא אמור רק לגבי האומרת נשבית וטהורה אני, או אף לגבי
24 האומרת אשת איש הייתי והתגרשתי. ואם כן הניחא למאן דתני
25 לה אפיכא – החידוש מובן לדברי האומר שרק באופן השני
26 שהוזכר במשנה, שאמרה 'נשבית וטהורה אני' אם נישאת לא
27 תצא, ולכן הוצרכה המשנה להשמיע תחילה את עיקר הדין שאם
28 יש לה פה שאסר נאמנת, ואם באו עדים אינה נאמנת, ומכל מקום
29 אם נישאת ואחר כך באו עדים, לא תצא. אלא למאן דתני לה
30 ארישא – לדעת האומר שגם ברישא, באומרת אשת איש הייתי
31 והתגרשתי, אם נישאת ואחר כך באו עדים לא תצא, פאי איכא
32 למימר – מדוע הוצרכה המשנה להביא את הדין של 'נשבית
33 וטהורה אני', והרי אין בכך כל חידוש, ופשוט שאם לגבי איסור
34 אשת איש אמרו שאם נישאת לא תצא, ודאי שלגבי איסור שבויה
35 יאמרו כן.

36 משיבה הגמרא: אכן לפי דעה זו אין חידוש בדין זה של 'נשבית
37 וטהורה אני', והטעם ששנה זאת התנא הוא משום דקא פני ליתני
38 במשנה שלאחריה את הדין של 'שתי נשים שנשבו', שאם הן
39 מעידות זו על זו הן נאמנות, ולכן פתח תחילה בדין השבויה עצמה
40 שאומרת שהיא טהורה.

41 ממשכה הגמרא ושואלת: ו'שתי נשים שנשבו' למה לי – מה
42 החידוש בכך שכל אחת נאמנת להעיד על חברתה, והרי דין זה
43 מבואר במשנה להלן (בבב). שאפילו עבד או שפחה נאמנים להעיד
44 על השבויה שהיא טהורה. מבאר הגמרא: מהו דתימא נישא
45 לגומלין – היה אפשר לומר, שאמנם סתם אשה המעידה על
46 חברתה שהיא טהורה נאמנת, אך באן ששתייהן מעידות, כל אחת
47 על חברתה, יש לחשוש שהן הסכימו ביניהן על כך שכל אחת
48 תעיד על חברתה, ובתמורה חברתה תעיד עליה, ואין עדויותיהן
49 אמת, קמשמע לן שאין חוששים לכך, אלא שתייהן נאמנות.

50 מוסיפה הגמרא לבאר: והדין החמישי ששנה התנא במשנתנו וכן
51 שני אנשים שכל אחד מעיד על עצמו שהוא כהן שאינו נאמן, למה
52 לי, והרי הדבר פשוט שאין אדם נאמן על עצמו שהוא כהן.
53 מבאר הגמרא: משום דקא פני ליתני – למימא דרבי יהודה ורבנן
54 – כיון שרצה התנא להביא בסיפא את מחלוקת רבי יהודה
55 וחכמים, לגבי אופן שכל אחד מעיד על חבירו.

כתובות. פרק שני – האשה שנתארמלה דף כד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קפז רש"י תוספות

משום דבעי למיתני שתי נשים שנשבו – לאשמועינן דבזמן שמעידות זו את זו נאמנות. נאמן להאבילו בתרומה ואינו נאמן להשיאו אשה – מוחסת, מעלה היא ביוחסין. למיטרא בו' – קא סלקא דעתך דטעמא דרבי יהודה משום גומלין. החמרים – סודרי תבואה, ומוליכין ממקום הוול לרכריב. שלי חדש ושל חברי ישן שלי אינו מתוקן ושל חברי מתוקן – ממשב את של חבריו, ומולול את שלו. שלי אינו מעושר, של חברי מעושר. שלי חדש ואינו יבש עדיין כל צורכו, ושל חברי ישן ויבש כל צורכו. דסתם ישן טוב מן החדש בעת הגורן, כדאמר ר' יוחנן נשך" (בבא מציעא ע"ב). היו חדשות מארבע וישנת משלו. אינו נאמן – הואיל ועם הארץ הוא, ואינו נאמן על החדש. אף על פי שמעיד על שלו שאינו מתוקן, ועוד שמוסיף עם זו דברים אחרים לשבח את של חבריו – אינו נאמן להחזיק את של חבריו בחזקת מתוקן, שאינו אלא מערימין. אמור אתה כאן, ואני במקום אחר.

בשכלי

אימא לא. ואי אשמועינן הני תרתין – משום דקממונא, אכל אשת איש דאיסורא – אימא לא. "נשביתי ומהורה אני" למה לי? משום דקא פעי למיתני "ואם משנשאת באו עדים הרי זו לא תצא". הניחא למאן דמתני לה איסויא, אלא למאן דמתני לה אישויא מאי אימא למימר? משום דקא פעי למיתני "שתי נשים שנשבו", ו"שתי נשים שנשבו" למה לי? מהו דתימא: גיחוש לגומלין, קמישבע לן. "וכן שני אנשים" למה לי? משום דקא פעי למיתני פלוגתא דרבי יהודה ורבנן. תנו רבנן: "אני כהן וחברי כהן" – נאמן להאבילו בתרומה, ואינו נאמן להשיאו אשה, עד שיהו שלשה, שנים מעידין על זה ושנים מעידין על זה. רבי יהודה אומר: אף אינו נאמן להאבילו בתרומה עד שיהו שלשה, שנים מעידין על זה, ושנים מעידין על זה. למימרא דרבי יהודה חייש לגומלין ורבנן לא חיישי לגומלין? והא איפקא שמועינן להו, דתנן: החמרין שזכנסו לעיר, ואמר אחד מהן: "שלי חדש ושל חברי ישן", "שלי אינו מתוקן ושל חברי מתוקן" – אינו נאמן, רבי יהודה אומר: נאמן! אמר רב אדא בר אבהו אמר רב: מוחלפת השפיטה. אפי' אמר: לעולם לא תיפוד; בדמאי הקילו, רוב עמי הארץ מעשרין הן, אמר רבא: דרבי יהודה אדרבי יהודה אדרבנן לא קשיא? אלא, דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא – דרשנינן, דרבנן אדרבנן לא קשיא, כדאמר רבי חמא בר עוקבא: בשכלי אומנותו בידו, הבא

נשביתי ומהורה אני למה לי – וקשה לרבינו שמשכן בן אברהם: אמאי לא משני משום דבעי למיתני סיפא, אם יש עדים שנשבית ואמרה טהורה אני – אינה נאמנת! ויש לומר: דמשום הא לא אצטרך, דמסיפא דמתנינן שמועינן לה, דקתני סיפא: עיר שכבשה ברכום – כל כהנות שנמצאו בתוכה פסולות, ואינה נאמנת לומר טהורה אני. שתי נשים שנשבו למה לי – דאי לאשמועינן דאחת נאמנת על כהונה, דא בהדיא תנן (כתובות כ"א). דאפילו עבר וטפחה אנשים. וכן שני אנשים למה לי משום דבעי למיתני פלוגתא דרבי יהודה ורבנן – אבל בשתי נשים משמע דלא פליגי רבי יהודה, משום דבשביה הקילו. וקשה דלקמן (כ"א) אשכחן איפכא, דמסיח לפי תומו נאמן בתרומה אפילו על פי עצמו, כדאמר גבי יוחנן אובל חלות דתורה רבי לכהונה על פי, וגבי שביה תני לקמן (כ"ב) הכל נאמנים להעידה, חוץ מבעלה, ומוקי לה במסיח לפי תומו ומיזה, למאי דמוקמינן פלוגתיהו בנעלין מתרומה ליוחסין – ניהא, דטעמא דמחמיר רבי יהודה טפי בתרומה מבשביה, משום דמעלין מתרומה ליוחסין. אבל רבי, דמיקל טפי בתרומה מבסיח לפי תומו – היינו משום דקדמין דאין מעלין מתרומה ליוחסין, כדאמר לקמן. אבל למאי דמוקי פלוגתיהו משום גומלים – קשה! ויש לומר: דבתרומה דרבנן דוקא הוא דמחבשר במסיח לפי תומו, כדמשמע ב"הגדול בתרא" (בבא קמא ק"ד). אבל בתרומה דאורייתא – לא.

אבל אינו נאמן להשיאו אשה. פירש בקונטרס: משום חשש ממזרות ונתינות. וקשה: דלהכי ליכא לימחש כדאמרין ב"החולץ" (יבמות מה"א) גבי נכרי ועבד הבא על בת ישראל, דאמרין לה: וזל גלי, וא סביב בת מינך. משמע דאם ילך למקום שאין מכירים אותו – ושיאוחו כל ישראל, אף על פי שאין מכירים, ולא יסתפקו בו בנתין וממור. וכן גבי יהוא דאיתא לקמיה דרבי יהודה, ואמר ליה: נאמן אתה לפסול עצמך ואי אתה נאמן לפסול בניך. משמע שהוא ובניו היו בחזקת כשרים, אף על פי שלא היו מכירים בהם! ונראה לרבינו תם: דלהשיאו אשה דקאמר – היינו להשיאו בדוקה מארבע אמהות, כדתנן ב"בעשרה יחסין" (קדושין ע"א). והנראה אשה צריך שיבדוק אחריה ארבע אמהות, ואין נאמן אם יש אשה בדוקה להכשיר בהו לבחן בלא בדיקה, אלא יצטרך לבדוק אחריה. והוא הדין דמצי למימר ואינו נאמן להכשירו לעבודה, ואותה בדיקה היא משום חללות, דאין מכירין ישראל חללים שביניהם, ולא משום ספק ממזרות ונתינות – דלאה לא חיישין, כדפירשתי. וכן משמע מהם, דקאמר דהיא אינה בודקת בדידיה – דלא וזהוהי כשרות לינשא לפסוליה, ואי משום ממזרות ונתינות הא דאי הוזהרו, דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה! ואם תאמר: אי משום חללות בודקין – לא יבדקו אלא יחס אביה לבד, דאפילו היתה אמה חללה, כשרה היא על ידי אביה, דלכילי עצמא בני ישראל מקוה טהרה לחללת! ויש לומר: מאחר שהצריכו לבדוק את יחס האב משום חללות, אגב חללות הצריכו לבדוק כל פסול שבה, גם של ממזרות ונתינות. וכולהו הך שמעתין דמצרכי בדיקה להשיא בהו לבחן אתאי כרבי מאיר, דרבנן פליגי עליהו, ולא מצרכי בדיקה, ואמרי: לא משפחות כשרות כשרותן עומדות. ואין צריך אפילו עד דאמר כיד להכשיר בהו לבחנות. ומיזה, להכשיר בהו לא עצמו לבדוקה חללה, דלא בחזקת כהונה עומד. אי נמי, אפילו כרבנן – וביצא עליו ערער, כדאמר התם במילתיהו: דרבנן דבר דברים אמורים – שלא יצא עליו ערער כר' של' חדש ושל חברי ישן – שר' חדש ושל חברי ישן – דאם כן – מאי מתרין בדמאי הקילו? התינה דמאי חדש, ישן מאי איכא למימר? ועוד: דלא מציתו בשום מקום שנחשדו עמי הארץ על החדשו ורבינו שמשכן בן אברהם פירש: דקאי אשביעית, וקאמר: שלי חדש וגול בשביעית, ואסור להשהותו אחר הבעיה, ושל חברי ישן וגול בשנה שעברה. ואשכחן דקרי לשביעית חדש, דתנן במסכת שביעית (פרק שביעי משנה ו'): ורד חדש שכבשו בשמן ישן – ילקט את חורד. וכי משני בדמאי הקילו – בשביעית לא חש לתרין, דפשיטא ליה להתלמוד דרבי יהודה מיקל בשביעית, משום דבאתריה דרבי יהודה חמירא להו שביעית, כדאמר ב"הצניקין" (גיטין נ"ד), ואין נראה לרבינו תם, דסתם עמי הארץ לא נחשדו אשביעית. דתנן בפרק "עד כמה" (בבורות ל"א). החשוד על המעשר – אינו חשוד על השביעית, החשוד על השביעית – אינו חשוד על המעשר. אלמא דסתמא אינן חשודין בשביעית. ומעשר דקתני – היינו מעשר שני, דאמעשר ראשון חשודין הם. והא דתנן במסכת דמאי (פרק שלישי משנה ד') ומיתית לה ב"הצניקין" (גיטין ס"ב). המוליק חטיףן לטוחן כותי או לטוחן עם הארץ – אינו חושש לא משום מעשר ולא משום שביעית, דהשמעל דמאי על השביעית – איכא למימר דמשום כותי נקט שביעית. אי נמי, בודאי חשוד איירי, וכן הוהיא דמיתית בפרק קמא דחולין (נ"א). הנותן לשכנתו עיסה לאפות וקדירה לבשל – אינו חושש לשאור ותכלין שבה, לא משום מעשר ולא משום שביעית. ועוד קשה לרבינו תם: דאי באיסור חדש או שביעית מיירי, הוה ליה למימר של חברי אינו חדש, כדאמר אינו מתוקן! ועוד הקשה רבינו תם, דלעיל דההיא משנה דחמורין תנן במסכת דמאי (פרק שלישי): הנכנס לעיר ואינו מכיר אדם שם, ואמר: מי כאן נאמן, מי כאן מעשר? ואמר לו אחד: אני איני נאמן איש פלוני נאמן, הלך ולקח הימנו, אמר ליה: מי כאן מוכר ישן? אמר ליה: מי ששלחך אצלי. אף על פי שהן בגומלין זה את זה – הרי אלו נאמנים. ואי שני היינו דלית ביה איסור חדש או שביעית – היאך קונה ממי ששלחו אצלו, והלא הוא בעצמו אומר שאינו נאמן! ועוד: מדקא שאל להיאך מי מוכר ישן – מכלל שמה שקנה ממנו כבר הכיר החדש או שביעית, והלא לא הלך אצלו אלא לפי שהוא נאמן! ופירש הקונטרס נראה לרבינו תם עיקר, דלהשביח קאמר. ולרבותא דרבי יהודה נקטיה, דאף על פי שמעור את שלו ומשביח את של חבריו, ומיחזי טפי בגומלין – אפילו הכי נאמנין. ואם תאמר: אם כן מאי קשה ליה דרבנן אדרבנן? דלמא הבא הוא דחיישין לגומלין, כדפירשתי! ויש לומר: דאי לא דחיישין לגומלין טעמא – משום הכי לא הוו חיישין טפי. **א"כ** אמר לשלם לא תיפוך בדמאי כ' – והא דאמר אביי בפרק "במה מדליקין" (שבת כ"ג), ספק דבריהם לא בעי ברכה, רבא אומר: רוב עמי הארץ מעשרין הן, וכן בפרק "אף על פי" (כתובות נ"ב) משני אביי: דאי דבריהם – עשו חיזוק, ספק דבריהם – לא עשו חיזוק, רבא אומר: רבא אומר: דהא אית ליה, ועוד דבשיליה "דמביא" (ביצה לה"ב) דייק ממתנינן דרוב עמי הארץ מעשרין הן, אלא דאית ליה לאביי דכל ספק דבריהם, אף על גב דליכא רוב – לא בעי ברכה, וגם לא עשו חיזוק, ומיזה בפרק קמא דשבת (י"ג), אהדיא דלא יאכל זב פרוש עם זב עם הארץ, מפרש אביי: שמא יאכלו דברים שאינם מתוקנים. ולא סמך ארוב עמי הארץ מעשרין, כדקאמר רבא! התם סבירא ליה דלהדיא מלתא מחמירין, ולא סמכינן ארובא. וכן רבא בסוף "הצניקין" (גיטין ס"א), גבי משאלת אשה נפה כר ולא בעי למיסמך ארוב עמי הארצות דמעשרין, לענין לסייע ידי עוברי עברה, דנראה לו לעזן זה להחמיר.

בשכלי

בשכלי

אומנותו בידו – פירש רבינו חננאל: זה שאומר עליו שהוא כהן – יש בידו כלים שמשמשין בהן בטוהרה, כגון כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה שאין מקבלין טומאה, שכל היראה כלים הללו בידו מתרחק ממנו מלטמאות, ודומה שהוא כהן, ולכך האמינותו הכבדים.

ואיבעית

אימא רבי יהודה ורבנן במעלין מתרומה ליוחסין קמפלגי – ולא אתא לשנוי אלא קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה, אבל ורבנן אדרבנן לעולם צריך לתרץ בשכלי אומנותו בידו. הקשה הרב שמואל מווארדין: ומיעקרא, היכי בעי למימר דטעמא דרבי יהודה משום גומלין? והא בלא גומלים על כרחן סבר רבי יהודה בשילוי פרקן (כתובות כחג). דמעלין מתרומה ליוחסין ותיציר רבינו יצחק: דמעיקרא סלקא דעתך דאי לא טעמא משום גומלים – לא היינו מפסידים את הכהן מן התרומה כדי לומר מעלין, כיון דמן הדין ראוי לחלק על פי חבירו, ואירבבה, קודם היינו אומרים אין מעלין, אף על גב דגבי עבד אמר לקמן לרבי יהודה דאין חולקין לו תרומה משום דמעלין – הלא אין כל כך חששא בהפסד של עבד זה אם אין חולקין לו תרומה בלא רבו. ואם תאמר: ובאיזו סברא פליגי? לימור תרייהו דמעלין, ונצטרך שני עדים בתרומה, וא לימור תרייהו דלא מעלין – ולא יצטרך אלא עד אחד בתרומה! ויש לומר דבהא פליגי: דמר סבר חיישין שמא יעלו מתרומה ליוחסין לפיכך הוצרכו שני עדים, ומר סבר דלא חיישין.

אמנה

שבשטר קמסדהי – ואם תאמר: ואי לא אבולא מילתא קמסדהי, אם כן עדים תחמי אף על גב דלא ידעי אי כהן הוא לא, ואם כן הא דתנן ביגט פשוט (בבא בתרא עבא), שני יוסף כן שמעון הדיין בעיר אחת, אם היו משולשין – יכתבו בהן, ומה מועיל? כן שעדים חותמין אף על פי שאין מכירים בו אם הוא כהן, והרי הוא יכול להערים ולכתוב שטר אחר בשם חבירו כהן, ויוציא ממנו מחבירו כהן? ויש לומר: דהיכא דהוחזקו שני יוסף כן שמעון – דאי אבולא מילתא קא מסדהי, כי או חן צריכין לידע אם כן הוא, והתם דאי מעלין משטרות ליוחסין, וזכא מבעיא לן הדיבא דלא הוחזקו. חד אמר מעלין – ואם תאמר: ואמאי לא חשיב ליה כהדי תנן ב"עשרה יוחסין" (קדושין עא), אין בודקין מן המזבח ולמעלה, ולא מרובן כר? ויש לומר: דרך דשטרות מלתא דפשיטא היא, דכיון דאבולא מלתא קמסדהי – אם כן הוי עדות גמור, ולכך לא קא חשיב עדים. ואם תאמר: ואמאי לא חשיב תרומה ונשיאות כפים למאן דאמר מעלין? ואומר רבינו תם: דתרומה בכלל מזהב, ונשיאות כפים בכלל הזהב, אף על גב דההוא דוכן היינו שרי, כדמשמע דתם בגמרא. מנא דאמר מעלין – הוה מוקף לה נמי בדוכן כהנים שבגבולות, ומיהו, קשה: אמאי לא חשיב ספר תורה שקרא בחוקת כהן כדלמקף? ויש לומר: דאיכא למימר דתנא ושייר כולוה, ובספר הישר פירש רבינו תם: דלאו בעבודת מזבח ממש איייר, אלא כגון הפשט וניתוח, דברים הכשרים בורים, דלא היו מניחין לעשות אותם אלא למיחסין מן המשיאין לכהונה, אבל מילי דבהנהגה כגון תרומה ונשיאות כפים דספר תורה – לא איצטרך למתני.

שאני

בפירש רבינו חננאל: פירש שכתב: שהכל רואים שאר כהנים אוכלין שאר קדשי מזבח, ואלו אין אוכלין. וקשה קצת: דמכל מקום תיקשי למאן דאמר מעלין, אמאי לא אסקינוהו לקדשי מזבח וליוחסין? ונראה לרבינו תם: דריע חוקיהו – היינו שהיו מייחסים אותם אחר בני ברזיל, שהיה ישראל. ועוד שלא מצאו כתבם. והיבא דאיתרע חוקה – אין מעלין לכולי עלמא. אבל קשה: דפריך מעיקרא אתי לאסקינוהו, הוה ליה למיפך אמאי נגאלו כלל מן הכהונה? ויש לומר: דשפיר הוה ידע דריע חוקיהו, ומשום הכי לא אסקינוהו, אלא הוה סלקא דעתך דאף על גב דריע חוקיהו – איכא למיחש דלמא אתי לאסקינוהו לבסוף, שלא ידעו שלא מצאו כתבם.

בשכלי אומנותו בידו – חמר המביא תבואה למכור, היה נושא בידו כלי היכר של מכירה, כגון מחק שמוחקין בה המדה, והמביאה להצניע אינו נושא בידו כלי אומנות מכר. והבא כגון שכלי אומנותו בידו של זה המזולזל את שלו, דאנן סהדי שלמוכרה הביאה. הלכך אין זה אלא גומל, וזה יעיד עליו בכרך שלפניהם. הקדר – שהוא חבר.

הפניניות טהורות – כולא מתרצא ואולא לקמיה. בשכלי אומנותו בידו – להיכר שהוא נושאן למוכר. כמשפשת בהן – לברוק וליתק. ומשום חיפוי רשות הרבים – שנותנים בני אדם אבנים גדולות או יתדות לצדי רשות הרבים, להרחיק העגלות מלהזיק את הבתלים, ומתוך שהן דוחקות את רשות הרבים וזה הניח קדירותיו אצלם – דחק גם הוא את הדרך. והעוברין שם מתחבשים בהן, ובגדיהן עורבין על פני אוירן. ובגדי עם הארץ טמאים הם, ומטמאים את החיצוניות. כמעלין מתרומה ליוחסין – רבי יהודה סבר: היראה סבר: היראה שנאכלין תרומה לאדם בחוקת כהן – מעיד עליו בכל מקום שהוא כהן, ומעלין אותו ליוחסין. הלכך, אם תאבילוהו תרומה – הרי אתה מכיאו להשיאו אשה. וטעמיה לאו משום שומלין הוא. ורבנן סברי: אין מעלין מתרומה ליוחסין. דאיסור מיתה – אם זר הוא – לא היה אוכל תרומה, שהוא עון מיתה. דאיסור עשה – "זה תברכ" (במדבר ו) – אתם ולא זרים, ולא הבא מכלל עשה – עשה. גדולה חזקה – שאין בית דין יכולין להוציא דבר מחזקתו. בקשו כתבם המתחששים – שהיו כהנים כשרים, לפי שהתחתנו כהנים בגולה בגויי הארץ וילדו להם בנים, כדכתיב בספר עזרא, והם חללים – הוצרכו הנוגלים בגולה להתייחס, כשעלו מן הגולה לשרת בבנין שני. וינאלו – נפסלו, משלשן "לחם מגואל" (מלאכי א). החרשתא – הוא נחמיה מן הכליה, וכן כתוב בספר עזרא (נחמיה ח). עד עמוד כהן לאורים וגו' – באדם שאומר לחבירו "עד שיבא המשיח". דאורים ותומים לא היו במקדש שני, שנחנך חמשה דברים, כדאמרין בסדר זימא (כאב). מקדשי הקדשים – דוקא מקדשי המקדש פסלינהו, אבל תרומה שהיו גרילין בה בגולה – לא אסר עלייהו, משום דהוחזקו בה. קדשי הגבול – תרומה, שהיא נהוגת בגבולין, חוץ למקדש ולירושלים. אף כאן בקדשי הגבול – ומדאמר רבי יוסי גדולה חזקה – שמע מינה נשיאות כפים נמי לא אסר עלייהו, שהרי הוחזקו בה בגבולין. ואי סלקא דעתך כו' אתי לאסקינוהו – ומה הועילו בתקנתם. שאני רע – דליכא למיחש דליסקינוהו, דהא ריע חוקיהו, שהרי הכל רואין שאר כהנים אוכלין קדשי המקדש, והם אינן אוכלין – יש כאן היכר גדול שיש בהן צד פסול. אבל שאר בני אדם, כגון בומן הזה – לעולם מעלין מנשיאות כפים ליוחסין. וראי לא תימא הכי – דעל דא סמך, שיש בהן היכר תרומה נמי תקשי, למאן דאמר מעלין מתרומה ליוחסין.

ואלא

איתי לאסקינוהו! שאני הכא, דריע חוקיהו. דאי לא תימא הכי, למאן דאמר מעלין מתרומה ליוחסין, פיון דאכלי בתרומה – איתי לאסקינוהו! אלא לאו – משום דריע חוקיהו. ואלא

שם שהוא כהן, האם ניתן לסמוך על כך ולהשיאו אשה כשירה.
מבררת הגמרא: הִכִּי דָּמִי – באיזה אופן שייך ספק זה, אִילָמָא
דְּכִתְיִב בִּיה – אם כתוב בשטר אֲנִי פְלוֹנִי בְּהֵן חֲתָמְתִּי עֲדִי, ודאי
שאינ לסמוך על כך, מֵאֵן קָא מְסַהֵר עֵילוּתָא – שהרי אין מי שמעיד
על דבריו, אלא הוא כתב כן על עצמו. מבארת הגמרא: לֹא צָרִיכָא
– לא הוצרכנו להסתפק אלא באופן דְּכִתְיִב בִּיה אֲנִי פְלוֹנִי בְּהֵן
לְוִיתִי מִנָּה מְפֻלְגִי, וְחֵיתִימוּ סָהֲרִי – והעדים חתומים על נוסח זה.
וכך הן צדדי הספק: מֵאֵן, האם העדים החתומים על השטר אִמְנָה
שֶׁבְּשֵׁשֶׁר קָא מְסַהֵר – מעידים רק על עיקר החיוב הכתוב בשטר,
ולא על שאר הפרטים הכתובים בו, ואין ראייה מהשטר שידוע
להם שאכן הלוח כהן, שאין זה נוגע לעיקר חיובו, וממילא אין
להעלותו ליוחסין על פי השטר. או דְּלָמָא, אֲבֻלָּה מִילָתָא קָא
מְסַהֵר – העדים מעידים על כל הכתוב בשטר, ונמצא שעדותם
היא אף על כך שהוא כהן, וניתן להעלותו ליוחסין.
הגמרא מביאה מחלוקת בענין זה: נחלקו בדין זה רב הונא ורב
חסדא, חד אָמַר, מַעְלִין משטרות ליוחסין. וחד אָמַר, אִין מַעְלִין.

הגמרא מביאה ספק נוסף: אִיבְעִינָא לְהוּ, מַהוּ לְהַעֲלוֹת מְנִשְׂאוֹת
בְּפִשָּׁם לְיוֹחֲסִין – האם אדם הנושא כפיו לברכת כהנים זו ראייה
שהוא כהן, ומניחים לו לישא אשה כשירה בלי לבדוק אחריו, או
לא. ומבארת הגמרא בדעת מי יש להסתפק: תִּיבְעִי – ספק זה הוא
לְמֵאֵן דָּאֲמַר המובא לעיל, שֶׁמַּעְלִין מְתְרוּמָה לְיוֹחֲסִין, שמא
מנשיאות כפים אין מעלים. ותיבְעִי לְמֵאֵן דָּאֲמַר אִין מַעְלִין מתרומה
ליוחסין, שמא מנשיאות כפים מעלין ליוחסין.
מבארת הגמרא את צדדי הספק: תִּיבְעִי לְמֵאֵן דָּאֲמַר מַעְלִין מתרומה
ליוחסין, משום שיש לומר דְּהֵנִי מִילֵי תְרוּמָה – רק מתרומה מעלים
ליוחסין, משום דְּעֵין מִיתָה הֵיא, שהרי זו האוכל תרומה חייב מיתה
בידי שמים, ומסתבר שאם לא היה יודע בעצמו שהוא כהן לא היה
עובר עבירה חמורה כזו, וניתן לסמוך על ראייה זו להעלותו
ליוחסין, אֲכָל נְשִׂאוֹת בְּפִשָּׁם, דָּאֵף אִם אִינוּ כהן אִינוּ עובר אלא
באִסּוּר גָּזָה, לֹא – דִּין זו ראייה גמורה שהוא כהן, ואין להעלותו
ליוחסין על סמך ראייה זו. או דְּלָמָא, לֹא שָׁנֵא – אין חילוק בין
חומרת האיסורים, אלא כיון שעשה דבר שיש בו איסור לזרים, זו
ראייה שהוא כהן, ומעלים אותו ליוחסין. ותיבְעִי לְמֵאֵן דָּאֲמַר אִין
מַעְלִין מתרומה ליוחסין, שיתכן לומר דְּהֵנִי מִילֵי תְרוּמָה – רק
מתרומה אין מעלים ליוחסין, משום דְּמִיתָא אֲכָלָא בְּצִנְעָא – שיכול
אדם לאוכלה בסתר, ויתכן שאכלה אף שאינו כהן, אֲכָל נְשִׂאוֹת
בְּפִשָּׁם, דְּנַעֲשִׂית בְּפִתְרָסָא, או לֹא דִבְהֵן הוּא, כּוּלִי הֵיא לֹא מְחֻצָּה
אִינֵשׁ נְפִשָּׁה – לא היה מעיז לישא כפיו לולי שהיה כהן, מחשש
שאחד הנמצאים שם יכיר שהוא כהן, וכיון שהעניז לישא כפיו הרי
זו ראייה שהוא כהן, ומעלים אותו ליוחסין. או דְּלָמָא, לֹא שָׁנֵא –
אין חילוק בין הדברים, ובשניהם אין זו ראייה גמורה ואין מעלים
אותו ליוחסין.

הגמרא מביאה מחלוקת בענין זה: נחלקו בדין זה רב חסדא ורבי
אבין, חד אָמַר, מַעְלִין מנשיאות כפים ליוחסין. וחד אָמַר אִין
מַעְלִין.

הגמרא מבררת את ההלכה בענין זה: אָמַר לִיה רַב נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק
לְרַבָּא, מַהוּ לְהַעֲלוֹת מְנִשְׂאוֹת בְּפִשָּׁם לְיוֹחֲסִין. אָמַר לִיה רַבָּא, פְּלוֹנְתָא
דְּרַב חֲסִידָא וְרַבִּי אֲבִינָא, וכמבואר לעיל. שאלו רב נחמן בר יצחק,
הלְבָתָא מֵאֵן – מה היא ההלכה במחלוקת זו. אָמַר לִיה רַבָּא, אֲנֵא
מִתְנִיתָא וְדָעָנָא – יודע אני ברייתא, ומתוכה יתבאר כמי ההלכה,
דְּתִנְיָא, רַבִּי יוֹסִי אָמַר, גְּדוּלָּה הִיא חֻקָּה – שאדם מוחזק לאיסור
או להיתר, שאין בית דין יכולים להוציא דבר מחזקתו כל זמן שאין
עדים המעידים בהיפך, שָׁנֵא אָמַר לגבי עליית בני ישראל עם עזרא
הסופר מגלות בבל, שהוציאו כולם את כתבי היוחסין שלהם,
להראות שהם מבני ישראל הכשרים, לפי שהיו רבים מבני ישראל
שנשאו לגויים בגולה, ובניהם פסולים מלשרת בבית המקדש (עמ'א
ב אט – אט) 'אֲמַנְיָ הַכְּתָנִים, בְּנֵי חֲכִינָה, בְּנֵי חֲקִינִי, בְּנֵי כְּרוּלִי' והמכונים
כן מפניו אָמַר לָקַח (ואביהם) מִכְּנֻת בְּרוּלִי הַנְּלָעִדִי אִשָּׁה, וַיִּקְרָא עַל

הָקָא נָמִי – אף כאן מדובר באופן שֶׁכָּלִי אֲוִמְנוּתוֹ של החמר כִּידוֹ
בשעה שהוא משבח את של חבריו, וכיון שמוכח שכונתו למכור
את סחורתו יש סברא לחשוש לגומלין, וסוברים חכמים שאינו
נאמן, אבל בברייתא שמעידים זה על זה שהוא כהן, אין לחשוש
לגומלין, ונאמנים.

הגמרא מבארת היכן נאמרה עיקר סברא זו של 'כלי אומנותו
בידו'. מבררת הגמרא: וְהִיכָא אֲתָמַר – ולענין מה נאמרו דבריו
דְּרַבִּי הָקָא בְּרִי עוֹקְבָא. מבארת הגמרא: אָהָא דְּתַנְן (טהרות פ"ז מ"א)
בדיני טומאה וטהרה, הִתְקַדַּר – אומן העושה קדירות חרס למכירה,
והוא 'חבר' שכליו בחזקת טהורים, שְׁהֵנִיחַ את קְדִירוֹתָיו בשוק ויִרַד
לזמן מועט לְשִׁתּוֹת (מִים מִן הַיָּאֹר), ובאותו זמן לא השגיח עליהם
שלא יטמאו, הדין הוא שהקדירות הִפְנִימִיּוֹת שהיו בצד המוכר,
שאינ הרבים עוברים שם, נשארות טְהוֹרוֹת, ואילו הקדירות
הַחִיצוֹנוֹת שמונחות בצד של מהלך הרבים, בחזקת טְמֵאוֹת, מחשש
שרגיע בהם טמא. וְהִקְשׁוּ, הִתְנִיא בבריתא, אֵלּוּ וְאֵלּוּ – הפנימיות
והחיצונות טְמֵאוֹת. ועל קושיא זו אָמַר רַבִּי הָקָא בְּרִי עוֹקְבָא, מה
ששנו בברייתא שהכל טמא, היינו באופן שֶׁכָּלִי אֲוִמְנוּתוֹ של הקדר
כִּידוֹ, שכלים אלו הם סימן שקדירותיו עומדות למכירה, ולכן כולן
טמאות, מִפְּנֵי שִׂיד הַכֹּל מִשְׁמָשֶׁשֶׁת בְּהֵן לבדוקם, ויש לחוש שמא
נגע טמא גם בקדירות הפנימיות. ועוד הקשו: וְהִתְנִיא בבריתא
אחרת אֵלּוּ וְאֵלּוּ טְהוֹרוֹת. ואף על זה אָמַר רַבִּי הָקָא בְּרִי עוֹקְבָא,
בריתא זו עוסקת בְּשִׂאֵין כָּלִי אֲוִמְנוּתוֹ כִּידוֹ, שאין בני אדם סוברים
שהקדירות עומדות למכירה, ולא נגעה אף בחיצוניות.

תמזה הגמרא: הרי לפי תירוץ זה נמצא שאם כשכלי אומנותו
בידו הכל טמא, ואם אין כלי אומנותו בידו הכל טהור, וְאֵלָּא הָא
דְּתַנְן במשנה שהפנימיות טְהוֹרוֹת וְהַחִיצוֹנוֹת טְמֵאוֹת, הִכִּי מְשַׁבַּח
לָהּ – באיזה אופן מדובר. מתרצת הגמרא: במשנה מדובר כשאין
כלי המכירה בידו, אך מדובר דְּסִמְכָא – שסמוכות הקדירות
לְרִשּׁוֹת הָרָבִים, וְהַחִיצוֹנוֹת טמאות מִשּׁוּם חִפּוּפֵי רִשּׁוֹת הָרָבִים,
אנבים גדולות ויתדות שדרך בני אדם לנעוץ בציד רשות הרבים,
כדי שהעגלות העוברות שם לא יזיקו את הכתלים, ואדם זה
שהניח קדירותיו במקום זה הוסיף דוחק ברשות הרבים, והעוברים
שם מתחככים בהם ובגדיהם נכנסים באויר הכלים החיצוניים,
וכיון שעוברים שם גם עמי הארץ, שבגדיהם טמאים, הקדירות
החיצונות טמאות.

הגמרא חוזרת לנידון הקודם, ומביאה תירוץ נוסף בסתירה
שבדברי רבי יהודה, שבברייתא שלגבי כהונה הוא חושש
לגומלין, ובמשנה שלגבי מכירת פירות דמאי אינו חושש לגומלין:
וְאִיבְעִית אִימָא, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבָּנִן שבברייתא, בְּמַעְלִין מְתְרוּמָה
לְיוֹחֲסִין' קְמִיפְלִגִי – נחלקו האם אדם שרואים אותו אוכל בתרומה
מעמידים אותו בחזקת כשרות אף לענין יוחסין, שמחזיקים אותו
ככהן כשר ואפשר להשיאו אשה כשירה בלא בדיקה. רבי יהודה
סובר שמעלין מתרומה ליוחסין, ולכן הוא אוסר להאכילו תרומה
על פי עד אחד, מחשש שיראוהו אוכל תרומה, ויעלוהו ליוחסין
להשיאו אשה כשירה ללא בדיקה, שלא כדין. וחכמים סוברים
שאינ מעלים מתרומה ליוחסין, וממילא אין חשש בכך שיאכל
תרומה על פי עד אחד. ומכל מקום מיושבים דברי רבי יהודה,
שלעולם אינו חושש לגומלין, כמבואר במשנה לגבי דמאי, וטעמו
כאן הוא מחשש שיכשירוהו ליוחסין.

אגב כך שהוזכר הנידון האם 'מעלין מתרומה ליוחסין', מביאה
הגמרא נידונים נוספים לגבי דברים המוכיחים על כהונה, האם
ניתן לסמוך עליהם. מסתפקת הגמרא: אִיבְעִינָא לְהוּ, מַהוּ לְהַעֲלוֹת
מְשִׁטְרוֹת לְיוֹחֲסִין, כלומר, אדם שהיה חתום על שטר, והיה כתוב

המשך ביאור למס' כתובות ליום שישי עמ' א

37 אִמְרָה נִשְׁבִּיתִי וּמִהֶחָרָה אָנִי, וְהָא – ואף האחרת אִמְרָה נִשְׁבִּיתִי
 38 וּמִהֶחָרָה אָנִי, וכיון שלא ראו את השבאים ולא ידעו שהן היו
 39 שבויות אלא מתוך דבריהן, שְׂרִינְהוּ – התיירם רבי חנינא, וכדין
 40 המבואר במשנתינו, שאשה האומרת נשבית וטהורה אני, נאמנת,
 41 שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. סוף – לאחר זמן, עול אָתוּ
 42 שְׂבוּיֵיהֶוּ – עלו ובאו השבאים עצמם לבית הדין, אִמְרָה רַבִּי חֲנִינָא,
 43 בְּנֵן דְּמִוְרֵיין אִינֵן – ניכר הדבר שהן בנותיו של אדם גדול המורה
 44 הוראה, שידעו שאם נראה את השבאים נאסור אותן, ולכן
 45 התחכמו לעלות לבדן תחילה לבית דין כדי שיהיה להם פה
 46 שאסר, ואחר שיתורו שוב לא נאסור אותן, אף כשנראה את
 47 השבאים.
 48 ממשיכה הגמרא ומספרת: אִינְלֵא מִלְתָּא דְּבִנְתֵּיהּ דְּמַר שְׁמוּאֵל
 49 הוּוּן – התברר הדבר שהן בנותיו של שמואל. אִמְרָה לִיה רַבִּי חֲנִינָא
 50 לְרַב שְׁמֵן בַּר אֲבָא שהיה כהן, והיה קרובו של שמואל, פּוּק אִיטְפֵּל
 51 בְּקִרְבּוֹתֵיהֶן – לך ותישא את אחת הבנות של שמואל, שהן
 52 קרובותיך. אִמְרָה לִיה רַב שְׁמֵן בַּר אֲבָא לְרַבִּי חֲנִינָא, וְהָאִמְרָה – הרי
 53 יצא קול שיש עדים בְּמִדְּינָה הֵם שידועים להעיד שנשבו בנותיו
 54 של שמואל, ואם אחרי שאשא אחת מהן יבואו עדים, אצטרך
 55 להוציאה, שהרי שוב לא יהיה להן פה שאסר. השיב לו רבי
 56 חנינא: הֲשִׁתָּא מִיָּתֵת לִיתְנָהוּ קֶמֶן – הרי עתה אין עדים לפנינו,
 57 וממילא אינן אסורות, עֲדִים בְּצֵד אִסְתֵּן וְתִסְתֵּר – וכי מחמת שיש
 58 עדים בצד צפון – בבבל – שראו שנשבו, נאסור אותן לכהונה.
 59 מקשה הגמרא: משמע מדברי רבי חנינא, דַּמְעָמָא שהן מותרות
 60 הוא רק כיון דְּעֵדִין לֹא אָתוּ עֲדִים שנשבית, הָא – אבל אם אָתוּ
 61 עֲדִים ומעידים שנשבית, מִיתְסְרָא – נאסרת לכהן. וְקִשָּׁה, הָאִמְרָה
 62 אֲבוּהָ דְּשְׁמוּאֵל, כִּיּוֹן שֶׁהִתְרִיחַ בֵּית דִּין לִינְשָׂא, אָפִילוּ עַל פִּי שְׂעִידִין לֹא
 63 נִשְׁאֵת, לא תצא מהתירה הראשון, וכיון שרבי חנינא התיר את
 64 בנותיו של שמואל, מדוע חשש רב שמן בר אבא שכשיבואו
 65 העדים תאסרנה, ואף רבי חנינא הסכים עמו אלא שלא חשש
 66 שיבואו עדים.
 67 מתרצת הגמרא: אִמְרָה רַב אִשִּׁי, אֲכַן עַל פִּי עֲדִים שנשבו לא היו
 68 נאסרות, ומה שאמר רב שמן שיצא הקול שיש עדים, עֲדִי טוּמְאָה
 69 אִיתְּמַר – כוונתו היתה לעדים שנבעלו בנותיו של שמואל לגויים,
 70 ובזה הרי שנינו בברייתא לעיל ש'אם באו עדי טומאה, אפילו יש
 71 לה כמה בנים תצא, ועל זה אמר לו רבי חנינא שכל זמן שלא באו
 72 עדי טומאה אינן נאסרות.

1 'טהורה אני, אף על פי שלא נשאת ממש, רשאית להינשא עתה.
 2 תמזהה הגמרא: וְהָא לשון 'לא תצא' קִתְּנִי במשנה, ואם לא נישאת
 3 ממש איך שייך לומר 'לא תצא'. מתרצת הגמרא: כוונת התנא
 4 ש'לא תצא' מִתְּהִיָּה הָרָאשׁוֹן, שהתירה להינשא קודם שבאו
 5 העדים.

6 הגמרא דנה בנאמנות של שבויה לומר שהיא טהורה: תְּנֵן רַבְּנֵן,
 7 אשה שֶׁאִמְרָה נִשְׁבִּיתִי, וּמִהֶחָרָה אָנִי – שלא נבעלתי לגויים, וְיֵשׁ לִי
 8 עֲדִים שֶׁמִּהֶחָרָה אָנִי, אִין אוֹמְרִים נִמְתִּין עַד שְׂבִיבֹאוֹ אוֹתָם עֲדִים, אִלָּא
 9 מִתְרִין אוֹתָהּ מִדֵּי להינשא לכהן.
 10 מוסיפה הברייתא: הִתְרִיחָה לִינְשָׂא לכהן, וְאַחַר כֵּךְ באו אותם עֲדִים
 11 וְאָמְרוּ לֹא יִדְעֵנוּ שהיא טהורה, הֲרִי זוֹ לֹא תִצָּא מִהִתְרָה הָרָאשׁוֹן,
 12 אלא עדיין יכולה היא להינשא לכהן. וְאִם בָּאוּ עֲדִי טוּמְאָה –
 13 שהעידו שנבעלה לגוי, אִפִּילוּ אִם יֵשׁ לָהּ כְּמָה בְּנִים מאותו כהן
 14 שנישאת לו, תִצָּא, שהרי היא אסורה עליו מן התורה, ובניה ממנו
 15 חללים הם.
 16 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: הֲנִי שְׂבוּיָתָא דְּאִתְּרִין לְהִתְרַעָא –
 17 מעשה בשבויות בנות ישראל שהביאו אותם הגויים לעיר
 18 נהרדעא כדי שיפדו אותם, אוֹתִיב אֲבוּהָ דְּשְׁמוּאֵל נְטוּרִין בְּתִרְיָהוּ –
 19 הושיב אביו של שמואל שומרים עליהם, כדי שבינתיים לא יבעלו
 20 אותם הגויים. אִמְרָה לִיה שְׁמוּאֵל לֵאבִי, וְעַד הָאִידְנָא מָאן נְטַרְיָהוּ –
 21 וכי עד עכשיו מי שמר עליהן, כלומר, כיון שכבר היו שבויות ללא
 22 שמירה נפסלו לכהונה, ומה התועלת בשמירתן מעתה והלאה.
 23 אִמְרָה לִיה אביו של שמואל לשמואל, אִילוּ בְּתָהּ הוּוּן מִי הוּיָת
 24 מוֹלֵל בְּהוּ בּוֹלִי הָא – וכי אם בנותיו היו שבויות גם כן היית מזלזל
 25 בהן, והרי ודאי היית שומרן שלא יבעלו פעמים נוספות. אומרת
 26 הגמרא, דברים אלו שאמר אביו של שמואל הָוָא היו 'בְּשִׁנְיָה
 27 שִׁנְיָא מִלְּפָנֵי הַשְּׁלִיט' (קהלת י ה), כלומר, כדבר שאמר השליט
 28 בשגגה, שאינו יכול לחזור בו, וְאִשְׁתְּבִין בְּתִיָּה דְּמַר שְׁמוּאֵל –
 29 בנותיו של שמואל נפלו בשבי.
 30 מביאה הגמרא את המשך המעשה עם בנותיו של שמואל:
 31 וְאִסְקִינְהוּ לְאִרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל – העלו השבאים את בנותיו של שמואל
 32 לִארֶץ יִשְׂרָאֵל, כדי שיפדו אותם היהודים. וכשהגיעו לשם אוֹקְמֵן
 33 לְשְׂבוּיָהוּ מִאֲבָרָא – העמידו בנותיו של שמואל את השבאים
 34 מחוץ לבית דין, שלא יראום הדיינים, וְגִילִי לְבִי מִדְּרָשָׁא דְּרַבִּי
 35 חֲנִינָא – ועלו הבנות לבית מדרשו של רבי חנינא, הָא – אחת מהן

המשך ביאור למס' כתובות ליום שבת קודש עמ' ב

16 מצאו את כתב יחוסם, איך המשיכו לישא כפיהם, והרי בִּין דְּפִרְסִי
 17 יִדְּיָהוּ, אִתִּי לְאִסְקִינְהוּ – מתוך שישאו את כפיהם יעלו אותם
 18 ליחוסין, ויכולה לצאת מכך תקלה.
 19 דוחה הגמרא: באמת יתכן שמעלין מנשיאות כפים ליחוסין, וְשָׂאִנִי
 20 הָא – שונה מקרה זה של אנשי הגולה, דְּרִיעַ חֲזָנִיָּהוּ – שהורעה
 21 חוקתם, שהרי כולם רואים שאינם אוכלים מקדשי המזבח, ואף
 22 אם ישאו כפיהם ידוע הדבר שיש בהם צד פסול.
 23 מביאה הגמרא הכרח לכך: דָּאִי לֹא תִיָּמָא הָי – שאם לא תאמר
 24 כן, שבאופן שיש היכר אין חוששים, אם כן קשה גם לְמָאן דְּאִמְרָה
 25 שְׂמַעְלִין מִתְרֻמָּה לְיִחוּסִין, והרי בִּין דְּאוֹתָם כְּהֵנִים שלא התייחסו
 26 אֲבָלִי בְּתִרְמָה, אִתִּי לְאִסְקִינְהוּ – נחשוש שיעלו אותם ליחוסין,
 27 אִלָּא לֹא – ודאי יש לומר שלא תצא מכך תקלה מִשּׁוּם דְּרִיעַ
 28 חֲזָנִיָּהוּ – כיון שהורעה חוקתם בכך שאינם אוכלים בקדשים, ואם
 29 כן הוא הדין שלא יבואו להעלותם מנשיאות כפים ליחוסין.

1 שְׂמֵן. אִלָּה בְּקִשּׁוֹ כְּתָבָם הַמְתִּיחֵשִׁים – כתב יחוסם לכהונה וְלֹא
 2 נִמְצָאוּ, וְנִמְצָאוּ – נפסלו מן הַכֹּהֲנִית, וְיִאֲמַר הַתְּרַשָּׁתָא – [נחמיה] לָהֶם
 3 אִשֵּׁר לֹא יֵאָכְלוּ מִקְדָּשׁ הַקִּדְשִׁים עַד עֲמֹד בֵּהָן לְאוֹרִים וְתוּמִים – עד
 4 שיבוא המשיח וישאל הכהן הגדול באורים ותומים אם כהנים
 5 כשרים הם. ויש לדייק מכך שלא אסר עליהם נחמיה לאכול
 6 בתרומה, אלא רק מ'קדש הקדשים', שכן אִמְרָה לָהֶם, הֲרִי אִתָּם
 7 בְּחֻקְתָּם, וּפְמָה הֵייתָ אוֹכְלִים בְּגוּלָה, הרי רק בְּקִדְשֵׁי הַנִּבְּוִל –
 8 בתרומה הנאכלת בכל הגבולים, ולא רק בבית המקדש וירושלים,
 9 אִם בָּאֵן – בארץ ישראל תאכלו בְּקִדְשֵׁי הַנִּבְּוִל, אבל לא ב'קדש
 10 הקדשים', והיינו קדשי המזבח, שלא הייתם אוכלים בו בגולה.
 11 ומוכח מכאן שגם אחר שהוטל ספק בכשרותם נשארו בחוקתם
 12 לאכול בתרומה. מסיים רבא את הוכחתו מהברייתא: הרי מלשון
 13 הברייתא מוכח שהשאינם נחמיה בחוקתם והמשיכו לנהוג בכל
 14 הדברים שנהגו בהם בגולה, ואף בנשיאות כפים, וְאִי מִלְּקָא דְּעִתְּךָ
 15 שְׂמַעְלִין מִנְּשִׂאוֹת כְּפִים לְיִחוּסִין, אם כן הֲנִי – אותם כהנים שלא

פרשה א

חָנַן מִפָּרֶשׁ לִיָּה מָהוּ בַּעַע אֲמָרְתוֹ, מִבְּזֵעַ פּוֹרְפִירָא 46
שְׁלוֹ. מִלֶּךְ בֶּשֶׁר וְדָם מָה דִּרְכוֹ לַעֲשׂוֹת, יוֹשֵׁב בְּדָד וְדוֹמָם, 47
כֶּף אֲנִי עוֹשֶׂה, שְׁנֹאֲמָר (איכה ג, כח): יוֹשֵׁב בְּדָד וְיָדָם. 48
מִלֶּךְ בֶּשֶׁר וְדָם אֲבָל, מָה דִּרְכוֹ לַעֲשׂוֹת, יוֹשֵׁב וּבֹכָה, 49
כֶּף אֲנִי עוֹשֶׂה, דְּכַתִּיב (ישעיה כב, יב): וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים 50
צָבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לְבָכִי וּלְמַסְפָּד וּלְקִרְחָה, דְּכָר 51
אַחֵר, אֵיכָה, אָמַר לָהֶם יְרֵמְיָה, מָה רָאִיתֶם בַּעֲבֹדֶת 52
כּוֹכָבִים שְׂאֲתֶם לְהוֹטִין אַחֲרֶיהָ, אֵלֶּיָּה הִיא לָהּ פֶּה 53
לְמִיסָב וּלְמִיתָב, הֵינִנו אֹמְרִין כֶּף, אֵלָּא נֶאֱמַר דִּידָהּ 54
וְנֶאֱמַר דִּילִיָּה, נֶאֱמַר דִּידָהּ (ירמיה י, ב): כֹּה אָמַר ה' 55
אֶל דֶּרֶךְ הַגּוֹלִים אֶל תִּלְמָדוֹ וּמֵאֲתוֹת הַשָּׁמַיִם אֶל תַּחְתּוֹ 56
כִּי יַחְתּוּ הַגּוֹלִים מִהֶמָּה. וְנֶאֱמַר דִּילִיָּה (ירמיה י, יא): 57
כִּדְנָה תֵּאמְרוּן לַהּוֹם אֲלֵהֶיא דִּי שְׁמַיָּא וְאַרְקָא וְגו', 58
(ירמיה י, טו): לֹא כִּאֲלֵה חֶלֶק יַעֲקֹב כִּי יוֹצֵר הַפֶּל הוּא 59
וְיִשְׂרָאֵל שִׁבְט נִחְלָתוֹ ה' צָבָאוֹת שְׁמוֹ. רַבִּי יְהוּדָה 60
וְרַבִּי נַחֲמִיָּה, רַבִּי יְהוּדָה אֹמַר אֵין לְשׁוֹן אֵיכָה אֵלָּא 61
לְשׁוֹן תּוֹכַחָה, הִדָּא מָה דְּאֵת אָמַר (ירמיה ח, ח): אֵיכָה 62
תֵּאמְרוּ חֲכָמִים אֲנַחְנוּ וְתוֹרַת ה' אֲתָנוּ וְגו'. וְרַבִּי 63
נַחֲמִיָּה אֹמַר אֵין לְשׁוֹן אֵיכָה אֵלָּא קִנְיָה, הִדָּא מָה 64
דְּאֵת אָמַר (בראשית ג, ט): וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם 65
וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָה, אוֹי לָכֶה. וְאֵימָתִי נֶאֱמָרָה מַגְלַת 66
קִינּוֹת, רַבִּי יְהוּדָה אֹמַר בִּימֵי יְהוֹזָקִים נֶאֱמָרָה, אָמַר 67
לוֹ רַבִּי נַחֲמִיָּה וְכִי בּוֹכִין עַל הַמָּת עַד שְׁלֹא יָמוּת, 68
אֵלָּא אֵימָתִי נֶאֱמָרָה אַחֵר חֲרַפְנָא בִּפְתִּי, הֲרֵי פִתְרוֹנוֹ: 69
אֵיכָה יִשְׁכַּח בְּדָד. 70

ב. הָעִיר רַבְתִּי עִם, תָּנִי רַבִּי שְׁמוּאֵל, עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע 71
פְּלִטוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, וְכָל פְּלִטָּה וּפְלִטָּה עֲשָׂרִין 72
וְאַרְבַּעַה מְבֹאוֹת, וְכָל מְבֹוֹי וּמְבֹוֹי עֲשָׂרִין וְאַרְבַּעַה 73
שְׁוָקִים, וְעַל כָּל שׁוּק וְשׁוּק עֲשָׂרִים וְאַרְבַּעַה שְׁוָקִים, 74
וְעַל כָּל שְׁוָק וְשְׁוָק עֲשָׂרִים וְאַרְבַּעַה חֲצֵרוֹת, וְעַל 75
כָּל חֲצֵר וְחֲצֵר עֲשָׂרִים וְאַרְבַּעַה בָּתִּים, וְכָל חֲצֵר 76
וְחֲצֵר הִיתָה מוֹצִיאָה עִם כְּפָלִים כְּפִיּוּצָאֵי מִצְרִים. תִּדְעַ 77
לָךְ שְׁכָךְ הוּא, אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר עוֹבְדָא הָהּ בְּחֹד 78
שְׁמִירָא דִּיהוָה סָלִיק לִירוּשָׁלַם וְטָעַן מֵאֲנוּן גְּמָלִין 79
טְעוּנִין פְּלִפְלִין, עֶבֶר לַהֲדֵי צוּר אֲשַׁכַּח חֹד חֲטִיט 80
דִּיתִיב עַל פִּילִי דְּמִדִּינָתָא, אָמַר לִיָּה מָה אֵת טְעִין 81
אָמַר לִיָּה פְּלִפְלִין, אָמַר לִיָּה לֹא יִהְיֶה לִי לִוְקָטָא 82
לִוְקָטָא, אָמַר לִיָּה לֹא. אָמַר לִיָּה לִית לָךְ מִזְבֵּן אֵלָּא 83
בְּמִדִּינָתָא אוּחָרִי. פִּיּוֹן דְּמָטָא בִּירוּשָׁלַם אֲשַׁכַּח חֹד 84
חֲטִיט דִּיתִיב עַל תֵּרַע פִּילִי, אָמַר לִיָּה מָה אֵת טְעִין, 85
אָמַר לִיָּה קָטַע קָטַעַה, אֲשַׁכְחִיה חֲטִיט אוּחָרִין, אָמַר 86
לִיָּה מָה אֵת טְעִין, אָמַר לִיָּה תַּפּוּר תַּפְּרִיף. אָמַר לִיָּה 87
אֵימָא לִי אֵין יְכִילָנָא מִזְבֵּין לַהּוֹן מוּטָב, וְאֵי לֹא אֲנָא 88
מֵייתִינָא לָךְ בַּר נֶשׁ דְּזִבִּין פְּלֵהוֹן, אָמַר לִיָּה וְקָמָה אֵת 89
טְעִין, אָמַר לִיָּה פְּלִפְלִין, נִסְבִּיָּה וִיהִבִּיה בְּחֹדָא דְּרָא 90
וְאַחֲמִין לִיָּה כּוּרִיתָא דִּדִּינָרִין אָמַר לִיָּה חֲמִי הִדָּא 91

א. אֵיכָה יִשְׁכַּח, שְׁלֹשָׁה נִתְנַבְּאוּ בְּלִשׁוֹן אֵיכָה, מִשָּׁה, 2
יִשְׁעִיָּה, וְיְרֵמְיָה. מִשָּׁה אָמַר (דברים א, יב): אֵיכָה אֲשָׂא 3
לְבָדִי וְגו'. יִשְׁעִיָּה אָמַר (ישעיה א, כא): אֵיכָה הִיָּתָה 4
לְזוֹנָה. יְרֵמְיָה אָמַר: אֵיכָה יִשְׁכַּח בְּדָד, אָמַר רַבִּי לִוִּי 5
מִשְׁל לְמַטְרוֹנָה שְׁהָיוּ לָהּ שְׁלֹשָׁה שׁוֹשְׁבִינִין, אֶחָד 6
רָאָה אוֹתָהּ בְּשִׁלּוֹתָהּ, וְאַחֵד רָאָה אוֹתָהּ בְּפִחְזוֹתָהּ, 7
וְאַחֵד רָאָה אוֹתָהּ בְּנוֹוֹלָה. כֶּף, מִשָּׁה רָאָה אֵת יִשְׂרָאֵל 8
בְּכַבּוּדָם וּשְׁלֹתָם וְאָמַר: אֵיכָה אֲשָׂא לְבָדִי טְרַחְכָם. 9
יִשְׁעִיָּה רָאָה אוֹתָם בְּפִחְזוֹתָם, וְאָמַר: אֵיכָה הִיָּתָה 10
לְזוֹנָה. יְרֵמְיָה רָאָה אוֹתָם בְּנוֹוֹלָם, וְאָמַר: אֵיכָה 11
יִשְׁכַּח. שְׁאֵלוּ אֵת בֶּן עֲזַאי אָמְרוּ לוֹ רַבְּנֵי דְרֵשׁ לָנוּ 12
דְּכָר אֶחָד מִמַּגְלַת קִינּוֹת, אָמַר לָהֶם לֹא גָלוּ יִשְׂרָאֵל 13
עַד שֶׁכִּפְּרוּ בִּיחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּבְמִילָה שְׁנִיתָנָה 14
לְעֲשָׂרִים דּוֹרוֹת, וּבַעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת, וּבְחִמּוּשָׁה סִפְרִי 15
תוֹרָה, מִנֵּיִן אֵיכָה.

אָמַר רַבִּי לִוִּי לֹא גָלוּ יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁכִּפְּרוּ בְּשִׁלּוּשִׁים 17
וְשֵׁשׁ פְּרָתוֹת שְׁבִתוֹרָה, וּבַעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת, מִנֵּיִן 18
אֵיכָה יִשְׁכַּח בְּדָד. רַבִּי בְּרַכְיָה בָּשֵׁם רַבִּי אֲבָדִימִי 19
דְּמִן חִיפָה, לְמִלֶּךְ שְׁהָיָה לוֹ בֶּן, בְּזִמְן שְׁעוֹשָׁה רְצוֹנוֹ 20
שֶׁל אָבִיו, הִיא מְלַבִּישׁוּ בְּגָדִי מִלִּיתִין, וּבְזִמְן שְׁאִינוּ 21
עוֹשָׂה רְצוֹנוֹ, מְלַבִּישׁוּ בְּגָדִי בְּדָד. כֶּף יִשְׂרָאֵל, כָּל 22
זִמְן שְׁהָיוּ עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, 23
כְּתִיב (יחזקאל טו, י): וְאַלְבִּישֶׁךָ רֻקְמָה, רַבִּי סִימָא אָמַר 24
פּוֹרְפִירָא תִּרְגָּם אוּנְקָלוֹס אֶפְקָלְטוּרִין פְּלִיקָטָא. 25
וּבְזִמְן שְׁאִין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, 26
מְלַבִּישֶׁן בְּגָדִי בְּדִין, הִדָּא הוּא דְּכַתִּיב: אֵיכָה יִשְׁכַּח 27
בְּדָד. 28

אָמַר רַב נַחֲמָן אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן 29
לִוִּי, קָרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַלְאכֵי הַשָּׁרַת, אָמַר 30
לָהֶם מִלֶּךְ בֶּשֶׁר וְדָם כְּשִׁמְתָה לוֹ מָת וְהוּא מִתְאַבֵּל, 31
מָה דִּרְכוֹ לַעֲשׂוֹת, אָמְרוּ לוֹ תוֹלָה שֶׁק עַל פִּתְחוֹ. 32
אָמַר לָהֶם אֵף אֲנִי כֶּף אֲנִי עוֹשֶׂה, הִדָּא הוּא 33
דְּכַתִּיב (ישעיה ג, א): אֲלַבִּישׁ שָׁמַיִם קְדְרוֹת וְשֶׁק אֲשִׁים 34
כְּסוּתָם. מִלֶּךְ בֶּשֶׁר וְדָם מָה דִּרְכוֹ לַעֲשׂוֹת, אָמְרוּ לוֹ 35
מִכְּבָה אֵת הַפְּנִסִין, אָמַר לָהֶם כֶּף אֲנִי עוֹשֶׂה, 36
שְׁנֹאֲמַר (יואל ד, טו): שִׁמְשׁ וְיָרַח קִדְרוֹ וְכּוֹכָבִים אֶסְפוּ 37
נִגְהָם. מִלֶּךְ בֶּשֶׁר וְדָם מָה דִּרְכוֹ לַעֲשׂוֹת, כּוֹפָה אֵת 38
הַמַּטּוֹת. כֶּף אֲנִי עוֹשֶׂה, שְׁנֹאֲמַר (דניאל ז, ט): עַד דִּי 39
כְּרִסְוִין רַמְיִי וְעִתִּיק יוֹמִין יִתֵּב, בְּכִיכּוֹל שְׁהָיוּ הַפּוֹכִיִן. 40
מִלֶּךְ בֶּשֶׁר וְדָם מָה דִּרְכוֹ לַעֲשׂוֹת, הוֹלֵךְ יִתֵּב, כֶּף אֲנִי 41
עוֹשֶׂה, שְׁנֹאֲמַר (נחום ג, א): ה' בְּסוֹפָה וּבְסִעְרָה דִּרְכוֹ 42
וְעַנְן אֲבָק רִגְלִיו. מִלֶּךְ בֶּשֶׁר וְדָם מָה דִּרְכוֹ לַעֲשׂוֹת, 43
מִבְּזֵעַ פּוֹרְפִירָא שְׁלוֹ. כֶּף אֲנִי עוֹשֶׂה, דְּכַתִּיב (איכה ב, 44
יז): עֲשֵׂה ה' אֲשֶׁר זָמַם בַּעַע אֲמָרְתוֹ. רַבִּי יַעֲקֹב דְּכַפֵּר 45

כפרה סדרה, כי פרה אין כתיב כאן, אלא כפרה
סדרה, ומדת הדין לא פלשה אחריהם, היתה
כאלמנה, היתה אלמנה אין כתיב כאן, אלא
כאלמנה, באשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו
לחזור אליה. (איכה ב, ד): דרך קשתו כאויב, אויב אין
כתיב כאן, אלא כאויב. ה' ה' כאויב, אויב אין
כתיב כאן, אלא כאויב.

דבר אחר, היתה כאלמנה, רבי חמא בר עוקבא
ורבנן, רבי חמא בר עוקבא אמר לאלמנה שהיתה
תובעת מזונותיה ולא היתה תובעת כתבתה. ורבנן
אמרין למלך שבעס על מטרונה וכתב לה גטה
ועמד וחטפו ממנה, וכל זמן שהיתה מבקשת לגשא
לאחר היה אומר לה היכן גטך, וכל זמן שהיתה
תובעת מזונותיה היה אומר לה ולא כבר גרשתיה,
כך כל זמן שישאל מבקשים לעבד עבדות פוכבים
היה אומר להם הקדוש ברוך הוא (ישעיה ג, א): אי
זה ספר בריתות אמכם, וכל זמן שמבקשים לעשות
להם נסים כבתחלה, אומר להם הקדוש ברוך הוא
כבר גרשתי אתכם, ה' הוא דכתיב (ירמיה ג, ח):
שלחתיה ואמן את ספר בריתיה אליה.

דבר אחר, היתה כאלמנה, רבי עקיבא ורבנן, רבי
עקיבא אומר אלמנה, ואמה אומר כאלמנה, אלא
אלמנה מעשרת השבטים ולא משבט יהודה
ובגמין. ורבנן אמרין אלמנה מאלו ומאלו, ולא
מהקדוש ברוך הוא, שנאמר (ירמיה נא, ח): כי לא
אלמן ישראל ויהודה מאלהיו.

ד. רפתי בגוים, והלא כבר נאמר רפתי עם, ומה
תלמוד לומר רפתי בגוים, אלא רפתי בדעות. רבי
הונא בשם רבי יוסי בכל מקום שהיה אחד מבני
ירושלים הולך למדינה, היו מציעין לו קתדרא
לישב עליה, בשביל לשמע חכמתו. חד מירושלים
אזל למדינתא, ארע זימניה למימת, אייתי מרי
דביתא ואפקיד בידיה מדיליה, ואמר ליה אין הוא
אתי ברי מן ירושלים ונעביד לך תלת מילין
דחכמתא הב ליה מה דלי, ואין לא, לא תהיב ליה
מה דלי, ונעבדין ביניהון דלא להני חד מנהון מחמי
ביתא דחבריה לגבי אכסנאי, נח נפשיה ואיתפטר
לבית עלמין. לבתר יומין אתא בריה, פיון דמטא
בתרע פילי דההיא מדינתא חמא חד טעין מובלא
דקיסין, אמר ליה מזבן את מובלא דקיסין, אמר
ליה אין, סב לי טימיתיהון ואוביל יתהון גבי פלן,
נסב טימיסהון ואוביל יתהון גבי פלן. הוה אזל הוא
והוא אזיל בתריה עד דמטא גבי דרתייה, אמר ליה
אי פלן תא סב מובלא דקיסין, אמר ליה ומי מובלא
דקיסין אמרי לך דתייתי לי, אמר ליה אין דלא אמרת

מוניטא אי נפיק בארעך וסב מנהון. לצפרא נפק
לטיילא בשוקא אשכחיה חד מן רחמוי דיליה, אמר
ליה מה את טעין, אמר ליה פלפלין, אמר ליה לית
לך דיהבת לי במאה דינרין דאית לי אריסטון יומא
דין, אמר כבר זבינית ליה לגבי פלן. אזל איהו
לגביה, אמר ליה אית לך פלפלין דזבנת, תהיב לי
קליל דאית לי אריסטון. אמר ליה מאי אימא לך,
כבר זבינית יתהון לחד חייט, אלא אימא אנא ליה
והוא יהיב לך. אזל ואשכחיהון לההוא דיראתא,
דאיטם קמיינתא נסבון מן אונקא, דאיטם תנייתאי
נסבון מן פלג אונקא, דאיטם תליתאי לא ארגשון
פלל, לקים מה שנאמר העיר רבתי עם. מבקש אתה
לידע כמה אכלוסין היו בירושלים, מן כהנא את
ידע, רבי יהושע דסכנין בשם רבי יהושע בן לוי
לכרי שהיה עומד בסדקי והיו הכל באין לשערו
ולא יכלו, היה שם פקח אחד אמר להם אתם
מבקשין לשערו מתרומתו אתם עומדים עליו, כך
מבקש אתה לידע כמה אכלוסין היו בירושלים
מכהנא את ידע, ה' הוא דכתיב (מלכים א ח, סג):
ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח לה' בקר
עשירים ושנים אלף וצאן מאה ועשרים אלף. ותנינן
פר קרב בעשרים וארבעה, ואיל באחד עשר. ה' הוא
דאתא אמר בבנין הראשון, אבל בבנין השני, פעם
אחת בקש אגריפס המלך לידע כמה מנין אכלוסין
שביירושלים, אמר להם לפהנים הפרישו לי פליא
אחת מכל פסח ופסח, הפרישו לו שש מאות אלף
זוגות של פליות, פסלים פיוצאי מצרים, ואין לך
כל פסח ופסח שלא היו עליו מנויין יותר מעשרה.
תני רבי חיא אפלו ארבעים ואפלו חמשים. בר
קפרא אמר אפלו מאה, חוץ ממי שהיה טמא או
בדרך רחוקה. פעם אחת נכנסו להר הבית ולא היה
מחזיקן, והיה שם זקן אחד, רמסוהו, ואותו הפסח
היו קורין פסח מעוכן, על שם שמעכו את הזקן.
פיצד היו ישראל פריין ורביין, היה אדם משיא בנו
בן שנים עשרה שנה אשה שהיא ראויה לילד, והיה
חוזר ומשיא בן בנו בן שנים עשרה שנה, לא היה
מגיע לעשרים ושש שנים עד שהוא רואה בנים
לכניו, לקים מה שנאמר (תהלים קכח, ו): וראה בנים
לכניך שלום על ישראל.

ג. היתה כאלמנה, אמר רבי אבא בר כהנא הם לא
פלשו אחר מדת הדין, והיא לא פלשה אחריהם.
הם לא פלשו אחר מדת הדין, שנאמר (במדבר יא, א):
והיה העם כמתאננים, מתאננים אין כתיב כאן, אלא
כמתאננים. (הושע ה, י): היו שרי יהודה כמסיגי גבול,
מסיגי אין כתיב כאן, אלא כמסיגי. (הושע ד, טז): כי

47 בִּשְׂרָא דְאֶכְלִינָן בְּרִמְשָׁא טַעַם פִּלְבָּא הוּהּ בִּיה. אָמַר
 48 לֹון חוֹרָן אָף חֲמָרָא דְשִׁתִּין בְּרִמְשָׁא טַעַם קִבְרָא
 49 הוּהּ לִיה. אָמַר לֹון חוֹרָן וְעַל אֵילִין אַתְּנָן תַּמְהִין אָף
 50 גִבְרָא דְהוּא כְּמִיה דְבִינְתָא לִית הוּא בְּרִיה דְאָבוּהָ.
 51 פִּין דְשִׁמְעָא גִבְרָא מִלֵּילָא, אָמַר חַד קוּשְׁטָא וְתִלְתָּ
 52 שְׁקָרָא. קָם וְאִזְל מִצְפָּרָא לְגַבִּי טַבְחָא, אָמַר לִיה חֵב
 53 לִי מִבְּשָׂרָא דִּיהֲבָתָ לִי בְּרִמְשָׁא. אָמַר לִיה לִית לִי.
 54 אָמַר לִיה וּמָה הוּא עֲסָקִיה, אָמַר לִיה חֲדָא אִימָרָא
 55 הוּהּ לֹון וְהוּהּ יִנְקָא, וּמִיתָה אִימָה, וְהוּהּ לֹון חֲדָא
 56 פִּלְבָּתָא וְהוּהּ אִימָרָא יִנְקָא מִנָּה, בְּרִמְשָׁא אֲצִטְמָטְמִין
 57 לְבִשְׂרָא וְאִתִּיתָ בְּעִי, וְלֹא הוּת לֹון חוֹרִי, וְיִהְיִין לָךְ
 58 מִינָה. אָמַר תְּרִין קוּשְׁטָא וְתְרִין שְׁקָרָא. אִזְל גַּבִּי
 59 קִפִּילָא אָמַר לִיה חֵב לִי מִן הַהוּא חֲמָרָא דִּיהֲבָתָ לִי
 60 בְּרִמְשָׁא. אָמַר לִיה לִית לִי. אָמַר לִיה וּמָה הוּהּ
 61 עֲסָקִיה. אָמַר לִיה חַד גּוּפְנָא הוּהּ לֹון וְהוּהּ נְצִיבָא עַל
 62 קִבְרִיה דְאָבוּנָן, וְעֲצִרִיה וְיִהְיִינָה בְּקוּפּוֹן
 63 וְאֲצִטְמָטְמִתּוּן לְחֲמָרָא וְאִתִּיתָ בְּעִי, וְלֹא הוּהּ לֹון,
 64 וְיִהְיִין לָךְ מִינָה. אָמַר תִּלְתָּ קוּשְׁטָא וְחַד שְׁקָרָא.
 65 אִזְל לְגַבִּיה דְאִמְרִיה וְאָמַר לֵה בְּרִיה דְמָאן אָנָּה, אָמַרָה
 66 לִיה בְּנִי בְּרִיה דְאָבוּךְ, אָמַר לֵה אִמְרִי לִי קוּשְׁטָא
 67 בְּרִיה דְמָאן אָנָּה וְאִין לֹא אָנָּה קֹטֵעַ רֹאשְׁךָ. אָמַרָה
 68 לִיה בְּרִי אָבוּךְ לֹא הוּהּ מוֹלִיד, וְדַחֲלִית דְלֹא יִסְבּוֹן
 69 מִדְּלִי קְרִיבוּהִי, בִּישִׁי עֲבָדִית דְאִזְלִית וּזְנוּת וְאִיִּיתִי
 70 יִתֵּךְ לְכָל עוֹתָרָא וּמִדְּלֹא הֲדִין. אָמַר לֵה מָה אָנָּה
 71 חֲמִין הָבָא, זִיתוֹן בְּנֵי יִירוּשָׁלַם וְעַבְדִּין לֹון מִמְּזוּרִין,
 72 תּוּ נְצִיבִי בִינִין דְלֹא נִקְבֵּל חַד מִנְהוֹן.

73 ה. חַד מִירוּשָׁלַם אִזְל גַּבִּי תִגְרָא בְּאִתִּינִס, אִתָּא
 74 אִיתְקַבֵּל בְּחִנּוּת, אֲשַׁכַּח בְּנֵי נָשִׁי שְׂרוּן יִתְבִּין וְשִׁתִּין
 75 חֲמָרָא, מִדְּאֶכְלָל וְשִׁתָּה בְּעִי מִדְּמוּךְ תִּמָּן, אָמַרִין לִיה
 76 עֲבָדִין בִּין דְלֹא נִקְבֵּל בְּרִי נָשׁ אֲכַסְנָי אֲלֹא עַד דְקַפֵּץ
 77 תִּלְתָּ קִפִּיצִין. אָמַר לֹון וּמִי אָנָּה יָדַע אִיךְ אַתּוֹן
 78 קִפִּיצִין אֲלֹא קוּם עֲבִיד קוֹדְמוֹי וְאֲעַבְד אָנָּה בְּתִרָךְ
 79 כּוֹתֵךְ, קָם חַד מִנְהוֹן וְקַפֵּץ וְאִישְׁתַּכַּח בְּמַעְצֵי דְחִנּוּת,
 80 וְקַפֵּץ אוּחְרָן אִישְׁתַּכַּח עַל תִּרְעָא פּוּמָא דְחִנּוּתָא,
 81 קַפֵּץ אוּחְרָן וְאִישְׁתַּכַּח לְבָרָא, קָם וְיִטְרַד תִּרְעָא
 82 בְּאִפִּיהוֹן, אָמַר לֹון חֲיִיכוֹן מָה דְבָעִיתוּ לְמַעַבְד לִי
 83 עֲבָדִית לְכוֹן.

84 ו. חַד מִאִתִּינִס אִתָּא לִירוּשָׁלַם אֲשַׁכַּח חַד יִנְקָא יִהֵב
 85 לִיה פִּרְטִין וְאָמַר לִיה זִיל וְאִיִּיתִי לֹון תִּאִינִין וְעִינְבִין.
 86 אָמַר לִיה יִישָׁר חִילָךְ אִתָּא בְּפוּטָךְ וְאָנָּה בְּגִלִּי מִן
 87 דְאִתָּא אָמַר לִיה סֵב פִּלְג, נִסֵּב מִינְקָא וְיִהֵב קוּמִי
 88 דִידִיה בִּישִׁין וְטַבִּיָּא הוּהּ מִיִּיתִי וְיִהֵב קוּמִי דְהוּא
 89 גִבְרָא, אָמַר טַבָּאוֹת אִינוֹן אָמַרִין דְבָנֵי יִירוּשָׁלַם
 90 חֲפִימִין אִינוֹן סִגְנָא, מִן בְּגִין דְהוּהּ יָדִיעַ דְלֹא יִהֵב

1 לִי אִתָּא אֲלֹא הֲדִין בְּרִי נָשׁ דְאִתִּי בְּתִרָאי לִיה הִינוֹן.
 2 לְאִלְתֵּר אִפְתַּח לִיה בִּיתִיה וְנִכְנֵס וְיִהְיִי שְׁלֵמָא דִין
 3 לְדִין, הָא מִילָא חֲדָא. אָמַר לִיה מָאן אָתָּה, אָמַר לִיה
 4 אָנָּה הוּא בְּרִיה דְהוּא גִבְרָא דְמִית גִּבְרָא, אֲעֲלִיה
 5 וְעַבְד לִיה מְגִיס, וְהוּהּ לְהוּא גִבְרָא תְרִין בְּנִין
 6 וְתִרְתִּין בְּנָאֲתוֹן, כַּד מָטָא עֲנִיתָה דְאַרְסְטוֹן אִיִּיתִי
 7 קוּמִיה בְּסַעֲוִידָתָא חֲמָשָׁה פְּרִיגִין בְּתַבְשִׁילָא, כְּמָה
 8 דְשָׂרוּ לְמִיכָל, אָמַר לִיה סֵב וּפְלַג, אָמַר לִיה לֹא הִיא
 9 דִידִי, אָמַר לִיה אָנָּה עָבִי דְתִסֵּב וְתַפְלַג, נִסֵּב וּפְלַג,
 10 וְיִהֵב פְּרִיגָא בִין גִבְרָא וְאִתְתִּיה, וְנִסֵּב פְּרִיגָא תְנִינְתָא
 11 וְיִהֵב בִין תְרִי גִבְרִי דְהוֹן תְרִין בְּנוֹי, נִסֵּב תְלִיתָא
 12 וְיִהֵב בִין תְרִיתִין בְּנִתִּיה, נִסֵּב תְרִין פְּרִיגִין וְיִהֵב
 13 קוּמִיה דִידִיה. אֲכִלוֹן וְלֹא אָמַרוּ לִיה וְלֹא מִידִי, הָא
 14 מִלְתָּא תְנִינָא. לְעִידִין רִמְשָׁא אִיִּיתִי תְרַנְגוּלָא
 15 פְּטִימָתָא בְּסַעֲוִידָתָא, אָמַר לִיה סֵב פִּלְג, אָמַר לִיה לֹא
 16 הִיא דִידִי, אָמַר לִיה סֵב פִּלְג בְּרַעוּתִי. נִסֵּב וּפְלַג וְיִהֵב
 17 רִישָׁא קוּמִיה גִבְרָא, נִסֵּב בְּנֵי מַעֲיָה וְיִהֵב קָדָם
 18 אִתְתִּיה, נִסֵּב תְרִין אֲטִמָּאֲתָא וְיִהֵב לְתִרִין בְּנוֹהִי, נִסֵּב
 19 תְרִין גַּפִּי וְיִהֵב לְתִרְתִּין בְּנִתִּיה, נִסֵּב גּוּפָא כּוּלָא
 20 וְיִהֵב קִמִּיה דִידִיה, הָא מִלָּא תְלִיתָא. אָמַר הַכְּדִין
 21 פִּלְגִין בְּאִתְרִיכוֹן, פִּלְגוֹת זִמְנָא קָמָא וְלֹא אָמַרִית לָךְ
 22 וְלֹא מִידִי, וְהִיאִידְנָא אִתָּא עֲבִיד כְּדִין. אָמַר לִיה לֹא
 23 אָמַרִית לָךְ דְלֹא דִידִי הוּא, וְאָף עַל גַּב דְפִלְגִית יָאוֹת
 24 פִּלְגִית. זִמְנָא קָמָא חֲמָשָׁה פְּרִיגִין אִיתָת בְּסַעֲוִידָתָא,
 25 אִתָּא וְאִיתְמַךְ וּפְרִיגָא הָא תִלְתָּא, תְרִין בְּנֵי וּפְרִיגָא הָא
 26 תִלְתָּא, תְרִיתִין בְּנִתִּיה וּפְרִיגָא הָא תִלְתָּא, וְאָנָּה וְתִרְתִּין
 27 פְּרִיגִין הָא תִלְתָּא, נִסֵּבִית מִידִי מִן חוּלְקָכוֹן. הִיאִידְנָא
 28 אִיתָת תְרַנְגוּלָתָא, נִסֵּבִית רִישָׁא וְיִהֲבָתָ לָךְ, דְאִתָּא
 29 רִישָׁא דְבִיתָא, נִסֵּבִית בְּנֵי מַעֲיָה וְיִהֲבִית קָדָם אִיתְמַךְ,
 30 דְמִינָה יִפְקוֹן בְּנִיָּא מִן מַעֲיָא, נִסֵּבִית תְרִין אֲטִמָּאֲתָא
 31 וְיִהֲבִית לְתִרִין בְּנֵי, דְאִינוֹן עֲמוּדִיָּא דְבִיתָא, נִסֵּבִית
 32 תְרִין גַּפִּיָּא וְיִהֲבִית קָדָם בְּנִתִּיה, דְלִמְחַר יִפְקוֹן
 33 וְיִפְרָחוּן מִן בִּיתְךָ וְיִזְלוּן לֹון לְבַעֲלִיהוֹן, נִסֵּבִית אָנָּה
 34 הֲדִין אִילְפָא, בְּאִילְפָא אִתִּינָא בְּאִילְפָא אָנָּה אִזְל,
 35 וְקוּם וְיִהֵב מִדְּלִי דְאִפְקַד אָבָא גִבְרָא וְאִיזִיל לְאִלְתֵּר,
 36 יִהֵב לִיה מָה דִילִיה וְאִזִּיל לִיה לְשָׁלַם, לְקוּם מָה
 37 שְׁנִיָּא מִרְתִּי בְּגוּסִים, רְבִיתִי בְּדַעוּת. אֲרַבְעָה
 38 מִירוּשָׁלַם אִתּוֹ לְאִתִּינָא אִיתְקַבֵּלוֹן גַּבִּי חַד בְּרִי נָשׁ,
 39 לְרִמְשָׁא עַבְד לֹון אֲרַסְטוֹן, מִן דְאֶכְלִין וְשִׁתּוֹן אִתְקִין
 40 לְהוֹן אֲרַבְעָה עֲרַסָּתָא, וְחֲדָא מִנְהוֹן פְּחִיתָא וְסִמִּיכָא
 41 אָגַב חֲבִרְתָּא. מִן דְקָמוּ לְהוֹן לְמִידְמָה, אָמַר שְׁמַעִית
 42 דְבָנֵי יִירוּשָׁלַם חֲפִימִין אִינוֹן סִגְנִין, אֲשַׁמְעָא מִילָא
 43 מִנְהוֹן מָה דִיִּימְרוּן, עַל וְדִמְךָ לְגִנָּא מִנְהוֹן. קָם
 44 בְּלִילָה הוּא דְהוּהּ דְמִיךָ עַל עֲרַסָּא פְּחִיתָא וְאָמַר
 45 לֹון מָה אַתּוֹן סְבִירִין עַל עֲרַסָּא אָנָּה דְמִיךָ, לִית אָנָּה
 46 דְמִיךָ אֲלֹא אֲאַרְעָא וְאָנָּה תְלִי. אָמַר לֹון חוֹרָן אָף

43 אָמַר לִיָּה בֶן וְכֵן אָמְרוּ לִי. אָמַר לִיָּה בְּנִי, תִּשְׁעָה
44 נִפְקִין, אֵילִין יִרְחִי דְּבִיטְנָתָא דְּגִלְדָּתָא. וְתַמְנִיָּא
45 עֲלָלִין, תַּמְנִיָּא יוֹמִין דְּגִזְרִיתָא. וְתָרִין מִזְגִּין, אֵילִין
46 תָּרִין דִּדָּא דְּתַרְוִיהוֹן מִזְגִּין. וְחַד שְׁתִּי, הוּא מִינוּקָא
47 דְּאֵתְלִיד. וְעֶשְׂרִין וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָשִׁין, עֶשְׂרִים
48 וְאַרְבָּעָה יִרְחִי מִיְּנֻקוּתָא. לְאַלְתֵּר אֲתָא וּמְגִיב לֹון
49 וְנִסֵּב מְנוֹי, וְקִרְוֹן עֲלִיָּה (שׁוּפְטִים יד, יח): לֹולָא חֲרָשְׁתָּם
50 בְּעִגְלָתִי לֹא מִצָּאתָם חִידָתִי.

51 יב. חַד מַאֲתִינֵס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם עֶבֶד תַּלְת שָׁנִין
52 וּפְלַג לְמִילָף לִישָׁן דְּחוּבְמָתָא וְלֹא זָלִיף, בְּתֵר תַּלְת
53 שָׁנִין וּפְלַג זִכִּין חַד עֶבֶד וְהוּא עוֹר, אָמַר בְּתֵר תַּלְת
54 שָׁנִין וּפְלַג זִכִּינִת עֶבֶד עוֹר, אָמַר לִיָּה חֲזִיף דְּהוּא
55 חֲפִים טָפִי סָגִי וְצָפִי מִרְחוּק. מִן דְּנִפְקִין מִן פִּילִי
56 אָמַר לִיָּה גוּד דְּנִמְטִי לִוְיִיתָא. אָמַר לִיָּה וְאִית לִוְיִיתָא
57 קוּמִינָן, אָמַר לִיָּה אִין, וְאִית קוּמִינָן אֲנָקָא חֲדָא
58 עוֹרָא בְּחֲדָא פְּרָגָא, וּבִטְנָה תָּרִין, וְטַעֲנִיָּה תָּרִין
59 זִיקִין, חַד דְּחִמֵּר, וְחַד דְּבָסִים, וְרַחוּקָה אֲרַבְּעָה מִילִין
60 וּגְמָלָא עִמָּם. אָמַר לִיָּה עֲמָא דְּתַבִּיר קִדְל, בְּחֲדָא
61 עֵינָא מִנָּן אֲתָּ יָדַע דְּהִיא סְמִיָּא מִחַד עֵינָא, אָמַר לִיָּה
62 חֲמִי דְּחַד גְּבַה דְּאוּרְחָא רִיעַ וְחַד לֹא רִיעַ. וְדִבְטָנָה
63 תָּרִין מִנָּן אֲתָּ יָדַע, אָמַר לִיָּה רְבַעִית לֵה וְחִמְיָתָא
64 אֲתַרְיָהוֹן דְּתַרְוִיהוֹן. אָמַר לִיָּה מִנָּן אֲתָּ יָדַע דְּטַעֲנִיָּה
65 תָּרִין זִיקִין חַד דְּחִמֵּר וְחַד דְּבָסִים. אָמַר לִיָּה מִן
66 מְטַפְיָתָא, דְּחִמְרָא סְפִיג וּבִסְיָמָא תְּסִיס. דְּגִמְלָא
67 עִמָּהֶם מִנָּן אֲתָּ יָדַע, דְּאַשְׁתּוֹן בְּמִיסוֹן דְּאוּרְחָא
68 וְיִהוּדָאִי לֹא מִשְׁתִּין בְּמִיסוֹן דְּאוּרְחָא אֲלֹא בְּחַד
69 זִוּיָּא. וְרַחֲקָא אֲרַבְּעָה מִילִין מִנָּן אֲתָּ יָדַע, אָמַר לִיָּה
70 עַד אֲרַבְּעָה מִילִין פִּרְסָתִיָּה דְּגִמְלָא מִיְּנֻקָּא מִכָּאן
71 וְלַחֲלָן לִית הוּא מִיְּנֻקָּא.

72 יג. חַד מַאֲתִינֵס אָזַל לִירוּשָׁלַיִם וְהוּא מְפַלִי בְּבִי
73 יְרוּשָׁלַיִם סָגִיא, אָמְרִין מָאן יִיזִיל וּמִיָּיתִי לִיָּה גְּבֹן,
74 אָמַר לֹון חַד אָנָּא אִיזִיל וְאִיָּיתִי לִיָּה וְרִישִׁיָּה גְּרִיעַ,
75 אָזַל יְרוּשָׁלַיִם לְאַתִּינֵס אֲתַקְבֵּל גְּבִי הֵהוּא גְּבִרָא,
76 לְצַפְרָא נִפְקִין תַּרְוִיהוֹן לְטִיזְלָא בְּשׁוּקָא, אֲפָסִיק חַד
77 סְנִדְלִיָּה, אָמַר לִיָּה לְאוּמָנָא סָב לָף טְרִימִיסָא הֲדִין
78 וְעַבְדִּיָּה לִי הֲדִין סְנִדְלָא, עַבְדִּיָּה לִיָּה. לְמַחֵר נִפְקִין
79 תַּרְוִיהוֹן לְטִיזְלָא בְּשׁוּקָא אִיפְסִיק סְנִדְלָא חוֹרִיתָא,
80 אָמַר לִיָּה סָב לָף הֲדִין טְרִימִיסָא וְזִיל וְעַבְדִּיָּה לִיָּה
81 בְּאוּמָנָא לְהֲדִין סְנִדְלָא דִּילִי. אָמַר לִיָּה וְכָל הֲדִין
82 יִקְרִין סְנִדְלָא גְּבִיכּוֹן, אָמַר לִיָּה אִין. אָמַר לִיָּה
83 מִכְּמָה דִּינִרִין, אָמַר לִיָּה מִתְּשַׁעָה וּמִעֶשְׂרָה דִּינִרִין,
84 וְכַד אִינוּן זִילִין מִשְׁבַּעָה וּמִשְׁמָנָה דִּינִרִים. אָמַר לִיָּה
85 אִי אֲתִינָא לְגִבִּיכּוֹן בְּהֲדָא סְחֻרְתָּא מִזְבֵּנָתִי יִתִּיה לִי,
86 אָמַר לִיָּה אִין, אֲלֹא דִלָּא תִיעוּל לְמִדְיָתָא פֹּר
87 מִדְּעָתִי. כְּמָה דְּעַבִּיד עֲבִידָא וְזִכִּין סְחֻרְתָּא דְּסְנִדְלָא

1 פְּרִיטִין מִן דִּידִיָּה נִסֵּב לִיָּה בִּישָׁא וְטְבָאָתָא יִהֵב
2 קוּמִיָּה דְּהֵהוּא גְּבִרָא. אֲלֹא תָא נַעֲבִיד גְּאֹוִזִין, אִי
3 אָנָּא אִיזִיל וְאִתִּי לִי גְּבַד אָנָּא נָסִיב מָאן דְּאִית קִמָּד,
4 וְאִין אֲתִי לָף מָה דְּאִית קִדְמוֹי אֲתָּ נָסִיב, וְעַבְדִּין
5 בִּינִיָּהוֹן, וְנִסֵּב מָה דְּהוּרָה לִיָּה.

6 ז. חַד מַאֲתִינֵס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם אֲשַׁפַּח חַד מִינוּקָא
7 וְיִהֵב לִיָּה פְּרִיטִין, אָמַר לִיָּה זִיל וְאַשְׁפַּח וְאִיָּיתִי לִי
8 מָה דְּאִכּוּל וְאַשְׁפַּע וְאוּתֵר וְאִיסֵב לְאַסְטְרָטָא. אָזַל
9 הוּא וְאִיָּיתִי לִיָּה מִילְחָא. אָמַר לִיָּה מִילְחָא אֲמַרִי לָף
10 דְּתִיתִי לִי. אָמַר לִיָּה וְלֹא כֵן אֲמַרְתָּ לִי זִיל אִיָּיתִי לִי
11 מָה דְּנִיכּוּל וְנִשְׁפַּע וְנוֹתִיר וְאִיסֵב לְאַסְטְרָטָא, חֲזִיף
12 אִית בִּיָּה דְּתִיכּוּל וְתִשְׁפַּע וְתוֹתִיר וְתִיסֵב לְאַסְטְרָטָא.

13 ח. חַד מַאֲתִינֵס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם, אֲשַׁפַּח חַד מְדוּכָא
14 מְטַלְקָא, נִסְבִּיָּה וְאוּבְלִיָּה גְּבִי חֲזִיטָא, אָמַר לִיָּה חֲזִיט
15 לִי הֲדִין מְדוּכָא תְּבִירָא. אֲפִיק לִיָּה אִיהוּ מְלָא
16 קוּמִצִּיָּה חָלָא, אָמַר לִיָּה שְׁזוּר לִי חוּטִין וְאַנָּא חֲזִיט
17 לִיָּה.

18 ט. חַד מַאֲתִינֵס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם, אֲשַׁפַּח חַד מִינוּקָא
19 יִהֵב לִיָּה פְּרִיטִין, אָמַר לִיָּה זִיל וְאִיָּיתִי בְּעִין
20 וְחֻבְצִין, מִן דְּאַתָּא אָמַר לִיָּה אֲחֲמִי לִי אִידָא הִיא
21 חֻבְצָא דְּעִיזָא חִיוּרְתִּי וְאִידָא הִיא דְּעִיזָא אוּפְמָתִי.
22 אָמַר לִיָּה אִיהוּ אֲתָּ גְּבֵר סָב וְאַחֲמִי לִי אֲתָּ אִידָא הִיא
23 בִּיעֲתָא דְּתַרְנֻגְלוּתָא חִיוּרְתִּי וְאִידָא הִיא דְּאוּפְמָתִי.

24 י. חַד מַאֲתִינֵס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם, אֲשַׁפַּח חַד בְּהֵנָא,
25 אָמַר לִיָּה מוּבְלָא דְּקִיסִין כְּמָה עַבְדִּין תַּנָּן, אָמַר לִיָּה
26 פֹּד רְטִיבָה הָוָה כּוּלָּה תַּנָּן, פֹּד וְבִישָׁה הִיא תַּלְתָּא תַּנָּן
27 וְתַלְתָּא קָטָם וְתַלְתָּא אֲשָׁא אֲכָלָה, מִן הִין זָלִיף לִיָּה,
28 מַעֲצִי הַמַּעֲרָכָה.

29 יא. חַד מַאֲתִינֵס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם, עַל לְבִי סִפְרָא
30 אֲשַׁפַּח מִינוּקָא דְּתִתְּבוּן תַּמָּן וְרַבִּיָּהוֹן לֹא הָוָה תַּמָּן
31 גְּבִיָּהוֹן. הָוָה שְׁאֵל לֹון וְהִינוּן מְגִיבִין. אָמְרִין לִיָּה
32 תָּא נַעֲבִיד בִּינִינוּ דְּכָל דְּשָׁאִיל שְׁאֲלָתָא וְנִצַּח לְחִבְרִיָּה
33 דְּנִסְבִּין לִיָּה מְנוֹי, אָמַר לֹון אִין. אָמַר אֲתוּן דְּבָנִי
34 אֲתָרָא מְקִדְמִין לִיָּה, אָמְרִין לִיָּה אָמַר אֲתָּ דְּאַתָּ גְּבֵר
35 סָב, אָמְרִין לִיָּה הֲדִין מִילִיָּא מָה אִינוּן, תִּשְׁעָה
36 נִפְקִין, וְתַמְנִיָּא עֲלָלִין, וְתָרִין מִזְגִּין, וְחַד שְׁתִּי,
37 וְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָשִׁין. וְלֹא זָכִיל מְגִיב לֹון
38 וְנִסְבִּין מְנוֹי. אֲתָא לְגִבִּי רַבִּי יוֹחָנָן רַבִּיָּהוֹן, אָמַר לִיָּה
39 אָהָא רַבִּי כָּל הָדָא בִּישְׁתָּא רַבְתָּא אִית גְּבִיכּוֹן, דְּכַד
40 אֲתָא פֹּר נֶשׁ אֲכַסְנָא לְבִינִיכּוֹן אֲתוּן נִסְבִּין מְנוֹי. אָמַר
41 לִיָּה דְּלָמָא מִלָּא אָמְרוּן לָף וְלֹא זָכִיל מְגִיב לְהוֹן
42 וְנִסְבִּין מְנוֹי. אָמַר לִיָּה אִין. אָמַר וּמָה אָמְרוּן לָף,

46 עֲסָקִיָּה סִגִּין, וְהוּא פְּתִיב מִן הָכָא וּמַחִיק מִן הָכָא
47 פְּתִיב מִן הָכָא וּמַחִיק מִן הָכָא. אָמַר לִיה רַבִּי
48 יִשְׁמַעְעָל תִּפְּח רֹחִיָּה דִּהְהוּא גְּבָרָא מְרַדְעָא אִית
49 לִיה וְכֹה עֲשָׂרִים וָאַרְבַּע מִרְקָעִין, חֲיִיט לִיה מִן הָכָא
50 וּמִתְּפַנֵּעַ מִן הָכָא. אָתָּא חוֹרֵן וְאָמַר לִיה חֲזִינָא
51 בְּחֻלְמִי דְאָנָא טָעִין קִנְיָא וְכִיָּה מִיִּסְרָא דְחִסִּין, אָמַר
52 לִיה הֵהוּא גְּבָרָא סָלִיק לְרַבּוֹ.

53 אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעְעָל תִּפְּח רֹחִיָּה דִּהְהוּא גְּבָרָא,
54 אוּצָרָא דְחֻמְרָא אִית לִיה וְנִפְּקִי פוּלִיָּה בְּסִיס, וְאָזִיל
55 פוּלִי עֲלָמָא וְיִיתוּנִיָּה בְּגִרְבִּיָּה לְפּוּם קִרָּא לְמִיִּכְבָּשָׁא
56 בִּיה חִסִּין. אָתָּא חוֹרֵן וְאָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי דְכָל
57 עֲלָמָא מַחֲמִין לִי בְּאַצְבָּעוֹתֵיהוֹן, אָמַר לִיה הֵהוּא
58 גְּבָרָא סָלִיק לְרַבּוֹ וְכָל עָמָא מַחֲמִין לָךְ
59 בְּאַצְבָּעוֹתֵיהוֹן. אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמַעְעָל הֵב לִי אֲגָרִי
60 וְאָנָּא פִּתֵּר לָךְ, אָמַר לִיה כִּכֵּר פִּתֵּרִי הוּא. אָתָּא זִימְנָא
61 חוֹרֵן אָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי דְכָל עָמָא מְנַפְּחִין לִי
62 בְּלוּעִיָּהוֹן וּמְקַלְסִין לִי בְּאַצְבָּעוֹתֵיהוֹן. אָמַר לִיה
63 הֵהוּא גְּבָרָא סָלִיק לְרַבּוֹ וְכָל עָמָא מְקַלְסִין לָךְ
64 בְּלוּעִיָּהוֹן. אָמַר לִיה רַבִּי יִשְׁמַעְעָל תִּפְּח רֹחִיָּה
65 דִּהְהוּא גְּבָרָא אוּצָר דְחִיטִּין אִית לִיה וְכַד מַחֲמִין
66 לִיה בְּאַצְבָּעוֹתֵיהוֹן דִּהְהוּא דִּילְפָּא נְחִית עֲלִיָּהוֹן, וְכַד
67 הוּוּ מְנַפְּחִין לִית בְּלוּעִיָּהוֹן דְאֵינּוּן מְנַפְּחִין, וְכַד
68 דְמַקְלְסִין לָךְ בְּאַצְבָּעוֹתֵיהוֹן דְאֵינּוּן מַצְמַחִין עֲשָׂבִין
69 וְלִית לֵהְהוּא גְּבָרָא מְנַהוֹן כְּלוּם.

70 טו. חַד פּוֹתָאִי אָמַר אֲנִי אָזִיל וְחֲמִי חַד סָבָא
71 דִּיהוּדָאִי דְמַפְלִין בְּבִרְיָתָא, אָתָּא יְתִיב לִיה גְּבִיָּה,
72 אָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי אַרְבַּעַה אַרְזִין וְאַרְבַּעַה
73 שְׁקָמִין וְדוֹר דְתֵבָן וְתוֹרָא רַכִּיב עֲלִיָּהוֹן. אָמַר לִיה
74 רַבִּי יִשְׁמַעְעָל תִּפְּח רֹחִיָּה דִּהְהוּא גְּבָרָא, אַרְבַּעַה
75 אַרְזִין, אַרְבַּעַתִּי שׁוּלְטָתָא דְעֶרְסָא. אַרְבַּעַה שְׁקָמִין,
76 אַרְבַּעַת שִׁיטוֹתָא דְעֶרְסָא. דוֹר דְתֵבָן, הָדָא הוּא
77 חֲבָלִין דִּידִידָהּ. וְתוֹרָא רַכִּיב עֲלִיָּהוֹן, הוּא מִשְׁכָּא
78 דְעֶרְסָא דְדָמִיד עֲלִיָּהּ, וְהֵהוּא גְּבָרָא סָלִיק עֲלָהּ וְלֹא
79 נְחִית, וְכֵן הָוָה לִיה. אָתָּא חוֹרֵן וְאָמַר לִיה חֲמִית
80 בְּחֻלְמִי זִיתָא בְּשַׁעַת נֶצְבָּא, אָמַר לִיה הֵהוּא גְּבָרָא
81 חֲמִי נְהוֹר סִגִּין. אָתָּא חוֹרֵן וְאָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי
82 זִיתָא בְּשַׁעַת חֲבָטָא, וְאָמַר לִיה הֵהוּא גְּבָרָא תַּקֵּן
83 חֲרָצִיָּה לְמַחֲתָהּ [פְּרוּשׁ מִכּוֹת], אָמַר לִיה רַבִּי לָדִין
84 אֲמַרְתָּ פְּדִין וְלִי אֲמַרְתָּ פְּדִין, אָמַר לִיה תִּפְּח רֹחִיָּה
85 דִּהְהוּא גְּבָרָא דִין חֲמָא בְּשַׁעַת נֶצְבָּא וְדִין בְּשַׁעַת
86 חֲבָטָה.

87 טז. חַד מִתְלַמִּידוֹי דְרַבִּי יוֹחָנָן הָוָה יְתִיב קוּמִיָּה
88 מִיִּסְבָּר לִיה וְלֹא סָבַר, אָמַר לִיה לָמָּה לִית אֶת סָבַר,
89 אָמַר לִיה תֵּלַת מִלִּין קִשְׁיָן חֲמִית בְּהָדִין לִילָא וְלִית
90 אָנָּא יַדַּע מָה אֵינּוּן. אָמַר לִיה אֵימָא לִי מָה אֵינּוּן.

1 אָזִיל לִיה סָלִיק לִירוּשָׁלַיִם וְיְתִיב עַל תַּרְע פִּילִי
2 דְמִדִּינָתָא, שְׁלַח בְּתַרְיָה וְאָתָּא, בִּין דְאָתָּא אָמַר לִיה
3 עֲבִידִין בִּיגִינָן דְלֹא יִיעוֹל בַּר נֶשׁ לְמַזְבָּנָא זְבִינוּהִי
4 אֲלֹא אִם בֶּן רִישִׁיָּה גָרִיעַ וְשִׁיחֲרוּר אָפוּי, אָמַר לִיה
5 וְכֹה אָנָּא מְנֹק דְאָנָּא גָרַע רֹאשִׁי וְאֲזַבִּין עֲבִידִתִּי. מִן
6 דְגָרַע רִישִׁיָּה נִסְבִּיָּה וְאוֹתְבִיָּה בְּמִיסוֹן דְשׁוּקָא, וְכַד
7 הָוָה בַּר נֶשׁ אֶתִּי לְמִיזְבֵּן מִיָּגִיָּה סְנַדְלָא אָמַר לִיה
8 הָדִין סְנַדְלָא זִוגָא בְּכִמָּה הָוָה, אָמַר לִיה מִן עֲשָׂרָה
9 דִּינָרִין אוּ מִן תִּשְׁעָה דִּינָרִין, בְּרַם לִית אָנָּא פְּחִית
10 מִתְּמַנָּא דִּינָרִין, וְכַד הָוָה שְׁמַע הָוָה טַפַּח לִיה עַל
11 רִישִׁיָּה בְּסַנְדְלָא וְאָזִיל לִיה וְלֹא זָבִין. אָמַר לִיה כָּל
12 הָדָא בִּישְׁתָּא שְׁלֵמִית לָךְ כַּד הָוִית בְּאַתְרָאִי, אָמַר לִיה
13 מִפְּאֵן וְלֵהָבָא לֹא תַפְלִי בְּכַנֵּי יִירוּשָׁלַיִם [תַּפְלִי, לִשׁוֹן
14 בְּדִיקָה הוּא, לֹא תַפְאֵר אַחֲרִיךְ, תַּרְגוּמוֹ לֹא תַפְלִי
15 בַּתְרִיךְ].

16 יד. חַד פּוֹתָאִי עֲבַד נַפְשִׁיָּה מִפְּשַׁר חֲלָמִין, שְׁמַע רַבִּי
17 יִשְׁמַעְעָל בְּרַבִּי יוֹסִי וְאָמַר לִית אָנָּא אִיזִיל וְאֲחֲמִי
18 הָדִין טַפְּשָׁא דְלִיבָא פּוֹתָאִי דְמַפְלִיא בְּבִרְיָתָא אָזִיל
19 וְיְתִיב לִיה גְּבִיָּה, אָתָּא חַד אָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי
20 זִיתָא מִשְׁקָה מִיִּשְׁחָא, אָמַר לִיה פּוֹתָאִי זִיתָא נְהוֹר
21 וּמִשְׁחָא נְהוֹר, אֶת חֲמִי נְהוֹר בְּנְהוֹר סִגִּיא. אָמַר לִיה
22 רַבִּי יִשְׁמַעְעָל תִּפְּח רֹחִיָּה דִּהְהוּא גְּבָרָא, אֵימִיָּה
23 הוּא חֲכִים [פְּרוּשׁ הוּא בֹא עַל אִמּוֹן]. אָתָּא חוֹרֵן
24 וְאָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי עֵינִי חַד בְּלָעָה חֲבָרְתָּה.
25 אָמַר לִיה הֵהוּא גְּבָרָא אֶת חֲמִי נְהוֹר בְּנְהוֹר סִגִּיא.
26 אָמַר לִיה רַבִּי יִשְׁמַעְעָל בְּרַבִּי יוֹסִי תִפְּח רֹחִיָּה
27 דִּהְהוּא גְּבָרָא, תִּרִין בִּין אִית לִיה וְחַד מְנַהוֹן חֲכִים
28 לְחֲבָרִיָּה. אָתָּא חוֹרֵן וְאָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי וְכָלִיעִת
29 חַד כּוֹכָב. אָמַר לִיה הֵהוּא גְּבָרָא חֲמִי נְהוֹר סִגִּיא,
30 כּוֹכָבָא נְהוֹר וְאָתָּה נְהוֹר, הָא נְהוֹרָא עַל נְהוֹרָא. אָמַר
31 לִיה רַבִּי יִשְׁמַעְעָל תִּפְּח רֹחִיָּה דִּהְהוּא גְּבָרָא
32 יְהוּדָאָה קֻטֵּל. וּמִן הֵן וְלִיף רַבִּי יִשְׁמַעְעָל, מִן הָדִין
33 קָרְיָה (בְּרַאשִׁית טו, ה): הֲבַט נָא הַשְׁמִימָה וְסַפֵּר
34 הַכּוֹכָבִים. אָתָּא חוֹרֵן וְאָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי אִית
35 לִי תֵלַת עֵינִין. אָמַר לִיה הֵהוּא גְּבָרָא חֲמִי נְהוֹר
36 סִגִּיא. אָמַר לִיה רַבִּי יִשְׁמַעְעָל תִּפְּח רֹחִיָּה דִּהְהוּא
37 גְּבָרָא אֲפִי הוּא תַרְתִּין דִּידִידָהּ וְחֻדָּא דְתַנּוּרָא. אָתָּא
38 חוֹרֵן וְאָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי אַרְבַּעַה אוּדִינִין וְכָל
39 עָמָא מַצִּיתִין לְמָלוּי. אָמַר לִיה אֶת שְׁמִיעַ סִגִּיא. אָמַר
40 לִיה רַבִּי יִשְׁמַעְעָל תִּפְּח רֹחִיָּה דִּהְהוּא גְּבָרָא מְגַבֵּב
41 כּוֹבִין הוּא, וְכַד הוּא טָעִין לָהוֹן כָּל עָמָא עֲרָקִין מִן
42 קְדָמוּי. אָתָּא חוֹרֵן וְאָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי דִּהְוִנָּא
43 טָעִין חַד פְּנָקֶס וְכֹה עֲשָׂרִים וָאַרְבַּעַה לוּחִין וְהָוָה
44 פְּתִיב מִן הָכָא וּמַחִיק מִן הָכָא, פְּתִיב מִן הָכָא וּמַחִיק
45 מִן הָכָא, אָמַר לִיה הֵהוּא גְּבָרָא סָלִיק לְרַבּוֹ וְיִהְיוּ

45 יט. מעשה ברבי יהושע שהיה מהלך בדרך, מצאו
 46 אדם אחד שהיה מהלך בדרך, אמר לו מה אתה
 47 עושה, אמר לו אני מהלך בדרך, אמר לו יפה אמרת
 48 שאמרת מהלך בדרך שפכשוה ליסטים שפמותך.
 49 הלך משם יותר ומצא תינוק אחד יושב על פרישת
 50 דרכים, אמר לו איזו דרך קרובה לעיר, אמר לו זו
 51 קרובה ורחוקה וזו רחוקה וקרובה. הלך רבי יהושע
 52 בזו שקרובה ורחוקה, פיון שהגיע לעיר מצא גנות
 53 ופרדסים מקפים לחומה, וחזר אצל אותו תינוק
 54 ואמר לו בני וכי זו דרך קרובה לעיר, אמר לו אתה
 55 הוא חכם של ישראל, לא כך אמרת לי שזו קרובה
 56 ורחוקה וזו רחוקה וקרובה. באותה שעה אמר רבי
 57 יהושע אשריכם ישראל שפלקם חכמים מגדולכם
 58 ועד קטנכם. הלך משם ומצא תינוק אחד ובקדו פלי
 59 מכסה, אמר לו מה בדרך מכסה בכלי זה, אמר אלו
 60 בעית אמא דתדע מה דאית עמי לא הות אמרה לי
 61 פסיתיה. הלך משם יותר ומצא תינוק אחד, אמר לו
 62 מימיה של עיר מה הן, אמר לו מה איכפת לך,
 63 השום והבצלים מרבין. פיון שנכנס לעיר מצא
 64 תינקת עומדת ממלאה מן העין, אמר לה השקיני
 65 מים, אמרה ליה לך ולחמורך. פיון ששטה ופנה
 66 לילך אמר לה בתי עשית כמעשה רבקה. אמרה ליה
 67 אני עשיתי כמעשה רבקה ואתה לא עשית כמעשה
 68 אליעזר. תני מניחין פאה על מעשה קדרה ואין
 69 מניחין פאה על מעשה אלפס. ומעשה ברבי יהושע
 70 שנתארח אצל אשה אלמנה, יום ראשון הכניסה לו
 71 תבשיל ואכלו ולא הניח לה פאה. יום שני הכניסה
 72 לו תבשיל ואכלו ולא הניח לה פאה. יום שלישי
 73 הקדיחתו במלח תבשיל של גריסין, פיון שטעם רבי
 74 יהושע משך ידו מהם. אמרה לו רבי מפני מה
 75 משכת ירך מן הגריסין הללו, אמר לה כבר סעדתי
 76 מבעוד יום. אמרה ליה אם סעדתי מבעוד יום מפני
 77 מה לא מעטת בפת בדרך שמעטת בגריסין הללו,
 78 שפא פאה הנחת, על שני תבשילין שאכלת למה
 79 לא הנחת כמו שהנחת בגריסין הללו. באותה שעה
 80 אמר רבי יהושע מימי לא נצחני אדם אלא אלמנה
 81 זו ותינקת אחת ואותם תינוקות, לקים מה שנאמר
 82 רבתי בגוים רבתי בדעות.

83 כ. שרתי במדינות. אמר רבי יוחנן לפי שעברו
 84 ישראל על תנאי שקבלו מסיני, לפיכך היתה למס,
 85 הוא סיני הוא למס, חושבניה דדין כחושבניה דדין.
 86 אמר רבי ישמעאל בר נחמן לפי שעברו ישראל
 87 עבודת פוכבים לפיכך היתה למס, היא למס היא
 88 סמל, אתוי דדין הינון אתוי דדין. רבי ברכיה אמר
 89 הפכה למס סמל. ורבנן אמרי למס, למסא דלכא.

1 אמר ליה חמית בחלמי דאמרין לי באדר את מיית,
 2 וניסן לית את חמי, וזרע ולא חצד. אמר ליה
 3 תלתייהון הן טבין, באדר את מיית, בהדורה של
 4 תורה את מיית, [פרוש מתגבר], וניסן לית את חמי,
 5 נסיונין לית את חמי. וזרע ולא חצד, מה דילידית
 6 לית את קביר. אמר לו חורן חמית בחלמי דלא הוה
 7 ברגלי פטיש, אמר ליה חמיה לית הא בישא אלא
 8 טבא, דמטי חגא ולא הוה ליה לההוא גברא פלום,
 9 מן הן יליף רבי יוחנן, רגל ברגל.

10 יז. חד בר נש אתא לגבי רבי יוסי בר חלפתא אמר
 11 ליה חמית בחלמי דאמרין לי קום סוק לקפודקניא
 12 ואת נסיב פעלא דאבוך. אמר ליה ומי סליק ליה
 13 אבוך מן יומי לקפודקניא, אמר ליה לא. אמר ליה
 14 זיל מד לך עשרים שוריא בביתך, אמר ליה לית
 15 הינון עשרים. אמר ליה זיל מגינן מלעילא לתתא
 16 ומתתא לעילא, ובאתרא דישלם מגין עשרים שריין
 17 תמן את משפח ליה. אזל ועבד בן ואשפכיה
 18 לפעליה ואיעתר. ומן הן יליף ליה רבי יוסי,
 19 קפודקניא, בפא בלשון גון עשרים, דוקניא הן
 20 בלשון גון קורות.

21 יח. חדא אתתא אתת לגבי רבי אלעזר אמרה ליה
 22 חמיית דשריתא דביתא פקעה, אמר לה הוה אתתא
 23 לדה בר דבר, אזלת וכן הוה לה. אזלת זמן חורן
 24 למשאליניה, אמרה ליה שריתא דביתא פקעה, אמר
 25 לה את ילדית בר דבר, אזלת וכן הוה לה. אזלת
 26 זמן חורן זמנא תליתיתא אשפחת תלמידוי יתבין
 27 בבי ספרא ובהון לא הוה תמן, אמרה לון אן הוא
 28 רבכון, אמרין לה מה את בעא מיניה, אמרה לון
 29 דלמא דאתון חפמיין למיפשר חלמא דחמית
 30 ברבכון, אמרין לה אמרי לן מה את בעיני ואנן
 31 פתרין לך, אמרה לון חמית בחלמי הוה אתתא
 32 דשריתא דביתא פקעה, אמרין לה הוה אתתא
 33 קברא בעלה. וכד נפקת מן קומיהון שריית מייללא,
 34 שמע רבי אלעזר אמר להו למה הוה אתתא
 35 מייללא, אמרו ליה הוה אתתא אתת למישאלינה
 36 ולא אשפחת יתך. אמר לתלמידוי הוה אתתא מאי
 37 אתת למישאל, אמרין ליה למיפתרינה לחלמא.
 38 אמר להן ומה אמריתו לה, אמרין ליה בן וכן, אמר
 39 להו אפדתון גברא, לא בן פתיב (בראשית מא, יג) : ויהי
 40 באשר פתר לנו בן הנה, ולא בן אמר רבי יוחנן
 41 החלום הולך אחר פתרונו חוץ מן היין, יש שותהו
 42 וטוב לו יש שותהו ורע לו.

43 אמר רבי אבהו דברי חלומות לא מעלין ולא
 44 מורדין.

כג. אֶזְכְּרָה נְגִינָתִי בַלִּילָה עִם לִבִּי אֲשִׁיחָה וַיַּחֲפֹשׂ
 רֹחֲמִי (תהלים עז, ט), רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן וְרַבִּי אִיבּוֹ
 וְרַבִּנּוּן אָמְרִי, לִפִּי שִׁחְטָאוֹ מֵאֶלֶף וְעַד תִּי"ו,
 מִתְנַחֲמִין מֵאֶלֶף וְעַד תִּי"ו. וְכֵן אֶת מוֹצֵא שֶׁפֶל
 נְבוֹאֹת קִשּׁוֹת שֶׁנִּתְנַבֵּא יְרֵמְיָה עַל יִשְׂרָאֵל הַקְּדִים
 יִשְׁעִיה וְרַפְּאֵן, יְרֵמְיָה אָמַר: אֵיכָה יִשְׁכַּח בְּדָד,
 יִשְׁעִיה אָמַר (ישעיה מט, כא): וְאֶמְרַת בְּלִבְכֶּךָ מִי יִלְדֵּךְ
 לִי אֶת אֱלֹהִי וְגו'. יְרֵמְיָה אָמַר: כִּכָּה תִבְכֶּה בַּלִּילָה,
 יִשְׁעִיה אָמַר (ישעיה ל, יט): כִּכּוֹ לֹא תִבְכֶּה חֲנוּן יִחְנֶךָ
 וְגו'. יְרֵמְיָה אָמַר: גָּלְתָה יְהוּדָה מִעֲנִי, יִשְׁעִיה
 אָמַר (ישעיה יא, יב): וּנְפֹצֹת יְהוּדָה יִקְבֹּץ וְגו'. יְרֵמְיָה
 אָמַר: דְּרָכֵי צִיּוֹן אֲבִלּוֹת, יִשְׁעִיה אָמַר (ישעיה מ, ג):
 קוֹל קוֹרֵא בַּמִּדְבָּר פֶּנּוּ דֶּרֶךְ ה'. יְרֵמְיָה אָמַר: הִיוּ
 צִרְיָה לְרֹאשׁ. יִשְׁעִיה אָמַר (ישעיה ס, יד): וְהִלְכוּ אֲלֵיךָ
 שְׂחוֹת בְּנֵי מַעֲנִיךָ. יְרֵמְיָה אָמַר: וַיֵּצֵא מִן בֵּית צִיּוֹן
 וְגו', יִשְׁעִיה אָמַר (ישעיה נט, כ): וְכָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל.
 יְרֵמְיָה אָמַר: זָכְרָה יְרוּשָׁלַיִם, יִשְׁעִיה אָמַר: (ישעיה סה,
 יז) כִּי הִנְנִי בּוֹרֵא שְׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאָרֶץ חֲדָשָׁה וְלֹא
 תִזְכְּרֶנָּה הָרָאשֹׁנוֹת וְלֹא תַעֲלִינָה עַל לֵב. יְרֵמְיָה אָמַר:
 חֲטָא חֲטָאָה יְרוּשָׁלַיִם, יִשְׁעִיה אָמַר: (ישעיה מו, כב):
 מִחִיתִי כַעֲב פִּשְׁעֵיךָ. יְרֵמְיָה אָמַר: טִמְאַתָּה בְּשׁוּלִיָּה,
 יִשְׁעִיה אָמַר: (ישעיה ד, ד): אִם רָחֵץ ה' אֶת צֹאת בְּנוֹת
 צִיּוֹן. יְרֵמְיָה אָמַר: יָדוּ פֶּרֶשׁ צָר, יִשְׁעִיה אָמַר: (ישעיה
 יא, יא): יוֹסִיף ה' שְׁנֵית יָדָיו. יְרֵמְיָה אָמַר: כָּל עֲמָה
 נֶאֱנָחִים וְגו', יִשְׁעִיה אָמַר: (ישעיה מט, י): לֹא יִרְעִבוּ
 וְלֹא יִצְמָאוּ. יְרֵמְיָה אָמַר: לֹא אֲלֵיכֶם כָּל עֲבָרֵי דֶרֶךְ,
 יִשְׁעִיה אָמַר: (ישעיה לב, טו): עַד יַעֲרָה עֲלֵינוּ רוּחַ
 מְמָרוֹם. יְרֵמְיָה אָמַר: מְמָרוֹם שָׁלַח אֵשׁ בַּעֲצָמַי,
 יִשְׁעִיה אָמַר: (ישעיה נז, טו): מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשַׁכּוֹן וְאֶת
 דֶּפֶא וְגו'. יְרֵמְיָה אָמַר: נִשְׁקָד עַל פִּשְׁעֵי, יִשְׁעִיה
 אָמַר: (ישעיה נב, ב): הִתְפַּתַּחִי מוֹסְרֵי צֹאנֶיךָ, יְרֵמְיָה
 אָמַר: סָלַח כָּל אֲפִירִי, יִשְׁעִיה אָמַר: (ישעיה סב, י): סִלּוּ
 סִלּוּ הַמַּסְלָה סִקְלוּ מֵאֲכֹן. יְרֵמְיָה אָמַר: עַל אֱלֹהִי אֲנִי
 בּוֹכִיָּה, יִשְׁעִיה אָמַר: (ישעיה נב, ח): כִּי עֵינַי בָּעֵינַי יִרְאוּ
 וְגו'. יְרֵמְיָה אָמַר: פֶּרֶשָׁה צִיּוֹן בְּיָדֶיהָ, יִשְׁעִיה אָמַר:
 (ישעיה נא, יב): אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מְנַחֲמֶכֶם. יְרֵמְיָה אָמַר:
 צָדִיק הוּא ה', יִשְׁעִיה אָמַר: (ישעיה ס, כא): וְעַמְּךָ כָּלָם
 צָדִיקִים. יְרֵמְיָה אָמַר: קָרָאתִי לְמֵאֲהָבִי, יִשְׁעִיה אָמַר:
 (ישעיה ס, יח): וְקָרָאת יְשׁוּעָה חוֹמַתֶּיךָ. יְרֵמְיָה אָמַר:
 רָאָה ה' כִּי צָר לִי, יִשְׁעִיה אָמַר: (ישעיה סו, יד):
 וְרֵאִיתֶם וְשֹׁשׁ לְבָבְכֶם. יְרֵמְיָה אָמַר: שָׁמְעוּ כִּי נֶאֱנָחָה
 אֲנִי, יִשְׁעִיה אָמַר: (ישעיה סו, א): נִחְמוּ נִחְמוּ עִמִּי.
 יְרֵמְיָה אָמַר: תָּבֵא כָל רַעְתָם לִפְנֵיךָ, יִשְׁעִיה אָמַר:
 (ישעיה נז, ט): וְהִבִּיאֹתִים אֶל הָר קִדְשִׁי.

דָּבָר אַחֵר, אֶזְכְּרָה נְגִינָתִי בַּלִּילָה, רַבִּי אִיבּוֹ וְרַבִּי

אָמַר רַב עֻקְבָּא בַּלִּיל תִּשְׁעָה בָּאֵב נִכְנָס אֲבָרְהָם
 אֲבִינוּ לְבֵית קִדְשֵׁי הַקְּדָשִׁים, אֲחִזּוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 בְּיָדוֹ וְהָיָה מְטִיל בּוֹ אֲרָפוֹת וְקִצְרוֹת. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ
 בְּרוּךְ הוּא (ירמיה יא, ט): מַה לִּי לִידִידִי בְּבֵיתִי, אָמַר לוֹ
 רַבּוּנִי בְּנֵי הֵיכָן הֵם, אָמַר לוֹ חֲטָאוּ וְהִגְלִיתִים לְבֵין
 הָאֲמוֹת. אָמַר לוֹ לֹא הָיוּ בֵּין צָדִיקִים. אָמַר לוֹ (ירמיה
 יא, ט): עֲשׂוּתָהּ הַמְּזֻמָּתָה. אָמַר לוֹ הִנֵּה לָךְ לְהַסְתַּפֵּל
 בְּטוֹכִים שִׁבְהֶם. אָמַר לוֹ סוּגִיָּהוֹן בִּישׁוֹן, דְּכַתִּיב:
 עֲשׂוּתָהּ הַמְּזֻמָּתָה הַרְבִּים. אָמַר לוֹ הִנֵּה לָךְ לְהַבִּיט
 לְבְרִית מִלָּה שֶׁבִּשְׁשָׁרָם. אָמַר לוֹ חֲיִיךָ כְּפָרוֹ כֶּה,
 שְׁנֵאֲמַר (ירמיה יא, טו): וּבִשְׁר קִדְשׁ יַעֲבִרוּ מֵעֲלֶיךָ. וְלֹא
 עוֹד אֵלָּא שֶׁהָיוּ שְׁמַחִין בַּמִּפְלָתָם אֵלּוֹ עַל אֵלּוֹ,
 דְּכַתִּיב (ירמיה יא, טו): כִּי רַעְתְּכִי אֲזֻ תַעֲלֹזִי,
 וְכַתִּיב (משלי יז, ה): שְׂמַח לֹאִיד לֹא יִנְקָה. וּמִפְּנֵי מַה
 נֶאֱמַר מַגְלַת קִינוֹת אֵלֶּפָא בֵּיתָא, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי
 נַחֲמִיָּה וְרַבִּנּוּן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר לִפִּי שִׁכְתוֹב (דניאל ט,
 יא): וְכָל יִשְׂרָאֵל עָבְרוּ אֶת תּוֹרַתְךָ וְגו'. שְׁהִיא כְּתוּבָה
 מֵאֶלֶף וְעַד תִּי"ו, לִפְקֶךָ נִכְתְּבָה הַמַּגְלָה הַזֹּאת
 אֵלֶּפָא בֵּיתִין זו כְּנֻגָּד זו.

כא. רַבִּי נַחֲמִיָּה אוֹמַר אֵף עַל פִּי שֶׁקָּלְלָן יְרֵמְיָה
 בְּאֵלֶּפָא בֵּיתִין אֵיכָה, הַקְּדִים יִשְׁעִיה וְרַפְּאֵן עַל כָּל
 פֶּסוּק וּפְסוּק עַד תָּבֵא כָּל רַעְתָם לִפְנֵיךָ.

כב. כִּכָּה תִבְכֶּה בַּלִּילָה. (תהלים מב, ד): הִנֵּתָה לִי
 דְמַעְתִּי לֶחֶם יוֹמָם וְלִילָה וְגו', רַבִּי אֲחָא וְרַבִּנּוּן, רַבִּי
 אֲחָא אוֹמַר כְּשֶׁם שֶׁהִלָּחַם תְּדִיר כֶּף דְּמַעְתִּי תְּדִירָה.
 רַבִּנּוּן אָמְרִין כָּל מִי שֶׁבּוֹכָה אֵינוֹ אוֹכֵל,
 שְׁנֵאֲמַר (שמואל א א, ט): וְתִבְכֶּה וְלֹא תֹאכַל. וְכֵן אָמַר
 לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִיחֻזְקָאֵל (יחזקאל יב, ג): וְאֶתָּה
 בֶּן אָדָם עֲשֵׂה לָךְ כָּלִי גּוֹלָה וְגו', מַהוּ כָּלִי גּוֹלָה,
 רַבִּי חִיָּא בַר אֲבָא וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי חֲלַפְתָּא, רַבִּי
 חִיָּא בַר אֲבָא אָמַר חֲמַת וְשִׁטִּיחַ וְקַעֲרָה, וְכָל אֶחָד
 וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ לְשִׁמּוֹשׁ שְׁנֵי דְבָרִים, חֲמַת נּוֹתֵן בֶּה קֶמַח
 וְנוֹתְנָה תַּחַת רֹאשׁוֹ, וְקַעֲרָה אוֹכֵל בֶּה וְשׁוֹתָה בֶּה,
 שִׁטִּיחַ לִישִׁיבָה וַיִּשֹׁן עָלֶיהָ. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי
 חֲלַפְתָּא אָמַר קֶפֶה שֶׁל אֲרִיבְעַת אֲזִנִּים וְהִיא מְחוּזָּקָה
 אֶת הַפֶּל. לָכֵן אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 לִישְׁרָאֵל (יחזקאל כד, כד): וְהִנֵּה יִחֻזְקָאֵל לָכֶם לְמוֹפֶת
 כָּכָל אֲשֶׁר עָשָׂה תַעֲשׂוּ וְגו', וְהֵם לֹא עָשׂוּ כֵן אֵלָּא
 כִּיּוֹן שֶׁגָּלוּ הָיָה אֶחָד בָּא לָלוֹשׁ אֶת עֵיסָתוֹ וְלֹא הָיָה
 יוֹדֵעַ בִּמָּה, וְהָיָה חוֹפֵר בְּאֶרֶץ וְעוֹשֶׂה גּוֹמָא וְלֹשׁ
 בְּתוֹכָהּ וְהָיוּ הַצְּרוּרוֹת מַדְבְּקוֹת בְּעִיסָתָן, וְכִיּוֹן
 שֶׁנּוֹתְנָה בְּתוֹךְ פִּיּוּ הָיוּ שְׁנֵי קְהוֹת עָלָיו, לָקִים מַה
 שְׁנֵאֲמַר (איכה ג, טו): וַיִּגְרַס בַּחֲצֵץ שְׁנֵי, וְכָל אֵילָיוֹן לֹא
 יִהְיֶה בְּלִפִּי וְאִמַּת אַעֲלִילַת לְלִפִּי (תהלים מב, ד): בְּאֶמֶר
 אֲלִי כָּל הַיּוֹם אֵימָה אֲלֹהֶיךָ.

וּגְו'. שְׁנוֹת יָמִין עָלְיוֹן, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיֹשׁ
 אִם חָלְלִין הֵן אֵת סִכְרָא, דְּכָל דְּחָשׁ שׁוּפִיָּה מְכַרְיָא,
 וְאִם שְׁנֵי יָמִין לֵית סִכְרָא, וְהִיא דַּעְתִּיהָ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
 בֶּן לִזִּי [דָּאמַר כִּי אִם מֵאֵס מֵאֲסִתְנוּ, אִם מֵאִסָּה הִיא
 לֵית סִכְרָא, וְאִם קָצִיפָה הִיא אֵת סִכְרָא, דְּכָל מֵאֵן
 דְּכַעֲסִים שׁוּפִיָּה מִתְרַצָּה].
 אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאִי, אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
 לְיִשְׂרָאֵל אַתֶּם בְּכִיתֶם בְּכִיָּה שֶׁל תַּפְלוּת, סוּפְכֶם
 לְהִיּוֹת בּוֹכִים בְּכִיָּה שֶׁל מָמֶשׁ. וְהִיכֵן כָּכוּ יִשְׂרָאֵל
 בְּכִיָּה שֶׁל תַּפְלוּת (במדבר יא, י): וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם
 בִּכְהָ לְמִשְׁפַּחְתּוֹ. (במדבר יד, א): וַתֵּשָׂא כָל הָעֵדָה
 וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם. וְהִיכֵן כָּכוּ יִשְׂרָאֵל בְּכִיָּה שֶׁל מָמֶשׁ,
 רַבִּי אֵיבּוֹ וְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן, רַבִּי אֵיבּוֹ אָמַר
 אֶחָד בְּרַמָּה וְאֶחָד בְּבָבֶל. בְּרַמָּה דְּכִתִּיב (ירמיה לא, יד):
 קוֹל בְּרַמָּה נִשְׁמָע נְהִי כִּכִּי תַמְרוּרִים וּגְו'. בְּבָבֶל
 דְּכִתִּיב (תהלים קלז, א): עַל נְהָרוֹת בָּבֶל וּגְו'. רַבִּי יְהוּדָה
 בְּרַבִּי סִימּוֹן אָמַר אֶחָד בִּיהוּד מְדִינָתָא, וְאֶחָד בְּבָבֶל.
 בִּיהוּד מְדִינָתָא, כָּכוּ תַבְּכָה בְּלִילָה. בְּבָבֶל, עַל נְהָרוֹת
 בָּבֶל.
 אָמַר רַבִּי אֵיבּוֹ אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל,
 בְּשֹׁכֵר אוֹתָהּ הַבְּכִיָּה אֲנִי מְכַנִּים גְּלוּתֵיכֶם, הִדָּא הוּא
 דְּכִתִּיב (ירמיה לא, טו): כֹּה אָמַר ה' מְנַעֵי קוֹלְךָ מִבְּכִי
 וּגְו'. וַיֵּשׁ תַּקְוָה לְאַחֲרִיתָךְ נֶאֱמַר ה'. כֹּה תַבְּכָה. כֹּה
 עַל עֵגֶל אֶחָד, תַּבְּכָה עַל שְׁנֵי עֵגֶלִים.
 דְּבָר אַחֵר, עַל יְהוּדָה וְעַל צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם.
 דְּבָר אַחֵר, כֹּה עַל גְּלוּת עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבֻטִים, תַּבְּכָה עַל
 גְּלוּת שִׁבְט יְהוּדָה וּבְנֵימִין.
 דְּבָר אַחֵר, בּוֹכָה וּמְבַכָּה אַחֲרִים עֲמָה. בּוֹכָה וּמְבַכָּה
 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲמָה, דְּכִתִּיב (ישעיה כב, יב): וַיִּקְרָא
 ה' אֱלֹהִים צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לְבָכִי וּלְמַסְפָּד. בּוֹכָה
 וּמְבַכָּה מִלֵּאכִי הַשָּׂרָת עֲמָה, דְּכִתִּיב (ישעיה לג, ז): הֵן
 אֶרְאֶלֶם צָעֲקוּ חֲצָה, אָמַר רַבִּי זְעִירָא חִיצָה פְּתִיב,
 חִיצָה הִיא גְּבִיָּה דְּנִכְסִינִיָּה.
 אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה כִּמְה דָּאת אָמַר (בראשית טו, ה): וַיֵּצֵא
 אוֹתוֹ הַחוּצָה. כֹּה, בּוֹכָה וּמְבַכָּה שְׁמַיִם וְאֶרֶץ עֲמָה,
 הִדָּא הוּא דְּכִתִּיב (ויאל ב, י): שָׁמַשׁ וַיִּרְחַ קִדְרוֹ. כֹּה,
 בּוֹכָה וּמְבַכָּה הָרִים וּגְבָעוֹת עֲמָה, הִדָּא הוּא
 דְּכִתִּיב (ירמיה ד, כד): רֵאִיתִי אֶת הַהָרִים וּגְו'. כֹּה
 בּוֹכָה וּמְבַכָּה שְׁבָעִים אֲמוֹת עֲמָה.
 אָמַר רַבִּי פִּנְחָס אוֹתָם שְׁבָעִים פָּרִים שְׁהִיו יִשְׂרָאֵל
 מְקַרִּיבִין בְּחָג, פִּנְגֵּד שְׁבָעִים אֲמוֹת הֵם, כְּדִי שְׁלֹא
 יֵצֵדָה הָעוֹלָם מֵהֶם. כֹּה, בּוֹכָה וּמְבַכָּה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל
 עֲמָה, הִדָּא הוּא דְּכִתִּיב (במדבר יד, א): וַתֵּשָׂא כָל הָעֵדָה
 וּגְו'. רַבִּי חוּנְיָא מְתַנִּי לִיהָ בְּשֵׁם רַבִּי נַחֲמִיָּה וַתֵּשָׂא
 פְּתִיב, חוּבִי בִישָׂא אוֹזְפִיתוֹן לְדִרְיָא, כִּמְה דָּאת
 אָמַר (דברים כד, י): כִּי תֵשָׂה בְּרַעְךָ.

יְהוּדָה בֶּר סִימּוֹן, רַבִּי אֵיבּוֹ אָמַר אָמַרָה כְּנֶסֶת
 יִשְׂרָאֵל לְפָנֶי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִזְכָּרְתָּ אֲנִי שְׁכָר
 שְׁהַשְׁבַּרְתִּי לְפָנֶיךָ בְּלִילָן שֶׁל מַלְכִּיּוֹת, כִּמְה דָּאת
 אָמַר (בראשית יד, כ): וּבְרוּךְ אֱלֹהֵי אֲשֶׁר מִגֵּן צָרֶיךָ
 בְּיָדְךָ. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר נִזְכָּרְתָּ אֲנִי שִׁירִין שְׁשִׁירְתִּי
 לְפָנֶיךָ בְּלִילוֹת, כִּמְה דָּאת אָמַר (ישעיה לח, כ): וּנְגִינוֹתִי
 נִגְנָן כָּל יְמֵי חַיֵּינוּ. בְּלִילָה, זֶה לִילוֹ שֶׁל פְּרָעָה,
 דְּכִתִּיב (שמות יב, כט): וַיְהִי בַחֲצִי הַלַּיְלָה, וְלִילוֹ שֶׁל
 גְּדֵעוֹן שְׁהָפָה אֶת מַחְגָּה מִדִּין וְעַמְלָק, דְּכִתִּיב (שופטים
 י, ט): וַיְהִי בְּלִילָה הַהוּא, וְלִילוֹ שֶׁל סַנְחֵרִיב שְׁכַתּוֹב
 בּוֹ (מלכים ב, יט, לה): וַיְהִי בְּלִילָה הַהוּא וַיֵּצֵא מֶלֶאךָ
 ה'. עַם לְבָבִי אֲשִׁיחָה, מִשְׁתַּעֲי אֲנָא עִם לְבִי, וַיַּחֲפֹשׂ
 רוּחִי, וּמִפְשָׁפֶשׂ בְּעוֹבְדֵי, וְאָמַר (תהלים עז, ח):
 הִלְעוּלְמִים יִזְנַח ה' וְלֹא יִסִּיף לְרָצוֹת עוֹד, חֵס
 וְשְׁלוֹם לֹא שָׁבַק וְלֹא שָׁבִיק, דְּכִתִּיב (איכה ג, לא): כִּי
 לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם ה'. וְלֹא יִסִּיף לְרָצוֹת עוֹד, וְלֹא
 לִירָצוֹת, לְשַׁעֲבֵר הִיָּה מְרָצָה לְאַחֲרִים, מִשָּׁה בּוֹעֵס,
 וְאֵת אָמַר (שמות לג, יא): וְשָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה, קָרִי בִיה
 וְשׁוּב. אֲלֵיהֶו בּוֹעֵס, וְאֵת אָמַר (מלכים א, יט, טו): לָךְ
 שׁוּב לְדָרְכְךָ מִדְּבָרָה דְּמִשְׁק. וְעַכְשִׁיו לֹא לְרָצוֹת וְלֹא
 לִירָצוֹת. הָאֶפֶס לְנִצָּח חֲסִדוֹ, מִהוּ הָאֶפֶס, אָמַר רַבִּי
 רֵאֲבוּבִן לְשׁוֹן יוֹנִי הוּא, כִּמְה דָּאת אָמַר (עמוס ו, י):
 וְאָמַר אֶפֶס. רַבִּי חֲנִינָא בֶר פִּפְא וְרַבִּי סִימּוֹן, רַבִּי
 חֲנִינָא אָמַר נִגְמַר אוֹתוֹ דְּבָר שְׁאָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
 הוּא לְמִשָּׁה (שמות לג, יט): וַיַּחֲזִיתִי אֶת אֲשֶׁר אֶחָז. רַבִּי
 סִימּוֹן אָמַר הָא חֲסִילָה וְהָא מְסַכְמָא, עַל יְדֵי יְרֵמְיָה
 שְׁאָמַר (ירמיה טז, ה): כִּי אֶסְפְּתִי אֶת שְׁלוֹמִי. הַשְּׁכַח
 חֲנוּת אֶל. הַשְּׁכַח חֲנוּתוֹ אֶל (במדבר ט, כ): עַל פִּי ה'
 יַחֲנוּ. הַשְּׁכַח (שמות לה, ו): כִּי אֶל יַחֲנוּ וַיַּחֲנוּ, אִם
 קָפִץ בָּאָף וַיַּחֲמוּ סֵלָה, אָף עַל גֵּב דְּהוּא כְּעִים רַחֲמִיו
 קָרִיבִין. וְצִיּוֹן אָמַרָה: עֲזָבֵנִי ה' וְאֲדֹנִי שְׁכַחֲנִי,
 דְּכִתִּיב (ישעיה מט, יד): וַתֵּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבֵנִי ה' וּגְו'.
 (תהלים עז, יא): וְאָמַר חֲלוּתִי הִיא וּגְו'.
 אָמַר רַבִּי אֶלְפִּסְנִדְרָאִי עַל יְדֵי שְׁלֹא חֲלִינוּ פָּנֶיךָ
 בַּתְּשׁוּבָה נִשְׁתַּנִּית הִימִין.
 אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחֲמָנִי נִתְחַלְלָה אוֹתָהּ שְׁבוּעָה
 שְׁפָרַת עֲמָנוּ בַּחוּרִב וְנִשְׁתַּנִּית הִימִין.
 אָמַר רַבִּי סִימּוֹן הַשְּׁמַעֲתָ מִימִיָּה גְּלַגַּל חֲמָה חוּלָה
 וְאִינוּ יָכוֹל לְעֲלוֹת וּלְשַׁמֵּשׁ, לְשַׁמְשׁוּי אֵין חָלְלִין
 וּלְפָנֶי יֵשׁ חָלְלִין.
 אָמַר רַבִּי יִצְחָק לְגַבּוֹר שְׁהִיָּה שֵׁם בְּמִדִּינָה וְהִיו בְּנֵי
 הַמְּדִינָה בּוֹטְחִים בּוֹ וְאֹמְרִים לֹא יָבוֹאוּ גִּסּוֹת לְכָאן,
 בָּאוּ הַגִּסּוֹת לְעִירוֹ, בִּיּוֹן שְׁהוּא יוֹצֵא וּמִרְאָה לָהֶם
 פָּנִים מִדִּי הֵן בּוֹרְחִין. פַּעַם אַחַת בָּאוּ הַגִּסּוֹת, אָמַר
 לָהֶם יְמִינִי חֲשָׁשָׁה לִי, אֶבֶל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אִינוּ
 כֵּן אֶלָּא (ישעיה נט, א): הֵן לֹא קָצַרָה יַד ה' מִהוֹשִׁיעַ

אָמַר (דברים טז, ג): לֹא תֹאכַל עָלָיו חֶמֶץ שִׁבְעַת יָמִים
תֹּאכַל עָלָיו מִצּוֹת לֶחֶם עֲנִי.

דָּבָר אַחֵר, מַעֲנִי, עַל שֶׁחָבְלוּ מִשְׁכּוֹן עֲנִי בַתּוֹף
בַּתִּיהֶם, כְּמָה דָּאֵת אָמַר (דברים כד, יב): וְאִם אִישׁ עֲנִי
הוּא לֹא תִשָּׁכַב בַּעֲבֹטוֹ.

דָּבָר אַחֵר, מַעֲנִי, עַל שֶׁעָשְׂקוּ שָׂכָר שָׂכִיר, כְּמָה דָּאֵת
אָמַר (דברים כד, יד): לֹא תַעֲשֶׂק שָׂכִיר עֲנִי וְאֶבְיוֹן.

דָּבָר אַחֵר, מַעֲנִי, עַל שֶׁגָּזְלוּ מִתְּנוּת עֲנִי, כְּמָה דָּאֵת
אָמַר (ויקרא יט, י, כג, כב): לְעֵנִי וְלִגְדִי תַעֲזֹב אַתָּם.

דָּבָר אַחֵר, מַעֲנִי, עַל שֶׁאָכְלוּ מִעֵשֶׂר עֲנִי. רַבִּי בִּיבִי
וְרַבִּי הוֹנָא בְּשֵׁם רַב הָאוּכֵל טָבֵל שֶׁל מִעֵשֶׂר עֲנִי, חִיב
מִיתָה.

דָּבָר אַחֵר, מַעֲנִי, עַל שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּמָה
דָּאֵת אָמַר (שמות לב, יח): קוֹל עֲנוֹת אֲנֹכִי שֹׁמֵעַ, אָמַר
רַבִּי אַחָא קוֹל קְלוֹס עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אֲנֹכִי שׁוֹמֵעַ. רַבִּי
יְהוּדָה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר אֵין לָךְ דּוֹר וְדוֹר שְׂאִינוּ
נוֹטֵל מִחֶטְאוֹ שֶׁל עֲגָל.

כֹּט. וּמִרְבַּ עֲבָדָה, אָמַר רַבִּי אַחָא עַל שֶׁהָיוּ
מִשְׁתַּעֲבָדִים בַּעֲבַד עֲבָרִי, כְּמָה דָּאֵת אָמַר (ירמיה לד, יד):
מִקֵּץ שִׁבְעָ שָׁנִים תִּשְׁלַחֻ. הִיא יִשְׁכָּה בְּגוֹיִם לֹא
מִצָּאָה מְנוּחָה, רַבִּי יוֹדֵן בְּרַבִּי נְחֻמָּה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן
בֶּן לָקִישׁ אָמַר אֵלּוּ מִצָּאָה מְנוּחָה לֹא הָיְתָה חוּזְרָתָה,
וְדִכְּוִתֶיהָ (בראשית ח, ט): וְלֹא מִצָּאָה הַיּוֹנָה מְנוּחָה.
וְדִכְּוִתָהּ (דברים כח, סה): וּבְגוֹיִם הָהֵם לֹא תִרְגִּיעַ וְלֹא
יִהְיֶה מְנוּחָה לְבָךְ וְגִלְגָלְךָ. כָּל רִדְפֶיהָ הַשִּׁיגוּהָ בֵּין
הַמִּצָּרִים, כִּהְיָא דִתְנֵן דְּבָרֵי בֶן נָנֶס בְּסִימָנִיו
וּבְמִצָּרָנָיו.

דָּבָר אַחֵר, כָּל רִדְפֶיהָ הַשִּׁיגוּהָ בֵּין הַמִּצָּרִים, בְּיוֹמִין
דַּעֲקָא, מִשְׁכַּעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז עַד תַּשְׁעָה בְּאָב, שִׁבְעָה
קִטָּב מִרִירִי מִצְוִי, כְּמָה דָּאֵת אָמַר (תהלים צא, ו): מִדְּבָר
בְּאֶפֶס לִי הִלֵּךְ מִקִּטָּב יִשׁוּד צְהָרִים. רַבִּי אַבָּא בַר בְּהֵנָא
וְרַבִּי לִוִּי, רַבִּי אַבָּא בַר בְּהֵנָא אָמַר דְּהוּא גְּזִיז סוּגִיָּא
דְּטִיִּהְרָה מְרִישָׁהוֹן דְּשִׁית עַד סוּפִיָּהוֹן דְּתַשְׁעָה. וְרַבִּי
לִוִּי אָמַר דְּהוּא גְּזִיז סוּגִיָּא דְּיוֹמָא מְסוּפִיָּהוֹן דְּאֶרְבַּע
עַד רִישִׁיָּהוֹן דְּתַשְׁעָה, וְאִינוּ מְהִלֵּךְ לֹא בַּחֲמָה וְלֹא
בְּצָל, אֲלֵא בְּצָל הַסְמוּךְ לַחֲמָה. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי
שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר כָּלוּ מְלֵא עֵינַיִם,
קִלְפוֹת קִלְפוֹת, וּשְׁעָרוֹת שְׁעָרוֹת. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן
לָקִישׁ אָמַר עֵין אַחַת נְתוּנָה עַל לְבוֹ וְכָל מִי שְׁרוּאָה
אוֹתוֹ נּוֹפֵל וּמָת. וּמַעֲשֶׂה בַּחֲסִיד אֶחָד שְׂרָאָה אוֹתוֹ
וְנָפַל עַל פָּנָיו וּמָת, וְיֵשׁ אוֹמְרִים יְהוּדָה בְּרַבִּי הִיָּה.
שְׁמוּאֵל חֲמַתִּיהָ וְלֹא נָפַל, אָמַר עֲכָן בֵּית. רַבִּי אַבְהוּ
הוּא יְחִיב וּמִתְנָא בְּהֵדָא כְּנִישְׁתָּא מְדוּכְתָּא דְקִסְרִי,
חֲמָא חַד בַּר גִּשְׁעִין חֲדָא קְטִיתָא וְאֵזֶל לְמִימָחִי
חֲבֵרִיָּה, חֲמָא מְזִיקָא קָאִי בַתְרִיָּה דְטַעֲנִין קְטִיתָא

כֹּד. בְּלִילָה, לָמָּה בְּלִילָה, לָפִי שְׂאִין קוֹל הוֹלֵךְ אֲלֵא
בְּלִילָה, לָכֵן גָּאֵר בְּלִילָה.

אָמַר רַבִּי אֵיבּוֹ לִילָה מוֹשֵׁף עֲמָה קִינָה. מַעֲשֶׂה
בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁהָיְתָה בִּשְׁכּוּנָתוֹ שֶׁל רַבִּין גְּמַלְיָאֵל,
וְהָיָה לָהּ בֶּן תְּשׁוּחָת וּמָת, וְהָיְתָה בּוֹכָה עָלָיו בְּלִילָה,
וְהָיָה רַבִּין גְּמַלְיָאֵל שׁוֹמֵעַ אֶת קוֹלָהּ וְהָיָה נֹזֵף חֲרָבִין
בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְהָיָה בּוֹכָה עֲמָה עַד שֶׁנִּשְׁאָרוּ רִיסֵי
עֵינָיו, וּכְבִּיֹן שֶׁהִרְגִּישׁוּ בּוֹ תִלְמִידָיו, עָמְדוּ וּפְנּוּ אוֹתָהּ
מִשְׁכּוּנָתוֹ.

כֹּה. וְדַמְעָתָה עַל לְחִיָּה. עַל כְּהִנִּיָּה, כְּמָה דָּאֵת
אָמַר (דברים יח, ג): וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזֶּזֶר וְהַלְחִיִּים וְהַקֶּבֶה.

דָּבָר אַחֵר, עַל גְּבוּרִיָּה, כְּמָה דָּאֵת אָמַר (שופטים טו,
ט): וַיִּמְצָא לַחִי חֲמוֹר טְרִיָּה.

דָּבָר אַחֵר, עַל שׁוֹפְטִיָּה, כְּמָה דָּאֵת אָמַר (מִיכָה ד, יד):
בִּשְׁכֵּב יָפוּ עַל הַלְחִי.

דָּבָר אַחֵר, עַל בַּחוּרִיָּה, אֶת מוֹצֵא בְּשִׁעָה שְׁנֹכְסוֹ
שׁוֹנָאִים לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ תִּפְשׁוּ אֶת הַבַּחוּרִים וְכִפְתּוּ
יְדֵיהֶן לְאַחוּרֵיהֶן, וְהָיוּ בּוֹכִין וְהָיוּ הַדְּמָעוֹת יוֹרְדוֹת
עַל לְחִיָּיהֶן וְלֹא הָיוּ יְכוּלִין לְקַנְחָן, וְנוֹשְׁרוֹת עַל
לְחִיָּיהֶם כְּצִרְכַּת הַשְּׁחִין.

כֹּו. אֵין לָהּ מְנוּחָה, אָמַר רַבִּי לִוִּי כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר
אֵין הָיָה לָהּ. (בראשית יא, ל): וַתְּהִי שָׂרִי עֶקְרָה אֵין לָהּ
וְלָד, וְהָיָה לָהּ, שְׁנֶאֱמַר (בראשית כא, א): וְהָיָה פֶקֶד אֶת
שָׂרָה. וְדִכְּוִתֶיהָ (שְׁמוּאֵל א, ב): וּלְחַנָּה אֵין יִלְדִים,
וְהָיָה לָהּ, שְׁנֶאֱמַר (שְׁמוּאֵל א, ב, כא): כִּי פֶקֶד ה' אֶת
חַנָּה. וְדִכְּוִתֶיהָ (ירמיה ל, יז): צִיּוֹן הִיא דֹרֵשׁ אֵין לָהּ,
וְהָיָה לָהּ, שְׁנֶאֱמַר (ישעיה נט, כ): וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל, אָף
בֶּן אֶת אוֹמֵר: אֵין לָהּ מְנוּחָה, וְהָיָה לָהּ,
שְׁנֶאֱמַר (ישעיה נא, יב): אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מְנוּחָמָכֶם.

כֹּז. כָּל רַעֲיָה בְּגָדוּ בָּהּ הָיוּ לָהּ.

אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב דְּכִפֵּר חֲנָן, זֶה מִיכָאֵל וְגִבְרִיאֵל.

כֹּח. גִּלְתָּה יְהוּדָה, אֲמוֹת הָעוֹלָם אֵינָן גּוֹלִים, אֲלֵא
אָף עַל פִּי שְׁגוֹלִים אֵין גְּלוּתָם גְּלוּת, אֲמוֹת הָעוֹלָם
שְׂאוּכָלִים מִפְתָּם וּשְׂוֹתִים מִיָּנֶם, אֵין גְּלוּתָם גְּלוּת,
אֲבָל יִשְׂרָאֵל שְׂאִין אוּכְלִין מִפְתָּם וְאֵין שְׂוֹתִין מִיָּנֶם,
גְּלוּתָם גְּלוּת. אֲמוֹת הָעוֹלָם שֶׁהֵן מְהֻלָּכִים
בְּאַסְקִפְטִיּוֹת שְׁלֵהֶם, אֵין גְּלוּתָם גְּלוּת, אֲבָל יִשְׂרָאֵל
שֶׁהֵן מְהֻלָּכִין יַחֲפִין, גְּלוּתָם גְּלוּת. לָכֵן גָּאֵר: גִּלְתָּה
יְהוּדָה. כָּאֵן הוּא אוֹמֵר גִּלְתָּה יְהוּדָה, וְלִהְלֵךְ הוּא
אוֹמֵר (ירמיה נב, כז): וַיִּגַּל יְהוּדָה מִעַל אֲדָמָתוֹ, אֲלֵא
בֵּינָן שְׁגָלוּ תִשָּׁש כְּחָן כְּנֻקָּה, לָכֵן גָּאֵר: גִּלְתָּה
יְהוּדָה. מַעֲנִי, עַל שֶׁאָכְלוּ חֶמֶץ בִּפְסַח, כְּמָה דָּאֵת

45 וכן נקדימו, וכן בלכא שבוע. וכל אחד ואחד יכול
 46 לספק מזונות של מדינה עשר שנים, והיה שם בן
 47 בטיח בן אחותו של רבן יוחנן בן זבאי שהיה ממנה
 48 על האצרות, ואוקיד כל אוצריא, שמע רבן יוחנן
 49 בן זבאי אמר וי, אזלינן אמרון לבן בטיח אמר
 50 חביבך וי. שלח ואתיה, אמר לו למה אמרת וי, אמר
 51 לו לא אמרתי וי, אלא ויה אמרי. אמר לו ויה אמרת, ו
 52 ולמה אמרת ויה. אמר ליה דאוקדת כל אוצריא,
 53 ואמרתי דכל זמן דאוצריא קנימין לא יהיבין
 54 גשמייהון למעבד קרבא. בין וי לזה נמלט רבן יוחנן
 55 בן זבאי, וקרא עליו (קהלת ז, יב): ויתרון דעת החכמה
 56 תחיה בעליה. לאחר שלשה ימים יצא רבן יוחנן בן
 57 זבאי לטייל בשוק, וראה אותם ששולקין תבן
 58 ושותין מימיו, אמר בני אדם ששולקין תבן ושותין
 59 מימיו יכולין לעמד בחיילותיו של אספסיאנוס,
 60 אמר כל סמא דמילתא ניפוק לי מהכא, שלח ואמר
 61 לבן בטיח אפקוני מהכא, אמר ליה עבדינן ביגנין
 62 דלא יפוק בר גש מהכא אלא דמית. אמר אפקוני
 63 בדמות דמית. טען רבי אליעזר ברישיה, ורבי
 64 יהושע ברגליה, וכן בטיח מהלך קומוי. מן דמטון
 65 בעון מודקריגיה, אמר להו בן בטיח כף אתם
 66 רוצים, שיהיו אומרים מת רבן ודקרוהו. בין דאמר
 67 להו כף שבקוניה. מן דנפקין מן פילי, טענוניה
 68 ויהבוניה בחד בית עולם ותזרו למדינה. נפק רבן
 69 יוחנן בן זבאי לטייל בחיילותיו של אספסיאנוס,
 70 אמר לון אן הוא מלכא, אזלון ואמרו לאספסיאנוס,
 71 חד יהודי בעי למישאל בשלמך, אמר להון ייתי, מן
 72 דאתא אמר ליה וביבא מארי אפלטור. אמר ליה
 73 שאילא דמלך שאילת בי ואנא לית אנא מלך, וכדו
 74 שמע מלכא וקטיל לההוא גברא. אמר ליה אם לית
 75 את מלך סוף את מלך, דלית הדין ביתא חריב אלא
 76 על ידי מלך, שגאמר (ישעיה י, לד): והלכנון באדיר
 77 יפול. נסבוניה ויהבוניה לגיו מן שבועה קנקלין,
 78 והוון שאילין ליה כמה שעין בלילא ואמר להון,
 79 כמה שעין ביממא ואמר להון. מנן הוה ידע רבן
 80 יוחנן בן זבאי, מפשוטיה. לבתר תלתא יומין אזל
 81 אספסיאנוס מסחי בהדא גפנא, מן דסחא ולבש חד
 82 מסן דידיה אתת בשורה ובשורה מית גירון
 83 ואמליכוניה בני רומי, בעי למלפש חד מסן חורן
 84 ולא עליל. שלח ואתיה לרבן יוחנן בן זבאי, ואמר
 85 ליה לית את אמר לי כל אילין יומיא הוינא לביש
 86 תרין מסאגי והוון עללין בי, וכדו חד עליל וחד לא
 87 עליל. אמר ליה בשורתא טבתא איתבשרת,
 88 דכתיב (משלי טו, ל): ושמעה טובה תדשן עצם, אמר
 89 לו מה נעביד דאעיל, אמר לו מי אית לך בר גש
 90 דסנאית ליה או דחב לך, נעבוניה קמך ובשרך

1 דפרזלא קם וצריח, אמר ליה מה את בעי קטיל
 2 חברך. אמר ליה בהדא בר גש קטיל חבריה, אמר
 3 ליה הא מזיקא קאים בתריה דטעין קטיתא דפרזלא,
 4 את מחי ליה בהדא והוא מחי ליה בההיא ומת. רבי
 5 יוחנן הוה מפקד לספרייא ומתנגיא דלא להוון
 6 טעונין ערקתא מינוקיא באילין יומי. רבי שמואל
 7 בר נחמני הוה מפקד לספרייא ומתנגיא דיחיוון
 8 מפטריין רב טלאי בארבע שעין.

9 ל. דרכי ציון אבלות, אמר רב הונא הפל מבקשין
 10 תפקידן, מעשה בכלכא אחת בופרית שעלתה לראש
 11 הסלע ושמשו עם זכר, רבי אמי אמר אפלו ארזים
 12 מבקשין תפקידן, תדע לך שלא היו ארזים בבבל,
 13 וכשעלה נבוכדנצר לכאן, תלש ארזים מכאן ושחלן
 14 בבבל, וכשמת היו שמחים על מפתלו, הדא הוא
 15 דכתיב (ישעיה יד, ח): גם ברושים שמחו לך ארזי
 16 לבנון.

17 אמר רבי אבדימי דמן חיפה אפלו דרכים מבקשין
 18 תפקידן, הדא הוא דכתיב: דרכי ציון אבלות מבלי
 19 באי מועד, מבלי בורגנין מבלי בוליטין, אין כתיב
 20 כאן, אלא מבלי באי מועד. כל שעריה שוממין, שא
 21 היו נכנסין ויוצאין בהן. כהניה גאנחים, שאין מי
 22 יתן להם מתנות כהנה, כמה דאת אמר (דברים יח, ג):
 23 ונתן לפה הזרע והלחיים והקבה. בתולתיה נוגות.
 24 אמר רבי יצחק ברבי סימון אלו תלמידי חכמים
 25 שהיו נאים כבתולות ונעשו בדונג. רבי שמואל אמר
 26 רבי יצחק אלו הבוליוטין שהן נאים כבתולות
 27 ונעשו כנוגות.

28 דבר אחר, בתולתיה נוגות, שהיה זה בא ובועל,
 29 והיה זה בא ובועל, עד שהגו את מפתה. והיא מר
 30 לה, מר לה לערותה.

31 לא. היו צריה לראש, אמר רבי הלל ברבי ברכיה
 32 כל מי שבא להצר לישראל נעשה ראש, מה טעם
 33 היו צריה לראש. את מוצא עד שלא חרבה ירושלים
 34 לא היתה מדינה חשוכה כלום, משחרבה ירושלים
 35 נעשה קסרין מטריפולין ותנופילי.

36 דבר אחר, היו צריה לראש, זה נבוכדנצר. איביה
 37 שלו, זה נבוזראדן.

38 דבר אחר, היו צריה לראש, זה אספסיאנוס. איביה
 39 שלו, זה טיטוס, שלש שנים ומחצה הקיף
 40 אספסיאנוס את ירושלים, והיו עמו ארבעה דפסין,
 41 דפס דערכיא, דפס דאפריקא, דפס דאלכסנדריא,
 42 דפס דפלסטני. דפס דערכיא תרין אמורין, חד אמר
 43 קילוס שמייה, וחד אמר פגנר שמייה. והוון
 44 בירושלם ארבעה בוליטין, בן ציצית, וכן גוריון,

47 ויטרף גרמיה, אי חיי חיי ואי מות ימות, סליק
48 ויטרף גרמיה ומית, ופגעה בו קללה של רבן יוחנן
49 בן זכאי.

50 לב. כי ה' הוזה על רב פשעיה, יכול על מגן,
51 תלמוד לומר על רב פשעיה. עולליה הלכו שבי
52 לפני צר, אמר רבי יהודה באו ראוי פמה חביבין
53 תינוקות [נ"א לפני הקדוש ברוך הוא], גלתה
54 סנהדרין ולא גלתה שכינה עמהם, גלו משמרות,
55 ולא גלתה שכינה עמהם, ובין שגלו תינוקות גלתה
56 שכינה עמהם, הדין הוא דכתיב: עולליה הלכו שבי
57 לפני צר, מיד.

58 לג. ויצא מפת ציון, מן פת כתיב, אמר רבי אחא
59 יש לנו מנה אחת יפה, זה הקדוש ברוך הוא,
60 שכתוב בו (תהלים טז, ה): ה' מנת חלקי וכוסי. כל
61 הדרה, זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר (תהלים קד, א):
62 הוד והדר לבשת.

63 דבר אחר, כל הדרה, זו סנהדרין, דכתיב (משלי לא,
64 כה): עז והדר לבושה.
65 דבר אחר, כל הדרה, אלו תלמידי חכמים,
66 דכתיב (ויקרא יט, לב): מפני שיבה תקום והדרת פני
67 ימן.

68 דבר אחר, כל הדרה, אלו המשמרות, דכתיב (דברי
69 הימים ב, כ, כא): ומהללים להדרת קדש.
70 דבר אחר, כל הדרה, אלו תינוקות.

71 אמר רבי יהודה בא וראה פמה חביבין תינוקות
72 לפני הקדוש ברוך הוא, גלתה סנהדרין ולא גלתה
73 שכינה עמהם, גלו משמרות ולא גלתה שכינה
74 עמהם, ובין שגלו תינוקות גלתה שכינה עמהם,
75 הדין הוא דכתיב: עולליה הלכו שבי לפני צר. מיד
76 ויצא מפת ציון כל הדרה. היו שריה כאילים.

77 אמר רבי יהודה כשהן רבים משולים ככבשים,
78 שנאמר (ישעיה ה, יז): ורעו כבשים פדברם. וכשהן
79 קשים משולין כאילים, שנאמר: היו שריה כאילים.
80 רבי סימון בשם רבי שמעון בר אבא ורבי שמעון
81 בן לקיש בשם רבי יהושע מה אילים הללו בשעת
82 שרוב הופכין פניהם אלו תחת אלו, כך היו גדולי
83 ישראל רואין דבר עברה והופכין פניהם ממנו, אמר
84 להם הקדוש ברוך הוא תבא שעה ואני עושה לכם
85 כן. וילכו בלא כח לפני וידף, רבי עזריה בשם רבי
86 יהודה ברבי סימון אמר בזמן שישיראל עושין רצונו
87 של מקום מוסיפין פח בגבורה של מעלה, פמה
88 דאת אמר (תהלים ס, יד): באלהים נעשה חיל. ובזמן
89 שאין ישראל עושין רצונו של מקום, פכיוכל
90 מתישין פח גדול של מעלן, דכתיב (דברים לב, יח):

1 שחי, דכתיב (משלי יז, כב): ורוח נבאה תיבש גרם.
2 התחילו מושלין לפניו משלות, חבית שקנן נחש
3 בתוכה פיצד עושין לו, אמר להם מביאין חובר
4 וחוכרין את הנחש ומניחין את החבית. אמר פנגר
5 הורגין את הנחש ושוכרין את החבית. מגדל שקנן
6 בו נחש פיצד עושין, אמר להם מביאין חובר
7 וחוכרין את הנחש ומניחין את המגדל, אמר פנגר
8 הורגין את הנחש ושורפין את המגדל. אמר לו רבן
9 יוחנן בן זכאי לפנגר כל מגירא דעבדין בישא
10 למגיריהון עבדין, עד דלית את מליף סניגוריא את
11 מליף עלן קטיגוריא. אמר ליה לטיבותכון אנא בעי,
12 דכל זמן דהדין ביתא קנים מלפנותא מתגרין בכון,
13 אין איחרוב הדין ביתא לית מלפנותא מתגרין בכון,
14 אמר לו רבן יוחנן הלב יודע אם לעקל אם
15 לעקלקלות. אמר ליה אספסגאנוס לרבן יוחנן בן
16 זכאי שאל לי שאלה ואנא עבדי, אמר ליה אנא בעי
17 דתירפי הדין מדינתא ותנייל לה. אמר ליה כלום
18 אמליכונני בני רומי דנרפי להדין מדינתא. שאל לי
19 שאלתא ואנא עבדי. אמר לו בעי אנא דתרפי לפילי
20 מערבא דהיא אזלא ללוד, דכל בר דנפיק עד
21 ארבעה שעין יהא לשיבא. מן דכבשה אמר לו אי
22 אית לה דרחים לה, או בר נש דאת קריב ליה, שלח
23 ואיתיה עד דלא ייעלון אכלוסיא. שלח לרבי
24 אלעזר ולרבי יהושע לאפוקי לרבי צדוק, אזלין
25 ואשכחניה בבבא דמדינה, מן דאתא קם מן קומי
26 רבן יוחנן, אמר ליה אספסגאנוס מן קדם הדין סבא
27 צותרא את קאים. אמר לה חייף אי הוה חד דקותיה
28 והוה עמך אכלוסין בכיפלא לא הוה זכיל כביש.
29 אמר לו מה חיליה, אמר ליה דאכיל חד גמזוז
30 ופשיט עלוהי מאה פרקין. אמר ליה למה חשיף כן,
31 אמר ליה מן חיליהון דצומיאי ותעניתאי. שלח
32 ואיתי אסותא והוה מוקלין ליה ציבחר ציבחר,
33 ומשקין ליה ציבחר ציבחר, עד דהדר גופיה עלוי.
34 אמר ליה אלעזר בריה, אבא הב להו אגרייהו
35 בעלמא הדין, דלא תיהוי להו זכותא עמך בעלמא
36 דאתי, ויהב להו הדין חושבנא דאצבע, והדין
37 קרצטיונא. מן דכבשה פליג ארבע טפסאי לארבעה
38 דוכסיאי, וסליק פילי מערבא לפנגר, וגזרו מן
39 שמאי דלא יחרב לעולם, למה ששכינה במערב.
40 אינון אחרובו דידהון הוא לא אחרוב דידה, שלח
41 ואיתיה, אמר לו למה לא אחרבת דידך, אמר ליה
42 חייף לשבחא דמלכותא עבדי, דאלו חרבתי לא
43 הות ידעת בריה מה חרבתי, וכדו יחזין בריתא,
44 אמרין חזו חיליה דאספסגאנוס מה אחרב. אמר לו
45 דייך דטבאות אמרת, אלא מן בגין דעברת על
46 קלונגין דידך, יסק ההוא גברא לרישיה דאיגרה

דָּבָר אַחֵר, טְמֵאתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ, כִּהְיוּ דָתָנָן מְקוֹם הָיָה 44
 לְמִטָּה מִירוּשָׁלַיִם תִּפֶּת שְׁמוֹ. רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר עַל 45
 שׁוֹם תִּפְתָּה דִּהְיָ בֵּיה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר חָלִיתָ דָּבָר 46
 הַיְנוּם. צֶלֶם חָלוּל הָיָה שָׁם נָתַן לְפָנִים מִשְׁכָּעָה 47
 קִנְקָלִים, וְטָס שֶׁל נַחֲשֵׁת בִּידוֹ, וְכִירָה הָיְתָה נְתוּנָה 48
 עַל גְּבוּיָ, וְכָל מִי שֶׁהָיָה מְקָרִיב סֵלֶת פּוֹתֵחִין לוֹ 49
 אֶחָד. תּוֹרִין וּבְגֵי יוֹנָה, פּוֹתֵחִין לוֹ שָׁנִים. כָּבֵשׁ, 50
 פּוֹתֵחִין לוֹ שְׁלֹשָׁה. אֵיל, פּוֹתֵחִין לוֹ אַרְבָּעָה. עֶגְלָה, 51
 פּוֹתֵחִין לוֹ חֲמִשָּׁה. שׁוֹר, פּוֹתֵחִין לוֹ שֵׁשָׁה. וְכָל מִי 52
 שֶׁהָיָה מְקָרִיב בָּנוּ, פּוֹתֵחִין לוֹ שְׁבַעָה. וְנוֹתְנִין אוֹתוֹ 53
 לְתוֹךְ טָס שֶׁל נַחֲשֵׁת, וּמְסִיקִין אֶת הַכִּירָה תַּחְתּוּיָ, 54
 וְהֵיוּ מְקַלְסִין לְפָנָיו וְאוֹמְרִין לוֹ יַעֲרֹב לָךְ וַיִּבְסֵם לָךְ, 55
 וְכָל כֶּף לָמָּה, כָּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ נְהֻמַּת בְּנֵיהֶם וַיַּחֲזִירוּ 56
 בָּהֶן. הָיָה כּוּמְרָא אֶתִּי לְגַבִּי בַר נָשׁ, אָמַר לִיָּה מִן 57
 בְּגִין דְּאָמַר לִי צֶלֶם פִּלֹן, מִכָּל בְּנֵי דְאִית לָךְ לִית 58
 אֶת בְּעִי לְקַרְבָּא חַד מִנֵּיהוּ, אָמַר לִיָּה וְכִי בְרִשְׁתִּי 59
 אֵינִין, חַד בְּדִהֲב, חַד בְּכֶסֶף, חַד בְּעֶנְא, חַד 60
 בְּבִקְרוּתָא. אָמַר לוֹ הַמֶּתָן לִי, רֵאִיתָ לִי חַד זְעִיר בְּבִית 61
 סִפְרָא, כִּד אֶתִּי אֲנָא יְהִיב לִיָּה לָךְ. אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ 62
 בְּרוּךְ הוּא, רַעִיעַ, מִכָּל בְּגִין דְּאִית לָךְ, לֹא הָיָה לָךְ 63
 לְהַפִּילוֹ לַעֲבוּדָת כּוֹכְבִים אֲלֵא זֶה שְׁמַקְדֵּשׁ לִשְׁמִי. 64
 רַבִּי יוֹדֵן בְּרַבִּי סִמּוֹן בְּשֵׁם רַבִּי ל״וֹי בֶּן פֶּרְטָא 65
 לְמַטְרוּנָה שְׁאָמַר לָהּ אוֹהֲבָה עָשִׂי לִי חֲמִין, וְנִטְלָה 66
 לוֹרִטָא שֶׁל מֶלֶךְ וַעֲשֵׂתָהּ לוֹ חֲמִין. אָמַר לָהּ הַמֶּלֶךְ 67
 מִכָּל עֲצִים שִׁישׁ לִיךְ בְּבִית זֶה לֹא הָיָה לִיךְ לַעֲשׂוֹת 68
 חֲמִין לְאוֹהֲבֶךָ אֲלֵא בְּלוֹרִטָא שְׁלִי, כֶּף אָמַר הַקְדוּשׁ 69
 בְּרוּךְ הוּא לְאוֹתוֹ רִשְׁעָה, מִכָּל בְּנִים שִׁישׁ לָךְ לֹא הָיָה 70
 לָךְ לְהַפִּילוֹ לַעֲבוּדָת כּוֹכְבִים אֲלֵא זֶה שְׁמַקְדֵּשׁ 71
 לִשְׁמִי. הִדָּא הוּא דְכָתִיב (יחזקאל טו, כ): וַתִּקְחִי אֶת 72
 בְּנֵיךְ וְגו', אֵף עַל פִּי כֵן וַתִּרְדּוּ פְּלָאִים, נִחְמָה לָהּ 73
 לְנִסְיוֹנֶיהָ. 74

לז. כִּד דְּמָךְ רַבִּי יוֹסִי מְלַחֲמָא סָלִיק רַבִּי יוֹחָנָן וְרִישׁ 75
 לְקִישׁ לְגַמְלִיּוֹת חֲסִידָא וְסָלִיק עֲמַהוֹן רַבִּי יִצְחָק 76
 פֶּסְאָקָא, וְהָיָה תַּמָּן חַד סָב בְּעִי לְמִיעַל וּמִיפְתָּח עֲלוֹי 77
 וְלֹא שְׁבַקוּנִיהָ. אָמַר לִיָּה רַבִּי יִצְחָק פֶּסְאָקָא קָדָם 78
 אֵילִין אֲרִיזָתָא דְּאוֹרִיזָתָא אֶת פֶּתַח פּוּמָךְ, אָמַר לָהּ 79
 רַבִּי יוֹחָנָן שְׁבַקוּנִיהָ דִּהּוּא גָּבַר סָב, יִיעוֹל וַיִּשְׁתַּבַּח 80
 בְּאַתְרֵיהָ. עָאֵל וּפֶתַח וְאָמַר מְצִינוּ שְׁסִלִּיקָן שֶׁל 81
 צְדִיקִים קָשָׁה לְפָנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹתֵר מִמָּאָה 82
 תּוֹכָחוֹת חֲסֵר שְׁתֵּים שְׁבַמְשָׁנָה תּוֹרָה, וּמְחַרְבֵּן בֵּית 83
 הַמִּקְדָּשׁ. בְּתוֹכָחוֹת כְּתִיב (דברים כח, נט): וְהִפְלָא ה' 84
 אֶת מִכְתָּךְ. וּבְחֻרְבָּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כְּתִיב: וַתִּרְדּוּ 85
 פְּלָאִים. אָבֵל בְּסִילִיקָן שֶׁל צְדִיקִים כְּתִיב (ישעיה כט, 86
 יד): לָכֵן כֹּה אָמַר ה' הִנְנִי יוֹסֵף לְהַפְלִיא אֶת הָעָם 87
 הַזֶּה הַפְּלֵא וְפָלָא. וְכָל כֶּף לָמָּה (ישעיה כט, יד): וְאָבְדָה 88
 חֲכָמַת חֲכָמֶיךָ וּבִינָתָה נְבִינָה תִסְתַּתֵּר. 89

צוֹר יִלְדֵךְ תִּשִּׁי. רַבִּי יְהוֹדָה בְּרַבִּי סִמּוֹן בְּשֵׁם רַבִּי 1
 ל״וֹי בְּרַבִּי טְרַפּוֹן בְּזִמְן שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂין רְצוּנוֹ שֶׁל 2
 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, מוֹסִיפִין כַּח בְּגִבּוּרָה שֶׁל מַעֲלָה, 3
 כְּמָה דְאֵת אָמַר (במדבר יד, יז): וַעֲתָה יִגְדַל נָא כַח ה'. 4
 וּבְזִמְן שְׁאִין עוֹשִׂין רְצוּנוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, 5
 כְּבִכּוּל, מְתִישִׁין כַּח גְּדוּל שֶׁל מַעֲלָן, וְהוֹלְכִין גַּם 6
 הֵם כְּלֹא כַח לְפָנֵי רוּדָף. רַבִּי הוֹנָא וְרַבִּי אֶחָא וְרַבִּי 7
 סִמּוֹן בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, וְרַבִּי בְּשֵׁם רַבִּי 8
 חֲנִינָא, הָיָה אָדָם אוֹמֵר לְחַבְרוֹ בִּירוּשָׁלַיִם, הַקְרַנִּי דֶּף 9
 אֶחָד, וְאוֹמֵר לוֹ אֵין בִּי כַח. הַשְׁנִי פֶּרֶק אֶחָד, אוֹמֵר 10
 לוֹ אֵין בִּי כַח. אָמַר לָהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא תְּבוּא 11
 לָכֶם שְׁעָה וְאֲנִי עוֹשֶׂה לָכֶם כֶּף, וַיִּלְכוּ כְּלֹא כַח לְפָנֵי 12
 רוּדָף. 13

אָמַר רַבִּי אֶחָא, כְּשֵׁם שֶׁלֹּא גָלוּ יִשְׂרָאֵל אֲלֵא בְּרוּדָף 14
 מִלֵּא, כֶּף אֵינִן נִגְלָלִין אֲלֵא בְּגוּאֵל מִלֵּא, 15
 דְּכָתִיב (ישעיה נט, כ): וְכֹא לְצִיּוֹן גּוּאֵל מִלֵּא כְּתִיב. 16

לד. זְכָרָה יְרוּשָׁלַיִם יְמֵי עֲנִיָּה וּמְרוּדֶיהָ, בִּימֵי עֲנִיּוּתָהּ 17
 זְכָרָה מְרִידִין שְׁמִרְדָּה בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. כָּל 18
 מַחְמַדֶּיהָ, אֵלֶּי דְּבָרֵי תּוֹרָה כְּמָה דְאֵת אָמַר (תהלים יט, 19
 יא): הַנִּחַמְדִּים מְזִיב וּמַפִּז רַב. בְּנַפֵּל עֲמָה בִיד צַר, 20
 וּבְנֵן דִּהֶתֶם אֲמָרִין נָפִיל תּוֹרָא סְגִין טְבַחוּי. וְרַבִּי 21
 דְּהִכָּא אֲמָרִין נָפִיל תּוֹרָא תַּחֲדָן סְפִינוּהִי. וְאֵין עוֹזֵר 22
 לָהּ. וּבְנֵן דִּהֶתֶם אֲמָרִין כִּד תִּסְפּוֹן כִּלָּה מְדַכָּרָא 23
 שְׁבַעָה יוֹמִין דְּמִשְׁתוּתָא. וְרַבִּי דְּהִכָּא אֲמָרִין כִּד 24
 יַחֲוּפָה בְּרָא מְדַכָּר שְׁלוּתָא דְּבִיתָהּ דְּאָבוּי. רֵאִוִּה 25
 צָרִים שְׁחָקוּ עַל מִשְׁבַּתָּהּ, עַל שְׁבַתוּתֶיהָ, כְּמָה דְאֵת 26
 אָמַר (שמות כ, ח): זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ. 27

דָּבָר אַחֵר, עַל מִשְׁבַּתָּהּ, עַל שְׁמִטוּתֶיהָ, כְּמָה דְאֵת 28
 אָמַר (ויקרא כה, ד): וּבִשְׁנָה הַשְּׁבִיעִת שְׁבַת שְׁבַתוֹן וְגו'. 29
 דָּבָר אַחֵר, עַל מִשְׁבַּתָּהּ, זֶה רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זַפְאִי 30
 שֶׁשְׁבַת מְתוּכָה. 31

לה. חֲטָא חֲטָאָה יְרוּשָׁלַיִם, אֲמוֹת הָעוֹלָם אֵינִן 32
 חוֹטְאִים, אֲלֵא אֵף עַל פִּי שְׁחוּטָאִין אֵינִן כְּלוּם, אָבֵל 33
 יִשְׂרָאֵל חֲטָאוּ וְלָקוּ, עַל כֵּן לְנִידָה הָיְתָה, לְטַלְטוּל 34
 הָיְתָה. כָּל מְכַבְּדֶיהָ הִזְלִיחָהּ כִּי רָאוּ עֲרוּתָהּ גַּם הִיא 35
 נִגְאָחָה וְתִשָּׁב אַחֲוֹר, אַחֲוֹר מִן הַפְּהִינָה, אַחֲוֹר מִן 36
 הַמִּלְכּוֹת. 37

לו. טְמֵאתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ, אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי 38
 אָבָא בַר כְּהֵנָא, כָּל אוֹתָם הַכְּהֵנִים שֶׁשְׁמָשׁוּ בִּימֵי 39
 צְדָקָה עֲרִלִּים הָיוּ, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (יחזקאל מו, ז): 40
 בַּהֲבִיאֲכֶם בְּנֵי נֹכַר עֲרִלִי לֵב וְעֲרִל בֶּשֶׁר. 41

דָּבָר אַחֵר, טְמֵאתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ, בְּשִׁפּוּלֶיהָ, כְּמָה דְאֵת 42
 אָמַר (שמות כח, לד): עַל שׁוּלֵי הַמַּעֲיֵל. 43

ללוט, הָדָא הוּא דְּכְתִיב (בראשית יב, ד): וַיֵּלֶךְ אַבְרָם
 פֶּאֶשֶׁר דָּבָר אֵלָיו ה' וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לֹט. וְאֹמֶר (בראשית יג,
 ה): וְגַם לֹט הִחֲלָךְ אֶת אַבְרָם וְגו'. וְאֹמֶר (בראשית
 יד, טז): וַיֵּשֶׁב אֶת כָּל הָרֶכֶשׁ וְגו'. וְאֹמֶר (בראשית יט,
 כט): וַיְהִי בַשָּׁחַת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי הַכֶּפֶר וְגו'. וְכָף הָיוּ
 צָרִיכִין לְפָרַע לָהֶם טוֹבוֹת, אֲלֵא שְׁעָשׂוּ לָהֶם רָעוֹת,
 הָדָא הוּא דְּכְתִיב (במדבר כב, ה): וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל
 בָּלָעַם וְגו'. (במדבר כב, ה): וַעֲתָה לָכֵה נָא אֶרֶץ לִי
 וְגו'. וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְּיָן וְגו'. (שופטים ג, יג):
 וַיֵּאֱסֹף אֵלָיו אֶת בְּנֵי עַמּוֹן וְגו'. (דברי הימים ב, כ, א): וַיְהִי
 אַחֲרֵי כֵן בָּאוּ בְנֵי מוֹאָב וּבְנֵי עַמּוֹן וַעֲמָהָם
 מִהָעַמּוֹנִים עַל יְהוֹשָׁפָט. וְהָדִין יְדוּ פֶרֶשׁ צָר וְגו'.
 וּבִכְנָגְדָן נִכְתְּבָה חֲטֵא שְׁלֹחַם בְּאַרְבָּעָה מְקוֹמוֹת (דברים
 כג, ד ה): לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי וְגו'. עַל דָּבָר אֲשֶׁר
 לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בְּלַחֲם וּבִמְיָם וְגו'. (מִיכָה ו, ה): עַמִּי
 זָכָר נָא מֶה יַעֲזֹב בְּלֶךְ וְגו'. (נחמיה יג, ב): כִּי לֹא קִדְּמוּ
 אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּלַחֲם וּבִמְיָם וַיִּשְׁכַּר עָלָיו אֶת בָּלָעַם
 לְקַלְלוֹ. (יהושע כד, ט): וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא לְבָלָעַם בֶּן בַּעוֹר
 לְקַלֵּל אֶתְכֶם. וּבִכְנָגְדָן עָמְדוּ אַרְבָּעָה נְבִיאִים וַחֲתֻמוֹ
 עָלֵיהֶם גָּזַר דִּינָם, וְאֵלֵיוֹ הָיוּ: יִשְׁעִיָּה, יְרֵמְיָה, יְחִזְקִיאֵל
 וְצַפְנִיָּה. יִשְׁעִיָּה אָמַר (ישעיה טו, א): מִשָּׂא מוֹאָב כִּי
 בָלִיל שִׁדְד עַר מוֹאָב נִדְּמָה כִּי בָלִיל שִׁדְד קִיר מוֹאָב
 נִדְּמָה. יְרֵמְיָה אָמַר (ירמיה מט, ב): הִנֵּה יָמִים בָּאִים
 נָאִם ה' וְהִשְׁמַעְתִּי אֶל רַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תְּרוּעַת מִלְחָמָה
 וְהָיְתָה לְחַל שְׁמָמָה וּבִנְתֻיָּה בָּאֵשׁ תִּצְתַּנֶּה וַיִּרַשׁ
 יִשְׂרָאֵל אֶת יְרֵשׁוֹ אָמַר ה'. יְחִזְקִיאֵל אָמַר (יחזקאל כה,
 י'): לְבָנֵי קֶדֶם עַל בְּנֵי עַמּוֹן וּנְתַתִּיהָ לְמוֹרָשָׁה לְמַעַן
 לֹא תִזְכַּר בְּנֵי עַמּוֹן בְּגוֹיִם. וְכְתִיב (יחזקאל כה, י'):
 וּבְמוֹאָב אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים וַיִּדְעוּ כִּי אֲנִי ה'. צַפְנִיָּה
 אָמַר (צפניה ב, ט): לָכֵן חֵי אֲנִי נָאִם ה' צָבָאוֹת אֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל כִּי מוֹאָב כְּסֹדִם תִּהְיֶה וּבְנֵי עַמּוֹן כְּעַמֶּנְהָ
 מִמָּשָׁק חֲרוֹל וּמִכְרָה מָלַח וּשְׁמָמָה עַד עוֹלָם שְׁאָרִית
 עַמִּי יִבְיוּם וַיִּתֵּר גּוֹי יִנְחָלוּם.

לט. כָּל עַמָּה נֶאֱנָחִים, כְּתִיב (ירמיה נב, ו): בְּתַשְׁעָה
 לַחֲדָשׁ וַיִּחְזַק הָרָעַב בְּעִיר וְגו', לָעַם הָאָרֶץ לֹא הָיָה
 לָהֶם לְבָנֵי יְהוּדָה הָיָה לָהֶם, אֵלֵיוֹ בְּחֻרְבָן רֹאשׁוֹן,
 אֲבָל בְּחֻרְבָן שֵׁנִי, כָּל עַמָּה נֶאֱנָחִים מִבְּקָשִׁים לָהֶם
 וְגו', בְּתַחֲלָה הָיוּ מִשְׁלָשְׁלִין לָהֶם קָפָה שֶׁל זָהָב
 וְנוֹתְנִין לָהֶם קָפָה שֶׁל חֲטָיִן. חוֹזְרִין וּמִשְׁלָשְׁלִין לָהֶם
 קָפָה שֶׁל זָהָב וְנוֹתְנִין לָהֶם קָפָה שֶׁל שְׁעוּרִים. חוֹזְרִין
 וּמִשְׁלָשְׁלִין לָהֶם קָפָה שֶׁל זָהָב, וְנוֹתְנִין לָהֶם קָפָה
 שֶׁל תְּבִין. מָה הָיוּ עוֹשִׂין הָיוּ שׁוֹלְקִין אוֹתוֹ וְשׁוֹתִין
 מִיָּמִינוֹ. חוֹזְרִין וּמִשְׁלָשְׁלִין לָהֶם קָפָה שֶׁל זָהָב וְאֵין
 נוֹתְנִין לָהֶם כָּלוּם. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן סִיגָא בִּשְׁם רַבִּי
 אֲחָא אָמַר אִם מִי שִׁיתָן וְלֹא לָקַח הָרִי הוּא

אָמַר רַבִּי יִצְחָק פֶּסָאקָא יְהוֹי דִּין גְּבָרָא בְּרִיךְ פּוּמְיָה,
 אָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן אֵלֵיוֹ לֹא שְׁבַקְתוּנִי מִן הַיּוֹנָן
 שְׁמַעִין דָּא מְגַלִּיתָא. וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹחַת וְאֹמֶרֶת:
 רָאֵה ה' אֶת עֲנָנִי כִּי הִגְדִּיל אוֹיֵב. (תהלים קיט, פה): כָּרוּ
 לִי זִדִּים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא כְתוּרְתָךְ, רַבִּי אַבָּא בַר
 כְּהֵנָא אָמַר תִּרְמִי כְתִיב (דברים כב, ו): לֹא תִקַּח הָאֵם
 עַל הַבָּנִים, וְכָאֵן (הושע י, יד): אִם עַל בָּנִים רָשָׁעָה,
 הָיוּ: אֲשֶׁר לֹא כְתוּרְתָךְ. רַבִּי אַבָּא בַר כְּהֵנָא אָמַר
 אַחוּרִי, כְּתִיב (ירמיה ט, כ): לְהַכְרִית עוֹלָל מַחוּץ, וְלֹא
 מִבְּתֵי כְּנִסְיוֹת. בַּחוּרִים מְרַחְבוֹת, וְלֹא מִבְּתֵי
 מִדְּרָשׁוֹת. וְכָאֵן אָף אֱלֹהִים עֲלָה בָהֶם וְגו', הָיוּ:
 אֲשֶׁר לֹא כְתוּרְתָךְ. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן אָמַר תִּרְמִי
 כְּתִיב (ויקרא כב, כח): וְשׁוֹר אוֹ שֶׂה אִתּוֹ וְאֵת בְּנוֹ לֹא
 תִשְׁחָטוּ בַּיּוֹם אֶחָד, וְכָאֵן נִהְרְגוּ בֶן וְאִם בַּיּוֹם אֶחָד,
 שְׁנֵאמַר (הושע י, יד): אִם עַל בָּנִים רָשָׁעָה. הָיוּ: אֲשֶׁר
 לֹא כְתוּרְתָךְ. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן אָמַר אַחוּרִי,
 כְּתִיב (ויקרא יז, יג): אֲשֶׁר יַצִּיד צִיד חַיָּה אוֹ עוֹף וְכִסְהוּ
 בַּעֲפֹר, וְכָאֵן (תהלים עט, ג): שִׁפְכוּ דַמָּם בְּמַיִם סְבִיבוֹת
 יְרוּשָׁלַיִם וְאֵין קוֹבֵר, הָיוּ: אֲשֶׁר לֹא כְתוּרְתָךְ.
 אָמַר רַבִּי בְרַכְיָה אָמַרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ
 בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם לַחֲמוּרִים נִתְּתָ קְבוּרָה,
 וְלִבְנֵיךְ לֹא נִתְּתָ קְבוּרָה. לַחֲמוּרִים נִתְּתָ קְבוּרָה, אֵלֵיוֹ
 הַמְצָרִים, הָדָא הוּא דְּכְתִיב (יחזקאל כג, כ): אֲשֶׁר בָּשָׂר
 חֲמוּרִים בָּשָׂרָם. וְאָמַר רַבִּי בְרַכְיָה לִפְנֵי שְׁהִיָּה הֵיטָ
 זוֹרְקָן לִבְשָׁה, וַיִּבְשָׁה זוֹרְקָן לֵאמֹר, יָם אוֹמֵר לִיבְשָׁה
 קִבְּלִי אֶכְלוּסִיָּה, וַיִּבְשָׁה אוֹמֶרֶת לֵאמֹר קִבְּלִי אֶכְלוּסִיָּה,
 אָמַרָה יִבְשָׁה וּמָה אִם בְּשָׁעָה שְׁלֹא קִבְּלִיתִי אֵלָא דָּמוֹ
 שֶׁל הֶבֶל נֶאֱמַר בִּי (בראשית ג, יז): אֶרְוֶנָה הָאֲדָמָה,
 הֵיאֵךְ אֲנִי יְכוֹלָה לְקַבֵּל דָּם כָּל הַחַיּוֹת הַזֶּה, עַד
 שֶׁנִּשְׁבַּע לָהּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂאִינוֹ מַעֲמִידָה בְּדִין,
 הָדָא הוּא דְּכְתִיב (שמות טו, יב): נָטִיתָ יָמִינְךָ תִּבְלַעְמוּ
 אֶרֶץ, וְאֵין יָמִין אֵלָא שְׁבוּעָה, שְׁנֵאמַר (ישעיה סב, ח):
 נִשְׁבַּע ה' בִּימִינוֹ. וַיִּלְעָמָךְ לֹא נִתְּתָ קְבוּרָה, הָיוּ: אֲשֶׁר
 לֹא כְתוּרְתָךְ.

לח. יְדוּ פֶרֶשׁ צָר, אֶת מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ שׁוֹנָאִים
 לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ נִכְנְסוּ עַמּוֹנִים וּמוֹאָבִים עִמָּהֶם, וְהָיוּ
 הַכָּל רָצִין לְבֹז כֶּסֶף וְזָהָב, וְעַמּוֹנִים וּמוֹאָבִים רָצִין
 לְבֹז אֶת הַתּוֹרָה, כְּדִי לַעֲקֹר (דברים כג, ד): לֹא יָבֹא
 עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בְּקֹהֶל ה'. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן
 בִּשְׁם רַבִּי לִוִּי בַר פֶּרְטָא לְדִלִּיקָה שְׁנַפְלָה לְתוֹךְ
 פֶּלְטִין שֶׁל מֶלֶךְ, וְהָיוּ הַכָּל רָצִין לְבֹז כֶּסֶף וְזָהָב,
 וְעַבְדֵי רֵץ לְבֹז אֶת אוֹנִיתוֹ. כֶּף בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ שׁוֹנָאִים
 לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ נִכְנְסוּ עַמּוֹנִים וּמוֹאָבִים עִמָּהֶם, וְהָיוּ
 הַכָּל רָצִין לְבֹז כֶּסֶף וְזָהָב, וְעַמּוֹנִים וּמוֹאָבִים רָצִין
 לְבֹז אֶת הַתּוֹרָה, כְּדִי לַעֲקֹר לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי
 בְּקֹהֶל ה'. אַרְבָּעָה דְּבָרִים טוֹבִים הֵיטִיב אַבְרָהָם

תשובה, וכיון שלא עשו תשובה בקש לזרקן עליהם
בחמה, קרא לו הקדוש ברוך הוא ואמר לו גבריאל
גבריאל להונך להונך, שיש בהם בעלי צדקות אלו
עם אלו, הדא הוא דכתיב (יחזקאל י, ח): וירא לפרכים
תבנית יד אדם תחת כנפיהם. רבי אבא בר כהנא
אמר בשם רבי לוי מי מעמיד העליונים והתחתונים
צדקה שישאל עושין פיד, הדא הוא דכתיב (תהלים
עא, יט): וצדקתך אלהים עד מרום. ודכוותה (מלכים א
כ, כח): ויגש איש האלהים ויאמר אל מלך ישראל
ויאמר כה אמר ה', מהו ויאמר ויאמר שתי פעמים,
אלא באמירה הראשונה אמר לו אם יבא בן הדד
תחת ידך אל תחוס עליו, ובאמירה השנייה אמר לו
כמה מצודות עשיתי כמה רמיות עשיתי כמה
רפשים עשיתי עד שרפשתיו בידך ועכשיו הוצאתו
בשלום, לכן (מלכים א כ, מב): והיתה נפשך תחת נפשו
ועמך תחת עמו. ודכוותה (אסתר ז, ה): ויאמר המלך
אחשוורוש ויאמר לאסתר המלכה, מהו ויאמר
ויאמר שתי פעמים, אמר רב בשם רבי אלעזר עד
שלא הרגיש שהיא יהודית היה מדבר עמה
בפרהסיא, וכיון שהרגיש בה שהיא יהודית ויאמר
המלך אחשוורוש למתרגמן, ויאמר המתרגמן
לאסתר המלכה. ודכוותה (ויקרא כא, א): ויאמר ה' אל
משה אמר אל הכהנים בני אהרן ואמר, שתי
אמירות הללו למה לי, אלא באמירה הראשונה
אמר לו לנפש לא יטמא בעמיו. ובשנייה אמר לו
אם בא מת מצוה על ידך הטמא לו, לפי שבעולם
הזה אתם מטמאין למת מצוה, לעתיד לבוא אין
אתם מטמאין למת כל עקר, שאין מיתה לעתיד
לבוא, שנאמר (ישעיה כה, ח): בלע המות לנצח.
דבר אחר, וצדקתך אלהים עד מרום, אלו שני
המאורות. אלהים מי כמוך, שאתה כובש על מדת
הדין. באותה שעה קפצה קטיגוריא לפני כסא
הפבור אמרה לפני רבונו של עולם, כך יהא רשע
זה מתגאה ואומר אני חרבתי ביתו של אלהים
ושרפתי מקדשו, אם כן הוא תרד אש מלמעלה
ותשרף, מיד, מה כתיב: ממרום שלח אש בעצמתי.
אמר רבי יהושע הוא שהנביא מקנהה ואמר
לה (ישעיה מז, ב): קחי רחים וטחני קמח, הא כל עמא
טחנין חטין ואת אומר וטחני קמח, אלא אמרה
ירושלים לבת בבל, אלו ממרום לא עשו בי מלחמה
את היות יכולה להלחם בי, אלו ממרום לא שלחו
בי אש את היות יכולה לי, אלא אריא קטילא
קטלת, קמחא טחינא טחנת, קרתא יקידתא
אוקידתא, לך אמר: ממרום שלח אש בעצמתי
וירדנה, מהו וירדנה, נסחא, כמה דאת אמר (שופטים
יד, ט): וירדנה אל כפיו.

אומר (דברים טו, י): נתון נתון לו, מי שלוקח ואינו
נותן על אחת כמה וכמה. להשיב נפש, עד כמה
מתישבת נפש, רבי אומר ככותבת, רבי חנניה אמר
כגורגרת. ראה ה' והביטה, אמר רבי פנחס עובדא
היה בתרתינן נשין וננין באשקלון, דהויין מתפתשן
דא עם דא, אמרה חדא לחברתה בד הויין מתפתשן
דא עם דא, לית את אלא מהכא דחזיין אפיך
פיהודיתא. לבתר יומין אתרצית דא לדא, אמרה
לה על פולא שרי ושביק ליה, אלא על דאמרתי לי
חזיין אפיך פיהודיתא, לא שרי ולא שביק ליה,
לך נאמר: ראה ה' והביטה פי היתי זוללה.

מ. לוא אליכם, כנסת ישראל אומרת לאמות
העולם, לא ייתי עליכון דאתא עלי, לא ימטי
עליכון דמטא עלי. כל עברי דרך, כל עוברי דרפה
של תורה. הביטו וראו, תמן תנינן (משנה עדיות ב"י):
משפט דור המבול שנים עשר חדש, משפט מצריים
שנים עשר חדש, משפט איוב שנים עשר חדש,
משפט גוג ומגוג שנים עשר חדש, משפט רשעים
בגיהנם שנים עשר חדש, נבוכדנצר שלש שנים
ומחציה, אספסיאנוס שלש שנים ומחציה. הביטו
וראו אם יש מכאוב כמכאבי אשר עולל לי, שדקדק
עמי וקטף עוללתי, כמה דאת אמר (דברים כד, כא): פי
תבצר פרקך וגו'. אשר הוגה ה' ביום חרון אפו.

אמר רבי אחא יום אחד היה חרון אפו של הקדוש
ברוך הוא, אלו עשו ישראל תשובה פשרו.

מא. ממרום שלח אש בעצמתי, רבי אמי שאל את
רבי שמואל בר נחמני אמר לו בשביל ששמעתי
עליך שאתה בעל אגדה מהו זה שכתוב (תהלים עא,
טו): וצדקתך אלהים עד מרום, אמר לו בשם
שהתחתונים צריכין לעשות צדקה אלו עם אלו, כך
עליונים צריכין לעשות צדקה אלו עם אלו.

אמר רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחאי כל מקום
שנאמר ויאמר ויאמר, לא נאמר אלא להדרש, הדא
הוא דכתיב (יחזקאל י, ב): ויאמר אל האיש לבש
הבדים ויאמר בא אל בינות לגלגל. מהו ויאמר
ויאמר שתי פעמים, אלא הקדוש ברוך הוא אמר
למלאך, ומלאך אמר לכרוב, אף על פי שגזר עלי
הקדוש ברוך הוא לקח הגחלים איני יכול לפגם
לפנים ממחיצתך, אלא עשה עמי צדקה ותן לי שתי
גחלים משלך שלא אפנה, הדא הוא דכתיב (יחזקאל
ד, י): וישא ויתן אל חפני לבש הבדים, מהו וישא
ויתן, אמר רבי יצחק הפשירן ונתנן בכפו. רבי
יהושע דסכנין בשם רבי לוי שש שנים היו הגחלים
עמומות בידו של גבריאל, סבור שישאל עושין

46 אַרְבַּעַה דְּבָרִים מְתִישִׁין כַּחוֹ שֶׁל אָדָם, וְאֵלֹהֵי הֵן: 46
 47 הַתַּעֲנִית, וְהַדְּרָךְ, עֶזְרָה, וּמַלְכוּת בְּכָל תַּעֲנִית, 47
 48 דְּכֵתִיב (תהלים קט, כד): בְּרַפִּי כָשְׁלוּ מִצּוֹם. הַדְּרָךְ, 48
 49 דְּכֵתִיב (תהלים קב, כד): עֲנָה בְּדֶרֶךְ כַּחֲסִי. עֶזְרָה, 49
 50 דְּכֵתִיב (תהלים לא, יא): כָּשָׁל בְּעֶזְרִי כַּחֲסִי. מַלְכוּת, 50
 51 דְּכֵתִיב (נחמיה ד, ד): וַיֹּאמֶר יְהוּדָה כָּשָׁל כַּחֲסִי הַסֶּבֶל 51
 52 וְהַעֲפֵר הַרְבֵּה וַאֲנַחְנוּ לֹא נוּכַל לִבְנוֹת בַּחוּמָה. נִתְּנִי 52
 53 ה' בְּיָדִי לֹא אוֹכַל קוֹם, וּבְנֵן אֲמָרִי זוֹ אִשָּׁה רָעָה 53
 54 וּכְתַבְתָּהּ מִרְבֵּה. רַב הוּנָא אָמַר (בראשית ב, ז): וַיְהִי 54
 55 הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה, עָשָׂאוּ עֶבֶד מַכְדָּן בְּפָנָיו עֲצָמוֹ, 55
 56 דְּאִי לֹא לָעִי לֹא אָכִיל, הִיא דַּעֲתִיה דְּרַבִּי חֲנִינָא, 56
 57 דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא נִתְּנִי ה' בְּיָדִי לֹא אוֹכַל קוֹם, בְּיָדִי 57
 58 לֹא אוֹכַל קוֹם, אִי לֹא לָעִי בִּימְקָא בְּלִילִיָא לֹא אוֹכַל 58
 59 קוֹם. 59

60 מַד. סֵלָה כָּל אֲבִירֵי ה', עֲבָדֵי סֵאתִי קוֹמִיהוֹן, אָמַר 60
 61 רַבִּי אַבָּא בַר כְּהֵנָא בְּבַר גְּמָזָא צְוֹחִין לְסֵאתָא סְרָקִי. 61
 62 אָמַר רַבִּי לֹוי בְּעַרְבָא צְוֹחִין לְמִסְרוּקָה מִסְלִסְלָה. 62
 63 קָרָא עָלֵי מוֹעֵד לְשַׁבֵּר בַּחוּרִי, מְצִינוּ שְׁסִילוּקָן שֶׁל 63
 64 בַּחוּרִים קָשָׁה כְּחֶרֶף בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דְּכֵתִיב: גַּת דֶּרֶךְ 64
 65 ה' לִבְתוּלַת בֵּת יְהוּדָה. כֶּךָ, קָרָא עָלֵי מוֹעֵד לְשַׁבֵּר 65
 66 בַּחוּרִי. 66

67 מַה. עַל אֵלֶּה אֲנִי בּוֹכֶיָה, אֶסְפִּינָנוּס מִלֵּא שֶׁלֶשׁ 67
 68 סְפִינּוֹת מִגְדּוּלֵי יְרוּשָׁלַיִם לְהוֹשִׁיבָן בְּקִלּוֹן שֶׁל רוֹמִי, 68
 69 עֲמָדוֹ וְאָמְרוּ לֹא דִינֵנו שֶׁהַכַּעֲסָנוּהוּ בְּמִקְדָּשׁוֹ אֵלָּא 69
 70 אֵף בַּחוּצָה לְאַרְצָן. אָמְרוּ לְנָשִׁים, מִכְּבָשׁוֹת אֲתוֹן 70
 71 לְכֶן, אָמְרוּ לָהֶם, לֹאוֹ. אָמְרוּ מַה שֶׁדִּרְכָן לְכֶן אֵינֶן 71
 72 רוֹצוֹת, אָנוּ עַל אַחַת בִּמְהָ וּבְכַמָּה. תֹּאמְרוּ אִם 72
 73 מְשִׁלִּיכִים אָנוּ עֲצָמָנוּ לֵים אָנוּ בָּאִים לְחַיֵּי הַעוֹלָם 73
 74 הַבָּא, מִיָּד הָאִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת עֵינֵיהֶם 74
 75 בְּפִסּוּק הַזֶּה (תהלים סח, כג): אָמַר ה' מִבֶּשֶׁן אֲשִׁיב 75
 76 אֲשִׁיב מִמַּצְלוֹת יָם, מִבֶּשֶׁן אֲשִׁיב, מִבֵּין שְׁנֵי אֲרִיּוֹת, 76
 77 אֲשִׁיב מִמַּצְלוֹת יָם, כְּמִשְׁמָעוֹ. עֲמָדָה בֵּת רִאשׁוֹנָה 77
 78 וְאַמְרָה (תהלים מד, כא): אִם שִׁכַּחְנוּ שֵׁם אֱלֹהֵינוּ וְנִפְרַשׁ 78
 79 כְּפִינוּ לֹאֵל זָר, וְהַשְׁלִיכוּ עֲצָמָן לֵים. עֲמָדָה בֵּת שְׁנִיָּה 79
 80 וְאַמְרָה (תהלים מד, כג): כִּי עָלִיד הַרְגָנוּ כָּל הַיּוֹם, 80
 81 וְהַשְׁלִיכוּ עֲצָמָן לֵים. עֲמָדָה בֵּת שְׁלִישִׁית 81
 82 וְאַמְרָה (תהלים מד, כב): הֲלֹא אֱלֹהִים יַחֲקֵר זֹאת כִּי הוּא 82
 83 יֹדֵעַ תַּעֲלָמוֹת לֵב, וְהַשְׁלִיכוּ עֲצָמָן לֵים, וְרוּחַ הַקָּדֹשׁ 83
 84 צוֹחַת וְאוֹמֶרֶת: עַל אֵלֶּה אֲנִי בּוֹכֶיָה. אֲדִרְיָנוּס 84
 85 שְׁחִיק עֲצָמוֹת, הוֹשִׁיב שֶׁלֶשׁ מִשְׁמְרוֹת, תָּדָא 85
 86 בַּחֲמָתָא, וְחָדָא בַּכֶּפֶר לְקִיטָא, וְחָדָא בְּבֵית אֵל 86
 87 דִּיהוּד, אָמַר דְּעֵרוֹק מִן הָכָא, יִתְצַד מִן הָכָא, וְדְעֵרוֹק 87
 88 מִן הָכָא, יִתְצַד מִן הָכָא. וְהוּא מְפִיק כְּרוֹזִין וּמְכִרִיזִין 88
 89 וְאוֹמְרִים: אֵן דָּאִית יְהוּדָאִי יִיתִי, דְּמִלְכָּא בְּעוֹ לְמִתָּן 89
 90 לֵיה מִלְכָּא, וְהוּן כְּרוֹזִין מְשִׁמְעִין יְתָהוּן וְצָדִין 90

1 דְּבַר אַחֵר, וַיִּרְדְּנָה, נִצְחָה, כְּמָה דָּאִתָּא אָמַר (תהלים עב, 1
 2 ח): וַיִּרְדַּם מֵיָם עַד יָם. 2
 3 דְּבַר אַחֵר, וַיִּרְדְּנָה, שְׁלֹטָה, כְּמָה דָּאִתָּא אָמַר (מלכים א 3
 4 ה, ד): כִּי הוּא רִדָּה בְּכָל עֵבֶר הַנֶּהָר. 4
 5 דְּבַר אַחֵר, וַיִּרְדְּנָה, רִדְיָא, כְּדִתְנִיָא תְּרַשׁ רוֹפֵשׁ אֶת 5
 6 הַהִיכָל. רַבִּי יִבְיָא מְרַנְיָא אָמַר: וַיִּרְדְּנָה, רָאָה 6
 7 שְׁמִדַּת הַדִּין פּוֹגַעַת בָּהּ. פֶּרֶשׁ רִשֶׁת לְרַגְלֵי. 7
 8 אָמַר רַבִּי אַבָּא בַר כְּהֵנָא, אִם רָאִיתָ סִפְסָלִין מְלָאִים 8
 9 בְּבָלִיִּים מִנְּחִי בְּאַרְצָן יִשְׂרָאֵל, צַפֵּה לְרַגְלֵי שֶׁל 9
 10 מְשִׁיחַ, מַה טַּעַם, פֶּרֶשׁ רִשֶׁת לְרַגְלֵי. תְּנִי רַבִּי שְׁמַעוֹן 10
 11 בֶּן יוֹחָאִי אִם רָאִיתָ סוֹס פְּרָסִי קָשׁוֹר בְּאַרְצָן יִשְׂרָאֵל, 11
 12 צַפֵּה לְרַגְלֵי שֶׁל מְשִׁיחַ, מַה טַּעַם (מִיכָה ה, ד): וְהָיָה 12
 13 זֶה שְׁלוֹם אֲשׁוֹר וְגו'. הִשְׁכִּיבֵנִי אַחֲרָי, אַחֲרָי מִן 13
 14 הַכְּהֵנָה וּמִן הַמַּלְכוּת. נִתְּנִי שְׁמָמָה, לְצַדוֹ. כָּל הַיּוֹם 14
 15 דְּהָא, לְגִרְדוֹם. 15

16 מַב. נִשְׁקָד עַל פְּשָׁעֵי בִידוֹ, שְׁקוּדָה הֵייתִי מַעֲנוֹתִי, 16
 17 סְבוּרָה הֵייתִי שְׁיִמְחַל לִי עַל כָּל עֲוֹנוֹתִי, בְּשָׁעָה 17
 18 שְׁשִׁמְעֵתִי שְׁאֵנוֹלוֹגִין שְׁלִי נִקְרַע מִלְמַעְלָה. 18

19 דְּבַר אַחֵר, נִשְׁקָד, שִׁי"ן כְּתִיב, שְׁקָד הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ 19
 20 הוּא אֵיךְ לְהִבִּיא עָלֵי אֶת הָרָעָה, אָמַר אִם אֲנִי מַגְלָה 20
 21 אוֹתָן בְּתַקּוּפּוֹת טַבַּת, הֲרִי הֵן לֹקִין בְּצַנָּה וּמִתִּין, 21
 22 אֵלָּא הֲרִינִי מַגְלָה אוֹתָן בְּתַקּוּפַת תַּמּוּז שְׁאֵפְלוּ הֵן 22
 23 יִשְׁנִין בְּדִרְכֵים וּבְרַחוּבוֹת, אֵין אֶחָד מֵהֶם נִזּוֹק. 23
 24 דְּבַר אַחֵר, נִשְׁקָד, שְׁקָד אֵיךְ לְהִבִּיא עָלֵי אֶת הָרָעָה, 24
 25 אָמַר אִם אֲנִי מַגְלָה אוֹתָם בְּתַקּוּפַת טַבַּת, אֵין עֲנָבִים 25
 26 בְּגֶפֶן וְאֵין תְּאֵנִים בְּתֵאנָה, אֵלָּא הֲרִינִי מַגְלָה אוֹתָם 26
 27 בְּתַקּוּפַת תַּמּוּז, שְׁלֹשׁ עֲנָבִים בְּגֶפֶן וְיֵשׁ תְּאֵנִים 27
 28 בְּתֵאנָה, וְאֵפְלוּ אֵין הָעֵלָה נָבֵל. 28

29 דְּבַר אַחֵר, נִשְׁקָד, שְׁקָד אֵיךְ לְהִבִּיא עָלֵי אֶת הָרָעָה, 29
 30 אָמַר אִם אֲנִי מַגְלָה אוֹתָם דֶּרֶךְ מִדְּבַר, הֵם מִתִּים 30
 31 בְּרַעֲב, אֵלָּא הֲרִינִי מַגְלָה אוֹתָם דֶּרֶךְ אֲרַמְנָא, שְׁהֵם 31
 32 כְּרַפִּין וּמַחוּזוֹת וּמִאֲכָל וּמִשְׁתָּה מְצוּי לָהֶם. 32

33 דְּבַר אַחֵר, נִשְׁקָד, שְׁקוּדָה הֵייתִי מַעֲנוֹתִי וּסְבוּרָה 33
 34 הֵייתִי שְׁיִמְחַל לִי עַל כָּל עֲוֹנוֹתִי, אֵלָּא יִשְׁתְּרָגוּ, 34
 35 עֲשָׂאֵן עָלֵי סְרִיגוֹת סְרִיגוֹת, הִבִּיא אוֹתָן עָלֵי 35
 36 מִכְּפָלוֹת, בְּכָל וּכְשָׁדִים, מְדִי וּפְרָס, וַיִּנּוֹן וּמוֹקְדוֹן, 36
 37 אָדוֹם וְיִשְׁמַעְעָל. עֲשָׂאֵן עָלֵי סְרִיגוֹת, בְּכָל קָשָׁה וּמְדִי 37
 38 מְתוּנָה, וַיִּן קָשָׁה וְאָדוֹם מְתוּנָה, כְּשָׁדִים קָשָׁה וּפְרָס 38
 39 מְתוּנָה, מוֹקְדוֹן קָשָׁה וְיִשְׁמַעְעָל מְתוּנָה. וְכֵן (דניאל ב, 39
 40 מַב): מִן קֶצֶת מַלְכוּתָא תִּהְיֶה תְּקִיפָה וּמִנְּהָ תִּהְיֶה 40
 41 תְּבִירָה, וּבְכָל אֲלִין לֹא כְּפִרִית בְּאֵלֶּהִי, אֵלָּא עָלוּ עַל 41
 42 צִנְאִרִי, וּמִיחֲדָת שְׁמוֹ בְּכָל יוֹם פַּעַמִּים, 42
 43 וְאוֹמְרִת (דברים ו, ד): שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' 43
 44 אֶחָד. 44

45 מַג. הַכְּשִׁיל כַּחֲסִי, אָמַר רַבִּי תַנְחוּם בְּרַבִּי יְרֵמְיָה 45

אחד, הלך זה אצל הזונה ונתן לה הזכר, והלך זה
אצל חגוני ונתן לו הנקבה בעד זין, לקחם קרא
דכתיב (יואל ד, א): ונתנו הילד בזונה והילדה מקרו
ביין וישתו. לבתר יומין אייתית ההיא זונתא
לההוא טליא לחגוני, אמרה ליה מן בגין דאית לי
טליא דדמי לההיא טליותא לית את בעי דנסיב חד
לחד ומה דאיתי מנייהו יהוי לאמצע, אמר לה אין,
מיד נסבונן ויהבונן בחד ביתא, שרייה ובכיה
ההיא טליותא, אמר לה טליא, למה את בכית,
אמרה לו ולא אבכה דברתיה דכנא רבה אזלה
לאיתנסבא לעבדא. אמר לה ברתיה דמאן את,
אמרה ליה ברתיה דצדוק כנא. אמר לה והיכן
אתון שריין, אמרה ליה בשוקא עילאה. אמר לה
ומה סימן הוה דברתכון, אמרה לו סימן פלן. אמר
לה הנה ליה אח או אחות, אמרה הנה לי חד אח
והנה ליה חד שומא בכתפיה, וכד הוה אתי מבי
ספרא אנא גלייא ליה ומנשקה ליה, אמר לה אין
חמיתיה חכמת יתיה, אמרה ליה אין, גלי גרמיה
וחכים דין לדין והוה מגפסין דין לדין ומנשקין דין
לדין עד דנפקא נשמתהון, ורוח הקדש צווחת
ואומרת: על אלה אני בוכיה.

מז. מעשה במרנים בת ביתוס שקדשה יהושע בן
גמלא, ומנהו המלך להיות כהן גדול, ונכנסה פעם
אחת לראות, ואמרה אלף וארבעאות פשהוא
קורא ביום הכפורים בבית המקדש, והוציאו לה
טפסיות מפתח ביתה עד פתח בית המקדש, כדי
שלא יתחפזו רגליה, ואף על פי כן נתיחפו רגליה,
וכשמת יהושע בעלה פסקו לה חכמים סאתים זין
בכל יום, והא תנא אין פוסקין זין לאשה, רבי חזא
בר אבא אמר לשום זנות, כמה דאת אמר (הושע ד,
יא): זנות וזין ומירוש יקח לב. רבי יחזקיה ורבי
אבהו בשם רבי יוחנן אמרו לתבשיליה. ועוד תנן
אם היתה מניקה פוחתין לה ממעשה ידיה
ומוסיפים לה על מזונותיה. ואמר רבי יהושע בן
לוי מאי מוסיף, זין, שהיין מרבה את החלב.

אמר רבי אלעזר ברבי צדוק אראה בנחמה אם לא
ראיתה שקשרו שערותיה בזנבי סוסייהם של
ערביים, והיו מריצין לה מירושלים ועד לוד,
וקראתי עליה הפסוק הזה (דברים כח, נו): הרבה כף
והענגה וגו'.

מח. מעשה במרים בתו של נקדימון, שפסקו לה
חכמים חמש מאות דינרי זהב לקפת בשמים בכל
יום, אף היא עמדה וקללה אותם, ואמרה להם: כף
תפסקו לבנותיכם, אמר רבי אחא אף אנו ענינו
אחריה אמן, אמר רבי אלעזר אראה בנחמה אם לא

יהודאין, הלא הוא דכתיב (הושע י, יא): ויהי אפרים
כיונה פותה אין לב וגו'. שאל מחזרה איתין צלו
שלא תינסבין, אילין דכתיין, דאתבוננו, לא נפקו,
ואילין דלא אתבוננו נכנסו כולהון לבקעת בית
רמון, אמר לשר צבא שלו עד שאני אוכל קרן
גלוסקאן זו, וירך דתרנגול זה, אבקש אחד מהן
ולא אמצא, מיד הקיפם לגיונותיו והרגום, והיה
הדם בוקע והולך עד שהגיע לקיפרוס נהר, ורוח
הקדש צווחת ואומרת: על אלה אני בוכיה. אילין
דהוי חבושין, מנהון אכלין פשר קטלהון, בכל יום
הנה מנפיק חד מיניהו ומייתי להון ואינן אכלין,
יומא חד אמר ייזיל בר גש מינן אי משבח כלום
מייתי ואנן אכלין, מן דנפק אשפחיה לאבוה דקטיל,
נסביה וטמריה ויהב סימן עלוי, עאל ואתא אמר
להו לא אשפחיה כלום, אמרי ייזיל בר גש חורן אי
משבח כלום מייתי ואנן אכלין, מן דנפק ההוא בר
גש הלך לריחיה חפש ואשפחיה לההוא דקטיל,
איתיה ואכלניה, מן דאכלין אמר לו מנן איתית
דין קטלא, אמר להו מן זוית פלנית, אמר ליה ומה
סימן יהיב עלוי, אמר ליה סימן פלן, עגי הוא בריה
ואמר ווי ליה לההוא גברא דמן בשרא דאבוי אכיל,
לקחם מה שנאמר (יחזקאל ה, י): לכן אבות יאכלו בנים
בתוכה וגו'. טרפינוס שחיק עצמות ילדה אשתו
בליל תשעה באב, והיו כל ישראל אכלים, נשתתק
הילד בחנפה אמרו ישראל נדליק או לא נדליק,
אמרו נדליק וכל מה דבעי, לימטי עלן ימטי,
אדליקו, אזלו וואמרון לישן ביש לאשתו של
טרפינוס, אילין יהודאין בד זלידת הוון מתאכלין,
וכד מייתי ולדא אדליקו בוצינייא. שלחה וכתבה
לבעלה, עד דאת מכבש ברברין בוא וכבש אילין
יהודאי דמרדו כף. סליק לאילפא וחשיב למייתי
פעשרה יומין ואייתיה רחמא בחמשה יומין, אתא
ואשפחנין דהו עסיקין בהדין פסוקא (דברים כח,
מט): ישא ה' עליך גוי מרחק מקצה הארץ באשר
ידא הנשר, אמר להו אנא הוא נשרא, דחשיבית
למייתי פעשרה יומין ואייתני רחמא בחמשה יומין,
הקיפן לגיונותיו והרגם, אמר לנשים השמעו
ללגיונותי ואם לאו אני עושה לכם פדרף שעשיתי
לאנשים, אמרו לו עביד פארעאי מה דעבדת
בעילאי, מיד הקיפן לגיונותיו והרגו, ונתערבו דמים
של אלו בדמים של אלו והיה הדם בוקע והולך עד
שהגיע לקיפרוס נהר, ורוח הקדש צווחת ואומרת:
על אלה אני בוכיה.

מו. מעשה בשגי בני צדוק הפהן שנשבו, אחד זכר
ואחת נקבה, נפל זה לסרדיוט אחד וזו לסרדיוט

וְאִמְרָה (תהלים י, טז): ה' מִלֵּךְ עוֹלָם וְעַד אֲבָדוּ גוֹיִם
מֵאַרְצוֹ, וְאַתֶּם בְּטָלִים וְאוֹיְבֵי בְטָלִים. כִּשְׁר וְדָם
הַיּוֹם חַי וְלִמְחָר מָת, הַיּוֹם עָשִׂיר וְלִמְחָר עֲנִי, אֲכַל
הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חַי וְקַיִם לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים.
אָמַר לוֹ קִיסָר, רָאָה אַחֲרֵי הַרוּגִים לְפָנֶיךָ, וְהִרְיֵנִי
מִשְׁלִיךְ טַבַּעְתִּי לָאָרֶץ לְפָנֶי הַצֶּלֶם וְהַגְבִּיהָ כְּדִי
שִׁידְעוּ הַכָּל שְׂשֻׁמְעָתָ לְקוֹלִי. אָמַר לוֹ חֲבֵל עָלֶיךָ
קִיסָר, מָה אַתָּה מַתִּירָא מִבְּנֵי אָדָם שְׂכָמוֹתָךְ, אֲנִי
לֹא אֶתִירָא מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
אֱלֹהֵי עוֹלָם. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ אֱלֹהִים לְעוֹלָם, אָמַר לוֹ
אֱלִילִי עָלֶיךָ קִיסָר, וְכִי עוֹלָם שֶׁל הַפֶּקֶד רֵאִיתָ. אָמַר
לוֹ וְכִי יֵשׁ פֶּה לְאַלְהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בְּאַלְהֵיכֶם
כְּתִיב (תהלים קטו, ח): פֶּה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ, וּבְאַלְהֵינוּ
כְּתִיב (תהלים לג, ו): בְּדִבְרֵי ה' שָׁמַיִם נִעְשׂוּ. אָמַר לוֹ
וְכִי יֵשׁ עֵינַיִם לְאַלְהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בְּאַלְהֵיכֶם
כְּתִיב (תהלים קטו, ח): עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ, וּבְאַלְהֵינוּ
כְּתִיב (זכריה ד, י): עֵינַיִם ה' הֵמָּה מְשׁוּטָטִים בְּכָל
הָאָרֶץ. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ אָזְנִים לְאַלְהֵיכֶם, אָמַר לוֹ
בְּאַלְהֵיכֶם כְּתִיב (תהלים קטו, ו): אָזְנִים לָהֶם וְלֹא
יִשְׁמְעוּ, וּבְאַלְהֵינוּ כְּתִיב (מלאכי ג, טז): וַיִּקְשָׁב ה'
וַיִּשְׁמַע. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ אֶף לְאַלְהֵיכֶם, אָמַר לוֹ
בְּאַלְהֵיכֶם כְּתִיב (תהלים קטו, ו): אֶף לָהֶם וְלֹא יִרְיֹחוּ,
וּבְאַלְהֵינוּ כְּתִיב (בראשית ח, כא): וַיִּרְחַח ה' אֶת רֵיחַ
הַנִּיחֹחַ. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ יָדַיִם לְאַלְהֵיכֶם, אָמַר לוֹ
בְּאַלְהֵיכֶם כְּתִיב (תהלים קטו, ז): יָדֵיהֶם וְלֹא יִמְשִׁיחוּ,
וּבְאַלְהֵינוּ כְּתִיב (ישעיה מח, יג): אֶף יָדַי יִסְדָּה אֶרֶץ.
אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ רַגְלִים לְאַלְהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בְּאַלְהֵיכֶם
כְּתִיב (תהלים קטו, ז): רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִתְלָכוּ, וּבְאַלְהֵינוּ
כְּתִיב (זכריה יד, ד): וְעָמְדוּ רַגְלָיו בַּיּוֹם הַהוּא עַל הַר
הַיְיִתִּים. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ גְּרוֹן לְאַלְהֵיכֶם, אָמַר לוֹ
בְּאַלְהֵיכֶם כְּתִיב (תהלים קטו, ז): לֹא יִהְיֶה בְּגִרוֹנָם,
וּבְאַלְהֵינוּ כְּתִיב (איוב לו, ב): וְהִגָּה מִפִּי יֵצֵא. אָמַר לוֹ
אִם יֵשׁ בּוֹ כָּל הַמַּדּוּת הַלָּלוּ בְּאַלְהֵיכֶם מִפְּנֵי מָה אֵינוֹ
מַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּד כִּמוֹ שֶׁהַצִּיל לְחַנּוּנִיהָ מִישָׁאֵל
וַעֲזַרְיָה מִיָּד נְבוּכַדְנֶצַּר. אָמַר לוֹ חַנּוּנִיהָ מִישָׁאֵל
וַעֲזַרְיָה כְּשֵׁרִים הָיוּ וְנְבוּכַדְנֶצַּר מִלֵּךְ הַגּוֹן הָיָה
לְעֲשׂוֹת גֹּס עַל יָדוֹ, אֲכַל אֶתָּה אֵינְךָ הַגּוֹן וְאֵינוֹ
נִתְחַכְּכֵנוּ מִיָּתָה לְשָׁמַיִם, אִם אֵין אֶתָּה הוֹרְגֵנוּ הַרְבֵּה
הוֹרְגִים יֵשׁ לְמָקוֹם, הַרְבֵּה דְּבִים הַרְבֵּה זָאִבִּים
וְאַרְיוֹת וְנִחְשִׁים וְנִמְרִים וְעַקְרָבִים שִׁיפֹנְעוּ בְּנוֹ
וְיִהְיֶהנוּ, אֲלֵא לְסוֹף הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲתִיד לִפְרַע
מִמֶּךָ אֶת דְּמִינוֹ, מִיָּד גָּזַר עָלָיו לְהוֹרְגוֹ. אָמַר לוֹ
אֲמֹ בְּחַיִּי רֹאשֶׁךָ קִיסָר תִּגְּהָ אֶת בְּנֵי וְאַחֲבָקֵהוּ
וְאַנְשָׁקֵהוּ. נִתְגַּהוּ לָהּ וְהוֹצִיאָהּ לוֹ דִּדְיָה וְהִנֵּיקָתוֹ
חֶלֶב, אָמַר לוֹ בְּחַיִּי רֹאשֶׁךָ קִיסָר הִרְגֵנִי תִחְלָה וְאַחֲרֵי
כֵּן הִרְגָהוּ, אָמַר לָהּ קִיסָר אֵינִי שׁוֹמֵעַ לִיךְ מִפְּנֵי

רֵאִיתִיהָ שֶׁהִיָּתָה מְלַקְטָת שְׁעוּרִים מִתַּחַת טַלְפֵי סוֹסִים
בְּעֵבֹ, וְקִרְאתִי עָלֶיהָ הַפְּסוּקָה הַזֶּה (שיר השירים א, ח):
אִם לֹא תִדְעִי לָךְ הִיָּפָה בְּנָשִׁים צְאִי לָךְ בַּעֲקֵבִי הַצֶּאֱנָן
וְרַעֲיִ אֶת גְּדִיתֶיךָ, אֵל תִּקְרִי גְדִיתֶיךָ אֲלֵא גְוִיתֶיךָ.
מט. מַעֲשֶׂה בְּמִרְיָם בַּת בִּיתוֹס נִחְתוֹם שְׁנֹשְׁבִית
וּפְדָאוֹהָ בְּעֵבֹ, זְכִינָן לָהּ חֲלוּקָ אַחֵר אֲזֵלָתָ לְמִישְׁטָפִיָּה
בִּימָא אֶתָּה גִּלְא וְנִסְבִּיָּה. זְכִינָן לָהּ אוֹחֲרָן, אֲזֵלָתָ
לְמִישְׁטָפִיָּה בִּימָא וְאֶתָּה גִּלְא וְנִסְבִּיָּה, בְּעוֹן עוֹד
לְמַזְבֵּן לָהּ אוֹחֲרָן, אָמַרָה לְהוֹן הַנִּיחוּ לוֹ לְנִבְאִי
שִׁיגְבָה אֶת חוּבּוֹ, בִּינָן שְׂצָדָקָה עָלֶיהָ אֶת הַדִּין רִמּוֹ
הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לָהֶם וְהוֹצִיאָהּ לָהּ בְּלִיָּה.
נ. מַעֲשֶׂה בְּמִרְיָם בַּת נִחְתוֹם שְׁנֹשְׁבִית הִיא וְשִׁבְעָה
בָּנֶיהָ, נִטְלָן קִיסָר וְנִתְנָן לָגִיו מִן שִׁבְעָה קִנְזָלִין,
הִבִּיא אֶת הָרֵאשׁוֹן וְאָמַר לוֹ הַשְׁתַּחֲוֶה לְצֶלֶם, אָמַר
לוֹ חֵס וְשָׁלוֹם אֵינִי מִשְׁתַּחֲוֶה לְצֶלֶם. אָמַר לוֹ לְמָה,
מִפְּנֵי שֶׁכָּף כְּתִיב בְּתוֹרָתֵנוּ (שמות כ, ב): אֲנֹכִי ה'
אֱלֹהֶיךָ, מִיָּד הוֹצִיאָו וְהִרְגּוֹ. הוֹצִיא הַשְּׁנִי וְאָמַר לוֹ
הַשְׁתַּחֲוֶה לְצֶלֶם, אָמַר לוֹ חֵס וְשָׁלוֹם, אָחִי לֹא
הַשְׁתַּחֲוֶה וְאֵנִי אֵינִי מִשְׁתַּחֲוֶה. אָמַר לוֹ לְמָה, אָמַר
לוֹ שֶׁכָּף כְּתִיב בְּתוֹרָה (שמות ב, ג): לֹא יִהְיֶה לָךְ אֱלֹהִים
אַחֲרֵים עַל פָּנַי, מִיָּד גָּזַר עָלָיו וְהִרְגָהוּ. הוֹצִיא
הַשְּׁלִישִׁי וְאָמַר לוֹ הַשְׁתַּחֲוֶה לְצֶלֶם, אָמַר לוֹ אֵינִי
מִשְׁתַּחֲוֶה. אָמַר לוֹ לְמָה, [אָמַר לוֹ שִׁכְתוּב
בְּתוֹרָה] (שמות לד, יד): כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר,
מִיָּד גָּזַר עָלָיו וְהִרְגָהוּ. הוֹצִיא הָרְבִיעִי וְאָמַר
פְּסוּקִיָּה (שמות כב, יט): זָכַח לְאַלְהֵים יִחְרָם, גָּזַר עָלָיו
וְהִרְגָהוּ. הוֹצִיא הַחֲמִישִׁי וְאָמַר גַּם הוּא
פְּסוּקִיָּה (דברים ו, ד): שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה'
אֶחָד, מִיָּד גָּזַר עָלָיו וְהִרְגָהוּ. הוֹצִיא הַשְּׁשִׁי וְאָמַר
גַּם הוּא פְּסוּקִיָּה (שמות ז, כא): כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ כִּקְרָבָךְ
אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא, גָּזַר עָלָיו וְהִרְגָהוּ. הוֹצִיא הַשְּׁבִיעִי
וְהוּא הִיָּה קִטָּן שְׂבִכָלָן, אָמַר, בְּנֵי הַשְׁתַּחֲוֶה לְצֶלֶם,
אָמַר לוֹ חֵס וְשָׁלוֹם. אָמַר לוֹ לְמָה, אָמַר לוֹ שֶׁכָּן
כְּתִיב בְּתוֹרָתֵנוּ (שמות ד, טז): וַיִּדְעֶתָ הַיּוֹם וְהִשְׁבַּתְתָּ אֵל
לְבָבְךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ
מִתַּחַת אֵין עוֹד, וְלֹא עוֹד אֲלֵא שְׁנֹשְׁבַעֲנוּ לְאַלְהֵינוּ
שְׁאִין אֲנוּ מְמִירִין אוֹתוֹ בְּאֵל אַחֵר, שְׁנֹאֲמַר (שמות כו,
יז): אֶת ה' הָאֱמַרְתָּ הַיּוֹם, וְכִשֶּׁם שְׁנֹשְׁבַעֲנוּ לוֹ כֵּף
נִשְׁבַּע לָנוּ שְׁאִין מְמִירֵנוּ בְּאֶמָּה אַחֲרָת, שְׁנֹאֲמַר (שמות
כו, יח): וְה' הָאֱמַרְיָךְ הַיּוֹם. אָמַר לוֹ קִיסָר אַחֲרֵי
שִׁבְעֵי יָמִים וְשִׁבְעֵי חֲזִים וְרָאוּ טוֹבָה, וְאֶתָּה קִטָּן לֹא
שִׁבְעָתָ יָמִים וְלֹא שִׁבְעָתָ חֲזִים וְלֹא רֵאִיתָ טוֹב בְּעוֹלָם,
הַשְׁתַּחֲוֶה לְצֶלֶם וְאַעֲשֶׂה כֵּךְ טוֹבוֹת, אָמַר לוֹ כְּתִיב
בְּתוֹרָתֵנוּ (שמות טו, יח): ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וְעַד,

46 הנאה יש לעולם מן המשמרות, אלא בשני היו
 47 מתעניין על פורשי ימים. בשלישי היו מתעניין על
 48 הולכי דרכים. ברביעי היו מתעניין על התינוקות
 49 שלא יעלה אסכרה בפיהם וימותו. בחמישי היו
 50 מתעניין על המעפרות שלא יפילו ועל המניקות
 51 שלא ימותו בגיהם. והלא אין מתעניין על שני
 52 דברים באחד, בדכתיב (עזרא ח, כג): ונצומה ונבקשה
 53 מאלהינו על זאת. וכתוב אחד אומר בדניאל (דניאל
 54 ב, יח): ורחמין למבעא מן קדם אלה שמיא על רזא
 55 דנה, ולא על תרין. אלא כההיא דאמר רבי חיזא בר
 56 אבא על עצירת גשמים וגלות מתעניין עליהן כבת
 57 אחת. אבל אין מתעניין לא בערב שבת ולא במוצאי
 58 שבת מפני כבוד השבת. עיני עיני ירדה מים.
 59 אמר רבי לוי משל לרופא שחשש עינו אחת, אמר
 60 עיני תבכה על עיני. כך ישראל נקראו עינו של
 61 הקדוש ברוך הוא, הדא הוא דכתיב (זכריה ט, א): כי
 62 לה' עין אדם וכל שבטי ישראל, כפיכול אמר
 63 הקדוש ברוך הוא עיני תבכה על עיני. כי רחוק ממני
 64 מנחם משיב נפשי, מה שמו של מלך המשיח רבי
 65 אבא בר כהנא אמר ה' שמו, שנאמר (ירמיה כג, ו):
 66 וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו. דאמר רבי לוי טבא
 67 למדינתא דשמה בשם מלכה ושם מלכה בשם
 68 אלהיה. טבא למדינתא דשמה בשם מלכה,
 69 דכתיב (יחזקאל מח, לה): ושם העיר מיום ה' שמה.
 70 ושם מלכה בשם אלהיה, שנאמר: וזה שמו אשר
 71 יקראו ה' צדקנו. רבי יהושע בן לוי אמר צמח שמו,
 72 שנאמר (זכריה ו, יב): הגה איש צמח שמו ומתחתיו
 73 יצמח. רבי יודן בשם רבי איבו אמר מנחם שמו,
 74 שנאמר: כי רחוק ממני מנחם.
 75 אמר רבי חנינא ולא פליגי חושבנא דדין כחושבנא
 76 דדין, הוא מנחם הוא צמח. והדא מפיע להדא
 77 דרבי יודן בשם רבי איבו. עובדא הוה בחד בר נש
 78 דהוה קא רדי, געת חדא תורתיה, עבר עלוי חד
 79 ערבי, אמר ליה מה את, אמר ליה יהודאי אנא, אמר
 80 ליה שרי תורף ושרי פדנף, אמר ליה למה, אמר ליה
 81 דבית מקדשון דיהודאי חרב. אמר ליה מנא ידעת,
 82 אמר ליה ידעית מן געיייתא דתורף. עד דהוה עסיק
 83 עמיה געת זימנא אחריית, אמר לו אסר תורף אסר
 84 פדנף דאתייליד פריקהון דיהודאי. אמר ליה ומה
 85 שמיה, אמר לו מנחם שמיה. ואבוי מה שמיה, אמר
 86 ליה חזקתה. אמר ליה והיכן שריין, אמר ליה בבית
 87 ערבא בדבית לחם יהודה. זבין ההוא גברא תורוי
 88 זבין פדגיה והוה מזבין לבדיין דינוקין. עלל לקרתא
 89 ונפק לקרתא, עלל למדינה ונפק למדינה, עד דמטא
 90 לתמן, אתיין כל פפריא למזבן מיניה וההיא איתתא
 91 אמיה דההוא ינוקא לא זבנת מיניה. אמר לה למה

1 שפתוב בתורתכם (ויקרא כב, כח): ושור או שה אתו
 2 ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, אמרה לו שוטה
 3 שבעולם כבר קימת כל המצוות ולא נשאר לך אלא
 4 זו בלבד, מיד צוה עליו להרגו. נפלה אמו עליו
 5 והיתה מחבקתו ומנשקתו ואמרה לו בני, לך אצל
 6 אברהם אביכם ואמר לו כך אמרה אמי אל תזוח
 7 דעתך עליך ותאמר בגיתי מזבח והעליתי את יצחק
 8 בני, הרי אמנו בנתה שבעה מזבחות והעלתה שבעה
 9 בנים ביום אחד, אתה נסיון ואני מעשה, עד שהיתה
 10 מנשקתו ומחבקתו גזר עליו והרגוהו עליה, וכיון
 11 שנהרג שערר חכמים שנותיו של אותו תינוק ונמצא
 12 בן שתי שנים וששה חדשים ושש שעות ומחצה.
 13 באותה שעה צעקו כל אמות העולם ואמרו מה
 14 אלהיהם של אלו עושה להם שפך נהרגין עליו בכל
 15 שעה, ועליהם כתיב (תהלים מד, כג): פי עליך הרגנו
 16 כל היום. לאחר ימים נשתטת אותה האשה ונפלה
 17 מן הגג ומתה, לקים מה שנאמר (ירמיה טו, ט):
 18 אמללה ילדת השבעה, ובת קול יוצאת
 19 ואומרת (תהלים קיג, ט): אם הבנים שמחה, ורוח
 20 הקדש צוחת ואומרת: על אלה אני בוכיה.

21 נא. מעשה בדואג בן יוסף שמת והניח בן קטן
 22 לאמו, והיתה ממדדת אותו בטפחים ונותנת משקלו
 23 דהב לשמים בכל שנה ושנה, וכיון שהקיפה מצודה
 24 בירושלים, טבחתי אמו בידיה ואכלתה, והיה ירמיה
 25 מקונן לפגי המקום ואומר (איכה ב, כ): למי עלולת
 26 כה אם תאכלנה נשים פרים עללי טפחים. ורוח
 27 הקדש משיבתו (איכה ב, כ): אם יהרג במקדש ה' כהן
 28 ונביא, זה זכריה בן יהוידע.

29 דבר אחר, על אלה אני בוכיה, רבי יהודה ורבי
 30 נחמיה, רבי יהודה אומר על סלוק דעת ועל סלוק
 31 שכניה. אפשר שהיה צדקיה רואה אחרים שהיו
 32 מנקרין את עיניו ולא היה לו דעת להטיח את ראשו
 33 בפתל עד שיצאת נשמתו, אלא גרם לבניו שיהרגו
 34 לפניו. אלא על אותה שעה נאמר (ירמיה ד, ט): יאבד
 35 לב המלך ולב השרים וגו'. ורבי נחמיה אמר על
 36 בטול כהנה ומלכות, הדא הוא דכתיב (זכריה ד, יד):
 37 אלה שני בני היצחק העמידים על אדון כל הארץ,
 38 אלו אהרן ודוד, אהרן תובע על כהנתו, ודוד תובע
 39 על מלכותו. רבי יהושע בן לוי אמר על בטול תורה,
 40 הדא הוא דכתיב (דברים יב, א): אלה החקים
 41 והמשפטים. רבי שמואל בר נחמני אמר על עבודת
 42 פוככים, הדא הוא דכתיב (שמות לב, ד): אלה אלהיך
 43 ישראל. זכדי בן לוי אמר על בטול קרבנות, הדא
 44 הוא דכתיב (במדבר כט, ט): אלה תעשו לה'
 45 במועדיכם. רבנן אמרי על בטול משמרות, ומה

מקלסין אותי, אם היו פקחין על אחת פמה וכמה, 47
 מה עשה הושיב בהן דיוורין פקחין, עמדו והחזיקו 48
 בפלטין של מלך ואמרו אין זו פלטין אלא שלנו, 49
 באותה שעה אמר המלך תחזור פלטין לכמות 50
 שהייתה. כך מתחלת ברייתו של עולם לא היה קלוסו 51
 עולה אלא מן המים, הריא הוא דכתיב (תהלים צג, ד): 52
 מקלות מים רבים אדירים משברי ים, ומה היו 53
 אומרים: אדיר במרום ה', באותה שעה אמר 54
 הקדוש ברוך הוא ומה אם אלו שאין להם לא פה 55
 ולא לשון, לא אמירה ולא דבור כך מקלסין אותי, 56
 לכשאברא בני אדם על אחת פמה וכמה, וכיון 57
 שברא בני אדם עמדו דור אנוש ודור המבול ומרדו 58
 בו, באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא יחזור 59
 העולם לכמות שהיה, שנאמר (בראשית ז, יב): ויהי 60
 הגשם על הארץ. רבי יהודה ברבי סימון אמר לאחד 61
 שהיה לו מקל וצנית, עמד וסגל וקנה לו צאן, 62
 ונכנסו זאבין וקבעום, אמר אותו הרוצה אחר 63
 לאותו מקל ולאותה צנית. כך רוצה זה הקדוש 64
 ברוך הוא, שנאמר (תהלים פ, ב): רעה ישראל האזינה 65
 נהג בצאן יוסף ישב הכרובים הופיעה. צאן אלו 66
 ישראל, שנאמר (יחזקאל לד, לא): ואתן צאני צאן 67
 מרעיתי. נכנסו זאבין לתוף עדרו וקבעום, אלו 68
 השונאים שנכנסו לבית המקדש, באותה שעה אמר 69
 הקדוש ברוך הוא: מי יתן ראשי מים. כתיב (תהלים 70
 מב, ה): אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי, כנסת 71
 ישראל אומרת לפני הקדוש ברוך הוא, לשעבר 72
 הייתי עולה לירושלים וירכים מתקנים, ועכשיו 73
 בשוף, שנאמר (הושע ב, ח): לכן הנני שף את דרכך 74
 בסירים. 75

דבר אחר, אלה אזכרה, לשעבר הייתי עולה 76
 ואילנות מספכות על ראשי, ועכשיו תלויה לשמש. 77
 אלה אזכרה, לשעבר הייתי עולה בצל של הקדוש 78
 ברוך הוא, ועכשיו בצלן של מלכיות. אלה אזכרה 79
 וגו', אספסאנוס קיסר הושיב שומרים רחוק 80
 מפומעים שמונה עשר מיל, והיו שואלים לעולי 81
 רגלים ואומרים להם למי אתם, והיו אומרים להם 82
 אספסאני, טרכיני, אדריני. 83

אמר רבי ברכיה אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש 84
 ברוך הוא, לשעבר הייתי עולה וסלי בכורים על 85
 ראשי בהשקמה, שהיו אומרים (ירמיה לא, ה): קומו 86
 ונעלה ציון, ובדרכים היו אומרים (תהלים קכב, ב): 87
 עמדות היו רגלינו בשעריך ירושלים. בהר הבית מה 88
 היו אומרים (תהלים קנ, א): הללויה תללו אל בקדשו. 89
 בעזרה היו אומרים (תהלים קנ, ו): כל הנשמה תהלל 90
 יה, ועכשיו אדם, דמומה סלקא, דמומה נחתא. 91

לית את זכנת לכדיין דינוקין, אמרה ליה דחשייה 1
 קשיי לינוקי. אמר לה למה, אמרה ליה דעל רגלוי 2
 חרב בית מקדשא. אמר לה רחיצין אנן במריה 3
 עקמא דעל רגלוי חרב ועל רגלוי מיתבני. אמר לה 4
 את הוי נסיבא לך מן אילין לכדיין דינוקין ולבתר 5
 יומין אנא אתי לביתך ונסב פריעך, נסבה ואזלה. 6
 לבתר יומין אמר האי גברא איזיל ואיחמי ההוא 7
 ונוקא מאי קא עבדי, אתא לגבה אמר לה ההוא 8
 ונוקא מאי קא עבדי, אמרה ליה לא אמרית לך 9
 דחשייה קשיי אפלו על רגליה נחשיה, דמן ההיא 10
 שעתא אתיין רוחין ועלעולין טענוניה ואזלין להון. 11
 אמר לה ולא כך אמרית לך דעל רגלוי חרב ועל 12
 רגלוי מתבני. 13

אמר רבי אבון למה לי ללמד מן ערביי, ולא מקרא 14
 מלא הוא, דכתיב (ישעיה י, לה): והלבנון באדיר ופול. 15
 וכתיב בתריה (ישעיה יא, א): ויצא חטר מגזע ישי ונצר 16
 משרשי יפרה. דבי רבי שילא אמרי שילה שמו של 17
 משיח, שנאמר (בראשית מט, י): עד כי יבא שילה. 18
 שילה כתיב. דבי רבי חנינא אמרי חנינה שמו, 19
 שנאמר (ירמיה טז, יג): אשר לא אתן לכם חנינה. דבי 20
 רבי ינאי אמרי ינון שמו, דכתיב (תהלים עב, יז): לפני 21
 שמש ינון שמו. רבי ביבא סגוריא אמר נהירא 22
 שמו, שנאמר (דניאל ב, כב): ונהורא עמה שרא. נהירא 23
 כתיב. רבי יהודה ברבי סימון אמר בשם רבי שמואל 24
 ברבי יצחק הדין מלכא משיחא אי מחייתא הוא דוד 25
 שמייה, אי ממייתא הוא דוד שמייה. 26

אמר רבי תנחומא אנא אומר טעמיה (תהלים יח, נא): 27
 מגדיל ישועות מלכו ועשה חסד למשיחו, ולדוד, 28
 אין כתיב כאן, אלא לדוד ולזרעו. היו בני שוממים 29
 כי גבר אויב. רבי איבא אמר פהדא אפתא דקרא 30
 דכמה דההיא רבייא היא קטנא. רבי יהודה ברבי 31
 סימון אמר פהדא חזירתא דכמה דכניה רביין היא 32
 קטנא. 33

נב. פרשה ציון בידיה. כתיב (ירמיה ח, כג): מי יתן 34
 ראשי מים ועיני מקור דמעה, מי אמר הפסוק הזה, 35
 אם תאמר ירמיה, אפשר לו שלא לאכל, אפשר לו 36
 שלא לישן, אלא מי אמרו מי שאין לפניו לא 37
 אכילה ולא שנה, דכתיב (תהלים קכא, ד): הגה לא ננום 38
 ולא יישן שומר ישראל. רבי אבא בר פהנא בשם 39
 רבי לוי אמר, כתיב (בראשית ט, ט): ויאמר אלהים יקרו 40
 המים, אמר הקדוש ברוך הוא יקרו לי המים מה 41
 שאני עתיד לעשות בהן. רבי חגי בשם רבי יצחק 42
 אמר משל למלך שבנה לו פלטירין, והושיב בהן 43
 דיוורין אלמים, ובכל יום ויום היו משפמיין 44
 ושוואלין בשלום המלך ומקלסין אותו ברמיזה 45
 ובאצבע, אמר המלך ומה אלו שהן אלמים כך 46

אָמְרוּ עֲלֵיהוֹן מִן דָּאָתָא וְתִיקֵן הוּא דָּאָתָא וְקִלְקֵל, 47
 לְפִיכָךְ (דברי הימים ב לה, כג): וַיֵּרוּ הַיִּרְיָם לְמֶלֶךְ 48
 יֹאשִׁיָּהוּ, אָמַר רַבִּי מְגִי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת חֲצִים הוֹרוּ בּוֹ 49
 עַד שֶׁנַּעֲשָׂה גּוֹפּוֹ כְּכִכְרָה, וְהָיָה יִרְמְיָהוּ מִצִּית אַחֲרָיו 50
 לֵידַע מֵהוּ אוֹמֵר, וְכֵן הָיָה אוֹמֵר: צָדִיק הוּא ה' כִּי 51
 פִּיהוּ מְרִיתִי, פִּיהוּ וּפּוֹם סָסוֹרוֹ. 52

נִד. קָרָאתִי לְמֵאֲהָבִי הֵמָּה רְמוּנִי, רַבְּנָן פְּתִירִין קָרִיא 53
 בְּנִבְיָאֵי הַשֶּׁקֶר, שֶׁהָיוּ מֵאֲהָבִין אוֹתִי לְעִבּוּדַת כּוֹכְבִּים 54
 שֶׁלָּהֵן. הֵמָּה רְמוּנִי, גַּם הֵמָּה רְמוּנִי, לֹא זָזוּ מִתְּנַבְּאִין 55
 עָלַי שֶׁקֶר עַד שֶׁהִגְלוּ אוֹתִי מִמְּקוֹמִי, שְׁנֵאֲמַר (איכה ב, 56
 יד): וַיִּחְזוּ לָךְ מִשְׁאוֹת שׂוֹא וּמִדּוֹחִים, מִדּוֹחִים פְּתִיב. 57
 רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאי פֶּתַר קָרִיא בְּנִבְיָאֵי הָאֲמָת, 58
 שֶׁהָיוּ מֵאֲהָבִין אוֹתִי לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הֵמָּה 59
 רְמוּנִי, שֶׁהָיוּ מְרַמִּין בִּי וְאוֹמְרִים לִי הִפְרִישׁוּ תְרוּמָה 60
 וּמַעֲשָׂרוֹת, וְכִי יֵשׁ תְרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת בְּכֶבֶל, אֵלָּא 61
 בְּשִׁבְלִי לְאַהֲבִנִי לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הוּא שִׁירְמִיָּה 62
 אוֹמֵר (ירמיה לא, כ): הַצִּיבִי לָךְ צִיָּנִים, הַצִּיָּנִי בְּמַצּוֹת, 63
 שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מַצִּינִין בָּהֶם. (ירמיה לא כ): שְׁמִי לָךְ 64
 תְּמָרוֹרִים, זֶה חֲרַבֵּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְכֵן הוּא 65
 אוֹמֵר (תהלים קלו, ה): אִם אֲשַׁכְּחֶךָ יִירוּשָׁלַיִם תִּשְׁכַּח 66
 יְמִינִי. שְׁתִּי לִבֶּךָ לְמִסְלָה דֶּרֶךְ הַלֵּכֶת, אָמַר רַבִּי חִזַּא 67
 הַלֵּכְתִּי פְתִיב. אֵת מוֹצֵא בִּשְׁעָה שֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל לְכַבֵּל 68
 מֵה פְתִיב (ישעיה מג, יד): לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי בְּכֹלָה. גָּלוּ 69
 לְעִילָם שְׂכִינָה עִמָּהֶם, דְּכִתִּיב (ירמיה מט, לח): וְשִׁמְתִּי 70
 כְּסָאִי בְּעִילָם. גָּלוּ לָנוֹן שְׂכִינָה עִמָּהֶם, דְּכִתִּיב (זכריה 71
 ט, יג): וְעוֹרֲרִיתִי בְּנוֹךְ צִיּוֹן עַל בְּנוֹךְ יוֹן, וְכִתִּיב 72
 בְּתַרְיָה: וְה' עֲלֵיהֶם יֵרָאֶה וּגו', לִכְךָ פְתִיב דֶּרֶךְ 73
 הַלֵּכְתִּי, דְּבַר אַחֵר, שְׁתִּי לִבֶּךָ לְמִסְלָה דֶּרֶךְ הַלֵּכֶת, 74
 אָמַר לָהֶם יִרְמְיָהוּ רָאוּ בְּאֵילוֹ דְּרָכִים הִלְכְּתֶם, וַעֲשׂוּ 75
 תְּשׁוּבָה, דְּכִתִּיב (ירמיה לא, כ): שׁוּבִי בְּתוֹלַת יִשְׂרָאֵל, 76
 וּמִיד אֲתֵם חוֹזְרִין לְעִרְכֶּם, דְּכִתִּיב (ירמיה לא, כ): שְׁבִי 77
 אֶל עִרְכֶּךָ אֵלָּה. 78

נִה. רָאָה ה' כִּי צָר לִי מִצִּי תְמָרְמָרוֹ, רַבִּי חִזַּא בֶּר 79
 חֲנִינָא אָמַר עֲשָׂאֵן מוֹרוֹת מוֹרוֹת. רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר 80
 נַחֲמָנִי אָמַר עֲשָׂאֵן גּוֹשִׁין גּוֹשִׁין. נִהֲפֹךְ לְבִי בְּקָרְבִי, 81
 לָמָּה, כִּי מָרוּ מְרִיתִי. מִחוּץ שֶׁפָּלָה חֶרֶב בְּבֵית פְּמוֹת, 82
 זֶה שְׁאֲמַר מֹשֶׁה (דברים לב, כה): מִחוּץ תִּשְׁפֹּל חֶרֶב 83
 וּמִחֲדָרִים אֵימָה. 84

נִו. שְׁמַעוּ כִּי נִגְנַחְתָּ אֲנִי, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פֶּתַר קָרִיָּה 85
 בְּאַהֲרֹן, אֵת מוֹצֵא בִּשְׁעָה שְׁמַת אַהֲרֹן הוֹכְרָחוּ עֲנִנִי 86
 כְּבוֹד וְנִתְקַבְּצוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְסַפְדוֹ, אָמְרוּ מֹשֶׁה אֲבֵל 87
 וְאַלְעָזָר אֲבֵל וּמִי לֹא יִתְאַבֵּל. מִיד מֵה פְתִיב 88
 תִּמְן (במדבר כא, א): וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עָרֹד, וְכִתִּיב: 89
 וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשָּׁב מִמֶּנּוּ שָׁבִי. וְרַבְּנָן פְּתִירִין קָרִיָּה 90

אֵלָּה אֲזַכְּרָה, לְשַׁעֲבֵר הֵייתִי עוֹלָה בְּשִׁירוֹת וּבְזִמְרוֹת 1
 לְפָנַי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּמָה דָּאָתָא אָמַר (תהלים מב, 2
 ה): בְּקוֹל רִנָּה וְתוֹדָה, וְעַכְשָׁיו בְּכִנָּה סִלְקָא בְּכִנָּה 3
 נִחְתָּא. אֵלָּה אֲזַכְּרָה, לְשַׁעֲבֵר הֵייתִי עוֹלָה הַמּוֹנִיּוֹת 4
 הַמּוֹנִיּוֹת שֶׁל חֲגִיגָה, כְּמָה דָּאָתָא אָמַר (תהלים מב, ה): 5
 הַמּוֹן חוֹגֵג. 6

אָמַר רַבִּי לִוִּי פֶהֲדִין גַּעֲצָא דְלָא פָּסִיק לָא בִּימָמָא 7
 וְלֹא בְּלֵילִיא, וְעַכְשָׁיו טַמְשָׂא סִלְקִין וְטַמְשָׂא נִחְתִּין, 8
 אֵלָּה אֲזַכְּרָה וְאַשְׁפָּכָה עָלַי נִפְשִׁי וּגו'. 9
 דְּבַר אַחֵר, פִּרְשָׁה צִיּוֹן בִּידִיָּה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסַכְנִין 10
 בְּשֵׁם רַבִּי לִוִּי אָמַר לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן, הָיָה מְחִי לִיָּה 11
 וְאָמַר חֲטִית, הָיָה מְחִי לִיָּה וְאָמַר חֲטִית וְסִיבִלְתָּ, 12
 וְעוֹד הָיָה מְחִי לִיָּה עַד דְּפִשְׁט עֶשֶׂר אֶצְבָּעוֹ קוֹדֵמּוֹי, 13
 כֶּף הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הָיָה מְיִסֵּר לִירוּשָׁלַיִם וְהָיָה 14
 אָמְרָה חֲטִית, עַד פִּרְשָׁה צִיּוֹן בִּידִיָּה. אֵין מִנַּחֶם לָהּ, 15
 אָמַר רַבִּי לִוִּי כָּל מְקוֹם שְׁנֵאֲמַר: אֵין, הָיָה לָהּ, 16
 (בראשית יא, ל): וְתָהִי שָׂרִי עֲקָרָה אֵין לָהּ וְלָד, וְהָיָה 17
 לָהּ, דְּכִתִּיב (בראשית כא, א): וְה' פָּקַד אֶת שָׂרָה. 18
 וְדִכְוֹתָה (שמואל א א, ב): וְלִחְנָה אֵין יִלְדִים, וְהָיָה לָהּ, 19
 דְּכִתִּיב (שמואל א ב, כא): כִּי פָקַד ה' אֶת חֲנָה. 20
 וְדִכְוֹתָה (ירמיה ל, יז): צִיּוֹן הִיא דִּרְשׁ אֵין לָהּ, וְהָיָה 21
 לָהּ. דְּכִתִּיב (ישעיה נט, כ): וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל, אָף פֶּאֶן 22
 אֵין מִנַּחֶם לָהּ, וְהָיָה לָהּ, דְּכִתִּיב (ישעיה נא, יב): אֲנֹכִי 23
 אֲנֹכִי הוּא מִנַּחֲמָכֶם. צִוָּה ה' לְיַעֲקֹב סִבִּיבּוֹ צִוָּי, 24
 כְּגוֹן חֲלָמִישׁ, לָנוּה. קִסְטָרָא, לְחִיפָה. סוּסִיתָא, 25
 לְטַבְּרִיָּה. יִרְיָחוֹ, לְנוֹעָדָן. לִוִּד, לְאוֹנוֹ. הֵיתָה 26
 יִירוּשָׁלַיִם לְנֶגְדָה בִּינִיָּהֶם, לְרַחוּק הֵיתָה. 27

נִג. צָדִיק הוּא ה' כִּי פִּיהוּ מְרִיתִי, מִי אָמְרוּ לְפָסוּק 28
 זֶה, יֹאשִׁיָּהוּ אָמְרָה, הִדָּא הוּא דְּכִתִּיב (דברי הימים ב לה, 29
 כ): אַחֲרֵי כָּל זֹאת אֲשֶׁר הָכִין יֹאשִׁיָּהוּ אֶת הַבַּיִת עָלָה 30
 נָכוּ מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהִלָּחֵם בְּכַרְפָּמִישׁ עַל פָּרַת. 31
 בְּקִרְקִסְיוֹן דְּעַל פָּרַת, וַיִּשְׁלַח אֵלָיו מְלָאָכִים לֵאמֹר 32
 מָה לִּי וְלָךְ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֹא עָלֶיךָ אֲתָה הַיּוֹם כִּי אֶל 33
 בֵּית מִלְחָמָתִי וְאַלֵּהֶם אָמַר לְכַלְלִנִּי, מִפִּי הַקְדוֹשׁ 34
 בְּרוּךְ הוּא אֲנִי עוֹלָה, חֲדַל לָךְ מֵאַלְהִים אֲשֶׁר עִמִּי, 35
 זֶה לְשׁוֹן עִבּוּדַת כּוֹכְבִּים. וְלֹא הִסֵּב יֹאשִׁיָּהוּ פָּנָיו, 36
 וְלֹא שָׁמַע אֶל דְּבָרֵי נָכוּ מִפִּי אֱלֹהִים, זֶה יִרְמְיָהוּ 37
 שְׁאֲמַר לְיֹאשִׁיָּהוּ, כֶּף מִקְבְּלִנִּי מִזְשַׁעֲיָה רַבִּי (ישעיה יט, 38
 כ): וְסִכְסַכְתִּי מִצְרַיִם בְּמִצְרַיִם, וְלֹא שָׁמַע לוֹ, אֵלָּא 39
 אָמַר לוֹ מֹשֶׁה רַבִּי דְּרַבְּךָ לֹא כֶּף אָמַר (ויקרא כו, ו): 40
 וְתִרְבֵּךְ לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם, וְתִרְבּוּ שֶׁל אוֹתוֹ רָשַׁע 41
 עוֹבֶרֶת בְּאַרְצִי וּבְתַחֲוֹמִי, וְהוּא לֹא הָיָה יוֹדַע שֶׁפֶל 42
 דּוֹרוֹ עוֹבְדֵי עִבּוּדַת כּוֹכְבִּים הָיוּ, הָיָה מִשְׁלַח זֹג 43
 תְּלָמִידִים לְמִיבַעֲרָא עִבּוּדַת כּוֹכְבִּים מִבְּתִּיהוֹן, וְהוּוֹן 44
 עָלְלִין וְלֹא מִשְׁכַּחֲתִין פְּלוֹם, עַד דְּנִפְקוֹן אָמְרוֹן טְרוּדוֹ 45
 תַּרְעִין, מִן דְּהוּוֹן טְרוּדִין לְתַרְעִיָּה הוּוֹן חֲמֵן יִתִּיָּה, 46

בְּעֵינַי, דְּכַתִּיב (ישעיה נב, ח): כִּי עֵינַי בְּעֵינַי יֵרְאוּ בָּשׁוּב 44
ה' צִיּוֹן. חֲטָאוּ בָּאֵף, דְּכַתִּיב (יחזקאל ח, יז): וְהָגַם 45
שְׁלֹחִים אֶת הַזְּמוּרָה אֶל אֶפֶס, וְלָקוּ בָּאֵף, 46
דְּכַתִּיב (ויקרא כו, מא): אֵף אָנֹכִי אֵלַי עֲמָם בְּקָרִי. 47
וּמִתְנַחֲמִין בָּאֵף, דְּכַתִּיב (ויקרא כו, מד): וְאֵף גַּם זֹאת 48
בְּהִיּוֹתָם בְּאֶרֶץ אֲבִיֵּיהֶם לֹא מֵאֲסָתִים וְלֹא גְעֻלָּתִים 49
לְכַתֵּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתָּם. חֲטָאוּ בִּפְהָ, דְּכַתִּיב (ישעיה 50
ט, טז): וְכָל פֶּה דֹבֵר נִבְלָה. וְלָקוּ בִּפְהָ, דְּכַתִּיב (ישעיה 51
ט, יא): וַיֹּאכְלוּ אֶת יִשְׂרָאֵל כָּכָל פֶּה. וּמִתְנַחֲמִין בִּפְהָ, 52
דְּכַתִּיב (תהלים קכו, ב): אֲזִי יִמְלֹא שְׂחוֹק פִּינוּ. חֲטָאוּ 53
בְּלִשׁוֹן, דְּכַתִּיב (ירמיה ט, ב): וַיִּדְרֹכּוּ אֶת לְשׁוֹנָם קִשְׁתָּם 54
שָׁקָר, וְלָקוּ בְּלִשׁוֹן, דְּכַתִּיב (איכה ד, ד): דִּבֶּק לִשׁוֹן 55
יוֹנֵק. וּמִתְנַחֲמִין בְּלִשׁוֹן, דְּכַתִּיב (תהלים קכו, ב): 56
וּלְשׁוֹנָנִי רָגָה. חֲטָאוּ בְּלֵב, דְּכַתִּיב (זכריה ז, יב): וְלִבָּם 57
שָׁמּוּ שְׁמִיר מִשְׁמוּעַ, וְלָקוּ בְּלֵב, דְּכַתִּיב (ישעיה א, ה): 58
וְכָל לֵב בְּדֹי. וּמִתְנַחֲמִין בְּלֵב, דְּכַתִּיב (ישעיה מ, ב): 59
דְּבָרוֹ עַל לֵב יְרוּשָׁלַם. חֲטָאוּ בִיד, דְּכַתִּיב (ישעיה א, 60
טו): יְדִיכֶם דְּמִים מָלְאוּ. וְלָקוּ בִיד, דְּכַתִּיב (איכה ד, 61
י): יְדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בָּשְׁלוּ יִלְדֵיהֶן. וּמִתְנַחֲמִים 62
בִיד, דְּכַתִּיב (ישעיה יא, יא): יוֹסִיף ה' שְׁנֵית יָדָיו. חֲטָאוּ 63
בְּרָגֶל דְּכַתִּיב (משלי א, טז): כִּי רִגְלֵיהֶם לִרְעַע יְרוּצוּ. 64
וְלָקוּ בְּרָגֶל, דְּכַתִּיב (ירמיה יג, טז): וּבִטְרָם יִתְנַגְּפוּ 65
רִגְלֵיכֶם עַל הָרֵי נִשְׁף. וּמִתְנַחֲמִין בְּרָגֶל, דְּכַתִּיב (ישעיה 66
נב, ז): מֶה נָּאוּ עַל הָהָרִים רִגְלֵי מְבַשֵּׁר. חֲטָאוּ בְּהוּא, 67
דְּכַתִּיב (ירמיה ה, יב): בָּחֲשׁוּ בַּה' וַיֹּאמְרוּ לֹא הוּא. 68
וְלָקוּ בְּהוּא, דְּכַתִּיב (ישעיה סג, י): וַיִּהְיֶה לָהֶם לְאוֹיֵב 69
וְהוּא גִלְחָם בָּם. וּמִתְנַחֲמִין בְּהוּא, דְּכַתִּיב (ישעיה נא, 70
יב): אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מִנְחָמָכֶם. חֲטָאוּ בְּזָה, 71
דְּכַתִּיב (שמות לב, א): כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ. וְלָקוּ בְּזָה, 72
דְּכַתִּיב (איכה ה, יז): עַל זֶה הָיָה דָּוָה. וּמִתְנַחֲמִין בְּזָה, 73
דְּכַתִּיב (ישעיה כה, ט): הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ. חֲטָאוּ 74
בָּאֵשׁ, דְּכַתִּיב (ירמיה ז, יח): הַבָּנִים מְלַקְטִים עֵצִים 75
וְהָאֲבוֹת מְבַעְרִים אֶת הָאֵשׁ. וְלָקוּ בָּאֵשׁ, דְּכַתִּיב (איכה 76
א, יג): מִמְרוֹם שָׁלַח אֵשׁ. וּמִתְנַחֲמִין בָּאֵשׁ, 77
דְּכַתִּיב (זכריה ב, ט): וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהּ נֶאֱמָר ה' חֹמַת אֵשׁ 78
סָבִיב, חֲטָאוּ בִישׁ, דְּכַתִּיב (שמות יז, ז): הִנֵּשׁ ה' 79
בְּקִרְבָּנִי, וְלָקוּ בִישׁ, דְּכַתִּיב (איכה א, יב): אִם יֵשׁ 80
מִכָּאוֹב כִּמְכָאֲבִי. וּמִתְנַחֲמִין בִישׁ, דְּכַתִּיב (משלי ח, 81
כא): לְהִנְחִיל אֶהְיֶה יֵשׁ וְאַצְרִיתֵיהֶם אֲמַלֵּא. חֲטָאוּ 82
בְּכַפְלִים, דְּכַתִּיב (איכה א, ח): חֲטָא חֲטָאָה יְרוּשָׁלַם. 83
וְלָקוּ בְּכַפְלִים, דְּכַתִּיב (ישעיה מ, ב): כִּי לָקָה מִיד ה' 84
כַּפְלִים בְּכָל חֲטָאֲתֵיהָ. וּמִתְנַחֲמִים בְּכַפְלִים, 85
דְּכַתִּיב (ישעיה מ, א): נִחֲמוּ נִחֲמוּ עַמִּי יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם. 86

סליק אלפא בִּיתא קַדְמָאָה

בְּחִרְפֵּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אֶת מוֹצֵא שְׁפָל מְקוֹם שְׁבָקָשׁוֹ 1
יִשְׂרָאֵל לְבָרַח הָיוּ מִסְּגִירִין אוֹתָן, בְּקָשׁוֹ לְבָרַח כְּלָפִי 2
צָפוֹן וְלֹא הִנִּיחוּם, הִדָּא הוּא דְּכַתִּיב (עמוס א, ז): עַל 3
שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי עֲזָה וְעַל אַרְבַּעָה לֹא אֲשִׁיבֵנּוּ עַל 4
הַגְּלוּתָם גְּלוּת שְׁלֵמָה לְהַסְגִּיר לְאַדּוּם. בְּקָשׁוֹ לְבָרַח 5
כְּלָפִי מִזְּרַח, וְלֹא הִנִּיחוּם, הִדָּא הוּא דְּכַתִּיב (עמוס א, 6
ז): עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי צֹר וְעַל אַרְבַּעָה לֹא אֲשִׁיבֵנּוּ 7
עַל הַסְּגִירָם גְּלוּת שְׁלֵמָה לְאַדּוּם וְלֹא זָכְרוּ בְּרִית 8
אֲחִים. בְּקָשׁוֹ לְבָרַח כְּלָפִי מִעֶרֶב, וְלֹא הִנִּיחוּם, 9
דְּכַתִּיב (ישעיה כא, יג): מִשָּׂא פַעֲרָב פַּעֲרָב תְּלִינוּ 10
אֲרֻחוֹת וְגו'. כִּי אֶתָּה עֲשִׂיתָ, מִשָּׁל לְמַלְךְ שְׁנִשָּׂא 11
לְמִטְרוֹנָה, אָמַר לָהּ אֵל תְּשִׁיחִי עִם חֲבֵרוֹתֶיהָ וְאֵל 12
תְּשָׁאֲלִי מֶהֱן וְאֵל תְּשָׁאֲלִי לָהֶן, לְזִמִּים כְּעַם עֲלִיָּה 13
הַמֶּלֶךְ וּטְרִידָה חוּץ לְפִלְטִין, וְחִזְרָה עַל כָּל שְׁכֵנוֹתֶיהָ 14
וְלֹא קִבְּלוּ אוֹתָהּ, וְחִזְרָה לְפִלְטִין, אָמַר לָהּ הַמֶּלֶךְ 15
אֶקְשִׁית אִפְשִׁי, אָמַרְהָ הַמִּטְרוֹנָה לְמַלְךְ, אֲדוּנִי אֱלוּלִי 16
הָיִיתִי מִשָּׁאִילָה לָהֶן, וְשׂוֹאֵלֶת מֶהֱן מִנָּא, וְהָיָה 17
עֲבִידִיתִי גִבָּה, אוֹ עֲבִידִיתָה גִבִּי, לֹא הוּוֹן מְקַבְּלִין לִי. 18
כֹּף אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אֶקְשִׁיתוֹן 19
אִפְיָכוֹן, אָמַרְוּ לְפָנָיו רַבּוֹן הַעוֹלָמִים לֹא כְתִבְתָּ 20
בְּתוֹרָתְךָ (דבריו ז, ג): וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּהֶם בְּתָךְ לֹא תִתֵּן 21
לְבָנוּ וּבִתּוֹ לֹא תִקַּח לְבָנָךְ, אֱלוּלִי הוֹיֵנָן מִשָּׁאֲלִין 22
לְהוֹן, וְנִסְכּוֹן מִיִּנְהוֹן וְאִינּוֹן מִיִּנְהוֹן, וְהָיִיתָ בְּרִיתִיהָ גִבִּי 23
אוֹ בְּרִיתִי גִבִּיָּה, לֹא הוּוֹ מְקַבְּלִים לִי, הָיוּ כִּי אֶתָּה 24
עֲשִׂיתָ. הִבַּאתָ יוֹם קָרָאתָ וְיָהִיו כְּמִנִּי, בְּצָרָה, וְלֹא 25
כְּמוֹנִי בְּרוּחָה. 26

נז. תְּבֵא כָּל רַעְתָּם לְפָנֶיךָ וְעוֹלָל לְמוֹ, אֵייתִי עֲלִיהוֹן 27
מִן דְּאֵייתִית עָלִי, דְּקִדַּק עֲלִיהֶן מֶה דְּקִדַּקְתָּ עָלִי. 28
וְעוֹלָל לְמוֹ, קִטִּיף עוֹלָלְתִּיהוֹן כְּמֶה דְּקִטְפָת עוֹלָלְתִּי. 29
כִּי רַבּוֹת אֲנַחְתִּי וְלָפִי דָּוִי. אֶת מוֹצֵא שְׁבָדְכָר שְׁחָטָאוּ 30
יִשְׂרָאֵל בּוֹ לָקוּ וּבּוֹ מִתְנַחֲמִים, חֲטָאוּ בְּרָאשׁ, וְלָקוּ 31
בְּרָאשׁ, וּמִתְנַחֲמִים בְּרָאשׁ. חֲטָאוּ בְּרָאשׁ, 32
דְּכַתִּיב (במדבר יד, ד): נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשּׁוּבָה מִצְרִימָה. 33
וְלָקוּ בְּרָאשׁ, דְּכַתִּיב (ישעיה א, ה): כָּל רֹאשׁ לְחָלִי. 34
וּמִתְנַחֲמִין בְּרָאשׁ, דְּכַתִּיב (מִיכָה ב, יג): וַיַּעֲבֹר מִלִּפְנֵם 35
לְפָנֵיהֶם וְה' בְּרָאשָׁם. חֲטָאוּ בְּאֶזֶן, דְּכַתִּיב (זכריה ז, 36
יג): וְאֶזְנֵיהֶם הִכְבִּידוּ מִשְׁמוּעַ, וְלָקוּ בְּאֶזֶן, 37
דְּכַתִּיב (שמואל א ג, יא): אֲשֶׁר כָּל שְׁמֵעוֹ תִּצְלִינָה שְׁתִּי 38
אֶזְנִי. וּמִתְנַחֲמִין בְּאֶזֶן, דְּכַתִּיב (ישעיה ל, כא): וְאֶזְנֵיךְ 39
תִּשְׁמַעְנָה דְּבַר מֵאַחֲרֶיךָ לֵאמֹר. חֲטָאוּ בְּעֵינַי, 40
דְּכַתִּיב (ישעיה ג, טז): כִּי גִבְּהוּ בְּנוֹת צִיּוֹן וְחִלְקָנָהּ 41
נְטוּיּוֹת גְּרוֹן וּמִשְׁקֵרוֹת עֵינַיִם, וְלָקוּ בְּעֵינַי, 42
דְּכַתִּיב (איכה א, טז): עֵינִי עֵינִי יִרְדֶּה מַיִם. וּמִתְנַחֲמִין 43

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 נג אסור לטלטל בקעת עץ תעג] או אבן לכסות בהם פי החבית, או לסגור בהם את הדלת תעד], או להפוז
2 בהם בברזא לסתום הנקב שבחבית תעה], אף אם כבר נשתמש בהם תשמיש זה פעמים רבות בחל תעו],
3 וגם חשב עליהם מבעוד יום להשתמש בהם תשמיש זה בשבת – אין זה מועיל פלום תעו], אלא אם פן
4 יחדם לכך לעולם תעו], שאז ירד עליהם תורת פלי על ידי שניתחדו לתשמיש זה לעולם תעו]. אבל מה
5 שיחדם לתשמיש זה לשבת זו בלבד – אין זה מוריד עליהם תורת פלי, אלא אם פן עשה בהם שום
6 מעשה תפ] של תקון המוכיח שהם מוכנים ועומדים לכך תפא], שאז מתר לטלטלם לצורך אותו דבר שהוכנו
7 לו תפב], אבל לא לצורך אחר תפג].

8 במה דברים אמורים? בכסוי פי החבית וסגירת הדלת והפאזה בברזא וכיצא בדברים אלו, שאין דרכם של
9 עץ ואבן ליחד אותם לכך תפד], אבל אם חשב עליהם להשתמש בהם למחר תשמיש שדרכם ליחד אותם
10 לתשמיש זה, פגון שחשב על האבן לפצוע בזה אגוזים למחר, אף על פי שלא יחדה לכך אלא לשבת זו

ביאורי הלכה

בלבד צריך מעשה גדול של סידור והכנה, ובייחוד
לצורך שימושים אחרים שלא שייך בהם סידור והכנה
לישיבה די בכל תיקון כלשהו⁴⁴⁸.

תפא] ועומדים לכך – כגון צביעת או סיתות האבן, אך
ניקוי האבן אינו מעיד על ייחודה לצורך מסויים אלא
מוכיח רק שכוונתו להשתמש בה אפילו ללא ייחוד⁴⁴⁹.
תפב] שהוכנו לו – אפילו שעדיין לא נשתמשו בו⁴⁵⁰.
תפג] לצורך אחר – צריך שיהיה ניכר ומוכח שייחד
את האבן לצורך זה, ולכך אין להשתמש בה לצורך
אחר שאז לא יהיה ניכר כלכך הצורך אליו ייחד את
האבן⁴⁵¹.

תפד] אותם לכך – גם אם דרכו תמיד לעשות זאת בעץ
ואבן, ואפילו רגיל לעשות זאת באותו העץ או באותה
האבן – אינו נחשב כ"ייחוד"⁴⁵².

צינונים והוספות

שמחשבתו ניכרת על ידי מעשיו, ועפ"ז גם בייחוד לעולם
שע"י קטן עליו לעשות מעשה גדול וניכר, אך לכאורה
לאחר מעשהו מותר יהיה להשתמש בזה לכל צורך ולא רק
לצורך הדבר אליו ייחד.

447 כדלעיל הערה תמא.
448 כל עוד הוא מוכיח שהחפץ הוכן לצורך זה וכדלהלן
הערה תמט.

449 כי מן הסתם מנקה כל אבן שמשמש בה אפילו הוא
שימוש מזדמן לפעם אחת, ועוד שבניקוי האבן לא ניכר
מהו השימוש אותו יעשו באבן, ועפ"ז סידור אבנים במקום
מסוים על מנת שיהיו זמינים לשימוש אינו מועיל אלא אם
כן ניכר שסודרו לצורך זה. (כדלעיל סעיף גב לעניין עציים
ואבנים שהכינם לישיבה).

ועיין ב'לוח-המוקצה' לעניין חול שהוכנס ל'ארגו חול'
למטרות משחק וכן לעניין מטבע המשמש למשחק או
קמיע.

450 כדלעיל סעיף לו.
451 וכדלעיל הערה תמ.
452 אין זה נחשב לייחוד כי זה עושה זאת תמיד באותה

תעג] בקעת עץ – חתיכת עץ⁴⁴².
תעד] את הדלת – לנעול הדלת שלא תיפתח.

תעה] הנקב שבחבית – לתקוע ברו בנקב שעושים
בחבית כדי להוציא ממנה יין⁴⁴³.

תעו] בחול – רגילות להשתמש באבן או בחפץ אחר
לא הופכת אותה לכלי, כי בדרך כלל משליכים את
האבן מיד בגמר השימוש והרי היא כשאר האבנים⁴⁴⁴.
תעו] מועיל כלום – אף שחשב עליהם כבר מבעוד יום
ולא נטלם באקראי והרי זה כאילו ייחד אותם – אין
זה מועיל⁴⁴⁵.

תעה] לכך לעולם – אפילו על ידי מחשבה⁴⁴⁶.
תעט] זה לעולם – כשייחדם לעולם מותר לטלטלם
לכל דבר ואין צריך לשום תיקון⁴⁴⁷.

תפ] שום מעשה – כשהייחוד נעשה לצורך ישיבה

442 מלשון 'המבקע עצים', והיא מוקצה שאינה ראויה
לכלום בשבת.

443 כדי שהיין לא יישפך מסביב לברו יש לתקוע אותו
בחוזק.

444 רק ייחוד החפץ שמשמעותו שאין בדעתו להשליכו
גם לאחר השימוש (לעולם או עד לסיום הזמן שייחדו אליו
את החפץ) – נותן לו תורת כלי.

445 אף שייחוד אפילו לזמן מוגבל מועיל ליתן לחפץ
תורת כלי (כדלעיל הערה תלו שאין לחלק בזה בין ייחוד
לעולם או ייחוד לשעה), מכל-מקום ייחוד לשעה בחפץ
שאין דרך לייחדו, מחשבתו אינה מתפרשת כייחוד אלא
כשימוש מזדמן.

446 משמעות שוע"ר שדי בייחוד על ידי מחשבה ולא
זקוקים למעשה עבור זה (ודלא כפמ"ג סי' רנט א"א ס"ק
ב); ולהעיר שייחוד במחשבה צריך להיעשות על ידי בעלי
החפץ, שלא כייחוד שעל ידי מעשה תיקון; עוד להעיר
מהספק אם מועיל ייחוד במחשבה על ידי קטן, שבפמ"ג
(פתיחה להל' יו"ט ח"ב פתיחה למוקצה פ"א אות ו, ובתוס'
שבת סוף הקדמה לסי' שח ס"ק ט) משמע להקל במקום

- 1 בַּלְבֶּד - מִתֵּר לְמַלְמְלָה גַם לְכָל צִרְכֵּיו תַּפְחָה, לְפִי שְׁפִינֵן שֶׁהִיא רְאוּיָה לְהַתִּיחֵד לְכָד לְעוֹלָם תַּפְחָה וְדִרְכָּה בְּכָד תַּפְחָה,
2 לְפִיכָד דִּי לָהּ בְּהֻכְנָה קָלָה לְהַכִּינָה לְכָד, דְּהֵינּוּ בְּמַחְשָׁבָה לְשַׁבֵּת זֶה בַּלְבֶּד תַּפְחָה, אוֹ אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כְּבָר
3 תִּשְׁמִישׁ זֶה מִבְּעוֹד יוֹם אֶפְלוּ פַּעַם אַחַת בַּלְבֶּד - הוֹכְנָה לְכָד, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָשַׁב עָלֶיהָ לְשַׁבֵּת זֶה תַּפְחָה:
הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לסטול בשבת סעיף נג

ביאורי הלכה

- תַּפְחָה לְכָל צִרְכֵּיו – והוא הדין לצורך עצמו של האבן כגון שלא תיגנב או תינזק.⁴⁵³
תַּפְחָה לְכָד לְעוֹלָם – היינו שהאבן נוחה לתשמיש זה ולא משתמשים בה רק בגלל שלא מצוי כעת כלי אחר.⁴⁵⁴
תַּפְחָה וְדִרְכָּה בְּכָד – הדרך לייחד אבן לתשמיש זה.⁴⁵⁵
תַּפְחָה זֶה בַּלְבֶּד – כדין חריות של דקל דלעיל סעיף נ.
תַּפְחָה לְשַׁבֵּת זֶה – בדבר שדרכו בכך ישיבתו אינה מתפרשת כמקרה בלבד, אלא כהכנה וייחוד.⁴⁵⁶

ציונים והוספות

- אבן הוא משום שלא זמין לו דבר ראוי יותר לכיסוי החבית וסגירת הדלת אלא אותה האבן, אבל לו היה זמין חפץ המתאים יותר לתשמיש זה היה משליך את האבן מיד, ולכך כל השימוש באבן נחשב כשימוש מזדמן, משא"כ בשימוש שהאבן היא חפץ המתאים לכתחילה לזה כפציעת אגוזים וכדלהלן.
(453) אלא שלא הוזכר כאן טלטול אבן לצורך זה שאינו מצוי כלל.
(454) ע"ד המבואר לעיל סעיף נב שיסוד החילוק בין חריות של דקל לשאר עצים הוא משום ששאר עצים אין נוחים לשבת עליהם ולכך לא מייחדים אותם לזה אלא כשלא מצויים חריות וכיוצא בזה, וכן לכיסוי החבית וסגירת הדלת
- מעדיפים להשתמש בנסרים של עץ אם היו מצויים, וכזה נחלקה אבן לפצוע בה אגוזים (הראויה לעולם) מאבן לכיסוי כלי (היא ראויה אף לזה כדלעיל סעיף ח).
(455) כיון שהאבן נוחה לפצוע אגוזים וממילא הדרך לייחד לזה אבנים (שלא כקורנס (דלעיל סעיף יב) שהותר לפצוע בו אגוזים בשבת אך אין דרך לייחודו לכך), לכן כשמכניסים אבן לפצוע בה אגוזים בשבת הוא "ייחוד" מוכח וניכר, שהרי לא נטלו אותה בתור חפץ מזדמן (כמו אבן לכיסוי פי חבית שאינו מתאים לגמרי), אלא הכינו דבר שראוי לייחד לכך לעולם, וזאת, אפילו אם בפועל כוונתו להשתמש בה לשבת אחת בלבד.
(456) וכדין חריות של דקל, לעיל סעיף נא.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות עירובין לפי לוח "רב יומי"

- 19 ויחזור אח"כ כנגד העיר לפי מדה שמדד שם אלא ימדוד
20 כנגד העיר כדי להבליע ההרים וגיאיות שכנגדה או למורדה
21 בדרך שיתבאר:

* * *

- 22
23 ו הגיע להר אם הוא זקוף כל כך שאם יורידו חוט
24 המשקולת מראשו לא יתרחק מכנגדו למטה בשיפולו ד'
25 אמות א"צ למדוד כלל הירידה והעליה אלא אם יש מישור
26 בראשו מודדו ואם אין מישור בראשו אינו מודדו כלל אלא
27 מדלגו לגמרי אף על פי שיכול להבליעו בחבל של נ' אמה.
28 ואם חוט המשקולת מתרחק מכנגדו ד' אמות ומתלקט י'
29 טפחים מתוך יותר מד' אמות דהיינו שבהילוך יותר מד'
30 אמות של שיפוע עולה י' טפחים בגובה אז רואים אם אין
31 משפתו אל שפתו אלא חמשים אמה ביושר אם היו נוקבים
32 אותו בשיפולו אצל שפתו והיו מודדים דרך הנקב אזי צריך
33 להבליעו בחבל של נ' אמה שזוקף עץ גבוה בשפתו מזה
34 ועץ אחר כנגדו בשפתו מזה ומותח חבל מזה לזה.

- 35 ואם אינו יכול להבליעו בחבל של נ' אמה מודדו בחבל
36 של ד' אמות וכך יעשה אחד עומד ברגלי ההר למטה ואחד
37 למעלה ממנו ברחוק ד' אמות ונותן התחתון את החבל
38 כנגד לבו והעליון כנגד רגליו ועולה התחתון למקום

חלק ב סימן שצט במה מודדין התחומין ומקום המדידה ומי הוא המודד:

- 1 א אין מודדים תחום העיר אלא בחבל של פשתן של
2 חמשים אמה לא פחות מפני שהוא נמתח ביותר כשהוא
3 קצר ומאריך המדה ללא צורך (וכן של שאר מינים נמתח
4 ביותר) ולא ארוך יותר מפני שאינו נמתח כראוי שכובדו
5 מכפילו ומתקצר באמצעותו ומקצר מדת התחום:
6 ב אם יש לפניו לסוף ע"ה אמה מהעיר נהר שהוא רחב
7 יותר מכ"ה אמה שאינו יכול להבליעו בחבל של נ' אמה
8 כשימדוד בו מסוף חמשים מהעיר מקום שנסתיים החבל
9 פעם אחת כיצד יעשה לאחר שמדד נ' אמה מהעיר חזור
10 לאחוריו כ"ה אמה כדי שיהא החבל של נ' אמה נשלם עד
11 הנהר:
12 ג לא ימדוד אלא כנגד לבו שקבעו לו חכמים מקום לשום
13 כנגדו ראש החבל שלא יתן זה כנגד צוארו וזה כנגד
14 רגליו והחבל מתקצר והתחומין מתמעטין:
15 ד וצריך למתוח החבל בכל כחו מפני שהוא מכביד
16 באמצעותו:
17 ה לא ימדוד אלא כנגד העיר אפילו אם יש הרים וגיאיות
18 כנגדה לא ילך מכנגדה לצדה שהוא ישר וימדוד שם

48 אף בתחום שריבה אע"פ שהוא להקל לפי שתולין לומר
49 שהראשונים לא מתחו החבל כל צרכו שצריך למתחו
50 בכל כחו:

51 **יב** מדד ומצא מדתו במזרחית צפונית יתירה על
52 שכנגדה במזרחית דרומית מותח החוט של סימן
53 התחום מזו לזו באלכסון ואין אומרים שטעה באחת מהן
54 אלא תולין שזו שנתקצרה הוא מחמת הרים וגיאות שיש
55 שם והוצרך למודדן בענין שנתקצר התחום ויש אומרים
56 שתולין בטעותו והולכין להקל לומר שטעה בזו
57 שנתקצרה אצלו ומוציאין אותה להלאה עד כנגד הארוכה
58 (והעיקר כסברא הראשונה):

59 * * *
60 **יג** אם באו ב' מומחים ומדדו את התחום אחד ריבה ואחד
61 מיעט שומעין למרבה להקל בדברי סופרים ובלבד שלא
62 ירבה יותר ממדת אלכסונה של קרן העיר כיצד בעת שירבה
63 זה נאמר שמא הא' מקרן אלכסון של עיר מדד האלפים ג"כ
64 באלכסון וכן מקרן שכנגדה ונמצא כשמותחים חוט מסוף
65 תחום שמקרן זו לסוף תחום שמקרן זו יהיה בין חוט זה
66 לעיר פחות מאלפים והאחרון מדד כהלכה מצלע העיר ואין
67 מחזיקין על הראשון שטעה ביותר משיעור זה ולפיכך אם
68 ריבה האחרון יותר משיעור זה אין שומעים לו.

69 ושיעור זה הוא שיעור עודף שיש בצלע ארוך אלפים על
70 צלע מרובע שאלכסונו הוא אלפים שהרי מן העיר עד החוט
71 המתוח מסוף האלפים שבאלכסון הוא צלע מרובע
72 שאלכסונו אלפים ושיעור צלע זו הוא אלף ותכ"ח אמה
73 בקירוב לפי החשבון של חכמי התלמוד שהוא בקירוב ולא
74 בצמצום בכל אלכסון שהוא עודף על צלעות ריבועו ב'
75 חומשין מאורך הצלע ונמצא שמאלף ותכ"ח עודף אלכסונו
76 אלפים ותתנ"ו חומשין שהם תקע"ב אמה פחות ד' חומשים
77 תנם על אלף ותכ"ח יהיו אלפים אמה פחות ד' חומשים
78 אבל לפי חשבון חכמי המדות שדקדקו וצמצמו החשבון
79 בכל אלכסון יהיה עודף זה תקפ"ה אמה בקירוב:

80 * * *
81 **יד** עושין התחומין סביב העיר כטבלא מרובעת דהיינו
82 שמודד על פני כל אורך העיר למזרח אלפים אמה
83 לחוץ וכן לצפון ואחר כך רואים כאילו היתה טבלא
84 מרובעת אלפים על אלפים בקרן למלאותה ונמצא התחום
85 בקרן אלפים ואלכסון שהם אלפים ות"ת וכן יעשה בשאר
86 הקרנות אבל לא ימדוד מאמצע הקרן אלפים באלכסון וכן
87 בקרן שכנגדה ויתן החוט מזו לזו שא"כ מפסיד הת"ת
88 שבקרן וגם לא יהיה התחום כנגד העיר אלא אלף ותכ"ח
89 ולפי חשבון חכמי המדות אלף ותט"ו:

90 **טו** אפילו עבד ושפחה כנענים שקבלו עליהם מצות
91 שהאשה חייבת בהן נאמנים לומר עד כאן תחום שבת
92 שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל.
93 אבל קטן אינו נאמן בעודו קטן אבל נאמן הגדול לומר
94 זכור אני שעד כאן היינו באים בשבת כשהייתי קטן
95 וסומכים על עדותו:

1 שעומד העליון והעליון עולה ד' אמות ומודדים כבתחלה
2 וכן יעשה עד שימדדו כל ההר מב' צדדיו ונמצא מתמעט
3 מדרונו בכל ד' אמות יותר מן חצי קומת אדם כמו שמלבו
4 ועד רגליו:

5 * * *
6 **ז** ואם הוא משופע יותר שמתלקט י' טפחים מתוך ד'
7 אמות כיון שאינו נוח תשמיש הליכתו וטורח הוא לעלות
8 ולמתוח חבל מעץ שבשפתו מזה לעץ שכנגדו אזי לא
9 הטריחוהו חכמים בכך אלא ישער באומד כמה יהיה בחבל
10 שימתחו עליו מעץ לעץ אם היו מעמידים אותם בשפתיו
11 מזה ומזה והולך לו למדוד להלן להשלים מדת תחומו.

12 ואם ישער בדעתו שיהיה בו יותר מנ' אמה כיון שאם לא
13 היה משופע כל כך היה צריך למדוד כל שיפועו בחבל של
14 ד' אמות גם כשהוא משופע כל כך לא הקילו בזה לשער
15 באומד דעתו כמה יהיה בחבל המתוח אלא צריך למדוד
16 כולו בחבל של ד' אמות:

17 **ח** וכל זה בהר וכן בכותל בין שהוא זקוף בין שנפל
18 ונעשה כהר אבל אם הגיע לגיא אם יכול להבליעו
19 בחבל של נ' אמה צריך להבליעו ולא לשער באומד דעתו
20 אפילו מתלקט עשרה מתוך ד' אמות לפי שבקל יכול
21 להבליעו שאחד יעמוד מכאן ואחד מכאן ואין צריך להעמיד
22 עצים כלל ומטעם זה אפילו אם אין חוט המשקולת מתרחק
23 מכנגדו למטה ד' אמות צריך להבליעו.

24 אבל אם אינו יכול להבליעו בחבל של נ' אמה אם חוט
25 המשקולת מתרחק מכנגדו ד' אמות מודדו כולו בחבל של
26 ד' אמות כמו בהר.

27 והוא שלא יהא עמוק יותר מאלפים אבל אם הוא עמוק
28 יותר מאלפים מודד הירידה והעליה של כל השיפוע מדידה
29 יפה כמו קרקע חלקה אפילו אם יכול להבליעו בחבל של
30 נ' אמה.

31 ואם אין החוט מתרחק מכנגדו ד' אמות אינו מודד כלל
32 השיפוע של ירידה ועליה אלא המישור של מטה בלבד אם
33 אינו יכול להבליעו ואפילו אם עמוק יותר מאלפים:

34 * * *
35 **ט** הגיע להר או לגיא וכל מה שממנו כנגד העיר הוא רחב
36 מחמשים אמה שאינו יכול להבליעו ומן הצד הוא
37 מתקצר והולך כגון שהוא במזרח העיר וכל אורך מזרח אינו
38 יכול להבליעו אם יכול להבליעו בתוך אלפים של צד צפון
39 או דרום ילך לשם ויבליעו כיון שהוא עדיין בתוך התחום
40 של צד העיר ויחזור אח"כ כנגד העיר לפי מדה שמדד שם
41 אבל אם אינו יכול להבליעו בתוך אלפים של צד העיר לא
42 יתרחק יותר להבליעו, גזירה שמא יאמרו הרואים שמדת
43 תחומין באה לכאן:

44 **י** אין סומכין אלא על מדידת אדם מומחה שהוא יודע
45 מדת הקרקע:

46 **יא** היו לנו תחומי שבת מוחזקין ובא מומחה ומדד
47 ריבה בתחום מהם ומיעט בתחום מהם שומעים לו

22 שלא נתכוין לקנות שביתה כלל שהואיל ואם היה ניעור היה
23 קונה קונה ג"כ כשהוא ישן וכל חפציו כמוהו.
24 אבל חפצי הפקר שאין להם בעלים שיוכלו להקנות להם
25 שביתה לא קנו שביתה מאליהם אלא הרי הם כרגלי הזוכה
26 בהם תחלה שיוכל להוליכם למקום שילך הוא ואפילו חוץ
27 לתחום העיר אם עירב לשם.
28 אבל חפצי הנכרי קונים שביתה במקומן אף על פי
29 שבעליהם לאו בני שביתה הם שגזרו על חפצי הנכרי
30 גזירה משום חפצי ישראל ואם הוציאם הנכרי חוץ לתחום
31 אין להם אלא ד' אמות אלא שאם הביאם לעיר דינם כמו
32 שהוציאוהו נכרים חוץ לתחום ונתנוהו בעיר שכל העיר
33 נחשבת לו כד' אמות הואיל ויצא באונס כמו שיתבאר
34 בסי' ת"ה.
35 והוא שתהא העיר מוקפת מחיצות לדירה שכל מקום שאינו
36 מוקף לדירה אינו נחשב כד' אמות כמו שנתבאר בסי' שצ"ו.
37 (ואינו דומה לשבת בעיר שכולה נחשבת לו כד' אמות
38 אע"פ שאינה מוקפת מחיצות כלל לפי שאין מתחילין
39 למדוד לו אלפים אלא מבית החיצון הואיל וכל בתי העיר
40 מובלעים זה בתוך ע' ושיריים של זה אבל מכל מקום אין
41 כל העיר נחשבת לו כד' אמות ממש אלא ביתו שקנה בו
42 שביתה בלבד ושאר הבתים הם מובלעים זה בתוך ע' אמה
43 ושיריים של זה ואין מתחילין המדידה מהם אבל ליוצא
44 חוץ לתחום אין כל העיר נחשבת כד' אמות עד שתהא
45 מוקפת מחיצות לדירה).
46 וסתם עיירות מוקפות לדירה שבונים בתים תחלה ואח"כ
47 מקיפים אותם אבל סתם מבצרים אינן מוקפים לדירה:

חלק ב סימן ת מי שישב לו בדרך לנוח ולא ידע אם הוא בתחום אם לאו:

1 א מי שהיה בא בדרך ליכנס לעיר וישב בדרך לנוח
2 וחשכה לו ולא ידע שהוא בתחום העיר ואח"כ מצא
3 עצמו בתחומה קנה שביתה בעיר ונכנס לתוכה בשבת
4 ומהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח ואע"פ
5 שנתכוין לקנות שביתה במקומו כיון שאילו היה יודע
6 שהעיר בתוך תחומו לא היה חפץ לקנות שביתה אלא עם
7 בני העיר הרי הוא כאילו קנה שביתה עמהם.
8 אבל אם לא היה בדעתו כלל ליכנס לעיר זו קנה שביתה
9 במקומו ומשם יש לו אלפים אמה לכל רוח ואם כלים
10 אלפים ממקום שביתתו בחצי העיר אינו מהלך בעיר יותר
11 מחציה ואם כלים בסוף העיר כל העיר נחשבת לו כד' אמות
12 כמו שיתבאר בסי' ת"ח.

13 ואפילו אם מבעוד יום היה בדעתו ליכנס לעיר זו ובין
14 השמשות אמר בפירוש שביתתי במקומי הרי עקר שביתתו
15 מאנשי העיר וקנה שביתה במקומו:

* * *

חלק ב סימן תא מי שישן בדרך וחשכה לו קונה אלפים אמה לכל רוח:

17 א כל אדם קונה שביתה במקום שקדש עליו היום ויש לו
18 משם אלפים לכל רוח אף על פי שלא אמר שביתתי
19 במקומי שכיון שאם היה רוצה היה אומר הרי זה כמו שאמר
20 ואפילו מי שישן בדרך וחשכה לו קנה שביתה במקומו אם
21 הוא חוץ לתחום העיר ויש לו משם אלפים לכל רוח אע"פ

לְקוּטֵי תוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים – הַפְרָשָׁה הַחֲסִידִית

7 דְּהֵינּוּ אֶפִּילוּ בְּבַחֲנֵינָה קֶצֶה אַחֲרָן שֶׁהוּא רְחוּק מִקֶּצֶה
8 הָרָאוּשׁוֹן לְגַמְרִי, דְּהֵינּוּ בַּחֲנִינָה "עֲלֵמָא דְּפִרְדָּא"³², דְּבָרִים
9 זָרִים וְנִפְרָדִים כִּי, וְנִמְשָׁךְ "קוֹל" וְהַמְשָׁכָה עֲלִיוֹנָה
10 מְלַמֶּעֱלָה שֶׁתַּחְבְּרוּ וִיתִיחֲדוּ גַם הֵם לִיחֻדוֹ יִתְבָּרַךְ.
11 וְזֶהוּ "וַיִּקַּח מֵאֲבְנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשֶׁם מֵרָאוּשׁוֹתָיו כִּי" (ויצא
12 כח, יא): כִּי "הוּא יִתְבָּרַךְ מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם"³³, בְּמֵאֲמָרָה:

1 ג. אֲבָל²⁷ "צִוְּאָרְךָ בְּחֻזִּים" (שִׁיר הַשִּׁירִים א, י) הוּא בַּחֲנִינָה
2 אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמִרְגְּלִיּוֹת מוֹפְרָדִים וּקְבוּעִים וְתוֹלִיִּים
3 בַּחוּט, שֶׁהַחוּט נִכְנָס בָּהֶם וּמַחְבֵּרָם שְׁלֵא יִתְפָּרְדוּ²⁸. וְכָךְ
4 עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל נִמְשָׁךְ "הַקֵּל קוֹל יַעֲקֹב" (תולדות כו, כב) – יוֹד
5 עֲקֵב, הוּא מִדְּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב²⁹ – בַּחֲנִינָה חוּט³⁰ "מִבְּרִיחַ מִן
6 הַקֶּצֶה אֶל הַקֶּצֶה"³¹ (תרומה כו, כח).

(31) (עיין מה שנתבאר מענין זה **דַּעֲבָב** – בפרשת צו בדבור המתחיל "וְהָיָה אוֹר הַלֵּבָנָה כִּי" ט, א וְאֵילָךְ, ובדבור המתחיל "מִשְׁמַח חֶתֶן כִּי" שם ת, ד וְאֵילָךְ. וְעַיִן בַּזֵּהר סוּף פְּרִשְׁתִּי תְרוּמָה קע"ה, ב').

(32) (עולם הפירוד).

(33) (לשון בראשית רבה פרשה טו, ט).

(34) (נוסח ההגדה).

(27) (הבא לְקַמֵּן הוּבָא בְּשִׁנְיִים וְהוֹסְפוֹת ב"המִשְׁךָ יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה תרס"ו עמוד לא ומד)

(28) (בְּלִשׁוֹן "מִתְרוֹחוֹת שֶׁל דְּגִים" (בָּבָא מֵצִיעָא כג, ב). – תַּקְסִיד. "וְהָן מִתְבַּשְׂטִי הַבְּלָה" – אור התורה פרשת ראש עמוד תתה, ראה שם בארובה. וְרָאָה גַם סֵפֶר הַמֵּאֲמָרִים תרל"ג חלק ב עמוד תז וְאֵילָךְ.

(29) (רָאָה זֶהר חֵלֶק א, ב. חֵלֶק ב, קע"ה, ב).

(30) (וְאֵילָךְ רֹצֵה לֹמֵר שֶׁמִּשְׁמִיךְ הָקוֹ חוּט מֵאוּר אֵין סוּף עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה. – אור התורה שִׁיר הַשִּׁירִים כָּרֵךְ ב עמוד תקע"ו).

וזהו מה שכתוב "הקל קול יעקב":
 והנה, קול הראשון חסר וי"ו⁴³ – שהוא בחינת תפלה
 והעלאה ממטה למעלה להיות "באריה ישאג" (הושע יא,
 א) אף אי אפשר להיות העלאה זו בלתי על ידי המשכה
 – בחינת קול העליון מלמעלה למטה⁴⁴.
 ועל דרך זה איתא בזהר בשלח (דף נ', עמוד א')
 בתוספתא: "עד לא אשתקע אורא דכינא ולא נהיר,
 אבנין נקיבן הוו סתימאן"⁴⁵. שצריך להיות המשכה
 בתחלה מבחינת "אורא דכינא", שעל ידי זה יהיו
 ה"אבנין נקיבן". והוא בחינת המשכת מ"ד לעורר המין
 דב"ן; אבן – א' בן וכו'. וזהו ענין הקול וההמשכה
 מלמעלה לעורר הקול שמלמטה למעלה, והפונה כו'.
 והקול הב' דיעקב המלא וי"ו, הוא בחינת "ברית
 התיכון" ש"מברית מן הקצה אל הקצה", והוא בחינת
 חוט הנכנס בתוכם לחברם שיהיו לאחדים. שהחוט הוא
 בחינת ה"מברית מן הקצה אל הקצה", שיהיה בחינת
 "אני ה' לא שניתני" (מלאכי ג, ו) "אני ראשון ואני אחרון"
 (ישעיה מד, ו) – בשורה⁴⁶.
 (והוא בחינת תורה⁴⁷. והיינו, שהתורה היא פנימית רצונו
 וחכמתו יתברך, והוא וחכמתו ורצונו הכל אחד. וזהו בחינת
 החוט הנכנס לתוך האבנים לחברם כו'⁴⁸).
 וזהו⁴⁹ "פה אמר הויה מלך ישראל וגואלו, ה'
 צבאות: אני ראשון ואני אחרון" (ישעיה מד, ו).
 כי "מלך ישראל" הוא בחינת מלכותו יתברך השוכן
 ומתלבש בתחתונים, בהשתלשלות וירידת המדרגות
 מאור אין-סוף.
 "וגואלו" של מלך, פירושו: שיגאול ויפדה מדת
 מלכותו יתברך מהתלבשות בקליפת נוגה, ולהיות

"ברוך המקום", בחינת "ממלא כל עלמין", ו"אבנים" הם
 בחינת אותיות שנפלו בשבירת הכלים, ויעקב הוא
 המביאן ומעלה אותם למעלה בבחינת "מראשותיו"³⁵.
 וכשם שבמשל החרוזים מאבנים טובות שהם נקובים
 וחלולים, כך צריך לעשות מקום חלל. כמו שכתוב
 (תהלים קט, כב): "ולבי חלל בקרבי"³⁶, להיות "כלי ריקן
 מחזיק"³⁷ המשכות אור אין-סוף ברוך-הוא. שאין אור
 אין-סוף ברוך-הוא שורה ומתגלה אלא במי שבטל אליו
 במציאות לגמרי, בבחינת אין ממש, שלא יהיה תופס
 מקום כלל ליש ודבר.

וכדי להיות ביטול זה, הוא על ידי בחינת "קול
 יעקב". שהקול מעורר הפונה³⁸. והפונה אינו מחשבה
 לבדה, כי אם להיות מכון כו'. וכך בחינת נסות ישראל
 נקרא בונה, על שם שצריך לכוון את לבו לגבי אין-סוף
 ברוך-הוא בבחינת ביטול כו'. שיהיה מכון נגד בחינת
 "אין ערוך לה" כו'³⁹, שיהיה נתפס במוחו ולבו כי "אין
 עוד מלבדו" (ואתחנן ד, לה).

וזהו ענין "שיכונונו את לבם" שבמשנה ריש פרק ה'
 דברכות⁴⁰. היינו, כאדם המכוין לזרוק חיצו במקום ידוע
 – כך תהיה פונת הנפש לצאת מנרתקה ולהשתפר אל
 חיק אביה⁴¹ בבחינת ביטול במציאות, ולהתכלל במקורה
 מקור החיים מקור התענוגים אור אין-סוף ברוך-הוא,
 שיהיה אור אין-סוף ברוך-הוא ממש שורה ומתגלה
 בנפשו.

כי אין אור אין-סוף ברוך-הוא שורה ומתגלה אלא
 במי שבטל אליו. והוא בחינת עשיית הנקבים והחלולים
 שבאבנים טובות⁴² כדי שיכנס בהם החוט המחברם. וכך
 הוא על דרך משל בחינת ביטול הנ"ל, להיות בבחינת
 "ולבי חלל בקרבי", שהוא בחינת "כלי ריקן".

(44) וכמו שנתבאר במקום אחר על פסוק "הקל קול יעקב" (סידור עם דא"ת. וראה אור התורה שיר השירים עמוד קמב).

(45) (עד שלא שקע אור טהור ולא האיר, אבנים נקובות היו סתומות).

(46) "שממשיך ומחבר מבחינת "אני ראשון" שהוא מלכות דאין סוף בבחינת "אני אחרון" דהיינו מלכות דאצילות המתלבשת בביע שיהיה "אני ראשון ואני אחרון" בשוה כו'. והיינו על ידי "הקל קול יעקב", קול התפלה והתורה. – אור התורה בראשית כרך ב שפט, א. וראה גם באורי הזהר להצמח צדק כרך ב עמוד תתצב.

ראה אור התורה ויקרא כרך א עמוד רעט "הטעם שזוהו על ידי בריית התיכון שהוא הנקרא תמן אמת ליעקב", עיין שם.

(47) וכנ"ל ממה שנתבאר על פסוק "כי תשמע בקול כו' לעשות הישר כו'" (לעיל פרשת ראה כג, א).

(48) ויינין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "ויקח קרח" בענין "בן פורת יוסף" (נח, א).

(49) (ראה לעיל שמיני עצרת פט, ד).

(35) (ועיין מה שנתבאר מענין זה – ריש פרשת ויצא בדבור המתחיל "ושבתי בשלום כו'" (תרא בא, א ואילוף)).

(36) (ראה אור התורה נ"ך כרך א עמוד תקנב).

(37) (ברכות מ, א).

(38) (ראה טור ושלחן ערוך אורח חיים סימן סא סעיף ד. ראשית חכמה שער הקדושה סוף פרק טו. דהסמן בלקוטי שיחות חלק לה עמוד 195 הערה 29).

(39) (ברכת "וצור אור" של שבת).

(40) (פרק ה, משנה א: "חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללים, כדי שיכוננו את לבם למקום").

(41) (בהשתפר נפשם אל חיק אמתם". איכה ב, יב).

(42) (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "לא הביט און ביעקב", מענין "מאות צריכות פונה" (לעיל בלק ע, ב, עא, א, ד). ומה שנתבאר בדבור המתחיל "ושמתי כדכד", בפירוש "ושעריך לאבני אקדח, וכל גבולך לאבני חפץ" (לעיל פרשת ראה כו, א ואילוף)).

(43) (ראה יהל אור עמוד קעג).

(פירוש "מדרבך" היינו הדבור בדברי תורה. וכמו שכתוב
בזהר חלק א', בפ'רשת ויחי (דף רמ"ו, עמוד ב'). ונקרא גם כן (ויחי
מט, כא): "אמרי שפר כו" 58, עיין שם.
אך בענין "כחוט השני" צריך עיון: דהנה איתא בזהר ויקרא
(דף כ"ג, ב'. ודף כ"ה, סוף עמוד א' ועמוד ב'), שעל ידי עסק התורה
נמשך עליו "חוט של חסד", עיין שם. וכמו שכתוב בגמרא 59.
והרי "חוט השני" משמע בחינת גבורה, כמו שכתוב בזהר חלק
א' בפ'רשת ויחי (דף רל"ח, ב') על פסוק "כי כל ביתה לבוש
שנים" 60.
אך בזהר תרומה (דף קל"ט, א') בענין "תולעת שני",
לפירוש ה"מקדש מלך" שם - היינו בחינת חסד. וגם אתי שפיר
דקאי על עסק התורה, שזהו בחינת תולעת, ש"אין כחו אלא
בפיו" 61. וכמו שנתבאר במקום אחר, על פסוק "זאת חקת התורה
כו" 62, ושם נתבאר דהוא גבורה-שפחט 63.
ואפשר - משום דמלכות היא תורה שבעל-פה 64, שבגינה
מן הגבורות, וזהו ענין "דקדיקא סופרים", והם גם כן ודאי בחינת
גבורה-שפחט. ולכן נקרא "כחוט השני כו" 65).
והנה, על ידי ביטול הנפש בתפלה בבחינת "אריה
ישאג", והמשכת אור אין-סוף ברוך-הוא למטה בבחינת
"דירה בתחתונים", שהוא בחינת תורה ומצות, אזי גם
הדברים זרים ומפורדים לגמרי בבחינת "עלמא דפרודא"
נמשכים ועולים מאליהם לאתהפכא מחשוכא לנהורא,
שגם עליהם נאמר "ויקח מאבני המקום" - בחינת
"מקומו של עולם", שנפלו בשבירת הכלים מבחינת
"לפני מלך כו" (וישלב לה, לא).

בבחינת "את השמים ואת הארץ אני מלא" (ירמיה כג, כד),
בבחינת שמים ובבחינת ארץ בשוה, להיות הגילוי למטה
כמו למעלה, ואז "אני ראשון ואני אחרון" בשוה 50.
והארה והמשכה זו להיות בבחינת "אני ראשון ואני
אחרון" בשוה, תלוי ב"ישראל עם קרובו" (תהלים קמח, יד).
וכמו שנאמר במצות (אחרי יח, ה): "אשר יעשה אותם
האדם" - שהאדם עושה אותם למצות.
כי הנה המשכיל יבין דענין ה"ל" ויקח מאבני המקום
כו" 51 שייך גם כן בתורה ומצות שהם מלוכשים בענינים
גשמיים. ונקרא בחינת "אבני המקום", בחינת אותיות:
ו"ישכ"ב" - י"ש כ"ב 52, הם "נובלות חכמה שלמעלה".
וכדי להיות בהם בחינת גילוי הארת אור אין-סוף
ברוך-הוא מחכמה-עילאה, וגם להיות הארת אור אין-
סוף ברוך-הוא בחכמה (ובחסד), מבחינת "כי חפץ חסד
הוא" 53 (מכאן, יח), הנה הארתם והמשכתם הוא על ידי
ישראל, כמו שכתוב: "אשר יעשה אותם האדם וחי
בהם", וכתבי: "ועשיתם אתם" 54, שישאל עושים אותם
להמצות 55 כו"ל 56. והיינו על ידי "רוח אייתי רוח" 57.
והבחינה הזו לישראל הוא בחינת "קול" והמשכה
עליונה מבחינת "אריה ישאג", כמו שנתבאר במקום אחר,
להיות "רוח אייתי רוח". ואחר כך הקול הב' - להיות
המשכה ב"אמשיך רוח", שיהיה הארת אור אין-סוף
ברוך-הוא שורה ומתגלה בתלמוד-תורה ומצות, בחינת
"אני הוי"ה לא שגית", ולמעלה ולמטה שוין, והוא
בחינת חוט המחובר. וזהו "כחוט השני שפחותיך
ומדרבך נאנה" (שיר השירים ד, ג).

(56) (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "תורה צוה לנו משה כו" (לעיל ברבך צד, א).

(57) (רוח מביא רוח. וזה חלק ב, קסב, ב).

(58) "נפתלי אילה שלחה הנתן אמרי שפר" היינו דכתיב "ומדרבך נאנה", בגין
דקול מדבר ליה לדבור ולית קול בלא דבור, והוא קול אשתלח מאתר עתיקא
דלעילא ושלח מקמיה לאנהגא לדיבור. - אור התורה ראש השנה עמוד א'תו.
וראה גם אור התורה ויחי (בראשית כרך ו עמוד תתשג, ב)

(59) (חגיגה יב, ראה תורה אור לב, ב. ונתבאר בארובה באור התורה פרשת
לך לך (בראשית כרך ד) תשג, ב ואילך. וראה גם אור התורה האזינו עמוד
א'תרמו).

(60) ועיין שם (דף רמ"א, סוף עמוד ב'). ובפרשת בראשית (דף מ"ד,
ב') בענין "חוט השני". וב"לקוטי תורה" ו"להאריך לו" ביהושע.

(61) (ראה וזה חלק א קעה, א. תנחומא בשלח ט).

(62) (לעיל חקת נו, ב. וראה שם ס, ד).

(63) ועיין עוד בזהר חלק ג' בפ'רשת חקת (קפ"ד, א').

(64) (תקוני זהר בהקדמה "פתח אליה" יז, א).

(65) ועיין מה שנתבאר לעיל (ו, א. ד. י. ד) על פסוק "שחורה אני

(50) (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ששים המה מלכות" (לקמן לה, א)
בענין "ומשם יפרד" כו, מפלגא דלעילא כו, אכן על ידי
"זורע צדקות" נמשך "מצמיח ישועות", להיות הגילוי למטה
כמו למעלה. וזהו ענין "אני ראשון ואני אחרון בשוה כו".

ועיין ב"פרדס" בערכי הכינויים ערך גאולה, בענין (רות ג, יג) "וגאלתיך
אנכי".

ועיין בזהר ריש פרשת ויגש, (דף ר"ה, עמוד ב') גבי: "אין
מפסיקין בין גאולה לתפלה - במה דלא מפסיקין בין תפלין
של יד לתפלין של ראש".

(ראה אור התורה ויחי (בראשית כרך ב) ססד, ב בשם התקוני זהר: "אני ראשון
- בחר, ואני אחרון - במלכות", עיין שם ובדף שפט, א).

(51) ("ישם מראשתי, וישכב במקום ההוא").

(52) (תקוני זהר תקון דף קלב, ריש עמוד ב. וזה חלק א קנו, סוף עמוד ב
בסתרי תורה).

(53) (עיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "לסוסית" (לעיל יב, ב) גבי "כי
אמרתי עולם חסד יבנה").

(54) ("אתם כתיב").

(55) (זהר חלק ג קי, ב. קיג, א).

בגשמיות כו', על ידי "ולבי חלל כו'", ועל ידי זה אחר כך
 "בחרוים", להיות המשכת החוט בכל סדר
 ההשתלשלות מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין "מברייח
 מן הקצה אל הקצה" 66:

ד"ה נאו לחייד בתורים, שיר השירים

וזהו שמתחלה נאמר "נאו לחייד בתורים" – שהוא
 תורה שבכתב ותורה שבעלפה כנ"ל. ועל ידי זה אחר
 כך "צוארף בחרוים", ש"צוארף" – בחינת הקול
 והמשכה מלמעלה למטה, להיות בחינת עשיית נקבים
 בכל מיני אבנים טובות, שהם האותיות המלוכשות

האמצעי ב, ג ואילך.

(66) וענין מה שנתבאר על פסוק "לפנתני כו' באחד ענק מצוארין" (לקמן כט ג).

ונאדה, שעל ידי גבורות אלו נמשך גילוי אור אין-סוף ממש
 מה שלמעלה מבחינת "שער רישיה בעמר נקא" כו'.

וענין מה שנתבאר במקום אחר על פי המאמר הזה וישלח (דף קע"ה,
 ב') בפסוק "כי ישרים דרכי ה' כו'", ענין שם (ביאור הזהר לאדמור

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

כאשר הבטול בעצמות ממש נק' פשוט שאינו בא
 בהרכבה ובהתפשטות עדיין בדבר מה כלל אלא שהוא
 מקור היולי לכל מיני בטול שמסתעפים ממנו בבטול
 הרצון ושכל ומדות וכה"ג כו' והוא כמו נקודה ד' שאין
 בו התפשטות כלל רק מצומצם כנקודה אחת לבד (שזהו
 בבחי' פנימית הכתר או באין דחכמה שלמעלה מן
 השכל והשגה דחו"ב ולמעלה מן התפעלות בטול
 מורגש שבמדות אוי"ר כו') וזהו כמו דמיון הבא לפני
 המלך פתאום בלתי הכנה בנפשו שמתבטל לגמרי מכל
 מציאותו מכל וכל ונופל בהשתחוואה לארץ כאבן דומם
 לבל ירגיש א"ע כלל לבחי' מהות ומציאות דבר מה (גם
 לא ירגיש במה שהוא בטל) כי נופל עליו אימת מלך
 פתאום ונעשה בטול הגדול הזה בנפשו ממילא עד
 שנעשה בהעדר הרגשת עצמו לגמרי להיות כאבן דומם
 בלי יוכל לדבר מאומה כי נתבלבל ממעמדו כו' (שזהו
 בטול הב' הנ"ל וכהשתחוואה בתפלת י"ח שאו' אדני
 שפתי תפתח כו' וכה"ג בבוא כ"ב להשתחות לפני ה'
 ממש שעולים מבריאה לאצי'. ועכ"ז יכול להיות בטול
 פשוט כזה גם בתחלת העלייה שמתבטל בטול עצמי
 למעלה מן הטעם כמו במ"ת שא' נעשה למעלה מן
 הטעם וכמו בחי' ההשתחוואה של עולי רגל בעזרה
 אפי' הע"ה כו') שעכ"פ כ"ז הבטול נק' בטול היש לאין
 שיש מי שבטל רק שמתבטל מכל העצמות שלו (אבל
 במשה ואהרן שא' (שמות טז, ח) ונחנו מה. מה בעצם
 למעלה מבטול היש כו') ובזה הבטול הפשוט זהו
 כנקודה ד' דחכ' שהוא בבחי' אין למעלה מהתפשטות
 בהשגה וטעם שהוא בעצם הנפש ממש שאין בזה גוון
 מיוחד עדיין רק הוא מקור היולי לכל בטול שמורכב
 בדבר מה כו' וד"ל:

(יט) והנה מעתה יש להבין מה שמצינו בענין השיר
 שיש בו ד' מדרגות שיר פשוט ושיר כפול
 ושיר משולש ושיר מרובע (וכללותן הן ה' מדרגות כי
 שיר פשוט הוא כולל לד' מדרגות דשיר כפול ומשולש
 ומרובע (כמשי"ת) כמבואר בזהר וס' הקבלה. (שזהו
 הנרמז במ"ש שיר השירים אשר לשלמה כו' שיר פשוט
 שכולל השירים הללו דשיר כפול ומשולש ומרובע)
 ובאור הענין יובן ע"ד שמצינו בזהר בענין הגוונים
 שנראה בעמוד העומד בגעה"ת שעולים בו הנשמות
 לג"ע העליון מידי שבת וחדש כנ"ל שבו באים בבחי'
 הבטול ממהו' הראשון כנ"ל שנראים בעמוד זה ג' גוונים
 חיוור וסומק וירוק (כמראה הקשת שנראים בו בגלוי ג'
 גוונים הללו והן ג' מדרגות דזהב וכסף ונחשת כידוע
 וכמו בשושנה שיש בה ג' גוונים הללו בגילוי אבל בחי'
 אור פשוט כאור השמש עצמו אין שם גוון ניכר כלל
 אע"פ שכלולים בו ג' גוונים הללו כו') והנה מבואר שם
 שלפעמים לא נראה בעמוד זה רק גוון אחד חיוור או
 סומק ולפעמים נגלו בו הג' גוונים ולפעמים ד' גוונים
 ולפעמים אין בו גוון מיוחד רק כמו גוון פשוט שהוא
 לנגד בחי' שיר פשוט ושיר כפול שכלול מב' גוונים
 דחיוור וסומק ושיר משולש מג' גוונים הנ"ל ושיר מרובע
 מגילוי ד' גוונים. ולהבין כ"ז הנה מבואר למעלה שבשיר
 הן עולין בבחי' הבטול במציאות והנה יש בענין הבטול
 מיש לאין כנ"ל כמה מדרגות שונות. ולמעלה על כולם
 הכוללים יחד הוא בחי' בטול הפשוט (שהוא ע"י בחי'
 שיר פשוט). וענין בטול זה שהוא פשוט היינו שהוא
 בחי' בטול עצמי בעצם הנפש בלתי מורכב בדבר מה
 כלל לא ברצון ולא בשכל. שאם הבטול ברצון או מצד
 שכל וטעם ה"ז נקרא בטול מורכב בדבר מה עכ"פ אבל

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

39 שמבואר באבות ספ"ד, ואע"פ שהדין נמשך ע"י ספי'
 40 הגבורה שאינה הבורא עצמו ית' (אע"פ שהיא אלהות
 41 כנ"ל) מ"מ אין ההמשכה מהספי' בעצמה אלא
 42 מהבורא ית' שדן ע"י ספי' הנ"ל ונמצא הוא הדין כו'
 43 וכן הוא הנותן המתן ע"י ספי' החסד ולא כמו שבמשל
 44 הסוכן בעצמו נותן ולא המלך כו' ואין לומר דא"כ לא
 45 א"ש מ"ש כי מי שיש לו ריב כו' יבקש מהמלך שיצוה
 46 אל היושב על המשפט לא שיצוה אל הסוכן כי תהי'
 47 שאלתו בטעות, דהניחא במשל שהיושב על המשפט
 48 והסוכן הם שני אנשים נפרדים ושניהם אינן המלך ואין
 49 בכח האיש היושב על המשפט לתת מתן כו' ומש"ה
 50 כששואל שיצוה אל השני הוא שאלה בטעות, משא"כ
 51 למעלה בנמשל שהבורא ית' הוא עצמו היושב על
 52 המשפט ע"י התלבשותו בספי' הגבורה והוא עצמו
 53 הסוכן הנותן מתן ע"י החסד. וא"כ אף אם האדם שואל
 54 המתן מהמלך ממ"ה הא"ס ב"ה שיצוה אל השופט כו'
 55 האיך יקרא זה שאלה בטעות שהרי הוא ית' הוא
 56 השופט והוא עצמו הנותן מתן כו', דמ"מ כיון שהבורא
 57 ית' דרכו להשפיע המתן ע"י התלבשותו בחסד ולא ע"י
 58 התלבשותו בגבורה א"כ כששואל ממנו המתן
 59 לשישפיע לו ע"י התלבשותו בגבורה הוא טעות, והן
 60 אמת כי הבורא ית' יוכל להשפיע חסד ג"כ ע"י הגבורה
 61 כי מדותיו ית' כל א' כלולה מכולן אלא שלזה צריך
 62 זכות גדול להפך מדה"ד לרחמים כי במדת הדין דרכו
 63 לדקדק כמ"ש שמים לא זכו בעיניו כו' וארז"ל ע"פ
 64 וימהר משה מה ראה אמת ראה כו' אם לא ע"י זכות
 65 גדול ועצום משא"כ ע"י מדת החסד דרכו להטיב
 66 לרעים ולטובים כו', ואמנם קושיית הריב"ש ז"ל מי
 67 מכניס אותנו בכ"ז הלא טוב להתפלל סתם לשם ית'
 68 כו' ר"ל לעלת העלות כמו שהוא למעלה מהתלבשותו
 69 ב"ס עדיין והוא ידע באיזו דרך ישרים המבוקש אם
 70 ע"י שיתלבש בספי' החסד כו' לפי ענין בקשתו של זה
 71 והיא קושיא אלימתא לכאורה: (וליישב זה צ"ל ענין
 72 ההלל שמשבחים לו ית' כדי להמשיך עי"ז המדות
 73 מהעלם לגלוי דאל"כ הרי לאו מכל אינון מדות איהו
 74 כלל וע"י ההילול מתלבש בהן כו' וכמ"כ ע"י הזכרת
 75 השם השייך להספי' ההוא מתלבש בה ויומשך בקל
 76 יותר המבוקש כו'):

1 ח) והנה במ"ש יבואר לנו ישוב נכון לקושיית
 2 הריב"ש ז"ל בתשובותיו סי' קנ"ז על
 3 המכוונים בתפלתם בענין הספירות, ומתחילה צריך אני
 4 להעתיק קצת לשונו וז"ל, ופעם א' שאלתי לו
 5 (להמקובל דון יוסף ז"ל ששבחו מאד הריב"ש איך
 6 שהי' חכם בתלמוד וחסיד גדול) איך אתם המקובלים
 7 בברכה אחת מכוונים לספירה ידועה ובברכה אחרת
 8 לספירה אחרת ועוד הכי יש אלהות לספירות שיתפלל
 9 אדם להן, וענה לי חלילה שתהי' התפלה כי אם לשם
 10 ית' עלת העלות אבל הדבר הזה כמו מי שיש לו ריב
 11 ושואל מן המלך שיעשה לו דין יבקש ממנו שיצוה אל
 12 היושב על המשפט שידין לו לא שיצוה זה אל הסוכן
 13 הממונה על האוצרות כי תהי' שאלתו בטעות, וכן אם
 14 ישאל מן המלך שיתן לו מתן לא יאמר לו שיצוה אל
 15 השופט אבל שיצוה אל הסוכן, וכן אם ישאל ממנו יין
 16 יבקש שיצוה זה לשר המשקים ואם ישאל לחם יאמר
 17 לשר האופים לא בהפך זה, כך הוא בענין התפלה
 18 שהיא לעולם לעלת העלות אלא שמכוין המחשבה
 19 להמשיך השפע לאותה ספירה המתייחסת לאותו דבר
 20 שהוא מבקש עליו כמו שתאמר שבברכת על הצדיקים
 21 יכוין לספי' הנק' חסד שהיא מדת רחמים ובברכת
 22 המינין יכוין לספירה הנק' גבורה שהיא מדת הדין
 23 והקש על זה, זה ביאר לי החסיד הנז' מכוונת
 24 המקובלים והנה טוב מאד, אמנם מי מכניס אותנו בכל
 25 זה הלא טוב להתפלל סתם לשם ית' בכונה והוא ידע
 26 באיזה דרך ישרים המבוקש כמאמר הכתוב גל על ה'
 27 דרכיך ובטח עליו והוא יעשה, וזה מה שאמר הרב
 28 הגדול רבי שמשון דקינון ז"ל שהזכרתי למעלה, אני
 29 מתפלל לדעת זה התינוק כלומר להוציא מלב
 30 המקובלים שמתפללים לספי' כו' עכ"ל. והנה בתחלה
 31 צריך לבאר קצת דברי המקובל הנ"ל, שלא יחשוב
 32 המעיין שהמשל דומה לנמשל ממש שלהמשיך השפע
 33 לאותה ספירה כו' הוא כמו שאמר במשל שמבקש
 34 מהמלך שיצוה אל הסוכן כו', לפי שלמטה במשל
 35 הסוכן או השופט הם אנשים נפרדים ולא המלך
 36 והשופט הוא הדין ולא המלך וכן הסוכן נותן המתן לא
 37 המלך אלא שהמלך מצוה כו', ואין כן למעלה בו ית'
 38 שהוא בעצמו ית' הוא הבורא הוא הדין כו' כמו

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ג

18 והנה בזה יוכן מ"ש אלך לי אל הר המור ואל גבעת
19 הלבונה שעלה גבעת הערלות שמל יהושע כריח
20 של לבונה. והענין הוא, דהנה ערלה היא ג"כ בחי'
21 טומטם שמכסה ומסתיר, וזהו ע"ד שאומרי' אוה"ע
22 טומטם הוא העולם שהערלה הוא מסתיר ומעלים כו',
23 אך הנה ע"י המילה שמכרית את הערלה ועי"ז עלה
24 ריחן כלבונה, לפי שדוקא עי"ז שנעשה העלם והסתר
25 ואתכפי' סט"א ונתהפך מחושך לאור עי"ז נעשה בחי'
26 ריח, שריח הוא דבר שהנשמה נהנית ממנה, לפי שכד
27 אתכפי' סט"א סליק יקרא דקב"ה לעילא ולעילא ועי"ז
28 נעשה בחי' גילוי שם הוי' בש' אלקי'. וזהו מי יעלה
29 לנו השמימה ר"ת מילה וס"ת הוי' לפי שע"י מילה
30 נמשך שם הוי' גם בסופי תיבות דהיינו למטה ג"כ, לפי
31 שמילה עולה השמימה בחי' מקור המקיפין ועי"ז
32 נמשך שם הוי' גם בס"ת. וזהו שעלה ריחן לפני
33 הקדב"ה כריח קטרת סמים וכקומץ של לבונה כו'
34 וד"ל].

בונה ע"י אדריכל כו' שפתי חכמים כו' לא כן כו' הוי' אלקים. פרשת וירא

1 אך זהו שהוא מתרעם על האדריכל לפי שאינו נמשך
2 המשכות מלמעלה משם הוי' בשם אלקים. אך
3 אח"כ כשנאמר וירח את ריח הניחוח שהוא ריח
4 הקרבנו', ובמדרש פי' וירח את ריח של חנניא מישאל
5 ועזרי', ועי"ז ויאמר אל לבו, היינו שנמשך המשכ'
6 מבחי' ש' הוי' בשם אלקי' ויהי' גילוי ש' הוי' בש'
7 אלקים. וזהו שלמדו רז"ל מזה שצדיקי' דומין לבוראן
8 לבן ברשותם, כי רשעים הם ברשות לבם שנא' ויאמר
9 המן בלבו אמר נבל בלבו לפי שהוא ברשות לבו,
10 משא"כ הצדיקי' לבן ברשותן שנא' בהן ויאמר אל לבו
11 דומין לבוראן שנא' ויאמר ה' אל לבו, והיינו שלבן
12 ברשותן היינו שהמוח שליט על הלב, וכך למעלה
13 ויאמר ה' אל לבו היינו מה ששם הוי' מושל על שם
14 אלקים וכמ"ש כי גדול הוי' ואדונינו מכל אלקי' ששם
15 הוי' מושל על ש' אלקי', כי אלקי' הוא בגי' הטבע אך
16 שם הוי' הוא מושל על הטבע ומהפך את הטבע שיהי'
17 גילוי אותות ומופתים כו'.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

18 קצה העליון ביותר למע' מב' הקוין דשרשן ג"כ בכתר
19 אך רק בבחי' חיצוני' הכתר, אבל קו האמצעי שרש
20 המשכתו מבחי' פנימי' הכתר כו', ומברית עד קצה
21 התחתון ביותר דהיינו בחי' המל' סוכ"ד דאצי', דהנה
22 חו"ב הרי בינה רק עד הוד אתפשטת, ויסוד אבא ארוך
23 שנמשך עד יסוד ז"א, אבל קו האמצעי מברית עד בחי'
24 המל' סדכ"ד דאצי' ובבחי' האחרונ' שבה כו'. והב'
25 דאופן ההמשכה הוא דכללו' הקו היא כמהות א' ממש,
26 ולא כמו הב' קוין כמו חח"ן מימין הרי החסד הוא
27 מהות אחר מבחי' החכ' וכן בג"ה משמאל כו', משא"כ
28 דת"י כולם הם מהות א' ממש כו' וכמ"ש במ"א
29 באורך, והיינו שהדעת ממשיך מבחי' פנימי' הכתר
30 ואותה ההמשכה ממש הוא שנמשך בבחי' ת"ת ויסוד
31 כו', וב' הדברי' הא' בהא תליא דלפי שההמשכה היא
32 מבחי' פנימי' הכתר דוקא ע"כ אינה משתנית ונמשך
33 בחי' המהות ממש בכל המדרי' כו'. וזהו מ"ש הפרד"ס
34 דמצבה הוא בחי' המל' בהיותה מיוחדת עם הת"ת,

1 קיד) ושרש המשכה זו היא מבחי' פנימי' ועצמי'
2 ואו"ס שלמע' מע' מבחי' השתל' כו',
3 דבחי' חיצוני' דאו"ס שיש לזה שייכו' לס' השתל'
4 הרי ההמשכה היא בס' והדרגה כו' (שזהו המדידה
5 ברצון דברה"ע ששיער בעצמו להאיר במדה וגבול
6 להיות ההמשכה בס' והדרגה כו'), רק מבחי' פנימי'
7 ואו"ס שאינו שייך להשתל' כלל משם נמשך שיהי'
8 הגילוי שלא בס' והדרגה דמא' קו המדה כו', וז"ש
9 ישיש כגבור לרוץ אורח דשיש בגימט' כתר וישיש
10 הוא ב"פ יש שהן ב' חצאי הכתר, דמבחי' מחצה
11 העליון שזהו פנימי' הכתר משם דוקא הוא שרש
12 ההמשכה הזאת להיות גילוי מהות אלקי' עד למטה
13 מטה כו'. וז"ש הזהר דהא ביעקב תליא מלתא, דהנה
14 יעקב הוא בחי' הת"ת שעולה עד הכתר וידוע דהיינו
15 בחי' פנימי' הכתר דוקא, וזהו בחי' בריח התיכון
16 המברית מן הקצה אל הקצה, וידוע דקו האמצעי חלוק
17 מב' הקוין דימין ושמאל בב' דברים, הא' שמברית מן

46 שגם למטה יהי' היחוד בבחי' איהו וחייה וגרמוהי חד
 47 ממש כמו למע' כו' וכמ"ש בתו"א ד"ה משה ידבר.
 48 והנה נודע להתחלת יחוד דמ"ת הי' מהאבות וכמ"ש
 49 בלק"ת מהאריז"ל בפ' לך לך, אמנם עיקר התחלת
 50 היחוד הי' ע"י יעקב וכדאי' במד"ר פ' בחוקותי ע"פ
 51 וזכרתי את בריתי יעקב הה"ד ליעקב אשר פדה את
 52 אברהם משל לא' כו' וראה שעתיד להוליד בת שתהא
 53 נשאת למלך כו' כך אברהם כו' כדאי הוא להנצל
 54 בשביל יעקב כו', ומבר' במ"א ביאור זה דהנה קודם כל
 55 מצוה אומרים לשם יחוד קוב"ה ושכינתי' דשכינתי'
 56 הוא בחי' מל' ובד"כ הוא בחי' ממכ"ע כו', וקוב"ה זהו
 57 בחי' סוכ"ע שקדוש ומובדל כו', ויחוד קוב"ה ושכינתי'
 58 הוא שיהי' גילוי בחי' סוכ"ע בממכ"ע כו', וז"ע יחוד
 59 שהוא המשכת הדעת דאל דעות ה' ד"ע וד"ת והיחוד
 60 הוא שגם בד"ת יהי' מושג כמו שהוא בד"ע איך
 61 שכולא קל"ח כו'. ויחוד זה התחיל מיעקב, דכתיב
 62 שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני שאברהם הי' בבחי'
 63 וימינו תחבקני, ויצחק הי' בבחי' שמאלו תחת לראשי
 64 שכ"ז הוא בבחי' מקיף שזהו הכנת היחוד, אבל בכדי
 65 שיומשך למטה בבחי' פנימי' שז"ע היחוד הי' ההתחלה
 66 מיעקב, לפי שיעקב אותי' יבקע וכמ"ש אז יבקע כשחר
 67 אורך שיעקב התחיל לבקוע את החשך להיות גילוי
 68 בחי' ד"ע למטה כו'. וזהו שהלך יעקב לחרון בחי'
 69 עלמא דפרודא להמשיך שם האור והגילוי כו', וגם ע"י
 70 הבריורי' שבידו והעלה למע' המשיך ע"י גילוי אוא"ס
 71 למטה כו' (וכמו קודם מ"ת הי' צ"ל תחלה שעבוד
 72 מצרים, שע"י העלו ניצוצו' הרבה וכמ"ש וגם ערב רב
 73 כו', וע"י תוקף הבריור שלהם במצרים הי' מ"ת להיות
 74 תומ"צ בגשמי' כו', וכמ"ש בתו"א ד"ה לך לך, כמו"כ
 75 ביעקב הי' צ"ל היציאה לחרון בחי' נחר גרוני שזהו
 76 בחי' גלות ועמ"ש בתו"א ד"ה לכן אמור ובהגהות
 77 לשם, ובידו שם בירור רב בצאן לבן, וע"י המשיך
 78 להיות גילוי אוא"ס למטה כו').
 79 קיצור. ושרש ההמשכה היא דוקא מבחי' פנימיות
 80 אוא"ס, ולכן הוא ע"י יעקב ת"ת עולה עד
 81 פנימיות הכתר קצה העליון ומבריה עד המל' קצה
 82 התחתון ביותר, ובכל הקו בשוה, וזהו יחוד ת"ת ומל',
 83 ושרשו מיחוד פנימי דאו"א, וזהו ויצוק שמן י"ל ג"ר
 84 דעתיק. והענין הוא דהנה המשכה דתורה הוא שגם
 85 בבי"ע יהי' איהו וחייה וגרמוהי חד, דההלכה
 86 המושגת היא מהות ח"ע, ובמצות הרי כח היד הנותנת
 87 צדקה וכן המדות נעשים כלים, ולעתיד יהי' בהתגלות,
 88 וזהו שהמשיך משה, וההתחלה היא שהמשיך יעקב,
 89 יעקב יבקע, וזהו שהלך לחרון, וע"י הבריורי' המשיך
 90 פנימיות א"ס ב"ה.

1 דהנה ע"פ ס' השתל' המל' מקבלת מבחי' נה"י דז"א
 2 והיינו מבחי' חיצוני' המדות דנה"י הן לבר מגופא כו',
 3 וכמו הדבור שמקבל רק מחיצוני' המדות שהרי בתוקף
 4 ההתפעלות אינו יכולי' לדבר כו', אמנם יחוד ת"ת ומל'
 5 הוא שנמשך במל' בחי' עצמו' המדות כו' וכמ"ש
 6 בלק"ת ד"ה וכי תבאו ונטעתם כו', וכמו הדבור שמדבר
 7 דברי חול להדבור שמדבר דברי חכ' כו', כך ע"מ נק'
 8 מלין דהדיוטא לפי שמאיר בהם רק בחי' נה"י כו', אבל
 9 עה"ד נמשך בהם מבחי' פנימי' חכ' ורצונו ית' כו'. וזהו
 10 יחוד ת"ת ומל' וכמא' והת"ת זו מ"ת כו', ובשרש זהו
 11 בחי' יחוד פנימי דאו"א והו"ע יחוד שמשא וסיהרא
 12 להיות המשכת או"ח כו', וידוע דיחוד פנימי דאו"א
 13 הוא שנמשך מבחי' פנימי' הכתר דוקא וכמ"ש במ"א
 14 וזהו שנמשך במל' ע"י הת"ת דוקא כו'. וזהו ויצוק שמן
 15 על ראשה (דעז"א בזהר דהא ביעקב תליא כו'), י"ל
 16 דהיינו בחי' שמן הטוב שזהו בחי' ג"ר דעתיק כו'
 17 וכמ"ש במ"א, וע"י המשיך בחי' גילוי העצמו' גם
 18 בבחי' מל' להיות הגילוי בבי"ע כו'. והענין הוא דהנה
 19 תכלית כוונת יעקב הי' להמשיך שגם למטה בבי"ע יהי'
 20 איהו וחייה וגרמוהי חד כמו שהוא באצי', שזהו ג"כ
 21 תכלית הכוונה במ"ת שניתנה התו' למטה בהלכו'
 22 גשמי' ולהיות מושגי' בשכל גשמי היינו שכל הטבעי
 23 כו', שע"י שלומד ההלכה ומבין אותה בשכלו הטבעי
 24 נעשה השכל הטבעי כלי לחכמתו ית', וכן במעשה
 25 המצות וכמו במצות צדקה וגמ"ח נעשה היד גשמי כלי
 26 לאוא"ס ב"ה, כמו חסד דרועא ימינא שהיא כלי
 27 לאוא"ס, כמו"כ הוא היד הגשמי הנותנת צדקה,
 28 ובהתגלו' יהי' כן לעת' דאז יהי' היד גשמי כמו חסד
 29 דאצי' ממש, וזהו ע"י העבודה דעכשיו בנתינת הצדקה
 30 דבאמת גם עכשיו כ"ה רק שזהו בהעלם ולעתיד יהי'
 31 בגילוי כו'. וכן המדות טבעי' נעשי' ע"י כלי לאלקו'
 32 וכמו הנותן צדקה לעני כו' והמפייסו כו', שהעיקר הוא
 33 המדה שבלב שיתן בעין יפה שגם בעבודת הצדקה
 34 שהיא בדרך כפי' צריכה להיות הנתינה בעין יפה דוקא
 35 וכמו ולא ירע לבבך כו', וע"י נעשה המדה טבעי' כלי
 36 לאלקו' כו', וכל המצות הן בכח המעשה דוקא (ויש
 37 מצות שהן חובת הלבבות ג"כ הכוונה בהן שיהיו גם
 38 בכחות הטבעי', וכמו ואהבת כו' בכל לבבך בשני
 39 יצריך דעיקר מצות האה' היא שגם הלב הטבעי יתעורר
 40 באה' וכמו לבי ובשרי ירננו כו') ונתלבשו בדברים
 41 גשמי' דוקא כמו ציצית בצמר הגשמי ותפילין בקלף
 42 הגשמי כו', דתכלית הכוונה בכ"ז הוא שתהא התלבשו'
 43 והתאחדו' אוא"ס ב"ה ממש בחכ' וחסד שלמטה
 44 במעשהמ"צ שהן בכח המעשה דוקא כנ"ל, ובעשייתן
 45 בגשמי' בדברים הגשמי' כו' שזה הי' המשכת מרע"ה

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

- 1 "אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים".²
- 2 "דודי" הוא ה' יתברך, ו"אני" היא כנסת ישראל.
- 3 אומרת כנסת ישראל: "אני לדודי" – אני רק לה' יתברך, "דודי לי" – וה' יתברך הוא רק אלי.
- 4 כפי שכתוב קודם לכן³ "דודי לי ואני לו הרועה בשושנים".
- 5 אומר רש"י:⁴ "דודי לי" – כל מה שה' יתברך רצה, את הכל הוא, ברוך-הוא, צוה לי. קרבן פסח,
- 6 להקדיש בכורים, לבנות משכן, להביא קרבנות, את הכל ה' יתברך דורש מכנסת ישראל ואינו דורש מכל
- 7 אומה אחרת. "ואני לו" – ואת כל הצרכים שכנסת ישראל צריכה היא תובעת רק מה' יתברך ולא
- 8 ממשהו אחר.
- 9 צריך להבין:
- 10 מהו החידוש דבר בפסוק "אני לדודי ודודי לי" על הפסוק הקודם "דודי לי ואני לו"? הרי תוכן שני
- 11 הפסוקים שווה. בשני הפסוקים הסיום הוא "הרועה בשושנים", ובמדרש נאמר⁵ – "ששונים הלכות".
- 12 אלא הענין הוא:
- 13 יש שני אופני עבודה בעבודת הבורא ברוך-הוא. האחד הוא עבודה של צדיקים והשני הוא עבודה
- 14 של בעלי תשובה.
- 15 זה החילוק בין שני הפסוקים: "דודי לי ואני לו" מדבר על עבודת הצדיקים, שהצדיקים יודעים
- 16 ומקיימים את כל מה שה' יתברך תובע מכנסת ישראל, הן מצוות עשה, הן מצוות לא תעשה, לימוד
- 17 התורה וגם הנהגות ישרות במידות טובות על-פי התורה.
- 18 לכן אצל הצדיקים – "ואני לו", את כל מה שהם צריכים, הם תובעים מה' יתברך, שיתן להם את
- 19 כל מה שדרוש להם ללא התעסקות מצידם.
- 20 זהו ההפרש בין לחם מן הארץ ל'מן' שהוא לחם מן השמים. לחם מן הארץ דורש עבודה ויגיעה,
- 21 חרישה, זריעה, קצירה וטחינה, אבל לחם מן השמים אינו דורש יגיעה.
- 22 בעלי עסקים – הצרכים שלהם הם לחם מן הארץ, על-ידי עבודה ויגיעה. אבל יושבי אוהל העוסקים
- 23 בתורה וצדיקים שעוסקים בתורה ועבודה – הצרכים שלהם הם לחם מן השמים ללא שום התעסקות
- 24 מצידם עצמם.
- 25 כמעשה הידוע מהרב הצדיק הקדוש ר' זוסיא מאניפולי.
- 26 במשך הזמן שישב במעזריטש, בני ביתו התפרנסו ממעט הקמח והירקות שהשאיר להם לפני שעזב.
- 27 בבואו ממעזריטש מצא את בני ביתו רעבים.

(4) ראה גם שיר השירים על הפסוק. ספר המאמרים תרפ"ז,

ע' 196.

(5) זוהר, חלק ב כ, ע"ב. לקוטי תורה, ראה לג, ע"א. שבת

ל, ע"ב.

(1) ראה גם המאמר ד"ה "אני לדודי" הראשון (לעיל ע' 113)

[הערת כ"ק אדמו"ר].

(2) שיר השירים ו, ג.

(3) שם ב, טז.

1 הלך הרב הצדיק הקדוש ר' זוסיא אל מחוץ לעיר ונשא תפילה: "רבונו של עולם, זוסיא ובני ביתו
2 רוצים לאכול". בחזרתו מהשדה הבחין הרב הצדיק הקדוש ר' זוסיא בצד הדרך בבור פתוח ובו מונחים
3 מטבעות. הוא לקח אחדים ואת השאר הניח, וסתם את הבור. קנה קמח וירקות למשך זמן, ושוב התמסר
4 לעבודתו הקדושה בעבודת הבורא ברוך-הוא.

5 זו כוונת הפסוק "דודי לי":

6 "נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים" – הבורא ברוך-הוא רוצה שעל-ידי העבודה בתורה
7 ומצוות יעשו, כביכול, לו יתברך, דירה בעולם הגשמי, כפי שהרבי אומר⁶, שכך עלה ברצונו הקדוש
8 יתברך, שיהיה נחת רוח לפניו יתברך, כאשר מכופפים את הסיטרא אחרא והופכים את החשיכה לאורה
9 – שאור ה' אין-סוף ברוך-הוא יאיר במקום החושך והסיטרא אחרא של כל העולם הזה, עוד יותר מאור
10 ה' המאיר בעולמות העליונים.

11 לכן "ואני לו" – צרכיהם של הצדיקים העוסקים בתורה ועבודת הבורא הם לחם מן השמים, ללא
12 עבודה שלהם.

13 העבודה השניה בעבודת הבורא היא עבודתם של בעלי-תשובה.

14 כוונת הפסוק "אני לדודי ודודי לי", שעבודה זו היא שהאדם צריך לעורר בעצמו תנועה של תשובה.
15 זהו "אני לדודי ודודי לי" ראשי-תיבות אלול⁷, כי חודש אלול הוא החודש של חשבון הנפש שכל
16 אחד צריך להתבונן היטב במעמדו ומצבו הרוחני, ולעשות תשובה על העבר וקבלה טובה על להבא.

17 קיצור. כנסת ישראל היא רק לה' יתברך וה' יתברך הוא רק לכנסת ישראל. שואל מהי כוונת הדרוש
18 על הפסוק "דודי לי ואני לו". מבאר שבעבודת הבורא קיימים שני סוגים של אופני עבודה. האחד הוא
19 עבודת הצדיקים העוסקים בתורה ועבודה, שזהו "דודי לי", ולכן "ואני לו", שמילוי צרכיהם הוא לחם מן
20 השמים. המעשה עם הרב הצדיק הקדוש ר' זוסיא נשמתו-עדן. תכלית הבריאה היא שהעולם הזה יהיה
21 דירה לו יתברך על-ידי תורה ועבודה.

22 ב.

23 להבין את הענין ברור יותר:

24 כתוב⁸ "טוב וישר הוי' על כן יורה חטאים בדרך".

25 נאמר על כך במדרש⁹: מדוע ה' יתברך הוא, כביכול, "טוב"? כי הוא "ישר". ומדוע הוא "ישר"? כי
26 הוא "טוב".

27 דוד המלך מסביר את יתרון המעלה של מידות שמים על מידות בני אדם:

28 במידות בני אדם, טוב וישר הן שתי מידות נפרדות. ישנה מידת הישר וישנה מידת הטוב. מידת
29 הישר היא גבורה, כי מידה זו תובעת בכל תוקף עוז להיות רק כפי שצריך להיות, ואם לאו יש להעניש,
30 והעונש צריך להיות חזק כהבנת מידת הישר. אבל במידות שמים, המידות טוב וישר קשורות זו בזו, הטוב
31 גדוש בישר והישר מלא בטוב. בנוסף לכך, הטוב והישר השמימי, גם כל אחד בפני עצמו, שונה לחלוטין
32 מהטוב והישר למטה.

(8) תהלים כה, ח.

(9) מדרש תהלים. ילקוט שמעוני רמז תשב.

(6) בתניא פרק ל"ו.

(7) אבודרהם, שער תפילות ראש השנה. פרי עץ חיים, שער

ראש השנה פרק א.

1 בפסיקתא¹⁰ וכן בירושלמי¹¹ כתוב:

2 שאלו לחכמה, מה יהיה עונשו של החוטא? ענתה החכמה שהחוטאים יאבדו מן העולם.

3 שאלו לנבואה מה יהיה עונשו של החוטא, אמרה הנבואה שהחוטא צריך למות.

4 שאלו לתורה מה יהיה עונשו של החוטא, ענתה התורה שהחוטא יביא קרבן אשם ועונו יתכפר.

5 שאלו לקב"ה מה יהיה עונשו של החוטא, אמר ה' יתברך שהחוטא יעשה תשובה ועונו יתכפר לו.

6 מארבע הדעות מה יהיה עונשו של החוטא, שתי הדיעות, של החכמה והנבואה, הן כאלו שרק מידת

7 הישר מחייבת, ושתיהן, החכמה והנבואה, הן מעין מידות בני אדם – שישיר אינו טוב. אבל שתי הדעות

8 של התורה והקב"ה הן מידות שמים, שטוב הוא ישר וישר הוא טוב.

9 בדרך פרט: עצת התורה היא ישר. אשם אמנם מכפר לא רק על שגגות, אלא גם על זדונות¹², אבל

10 הכפרה היא רק על ידי קרבן, ולא לכל מזיד יש או מועיל קרבן. וללא קרבן, על-פי התורה אין שום

11 עצה. הרי שהעונש על זדונות ללא קרבן, לדעת התורה, הוא כמו הדעות של הנבואה והחכמה. אבל עצתו

12 של הקב"ה היא טוב, כי תשובה מכפרת גם על זדונות¹³.

13 כתוב¹⁴ "אחור וקדם צרתני וגו'". אומרים רז"ל¹⁵ כי ה' יתברך ברא את האדם ביום השישי, לאחר

14 שברא את כל הבריאה. זהו פירוש "אחור למעשה בראשית וקדם למעשה בראשית".

15 תכלית בריאת העולם היא האדם, שהוא יכול וצריך לבצע את הכוונה העליונה בבריאת העולם,

16 שכאשר הוא לומד תורה ומקיים מצוות ומתנהג במידות טובות בין אדם לחברו, אזי הוא עושה את העולם

17 מואר יותר ומעודן יותר.

18 אבל כאשר האדם אינו לומד תורה, אינו שומר מצוות מעשיות ואין לו מידות טובות, הרי אפילו

19 זוכה חשוב מאדם כזה. כאשר לא לומדים תורה, יכולים בקלות להכשל בעבירות רבות, הן במצוות עשה

20 – שלא עושים את מה שכן צריכים לעשות, והן במצוות לא תעשה – שעושים את מה שאסור לעשות.

21 הוא אמנם עושה זאת בשוגג, הוא כלל לא יודע שאסור. ומפני שמקילים בקיום מצוות מעשיות, ולא

22 אכפת אם כן או לא – נעשים, רחמנא ליצלן, עובר עבירה דאורייתא במזיד.

23 ישנם כאלה שעוברים, רחמנא ליצלן, בכל יום, או בכל שלושה-חמישה ימים, בכל פעם חמשה לאוין

24 דאורייתא, ומצד קלות הדעת שלהם אינם יודעים כלל שהם עוברי עבירה במזיד, רחמנא ליצלן.

25 על גילוח הזקן¹⁶ יש חמישה לאוין דאורייתא.

26 יש פוסקים האומרים שאם מסירים את שערות הזקן בדיוק כפי שהם מורים לעשות, לדעתם אין

27 לאוין, ויש אומרים שהדבר מותר, אבל מי שקיום המצוות קל לגביו – הוא מגלח את הזקן ועובר על

28 חמישה לאוין דאורייתא במזיד, על סמך זה שאחרים מסירים את שערות הזקן בדרכי היתר.

29 החוטא בשגגה, או הפחות מזיד, שעליו יש קרבן, "יביא אשם ויתכפר לו", אלו הן העצות של התורה

30 והקב"ה.

(14) תהלים קלט, ה.

(15) סנהדרין לח, ע"א.

(16) עיין ספר 'הדרת פנים' – זקן' פרק ו, ע' תסב ואילך

באריכות.

(10) ראה פסיקתא דר' כהנא פסקא כה. יל"ש ח"ב רמז שנח,

תשב [הערת כ"ק אדמו"ר].

(11) מכות פרק ב, הלכה ו.

(12) רמב"ם, הלכות שגגות פרק ט.

(13) יומא פו, ע"ב. רמב"ם, הלכות תשובה פרק א, הלכה ג.

- 1 אבל החוטא במזיד, הלה מוכרח לתשובה, חרטה על העבר וקבלה על להבא.
 2 חודש אלול הוא חודש התשובה כדי שבראש השנה יזכו לכתיבה וחתומה טובה בגשמיות וברוחניות,
 3 בתוך כלל ישראל.
 4 קיצור. במידות בני אדם, "טוב וישר" הן שתי מידות נפרדות. "ישר" משמעו ישר ותקיף, הן לטב
 5 והן למוטב, אבל במידות השמימיות, "טוב וישר" ממולאות זו מזו. מבאר שארבע העצות לחוטא של
 6 חכמה, נבואה, תורה וקודשא־ברוך־הוא – חכמה ונבואה הן העצות של "ישר", ותורה והקב"ה –
 7 העצות של "טוב". בפרטיות יותר, עצת התורה היא "ישר" ועצת הקב"ה – "טוב". מבאר שעל־ידי אי
 8 לימוד תורה וקלות הדעת נעשים עובר עבירה במזיד. הכתיבה וחתומה טובה בראש השנה ויום הכפורים
 9 באים על־ידי חשבון הנפש והתשובה של חודש אלול.

אני לדודי ודודי לי [אלול התש"ג]

ספר השיחות – ה'תש"ה בלה"ק

ליל שמיני עצרת, בסוכה

- 2 א. אדם ישר משלם את חובותיו, לכן נשלים את
 3 השיחה ששוחחנו בשבת, אודות העניין של גוף
 4 ונשמה של חסידות.
 5 הגוף של חסידות הוא מידות חסידיות. בשיעור
 6 ה"תניא" היומא¹ כתוב: ועל כן אהובי ידידי, נא ונא
 7 לטרוח בכל לב ונפש לתקוע אהבת רעהו בלבו וכו'.
 8 כאשר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק למד אתי את
 9 'אגרת הקודש' בפעם הראשונה, לא היה מאריך, רק
 10 כשלמד אתי את 'אגרת הקודש' בפעם השניה –
 11 האריך בלימוד ובהסברים.
 12 מה שהוד כ"ק רבינו הזקן כתב שם: "ועוד זאת
 13 אדרוש ממעלתכם" אין משמעותו שהרבי כתב זאת
 14 ל'בני מעלה'. הרבי כתב את הדברים אל חסידים.
 15 פירוש המילים "אדרוש ממעלתכם" הוא: עוררו וגלו
 16 את המעלות שלכם. להלן כתוב שם: "שלא להשליך
 17 דברי אחרים אשר ערכתי שיח". "שלא להשליך
 18 דברי אחרים" הוא – 'מקיף'. "אשר ערכתי שיח"
 19 הוא – 'פנימי'. להלן: "במצוות חז"ל והוי שפל רוח
 20 בפני כל אדם בכלל, כי יציב מילתא ותקין פתגמא
 21 שכל אחד מתוקן מחבירו". ההוספה "שכל אחד
 22 מתוקן מחבירו" משמעה – שעל ידי הזולת נעשה הוא
 23 עצמו מתוקן.
 24 על הזולת צריכים לראות רק את המעלות, ואת
 25 חסרונות הזולת צריכים לראות רק כדי לדעת מה
 26 לתקן בו עצמו. אבל בעיקר צריכים לראות בזולת את
 27 מעלותיו, שבלי ספק ישנן מעלות בכל אחד, אלא
 28 שיכול להיות שהן מכוסות ונעלמות, הרי אם אין הוא
- 29 מוצא בזולת את מעלותיו – החסרון הוא במחפש ולא
 30 בזולת. למשל – כשחופרים באדמה למצוא מים, הרי
 31 אם החופר לא מצא מים, אין פירושו שאין מים
 32 באדמה, באדמה בוודאי יש מים, אלא הדבר מראה
 33 שהוא לא חפר כפי שצריך, ואם ימשיך לחפור –
 34 ימצא מים. כך גם בנוגע לראיית מעלות בזולת, יש
 35 לחקור ולחפש יותר, ואז בוודאי ימצא בו מעלות.
 36 כל האמור הוא באשר לגוף של החסידות. ואילו
 37 הנשמה של החסידות היא:
 38 הוד כ"ק רבינו הזקן תבע עבודת הלב. הוד כ"ק
 39 אדמו"ר הרה"ק האמצעי תבע עבודת המוח. עבודת
 40 הלב, היינו בתוך הלב ועם הלב. עבודת המוח, היינו
 41 בתוך המוח ועם המוח. כדי לדעת מה משמעה של
 42 עבודת הלב, צריכים ללמוד את 'שער התשובה',
 43 'שער התפילה' ו'דרך חיים'. כדי לדעת מה משמעה
 44 של עבודת המוח, צריכים ללמוד את ה'סידור' ו'אמרי
 45 בינה'.
 46 ב. נשיאי בית רבי, היו נוהגים בהושענא־רבה
 47 להצליף על ילדיהם ב'הושענות'. אלה שהיו למעלה
 48 מבני שמונה־עשרה היו מצליפים על כתפיהם שלש
 49 פעמים, והיו אומרים בשעת מעשה: גבורות
 50 ממותקות. אלה שהיו למטה מבני שמונה־עשרה היו
 51 מצליפים בהם במספר אחד יותר מאשר מספר
 52 שנותיהם.
 53 הושענא־רבה בערב, היו נכנסים כל בני הבית
 54 לסוכה אל הרביים לקבל ברכה, היו מברכים "לישב
 55 בסוכה", אוכלים מזונות – ולפעמים גם נוטלים
 56 דיהם לפת.

(1) היינו של עשוחהמ"ס והוא באגה"ק סי' כב "עוד זאת – מלו"נ".

- 25 ידעתי" וכו'.
- 26 עניינו של משרת הוא, להיות היכן שהרבי נמצא.
- 27 הושענא-רבה תקכ"ז, כאשר נכנס המגיד
- 28 ממזריטש לסוכה, נכנס לשם גם הוד כ"ק רבינו הזקן.
- 29 אומר לו המגיד: נעל את הדלת שאף אחד לא ייכנס,
- 30 אל תהיה בהתפעלות אלא בהתיישבות, לא ב'מקיף'
- 31 כי-אם ב'פנימיות' - הרבי בא.
- 32 ג. להוד כ"ק רבינו הזקן היה תמיד 'לב' על
- 33 הרה"ח ר' יששכר דוב, המגיד מליובאוויטש, על שלא
- 34 לקח אותו אתו אל הבעל-שם-טוב, כאשר הוד כ"ק
- 35 רבינו הזקן למד אצלו - אצל הר' יששכר דוב -
- 36 במשך שנה וחצי. באותה תקופה נסע הר' יששכר דוב
- 37 אל הבעל-שם-טוב ולא לקח אתו את הוד כ"ק רבינו
- 38 הזקן. הרב ר' ברוך, אביו של הוד כ"ק רבינו הזקן,
- 39 היה אצל הבעל-שם-טוב כמה פעמים, פעם אחת
- 40 לפני העיבור, וכן לאחר מכן. גם אמו של הוד כ"ק
- 41 רבינו הזקן, הרבנית מרת רבקה, היתה אצל הבעל-
- 42 שם-טוב⁵.
- 43 אמו של הוד כ"ק רבינו הזקן, הרבנית מרת
- 44 רבקה, סיפרה בפרוטרוט לנינה הוד כ"ק אאזמו"ר
- 45 הרה"ק ה'צמח צדק' סיפור ארוך על כך, איך הבעל-
- 46 שם-טוב החביא את עצמו שהוד כ"ק רבינו הזקן לא
- 47 יהיה אצלו.
- 1 הושענא-רבה תרכ"ז נכנס הוד כ"ק אאמו"ר
- 2 הרה"ק - שהיה אז בן שש שנים בערך - יחד עם
- 3 אחיו הרז"א ורמ"מ והאחיות מוסיא ודבורה לאה -
- 4 לסוכה. אמר להם הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק
- 5 מוהר"ש: היום מתמלאות מאה שנה לראיית הוד כ"ק
- 6 רבינו הזקן את הבעל-שם-טוב בפעם הראשונה
- 7 בהקיץ.
- 8 בראשית בואו למזריטש, היה ספק אצל הוד כ"ק
- 9 רבינו הזקן האם להישאר שם. לאחר מכן כשהחליט
- 10 להישאר שם, קיבל על עצמו להיות כמו משרת אצל
- 11 המגיד ממזריטש.
- 12 עניינו של משרת הוא, היכן שהרבי נמצא - גם
- 13 הוא נמצא. יהושע, שעליו נאמר "מבחוריו"² אף-על-
- 14 פיר-כן העמיד את עצמו כמשרת למשה רבינו ע"ה.
- 15 בפרשת משפטים³ כתוב ויאמר ה' אל משה עלה וגו'
- 16 ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה וגו' ויקם
- 17 משה ויהושע משרתו וגו' ויעל משה אל הר האלקים
- 18 וגו'. אומר רש"י שם: לא ידעתי מה טיבו של יהושע
- 19 כאן, ואומר אני שהיה התלמיד מלוה וכו'. הרמב"ן
- 20 בפירושו שם, כן ידע. בפרשת תשא⁴ כתוב: ודיבר ה'
- 21 אל משה פנים אל פנים וגו' ומשרתו יהושע בן נון
- 22 נער, לא ימיש מתוך האוהל וגו', שם אין רש"י כותב
- 23 "לא ידעתי", שכן שם ידע רש"י מה עושה שם
- 24 יהושע, רק כאן בפרשת משפטים אומר רש"י "לא

ליל שמיני עצרת, בסוכה

(4) לג, יא.

(5) ראה לקמן ע' 131, 127 (במדורת אידיש).

(2) בהעלותך יא, כח.

(3) כד, יג.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק קי"ט - מקום בגן עדן

- 1 על סבו ר' משה, ראש קהילת פוזנא לשעבר, שמע ברוך, אביו של רבי שניאור זלמן מייסד
- 2 חסידות חב"ד, הרבה מאד מפי ידידו ר' יצחק שאול, הנפח הלמדן. אך הוא לא ציפה כלל כי
- 3 תוך כדי שהייתו בדוברומיסל כעוזרו של ר' יצחק שאול בנפחיה, ישמע גם על גיסו ר' יוסף
- 4 יצחק, בעלה של דבורה לאה אחותו, מי שנודע כעילוי משריי, שלאחר נישואיו התמנה לראש
- 5 ישיבה בויטבסק. ברוך הופתע, איפוא, מאד לשמוע סיפור על גיסו, ובמיוחד בנסיבות שבהן
- 6 סופר הסיפור.

- 7 לאמיתו של דבר, היה ברוך עד, תוך כדי עבודתו בנפחיה, לויכוח בקשר לגיסו שבויטבסק.
- 8 בהתאם לדרכו המיוחדת, שמע ברוך את הסיפור מבלי להודיע כי העילוי משריי, שעליו מוסב
- 9 הדיבור, הוא גיסו. מעולם לא דיבר ברוך על יחוס משפחתו. כל ענינו היה לשמוע וללמוד מפי
- 10 כל מי שניתן ללמוד ממנו, אך נמנע מלרמוז על עצמו, על למדנותו או למדנות בני משפחתו.

1 עם זאת שמח ברוך בלבו על כך שעד לדוברומיסל, העיירה הקטנה, הגיע שמעו של גיסו,
2 ובמיוחד על כך שהסיפור ששמע עליו הוכיח לו כי גיסו אינו רק למדן סתם, שחכמתו מרובה
3 ממעשיו, אלא שהוא בעל מדות ומעשים טובים, וכפי ששיער על-פי הסיפור נמנה על חסידי
4 הבעל-שם-טוב.

5 וכך היה המעשה: בראשית האביב, כאשר הנפחיה פתוחה שעות רבות משום שרבו אז
6 האכרים שהיו מגיעים כדי לתקן את מחרשותיהם, לפרזל את סוסיהם ולהתקין את מרכבותיהם,
7 היו מתאספים גם יהודים, הולכי בטל למחצה ולשליש ולרביע, כדי להחליף מלים עם
8 בעל-הנפחיה ועובדיה. מפעם לפעם היו מצטרפים גם יהודים למדנים, וביניהם אחד בשם ר'
9 ירוחם פישל.

10 ר' ירוחם פישל היה ספוג התנגדות לדרך החסידות החדשה, אך לא ידע כי ר' יצחק שאול
11 עצמו, אותו העריץ בגלל למדנותו, הוא חסיד. ר' יצחק שאול מצדו הבין כי לא יצליח להשפיע
12 על ר' ירוחם פישל ולכן הגביל את נושאי שיחותיו אתו בפלפולי דאורייתא. כך גם נהג ברוך
13 הצעיר.

14 הנפחיה מצאה חן בעיני ר' ירוחם פישל, משום שבעליה, אליעזר ראובן, למרות היותו יהודי
15 פשוט, השיא את שלושה בנותיו ללמדנים, ואת בנו היחיד, שמואל נחום, שלח לישיבה, הנפחיה
16 היתה "בית ועד לחכמים".

17 שמואל נחום נסע ללמוד ב"זמן" החדש, לאחר חג הפסח, באחת מישיבות העיר וויטבסק.
18 הסיע אותו זבולון בנימין, פושט הנבלות, שהיה בעבר עם-הארץ גדול ורק הודות לקירובו של
19 אליעזר ראובן הנפח נעשה ליודע ספר במדה מסויימת (ראה חלק א', פרקים ט"ז-ט"ז, וכן פרק
20 מ"ט והלאה).

21 עתה חזר זבולון בנימין מוויטבסק וסיפר בנפחיה כי מכל ישיבות וויטבסק, בחר שמואל
22 נחום בישיבתו של רבי יוסף יצחק, העילוי משריי. כך צף שמו של גיסו של ברוך מבלי שברוך
23 ירמוז כי מדובר בגיסו.

24 ואז התפתחה שיחה על רבי יוסף יצחק. זבולון בנימין, היהודי הפשוט, החל לשבח את
25 הגאון הצעיר. "לדידי ראוי למדן כזה לדרגתו" – אמר זבולון בנימין – "שכן אפילו אדם פשוט
26 כמוני מסוגל להבין את דברי התורה שלו".

27 הוא סיפר כי רבי יוסף יצחק נהג להשמיע את שיעור-הפתיחה שלו, בראשית כל "זמן",
28 לפני ציבור רחב, שכן יהודים רבים מאד היו משתתפים בשיעור זה, ובכללם יהודים פשוטים.
29 הסיבה לכך היתה כיוון שנהג לשלב בשיעורים אלה דברי מוסר מאגדות חז"ל באופן שיהיו
30 מובנים גם לאנשים פשוטים.

31 זבולון בנימין סיפר, איפוא, בהתלהבות רבה על כך שבהביאו את שמואל נחום אל הישיבה
32 נשאר לשמוע את שיעור הפתיחה.

33 "היה זה פשוט תענוג, מעמד מחיה נפשות" – אמר – "תארו לעצמכם: אני מוצא עצמי
34 יושב בין בני ישיבה ויהודים למדנים, מאזין לדבריו של הגאון, ומבין כל מלה. לא האמנתי
35 לעצמי כי אני אכן מבין אותו. אספר לכם סיפור ששמעתי ותיווכחו לדעת כי קלטתי אותו".

36 וכך סיפר זבולון בנימין בשמו של העילוי משריי:

- 1 חכם גדול הגיע לעיר ופגש באלהיו הנביא. שאל החכם את אליהו, מי מתושבי המקום
- 2 מובטח בחלקו לעולם הבא, וזאת כדי לדעת מי ראוי להיות חברו.
- 3 אמר לו אליהו הנביא: אדרבה, צא העירה וראה מעשי בני-אדם ואמור לי מי מהם לפי
- 4 הבנתך הוא בן-העולם-הבא.
- 5 בכך התכוון אליהו לבחון את כוחו של החכם להכיר בטיבם של בני אדם.
- 6 יצא האורח לחפש את בני העולם הבא. ראשית דרכו היתה, כמובן, לבתי המדרש שבעיר.
- 7 בבואו לבית-המדרש ראה יהודים יושבים ועוסקים בתורה בהתמדה. חשב החכם האורח
- 8 בלבו: ודאי כאן מצוי זה שהוא מובטח לשבת בגן-עדן.
- 9 בעודו עומד ותוהה מי מבין האנשים שלפניו הוא בן העולם הבא, ניגש אליו אליהו ואמר
- 10 לו: ודאי שיהודים אלה זכאים לשכר טוב בגלל לימוד תורתם, אך בוא ואראה לך את הראויים
- 11 להיות חבריך בגן-עדן ומובטחים בחלקם בעולם הבא.
- 12 הלך אליהו, ואחריו החכם, אל השוק, והצביע לו על שני יהודים עניים, שפניהם מצומקות
- 13 ומסוגפות, והם חגורים בחבלים על מתניהם. הם לא שונים בשום דבר מבני ההמון שהתהלכו
- 14 בשוק.
- 15 שני היהודים אספו סביבם אנשים, מבוגרים וצעירים, שהיו מדוכאים מעוני וסבל, והתחילו
- 16 לדבר לפניהם. הם סיפרו להם סיפורים שונים ודברים מבדחים. מיד החלו היהודים הללו,
- 17 העצובים והדואגים, לחייך, ונהרה התפשטה על פניהם.
- 18 "רואה אתה שני יהודים אלה"? – אמר אליהו הנביא לאורח – "שני יהודים אלה הם בני
- 19 העולם הבא. מקומם מובטח להם בגן-עדן והם זכאים להיות חבריך. אין להם כסף כדי להחיות
- 20 בהם עניים, אך עזרתם לנדכאים ומרי נפש גדולה מכל עזרה אחרת. הם משמחים שבורי לב,
- 21 ובזכותם שוכחים העניים את עניים, והסובלים מסיחים דעתם מסבלם. זכותם גדולה ואשרי
- 22 חלקם!"
- 23 זבולון בנימין סיפר את הסיפור בלשונו וכפי קליטתו והבנתו, בהסיקו מכאן כי כל יהודי
- 24 מסוגל לזכות לחיי עולם-הבא על-ידי מעשים טובים. ענינו נוצצו מחדוה ומסיפוק על הדרך
- 25 שנסללה לפניו בחיים להגיע לגן-עדן בכוח מעשים טובים.
- 26 ר' יצחק שאול האזין בקורת רוח לסיפורו של זבולון בנימין, שתאם את השקפותיו והלך
- 27 רוחו. גם שמחתו של ברוך היתה גדולה, שכן גם מסלול מחשבותיו היה זהה לתוכן הסיפור,
- 28 ובמיוחד שמח על כך שגיבור הסיפור הוא גיסו. מסיפורו של זבולון בנימין הבין ברוך כי גיסו
- 29 רבי יוסף יצחק אינו רק למדן גדול, כי-אם מצא לו את דרכו המיוחדת בעבודת ה'.
- 30 כשסיפר זבולון בנימין את סיפורו, נכח בנפחיה גם ר' ירוחם פישל הלמדן. ר' ירוחם פישל
- 31 הכיר את זבולון בנימין זה שנים רבות והחשיב אותו לבור דאורייתא. סיפורו של זבולון בנימין
- 32 חרה לו מאד, וקצפו גדל על העזתו של זה "לתת ציונים" ללמדנים, בהביעו את הערכתו לסוג
- 33 זה של למדנים כרבי יוסף יצחק. כשסיים זבולון בנימין את סיפורו, התפרץ לעברו ר' ירוחם
- 34 פישל בדברי גנאי ונזיפה על כך שהוא מעז למדוד ולהעריך את גדלותו של הגאון משריי,
- 35 ולמסור בשמו איזה סיפור אגדה "פשוט" המדבר על הבנתם של עמי-הארץ. "רק בור ואדם

- 1 נקלה יכול להעריך את גדלותו של גאון בקנה-מדה של סיפור פשוט" – טען בלהט, בהוסיפו
- 2 דברי זלזול וגנאי על חשבון "מבינותו" של פושט נבילות בענייני למדנים וגאונים.
- 3 שטף החירופים שהתפרץ מפיו של ר' ירוחם פישל בזעם ובקצף, הדהים את כל הנוכחים
- 4 בנפחיה, ובמיוחד את ר' יצחק שאול וברוך. בתדהמה גוברת והולכת ראו את ר' ירוחם פישל
- 5 הלמדן יוצא מכליו כשתוך כדי כך הוא מוציא מפיו מלים שאינן רגילות גם אצל אדם פשוט.
- 6 ר' יצחק שאול וברוך, ניסו לאחר מכן לנחם את זבולון בנימין ולעודדו. כשלעצמם סיכמו
- 7 להם את המאורע כהוכחה נוספת על החסרון שבדרכם של הלמדנים הרחוקים מתורת הבעש"ט
- 8 ודרכו.
- 9 אך לברוך נועדו בדוברומיסל ידיעות נוספות על בעלי יחס מבני משפחתו.

אגרות קודש

[יו"ד שבט תרפ"ב]

ב"ה

צעטיל מיוחד

25 אנ"ש שי, להוכיח על פניהם בכל דבר לא טוב אשר ימצא
26 באחד מהם, ולדרוש בכל תוקף עוז קדושתם וכוחם
27 האלקי לתקן את המעוות, ולפאר הכלים (הלב והמוח)
28 במדות טובות שהם המה יאירו בכל עניניהם גם
29 הגשמיים, בכל דבריהם ועניניו. והמה רוב הדרושים,
30 המתבארים עניי עבודה שבלב בבירור המדות, מדת
31 הכעס הגאווה אכזריות ורוע הלב, ומרבים לדבר בעצות
32 נכונות לכל פרט ופרט, מראים לדעת גודל רחמנות, איש
33 בעל פצעים כאלו ר"ל, וגם מראים לדעת כי בכל איש
34 ואיש ימצא, אם רב או מעט מזה, ונותנים דרך ואופן איך
35 לצאת בעזרתו ית' מזה.

36 גם בזה דורשים אשר תמורת זה יקנו מהמדות
37 הטובות בהנוגע לזולתו וכי' ואז הוא התחלת הכשרת
38 האדם להיות מכון וכלי לאור ה' בעבודה בתורה ותפלה.

39 מפי השמועה ידענו, ואגרות קדש הקדשים, מאת הוד
40 כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקללה"ה נ"ע זי"ע הכתובים
41 בדברים חוצבים להבות אש אלקי הננו קוראים הכותבים
42 לתלמידיהם (אנשים פרטיים, וגם לעירות שונות) בדרישת
43 תקוני המידות ובא"ל דוחים אותם ממחיצתם לאמר, כי
44 ידעו נאמנה, אשר אין חלק ונחלה להם בכל הטוב והאשר
45 האמיתי באור כי טוב, כי עשיית הטוב בהנהגה ישרה הוא
46 העיקר, ומעשה גדול, ומודיעים גלוי אשר לא יטעו בנפשם
47 לאמר רזי לי בדרכים כאלו, כי שקר הדבר, אשר בכל
48 אורח לא טוב, לא ישכון בו אור ה', ומחויבים הם לשמוע
49 בקול מורים וכי', כאלה וכאלה הננו קוראים ורואים
50 בהנהגת עדת החסידים האמיתיים בימי קדם.

51 לבי יכאב במאוד, ולפצעי אין מספר, בזכרי חלקי

1 אמת הדבר, כי בראש השנה יכתב, וביום צום כיפור
2 יחתם, מי יעשר ומי יעני, מי יתפרנס בריוח ומי בדוחק,
3 ואמת הדבר כי תשובה תפלה וצדקה מעבירין את רוע
4 הגזירה, ר"ל, והיא ההנהגה העליונה אשר בידי אדון כל
5 בשר ורוח, והוא אבינו מלכינו ירחם עלינו כולנו, ויתנהג
6 עמנו בחסד וברחמים, אנו ליי"ה ועינינו ליי"ה אבי יתומים
7 ירחם עלינו כולנו בזכות צדיק עולמים. אמנם הבושת
8 והכלימה, היסורים ושפיכות דמים ר"ל, הוא בידי כל איש
9 ואיש, ומאת כל אדם ידרש לתת חשבון בינו לבין עצמו,
10 בהנוגע לזולתו, אשר זה חובו בתור אדם, לבקר חשב[ו]ן
11 מעשיו ומפעליו, פן ח"ו וח"ו יש בהם שורש פורה ראש
12 ולענה, בהנוגע לזולתו, אשר אל בשמים יזהיר בתורתו על
13 הליכה ישרה, בין אדם לחבירו, ומכ"ש להתרחק מדרך
14 רוע המדות, הלבנת פני חבירו, וגרם יסורים ובזדון,
15 המתוע[ב] לפני אלקי ישראל.

16 תורה זו ודרכי יושר אלו נתונים נתונים המה לכללות
17 ישראל, מבלי הבדל מפלגה ומפלגה, כל אחד מישראל,
18 ככהן וכעם הארץ, כולם חייבים להשמר ולהזהר בזה.

19 נוסף על זה מפלגת החסידים תלמידי כ"ק אבותינו
20 רבותינו הקדושים זצוקללה"ה נב"מ זי"ע, אשר מסרו
21 נפשם הטהורה בעד עם הקודש בכלל, ועדת החסידים
22 וביתם ה' עליהם יחיו בפרט, להקנות בהם כל מדה טובה
23 מפארה, ומה גם לעקור ולשרש אחרי מדה לא טובה,
24 שמו לבבם העדינה בכל עת לפקוח בטובת תלמידיהם,

לקחתם לכם דרכים כאלו, וממי למדתם עשות כן. האם
רק בדעתכם הקלושה, השזורה מאהבת עצמו ואהבת
הכבוד וכי' תשימו ייחבם, ובה אתם בטוחים, כי דעתכם
ישרה, ועד מתי תתנהגו כה, לתת חרב ח"ו נקמה ביד
העומדים מהצד, ונהנים על המשבר והפלוגה, ותנו נא
חשבון צדק בנפשכם, האם אתם כדאי אשר בגללכם
יתבזה הרבי והחסידות, הרבי הקדוש אשר כל ימי היותו
בארץ, הוא אדרת תפארת, מרוקמה מתורה עבודה,
ומדות טובות פנים מאירות ופנים מסבירות לכל עושי טוב
וחסד. כל האנשים מכל המפלגות מקדישים ומעריצים
שם זכרו, מקצה הארץ ועד קצהו, האירה מדת צדקו ואור
האמת.

אין מדינה בכל כדור הארץ, אשר במשך שלושים
ושבע שנות עבודתו לא שמעו משמעו הטוב, וגם החפשים
בדעה, בהשתתפם באיזה ועידה עשו רצונו בע"כ, בהביטם
כי האמת נר לרגלו.

ואתם הנכם אחדים מצעירי תלמידיו, בע"כ נכבדים,
איש איש לפי מהללו ולפי ערכו, ע"ד הרגיל (האמינו לי כי
בדיכ אין בטבעי לדבר באופן כזה למעט ח"ו וח"ו במהות
זולתו) (והוא לאמיתותו, כי אל האמת אדבר, ולא ישימו
כוונה יתירה), ומה גם בשעה זו בשעת שהנני כותב צעטיל
זה, הנני כעומד בין הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה
נבג"ם זי"ע, ולנגד עיני נצב כמו חי הדרת עוז קדושתו,
ובין צאן מרעיתו, התלמידים יחיו). אם יש לכם תוקף עוז
לאמר, אשר אתם מכוונים אל האמת, במקום שהוא הפכו
ממש, ובשמו הק' הנני גוער בכל מחרחר ריב ובעל
מחלוקת, אל תחריבו הבית ח"ו אשר יסד כ"ק אאמו"ר
הרה"ק זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע. אין אני נכנס בפרטים
כלל, כולכם אשמים . . . התבוננו בהאמת, הבעה"ב גם
הלמדן הגדול (אם הוא י"ש) צריך להזהר בכבוד התורה,
ולא להרחיב פה ולשון על רבני ישראל שי' ולחלל שם
התורה והמצוה, ועוד בכח החסידות. אי' החסידות שבה
נאמר שצריכים לשפוך רותחין כו' ומה גם על רב כו'.

ידעתי אחינו ידעתי את לבבכם, ומראש כזאת הבנתי,
כי תתנו עורף לכל אשר יגיד נגד רצונכם, ואחת תענו, אם
כן לא נתערב בשום דבר. דעו אחי ורעי, כי הסכמתי עשות
פקודת כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע בכל
אשר יצוני הוא מסירת נפש מצדי, והעד ע"ז חלישות
בריאותי מני אז עד היום, הי' יחזקני, ורק בשביל פקודתו
אותה אשמור בעזרתו ית' עד יחיני האל, למען היות עמו
אתו במחיצתו, נפשו תשתוחח ובאלקים אשים מעוזי,
ובאמונתו לא אשקר.

בחיים, ומה שעלה בגורל נפשי. במסתרים אבכה ואתחנן
אל ה' כי יחוס וירחם עלי ובהדרת אור קדושתו, בזכות
אבות עולם, קדושי עליון, ינהל עם קדשו, ועדת חסידי
אבותינו רבותינו הק' על במתי ההצלחה, יעמידם, וישפיע
למו שפע אור, אשר איש איש חיי' יחי' באור כי טוב,
ומאת האלקים ינתן לו דעה והשכל לבחור בטוב ולמאוס
ברע, כי מי אני ומה אני, אשר אדע לדרוש או אוכל
לדרוש, יעזרני ה' להחזיק פינות ביתי הדלה וחרבת משכן
נפשי. ופעמים בכל יום אשפך ר"ל לי' מררתי מרוב
יסורי, אשר יקיפוני מכל עבר ופינה, ירחם ה' על עמו,
ויאמר לצרותי ד', ויזכני לראות בית ישראל פורחת
כשושנה בגו"ר.

אבל חטר הנני ביד ההשגחה העליונה, וגורל איש
ואיש מאת האלקים נתונה, עדי נשמתי בי, יאריך ה' ימי,
לא אוכל למרות ח"ו פי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע, ובכל צרתו (מהנהגת אנ"ש שי'
הלא טוב) גם לי צר, ולא ידעתי נפשי, אנה אני בא. לא
אודותי אדבר, כי אחת תקותי אשר הוד כ"ק אאמו"ר
הרה"ק זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע לא יעזבני, ויחלצני מרדת
שחת ח"ו, כי בהאלקים אבטח, ובזכות אבות אשען אשר
לא אתגאל באבק הדרכים בלתי נעימים. אבל אתם אנ"ש
שי' מה תהא עמכם, ראו זה כשנה שני' אשר הוד כ"ק
אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע עלה השמימה,
ויצו עליכם היות חזק בארחי יושר, דעת את אלקי
השמים והארץ, לעבדו בכל לבבכם, לחבב את התורה,
לשמור את המצוה, לחזק ידי לומדי תורה, ועם זה לא
לשכוח על עצמכם, גם כן, ללמוד כל אחד ואחד כמה
שיוכל לפאר לבבו לתקן מדותיו כו' וכו', ומה עשיתם
במשך העת הזאת, רבתם ניאצתם כו' וכו' בשביל מה,
בשביל כבוד המדומה, בשביל רוע המדות, בשביל כל דבר
לא טוב.

מדוע אתם שוכחים את צור מחצבתכם, שם מי
עליכם יאהיל ועטרת מי על ראשכם נתונה. איך לא תראו
את ה', ואיך לא תחושו על טוהר נשמת אדוניכם מורכם
ורבכם, אשר בשמו תנאצו את ה' לריב, לחולל תחבולות
מעבר מזה או מעבר מזה. שני הפלגות בניס אתם להוד
כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע, אשר
כולכם חייבים בכבודו בחייו, וגם בחיים חיותו, שגדולים
צדיקים כו', רק שלבנו אטנ[ו]מה ועינינו שתומה מבלי
ראות רק את אשר לפנינו.

הגידו נא מי זה התיר לכם לפרוץ פרץ כזה בעדת
החסידים, ה' עליהם יחיו, להיות לשיחה בפי הבריות. אי'

ב"ה כ"א סיון תשכ"ה

ברוקלין, ניו יורק

ד"ר וועלוול גרין

מיניאפוליס, מינסוטה

שלום וברכה:

בוודאי קיבלת את דרישת השלום ממני באמצעות הרב משה פעלער, שגם מסר לי דרישת שלום ממך. אני מאמין שהיה לך חג קבלת-תורה מהנה ומעורר השראה, ושההשראה תלווה אותך במשך כל השנה, להשפיע חיות בכל מעשיך היומיומיים, כפי שהתורה מקיפה בצורה כוללת את כל ההיבטים בחיים היומיומיים של היהודי.

אני מאשר בתודה את קבלת מכתבך מה'9 במאי, וכן את עבודותיך בתחום מחקר המדעי. אני מעריך את ההתחשבות ואת הטרחה שלך שבשליחת החומר אליי. למרות שהנושא הוא לחלוטין מחוץ לתחום שלי, אני מאמין שאוכל לדלות כמה מושגים כלליים מתוך הכתבים שלך, ואולי אפילו גם כמה מפורטים.

תוך נטילת סיכון שדבריי עלולים להישמע לך לא "מדעיים" במיוחד, אבקש בכל זאת להביע את תקוותי שתיישם גם את העבודה המחקרית שלך לתועלת בעבודת ה', בהתאם לעיקרון של "בכל דרכיך דעהו". אכן, התגליות במדעי הטבע שפכו אור חדש על נפלאות הבריאה, וכתוצאה מכך ה"טרנד" המודרני הוא בכיוון ההכרה באחדות השלטת בטבע.

למעשה, עם כל התקדמות במדע, הולכת ומתבהרת ההכרה באחדות שבבסיס העולם הגשמי, עד כדי כך שהמדע מחפש כיום את הנוסחה האידיאלית שתכלול את כל תופעות הטבע במשוואה כוללת אחת. במעט התבוננות נוספת, אפשר להיווכח שהאחדות בטבע היא השתקפות של המונותיאיזם האמיתי לפי תפיסת היהדות. שכן, לפי התפיסה שלנו כיהודים את המונותיאיזם, אין זו רק האמונה שיש אל אחד בלבד, אלא שאחדות זו חודרת ומקיפה גם את העולם הגשמי, כך שיש רק מציאות אמיתית אחת, והיא האלוקים. אבל, מכיוון שהבריאה כללה את כל הנפשות וכו', נוצר ריבוי ושוני בטבע - בכל הנוגע לנבראים, אך מבלי שזה יפעל שינוי כלשהו בבורא, כפי שמוסבר באריכות בחסידות.

אתה שואל אותי לגבי האזכור שלי לכך שבדברי הרמב"ם מופיע התוכן, אם כי במונחים שונים, של מושגי המודע וההתמודע מהפסיכולוגיה המודרנית. התכוונתי לפסקה בהלכות גירושין בסוף פרק ב' בחיבורו הגדול (יד החזקה). התמצית של אותה פסקה היא כדלהלן: יש עניינים מסוימים בהלכה היהודית שקיומם חייב להיות מתוך רצון חופשי, ללא כפייה. עם זאת, במקום שההלכה מחייבת קיום מעשה מסוים, מותר להשתמש באמצעי כפייה עד שהצד המהסס מצהיר "רוצה אני", והקיום שבא בעקבות זה הוא בר תוקף ונחשב כנעשה מתוך בחירה חופשית. לכאורה יש כאן סתירה ברורה: אם מותר שהקיום יהיה מתוך כפייה, מדוע הדרישה שאותו אדם יצהיר "רוצה אני"? ואם קיום כפוי הוא פסול, מה התועלת בכך שיצהיר "רוצה אני" תחת לחץ?

וכאן מגיעה הנקודה המהותית בהסבר של הרמב"ם:

כל יהודי, מבלי להתייחס למעמדו ומצבו, רוצה במהותו לקיים את כל מה שהתורה מצווה אותו. אבל לפעמים היצר (הרע) גובר על רצונו האמיתי ומונע ממנו לעשות את מה שהוא מחויב על פי התורה. כאשר, אם כן, בית'הדין כופה על יהודי לעשות דבר מה, אין זה מתוך כוונה ליצור בו רצון חדש, אלא, אדרבה, כדי לשחרר אותו מהכפייה ששיתקה את הרצון שלו, ובכך לאפשר לו לבטא את מהותו האמיתית. בנסיבות אלו, כאשר הוא מצהיר "רוצה אני", זו הצהרה אותנטית.

אם להלביש את הרעיון הנ"ל במונחים עכשוויים: המצב המודע של יהודי עלול להיות מושפע מגורמים חיצוניים, עד כדי גרימת מצב תודעתי, ואפילו התנהגות, המנוגדים לתת-המודע שלו, שהוא מהות טבעו של היהודי. כאשר לחצים חיצוניים אלו מוסרים, אין זה מהווה שינוי או המרה של טבעו המהותי, אלא להיפך, זהו בסך הכל תחייה מחודשת של טבעו המולד והאמיתי.

לאדם בעל רקע כשלך מיותר לציין שאין לפרש דבר מכל הנ"ל כאישור להיבטים אחרים של התיאוריה הפרוידיאנית ממנה משתמע שנפש האדם נשלטת בעיקר על ידי תאוות וכו' מאחר שרעיונות אלו הם בניגוד לתפיסת התורה, שרוֹאָה את האדם כטוב ביסודו (כפי שמובא ברמב"ם לעיל). הדמיון היחיד הוא ברעיון הכללי, שהטבע האנושי מורכב משכבות ותת-שכבות שונות, במיוחד כאשר מדובר ביהודי, כנ"ל.

אסיים בברכה המסורתית שכבר מסרתי לך באמצעות הרב משה פעלער – 'לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות', כחוויה יום יומית לאורך כל השנה.

בברכה,

חתימת יד-קודשו של הרבי

המשך ביאור למס' כתובות ליום שני עמ' ב

מעים האלו, המעידים גם הם שְׁכָתָב יָדָם של העדים החתומים על השטר הוא זֶה, ואינו מזויף, או שְׁהָיָה כְּתָב יָדָם של העדים החתומים על השטר יוצא לפנינו מִמְקוֹם אַחֵר, והיינו מְשַׁטֵּר אַחֵר שְׁכָתָב עָלָיו עָרְעָר – שערער הלוה על אותו שטר שהוא מזויף וְהוֹחֵזֶק הַשֹּׁטֵר בְּבֵית דִּין על ידי המלוה שהוא אמיתי, שהביא עדים לקיים את כתב ידי העדים ובית דין כתבו עליו כתב 'קיום', ואפשר להשוות את חתימות העדים משני השטרות, נמצא שהשטר מתקיים גם בלי דברי העדים שאומרים 'אנוסים היו' או 'פסולים היו', ולכן אֵין אֵלּוֹ נֶאֱמָר לומר שהיו אנוסים או פסולים, אלא השטר כשר.

מקשה הגמרא: וְכִי באופן זה שהשטר מקיים ממקום אחר מִנְּבִינִין בִּיהַב כְּבִשְׁמֵרָא מְעִילָא – גובים בו כבבל שטר מקיים, וְאֵמָא, והרי אף שאין העדים האומרים 'אנוסים היו' נאמנים לפסול את השטר לגמרי, כיון שהשטר מתקיים אף ללא עדותם ואין להם 'פה שאסר', מכל מקום אי אפשר לבטל לגמרי את עדותם, וְהָרִי וְהָרִי נִיחָו – יש כאן שתי כיתות של עדים המכחישות זו את זו, שהעדים החתומים נחשבים כמעידים שהשטר כשר, והעדים שאומרים 'אנוסים היו' פוסלים את השטר, ואיך אפשר להוציא ממנו מספק.

מתרצת הגמרא: אִמָּר רַב שְׁשֵׁת, וְזֹאת אִמְרַת – יש ללמוד מדברי הברייתא, שְׁהִבְחָשָׁה, תְּחִלַּת הַזֶּמָּה הִיא, כלומר, הרי יש שתי אפשרויות של סתירה בין שתי כיתי עדים, 'הכחשה' היינו כשהסתירה היא בגוף המעשה, שכת אחת אומרת שראובן לזה משמעון, וכת אחרת אומרת שלא לזה, שבוה אין אחת הכיתות נאמנת יותר מחברתה. ו'הזמה' היינו כשיש סתירה בראיית העדים, שכת אחת אומרת שראובן לזה משמעון בזמן פלוני ובמקום פלוני, והכת השניה אומרת שאותם עדים היו איתם באותו זמן במקום אחר, ולא יתכן שראו את ההלואה, שבוה חידשה התורה שהכת המזוימה נאמנת. ואמר רב ששת שמברייתא זו יש ללמוד שאמנם הכחשה אינה כחומה לגמרי, שהרי ב'הכחשה' הדבר נשאר כספק, אך מכל מקום אף הכחשה דומה להזמה בדינים מסוימים.

בסיום דבריהם את מה שהעידו בתחילת דבריהם, כלומר, שסיום עדותם שהיה תנאי במקח מבטל את מה שהעידו בתחילה שהשטר אמיתי, וכאילו אמרו, מה שהעידנו שחתמנו על השטר, לא חתמנו אלא בתנאי שיעשה הלוך דבר מסוים, ואם לא נעשה הדבר בטל המקח, וכיון שהשטר מתקיים רק על פיהם נאמנים הם בביטול המקח ואין זה דומה למודעא ואמנה, שהרי אין עדותם סותרת לעצם המכירה הכתובה בשטר, אלא שהם מעידים שכיון שהיה תנאי במקח זה, לא חלה המכירה הכתובה בשטר. ואם כן, גם באופן ששני עדים מעידים על קיום החתימות ואחד מהם מוסיף שהיה תנאי בדבר, יש לומר כן, דְּהָא נָמִי לְמִיעָקֵר סְהִירוּתָהּ קָאָתִי – אף עד אחד זה בא לעקור בתוך כדי דיבור את קיום השטר, ולומר שחתימתו היתה רק אם יתקיים התנאי, וכיון שלא התקיים התנאי אין כאן קיום כלל וּמִכָּל מִקוֹם יֵשׁ לְהֵאמִינוּ כִּיוֵן שאינו חוזר בו לומר שהכתוב בשטר אינו אמת, אלא אומר שהיה זה בתנאי, וכיון שלא התקיים התנאי התבטל המקח.

הגמרא פוסקת את ההלכה במחלוקת זו: וְהַלְבָּתָּא כְּרַב הוּנָא בְּרִיהַ דְּרַב יְהוֹשָׁע, שגם עד אחד נאמן לומר 'תנאי היו דבריני', והמקח תלוי בקיום התנאי שהעד מעיד עליו.

עד כאן דנה הגמרא באופנים שהוזכרו במשנה (לעיל יח), שהעדים החתומים על השטר מקיימים את חתימותיהם, אך מעידים גם על פסולים שונים שהיו בו. עתה הגמרא עוברת לדון באופן שהשטר מתקיים על פי עדים אחרים, והם פוסלים את השטר: תָּנוּ רַבֵּנּוּ, שְׁנֵים שהיו חֲתוּמִין עַל הַשֹּׁטֵר, וּמָתוּ, וּבָאוּ שְׁנֵים אֲחֵרִים מִן הַשּׁוּק לקיים את השטר, וְאָמְרוּ, יִדְעֵנוּ שְׁכָתָב יָדָם של העדים החתומים על השטר הוא ואינו מזויף, אֲבָל אֲנוֹסִים הָיוּ העדים בשעה שחתמו על השטר, ולא ראו את העדות כלל, אלא חתמו מתוך שאנסם בעל השטר לחתום בשקר. או שאומרים אותם עדים המקיימים, קָמְנִים הָיוּ או פְּסוּלֵי עֲדוּת הָיוּ העדים בשעה שחתמו על השטר, והשטר פסול, תָּרִי אֵלּוֹ נֶאֱמָרִים, שהרי אין השטר מתקיים אלא על פיהם, והפה שאסר הוא הפה שהתיר. וְאֵם יֵשׁ עֲדִים אֲחֵרִים חוץ

פרק ו הלכה א

הַמִּקְדָּשׁ כָּלֹּל לֹא הָיָה בְּמִישׁוֹר, אֲלָא בְּמַעְלָה הָהָר. כְּשֶׁאָדָם נִכְנָם מִשְׁעַר מִזְרָחֵי שֶׁל
הַר תְּפִיט מִתְּחִלָּה עַד סוֹף תְּחִיל בְּשָׁוִה, וְעוֹלָה מִן תְּחִיל לְעֹזֶרֶת הַנָּשִׁים בְּשָׁתִּים עֶשְׂרֵה
מַעְלֹת. רוֹם כָּל מַעְלָה חָצִי אִמָּה וְשִׁלְחָה חָצִי אִמָּה:

נקודות משיחות קודש

המקדש נתקדש, ובשני עניינים: (א) בנוגע לבית המקדש נאמר "המקום אשר יבחר ד' אלֵיכֶם בו". (ב) היה מעשה קידוש של קרקע (ריצפה) של המקדש. במשכן לאחר שפרקוהו ונסעו משם - לא נשארה שום קדושה במקום הראשון. מה שאין כן בבית המקדש בו הבחירה היא במקום, לכן הקדושה קבועה שם לעולם ועד. לכן מדגיש הרמב"ם חילוק זה שבין המשכן למקדש, כי דווקא בזה בא לידי ביטוי חידוש עיקרי שבמקדש לעומת המשכן - בקדושת המקום. מאחר שעניינו של בית המקדש הוא להמשיך את השראת השכינה בעולם, באופן שהקדושה תחדור בתוך הגשמיות ותעלה אותה, לכן התבטא זה גם במציאותו הגשמית של העולם - המקום שבו עמד בית המקדש היה בהר, למעלה מהמקומות שסביבו. וככל שהעליה ומדרגת הקדושה שבמקדש היו נעלות יותר, היה גם המקום הגשמי גבוה יותר בגשמיות. על פי זה מובן גם הטעם שקדש הקדשים שבמקדש לא היה נבדל בגובהו מהיכל המקדש: העניין שהקדושה של המקדש פועלת במקום הגשמי שייך למדרגות הקדושה שהדרגה הנמוכה הינה בערך להעליונה, שהיא נעלית הימנה "בשתיים עשרה מעלות", וכיוצא בזה. אבל כשמדובר על מדרגה בקדושה שהיא נעלית באין ערוך - אין שייך שזה יתבטא בגובה מקום גשמי. בקדושה של קדש הקדשים, ששם בהמקום היה הגילוי של עצמותו ומהותו ית', במקום הארון שהוא לא בערך כלל לשאר חלקי המקדש - עילוי כזה אינו יכול להתבטא בגובה של מקום גשמי, שהוא מדוד ומוגבל.

(לקוטי שיחות חלק כט, פר' דאה)

הטעם שהרמב"ם מתחיל בשלילה - "המקדש כולו לא היה במישור", ואינו כותב את החיוב בלבד "המקדש כולו היה במעלה ההר" - יש לומר: לדעת הרמב"ם קיום מצוות העשה של "ועשו לי מקדש" בבנין בית המקדש, היה בהמשך לה"משכן שעשה משה רבנו (במדבר) "כמו שכתב הרמב"ם בתחילת הלכות בית הבחירה. לכן היה מקום לומר שכשם שכל המשכן היה במישור, וחלק אחד בו לא היה גבוה מן האחר, כך היה גם המקדש באופן זה. לכן מתחיל הרמב"ם: המקדש כולו לא היה במישור (כמו המשכן), אלא במעלה ההר".

כיוון שספר היד החזקה תוכנו הוא "הלכות הלכות", מובן שהמקדש היה הולך ועולה בשיפוע לא רק מצד מבנה ההר אלא זהו עניין של הלכה ב"מקדש כולו". על המקדש: (א) לא להיות במישור. (ב) להיות "במעלה ההר". יתירה מזו: אין זה תנאי של לכתחילה בלבד, אלא זהו תנאי לעיכובא.

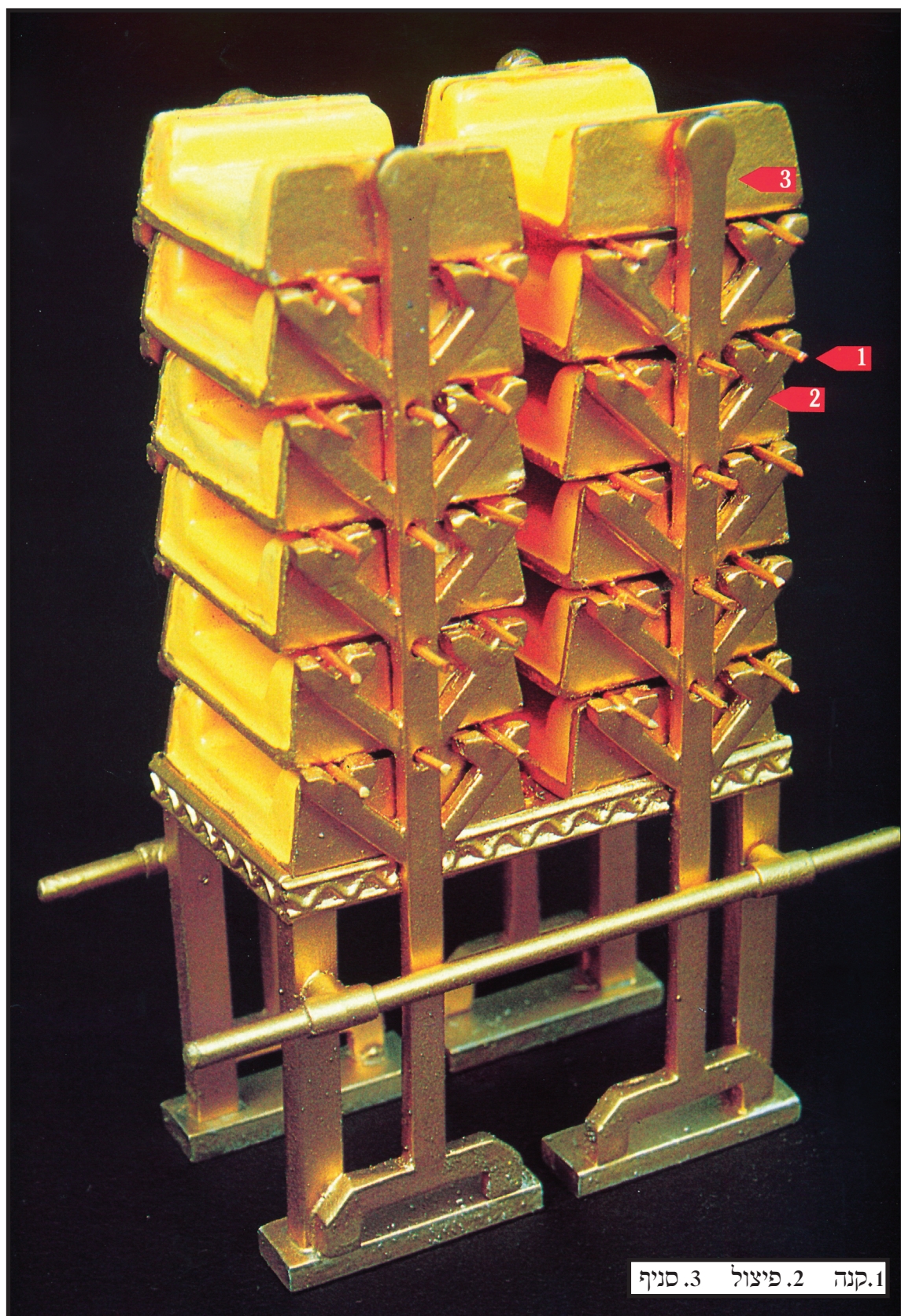
אבל צריך להבין: מה הסברא שבעניין זה צריך המקדש להיות שונה מהמשכן? ויש לומר הביאור בזה: חילוקי המקומות שהיו במקדש "במעלה ההר" - הם בהתאם עם זה שכל אחד מהם היה בו תוספת ועליה בקדושה לגבי המקום שלפניו. דין זה הוא רק במקדש, ולא במשכן, כי זה קשור עם גדר הקדושה שנתחדש במקדש.

ההסברה בזה: ישנו חילוק עיקרי בין המשכן ובין המקדש: המשכן היה בנין ארעי, ואילו בית המקדש היה "דירת קבע". במשכן חלות הקדושה היתה רק בהבנין וחלקיו - הקרשים והיריעות. אבל בבית המקדש היתה גם "קדושת מקום" - עצם מקום

המשך ביאור למס' כתובות ליום חמישי עמ' ב

7 הגמרא מביאה ברייתא נוספת הדנה בהכחשת שתי כיתות עדים:
8 תנו רבנן, שנים שאומרים על אשה מסוימת שנתקדשה לפלוני,
9 ושנים אומרים שלא נתקדשה, הרי זו לא תנשא לאחר, שמא
10 מקודשת היא, ואם נשאת לאחר, לא תצא מהשני. אבל אם שנים
11 אומרים על אשה מסוימת שנתקדשה מבעלה, ושנים אחרים
12 לא נתקדשה, הרי זו לא תנשא לאחר, שמא לא נתגרשה מבעלה,
13 ועדיין היא אשת איש, ואף אם נשאת, תצא.

1 לברירה - אפשר לומר לה שתברר את הדבר, שהרי היא טוענת
2 ברי גירשה, ואמרין לה, אם איתא דהכי הוה - אם אכן כך היה,
3 שבעלך גירשה, אחיז לך גיטך - הראי לנו את הגט שנתן לך, ובזמן
4 קצר בזה לא מסתבר שאבד, וכיון שאינה מראה אותו אין דבריה
5 מסתברים, ואף אם נישאת תצא.

1. קנה 2. פיצול 3. סניף

פרשת מסעי

לג * אֱלֹהֵי מִסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לְעִבְאֲתָם בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: ד וַיִּכְתֹּב
מֹשֶׁה אֶת־מוֹצְאֵיהֶם לְמִסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה
וְאֵלֹהֵי מִסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם: ה וַיִּסְעוּ מֵרַעְמִסִּם
בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
הָרִאשׁוֹן מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּיַד
רָמָה לְעֵינֵי כָל־מִצְרַיִם: (לוי) וּמִצְרַיִם מִקְבְּרִים
אֵת אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה בָּהֶם כָּל־בְּכוֹר וּבְאֵלֵיהֶם
עָשָׂה יְהוָה שְׁפָטִים: ה וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵרַעְמִסִּם וַיַּחֲנוּ בְסֻכֹּת: ו וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ
בְּאֹתָם אֲשֶׁר בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר: ז וַיִּסְעוּ מֵאֹתָם וַיֵּשְׁבּוּ
עַל־פִּי הַחִירֹת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כְּעֵל צִפּוֹן וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי
מִגְדֹּל: ח וַיִּסְעוּ מִפְּנֵי הַחִירֹת וַיַּעֲבְרוּ בְּתוֹךְ־הַיָּם
הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלְכוּ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר אֹתָם
וַיַּחֲנוּ בַּמֶּרְה: ט וַיִּסְעוּ מִמֶּרְה וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה
וּבְאֵילָם שְׁתֵּים עָשָׂרָה עֵינַת מַיִם וְשִׁבְעִים
תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם: י וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיַּחֲנוּ עַל־יַם־
סוּף: * יא וַיִּסְעוּ מֵיַם־סוּף וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר־סִין:
יב וַיִּסְעוּ מִבַּדְבָּר־סִין וַיַּחֲנוּ בַּדְּפָקָה: יג וַיִּסְעוּ
מִדְּפָקָה וַיַּחֲנוּ בְּאֵלוֹשׁ: יד וַיִּסְעוּ מֵאֵלוֹשׁ וַיַּחֲנוּ
בְּרַפִּידִם וְלֹא־יָהִי שָׁם מַיִם לָעַם לְשִׁתּוֹת:
טו וַיִּסְעוּ מִרַפִּידִם וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר סִינִי: טז וַיִּסְעוּ
מִבַּדְבָּר סִינִי וַיַּחֲנוּ בְּקִבְרַת הַתְּאוּה: יז וַיִּסְעוּ
מִקִּבְרַת הַתְּאוּה וַיַּחֲנוּ בַּחֲצֹרֹת: יח וַיִּסְעוּ מִחֲצֹרֹת
וַיַּחֲנוּ בְּרֵתִימָה: יט וַיִּסְעוּ מֵרֵתִימָה וַיַּחֲנוּ בְּרִמֹן
פָּרִיז: כ וַיִּסְעוּ מִרִמֹן פָּרִיז וַיַּחֲנוּ בְּלִבְנָה: כא וַיִּסְעוּ
מִלִּבְנָה וַיַּחֲנוּ בְּרַפְּסָה: כב וַיִּסְעוּ מִרַפְּסָה וַיַּחֲנוּ
בְּקַהֲלָתָה: כג וַיִּסְעוּ מִקַּהֲלָתָה וַיַּחֲנוּ בַּהֲר־שָׁפֵר:
כד וַיִּסְעוּ מֵהֲר־שָׁפֵר וַיַּחֲנוּ בַּחֲרָדָה: כה וַיִּסְעוּ
מִחֲרָדָה וַיַּחֲנוּ בְּמִקְהֶלֶת: כו וַיִּסְעוּ מִמִּקְהֶלֶת וַיַּחֲנוּ

בְּתַחֲתִי: כז וַיִּסְעוּ מִתַּחֲתִי וַיַּחֲנוּ בְּתַרְח: כח וַיִּסְעוּ
מִתַּרְח וַיַּחֲנוּ בְּמִתְקָה: כט וַיִּסְעוּ מִמִּתְקָה וַיַּחֲנוּ
בְּחַשְׁמֹנָה: ל וַיִּסְעוּ מִחַשְׁמֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּמִסְרוֹת:
לא וַיִּסְעוּ מִמִּסְרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּבִנֵי יַעֲקֹן: לב וַיִּסְעוּ מִבְּנֵי
יַעֲקֹן וַיַּחֲנוּ בְּחֹר הַגִּדְגָד: לג וַיִּסְעוּ מִחֹר הַגִּדְגָד
וַיַּחֲנוּ בְּיִטְבַּתָּה: לד וַיִּסְעוּ מִיִּטְבַּתָּה וַיַּחֲנוּ
בְּעֵבְרָנָה: לה וַיִּסְעוּ מֵעֵבְרָנָה וַיַּחֲנוּ בְּעֵצִין גִּבְרִי:
לו וַיִּסְעוּ מֵעֵצִין גִּבְרִי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר־צֹן הוּא קִדְשׁ:
לז וַיִּסְעוּ מִקִּדְשׁ וַיַּחֲנוּ בְּחֹר הָהָר בְּקֶצֶה אֶרֶץ
אֲדוּם: לח וַיַּעַל אֹהֲרֵן הַכֹּהֵן אֶל־הָהָר עַל־פִּי
יְהוָה וַיָּמָת שֵׁם בִּשְׁנַת הָאָרְבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאַחַד
לַחֹדֶשׁ: לא וְאַהֲרֹן בֶּן־שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים וּמֵאֵת שָׁנָה
בְּמָתוֹ בְּחֹר הָהָר: ס מ וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלֶּךְ עֹרֵד
וְהוּא־יֵשֵׁב בְּגִבּוֹ בְּאֶרֶץ פְּנֵעַן כְּבֹא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
מא וַיִּסְעוּ מִחֹר הָהָר וַיַּחֲנוּ בְּצִלְמָנָה: מב וַיִּסְעוּ
מִצִּלְמָנָה וַיַּחֲנוּ בְּפוֹנֵן: מג וַיִּסְעוּ מִפוֹנֵן וַיַּחֲנוּ
בְּאַבְתָּ: מד וַיִּסְעוּ מֵאַבְתָּ וַיַּחֲנוּ בְּעֵי הָעֵבְרִים
בְּגִבּוֹל מוֹאָב: מה וַיִּסְעוּ מֵעֵיִם וַיַּחֲנוּ בְּדִיבֵן גָּד:
מו וַיִּסְעוּ מִדִּיבֵן גָּד וַיַּחֲנוּ בְּעֵלְמֹן דְּבַלְתִּימָה:
מז וַיִּסְעוּ מֵעֵלְמֹן דְּבַלְתִּימָה וַיַּחֲנוּ בְּהַרֵי הָעֵבְרִים
לִפְנֵי נָבו: מח וַיִּסְעוּ מִהַרֵי הָעֵבְרִים וַיַּחֲנוּ בְּעֶרְכַת
מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יַרְחוֹ: מט וַיַּחֲנוּ עַל־יַרְדֵּן מִבֵּית
הַיִּשְׁמָת עַד אֲבֵל הַשָּׁטִים בְּעֶרְכַת מוֹאָב: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 225)

אלה מסעי בני ישראל (לג, א)

הפעל-שם טוב אומר, שכל אחד עובר את כל המסעות
במשך חייו. ואף שישנם מסעות שהם נגד רצונו, ואיך
אפשר לומר שתיכנס לעבור גם אותם – הנה המסעות עצמם
הם בחינות קדושות ומעלות רמות, אלא שהבחירה נתונה,
ומצד מעשי ישראל ארעו בהם דברים שליליים. ויש להעיר
מהמבואר ב'אור התורה' פ'שתנו: "ש בחינת מ"ב מסעות
גם בן בבל יום".

(*) בחומשים נדפס כאן שני, אבל כיון שאין מפסיקים במסעות, לכן כשפרשת מסעי נפרדת, ממשיכים לקרוא בשני וחומשי ובמנחת שבת ללוי עד סוף כל המסעות (פסוק מנ) ולישראל עד פסוק נג, ובשבת-קודש ה'ראשון' ממשיך עד פסוק מנ.

שני (ישראל) ^ז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶרְכָּת מוֹאָב
עַל־יַרְדֵּן יַרְחוֹ לֵאמֹר: ^ח דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן
אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן: ^ט וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת־כָּל־יֹשְׁבֵי
הָאֶרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְאַבְדֶּתֶם אֶת כָּל־מִשְׁכֵּיתֶם וְאֵת
כָּל־צִלְמֵי מַסַּכְתֶּם תֵּאַבְדּוּ וְאֵת כָּל־בְּמוֹתֶם
תִּשְׁמְדוּ: ^י וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת־הָאֶרֶץ וַיִּשְׁבְּתֶם־בָּהּ
כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת־הָאֶרֶץ לְרִשְׁתָּ אֹתָהּ: ע"כ בחור

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 411)

בחדש החמישי באחד לחדש (לג, לה)

כאן רואים כיצד פרשתנו קשורה לזמן קריאתה, שהרי
היא נקראת תמיד סמוך לראש חדש אב. והקשר הוא לא רק
בזמן אלא גם בתוכן: ו"ל אמרו "שקולה מיתתן של צדיקים
(הספקות אחרן) כשפרת בית אלקנו" (שהיה בחדש אב).
ויש בזה הדגשה מיוחדת, שהרי בית שני נחרב בצון שנאת
חנם, והתקון הוא אהבת חנם, מדתו של אהרן: אוהב את
הבריות ומקרבן לתורה.

שלישי ^ז וְהִתְנַחֲלֶתֶם אֶת־הָאֶרֶץ בְּגוֹרָל
לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם לְרֹב תִּרְבּוּ אֶת־נַחֲלֹתוֹ וְלַמַּעַט
תִּמְעִיט אֶת־נַחֲלֹתוֹ אֶל אֲשֶׁר־יֵצֵא לוֹ שְׁמָה
הַגּוֹרָל לוֹ יִהְיֶה לְמִטּוֹת אֲבֹתֵיכֶם תִּתְנַחֲלוּ:
^ח וְאִם־לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת־יֹשְׁבֵי הָאֶרֶץ מִפְּנֵיכֶם
וְהָיָה אֲשֶׁר תוֹתִירוּ מֵהֶם לְשֹׁכִים בְּעֵינֵיכֶם
וְלַעֲנִיָּם בְּצַדִּיקֶם וְצִרְרוּ אֹתְכֶם עַל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר
אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ: ^ט וְהָיָה כֹּאֲשֶׁר דִּמְיִיתִי לַעֲשׂוֹת
לָהֶם אֲעִשֶׂה לָכֶם: ^י פ לָד * וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^{יא} צֹו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם כִּי־אַתֶּם בָּאִים אֶל־הָאֶרֶץ כְּנָעַן וְאֵת
הָאֶרֶץ אֲשֶׁר תִּפֹּל לָכֶם בְּנַחֲלָה אֶרֶץ כְּנָעַן
לְגִבְלֹתֶיהָ: ^{יב} וְהָיָה לָכֶם פֶּאֶת־יִגְגַּב מִמִּדְבָּר־צֶן
עַל־יְדֵי אָדָם וְהָיָה לָכֶם גְּבוּל גִּגַּב מִקְצֵה
יַם־הַמֶּלַח קִדְמָה: ^{יג} וְנָסַב לָכֶם הַגְּבוּל מִגִּבְגַּב
לְמַעַל עַקְרֵבִים וְעֵבֶר צִנָּה כְּתִיב וְהָיָה קִרִי וְהָיָה
תּוֹצְאָתוֹ מִגִּבְגַּב לְקֹדֶשׁ בְּרִנֵּעַ וַיֵּצֵא חֲצֵר־אֲדָר

וְעֵבֶר עֲצֻמָּה: ^{יד} וְנָסַב הַגְּבוּל מִעֲצֻמּוֹן נַחֲלָה
מִצָּרִים וְהָיוּ תּוֹצְאָתוֹ הַיָּמָה: ^{טו} וְגְבוּל יָם וְהָיָה
לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל וְגְבוּל זֵה־יְהִיָּה לָכֶם גְּבוּל יָם:
^{טז} וְזֵה־יְהִיָּה לָכֶם גְּבוּל צָפוֹן מִן־הַיָּם הַגָּדוֹל תִּתָּאוּ
לָכֶם הָר הַהָר: ^{יז} מִהָר הַהָר תִּתָּאוּ לְבֹא חֶמֶת
וְהָיוּ תּוֹצְאָת הַגְּבֹל צִדְדָה: ^{יח} וַיֵּצֵא הַגְּבֹל וּפְרָנָה
וְהָיוּ תּוֹצְאָתוֹ חֲצַר עֵינָן וְזֵה־יְהִיָּה לָכֶם גְּבוּל
צָפוֹן: ^{יט} וְהִתְאֵוִיתֶם לָכֶם לְגְבוּל קִדְמָה מִחֲצַר
עֵינָן שְׁפָמָה: ^כ וַיֵּרֶד הַגְּבֹל מִשְׁפַּם הָרִבְלָה
מִקְדָּם לַעֲוִין וַיֵּרֶד הַגְּבֹל וּמַחֶה עַל־פֶּתַח יָם־
כְּנָת קִדְמָה: ^{כא} וַיֵּרֶד הַגְּבֹל תִּירְדָּנָה וְהָיוּ
תּוֹצְאָתוֹ יָם הַמֶּלַח וְאֵת תְּהִיָּה לָכֶם הָאֶרֶץ
לְגִבְלֹתֶיהָ סָבִיב: ^{כב} וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר זֹאת הָאֶרֶץ אֲשֶׁר תִּתְנַחֲלוּ אֹתָהּ בְּגוֹרָל
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לָתֵת לְתַשְׁעַת הַמִּטּוֹת וְחֲצִי
הַמִּטָּה: ^{כג} כִּי לָקְחוּ מִטָּה בְּנֵי הָרְאוּבֵנִי לְבֵית
אֲבֹתָם וּמִטָּה בְּנֵי־הַגָּדִי לְבֵית אֲבֹתָם וְחֲצִי מִטָּה
מִנִּשְׁאָה לָקְחוּ נַחֲלָתָם: ^{כד} שְׁנֵי הַמִּטּוֹת וְחֲצִי
הַמִּטָּה לָקְחוּ נַחֲלָתָם מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן יַרְחוֹ קִדְמָה

מזרח: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 126)

זאת הארץ אשר תפל לכם (לה, ב)

ארץ - לשון רצוא, רומז לנשמה, המשתוקקת תמיד לה.
תפל - רומז לירידתה לעולם. מן הגבולין הללו. . המצות
נוהגות - פונת הירידה היא קיום מצות מעשיות, היתלויות
בארץ, שנתן לקימן רק במגבלות של העולם. על שם
שנתחלקה בגורל. . לשון נפילה - על ידי ירידה זו מגיעה
הנשמה לבחינת 'גורל', עבודה שלמעלה משעם ודעת, עצם
הנשמה.

רביעי ^{טז} וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^{יז} אֵלֶּה
שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־יִנְחֲלוּ לָכֶם אֶת־הָאֶרֶץ
אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן: ^{יח} וְנִשְׂאִי אֶחָד
נִשְׂאִי אֶחָד מִמִּטָּה תִּקְחוּ לְנַחֵל אֶת־הָאֶרֶץ:
^{יט} וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים לְמִטָּה יְהוּדָה פֶּלֶב

אֲרַבְעִים וּשְׁתַּיִם עִיר: וְכָל־הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ
לָלוֹם אֲרַבְעִים וּשְׁמֹנֶה עִיר אֹתָהֶן וְאֶת־
מִגְרָשֶׁיהֶן: ^חוְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ מֵאַחַת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הָרֹב תִּרְבּוּ וּמֵאֵת הַמֶּעַט
תִּמְעָטוּ אִישׁ כְּפִי נִחְלָתוֹ אֲשֶׁר יִנְחָלוּ יִתֵּן
מִעָרָיו לָלוֹם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 212)

וְעָלִיָּהֶם תִּתְּנוּ אֲרַבְעִים וּשְׁתַּיִם עִיר (לה, ו)
ל"ו ערים היו בארץ ישראל ושש בעבר הירדן. ויש לתמוה:
הבקשה להשאיר בעבר הירדן לא הייתה רצויה, ככתוב "נחלה
מבקלת בראשונה ואחריתה לא תברך" (שמהרו לטול חלקם
בעבר הירדן, רש"י. וברש"י לבראשית רבה רפ"ב: תפסו
בעבר הירדן שהיה מצוי להם ראשונה, אף-על-פי שארץ
ישראל טובה הימנה). ואף-על-פי-כן צוה ה' להושיב את
שכט לוי בעבר הירדן!

ששי ^טוידבר יהוה אל־משה לאמר: וידבר
אל־בני ישראל ואמרת אליהם כי אתם עֲבָרִים
אֶת־הַיַּרְדֵּן אֲרֻצָּה בָנֵעֵן: ^אוְהַקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים
עָרֵי מִקְלָט תַּהֲיִינָה לָכֶם וְגַם שְׂמֵהּ רִצָּח
מִכַּח־נֶפֶשׁ בְּשֹׁנָה: ^בוְהָיוּ לָכֶם הָעָרִים לְמִקְלָט
מִגָּאֵל וְלֹא יָמוּת הָרִצָּח עַד־עֲמֹדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה
לְמִשְׁפָּט: ^גוְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ שְׁש־עָרֵי מִקְלָט
תַּהֲיִינָה לָכֶם: ^דאֵת ^אשְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ
מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵת שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ בְּאַרְצָן
בָּנֵעֵן עָרֵי מִקְלָט תַּהֲיִינָה: ^הלִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגֵּר
וְלַתּוֹשֵׁב בְּתוֹכָם תַּהֲיִינָה שְׁש־הָעָרִים הָאֵלֶּה
לְמִקְלָט לָנוֹם שְׂמֵהּ כַּל־מִכַּח־נֶפֶשׁ בְּשֹׁנָה:
^ווְאִם־כִּכְלִי בְּרוֹל ^אהִכְהוּ וַיָּמוּת רִצָּח הוּא מוֹת
יָמֹת הָרִצָּח: ^זוְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ
הִכְהוּ וַיָּמוּת רִצָּח הוּא מוֹת יָמֹת הָרִצָּח: ^חאִם
כִּכְלִי עֵץ־יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ הִכְהוּ וַיָּמוּת רִצָּח
הוּא מוֹת יָמֹת הָרִצָּח: ^טגָּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית
אֶת־הָרִצָּח בְּפָנֵעוֹכּוֹ הוּא יִמְתְּנוּ: ^יוְאִם־
בְּשֹׁנָה יִהְיֶה אוֹהֶשְׁלִיד עָלָיו בְּצִדָּה וַיָּמוּת:

בְּיָפְנֶה: ^אוְלִמְטָה בְּנֵי שְׁמֵעוֹן שְׁמוּאֵל בֶּן־
עֲמִיהוּד: ^בלִמְטָה בְּנִימֹן אֱלִידָד בֶּן־כְּסִלּוֹן:
^גוְלִמְטָה בְּנִידָן נָשִׂיא בְּקִי בְּנִיגְלִי: ^דלִבְנֵי
יוֹסֵף לִמְטָה בְּנִי־מְנַשֶּׁה נָשִׂיא חֲנִיָּאל בֶּן־אֶפְרַיִם:
^הוְלִמְטָה בְּנִי־אֶפְרַיִם נָשִׂיא קִמּוּאֵל בֶּן־שַׁפְּטָן:
^ווְלִמְטָה בְּנִי־זְבוּלֹן נָשִׂיא אֶלְיָצֶפֶן בֶּן־פְּרֻזָּה:
^זוְלִמְטָה בְּנִי־שֹׁכָר נָשִׂיא פִּלְטִיאֵל בֶּן־עֵזֶן:
^חוְלִמְטָה בְּנִי־אֲשֶׁר נָשִׂיא אַחִיהוּד בֶּן־שְׁלֹמִי:
^טוְלִמְטָה בְּנִי־נַפְתָּלִי נָשִׂיא פְּדֵהָאֵל בֶּן־עֲמִיהוּד:
^יאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְנַחַל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
בְּאַרְצָן בָּנֵעֵן: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 205)

אֲשֶׁר יִנְחָלוּ לָכֶם (לה, יז)
פרש רש"י, שכל נשיא ברר לכל בן שכטו "חלק הגון".
ללמדך: נשיא אמתי מכניס את עצמו במצבו של הנחיד,
מעריך את תכונותיו ובורר לו חלק יפה, וכן כשמשיל עליו
תפקיד - טובת הנחיד לנגד עיניו, לא רק טובת הכלל. והנה
כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו הטיל על בלגנו להפיץ ולחזק
יהדות. יש לדעת, שאין זה ותור על טובת הפרט לטובת
הכלל, אלא זה טובת הפרט ו'חלק הגון' שלו.

חמישי ^אוידבר יהוה אל־משה בעֲרֹכֶת
מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יִרְחוֹ לֵאמֹר: ^בצֹו אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְנָתַנוּ לָלוֹם מִנְחָלֹת אַחֲזָתָם עָרִים
לְשִׁבַת וּמִגְרָשׁ לָעָרִים סְבִיבֹתֵיהֶם תִּתְּנוּ
לָלוֹם: ^גוְהָיוּ הָעָרִים לָהֶם לְשִׁבַת וּמִגְרָשֵׁיהֶם
יִהְיוּ לְכַהֲמָתָם וְלִרְכֻשָּׁם וְלִכָּל חֵיתָם: ^דוּמִגְרָשֵׁי
הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָלוֹם מִקִּיר הָעִיר וְחוּצָה
אֵלָּף אַמָּה סָבִיב: ^הוּמִדֹּתָם מִחוּץ לָעִיר
אֶת־פֶּאת־קֹדֶמָה אֶלְפִים בָּאֲמָה וְאֶת־פֶּאת־גֹּבַב
אֶלְפִים בָּאֲמָה וְאֶת־פֶּאת־יָם ^אאֶלְפִים בָּאֲמָה
וְאֵת פֶּאת צִפּוֹן אֶלְפִים בָּאֲמָה וְהָעִיר בְּתוֹךְ
זֶה יִהְיֶה לָהֶם מִגְרָשֵׁי הָעָרִים: ^בוְאֵת הָעָרִים
אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָלוֹם אֵת שְׁש־עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר
תִּתְּנוּ לָכֶם שְׂמֵהּ הָרִצָּח וְעָלִיָּהֶם תִּתְּנוּ

בנין ותקון העולם מלא שגאבד על ידי ההורג נפש, הוא על ידי מדות אלה.

שביעי לו א ויקראו ראשי האבות למשפחת בני-גלעד בן-מכיר בן-מנשה ממשפחת בני יוסף וידברו לפני משה ולפני הנשאים ראשי אבות לבני ישראל: ב ויאמרו את-אדני צוה יהוה לתת את-הארץ בנחלה בגורל לבני ישראל ואדני צוה ביהוה לתת את-נחלת צלפחד אחינו לבנותיו: ג והיו לאחד מבני שבטי בני-ישראל לנשים ונגרעה נחלתן מנחלת אבותינו ונוסף על נחלת המטה אשר תהיינה להם ומגורל נחלתנו יגרע: ד ואם-יהיה היכל לבני ישראל ונוספה נחלתן על נחלת המטה אשר תהיינה להם ומנחלת מטה אבותינו יגרע נחלתן: ה ויצו משה את-בני ישראל על-פי יהוה לאמר בן מטה בני-יוסף דברים: ו זה הדבר אשר-צוה יהוה לבנות צלפחד לאמר לטוב בעיניהם תהיינה לנשים אך למשפחת מטה אביהם תהיינה לנשים: ז ולא-תסב נחלה לבני ישראל ממטה אל-מטה כי איש בנחלת מטה אבותיו ידבקו בני ישראל: ח וכל-בת ירשת נחלה מממות בני ישראל לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה למען יירשו בני ישראל איש נחלת אבותיו: ט ולא-תסב נחלה ממטה למטה אחר בראש בנחלתו ידבקו ממות בני ישראל: כ כאשר צוה יהוה את-משה בן עשו בנות צלפחד: יא ותהיינה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונעה בנות צלפחד לבני דדיהן לנשים: יב ממשפחת בני-מנשה בן-יוסף היו לנשים ותהי נחלתן על-מטה משפחת אביהן: יג אלה המצוות והמשפטים אשר צוה יהוה ביד-משה אל-בני

כא או באיבה הכהו בידו וימת מות-יומת המכה רצח הוא גאל הדם ימית את-הרצח בפגועו-בו: כב ואם-בפגעת בלא-איבה הדפו או השליך עליו כל-כלי בלא צדיקה: כג או בכל-אבן אשר-ימות בה בלא ראות ויפל עליו וימת והוא לא-אויב לו ולא מבקש רעתו: כד ושפטו העדה בין המכה ובין גאל הדם על המשפטים האלה: כה והצילו העדה את-הרצח מיד גאל הדם והשיבו אתו העדה אל-עיר מקלטו אשר-נס שמה וישב בה עד-מות הכהן הגדל אשר-משח אתו בשמן הקדש: כו ואם-יצא יצא הרצח את-גבול עיר מקלטו אשר יגוס שמה: כז ומצא אתו גאל הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו ורצח גאל הדם את-הרצח אין לו דם: כח כי בעיר מקלטו ישב עד-מות הכהן הגדל ואחר-מות הכהן הגדל ישוב הרצח אל-ארץ אבותו: כט והיו אלה לכם לחקת משפט לדתיתכם בכל מושבתיכם: ל כל-מפה-נפש לפי עדים ירצח את-הרצח ועד אחד לא-יענה בנפש למות: לא ולא-תקחו כפר לנפש רצח אשר-הוא רשע למות ביימות יומת: לב ולא-תקחו כפר לנזם אל-עיר מקלטו לשוב לשבת בארץ עד-מות הכהן: לג ולא-תחניפו את-הארץ אשר אתם בה כי הדם הוא יחניף את-הארץ ולא-ארץ לא-יכפר לדם אשר שפך בה בייאם בדם שפכו: לד ולא תטמא את-הארץ אשר אתם ישבים בה אשר אני שכן בתוכה כי אני יהוה שכן בתוך בני ישראל: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כח עמ' 260)

ושפטו . . והצילו . . והשיבו (לה, כד-כה)

ושפטו - גבורה. והצילו - חסד. והשיבו (כפירת החטא ותקונו על ידי גלות לעיר מקלט) - תפארת, התפללות חסד וגבורה. כשם שהעולם נברא על ידי שלשת המדות הללו, שהרי הקב"ה שתר את מדת הרחמים עם מדת הדין, אף

בְּרִידָה הוּא. אֲמֵן לְעֹלָם מִן כָּל בְּרַכָּתָא וְשִׁירָתָא,
הַשְׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֹלָמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמֵן

מִפְטִיר יֵאֻדָּה וְתַהֲיִינָה מַחֲלָה תִּרְצָה וְחַגְלָה וּמִלְכָּה
וְנִעָה בְּנוֹת צִלְפַּחַד לִבְנֵי דִדְיָהּ לְנָשִׁים:
יִמְשֹׁפְחוּת בְּנֵי־מִנְשֶׁה בְּנֵי־יוֹסֵף הָיוּ לְנָשִׁים
וְתַהֲיִי נַחֲלָתָן עַל־מִטָּה מִשְׁפַּחַת אֲבִיהֶן: יֵאֻדָּה
הַמְצֹאת וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה בְּיַד־מִשֶּׁה
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יִרְחוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ח ב עמ' 568)

אֵלֶּה הַמְצֹאת וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' (לו, יג)

הַנִּסְיָה לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיְתָה לְאַחַר הַקְדַּמַת הַמַּסְעוֹת
בְּמִדְבָּר, בְּהֵן הַכְּנִיעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִכְרוּ אֶת הַנֶּחֱשׁ שֶׁרָף
וַעֲקָרָב. כִּף נִשְׁלַלָה הָאֲפָשֻׁרוֹת שֶׁקָּלְפוֹת אֵלָיו יִבְטְלוּ אֶת
הַנִּסְיָה לְאָרֶץ, שֶׁהָיָה כְּבֹד הַתְּכַרְוִי. לָכֵן הַסְתַּיְמוּ הַמַּסְעוֹת
בְּעֶרְבַת מוֹאָב, הַדְּרָגָה הַנְּמוּכָה בְּיוֹתֵר: "מוֹאָב" הוּא חֲכָמָה
דְּקָלְפָה, וּבִזָּה גּוֹפָא – "עֲבֻכּוֹת", לְשׁוֹן עֲרָב וְחֻשָּׁן. לְאַחַר
הַכְּנַעַת וּבִכְרוּ קָלְפָה זֶה, מוֹכְנִים לְהַכְּנִס לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל.

קל"ב פסוקים, חול"ה סימן.

יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יִרְחוֹ:
חֶזֶק חֶזֶק וְנִתְחַזַּק

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 256)

בֶּן מִטָּה בְּנֵי יוֹסֵף דְּבָרִים (לו, ה)

עַל הַפְּסוּק (פנחס כז, ז) "בֶּן בְּנוֹת צִלְפַּחַד דְּבָרוֹת" פִּרְשׁ
רש"י: "יָפָה תִּבְעֵר". וְהִנֵּנוּ, שְׁלֹא רַק שְׁתַּבִּיעֵתָן צוֹדֶקֶת, אֲלָא
הִיא גַם תִּבְעֵיָה יָפָה. וְאִף כָּאֵן: לֹא רַק שֶׁהִטְעֵנָה צוֹדֶקֶת (וְלָכֵן
כָּא צוּרֵי ה' לְבָנוֹת צִלְפַּחַד), אֲלָא הִיא גַם טַעֲנָה יָפָה, וְלָכֵן
"וְכָל בַּת . . . לְאַחֵד מִמִּשְׁפַּחַת מִשֶּׁה אֲבִיהָ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה" (אף
שְׁלֹא דְבָרוּ עַל כָּךְ).

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אֲמֵן בְּעֹלָמָא דִּי בְּרָא
כְּרַעוּתָהּ וּמִלִּיד מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
מִשִּׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחִיכּוֹן וּבְיוֹמִיכּוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֹלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמֵן יְהִי שְׁמָהּ רַבָּא מְבָרַךְ
לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמֵיָא. יִתְבָּרַךְ: יְהִי שְׁמָהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא
וּלְעָלְמֵי עָלְמֵיָא. יִתְבָּרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם,
וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמָהּ דְּקֻדְשָׁא

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲנִיִּים הֵיךְ לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַכֵּי־נֶעֱם, וְכָל־נִתְיַבְחֶיהָ שְׁלוֹם. אֲרֵךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ,
בְּשִׂמְחָתָהּ עֲשֶׂה וּכְבוֹד. יֵי חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמוקם התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבָנֵי־אִיִּם טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם

הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אֲתָהּ יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

ד שִׁמְעוּ דְּבִרְיֵיהוֹהִי בֵּית יַעֲקֹב הַהֵמָּן וְכָל־מִשְׁפָּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל הַגְּדוֹלִים אֲנִשׁ שֵׁם: ה כֹּה | אָמַר יְהוָה מַה־מֵּצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בֵּי אֵיזָה דְּבִר עוֹל כִּי רַחֲקוּ מַעֲלִי גַּעֲבוּ וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֵבֶל עֲבוּדָה וְהַיְהִלּוּ בַּעֲבוּרָה וְהַנְּעִשׂוּ גַם הַהֵה הַכֹּל: ו וְלֹא אָמְרוּ אֵיזָה יְהוָה נָשׁוּב לַעֲבוּד אֵת

שי למורא

(ה) אֲבוֹתֵיכֶם, הַדּוֹרוֹת שֶׁעָבְדוּ עֲבוּדָה־זָרָה אַחֲרֵי שֶׁנִּכְסְמוּ לָאָרֶץ. אַחֲרֵי הַהֵבֶל, אַחֲרֵי עֲבוּדוֹת זָרוֹת, שֶׁלֶּן הֵבֶל וְאִין בְּהֵן מִשֵּׁ. וַיְהִלּוּ, וּבַעֲבוּרָה וְהַנְּעִשׂוּ גַם הֵם הֵבֶל כְּלִי מִמְּשׁוֹת, שֶׁתִּיר הַשְּׁפֵלָה מִמְּשִׁלָּתָם מֵאֵד. (ו) עֲרֵכָה, מִישׁוּר בַּמִּדְבָּר. וְשׁוֹחָה, וּמִקּוֹם גְּמוּלוֹת וְכוּ'. בְּאֶרֶץ צִיָּה, בְּמִקְוֵם שְׁמָמָה. וְצִלְמוֹת, צֶל שֶׁל מוֹת, חֲשֵׁכַת הַקֶּבֶר. לֹא עָבַר כֹּה אִישׁ, בְּדֶרֶךְ מַעֲבָר. וְלֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם, לֹא הִתְיַשֵּׁב בְּקִבְעוֹת מַעֲוֵלָם: (ז) אֶרֶץ הַכְּרָמֶל, מִקּוֹם שְׁדוֹת וּכְרָמִים. אֵת אֶרֶץ, כְּלוּמָר, הָאָרֶץ הָרְאוּיָה לְהַשְׁחִית שְׂכִינָתִי בָּהּ. לְתוֹעֵבָה, לַעֲבוּדָה זָרָה, שְׁחִיא תוֹעֵבָה ה': (ח) הַכְּתָנִים, שְׁמַתְפָּקִיד הַכְּתָנִים לְחֹרוֹת לְעַם דְּרָבִי ה': לֹא אָמְרוּ אֵיזָה ה', לֹא הִתְיַרְוּ אֵת הָעַם לִזְמִיר לָהֶם לְהִתְבּוֹנֵן בְּגִדְלָת ה', וְלֹא לְמִדּוֹם יָרֵאת ה': וְתַפְשִׁי הַתּוֹרָה, הֵם הַסִּתְּהִירִין. לֹא יִדְעוּנִי, לֹא לְמִדּוֹ אֵת הָעַם לְדַעַת אֵת ה': וְהָרַעִים, הַמְּלָכִים פָּשְׁעוּ בִי, מִרְדּוֹ בִי. וְהַנְּבִיאִים, נְבִיאֵי הַשִּׁקָּר. בַּפֶּעַל, בְּשֵׁם הַפֶּעַל, שְׁחִיא עֲבוּדָה־זָרָה. (ט) עוֹד אָרִיב אֶתְכֶם, לִפְנֵי שְׂאִיבָה עֲלֵיכֶם רָעָה, אֶתְפּוֹחַ עֲפָנֶם עוֹד עַל יְדֵי נְבִיאִי. וְאַתְּ בְּנֵי בְנִיכֶם אָרִיב, וְיֹדַע אֲנִי שֶׁגַם עִם בְּנֵי בְנִיכֶם אָרִיב, כִּי הַאֲשֵׁמָה תִּלְךְ מִקְּאֻבוֹת לְבָנִים דּוֹר אַחֵר דּוֹר. (י) אֲנִי כַּתִּיִּים, אֲנִי הֵם שֶׁל רומי. וְקִדְר שְׁלָחוּ, וְשִׁלְחוּ שְׁלִיחִים לָאָרֶץ קִדְר, וְהֵם עֲרִבִים. הֵן הִיָּתָה כּוֹאֵת, הָאֵם הִיָּתָה פְּעִלָה כּוֹאֵת, הַנּוֹפֶרֶת לְחֵלֶן.

הפטרה לקריאה בציבור ולשנים מקרא

ואחד תרגום בירמיה פרק ב

ד שִׁמְעוּ דְּבִרְיֵיהוֹהִי בֵּית יַעֲקֹב וְכָל־ מִשְׁפָּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל: ה כֹּה | אָמַר יְהוָה מַה־מֵּצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בֵּי עוֹל כִּי רַחֲקוּ מַעֲלִי וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֵבֶל וַיְהִלּוּ: ו וְלֹא אָמְרוּ אֵיזָה יְהוָה הַמַּעֲלָה אֶתְנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַמּוֹלִיד אֶתְנוּ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ עַרְבָּה וְשׁוֹחָה בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצִלְמוֹת בְּאֶרֶץ לֹא־עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם: ז וְאָבִיא אֶתְכֶם אֶל־ אֶרֶץ הַכְּרָמֶל לֵאכֹל פְּרִיָּה וְטוֹבָה וּתְבִאֹ וּתְמַמְאוּ אֶת־אֶרְצִי וְנַחֲלָתִי שְׁמָתָם לְתוֹעֵבָה: ח הַכְּתָנִים לֹא אָמְרוּ אֵיזָה יְהוָה וְתַפְשִׁי הַתּוֹרָה לֹא יִדְעוּנִי וְהָרַעִים פָּשְׁעוּ בִי וְהַנְּבִיאִים נִפְּאוּ בַּפֶּעַל וְאַחֲרֵי לֹא־יָוְעִלוּ הָלְכוּ: ט לָכֵן עַד אָרִיב אֶתְכֶם נְאֻם־יְהוָה וְיֹדַעְתִּי שֶׁגַם וְאַתְּ־בְנֵי בְנִיכֶם אָרִיב כִּי הֵם יִדְעוּ כִּדְרָם: י כִּי עָבְדוּ אֲנִי כַּתִּיִּים שְׁחִיא קְרוֹבִים לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ מִשְׁפַּחַת מִנְהֶגָם וְקִדְר שִׁשְׁבוּ בַּמִּדְבָּר בְּאֶחָלִים שְׁלָחוּ מַלְאָכִים וְהִתְבּוֹנְנוּ חֲקֵרוּ מֵאֵד לְיָאוֹת מִנְהֶגָם וְרָאוּ מַעֲשֵׂה תְהוֹם הֵהֵם וְכִי הֵן בְּאֵמַת הִיָּתָה בְּנִיכֶם

עד אריב אתכם נאם־יהוה ואת־בני בְּנִיכֶם אָרִיב: י כִּי עָבְדוּ אֲנִי כַּתִּיִּים וְרָאוּ וְקִדְר שְׁלָחוּ וְהִתְבּוֹנְנוּ מֵאֵד וְרָאוּ הֵן הִיָּתָה

עטרת מרים

שי למורא

בזאת פתועבה הוואת: יא התימיר וכי החליף גוי אלהים והמה לא אלהים ועמי המיר כבודו של מקום בעבודתה בלוא יועיל שאן בו תועלת: יב שמו השתוממו שמנים ותחפלאו עלזאת ושערו וישערו על גדל החרבן שהרבו ישראל מאד נאם יהוה: יג פישתים רעות רעה בפולה עשה עמי אתי עזבו מקור | מען מים חיים המושפע להם טובות בכל עת, לחצב לחפור להם בארות בארת רבות נשברים אשר לא יכלו וחיסו המים כי המים יצאו מבער השברים, פן הם הבוטיחים באלהים אחרים: יד וכי העבד מקנת כסף הוא ישראל או אם יליד בית בן האמה הוא להיות נעבד אל המקרים, הלא ה' קרא לו 'בני כבוד' ובדוע אם בן היה ישראל לבן לשלל מצד האמות: טו עליו על ישראל ישאנו כפרים מלכים נתנו קולם וישיתו וישמו ארצו לשמה לשמה עריו נצתו נשרפו מבלי ישב בהם: (ועל מלכות אפרים יאמר שגלו כבר מארצם) מו גם בגניגף ותחפנתם הם מצרים שאתם בוטיחים עליהם לעזרה ירעוד וישברו לך את הקדקד גולגולת: ז' הלא זאת תעשה לך לא בעבור שנגזבים אל המקרים, אלא זאת הרעה היא באה על עובד את יהוה אלעוד ללכת אחרי אלהים אחרים בעת מולכך ה' בדרך השקרה: יח ועתה הואיל והכל בהשגחה מזה לך ללכת לדרך מצרים לשמות מי שחור זה הילום ומה לך לדרך אשור לשמות מי נהר פרת, לבקש מהם עזרה להיות נושע על ידיהם: יט בסוף תיפסק רעתך כי תביא עלך יסורין, ומשבותיך מה שהלכת בדרך לבך, במקאוב תוכבד ודעי וראי פירע ומר עובד את יהוה אלהיך ולא פחדתי אליך ופחד ה' לא היה אלוך נאם אדני יהוה

צבאות: כ הלא כי מעולם הייתי לך לעזרה ושברתי עלך אשר הכבדו עלך האמות נתקתי ספרתי מוסרותיך מעל צוארך ותאמרי לא אעבור עוד על דבר ה', אך לא שמרת בהסתמך כי על כל גבעה גבהה ותחת

יא) התימיר גוי אלהים, והמה לא אלהים, וכי המיר גוי מהם את אלהיו, ואף על פי שהמה לא אלהים. כבודו, אשר בו היה נכבד. יב) שמו שמנים על זאת, כלומר, ראוי היה שיהיו השמים משתוממים על זאת הרעה. וישערו חרבו מאד, ויהיו בסערה ובחרבן גדול. יג) פשתים רעות, אם

הגוים המירו ורמקם בכיצא בו, יש כאן רעה אחת. ועכשיו, שאותי עובד, שאני מקור מים חיים, ללכת אחר עבודת זרות שהם כמו בורות המיערים לתחזיק את המים, והם נשברים ונסדקים ומימיהם נבלעים בסדקים, הרי שמי רעות. יד) העבד וישראל, וכי עבד הוא, שאין האדון משגיח כל קד עליו כמו שמשגיח האב על בן. אם יליד בית הוא, או הוא יליד השפחה שבבית, לבן, לבנה ושלל. טו) עליו ישאנו כפרים, על ישראל ישאנו הכפרים, הם מלכי העוים. נתנו קולם, נערו בו. וישיתו ארצו לשמה, עשו את ארצו לשממה. נצתו, נהיו הערים ציה ושממה. טז) נה, אלכסנדריה של מצרים. ותחפנתם, שם עיר במצרים. ירעוד קדקד, וישברו לך את ראשך. וזה היה יאשרו לך יהודה, שהרגו פריעה נכת "ירעוד", לשון שבריה ודציצה, כמו "ירעו דליתיו" (ירמיה יא, טו), שפרשו "ירצו את ענפי". יז) הלא זאת תעשה לך וגו', הלא את הפרענות הזאת תגרים לך האשמה והעון אשר עונת את ה' אלהיך. בעת מולכך בדרך, בעת שהיה מלמד אותך את הדרך הטובה והישרה. יח) מה לך לדרך מצרים, למה תעזבי אותי ורצה לבטח על מצרים. מי שחור, הוא בניי למי הנהר נילוס. לך אשור, ללכת לבקש עזרה מלך אשור. לשמות מי נהר, כלומר, להנות מעזרת מלך אשור אשר הם שותים ממי נהר פרת. יט) תיפסק רעתך, הסוף יהיה שרעתך תביא עלך יסורים. ומשבותיך, השוכבות

שלק. תוכבד, תשפט אותך בגמול מעשך. ולא פחדתי אליך, ולא היה לך פחד ממני (פחד ה'). כ) מעולם שברתי עלך, תמיד הייתי לך לעזרה לשבר העל אשר הכבדו עלך הגוים. נתקתי מוסרותיך, קרעתי את רצועות

עטרת מרים

שי למורא

כִּלְעִיז רַעֲנָן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם אֶת הוֹלֶכֶת וְנוֹסֶעֶת מִבֵּית עֲבוּדֵה־זֶרָה וְזוֹ לְבֵית עֲבוּדֵה־זֶרָה וְזוֹ כְּמוֹ צֵהָה מִשְׁכָּב זָנָה: כֹּא וְאֶנְכִּי נִמְעָתִיד שׁוֹרֵק וְמוֹרוֹת מִגֶּפֶן מְשׁוּבָה, כָּלָה הַבַּל מְזַרְעֵ אִמָּת אֲבוֹת בָּשָׂרִים וְצַדִּיקִים וְאִידֵי נִהַפְכָּת לִי כְּמוֹ סוּרֵי הַגֶּפֶן וְמוֹרוֹת הַמוֹסְרִים מִתְּנַפֵּן, אֲשֶׁר כָּל אַחַת נִכְרִיָּה וְזָרָה לְנִטְיָה: כִּב גַּם כִּי אִם־תִּכְבְּסִי בַּנֶּתֶר מִן אֲדָמָה מִתְּנַפֵּה וְתִרְפִּי־לָךְ בְּרִית עֶשֶׂב הַמִּנְקָה, עַל יְדֵי הַדַּקְוֹת וּמַעֲשִׂים מוֹכִיבִים שְׁעָשִׂית לְצַחֲצַח עֲצָמְךָ לִפְנֵי, לֹא תוֹעִיל, כִּי נִכְתָּם יִרְאֶה כִּכְתָּם עֲוֹנָךְ שֶׁאֵת עוֹשָׂה בִּסְתֵר לִפְנֵי נֶאֱם אֲדֹנֵי יְהוָה: כִּב אִידֵי תֹאמְרֵי אִידֵי תִּכְחַשּׁוּ לֹאמֹר לֹא נִטְמָאתִי עִתָּה בַּעֲבוּדֵה־זֶרָה וּמַעֲלָם אַחֲרֵי הַבְּעָלִים לֹא הִלַּכְתִּי רְאִי דִרְכָּךְ בְּנִיָּא מוֹל בֵּית פְּעוֹר שֶׁשֶׁם עֲבָדָת הַבַּעַל דְּעֵי מָה עֲשִׂית הַיּוֹם, וְתִדְעֵי שֶׁאוֹתוֹ עוֹן עֲמִד עַד הַיּוֹם הַזֶּה, הִנֵּה אֶת כִּבְכָּרָה וְגִמְלָה נִקְּחָה קָלָה לְרוֹץ הַלֹּדֶז וְשׁוֹב כְּמוֹ מִשְׁרַכַּת שְׂרוּף נַעַל שְׁקוּשָׁרִים סָבִיב לְרַגְלִי (עֲטָרָה) קֹדֶד דְּרִכְיָה מִתְּנַפֵּה: כִּד הָרִי אֶת כִּפְרָה | כְּחִמּוֹר הֵבֵר הָיָה שְׁהוּא לִמָּד רִגִּיל לְהוֹיֹת בַּמִּדְבָּר כִּן אוֹהֶבֶת אֶת לְנוֹעַ בָּאוֹת בַּחֲשֶׁק נִפְשָׁה שְׁאֵפָה רוֹחַ הָאֵוִיר אֶל תְּרִאוֹת כְּרָדֶד הָרָצִים מִהֵרָה תֵּאֱנָתָה דִּאֲנָתָה כִּי יִשְׁכַּנָּה, כִּלְמִבְּקִשְׁיָה כָּל הַמִּבְּקָשִׁים אוֹתָהּ לֹא יִיעָפוּ אֵינִם צָרִיכִים לְהִתְנַעַץ כִּי בַּחֲדָשָׁה בַּחֲדָשׁ אֵב יִמְצְאוּנָה שְׁהוֹקֵעַ בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת כִּזְמַן הַתְּרָגְלִים: כִּח גְּבִיָּא אוֹמְרִים לָךְ מִנְעִי רִגְלָךְ מִתְּחִלָּה לִלְכֹּת לַעֲלֹה

רַעֲנָן אֶת צֵהָה זָנָה: כֹּא וְאֶנְכִּי נִמְעָתִיד שׁוֹרֵק כָּלָה זָרַע אִמָּת וְאִידֵי נִהַפְכָּת לִי סוּרֵי הַגֶּפֶן נִכְרִיָּה: כִּב כִּי אִם־תִּכְבְּסִי בַּנֶּתֶר וְתִרְפִּי־לָךְ בְּרִית נִכְתָּם עֲוֹנָךְ לִפְנֵי נֶאֱם אֲדֹנֵי יְהוָה: כִּב אִידֵי תֹאמְרֵי לֹא נִטְמָאתִי אַחֲרֵי הַבְּעָלִים לֹא הִלַּכְתִּי רְאִי דִרְכָּךְ בְּנִיָּא דְּעֵי מָה עֲשִׂית בְּכָרָה קָלָה מִשְׁרַכַּת דְּרִכְיָה: כִּד כִּפְרָה | לִמָּד מִדְבָּר בָּאוֹת נִפְשָׁה שְׁאֵפָה רוֹחַ תֵּאֱנָתָה כִּי יִשְׁכַּנָּה כִּלְמִבְּקִשְׁיָה לֹא יִיעָפוּ בַּחֲדָשָׁה יִמְצְאוּנָה: כִּה מִנְעִי רִגְלָךְ מִתְּחִלָּה וְגִרְוֹנָךְ מִצְמָאָה וְתֹאמְרֵי נוֹאֲשׁ לֹא כִּי־אֶהְבְּתִי זָרִים וְאַחֲרֵיהֶם אֵלָּךְ: כִּו כְּבִשְׁת גִּנְבִל כִּי יִמְצֵא כִּן הִכִּישׁוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה מַלְכֵיהֶם שְׂרִיָּהִם וְכַהֲנֵיהֶם וְנִבְיָאֵיהֶם: כִּז אֲמָרִים לֵעִץ

לְנוֹם, וּמִנְעִי וְגִרְוֹנָךְ מִלְּמִית מִצְמָאָה וְתֹאמְרֵי עַל דְּבָרֵי הַנִּבְיָאִים נוֹאֲשׁ נוֹאֲשִׁית בְּדִרְכֵיהֶם לֹא אֲשׁוּב אֵלָיו כִּי־אֶהְבְּתִי זָרִים עֲבוֹדַת הַבְּעָלִים וְאַחֲרֵיהֶם אֵלָּךְ לְעִבּוֹר אוֹתָם: כִּו כְּבִשְׁת גִּנְבִל שְׁתִּיה מוֹחֶק נֶאֱמַן כִּי יִמְצֵא כִּן הִכִּישׁוּ עֲבוּדֵה־זֶרָה בֵּית יִשְׂרָאֵל שְׁהוּ מוֹחֶק לְעוֹבָדֵי הַ, הִמָּה הַמּוֹן הָעַם מַלְכֵיהֶם שְׂרִיָּהִם וְכַהֲנֵיהֶם הַזֶּה הַבַּעַל וְנִבְיָאֵיהֶם גְּבִיָּא הַבַּעַל: כִּז עַל אֲשֶׁר אֲמָרִים לֵעִץ לִפְסֵל מַעַץ אֵבִי אֶתָּה וְלֹאֲכֹן

הַעוֹר שֶׁל הָעַל שֶׁהִכְבִּידוּ עֲלֶיךָ. וְתֹאמְרֵי לֹא אֶעֱבֹר, וְאִז אַחֲרֵי הַתְּשׁוּעָה שְׁעָשִׂיתִי לָךְ אֲמָרָת לֹא אֶעֱבֹר עוֹד עַל מִצְוֹת הַ. כִּי עַל כָּל גְּבָעָה וְגו', אֲכַל אֶת־לֹא שְׁמֵרַת הַתְּכַחֲתִיד וְעַד שֶׁעַל כָּל גְּבָעָה וְגו', צֵהָה זָנָה, מִשְׁלֵמַת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם כְּמוֹ הַזָּנָה, כְּלוּמֹר שְׁהוּ הוֹלְכִים מִבֵּית עֲבוּדֵה־זֶרָה וְזוֹ לְבֵית עֲבוּדֵה־זֶרָה

אַחֲרָה: (כֹּא) נִמְעָתִיד שׁוֹרֵק, מִתְּחִלָּה נִמְעָתִיד מַעֲנִי גֶפֶן מִשְׁבֵּת, כְּלוּמֹר, כִּנִּי אֲבוֹת בָּשָׂרִים וְצַדִּיקִים. סוּרֵי הַגֶּפֶן נִכְרִיָּה, לְהוֹיֹת כְּמוֹ עֲנָפֵי הַגֶּפֶן הָרַעִים שְׁמִסְכְּרִים אוֹתָם מִן הַגֶּפֶן, כִּי פְרוּחֵיהֶם נִכְרִים, כְּלוּמֹר בְּאוֹשִׁים וְלֹא עֲנָבִים: (כִּב) אִם תִּכְבְּסִי בַּנֶּתֶר, אִם תִּנְקִי אֶת עֲצָמְךָ כְּמוֹ שְׁמִכְבְּסִים בְּגֵד בְּנֵתֵר וּבְבוֹרִית. כְּלוּמֹר, שְׁתִּשְׁכַּח בְּתִשְׁכַּח. נִכְתָּם עֲוֹנָךְ, כְּלוּמֹר, אֲפִלּוּ אִם תַּעֲשִׂי מַעֲשִׂים מוֹכִיבִים לִפְנֵי הַקְּדוֹת, תִּרִי לֹא וְכִפְרוּ עַל הָעֲוֹנוֹת שֶׁבִּסְתֵר: (כִּג) לֹא נִטְמָאתִי, לֹא עֲבָדְתִּי עֲבוּדֵה־זֶרָה. רְאִי דִרְכָּךְ בְּנִיָּא, רְאִי מָה עֲשִׂית בְּנִיָּא מוֹל בֵּית פְּעוֹר, וְעַד עַכְשִׁיו אֶת מִתְּנַפֵּה בָאוֹתוֹ הַדְּרָךְ. בְּכָרָה קָלָה מִשְׁרַכַּת דְּרִכְיָה, כְּמוֹ בְּכָרָה קָלָה שְׁמִשְׁרַכַּת דְּרִכְיָה, פַּעַם תִּרְוִין הִנֵּה וּפַעַם תִּרְוִין הִנֵּה, כִּן אֶת, פַּעַם עוֹבְדָת עֲבוּדֵה־זֶרָה פְּלוּגִית, וּפַעַם עֲבוּדֵה־זֶרָה אַחֲרָה. "בְּכָרָה", גִּמְלָה צְעִירָה. "מִשְׁרַכַּת", עֲנִין הַמִּשְׁכָּה וְהַקְּשָׁה וְקִשְׁיָה, כְּמוֹ "שְׂרוּף נַעַל" (בְּרַאשִׁית י"ב, ג) שְׁהוּא נִמְשָׁךְ מִתְּנַפֵּה וְהוּי נִתְּנִים לְהַקְּיָה כִּו סָבִיב הַנַּעַל כְּמָה פְּעָמִים וְקוֹשִׁרִים אוֹתוֹ. וְכִן אֶת

כִּשְׁתִּתְחַלֵּת עֲבוּדָת בַּעַל פְּעוֹר נִדְבַקָת בַּעֲבוּדֵה־זֶרָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (כִּד) כִּפְרָה, הִנֵּה אֶת כְּמוֹר הֵבֵר. לִמָּד מִדְבָּר, שְׁהוּא רִגִּיל לְרוֹץ בַּמִּדְבָּר. בָּאוֹת נִפְשָׁה שְׁאֵפָה רוֹחַ, כְּלוּמֹר, אֵין מִי שְׁמִכְרִית אוֹתָהּ לְרוֹץ וְלִדְרֹף, אֵלָּא הִיא כִּפְסָה תִרְוִין וְתִרְדֹּף בְּכָל עַת וְשׁוֹאֶפֶת אֵוִיר כְּרָדֶד הָרָצִים מִמְּהוֹרוֹת. תֵּאֱנָתָה כִּי יִשְׁכַּנָּה, בְּכָל פַּעַם שְׁתִּרְוִין תִּתְּחַר כְּמִרוּצָה לְמִקְוָמָה, כְּאִלּוּ הִנֵּה לָהּ דִּאֲנָה מִי יִשְׁכַּנָּה לְמִקְוָמָה. "תֵּאֱנָתָה", דִּאֲנָתָה. כְּמוֹ "תֵּאֱנָה וְאֵנָה" (אִיכָה ב"ה), כָּל מִבְּקִשְׁיָה לֹא יִיעָפוּ,

כָּל הַמִּבְּקָשִׁים לְהַפְשָׁה אֵינִם צָרִיכִים לְהִתְנַעַץ. בַּחֲדָשָׁה יִמְצְאוּנָה, כִּשְׁתִּתְחַלֵּת הַרְיוּנָה וְתִפְשׁוּתָה בְּקִלּוֹת, כִּי אִז הִיא כְּבָדָה וְאֵינָה יְכוּלָה לְרוֹץ. וְכִן יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם הָרַעִים גָּא עֲלֵיהֶם הָאוֹיֵב, וְהֵם מִשְׁטָמִים לְבָשָׁת עוֹר מִפְּלִי מַצְרַיִם וְאֲשׁוּר. וְכָל הַרְצִיָּה הוּאָתָה בָּאָה בָּאוֹת נִפְשָׁם. וְלִכְסוּף לֹא תִתֵּן לְאוֹיֵב יִגְעָה רַבָּה, כִּי בְּקִלּוֹת יִכְבְּשֶׁם בַּחֲדָשׁ שְׁהוּכֹן לָךְ, וְהוּא הַדָּשׁ "אֵב" שֶׁהוֹקֵעַ בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת כִּזְמַן הַתְּרָגְלִים: (כִּח) מִנְעִי רִגְלָךְ מִתְּחִלָּה, כְּלוּמֹר, תִּקְנִי מַעֲשִׂיד, כִּדִּי שְׁלֹא תִלְכִּי בְּגוֹלָה וְחִפָּה. וְגִרְוֹנָךְ מִצְמָאָה, וְשֹׁאֵל תִּצְמָאֵי לְמִיֹם. וְתֹאמְרֵי נוֹאֲשׁ, וְאֲמָרָת, אֵנִי מִתִּיאֲשֵׁת מִעֲבוּדָת הַקִּבְ"ה וְלֹא אֲשׁוּב אֵלָיו. זָרִים, עֲבוֹדוֹת זָרוֹת. (כִּו) כִּי יִמְצֵא, אֲדָם שְׁתִּיה מִחוּץ לְנֶאֱמַן וְכִשְׁמִצְאָה שְׁהוּא גִנְבִל. הִכִּישׁוּ, לְשׁוֹן בּוֹשָׁה. הִמָּה, הַמּוֹן הָעַם. וְכַהֲנֵיהֶם, הַכִּנִּי עֲבוּדֵה־זֶרָה. וְנִבְיָאֵיהֶם, גְּבִיָּא הַבַּעַל. (כִּז) וְכַעַת רַעֲתָם, בַּעַת שְׁבָאָה עֲלֵיהֶם רָעָה, מִתְּפָלִילִים אֵלֵי וְאוֹמְרִים "קוּמָה וְהוֹשִׁיעֵנִי

מן הרעה". **כח**) **כי מספר עריד**, לפי השבון מספר עריד. **היו אלהיו** יהודה, היו הפסילים שעשית, אתה יהודה. **א**) **אם תשוב ישראל נאם ה' אלי**, אם תשוב בתשובה אלי,

ולצלם מאבן את ילדתנו כִּי־פָנוּ הפנו אלי עָרַף וְלֹא פָנִים ולא יאבה לשמוע אמרו ובעת רעתם רואים כי אין אלהיהם ישוע אותם ואמרו אלי קומה והושיענו: **כח** אשיב לך

אבי אתה ולאבן את ילדתנו כי־פָנוּ אלי עָרַף וְלֹא פָנִים ובעת רעתם ואמרו קומה והושיענו: כח ואיה אלהיך אשר עשית לך יקומו אם יושיעוך בעת רעתך כי מספר עריד היו אלהיך יהודה: ד **א אם־תשוב ישראל ו נאם־יהוה אלי תשוב ואם־ תסיר שקוציך מפני ולא תגוד: ב** **ונשבעת חי־יהוה באמת במשפט ובצדקה והתברכו בו גוים וכו' יתהללו:**

אמר ה' **תשוב**, אז תשוב לחור לבדוך ונלחך הראשונה. פרוש אחר, אז תהיה בשובה נחמה בארץ. פרוש אחר, תתקבל תשובתך, ולא תחתם עליך גזרה רעה. ולא תגוד, אז לא תגוד מארצך לצאת בגולה. **ב**) **במשפט**, בשתתבן מן הדין בשבעה. ובצדקה, שאם תסיר שהמשפט אינו בצדק, לא תקבל השבעה. והתברכו בו גוים, אם יעשה ישראל כן, אז יתברכו בו גוים. כל גוי יאמר לבנו "תהא כפלוגי ישראל". ובו יתהללו, מי שייכל להדבק בישראל, והפאר בדבר.

ואיה אלהיך אשר עשית לך יקומו אם יושיעוך בעת רעתך כי מספר עריד היו אלהיך יהודה: ד **א אם־תשוב ישראל ו נאם־יהוה אלי תשוב ואם־ תסיר שקוציך מפני ולא תגוד: ב** **ונשבעת חי־יהוה באמת במשפט ובצדקה והתברכו בו גוים וכו' יתהללו** לאמר בברכתם, ושימך אלהים בישראל וכו' יתהללו יאמר הנה אני מצלח בישראל:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שפל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דברך, ודבר אחד מדברך אחור לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה: שמחנו, יי אלהינו, באליהו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו

מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אֵלֵינוּ בַּחוּרֵב לֵאמֹר רַב־לָכֶם שַׁבַּת בְּהָר הַזֶּה:
וּפָנּוּ | וַסַּעֲנוּ לָכֶם וּבָאוּ הָרָאִי וְאֶל־כָּל־
שְׁבִינֵי בַּעֲרֵבָה בְּהָר וּבְשִׁפְלָהּ וּבְנֶגֶב וּבְחֹזֶף
הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְחִלְכָּנוֹן עֲדֵי־הַנָּהָר הַגָּדֹל
נְהַר־פָּרָת: (ישראל) ח רָאֵה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת־
הָאָרֶץ בָּאוּ וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְהוָה
לְאַבְתִּיכֶם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת
לָהֶם וּלְזֶרְעָם אַחֲרֵיהֶם: ט וְאָמַר אֲלֵכֶם בַּעַת
הַהוּא לֵאמֹר לֹא־אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת אַתְּכֶם:
יִהְיֶה אֱלֹהֵיכֶם הַרְבֵּה אַתְּכֶם וְהַנֶּכֶם הַיּוֹם
כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרֹב: יא יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם
יִסַּף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֵלֶּף פַּעַמִּים וַיְבָרֶךְ אֶתְכֶם
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:

קריאת התורה למנחת שבת קודש
א « אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־
יִשְׂרָאֵל בַּעֲבֹר הַיַּרְדֵּן בְּמִדְבַּר בַּעֲרֵבָה מִלִּל
סוּף בֵּין־פָּאֶרָן וּבֵין־תַּפַּל וְלִבְנֵן וַחֲצִצְתָּ וְדִי
וְהַב: ב אֶחָד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר־שִׁעִיר
עַד קָדֵשׁ בָּרְנֶע: ג וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה
בַּעֲשֵׂת־יָעָשׂר חֹדֶשׁ בָּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּכָל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ
אֲלֵהֶם: (לוי) ד אַחֲרֵי הַכְּתוּבָה אֵת סִיחֹן מֶלֶךְ
הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בַּחֲשֹׁבוֹן וְאֵת עֹוג מֶלֶךְ
הַבָּשָׁן אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב בַּעֲשֵׂת־תָּרַת בְּאֲדָרְעִי: ה בַּעֲבֹר
הַיַּרְדֵּן בָּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בָּאֵר
אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר: ו יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר

המשך ביאור למס' כתובות ליום שלישי עמ' ב

9 **גמרא**
10 מבואר במשנה שנחלקו רבי וחכמים באופן שעדי השטר עצמם
11 מעידים על חתימות ידיהם, האם די בעדותו של כל עד על חתימת
12 עצמו, או שצריך עמו עד נוסף, הגמרא מבארת מה הם סברות
13 המחלוקת, ובמה שונה אופן זה שעדי השטר עצמם מקיימים את
14 חתימות ידיהם, מאופן שבו עדים אחרים מקיימים את חתימות
15 עדי השטר, שבזה לדברי הכל יש צורך בשני עדים על כל חתימה.
16 מבארת הגמרא: כְּשִׁתְּמַצִּי לֹמֵר – כאשר תחקור ותדקדק אחר
17 סברותיהם של רבי וחכמים, תמצא שְׁלֹדְבִי רַבִּי, שאף כשעדי
18 השטר עצמם מקיימים את חתימותיהם יש צורך בשני עדים,

1 אבל אם זה אומר, זה כתב ידי הוא, וזה אומר, זה כתב ידי, ואינן
2 מעידים כל אחד על חתימת חבירו, נמצא שעל כל חתימה יש רק
3 עד אחד, ולכן צריכין העדים לצרף עמָהם עד אַחֵר, שיעיד על שתי
4 החתימות, וכך יהיו על כל חתימה שני עדים, דְּבָרֵי רַבִּי וְחֲכָמִים
5 חולקים ואומרים, אינם צריכין לצרף עמָהם עד אַחֵר, אֵלָּא נֶאֱמַר אִנִּים
6 החתום על השטר לומר זה כתב ידי, ומתקבלים דבריו אף ללא
7 סיוע של עד נוסף.

המשך ביאור למס' כתובות ליום רביעי עמ' ב

11 רוצים להעיד שהוא כשר, אם הערעור יצא עד שֶׁלֹא תָּמַד
12 הדיינים על הקיום, מְעִידִין עָלָיו – על השלישי שהוא כשר, וְהוֹתֵם
13 עמָהם. אבל אם יצא הערעור מִשְׁחָתְמוֹ השלשה על הקיום, אֵין
14 הדיינים מְעִידִין עָלָיו וְהוֹתֵם, כלומר, אינם נאמנים בעדותם כיון
15 שהם נוגעים בדבר, שגנאי להם שישבו במושב בית דין עם דיין
16 פסול.
17 מבררת הגמרא: עֲדָרְךָ דְּמָא – באיזה ערעור מדובר, כלומר, מה
18 טוענים המערערים על כשרות הדיין. אִי עֲדָרְךָ דְּנִלְוָתָא – אם הם
19 מעידים שהוא גולן ופסול לדין, ושני הדיינים מכחישים ומעידים
20 שאינו גולן,

1 תְּחַדֵּשׁ שהיא דְּאוֹרִייתָא, ולדברי הכל אין אומרים בה שעד נעשה
2 דיין, וְאֵילוּ קִיּוֹם שְׁפָרוֹת, שלגבי התבאר דינו של רב הונא שעד
3 נעשה דיין, הוא דְּרַבְּנָן, שהרי מן התורה אין חוששים לזיוף, ורק
4 חכמים חששו לכך והצריכו לקיים את השטר, ולכן הקילו לומר
5 בו שעד נעשה דיין.

6 הגמרא עוברת לדון בענין אחר של קיום שטרות: אִמֵּר רַבִּי אֶבְיָא,
7 אִמֵּר רַב הוֹנָא, אִמֵּר רַב, שֶׁלֹּשָׁה דִּינִים שְׂתִּיבּוּ לְקִיּוֹם אֵת הַשָּׁטֶר,
8 ובאותה שעה קָרָא עֲרָרְךָ עַל אֶחָד מֵהֶן – באו עדים וערערו על
9 כשרותו של אחד מהדיינים, ושני הדיינים האחרים שיושבים עמו
10 כשרותו של אחד מהדיינים,

פרק ב' משנה א

רבי אומר, איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. והיו זהיר במצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות. והיו מחשב הפסד מצוה כגנב שכרה, ושבר עברה כגנב הפסדה. הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עברה, דע מה למעלה ממך, עין רואה ואזן שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבין:

נקודות משיחות קודש

מלמעלה. ואילו עבודת חודש אייר ספירת העומר, עבודת האדם בבירור וזיכרון הנפש הבהמית; ונקודה זו מתאימה לפרק שני, "שיבור לו האדם".

לפי האמור יש לבאר גם המשך המשנה - "והיו זהיר במצוה קלה כבחמורה", שיש לדקדק בזה: לכאורה אין כאן מילי דחסידותא? אלא, התנא אינו מדבר מצד קבלת עול, שלגבה אין הבדל בין קלה לחמורה, אלא מצד השכל והרגש, שלגביהם יש הבדל בין קלה לחמורה; והוא מלמדנו, שאמנם זו קלה וזו חמורה, אך למרות זאת יש לזהר בקלה כבחמורה, שכן שלימות העבודה היא כאשר גם השכל והרגש חדורים עם קבלת עול.

והנה, בעומק יותר יש לומר, שב"יבור לו האדם" עצמו ישנן שתי דרכים כלליות, היינו שניתן לזכך את הנפש הבהמית ולהגיע לדרגת "יבור לו האדם" בשני אופנים, והדרך הישרה היא - "כל שהיא תפארת לעושי".

דרך אחת היא - שהאדם נלחם בחושך של נפשו הבהמית, באמצעות תעניות וסגופים וכיוצא בהם, המחלישים ומבטלים את התאוה לתענוגי העולם, ומביאים לזיכרון הגוף והנפש הבהמית. דרך זו היא אמנם דרך על פי תורה, אולם איננה "דרך ישרה", בבחינת "אשר עשה האלקים את האדם ישר"⁴ שכן היא תוצאה של חורבן (בית המקדש). ובלשון הרמב"ם⁵ שסיבת התעניות היא "הצרות שאירעו בהן, כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי תשובה" על החטאים שגרמו לחורבן. ואף בתענית פרטית כך - יש לצום "בזמן שתבוא צרה", הבאה "בגלל מעשיהם הרעים"⁶. וכדברי הרמב"ם⁷, שמי שאומר ש"לא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ישא אשה ולא ישב בדירה נאה" - הרי זו "דרך רעה ואסור לילך בה"⁸.

הדרך השני, שהיא דרך ישרה, היא - הוספת אור וטוב וקדושה. האדם אינו עוסק רק בשבירת הגוף והנפש הבהמית בלבד, אלא הוא מסביר להם כיצד שמירת התורה והמצוה טובה בשבילם ("תפארת לעושי" ותפארת לו מן האדם"), עד שגם הם יבינו וירגישו זאת, והוא מנצל אותם להוספה בעבודת ה' (כגון באכילה לשם שמים וכיוצא בזה). ואז נדחה בדרך ממילא החושך והרע של הנפש הבהמית, והיא מתבררת. וכמבואר בחסידות⁹ שבדורות אלו אין להרכות בתעניות, אלא "עזוב תעזוב עמו"¹⁰. וחסידות מסבירה את יוקר התורה ונחיצותה כך שגם הנפש הבהמית מסוגלת להבין זאת. הדרך הישרה היא, איפוא, שבמצבו בהווה (עם גוף ונפש בהמית שעדיין לא נתבררו) - יעסוק אדם בתורת החסידות, ולימוד זה יתן לו את ההסברים הנכונים, כך שגם גופו ונפשו הבהמית ירגישו שהתורה היא דרך טובה וישרה¹¹.

השאלות במשנתנו: א. "איזו היא דרך ישרה" - הרי מובן מאליה שהדרך הישרה היא דרך התורה, ומקרא מלא דיבר הכתוב¹: "כי ישרים דרכי ה'". ב. "שיבור (שיבורר, רע"ב) לו האדם" - כלום זהו דבר שניתן לאדם עצמו לברר ולהחליט בשכלו? הרי על זה ניתנה לנו התורה! ג. "כל שהיא תפארת לעושי" ותפארת לו מן האדם" (שיהא נוח לו ויהיו נוחין בני אדם ממנו, רע"ב) - כיצד אפשר לומר שבחירה והחלטה זו תלוי בכך שאדם מרגיש שהנהגה מסוימת יפה, טובה ונוחה (לו ולאחרים). ומה גם שרבי² מדייק "כל שהיא תפארת", שמשמעו שכל דבר שהוא "נוח לו" הוא הדרך הישרה!

והביאור:

איזו היא דרך ישרה - מהי השלימות בקיום המצוות, שהן דרך ישרה ("כי ישרים דרכי ה'"),

שיבור לו האדם - כאשר האדם בוחר בהן, הוא מקיים אותן לא רק מתוך קבלת עול, אלא הוא מבין בשכלו כיצד הן "דרך ישרה" ובוחר בהן. שכן, למרות שיסוד כל התורה הוא קבלת עול מלכות שמים, בזה בלבד עדיין לא די, אלא על האדם להבין ולהרגיש בשכלו ומדותיו את הטוב, היקור והנחיצות של התורה. וגם נפשו הבהמית צריכה להבין ולהרגיש זאת, כנאמר³ "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך" (בשני יצריך, רש"י).

כל שהיא תפארת לעושי - יש לקיים את התורה כך שיהי ניכר שהיא מפארת ומאירה את מקיים המצוה.

ותפארת לו מן האדם - החיות והטוב טעם בעסק התורה והמצוה צריכים להיות עד כדי כך, שגם האנשים שסביבו רואים על ידו את יופי התורה.

והנה, ענין זה (שגם השכל יבין את יוקר התורה) הוא שלב שני; ראשית חכמה היא קבלת עול, ורק לאחר מכן יש להשתדל להגיע לידי הבנה שכלית. וזהו אחד הרמזים בכך שמשנתנו מופיעה בתחילת פרק שני: התחלת פרק ראשון היא "משה קיבל תורה מסיני", שבזה מודגש קיום התורה מתוך קבלת עול, היות שכך קיבל משה מסיני; ולאחר מכן בא השלב השני, בחירה שכלית בתורה - "שיבור לו האדם".

לפי זה יומתק מה שפרק ראשון נלמד בכל שנה בחודש הראשון, ניסן (בשבת האחרונה של חודש זה), ואילו פרק שני נלמד בחודש השני, אייר (בשבת הראשונה שבו). שכן, הנושא המרכזי של חודש ניסן הוא - יציאת מצרים, שבאה מלמעלה, לא על ידי עבודת האדם; וזה מתאים לנקודה המודגשת בתחילת הפרק הראשון, "משה קיבל תורה מסיני", קיום התורה מצד ציווי

(1) הושע יד, י. (2) להעיר שבמשנה הבאה נקרא רבי יהודה הנשיא (ראה שבת לב, ב שרבי יהודה הנשיא היינו רבי). ואכ"מ. (3) ואתחנן ו, ה. (4) קהלת ז, כט. (5) הלכות תעניות רפ"ה. (6) שם רפ"א. (7) הלכות דעות רפ"ג. (8) ומה שמצינו בצדיקים מסויימים (שעבודתם היתה בדרך ישרה) שפרשו מכמה עניני העולם - יש לומר, שפרישות זו אינה צער אצלם, אלא חלק מטבעם. (9) אגה"ת פ"ג. (10) ראה הוספות לכתר שם טוב סט"ז. (11) ספה"ש תשמ"ח ח"ב עמ' 419.

רמז לוח זמנים לשבוע פרשת מסעי באה"ק (מטות־מסעי בחו"ל) - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	05:52	05:56	08:39	08:41	09:18	09:20	10:29	10:30	13:22	13:22	19:42	19:38	20:11	20:06	19:19	20:18
חיפה (ק)	05:48	05:52	08:35	08:38	09:15	09:17	10:27	10:28	13:21	13:21	19:48	19:43	20:14	20:09	19:11	20:21
ירושלים (ק)	05:50	05:53	08:36	08:39	09:15	09:17	10:27	10:28	13:20	13:20	19:47	19:42	20:10	20:06	19:03	20:17
תל אביב (ק)	05:51	05:55	08:38	08:40	09:17	09:19	10:28	10:30	13:22	13:22	19:44	19:40	20:13	20:08	19:18	20:20
אוסטריה, וינה (ק)	05:20	05:27	08:06	08:12	09:08	09:12	10:27	10:29	13:40	13:39	20:42	20:34	21:22	21:13	20:17	21:30
אוסטריה, מלבורן (ח)	07:27	07:23	09:16	09:14	09:55	09:53	10:47	10:45	12:57	12:57	17:27	17:32	17:56	18:01	17:12	18:12
אוקראינה, אודסה (ק)	05:28	05:35	08:16	08:22	09:14	09:17	10:32	10:34	13:42	13:41	20:38	20:31	21:17	21:09	20:14	21:24
אוקראינה, דונייצק (ק)	04:55	05:02	07:41	07:47	08:43	08:46	10:02	10:04	13:14	13:13	20:15	20:08	20:56	20:47	19:51	21:03
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	05:04	05:12	07:50	07:57	08:53	08:57	10:12	10:14	13:25	13:24	20:28	20:20	21:09	21:00	20:04	21:17
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	05:22	05:31	08:05	08:13	09:15	09:19	10:35	10:38	13:51	13:50	21:00	20:52	21:44	21:34	20:36	21:52
אוקראינה, קייב (ק)	05:14	05:22	07:56	08:05	09:07	09:11	10:27	10:30	13:44	13:43	20:54	20:45	21:37	21:28	20:29	21:46
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	05:47	05:50	08:31	08:33	09:06	09:07	10:15	10:16	13:03	13:02	19:11	19:08	19:37	19:34	18:48	19:44
איטליה, מילאנו (ק)	05:58	06:05	08:46	08:52	09:42	09:45	10:59	11:01	14:07	14:07	21:03	20:56	21:38	21:31	20:37	21:46
אקוואדור, קיטו (ח)	06:17	06:17	08:47	08:47	09:17	09:17	10:19	10:19	12:51	12:51	18:24	18:24	18:47	18:47	18:06	18:56
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:53	07:49	09:48	09:46	10:25	10:23	11:18	11:17	13:30	13:30	18:08	18:13	18:36	18:40	17:53	18:51
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	09:00	08:55	10:43	10:41	11:24	11:21	12:15	12:13	14:22	14:22	18:44	18:49	19:16	19:21	18:30	19:33
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:00	06:05	08:48	08:52	09:34	09:37	10:48	10:50	13:49	13:49	20:26	20:20	20:59	20:52	20:03	21:06
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:45	05:51	08:34	08:38	09:22	09:24	10:36	10:38	13:39	13:38	20:19	20:13	20:52	20:46	19:56	20:59
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:46	05:51	08:34	08:38	09:22	09:25	10:37	10:39	13:39	13:39	20:20	20:14	20:53	20:47	19:57	21:00
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:17	06:23	09:06	09:10	09:56	09:59	11:11	11:13	14:16	14:15	21:00	20:54	21:35	21:28	20:37	21:42
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:36	06:40	09:22	09:24	10:00	10:02	11:11	11:12	14:02	14:02	20:20	20:17	20:48	20:43	19:58	20:54
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	05:58	06:02	08:46	08:48	09:26	09:28	10:38	10:40	13:34	13:33	19:58	19:54	20:28	20:23	19:37	20:35
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:43	06:46	09:27	09:29	10:03	10:05	11:13	11:14	14:01	14:01	20:12	20:08	20:38	20:35	19:51	20:45
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:39	05:45	08:28	08:32	09:17	09:19	10:32	10:34	13:35	13:34	20:17	20:11	20:51	20:44	19:54	20:58
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	06:10	06:15	08:59	09:03	09:46	09:49	11:01	11:03	14:03	14:02	20:42	20:37	21:16	21:10	20:20	21:23
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:37	05:42	08:25	08:30	09:15	09:18	10:30	10:32	13:34	13:33	20:17	20:11	20:51	20:45	19:54	20:58
בוליביה, לה-פס (ח)	07:00	06:58	09:16	09:15	09:48	09:47	10:46	10:45	13:09	13:09	18:18	18:20	18:43	18:44	18:02	18:54
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:55	06:04	08:35	08:45	09:50	09:54	11:11	11:14	14:28	14:28	21:41	21:33	22:26	22:16	21:16	22:34
בלגיה, בריסל (ק)	05:57	06:06	08:38	08:47	09:51	09:55	11:12	11:14	14:28	14:28	21:40	21:31	22:24	22:14	21:15	22:32
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:45	06:43	08:54	08:53	09:27	09:26	10:24	10:23	12:43	12:43	17:46	17:48	18:07	18:09	17:25	18:19
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	06:32	06:30	08:42	08:41	09:15	09:13	10:12	10:11	12:31	12:31	17:30	17:33	17:56	17:58	17:14	18:08
בריטניה, לונדון (ק)	05:12	05:21	07:51	08:01	09:07	09:12	10:28	10:31	13:46	13:46	21:02	20:54	21:46	21:36	20:38	21:54
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	05:12	05:21	07:37	07:55	09:11	09:16	10:34	10:37	13:56	13:55	21:18	21:09	22:07	21:56	20:55	22:16
גרמניה, ברלין (ק)	05:14	05:23	07:48	08:00	09:11	09:16	10:33	10:36	13:53	13:52	21:13	21:04	21:58	21:47	20:46	22:07
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:43	05:51	08:26	08:34	09:35	09:39	10:55	10:58	14:11	14:10	21:20	21:12	22:03	21:53	20:55	22:11
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:51	06:48	08:57	08:55	09:30	09:29	10:26	10:25	12:44	12:44	17:44	17:47	18:03	18:06	17:21	18:16
הודו, מומבאי (ח)	06:12	06:15	08:53	08:55	09:27	09:28	10:34	10:35	13:18	13:18	19:17	19:15	19:43	19:40	18:58	19:50
הודו, פונה (ח)	06:09	06:11	08:50	08:51	09:23	09:24	10:31	10:31	13:14	13:14	19:13	19:10	19:38	19:35	18:53	19:45
הונגריה, בודפשט (ק)	05:11	05:19	07:58	08:04	08:59	09:02	10:17	10:19	13:28	13:28	20:28	20:21	21:08	20:59	20:04	21:16
טורקיה, איסטנבול (ח)	04:49	04:54	07:37	07:42	08:26	08:28	09:41	09:42	12:43	12:43	19:25	19:19	19:58	19:52	19:02	20:06
יוון, אתונה (ק)	06:21	06:26	09:10	09:13	09:54	09:57	11:08	11:10	14:08	14:07	20:41	20:36	21:13	21:08	20:19	21:20

לוח זמנים לשבוע פרשת מסעי באה"ק (מטות־מסעי בחו"ל) - בערים שונות בעולם רמז
זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה, קישינב (ק)	05:41	05:34	08:21	08:27	09:20	09:24	10:39	10:41	13:49	13:49	20:48	20:40	21:27	21:18	20:24	21:34
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:09	06:11	08:50	08:52	09:24	09:25	10:31	10:32	13:15	13:15	19:15	19:13	19:40	19:38	18:55	19:48
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	07:57	07:51	09:30	09:28	10:15	10:11	11:03	11:01	13:06	13:06	17:15	17:21	17:50	17:56	17:02	18:09
נפאל, קטמנדו (ח)	05:22	05:25	08:07	08:09	08:44	08:46	09:54	09:55	12:44	12:44	18:58	18:54	19:25	19:22	18:37	19:32
סין, בייג'ין (ח)	05:05	05:10	07:54	07:58	08:41	08:43	09:55	09:57	12:57	12:57	19:36	19:30	20:09	20:03	19:11	20:16
סינגפור, סינגפור (ח)	07:06	07:06	09:36	09:36	10:06	10:06	11:09	11:09	13:42	13:41	19:17	19:16	19:40	19:40	18:58	19:49
פולין, ורשא (ק)	04:45	04:53	07:20	07:32	08:41	08:46	10:03	10:06	13:22	13:22	20:40	20:30	21:26	21:15	20:14	21:35
פרו, לימה (ח)	06:29	06:27	08:49	08:49	09:20	09:19	10:19	10:19	12:45	12:45	18:01	18:02	18:25	18:26	17:44	18:35
צרפת, ליון (ק)	06:15	06:21	09:02	09:08	09:59	10:02	11:16	11:18	14:25	14:24	21:19	21:12	21:57	21:49	20:56	22:04
צרפת, פריז (ק)	06:13	06:21	08:58	09:06	10:03	10:07	11:22	11:25	14:36	14:35	21:42	21:34	22:22	22:12	21:16	22:29
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:52	05:53	08:25	08:26	08:56	08:56	09:59	10:00	12:34	12:34	18:13	18:13	18:37	18:36	17:55	18:45
קנדה, טורונטו (ק)	05:58	06:05	08:47	08:52	09:39	09:42	10:55	10:57	14:01	14:01	20:52	20:46	21:25	21:18	20:26	21:32
קנדה, מונטריאול (ק)	05:29	05:36	08:17	08:23	09:13	09:16	10:30	10:32	13:38	13:38	20:33	20:26	21:09	21:01	20:08	21:17
קפריסין, לרנקה (ק)	05:49	05:53	08:37	08:40	09:18	09:21	10:31	10:32	13:27	13:27	19:55	19:50	20:25	20:20	19:33	20:32
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	04:52	05:02	07:03	07:24	08:55	09:00	10:19	10:22	13:44	13:43	21:13	21:02	22:05	21:52	20:46	22:14
רוסיה, מוסקבה (ח)	04:20	04:31	06:36	06:36	08:26	08:31	09:50	09:54	13:17	13:16	20:55	20:44	21:46	21:32	20:24	21:55
רוסיה, חסוטוב-על-הדון (ח)	04:50	04:57	07:37	07:43	08:37	08:40	09:55	09:57	13:06	13:05	20:05	19:57	20:44	20:36	19:41	20:52
שווייץ, ציריך (ק)	05:54	06:01	08:41	08:47	09:41	09:45	10:59	11:02	14:11	14:10	21:15	21:07	21:49	21:41	20:46	21:57
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:01	06:02	08:39	08:40	09:11	09:11	10:17	10:17	12:57	12:57	18:49	18:47	19:13	19:11	18:29	19:21

(*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התווודויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵז חַפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמִיחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחַזְזֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אֹיֵב וְאֹרֶב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנִיּוֹת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

99קס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים: Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00845
24/07/2022

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

